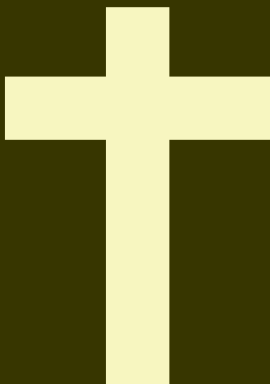

Bible Ni Thothup

The Holy Bible in the Yapese language of the Federated
States of Micronesia

Bible Ni Thothup

The Holy Bible in the Yapese language of the Federated States of Micronesia

Copyright © 2007 Bible Society of Micronesia

Language: Yapese

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-12-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

37b6628b-b71d-5df3-af33-fc1d4dd69788

Contents

MATTHEW	1
MARK	80
LUKE	131
JOHN	214
ACTS	273
ROMANS	348
1 KORINTH	382
2 KORINTH	416
GALATIANS	437
EPHESIANS	450
PHILIPPIANS	462
COLOSSIANS	471
1 THESSALONIANS	480
2 THESSALONIANS	488
1 TIMOTHY	493
2 TIMOTHY	503
TITUS	510
FILEMON	515
HEBREWS	517
JAMES	543
1 PETER	552
2 PETER	562
1 JOHN	568
2 JOHN	577
3 JOHN	579
JUDE	581
REVELATION	584

GOSPEL ROK MATTHEW

Fare Gospel rok Matthew e be weliy fare thin ni bfel' ni murung'agen Jesus ni ir fare Tabiyul. U daken Jesus e tay Got nga tagil' e tin ni micheg ngak girdi'en ko bin Kakrom e M'ag. Re Thin Ni Bfel' ney e fan ngak e girdi' nu fayleng ni polo', ma gathi kemus ni fan ngak e girdi' nu Israel, ni yad fapi girdi' ni i par Jesus u fithik'rad, ya ni gargeleg u Israel.

Som'on ko Gospel rok Matthew e bay riy murung'agen Jesus nni gargeleg, ma migid e bay riy murung'agen e tawfe ntay ngak Jesus nge murung'agen mo'onyan' ni i guy rogon ni nge denen Jesus. Ma aram e ku bay riy rogon e machib ni i tay Jesus u Galile ma be golnag e pi'in nib m'ar u rom. Ma migid riy e bay murung'agen e milekag rok Jesus u Galile nga Jerusalem, nge pin'en ni buch ko bin tomur e wik ko par rok Jesus u fayleng, nge murung'agen nni kuruthnag nge fos ko yam' ni tay.

Re Gospel rok Matthew ney e be dag ni Jesus e ir fare Sensey nib th'abi fel', ni bay mat'wun ni be weliy fan e Motochiyel rok Got, ma be fil murung'agen e gagiyeg rok Got ngak e girdi'.

(1) Yu guruy ni 5–7 e bay riy murung'agen e machib ni tay Jesus u daken e burey, ni aram e be fil ngak e pi'in kar manged girdi'en e gagiyeg rok Got rogon e wok ni bfel' nib m'agan' Got ngay, nge tin nthingar rrin'ed, nge tin nra fel' rogorad riy, nge gin ni yad be sor ngay ni aram e yafos ndariy n'umngin nap'an. (2) Guruy ni 10 e bay riy murung'agen Jesus ni be fil ngak fa ragag nge l'agruw i gachalpen urngin e tin ni bay fan ko maruwel rorad. (3) Guruy ni 13 e bay riy e fanathin ni murung'agen e gagiyeg rok Got. (4) Guruy ni 18 e be weliy rogon nma ngongol e pi'in kar manged gachalpen Jesus. (5) Guruy ni 24–25 e be weliy murung'agen e tin tomur e rran ko re fayleng ney nge wub ni bay tay Kristus.

Tin ni bay riy

Gargel ntay ngak Jesus nge fithingan e pi ga' rok ni tabab rok Abraham 1:1—2:23

Machib nge tawfe ni i tay John nma tawfe 3:1–12

Tawfe ntay ngak Jesus, nge mo'onyan' ni i guy rogon ni nge denen Jesus 3:13—4:11

Jesus ni be machib ma be ayuweg e girdi' nu Galile 4:12—18:35

U Galile nga Jerusalem 19:1—20:34

Bin tomur e wik ni immoy Jesus u Jerusalem nge pi binaw nib chugur ngay (21:1—27:66)

Fos ko yam' ni tay Jesus nge rogon ni i m'ug u fithik' girdi'en
28:1–20

Babyoren e pi ga' rok Jesus Kristus
(Luke 3:23–38)

¹ Ireray babyoren e pi ga' rok Jesus Kristus, ni be' ni owchen David, me David e be' ni owchen Abraham.

² I Abraham e chitamngin Isak; me Isak e chitamngin Jakob; me Jakob e chitamngin Judah nge pi walagen Judah.

³ Judah e chitamngin Perez nge Zerah (ma chitiningrow e Tamar); Perez e chitamngin Hezron; me Hezron e chitamngin Ram; ⁴ me Ram e chitamngin Amminadab; me Amminadab e chitamngin Nahshon; me Nahshon e chitamngin Salmon; ⁵ me Salmon e chitamngin Boas (me Rahab e chitiningin); me Boas e chitamngin Obed (me Ruth e chitiningin); me Obed e chitamngin Jesse; ⁶ me Jesse e chitamngin David ni Pilung.

Me David e chitamngin Solomon (ni chitiningin e leengin Uriah); ⁷ Solomon e chitamngin Rehoboam; me Rehoboam e chitamngin Abijah; me Abijah e chitamngin Asa; ⁸ me Asa e chitamngin Jehoshafat; me Jehoshafat e chitamngin Joram; me Joram e chitamngin Uzziah; ⁹ me Uzziah e chitamngin Jotham; me Jotham e chitamngin Ahaz; me Ahaz e chitamngin Hezekiah; ¹⁰ me Hezekiah e chitamngin Manasseh; me Manasseh e chitamngin Amon; me Amon e chitamngin Josiah; ¹¹ me Josiah e chitamngin Jekoniah nge pi walagen Jekoniah, ko fa ngiyal'nem ni fa'an nni fek piyu Israel nga Babylon.

¹² Ma nga tomuren ni kan fek piyu Israel nga Babylon me Jekoniah e chitamngin Sealtiel; me Sealtiel e chitamngin Zerubbabel; ¹³ me Zerubbabel e chitamngin Abiud; me Abiud e chitamngin Eliakim; me Eliakim e chitamngin Azor; ¹⁴ me Azor e chitamngin Zadok; me Zadok e chitamngin Akim; me Akim e chitamngin Eliud; ¹⁵ me Eliud e chitamngin Eleazar; me Eleazar e chitamngin Matthan; me Matthan e chitamngin Jakob; ¹⁶ me Jakob e chitamngin Josef, me Josef pumo'on rok Maria, mi Maria e chitiningin Jesus ni yibe pining Messiah ngak.

¹⁷ Ere ragag nge aningeg e mfen ko ba' ni matam, ni chitamangiy nge pifakay ni pumo'on ni mus rok Abraham nge yib i mada' ngak David, ma ragag nge aningeg rok David nge yib i mada' ko ngiyal' nni fek e girdi' riy nga Babylon, ma ragag nge aningeg ko ngiyal'nem nge yib i mada' ko ngiyal' nni gargeleg fare Messiah riy.

Jesus Kristus nni gargeleg
(Luke 2:1–7)

¹⁸ Ba'aray rogon nni gargeleg Jesus Kristus. I Maria ni chitiningin Jesus e nduwgiliy ni ngi i par ma yow ra mabgol Josef ba ngiyal', machane dawor ra mabgolgow me pir'eg Maria rok nike diyen u gelngin fare Kan Nthothup. ¹⁹ Me Josef ni ir e nge mang figirngin e be' ni gubin ngiyal' mma rin' e tin nib mat'aw; ere dabun ni nge kirebnag thin Maria nga fithik' e girdi', ma aram me finey ni ngar weargow ni dabi nang be'. ²⁰ Ma nap'an ni ka be leamnag ni aram rogon, me mol me m'ug ba engel rok Somol ngak u malik'ay me ga'ar ngak, "Josef, ni gur owchen e ganong rok David, dab mu tamdag ni ngam fek Maria nge mang le'engim. Ya gelngin fare Kan Nthothup e ke yib ngak Maria ke diyen. ²¹ Ya bayi gargeleg bochi pagel ma ngam tunguy fithingan ni Jesus — ya bayi ayuweg girdi'en nge chuwegrad ko denen ni yad be ngongliy nge thapeggrad ngak Got."

²² Urngin e pin'ey ni yodoroy ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Somol u l'ugun e profet ni ga'ar, ²³ "Fare pin ndawori nang e pumo'on e bayi diyen nge gargeleg bochi pagel, ma bay ni pining Immanuel ngak" (ni fan e re ngachal nem e, "Bay Got rodad").

²⁴ Ma fa'ani od Josef me rin' fa tin keyog fare engel rok Somol ngak ni nge rin', ma aram me leengiy Maria. ²⁵ Machane me falnag Josef ir rok Maria nge yan i mada' ko ngiyal' ni gargeleg Maria fare tir riy. Me tunguy Josef ngachalen fare tir ni Jesus.

2

Pi'in nrabad ko ngek ni ngar guyed Jesus

¹ I Jesus e ni gargeleg u lan e binaw nu Bethlehem, ni bay u lan e nug nu Judea, ko ngiyal' ni Herod e pilung. De n'uw nap'an ni kan gargeleg Jesus me yib boch e girdi' u ngek nga Jerusalem, ni girdi' ni manang murung'agen e t'uf, miyad fith ni be lungurad, ² "Bu uw fare tir ni kan gargeleg ni ir e nge mang pilung rok piyu Israel? Ya kug guyed t'ufan ko ngiyal' ni m'ug u lan e ngek, me ere kugbad ni nggu siro'gad ngak." ³ Ma fa'ani rung'ag Herod ni Pilung ni aram rogon me rus, ma ku erregon urngin e girdi' nu Jerusalem. ⁴ Me ulunguy Herod urngin e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel nge fithrad ni ga'ar, "U uw e yira gargeleg fare Messiah riy?" ⁵ Miyad fulweg ngak ni lungurad, "U lan e binaw nu Bethlehem, ni bay u lan yu Judea. Ba'aray e tin ni yoloy e profet ni ga'ar:

⁶ 'I gur e binaw nu Bethlehem, ni ga bay u lan e nug nu Judah, gathi gur e th'abi sobut' u fithik' e pi binaw ni pilung u lan yu Judah;

ya gur e bay yib be' rom ni ir e nge gagiyeagnag e girdi',
ni ir e nge pow'iy e girdi' rog ni yu Israel.' ”

⁷ Me pining Herod fapi girdi' nrabad ko ngek ni ngar guyed Jesus ngar mu'ulunggad ngak nde nang be', me fithrad Herod ko re ngiyal' i n'en ni m'ug fare t'uf u lanelang. ⁸ Me l'oegrad ni ngranod nga Bethlehem me ga'ar ngorad, “Marod ngam fal'eged i gayiy e re tir nem, ma fa'an gimed ra pir'eg mi gimed guy rogon nggu nang, nge yag ni ku gu wan gu siro' boch ngak.” ⁹ Ma aram miyad yan, ma nap'an ni ka yad be yan miyad guy fare t'uf ni ka fare t'uf nra guyed u lan e ngek — me ere i m'on rorad nge yan i taw nga puluwon fa gin'em ni bay fare tir riy, me tal. ¹⁰ Ma ngiyal' nra guyed e re t'uf nem e rib gel e felfelan' ni yib ngorad! ¹¹ Miyad chuwa nga naun miyad guy fachi tir ni bay rok Maria ni chitiningin. Miyad ragbug ngar siro'gad ngak; miyad bing e tutuw rorad miyad tow'athnag ko gol, nge *frankincense*, nge *myrrh*.

¹² Me yog Got ngorad u malik'ay ndab kur sulod ngak Herod; ma aram miyad sul nga taferad u yugub pa' e kanawo'.

Mil ntay nga Egypt

¹³ Nap'an ni kar chuwigad me m'ug ba engel rok Somol ngak Josef u malik'ay ni be ga'ar ngak, “Mu od, mfek fare tir nge chitiningin ngam milnagrow nga Egypt, ma ga par u rom nge mada' ko ngiyal' ni bay gog ngom ni ngam chuwa u rom. Ya bayi gay Herod e re tir nir ni nge li' ngem'.”

¹⁴ Me sak'iy Josef, nge fek fare tir nge chitiningin, nge yan ni kab neap' nga Egypt, ¹⁵ ni aram e gin ni par riy nge mada' ko ngiyal' ni yim' Herod.

Ren'ey e nrin' ni aram rogon ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e pin'en ni yog Somol u l'ugun fare profet ni ga'ar, “Kug pining Fakag u Egypt.”

Bitir nli'rad ngarm'ad

¹⁶ Ma fa'ani nang Herod ni fa pi'in nrabad u ngek e kar ban niked, me ri damumuwa. Me pi' e thin ni ngan li' ngem' urngin e bitir ni pumo'on u lan yu Bethlehem nge yungi n'en ni bay u to'oben yu Bethlehem, ni bitir ni l'agruwa e duwa yangren nga but' — nika yan i puluwega ko fa ngiyal' ni ba'aram ni m'ug fare t'uf riy ni bod rogon ni weliy fa pi'in nrabad u ngek ngak.

¹⁷ Ma aram me yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Jeremiah ni profet ni ga'ar:

¹⁸ “Kan rung'ag ba lam u Ramah,
ni laman e dololoy' nge meyor nib gel.
I Rachel e be yornag pifak,
be yor ndabiyag i fal'eg laniyan',
ya go' karm'ad.”

¹⁹ Fa'ani yim' Herod, me m'ug ba engel rok Somol ngak Josef u malik'ay u Egypt, ²⁰ me ga'ar, "Mu od, ngam fek fare tir nge chitiningin, ngam sulod ko nam nu Israel, ya fa pi'in ur guyed rogon ni ngar li'ed e re tir nir ngem' e karm'ad."

²¹ Ma aram me sak'iy Josef, me fek fare tir nge chitiningin, ngar sulod ko nam nu Israel.

²² Ma nap'an ni rung'ag nike yan Arkelaus ko liw rok Herod ni chitamngin ni ir e kemang pilung nu Judea, me tamdag Josef ni nge par u rom. Minog ngak u malik'ay e tin nge rin', ma aram me yan ko nug nu Galile, ²³ me yan i toy e naun rok ngalan bbinaw nike lunguy yu Nazareth. Me rin' ni aram rogon ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e n'en ni yog e pi profet ni lungurad, "Bay nog ni be' u Nazareth."

3

Machib ni tay John ni ma tawfe

(Mark 1:1–8; Luke 3:1–18; John 1:19–28)

¹ Ngial' nem e yib John nma tawfe me tabab ko machib u daken e ted u Judea, ² ni be ga'ar, "Mpi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin', ya gagiyeg nu tharmiy e ke chugur!" ³ I John e ireram fa'anem ni weliy Isaiah ni profet murung'agen ni fa'ani ga'ar:

"Be tolul be' u daken e ted ni be ga'ar:

'Mu fal'eged rogon kanawo'en Somol,
mu yal'uweged e kanawo' ni ngeb riy!' "

⁴ Mad rok John e ni ngongliy nga bunu'en e kamel; ma ke leed nga keru' e gamanman; ma ggan rok e asman'ing nge honey ni be pir'eg u fithik' e pan. ⁵ Me ere i yib e girdi' ngak u Jerusalem, ngu lan e nug nu Judea ni polo', ngu ga'ngin e binaw ni bay u ruw raba' e lul' ni Jordan. ⁶ Miyad weliy e denen rorad me tawfe nagraad John u lan e lul' ni Jordan.

⁷ Ma fa'ani guy John e Farise nge Sadduse ni pire' ni karbad ngak ni nge tawfe nagraad, me ga'ar ngorad, "Gimed e pi porchoyog nir — mini' e keyog ngomed nrayag ni ngam thaygad ko damumuw rok Got ni bayi taw? ⁸ Mu rin'ed e ngongol ni ir e nge dag ni kam piliyeged pangimed. ⁹ Dab mfineyed nrayag ni nge yib e tawey romed ni bochan e be lungumed, I Abraham e chitamangidad. Ya nggog ngomed ni Got e rayag ni nge fek e pi malang ney nge ngongliy ngar manged e pi'in owchen Abraham! ¹⁰ Ya tow e kan fal'eg rogon ke par ni nge th'ab e gek'iy u lik'ngin; gubin kaen e gek'iy nder yib wom'ngin ni bfel' e yira th'ab nga but' nga nin' nga mit e nifiy. ¹¹ I gag e gu be tawfe nagmed ko ran ni nge dag ni kam kolgad ngan'med kam pi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin'; ma en ni bayi yib u tomureg e bayi tawfe nagmed ko

fare Kan Nthothup nge nifiy. I ir e ri ka ba ga' ngog; nri gub sobut' ndab gu bung ni ngu'ug fek e sus rok. ¹² Ma bay talin e maruwel rok ni nge chuweg urngin fitiyru' i wom'ngin e woldug ni *grain*; me kunukunuy limngun ni yima ngongliy e flowa riy nge tay nga naun rok, me urfiy fapi fitiyru' u fithik' ba nifiy ni dabi math bi'id!"

Tawfe ntay ngak Jesus

(Mark 1:9–11; Luke 3:21–22)

¹³ Ngiyal'nem me yan Jesus u Galile nga Jordan, me yib ngak John ni ngan tawfenag. ¹⁴ Machane me guy John rogon ni nge thiliyeg e leam rok Jesus. Me ga'ar John ngak, "Susun e gur e ngam tawfe nigege, ma biney e gur e ka mub ngog ni nggu tawfe nigem!"

¹⁵ Me fulweg Jesus ngak John ni ga'ar, "Ngad rin'ew e chiney ni aray rogon. Ya ireray kanawo'en ni gadow ra rin' ma aram e kad rin'ew urngin e tin ni be finey Got." Ma aram me fel' u wan' John.

¹⁶ Ma nap'an ni yugni tawfenag Jesus, me yib u fithik' e ran nga talang. Me mab e tharmiy ngak, me guy fare Kan Thothup rok Got ni be yib u lang i yib nga but' ni bod ba bulogol me yib i par nga daken. ¹⁷ Me non ba lam u tharmiy ni ga'ar, "Ireray Fakag nib t'uf rog ni kari felan'ug ngak."

4

Jesus ni yib e mo'onyan' i guy rogon ni nge denen

(Mark 1:12–13; Luke 4:1–13)

¹ Me pow'iy fare Kan ni Thothup Jesus nga daken e ted ni fan e nge yib e mo'onyan' i guy rogon e n'en nra rin' me denen Jesus. ² Ma fa'ani par ni aningeg i ragag e rran nge neap' nde abich, me yib e bilig ngak. ³ Me yib e mo'onyan' i ga'ar ngak, "Fa'anra Fak Got gur, me ere mu non ko pi malang ney nge ngal' ni flowa." ⁴ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fare babyor nib thothup e be ga'ar, 'Girdi' e gathi go'o flowa era ikay me par nib fos, ya urngin bug e thin ni yib u langan Got e ra taye girdi' nib fos ni dabi yim'." "

⁵ Me fek fare mo'onyan' Jesus ngalan fare binaw nib thothup, nge yan i tay nga daken e gin'en nth'abi tolang ko fare Tempel, ⁶ me ga'ar ngak, "Fa'anra Fak Got gur, ma ga og nga but'; ya be ga'ar e babyor nib thothup, 'Ra yog Got ngak e pi engel rok e n'en ni ngar rin'ed ngom; ma bay ra feked gur i yan nga but', ni dabi maad'ad em ko malang.' "

⁷ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Machane ki yog e babyor nib thothup ni ga'ar, 'Ri dab mu sikengnag Somol ni Got rom.' "

⁸ Me ere fek fare mo'onyan' Jesus nga daken bburey nrib tolang nge dag urngin e nam nu fayleng nge fel'ngin ngak.
⁹ Me ga'ar fare mo'onyan' ngak, "Fa'an ga ra ragbug nga but' ngam tayfag mu gu pi' e pin'ey ni urngin ngom."

¹⁰ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Satan, mman ngam chuw! Ya babyor nib thothup e be ga'ar, Mu tay fan Somol ni Got rom ma yigo ir e ngam pigpig ngak!"

¹¹ Ma aram me pag fare mo'onyan' Jesus; me yib e pi engel ngarbad ra pigpigdad ngak.

Jesus ni tabab ko maruwel rok u Galile

(Mark 1:14–15; Luke 4:14–15)

¹² Fa'ani rung'ag Jesus ni kanin' John nga kalbus, me yan nga Galile. ¹³ Ma de par u Nazareth, machane me yan i par nga Kapernaum, nib binaw ni bay u to'oben e lipath nu Galile, ni bay u lan e nug nu Zebulun nge Naftali. ¹⁴ I yodorom ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ni ga'ar:

¹⁵ "Nug nu Zebulun, nge nug nu Naftali,
 nib migid ko lipath, u baraba' e Jordan,
 Galile rok e pi'in gathi yad piyu Israel!"

¹⁶ Girdi' ni yad be par u fithik' e lumor
 bay ra guyed ba tamilang ni ba ga'!

Nga daken e pi'in be par u fithik' e lumor ko nam ni yam',
 e ke puf e woch u ba tamilang nib ga'!"

¹⁷ Aram e re ngiyal' ni tabab Jesus ko machib ni be ga'ar, "Mpi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin'! Ya gagiye nu tharmiy e ke chugur!"

Jesus ni pining aningeg ni' ni girdi'en e fita'

(Mark 1:16–20; Luke 5:1–11)

¹⁸ Nap'an ni be yan Jesus u to'oben e lipath nu Galile, me guy l'agruw i walag ni yow ma fita', ni Simon (nike lunguy e Peter) nge walagen ni Andrew, ni yow be fita' ko nug u lan e lipath. ¹⁹ Me ga'ar Jesus ngorow, "Mu unew ngog, mu gu fil ngomew rogon i yagnag e girdi'." ²⁰ Kachingiyal' nem miyow digey e nug rorow ngar unew ngak.

²¹ Me yan miki guy l'agruw i walag ni pumo'on ni aram James nge John, ni Zebede e chitamangirow, ni yow bay u bowoch ni yad e chitamangirow i Zebede, ni yow be fal'eg rogon e nug rorad ni ngan fita' ngay. Me piningrow Jesus;
²² ma kachingiyal' nem miyow digey fare bowoch nge chitamangirow ngar unew ngak Jesus.

Jesus ni i fil e thin rok Got ngak e girdi', ma be machib, ma be golnag e girdi' ko lilliy

(Luke 6:17–19)

²³ Me yan Jesus nga gubin yang u Galile, ni be machibnag u lan tafen e mu'ulung rorad e Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got, ma be golnag e girdi' u urngin mit e liliy nge m'ar. ²⁴ Me wear murung'agen u daken e nam nu Syria ni ga'ngin, ma aram mi i fek e girdi' i yib ngak urngin e pi'in bay e liliy rorad ni gubin mit, nge pi'in kar gafgowgad u urngin mit e gafgow; ni girdi' nike ying e mo'onyan' ngorad, nge girdi' ni bay e m'ar rorad ni *epilepsy*, nge pi'in ndariy gelngin bang u dowrad, ma yigo' gol nagraad Jesus ko liliy ni yad gubin. ²⁵ Ma pire' ni pire' e girdi' ni yad be lek, nrabad u Galile, ngu lan fare gi nug ni Ragag e Binaw fithingan, ngu Jerusalem, ngu Judea, ngu lan fa gi binaw ni bay u ba'nem e lul' ni Jordan.

5

Machib ni tay Jesus u daken e burey

¹ Me guy Jesus fapi girdi' ni aram urngirad me yan nga daken e burey, me yan i par nga daken. Me mu'ulung pi gachalpen nga to'oben, ² ma aram me tabab i machib nagraad ni be ga'ar:

Bin riyul' e felfelan' (Luke 6:20–23)

- ³ “Nge felan' e pi'in kar pir'eged u lanin'rad ni kar gafgowgad ndabisiy ni nge yag Got ngorad,
ya gagiyeg nu tharmiy e ke thap ngorad!
- ⁴ “Nge felan' e pi'in be kireban'rad,
ya ra fal'eg Got lanin'rad!
- ⁵ “Nge felan' e pi'in nib sobut'an'rad,
ya rayag ngorad e tin nike micheg Got nra pi'!
- ⁶ “Nge felan' e pi'in karm'ad ngan'rad ni tin ba m'agan' Got ngay nib mat'aw e nge rin' e girdi',
ya Got e ra chum'er nagraad ko tin urfineyed!
- ⁷ “Nge felan' e pi'in yad ma runguy e girdi',
ya ra runguyrad Got!
- ⁸ “Nge felan' e pi'in nib machalbog lanin'rad,
ya yad ra guy Got!
- ⁹ “Nge felan' e pi'in yad ma guyrogon ni nge aw e gapas u thilin e girdi',
ya ra yog Got ni yad pifak!
- ¹⁰ “Nge felan' e pi'in yibe gafgow nagraad ni bochan e yad be rin' e tin nib m'agan' Got ngay,
ya gagyeg nu tharmiy e ke thap ngorad!
- ¹¹ “Ngam felan'gad ko ngiyal' nra yog e girdi' e thin nib tagan ngomed miyad ngongliy e tin nib kireb ngomed ma yad be tunguy urngin mit e thin nib kireb nib togopluw ngomed ni bochan e gimed girdi'eg. ¹² Ngari felan'med, ya bay labgen

ni ba ga' ni fan ngomed ni kan tay u tharmiy. Ya ireray rogon e gafgow ni i tay e girdi' ngak e pi profet ni yad ba kakrom ngomed."

Sol nge tamilang

(Mark 9:50; Luke 14:34–35)

¹³ "Gimed bod e sol ni fan ngak urngin e girdi' nu fayleng. Machane fa'anra chuw e buday ko sol, ma dakuriy kanawo'en me yag nni ngongliy ngki sul nge buday bayay. Dakuriy fan; ma aram min n'ag nga daken e but' ngi i yan e girdi' u daken.

¹⁴ "Gimed bod e tamilang ngak e girdi' nu fayleng ni polo'. Bbinaw ni kan toy nga daken bburey nib tolang e dabiya ni nge mith. ¹⁵ Dariy be' nra tay e nifiy ko magal me tay nga tan baraba' i ban'en; ya ra tay nga tagil' e magal, ko gin nrayag ni nge gal' urngin e girdi' ni yad bay u lan e naun. ¹⁶ Ere ku er rogomed ni nge gal ra'emed u p'ewchen e girdi', ya ngar guyed e tin ni bfel' ni gimmed be rin' miyad yog e sorok ngak e Chitamangimed ni bay u tharmiy.

Machib ni murung'agen fare Motochiel

¹⁷ "Dab mu leam nixed ni ku gub ni nggu thang e Motochiel rok Moses nge pin'en ni i machibnag e pi profet ngak e girdi'. Gathi ku gub ni nggu thang e pin'ey, machane ku gub ya nge yib i m'ug e bin riyul' i fan. ¹⁸ Mu ted ngan'med e re bugithin ney! N'umngin nap'an ni ka be par e tharmiy nge fayleng e dariy bochiyang u reb e yol ara bochiyang ko Motochiel nra nn'ag — ya fin ra taw nga tomuren urngin ban'en.* ¹⁹ Aram fan ni en nra th'ab e gin nth'abi achig ko fapi motochiel, me fil ngak e girdi' ni ngar rin' ed ni bod ir, e ra par ni ir e th'abi sobut' u lan gil'ilungun e tharmiy. Machane en nra fol ko Motochiel rok Got, me fil ngak e girdi' ni ngar rin' ed ni bod ir, e ra ga' u lan e gagiyeg nu tharmiy. ²⁰ Ere gu be yog ngomed nrayag ni ngam marod ko gagiyeg nu tharmiy ni kemus ni fa'anra kab gel e yul'yul' romed, rok e pi'in tamchib ko Motochiel nge pi Farise u rogon ni gimmed be rin' e tin nib m'agan' Got ngay ni nge rin' e girdi'.

Machib u murung'agen e damumuw

²¹ "Kam rung'aged ni kanog ko girdi' kakrom nike lunguy ngorad, Dab mu thanged e pogofan rok be'; en nra thang e pogofan rok be' e yira fek i yan nga p'ewchen e en nma puf oloboch. ²² Machane gu be yog ngomed e chiney, ni en nra damumuw† ngak be' ni walagen e yira fek i yan nga p'ewchen e en nma puf oloboch; ma en nra ga'ar ngak

* **5:18** tomuren urngin ban'en; ara gubin e tin nni machibnag e ra m'ug nib riyul'.

† **5:22** en nra damumuw; boch e babyor e bay riy ni en ni damumuw ni dariy tapgin.

walagen, ‘Gur e dariy ban’en ni gab fel’ ngay!’ e yira fek ngalan e sobol ko mu’ulung; ma en nra ga’ar ngak walagen, ‘Dariy fam i gur e re balyang nir!’ e rayag ni nge yan nga fithik’ e nifiy ni dabi math bi’id. ²³ Ere fa’anra mman ni ngam pi’ e n’en ni ngampi’ ngak Got u altar me yib ngan’um ni bay ban’en nib togopluw u wan’ walagem ngom, ²⁴ ma ga pag e n’en ni ngam pi’ ngak Got u mit e altar ma ga yan ni kachingiyal’ nem ngam fal’eg thilmew walagem; ma aram e fin mu sul ngam pi’ e n’en ni ngam pi’ ngak Got.

²⁵ “Fa’anra egnigem be’ nge fekem nga tafan e puf oloboch ma ga fal’eg e thin ngak ko ngiyal’ ni kabay e tayim riy, ndawor mu tawgow nga tafan e puf oloboch; ya gimew ra taw ngaram me pi’em ngak e en nma puf oloboch, me pi’em e en nma puf oloboch ngak e polis, min tiyem nga kalbus. ²⁶ Nggog ngomed ni ireram e gin ni bay mpar riy nge yan i mada’ ko ngiyal’ ni kam thang e bin th’abi tomur e row u urngin e salpiy ni kanog ni ngam pi’.

Machib ni murung’agen l’agruw ni’ ni yow be par ni gathi yow mabgol

²⁷ “Kam rung’aged nike lunguy, Dab mpirew be’ ni gathi mabgol rom. ²⁸ Machane nggog ngomed e chiney, ni en nra sap ngak be’ ni bpin me finey ni manga yugu ra pirew, e ke kireb e rok, ni fan e kar pirew u fithik’ i laniyan’. ²⁹ Ere fa’anra waliyem e ba’ ni mat’aw i owchem ngam denen, ma ga luf ngam n’ag! Ya kabfel’ ni nge mul bangi dowam ko bin ni nga nin’ dowam ni polo’ nga fithik’ e nifiy ni dabi math bi’id. ³⁰ Fa’anra waliyem e ba’ ni mat’aw i pa’am ngam denen, ma ga th’ab ngam n’ag! Ya kabfel’ nra mul baraba’ i pa’am ko bin ni nge yan dowam ni polo’ nga fithik’ e nifiy ni dabi math bi’id.

Machib ni murung’agen e mabgol nike wear

(Matthew 19:9; Mark 10:11–12; Luke 16:18)

³¹ “Ma ku bay nike lunguy, ‘En nra chuweg leengin e thangri yoloy bangi babyoren e machuw nge pi’ ngak fare pin.’

³² Machane chiney e nggog ngomed, ni fa’anra chuweg be’ leengin ni gathi ban’en nike par fare pin nge be’, ma aram e ba kireb e rok fare mo’on, ni bochan e ir e ke waliy fare pin kar pirew yugu reb e pumo’on ara ke un ko mabgol bayay ni aram e ke th’ab e motochiyel; ma re mo’on nra leengiy e re pin nem e ku aram rogon ir nike th’ab e motochiyel, ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi mabgol rok.

Machib ni murung’agen e thin ni yima micheg u mit Got

³³ “Ma ku errogon ni kam rung’aged ni kanog ngak e girdi’ kakrom ni lunguy, Dab mu thiliyeg e tin ni kamog ni bay mu rin’, ya ngam rin’ e tin ni kamog ngak be’ u p’eowchen Somol

ni bay mu rin'. ³⁴ Machane be lungug ngomed e chiney: dab mmicheged ngak be' u p'eowchen Got e tin ni kamogned ngak fa'anem ni bay mu rin'ed; ma dab mmicheged ban'en nga fithingan e tharmiy, ya tagil' Got eram; ³⁵ ara fayleng, ya ir e ma gifeg Got e rifrif u ay ngay; ara Jerusalem, ya binaw rok fare Pilung ni ir e th'abi tolang. ³⁶ Mus nga lolugem ndab mmicheg ngay, ya dabiyag rom ni ngam pingeg ta'ab gaf i piy riy nge manna' fe rungdu'. ³⁷ Kemus ni nge lungum 'Errogon' fa reb e nge lungum 'Dangay' — ma fa'anra yugu ban'en e ngamog ma aram e yib rok Fa'anem nib Kireb.

*Machib ni murung'agen taban e kireb ni yima fulweg
(Luke 6:29–30)*

³⁸ "Kam rung'aged nike lunguy, 'Puluwon baraba' i owchey e baraba' i owchey, ma puluwon reb e nguwol e reb e nguwol.' ³⁹ Machane nggog ngomed e chiney ni nge lungug, Dab mu fulweged taban e kireb ngak e en nike rin' e kireb ngomed. Fa'anra batnag be' e ba' ni mat'aw i linglingim, ma ga pag ngki batnag e ba' ni gilay' i linglingim. ⁴⁰ Ma fa'anra fekem be' nga tafen e puf oloboch ni nge egnigem ni bochan e nge fanay kenggin e mad rom, ma ga pag ngki fek e thal ni wuru' e mad rom. ⁴¹ Ma fa'anra gelnag reb e salthaw nu reb e nam ni bay ko nam rom ir ngom ni ngam fek e chugum rok nta'reb e mayel, ma ga fek u l'agruw e mayel. ⁴² Fa'anra ning be' ban'en ngom, ma ga pi' ngak; fa'anra ba'adag be' ni nge fek ban'en rom nge maruwel ngay nge mu' miki fulweg ngom, ma ga pi' ngak.

*Nge t'ufu wun'uy e pi to'ogor
(Luke 6:27–28, 32–36)*

⁴³ "Kam rung'aged ni kanog nike lunguy, 'Nge t'uf rom e pi tafager rom, ma ga fanenikay e pi to'ogor rom.' ⁴⁴ Machane chiney e nggog ngomed ni nge lungug, Nge t'uf romed e pi to'ogor romed, mpi'ed e meybil rok e pi'in yad be ngongliy e kireb ngomed, ⁴⁵ ya nge yag ni mmanged pifak e Chita-mangimed ni bay u tharmiy. Ya be mateg ram'en e yal' rok nga daken e girdi' nib tagan nge girdi' ni bfel' nta'reb rogon, ma be pi' e n'uw ngak e pi'in yad be rin' e tin nib mat'aw nge pi'in yad be rin' e tin nib kireb. ⁴⁶ Ere mang ni gimed be finey nra fulweg Got labgen ngomed ni fa'anra kemus ni pi'in gimed ba t'uf rorad e yad ba t'uf romed? Ya mus ngak e pi'in yad ma kunuy e tax ma ireyer e n'en ni yad ma rin'! ⁴⁷ Fa'anra kemus ni pi tafager romed e ngu'um nonod ngorad, ma gur kam rin'ed ban'en ni yugu ba thil ko tin ni kayi ma rin'? Mus ngak e pi'in yad ma meybil ngak yugu boch e kan ma ku ireyer e pin'en ni yad ma rin'! ⁴⁸ Ere thingar mpi'ed ni

gimed ba yal'uw — ni bod e Chitamangimed ni bay u tharmiy nib yal'uw!

6

Machib ni murung'agen e ayuw ngak e pi'in gafgow

¹ “Mu guyed rogomed ni nge dab mu ngongliyed e ngongol ni bfel' u fithik' e girdi' ni fan e nge guy e girdi' e n'en ni gimmed be rin'. Fa'anra um rin'ed e pin'ey u fithik' e girdi' ni yo'or ma dariy puluwon nra yib riy ngomed rok e Chitamangimed nu tharmiy.

² “Ere fa'an ga ra pi' ban'en ngak be' nike gafgow ndabisiy ni nge yag ngak, ma dab mu guy rogon ni ngar ni guy, ni bod nma rin' e pi'in nma madag girdi' u lan e pi tafen e mu'ulung ngu daken e kanawo'. Yad ma rin' ni bochan e nge yog e girdi' e sorok ngorad. Dab mpaged talin, ni aram e kem'ay i pi' puluwon ngorad ni polo'. ³ Ere fa'anra mu ayuweg be' u ban'en ndabisiy ni nge yag ngak, ma ngam rin' ni ngam guy rogon ni mus ngak e en nth'abi fel' e thin romew ma dabi nang murung'agen, ⁴ machane ban'en ni go' gimew e gimew manang. Ma Chitamam ni be guy e n'en ni kam rin' nde nang e girdi', e bay pi' puluwon ngom!

Jesus ni fil ngak pi gachalpen rogon ni ngu'un meybil
(Luke 11:2–4)

⁵ “Ma fa'an gimmed ra meybil, ma dab mu boded e pi'in yad ma madag girdi', ni yad ba'adag ni ngar sak'iygad ngar meybilgad u lan e pi tafen e mu'ulung nge yungi n'en ni madardar ko kanawo' ni bochan e nge gubin e girdi' me guyrad. Dab mpaged talin, ni aram e kem'ay i pi' puluwon ngorad ni polo'! ⁶ Machane fa'an ga ra meybil, ma ga yan nga senggil rom ngam ning e mab, ma ga meybil ko Chitamam ni be' ndanir guy. Ma Chitamam ni be guy e n'en ni kam rin' nde nang e girdi' e bayi pi' puluwon ngom.

⁷ “Fa'anra mmeybilgad ma dab um sulod u daken ta'ab bugithin ni pire' yay ni bod nma rin' e pi'in yad ma meybil ngak yugu boch e kan, ni yad be finey ni yira rung'ag e tin ni yad be yog ni bochan e ba n'uw e meybil ni yad be pi'.

⁸ Dab mboded yad; ya Got ni Chitamangimed e manang e n'en nthingari yag ngomed u m'on ndawor mu ninged ngak.

⁹ Ba'aray rogon ni ngam meybilgad ni nge lungumed:

‘Chitamangimad ni ga bay u tharmiy:

Ngan tay fan fithingam nib thothup,

¹⁰ ma ga par ni gur e ga be gagiyege nagmad,

min rin' e tin nib m'agan'um ngay u roy u but' ni bod ni yibe rin' u tharmiy.

¹¹ Mpi' ngomad e daba' e ggan ni nge yag ngomad.*

¹² Ma ga n'ag fan u wun'um e kireb romad,
ni bod ni kug n'iged fan u wun'mad e kireb nike rin' boch
e girdi' ngomad.

¹³ Dab mfekmad i yan ko sikeng nib mo'maw',
machane ngam ayuwegmad rok Fa'anem nib Kireb.'†

¹⁴ "Ya fa'anra mu n'iged fan u wun'med e kireb nike rin'
boch e girdi' ngomed, ma ku erregon e Chitamangimed nu
tharmiy nra n'ag fan u wan' e kireb ni kam rin'ed. ¹⁵ Machane
fa'anra dab mu n'iged fan u wun'med e kireb nike rin' boch e
girdi' ngomed, ma ku erregon e Chitamangimed nu tharmiy
ndabiyag ni nge n'ag fan u wan' e kireb ni kam rin'ed.

Jesus ni fil ngak pi gachalpen rogon ni ngan page abich

¹⁶ "Ma fa'anra mpired ni kam paged e abich, ma dab mu
kireb niged owchemed ni bod nma rin' e pi'in yad ma madag
girdi' ni yad ma yan ni kar owchen i biliggad ni bochan
e ngari nang urngin e girdi' ni kar paged e abich. Dab
mpaged talin, ni aram e kem'ay i pi' puluwon ngorad ni polo'.
¹⁷ Fa'anra mpag e abich, ma ga luknag owchem ma ga rawey
lolugem, ¹⁸ nge dabi nang e girdi' ni ga be par ni kam pag e
abich — ma kemus ni Chitamam ndab ni guy e manang. Ma
Chitamam ni be guy e n'en ni kam rin' nde nang e girdi' e bayi
pi' puluwon ngom.

Fla'ab ni bay u tharmiy

(Luke 12:33–34)

¹⁹ "Dab mu ulunguyed e fla'ab u roy u fayleng, ya ra
kirebnag e ngal nge t'ay mra yib e moro'ro' nga naun nge
iring. ²⁰ Machane ngam ulunguyed e fla'ab romed u tharmiy,
ya dabi kirebnag e ngal nge t'ay, ma dabi yib e moro'ro' nga
naun nge iring. ²¹ Ya lanin'med e gubin ngiyal' ni bay i par ko
gin ni bay e fla'ab romed riy.

Tamilang ko dowef

(Luke 11:34–36)

²² "Lan owchey e bod rogon ba magal ni fan nga dowdad:
fa'anra bfel' lan owchem, ma dowam ni polo' e ba sug ko
tamilang; ²³ machane fa'anra ba tagan lan owchem, ma aram
e dowam ni palo' e basug ko lumor. Ere fa'anra tamilang u
fithik' i dowam e lumor, me'ere rib ga' e lumor riy!

Got nge chugum

(Luke 16:13; 12:22–31)

* **6:11** yag ngomad; ara daba', ara gabul. † **6:13** Boch e babyor e kan uneg e gin
ba'aray ngay Ya gagyag rom, nge gelngim, nge fanam malup'lup' e dariy n'umngin
nap'an. Amen.

²⁴ “Dariy be’ nrayag ni nge mang sib rok l’agruw i masta: ya ra fanenikay bagayow me t’uf bagayow rok; ya ra yul’yul’ ngak bagayow me darifannag bagayow. Dabiyag ni ngam manged tapigpig rok Got ma kigimed e tapigpig rok e salpiy.

²⁵ “Ireray fan ni be lungug ngomed: dabi magafan’med ko ggan nge garbod ni nge yag ngomed ni fan e ngam pired ni gimed ba fos, fa mad ni fan nga dowmed. Gathi ka ba ga’ fan e pogofan ko ggan? Ma gathi ka ba ga’ fan e dowef ko mad ni yibe yin’? ²⁶ A mu guyed e arche’ ni yad be chachangeg: darir yunged awochnin e woldug, fa ra kunuyed e woldug nike el ngar ted nga naun; ma Chitamangimed nu tharmiy e be ayuwegrad! Gathi ka ba ga’ famed ngak e arche’? ²⁷ Mini’ e aromed nrayag ni ku ra mun in e rran ngak[‡] ko biney e tamilang ni fa’anra i magafan’ ngay?

²⁸ “Ma mang ni nge magafan’med ko mad ni nga mon’ed? A mu guyed rogon ni be tugul e floras u fithik’ e pan: darir maruwelgad ara ur ngongliyed e mad ni fan ngorad. ²⁹ Machane nggog ngomed, ni mus ngak Solomon, ni aram feni yo’or ban’en rok, ma da immoy e mad rok ni bod feni fel’ ya’an reb e pi floras nem. ³⁰ I Got e ir e be pi’ e mad ko pan — ni pan ni bay u roy e daba’, me gabul ma dakuriy, ya kan urfiy u lan e stof. Ere gathi bmuduwigil nra pi’ Got e mad ngomed? Rib achig e pagan’ romed ngak Got! ³¹ “Ere dabi magafan’ be’ nge ga’ar: ‘U uw e bay yib e ggan rog riy? ara n’en ni nggu garbod ngay? ara mad ni nggon’?’ ³² (Ireray e pin’en ni gubin ngiyal’ ma be nameg e pi’in yugu boch e kan e yad be meybil ngorad.) Chitamangimed ni bay u tharmiy e manang ni pin’ey ni urngin e dabisiy ni nge yag ngomed. ³³ Ere ngam m’oneged u wun’med e gagiyeg rok Got nge tin nib m’agan’ ngay ni ngam rin’ed, ma arame urngin e pin’ey nra pi’ ngomed. ³⁴ Ere dabi magafan’med nga rogomed gabul; ya ba gaman e tin gabul e magafan’. Dariy fan ni ngku ni puthuy boch e magafan’ ko magafan’ ni be fek e yu rran i yib.

7

Turguy e kireb nga daken e girdi’

(Luke 6:37–38, 41–42)

¹ “Dab mu turguyed e kireb nga daken e girdi’, nge dabi turguy Got e kireb nga dakenmed — ² ya Got e ra turguy e kireb nga dakenmed nrogon nim turguyed e kireb nga daken e girdi’, nge gelngin nge tomalngin nim turguyed. ³ Ere mangfan ni ga be sap nga ba tabyu’ ni bay u lan mit walagem, ma damur tiyan’um nga ba ley i gek’iy ni bay u lan

[‡] 6:27 ku ra mun in e rran ngak; ara ki ilal nge n’uw boch’uw.

owchem? ⁴ Ere ra di'in me lungum ngak walagem, Mu son, nggu chuweg e re tabyu' ni be'er u lan owchem, ma bay ba ley i gek'iy u lan owchem? ⁵ Gur e cha' ni ga be dake moding nigem! Som'on e ngam chuweg fare ley i gek'iy u lan owchem, nge mu' ma aram me yag ni mu guy ban'en ngam chuweg fare tabyu' u lan mit walagem.

⁶ “Dab mpi'ed ban'en nib thothup ngak e pilis ya kemus ni yad ra cheal ngar k'aded gimed; dab mon'ed e churuwo' romed nni fek u lan l'ugun e yar nga p'eowchen e babiy, ya kemus ni yad ra yot'yot'.

Mu ning, mu Gay, mu tugtuguy
(Luke 11:9–13)

⁷ “Mu ninged, me yag ngomed; mu gayed mi gimed pir'eg; mu tugtuguyed e mab, min bing e mab ngomed. ⁸ Ya urngin e pi'in yad ra ning e ra yag ngorad, ma en nra gay e ra pir'eg, ma mab e yira bing ngak e en nra tugtuguy. ⁹ Rayag ni nge pi' bigimed e pi matam ba malang ngak fak ni fa'anra ning fak e ggan ngak? ¹⁰ Ara pi' ba porchoyog ngak ni fa'anra ning e nig ngak? ¹¹ Yugu ireyer fanmed kireb, ma gimed manang rogon ni ngam pi'ed e tin ni bfel' ban'en ngak pifakmed. Ere Chitamangimed ni bay u tharmiy e rira pi' e tin ni bfel' ban'en ngak e pi'in yad ra ning ngak!

¹² “Ere mu rin'ed ngak e girdi' e tin ni gimed ba'adag ni ngar rin'ed ngomed; ireray fan fapi Motochiyel rok Moses nge tin i fil e pi profet ngak e girdi'.

Fare garog nib wen'in
(Luke 13:24)

¹³ “Marod ko bin nib wen'in e garog, ya ba ga' langan e garog ko nifiy, ma kanawo' ni yan ngay e bmom, ma bo'or e girdi' ni be yan u daken. ¹⁴ Ma garog ko yafos e ba wen'in, ma kanawo' ni yan ngay e bmo'maw', ma ba lich e girdi' ni be pir'eg.

Ba ke gek'iy nge wom'ngin
(Luke 6:43–44)

¹⁵ “Mu ayuwgad ko profet nde riyul'; ya bay rabad ngomed ni yad bod e saf u wuru' i dowrad, machane u fithik' i lanin'rad e ri yad bod e wolf nma k'ad. ¹⁶ Gimed ra nangrad ko ngongol rorad. Ya nochi ke gek'iy ni bay rachangalen e der k'uf ni *grape*, ma pan nib makenken e der k'uf ni *fig*. ¹⁷ Ba ke gek'iy ni bfel' rogon e ra k'uf ma bfel' wom'ngin, ma ba kaen nde fel' rogon e ra k'uf ma ba kireb wom'ngin. ¹⁸ Ba ke gek'iy ni bfel' rogon e dabiya ni nge yib wom'ngin nib kireb, ma ba kaen nde fel' rogon e dabiya ni nge yib wom'ngin ni bfel'. ¹⁹ Re ke gek'iy ni dabi yib wom'ngin ni bfel' e yira th'ab nga

nin' nga mit e nifiy. ²⁰ Ere gimed ra nang e profet ni go' bogi ban'en u rogon e ngongol rorad.

Ri da gu nangmed

(Luke 13:25–27)

²¹ “Gathi gubin e girdi' nma piningeg nma lungurad ‘Somol, Somol,’ e yad ra yan nga gil'ilungun Got u tharmiy, ya kemus ni pi'in yad ma yan nga laniyan' e Chitamag nu tharmiy. ²² Mra yan i taw ko Chirofen Nem ma bo'or e girdi' e ra ga'ar ngog, ‘Somol, Somol! U daken fithingam e ug weliyed e thin rok Got riy ngak e girdi', ma fithingam e ug tulufed bo'or e mo'onyan' ngay, ma fithingam e ug ngongliyed bo'or e maang'ang ngay!’ ²³ Ma aram e bayi lungug ngorad, ‘Ri da gu nangmed. Mu chuwgad rog, gimed e pi'in gimed ba kireb!’

L'agruw i tadimow naun

(Luke 6:47–49)

²⁴ “Ere gubin e girdi' ni rung'ag e pi thin rog ney miyad fol riy e yad bod be' nib gonop ni toy e naun rok nge daken e war. ²⁵ Me aw e n'uw nge sugubur e lul' nge yib nga daken e binaw, me yib e nifeng nib gel i aw ko fare naun. Ma de puth, ya kan toy nga daken e war.

²⁶ “Urngin e pi'in yad ra rung'ag e pi thin rog ney ma der folgad riy e yad bod be' nib balyang ni toy e naun rok nga daken e yan'. ²⁷ Me aw e n'uw, nge sugubur e lul' nge yib nga daken e binaw, me yib e nifeng nib gel i aw ko fare naun me puth. Nrib ga' lingan ni puth!”

Gelngin e thin rok Jesus

²⁸ Fa'ani yog Jesus e pin'ey nge mu', me gin fapi girdi' ni aram urngirad ngarogon e machib nike tay. ²⁹ Ya gathi bod e tamchib rorad ko Motochiyel; ya i machib ni bay gelngin e thin rok.

8

Jesus ni golnag be' nib mo'on

(Mark 1:40–45; Luke 5:12–16)

¹ Me yib Jesus u daken fare burey nga but', me yib e girdi' ni pire' ngar uned ngak. ² Me yib be' nib daraw ngak, ngeb i ragbug u p'eowchen nga but', me ga'ar, “Somol, fa'anra mm'agan'um ngay, mrayag rom ni ngam be'ech nigeg.”*

³ Me k'iyag Jesus pa' nge math ngak. Me fulweg ni ga'ar, “Bm'agan'ug ngay, aram e ngam be'ech!” Kachingiyal' nem me chuw e daraw rok. ⁴ Ma aram me ga'ar Jesus ngak, “Dab-mog murung'agen e n'en ni kug rin' ngom ku be', machane

* 8:2 NGAM BE'ECH NIGEG: Re m'ar ni daraw ney e ra bay rok be' ma ke alit ko yalen rorad.

mman ndab mu tal u bang ngam man mu taw ngak e prist nge guy ko kabay e daraw rom fa dakuriy, ma ga pi' fare maligach ni fa'ani yog Moses, ni ir e nge mang mich rom ngak urngin e girdi' ndakuriy e daraw rom e chiney."

Jesus ni golnag ba tapigpig rok ba salthaw nu Roma nib tolang

(Luke 7:1–10)

⁵ Nap'an ni yan Jesus ngalan yu Kapernaum me yib be' ngak nreb e tolang ko salthaw nu Roma ngeb i wenig ngak ni nge ayuweg ni ga'ar, ⁶ "Tapigpig rog e bm'ar ni bay u bet u tabinaw rog ndabkiyag ni nge mithmith ma kari gafgow."

⁷ Me ga'ar Jesus, "Bay gu wan gu chuweg e m'ar rok."

⁸ Me fulweg fare tolang ko salthaw ni ga'ar, "Dariy rogog ngabang ni nga mub nga naun rog. Ere yugu mog ni nge chuw e m'ar rok e tapigpig rog nge gol. ⁹ Ya ku errogon gag ni bay boch i pilungen e salthaw nga dakenag, ma bay boch e salthaw nga tanginag; ra lungug ko biney, 'Mman!' me yan; mra lungug ko binem, 'Moy!' me yib; mra lungug ko sib rog, 'Mu rin' e biney!' me rin'."

¹⁰ Ri gin Jesus ko re bugithin ney ni rung'ag, me ga'ar ko fapi girdi' ni yad be un ngak, "Nggog ngomed, ndawor gguy be' u Israel nrib mich Got u wan' ni bod gelngin nib mich Got u wan' e cha'ney. ¹¹ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Bo'or e girdi' ni bay rabad u lan e ngek ngu lan e ngal ngar uned ngak Abraham, nge Isak, nge Jakob ko par nga tebel ko gin nsuwon Got u tharmiy. ¹² Ma pi'in nsusun e ngar pired ko gin nsuwon Got e bay nin'rad nga wuru' e gin nsuwon Got nga fithik' e lumor, ko gin ni bay ur yorgad riy ma be chachafin nguwelrad." ¹³ Me ga'ar Jesus ngak fa en ni ir reb e tolang ko salthaw, "Mu sul nga tabinaw rom, ya rogon nike michan'um e aram rogon ni bay nrin' ni fan ngom." Ma fare tapigpig rok fa'anem ni reb e tolang ko salthaw e ka lan e re awa nem e gol riy.

Jesus ni Chuweg e Liliy Rok Bo'or e Girdi'

(Mark 1:29–34; Luke 4:38–41)

¹⁴ Me yan Jesus nga tafen Peter, me guy e en ni chitiningin leengin Peter u bet nib m'ar nib gel e gowel u daken. ¹⁵ Me math Jesus nga pa'; me chuw e gowel u daken, me suwon ngalang me tabab i ayuweg Jesus ko tin ni nge yag ngak.

¹⁶ Ma fa'ani neap', min fek i yib ngak Jesus e girdi' ni pire' nike ying e mo'onyan' ngorad. Me tuluf Jesus fapi mo'onyan' nga ta'ab bugithin ngar chuwigad rok fa pi'in kar yinggad ngorad, me golnag urngin e pi'in yad bm'ar. ¹⁷ I rin' e ren'ey

ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ni ga'ar, "I ir e fek e m'ar rodad me fek e liliy rodad nge chuweg."

Pi'in nsusun e ngar manged pi gachalpen Jesus
(Luke 9:57–62)

¹⁸ Me guy Jesus e girdi' ni aram urngirad ni kar mu'ulunggad ngak me yog ngak pi gachalpen ni nga ni yan nga baraba' fare lipath. ¹⁹ Me yib be' ni tamchib ko Motochiel ngak, me ga'ar, "Tamchib, kug fal'eg rogog ni nggu un ngom ko yungi n'en ni ngam man ngay."

²⁰ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Gamanman ni fox e bay e low ni taferad, ma arche' e bay taferad ni kar toyed, machane en ni Fak e Girdi' e dariy bang ni nge pag ir riy nga but' nge toffan."

²¹ Ma be' ni ir reb i gachalpen e ga'ar ngak Jesus, "Somol mu son, nga'ag wan gu k'eyag e chitamag."

²² Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Mu lekeg, mpag e pi'in yad ba yam' ngar k'eyged e yam' rorad."

Jesus ni mocha'nag e nifeng nib gel
(Mark 4:35–41; Luke 8:22–25)

²³ Me af Jesus nga bowoch, me un pi gachalpen ngak ngranod. ²⁴ Me yib e nifeng nrib gel nib tomgin, mi i t'ar e n'ew ngalan fare bowoch. Machane be mol Jesus. ²⁵ Me yan pi gachalpen ngak ngar puged, me lungurad ngak, "Somol, mu guy rogon ngad fosgad! Ya ere ngad m'ad!"

²⁶ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mang ni kari mu rusgad? Rib achig e michan' romed ngak Got!" Me sak'iy ngalang nge non ko nifeng nge n'ew, me ri mocha'.

²⁷ Mi yigo'o gin fa pi'inem ngak me lungurad, "Ba mang girdi' e cha'ney? Ya mus ko nifeng nge n'ew ma be fol rok!"

Jesus ni golnag l'agruw ni' ni ke ying e mo'onyan' ni pire' ngorow

(Mark 5:1–20; Luke 8:26–39)

²⁸ Me yib Jesus ko nug nu Gadara, ni bay u ba'nem fare lipath, me yib l'agruw i mo'on ngak nra bow u fithik' bogi yiy ni yima chibgiliy e yam' riy. Gali cha'nem e ke ying e mo'onyan' ngorow, ma ri yow ba damumuw nrayag ni ngar kalgow ngak be', ni aram fan ndariy be' nrayag rok ni nge yan u daken e re pa' i kanawo' nem. ²⁹ Ka chingiyal' nem miyow tolul ni be lungurow, "Fak Got, mang e kam finey ni ngam rin' ngomow? Ka mub ni ngam gechig nagmow u m'on ko ngiyal' ni bay ni gechig nagmow riy?"

³⁰ Ma bay ba ran' i babiy ni yad be abich ndar mal'afgad.

³¹ Me wenig fapi mo'onyan' ngak Jesus ni be lungurad, "Fa'anra ngam tulufmad nggu chuwigad u fithik' e gali

cha'ney, me ere mol'ogmad nggu warod gu yinggad ngak e ran' i babiy nem."

³² Me ga'ar Jesus ngorad, "Mmarod," ma aram miyad chuw ngranod ra chuwgad nga fithik' fapi babiy. Me mil fare ran' i babiy ngranod ra mulgad u taban bangi war ngalan fare lipath ngar limochgad.

³³ Me ere mil fa picha' ni ur gafaliyed fapi babiy ngranod ngalan binaw, miyad weliy urngin e tin kar guyed nge n'en ke rin' fa gali mo'on ni ying e mo'onyan' ngorow. ³⁴ Ma aram e gubin e girdi' ko re binaw nem nranod nga wuru' e binaw ni ngar mada'gad Jesus; ma fa'anra guyed miyad wenig ngak ni nge chuw ko nug rorad.

9

Jesus ni chuweg e mugutgut rok be'
(Mark 2:1–12; Luke 5:17–26)

¹ Me af Jesus ngalan e bowoch nge th'ab e lipath nga baraba', nge sul ko birok' e binaw.* ² Me fek boch e girdi' be' nike mugutgut i yib ngak, ni kan moleg nga daken e wormel. Me guy Jesus gelngin e michan' rorad ngak Got, me ga'ar ngak fa'anem nib mugutgut, "Fakag, mpagan'um! Ke m'ayfan e denen rom."

³ Me ga'ar boch e tamchib ko Motochiyel u lanin'rad, "Cha'ney e be non nib togopluw ngak Got!"

⁴ Me nang Jesus e n'en ni yad be leamnag me ga'ar ngorad, "Mang ni gimed be leamnag e pin'en ni be'er nib kireb ni gimed be leamnag? ⁵ Gur mmom ni nge lunguy, 'Ke m'ayfan e denen rom,' fa nge lunguy, 'Mu sak'iy ngam man'? ⁶ Ere nggu dag ngomed ni en ni Fak e Girdi' e bay gelngin u fayleng ni nge n'ag fan e denen." Ma aram me ga'ar ngak fa'anem nib mugutgut, "Mu sak'iy, ngam fek e wormel rom, ngam man nga tafnam!"

⁷ Me sak'iy fare mo'on nge yan nga tabinaw rok. ⁸ Ma fa'ani guy e girdi' ni aram rogon, miyad tamdag, miyad yog e sorok ngak Got ni bochan e ke pi' gelngin ni aram rogon ngak e girdi'.

Jesus ni pining Matthew
(Mark 2:13–17; Luke 5:27–32)

⁹ Me chuw Jesus u rom, ma nap'an ni be yan me guy be' nib takunuy e tax, ni Matthew fithingan, nike par nga but' u lan e ofis rok. Me ga'ar Jesus ngak, "Mu lekeg."

Me sak'iy Matthew nge lek Jesus.

* **9:1** BIROK' E BINAW: Kapernaum (mu guy 4:13).

¹⁰ Ma nap'an ni be abich Jesus u naun ku Matthew,[†] ma bo'or e pi'in yad ma kunuy e tax nge pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad nrabad ngar uned ngak Jesus nge pi gachalpen ko abich u tebel. ¹¹ Me guy boch e pi Farise ni aram rogon me lungurad ngak pi gachalpen Jesus, "Mangfan ni be un e tamchib romed ngak e pi'in yad ma kunuy e tax nge pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad ko abich?"

¹² Me rung'ag Jesus e n'en ni yad be yog me fulweg ni ga'ar, "Pi'in yad ba gol e dariyfan e togta ngorad, ya kemus ni pi'in yad bm'ar e bay fan e togta ngorad. ¹³ Marod ngam guyed fan e re bugithin ni ba'aray u lan e babyor nib thothup ni ga'ar, 'Dabug ni ngan pi' e gamanman ni maligach ngog, ya t'ufeg e gub adag. Ya gathi ku gub ni nggu pining e pi'in yad ba yal'uw, ya ku gub ni nggu pining e pi'in ba thiyar ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad."

N'en nni fith u murung'agen e par ni kani pag e abich
(Mark 2:18–22; Luke 5:33–39)

¹⁴ Me yib pi gachalpen John nma tawfe ngak Jesus, miyad fith ngak ni lungurad, "Mangfan ni gamad nge pi Farise e yig gamad be pag e abich, ma der un pi gachalpen i pag e abich?"

¹⁵ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gimed be finey ni pi'in kan piningrad ni ngarbad ko madnom ko mabgol e ngar pired nib kireban'rad ni n'umngin i nap'an ni bay rorad fare mo'on ni ir e ngan ngongliy e mabgol rok? Bmuduwigil ni danga! Machane bay ba ngiyal' ni bayi taw ngay ni bay ni fek fare mo'on ni ir e nge mabgol ngan chuweg rorad, ma aram e bay ur paged e abich.

¹⁶ "Dariy be' nra fek bangi mad ni kab be'ech nge thufeg nga ba mad nike kaday; ya fa gi mad nib be'ech e ra girengiy ir me mogchoth rok fare mad ni kanip' nga daken, nge ngongliy reb e chabol ni ka ba ga' boch. ¹⁷ Ma ku erogon ndariy be' nma ngal'uweg e wayin nib be'ech ngalan e tutuw ni keru' e gamanman ntafen e wayin nike kaday. Ya ra rin' ni aram rogon, me pil fapi tutuw ni keru' e gamanman, nge map' e wayin riy nga but' me kireb fapi tutuw ni keru' e gamanman. Ere n'en ni ngan rin' e ngan ngal'uweg e wayin nib be'ech ngalan e tutuw nib be'ech ni keru' e gamanman, ma aram e l'agruw nra par ni bfel' rogon."

Fachi pin ni fak be' nib tolang nge fare pin ni math nga wuru' e mad rok Jesus

(Mark 5:21–43; Luke 8:40–56)

¹⁸ Nap'an ni be yog Jesus e re bugithin ney ngorad, me yib be' ngak, nib tolang ko Jew, ngeb i ragbug nga but' u

[†] 9:10 u naun ku Matthew; ara u naun (ku Jesus).

p'eowchen Jesus, me ga'ar, "Ka fini aw e fan rok bochi pin ni fakag; ere mu'un ngog ngam tay pa'am nga daken nge fos."

¹⁹ Me sak'iy Jesus me un ngak fa'anem, me un pi gachalpen ngak.

²⁰ Me yib be' ni bpin u keru' Jesus meb i math nga taban e mad rok u but', re pin nem e nga ragag nge l'agruw e duw ni be par nib m'ar nib molul. ²¹ Me ga'ar e re pin nem u laniyan', "Yugu ra gu math nga wuru' e mad rok ma ke muturug ni ngug gol."

²² Me cheal Jesus u luwan me guy fare pin, me ga'ar Jesus ngak, "Fakag, mpagan'um. Ya michan' rom ngak Got e ke gol nigem." Ka chingiyal' nem me gol fare pin.

²³ Ma aram me yan Jesus ngalan e naun rok fa'anem nib tolang. Ma fa'ani guy girdi'en e musik ni fan ko mo'od nge gum'eyag, nge girdi' nike mada' lamrad ngalang, ²⁴ me ga'ar Jesus ngorad, "Marod nga wean ni gimed gubin! Ya chi pin nir e gathi ke yim' — ya be mol!" Ma aram miyad moningnag ni yad gubin. ²⁵ Ma yugu nap'an nnog ngak fapi girdi' ngranod nga wean, me yan Jesus ngalan e senggil rok fachi pin me kol pa', me suwon. ²⁶ Ma aram me wear thin e ren'ey u gubin yang u daken e gi nug nem.

Jesus ni golnag l'agruw i malmit

²⁷ Me chuw Jesus u rom, ma nap'an ni be yan me yib l'agruw ni' ni yow bmalmit, ni yow be lek. Me lungurow ni yow be tolul, "Mu runguymow, i gur Fak David!"

²⁸ Ma fa'ani chuw Jesus nga naun, me yib fa gali mo'on ni yow bmalmit ngak, me fithrow ni ga'ar, "Mmich u wun'mew nrayag ni gu gol nagmew?"

Miyow fulweg ngak ni lungurow, "Errogon!"

²⁹ Me ere math Jesus ngalan owcherow me ga'ar, "Nge gol owchemew ni bod gelngin e michan' romew!" — ³⁰ ma aram me sul owcherow nge fel'. Me ri tay Jesus chiylen ngorow ni ga'ar, "Dab mweliyew ngak be' murung'agen e n'en ni kug rin' ngomew!"

³¹ Machane, miyow yan miyow wereg murung'agen Jesus u gubin yang gi nam nem.

Jesus ni golnag be' ndabiyag ni nge non

³² Nap'an ni yan fa gali mo'on, me fek boch e girdi' be' nib mo'on i yib ngak Jesus ndabiyag ni nge non ni bochan e ke ying ba mo'onyan' ngak. ³³ Ma yugu nap'an ni tuluf Jesus fare mo'onyan' nge chuw u fithik' fa'anem, ma aram me un fare mo'on ko numon. Ma gubin e girdi' nra gin gad ngak, me lungurad, "Dawor da guyed ban'en ni aray rogon u lan yu Israel!"

³⁴ Machane me ga'ar e pi Farise, "En ni pilungen e mo'onyan' e ke pi' gelngin ni nge yag ni nge tuluf e pi mo'onyan'."

Jesus ni taganan' ko girdi'

³⁵ Ma aram me yan Jesus ko pi binaw i yan, ni binaw ni pire' e girdi' riy nge binaw nib lich e girdi' riy, ni i machib nagrād u lan tafen e mu'ulung rorad, ni be machibnag e Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got, me golnag e girdi' u urngin mit e liliy nge m'ar. ³⁶ Ma fa'ani guy e pi girdi' nem ni aram urngirad, me taganan' ngorad, ya kar pired nike magafan'rad ndar nanged e n'en ni ngar rin'ed, ya yad bod e saf nde moy rorad e en nma gafaliyrad. ³⁷ Ma aram me ga'ar ngak pi gachalpen, "Woldug ni ngan kunuy ngan tay nga naun e ba ga' ni ba ga' yang, machane pi'in ngar muruwliyed nge thap nga naun e ba lich. ³⁸ Mu meybilgad ngak e en ni ir e suwon e re woldug nem ngki pi' boch girdi'en e maruwel ngar muruwliyed e re woldug rok nem nge thap nga naun."

10

Fa ragag nge l'agruw i apostel

(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

¹ Me ulunguy Jesus fa ragag nge l'agruw i girdi' ni gachalpen me pi' gelngirad ni nge yag nra tulufed e mo'onyan' ko pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad, miyad golnag urngin e liliy nge m'ar. ² Ba'aray fithingan fa ragag nge l'agruw i apostel: bin som'on e Simon (ni yima pining Peter ngak) nge walagen ni Andrew; nge James nge walagen ni John, ni yow fak Zebede; ³ nge Filip nge Bartholomew; nge Thomas nge Matthew, ni takunuy e tax; nge James ni Alfeus e chitamngin, nge Thaddeus; ⁴ nge Simon, nma tiyan' ko nam rok, nge Judas Iskariot, ni yagnag Jesus.

Jesus ni yog e maruwel rok fa ragag nge l'agruw me l'ograd ngranod

(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

⁵ Jesus e l'oeg e re ragag nge l'agruw i girdi' ney, ma ba'aray e pin'en ni yog ni ngar rin'ed ni ga'ar, "Dab marod ngalan e nam ko pi'in gathi yad piyu Israel fa lan e pi binaw ni bay e girdi' nu Samaria riy. ⁶ Machane marod ngak piyu Israel, ni pi'in kar olobochgad ni bod e saf nike malog. ⁷ Marod ngam machibgad ni nge lungumed, 'Gagiyeg rok Got e ke chugur!' ⁸ Mi gimed golnag e pi'in yad bm'ar, mi gimed faseg e yam', mi gimed chuweg e daraw u downgin e pi'in yad ba daraw, mi gimed tuluf e mo'onyan' ngar chuwegad ko pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad. Ke yag ngomed nda mpi'ed puluwon, ere

mpi'ed ndab ni pi' puluwon ngomed. ⁹ Ma dab mon'ed e gol, nge silber, nge salpiy nrow ngalan e bel ko mad romed ngam feked; ¹⁰ dab mu feked ba tutuw nma feke e pi'in nma man ban'en ko re milekag ney, fa reb e kenggin e mad ni ngam thiliyeged ko bin ni bay u dakenmed, fa reb e sus, fa ba ley i sog. Ya en ni girdi'en e maruwel e susun e ngan pi' ngak e tin ni nge yag ngak.

¹¹ "Fa'an gimed ra yib nga reb e binaw ni pire' e girdi' riy fa reb e binaw nib lich e girdi' riy, mi gimed yan ngalan ngam guyed be' ni ba'adag ni ngam pired rok, mi gimed par rok nge mada' ko ngiyal' ni ngam chuwgad u rom. ¹² Ma fa'an gimed ra yan ngalan reb e naun me lungumed ngorad, 'Nge yib e gapas ngomed.' ¹³ Ma fa'anra ba'adag e girdi' u lan fare naun ni kam marod ngorad, mi gimed pag e gapas ni kamogmed nge par rorad; ma fa'anra daburad ni kam marod ngorad, mi gimed fulweg ngomed e gapas ni kamogmed. ¹⁴ Ma fa'anra bay ba tabinaw ara reb e binaw ndaburad ni kam marod ngorad fa daburad ni ngar motoyilgad ko tin ni nga mogmed, me ere mu chuwgad riy mi gimed rurug e rifrif u aymed nge chuw e fiyath riy. ¹⁵ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' riy e ka ba ga' e runguy nra tay ngak e girdi' nu Sodom ngu Gomorrah ko runguy nra tay ngak girdi'en e re binaw nem!"

Gafgow ni bayi yib

(Mark 13:9–13; Luke 21:12–17)

¹⁶ "Mu telmed ngog! Nggu l'oegmed ngam marod ni bod e saf ni nge yan nga fithik' ba ran' i wolf. Thingar mu ayuwgad ni bod rogon e porchoyog mi gimed munguy ni bod rogon e bulogol. ¹⁷ Mi gimed ayuw, ya bay e girdi' ni bay ra koled gimed ngar feked gimed nga tafen e pufthin, ma bay ra toyed gimed u lan e pi tafen e mu'ulung rorad. ¹⁸ Ma bay ni pufthin nagmed u p'eowchen e pi'in ba ga' lungurad nge pi pilung ni bochag, ni bochan e nga mogmed e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ngorad nge ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. ¹⁹ Ma ngiyal' ni yad ra fekmed ko pufthin, e dabi magafan'med ko n'en ni nga mogmed fa rogon ni nga mogmed; ya ra taw ko ngiyal'nem, ma bay ni pi' ngomed e n'en ni nga mogmed. ²⁰ Ya thin ni bay mogmed e gathi thin romed; ya thin ni bay yib rok e Kan ni Thothup rok e Chitamangimed, ni ir e be non u l'ugunmed.

²¹ "Ma girdi' e bay ra pi'ed pi walagrad ni pumo'on ni ngan li'rad ngarm'ad, ma pi matam e ku ireram e n'en ni bay rrin'ed ngak pifakrad; ma bitir e bay ra togoplugwad ko matam nge matin rorad ngar pi'ed yad ngan li'rad ngarm'ad. ²² Ma gubin e girdi' ni bay ra fanenikayed gimed ni bochag. Machane en nra athamgil nge par nge mada' ko tomur e ra

fos. ²³ Ma ngiyal' ni yad ra gafgow nagmed riy u reb e binaw, e ngam milgad nga reb e binaw. Ya nggog ngomed, ndabiyag ni gimed ra mu'nag e maruwel romed u lan gubin e binaw nu Israel u m'on ko ngiyal' nra yib e en ni Fak e Girdi' riy.

²⁴ "Dariy be' ni yibe sukulnag nib tolang ngak e en ni ir e be fil ban'en ngak; ma dariy reb e sib nib tolang ngak e en ni ir e masta rok. ²⁵ Ere en ni yibe sukulnag e susun e nge fel' u wan' ni nge bod e en ni ir e be fil ban'en ngak, ma en nsib e nge fel' u wan' ni nge bod e en ni ir e masta rok. Fa'anra kan pining Beelzebul ngak e en ni ir e lolugen e tabinaw, ma urngin e girdi' ko fare tabinaw ni bay ni pining boch e ngachal ngorad ni kab kireb ko biney!

Cha' ni ngan tamdag ngak
(Luke 12:2-7)

²⁶ "Ere dab mu tamdaggad ngak e girdi'. Ya demturug e n'en ni kan upunguy, ma yira chuweg e upong u daken, ma urngin e tin ni kan mithag ni nge dab nnang e bay nnang. ²⁷ Ma n'en ni gu be yog ngomed u fithik' e lumor e thingar mogned ni rran, ma n'en ni kam rung'aged nde rung'ag e girdi' e thingar mu weliyed u daken e naun. ²⁸ Dab mu tamdaggad ngak e pi'in yad ra li' e dowef ngem' machane dabiyag ni ngar li'ed lanin'uy ngem'; mu tamdaggad ngak Got, ya ir e rayag ni nge kirebnag dowey nge lanin'uy u fithik' e nifiy. ²⁹ Rayag ni ngan chuwi'y l'agruw chi arche' ni *sparrow* nga ba salpiy nrow; machane dariy ta'a bagayad nra mul nga but' nde nang e Chitamangimed. ³⁰ Mus nga piyan lolugmed nike m'ay i the'eg. ³¹ Ere dab mu tamdaggad; ya ka ba ga' famed ngak fa nochi arche' ni *sparrow* fithingan!

Ngan weliy murung'agen Jesus ndab ni mithag
(Luke 12:8-9)

³² "En nra weliy u fithik' e girdi' ni ir reb i girdi'eg, e aram rogon e n'en ni gu ra rin' ngak u p'eowchen e Chitamag u tharmiy. ³³ Machane en nra weliy u fithik' e girdi' ni gathi ir reb i girdi'eg e aram rogon ni gu ra weliy u p'eowchen e Chitamag u tharmiy, ni fa'anem e gathi reb i girdi'eg.

Gathi gapas, machane ba saydon
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ "Dab mfinayed ni ku gub ni nggu fek e gapas i yib nga fayleng; danga', gathi gub ni nggu fek e gapas i yib, machane ba saydon e kug fek i yib. ³⁵ Ya ku gub ni nggu pingeg e bitir ni pumo'on ngar togoplugwad ngak e chitamangirad, ma ku errogon e bitir ni ppin ni ngar togoplugwad ngak e chitiningrad, nge leengin be' ngak e chitiningin figirngin; ³⁶ pi

to'ogor rok be' nth'abi ga' e ra yan i aw ni girdi' nu lan e tabinaw rok.

³⁷ “En ni kab t'uf rok e chitamangin ara chitiningin ngog e dariy rogon ni nge mang be' rog; en ni kab t'uf rok fak ni pumo'on ara fak ni bpin ngog e dariy rogon ni nge mang be' rog. ³⁸ En ni dabi fek e kuruth rok nge lek luwan eg e dariy rogon ni nge mang be' rog. ³⁹ Ya en nra guy rogon ni nge ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; ma en nra pagfan e pogofan rok ni bochag e aram e ke ayuweg.

Puluwon e girdi' ni yira pi'

(Mark 9:41)

⁴⁰ “En nra fekmed nga tabinaw rok nib m'agan' ngay, e aram e ku errogon nike rin' ngog; ma en nra fekeg nga tabinaw rok nib m'agan' ngay, e aram e ku ke fek e en ni l'oegeg. ⁴¹ Ma en nra fek e mol'og rok Got nga tabinaw rok nib m'agan' ngay ni bochan e fa'anem e mol'og rok Got, e ku yira pi' puluwon ni bod fa'anem; ma en nra pining be' ni bfel' nga tabinaw rok nib m'agan' ngay ni bochan e bfel' fa'anem, e yira pi' puluwon ni bod fa'anem. ⁴² Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! En nra pi' ba kap i ran ngak e en nth'abi sobut' u fithik' pi gachalpeg ni bochan e ir reb i gachalpeg, e ri yira pi' puluwon ngak.”

11

Pi'in ni l'oegrad John nma tawfe

(Luke 7:18–35)

¹ Fa'ani yog Jesus e pin'ey ngak fa ragag nge l'agruw i gachalpen nge mu', me chuw u rom, nge yan ni nge fil e thin rok Got ngak e girdi' me machib u lan e pi binaw nib chugur ko gin'em.

² Mi John nma tawfe e nap'an ni bay u kalbus me rung'ag murung'agen e maruwel ni be tay Kristus, me l'oeg boch i gachalpen ngranod ngak. ³ Miyad fith ngak Jesus ni lungurad, “Mog ngomad ko gur fa'anem ni yog John ni bay yib, fa kabay be' ngabang ni ir e ngu'ug son niked?”

⁴ Me fulweg Jesus ni ga'ar, “Mu sulod nga mogned ngak John e tin ni gimed be rung'ag nge tin ni gimed be guy ni nga mogned ni: ⁵ pi'in malmit e keyag ni ngar guyed ban'en, ma pi'in mugutgut e ke yag ni ngar uned ko yan, ma pi'in ndaraw e ka ra be'echgad,* ma pi'in baling e kar rung'aged ban'en, ma pi'in karm'ad e kan fasegrad, ma fare Thin Ni Bfel' e yibe machibnag ngak e pi'in gafgow. ⁶ Rib felan' e en ndagur maruwar u wan'!”

* 11:5 KA RA BE'ECHGAD: Mu guy e 8:2.

⁷ Ma nap'an ni be sul pi gachalpen John, me weliy Jesus murung'agen John ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ga'ar, "Fa'an mmarod ngak John nga daken e ted ma mang e mfinayed ni bay mu guyed? Ba gaf i pan ni be buguy e nifeng?" ⁸ Mang e mmarod ni ngam guyed? Be' nib mo'on nike yin' e mad nrib tolang puluwon? Girdi' ni yad ma yin' e mad ni aram rogon e yad ma par u tafen e pilung i yan! ⁹ Mogned ngog, mang e um fineyed ni bay mu guyed? Ba profet? Errogon, nggog ngomed ni kam guyed be' ni ka ba ga' ngak ba profet. ¹⁰ John e ir fa'anem ni yog e babyor nib thothup murung'agen ni ga'ar, 'I ga'ar Got, ba'aray e mol'og rog; bay gu l'oeg nge m'on rom nge bing e kanawo' rom.' ¹¹ Dab mpaged talin e re bugithin ney. John ni i tawfe e ba ga' ngak urngin e girdi' ni kar pired u roy u fayleng. Machane en ni ir e th'abi sobut' u lan e gagiyege nu tharmiy e ka ba ga' ngak. ¹² Ka ngiyal' ni machibnag John e thin rok Got ngeb i mada' ko bin daba' e rran ma gagiyege nu tharmiy e ba gel e pi togopluiw ni be yib i gafgownag,[†] ma girdi' nib tamod yargel e yad be guy rogon ni ngar koled. ¹³ Urngin e pi profet nge fare Motochiel rok Moses, ngeb i mada' ngak John e ur weliyed murung'agen e gagiyege u Gil'ilungun Got; ¹⁴ fa'anra bm'agan'med ngay ni nge michan'med ko thin ni kan pi' ngorad kar feked i yib, me ere John e ir Elijah, ni ir e ni yi'iyag murung'agen e wub ni bayi tay. ¹⁵ Fa'anra bay telmed, me ere mmotoyilgad!

¹⁶ "Ere susun e mang e ra gu ta'reb rogonnag e girdi' ko bin daba' e rran ngay? Yad bod e bitir ni kar pired nga but' ko gin ni bay e market riy, ni be tolul ba ulung i yad ngak ba ulung i yad ni be lungurad, ¹⁷ 'Kug chubeged e musik ni yima tay ko m'agpa' ni fan ngomed, ma da mu churu'gad! Ma ku gon'ed e tang ni yima tay ko mo'od nge gum'eyag, ma da mu yorgad!' ¹⁸ Yib John, mi i par yu ngiyal' nike pag e abich ma da i unum e wayin, me yog e girdi' ni gubin ni lungurad e be' nib aliliy! ¹⁹ Me yib e en ni Fak e Girdi', mi i abich ma be garbod me ga'ar e girdi' ni gubin, 'Mu guyed e re mo'on ney! I ir be' nib ta'abich mma unum e wayin, me ir e fager rok e pi'in tamukun tax nge pi'in ndabuy dakenrad ni yad ba thiyar u lan binaw!' Machane gonop rok Got e ke gagyal nib riyul', ko tin ke yib i m'ug riy."

Pi binaw nde mich Jesus u wun'rad

(Luke 10:13-15)

²⁰ Ma aram me yog Jesus e kireb ngak e pi binaw nike ngongliy oren e maang'ang rok riy, ni bochan e dawori pi'

[†] 11:12 togopluiw ni be yib i gafgownag; ara ke almirin e togopluiw ni be yib ngay.

e girdi' riy keru'rad ko denen ni yad be rin'. ²¹ "Rib ga' ba gafgow ni bay mu ted yu Korazin! Rib ga' ba gafgow ni bay kum ted yu Bethsaida! Ya fapi maang'ang ni kani ngongliy u lan e gali binaw nir e fa'an mang e ni ngongliy u lan yu Tyre nge yu Sidon, ma girdi' riy e kafram ni ka ron'ed e tutuw ni mad, ma kar thiyygad ko awat ni nge mang pow riy ni kar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be ngongliy! ²² Ere mu ted fanmediyan riy ni Chirofen nra Pufthinnag Got e girdi' e ba ga' boch e runguy nra tay ngak e girdi' nu Tyre ngu Sidon ngomed! ²³ Me gur yu Kapernaum! E gab adag ni gam tolang nigem ngam tun ko tharmiy? Bay non'em nga but' nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id! Ya pi maang'ang ni kan ngongliy rom e fa'an mang e ni ngongliy u Sodom, ma kabay yu Sodom e bin daba' e rran! ²⁴ Ere mu ted fanmediyan riy ni Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' e ba ga' boch e runguy nra tay ngak yu Sodom ko runguy nra tay ngomed!"

Mired ngog ngam toffangad

(Luke 10:21–22)

²⁵ Ngial' nem me ga'ar Jesus, "Chitamag, ni gur e Somol nu tharmiy ngu fayleng! Kari mmagaer ya kam dag ngak e pi'in ndar sukulgad e n'en ni kam mithag rok e pi'in yad ba lloan' nge pi'in yad ba sukul. ²⁶ Chitamag, i gur e mu turguy ni nge yodoroy nrogon nib m'agan'um ngay.

²⁷ "Chitamag e ke pi' urngin ban'en ngog. Dariy be' ni manang e en ni Fak, ya kemus ni en ni Chitamangiy e manang, ma dariy be' ni manang e en ni Chitamangiy, ya kemus ni en ni Fak e manang, nge pi'in ba'adag e en ni Fak nem ni ngar nanged e Chitamngin.

²⁸ "Mired ngog, ni gimed gubin e pi'in ke aw parowmed i fek e n'en nib tomal ni gimed be fek, mu gu pi' e toffan ngomed. ²⁹ Mfeked e mat' rog ngam ted nga pomed, mi gimed folwok rog, ya gub munguy ma gub sobut'an'; mi gimed pir'eg e toffan. ³⁰ Ya re mat' ni gu ra pi' ngomed e bmom, ma tomalngin e ren'en ni gu ra tay nga pomed e bba'ud."

12

N'en nni fith u murung'agen e Sabbath

(Mark 2:23–28; Luke 6:1–5)

¹ De n'uw nap'an me taw nga reb e rran ni Sabbath me yan Jesus u bochi pa' i kanawo' u fithik' e woldug ni *wheat*, ni aram e pin'en ni yima ngongliy nge mang flowa. Ma ke yib e bilig ngak pi gachalpen, ma aram miyad tabab i t'ar wom'ngin boch fapi woldug ngu'ur ked. ² Ma fa'ani guy e pi Farise e n'en ni yad be rin', me lungurad ngak Jesus, "A mu guy, rib togoplw ko Motochiyel rodad ni nge rin' pi gachalpem

e pin'en ni be'er ni yad be rin' ko rofen ni Sabbath!" ³ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Dawor mbe'eged murung'agen e n'en ni rin' David fa ngiyal'nem ni fa'ani yib e bilig ngak nge pi'in yad be un ngak?" ⁴ I yan ngalan e naun rok Got, miyad kay e pi'in yad be un ngak fare flowa ni kan pi' ngak Got, ni yugu aram rogon nib togopluw ko Motochiyel ni ngar ked e re flowa nem, ya kemus ni pi prist e rayag ni ngar ked. ⁵ Dawor mbe'eged u lan fare Motochiyel rok Moses ni chirofen ni Sabbath e be th'ab e pi prist nu Tempel e motochiyel ko Sabbath, machane de kireb e rorad? ⁶ Nggog ngomed ni bay ban'en u roy ni ka ba ga' ko Tempel. ⁷ Fa'an mang e ri gimed manang fan e re gin'en ni ba'aray ni bay u lan e babyor nib thothup ni ga'ar, 'Dabug e gamanman ni maligach, ma wurengan' e gub adag,' ma dabiyag ni ngam turguyed e kireb nga daken bogni' ndar kirebgad. ⁸ Ya en ni Fak e Girdi' e ir e Somol ko Sabbath."

Be' nib mo'on nib marwoth baraba' i pa'

(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

⁹ Me chuw Jesus u rom me yan ngalan reb i tafen e mu'ulung rorad. ¹⁰ Ma bay be' nib mo'on u rom nib marwoth baraba' i pa'. Ma bay boch e girdi' riy ni ur fineyed ni gomanga yigi yib tapgin nge yag ni rogned ban'en nib kireb nike rin' Jesus; ma aram miyad fith ngak ni lungurad, "Ba togopluw ko Motochiyel rodad ni ngan golnag e liliy ko chirofen ni Sabbath fa?" ¹¹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'an mang e bay ba saf rok bigimed me mul ngalan ba low nib to'ar ko chirofen ni Sabbath, ma gathi ra yan i fek nge chuweg u lan e low? ¹² Ma ba girdi' e ka ba ga' fan ngak ba saf! Ere Motochiyel rodad e ra pagdad ni ngad ayuwegned be' ko chirofen ni Sabbath." ¹³ Me ga'ar ngak fare mo'on, "Mu k'iyag pa'am."

Me k'iyag pa' ma aram me gol pa' nge ta'reb rogon ko fa ba' ni bfel' i pa'. ¹⁴ Me chuw fapi Farise ngranod, miyad puruy'nag e n'en nra rin' me yib tapgin ni ngar li'ed Jesus ngem'.

En ni turguy Got ni ir e tapigpig rok

¹⁵ Ma fa'ani rung'ag Jesus murung'agen ni kan puruy'nag ni ngan li' ngem', me yan nge chuw u rom; me un e girdi' ngak ni pire'. Me golnag urngin e pi'in bay e liliy rorad, ¹⁶ me motochiyel ngorad ndab rogned murung'agen ku be'; ¹⁷ ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ni ga'ar:

¹⁸ "I ga'ar Got, ba'aray e tapigpig rog ni gag e kug turguy, ni en nib t'uf rog, nrib felan'ug ngak.

Bay gu tay e Kan ni Thothup rog nga daken,

ma bayi weliy ngak e girdi' ni urngin murung'agen e pufthin ni gu ra tay ko girdi'.

¹⁹ Ma dabi tugthin ngak e girdi' fe tolul ngorad, fe welthin ni ba ga' laman u lan e yu pa' i kanawo';

²⁰ ma dabi t'ar ba ley i ro'uy nike m'ing, ma dabi thang ba magal ni be n'en ni nge math.

Bay i maruweli yan nge yan i mada' ko ngiyal' nike muruwliy e tin nib mat'aw ke gel;

²¹ ma aram e urngin e girdi' ni bay ra pired ni ir e ke pagan'rad ngak."

Jesus nge Beelzebul

(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

²² Me fek boch e girdi' be' nib mo'on i yib ngak Jesus ni be' nib malmit ma dabiyaq ni non, ya ke ying ba mo'onyan' ngak. Me golnag Jesus fa'anem, nge yag ni non me guy ban'en. ²³ Me gin fapi girdi' ni aram urngirad ngak. Miyad fith ni lungurad, "Gur i ir fa'anem ni Fak David?"

²⁴ Ma fa'ani rung'ag e pi Farise e n'en ni yad be yog miyad fulweg ngorad ni lungurad, "Be tuluf e pi mo'onyan' rok e girdi' ni bochan e ke pi' Beelzebul ni pilung rorad gelngin nrayag ni nge tulufad."

²⁵ Me nang Jesus e n'en ni yad be leamnag me ga'ar ngorad, "Re nam nra ruw raba'nag ir ngar chamgow ngorow e dabi par nib n'uw nap'an. Ma re binaw fa re tabinaw nra ruw raba' ngar chamgow ngorow e ra wear. ²⁶ Ere fa'anra bay baraba' e girdi' rok Satan ni yad be cham nga baraba' e girdi' rok ko gin nsuwon Satan ma aram e ke muduwgil nike ruw raba' ni dabi n'uw nap'an me kireb! ²⁷ Gimmed be yog ni gu be tuluf e pi mo'onyan' ngar chuwigad ni bochan e ke pi' Beelzebul gelngig nrayag ni gu rin'. Ere mini' e ke pi' gelngin pi gachalpmed ni ngar tulufed e mo'onyan' rok e girdi'? Pi gachalpmed e kar micheged nri gimmed be oloboch! ²⁸ Kan ni Thothup rok Got e ir e ke pi' gelngig ni nggu tuluf e mo'onyan' rok e girdi', ni aram e ir e be micheg ni gagiyeq rok Got e ke yib ngomed.

²⁹ "Dariy be' nrayag ni nge chuw nga naun rok be' nib yargel nge fek e tin nib mil suwon ngak facha' ni fa'anra dabi m'ag fa'anem nib yargel ko som'on; nge mu' mfini fek e chugum rok fa'anem u naun rok.

³⁰ "En ni gathi gamow ngabang e ri be togopluw ngog; ma en nder un ngog i kunukunuy e ri be werreg. ³¹ Ireray fan ni nggog ngomed: ni girdi' e demturug e re denen ni kar rin'ed ara n'en nib kireb ni karogned* mrayag ni nge n'ag Got fan rorad; machane en nra yog e thin nib kireb nib togopluw

* **12:31** Kireb ni Karogned; ara kireb ni karogned nib togopluw ngak Got.

ngak fare Kan Nthothup e dabi n'ag Got fan rok. ³² En nra yog ban'en nib togopluw ngak e en ni Fak e Girdi' e yira n'ag fan rok; machane en nra yog ban'en nib togopluw ngak fare Kan Nthothup e dabiyag ni yira n'ag fan rok — e chiney fa bi'id.

Ba ke gek'iy nge wom'ngin
(Luke 6:43–45)

³³ “Fa'anra nge yag e wom'ngin ngom ni bfel' ma thangri yag ba ke gek'iy ni bfel' rogon ngom, ma fa'anra yag ba ke gek'iy ngom nde fel' rogon ma wom'ngin e gek'iy nib kireb e rayag ngom. Ya ra ba kaen e gek'iy ma yima poy u wom'ngin nma k'uf riy. ³⁴ Gimed e pi porchoyog nir — ra di'in mi gimed yog e tin ni bfel' ban'en ni fa'anra gimed ba kireb? Ya l'uguney e ma weliy e n'en nike sugnag lanin'uy. ³⁵ Ya be' ni bfel' e ma fek e tin ni bfel' ban'en ko tin ni bfel' nike kunuy; ma be' nib kireb e ma fek e tin nib kireb ban'en ko pin'en nib kireb nike kunuy.

³⁶ “Ya ba'aray ban'en ni nggog ngomed: Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' riy e gubin e girdi' nra be' ma urngin bugithin ni yog nthin ndariyfan ma thangri weliy tapgin ni yog. ³⁷ Ya yu bugithin ni umog e ir e yira maruwel ngay nge mang ir e pufthin nigem, ni ir e bayi yog ni bfel' e rom ara bayi yog nib kireb e rom.”

Maang'ang nnog ngak Jesus ni nge ngongliy
(Mark 8:11–12; Luke 11:29–32)

³⁸ Me non boch e tamchib ko Motochiel nge boch e pi Farise ngak Jesus ni lungurad, “Tamchib, gamad ba'adag ni ngam ngongliy reb e maang'ang ngug guyed.”

³⁹ Me yog Jesus ni ga'ar, “Kari kireb e girdi' e bin daba' e rran ma ke m'ayfan Got u wun'rad! Ere gimed be wenig ngog ni nggu dag e maang'ang ngomed? Dab gu dag! Ta'are maang'ang ni bay ni pi' ngomed e fare maang'ang ni rin' Got ngak Jonah ni profet. ⁴⁰ Rogon ni par Jonah u lan yin fare nig ni ba ga' ndalip e rran nge dalip e neap', e ku errogon e en ni Fak e Girdi' ndalip e rran nge dalip e neap' nra par u fithik' e fayleng u ar. ⁴¹ Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' e ra sak'iy e girdi' nu Nineveh ngrogned ni gimed ba kireb, ya fa'anra motoyilgad ko thin rok Got ni machibnag Jonah ngorad me pig lanin'rad me un pangirad ngay nge pig; ma nggog ngomed ni bay ban'en u roy ni ka ba ga' ngak Jonah! ⁴² Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' e ra sak'iy fare pin nib pilung ni fa'ani yib ko yimuch, nge yog ni gimed ba kireb, ni bochan e liyeg baraba' e fayleng ni be lek Solomon ni nge motoyil ko machib rok ni bay e llovan' riy; ma nggog ngomed ni bay ban'en u roy ni ka ba ga' ngak Solomon!

Sul ni tay fare mo'onyan'

(Luke 11:24–26)

⁴³ “Nap'an nra chuw ba mo'onyan' u fithik' be', mi i yan u daken e ted ndariy e ran riy ni be changarnag bang ni nge gif ngay. Ma fa'anra dabi pir'eg bang ni nge par riy, ⁴⁴ me ga'ar u wan', 'Nggu sul ko fare naun rog.' Ma aram me sul ngay me pir'eg ndariy be' riy, ma bbe'ech, ma kan fal'eg rogon. ⁴⁵ Me sul nge yan i pining medlip e mo'onyan' ni kab gel e kireb rorad ngak ngarbad ra pired ko fare naun. Ma aram me yan i par fa'anem ni kari gel e kireb u pangin ko som'on. Ireray e n'en ni bayi rin' e pi'in nib kireb e bin daba' e rran.”

Chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo'on

(Mark 3:31–35; Luke 8:19–21)

⁴⁶ Ka be non Jesus ngak fapi girdi' me taw e chitiningin nge pi walagen. Miyad sak'iy u wuru' e naun, miyad yog ni yad ba'adag ni ngar nonod Jesus. ⁴⁷ Ma aram me ga'ar be' u rom ngak Jesus, “A mu sap, ba'aram e chitinam nge pi walagem ni pumo'on ni yad ba sak'iy u waen ni yad ba'adag ni ngam nonod.”†

⁴⁸ Me fulweg Jesus ni ga'ar, “I mini' e chitinag? Me mini' e pi'in walageg ni pumo'on?” ⁴⁹ Me sapeg pa' ngak pi gachalpen me ga'ar, “Mu sapgad! U roy e ba'aray e girdi' riy ni chitinag nge pi'in walageg ni pumo'on! ⁵⁰ Ya en nra rin' e tin nib m'agan' e Chitamag nu tharmiy ngay e ir e walageg ni pumo'on, ma walageg ni ppin, ma chitinag.”

13

Fanathin ni murung'agen e en nma wereg e awoch u milay'

(Mark 4:1–9; Luke 8:4–8)

¹ Ka chirofen nem me chuw Jesus ko fare naun nge yan nga to'oben e lipath, nge yan i par nga but' ngi i machib. ² Ma girdi' ni mu'ulung ngak ni kar cholngobiyyed e pire' ni pire', ma aram me af Jesus nga daken bbowoch me par u daken nga but', me par fapi girdi' ni aram urngirad u daken e binaw. ³ Mi i weliy bo'or ban'en ngorad u fithik' e fanathin ni ga'ar:

“Be' nib mo'on e yan ni nge wereg awochngin e woldug. ⁴ Ma nap'an ni be wereg fapi awoch u daken e milay', me wear boch nga daken marichlen wo'en e girdi' u milay', me yib e arche' i kay nge m'ay. ⁵ Ma boch e wear nga daken bochi thal i but' ni bay u daken e war. Ma de n'uw nap'an me tugul, ya de dib'ag fare thal i but'. ⁶ Nap'an ni yib e yal' ngalang me mororoy nag e pi woldug nem ni ka fini tugul, ma de n'uw nap'an me l'ud ya dawori to'ar lik'ngin e pi woldug nem nga fithik' e but'. ⁷ Ma boch fapi awoch e wear nga fithik' e pan

† 12:47 Boch e babyor e dariy riy e verse 47.

ni bay rachangalen, me ga' fapi pan ni bay rachangalen nge yabochboch ko fapi woldug nge li'! ⁸ Ma boch fapi awoch e wear nga daken e but' nib yong'ol, me tugul nge k'uf: ni yu kaen e ra'ay wom'ngin, ma yu kaen e nel' i ragag, ma yu kaen e guyey."

⁹ Me ga'ar Jesus, "Mu telmed ni fa'anra bay telmed!"

N'en ni fan fapi fanathin

(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

¹⁰ Me yib pi gachalpen Jesus ngak Jesus miyad fith ni lungurad, "Mangfan ni ga be non ngorad u fithik' e fanathin?" ¹¹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Gimed e kan weliy ngomed kam nanged fan e tin nda nnang ni murung'agen e gagiyeg nu tharmiy, machane yad e dawor. ¹² Ya en ni bay ban'en rok e yira pi' boch ni pire' ngak, nge pag urngin e tin ni nge yag ngak; machane en ndariy ban'en rok e yira feke chu'uw i n'en ni bay rok nge chu. ¹³ Ba'aray fan ni gu be non ngorad u fithik' e fanathin: bochan e yad be changar ma darir guyed ban'en, ma yad be motoyil ma darir rung'aged ara ra nanged fan. ¹⁴ Ya nge riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ko ngongol ni yad be rin' ni ga'ar:

'Bay mmotoyil mmotoyilgad, machane dab mu nanged fan;
bay mu changar mu changargad, machane dab mu
guyed ban'en.

¹⁵ Ya lolugen e pi girdi' ney e bm'urm'ur;
ya kar ninged telrad,
ma kar moleged owcherad.

Ya fa'an mang e n'en ma ke guy lan owcherad ban'en,
ma ke yag ni rung'ag telrad ban'en,
ma sana ke yag ni nang lanin'rad fan ban'en
ma sana ke yag nra pigichealgad ngog,
ngug gol nagra. Aray rogon e thin ni yog Got.

¹⁶ "Ma gimed e rib fel' wa'athmed! Ya lan owchemed e be guy ban'en ma lan telmed e be rung'ag ban'en. ¹⁷ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Bo'or e profet ma bo'or e girdi' rok Got ni ur m'ad ni bochan ni ngar guyed e n'en ni gimed be guy, machane de yag, ma ku ur m'ad ni bochan ni ngar rung'aged e n'en ni gimed be rung'ag, machane dar rung'aged.

Jesus ni weliy fan fare fanathin ni murung'agen e en ni ma wereg awochngin e woldug u milay'

(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

¹⁸ "Ere mmotoyilgad ngam nanged fan fare fanathin ni murung'agen e en nma wereg awochngin e woldug. ¹⁹ Pi'in nrung'aged e thin rok Got ni murung'agen e gagiyeg rok ma

de yag nra nanged fan e yad bod awochngin e woldug ni wear nga daken marichlen e kanawo' u milay'. Me yib Fa'anem nib Kireb nge leag e n'en ni kan wereg nga fithik' i lanin'rad. ²⁰ Ma awoch ni wear nga daken bochi thal i but' ni bay u daken e war e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got nnog ngorad miyad fol riy ni kar felfelan'gad. ²¹ Machane ri de rich nga fithik' i lanin'rad, ma aram me de par e thin rok Got u lanin'rad nib n'uw nap'an. Ma fa'ani yib e gafgow fa togopluw ni bochan e re thin rok Got nem, mra paged yad ni ka chingiyal' nem. ²² Ma awoch ni wear nga fithik' e pan ni bay rachangalen e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got, ma bochan e magafan' rorad ko re par rodad ney u fayleng nge chogowen e fel' rogon e yib i thang u wun'rad fare thin rok Got nnog ngorad, ma dakur k'ufgad. ²³ Ma awochngin e woldug ni wear nga daken e but' ni yong'ol e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got miyad nang fan: miyad k'uf, ni boch i yad e man e ra'ay wom'ngin, ma boch i yad e nel' i ragag, ma boch i yad e guyei."

Fanathin ni murung'agen e pan

²⁴ Miki yog Jesus reb e fanathin ngorad ni ga'ar: "Gagiyeg nu tharmiy e bod be' nib mo'on ni wereg awochngin e woldug ni bfel' u milay' rok. ²⁵ Me reb e neap' ko ngiyal' ni go' kan mol, me yib be' nto'ogor rok i wereg awochngin e pan nga fithik' e woldug rok ni *wheat* me yan. ²⁶ Ma fa'ani ga' fapi woldug me yib i for wom'ngin, me yan i gagiyel e pan. ²⁷ Me yib e pi tapigpig rok fa'anem ngak me lungurad ngak, 'Awochngin e woldug ni bfel' e mwereg nga milay' rom; ere uw e yib e tinem e pan riy?" ²⁸ Me fulweg ni ga'ar, 'Reb e to'ogor rog e ke wereg awochngin e pan nga fithik'. Miyad fith ngak ni lungurad, 'Gab adag ni nggu warod gu puged e pi pan nem?' ²⁹ Me fulweg ngorad ni ga'ar, 'Danga', ya gimed ra pug e pan ma richey mi gimed pug boch e pi woldug nem. ³⁰ Ere mpaged e woldug nge pan nge ga' u ta'bang nge mada' ko ngiyal' ni ngan kunuy e re woldug nem ngan tay nga naun, ma aram e bay gog ko pi'in ngar muruwliyed ni som'on e ngar puged e pan u fithik' e gi woldug nem ngar m'aged thuman ni nganin' nga mit e nifiy, miyad kunuy e re woldug nem ngar ted nga naun rog.'

Fanathin ni murung'agen awochngin e mustard (Mark 4:30-32; Luke 13:18-19)

³¹ Me yog Jesus reb e fanathin ngorad ni ga'ar: "Gagiyeg nu tharmiy e bod rogon ba awochngin e mustard, ni ir e th'abi achig u fithik' urngin awochngin e woldug; ³² me fek be' nge wereg nga daken e milay' rok, ma fa'ani tugul me yan i par ni

ir e th'abi ga' u fithik' urngin e woldug. Me ga' nge par nike mang ba ke gek'iy, ma aram me yib e arche' i toy tafen nga fithik' i papa'ngin."

Fanathin ni murung'agen e is nma thownag e flowa
(Luke 13:20-21)

³³ Me yog Jesus reb e fanathin ngorad ni ga'ar: "Gagiyeg nu tharmiy e bod e is ni fek be' ni bpin nge athkuy nga ba dabiyy i flowa me thownag fa gi flowa ni ga'ngin."

Jesus ni maruwel ko fanathin
(Mark 4:33-34)

³⁴ Jesus e maruwel ko fanathin ni nge weliy urngin e pin'ey ngak fapi girdi' ni aram urngirad; dariy ban'en ni yog ngorad nde yog u fithik' e fanathin. ³⁵ I rin' e ren'ey ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog e profet ni ga'ar:

"Bay gu maruwel ko fanathin ko ngiyal' nra gu non ngorad, bay gog ngorad bogi ban'en nda nnang ni ka nap'an nsunumiy e fayleng."

Jesus ni weliy fan e fanathin ni murung'agen e pan

³⁶ Me digey Jesus fapi girdi' ni aram urngirad u wean nge yan nga naun. Me yib pi gachalpen ngak me lungurad ngak, "Mu weliy ngomad fan fare fanathin ni murung'agen e pan ni bay u milay'."

³⁷ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "En ni wereg fapi awochngin e woldug ni bfel' e en ni Fak e Girdi'; ³⁸ ma fare gi milay' e eram e fayleng; ma awochngin e woldug ni bfel' e eram e girdi' ni Got e be gagiyeg nagraad; ma pan e eram e girdi' ni Fa'anem nib Kireb e ir e be gagiyeg nagraad. ³⁹ Ma en nto'ogor ni ir e wereg awochngin e pan e eram pilungen e mo'onyan'. Ma ngiyal' ni ngan kunuy fare woldug riy ngan tay nga naun e ireram tomuren e fayleng, ma pi'in girdi'en e maruwel ni ngar kunuyed e re woldug nem ngar ted nga naun e eram e pi engel. ⁴⁰ Ma rogon ni yima kunuy e pan ngan urfiy u mit e nifiy, e aram rogon e n'en ni yira rin' u tomuren e fayleng: ⁴¹ en ni Fak e Girdi' e bayi loeg e pi engel rok ngar kunuyed urngin e pi'in yad be waliy e girdi' ngar denengad, nge urngin e pi'in yad be ngongliy e kireb ni kar maathukgad nga fithik' e pi'in Got e be gagiyeg nagraad, ⁴² nga ron'ed yad ngalan fare stof ni be yik' ko gin ni bay ur yorgad riy ma be chachafin nguwelrad. ⁴³ Ma tirok' Got e girdi' e bayi gal rama'erad ni bod e yal' ko gin ni Chitamangirad e be gagiyegnag. Ere mmotoyilgad ni fa'anra bay telmed!

Fanathin ni murung'agen ban'en nrib t'uf ma rib tolang puluwon

44 “Gagiyeg nu tharmiy e bod ban'en nrib t'uf ma rib tolang puluwon nni k'eyag u daken bangi milay' ni aram e kan mithag. Me pir'eg be' nib mo'on, miki tharey bayay. Me ri gel e felfelan' ngak me yan nge pi' ni chuway' urngin ban'en ni bay rok, me sul nge chuway' fa gi milay'.

Fanathin ni murung'agen e churuwo' nu l'ugun e yar

45 “Ma ku errogon ni gagiyeg nu tharmiy e bod be' nma chuway' ni be gay e churuwo' nu l'ugun e yar ntin ni bfel'.
46 Ma fa'ani pir'eg reb nrib fel' me yan i pi' ni chuway' urngin ban'en ni bay rok, me fek e salpiy riy nge chuway' fare churuwo' ngay.

Fanathin ni murung'agen e nug

47 “Ma ku errogon ni gagiyeg nu tharmiy e bod ba nug nni yan ni pag u lan e lipath, ni urngin mit e nig mra aw ngay.
48 Ma fa'ani sug me girngiy girdi'en e fita' fare nug nga daken e binaw miyad par nga but' ngar mel'eged fapi nig, miyad yin' e tin ni bfel' ngalan e pakit rorad, ma tin ndariy ban'en nra fel' ngay e ra n'iged. 49 Ireray e n'en ni yira rin' u tomuren e fayleng: pi engel e bay ranod ngar kunuyed urngin e girdi' ni kireb ni bay u fithik' e girdi' ni bfel', 50 ngron'ed yad ngalan fare stof ni be yik', ni ireram e gin ni bay ur yorgad riy ma be chachafin nguwelrad.

Tin be'ech nge tin kakrom e thin nriyul'

51 Me fithrad Jesus ni ga'ar, “Kam nanged fan e pin'ey fa dawor?”

Miyad fulweg ni lungurad, “Kug nanged.”

52 Ma aram me fulweg ni ga'ar, “Fan e ren'ey e gubin e tamchib ko Motochiel ni kar filed murung'agen e gagiyeg ni yib u tharmiy kar manged pi gachalpeg e yad bod be' ni bay e naun rok ni yan i fek e tin nib be'ech nge tin nib kakrom ban'en u lan e senggil rok nma cha'riy ban'en riy.”

Yu Nazareth nra dabuyed Jesus

(Mark 6:1–6; Luke 4:16–30)

53 Ma fa'ani mu' Jesus i weliy e pi fanathin nem me chuway' u rom, 54 me sul ko binaw rok. Me machib u lan tafan e mu'ulung rorad, ma pi'in nra motoyilgad ko n'en ni be yog e ra ngatgad ngak. Miyad fith ni be lungurad, “U uw e fek e llovan' riy ni aram rogon? Ma be di'in ma be yag ni nge ngongliy e maang'ang? 55 Gathi ir fa'anem ni fare dayksang e chitamngin? Gathi Maria faram e chitiningin, mi James, nge Josef, nge Simon, nge Judas e pi walagen ni pumo'on? 56 Ma gathi gubin pi walagen ni ppin ni yad be par u roy? Ere uw e nang urngin e pin'ey riy?” 57 Ma aram mra dabuyed ni ngar motoyilgad ngak.

Me ga'ar Jesus ngorad, "Be' ni ba profet e yibe tayfan u gubin yang, ma kemus ni girdi' nu lan binaw rok nge girdi' nu tabinaw rok e darir ted fan." ⁵⁸ Ma de ngongliy e maang'ang ni pire' u rom, ni bochan e de michan'rad ngak.

14

*Yam' ni tay John nma tawfe
(Mark 6:14–29; Luke 9:7–9)*

¹ Ireram e ngiyal' ni rung'ag Herod ni pilung nu Galile murung'agen Jesus. ² Me ga'ar ngak e pi tolang ni yad bay nga tan, "Cha'nem e ri ir John ni i tawfe nike fos ko yam'. Aram fan ni bay gelngin ni nge ngongliy e maang'ang."

³ I Herod e yog ni ngan kol John ngan m'ag nga nin' nga kalbus. I rin' ni aram rogon ni bochan Herodias ni i leengiy Filip ni walagen. ⁴ Ya yigi i yog John nma tawfe ngak Herod ni ga'ar, "De mat'aw ni kam leengiy e re pin nir!" ⁵ Me finey Herod ni nge li' John ngem', machane be tamdag ngak e girdi' nu Israel, ya kar ted ni John e reb e profet.

⁶ Fa'ani taw ko chirofen nni gargeleg Herod riy me churu' bochi pin ni fak Herodias u p'eowchen e girdi' ni kar mu'ulunggad. Me felfelan' Herod ngak, ⁷ ma aram me yog bbugithin ngak fachi pin ni ga'ar, "Kug micheg ndemturug e n'en ni ga ra yog ni nggu pi' ngom mu gu pi'!"

⁸ Me yog e chitiningin ngak e n'en ni ba'adag ni nge yog, me wenig fachi pin ngak Herod ni ga'ar, "Mpi' lolugen John nma tawfe ngog u roy ni kan tay ngalan e plet!"

⁹ Me kireban' fare pilung, machane bochan fare bugithin ni yog u p'eowchen urngin e pi'in ni piningrad ni ngar uned ngak ko madnom, ma aram me yog ni ngan pi' ngak fachi pin e tin ni be yog. ¹⁰ Ma aram me yog ni nga ni yan ni th'ab k'angan John u kalbus. ¹¹ Mi ni fek fare llug i yib ni kan tay nga lan e plet ngan pi' ngak fachi pin, me fek i yan ngak e chitiningin. ¹² Me yib pi gachalpen John ngar feked downgin ngar k'eyged; miyad yan ngar weliyed ngak Jesus.

*Jesus ni pi' gan fa lal i biyu' i girdi'
(Mark 6:30–44; Luke 9:10–17; John 6:1–14)*

¹³ Ma fa'ani rung'ag Jesus e re thin nem, me af nga bowoch nge chu u rom nge yan ngabang ni go ir ndariy be' riy. Me rung'ag e girdi' murung'agen, miyad digey e binaw rorad ngar leked u arow. ¹⁴ Me yib Jesus u bowoch nga arow, ma fa'ani guy fapi girdi' ni pire' ni pire' me ri taganan' ngorad, me golnag e pi'in yad mm'ar u fithik'rad.

¹⁵ Me chugur ni nge aw e yal' me yib pi gachalpen ngak me lungurad, "Chiney e kari gonowrug, ma gin'ey e danir par

riy. Mu non ko girdi' ngranod ngalan e pi binaw ni be'er ngar chuw'iyed garad."

¹⁶ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Dab ranod, gimed e mpi'ed ban'en ngorad ngar ked."

¹⁷ Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Kemus ni lal yal' e flowa nge l'agruw i nig e ba'aray romad."

¹⁸ Me ga'ar Jesus, "Mfeked i yib ngog ngaray." ¹⁹ Me yog ko fapi girdi' ni ngar pired nga but' nga daken e pan; me fek fa lal yal' i flowa nge fa gali nig, me sap ngalang, me pining e magaer riy ngak Got. Mi i t'et'ar fa yu yal' i flowa ngi i pi' ngak pi gachalpen, me pi' pi gachalpen ngak fapi girdi'. ²⁰ Ma urngin e girdi' nra ked ngar fosgad ngay. Me kunukunuy pi gachalpen e tin ni aw ndaki m'ay i kay me yan i gaman ragag nge l'agruw e dug riy. ²¹ Ma urngin e girdi' ni kay e re ggan nem e gonap'an e lal e biyu' nda ni uneg e ppin nge bitir ngay.

Jesus ni yan u daken e ran

(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

²² Me yog Jesus ngak pi gachalpen ngar afgad nga bowoch ngar m'onod rok nga baraba' fare lipath, me pag fapi girdi' ngar sulod. ²³ Ma fa'ani pag fapi girdi' ngar sulod me yan nga daken bburey ni go ir ni nge meybil. Ma fa'ani aw e lumor ma go' Jesus ni bay u rom; ²⁴ ma re ngiyal'nem e ke n'uw yang e gin ke yan fare bowoch riy u lan e lipath, ni be yin' e n'ew, ya be yan nga mit e nifeng. ²⁵ Me ba ngiyal' u thilin e dalip nge nel' e kolok ko tanirran me yib Jesus ngorad, ni be yib u daken e ran. ²⁶ Ma fa'ani changar pi gachalpen miyad guy ni be yib u daken e ran me ri yib e tamdag ngorad nib gel nib gel. Miyad yog ni lungurad, "Ba kan!" Miyad tolul ni kar tamdaggad.

²⁷ Ma ka chingiyal' nem me non Jesus ngorad ni ga'ar, "Nge pagan'med, ya gag. Dab kum tamdaggad!"

²⁸ Me non Peter ni ga'ar, "Somol, fa'anra ri gur, me ere mog ngog nggub ngom nga daken e ran."

²⁹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Moy!" Ma aram me chuw Peter u bowoch nge yan ngak Jesus u daken e ran. ³⁰ Machane fa'ani guy gelngin e nifeng me rus, ma aram me nguchur nga ar. Me pong ni ba ga' laman ni ga'ar, "Somol, mu ayuwegnag!"

³¹ Ka chingiyal' nem me k'iyag Jesus pa' nge kol me ga'ar ngak, "Rib achig e michan' rom ngak Got. Mangfan ni be maruwar Got u wun'um?"

³² Miyow af nga bowoch, me mocha' e nifeng. ³³ Fa pi'in gachalpen Jesus ni yad bay u lan e bowoch e ra parawgad u p'eowchen Jesus me lungurad, "Riyul' ni Fak Got gur!"

Jesus ni golnag e pi'in m'ar u Gennesaret

(Mark 6:53-56)

³⁴ Miyad th'ab e lipath ngarbad nga Gennesaret, ³⁵ me poy e girdi' Jesus u rom. Ma aram miyad l'oeg e girdi' ngranod ra feked e girdi' nib m'ar i yib ngak Jesus ko yungi binaw nib liyeg e gin'em. ³⁶ Miyad wenig ngak ni nge pag e pi'in yad mm'ar nga yugu ra mathgad nga taban e thal ni wuru' e mad rok u but'; ma urngin e pi'in nra mathgad ngay ni yigo'o ra golgad.

15

Thin ni i machibnag pi chitamangiy
(Mark 7:1–13)

¹ Me ere yib boch e Farise nge boch e tamchib ko Motochiyel u Jerusalem ngak Jesus ngar fithed ni lungurad, ² “Mangfan nder fol pi gachalpem ko yalen nike yib rok pi chitamangidad ni kakrom ke af ngodad? Darir lukuyed pa'rad nrogon yalen ni yima lukuy pa'ay nge mu' min abich!”

³ Me fulweg Jesus ni ga'ar, “Mang ni kam paged e tin ni yog Got kam folgad ko tin ni gimed e mu sunumiyed gimed be machibnag? ⁴ Ya ga'ar Got, ‘Mu liyor ko chitamam nge chitinam’, miki ga'ar, ‘En nra yog e chitamngin fa chitiningin nga dalib e thingar nli’ ngem’. ⁵ Machane gimed be fil ko girdi' ni fa'anra bay ban'en rok be' nrayag ni nge pi' nge ayuweg e chitamngin fa chitiningin ngay, machane me yog ni ga'ar, ‘Ren'ey e kug pi' ngak Got,’ ⁶ ma aram e dakuriy fan ni nge tayfan e chitamngin.* Ireray rogon ni kam n'iged fan e thin rok Got kam folgad ko tin gimed e msunumiyed gimed be machibnag. ⁷ Gimed e pi'in gimed ma dake moding niged gimed! Rib sorok Isaiah ni profet ni fa'ani weliy murung'agmed ni ga'ar:

⁸ I Got e ga'ar, ‘Pi girdi' ney e yad be tayfag ko thin ni yad be yog,

machane rib mal'af lanin'rad rog.

⁹ Mm'ayfan e siro' nge pigpig ni yad be tay ngog,
ya pi motochiyel ni girdi' e sunumiy e yad be machibnag
ngak e girdi' ni gowa pi motochiyel rok Got!”

Pin'en nma alitnag be'
(Mark 7:14–23)

¹⁰ Me pining Jesus fapi girdi' ni aram urngirad ngarbad ngak me ga'ar ngorad, “Mu telmed, mi gimed guy rogon ngam nanged fan! ¹¹ Gathi n'en nra yan ngalan l'ugun be' e ir e ra alitnag fa'anem; ya n'en nra yib riy nga but' e ir e ra alitnag fa'anem.”

* **15:6** chitamngin; boch e babyor e bay riy ni chitamngin ara chitiningin.

¹² Me yib pi gachalpen me lungurad ngak, “Mog, ka mu nang ni fapi thin ni kamog e ke kireban’ fapi Farise ngay ni bochan e ke kun ngorad?”

¹³ Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Urngin ban’en nde yung e Chitamag nu tharmiy e yira pug ngalang. ¹⁴ “Mpaged yad! Ya yad be pow’iy e girdi’ ma yad bmalmit; ma fa’anra kol reb e malmit pa’ reb e malmit ngi i pow’iy i yan, ma yow l’agruw ni yow ra mul nga wuru’ e kanawo’ ngalan wol’ e ran.”

¹⁵ Me non Peter ni ga’ar, “Mu weliy fan e re fanathin nir ngomad.”

¹⁶ Me ga’ar Jesus ngorad, “Ku erregon ndawori tamilang’an’med riy ni bod yad. ¹⁷ Mogned, dawor mu nanged fan? Demturug e n’en nra yan ngalan l’ugun be’ me yan ngalan gil’igga me yan u rom nga wuru’ i downgin. ¹⁸ Ma pin’en nra yib u lan l’uguney nga but’ e yib u lanin’uy; ireram e pin’en ni ir e ma alitnag be’. ¹⁹ Ya laniyan’ be’ e ma yib e leam nib kireb riy ni ir e ma pingeg fa’anem nge li’ be’ ngem’, fa ra pirew be’ ni gathi mabgol rok, ma be rin’ yugu boch ban’en ni aram e ngongol ko darngal; me moro’ro’ u fithik’ e yargel, me lifith l’ugun, me t’ar e thin nga daken e girdi’. ²⁰ Ireray e pin’en nma alitnag be’. Machane ra mu abichgad nda mlukuyed pa’med nrogon ni karogned nthingar mu rin’ed — ma biney e der ma alitnag be’.”

Michan’ rok be’ ni bpin

(Mark 7:24–30)

²¹ Me chuw Jesus ko gin’em nge yan ngabangi nug nib chugur ko pi binaw nu Tyre ngu Sidon. ²² Me yib be’ ni bpin u Kanaan ngak nma par ko gi nug nem. Me pining ni ga’ar, “Fak David, mu runguyeg! Bochi pin ni fakag e ke ying ba mo’onyan’ ngak, ni kari ubchiya’.”

²³ Machane de yog Jesus ta’ab bugithin ngak. Me yib pi gachalpen ngak ni yad be wenig ngak ni be lungurad, “Mog ngak e re pin nir nge yan; ya yugu be lekdad nike mada’ laman ngalang!”

²⁴ Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Kemus ni girdi’ nu Israel nike malog ni bod e saf nike malog e ka nol’igeg ni nggub ngorad.”

²⁵ Ma fa’ani yog e re bugithin nem me yib fare pin ngeb i paraw u to’oben i ay Jesus nga but’. Me ga’ar, “Mu ayuweg-neg!”

²⁶ Me fulweg Jesus ni ga’ar, “De mat’aw ni ngan fek gan e bitir nga nin’ ko pilis.”

²⁷ Me fulweg fare pin ni ga’ar, “Riyul’ e re bugithin nir, machane mus ko pilis mma kay e ggan nike aw nike mul nga but’ u tebel ko masta rorad.”

28 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "I gur reb e bpin nrib gel e michan' rom ngak Got! Tin ni gab adag e bay nrin' ngom." Ma ka chingiyal' nem me gol fachi pin ni fak.

Jesus ni golnag e girdi' ni pire'

29 Me chuweg Jesus u rom nge yan u to'oben e lipath nu Galile. Me yan nga daken bburey nge yan i par riy nga but'. 30 Me yib e girdi' ni pire' ni pire' ngak, ni yad be fek e pi'in yad bmugutgut, nge pi'in yad bmalmit, nge pi'in yad bmarwoth, nge pi'in ndabiyag ni ngar nonod, nge yugu boch e girdi' ni yad bm'ar nra feked yad ngar ted yad nga but' u to'oben ay Jesus; me chuweg Jesus e liliy rorad. 31 Ma fa'ani guy fapi girdi' nike welthin e pi'in nda i yag ni ngar uned ko numon, nge pi'in yad bmarwoth ni kar sulod nga rogorad, nge pi'in yad bmugutgut ni kar uned ko yan, nge pi'in yad bmalmit nike yag ni kar guyed ban'en miyad ngat ngay; ma aram miyad yog e sorok ngak fare Got nu Israel.

Jesus ni pi' gan fa aningeg i biyu' i girdi'

(Mark 8:1-10)

32 Me pining Jesus pi gachalpen ngarbad ngak me ga'ar ngorad, "Ke taganan'ug ko pi girdi' ney, ya nga dalip e rran ni kar pired rog ma dakuriy ban'en ni yad ra kay. Dabug ni nggu pagrad ngranod ndab gu pi' ban'en ngar ked, ya richey ngar awgad nga but' ko bilig u kanawo' ndawor ra tawgad nga taferad."

33 Me fith pi gachalpen ngak ni lungurad, "U taman yang u daken e re ted ney e gamad ra pir'eg e ggan riy nra gaman e pi girdi' ney riy ni aray urngin?"

34 Me fithrad Jesus ni ga'ar, "In yal' e flowa ni bay romed?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Medlip yal' nge in e nig ni ba'achig."

35 Me non Jesus ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ngar pired nga but'. 36 Me fek fa medlip yal' i flowa nge fapi nig, me pining e magaer riy ngak Got, me t'et'ar nge pi' ngak pi gachalpen, me pi' pi gachalpen ngak fapi girdi'. 37 Miyad kay ni yad gubin ngar fogsad ngay. Me kunukunuy pi gachalpen e ggan ndaki m'ay i kay me gaman medlip e dug riy. 38 Ma urngin e pumo'on nra ked e re ggan nem e yad aningeg i biyu', nda ni uneg e ppin nge bitir ko matha'eg.

39 Ma aram me pag Jesus fapi girdi' ngranod, me af nga bowoch nge yan ko fa gi nug nu Magadan.

16

Maang'ang nrogned ni ngan dag ngar guyed

(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

¹ Me yib boch e Farise nge Sadduse ngak Jesus, ni yad ba'adag ni ngar ninged e kanawo' ngak ko thin, ma aram miyad wenig ngak ni nge ngongliy reb e maang'ang ngar guyed, ni nge mang pow riy ni n'en ni be rin' e mm'agan' Got ngay. ² Machane me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ngiyal' ni be n'en ni nge aw e yal' e bay n'en me lungumed, Aram e bayi fel' e yafang, ya ke row lanelang. ³ Ma kakadbul ni kakadbul e bay n'en me lungumed, 'Ra aw e n'uw, ya yuyang u lanelang e ba row ma yu yang e ba talumor.' Rayag romed ni ngam changargad nga lanelang nga mogned rogon e n'en ni bay rin' e yafang; machane dabiyaq ni mu weliyed fan e pi pow ni bay rogon ko ngiyal'ney!*" ⁴ Miki ga'ar Jesus, "Kari kireb e girdi' ma dakir un Got u wun'rad e bin daba' e rran! Gimmed be wenignag ngog ni nggu dag reb e maang'ang ngomed? Dabiyaq! Ta'are maang'ang ni bay ndag ngomed e fare maang'ang ni rin' Got ngak Jonah."

Ma aram me pagrad nge yan.

Is ko pi Farise nge pi Sadduse

(Mark 8:14–21)

⁵ Ma fa'ani th'ab pi gachalpen fare lipath ngranod nga baraba' miyad pag talin ni ngar feked e flowa. ⁶ Me ga'ar Jesus ngorad, "Mu ayuweged gimmed ko is ko pi Farise nge pi Sadduse."

⁷ Miyad weliy rorad ni lungurad, "Keyog ni aram rogon ni bochan e dad feked e flowa."

⁸ Ma manang Jesus e n'en ni yad be yog, ma aram me fithrad ni ga'ar, "Mangfan ni gimmed be weliy romed nda mfeked e flowa? Rib achig e michan' romed ngak Got! ⁹ Mogned, ka dawor mu nanged fan? Dakum nanged fa ngiyal'nem ni fa'an gu t'et'ar fa lal yal' i flowa nge kay fa lal i biyu' i pumo'on? Uw urngin e dug ni mu suguyed ko tin ni aw? ¹⁰ Ma fa medlip yal' i flowa ni gu pi' nge kay fa aningeg i biyu' i pumo'on, kigimed manang fa kam paged talin? In e dug ni mu suguyed ko tin ni aw? ¹¹ Ke di'in ndamur nanged fan ni gathi flowa e gu be weliy murung'agen ngomed? Mu ayuweged gimmed rok e is ko pi Farise nge pi Sadduse!"

¹² Ma aram me nang pi gachalpen fan ni gathi be yog ngorad ni ngar ayuweged yad rok e is ni yima fanay ko flowa, machane ngar ayuweged yad ko n'en ni be fil e pi Farise nge pi Sadduse ko girdi'.

Peter ni yog ko mini' Jesus

(Mark 8:27–30; Luke 9:18–21)

* **16:3** Boch e babyor e dariy e re ngachal ni Jesus ney ko verse 2–3.

¹³ Me yan Jesus ko fa gi nam nib chugur ko binaw nu Cesarea Filipi, ni ireram e gin ni fith riy ngak pi gachalpen ni ga'ar, "Be ga'ar e girdi' e mini' e en ni Fak e Girdi'?"

¹⁴ Miyad fulweg ni lungurad, "Be ga'ar boch e girdi' e John ni i tawfe, ma boch e girdi' e be ga'ar e Elijah, ma boch e girdi' e be ga'ar e Jeremiah, fa reb fapi profet."

¹⁵ Me fithrad ni ga'ar, "Ma gimed e be lungumed e gag mini'?"

¹⁶ Me fulweg Simon Peter ngak ni ga'ar, "I gur fare Messiah, ni Fak Got gur, ni Got nib fos."

¹⁷ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Simon ni fak John gur, i gur e rib fel' wa'atham! Ya re bugithin nir nib riyul' e gathi ba girdi' e yib rok ngom, machane Chitamag nu tharmiy e ke pi' ngom. ¹⁸ Ere be lungug ngom: I gur Peter, ma daken e re war ney e nggu toy e galesiya rog nga daken ni mus ko yam' ma dabiyaq ni nge gel ngay. ¹⁹ Ma bay gu pi' ngom fapi kiy ni kiy ko gagiyaq nu tharmiy: n'en ni ga ra taleq ndab nrin' u but' e yira tay u tharmiy ni aram rogon; ma n'en ni ga ra pag ngar rin' u but' e yira tay u tharmiy ni aram rogon."

²⁰ Me motochiel Jesus ngak pi gachalpen ndab rogned ku be' ni ir fare Messiah.

*Jesus ni weliy murung'agen e gafgow nge yam' ni bayi tay
(Mark 8:31—9:1; Luke 9:22—27)*

²¹ Ngiyal' nem i yan ngam'on e yog Jesus ngak pi gachalpen nib tamalang ni ga'ar, "Thingar gu wan nga Jerusalem ngar ug gafgow rok e pi'in pi'ilal, nge pi tolang ko prist, nge pi tamchib ko Motochiel. Bay nli'eg nggum', ma chirofen nra man e dalip e rran ngay e bay ni fasegeg ko yam'."

²² Me fek Peter Jesus nga orel rorad ngi i puwan' ngak Jesus ni be ga'ar, "Somol, mang e yigi siy i pag Got nge ydor! Ya thangri dabi yib e pi n'ir ngom!"

²³ Me cheal Jesus u luwan nge yog ngak Peter ni ga'ar, "Satan, mu chuw rog! Ya kam dibchay u kanawo' rog, ya leam ni ga be tay e leam rok e girdi', ma gathi leam rok Got."

²⁴ Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Fa'anra ba'adag be' ni nge un ngog, ma thangri pag talin ir, nge fek e kuruth rok nge legeg. ²⁵ Ya en nra finey ni nge ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; ma en nra thay e pogofan rok ni bochag e ra pir'eg. ²⁶ Be mang e ra fel' rogon be' riy ni fa'anra yag ngak e re fayleng ney ni polo', machane me thay e bin riyul' e yafos u pa'? Bmuduwigil ndariy! Dariy ban'en nrayag ni nge pi' be' ngki sul e yafos rok ngak. ²⁷ Ya en ni Fak e Girdi' e bay yib ni yad e pi engel rok ni be galgal ram'en ni bod e Chitamngin, me pi' puluwon urngin e girdi' nra be' ma rogon puluwon ko tin ni rin'. ²⁸ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Bay

boch e girdi' u roy ndab ra m'ad me yan i taw ko ngiyal' ni bay ra guyed e en ni Fak e Girdi' nike yib ni ir e pilung."

17

Jesus ni pig ram'en

(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

¹ Ma nel' e rran nga tomuren me fek Jesus Peter, nge fa gali walag ni James nge John ngranod nga daken bburey nib tolang ni go' yad. ² Ma nap'an ni yad be changar ngak me thil ya'an: me galgal owchen ni bod feni galgal mit e yal', me wechwech e mad rok ni bod ram'en e yal'. ³ Ma fa dalip i gachalpen e ra guyed Moses nge Elijah ni yad be non Jesus. ⁴ Ma aram me ga'ar Peter ngak Jesus, "Somol, rib manigil ni kadbad ngaray; fa'anra gab adag mu gu toy dalip e tent u roy, nreb e ngam par ngay, ma reb e nge par Moses ngay, ma reb e nge par Elijah ngay."

⁵ Ma nap'an ni be non me yib bangi manileng nib galgal ram'en nga dakenrad, me non ba lam u fithik' fa gi manileng ni ga'ar, "Ireray Fakag nrib t'uf rog, ni kari felan'ug ngak — ere mu telmed ngak!" ⁶ Ma fa'ani rung'ag pi gachalpen fare lam me ri yib e tamdag ngorad nib gel ma aram miyad palpal nga but'. ⁷ Me yib Jesus i math ngorad me ga'ar ngorad, "Mu sak'iygad, dab mu tamdaggad!" ⁸ Ma aram miyad pug owcherad ngalang ma yigo'o Jesus e ra guyed, ma dakur guyed be' ngabang.

⁹ Ma nap'an ni yad be yib u daken fare burey nga but' me tay Jesus chiylen ngorad ni ga'ar, "Dab mogned ku be' e tin ni kam guyed nge yan i mada' ko ngiyal' ni kan faseg e en ni Fak e Girdi' ko yam'."

¹⁰ Me fith pi gachalpen Jesus ngak ni lungurad, "Mangfan ni ga'ar e pi tamchib ko Motochiel e Elijah e ra yib nsom'on?"

¹¹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Elijah e ri ir e ra yib ko som'on nge fal'eg rogon urngin ban'en nge tay. ¹² Machane ba'aray ban'en ni nggog ngomed: I Elijah e ke yib ma de pow ko girdi', ma tin lanin'rad e ur rin'ed ngak. Ere ku aram rogon e en ni Fak e Girdi' nib kireb e n'en ni bay rrin'ed ngak."

¹³ Me nang pi gachalpen fan ni be weliy ngorad murung'agen John ni i tawfe.

I Jesus ni golnag bochi pagel nike ying ba mo'onyan' ngak
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43a)

¹⁴ Ma nap'an nra sulod ngak fapi girdi' ni pire', me yib be' nib mo'on ngak Jesus, nge yib i ragbug u p'eowchen, ¹⁵ me ga'ar ngak, "Somol, mu runguy fakag! Ya ma yib e m'ar ni epilepsy ngak nib gel nra yib ngak me thay nga mit e nify fa

nga fithik' e ran. ¹⁶ Kug fek i yib ngak pi gachalpem ma de yag ni ngar gólniged."

¹⁷ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ri gimed be oloboch ya der mich Got u wun'med! Uw n'umngin nap'an nthingar gu par romed? Ma uw n'umngin nap'an ni nggu k'adan'ug romed? Mfeked fachi pagel i yib ngog ngaray!" ¹⁸ Me non Jesus ngak fare mo'onyan' ni nge chuw ko fachi pagel nike ying ngak, ma aram me yan nge chuw u fithik' i downgin, ma ka chingiyal' nem me gol fachi pagel.

¹⁹ Me yib pi gachalpen Jesus ngak ni go' yad ngar fithed ni lungurad, "Mang nde yag romad ni nggu tulufed fare mo'onyan' nge chuw u fithik' facha?"

²⁰ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Bochan e de gaman e michan' romed. Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Fa'anra bay e michan' romed ngak Got ni bod mam'ungun ba awochngin e mustard, mrayag ni nge lungumed ko re burey ney, 'Mman u roy aram!' mra yan. Ma demturug ban'en mrayag romed!" ²¹ *

*Jesus ni ki weliy bayay murung'agen e yam' ni nge tay
(Mark 9:30-32; Luke 9:43b-45)*

²² Fa'ani mu'ulung urngin i gachalpen nga Galile, me ga'ar Jesus ngorad, "En ni Fak e Girdi' e ke chugur ni ngan pi' nga pa' e girdi' ²³ ma bay ra li'ed ngem'; machane chirofen nra man e dalip fen ngay e yira faseg ko yam'."

Me ri kireban' pi gachalpen.

Tax nu Tempel ni yima pi'

²⁴ Ma fa'ani yib Jesus nge pi gachalpen nga Kapernaum, me yib e pi'in yad ma kunuy e tax ko Tempel ngak Peter ngar fithed ni lungurad, "Ma pi' e tamchib romed e tax nu Tempel fa danga?"

²⁵ Me fulweg Peter ni ga'ar, "Ma pi'."

Ma fa'ani yan Peter ngalan e naun, me non Jesus nsom'on ni ga'ar, "Simon, uw rogon ni ga be finey? Mini' e ma pi' e tax ko chugum fa tax ko pi pilung nu roy u fayleng? Girdi'en e nam fa girdi' ni yib u bang ko fare nam?"

²⁶ Me fulweg Peter ni ga'ar, "Pi'in nrabad u bang ko fare nam."

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'anra errogon ma girdi'en e nam e dabi pi' e tax. ²⁷ Machane dabudad ni ngad kireb niged laniyan' e pi girdi' ney. Ere mman ko fare lipath nga mon' e gaf rom; ma ga girengiy ngalang e bin som'on e nig ni ga ra

* **17:21** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 21: Machane kemus ni go' meybil nge par ni kan pag e abich e rayag ni ngan tuluf e mit ney ngay; ma dariy ban'en nrayag riy (mu guy e Mrk 9:29)

l'eg ma bay mpir'eg ba salpiy ni wasey u lan l'ugun nra gaman e birodow e tax ko Tempel riy; ma ga fek ngam pi' ngorad e birodow e tax."

18

Mini' e en nth'abi tolang?

(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

¹ Ka chingiyal' nem me yib pi gachalpen Jesus ngak, ni yad be fith ni be lungurad, "Mini' e en nth'abi tolang ko gagiyege nu tharmiy?" ² Me pining Jesus bochi tir, nge sak'iynag nga p'eowcherad, ³ me ga'ar, "Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray: Fa'anra dab mpiggad ngam boded e bitir, ma ri dabiya ni ngam uned ngalan Gil'ilungun e tharmiy. ⁴ En nra yan i par ni ir e th'abi tolang ko gagiyege nu tharmiy e en nra sobut'nag ir nge bod e chi tir ney. ⁵ Ma en nra ayuweg reb e bitir ni bod e biney ni bochag e ke ayuwegneg.

N'en nma waliy e girdi' nge denen

(Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

⁶ "Kabfel' ni yira the' gafan ba malang ni ba ga' nga belel'ugun be' nga nin' nga regur nge limoch, ko bin ni nge waliy reb e pi bitir ney ni kug mich u wan' nge pi' keru' ngog. ⁷ Ke gafgow e girdi' nu fayleng ni bo'or ban'en ni bay riy nma waliy e girdi' ngar pi'ed keru'rad ngak Got! Pin'ey nma waliy e girdi' ngar pi'ed keru'rad ngak Got e gubin ngiyal' ni bay i yib — machane ri bayi gafgow e en ni ir e tabolngin e pin'em!

⁸ "Ere fa'anra waliyem baraba' i pa'am fa baraba' i em ngam pi' keru'um ngak Got, ma ga th'ab ngam n'ag! Ya kabfel' rogom ni ga ra yan ko yafos ndariy baraba' i pa'am fa baraba' i em ko bin ni kabay pa'am nruw raba' nge em nruw raba' mi non'em nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. ⁹ Ma fa'anra waliyem baraba' i lan owchem ngam pi' keru'um ngak Got, ma ga luf ngam n'ag! Ya kabfel' ni ngam man ko yafos nta'ab baraba' i lan owchem ko bin ni nge par lan owchem nruw raba' mi non'em nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id."

Fanathin ni murung'agen e saf nike yan ngabang

(Luke 15:3-7)

¹⁰ "Mu guyed rogon nge dab mu darifan niged u wun'med bagayad e pi bitir ney. Ya nggog ngomed ni pi engel rorad nu tharmiy e gubin ngiyal' ni yad bay rok e Chitamag nu tharmiy. ¹¹ *

¹² "Uw rogon ni gimed be finey? Gonap'an e mang e ra rin' be' ni fa'anra bay ra'ay i saf ni fak me yan reb ngabang? Ra

* **18:11** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 11: Ya en ni Fak e Girdi' e ke yib ni nge thapeg ngak Got e pi'in kar maloggad (mu guy e Luk 19:10.)

pag fa mereb i ragag nge mereb nem ni yad be kay e pan u sigre'en e burey me yan nge gay fa binem nike yan ngabang. ¹³ Nggog ngomed nra pir'eg ma ba gel e felfelan' nra tay ni bochan e ta'abinem, ko felfelan' ni be tay ni bochan fa mereb i ragag nge mereb nde yan ngabang. ¹⁴ Ere ku erregon e Chitamangimed† nu tharmiy nde adag bagayad e nochi tir ney ni nge malog.

Be' ni walagey nike denen

¹⁵ “Fa'anra ngongliy be' ni walagem e denen nib togopluw ngom,‡ ma ga yan mu guy ngamog ngak e kireb nike rin' nge nang. Machane mman ni go' gur, ngam nonow ni go' gimew. Ma fa'anra fol ko tin ni ga be yog, ma aram e kam sulweg walagem. ¹⁶ Ma fa'anra dabi fol rom ma ga fek ta'abe' fa l'agruw ni' ngar unew ngom, ya nge urngin e tin kamog nike rin' nib togopluw ngom ma nge yag ni micheg l'agruw fa dalip ni', ni bod ni be yog e babyor nib thothup. ¹⁷ Ma fa'anra dabi fol rorad, me ere mog fapi thin ni urngin ngak girdi'en e galesiya. Ma fa'anra dabi fol rok girdi'en e galesiya, ma ga tay ni gowa be' u yugu reb e nam fa reb e tamukun tax.

Taleg nge pag

¹⁸ “Ere nggog ngomed ni gimed gubin ni nge lungug: n'en ni gimed ra taleg ndab ni rin' u roy u but' e yira tay u tharmiy ni aram rogon; ma n'en ni gimed ra pag ngan rin' u but' e yira tay u tharmiy ni aram rogon.

¹⁹ “Ma ba'aray ban'en ni ngku gog ngomed: fa'anra ta'reban' l'agruw i gimed nga ban'en u roy u but' miyow pi' e meybil riy, mra rin' e Chitamag nu tharmiy ngorow. ²⁰ Ya gin nra gak l'agruw fa dalip ni' ngay u fithingag, e aram e gu bay rorad ko gin'em.

Fanathin ni murung'agen fare tapigpig nde n'ag fan u wan' e n'en ke rin' be' ngak

²¹ Me yib Peter ngak Jesus nge fith ni ga'ar, “Somol, uw urngin yay nrayag ni nge denen walageg nib togopluw ngog ma thingar gu n'ag fan u wun'ug? Medlip yay?”

²² Me fulweg Jesus ni ga'ar, “Danga', gathi medlip yay, ya medlip yay e medlip i ragag,§ ²³ ya gagiyeg nu tharmiy e bod be' nib pilung ni turguy ni nge guy babyoren e salpiy nma kol e pi tapigpig rok. ²⁴ Ka fini tabab ngay ni nge muruwliy mi ni fek bagayad i yib ngak ni bay in e million e dollar ni malfith rok fa'anem ngak. ²⁵ Ma de gaman e salpiy ni bay

† 18:14 Chitamangimed; boch e babyor e bay riy ni chitamag. ‡ 18:15 Boch e babyor e dariy riy e togopluw ngom. § 18:22 medlip i ragag yay e medlip; ara medlip i ragag nge medlip yay.

rok nra thang e malfith rok ngay, ma aram me yog e masta rok ni ngan pi' fa'anem nge bpin rok nge bitir rok ni chuway' ngar manged sib, ma ku erregon urngin ban' en rok ni ngan pi' ni chuway' nge yag ni nge math e malfith rok. ²⁶ "Me ragbug fare tapigpig u p'eowchen fare masta rok me wenig ngak ni ga'ar, 'Mu gum'an' nigem rog, ya bay gu fulweg urngin e salpiy rom!' ²⁷ Me kireban' fare masta rok ngak, me n'ag fan u wan' fare malfith rok fa'anem ngak me pag fa'anem nge yan.

²⁸ "Me yan fare mo'on nga wean me mada'nag reb e tapigpig ko fare masta rok ni bod ir, ni bay in e dollar ni malfith rok fa'anem ngak. Me thiy pa' ngak nge dun'uf k'angan ni be ga'ar, 'Mu fulweg ngog e salpiy ni mfek rog ni malfith!' ²⁹ Me ragbug fare tapigpig ni yow u p'eowchen nga but' nge wenig ngak ni ga'ar, 'Mu gum'an' nigem rog, ya bay gu fulweg e salpiy rom!' ³⁰ Machane dabun; ma aram me yog ni ngan kol nga nin' nga kalbus nge yan i mada' ko ngiyal' nra thang e malfith rok riy. ³¹ Ma fa'ani guy e tin kabay e tapigpig e n'en nike rin' fa'anem, me ri taganan'rad miyad yan ngak e masta rorad ngar weliyed murung'agen fa'anem ngak ni gubin. ³² Me pining fare masta fare tapigpig rok nge yib ngak nga naun. Me ga'ar ngak, 'Dariy ban'en ni gabfel' ngay, i gur e binir e sib! Kug n'ag fan u wun'ug urngin e salpiy ni malfith rom ngog, ni bochan e mwenig ngog. ³³ Ere susun e ka ga ra runguy e re tapigpig ni gimew nem, ni bod rogon ni gu runguyem.' ³⁴ Ma kari puwan' e re masta nem, ma aram me pi' fare tapigpig ngan fek nga kalbus ni ngan gechignag nge yan i mada' ko ngiyal' nra math fare malfith rok riy ni urngin!"

³⁵ Me museg Jesus ni ga'ar, "Iram rogon e n'en nra rin' e Chitamag nu tharmiy ngomed ni fa'anra dabi bigimed me n'ag fan u wan' e n'en nib kireb nike rin' reb i walagen ngak."

19

Jesus ni tamilangnag e girdi' u murung'agen e mabgol nike wear
(Mark 10:1-12)

¹ Fa'ani mu' Jesus i yog e pin'ey, me chuw u Galile nge sul ko nug nu Judea, ni bay nga ba'nem e lul' ni Jordan. ² Me un e girdi' ni pire' ngak, me chuweg e liliy rorad u rom.

³ Me yib boch e Farise ngak miyad guy rogon ni ngar ninged e kanawo' ngak ko thin, miyad fith ngak ni lungurad, "Mog, bmat'aw ko Motochiel rodad nra chuweg be' leengin ndemturug e n'en ke bucheg?"

⁴ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Mogned, dawor mbe'eged e pi thin ni ba'aray u lan e babyor nib thothup, ni som'on ko tabolngin e sunumiyrow e en ni Tasunumiy ni bagayow e be' ni pumo'on ma bagayow e be' ni bpin?"
⁵ Me ga'ar, "Ireray fan nra pag e pumo'on e chitamngin nge chitiningin ngar pirew leengin, miyow par ni kar ta'ab girdi'gow." ⁶ Ya aram e gathi ku yow ba ruw ni girdi', ya kar ta'ab girdi'gow. Ere thangri dabi dareg e girdi' e gali cha' ni Got e ke chagirow."

⁷ Me fith e pi Farise ngak ni lungurad, "Ere mangfan ni pi' Moses e motochiel nrayag ni nge yoloy be' nib mo'on babyoren e machuw nge pi' ngake bpin rok me pag nge yan?"

⁸ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I yog Moses ngomed nrayag ni ngam chuweged leengimed ni bochan e ri gimed ba gelan' ndabiyag ni ngan fil ban'en ngomed. Machane gathi ireray yalen ko ngiyal' ni ba'aram ni sunumiy Got urngin ban'en riy. ⁹ Ere nggog ngomed, ni en nra chuweg leengin, ni gathi ban'en nike par fare pin nge be', ngki leengiy yugu reb e bpin, e aram e ke th'ab e motochiel, ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi mabgol rok."

¹⁰ Me ga'ar pi gachalpen ngak, "Fa'anra errogon e n'en ni nge rin' be' nge leengin, ma kabfel' ndab ni mabgol."

¹¹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ren'ey ni kug machibnag ngomed e gathi fan ngak gubin e girdi', machane kemus ni pi'in ke ayuwegrad Got be yag rorad. ¹² Ya ba thilthil fan ndabiyag ni nge mabgol boch e pumo'on: boch e girdi' e bochan e ni gargelegrad ma aram rogorad; ma boch e girdi' e bochan e ke ngongliyrad e girdi' ni ngar pired ni aram rogorad; ma boch e girdi' e darir uned ko mabgol ni fan ko gagiye nu tharmiy. Ere en nrayag rok e nge fol ko pi thin ney ni kug machibnag."

Jesus ni fal'eg wa'athan e pi'in bitir

(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

¹³ Me fek boch e girdi' e pi'in bitir i yib ngak Jesus ni nge tay pa' nga dakenrad nge meybil nagra, machane me puwan' pi gachalpen ngak fapi girdi'. ¹⁴ Me ga'ar Jesus, "Mpaged e pi bitir nir ngarbad ngog, dab mu taleded yad, ya gagiye nu tharmiy e fan ngak e pi'in bod e pi bitir ney."

¹⁵ Me tay pa' nga dakenrad nge yibilayrad nge mu' me yan.

Fare mo'on ni kab pagel ni pire' ban'en rok

(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

¹⁶ Bay ba ngiyal' ni yib be' nib mo'on ngak Jesus me fith ni ga'ar, "Tamchib, mang e ren'en ni bfel' nthingar gu rin' me yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngog?"

17 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mang ni ga be fitheg u murung'agen e n'en ni bfel'? Ri ta'abe' e bay ni ir e bfel'. Ere mfol ko fapi motochiyel ni fa'anra gab adag ni ngam man ko yafos."

18 Me fith ni ga'ar, "Mang e pi motochiyel?"

Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Dab mu li' be' ngem'; dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom; dab mmoro'ro'; dab mu t'ar e thin nga daken be'; 19 mu liyor ko chitamam nge chitinam; ma gin'en ni ga bay riy e nge t'uf rom e en ni ir e mmigid ngom ni gowe gur."

20 Me fulweg fare mo'on ni kab pagel ni ga'ar, "Gu be fol ko pi motochiyel nir ni urngin. Ere mang e n'en ni kabay nthingar gu rin'?"

21 Me ga'ar Jesus ngak, "Fa'anra gab adag ni ngam yal'uw me ere mman ngam pi' ni chuway' urngin ban'en ni bay rom ma ga fek e salpiy riy ngam pi' ngak e pi'in yad ba gafgow, ma aram e ke yag e fla'ab ngom u tharmiy; ma ga yib ngam un ngog."

22 Ma fa'ani rung'ag fare mo'on ni kab pagel e re bugithin nem me yan nike kireban', ya rib pire' ban'en rok.

23 Ma aram me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Nggog ngomed, nrib mo'maw' rok be' ni pire' ban'en rok ni nge un ko gagiyeg nu tharmiy. 24 Ma ba'aray ban'en ni ngku gog ngomed: kab mo'maw' rok be' ni pire' ban'en rok ni nge un ko gagiyeg rok Got ko bin ni nge yan ba kamel u mugufan ba rosom."

25 Ma fa'ani rung'ag pi gachalpen e re bugithin nem mi ri yad gin ngay. Miyad fith ni lungurad, "Ere mini' e rayag ni nge thap ngak Got?"

26 Me changar Jesus ngorad me fulweg ngorad ni ga'ar, "Girdi' e dabiyag rorad, machane Got e urngin ban'en mrayag rok."

27 Me non Peter ni ga'ar, "A mu guy, kug paged gubin ban'en kug uned ngom. Ere mang e bayi yag ngomad."

28 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ba'aray bbugithin ni nggog ngomed: ngiyal' nra par e en ni Fak e Girdi' riy nga tagil' u tafen e fla'ab ko bin nib be'ech e tamilang ni bay yib, e ku errogon ni aram e gimed e re ragag nge l'agruw i girdi' rog nir e bay kum pired nga tagil'med ni ngam gagiyeg nged fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel. 29 Ma urngin e girdi' ni kar paged e tabinaw rorad, ara pi walagrad ni pumo'on, ara pi walagrad ni ppin, ara matam, ara matin, ara bitir, ara yungi binaw ni taferad ni bochag, e ra'ay yay e pin'ey ni bayi mun ngorad, ma yira pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad. 30 Machane bo'or e girdi' ni yad bm'on e chiney ni bay ra tomurgad, ma bo'or e girdi' ni yad ba tomur e chiney ni bay ra m'on gad.

20

Girdi'en e maruwel u milay' ko grape

¹ “Gagiyeg nu tharmiy e bod be' ni fi'in bangi *grape*, ni yan nni kakadbul ni be gay e girdi' ni ngar maruwelgad u fithik' fa gi *grape* ni fi'in. ² Me ta'reban'rad ngay ni nge pi' puluwrad, nrogon ni yibe pi' puluwon e girdi' nra reb e rran ma reb e salpiy nsilber, me pi'rad ngranod ni ngar maruwelgad u fithik' fa gi *grape* ni fi'in. ³ Miki yan bayay nga market ko mereb e kolok me guy boch e pumo'on ni yad be sasak'iy u rom ndariy ban'en ni yad be rin', ⁴ me ga'ar ngorad, 'Kum marod ngam maruwelgad u fithik' fa gi *grape* ni fi'ig mu gu pi' puluwmed ni bfel'. ⁵ Ma aram miyad yan. Miki rin' ni aram rogon ko ragag nge l'agruw e kolok nge ku bayay ko dalip e kolok. ⁶ Ke chugur ni nge lal e kolok me yan nga market me guy boch e pumo'on ni ka yad be sasak'iy u rom. Me fithrad ni ga'ar, 'Mangfan ni gimed be adbey e bin daba' e rran u roy ndamur rin'ed ban'en?' ⁷ Miyad fulweg ngak ni lungurad, 'Bochan e dariy be' nike pi' e maruwel ngomad.' Me yog ngorad ni ga'ar, 'Ere kum marod ngam maruwelgad u fithik' fa gi *grape* ni fi'ig.'

⁸ “Ma fa'ani neap' me yog fa en nsuwon fa gi *grape* ngak e en ni pilungen girdi'en e maruwel rok ni ga'ar, 'Mpining fapi girdi'en e maruwel ngam pi' puluwrad, ni ngam tabab ko pi'in nni pi' e maruwel ngorad u tomur, ma ga yan mu thang ngak e pi'in yad e som'on nni pi' e maruwel ngorad.' ⁹ Fapi pumo'on nra tababgad ko maruwel ko lal e kolok e ra bagayad min pi' ta'reb e salpiy nsilber ngak. ¹⁰ Ere fa'ani yib fapi pumo'on ni yad e som'on nni pi' e maruwel ngorad ni ngan pi' puluwrad miyad finey ni bay ni pi' puluwrad ni bo'or; machane ku er rogorad nra bagayad ma ta'reb e salpiy nsilber nni pi' ngak. ¹¹ Miyad fek e salpiy rorad miyad gun'gun'nag e en ni pi' e maruwel ngorad ni yad be togopluw ngak, ¹² ni be lungurad, 'Pi pumo'on ni ba'aray nni pi' e maruwel ngorad u tomur e ta'reb e awa nra maruwelgad, ma gamad e polo' e rran ni gu maruwelgad u tarama'en e yal' nib gel — machane kam pi' puluwrad nta'reb rogon nga puluwmad!' ¹³ Fa'anem nib mul suwon fa gi *grape* ngak e fulweg ngak bagayad ni ga'ar, 'Fager, mu tiyilim ngog, dawor gu ban nigem. I ta'reban'dow ngay faram ni ngam maruwel nreb e rran ma ta'reb e salpiy nsilber puluwom. ¹⁴ Ere mfek puluwom e chiney ngam man nga tafnam. Re mo'on ney ni ir e tomur nni pi' e maruwel ngak e gub adag ni nggu pi' puluwon nta'reb rogon nga puluwom ni kug pi'. ¹⁵ Gathi bay mat'wug ni nggu rin' e tin ni gub adag ko salpiy rog? Fa ke awan'um ni bochan e gub gol?' ”

¹⁶ Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Ere pi'in yad ba tomur e bay ra m'onod, ma pi'in yad mm'on, e bay ra tomurgad."

Yay ni gaman e dalip ngay ni weliy Jesus murung'agen e yam' ni nge tay

(Mark 10:32–34; Luke 18:31–34)

¹⁷ Nap'an ni be yan Jesus nga Jerusalem me fek fa ragag nge l'agruw i gachalpen nga orel nge non ngorad ni go' yad, ma yad be yan. ¹⁸ I ga'ar ngorad, "Mu telmed ngog, gadad be yan nga Jerusalem, ni ir e bay ni pi' e en ni Fak e Girdi' riy ngak e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiel, ni yad e bay ra turguyed ni ngan li' ngem', ¹⁹ miyad pi' ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni yad e bay ra moninggad ngak, miyad toy ko dumow, miyad richibiy ko kuruth; ma chirofen nra gaman e dalip fen ngay e bay ni faseg ko yam'."

N'en ni wenignag ba matin

(Mark 10:35–45)

²⁰ Me yib e chitiningin fa gali cha' ni fak Zebede ngak Jesus ni yad fa gali cha' ni fak me siro' ngak Jesus, me wenignag ban'en ngak Jesus ni nge ayuweg riy. ²¹ Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "Mang e gab adag ni nggu rin' ngom?"

Me fulweg ni ga'ar, "Gub adag ni ngamog ni nge par e gal pagel rog ney nga but' u to'obem, ni bagayow nga ba' ni mat'aw rom ma bagayow nga ba' ni gilay' rom ko ngiyal' ni gur e kam mang pilung riy."

²² Me fulweg Jesus ngorow ni ga'ar, "Da mu nangew e n'en ni gimew be wenignag. Rayag romew ni ngam unumew e n'en ni bay ko fare kap nike chugur ni nggu unum?"

Miyow fulweg ni lungurow, "Rayag romew."

²³ Me yog Jesus ngorow ni ga'ar, "Ri bay mu unumew e n'en ni bay ko kap rog, machane dariy mat'wug ni nggu duwgiliy e en nge par nga ba' ni mat'aw nge en ni nge par nga ba' ni gilay' rog. Ya gali yang i n'ey e tagil' e gali cha' nike ngongliy e Chitamag rogon ni ngar tagil'iyew."

²⁴ Ma fa'ani rung'ag fa ragag nem i gachalpen Jesus murung'agen e ren'ey miyad damumuw ngak fa gali walag. ²⁵ Me piningrad Jesus ngar mu'ulunggad ngak ni yad gubin me ga'ar ngorad, "Gimed manang ni pi pilung e ba ga' lungurad u puluwon e girdi', ma pi'in yad be yog e thin rorad e yad be gagiweg nagrad. ²⁶ Machane gimmed e gathi ireram rogon e n'en ni ngam rin'ed. Fa'anra ba'adag bigimed ni nge mang ir e ba tolang, ma ir e thangri mang tapigpig romed ni gimmed gubin; ²⁷ ma fa'anra ba'adag bigimed ni ir e nge m'on, me ir e thangri mang sib romed ²⁸ ni bod e en ni Fak e Girdi' nde

yib ni ngan pigpig ngak, machane yib ni nge pigpig me pi' e pogofan rok nge biyuliy bo'or e girdi' ngay."

Jesus ni golnag l'agruw i pumo'on ni yow bmalmit
(Mark 10:46–52; Luke 18:35–43)

²⁹ Ma nap'an nra chuwgad u Jeriko me lek e girdi' ni pire' ni pire' Jesus. ³⁰ Ma bay l'agruw i pumo'on ni kar pirew nga but' u to'oben e kanawo', miyow rung'ag ni bay yib Jesus u rom, miyow tabab ko pong ni ba ga' lamrow ni be lungurow, "Fak David! Mu runguymow!" ³¹ Me puwan' fapi girdi' ni pire' ngorow miyad yog ngorow ni ngar th'abew gulungrow. Machane fin aram e ur tolul nigew ni kari ga' lamrow ni be lungurow, "Fak David! Mu runguymow!"

³² Me tal Jesus nge piningrow. Me fithrow ni ga'ar, "Mang e gimew ba'adag ni nggu rin' ngomew?"

³³ Miyow fulweg ngak ni lungurow, "Somol, gamow ba'adag ni ngam chuweg e malmit romow!"

³⁴ Me kireban' Jesus ngorow me math nga owcherow; ma ka chingiyal' nem me yag ni ngar guyew ban'en, miyow un ngak.

21

Felfelan' ni tay e girdi' ngak Jesus ko ngiyal' niyan riy ngalan yu Jerusalem

(Mark 11:1–11; Luke 19:28–40; John 12:12–19)

¹ Ma nap'an nra chugurgad nga Jerusalem, marbad nga Bethfage, ni bay ko burey nu Olive. Me l'oeg Jesus l'agruw i gachalpen ngar m'onow ² nike ga'ar ngorow, "Marow ngalan e re binaw ni ba'aram ngam'on romew, ya yugu bay mmarrow mi gimew pir'eg ba dongki ni kan m'ag gafan ni bay fak rok. Mi gimew pithig gafrow ngam fekew i yib ngog. ³ Ma fa'anra yog be' ban'en, mi gimew yog ngak ni lungumew, 'Bay e tin ni nge rin' Masta* ngorow;' ma aram me pagrow ngar unew ngomew."

⁴ I yodoroy ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog e profet ni ga'ar:

⁵ "Mogned ko binaw nu Zion ni nge lungumed:

Chiney e be yib e pilung rom,

ir be' nib munguy nike af nga daken ba dongki,

ke af nga daken ba fak e dongki."

⁶ Ma aram me yan i m'on fa gali cha' ni gachalpen ngranow rrin'ew e tin keyog Jesus ngorow, ⁷ miyow fek fare dongki nge fare fak e dongki i yib, miyow yin' wuru' e mad rorow nga daken fa gal dongki, me af Jesus nga daken reb. ⁸ Me filath e

* 21:3 Masta; ara En nib mil suwonrow ngak.

girdi' ni pire' ni pire' wuru' e mad rorad nga daken e kanawo', ma boch i yad e ra th'abed pa'ngin e gek'iy ngar filthed nga daken e kanawo'. ⁹ Ma fapi girdi' ni pire' ni pire' ni yad bay ngam'on rok Jesus nge fapi girdi' ni pire' ni pire' ni yad be lay u keru' Jesus e ra tababgad ko tolul ni be lungurad, "Ke sorok Fak David! I Got e nge ayuweg e en ni ir e ke yib ni owchen Somol! Ke sorok Got!"

¹⁰ Fa'ani yan Jesus ngalan yu Jerusalem ma ga'ngin yang u lan fare binaw ni yibe tolul riy. Me fith e girdi' ni be lungurad, "I mini' e cha'nem?"

¹¹ Me fulweg fapi girdi' ni pire' ni pire' ni be lungurad, "Ireray fare profet i Jesus ni yib u Nazareth nib binaw ni bay u lan yu Galile."

Jesus ni yan nga Tempel

(Mark 11:15–19; Luke 19:45–48; John 2:13–22)

¹² Me yan Jesus ngalan e Tempel me tuluf urngin e pi'in yad be chuway' ban'en nge pi'in yad be folchuway' nga ban'en u lan e Tempel; me thikiy e tebel ko girdi' ni be thiliyeg e salpiy, nge chiya rok e pi'in yad be chuway' ko bulogol, ¹³ me ga'ar ngorad, "Bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup nike ga'ar Got, Naun rog e bay nog nib naun ntafen e meybil. Machane gimed be tay ni bangi n'en nma mith e moro'ro' riy!"

¹⁴ Me yib e pi'in yad bmalmit nge pi'in yad bmarwoth ngak ngalan e Tempel me gol nagrads. ¹⁵ Ma fa'ani guy e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiel e pin'em nrrib fel' ni be rin' Jesus nge bitir ni yad be tolul ma yad be yog ni ba ga' lamrad u lan e Tempel ni be lungurad, "Ke sorok Fak David!" miyad damumu. ¹⁶ Ma aram me lungurad ngak Jesus, "Ga be rung'ag e n'en ni yad be yog fa danga?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gu be rung'ag. Dawor mpoyed fa gin'em u lan e babyor nib thothup? Ya be ga'ar, 'Kam fil ngak e bitir nge bitir ni kabran ni ngar pininged e sorok ni bfel' rogon.' "

¹⁷ Me pagrad Jesus nge yan nga wuru' fare binaw me yan nga Bethany, ni aram e gin ni par riy nneap'.

Jesus ni kirebnag wa'athan ba ke gek'iy ni fig

(Mark 11:12–14, 20–24)

¹⁸ Fa'ani reb e rran riy ni kakadbul ni be sul Jesus i yan ngalan fare binaw, ma ke yib e bilig ngak. ¹⁹ Me guy ba ke gek'iy ni fig ni bay u to'oben e kanawo' me yan ngay, ma dariy wom'ngin ya go' yuwan e bay. Ma aram me ga'ar ko fare ke gek'iy, "Gathi bay ki yib wom'ngim bayay!" Ma ka chingiyal' nem me mororoy fare ke gek'iy.

²⁰ Ma fa'ani guy pi gachalpen e ren'em me ri yad gin ngay. Miyad fith ni lungurad, "Ke di'in ma ke mororoy e re ke gek'iy nem ni aram feni machreg?"

²¹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Dab mpaged talin e re bugithin ni ba'aray! Fa'anra pagan'med nga gelngin Got nder maruwaran'med riy ma aram e rayag ni ngam rin'ed e n'en ni kug rin' ko re ke gek'iy ney; gathi kemus ni biney, ku rayag ni nge lungumed ko re burey ney, 'Mpuw ngalang ngam man mu aw nga maday,' me rin' ni aram rogon. ²² Fa'anra bmich Got u wun'med ma demturug e n'en ni gimed ra ning ngak ko meybil romed mrayag ngomed."

Jesus nni fith ko di'in me yib mat'wun

(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

²³ Me sul Jesus nga Tempel; ma nap'an ni be machib, me yib e pi tolang ko prist nge pi'in yad pi'ilal u fithik' yu Israel ngak miyad fith ni lungurad, "Bu uw mat'wum ni ga be rin' e pin'ey? Mini' e ke pi' mat'wum?"

²⁴ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggu fith ta'a ban'en ngomed, ma fa'an gimed ra pi' e fulweg riy ngog, mu gog ngomed ko uw e yib mat'wug riy ni nggu rin' e pin'ey. ²⁵ U uw e yib mat'wun John riy ni ngi i tawfe, i yib rok Got fe yib rok e girdi'?"

Me tabab fa pi'inem i lulu'ag e thin u fithik'rad ni be lungurad, "Mang e ngdogned? Ya fa'an gadad ra fulweg ngak ni Got e pi' mat'wun John, mra ga'ar ngodad, Ere mangfan nde mich u wun'med e tin ni i yog John? ²⁶ Ma fa'anra lungudad ngak e yib rok e girdi', ma dad nanged e n'en nra rin' e girdi' ngodad, ya kari riyul' u wan' urngin e girdi' ni John e immoy ni ir reb e profet." ²⁷ Ma aram miyad fulweg ngak Jesus ni lungurad ngak, "Da gu nanged."

Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ere ku er rogog ndab gog ngomed ko uw e yib mat'wug riy ni ngu'ug rin' e pin'ey."

Fanathin ni murung'agen l'agruw i pagel ni fak be'

²⁸ "Uw rogon ni gimed be finey e ren'en ni ba'aray ni nggog? Immoy be' nib mo'on ni bay l'agruw i pagel ni fak. Me yan ngak e bin ba ilal rorow me ga'ar ngak, Fakag, mman ngam maruwel u milay' ko *grape* e daba'. ²⁹ Me fulweg ni ga'ar, 'Dabug ni nggu wan,' machane fa'ani ta'aboch me piliyeg laniyan' me yan ko fa gi milay' ko *grape*. ³⁰ Me yan fare matam ngak bagayow ma ku aram e n'en ni yog ngak. Me fulweg ngak ni ga'ar, 'Kefel'; machane de yan. ³¹ Ere mini' rok fa gal i nem e rin' e tin ni ba'adag e chitamngin?"

Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Fa bin ba ilal."

Me ga'ar Jesus ngorad, "Ba'aray ban'en ni nggog ngomed ni nge lungug, pi'in ntamukun tax nge pi'in ni ppin ni yad ma chuway' ngorad e yad be un ko gagiyeg rok Got ni kar m'onod romed. ³² Ya John ni i tawfe e yib ngomed ngi i dag ngomed e kanawo' nib mat'aw ni ngam marod riy, machane de mich u wun'med e thin rok; machane pi'in ntamukun tax nge pi'in ni ppin ni yad ma chuway' ngorad e mich u wun'rad e thin rok, ni mus ko ngiyal' ni ba'aram ni mu guyed yad nike mich u wun'rad ma ku da mpiliyeged lanin'med nga tomuren nge mich u wun'med e thin rok."

Fanathin ni murung'agen e pi'in nni pagfan ba milay' i grape ngorad

(Mark 12:1–12; Luke 20:9–19)

³³ Me ga'ar Jesus, "Kum telmed nga reb e fanathin. Immoy be' ni bay e binaw ntafen ni yung bangi *grape* ngay, me yororiy, nge mu' me ker ba low ni luwan ban'en ni nge uduy wom'ngin e *grape* riy, me tay tafan e damit riy nib tolang. Me pi' fa gi woldug ngak e pi'in kar ninged ngak ni ngu'ur ayuweged ma yad be fek boch i wom'ngin, ma yad be pi' boch ngak e en ni ir e milay' rok ni puluwon. Ma aram me yan ko milekag. ³⁴ Ma fa'ani taw nga nap'an ni ngan t'ar wom'ngin fa gi woldug me l'oeg e pi sib rok ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug ni ngar feked e biro'k' e f'oth. ³⁵ Me kol fa pi'in kar ninged fa gi woldug fapi sib rok facha', ngar pirdi'iyed bagayad, miyad li' bagayad ngem', miyad malangnag bagayad. ³⁶ Miki l'oeg fare mo'on yugu boch e sib, ni kar yo'orgad ko fa tin som'on, ma ku eram e n'en ni rin' fa pi'inem ngorad. ³⁷ Ma tomur e l'oeg fak nge yan ngorad, ni be ga'ar u wan', Rib muduwgil ni yad ra tayfan fakag. ³⁸ Ma fa'ani guy fa pi'in kar ninged fa gi woldug fare pagel ni fak fa'anem me lungurad rorad, 'Ireray fak fa'anem ni ir e suwon e gi woldug ney. Marod ngad li'ed ngem', ma gadad tafnay tafan!' ³⁹ Miyad kol, nga ron'ed nga wuru' fa gi woldug, miyad li' ngem'.

⁴⁰ Me fithrad Jesus ni ga'ar, "Ere fa'anra yib e en nib mil suwon fa gi woldug ngak, ma mang e ra rin' ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug?"

⁴¹ Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Rib muduwgil nra li' e pi girdi' nem ni yad ba kireb, me pi' fa gi woldug ngak yugu boch e girdi', ni yad e yad ra pi' e biro'k' e f'oth u wom'ngin e woldug ko ngiyal' ni ngan pi' riy."

⁴² Me ga'ar Jesus ngorad, "Dawor mpoyed e n'en nike yog e babyor nib thothup? Ya ke ga'ar, 'Fare malang ni dabun e pi'in yad ma toy e naun ya ra fineyed ndariyfan

e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan.
Ren'ey e Somol e yodoromnag,
rib manigil e n'en ke rin' Somol!'

⁴³ Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Ere nggog ngomed ni gagiye rok Got e bay ni chuweg romed ngan pi' ngak girdi'en reb e nam ni yad e bay yib wom'engirad ni bfel'." ⁴⁴†

⁴⁵ Ma fa'ani rung'ag fapi tolang ko prist nge pi Farise fapi fanathin nike weliy Jesus miyad nang ni yad e be weliy murung'agrad, ⁴⁶ ma aram miyad guy rogon ni ngar koled ngar feked; machane yad be tamdag ngak e girdi' ni pire' nike mu'ulung, ya kar ted ni Jesus e ir reb e profet.

22

Fanathin ni murung'agen e madnom ko mabgol
(Luke 14:15–24)

¹ Miki non Jesus bayay ngak e girdi' u fithik' e fanathin ni ga'ar, ² "Gagiye nu tharmiy e bod ba pilung ni ngongliy rogon e madnom ko mabgol rok fak ni pumo'on. ³ Me l'oeg e pi tapigpig rok ngranod ra pininged e pi'in ke taw e pong ngorad ni ngarbad ko re madnom nem, machane daburad ni ngarbad. ⁴ Me ere l'oeg yugu boch e tapigpig me ga'ar ngorad, Mogned ngak e pi'in ke taw e pong ngorad ni nge lungumed, 'Mbad ko madnom, ya ke dum'madil e madnom; garbaw rog nge tin th'abi fel' i pifak e garbaw rog e kan li', ma kan fal'eg rogon urngin ban'en kan tay. Ere mbad ko madnom ko mabgol!' ⁵ Machane fapi cha' nike taw e pong ngorad ni ngarbad ko madnom e dar motoyilgad ko tin kanog ngorad mra bagayad me par ngi i ngongliy e tirok': bagayad e yan nga milay' rok, ma bagayad e yan nga kantin rok, ⁶ ma boch i yad e ra koled fapi tapigpig ngar pirdi'iyed, miyad li'rad ngarm'ad. ⁷ Me ri damumuware fare pilung, me l'oeg e salthaw rok ngarbad ra thanged e fan rok e pi'in kar li'ed fapi tapigpig, miyad urfiy e binaw rorad. ⁸ Me pining e pi tapigpig rok me ga'ar ngorad, Ke m'ay i fal'eg rogon e madnom ko mabgol ke par, machane fapi girdi' nike taw e pong rog ngorad ni ngarbad e ke m'ayfan e pong ntay ngorad. ⁹ Ere mmarod ko yu pa' i kanawo' ni ba ga' ngam pininged urngin e girdi' ni gimed ra pir'eg ngarbad ko re madnom ney. ¹⁰ Ma aram me yan fapi tapigpig ngalan e yu pa' i kanawo' ngar kunuyed urngin e girdi' nra pir'eged, ni yugu ta'reb rogon e tin ni bfel' nge tin nib kireb e girdi'; me sug lan fare naun ko girdi' ni ir e ngan ngongliy e madnom ko mabgol riy.

† 21:44 Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 44: En nra mul nga daken e re malang nem e ra mesengseng; ma fa'anra mul e re malang nem nga daken be', mra pirdi'iy fa'anem nge ngal' ni ab (mu guy Luk 20:18).

¹¹ “Me yan fare pilung ngalan fare senggil nge yaliy e pi’in karbad ni ngar uned ko fare madnom ko mabgol, me guy be’ nib mo’on nde chuw nga madan e madnom ko mabgol. ¹² Me fith fare pilung ngak ni ga’ar, ‘Fager, i di’in ma ga thap ngaray ndariy madan e madnom ko mabgol u dakenam?’ Machane de yog fa’anem ban’en. ¹³ Ma aram me ga’ar fare pilung ngak fapi tapigpig rok, ‘Mm’aged pa’ nge ay nga mon’ed nga wuru’ e naun nga fithik’ e lumor. Ya aram e gin ni bay i yor riy ma be chachafin nguwelen.’ ”

¹⁴ Me museg Jesus u rom me ga’ar, “Ya bo’or e girdi’ ni kan piningrad, machane ba lich e kan mel’eg.”

*Yan nni fith ni murung’agen e tax ni yibe pi’
(Mark 12:13–17; Luke 20:20–26)*

¹⁵ Me yan e pi Farise miyad t’ar liyben ni ngar ninged e kanawo’ ngak Jesus ko thin ni ngar fithed ngak. ¹⁶ Ma aram miyad l’oeg boch pi gachalprad nge boch e girdi’ ko ba’ rok Herod e girdi’ ngranod ngak Jesus. Me lungurad ngak, “Tamchib, gamad manang ni gur reb e girdi’ nib riyul’ e tin ni ga ma yog nge tin ni ga ma rin’, ma ga be fil ngak e girdi’ e tin nib riyul’ ni murung’agen e tin nib m’agan’ Got ngay ni nge rin’ e girdi’, nder magafan’um ko tin ni be learnag e girdi’, ya ta’reb rogon e girdi’ u wun’um. ¹⁷ Ere mog ngomad e n’en ni ga be finey ko re bugithin ni ba’aray. Gur ba togopluw ko Motochiyel rodad ni ngan pi’ e tax ni yibe pi’ ngak e *Emperor* nu Roma fa danga?”

¹⁸ Machane kenang Jesus fare liyeb rorad nib kireb, ma aram me ga’ar, “Gimed e pi tadake moding nir! Mang ni gimed be guy rogon ni nggu aw ko wup romed? ¹⁹ Mu daged reb e salpiy ni wasey ngog ni yibe pi’ ko tax!”

Miyad fek ba salpiy ni wasey i yib ngak, ²⁰ me fithrad ni ga’ar, “Mini’ e ya’an owchen nge fithingan e ba’aray riy?”

²¹ Miyad fulweg ni lungurad, “*Emperor* nu Roma.”

Ma aram me ga’ar Jesus ngorad, “Ere mpi’ed ngak e *Emperor* e tirok’ ban’en, mi gimed pi’ ngak Got e tirok’ ban’en.”

²² Ma fa’an rrung’aged e re bugithin ney, me ri yad gin ngak miyad pag ngranod.

*N’en nni fith ni murung’agen e fos ko yam’
(Mark 12:18–27; Luke 20:27–40)*

²³ Ka rofen nem me yib boch e Sadduse ngak Jesus, ni aram e picha’ ni yad ma yog ndab ni faseg e girdi’ ko yam’. ²⁴ Me lungurad, “Tamchib, i machibnag Moses ni ga’ar, ‘Fa’anra yim’ be’ nib mo’on ndariy fak, ma thangri leengiy walagen ni pumo’on fare pin rok ni bochan e ngar diyen nigew e bitir ni fak fare mo’on nike yim.’ ²⁵ Ere immoy medlip i walag ni

pumo'on ni ur pired u roy. Bin th'abi ilal rorad e mabgol, me yim' ndariy e bitir rok, me digey e ppin rok ngak walagen ni pumo'on. ²⁶ Ma ku aram e n'en ni rin' e bin migid i walagen, nge bin dalip i walagen, me munmun ma medlip fapi walag nra yodoromgad. ²⁷ Mfini yim' fare pin u tomur. ²⁸ Ere chirofen ni yira faseg e yam', me mini' e arorad nra le'ay fare pin? Ya yad gubin nra leengiyed fare pin!"

²⁹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ri gimed be oloboch! Bochan e da mu nanged e thin ni bay u lan e babyor nib thothup ara gelngin Got. ³⁰ Ya ngiyal' ni yira faseg e yam' riy e yad ra bod e pi engel ni yad bay u tharmiy, ma dabki mabgol e pumo'on nge ppin. ³¹ Ma fa'anra gimed be fitheg ko yira faseg e girdi' ko yam' fa danga' ma nggu fithmed ni nge lungug, 'Ka'am be'eged e n'en ke yog Got ngomed fa dawor?' Ya ke ga'ar, ³² 'I gag fare Got rok Abraham, nge Got rok Isak, nge Got rok Jakob.' Fan e ren'ey e ir e Got rok e girdi' nib fos ma gathi Got rok e girdi' nib yam'."

³³ Ma fa'ani rung'ag fapi girdi' ni aram urngirad e re bugithin nem miyad ngat ngak ngarogon e machib nike tay.

Bin th'abi ga' e Motochiyel

(Mark 12:28–34; Luke 10:25–28)

³⁴ Fa'ani rung'ag e pi Farise nike thang Jesus e liyeb ngak e pi Sadduse kar pired ndakuriy e tin ngrogned, miyad mu'ulung, ³⁵ ma bay bagayad ni ir e tamchib ko Motochiyel ni guy rogon ni nge ning e kanawo' ngak Jesus nga bbugithin ni fith ngak, ³⁶ ni ga'ar, "Tamchib, bin ngan e motochiyel e ir e th'abi ga' u fithik' e Motochiyel?"

³⁷ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Thangri t'uf rom Somol ni ir e Got rom u polo' i gum'ircha'em, ngu polo' i lanin'um, ngu polo' i leam rom.' ³⁸ Ireray e bin th'abi ga' nge bin th'abi ga'fan e motochiyel. ³⁹ Ma bin migid ngay e motochiyel ni ku ba ga'fan e bod e biney, ni ga'ar, 'Gin'en ni ga bay riy ma thangri t'uf rom e en ni buguliyoror rom ni gowe gur.' ⁴⁰ Urngin e Motochiyel rok Moses nge tin i fil e pi profet ko girdi' e be gif nga daken e gali motochiyel ney."

N'en ni fith Jesus ni murung'agen fare Messiah

(Mark 12:35–37; Luke 20:41–44)

⁴¹ Ma fa'ani mu'ulung e pi Farise me fithrad Jesus ni ga'ar, ⁴² "Uw rogon ni gimed be leamnag murung'agen fare Messiah? Ir owchen mini'?"

Miyad ga'ar, "I ir owchen David."

⁴³ Me fith Jesus ni ga'ar, "Ere mangfan ni ying e Kan ni Thothup ngak David nge pining Somol ngak? Ya David e ga'ar, ⁴⁴ 'I Somol e ga'ar ngak e Somol rog:

Mpar aray nga ba' ni mat'aw rog, nge yan i mada' ko ngiyal' ni

bay gu tay e pi to'ogor rom nga tan e rifrif u em.'

⁴⁵ Ere fa'anra aram rogon ni pining David 'Somol' ngak mra di'in me yan i aw ni fare Messiah e ir be' ni owchen David?"

⁴⁶ Ma dariy be' ni yag rok ni nge pi' ta'ab bugithin ni fulweg ko fapi thin ni yog Jesus, ma ka rofen nem i yan ngam'on e daki ga'aran' be' ni ngki fith boch e thin ngak.

23

Jesus ni yog ni ngan ayuw rok e pi tamchib ko Motochiyel nge pi Farise

(Mark 12:38–39; Luke 11:43, 46; 20:45–46)

¹ Me ere welthin Jesus ngak fapi girdi' ni aram urngirad nge pi gachalpen ni ga'ar, ² "Pi tamchib ko Motochiyel nge pi Farise e yad e pi'in kan pi' mat'awrad ni yad e ngar weliyed fan e Motochiyel rok Moses ngak e girdi'. ³ Ere thingar mfolgad mi gimed rin' gubin ban'en ni karogned ngomed ni ngam rin'ed; machane dab mfolgad ko tin ni yad be rin', ya darir rin'ed e tin ni yad be machibnag. ⁴ Yad be ngongliy rogon bogi n'en nib tomal ngar m'aged nga daken keru' e girdi', machane dariy an'rad ni ngar mithmitheged ta'ab bugul i pa'rad ngar ayuweged yad i fek e pin'en nib tomal nem. ⁵ Yad be rin' urngin ban'en ni bochan e nge guyrad e girdi'. A mu guyed feni ga' tafen e thin nu babyor nib thothup ni kan yoloy nochi yangi babyor ka nin' ngalan kar m'aged nga peri'rad nge nga daken pa'rad, mi gimed guy feni n'uw e matharthar ko thal ni wuru' e mad rorad!*" ⁶ Yad ba'adag e yungi n'en nth'abi fel' ni yima par riy ko pi madnom, nge chiya ni kan tay u lan tafen e mu'ulung i yan nib muduwgil e girdi' ntagil'; ⁷ yad ba'adag ni ngan siro' ngorad min tay farad ko yangi n'en ni bay e market riy me pining e girdi' e 'Tamchib' ngorad. ⁸ Thangri dab ni pining e 'Tamchib' ngomed, ya gimed gubin nra bigimed ma walagen bigimed, ma ta'reb e Tamchib romed ni bay. ⁹ Ma thangri dab mpininged be' u roy u but' ni 'Chitamangiy,' ya ri ta'reb e Chitamangimed ni bay u tharmiy. ¹⁰ Ara ni pining e 'Tayog e thin' ngomed, ya ta'abe' e bay ni ir e be yog e thin romed, ni aram fare Messiah. ¹¹ En nth'abi tolang u fithik'med e thangri mang tapigpig romed. ¹² Ma en nra tolangnag ir e yira sobut'nag nge sobut'an', ma en nra sobut'nag ir e yira tolangnag.

* **23:5** MATHARTHAR KO THAL NI WURU' E MAD RORAD: Pi matharthar ney e un fanay ni ba pow ni yi ba yul'yul' ngak Got (mu guy e Num 15:37–41).

Jesus ni yog nib kireb e dake moding

(Mark 12:40; Luke 11:39–42, 44, 52; 20:47)

¹³ “Kam gafgowgad e pi tamchib ko Motochiel nge gimed e pi Farise! Ya gimed e pi'in gimed be dake moding niked gimed! Kam ninged mban e gagiyeg nu tharmiy nga owchen e girdi', machane ku er rogomed ndab mmarod ngalan, ma ku dab mpaged e girdi' ngranod ngalan, ni pi'in yad be guy rogon ni ngranod ngalan! ¹⁴†

¹⁵ “Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niked gimed! Gimed be chur u maday ma gimed be th'ab e pi nam nga baraba' ni ngam pingeged ta'abe' nge un ko taliw romed; ma fa'ani yag romed mi gimed ngongliy nge par nike l'agruw yay e mon'og nike tay romed ko yan ni nge tay nga fithik' e nify ni bod gimed!

¹⁶ “Kari mu gafgowgad e pi malmit nir ni gimed be pow'iy e girdi'! Gimed be machibnag ni be lungumed, 'Fa'anra micheg be' ban'en nga fithingan e Tempel ma dariyfan ni nge rin' fa pin'em nike micheg; machane fa'anra micheg ban'en nga fithingan e gol ni bay u Tempel, ma thangri rin' fare n'em.'

¹⁷ Gimed e malmit ni balyang! Bin ngan e ka ba ga'fan, fare gol fa fare Tempel ni ir e ke thothupnag fare gol? ¹⁸ Ma kigimed be machibnag ni be lungumed, 'Fa'anra micheg be' ban'en u fithingan e altar ma dariyfan ni nge rin' e n'en keyog; machane fa'anra micheg u fithingan e n'en ni kan tay nga daken e altar ni kan pi' ngak Got, ma aram e thangri rin' fa pin'em nike yog.' ¹⁹ Ri gimed bmalmit! Bin ngan e ka ba ga'fan, fare n'en ni kan pi' ngak Got fa fare altar ni ir e ke thothupnag fare n'en ni kan pi' ngak Got? ²⁰ Ere ngiyal' nra micheg be' ban'en nga fithingan fare altar ma be micheg nga fithingan nge urngin e pin'en ni kan pi' ngak Got kan tay nga daken fare altar; ²¹ ma fa'anra micheg be' ban'en nga fithingan e Tempel ma be micheg nga fithingan e Tempel nge nga fithingan Got, ni ir e en ni be par u rom; ²² ma fa'anra micheg be' ban'en nga fithingan e tharmiy ma be micheg nga fithingan tagil' Got nge en nike par ngay.

²³ “Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niked gimed! Ra ban'en nragag guruy ma gimed be pi' ta'ab guruy riy ngak Got ni mus ko pin'en nma fal'eg lamen e ggan ni aram e

† **23:14** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 14: Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niked gimed! Kam felan'gad u puluwon e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad, gimed be leag e naun rorad, ma gimed be guy rogon ni ngu'un guymed ni gimed be fek e meybil nib n'uw! Ri kab gel e gechig ni yira pi' ngomed ni bochan e pin'ey! (mu guy e Mrk 12:40).

mint, nge *dill*, nge *cummin*, ma damur folgad ko tin rib ga' fan ni be yog e Motochiyel, ni bod e mat'aw nge runguy nge yul'yul'. Bfel' ni gimed ra pi' ta'ab guruy u ragag guruy e tin ni bay romed, ma dab mpaged e tin nib mat'aw nge runguy nge yul'yul'. ²⁴ Gimed be pow'iy e girdi' ma gimed bmalmit! Gimed be pu'og e n'en ni ngam unumed ngalan bangi mad nge lul' ngalan ban'en ni ir e ngam unumed riy ni bochan ta'ab lal, machane mi gimed ful' ba kamel ni ka reb!

²⁵ "Kari mu gafgowgad e pi'in tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niked gimed! Gimed be maluknag wuru' e kap nge plet romed, ma ba sug lan ko pin'en nike yag ngomed u fithik' e yargel nge chogow romed. ²⁶ Gimed e Farise ni gimed bmalmit! Som'on e ngam be'ech niked lan e kap romed, ma aram miki be'ech wuru'!

²⁷ "Kari mu gafgowgad e pi'in tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niked gimed! Gimed bod malangen e yam' ni kan achey wuru' ko wech, ni bfel' ya'an u wuru' ma ba sug lan ko yil nge meal. ²⁸ Ere ku er rogomed ni gubin e girdi' ma be guymed ni gimed bfel' u wuru' i dowmed, machane ba sug lanin'med ko lifith l'ugun nge denen.

Jesus ni weliy rogon e gechig ni bay yib ko pi cha'ney
(Luke 11:47–51)

²⁹ "Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niked gimed! Rib fel' e malang ko pi profet ni kam ngongliyed, ma gimed be nunuwnag e pin'en ni kan ngongliy rogon ni ngi i puguran ko girdi' e pi'in ur moyed ni bfel' pangirad, ³⁰ me lungumed, 'Fa'an mang e ud moyed ko ngiyal' ni ba'aram ni immoy pi chitamangidad riy kakrom, ma dab da rin'ed e n'en nra ngongliyed ni fa'anra li'ed fapi profet ngarm'ad.' ³¹ Ere kar mogned ni gimed owchen e pi'in nra li'ed e pi profet ngarm'ad! ³² Ere mmu' niked e n'en ni tababnag e pi chitamangimed kakrom! ³³ Gimed e porchoyog nge pi'in pifak e porchoyog! Uw rogon ni gimed be finey ni ngam thaygad ko gechig ni bay ntay ngomed u fithik' e nifiy? ³⁴ Ere nggog ngomed ni bay gu pi' boch e profet nge boch e girdi' nllowan' nge boch e tamchib ngarbad ngomed; ma bay mli'ed boch i yad ngarm'ad, mi gimed richibiy boch i yad ko kuruth, mi gimed toy boch i yad u lan tafen e mu'ulung romed, mi gimed tulufiad u lan e pi binaw i yan. ³⁵ Aram fan ni gechig ni bay yib ni bochan urngin e girdi' ni bfel' nli'rad ngarm'ad e bay yib ngomed, ni mus ngak Abel nthang e fan rok ni be' ni bfel' e rok nge mada' ngak Zekariah nib mo'on ni fak Barakiah, ni ir e mu li'ed ngem' u thilin e Tempel nge altar. ³⁶ Riyul' ni gu

be yog ngomed, ni gechig ni bochan e pin'ey e bay yib ngak e girdi' ko bin daba' e rran!

*Jesus nib t'ufyu Jerusalem rok
(Luke 13:34–35)*

³⁷ “Jerusalem, Jerusalem! Kam thang e pogofan rok e pi profet, ma kam malangnag e pi'in ni l'oegrad Got ngar feked e thin rok i yib ngom! Nge gaman e in yay ni kug guy rogon ni nggu kunuy urngin e girdi' rom, ni bod ba alabal ni chugumiy pifak nga tan pon, machane da mpageg nggu rin'! ³⁸ Ere chiney e bay nn'ag e tabinaw rom. ³⁹ Nggog ngom ni chiney i yan ngaram e dab kum guyeg bayay nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay mog ni lungum, 'I Got e nge ayuweg e en nike yib ni owchen Somol.' ”

24

*Jesus ni weliy murung'agen e Tempel ni bay ni buthug
(Mark 13:1–2; Luke 21:5–6)*

¹ Me chuw Jesus u Tempel nge yan me yib pi gachalpen ngak ngar faled owchen ko fapi naun ko Tempel. ² Me ga'ar Jesus, “Bfel' ni ngam fal'eged i yaliy e pi naun ney. Ba'aray bbugithin ni nggog ngomed: dariy ta'reb e malang u roy ni yira pag u tagil', ya gubin ni bay nin' nga but'.”

*Marus nge gafgow ni bay ntay ko girdi'
(Mark 13:3–13; Luke 21:7–19)*

³ Ma nap'an ni par Jesus nga but' u daken e burey nu Olive, me yib pi gachalpen ngak ni go' yad, miyad fith ngak ni lungurad, “Mog ngomad ko wu'in e ra yib urngin fa pin'en ni kamog, nge n'en nra yib ni nge dag nike taw ko ngiyal' ni bay mub riy nge ngiyal' ni tomuren e fayleng.”

⁴ Me fulweg Jesus ni ga'ar, “Mu ayuwgad ma dab mpaged be' nge ban nagmed. ⁵ Ya bo'or e girdi' ni bay rabad ni yad be fek fithingag, nra bagayad ma be ga'ar, 'I gag fare Messiah!' Miyad bannag e girdi' ni bo'or. ⁶ Bay mu rung'aged lingan e mael nib chugur nge murung'agen e mael nib orel; machane mu telmed, dab mu rusgad. Ya pin'ey e thangri yib, machane gathi fan e pin'ey e aram e ke taw nga tomuren urngin ban'en. ⁷ Ya bay reb e nam me cham ngak reb e nam, ma gin nsuwon reb e pilung e bayi mael ko gin nsuwon reb e pilung. Ma bay i yib e uyongol nge durru' u gubin yang. ⁸ Urngin e pin'ey e bod e bin som'on e amith nma yib ngak be' ni nge gargel.

⁹ “Ma aram e bayi kolmed e girdi' ngar pi'ed gimed ngan gechig nagmed, ma bay nthang e fan romed. Ma urngin e girdi' ni bay ra fanenikayed gimed ni bochag. ¹⁰ Ma bo'or e girdi' e bay dab kug mich u wun'rad e re ngiyal' i n'em;

ma bayi bagayad me yagnag bagayad, ma bayi bagayad me fanenikay bagayad. ¹¹ Ma aram e bo'or bogi profet ni yigo'o bogi ban'en ni bay ra m'uggad ngar ban nigned bo'or e girdi'. ¹² Ma aram gelngin e kireb ni bayi wear ko girdi' ni aram e rogon nib t'uf be' rok be' e bayi me'waer. ¹³ Machane en nra athamgil nge mada' ko tomur e rayag e yafos ngak. ¹⁴ Ma re Thin rok Got ney Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got e bay ni machibnag u gubin yang u fayleng ni nge urngin e girdi' me nang, ma aram mfini taw nga tomuren e fayleng.

N'en ni th'abi dabuy

(Mark 13:14–23; Luke 21:20–24)

¹⁵ “Bay mu guyed e N'en ni Th'abi Dabuy nike sak'iy u lan fa gin'en nib thothup, ni ir e fa'ani weliy Daniel ni profet murung'agen.” (En nra poy e re bugithin ney e ngari tiyan' ngay nge nang fan!) ¹⁶ “Ma pi'in yad bay u Judea e thingar rmilgad nga daken e burey. ¹⁷ Ma en ni bay u daken e chigi y ko naun rok e dakuriy nap'an ni nge luw nga but' nge fek e chugum u naun rok. ¹⁸ Ma en ni bay u milay' e thangri dabi sul nga naun rok nge fek wuru' e mad rok. ¹⁹ Rib gel e gafgow nra tay e pi'in nib diyen, nge pi ppin ni kabran fakrad e ngiyal'nem! ²⁰ Mu yibilgad ngak Got nge dab mmilgad ko ngiyal' nib gel e garbeb riy ara chirofen ni Sabbath! ²¹ Ya gafgow ko re ngiyal'nem e ri kab mal'af ni kab gel e gafgow riy nga reb e gafgow ni ka'a yib, ni ka nap'an ni sum e fayleng nge mada' ko bin daba' e rran, fa ki yib reb e gafgow nta'reb rogon ngay. ²² Machane ke lichnag Got e pi rran nem; ya fa'an mang e dabi rin' ni aram rogon, ma dariy be' nra fos. Machane bayi lichnag Got e pi rran nem ni bochan e pi'in girdi'en nike mel'egrad.

²³ “Ere fa'anra ga'ar be' ngomed, ‘Mu sapgad, ba'aray fare Messiah!’ ara ga'ar, ‘Ba'aram!’ — ma dabi pagan'med ngak. ²⁴ Ya bayi m'ug boch e Messiah nge profet ni yigo'o bogi ban'en; ma bay ur ngongliyed e maang'ang nge bogi n'en ni yira ngat ngay, ni bochan e fa'an mang e rayag miyad bannag e pi'in girdi'en Got ni Got e ke mel'egrad. ²⁵ Mu telmed! Ya kug weliy ngomed e ren'ey u m'on ko ngiyal' ni dawori taw ngay.

²⁶ “Ara fa'anra ga'ar e girdi' ngomed, ‘Mu sapgad, fare Messiah e bay u daken e ted!’ — ma dab mmarod ngaram; ara ra ga'argad, ‘Mu sapgad, be mith u roy!’ — ma dab mpagan'med ngay. ²⁷ Ya en ni Fak e Girdi' e ra yib ni bod e uluch ni mat u baraba' e lang ni mus u lan e ngek nge yan i thang ngalan e ngal.

²⁸ “Re gin'en ni bay ba yam' riy e ra mu'ulung e arche' ngay ni yad ma longuy e yam'.

Wub ni bay tay e en ni Fak e Girdi'

(Mark 13:24–27; Luke 21:25–28)

²⁹ “Nap’an ni yugu ra m’ay e re gafgow nem ko pi rran nem ma bayi talumor mit e yal’, ma dabki mat ram’en e pul, ma t’uf e bay mul u lanelang, ma gelngin e pin’en ni bay u lanelang e bay ni pingegrad ngranod ko gin ni gathi ir e yad be sor ngay. ³⁰ Ma aram e bayi m’ug e pow ko en ni Fak e Girdi’ u lanelang; ma aram e urngin e ganong nu fayleng ni bay ra yorgad, ma bay ra guyed e en ni Fak e Girdi’ ni be yib nga but’ u daken e manileng ni bay gelngin ma rib galgal ram’en. ³¹ Ma fare rappa ni ba ga’ lungun e bay non, ma aram e bayi l’oeg e engel rok ko fa aningeg yangi n’en u fayleng nma thow e nifeng riy, ma aram miyad kunuy e girdi’ rok nike mel’egrad u baraba’ e fayleng nge yan i mada’ nga baraba’.

Murung’agen e gek’iy ni fig

(Mark 13:28–31; Luke 21:29–33)

³² “Ba’aray ban’en ni ngam nanged rok e gek’iy ni fig. Ngiyal’ nra galunglung papa’ngin ma ke mirerey me tabab yuwan ko puf, ma aram e kam nanged nike chugur ni nge taw ngal’an e gowel. ³³ Ere ku errogon ni ngiyal’ ni gimed ra guy e pin’ey ni urngin ni be m’ug, ma aram e kam nanged ni fare ngiyal’ i n’em e ke chugur, ni aram e nge tabab.* ³⁴ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Bay yib urngin e pin’ey u m’on ko ngiyal’ ndawori yim’ urngin e girdi’ ni yad bay e chiney ni yad ba fos. ³⁵ Tharmiy nge fayleng e bay chuw, ma thin rog e ri dabi math bi’id.

Dariy be’ ni manang e re rran nem ara re awa nem

(Mark 13:32–37; Luke 17:26–30, 34–36)

³⁶ “Machane re rran nem nge re awa nem e dariy be’ ni manang e ngiyal’ nra taw riy — ni mus ko pi engel ni yad bay u tharmiy, ara en ni Fak Got;† ya kemus ni en ni Chitamangiy e manang. ³⁷ Wub nra tay e en ni Fak e Girdi’ e ra bod e n’en nrin’ ko fa ngiyal’ i n’em nnap’an Noah. ³⁸ Ni bod rogon fapi rran ni ba aram ni immoy ngam’on ko fa ngiyal’ i n’em ni yib e ran nge tharey e binaw, un abich ma yibe garbod, ma be mabgol e pumo’on nge ppin nge yan i mada’ ko rofen ni ba’aram ni yan Noah riy ngalan fare ark; ³⁹ machane da ur nanged e n’en ni bay yib ngorad nge yan i mada’ ko ngiyal’ ni ba’aram ni yib e ran nge tharey e binaw nge fekrad ni yad gubin. Ere aram rogon e ngiyal’ ni ba’aram ni bay yib e en ni Fak e Girdi’ riy. ⁴⁰ Re ngiyal’ i n’em e ra bay l’agruw i pumo’on ni yow be maruwel u milay’, ma bay ni fek bagayow nge yan,

* **24:33** fare ngiyal’ i n’em e ke chugur, ni aram e nge tabab; ara ir e ke chugur, ke fal’eg rogon ni nge yib. † **24:36** Boch e babyor e dariy e ara en ni Fak.

mi ni pag bagayow. ⁴¹ Ra bay l'agruw i ppin ko fen e bil flowa, ni yow be bilig e flowa, ma bay ni fek bagayow nge yan, mi ni pag bagayow. ⁴² Ere mu fal'eged rogomed ngam pired, ya da mu nanged e chirofen ni bay yib e Somol romed riy. ⁴³ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney; fa'an mang e manang e en ntafen e naun e ngiyal' nra yib e moro'ro' riy, mra i par ni be od nge dabiyaq ni yan e moro'ro' nga naun rok. ⁴⁴ Ireray fan ni ngkum pired ni gubin ngiyal' ni kam fal'eged rogomed kam pired, ya en ni Fak e Girdi' e ra yib u reb e awa ndamur fineyed nra yib riy.

Tapigpig nib yul'yul' ara de yul'yul'

(Luke 12:41–48)

⁴⁵ “Ere mini’ e en ni ir fare tapigpig nib yul’yul’ ma ba gonop? I ir e en ni masta rok e ke tay ni nge milfan e tin kabay e tapigpig ngak, ni nge pi’ garad ko ngiyal’ ni yima pi’ riy. ⁴⁶ Rib ga’ ba felfelan’ nra tay e re tapigpig nem ni fa’anra sul e masta rok nga tabinaw me pir’eg ni ireray e n’en ni be rin’! ⁴⁷ Nggog ngomed nrib muduwgil nra tay fare masta fare tapigpig ni ir e nge milfan urngin ban’en rok ngak. ⁴⁸ Ma fa’anra ir reb e tapigpig nib kireb, mra ga’ar u wan’, ‘Masta rog e kab n’uw nap’an mfini sul,’ ⁴⁹ ma aram me tabab i pirdi’iy e pi tapigpig ni yad, ma be un ngak e pi’in yad ba tamu’un rrum ko abich nge mu’un rrum. ⁵⁰ Ma aram e bayi reb e rran me sul fare masta rok fare tapigpig nder finey nra sul riy nggu bangiyal’ nde nang. ⁵¹ Fare masta e bayi theth’ab fa’anem nnochiyang[†] min uneg ko n’en ni ngan rin’ ngak fa picha’ ni yad ma dake moding nged yad. Ni aram e gin bay i yor riy ma be chachafin guwelen.

25

Fanathin ni murung’agen fa ragag i ppin

¹ “Chirofen nem e gagiyeg rok Got ni yib u tharmiy e ra bod ragag i rugod nra feked e magal ni gapgep ngranod ni ngar mada’ nged be’ nib mo’on ni ir e nge mabgol. ² Lal i yad e bbalyang, ma lal i yad e ba gonop. ³ Fa pi’in nib balyang u fithik’rad e ra feked e magal rorad, machane dar feked boch e gapgep ni talapen ni kem’ay e gapgep u magal rorad, ⁴ ma fa pi’in yad ba gonop e ra feked bogi ban’en ni kan suguy e gapgep ngay ngar chagiyed ko magal rorad. ⁵ Ma da ka’a taw fare mo’on ngorad ni ir e nge mabgol, ma aram me yib e chuchuw ngorad ngu’ur chinggad miyad mol.

⁶ “Ke lukngun e neap’ me non be’ ni ba ga’ laman ni ga’ar, ‘Ke yib fare mo’on ni ir e nge mabgol! Mired ngam mada’gad!’

[†] 24:51 theth’ab fa’anem nnochiyang; ara yin’ fa’ anem nga waen.

⁷ Me od fa ragag i rugod ngar ngongliyed rogon e magal rorad.
⁸ Me ga'ar fa tinem e ppin ni yad bbalyang ngak fa tinem ni yad ba gonop, 'Mpi'ed boch e gapgep romed ngomad, ya nge math e magal romed.' ⁹ Me fulweg fa tinem e ppin ni yad ba gonop ngorad ni lungurad, 'Ri dabiya, ya dab da gaman gad riy. Mmarod nga kantin ngam chuwi'yed boch.' ¹⁰ Ma aram me yan fa tinem e ppin ni yad bbalyang ni ngar chuwi'yed boch e gapgep, ma nap'an ni kranod me taw fare mo'on ni ir e nge mabgol. Ma fa lal i ppin nra fal'eged rogorad kar pired e ra uned ngak ngranod ngalan fare naun ni ngan ngongliy e madnom ko mabgol riy, min ning e mab.

¹¹ "Fini ta'aboch me taw fa tinem e ppin. Miyad non ni ba ga' lungurad ni be lungurad, 'Somol, Somol! Mbing e mab ngomad!' ¹² Me fulweg fare mo'on ni ir e nge mabgol ni ga'ar," 'Da gu nangmed.' ¹³ Ma aram me ga'ar Jesus, "Ere mfal'eged rogomed ngam pired, ya da mu nanged e re rran fa re awa.

Fanathin ni murung'agen fa dalip i tapigpig
(Luke 19:11-27)

¹⁴ "Ra bod be' nib mo'on ni nge digey e tabinaw rok nge yan ko milekag, me pining e pi tapigpig rok nge midilnag urngin ban'en rok ngorad. ¹⁵ Mra bagayad me pi' e salpiy ngak nrogon e maruwel nrayag rok: i pi' lal biyu' e salpiy ni wasey nib gol ngak bagayad, ma bagayad e pi' l'agruw biyu' e ngak, ma bagayad e pi' ta'reb e biyu' ngak. Ma aram me yan ko milekag. ¹⁶ Ma fare tapigpig ni kan pi' lal biyu' e salpiy ni wasey nib gol ngak e yan ni kachingiyal' nem nge maruwel ko fare salpiy ni kan pi' ngak ngki yagnag reb e lal i biyu' riy. ¹⁷ Ma ku aram rogon e n'en ni rin' fare tapigpig ni fa'ani pi' l'agruw biyu' e salpiy ni wasey ngak ni ki yagnag reb e l'agruw biyu' riy. ¹⁸ Machane fare tapigpig nni pi' ta'reb e biyu' e salpiy ni wasey ngak e yan, nge ker e low nge mithag fare salpiy ko masta rok ngay.

¹⁹ "Ma ba n'uw nap'an me sul fare masta rok fapi tapigpig, marbad ra theeged fapi salpiy. ²⁰ Ma fare tapigpig nni pi' lal biyu' e salpiy ni wasey ngak e yib nge pi' ngak fa lal biyu' nem e salpiy ni yagnag ko fa lal biyu' nem, me ga'ar, 'Mpi' faram lal biyu' e salpiy ni wasey ngog, ere ku ba'aray lal biyu' e salpiy ni kug yagnag riy.' ²¹ Me ga'ar e masta rok ngak, 'Ri gab manigil, ye gur reb e tapigpig ni gab fel' ma gab yul'yul'! Ya kam yul'yul' u rogon e maruwel ni mu tay ko salpiy nib lich, ere bay gu tem ni gur e nge milfan pire' ban'en ngom. Ere moy ngam un ngog ko felfelan'! ²² Ma fare tapigpig nni pi' l'agruw i biyu' e salpiy ni wasey ngak e yib me ga'ar, 'Mpi' faram l'agruw biyu' e salpiy ngog; ere ku ba'aray l'agruw biyu' e salpiy ni kug yagnag riy.' ²³ Me ga'ar e masta rok ngak, 'Ri gab

manigil, gur reb e tapigpig ni gab fel' ma gab yul'yul'! Ya kam yul'yul' u rogon e maruwel ni mu tay ko salpiy nib lich, ere bay gu tinem ni gur e nge milfan pire' ban'en ngom. Ere moy ngam un ngog ko felfelan'!' ²⁴ Me yib fa binem e tapigpig nni pi' ta'reb e biyu' e salpiy ni wasey ngak me ga'ar, 'Gu manang ni gur reb e girdi' ndamur runguy be': ga ma t'ar wom'ngin e woldug ni gathi gur e mu yung, ma ga ma kunuy e ggan ko gin nda mwereg awochngin e woldug riy. ²⁵ Ere gu tamdag, ma aram mu gu wan mu gu mithag e salpiy rom nga fithik' e but'. Ere ba'aray e salpiy rom.' ²⁶ Me ga'ar e masta rok, 'I gur e re tapigpig nir ni gab kireb ma gab malmal! Ga be yog ni ga manang ni gu ma fek ban'en ko gin nda gu yung ban'en riy, ma gu ma fek e ggan ko gin nda gu wereg awochngin e woldug riy? ²⁷ Fa'anra errogon ma susun e ngam tay e salpiy rog ngalan e bank, nggu sul me sul ngog ni gubin nike yib e win ngay. ²⁸ Ere mfeked e salpiy rok ngam pi'ed ngak fa'anem ni bay ragag biyu' e salpiy ni wasey rok. ²⁹ Ya gubin e pi'in bay ban'en rorad, e kab pire' e tin bay ni pi' ngorad, nra bagayad me pag urngin e tin nge yag ngak; ma en ndariy ban'en rok, e mus ko chu'uw i n'en ni bay rok ni bay ni fek rok nge chu. ³⁰ Ma re tapigpig ney ndariy ban'en ni bfel' ngay e mon'ed nga wean nga fithik' e lumor; ngi i yor ma be chachafin nguwelen u rom.'

Pufthin ni yira tay ko tomur

³¹ "Ngiyal' nra yib e en ni Fak e Girdi' riy nike pilung, nike un urngin e pi engel ngak, e bayi par nga tagil' nib pilung, ³² ma urngin girdi'en e pi nam nu fayleng ni bay ni kunuyrad nga p'ewchen. Me ere weregrad ngar l'agruw ulunggad, ni bod rogon e en nma gafaliy e gamanman nma fek e saf nge chuwegrad u fithik' e kaming: ³³ bayi tay e saf nga ba' ni mat'aw rok, me tay e kaming nga ba' ni gilay' rok. ³⁴ Ma aram e bayi ga'ar fare pilung ngake girdi' ni yad bay u ba' ni mat'aw rok, 'Gimed e pi'in ke fal'eg e Chitamag wa'athmed: mired! Mired ngan pi' e gin nsuwon Got ngomed, ni kan ngongliy rogon kan tay ni fan ngomed ni ka nap'an e ngiyal' nsunumi y e fayleng riy. ³⁵ Gum' ko bilig mi gimmed pi' ganag, ma gum' ko belel mi gimmed pi' e garbod ngog; gu be' nda mu nanged owcheg mi gimmed fekeg nga tabinaw romed, ³⁶ dariy e mad ni nggon' mi gimmed pi' e mad ni nggon'; gu m'ar mi gimmed taliliy nigege, ma gu bay u kalbus mi gimmed yib mu guyed gag.' ³⁷ Ma pi'in yad bmat'aw e bay ra fulweged ngak ni lungurad, 'Somol, wu'in e gguyed gur ni ka mum' ko bilig ma gamad pi' ganam, ara ka mum' ko belel ma gamad pi' ban'en ngom ngam garbod ngay? ³⁸ Ma wu'in e gguyed gur nda gu nanged owchem ma gamad piningem nga tabinaw romad, ara dariy

e mad ni nga mon' ma gamad pi' e mad ngom? ³⁹ Ma wu'in e gguyed gur ni kam m'ar ara ga bay u kalbus, ma gamad yib gguyed gur?' ⁴⁰ Ma bayi fulweg fare pilung ni ga'ar, 'Ngari gog ngomed, yu ngiyal' ni um rin'ed e pin'ey ni fan ngak bagayad e pi cha'ney nth'abi sobut' u fithik' e picha' ni pi walageg ney e kam rin'ed ngog!'

⁴¹ "Ma bayi ga'ar ko pi'in yad bay u ba' ni gilay' rok: 'Gimed e picha' ni be'er nike kirebnag Got wa'athmed, mmarod ngam chuwgad rog! Mmarod ko fare nifyi ni dabi math bi'id ni kan ngongliy rogon kan tay ni fan ngak mo'onyan' nge pi engel rok! ⁴² Ya gum' ko bilig ma da mpi'ed ganag, ma gum' ko belel ma da mpi'ed ban'en ngug garbod ngay; ⁴³ i gag be' nda mu nanged owcheg ma da mfeked gag nga tabinaw romed, dariy e mad ni gon' ma da mpi'ed e mad ni nggon'; gu m'ar ma ug moy u kalbus ma da mu ayuweged gag.' ⁴⁴ Ma aram e bay ra fulweged ngak ni lungurad, 'Somol, wu'in e gguyed gur ni keb e bilig ngom, ara ka mum' ko belel, ara gur be' nda gu nanged owchem, ara dariy e mad ni mon', ara gab m'ar, ara ga bay u kalbus ma da gu ayuweged gur?' ⁴⁵ Ma bay fulweg fare pilung ngorad ni ga'ar, 'Ngari gog ngomed, ni gubin ngiyal' ni mogned ndab mu ayuweged bagayad e pi cha'ney nth'abi sobut' e kam siyegned ni ngam ayuweged gag.' ⁴⁶ Ere picha' ney e bay ni pi'rad ko gechig ndariy n'umngin nap'an; ma pi'in yad bmat'aw e bay ranod ko yafos ndariy n'umngin nap'an."

26

Jesus nt'ar liyben

(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

¹ Fa'ani mu' Jesus i machibnag urngin e pin'ey, me ga'ar ngak pi gachalpen, ² "Gimed manang faram ni ka l'agruw e rran me taw ko madnom ni Paluk'af, ma en ni Fak e Girdi' e bay ni pi' ngan richibiy ko kuruth."

³ Ma aram me mu'ulung e pi tolang ko prist nge pi'in yad ba ilal rok piyu Israel ngalan e naun rok Kaifas, ni ir fare Prist ni Th'abi Ga', ⁴ miyad puruy'nag rogon ni ngan kol Jesus ni dabi nang be' ngan li' ngem'. ⁵ Me lungurad, "Thingar dab da rin'ed ko ngiyal' ni yibe madnom riy, ya ra yib e girdi' ngodad ncham."

Jesus nliyefu Bethany

(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

⁶ Ma nap'an ni bay Jesus u lan yu Bethany u tafen Simon ni be' nib daraw, ⁷ me yib be' ni bpin nike fek ba melor nni ngongliy ko malang ni alabaster nib sug ko florida nib tolang puluwon, me pu'og nga daken lolugen Jesus ni ka be abich

Jesus. ⁸ Me guy pi gachalpen Jesus e n'en ke rin' fare pin miyad damumu. Miyad fith ni lungurad, "Mangfan ni kan adbey e re florida nem ni urngin?" ⁹ Fa'an mang e n'en ma kan pi' e re florida nem ni chuway' nib tolang puluwon mi ni fek e salpiy riy ngan wereng u pa' e pi'in gafgow!" ¹⁰ Me nang Jesus e n'en ni yad be yog me ga'ar ngorad, "Mangfan ni gimed be kirebnag laniyan' e re pin ney? Ya ren'ey nike rin' ngog e ban'en nrib fel'." ¹¹ Ya gubin ngiyal' ma bay e pi'in gafgow romed, machane gag e gathi gubin ngiyal' ni bay ug par romed. ¹² Ya n'en nike rin' e ke pu'og e re florida ney nga dakenag ni aram e ke ngongliy rogon e dowef rog ni ngan k'eyag. ¹³ Ere mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Demturug e gin'en ni yira machibnag e re thin rok Got ney riy u gubin yang u roy u fayleng, ma yira weliy murung'agen e tin nike rin' e re pin ney, ni fan e nge puguran e re pin ney ngan'uy."

Judas ni ta'reban' ngak e pi tolang ko prist ni nge yagnag Jesus

(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

¹⁴ Ma bagayad fa ragag nge l'agruw i gachalpen Jesus — ni fa'anem ni Judas Iskariot fithingan — e yan ngak e pi tolang ko prist ¹⁵ me ga'ar, "Fa'anra gu yagnag Jesus ngomed ma mang e gimed ra pi' ngog?" Ma aram miyad theeg guyey e salpiy ni wasey nib silber ngar pi'ed ngak. ¹⁶ Ma ka aram e ngiyal' ni guy Judas rogon e ngiyal' nra bung rogon ni nge yagnag Jesus.

Jesus ni kay e ggan ko paluk'af ni yad pi gachalpen

(Mark 14:12-21; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

¹⁷ Fa'ani taw ko chirofen ni som'on ko madnom ni ngan kay e flowa nda ntay e is ngay me yib pi gachalpen Jesus miyad fith ngak ni lungurad, "U uw e ga ba'adag ni nggu ngongliyed rogon e ggan riy ni ngam koy ko blayal' ni ggan ko Paluk'af?" ¹⁸ Me ga'ar ngorad, "Mmarod ngak be' nib mo'on ni bay u lan e binaw nge lungumed ngak, 'Ke ga'ar fare Tamchib, Ke taw ko awa rog; ma pi gachalpeg nge gag e nggu madnom niked e madnom ni Paluk'af u tabinaw rom.' " ¹⁹ Me rin' pi gachalpen e tin keyog Jesus ngorad, mranod ra ngongliyed rogon e ggan ni blayal' ko Paluk'af.

²⁰ Ma nap'an ni aw e lumor me par Jesus nge fa ragag nge l'agruw i gachalpen nga tebel ni ngar abichgad. ²¹ Ma nap'an ni yad be abich me ga'ar Jesus ngorad, "Nggog ngomed, ni bay bigimed ni bayi yag nige." ²² Me ri taganan' fa pi'in gachalpen miyad tabab i fith ni tata'a bagayad ni be lungurad, "Somol, gathi gag e ga be yogneg fa?" ²³ Me fulweg Jesus ni

ga'ar, "En ni kug lthegew e flowa romow ngalan e plet nta'reb rogon e bayi yag nigeg. ²⁴ Ya en ni Fak e Girdi' e bay yim' ni bod rogon nike yog e babyor nib thothup murung'agen, machane kari gafgow e re mo'on nem ni ir e bay yagnag e en ni Fak e Girdi'! Ya fa'an manga da ni gargelnag ma kabfel!" ²⁵ Me fith Judas ni ir e yagnag Jesus ni ga'ar, "Tamchib, gathi gag e ga be yogneg fa?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I gur e kamog."

Abich rok Somol ko blayal'

(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Korinth 11:23-25)

²⁶ Ma nap'an ni yad be abich, me fek Jesus e flowa, me pining e magaer riy ngak Got, me t'et'ar, me pi' ngak pi gachalpen me ga'ar, "Mfeked ngam ked; ya ireray dowag."

²⁷ Me fek fare kap, me pining e magaer riy ngak Got, nge mu' me pi' ngorad me ga'ar, "Mu unumed ni gimed gubin, ²⁸ ya ireray racha'eg ni ir e bayi micheg e m'ag u thilin Got nge girdi', ni racha'eg ni bayi map' nga but' ni fan ngak bo'or e girdi' ni fan e nge n'ag Got fan e denen. ²⁹ Nggog ngomed, ni gathi bay ku gu unum e re wayin ney bayay nge yan i mada' ko chirofen ni bay gu un ngomed i unum e bin nib be'ech e wayin ko gin nsuwon e Chitamag."

³⁰ Miyad yin' ba tang ni yad be pining e sorok ngak Got riy nge mu' miyad yan ko burey nu *Olive*.

Jesus ni weliy ni bayi mithag Peter ni manang Jesus

(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

³¹ Me ere ga'ar Jesus ngorad, "Neap' ney e gimed gubin ni bay mmilgad ngam paged gag, ya ke ga'ar e babyor nib thothup, 'Bayi li' Got e en nma gafaliy e saf ngem' ma bayi wear e saf." ³² Machane fa'an bay ni fasegeg ko yam' mu gu m'on romed nga Galile."

³³ Me ga'ar Peter ngak Jesus, "Ra pagem e pi cha'ney ni yad gubin, mi gag e ri dab gu pagem! ³⁴ Me ga'ar Jesus ngak Peter, "Mu tay fanamiyan ko re bugithin ni ba'aray! Ra dawori chochol e nimen e neap' ney ma dalip yay ni bay mog nda mu nange."

³⁵ Me fulweg Peter ni ga'ar, "Mus ni fa'anra nggu un ngom ko yam', ma ri dab gog nda gu nangem!"

Ma urngin pi gachalpen Jesus nrogned ni aram rogon.

Jesus ni meybil u Gethsemane

(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

³⁶ Me un Jesus ngak pi gachalpen ngranod ngabangi binaw nike lunguy yu Gethsemane, me ga'ar ngorad, "Mpired u roy nga but' mu gu wan aram nggu meybil." ³⁷ Me fek Peter nge fa gali cha' ni fak Zebede ngar uned ngak. Me yib e

taganan' ngak Jesus nrib gel me thamiy ni gowa kan chuchuy nga but', ³⁸ me ga'ar ngorad, "Taganan' ni keb ngog e rib ga' ni be chugur ni nge li'eg. Mpired u roy ngu'um uned ngog ko mood."

³⁹ Me yan bochu'uw nga orel, me yan i paraw nga but', me meybil ni ga'ar, "Chitamag, fa'anra yag ma ga fek e re kap ney ngam chuweg rog! Machane gathi tin ni gu ba'adag e ngam rin' ya tin ni gab adag."

⁴⁰ Me sul ngak fa dalip i gachalpen me pir'egrad ni yad be mol; me ga'ar ngak Peter, "Mang e kam rin'ed ni gimed dalip nder yag ni ngam uned ngog ko mood u lan ta'reb e awa? ⁴¹ Um odgad ngu'um meybilgad ngak Got, nge siy mpaged gimed ngak e pin'en nma pingeg e girdi' nge denen. Ya lanin'uy e ba'adag, ma dowef e mme'waer."

⁴² Miki yan Jesus ko yay ni gaman e l'agruw ngay nge yan i meybil ni ga'ar, "Chitamag, fa'anra dab mu chuweg e re kap ney rog ya thingar gu unum, me ere mu rin' e tin nib m'agan'um ngay." ⁴³ Miki sul bayay me pir'eg pi gachalpen ni yad be mol; ya dakir yag ni ngar pired nib puf owcherad.

⁴⁴ Miki pagrad Jesus bayay nge yan rorad nga orel, me yan i meybil ko yay ni man e dalip ngay, ni ka fapi thin e be yog. ⁴⁵ Me sul ngak pi gachalpen me ga'ar ngorad, "Mogned, kigimed be mol ni gimed be toffan? Mu sapgad, ke taw fare awa ni ngan pi' e en ni Fak e Girdi' riy nga pa' e girdi' nib tadenen. ⁴⁶ Mu sak'iygad ngdarod. Mu sapgad, ba'aray fa'anem ni ir e nge yag nige!"

Jesus nni kol

(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

⁴⁷ Ka be welthin me taw Judas, ni ir reb fare ragag nge l'agruw i gachalpen, nike cheag ba ulung i girdi' ni pire' ngak ni kar feked e saydon nge gul, nike l'oegrad e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal rok piyu Israel. ⁴⁸ Ma aram e ke pi' e en ni yagnag Jesus e pow ngak fa pi'in kar uned ngak ni ga'ar ngorad, "Re mo'on ni gu ra faray owchen e aram e cha' ni gimed be finey, mi gimed kol!"

⁴⁹ Ma nap'an ni taw Judas me yan ngak Jesus me ga'ar, "Tamchib, nge yib e gapas ngom," me faray owchen.

⁵⁰ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fager, mu gur nigem ngam rin' e tin ngam rin'!"*

Miyad yib ngar koled Jesus, ni kar chichi'iyed pa'rad rok. ⁵¹ Ma bay bagayad fa pi'nem ni ur moyed Jesus ni girengiy e saydon rok nge toy ngak e sib rok fare Prist ni Th'abi Ga' nge luf yuwan tel. ⁵² Me ga'ar Jesus ngak, "Mu sulweg e saydon

* **26:50** Fager, mu gur nigem ngam rin' e tin ngam rin'!; ara Fager, mangfan ni kamub ngaray?

rom nga tafen ya urngin e pi'in yad ra girengiy e saydon e yira li'rad ko saydon ngarm'ad. ⁵³ Da mu nang nrayag ni gu non ngak e Chitamag ni nge ayuwegneg ma ka chiney me l'oeg e engel ngarbad nib pag ragag nge l'agruw ulung? ⁵⁴ Machane fa'anra gu rin' ni aray rogon, mra di'in me m'ug nib riyul' e tin be yog e babyor nib thothup nike yog nthingari m'ug ni aray rogon?"

⁵⁵ Me non Jesus ngak fare ulung i girdi' ni ga'ar ngorad, "Mang ni kambad ni kam feked e saydon nge gul ni ngam koled gag ni gowa gag be' ni kug th'ab e motochiel? Gubin e rran ni ug par u Tempel nga but' ngu'ug machib, ma da mkoled gag. ⁵⁶ Machane urngin e pin'ey ma ke yodoroy ya nge m'ug nriyul' e tin ke yoloy e profet u lan e babyor nib thothup."

Ma urngin fa pi'in gachalpen nra paged ngar milgad rok.

Jesus nni fek ngalan e ulung

(Mark 14:53–65; Luke 22:54–55, 63–71; John 18:13–14, 19–24)

⁵⁷ Ma fa pi'in nra koled Jesus e ra feked nga tafen Kaifas, ni ir fare Prist ni Th'abi Ga', ko gin ke mu'ulung e pi tamchib ko Motochiel ngay nge pi'in pi'ilal. ⁵⁸ Me un Peter u daken nge mada' ngalan e yoror ko naun rok fare Prist ni Th'abi Ga'. Me yan ngalan e yoror me yani par nga but' ngak fa pi girdi'en e matnag, ni nge guy ko mang e bay nrin'. ⁵⁹ Ma aram me gay e pi tolang ko prist nge urngin e girdi' u lan fare ulung e mich rorad ni nge togopluw ngak Jesus, ni bochan e nge yag nli' ngem'; ⁶⁰ machane de yag nra pir'eged', ni yug aram rogon nib yo'or e girdi' ni i yib ngam'on ngi i tunguy e thin ni murung'agen. Me yan i tomur me yib l'agruw i pumo'on ngam'on ⁶¹ me lungurow, "Re mo'on ney e ga'ar, 'Rayag rog ni gu buthug e Tempel rok Got ma dalip e rran nga tomuren ma kug mu' i toy.'"

⁶² Me sak'iy fare Prist ni Th'abi Ga' me ga'ar ngak Jesus, "Dariy ban'en ni ga ra yog ni fulweg ko re bugithin ney ni kanog nib togopluw ngom?" ⁶³ Machane me par Jesus nike th'ab gulungan. Miki non fare Prist ni Th'abi Ga' ngak bayay ni ga'ar, "Chiney e nggog ngom u daken fithingan fare Got ni be par nib fos ni nggu tem nga p'eowchen ngamog e tin riyul': mog ngomad ko gur fare Messiah ni Fak Got gur fa danga'."

⁶⁴ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Bod rogon ni kamog. Machane nggog ngomed ni gimed gubin ni nge lungug: chiney i yan ngam'on e bay mu guyed e en ni Fak e Girdi' nike par nga but' u ba' ni mat'aw rok fa'anem ni Gubin ma Rayag Rok, ni be yib u lang nga but' ni bay u daken e manilengi!"

⁶⁵ Ma fa'ani rung'ag fare Prist ni Th'abi Ga' e ren'ey me guchthuy e mad rok me ga'ar, "Ke darifannag Got! Dakuriy fan ni ngki yib boch e girdi' ngar pi'ed e mich rorad! Ya ka fin mu rung'aged faram e thin nike yog nib kireb! ⁶⁶ Ere ke uw rogon u wun'med?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Ba kireb e rok, ere thingar nli' ngem'."

⁶⁷ Ma aram miyad thuw nga owchen miyad toy; ma pi'in nra bat niged ⁶⁸ e lungurad, "Messiah, mog ngomad ni bod rogon e profet ko mini' e ke bat nigem!"

Peter ni siyeg ni manang Jesus

(Mark 14:66–72; Luke 22:56–62; John 18:15–18, 25–27)

⁶⁹ Ke par Peter nga but' u lan e yoror, me yib bagyad fapi ppin ni tapigpig rok fare Prist ni Th'abi Ga' ngak me ga'ar, "Ku errogon gur ni um cheag ngak Jesus nu Galile."

⁷⁰ Machane me yog Peter u p'eowcherad ni yad gubin nde nang owchen Jesus ni ga'ar, "Da gu nang fan e pin'en ni be'er ni gimed be yog," ⁷¹ me yan nga langan e garog. Me changar yugu reb e bpin ntapigpig me guy me ga'ar ko fapi pumo'on ni yad bay u rom, "Cha'nir e i un ngak Jesus nu Nazareth."

⁷² Miki siyeg Peter bayay ni ir e i un ngak Jesus nu Nazareth, me fulweg ni ga'ar, "Gu be yog u mit Got nda gu nang owchen e re mo'on nem!"

⁷³ Ma fa'ani n'uw boch nap'an me yib fapi pumo'on ni yad be sasak'iy u rom ngak Peter me lungurad ngak, "Ri gur bagayad fa pi'inem, ya rogon e ton rom ko thin e be m'ug riy ni gur bagayad!"

⁷⁴ Me ga'ar Peter, "I Got e nge gechig nigeg ni fa'anra dagur yog e tin riyul! Ya da gu nang e re mo'on nem!"

Kachingiyal' nem me chochol ba nimen, ⁷⁵ me yib ngan' Peter e n'en ni yog Jesus ngak ni ga'ar, "Ra dawori chochol e nimen ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg." Me yan nga wuru' e yoror ngi i yor ni kari kireban'.

27

Jesus nni fek i yan ngak Pilate

(Mark 15:1; Luke 23:1–2; John 18:28–32)

¹ Ma kab kadbul me puruy'nag e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal rok piyu Israel e n'en ni ir e nge togopluw ngak Jesus nge yag nli' ngem'. ² Miyad yin' e chen ngak miyad fek ngar pi'ed ngak Pilate, ni ir e am.

Yam' ni tay Judas

(Acts 1:18–19)

³ Fa'ani guy Judas, ni ir e yagnag Jesus, ni kan duwgiliy ni ngan li' Jesus ngem' me ri kolngan' me fulweg fa guyey yang i

salpiy ni silber ngak e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal, ⁴ ni be ga'ar, "Kug denen, ya kug yagnag be' nib mo'on ndariy ban'en nike kirebnag ni ngan li' ngem'!"

Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Dariy rogon e tin ngomad, ya gur e bay rogon ngom!"

⁵ Me yin' Judas fapi salpiy ni wasey nga but' u lan e Tempel me pagrad; ma aram me yan nge yan i og nga opol.

⁶ Me feng e pi tolang ko prist fapi salpiy me lungurad, "Re salpiy ney e salpiy ni puluwon e racha' ma ba togopluw ko Motochiel rodad ni ngan tay nga fithik' e salpiy ni yibe kunuy u Tempel." ⁷ Ma nap'an ni ta'reb lungurad riy miyad pi' fare salpiy ngar chuwi'ied bangi binaw ntafen be' nma ma' th'ib ni ngu'un k'eyag girdi'en yugu boch e nam riy. ⁸ Aram fan ni kan tunguy fithingan e gi binaw nem nike lunguy "Binuwan e racha' " ke mada' ko bin daba' e rran.

⁹ Ma aram meb i m'ug nib riyul' e tin ni yog profet Jeremiah ni ga'ar, "Kar feked fa guyey yang i salpiy ni wasey ni silber ni aram urngin e salpiy ni ta'reban' e girdi' nu Israel ngay ni ngan pi' ni puluwon, ¹⁰ miyad pi' ngar chuwi'ied bangi binaw ngay ntafen be' nma ma' th'ib, ni bod rogon ni yog Somol ngog."

Pilate ni i fith Jesus

(Mark 15:2-5; Luke 23:2-5; John 18:33-38)

¹¹ Me sak'iy Jesus u p'eowchen fare am, me fith fare am Jesus ni ga'ar, "Mog, i gur fare pilung rok piyu Israel fa danga?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Errogon ni kamog." ¹² Machane de yog ban'en nib togopluw ko tin keyog e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal nib togopluw ngak. ¹³ Ma aram me ga'ar Pilate ngak, "Mog, damur rung'ag urngin e pin'en ni yad be yog nib togopluw ngom?"

¹⁴ Machane me par Jesus nde fulweg ta'ab bug fapi thin, ma aram me par fare am ni kari balyangan'.

Jesus nturguy ni ngan li' ngem'

(Mark 15:6-15; Luke 23:13-25; John 18:39-19:16)

¹⁵ Gubin yay ni yira madnomnag e re madnom nem ni Paluk'af mma pag e re am nem reb e kalbus nike wenignag e girdi' ni yo'or ni ngan pag. ¹⁶ Ma ngiyal'nem e bay reb e kalbus ni be' ni go' yima nang murung'agen, ni Jesus Barabbas fithingan. ¹⁷ Ere fa'ani mu'ulung fapi girdi' ni yo'or, me fithrad Pilate ni ga'ar, "Mini' ko gali cha'ney e gimed ba'adag ni nggu pag, i Jesus Barabbas fe Jesus ni kan pining Kristus ngak?" ¹⁸ Ya kari nang ni kar pi'ed Jesus ngak ni bochan e ke awan'rad ngak.

¹⁹ Ma nap'an nike par Pilate nga tagil' u lan fare senggil ni tafen e pufthin, me pi' e bpin rok e thin nge yib ngak ni ga'ar, "Mpag e re mo'on nir ndawori bucheg ban'en, ndariy ban'en ni ngam rin' ngak, ya fowngan e ri gu gafgow u malik'ay ni bochan."

²⁰ Me towasor e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ngar weniggad ngak Pilate nge mang Barabbas e pag me mang Jesus e nli' ngem'. ²¹ Me fithrad fare am ni ga'ar, "Mini' ko gali cha'ney e gimed ba'adag ni nggu pag?"

Miyad fulweg ni lungurad, "I Barabbas!"

²² Me fithrad Pilate ni ga'ar, "Ere mang e nggu rin' ngak Jesus ni kan pining Kristus ngak?"

Miyad fulweg ni yad gubin ni lungurad, "Mu richibiy ko kuruth!"

²³ Machane me fith Pilate ni ga'ar, "Be mang oloboch e ke ngongliy nrib kireb?"

Ma aram miyad tabab i tolulnag nike musmus ga'ngin lamrad ni be lungurad, "Mu richibiy ko kuruth!"

²⁴ Ma fa'ani guy Pilate ndakuriy fan ni ngki fithrad ya richey min cham, me fek e ran nge lukuy pa' ngay u p'eowchen fapi girdi' ni aram urngirad me ga'ar, "Yam' ni nge tay e re mo'on ney e dariy bochu'uw murung'agen ngog! Ya gimed e kam dugliyed!"

²⁵ Me fulweg fapi girdi' ni aram urngirad ni lungurad, "Gechig ni bay yib ni bochan e yam' ni nge tay e bay yib nga dakenmad nge nga daken pifakmad!"

²⁶ Me pag Pilate Barabbas; me pi' Jesus ngan toy nge mu' me pi' ni ngan richibiy ko kuruth.

Salthaw ni ur moninggad ngak Jesus

(Mark 15:16–20; John 19:2–3)

²⁷ Me fek e salthaw rok Pilate Jesus ngalan e naun ko am, me mu'ulung fa raba' i salthaw ngak. ²⁸ Miyad luf e mad rok miyad yin' reb e mad nga daken nib n'uw nib row ra'en. ²⁹ Ma aram miyad fek yu pa' i ban'en ni bay rachangalen ngar te'eliyaw niged ngay, miyad tay ba ley i rouy ngalan e ba' ni mat'aw i pa'; miyad ragbug u p'eowchen ngu'ur moninggad ngak, me lungurad, "Nge n'uw nap'an ni par e pilung rok piyu Israel!" ³⁰ Miyad thuw nga daken, miyad fek fare ley i rouy ngar toyed nga lolugen. ³¹ Ma nap'an nra mu'gad i moningnag, miyad luf fare mad nib n'uw u daken miyad yin' e mad rok nga daken, miyad fek i yan ni ngranod rrichibiyed ko kuruth.

Jesus nrichibiy ko kuruth

(Mark 15:21–32; Luke 23:26–43; John 19:17–27)

³² Ma nap'an ni yad be yan nga wuru' e binaw miyad mada'nag be' nib mo'on ni be' u Cyrene ni Simon fithingan, miyad gelnag e thin ngak nge fek e kuruth rok Jesus. ³³ Marbad ngabangi n'en nike lunguy yu Golgotha, ni fan e re bugithin nem e fa gin'en ni "Tagil' e Lo'." ³⁴ Miyad pi' e wayin ngak u rom, ni kan athkuy e flay ngay nib mooy. Machane fa'ani ri' ma de unum.

³⁵ Miyad richibiy ko fare kuruth miyad f'oth e mad rok rorad, ni yad be girngiy e pow ni nge duwgiliy e bin nge fanay bagayad. ³⁶ Ma fa'anra mu'gad miyad par u rom nga but' ngu'ur matanagiyed. ³⁷ Miyad tay bangi ban'en ni kan yoloy nga daken e kuruth rok u daken lolugen ngalang ni bay e thin riy ni kanog ni ir e ba togopluw ngak ni ga'ar, "Ireray Jesus, ni fare pilung rok piyu Israel." ³⁸ Miyad richibiy l'agruw i moro'ro' ntacham nga l'agruw i kuruth, ni bagayow nga ba' ni mat'aw rok Jesus ma bagayow nga ba' ni gilay' rok.

³⁹ Ma pi'in yad be yib ngu'u ranod ko gin'em e ur chichingeged lolugrad mu urogned e thin nib kireb ngak Jesus ni be lungurad, ⁴⁰ "I gur faram e mfiney ni ngam buthug e Tempel ngam toy u lan dalip e rran nge m'ay! Fa'anra Fak Got gur, me ere mu guy rogon nge siy ku mum'! Ma ga luw nga but' ko re kuruth nir!"

⁴¹ Ma ku aram rogon e moning ni tay e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiel nge pi'in pi'ilal ngak ni be lungurad, ⁴² "Ke ayuweg e pogofan rok boch e girdi', ma dabiyaq ni nge ayuweg e biroq' e pogofan! Gathi ir fare pilung nu Israel? Fa'anra luw ko re kuruth nem nga but' e chiney, mra michan'dad ngak! ⁴³ Ya ba pagan' ngak Got ma be yog ni ir Fak Got. Ere mu son gad ngad guyed ko ra yib Got i ayuweg e chiney fa!"

⁴⁴ Me mus ngak fa gali moro'ro' ntacham ni fa'an nni unegrow ngak ngan kuruth nagraq ni ku aram rogon e thin nib kireb nroqnew ngak.

Jesus ni aw e fan rok

(Mark 15:33–41; Luke 23:44–49; John 19:28–30)

⁴⁵ Ma nap'an ni misiw' me neap' u daken fare nam ni polo', me par ni aram rogon ndalip e awa. ⁴⁶ Ma gonap'an e ke dalip e kolok me non Jesus nri ba ga' laman ni be ga'ar, "Eli, Eli, lema sabachthani?" ni fan e pi thin ney e be ga'ar, "Got rog, Got rog, mangfan ni kam n'igeg?" ⁴⁷ Ma boch fapi girdi' ni yad be sak'iy u rom e rrung'aged laman me lungurad, "Be pining Elijah!" ⁴⁸ Ka chingiyal' nem me mil bagayad nge yan i fek bangi worrum nge lthag nga fithik' e wayin nib sobut' puluwon me tay nga taban ba ley i rouy, me pi' ngak ni be guy rogon ni nge unum.

⁴⁹ Machane me ga'ar fapi cha' ni yad, "Mu son gad ngad guyed ko ra yib Elijah ni nge ayuweg fa!"

⁵⁰ Miki non Jesus bayay ni ba ga' laman, me aw e fan rok.

⁵¹ Ma aram e fa gi mad ni kan tining ngalang u Tempel e mogchoth u lang nga but', nge par nike l'agruw yang. Me rur e but', me pil e war, ⁵² me mab malangen e yam', ma bo'or e girdi' rok Got ni karm'ad nra fogsad ko yam'. ⁵³ Miyad chuw u lan e low rorad; ma nga tomuren nike fos Jesus ko yam' miyad yan ngalan fare Binaw nib Thothup, ni aram e gin ni guyrad e girdi' riy ni pire'.

⁵⁴ Ma en nib tolang ko salthaw nge salthaw ni yad bay rok ni yad be matanagiy Jesus e ra guyed e re durru' nem nge urngin ban'en ni cheag ngay nge m'ug, miyad rus me lungurad, "Riyul' ni ir Fak Got!"

⁵⁵ Ma immoy bogi ppin ni pire', ni yad be changar u orel ngaram nra uned ngak Jesus u Galile ngu'ur ayuweged. ⁵⁶ Mu fithik'rad e immoy Maria Magdalene riy, nge Maria ni chitiningin James nge Josef, nge chitiningin fa gali pagel ni fak Zebede.

Jesus nchibgiliy

(Mark 15:42–47; Luke 23:50–56; John 19:38–42)

⁵⁷ Fa'ani neap' me taw be' nib mo'on u Arimathea nib pire' ban'en rok, ni Josef fithingan, ni ku ir reb pi gachalpen Jesus.

⁵⁸ Me yan i ning downgin Jesus ngak Pilate. Me yog Pilate ni ngan pi' downgin Jesus ngak Josef. ⁵⁹ Ma aram me fek Josef Jesus, nge bichibichiy bangi mad nib wechwech ngak ni kab be'ech, ⁶⁰ me yan i tay ngalan e biro'k' e low ndawori n'u'w nap'an ni ker nga fithik' e war u taban e rech. Me lulubiy baraba' i malang ni ba ga' nge ning nga langan fare low me yan. ⁶¹ Ma ke par Maria Magdalene nge yugu reb e Maria u rom nga but' ni yow be sap ko fare low ko yam'.

Matanagen e malang ko yam'

⁶² Me reb e rran riy ni aram e rofen ni yib nga tomuren e lal fen e maruwel, me yan e pi tolang ko prist nge pi Farise ngak Pilate ⁶³ me lungurad, "Keb ngan'mad nnap'an ni kabfos fare talifith l'ugun me ga'ar, 'Ra gaman dalip e rran mi ni fasegeg ko yam'.' ⁶⁴ Ere mog nga ni yan ni matnagiy e low rok nge yan i mada' ko chirofen ni nge man e dalip e rran ngay, nge dabiyag ni yan pi gachalpen ra iringed ma rogned ko girdi' ni kan faseg ko yam'. Ya bug ney e thin nde riyul' e kab gel e kireb riy ko fa bug nem ni yog ko som'on."

⁶⁵ Me ga'ar Pilate ngorad, "Mfeked girdi'en e matnag; ngam marod mmatnagiyed e re low nem ni bfel' rogon."

⁶⁶ Mranod ra ted e hang ko fare gaf i malang ni kan ning ko fare low, ni aram e dariy be' ni nge bing, miyad tay girdi'en e matnag ni nge matnagi.

28

Jesus ni fos ko yam'

(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

¹ Ma tomuren e Sabbath, nnap'an ni be puf e woch ni kakadbul ko rofen ni madnom, me yan Maria Magdalene nge yugu reb e Maria ni ngar guyew fare low ko yam'. ² Mi yigi yib ba durru' ni ba ga'; me yib ba engel rok Somol u tharmiy nga but' nge lulubiy fare gaf i malang nge chuw u langan fare low, me par nga daken. ³ Ma be galgal ni bod ram'en e uluch ma mad rok e rib wechwech ni bod e ayis nma mul u lang nga but'. ⁴ Me yib e tamdag nib gel ngak fapi cha' ni yad be matnag ngu'ur t'on gad mranod ra pired ni bod rogon e girdi' ni kem'.

⁵ Me ga'ar fare engel ngak fa gali ppin, "Dab mu tamdag-gow, gu manang ni kam bow ni ngam guyew Jesus, ni fa'anem nrichibiy ko kuruth. ⁶ Ma daki moy u roy; ya ke fos ko yam', ni bod rogon ni yog. Mirew ngaray ngam guyew e gin ntay ngay. ⁷ Ere mu gurgow e chiney ngam marow nga mognew ngak pi gachalpen ni nge lungumew, 'Kan faseg ko yam', ni chiney e ke m'on romed nga Galile; nu rom e bay mu guyed riy!" Dab mpagew talin e n'en ni kugog ngomew."

⁸ Ma aram miyow gurgur ngar chuwgow ko fare low ni kar tamdaggow, machane kar felfelan'gow, miyow mil ngranow rognaw ngak pi gachalpen.

⁹ Miyow gin ma keb Jesus ngorow me ga'ar, "Nge yib e gapas ngomew." Miyow yib ra parawgow nga but' u p'eowchen miyow kol e rifrif u ay ngar siro'gow ngak. ¹⁰ Me ga'ar Jesus ngorow, "Dab mu tamdaggow, marow nga mognew ngak pi walageg ngranod nga Galile, ya bay ra guyed gag u rom."

Thin ni yog girdi'en e matnag

¹¹ Ma nap'an ni yan fa gali ppin, me sul boch fapi salthaw ni ur matnagiye fare low ngalan e binaw ngar weliyed e tin ni kar guyed ngak e pi tolang ko prist. ¹² Me mu'ulung e pi'in tolang ko prist nge pi'in pi'ilal ngar puruy'gad; miyad fek e salpiy ni pire' ngar pi'ed ngak fapi salthaw ¹³ me lungurad ngorad, "Nga mogned ni yib pi gachalpen ra iringed downgin nneap' ni kam molod. ¹⁴ Ma fa'anra chey ni nang am e re bugithin ney, ma bay gguyed rogon nggu yal'uwegned u wan' nge dabi l'ag e thin ngomed."

¹⁵ Me fek fapi matnag fare salpiy miyad rin' e tin kanog ngorad. Ere ke yan i mada' ko bin daba' e rran ma ireram e re morung'ag ni be werag e girdi' nu Israel i yan.

*Jesus ni m'ug ngak pi gachalpen**(Mark 16:14–18; Luke 24:36–49; John 20:19–23; Acts 1:6–8)*

¹⁶ Me yan fa ragag nge ta'reb i gachalpen Jesus ko fare burey ni bay u lan yu Galile ni ir e keyog Jesus ngorad ni ngranod ngay. ¹⁷ Ma fa'anra guyed Jesus miyad paraw nga but' u p'eowchen, ni yugu aram rogon ni bay boch i yad ni i maruwar Jesus u wun'rad. ¹⁸ Me chuchugur Jesus ngorad me ga'ar ngorad, "Kan pag fan urngin ban'en ngog u tharmiy ngu but'. ¹⁹ Ere mmarod ngak girdi'en e pi nam u gubin yang ngam pingeged yad ngar manged pi gachalpeg, mi gimed tawfe nagraad nga fithingan e Chitamangiy nge Fak nge fare Kan Nthothup, ²⁰ mi gimed fil ngorad rogon ni ngu'ur folgad u gubin e tin kugog ngomed ni ngu'um rin'ed. Ma dab mpaged talin ni gubin ngiyal' ma gu bay romed, nge yan i mada' nga tomuren e fayleng."

GOSPEL ROK MARK

Fare Gospel rok Mark e tabab ni ba'aray rogon: Ireray fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus Kristus ni Fak Got. Mark e be dag ni Jesus e be' ni bay gelngin Got ko thin rok mma tiyan' ko tin nma rin'. Gelngin e yibe guy u daken e machib rok, ngu rogon ni i tuluf e mo'onyan', ngu rogon ni i n'ag fan e denen ko girdi'. Jesus e i yog ir ni ir e en ni Fak e Girdi' ni yib ni nge pi' e pogofan rok ni fan e nge pithig e girdi' ko denen rorad.

I *Mark* e ba ga' ni be weliy murung'agen e tin ni i rin' Jesus, ma ku be weliy nib tamilang murung'agen e machib ni i tay. Som'on e weliy Mark rogon John ni i tawfe nge rogon e tawfe ni tay ngak Jesus, nge mo'onyan' ni i guy rogon e n'en nra rin' me denen Jesus. Ma aram e be weliy Mark murung'agen Jesus ni i golnag e m'ar ma be machibnag e girdi'. Me munmun me nang pi gachalpen ko mini' Jesus nge n'en ni be rin', ma pi'in to'ogor rok e ri gel boch e togopluw ni ur ted ngak i yan. Yu guruy ntomur e be weliy murung'agen e bin tomur e wik ko par rok Jesus u fayleng, nib mu'un murung'agen e yam' ni tay u daken e kuruth nge fos ko yam' ni tay.

Fa l'agruw i tungun e thin ko babyor ku Mark ni kan tay ngalan e *bracket* [] e yibe leamnag ni yugu be' e yoloy.

Tin ni bay riy

Tabolngin e Gospel 1:1–13

Jesus ni be machib ma be ayuweg e girdi' nu Galile 1:14—9:50

U Galile nga Jerusalem 10:1–52

Bin tomur e wik ni immoy Jesus u Jerusalem nge pi binaw nib chugur ngay 11:1—15:47

Fos ko yam' ni tay Jesus 16:1–8

Rogon ni i m'ug Jesus u tomuren nike fos ko yam' nge rogon nni fek nga tharmiy 16:9–20

Machib ni tay John nma tawfe

(*Matthew 3:1–12; Luke 3:1–18; John 1:19–28*)

¹ Ireray fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus Kristus, ni Fak Got; ² ni tabab ni bod rogon ni ba'aray ni yoloy Isaiah ni profet:

“Ke ga'ar Got, 'Ba'aray e mol'og rog, ni bay gu l'oeg nge m'on rom nge bing e kanawo' rom.”

³ Be tolul be' u daken e ted ni be ga'ar:

* **1:1** Boch e babyor ni e dariy riy e Fak Got.

‘Mu fal’eged rogon kanawo’*en* Somol,
mu yal’uweged e kanawo’ ni ngeb riy!’ ”

⁴ Ma aram me m’ug John u daken e ted ni *desert*, ni be tawfenag e girdi’ ma be machib[†] ni be ga’ar ko girdi’, “Mpi’ed keru’med ko denen ni gimed be rin’ min tawfe nagmed, me n’ag Got fan e denen romed u wan’.” ⁵ Ma bo’or e girdi’ nranod ko nug nu Judea nge binaw nu Jerusalem ngaram ni ngar motoyilgad ngak John. Miyad weliy e denen rorad me tawfe nagrad u lan e lul’ ni Jordan.

⁶ Ma ke yin’ John e mad nni ngongliy nga bunu’*en* e kamel, ma ke leed nga keru’ e gamanman; ma ggan rok e asmen’ing nge *honey* ni be pir’eg u fithik’ e pan. ⁷ Me yog ko girdi’ ni ga’ar, “En ni bay yib u tomureg e ri ka ba ga’ ngog; ya gag e ri gub sobut’ ndab gu bung ni nggu lumel nga but’ nggu pithig togfan e sus rok. ⁸ I gag e gu be tawfe nagmed ko ran, machane ir e bayi tawfe nagmed ko fare Kan Nthothup.”

Tawfe ntay ngak Jesus nge rogon ni yib mo’onyan’ i guy rogon ni nge denen Jesus

(*Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21–22; 4:1–13*)

⁹ De n’uw nap’an me yib Jesus u Nazareth, ni bay u lan e nug nu Galile, me tawfenag John Jesus u lan e lul’ ni Jordan. ¹⁰ Ma nap’an ni yib Jesus u fithik’ e ran nga talang me guy e tharmiy ni be mab, me guy fare Kan ni Thothup ni be yib u lang i yib nga daken ni bod ba arche’ ni *dove*. ¹¹ Me rung’ag ba lam u tharmiy ni be ga’ar, “I gur Fakag, ni gab t’uf rog, ni kari felan’ug ngom.”

¹² Kachingiyal’ nem me tay fare Kan ni Thothup nga laniyan’ Jesus ni nge yan Jesus nga daken e ted. ¹³ Me par Jesus u daken e ted ko gin ni bay e gamanman ni malboch riy ni aningeg i ragag e rran, mi i guy mo’onyan’ rogon e n’*en* nra rin’ me denen Jesus. Me yib e pi engel ngarbad ra pigpiggad ngak.

*Jesus ni pining aningeg i girdi’*en* e fita’*

(*Matthew 4:12–22; Luke 4:14–15; 5:1–11*)

¹⁴ Nga tomuren ni ka nin’ John nga kalbus, me yan Jesus nga Galile nge machibnag ngak e girdi’ e Thin Ni Bfel’ ni yib rok Got, ¹⁵ ni be ga’ar, “Ke taw nga nap’an nnog, ma gagiye rok Got e ke chugur! Mpi’ed keru’med ko denen ni gimed be rin’ nge mich u wun’med e Thin Ni Bfel’ ni yib rok Got!”

¹⁶ Ma nap’an ni be yan Jesus u to’oben e lipath nu Galile, me guy l’agruw i pumo’*on* ni yow ma fita’, ni aram Simon nge walagen ni Andrew, ni yow be fita’ ko nug u lan e lipath. ¹⁷ Me ga’ar Jesus ngorow, “Mu unew ngog mu gu fil ngomew rogon

[†] 1:4 m’ug John u daken e ted ni *desert*, ni be tawfe ma be machib.

i yagnag e girdi'." ¹⁸ Ka chingiyal' nem miyow digey e nug rorow ngar unew ngak.

¹⁹ Ma fa'an ki yan bochu'uw ngam'on miki guy l'agruw i walag, ni aram James nge John, ni Zebede e chitamangirow, ni yow bay u lan e bowoch ni yow be fal'eg rogon e nug rorow.

²⁰ Nap'an ni guyrow Jesus me piningrow; miyow digey e chitamangirow ni er Zebede u lan e bowoch, nge pi'in be pi' Zebede puluwrad ni yad be maruwel rok, miyow un ngak Jesus.

Be' nib mo'on nike ying ba mo'onyan' ngak
(Luke 4:31-37)

²¹ Miyad taw ko binaw nu Kapernaum, ma nap'an ni yigi taw ko Sabbath me yan Jesus ngalan tafen e mu'ulung rok piyu Israel me tabab ko machib. ²² Ma pi'in ur motoyilgad ko thin rok e ra gin gad ngarogon e machib ni tay. Ya gathi ta'reb rogon ngak e pi'in tamchib ko Motochiyel; ya be machib ni bod be' ni bay gelngin e thin rok.

²³ Ka chingiyal' nem me yib be' nib mo'on nike ying ba mo'onyan' ngak ngalan fare tafen e mu'ulung me tolul ni be ga'ar, ²⁴ "I gur Jesus nu Nazareth, mang e ngam rin' ngomad? Kamub ngaray ni ngam thang owchemad? Gu manang ko gur mini' — i gur e mol'og rok Got ni gab thothup!"

²⁵ Me non Jesus ngak fare mo'onyan' ni ga'ar, "Mu th'ab gulungam, nga mub u fithik' i downgin e cha'nir nga but'!"

²⁶ Me pingeg fare mo'onyan' fare mo'on ngi i da'da' nib gel, me tolul fare mo'onyan' me chuw u fithik' facha'. ²⁷ Mi yigo'o gin urngin e girdi' ko n'en nike rin' Jesus, miyad yog u fithik'rad ni lungurad, "Gur ren'ey e reb e machib nib be'ech? Cha'ney e bay mat'wun nrayag ni nge yog e n'en ni nge rin' e mo'onyan', miyad fol rok!"

²⁸ Ma aram me wear murung'agen Jesus nib machreg nga gubin yang u daken e nug nu Galile.

Jesus ni chuweg e liliy rok bo'or e girdi'
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

²⁹ Me chuw Jesus nge pi gachalpen u tafen e mu'ulung ngranod nga tafen Simon nge Andrew; me un James nge John ngorad. ³⁰ Ma bay e chitiningin e en nleengin Simon u bet nib m'ar nib gel e gowel u daken, ma nap'an ni yigi taw Jesus ngaram minog salpen ngak. ³¹ Me yan Jesus ngak, me kol pa' me suwonngal ngalang. Me chuw e gowel u daken, ma aram me tabab fare pin i ayuwegrad ko tin nge yag ngorad.

³² Ma nap'an nike aw e lumor me fek e girdi' urngin e pi'in yad mm'ar nge pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad i yib ngak Jesus: ³³ Me mu'ulung gathon fare binaw nga mit e naun u

wean. ³⁴ Pire' e girdi' nib m'ar ni bo'or mit e liliy ni bay rorad ni gol nagrađ Jesus, ma bpire' e mo'onyan' ni tuluf ngar chuwgad rok e pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad. Ma de pag Jesus fapi mo'onyan' ni ngrogned ban'en, ya yad manang ko ir mini'.

Jesus ni machib u lan yu Galile

(Luke 4:42-44)

³⁵ Tanirran ni kab neap' me od Jesus nge yan nga wuru' e binaw, me yan ngabangi n'en ndariy e girdi' riy, me par u rom nge meybil. ³⁶ Me yan Simon nge pi tafager rok ni yad be gay Jesus i yan; ³⁷ ma nap'an nra pir'eged me lungurad ngak, "Be gayem urngin e girdi'."

³⁸ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Thingar darod ko pi binaw nib chugur ngaray, ya ngku gu machib riy, ya er fag ni kugub."

³⁹ Me yan u lan tafen e mu'ulung ni gubin u lan yu Galile, ni be machib ma be tuluf e mo'onyan' rok e pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad.

Jesus ni golnag be' nib mo'on

(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

⁴⁰ Me yib be' nib daraw ngak Jesus ni be wenig ngak nike ragbug u p'eowchen ni be ga'ar ngak, "Fa'anra bm'agan'um ngay, mrayag rom ni ngam be'ech nigeğ."†

⁴¹ Me taganan'S Jesus ngak, me k'iyag pa' nge math ngak me ga'ar, "Bm'agan'ug ngay, aram e ngam be'ech!" ⁴² Ma kachingiyal' nem me chu w e daraw rok fa'anem nge gol. ⁴³⁻⁴⁴ Me ri tay Jesus chiylen ngak ni ga'ar, "Dabmog murung'agen e n'en ni kug rin' ngom ku be'. Machane mman ndab mu tal u bang ngam man mu taw ngak e prist nge guy ko kabay e daraw rom fa dakuriy, ma ga pi' fare maligach ni fa'ani yog Moses, ni nge mang mich rom ngak urngin e girdi' ndakuriy e daraw rom e chiney." Ma aram me l'oeg nge yan ni kachingiyal' nem.

⁴⁵ Me yan ngi i weliy murung'agen i yan, ni aram tapgin ma dakiyag ni yan Jesus ngalan reb e binaw nga fithik' e girdi' ni yo'or. Mi i par Jesus ko yungi n'en ndariy e girdi' riy, me mang girdi' e ur bad ngak u gubin yang.

2

Jesus ni chuweg e mugutgut rok be'

(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

¹ Me yan in e rran miki sul Jesus bayay nga Kapernaum, me wear thin nike sul nga tafen. ² Me mu'ulung e girdi' ni pire'

† 1:40 NGAM BE'ECH NIGEĞ: Re m'ar ni daraw ney e ra bay rok be' ma ke alit ko yalen rorad. § 1:41 taganan'; boch e babyor e bay riy ni damumu w.

ndakuriy bang nra ni par ngay, ni mus nga langan e mab u wean. Me ere i machibnag Jesus e thin rok Got ngorad, ³ me fek aningeg e girdi' be' nib mo'on nib mugutgut i yib ngak. ⁴ Ma de yag nra chugurgad ngak Jesus ni bochan e girdi' ni bo'or nike sug u to'oben. Miyad chabliy e chigiy u puluwon Jesus ngalang. Ma nap'an ni m'ay i chabliy rorad, miyad nguchuruy fare wormel nga but', nike mol fare mugutgut nga daken. ⁵ Me guy Jesus gelngin e pagan' rorad ngak, me ga'ar ngak fare mugutgut, "Fakag, ke m'ayfan e denen rom."

⁶ Ma bay boch e tamchib ko Motochiel ni kar pired nga but' ko gin'em ni yad be fithrad u lanin'rad ni be lungurad, ⁷ "Mangfan ni be non e cha'nem ni aram rogon nib togopluw ngak Got? Ya dariy be' nrayag ni nge n'ag fan e denen; ya kemus ni Got e rayag rok!"

⁸ Ka chingiyal' nem me nang Jesus e n'en ni be learnag fapi cha', ma aram me ga'ar ngorad, "Mangfan ni gimed be leam ni errogon? ⁹ Gur mmom ni nge lunguy ko re mugutgut ney, ke m'ayfan e denen rom, fa nge lunguy ngak, mu sak'iy ngam fek e wormel rom ngam man? ¹⁰ Ere nggu dag ngomed ni en ni Fak e Girdi' e bay gelngin u fayleng ni nge n'ag fan e denen." Ma aram me ga'ar ngak fa'anem nib mugutgut, ¹¹ "Be lungug ngom, mu sak'iy ngam fek e wormel rom ngam man nga tafnam!"

¹² Ngiyal' nem ni yad be changar ngak ni yad gubin, me sak'iy fare mo'on me fek e wormel rok nge yan nib gurgur. Mi yigo'o ra gin gad ko n'en nike rin' Jesus ngak fa'anem, mi yigo'o rogned e sorok ngak Got ni be lungurad, "Dawor da guyed ban'en ni aray rogon bi'id!"

Jesus ni pining Levi

(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

¹³ Me sul Jesus bayay nga to'oben e lipath nu Galile. Me mu'ulung e girdi' ni pire' ngak ngi i machib nagraad. ¹⁴ Ma nap'an ni be yan me guy Levi ni be' nib takunuy e tax ni fak Alfeus nike par nga but' u lan e ofis rok. Me ga'ar Jesus ngak, "Mu un ngog." Me sak'iy Levi nge un ngak.

¹⁵ Me n'uw nap'an boch me abich Jesus u naun ku Levi. * Ma bo'or e pi'in yad ba takunuy e tax nge pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad ni ur uned ngak Jesus ni yad bay u rom, me yan i un bo'or i yad ngak Jesus nge pi gachalpen nga tebel ko abich. ¹⁶ Ma nap'an ni guy e pi'in tamchib ko Motochiel ni kuyad boch e Farise nike un Jesus ko abich nga fithik' e pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad nge pi'in yad ma kunuy e tax, ma aram me lungurad ngak pi gachalpen Jesus,

* **2:15** u naun ku Levi; ara u naun (ku Jesus).

“Mangfan nike un Jesus nga fithik’ e pi’in yad ma kunuy e tax nge pi’in ndabun e girdi’ nu lan binaw dakenrad ko abich?”

¹⁷ Me rung’ag Jesus e n’en ni yad be yog me fulweg ngorad ni ga’ar, “Pi’in yad ba gol e dariyfan e togta ngorad, ya kemus ni pi’in yad bm’ar e bay fan e togta ngorad. Gathi ku gub ni nggu pining e pi’in yad ba yal’uw, ya ku gub ni nggu pining e pi’in ndabun e girdi’ nu lan binaw dakenrad.”

Ba de’er u murung’agen e pag e abich

(Matthew 9:14–17; Luke 5:33–39)

¹⁸ Me yan i ba ngiyal’ nike par e pi’in yad ma un ngak John nma tawfe nge pi Farise ni kar paged e abich. Me yib boch e girdi’ ngak Jesus, miyad fith ni lungurad ngak, “Mangfan nike par pi gachalpen John nma tawfe nge pi gachalpen e pi Farise ni kar paged e abich, ma de un pi gachalpem i pag e abich?”

¹⁹ Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Gimed be finey ni pi’in kan piningrad ni ngarbad ko madnom ko mabgol e ngar pired ndab ra ked ban’en? Bmuduwgil ndanga’! N’umngin nap’an ni bay rorad e re mo’on ni ir e ngan ngongliy e mabgol rok e dabiya ni ngar pired ni dab ra abichgad. ²⁰ Machane bay ba ngiyal’ ni bayi taw ngay ni ireram e ngiyal’ ni bay ni fek fare mo’on rorad; nap’an nra taw ko chirofen nem ma aram mra paged e abich.

²¹ “Dariy be’ nra fek bangi mad ni kab be’ech nge thufeg nga ba mad nike kaday. Ya ra rin’ me gireng fa gi mad nib be’ech nge guchthuy yu yang ko fare mad nike kaday, nge ngongliy reb e chobol ni ka ba ga’ boch. ²² Ma ku errogon ndariy be’ nma ngal’uweg e wayin nib be’ech ngalan e tutuw ni keru’ e gamanman ni tafen e wayin nike kaday. Ya ra rin’ ni aram rogon, mra bilig e wayin fapi tutuw ni kaday ni keru’ e gamanman, me maadab e wayin nge fapi tutuw. Tutuw ni keru’ e gamanman ni kab be’ech e nge mang tafen e wayin ni kab be’ech!”

Ba de’er u murung’agen e Sabbath

(Matthew 12:1–8; Luke 6:1–5)

²³ Me reb e Sabbath ni be yan Jesus u bochpa’ i kanawo’ u fithik’ e woldug ni *wheat*, ni be un pi gachalpen ngak, me tabab pi gachalpen i t’ar wom’ngin fapi woldug. ²⁴ Me ga’ar e pi Farise ngak Jesus, “A mu guy, rib togopluw ko Motochiel rodad ni nge rin’ pi gachalpem e pin’en ni be’er ni yad be rin’ ko rofen ni Sabbath!”

²⁵ Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Dawor mbe’eged murung’agen e n’en ni rin’ David ko ngiyal’ ni dariy e ggan rok me yib e bilig ngak nge pi’in yad be un ngak? ²⁶ Ya yan ngalan e naun rok Got me kay e flowa ni kan pi’ ngak Got ni fa ngiyal’nem ni Abiathar e fare Prist ni Th’abi Ga’. Rogon ko

Motochiyel rodad e kemus ni pi prist e rayag ni ngar ked e re flowa nem, machane me kay David, miki pi' ngak e pi'in yad be un ngak."

²⁷ Me ga'ar Jesus ngak fapi Farise, "Sunumiy Got e Sabbath ni nge yib fan ko girdi'; ma gathi sunumiy Got e girdi' ni girdi' e nge yib fan ko Sabbath. ²⁸ Aram fan ni en ni Fak e Girdi' e ku ir e Somol ko Sabbath."

3

Be' nib mo'on nib marwoth baraba' i pa'

(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

¹ Me ere ki sul Jesus bayay ngalan tafan e mu'ulung, ma bay be' nib mo'on riy nib marwoth baraba' i pa'. ² Ma bay boch e girdi' u rom ni ur fineyed ni gomanga yigi yib tapgin nge yag ni rogned ban'en nib kireb nike rin' Jesus; ma aram miyad yip' e damit ngak ngar guyed ko ra golnag be' ko liliy ko rofen nem ni Sabbath fa danga'. ³ Me ga'ar Jesus ngak fare mo'on nib marwoth pa', "Moy ngara' ngam'on." ⁴ Me fithrad ni ga'ar, "Mang e ma pagdad e Motochiyel rodad ngad rin'ed ko chirofen ni Sabbath? Ngan ayuweg e girdi' fa ngan gafgow nagrad? Ngan ayuweg e pogofan ku be' fa ngan thang?"

Miyad par ndakur nonod. ⁵ Me ere i changar Jesus u owcherad i yan nike puwan', machane ku errogon ir nike kireban' ngorad nga farad gelan' nga fithik' e balyang. Me ga'ar ngak facha', "Mu k'iyag pa'am." Me k'iyag pa', ma aram me manigil pa' nge sul ngarogon. ⁶ Ma aram me chuw fapi Farise u lan tafan e mu'ulung mranod ni ka chingiyal' nem ngar mu'ulunggad boch e girdi' ko ba' rok Herod e girdi'; miyad puruy'nag e n'en nra rin' me yib tapgin ni ngar li'ed Jesus ngem'.

Girdi' ni pire' ni mu'ulung nga to'oben e lipath

⁷ Me chuw Jesus nge pi gachalpen ngranod u rom ko lipath nu Galile, me yib e girdi' ni pire' ngar uned ngak, ni go' rabad u Galile, ngu Judea, ⁸ ngu Jerusalem, ngu lan e nug nu Idumea, ngu lan e nug u ba'nem e lul' ni Jordan, ngu to'oben e pi binaw nu Tyre ngu Sidon. Pi girdi' nem ni aram urngin e rabad ngak Jesus, ya kar rung'aged e pin'en ni be rin'. ⁹ Pi girdi' nem ni mu'ulung ngak Jesus e ri yad pire', ma aram me yog Jesus ngak pi gachalpen ni ngar fal'eged rogon e bowoch, ni bochan e nge af nga daken nge siy kuni apniy. ¹⁰ Ke yo'or e girdi' nike gol nagrad ko liliy, ma aram e urngin e girdi' ni yad bm'ar ma yad be apinpin i yan ngak ngam'on nra bagayad ma be guy rogon ni nge math ngak. ¹¹ Ma gubin ngiyal' ni yad ra mada' e pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad miyad paraw u p'ewchen

nga but' miyad tolulnag ni be lungurad, "I gur fa en ni Fak Got gur!"

¹² Me ri tay Jesus chiylen ngak fapi mo'onyan' ndab rogned ko ir mini'.

Jesus ni mel'eg fa ragag nge l'agruw i apostel
(Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

¹³ Me yan Jesus nga daken bburey me pining e pi'in ba'adag ni ngarbad ngak. Miyad yib ngak, ¹⁴ me mel'eg ragag nge l'agruw i yad, me tunguy fithingrad ni apostel. Me ga'ar ngo-rad, "Kug mel'egmed ni ngam pired rog; ma bay gol'oegmed ngam marod ngam machibgad i yan, ¹⁵ ma bay yib gelngimed ni ngam tulufed e mo'onyan' ngar chuwgad ko pi'in kar yinggad ngorad."

¹⁶ Ba'aray fa ragag nge l'agruw ni mel'egrad: ni aram Simon (ni tunguy Jesus Peter ngak); ¹⁷ nge James nge John, ni yow l'agruw ma fak Zebede yow (me tunguy Jesus Boanerges ngorow, ni fan e re bugithin ney e "Yow bod e Dirra'"); ¹⁸ nge Andrew, nge Filip, nge Bartholomew, nge Matthew, nge Thomas, nge James ni fak Alfeus, nge Thaddeus, nge Simon, nma tiyan' ko nam rok, ¹⁹ nge Judas Iskariot, ni pig nge yagnag Jesus.

Jesus nge Beelzebul
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

²⁰ Me sul Jesus ko fare naun ni be par riy. Miki mu'ulung e girdi' ni pire' ni pire' ngak ndaki pir'eg Jesus nge pi gachalpen ba ngiyal' ni gomanga rayag ni ngar abichgad riy. ²¹ Ma fa'ani rung'ag pi taferad Jesus murung'agen e ren'ey miyad yan ni ngar feked Jesus, "Ya be yog e girdi' nike sabalbalyang!"

²² Ma boch e tamchib ko Motochiel ni karbad u Jerusalem e yad be yog ni be lungurad, "Ke yib i ying Beelzebul ngak! Pilungen e mo'onyan' e ir e ke pi' gelngin Jesus nrayag ni nge tuluf e mo'onyan'." ²³ Ma aram me pining Jesus fapi girdi' ngarbad ngak, me non ngorad u fithik' e fanathin ni ga'ar, "Uw rogon ni nge tuluf Satan Satan? ²⁴ Fa'anra ruw raba'nag reb e nam ir ngar chamgow ngorow, ma bmuduwgil ni nge kireb fare nam. ²⁵ Ma fa'anra ruw raba' ta'ab tabinaw ngar chamgow ngorow, ma bmuduwgil ni nge wear fare tabinaw. ²⁶ Ma fa'anra ruw raba' e pi'in ke suweyrad Satan ngar togopluwgad ngorad, ma dabiya ni yad ra par, ya yad ra wear nge math owcherad.

²⁷ "Dariy be' nrayag ni nge chuw nga naun rok be' nib yargel nge fek e tin nib mil suwon ngak facha' ni fa'anra dabi m'ag fa'anem nib yargel ko som'on; nge mu' mfini fek e chugum rok fa'anem u naun rok.

28 “Gu be micheg ngomed ni girdi’ e rayag ni ngan n’ag fan gubin e denen rorad nge gubin ban’en nib kireb ni gomanga karogned. 29 Machane en nra yog e tin nib kireb nib togopluw ko fare Kan Nthothup e ri dabi n’ag Got fan e denen rok, ya ke rin’ reb e denen ni dabi m’ay machan bi’id.” 30 (I yog Jesus ni aram rogon ni bochan e keyog boch e girdi’ nike lungurad, “Ke ying e mo’onyan’ ngak.”)

Chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo’on
(Matthew 12:46–50; Luke 8:19–21)

31 Me taw e chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo’on. Miyad sak’iy u wuru’ e naun, miyad mol’og nge yan ngak ni nge yib ngorad. 32 Ma bay e girdi’ ni pire’ ni kar pired nga but’ ni kar cholngobiyyed Jesus, me lungurad ngak, “Mu sap, ba’aram e chitinam nge pi walagem ni pumo’on u wean ni yad be guyem.” 33 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “I mini’ e chitinag? Me mini’ e pi’in walageg ni pumo’on?” 34 Me changar u owchen fapi girdi’ ni kar cholngobiyyed ni yad ba par u but’, me ga’ar, “Mu sapgad! U roy e ba’aray e girdi’ riy ni chitinag nge pi walageg ni pumo’on! 35 Ya en nra rin’ e tin nib m’agan’ Got ngay e ir e walageg ni pumo’on, ma walageg ni ppin, ma chitinag.”

4

Fanathin ni murung’agen e en nma wereg e awoch u milay’
(Matthew 13:1–9; Luke 8:4–8)

1 Miki tabab Jesus bayay ko machib u to’oben e lipath nu Galile. Ma girdi’ ni mu’ulung ngak ni kar cholngobiyyed e ri yad pire’, ma aram me af Jesus nga daken bbowoch ni bay u lan e lipath, me par u daken nga but’; me par fapi girdi’ ni aram urngirad u daken e binaw u dap’e ran. 2 Ma bo’or ban’en ni i machibnag ngorad u fithik’ e fanathin, ma nap’an ni be machib nagraad me ga’ar ngorad, 3 “Mu telmed! Be’ nib mo’on e yan ni nge wereg awochngin e woldug. 4 Ma nap’an ni be wereg fapi awoch nga daken e milay’ me wear boch nga daken wo’en e girdi’ u milay’, me yib e arche’ i kay nge m’ay. 5 Ma boch e wear nga daken boch thal i but’ ni bay u daken e war. Ma de n’uw nap’an me tugul, ya dariy e but’ nib dib’ag u daken fapi awoch. 6 Ma nap’an ni tolang e yal’ me li’ fapi woldug ni ka fini tugul, ni bochan e de yan lik’ngirad nib to’ar nga fithik’ e but’, ma aram ma de n’uw nap’an me mororoy. 7 Ma boch fapi awochngin e woldug e wear nga fithik’ e pan ni bay rachangalen, me ga’ fapi pan ni bay rachangalen nge yabochboch ko fapi woldug nge li’, ma aram ma de k’uf. 8 Machane boch fapi awoch e wear nga daken e but’ nib yong’ol, me tugul nge ga’ me k’uf, ni

yu kaen e guyey wom'ngin, ma yu kaen e nel' i ragag, ma yu kaen e ra'ay." ⁹ Me ga'ar Jesus, "Fa'anra bay telmed ni ngam rung'aged ban'en ngay, me ere mu telmed!"

N'en ni fan fapi fanathin

(Matthew 13:10–17; Luke 8:9–10)

¹⁰ Nap'an ni bay Jesus ni go' ir me yib boch fa pi'in ur motoyilgad ngak ni yad fare ragag nge l'agruw i gachalpen ngarbad ra weniggad ngak Jesus ni nge weliy fan fapi fanathin ngorad.

¹¹ Me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed e kan weliy ngomed e tin nda nnang ni murung'agen e gagiye rok Got. Machane boch e girdi' e kan machibnag urngin ban'en ngorad u fithik' e fanathin, ¹² ni fan e

'Bay ur changargad,

ma dab ra guyed ban'en;

ma ngar motoyil ra motoyilgad,

ma dab ra nanged fan.

Ya fa'an yad ra nang fan, ma sana yad ra pigicheal ngak Got, nge n'ag fan u wan' e kireb ni kar rin'ed.' "

Jesus ni weliy fan fare fanathin ni murung'agen e en nma wereg awochngin e woldug u milay'

(Matthew 13:18–23; Luke 8:11–15)

¹³ Me fith Jesus ngorad ni ga'ar, "Da mu nanged fan e re fanathin ney? Ere ra di'in mi gimed nang fan urngin e fanathin? ¹⁴ En nma wereg e awoch e er e en ni be wereg e thin rok Got. ¹⁵ Ma fapi awoch ni wear nga daken wo'en e girdi' u milay' e be yip' fan e pi'in ni rung'ag e thin rok Got, me yib mo'onyan' i fek fapi thin rok Got ni kan wereg nga lanin'rad. ¹⁶ Ma boch e girdi' e bod e awoch ni wear nga daken bochi thal i but' ni bay u daken e war. Nap'an ni yugu yad ra rung'ag e thin rok Got nnog ngorad miyad fol riy ni kar felfelan'gad ngay. ¹⁷ Machane ri de rich nga fithik' i lanin'rad, ma aram e de par fapi thin rok Got u lanin'rad nib n'uw nap'an. Ma fa'ani yib e gafgow fa togopluw ni bochan e re thin rok Got nem, mra paged yad ni ka chingiyal' nem.

¹⁸ Ma boch e girdi' e yad bod e awoch nni wereg nga fithik' e pan ni bay rachangalen. Ireray e picha' nrung'aged e thin rok Got, ¹⁹ machane bochan e pin'en nma magafan' e girdi' ngay ko biney e tamilang, nge chogowen e fel' rogon, nge urngin mit ban'en ni yad be chogownag ni nge yag ngorad e sugnag lanin'rad nge thang fapi thin rok Got u lanin'rad, ma aram ma dar k'ufgad. ²⁰ Machane boch e girdi' e bod e awoch nni wereg nga daken e but' nib yong'ol. Nrung'aged e thin rok Got, miyad fol riy miyad k'uf, ni boch i yad e guyey wom'ngin,

ma boch i yad e nel' i ragag wom'ngin, ma boch i yad e ra'ay wom'ngin."

Ba magal ni bay u tan baraba' i ban'en
(Luke 8:16-18)

²¹ Me ul ul Jesus ngay ni ga'ar, "Bay be' ni ka'a fek ba magal i yib nga naun ni kan abweg meyib i tay nga tan baraba' i ban'en fa nga tan e bet? Gathi ra tay nga tagil' e magal? ²² Demturug e n'en ni kan mithag ma bay ni fek i yib ngalan e tamilang. ²³ Fa'anra bay telmed ni ngam rung'aged ban'en ngay, me ere mmotoyilgad!"

²⁴ Miki ga'ar ngorad, "Mu uthmed telmed ko tin ni gimed be rung'ag! Ya rogon ni gimed ra turguy ban'en nga daken be' e ku aram rogon nra turguy Got nga dakenmed, nra pag e fol riy. ²⁵ Ya en ni bay ban'en rok e bo'or e bay ni pi' ngak; ma en ndariy ban'en rok e bay ni fek rok e chu'uw ni bay rok."

Murung'agen awochngin e woldug ni tugul

²⁶ Miki ga'ar Jesus, "Gagiyeg rok Got e bod be' ni wereg e awoch u milay' rok. ²⁷ Mi i mol nneap' ma be od ni rran, ma be tugul fapi awoch ni be ga' i yan. Machane de nang rogon e n'en ni rin' me yodorom. ²⁸ But' e ir e ayuweg e woldug nge ga' nge yib wom'ngin; som'on e mak'uf riy ni ka fini bugor ni kab mererey, ma bin migid e ke m'ug fare muk'uf riy ni polo' ndawori puf, me migid me puf iman wom'ngin me m'ug wom'ngin ni pire'. ²⁹ Ma nap'an ni el fapi wom'ngin ma aram me fek fa'anem e kama rok nge tabab ko maruwel, ya ke taw ngal'an ni ngan th'ab e woldug ngan fek wom'ngin."

Fanathin ni murung'agen awochngin e mustard
(Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

³⁰ Me ga'ar Jesus, "Susun e be mang e gadad ra susunnag e gagiyeg rok Got ngay? Fa mang fanathin e ir e gadad ra maruwel ngay nge mang ir e tamilangnag?" ³¹ Bod rogon ba awochngin e mustard, ni ir e th'abi achichig u fithik' urngin mit e awoch u fayleng. Me fek be' nge yung; ³² ma fa'ani munmun me tugul nge ga' nge mang ir e th'abi ga' u fithik' urngin e woldug. Me yib papa'ngin ni ba ga', me yib e arche' ra toyed taferad ko yungi n'en nib tagalul' u fithik' i papa'ngin."

³³ Mi i machibnag Jesus e thin rok ngak e girdi' ni i maruwel nga bo'or e fanathin ni bod e tiney, ni i weliy ngorad urngin e tin nrayag ni ngar nanged fan. ³⁴ Kemus nu fithik' e fanathin e i machib ngorad riy; ma ngiyal' i n'en ni go' yad pi gachalpen e aram e ngiyal' nma weliy urngin ban'en ngorad nge puf u wun'rad.

Jesus ni mocha'nag e nifeng nib gel

(Matthew 8:23–27; Luke 8:22–25)

³⁵ Chirofen nem nike yan i gonowrug me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Mmarow ngdarod nga ba'nem e lipath." ³⁶ Me ere ra paged fapi girdi' ni aram urngin; me af pi gachalpen Jesus ko fare bowoch ni bay Jesus u lan ngranod. Ma ku bay yugu boch e bowoch u rom. ³⁷ Me yib e nifeng nrib gel ngorad ma be t'ar e n'ew ngalan e bowoch, nge chugur i sug e ran u lan e bowoch. ³⁸ Ma bay Jesus u p'ebuk' e bowoch nike mol nike teyey' ko gayul, miyad pug me lungurad ngak, "Tamchib, mog, dariyfan u wun'um ni gadad ra yim'?"

³⁹ Me suwon Jesus me non ko nifeng ni ga'ar, "Mmocha'!" Me ga'ar ngak e n'ew, "Mu gapas!" Me mocha' e nifeng, me aw e cho'. ⁴⁰ Me ga'ar Jesus ngorad, "Mang ni kam rusgad? Kadawori michan'med ngak Got?"

⁴¹ Me ri gel e tamdag rorad, me lungurad rorad, "Mini' e cha'ney? Ni mus ko nifeng nge n'ew ma be fol rok!"

5

Jesus ni golnag be' nib mo'on nike ying e mo'onyan' ni pire' ngak

(Matthew 8:28–34; Luke 8:26–39)

¹ Marbad nga baraba' fare lipath nu Galile ko nug nu Gerasa. ² Ma nap'an ni chuw Jesus u daken e bowoch ngeb nga but' me yib be' nib mo'on ngak ni yib u lan e yiy ni yima chibgiliy e yam' riy. ³ Re mo'on nem e be' nike ying ba mo'onyan' ngak nma par u fithik' e pi yiy ni ba'aram ni yima chibgiliy e yam' riy; ndakuriy be' ni ku rayag ni nge m'ag e chen ngak nge par. ⁴ Ke yo'or yay ni ka ni m'ag e chen nga ay nge nga pa', machane gubin yay nni yodoromnag me t'ar e chen u pa' me pirdi'iy e wasey u ay nge t'ar. Ma kayigi pag feni yargel ndakuriy be' nrayag ni nge tapngiy; ⁵ ni yugu be yan u fithik' e burey nge yiy ni yima chibgiliy e yam' riy ni rran nge neap', ni be tolul ma be maad'adnag downgin ko malang.

⁶ Kab orel boch me changar me guy Jesus; me mili yan ngak, me yan i ragbug u p'eowchen nga but', ⁷ me tolul ni ba ga' laman ni be ga'ar, "Jesus, ni Fak Got ni Th'abi Tolang! Mang e ga be finey ni ngam rin' ngog? Gu be wenig ngom u mit Got ndab mu gechig nige!" ⁸ (I yog e re bugithin ney ni bochan e be ga'ar Jesus ngak," Mo'onyan', moy nga wuru' i downgin e cha'ney!")

⁹ Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "I mini' fithingam?" Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "I Bu'ulung fithingag, ya gamad pire'!" ¹⁰ Me par ngi i wenig ngak Jesus ni dabi chuweg fapi mo'onyan' ko gi nug nem.

¹¹ Ma bay ba ran' i babiy ni pire' ni yad ba chugur ngorad, ni yad be abich u daken sigre'en e burey. ¹² Me wenig fapi mo'onyan' ngak Jesus ni be lungurad ngak, "Mu pagmad nggu warod ko pi babiy nem nggu yinggad ngorad." ¹³ Ma aram me pagrad. Me chuw fapi mo'onyan' u fithik' i downgin fa'anem mranod ra yinggad ngak fapi babiy. Ma fare ran' i babiy ni gonap'an e yad l'agruw i biyu' e ra milgad ngranod ra mulgad u taban bangi war ngalan fare lipath ngar limochgad.

¹⁴ Me ere mil fa picha' ni yad e ur gafaliyed fapi babiy, ngar wereged murung'agen u lan e binaw i yan nge yungi n'en ni yibe par riy yibe woldug. Me yan e girdi' ngranod ra guyed e n'en nike buch. ¹⁵ Ma fa'anra bad ngak Jesus miyad guy fa'anem ni fa'ani immoy ni ying fare ulung i mo'onyan' ngak nike par nga but', nike yin' e mad ma ke sul laniyan' ngak, ma aram e yib e tamdag ngorad ni yad gubin. ¹⁶ Ma pi'in nra guyed e n'en ni rin' fa'anem ni ying e mo'onyan' ngak nge n'en ni rin' fapi babiy e go' ra weliyed e tin nra guyed. ¹⁷ Ma aram miyad wenig ngak Jesus ni nge chuw ko nug rorad.

¹⁸ Ma nap'an ni af Jesus ngalan e bowoch me wenig fare mo'on ngak, ni fa'ani immoy ni ying fapi mo'onyan' ngak ni be ga'ar, "Nggu un ngom!"

¹⁹ Ma de pag Jesus fa'anem ni nge un ngak. Machane me yog Jesus ngak ni ga'ar, "Mu sul ngak girdi'en e tabinaw rom ngam weliy ngorad urngin e n'en ke rin' Somol ngom, nge gelngin e runguy nike tay ngom!"

²⁰ Ma aram me yan fa'anem nge yan ngalan bangi nug ni Ragag e Binaw fithingan, ni be weliy murung'agen e n'en nike rin' Jesus ngak; ma urngin e pi'in rung'ag e go' ra gin gad ngay.

Bochi pin ni fak Jairus nge fare pin ni math nga wuru' e mad rok Jesus

(Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

²¹ Me sul Jesus u bowoch nga baraba' fare lipath. Me mu'ulung e girdi' ni pire' ni pire' ngak u rom u to'oben e lipath. ²² Me yib Jairus ni ir reb e tolang u tafen e mu'ulung ko gin'em, ma nap'an ni guy Jairus Jesus, me paraw nga but' u to'oben i ay, ²³ me wenig i wenig ngak Jesus ni be ga'ar, "Bay bochi pin ni fakag, ni kari ubchiya'. Wenig ngom, moy ngam tay pa'am nga daken nge gol, me siy ki yim'!"

²⁴ Me un Jesus ngak ngranow. Me un e girdi' ngak Jesus ni pire' ni pire' ni yad be apinpin ngak u gubin yang.

²⁵ Ma bay be' ni bpin u rom nrib gel e gafgow ni be tay, ya nga ragag nge l'agruw e duw nib m'ar nib molul, ²⁶ ma ke yo'or e togta ni be yan ngorad ma der gol. Ke pi' urngin e salpiy rok nga puluwon e taflay ni yibe tay ngak ke m'ay, machane der yodor boch ko liliy rok, ya fini aram e be

ubchiya'. ²⁷ Ma ke rung'ag murung'agen Jesus, ma aram me yib u fithik' e girdi' u keru' Jesus, ²⁸ ni be ga'ar u wan', "Yugu ra gu math ko mad rok, ma ke muturug ni ngug gol."

²⁹ Me math ko mad rok Jesus, ma ka chingiyal' nem me tal racha'en; me thamiy rok nike gol ko m'ar rok. ³⁰ Ma ka chingiyal' nem me thamiy Jesus nike yan gelngin nma golnigey nga wuru' i downgin. Ma aram me cheal u luwan u fithik' e girdi' me fith ni ga'ar, "Mini' e ke math ko mad rog?"

³¹ Me fulweg pi gachalpen ngak ni lungurad, "Ga be guy e pi girdi' ney ni yad be apinpin ngom; ere mang ni ga be fith ko mini' e ke math ngom?"

³² Yugu aram rogon, machane de tal Jesus ni yigi i chachangar u to'oben ni nge guy e en nike math ngak. ³³ Me thamiy fare pin rok nike gol; me yib ni be da'da' ko marus, me paraw nga but' u to'oben i ay Jesus me weliy salpen ngak nge n'en ke rin' ma ke gol. ³⁴ Me ga'ar Jesus ngak, "Fakag, michan' rom ngak Got e ke gol nigem. Mman nike pagan'um, ya kam gol ko m'ar rom."

³⁵ Ma nap'an ni ka be yog Jesus e re bugithin ney, me yib boch e girdi' u tafen Jairus me lungurad ngak Jairus, "Fachi pin ni fakam e ke aw e fan rok. Ere dakuriy fan ni ngam magawonnag e re tamchib nir."

³⁶ Ma Jesus e de mateal ko* n'en ni yad be yog, me ga'ar ngak Jairus, "Dab mu rus, kemus ni nge michan'um ngak Got."

³⁷ Ma de pag Jesus be' ni nge un ngak, kemus ni yigo'o Peter, nge James, nge walagen James ni John. ³⁸ Marbad nga tafen Jairus ni ir reb e pilung u tafen e mu'ulung, me guy Jesus e girdi' me rung'ag lamrad nike mada' ngalang ni yad be yor ma yad be dololoy'. ³⁹ Ma nap'an ni chuw Jesus nga naun me ga'ar ngorad, "Mangfan nike mada' lammed ngalang ma gimed be yor? Ya cha'nir e dawori aw e fan rok, ya be mot!"

⁴⁰ Ma aram miyad moningnag ni yad gubin, me yog Jesus ngorad ni ngranod nga wean ni yad urngin, me fek e chitamngin nge chitiningin fachi pin, nge fa dalip i cha' ni gachalpen ngranod ngalan fare senggil ni kan moleg fachi pin riy nga but'. ⁴¹ Me kol pa' fachi pin me ga'ar ngak, "*Talitha koun*," ni fan e re bugithin ney e, "Fachi pin! Be lungug ngom, mu suwon!"

⁴² Ka chingiyal' nem me suwon ngi i yanyan. (Ya ri ragag nge l'agruw e duw yangren.) Ma fa'ani yodorom fachi pin mi yigo'o ra gin gad ngak nike balyangan'rad! ⁴³ Me ri tay Jesus chiylen ngorad ndab rogned ku be' e tin ni kar guyed nike rin' ngak fachi pin, me ga'ar ngorad, "Mu pi'ed ban'en ngak nge kay."

* 5:36 de mateal ko; ara de rung'ag.

6

*Yu Nazareth nra dabuyed Jesus
(Matthew 13:53–58; Luke 4:16–30)*

¹ Me ere chuw Jesus u rom nge sul ko binaw rok, ni yad pi gachalpen. ² Ma nap'an ni taw ko Sabbath me tabab ko machib u lan tafen e mu'ulung. Ma bo'or e girdi' ni ur moyed u rom, ma fa'an rrung'aged e machib rok miyad gin ngak ni yad gubin. Miyad fithrad ni lungurad, "U uw e nang e cha'ney urngin e pin'ey riy? U uw e fek e gonop rok riy? Ma uw rogon ni be ngongliy e pi maang'ang nem?" ³ Gathi ir fare daiksang ni fak Maria, ma walagen James, nge Joses, nge Judas, nge Simon? Ma gathi ma par pi walagen ni ppin u roy?" Ma aram mra dabuyed ni ngar motoyilgad ngak.

⁴ Me ga'ar Jesus ngorad, "Be' nib profet e gubin yang ni yima tayfan riy, ma kemus ni girdi' nu lan binaw rok, nge girdi'en, nge girdi' nu tabinaw rok e der tayfan."

⁵ Ma aram e dakiyag ni nge ngongliy e maang'ang u rom, ma kemus ni in e girdi' e tay pa' nga dakenrad nge gol nagrads.

⁶ Me ri gin ngorad ni bochan e de michan'rad ngak.

*Jesus ni l'oeg fa ragag nge l'agruw i gachalpen ngranod
(Matthew 10:5–15; Luke 9:1–6)*

Ma aram me yan Jesus ngalan urngin e nochi binaw nib chuchugur ngaram ni be machibnag e girdi'. ⁷ Ma aram me ulunguy Jesus fa ragag nge l'agruw i gachalpen me l'oegrad ngranod ni yad lal'agruw. Me pi' mat'awrad nrayag ni ngar tulufed e mo'onyan', ⁸ me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Ngam marod ko milekag ndariy ban'en ni ngam feked, kemus ni sog e ngam feked; ma dab mu feked e ggan, nge tutuw nma fek e pi'in nma man ban'en, ma dab mu ted e salpiy ngalan e bel ko mad romed. ⁹ Mi gimed yin' e sus, ma dab mu feked reb e kenggin e mad ni ngam thiliyeged ko bin ni bay u dakenmed."

¹⁰ Miki yog ngorad ni ga'ar, "Fa'an gimed ra taw nga reb e binaw mi gimed par rok girdi'en e re tabinaw ni kar feked gimed nga taferad nge mada' ko ngiyal' ni ngam chuwgad ko fare binaw. ¹¹ Ma fa'anra mmard ngabang ndabun e girdi' riy ni kam marod ngay fa daburad ni ngar motoyilgad ngomed, mi gimed chuw riy, mi gimed rurug e rifrif u emed nge chuw e fiyath riy, ni aram e gimed be dag ngorad nib kireb e tin ni kar rin'ed!"

¹² Ma aram mranod ngu'ur machib nged i yan ndabisiy ni nge pi' e girdi' keru'rad ko denen ni yad be rin'. ¹³ Ma bo'or e mo'onyan' nra tulufed ngar chuwgad u fithik' e pi'in kar yinggad ngorad, ma bo'or e girdi' ni yad bm'ar nra liyfed e gapgep nga dowrad ngar golgad.

Yam' ni tay John nma tawfe
(Matthew 14:1–12; Luke 9:7–9)

¹⁴ Me rung'ag Herod ni Pilung* murung'agen e pin'ey, ya ke wear murung'agen Jesus ni yigo'o kan nang i yan. Me ga'ar boch e girdi', "I John ni i tawfe e ke fos ko yam'! Aram fan ni bay gelngin ni nge ngongliy e maang'ang."

¹⁵ Machane me ga'ar boch e girdi', "I Elijah."

Ma boch e girdi' e lungurad, "Ir reb e profet ni bod reb fapi profet ni kakrom."

¹⁶ Ma nap'an ni rung'ag Herod murung'agen ni aram rogon me ga'ar, "I ir fa'anem i John ni i tawfe nike fos ko yam', ni fa'an gog faram ni ngan th'ab k'angan!" ¹⁷ Herod e ir e yog ni ngan kol John ngan m'ag nga nin' nga kalbus. I rin' Herod ni aram rogon ni bochan Herodias nike leengiy, ni leengin walagen ni pumo'on, ni aram Filip. ¹⁸ Ya yigi i yog John nma tawfe ngak Herod ni ga'ar, "De mat'aw ni kam leengiy leengin walagem!"

¹⁹ Me aw John nga laniyan' Herodias, me finey Herodias ni nge guy rogon ngan li' John ngem', ma dabiyaq ni nge rin' ni bochan Herod. ²⁰ Mi Herod e be tamdag ngak John, ya manang ni John e be' ni bfel' ma ba thothup, ma aram me tay ndab nli' ngem'. Ba'adag Herod nma motoyil ngak John, ni yugu aram rogon ni gubin ngiyal' nra motoyil ko tin ni be weliy John me yib e marus ngak.

²¹ Me yan i fel' rogon Herodias ba ngiyal' ko chirofen ni ngan madnomnag e ngiyal' nni gargeleg Herod riy, me ngongliy Herod ba madnom nge pining e pi tolang ko am ngay, nge pi tolang ko salthaw, nge ku boch e girdi' ni yad ba ga' ko nug nu Galile. ²² Ma nap'an ni yib bochi rugod ni fak Herodias† nge yib i churu' me felfelan' Herod ngak nge pi'in ni piningrad Herod ni ngar uned ngak ko madnom. Me ga'ar Herod ni Pilung ngak fachi pin, "Mang e n'en ni ga ba'adag ni nge yag ngom? Ya demturug e n'en ni ga ba'adag mrayag ni gu ra pi' ngom." ²³ Me ri micheg Herod ngak ni ga'ar, "Kari gu micheg ngom ni demturug e n'en ni ga ra yog ni nggu pi' ngom, ma gu ra pi', ni mus nga baley e gin ni gu be gagiyegnag!"

²⁴ Ma aram me yan fachi pin i fith e chitiningin ni ga'ar, "Mang e n'en ni ga ba'adag ni nggu ning?"

Me fulweg ngak ni ga'ar, "Mu ning lolugen John nma tawfe."

* 6:14 HEROD NI PILUNG: Herod Antipas, ni ir e ma gagiyeg u Galile. † 6:22 bochi rugod ni fak Herodias; boch e babyor e bay riy ni bochi rugod ni fak Herodias.

²⁵ Ka chingiyal' nem me sul fachi pin ngak Herod ni Pilung me yog ngak ni ga'ar, "Gu ba'adag ni ngam pi' lolugen John nma tawfe ngog e chiney ni kan tay nga lan e plet!"

²⁶ Ma aram me ri kireban' Herod ni Pilung; machane dabkiyag nra t'ar fen fachi pin ni bochan e thin ni yog ngak u p'eowchen urngin e pi'in ni piningrad ni ngar uned ngak ko madnom. ²⁷ Ma ka chingiyal' nem me l'oeg fare pilung reb e salthaw u fithik' e salthaw ni yad ma matanagiy ni nge yan i fek lolugen John i yib ngak. Me ere yan i th'ab k'angan u kalbus; ²⁸ me fek fare llug i yib nike tay nga lan e plet nge pi' ngak fachi pin, me pi' fachi pin ngak e chitiningin. ²⁹ Ma nap'an ni rung'ag pi gachalpen John murung'agen e n'en ni kan rin' ngak John, ma aram miyad yib ngar feked downgin ngranod ra chibgiliyed ko gin ni yima chibgiliy e yam' riy.

Jesus ni pi' gan fa lal i biyu' i girdi'

(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

³⁰ Me sul fapi apostel ngak Jesus, miyad yog ngak e tin ni kar rin'ed nge tin ni kar machib niked ngak e girdi'. ³¹ Ma bo'or e girdi' ni be yib ma tin ni be yan ndariy e ngiyal' nrayag ni nge abich Jesus nge pi gachalpen riy. Me ere ga'ar Jesus ngorad, "Mmarod ngdarod ngabang ndariy be' riy nga yugu mu toffangad bochu'uw." ³² Miyad af ngalan e bowoch ni go' yad ngar leked bangi yan' ndariy be' riy.

³³ Ma pire' e girdi' ni guyrad ni ka ranod, min poyrad; me mil e girdi' u gubin e binaw ngranod u arow ngranod ra son gad ko gin ni be sor Jesus nge pi gachalpen ngay. ³⁴ Ma nap'an ni chuw Jesus u bowoch nge yan nga daken e binaw, me guy e girdi' ni pire' ni pire', me ri taganan' ngorad, ya yad bod e saf nde moy e en nma gafaliyrad rorad. Ma aram me tabab i machibnag bo'or ban'en ngorad. ³⁵ Ma nap'an nike chugur ni nge aw e yal', me yib pi gachalpen ngak me lungurad, "Chiney e kari gonowrug, ma gin'ey e danir par riy. ³⁶ Mu non ngak e girdi' ngranod ko yungi n'en nib chugur ngaray ni yibe par riy yibe woldug, nge pi binaw nib chugur ngaray ngar chuw'iyed ban'en ngar ked."

³⁷ Me fulweg Jesus ni ga'ar ngorad, "Gimed e mpi'ed ban'en ngorad ngar ked."

Me lungurad ngak, "Gab adag ni gamad ra yan gu chuw'iyed urngin e flowa nrayag u l'agruw mir'ay yang e salpiy ni wasey nib silber† nggu pi'ed ngorad ngar ked?"

³⁸ Ma aram me fithrad Jesus ni ga'ar, "In yal' e flowa ni bay romed? Mu guyed ngam nanged."

† **6:37** SALPIY NI WASEY NIB SILBER: Ba salpiy ni wasey nib silber e pulwoy ko maruwel u reb e rran (mu guy e Mat 20:2.)

Ma nap'an nra nanged urngin me lungurad ngak, "Lal yal' nge l'agruw e nig."

³⁹ Me yog Jesus ngak pi gachalpen ni ngrogged ngak urngin e girdi' ngar yuulunggad ngar pired nga but' nga daken e pan nib galunglung. ⁴⁰ Me par fapi girdi' nga but' ni kar yuthalgad ni yad yu ulung ni yu ra'ay nge yu wugem reb e ulung. ⁴¹ Me fek Jesus fa lal yal' i flowa nge fa gali nig, me sap ngalang, me pining e magaer riy ngak Got. Mi i t'et'ar fa yu yal' i flowa ngi i pi' ngak pi gachalpen ngar f'othed ko girdi'. Ma ku errogon fa gali nig ni ki t'et'ar nge pi' ngorad ngar f'othed ko girdi' ni urngin. ⁴² Ma yad urngin nra ked ngar fosgad ngay. ⁴³ Me kunukunuy pi gachalpen Jesus e flowa nge nig ndaki m'ay i kay me gaman ragag nge l'agruw e dug riy. ⁴⁴ Mu fithik' fapi girdi' nra ked fa flowa e lal e biyu' e pumo'on ni ur moyed riy.

Jesus ni yan u daken e ran

(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

⁴⁵ Ka chingiyal' nem me yog Jesus ngak pi gachalpen ni ngar afgad nga bowoch ngar m'onod rok Jesus nga Bethsaida, ni bay nga baraba' fare lipath, me yog ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ngar sulod. ⁴⁶ Ma nap'an ni mu' Jesus i fangichiyrad me yan nga daken bburey ni nge meybil. ⁴⁷ Ma nap'an ni aw e lumor ma ke taw fare bowoch nga lukngun e lipath, ma bay Jesus u daken e binaw ni go ir. ⁴⁸ Me guy pi gachalpen ni kar gafgowgad ko maman, ya yad be yan nga mit e nifeng;§ me bingiyal' u thilin e dalip nge nel' e kolok ko tanirran me yib ngorad ni be yib u daken e ran. Me yan ni nge yan i thiliyegrad, ⁴⁹ machane miyad guy Jesus ni be yib u daken e ran, miyad finey nib kan, miyad tolul. ⁵⁰ Ya fa'anra guyed ni yad gubin miyad tamdag ngak.

Ka chingiyal' nem me non Jesus ngorad ni ga'ar, "Mu pagan'gad, ya gag, dab kum tamdaggad!" ⁵¹ Me af ngorad nga bowoch, me mocha' e nifeng. Me gin owchen pi gachalpen ko n'en ni kar guyed, miyad par ni kari balyangan'rad, ⁵² ya de yag ni ngar nanged fan fa yu yal' i flowa ni yodoromnag Jesus; ya de pat nga lanin'rad.

Jesus ni golnag e pi'in yad mm'ar u Gennesaret

(Matthew 14:34-36)

⁵³ Miyad th'ab e lipath ngarbad nga Gennesaret, miyad yuluy e bowoch u rom. ⁵⁴ Ma nap'an nra afgad u bowoch nga talang, ma ka chingiyal' nem me poy e girdi' Jesus. ⁵⁵ Me mil e girdi' u lan e binaw i yan ni yad be kunukunuy e pi'in nib m'ar ngu'ur gochowriyed yad i yib ko yu yang i n'en ni kar rung'aged ni bay Jesus riy, ni kan tayrad nga daken e wormel.

§ 6:48 yan i thiliyegrad; ara yib ngorad.

⁵⁶ Ma gubin yang ni i yan Jesus ngay, ni lan e pi binaw ni ba'achig, nge pi binaw ni ba ga', nge yungi n'en ni kan par riy yibe wolduge i gochowriye girdi' e liliy rorad riy nga lukngun e binaw, miyad wenig ngak Jesus ni nge pag e pi'in yad mm'ar nga yugu ra mathgad nga taban e thal ni wuru' e mad rok u but'; ma urngin e pi'in nra mathgad ngay e yigo'o ra golgad.

7

Thin ni i machibnag pi chitamangiy

(Matthew 15:1–9)

¹ Me mu'ulung e pi Farise nge boch e tamchib ko Motochiyel ngak Jesus nrabad u Jerusalem. ² Miyad guy boch pi gachalpen Jesus ni yad be abich nde be'ech pa'rad, ni fan e ren'em e bochan e dar luk nixed pa'rad nrogon nike yog e pi Farise ni nge rin' e girdi'.

³ (Ya pi Farise nge urngin piyu Israel e yad be fol ko tin ni af rok pi chitamangirad ngorad: dab ra abichgad ni fa'anra dab ra luk nixed pa'rad nrogon yalen ni yima lukuy pa'ay, ⁴ fa ra ked ban'en ni yib u market ni fa'anra dar luk nixed ko som'on.* Ma ku bo'or yugu boch yalrad nike af rok pi chitamangirad ngorad ni ka yad be fol riy, ni bod yalen e maluk kap, nge th'ib, nge plet, nge bet.†)

⁵ Me fith e pi Farise nge pi tamchib ko Motochiyel Jesus ni lungurad ngak, "Mangfan nder fol pi gachalpem ko yalen nike yib rok pi chitamangidad ni kakrom ke af ngodad, ma yad be abich nga pa'rad nde be'ech?"

⁶ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Rib sorok Isaiah ni profet ni fa'ani weliy murung'agmed, ni gimed e pi'in gimed ma dake moding nixed gimed, ni bod ni yoloy ni ga'ar:

I Got e ga'ar, 'Pi girdi' ney e yad be tayfag ko thin ni yad be yog, machane rib mal'af lanin'rad rog.

⁷ Mm'ayfan e siro' nge pigpig ni yad be tay ngog, ya pi motochiyel ni girdi' e sunumiy e yad be machibnag ngak e girdi' ni gowa pi motochiyel rog!

⁸ "Kam digeyed e motochiyel rok Got ma kam folgad ko tin ni be fil e girdi' ngomed."

⁹ Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar ngorad, "Rib soromed ni msasalpiyed ngam n'iged e motochiyel rok Got ni bochan e ngam ayuweged yalmed! ¹⁰ Ya ga'ar Moses, 'Mu liyor ko chitamam nge chitinam;' ku errogon ni yog ni ga'ar, 'En nra yog e chitamngin fa chitiningin nga dalib e thingar nli'

* **7:4** ban'en ni yib u market ni fa'anra dar luk nixed ko som'on; ara ban'en ni woran e market ni fa'anra dar luk nixed ko som'on. † **7:4** Boch e babyor e dariy riy e nge bet.

ngem'.' ¹¹ Machane gimed be fil ko girdi', ni fa'anra bay ban'en rok be' nrayag ni nge pi' nge fel' rogon e chitamngin fa chitiningin riy, machane me yog ni ga'ar, 'Ren'ey e Korban' (ni fan e re bugithin ney e ke ga'ar, ren'ey e ke mil suwon ngak Got), ¹² ma aram e ke yib e tawey rok ndabki ayuweg e chitamngin fa chitiningin. ¹³ Ireray kanawo'en ni gimed be darifannag e thin rok Got ni bochan e pin'ey ni gimed be fil ngak e girdi'. Ma bo'or bogi ban'en ni bod e tiney ni gimed be rin'."

Pin'en nma alitnag be'

(Matthew 15:10-20)

¹⁴ Me ere ki pining Jesus fapi girdi' ni aram urngirad ngarbad ngak bayay me ga'ar ngorad, "Mu telmed ngog ni gimed gubin, mi gimed guy rogon ngam nanged fan. ¹⁵ Dariy ban'en nra yan u wuru' i downgin be' nga fithik' i downgin nge alitnag facha'. Machane n'en nma yib u laniyan' be' e ir e ma alitnag facha'." ¹⁶ ‡

¹⁷ Ma nap'an ni digey Jesus fapi girdi' ni aram urngirad me yan ngalan e naun, me fith pi gachalpen fan fare fanathin ngak. ¹⁸ Me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed e gathi yugu ba tamilang boch an'med ngak yugu boch e girdi'. Mogned, dawor mu nanged fan? Dariy ban'en nra yan u wuru' i downgin be' nga fithik' i downgin nge alitnag facha', ¹⁹ ya gathi ke yan nga laniyan', ya ke yan ngalan gil'iggan ni bay yan u rom nga wuru' i downgin." (Re bugithin ney ni yog Jesus e aram e keyog ni gubin mit e ggan mra ni kay.)

²⁰ Miki ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "N'en nma yib u laniyan' be' e ir e ma alitnag facha'. ²¹ Yu fithik' i laniyan' be' e ir e ma yib e leam nib kireb riy ni ir e ma pingeg fa'anem nge darngal, me moro'ro' u fithik' e yargel, me thang e fan ko girdi', ²² miyow par be' ni gathi mabgol rok, me chogow, me rin' urngin mit e kireb; me sabanban, me puwlag, me awan', me t'ar e thin nga daken be', me tolngan', me balbalyang — ²³ urngin e pi kireb ney e ma yib u laniyan' be' nge alitnag fa'anem."

Michan' rok be' ni bpin

(Matthew 15:21-28)

²⁴ Me chuw Jesus u rom nge yan ngabangi nug nib chugur ko binaw nu Tyre. Me yan i par ngalan ba naun ni ba'adag ndariy be' ni nge nang ni bay u rom, machane de yag ni nge par nib mith. ²⁵ Me rung'ag be' ni bpin murung'agen Jesus, ni be' ni bpin nike ying ba mo'onyan' ngak bochi pin ni fak, ma

‡ 7:16 Boch e babyor e ka ni puthuy ngay e verse 16: Ere mu telmed ni fa'anra bay telmed ni ngam rung'aged ban'en ngay! (mu guy e 4:23).

ka chingiyal' nem me yib i paraw nga but' u to'oben i ay Jesus.
²⁶ Re pin nem e be' u bang, nni gargelnag u Fonicia ni bay u lan yu Syria. Me wenig ngak Jesus ni nge tuluf fare mo'onyan' nge chuw u fithik' i dow fak. ²⁷ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Som'on e ngaan duruw'iy e pi'in bitir; ya de mat'aw ni ngan fek gan e pi'in bitir nga nin' ko pilis."

²⁸ Machane me fulweg fare pin ni ga'ar, "Er rogon, machane mus ko pilis ni bay u tan e tebel nma kay e ggan nike aw u gan e pi'in bitir!"

²⁹ Me ga'ar Jesus ngak, "Bochan e re bugithin nir ni kamog ni fulweg ko tin kugog ma aram e ngam sul nga tafnam; ya fare mo'onyan' e ke chuw u fithik' i dow fakam!"

³⁰ Me ere sul fare pin nga tafen me pir'eg fare tir rok ni bay u bet; nriyul' nike chuw fare mo'onyan' rok.

Jesus ni chuwege bilingrok be' nib mo'on me yal'uwege thin u l'ugun

³¹ Me chuw Jesus u to'oben yu Tyre me yan u Sidon ko lipath nu Galile, ni yan u lan fa gi nug ni Ragag e Binaw fithingan.

³² Me fek boch e girdi' be' nib mo'on i yib ngak nib biling ma ba tagan e thin u l'ugun, miyad wenig ngak Jesus ni nge tay pa' nga daken. ³³ Me fek Jesus fa'anem ni go ir nga orel ko fapi girdi' ni aram urngirad, me tay l'agruw bugul i pa' ngalan tel, me thuw me math nga bolowthen. ³⁴ Me sap Jesus nga lanelang, me pag e pogofan rok, me ga'ar ngak fare mo'on, "Ephphatha," ni fan e re bugithin ney e, "Mmab!"

³⁵ Ka chingiyal' nem me mab tel fa'anem nl'agruw raba', me fel' rogon bolowthen, ma aram me non nike fel' e thin u l'ugun. ³⁶ Me ri tay Jesus chiylen ngorad ni yad gubin ndab rogned ku be' e n'en nike rin'; machane gelngin ni ta'chiylen ngorad, e aram gelngin ni ur weliyed i yan. ³⁷ Ma urngin e girdi' nrung'aged e yigo'o ra gin gad ngay me lungurad, "Urngin ban'en ni be rin' ma bfel'! Mus ko pi'in biling ma ke gol nagrads kar rung'aged ban'en, nge pi'in nib tagan e thin u l'ugunrad nike yal'uwege thin u l'ugunrad!"

8

Jesus ni pi' gan fa aningeg i biyu' i girdi'

(Matthew 15:32-39)

¹ De yo'or e rran nga tomuren miki mu'ulung boch e girdi' ni pire' ni pire'. Ma nap'an ndakuriy ban'en ni yad ra kay, me pining Jesus pi gachalpen me ga'ar ngorad, ² "Ke taganan'ug ko pi girdi' ney, ya nga dalip e rran ni kar pired rog, ma dakuriy ban'en ni yad ra kay. ³ Ma fa'anra gu pagrad ngar sulod nga taferad ni yad ba yam' ko bilig, ma yad ra aw nga but' u kanawo', ya boch i yad e ba orel e kanawo' nrabad riy."

⁴ Me ga'ar pi gachalpen, "U taman yang u daken e re ted ney e rayag ni nge pir'eg be' e ggan riy nra gaman e pi girdi' ney ni urngin riy?"

⁵ Me fithrad Jesus ni ga'ar, "In yal' e flowa ni bay romed?" Miyad fulweg ni lungurad, "Medlip yal'."

⁶ Me non Jesus ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ngar pired nga but'. Me fek fa medlip yal' i flowa, me pining e magaer riy ngak Got, me t'et'ar nge pi' ngak pi gachalpen ni ngar f'othed ko girdi'; miyad rin' ni aram rogon. ⁷ Ma ku bay in e nig ni ba'achig rorad. Miki fek Jesus me pining e magaer ngak Got ni bochan fapi nig, nge mu' me yog ngorad ni ngkur f'othed fapi nig ko girdi'. ⁸ Miyad kay ni yad urngin ngar fosgad ngay — ma gonap'an e aningeg biyu' e re girdi' nem u gubin. ⁹ Me kunukunuy pi gachalpen e flowa nge nig ndaki m'ay i kay me gaman medlip e dug riy. Me pag Jesus fapi girdi' ngar weargad, ¹⁰ ma ka chingiyal' nem me af Jesus nge pi gachalpen nga bowoch miyad yan ko nug nu Dalmanutha.

Pi Farise nrogned ngak Jesus ni nge ngongliy e maang'ang (Matthew 16:1-4)

¹¹ Me yib boch e Farise miyad tabab ngak Jesus ko tugthin; ya yad ba'adag ni ngar ninged e kanawo' ngak ko thin, ma aram miyad wenig ngak Jesus ni nge ngongliy reb e maang'ang ni nge mang pow riy ni n'en ni be rin' e mm'agan' Got ngay. ¹² Me ri ga'ar Jesus, "Ah", nike kireban', me ga'ar, "Mangfan e girdi' ko bin daba' e rran ni yad be mogow maang'ang? Dab ndag ngak e pi girdi' ney e re pow ni be'er ni gimed be ning!"

¹³ Ma aram me pagrad nge af nga bowoch nge th'ab nga baraba' e lipath.

Is ko pi Farise nge Herod (Matthew 16:5-12)

¹⁴ Ma aram e ke pag talin pi gachalpen Jesus ni ngar feked boch e flowa, ere ri ta'ab yal' e flowa ni bay rorad u bowoch. ¹⁵ Me tay Jesus chiylen ngorad ni ga'ar, "Mu ayuweged gimed rok e is ko pi Farise nge is rok Herod."

¹⁶ Miyad weliy rorad ni be lungurad, "Keyog ni aram rogon ni bochan e dariy e flowa rodad."

¹⁷ Ma manang Jesus e n'en ni yad be weliy rorad, me fithrad ni ga'ar, "Mangfan ni gimed be weliy romed ndariy e flowa romed? Dawor mu nanged fan? Er feni man lanin'med? ¹⁸ Damur guyed ban'en ni bay lan owchemed? Ma damur rung'aged ban'en ni bay lan telmed? Kam paged talin ¹⁹ fa ngiyal'nem ni gu t'et'ar fa lal yal' i flowa ni nge kay fa lal i

biyu' i girdi', ma in dug e tin ni mu kunukunuyed ndaki m'ay i kay?"

Me lungurad ngak, "Ragag nge l'agruw."

²⁰ Me fithrad Jesus ni ga'ar, "Ma fa ngiyal'nem ni gu t'et'ar fa medlip yal' i flowa nge kay fa aningeg biyu' i girdi', ma in dug e tin ni mu kunukunuyed ndaki m'ay i kay?"

Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Medlip dug."

²¹ Me fithrad ni ga'ar, "Ere ku dawor mu nanged fan?"

Jesus ni chuweg e malmit rok be' nib mo'on u Bethsaida

²² Marbad nga Bethsaida, me fek bogni' be' nib mo'on nib malmit i yib ngak Jesus, miyad wenig ngak ni nge math ngak.

²³ Me kol pa' fare malmit i yan nga wuru' fare binaw, me thuwag e nguboch ngalan mit me tay pa' nruw raba' nga daken me fith ni ga'ar, "Kam guy ban'en fa?"

²⁴ Me pug fare malmit owchen ngalang me ga'ar, "Gu be guy e girdi' ni yad be yan, machane yad bod ya'an e gek'iy ni be yan."

²⁵ Me tay Jesus pa' nruw raba' bayay nga daken lan mit facha'. Me changar fa'anem nike uthum e changar rok, me sul e changar rok ngarogon, me guy gubin ban'en nike motabgol u owchen. ²⁶ Me yog Jesus ngak ni nge sul nga tafan me ta'chiylen ngak ni ga'ar, "Dab kum sul ngalan binaw."

Peter ni yog ko mini' Jesus

(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

²⁷ Me yan Jesus nge pi gachalpen ko fapi binaw ni bay u lan yu Cesarea Filippi. Ma nap'an ni yad be yan me fith Jesus ngorad ni ga'ar, "I gag mini' ni be yog e girdi'?"

²⁸ Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Be ga'ar boch e girdi' e gur John ni i tawfe, ma boch e be ga'ar e gur Elijah, ma boch e be ga'ar e gur reb fapi profet."

²⁹ Me fithrad ni ga'ar, "Ma gimed e be lungumed e gag mini'?"

Me fulweg Peter ngak ni ga'ar, "I gur fare Messiah."

³⁰ Me ning Jesus chiylen ngorad ni ga'ar, "Dab mogned gag ku be'."

Jesus ni weliy murung'agen e gafgow nge yam' ni bayi tay

(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

³¹ Ma aram me tabab Jesus i weliy ngak pi gachalpen ni ga'ar, "En ni Fak e Girdi' e thangri ga' ba gafgow ni nge tay, ma pi'in pi'ilal, nge pi tolang ko prist, nge pi tamchib ko Motochiel e bay ra n'iged. Ma bay nli' ngem', ma bayi pag dalip e rran min faseg ko yam'." ³² Me yog e re bugithin ney ngorad nrib tamilang. Me fek Peter Jesus nga orel rorad me tabab ngak ko puwan'. ³³ Machane me cheal Jesus u luwan,

me changar ngak pi gachalpen, me puwan' ngak Peter ni ga'ar, "Satan, mu chuw rog. Ya leam ni ga be tay e rogon e leam nma tay e girdi', ma gathi rogon e leam nma tay Got!"

³⁴ Me pining Jesus fapi girdi' ni aram urngirad nge pi gachalpen ngarbad ngak, me ga'ar ngorad, "Fa'anra ba'adag be' ni nge un ngog, ma thangri pag talin ir, nge fek e kuruth rok, nge legeg. ³⁵ Ya en nra finey ni nge ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; ma en nra thay e pogofan rok ni bochag nge bochan e Thin Ni Bfel' e ra fos. ³⁶ Be mang e ra fel' rogon be' riy ni fa'anra yag ngak e re fayleng ney ni polo', machane me thay e bin riyul' e yafos u pa'? Bmuduwgil ndariy! ³⁷ Dariy ban'en nrayag ni nge pi' be' ngki sul e yafos rok ngak. ³⁸ Ere fa'anra tamra' be' ni bochag nge n'en ni gu be fil ngak e girdi' ko ngiyal'ney ndakir mich Got u wan' e girdi' ma yad be rin' urngin mit e kireb, e ku ra tamra' e en ni Fak e Girdi' ngak ko ngiyal' nra yib riy ni yad e pi engel rok Got ni be galgal ram'en ni bod e Chitamngin."

9

¹ Me ul ul ngay ni ga'ar, "Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Bay boch e girdi' u roy ni dab ra m'ad me yan i taw ko ngiyal' ni bay ra guyed e gagiyeg rok Got nike taw ni bay gelngin nib gel."

Jesus ni piliyeg ram'en

(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

² Ma nel' e rran nga tomuren me fek Jesus Peter, nge James, nge John ngranod nga daken bburey nib tolang ni go' yad. Ma nap'an ni yad be changar ngak me thil ya'an, ³ me pig ram'en e mad rok ngari galgal ram'en me wechwech; ndariy be' u roy u fayleng nrayag ni nge wechwechnag ni aram rogon. ⁴ Ma fa dalip i gachalpen e ra guyed Elijah nge Moses, ni yad be non Jesus. ⁵ Ma aram me ga'ar Peter ngak Jesus, "Tamchib, rib manigil ni kadbard ngaray. Ngggu toyed dalip i tent, nreb e ngam par ngay, ma reb e nge par Moses ngay, ma reb e nge par Elijah ngay." ⁶ Ya kari gel e tamdag ngak Peter nge fa gali cha' ndaki nang Peter e n'en ni nge yog.

⁷ Me yib i m'ug bangi manileng nge tagalul' nagraad, me yib ba lam u fithik' fa gi manileng ni ga'ar, "Ireray Fakag nrib t'uf rog, ere mu telmed ngak!" ⁸ Miyad chachangar u to'obrad ma dar guyed yugu be' ni bay rorad; ya kemus ni go' Jesus e ra guyed ni bay rorad.

⁹ Ma nap'an ni yad be yib u daken fare burey nga but' me tay Jesus chiylen ngorad ni ga'ar, "Dab mogned ku be' e tin ni kam guyed nge yan i mada' ko ngiyal' ni kan faseg e en ni Fak e Girdi' ko yam'."

¹⁰ Miyad fol ko tin keyog Jesus ngorad, machane miyad tabab i weliy rorad e re bugithin nem ni be lungurad, “Mangfan e re bugithin nem nike yag ni ngan faseg ko yam?”

¹¹ Miyad fith ngak Jesus ni lungurad, “Mangfan ni ga’ar e pi tamchib ko Motochiyel e Elijah e ra yib nsom’on?”

¹² Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “I Elijah e ir e ra yib nsom’on ni bochan e nge fal’eg rogon urngin ban’en nge tay. Machane mangfan ni be yog e babyor nib thothup ni en ni Fak e Girdi’ e bo’or e gafgow ni bay tay ma bay ndarifannag?

¹³ Machane nggog ngomed, nike yib Elijah ke rin’ e girdi’ urngin e tin ni yad ba’adag ni ngar rin’ed ngak, ni bod rogon ni yog e babyor nib thothup murung’agen.”

I Jesus ni golnag bochi pagel nike ying ba mo’onyan’ ngak (Matthew 17:14–21; Luke 9:37–43a)

¹⁴ Ma nap’an nra sulod ngak fa tinem i gachalpen, miyad guy e girdi’ ni pire’ ni pire’ ni kar mu’ulunggad ngorad, ni be tugthin boch e tamchib ko Motochiyel ngak pi gachalpen Jesus. ¹⁵ Ma nap’an ni guy fapi girdi’ ni gubin Jesus miyad gin ngak, miyad mil i yan ngak ni kar felfelan’gad. ¹⁶ Me fith Jesus ngak pi gachalpen ni ga’ar ngorad, “Mang e gimed be tugthinnag?”

¹⁷ Me fulweg be’ u fithik’ fapi girdi’ ni aram urngin ngak Jesus ni ga’ar, “Tamchib, kug fek fakag ni pumo’on i yib ngom, ya ke ying ba mo’onyan’ ngak ndabkiyag ni nge non.

¹⁸ Demturug e gin nra yib riy ngak me aw nga but’, ni be yib e wuth u l’ugun, ma be wochar’iy nguwelen nike margey. Me ere kug wenig ngak e pi cha’ney ni gachalpen ni ngar tulufed e re mo’onyan’ ney nge chuw rok, ma de yag rorad.”

¹⁹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Ri der mich Got u wun’med! Uw n’umngin nap’an nthingar gu par romed? Uw n’umngin nap’an ni nggu k’adan’ug romed? Mfeked fachi pagel i yib ngog!” ²⁰ Miyad fek fachi pagel nike ying ba mo’onyan’ ngak i yan ngak Jesus.

Ma nap’an ni guy fare mo’onyan’ Jesus, me gelnag fare mo’onyan’ e m’ar rok fare pagel nge margey ni be da’da’, me thig nga but’ ngi i leapleap u but’, ma be yib e wuth u l’ugun. ²¹ Me fith Jesus e chitamngin fare tir ni ga’ar, “Uw n’umngin nap’an ni be yib e ren’ey ngak?”

Me ga’ar, “Ka nap’an ni kab bitir. ²² Ma ke yo’or yay nike yin’ nga fithik’ e nifiy nge nga fithik’ e ran ni be guy rogon ni nge li’ ngem’. Machane fa’anra bay ban’en nrayag rom ni ngam rin’ ngak, me ere mu runguymow ngam ayuwegmow!”

²³ Me ga’ar Jesus ngak, “Ke lungum, fa’an rayag rom! Urn-gin ban’en mrayag rok be’ ni fa’an ra bay e michan’ rok.”

24 Ma ka chingiyal' nem me non e chitamngin fare pagel ni ba ga' gaman ni be ga'ar, "Bay e michan' rog, machane de gaman, ere mu ayuwegneg nge gel e michan' rog!"

25 Me guy Jesus ni be yib e girdi' ni pire' ngorad, me non nib gel ngak fare mo'onyan' ni ga'ar, "I gur e re mo'onyan' nir ni ga ma ying ko girdi' ngar bilinggad ma dabkiyag ni ngar nonod, gu be yog ngom ni ngam chuw u fithik' e cha'nir ma dab kum sul ngak bayay!"

26 Me tolul fare mo'onyan' me margeynag me da'da'nag facha' nib gel, me chuw u fithik' i dow. Me par fare pagel ni gowa ke yim', ni gubin e girdi' me lungurad, "Ke yim'!"

27 Machane me kol Jesus pa' fachi pagel nge sak'iynag, me sak'iy.

28 Ma nap'an ni chuw Jesus nga naun ni go' yad e pi'in gachalpen, miyad fith Jesus ni lungurad ngak, "Mangfan nde yag romad ni nggu tulufed fare mo'onyan' nge chuw u fithik' facha'?"

29 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Dakuriy ban'en ngabang nrayag ni nge tuluf e mit ney e mo'onyan', ya kemus ni meybil e rayag riy."

*I Jesus ni ki weliy bayay murung'agen e yam' ni nge tay
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43b-45)*

30 Mranod u rom ngranod u lan yu Galile, ndabun Jesus ni nge nang be' e gin bay riy, ni bochan e be machibnag pi gachalpen ni be ga'ar ngorad, 31 "En ni Fak e Girdi' e bay ni pi' nga pa' e girdi', ma bay ra li'ed ngem'; ma fa'an bay nli' ngem' ma dalip e rran nga tomuren min faseg ko yam'."

32 Ma dar nanged fan e re bugithin nem ni yog ngorad, machane ra tamdaggad ni ngar fithed ngak.

Mini' e en nth'abi tolang?

(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Me ere rabad nga Kapernaum, ma nap'an nranod nga naun me fith Jesus fa pi'in gachalpen ni ga'ar, "Mang e um tugthin niked u kanawo'?"

34 Ma dar fulweged lungun, ya ur tugthingad u kanawo' ko arorad ni ir e th'abi tolang u fithik'rad. 35 Me par Jesus nga but', me pining fa ragag nge l'agruw i gachalpen ngarbad ngak me ga'ar ngorad, "Aromed ni ba'adag ni nge mang ir e m'on e thangri tay ir ni ir e ba tomur u fithik'med, me mang ir e tapigpig romed ni gimed gubin." 36 Me fek Jesus bochi tir nge sak'iynag u p'eowcherad. Me longobiy pa' ngak fachi tir me ga'ar ngorad, 37 "En nra ayuweg reb e pi bitir ney ni bochag e ke ayuwegneg; ma en nra ayuwegneg e gathi kemus ni gag e be ayuwegneg, ya ku be ayuweg e en ni ir e ke l'oegeg ku gub."

En nder togopluw ngodad e ba fol ngodad

(Luke 9:49–50)

³⁸ Me ga'ar John ngak, “Tamchib, kug guyed be' nib mo'on ni be maruwel nga fithingam ngi i tuluf e mo'onyan' rok e girdi', me ere ku gogned ngak ni nge dabki rin', ya gathi ir be' ko ba' rodad e girdi'.”

³⁹ Me ga'ar Jesus ngorad, “Dab mu guyed rogon ni ngam taleded, ya dariy be' nra maruwel nga fithingag nge ngongliy e maang'ang me tomur riy me yogneg nga dalib. ⁴⁰ Ya en nder togopluw ngodad e bagdad. ⁴¹ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray: En nra pi' ba gaf i ran i unum bigimed ni bochan e gimed pi gachalpeg e rib muduwgil ni yira pi' puluwon ngak.”

N'en nma waliy e girdi' nge denen

(Matthew 18:6–9; Luke 17:1–2)

⁴² “Kabfel' ni yira the' gafan ba malang ni ba ga' nga belel'ugun be' nga nin' nga maday ko bin ni nge waliy reb e pi bitir ney ni kug mich u wan' nge pi' keru' ngog. ⁴³ Ere fa'anra waliyem baraba' i pa'am ngam pi' keruum ngak Got, ma ga th'ab ngam n'ag! Ya kabfel' rogom ni ga ra yan ko yafos ndariy baraba' i pa'am ko bin ni kabay pa'am nruw raba' ma ga yan nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. ⁴⁴ * ⁴⁵ Ma fa'anra waliyem baraba' i em ngam pi' keruum ngak Got, ma ga th'ab ngam n'ag! Ya kab fel' rogom ni ga ra yan ko yafos ndariy baraba' i em ko bin ni kabay em nruw raba' mi non'em nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. ⁴⁶ † ⁴⁷ Ma fa'anra waliyem baraba' i lan owchem ngam pi' keruum ngak Got, ma ga luf! Ya kabfel' ni ngam man ko gin nsuwon Got ni ta'ab raba' i lan owchem ko bin ni kabay lan owchem nruw raba' mi non'em nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. ⁴⁸ Ko gin nder yim' e fakl'ud u downgiy riy, ma dabi math e nifiy riy bi'id.

⁴⁹ “Ya gubin e girdi' ni bay nsol nagraad ko nifiy.

⁵⁰ “Sol e bfel'. Machane fa'anra chuw e buday riy, ma mang e ga ra rin' ngay miki sul e buday nga fithik' bayay?

“Thingar um pired ni bay e sol u fithik'med, mu um pired ni bfel' thilmed.”

10

Jesus ni tamilangnag e girdi' u murung'agen e mabgol nike wear

(Matthew 19:1–12; Luke 16:18)

* **9:44** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 44: U rom e fakl'ud ni be longuyem e dar yim', ma nifiy ni be urfiyem e dabi math bi'id (mu guy e verse 48). † **9:46** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 46: U rom e fakl'ud ni be longuyem e dar yim', ma nifiy ni be urfiyem e dabi math bi'id (mu guy e verse 48).

¹ Me chuw Jesus u rom nge yan ko nug nu Judea me th'ab e lul' ni Jordan nga ba'nem. Miki mu'ulung e girdi' ni pire' ngak, mi i machib nagrads ni bod rogon nma rin'.

² Me yib boch e Farise ngak, miyad guy rogon ni ngar ninged e kanawo' ngak ko thin. Me lungurad ngak, "Mog, bmat'aw ko Motochiel rodad nra chuweg be' leengin?"

³ Me fulweg Jesus ngorad ni fithrad ni ga'ar, "Mang motochiel e pi' Moses ngomed ni ngam rin'ed?"

⁴ Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Moses e yoloy nrayag ni nge yoloy be' murung'agen e bpin rok nike chuw, nge mu' me pag e bpin rok nge yan."

⁵ Me ga'ar Jesus ngorad, "I yoloy Moses e re motochiel nem ni fan ngomed ni bochan e ri gimed ba gelan', ndabiyag ni ngan fil ban'en ngomed. ⁶ Machane som'on ko ngiyal' ni ba'aram, ni sunumiy Got urngin ban'en, 'Me sunumiy Got e girdi' ni bagayow e be' nib mo'on ma bagayow e be' ni bpin.' ⁷ 'Ireray fan ni ra digey e pumo'on e chitamngin nge chitiningin ngar pirew leengin,* ⁸ miyow par ni kar ta'ab girdi'gow.' Ireray e tin nike yog e babyor nib thothup. Ya aram e gathi ku yow ba ruw ni girdi', ya kar ta'ab girdi'gow. ⁹ Ere thangri dabi dareg e girdi' e gali cha' ni Got e ke chagiyrow."

¹⁰ Ma nap'an nra sulod ngalan e naun me fith pi gachalpen fan fare bugithin. ¹¹ Me ga'ar ngorad, "En nra chuweg leengin ngki le'ay yugu reb e bpin, e ke th'ab e motochiel ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi mabgol rok, ni aram e ke togopluw fa'anem ngak leengin; ¹² ma ku errogon nre pin nra n'ag figirngin nge figirngiy yugu reb e pumo'on, e ke th'ab e motochiel ya kar pirew yugu reb e pumo'on ni gathi mabgol rok."

Jesus ni yibilay e bitir

(Matthew 19:13–15; Luke 18:15–17)

¹³ Me fek boch e girdi' e pi'in bitir i yib ngak Jesus ni nge matheg pa' ngorad, me puwan' pi gachalpen Jesus ngak fapi girdi'. ¹⁴ Ma fa'ani nang Jesus ni aram rogon me ri dabuy, me yog ngak pi gachalpen ni ga'ar, "Mpaged e pi bitir nir ngarbad ngog! Dab mu taleded yad, ya gagiyeg rok Got e fan ngak e pi'in bod e pi bitir ney. ¹⁵ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! En ni dabi bodnag ir bochi tir nge pag ir nga pa' Got nge mang Got e i gagiyegnag e dabiyag nra yan ko gin nsuwon Got." ¹⁶ Me kunuy Jesus fapi bitir ngak me tay pa' nga dakenrad, ni aram e ke yibilayrad.

* **10:7** Boch e babyor e dariy riy e ngar pirew leengin.

Fare m'on ni pire' ban'en rok
(Matthew 19:16–30; Luke 18:18–30)

¹⁷ Ma nap'an ni be n'en Jesus ni nge yan ko milekag bayay, me mil be' nib mo'on i yib ngak, meb i ragbug nga but' u p'eowchen, me fith ngak Jesus ni ga'ar, "Tamchib ni gab fel', mang e thingar gu rin' me yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngog?"

¹⁸ Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "Mang ni kamog ni gu bfel'? Ya dariy ta'abe' ni bfel', ya kemus ni yigo' Got e bfel'. ¹⁹ Ga manang fapi motochiyel ni ga'ar: 'Dab mu li' be' ngem'; dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom; dab mmoro'ro'; dab mu t'ar e thin nga daken be'; dab mu sabanbannag be'; mu liyor ko chitamam nge chitinam.' "

²⁰ Me ga'ar ngak Jesus, "Tamchib, urngin e pi motochiyel nir ni gu be fol riy nnap'an ni ku gub bitir ke mada' ko chiney."

²¹ Me changar Jesus ngak nike runguy me ga'ar ngak, "Ka ba' ta'a ban'en ndawori yag rom. Mman ngam pi' ni chuway' urngin ban'en ni ba' rom ma ga fek e salpiy riy ngam pi' ngak e pi'in yad ba gafgow, ma aram e ke yag e fla'ab ngom u tharmiy; ma ga yib ngam un ngog." ²² Ma fa'ani rung'ag facha' e re bugithin nem, me tagan owchen, me yan nike kireban', ya rib pire' ban'en rok.

²³ Me chachangar Jesus rok pi gachalpen me ga'ar ngorad, "Rib mo'maw' rok e pi'in pire' ban'en rorad ni ngar uned ko gagiye rok Got!"

²⁴ Me gin pi gachalpen ko thin rok, machane miki ga'ar Jesus ngorad bayay, "Pifakag, rib mo'maw' ni ngan un ko gagiye rok Got! ²⁵ Kab mo'maw' rok be' ni pire' ban'en rok ni nge un ko gagiye rok Got ko bin ni nge yan ba kamel u mugufan ba rosom."

²⁶ Me ri gin pi gachalpen Jesus ko re bugithin nem, mra bagayad me fith bagayad ni be lungurad, "Ere mini' e rayag ni nge thap ngak Got?"

²⁷ Me changar Jesus ngorad me fulweg ngorad ni ga'ar, "Girdi' e dabiya rorad, machane Got e rayag rok; ya Got e gubin ban'en mrayag rok."

²⁸ Me non Peter ni ga'ar, "A mu guy, kug paged gubin ban'en kug uned ngom."

²⁹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Er rogon, machane ba'aray ban'en ni nggog ngomed: en nra pag e tabinaw rok, ara pi walagen ni pumo'on, ara pi walagen ni ppin, ara chitiningin, ara chitamngin, ara pifak, ara yungi binaw ntafen ni bochag nge bochan e Thin Ni Bfel', ³⁰ e ka bo'or e tin nrayag ngak ko biney e tamilang nra reb ma ra'ay yay e ke mun ngay ni naun, nge pi walagen ni pumo'on, nge

pi walagen ni ppin, nge pi chitiningin, nge pifak, nge yungi binaw ntafen, ma ku erregon e togopluw ni bay i tay e girdi' ngak; ma bin ni bayib e tamilang e bay yag e yafos riy ngak ndariy n'umngin nap'an. ³¹ Machane bo'or e girdi' ni yad mm'on e chiney ni bay ra tomurgad, ma bo'or e girdi' ni yad ba tomur e chiney ni bay ra m'ongad."

Yay ni gaman e dalip ngay ni weliy Jesus murung'agen e yam' ni nge tay

(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

³² Ngial'ney e yad bay u daken e kanawo' ni yad be yan nga Jerusalem, ni bay Jesus ngam'on ma be lay pi gachalpen ni kar rusgad; ma girdi' ni be lek keru'rad e ku er rogorad ni kar rusgad. Miki fek Jesus fare ragag nge l'agruw i gachalpen nga orel ko fapi girdi' me weliy ngorad e n'en ni bay nrin' ngak. ³³ Me ga'ar Jesus ngorad, "Mu sapgad, gadad be yan nga Jerusalem ni ir e bay ni pi' e en ni Fak e Girdi' riy ngak e pi tolang ko prist, nge pi tamchib ko Motochiel, ni yad e bay ra pufthin nigned ngar turguyed ni ngan li' ngem', nge mu' miyad pi' nga pa' e pi'in gathi yad piyu Israel. ³⁴ Ma bay ur moning nigned, ma yad be thuw nga daken, ma yad be toy ko dimow, nge mu' miyad li' ngem'. Mra pag dalip e rran min faseg ko yam'."

N'en ni ning James nge John

(Matthew 20:20-28)

³⁵ Me ere yib James nge John ngak Jesus, ni Zebede e chita-mangirow, me lungurow ngak, "Tamchib, ba'aray ban'en ni gamow ba'adag ni ngam rin' ngomow."

³⁶ Me fith Jesus ngorow ni ga'ar, "Mang e gimew ba'adag ni nggu rin' ngomew?"

³⁷ Miyow fulweg ngak ni lungurow, "Ngial' ni ga ra mman mpar riy nga tagil'im u lan e gin'en ni ir e suwom nib th'abi fel' ma gamow ba'adag ni nggu pirew nga but' u to'obem, ni bagamow nga ba' ni mat'aw rom, ma bagamow nga ba' ni gilay' rom."

³⁸ Machane me ga'ar Jesus ngorow, "Da mu nangew e n'en ni gimew be wenignag. Rayag romew ni ngam unumew e n'en ni bay ko fare kap nthingar gu unum? Fa ntawfe nagmew ni bod rogon nthingar ntawfe nigeg?"

³⁹ Miyow fulweg ngak ni lungurow, "Rayag romow."

Me ga'ar Jesus ngorow, "Ri bay mu unumew e n'en ni bay ko fare kap nthingar gu unum min tawfe nagmew ni bod rogon nthingar ntawfe nigeg. ⁴⁰ Machane dariy mat'wug ni nggu duwgiliy e en ni nge par nga ba' ni mat'aw rog nge en ni nge par nga ba' ni gilay' rog. I Got e bayi pi' e gal yang i n'ey ngak e gali cha' nike tay ni ngar tagil'iyew."

⁴¹ Ma fa'ani rung'ag fa ragag nem i gachalpen Jesus murung'agen e ren'ey miyad damumuwa ngak James nge John.
⁴² Me piningrad Jesus ngar mu'ulunggad ngak ni yad gubin me ga'ar ngorad, "Gimed manang ni pi'in pilung ko pi nam ni gathi yu Israel e ba ga' lungurad u puluwon e girdi', ma pi'in yad be yog e thin rorad e yad be gagiyege nagrad.
⁴³ Machane gimede e gathi ireram e n'en ni ngam rin'ed. Fa'anra ba'adag bigimede ni nge mangir e ba tolang, ma ir e thangri mang tapigpig romede ni gimede gubin; ⁴⁴ ma fa'anra ba'adag bigimede ni ir e nge m'on, me ir e thangri mang sib romede ni gimede gubin. ⁴⁵ Ya mus ngak e en ni Fak e Girdi' ma de yib nga fayleng ni ngan pigpig ngak; ya yib ni nge pigpig me pi' e pogofan rok nge biyuliy e girdi' ni pire' ngay."

Jesus ni golnag Bartimeus nib malmit

(Matthew 20:29–34; Luke 18:35–43)

⁴⁶ Miyad yib nga Jeriko. Ma nap'an ni be n'en Jesus ni ngar chuwigad pi gachalpen nge ku boche e girdi' ni pire' ni pire' ni yad be lekrad, ma bay be' nib malmit ni Bartimeus fithingan, ni be' nib mo'on ni fak Timeus, nike par nga but' u to'oben e kanawo' be man salpiy. ⁴⁷ Ma nap'an ni rung'ag ni Jesus nu Nazareth e ke yib, me tabab ko pong ni ba ga' laman ni be ga'ar, "Jesus, ni Fak David gur! Mu runguyeg!"

⁴⁸ Ma bo'or e girdi' ni puwan' ngak miyad yog ngak ni nge th'ab gulungan. Machane fin aram e tolul ni kari ga'nag laman ni be ga'ar, "Fak David, mu runguyeg!"

⁴⁹ Me tal Jesus me ga'ar, "Mu pininged."

Miyad pining fa'anem nib malmit me lungurad ngak, "Mpa-gan'um! Ngam sak'iy, ya be piningem."

⁵⁰ Me n'age e thal ni wuru' e mad rok, me og ngalang me yib ngak Jesus.

⁵¹ Me ga'ar Jesus ngak, "Mang e ga ba'adag ni nggu rin' ngom?"

Me ga'ar fare malmit ngak Jesus, "Tamchib, gu ba'adag ni nge yag ni gguy ban'en bayay."

⁵² Me ga'ar Jesus ngak, "Mman, michan' rom ngak Got e ke gol nigem."

Ma kachingiyal' nem me yag ni nge guy ban'en, me un ngak Jesus ko gin ni be sor ngay u daken e kanawo'.

11

Felfelan' ni taye girdi' ngak Jesus ko ngiyal' ni yan riy ngalan yu Jerusalem

(Matthew 21:1–11; Luke 19:28–40; John 12:12–19)

¹ Ma nap'an nra chuchugurgad nga Jerusalem ni kar tawgad nga Bethfage nge nga Bethany miyad yib ko burey nu

Olives. Me l'oeg Jesus l'agruw i gachalpen ngar m'onow, ² ke ga'ar ngorow, "Mmarow ngalan e re binaw ni ba'aram ngam'on romew. Ma nap'an ni yig gimew ra yan ngalan binaw, ma bay mpir'egew ba pifak e dongki ni ka ni m'ag gafan ni dawori af be' nga daken bi'id. Mi gimew pithig gafan ngam fekew ngaray. ³ Ma fa'anra fithmew be' ni ga'ar, "Mangfan e binir ni gimew be rin'? me lungumew, 'Bay e tin nge rin' e Masta* ngay, ni yugu ra mu' riy me pi' ngan fulweg ngaray.' "

⁴ Mranow miyow pir'eg ba pifak e dongki ni bay u kanawo' ni ka ni m'ag gafan ko mban e naun. Ma nap'an ni yow be pithig gafan, ⁵ me fithrow boch e girdi' ni yad be sasak'iy u rom ni lungurad ngorow, "Mang e kam rin'ew ni gimew be pithig gafan e re pifak e dongki nir?"

⁶ Miyow fulweg ni bod ni yog Jesus ngorow, ma aram miyad pagrow ngranow. ⁷ Miyow fek fare pifak e dongki i yan ngak Jesus, miyow yin' wuru' e mad rorow nga daken fare gamanman, me af Jesus nga daken. ⁸ Ma bo'or e girdi' nra filthed wuru' e mad rorad nga daken e kanawo', ma boch e girdi' e ra th'abed pa'ngin e gek'iy ngar filthed nga daken e kanawo'. ⁹ Ma pi'in yad bay ngam'on rok nge pi'in yad be lay u keru' e ra tababgad ko tolul ni be lungurad, "Ke sorok Got! I Got e nge ayuweg e en ni ir e ke yib ni owchen Somol! ¹⁰ I Got e nge ayuweg e gagiyege ni bay yib, ni gagiyege ni i tay David! Ke sorok Got!"

¹¹ Me yan Jesus ngalan yu Jerusalem, me yan ngalan e Tempel, ma nap'an ni mu' i yaliy rok urngin ban'en, ma aram mranod fa ragag nge l'agruw i gachalpen nga Bethany, ya ke gonowrug.

Jesus ni kirebnag wa'athan ba ke gek'iy ni fig
(Matthew 21:18–19)

¹² Me reb e rran riy ni yad be sul u Bethany ma ke yib e bilig ngak Jesus. ¹³ Me guy ba ke gek'iy ni fig nga orel, ni kabay yuwan, me yan Jesus i guy ko bay wom'ngin fa dariy; ma nap'an ni taw ngay ma kemus ni yuwan e bay, ma dariy wom'ngin; ya dawori taw ko ngiyal' nma k'uf riy. ¹⁴ Me ga'ar Jesus ko fare ke gek'iy, "Dakuriy be' ni ngki kay wom'engim bi'id!"

Me rung'ag pi gachalpen e n'en nike yog.

Jesus ni yan nga Tempel
(Matthew 21:12–17; Luke 19:45–48; John 2:13–22)

¹⁵ Ma nap'an nra tawgad ngalan yu Jerusalem me yan Jesus ngalan e Tempel me tabab i tulufe pi'in yad be chuwi'yan ban'en

* 11:3 Masta; ara en nib milsuwon ngak.

nge pi'in yad be folchuway' nga ban'en u lan e Tempel. Me thikiy e tebel ko girdi' nma thiliyeg e salpiy, nge chiya rok e pi'in yad be chuway' ko bulogol, ¹⁶ ma daki pag be' ni nge yan u lan e Tempel ni be fek ban'en. ¹⁷ Me fil ko girdi' ni ga'ar, "Bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup nike ga'ar Got, 'Naun rog e bay nog nib naun ntafen e meybil rok e girdi' ko gubin e nam.' Machane kam thiliyeged kam ted nike mang bangi n'en nma mith e moro'ro' riy!"

¹⁸ Me rung'ag e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiel murung'agen e n'en ke rin' u Tempel, ma aram miyad gay kanawo'en e n'en nra rin' min li' Jesus ngem'. Ya ra tamdaggad ngak ni bochan e gubin fapi girdi' ni aram urngirad ni kar gin gad ngarogon e machib ni be tay.

¹⁹ Ma fa'ani neap' me chuw Jesus nge pi gachalpen u lan fare binaw.

N'en ni mit ngak pi gachalpen Jesus u murung'agen fare ke gek'iy ni fig

(Matthew 21:20-22)

²⁰ Me reb e rran riy, nri kab kadbul ni yad be yan u daken fare pa' i kanawo', miyad guy fare ke gek'iy ni fig nike yim' u lang ke mada' nga lik'ngin nga but'. ²¹ Me yib ngan' Peter e n'en ni yog Jesus me ga'ar ngak, "Tamchib, a mu guy, fare ke gek'iy ni mkirebnag wa'athan e ke l'ud!"

²² Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Fa'anra mmich Got u wun'med ²³ mrayag ni lungumed ko re burey ney, 'Mpuw ngalang ngam man mu aw nga maday!' Ma fa'anra der maruwar u wun'med ni n'en ni kamogned e bay yodorom, ma yira rin' fa pin'en ni kamogned. ²⁴ Aram fan ni gu be yog ngomed, ni ngiyal' ni gimed ra meybil ni kam ninged ban'en ni ngan pi' ngomed, me pagan'med ngay nike yag ngomed, ma aram e urngin fa pin'em ni yira pi' ngomed. ²⁵ Ma ngiyal' ni gimed ba sak'iy ni gimed be meybil, e fa'anra bay ban'en u laniyan' bigimed nib togopluw ngak be' ma nge n'ag fan rok fa'anem, ni bochan e ngki yag ni n'ag e Chitamangimed nu tharmiy fan e denen romed."

²⁶ †

Ba de'er u murung'agen mat'wun Jesus

(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

²⁷ Miyad sul nga Jerusalem. Ma nap'an ni be yan Jesus u lan e Tempel me yib e pi tolang ko prist, nge pi'in tamchib ko Motochiel, nge pi'in pi'ilal ngak, ²⁸ miyad fith ngak ni

† **11:26** Boch e babyor ni e ni puthuy ngay e verse 26: Fa'anra dab mu n'iged fan u wun'med e kireb nike rin' boch e girdi' ngomed, ma ku errogon e Chitamangimed nu tharmiy ni dabi n'ag fan e denen romed (mu guy e 6:15)."

lungurad, “Bu uw mat’wum ni ga be rin’ e pin’ey? Me mini’ e ra pi’ mat’wum ni ngam rin’?”

²⁹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Nggu fith ta’a ban’en ngomed, ma fa’ani gimed ra fulweg ngog nrogon, ma aram e ra gog ngomed ko uw e yib mat’wug riy ni nggu rin’ e pin’ey ni gu be rin’. ³⁰ Mogned ngog ko uw e yib mat’wun John riy ni ngi i tawfe, i yib rok Got fe yib rok e girdi’?”

³¹ Me tabab fa pi’inem i lulu’ag e thin u fithik’rad ni be lungurad, “Mang e nga dogned? Ya fa’an gadad ra fulweg ngak ni Got e pi’ mat’wun John, mra ga’ar ngodad, ‘Ere mangfan nde mich u wun’med e tin ni i yog John?’ ³² Machane fa’an gadad ra ga’ar, ‘Girdi’ e pi’ mat’wun...’ ” (Ni bochan e yad be tamdag ngak e girdi’, ya gubin e girdi’ nike riyul’ u wun’rad ni John e immoy ni ir reb e profet.) ³³ Ma aram miyad fulweg ngak Jesus ni lungurad, “Da gu nanged.”

Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Ere ku er rogog ndab gog ngomed ko uw e yib mat’wug riy ni nggu rin’ e pin’ey.”

12

Fanathin ni murung’agen e pi’in nni pagfan ba milay’ i grape ngorad

(Matthew 21:33–46; Luke 20:9–19)

¹ Me ere non Jesus ngorad u fithik’ e fanathin ni ga’ar: “Immoy be’ nib mo’on ni yung bmilay’ i *grape*, nge mu’ me yororiy, me ker e low ni luwan e n’en ni nge uduy wom’ngin e *grape* riy, me tay tafen e damit riy nib tolang. Me pi’ fa gi woldug ngak e pi’in kar ninged ngak ni ngu’ur ayuweged ma yad be fek boch i wom’ngin ma yad be pi’ boch ngak ni puluwon, ma aram me yan ko milekag. ² Ma fa’ani taw nga nap’an ni ngan t’ar wom’ngin fa gi woldug, me l’oeg ba sib rok ngak fa pi’in kar ninged fa gi woldug ni nge fek e biro’k’ e f’oth rorad. ³ Me kol fa pi’in kar ninged fa gi woldug fare sib rok facha’, ngar pirdi’iyed miyad pag nge sul ngak nde fek ban’en. ⁴ Miki l’oeg fa en nsuwon fa gi woldug reb e sib rok nge yan ngak fa pi’inem; miyad toy lolugen miyad gafgownag. ⁵ Miki l’oeg fa’anem ni ir e suwon fa gi woldug yugu reb e sib rok nge yan ngorad, miyad li’ ngem’; ma ku aram e n’en nrin’ed ngak pire’ e tin ni pi’rad ngranod u tomuren e binem, ni boch i yad e ra pirdi’iyed ma boch i yad e ra li’ed ngem’. ⁶ Me yan i par ni en ni kabay ni nge pi’ nge yan e be’ nib mo’on ni fak nrrib t’uf rok. Ma aram me pi’ fak u tomur nge yan ngak fa pi’in kar ninged fa gi woldug, me ga’ar u wan’, Rib muduwgil ni yad ra tayfan fakag. ⁷ Mra bagayad fa pi’in kar ninged fa gi woldug me ga’ar ngak bagayad, ‘Ireray fak fa’anem ni ir e suwon e gi woldug ney. Marod ngad li’ed ngem’, me ri mil suwon e gi

woldug ney ngodad!’⁸ Miyad kol fare pagel ni fak fa’anem ngar li’ed ngem’, miyad yin’ nga wuru’ fa gi woldug.

⁹ Me fithrad Jesus ni ga’ar, “Ere mang e ra rin’ fa’anem nib mil suwon fa gi woldug ngak?” “Ra yib nge li’ fa pi’inem ngarm’ad me pi’ fa gi woldug ngak boch e girdi’.”¹⁰ Dawor mpoyed e gin’ey u lan e babyor nib thothup? Bmuduwigil u wun’ug ni kaam poyed ni fa’ani ga’ar:

‘Fare malang ni dabun e pi’in yad ma toy e naun ya ra fineyed ndariyfan

e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th’abi ga’ fan.

¹¹ Ren’ey e Somol e yodoromnag,
rib manigil e n’en nike rin’ Somol!’ ”

¹² Ma pi’in yad be yog e thin rok piyu Israel e ra guyed rogon ni ngar koled Jesus ngar feked, ya kar nanged nike yog e re fanathin nem nib sor fan ngorad. Machane yad be tamdag ngak fapi girdi’ ni aram urngin nike mu’ulung, ma aram miyad digey ngranod.

*N’en nni fith ni murung’agen e tax ni yibe pi’
(Matthew 22:15–22; Luke 20:20–26)*

¹³ Mi nol’oeg boch e pi Farise nge boch e girdi’ ko ba’ rok Herod e girdi’ ngak Jesus ni ngar fithed bo’or ban’en ngak, miyad guy rogon ngar ninged e kanawo’ ngak ko thin.

¹⁴ Marbad ngak me lungurad, “Tamchib, gamad manang ni gur reb e girdi’ nib riyul’ e tin ni ga ma yog nge tin ni ga ma rin’, ya der magafan’um ko pin’en ni be finey e girdi’ ngom, ya ta’reb rogon e girdi’ ni gubin u wun’um, ma ga be fil ngak e girdi’ e tin nib riyul’ ni murung’agen e tin nib m’agan’ Got ngay ni ir e nge rin’ e girdi’. Ere mog ngomad, gur ba togopluw ko Motochiel rodad ni ngan pi’ e tax ni yibe pi’ ngak e *Emperor* nu Roma? Ere ngad pi’ed e tax fa danga?”

¹⁵ Me nang Jesus e ban rorad, me fulweg ngorad ni ga’ar, “Mang ni gimed be guy rogon ni nggu aw ko ban romed? Mfeked ba salpiy nib silber i yib ngog ngug guy.”

¹⁶ Miyad fek reb i yib ngak me fithrad ni ga’ar, “Mini’ e ya’an owchen nge fithingan e ba’aray riy?”

Miyad fulweg ngak ni lungurad, “*Emperor* nu Roma.”

¹⁷ Ma aram me ga’ar Jesus ngorad, “Fa’anra errogon me ere mpi’ed ngak e *Emperor* nu Roma e tirok’ ban’en, mi gimed pi’ ngak Got e tirok’ Got ban’en.”

Me ri yad ngat ngak.

*Ba de’er u murung’agen e fos ko yam’
(Matthew 22:23–33; Luke 20:27–40)*

¹⁸ Me yib boch e Sadduse ngak Jesus, ni aram e picha’ ni yad ma yog ndab ni faseg e girdi’ ko yam’.¹⁹ Me lungurad

ngak, “Tamchib, i Moses e yoloy e re motochiel ni ba’aray ni fan ngodad ni ga’ar, Fa’anra yim’ be’ nib mo’on me digey e ppin rok ma dariy e bitir rorow, ma aram e thangri leengiy e en ni walagen fare mo’on fare pin ngar diyengow ni fak fare mo’on nike yim’.²⁰ Immoy medlip i walag ni pumo’on; bin th’abi ilal rorad e mabgol, me yim’ ndariy fakrow fare pin.²¹ Me feke en ni migid ko fapi walag fare pin, miki yim’ ndariy e bitir rorow. Ma ku er i tay e bin dalip fapi walag,²² ma ku aram rogon e n’en ni rin’ e tin ni kabay fapi walag: urngin fa medlip i walag nra leengiyed fare pin miyad yim’ ndariy bagayad nra diyengow. Mfini yim’ fare pin u tomur.²³ Ere fa’anra ni faseg e pi’in karm’ad ko chirofen ni ngan faseg e yam’ riy, me mini’ e arorad nra mang fare pin leengin? Ya yad medlip nra leengiyed fare pin!”

²⁴ Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Ri gimed be oloboch! Kam nanged fan ni gimed be oloboch? Bochan e da mu nanged e thin ni bay u lan e babyor nib thothup ara gelngin Got.²⁵ Ya ngiyal’ ni yira faseg e yam’ riy e yad ra bod e pi engel ni bay u tharmiy, ma dabki mabgol e pumo’on nge ppin.²⁶ Ma fa’anra gimed be fitheg ko yira faseg e girdi’ ko yam’ fa danga’, ma nggu fithmed ni nge lungug, Ka’am be’eged fa dawor u lan e babyor ku Moses ko fa gin’em ni bay fare thal i yol riy ni murung’agen fachi ke gek’iy ni be daramram? Ya bay riy ni ga’ar Got ngak Moses, I gag e Got rok Abraham, nge Got rok Isak, nge Got rok Jakob.²⁷ Fan e ren’ey e ir e Got rok e girdi’ nib fos, ma gathi Got rok e girdi’ nib yam’. Ere ri gimed be oloboch!”

Bin th’abi ga’ e motochiel

(Matthew 22:34–40; Luke 10:25–28)

²⁸ Ma bay ba tamchib ko Motochiel u rom, nike rung’ag e n’en ni i weliy fa picha’ nge Jesus. Me nang nike fulweg Jesus e n’en ni fith e pi Sadduse ngak ni bfel’ rogon, ma aram me fith ban’en ngak Jesus ni ga’ar, “Bin ngan e motochiel e ir e th’abi ga’ fan u fithik’ urngin e motochiel?”

²⁹ Me ga’ar Jesus, “Ba’aray e bin th’abi ga’ fan: Mmotoyilgad yu Israel ngay! Somol ni Got rodad e krimus ni ir e Somol* nri ta’reb.³⁰ Thangri t’uf rom Somol, ni ir e Got rom, u polo’ i gum’ircha’em, ngu polo’ i lanin’um, ngu polo’ i leam rom, ngu polo’ i gelngim.³¹ Ma bin migid e motochiel ni ku ba ga’ fan e ba’aray: gin’en ni ga bay riy e thangri t’uf rom e en ni ir e bmigid ngom ni gowa gur. Dakuriy reb e motochiel ni ka ba ga’ fan ko gali motochiel ney.”

* **12:29** Somol ni Got rodad e krimus ni ir e Somol; ara I Somol ni ireram e Got rodad, ni fare Somol ni krimus ni go’ ir.

³² Me ga'ar fa en ni tamchib ko Motochiel ngak Jesus, "Er rogon, tamchib! Mmat'aw e tin ni kamog, ni kemus nri ta'reb e Somol, ni aram Got, ndakuriy reb e Got ngabang, ya kemus nri ta'reb ni ir. ³³ Ere girdi' e thanгри t'uf Got rok u polo' i gum'irchaen, ngu polo' i laniyan', ngu polo' i gelngin; ma thingari t'uf rok e en nib migid ngak ko gin'en ni bay riy ni gowe ir. Kabfel' ni ngan fol ko gali motochiel ney ko bin ni ngan fek e gamanman i yib ni maligach ngan urfiy u daken e altar mu kun pi' yugu boch e maligach."

³⁴ Ma nap'an ni nang Jesus nike fulweg fare tamchib ko Motochiel e thin rok ni bfel' rogon, me ga'ar Jesus ngak, "I gur e da mmal'af ko gagiye rok Got."

Ma aram ma daki ga'aran' be' ni ngki fith ban'en ngak Jesus.

N'en ni fith Jesus ni murung'agen fare Messiah

(Matthew 22:41–46; Luke 20:41–44)

³⁵ Ma nap'an ni be machib Jesus u lan e Tempel me fith ni ga'ar, "I di'in me yog e pi tamchib ko Motochiel ni fare Messiah e ra yib ni ir owchen David? ³⁶ I David e yib i ying e Kan Nthothup ngak me ga'ar:

'I Somol e ga'ar ngak e Somol rog:

Mpar aray nga ba' ni mat'aw rog,

nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu tay e pi to'ogor rom nga tan e ririf u em.'

³⁷ I David e ir rok e pining 'Somol' ngak, ere ra di'in me yan i aw ni fare Messiah e ir owchen David?"

Jesus ni yog ni ngan ayuw rok e pi tamchib ko Motochiel

(Matthew 23:1–36; Luke 20:45–47)

Ma fapi girdi' ni aram urngirad e ur motoyilgad ngak Jesus ni kar felfelan'gad. ³⁸ Ma nap'an ni be machib nagraad me ga'ar, "Mu ayuweged gimed rok e pi tamchib ko Motochiel, ya yad ba'adag ni ngu u ranod ni ka ron'ed e mad nib n'uw, ma yad ba'adag ni ngu'un siro' ngorad ko gin ni bay e market riy; ³⁹ ma ku yad ba'adag e chiya ni kan tay u lan tafen e mu'ulung i yan nib muduwgil e girdi' ntagil' nge yungi n'en nth'abi fel' ni yima par riy ko pi madnom ni yima tay. ⁴⁰ Yad e picha' ni kar felan'gad u puluwon e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad ya yad be leag e naun rorad, ma yad be guy rogon ni ngu'un guyrad ni yad be fek e meybil nib n'uw. Ere gechig ni yira pi' ngorad e ri kab gel!"

Salpiy ni pi' be' ni bpin nike yim' figirngin

(Luke 21:1–4)

⁴¹ Ma nap'an nike par Jesus nga but' u to'oben tafen e salpiy u Tempel me fal'eg i yaliy e girdi' ni be yin' e salpiy ngalan. Ma bo'or e pi'in pire' salpiyan ni be yin' e salpiy ngay ni

pire'; ⁴² me yib be' ni bpin nib gafgow ya ke yim' figirngin, me yib i yin' l'agruw chi kobre' nrow nib achig, ni ta'reb tolngin l'agruw nga ta'reb e kobre' nrow. ⁴³ Me pining Jesus pi gachalpen ngarbad ngak, me ga'ar ngorad, "Nggog ngomed, nre pin ney nib gafgow ya ke yim' figirngin e ir e bo'or e salpiy nike yin' ko tin ke yin' urngin e girdi' ni yad be yin' e salpiy ngalan fare tafen e salpiy. ⁴⁴ Ya yad e kar pi'ed e salpiy ni kar feked ko salpiy ni bay rorad ni pire'; mi ir e aram feni gafgow ma ke pi' urngin e chi salpiy ni bay rok, ni ir e nge abich riy."

13

*Jesus ni weliy murung'agen e Tempel ni bay ni buthug
(Matthew 24:1-2; Luke 21:5-6)*

¹ Ma nap'an nike yan Jesus nga wuru' e Tempel me ga'ar bagayad pi gachalpen ngak, "Tamchib, a mu guy nga feni ga' ma bmanigil malangen, nge feni fel' ya'an e pi naun ney!"

² Me ga'ar Jesus ngak, "Ga be guy e pi naun ni ba ga' ney? Dariy ta'reb e malang u roy ni yira pag u tagil'; ya gubin ni bay nin' nga but'."

*Marus nge gafgow ni bay ntay ko girdi'
(Matthew 24:3-14; Luke 21:7-19)*

³ Ma nap'an nib par Jesus nga but' u daken e burey nu Olive ni be changar ko fare Tempel me fith Peter, nge James, nge John, nge Andrew ngak ni go' yad ni lungurad ngak, ⁴ "Mog ngomad ko wu'in e ra yodor, ma ga yog ngomad ko mang e ra yib i m'ug ni pow riy ni aram e ke taw nga nap'an urngin e pi n'ir ni nge yib i m'ug."

⁵ Ma aram me ga'ar Jesus ngorad, "Mu ayuwgad, ma dab mu paged be' nge ban nagmed. ⁶ Bo'or e girdi' ni bay rabad ni yad be fek fithingag nra bagayad ma be ga'ar e ir gag, ma bo'or e girdi' ni bay ra ban nigned. ⁷ Ma ngiyal' ni gimed ra rung'ag lingan e mael nib chugur nge murung'agen e mael nib orel, ma dab mu rusgad; ya pin'ey e thangri yib, machane gathi fan e pin'ey e aram e ke taw nga tungun. ⁸ Ya bayi reb e nam me cham ngak reb e nam, ma gin nsuwon reb e pilung e bayi mael ko gin nsuwon reb e pilung. Ma bo'or yang ni bay i yib e durru' riy, ma bo'or e nam ni bay yib e uyongol riy. Pin'ey e bod e bin som'on e amith nma yib ngak be' ni nge gargel.

⁹ "Mu ayuwgad. Ya bay ra koled gimed ngar feked gimed ngalan tafen e pufthin. Ma bay nli'med u tafen e mu'ulung i yan; ma bay ni piningmed nga p'eowchen e pi'in yad be yog e thin nge pi pilung ko nam ni bochag, ni ngam weliyed ngorad fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got. ¹⁰ Ma som'on e thingar ni machibnag fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ngak urngin e nam. ¹¹ Ma ngiyal' ni yad ra kolmed ngar feked gimed ngalan

tafen e pufthin e dab mu rusniged e tin ni nga mogned; ya bay taw ko ngiyal' nem mi gimed yog e tin nike pi' Got ngomed ni nga mogned. Ya thin ni bay umogned e gathi thin romed, ya thin ni bayi pi' fare Kan Nthothup ngomed. ¹² Ya girdi' e bay ra pi'ed e pi walagrad ni pumo'on ni ngan thang e fan rorad, ma pi chitamangiy e ku eram e n'en ni bay rrin'ed ngak pifakrad; ma bitir e bay ra chealgad ngar togopluwgad ngak e gallibthir rorad miyad pi' e gallibthir rorad ngan thang e fan rorad. ¹³ Ya gubin e girdi' ni bay ra fanenikayed gimed ni bochag. Machane en nra athamgil nge mada' ko tomur e rayag e yafos ngak."

N'en ni th'abi dabuy

(Matthew 24:15–28; Luke 21:20–24)

¹⁴ "Bay mu guyed e N'en ni Th'abi Dabuy nike sak'iy ko gin nsusun e dabi sak'iy ngay." (En nra poy e re bugithin ney e ngari tiyan' ngay nge nang fan!) "Ma aram e pi'in yad bay u Judea e thingar rmilgad nga daken e pi burey; ¹⁵ ma en ni bay u daken e chigiy ko naun rok e ra luw nga but' ma dakuriy nap'an ni ngki chuw nga naun rok nge fek ban'en nge yan. ¹⁶ Ma en ni bay u milay' e thangri dabi sul ko naun rok nge fek wuru' e mad rok. ¹⁷ Rib gel e gafgow nra tay e pi'in nib diyen, nge pi'in ni ppin ni kabran fakrad e ngiyal' i n'em! ¹⁸ Mu meybilgad ngak Got nge siy ki yib e pin'ey ko ngiyal' nib gel e garbeb riy! ¹⁹ Ya gafgow nra yib u lan e pi rran nem e kab gel e gafgow riy nga urngin e gafgow nike yib ngak e girdi' u roy u fayleng ni ka nap'an e ngiyal' ni ba'aram nsom'on ni sunumiy Got e fayleng riy nge yan i mada' ko re ngiyal' nem, ma aram e dabki yib reb e gafgow bayay ni bod e binem. ²⁰ Machane ke lichnag Somol e pi rran nem; ya fa'an mang e dabi rin' ni aram rogon ma dariy be' nra fos. Ni bochan e pi'in girdien Got nike mel'egrad, ma ke lich nag e pi rran nem.

²¹ "Ere fa'anra ga'ar be' ngomed, 'Mu sapgad, ba'aray fare Messiah!' ara ga'ar, 'Ba'aram!' — ma dabi pagan'med ngak. ²² Ya bayi m'ug boch e Messiah nge profet ni yigo'o bogi ban'en. Ma bay ur ngongliyed e maang'ang nge bogi ban'en ni yira ngat ngay ni bochan e fa'an mang e rayag miyad bannage pi'in girdi'en Got ni Got e ke mel'egrad. ²³ Ere mu ayuwgad! Ya kug weliy urngin ban'en ngomed u m'on ko ngiyal' ni dawori taw ngay."

Wub ni bay tay e en ni Fak e Girdi'

(Matthew 24:29–31; Luke 21:25–28)

²⁴ "Ma tomuren e re gafgow nem e bayi talumor mit e yal', ma dabki mat ram'en e pul, ²⁵ ma bayi mul e t'uf u lanelang, ma gelnin e pin'en ni bay u lanelang e bay ni pingegrad

ngranod ko gin ni gathi ir e yad be sor ngay. ²⁶ Ma aram e bayi m'ug e en ni Fak e Girdi' ni be yib nga but' u fithik' e manileng ni bay gelngin nib gel ma be galgal ram'en. ²⁷ Ma bayi l'oeg e pi engel rok ngar kunuyed girdi'en Got nike mel'eg Got u lan e aningeg yangi n'en u fayleng ni ir e ma thow e nifeng riy u baraba' e fayleng nge yan i mada' nga baraba'."

Murung'agen e gek'iy ni fig

(Matthew 24:32–35; Luke 21:29–33)

²⁸ "Ba'aray ban'en ni ngam nanged rok e gek'iy ni fig. Ngiyal' nra galunglung papa'ngin ma ke mirerey, me tabab yuwan ko puf, ma aram e kam nanged nike chugur ni nge taw ngal'an e gowel. ²⁹ Ere ku errogon ni ngiyal' ni gimed ra guy e pin'ey ni be m'ug, e aram e kam nanged ni fare ngiyal' i n'em e ke chugur, ni aram e nge tabab.* ³⁰ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Bay yib urngin e pin'ey u m'on ko ngiyal' ndawori yim' urngin e girdi' ni yad bay e chiney ni yad ba fos. ³¹ Tharmiy nge fayleng e bay chuw, ma thin roge ri dabi math bi'id."

Dariy be' ni manang e re rran nem ara re awa nem

(Matthew 24:36–44)

³² "Machane re rran nem ara re awa nem e dariy be' ni manang e ngiyal' nra taw riy ni mus ko pi engel ni yad bay u tharmiy ara en ni Fak Got, ya kemus ni en ni Chitamangiy e manang. ³³ Mu ayuwgad mi gimed tiyan'med, ya da mu nanged e ngiyal' nra taw ko re ngiyal'nem. ³⁴ Susun e be' nib mo'on ni digey e tabinaw rok me yan ko milekag, me pag fan urngin ban'en ngak e pi tapigpig rok, nra bagayad ma maruwel rok; me yog ngak e en nma matanagiy e mab ni nge tiyan' ko matanag. ³⁵ Ere mu tedan'med, ya da mu nanged e ngiyal' nra sul e en ntafen e naun riy: ko neap', fa lukngun e neap', fa chochol e nimen, fa kakadbul. ³⁶ Ya nga yugum gin gad nike taw ma dabi pir'egmed ni gimed be mol! ³⁷ Ere fa pin'en ni kugog ngomed e kugog ngomed ni gimed gubin, ni aram e be lungug: Mu tedan'med ko matanag!"

14

Jesus nt'ar liyben

(Matthew 26:1–5; Luke 22:1–2; John 11:45–53)

¹ Ngiyal'nem e ka l'agruw e rran me taw ko madnom ko Paluk'af nge madnom ni yira kay e flowa nda ntay e is nma thownag e flowa ngay. Ma aram mi i gay e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel kanawo'en e n'en nra rin'

* **13:29** fare ngiyal' i n'em e ke chugur, ni aram e nge tabab; ara ir e ke chugur, nike fal'eg rogon ni nge yib.

miyad kol Jesus ndab nnang ngar li'ed ngem'. ² Me lungurad, "Thingar dab da rin'ed ko ngiyal' ni yibe madnom riy, ya ra yib e girdi' ngodad ncham."

Jesus nliyefu Bethany

(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

³ Ma nap'an ni bay Jesus u Bethany u lan e naun rok Simon ni be' nib daraw ni yad be abich, me yib be' ni bpin nike fek ba melor nni ngongliy ko malang ni alabaster nib sug ko florida nrib tolang puluwon nni ngongliy ko *nard* ni go' *nard*. Me t'ar fare pin fare melor nge pu'og e florida riy nga daken lolugen Jesus. ⁴ Ma boch e girdi' ni ur moyed u rom e ra damumuwgad, me lungurad rorad, "Mangfan ni kan adbey e re florida nem ni aram rogon? ⁵ Ya rayag ni ngan pi' ni chuway' nge yib puluwon nib pag dalip mir'ay e salpiy ni waser nib silber riy* mi ni wereg u pa' e pi'in gafgow!" Miyad puwan' ngak fare pin.

⁶ Machane me ga'ar Jesus, "Mu digeyed e cha'nir! Mangfan ni gimed be kirebnag laniyan'? Ya n'en nike rin' e cha'nir ngog e rib fel'. ⁷ Ya pi'in gafgow e gubin ngiyal' ni yad bay romed, ndemturug e ngiyal' ni gimed ba'adag mrayag ni ngam ayuweged yad. Machane gag e gathi gubin ngiyal' ni bay ug par romed. ⁸ Re pin ney e ke rin' ngog urngin e tin nrayag rok; ke pu'og e florida nga dakenag ni aram e ke ngongliy rogon e dowef rog u m'on ko gum'eyag. ⁹ Ere mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Demturug e gin'en ni yira machibnag e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got riy u gubin yang u roy u fayleng, ma yira weliy murung'agen e n'en nike rin' e re pin ney, ni fan e nge puguran e re pin ney ngan'uy."

Judas ni ta'reban' ngak e pi tolang ko prist ni nge yagnag Jesus

(Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

¹⁰ Me ere yan Judas Iskariot, ni ir reb fare ragag nge l'agruw i gachalpen ngak e pi tolang ko prist ni bochan e nge yagnag Jesus ngorad. ¹¹ Me ri yad felfelan' ko thin nike yog ngorad, miyad michmich ngak Judas ni yad ra pi' e salpiy ngak. Ma aram mi i guy Judas rogon e ngiyal' nra bung rogon ni nge yagnag Jesus.

Jesus ni un ngak pi gachalpen ngar ked e ggan ko madnom ni Paluk'af

(Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

¹² Fa'ani taw ko chirofen ni som'on ko madnom ni ngan kay e flowa nda ntay e is nma thownag e flowa ngay ko chirofen ni aram e ngan li' fapi saf riy ni fan ko ggan ko Paluk'af, me

* **14:5** SALPIY NI WASEY NIB SILBER: Mu guy 6:37.

fith pi gachalpen Jesus ni lungurad, “U uw e gab adag ni nggu warod ngay nggu ngongliyed rogon e ggan rom riy ko blayal’ ni fan ko madnom ni Paluk’af?”

¹³ Me l’oeg Jesus l’agruw fapi gachalpen nike ga’ar ngorow, “Mmarow ngalan binaw, ma bay mada’nagmew be’ nib mo’on ni be fek ba rume’ i ran. ¹⁴ Mi gimew lek ngalan e re naun nra chuw ngay mi gimew yog ko en ntafen e re naun nem ni nge lungumew, ‘Ke ga’ar fare Tamchib, Bu uw fare senggil ni nggu wayed pi gachalpeg e ggan ko blayal’ riy ni ggan ko Paluk’af?’ ¹⁵ Ma bayi dag ngomew ba senggil ni ba ga’ ni bay ko thal nlang ni kem’ay i fal’eg rogon, mi gimew ngongliy rogon e ggan rodad riy.”

¹⁶ Me yan fa gal i nem ni gachalpen Jesus ngalan binaw, miyow pir’eg urngin ban’en ni bod rogon nike yog Jesus ngorow; miyow ngongliy e ggan ko blayal’ riy ni ggan ko Paluk’af.

¹⁷ Ma nap’an ni aw e lumor me yib Jesus ni yad fa ragag nge l’agruw i gachalpen. ¹⁸ Ma nap’an ni yad bay u tebel ni yad be abich me ga’ar Jesus, “Ba’aray bbugithin ni nggog ngomed, bay bigimed ni bayi yagnigeg, ni bigimed ni be un ngog ko abich.”

¹⁹ Me ri taganan’ pi gachalpen miyad tabab i fith ni tata’a bagayad ni be lungurad, “Gathi gag e ga be yogneg fa?”

²⁰ Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Bigimed e re ragag nge l’agruw nir, ni en ni kug lithagew e flowa romow ngalan e plet nta’reb rogon. ²¹ Ya en ni Fak e Girdi’ e bayi yim’ ni bod rogon nike yog e babyor nib thothup murung’agen; machane kari gafgow e re mo’on nem ni ir e bayi yagnag e en ni Fak e Girdi’! Ya fa’an mang e da ni gargelnag ma kabfel’!”

Abich rok Somol ko blayal’

(Matthew 26:26–30; Luke 22:14–20; 1 Korinth 11:23–25)

²² Ma nap’an ni yad be abich me fek Jesus e flowa, me pining e magaer riy ngak Got, me t’et’ar, me pi’ ngak pi gachalpen me ga’ar, “Mfeked, ya ireray dowag.”

²³ Me fek ba kap, ma nap’an ni mu’ i pining e magaer riy ngak Got me pi’ ngorad, miyad unum e n’en ni bay riy ni yad gubin. ²⁴ Me ga’ar Jesus ngorad, “Ireray racha’eg ni bayi map’ nga but’ ni fan ngak bo’or e girdi’, ni ir e bayi micheg e m’ag u thilin Got nge girdi’. ²⁵ Nggog ngomed ni gathi bay ku gu unum e re wayin ney bayay nge yan i mada’ ko chirofen ni bay gu unum e bin nib be’ech e wayin ko gin nsuwon Got.”

²⁶ Miyad yin’ ba tang ni yad be pining e sorok ngak Got riy, nge mu’ miyad yan ko burey nu Olive.

Jesus ni weliy ni bayi mithag Peter ni manang Jesus

(Matthew 26:31–35; Luke 22:31–34; John 13:36–38)

27 Me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed gubin ni bay mmilgad ngam paged gag, ya ke ga'ar e babyor nib thothup, 'Bayi li' Got e en nma gafaliy e saf ngem', ma bayi wear fapi saf ni urngin.' 28 Machane bay ni fasegeg ko yam' mu gu m'on romed nga Galile."

29 Me fulweg Peter ngak Jesus ni ga'ar, "Ra pagem e pi cha'ney ni yad gubin, mi gag e ri dab gu pagem!"

30 Me ga'ar Jesus ngak Peter, "Mu tay fanamiyan ko re bugithin ney! Neap' ney ndawori chochol e nimen nl'agruw yay, ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg."

31 Me fulweg Peter ni kari micheg ni be ga'ar, "Mus ni fa'anra nggu un ngom ko yam', ma ri dab gog nda gu nangem!"

Ma urngin pi gachalpen Jesus nrogned ni aram rogon.

Jesus ni meybil u Gethsemane

(Matthew 26:36–46; Luke 22:39–46)

32 Marbad ngabangi binaw nike lunguy yu Gethsemane, me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Mpired u roy nga but' nggu wan gu meybil." 33 Me fek Peter, nge James, nge John ngar uned ngak. Ma aram me yib e taganan' nrib gel ngak Jesus, me thamiy ni gowa kan chuchuy nga but', 34 me ga'ar ngorad, "Kari taganan'ug ni be chugur ni nge li'eg! Mpired u roy ngu'um odgad."

35 Me yan bochu'uw nga orel, me yan i palpal nga but' me meybil ngak Got ni fa'an gomanga rayag me siy ki gafgow ko re awa ni ba'aram ni ir e nge gafgow riy. 36 Me meybil ni ga'ar, "Chitamag! Urngin ban'en mrayag rom. Mu chuweg e re kap ney rog. Machane gathi tin nib m'agan'ug ngay e ngam rin', ya tin nib m'agan'um ngay e ngam rin'."

37 Me sul ngak fa dalip i gachalpen me pir'egrad ni yad be mol, me ga'ar ngak Peter, "Simon, mog, kam mol? Dabiyag ni ngam par ta'reb e awa ni ga be od?" 38 Me ga'ar ngorad, "Um odgad ngu'um meybilgad ngak Got nge siy mpaged gimed ngak e pin'en nma pingeg e girdi' nge denen. Ya lanin'uy e ba'adag, ma dowef e bme'waer."

39 Miki yan bayay nge meybil, ni ka fapi thin e be yog. 40 Miki sul bayay me pir'eg pi gachalpen ni yad be mol, ya dakir yag ni ngar pired nib puf owcherad. Ma dakur nanged e n'en ni ngrogned ngak.

41 Ma fa'ani sul e yay ni man e dalip ngay me ga'ar ngorad, "Mogned, kigimed be mol ni gimed be toffan? Ke yag! Ya ke taw ko fare awa! Mu sapgad, en ni Fak e Girdi' e kan pi' e chiney nga pa' e pi tadenen. 42 Mu sak'iygad, ngdarod. Mu sapgad, ba'aray fa'anem ni nge yagnigeg!"

*Jesus nni kol**(Matthew 26:47–56; Luke 22:47–53; John 18:3–12)*

⁴³ Ka be welthin, me taw Judas, ni ir reb fare ragag nge l'agruw i gachalpen, nike cheag ba ulung i girdi' ngak ni kar feked e saydon nge gul, nike l'oegrad e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiel, nge pi'in pi'ilal. ⁴⁴ Ma aram e ke pi' e en ni yagnag Jesus e pow ngak fa pi'in kar uned ngak ni ga'ar ngorad, "Re mo'on ni gu ra faray owchen e aram e cha' ni gimed be finey. Mi gimed kol ngam feked."

⁴⁵ Ma nap'an ni yigi taw Judas me yan ngak Jesus me ga'ar, "Tamchib!" Me faray Judas owchen. ⁴⁶ Miyad kol Jesus ni kar chichi'iyed pa'rad rok. ⁴⁷ Ma bay bagayad fa pi'in yad ba sak'iy u to'oben Jesus ni girengiy e saydon rok nge toy ngak e sib rok fare Prist ni Th'abi Ga' nge luf yuwan tel. ⁴⁸ Me ga'ar Jesus ngorad, "Mang ni kambad ni kam feked e saydon nge gul ni ngam koledgag ni gowa gag be' ni kug th'ab e motochiel? ⁴⁹ Ke yo'or e rran ni ug moy romed u lan e Tempel ni ug machib, ma da mu koled gag. Machane thangri yib i m'ug nib riyul' e tin nike yog e babyor nib thothup."

⁵⁰ Ma aram ma urngin fa pi'in gachalpen miyad pag ngar milgad.

⁵¹ Ma bay be' nib pagel nike chuw nga ba mad nib wechwech ni be un u dakenrad be guy Jesus. Miyad guy rogon ni ngar koled, ⁵² me me luf fare mad nib wechwech u daken nge n'ag, me mil ndariy e mad u daken.

*Jesus nni fek ngalan e ulung**(Matthew 26:57–68; Luke 22:54–55, 63–71; John 18:13–14, 19–24)*

⁵³ Me ra feked Jesus i yan nga tafan fare Prist ni Th'abi Ga', ni aram e gin ni be mu'ulung urngin e pi tolang ko prist ngay, nge pi'in pi'ilal, nge pi tamchib ko Motochiel. ⁵⁴ Me un Peter u dakenrad nib mal'af rorad nge mada' ngalan e yoror ko naun rok fare Prist ni Th'abi Ga'. Me yan i un ngak girdi'en e matanag ko par nga but' nga iror boch ko nifiy. ⁵⁵ Ma aram me gay e pi tolang ko prist nge urngin e girdi' u lan fare ulung e mich rorad ni nge togopluw ngak Jesus, ni bochan e nge yag nli' ngem', machane de yag nra pir'eged. ⁵⁶ Ya bo'or e girdi' ni yad e ngar micheged Jesus nra t'ared e thin nga daken Jesus, machane de ta'reb rogon e thin nrogned.

⁵⁷ Me sak'iy boch e pumo'on ngalang ngrogned e re bugithin ni ba'aray nde riyul' nib togopluw ngak Jesus ni lungurad, ⁵⁸ "Gu rung'aged rok Jesus ni ga'ar, 'Bay gu buthug e re Tempel ney ni ngongliy e girdi', ma dalip e rran nga tomuren mu gu toy reb ni gathi girdi' e toy.'" ⁵⁹ Me mus ngorad nde ta'reb rogon e thin nrogned.

⁶⁰ Me sak'iy fare Prist ni Th'abi Ga' u p'eowcherad ni yad gubin me fith ngak Jesus ni ga'ar, "Bay e fulweg rom ko fapi thin ni karogned nib togopluw ngom?"

⁶¹ Machane me par Jesus nike th'ab gulungan nde yog ta'ab bugithin. Miki fith fare Prist ni Th'abi Ga' Jesus bayay ni ga'ar, "Mog, i gur fare Messiah ni Fak e en ni yibe tayfan ni aram Got?"

⁶² Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I gag; ma gimed gubin ni bay mu guyed e en ni Fak e Girdi' nike par nga but' u ba' ni mat'aw rok fa'anem ni Gubin ma Rayag Rok ni be yib u lanelang i yib nga but' ni yow e manileng!"

⁶³ Me guchthuy fare Prist ni Th'abi Ga' e mad rok, me ga'ar, "Dakuriy fan ni ngki yib boch e girdi' ngar pi'ed e mich rorad!

⁶⁴ Kam rung'aged ko thin nike yog nib kireb, ya be n'ag fan Got. Ere uw rogon ni gimed be finey?"

Mi yigo'o ra towalgad nib togopluw ngak ni be lungurad, "Ba kireb e rok, ere ngan li' ngem'."

⁶⁵ Me tabab boch i yad i thuw nga daken Jesus, miyad m'ag owchen ngu'ur batniged ma be lungurad ngak, "Mog ko mini' e ke bat nigem!" Me fek e pi matnag Jesus ngu'ur bat niged.

Peter ni mithag ni manang Jesus

(Matthew 26:69–75; Luke 22:56–62; John 18:15–18, 25–27)

⁶⁶ Ka bay Peter u wuru' e naun u lan e yoror me yib bagayad fapi ppin ni tapigpig ko fare Prist ni Th'abi Ga'. ⁶⁷ Ma fa'ani guy ni be ror Peter me fal'eg i yaliy, me ga'ar ngak Peter, "Ku errogon gur ni um un ngak Jesus nu Nazareth."

⁶⁸ Me fulweg ni ga'ar, "Danga', da gu nang, da gu nang fan e n'en ni ga be yog." Me yan Peter nga langan e garog. Ka chingiyal' nem me chochol e nimen.[†]

⁶⁹ Me guy fare pin ni tapigpig Peter u rom miki ga'ar bayay ngak e pi'in yad ba sak'iy u to'oben, "Cha'nem e ri bagayad fa picha'!" ⁷⁰ Miki ga'ar Peter bayay, "Danga'."

Ma de n'uw nap'an me ga'ar fapi girdi' ni yad be sasak'iy ngak Peter bayay, "Dabiyag ni nge lungum e gathi gur bagayad, ya ku errogon gur ni ga be' u Galile."

⁷¹ Me ri micheg Peter ni ga'ar, "I Got e nge gechig nige ni fa'anra dagur weliy e tin riyul'! Ya da gu nang e cha' ni be'er ni gimed be yog murung'agen!"

⁷² Ma kachingiyal' nem me chochol ba nimen, ni aram e yay ni gaman e l'agruw yay ngay, me yib ngan' Peter e n'en ni yog Jesus ngak ni ga'ar, "Ra dawori chochol e nimen ni nga l'agruw yay, ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg." Ma aram e dakiyag ni nge k'adan', me yor.

[†] 14:68 Boch e babyor e dariy riy e Ka chingiyal' nem me chochol e nimen.

15

Jesus nni fek nga p'eowchen Pilate

(Matthew 27:1-2, 11-14; Luke 23:1-5; John 18:28-38)

¹ Ma nap'an ni yigi kadbul me mu'ulung nib gur e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal, nge pi tamchib ko Motochiel nge urngin girdi'en e mu'ulung ngar puruy'gad. Miyad yin' e chen ngak Jesus ngar feked i yan ngar pi'ed ngak Pilate. ² Me fith Pilate Jesus ni ga'ar, "Mog, i gur fare pilung rok piyu Israel fa danga?"

Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Er rogon ni kamog."

³ Ma aram e bo'or ban'en nib kireb ni i yog e pi tolang ko prist nike rin' Jesus, ⁴ miki fith Pilate Jesus bayay ni ga'ar ngak, "Mog, dab mpi' e fulweg rom ko pi thin nem ni karogned? A mu guy urngin e pin'en ni karogned nib togopluw ngom!"

⁵ Miki par Jesus nde fulweg ta'ab bug fapi thin, me par Pilate nike balyangan'.

Jesus nturguy ni ngan li' ngem'

(Matthew 27:15-26; Luke 23:13-25; John 18:39-19:16)

⁶ Gubin yay ni yira madnomnag e re madnom nem ni Paluk'af mma pag Pilate ta'reb e kalbus ni en ni bo'or e girdi' ni yad be wenignag. ⁷ Mu fithik' e pi'in kalbus ni pi'in nra thanged e pogofan ko girdi' u fithik' e cham ni tay baraba' e girdi' ni yad be togopluw ko am e immoy be' nib mo'on riy, ni Barabbas fithingan. ⁸ Me mu'ulung e girdi' ni bo'or ngar weniggad ngak Pilate ni nge rin' e n'en nma rin' ni fan ngorad ko ngiyal'nem, ⁹ me fithrad Pilate ni ga'ar, "Mogned, gimed ba'adag ni nggu pag e en ni pilung rok piyu Israel?" ¹⁰ Ya kari nang Pilate nike pi' e pi tolang ko prist Jesus ngak ni bochan e ke awan'rad ngak Jesus.

¹¹ Me nonnon e pi tolang ko prist ngak fapi girdi' ni yo'or ni ngar weniggad ngak Pilate nge mang Barabbas e ni pag. ¹² Me ere ki ga'ar Pilate ngak fapi girdi' ni aram urngirad bayay, "Ere mang e nggu rin' ngak fa'anem ni kamogned ni ir e pilung rok piyu Israel?"

¹³ Miyad fulweg ngak u fithik' e tolul ni be lungurad, "Mu richibiy ko kuruth!"

¹⁴ Me fithrad Pilate ni ga'ar, "Ma mang oloboch e ke ngongliy nrib kireb?"

Fini aram e ra tolulgad ni kari ga' lamrad ni be lungurad, "Mu richibiy ko kuruth!"

¹⁵ Me ere tafinaynag Pilate ni nge yan nga laniyan' fapi girdi' ni yo'or, me pag Barabbas. Ma aram me yog ni ngan toy Jesus, nge mu' me pi' ni ngan richibiy ko kuruth.

Salthaw ni ur moninggad ngak Jesus

(Matthew 27:27–31; John 19:2–3)

¹⁶ Me fek e salthaw Jesus i yan ngalan e yoror ko en ni pilung ko am, miyad kunuy e ba' rorad e salthaw nga ta'bang. ¹⁷ Miyad yin' e mad nga daken Jesus nib ra'en purple, miyad fek yu pa' i ban'en ni bay rachangalen ngar te'eliyawniged ngay. ¹⁸ Miyad tabab ko siro' ngak ni bod ni yima siro' ko pilung ni be lungurad, "Nge n'uw nap'an ni par e pilung rok piyu Israel!" ¹⁹ Me ere ur toyed e rouy nga lolugen, ma yad be thuw nga daken, ma yad be ragbug u p'eowchen ngu'ur siro'gad ngak. ²⁰ Ma fa'anra mu'gad i moningnag miyad luf fare mad nib n'uw u daken nib ra'en purple, miyad yin' e mad rok nga daken. Miyad fek i yan ni ngranod rrichibiyed ko kuruth.

Jesus nrichibiy ko kuruth

(Matthew 27:32–44; Luke 23:26–43; John 19:17–27)

²¹ Ma nap'an ni yad be yan miyad mada'nag be' nib mo'on u kanawo' ni Simon fithingan, ni be yib ngalan binaw ni yib u milay', miyad gelnag e thin ngak nge fek e kuruth rok Jesus. (Cha'nem e Simon nu Cyrene, ni chitamngin Alexander nge Rufus.) ²² Miyad fek Jesus i yib ngabangi n'en ni kanog yu Golgotha ngay, ni fan e re bugithin nem e fa gi n'en ni "Tagil' e Lo'." ²³ Miyad guy rogon ni nge unum e wayin ni kan athkuy ko flay ni kanog e myrrh ngay, machane de unum Jesus. ²⁴ Ma aram miyad richibiy ko fare kuruth miyad f'oth e mad rok rorad, ni yad be girngiy e pow ni nge duwgiliy e bin nge fanay bagayad. ²⁵ Ke mereb e kolok ni kadbul miyad richibiy ko kuruth. ²⁶ Ma n'en nni yoloy nga daken e kuruth rok ni kanog ni ir e ba togopluw ngak e ga'ar, "Pilung rok piyu Israel." ²⁷ Mu ku yad richibiy l'agruw i moro'ro' ntacham nga l'agruw i kuruth, ni bagayow nga ba' ni mat'aw rok Jesus, ma bagayow nga ba' ni gilay' rok. ²⁸*

²⁹ Ma pi'in yad be yib ngu'u ranod ko gin'em e ur chichingeged lolugrad mu urogned e thin nib kireb ngak Jesus ni be lungurad, "Aha, i gur faram e mfinney ni ngam buthug e Tempel ngam toy u lan dalip e rran nge m'ay! ³⁰ Ere mu luw ko re kuruth nir nga but' nge siy ku mum'!"

³¹ Ma ku aram rogon e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel ni ur moning nged Jesus u fithik'rad ni be lungurad rorad, "Ke ayuweg e pogofan rok boch e girdi', me ir e dabiyaq ni nge ayuweg e biro'k' e pogofan! ³² Mmarow

* **15:28** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 28: Ma aram me yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog e babyor nib thothup ni ga'ar, "Min uneg ko pi'in kireb ni kar th'abed e motochiyel." (mu guy e Luk 22:37).

ngad guyed fare Messiah ni ir e pilung nu Israel ni nge luw u kuruth nga but' e chiney, me michan'dad ngak!"

Ma ku errogon fa gali cha' nni chagiyrow ngak Jesus ngan kuruthnagrow ni rognaw e thin nib kireb ngak Jesus.

Jesus ni aw e fan rok

(Matthew 27:45–56; Luke 23:44–49; John 19:28–30)

³³ Ma nap'an ni misiw' me neap' u daken fare nam ni polo', me par ni aram rogon ndalip e awa. ³⁴ Ma nap'an ni dalip e kolok me non Jesus nri ba ga' laman ni be ga'ar, "*Eloi, Eloi, lema sabachthani?*" ni fan e pi thin ney e be ga'ar, "Got rog, Got rog, mangfan ni kam n'igeg?"

³⁵ Ma boch fapi girdi' ni yad bay u rom e rrung'aged laman me lungurad, "Mu telmed, ya be pining Elijah!" ³⁶ Me mil bagayad nge yan i lthag bangi worrum ko wayin nib sobut' puluwon, me tay nga taban ba ley i rouy nge yan i tay nga dap'i l'ugun Jesus me ga'ar, "Mu son gad! Ngad guyed ko ra yib Elijah ni nge fek u kuruth nga but' fa danga'!"

³⁷ Me non Jesus ni ba ga' laman, me aw e fan rok.

³⁸ Ma fa gi mad ni kan tining ngalang u Tempel e mogchoth u lang nga but' nge par nike ruw yang. ³⁹ Ma en ni pilungen e salthaw nib sak'iy u but' u m'on ko re kuruth nem e guy rogon ni non Jesus ni ba ga' laman nge mu' me aw e fan rok,[†] me ga'ar, "Re mo'on ney e riyul' ni Fak Got ir!"

⁴⁰ Ma ku errogon bogi ppin ni ur moyed u rom ni yad be changar u orel ngaram, ni bay Salome nge Maria Magdalene, nge Maria ni chitiningin e bin bitir e James, nge Joses u fithik'rad, ⁴¹ ni pi'in nnap'an ni immoy Jesus u Galile ma ur uned ngak ngu'ur ayuweged. Ma ku bo'or yugu boch e ppin ni ur moyed ko gin'em, nra uned ngak Jesus ngarbad nga Jerusalem.

Jesus nni yan nchibgiliy

(Matthew 27:57–61; Luke 23:50–56; John 19:38–42)

⁴² Ke chugur ni nge gonowrug me taw Josef nu Arimathea, ⁴³ ni ir reb e girdi' u lan e mu'ulung ni yima tayfan, ni ku be sonnag e ngiyal' ni bayi taw e gagiyeg rok Got ni bay yib. Ma chirofen nem e eram e rofen ni dumm'adil (ni aram e rofen ni bay ngam'on ko Sabbath); me athamgil Josef nge yan i ning downgin Jesus ngak Pilate. ⁴⁴ Me gin Pilate ngay nike aw e fan rok Jesus. Me pining fa en ni pilungen e salthaw nge fith ngak ko ke aw e fan rok Jesus fa dawor. ⁴⁵ Ma nap'an ni nang rok fare pilungen e salthaw nike aw e fan rok Jesus, me yog ngak Josef nrayag ni nge yan Josef i fek downgin Jesus. ⁴⁶ Me

[†] 15:39 me aw e fan rok; boch e babyor e bay riy ni non ni ba ga' laman nge mu' me yim'.

ere chuw'iy Josef bangi mad nib wechwech, me yan i pilig downgin Jesus u kuruth, me bichibichiy fa gi mad ngak me yan i tay ngalan e low ni kan ker nga fithik' e war u taban e rech me lulubiy baraba' i Malang ni ba ga' nge ning nga langan fare low ko yam'. ⁴⁷ I Maria Magdalene nge Maria ni chitiningin Joses e ra guyew e gin nni yan ntay downgin Jesus ngay.

16

I Jesus ni fos ko yam'

(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

¹ Ma nap'an ni m'ay e Sabbath me chuw'iy Maria Magdalene nge Salome, nge Maria ni chitiningin James e florida, ni ngranod ra liyfed nga downgin Jesus. ² Kakadbul ni kakadbul ko chirofen ni madnom ni ka fini m'ug e yal' mranod ko fare low ko yam'. ³ Ma nap'an ni yad be yan miyad fithrad ni be lungurad, "Mini' e ra ayuwegdad nge lulubiy fare gaf i malang nge chuw u langan e low ko yam'?" ⁴ (Ya barba' i malang nib ga'.) Ma fa'anra puged owcherad, miyad guy fare raba' i malang ni kan lulubiy ke chuw u langan fa low. ⁵ Ma nap'an nra chuwigad ngalan fare low ko yam' miyad guy be' ni kab pagel, nike par nga but' u ba' ni mat'aw rorad nike yin' ba mad nib n'uw nib wechwech; miyad gin ngak, me yib e tamdag ngorad.

⁶ Me ga'ar ngorad, "Dab mu tamdaggad. Kambad ni ngam guyed Jesus nu Nazareth, ni fa'anem nrichibiy ko kuruth. Machane daki moy u roy; ya ke fos ko yam'! A mu guyed, ba'aray e gin nra ted ngay. ⁷ Ere mmарod e chiney nga mogned ngak pi gachalpen nge Peter ni bayi m'on Jesus romed nga Galile; ma bay mu guyed u rom, ni bod rogon ni yog ngomed."

⁸ Mranod nga wean miyad mil ngar chuwigad ko fare low ko yam', ni yad be da'da', ya kari gel e tamdag ngorad. Ma dar weliyed ngak be', ya kar tamdaggad.

GIN KAKROM I TUNGUN E RE GASPAL NEY*

Jesus ni m'ug ngak Maria Magdalene

(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

[⁹ Nap'an ni fos Jesus ko yam' nri kakadbul ko bin som'on e rran ko wik ni aram e madnom, me m'ug ni som'on ngak Maria Magdalene, ni aram e cha' ni tuluf Jesus medlip i mo'onayan' ngar chuwigad rok. ¹⁰ Me yan Maria Magdalene

*

16:8 Boch e babyor nge tin e babyor nni thilyeg e thin riy nga reb e thin e dariy e giney riy ni tomur ko Gaspal (verse 9-20).

nge yog ngak e pi'in ur cheaggad ngak Jesus ni ka yad be par nri kab kireban'rad ma yad be yor. ¹¹ Ma nap'an nrung'aged rok nike fos Jesus ma ke guy, ma de riyul' u wun'rad e tin nike yog.

Jesus ni m'ug ngak l'agruw ni' ni gachalpen

(Luke 24:13–35)

¹² Me tomuren e yaney me m'ug Jesus ngak l'agruw i yad ko ngiyal' ni yow be yan nga arow nike thil ya'an. ¹³ Miyow sul nga rognaw ko pi'in yad, ma de riyul' u wun'rad e tin karognaw.

Jesus ni m'ug ngak fa ragag nge ta'reb i gachalpen

(Matthew 28:16–20; Luke 24:36–49; John 20:19–23; Acts 1:6–8)

¹⁴ Me tomur riy me m'ug Jesus ngak fa ragag nge ta'reb i gachalpen ko ngiyal' ni yad be abich; me puwan' ngorad ni bochan e de pagan'rad ko thin ni yog, nge bochan e kayigi gel e gelan' rorad nde riyul' u wun'rad e tin ni yog e pi'in nra guyed Jesus nike fos. ¹⁵ Me ga'ar ngorad, "Mmarod nga gubin yang u fayleng, ngam machib niked e Thin Ni Bfel' ngak urngin e girdi'. ¹⁶ En nra michan' ngay min tawfenag e ke thap ngak Got; ma en ni dabi michan' ngay e kan turguy e gechig rok. ¹⁷ Ma pi pow ni ba'aray e bayi un ngak e pi'in kug mich u wun'rad, bay yag ni ngar tulufed e pi mo'onayan' u daken fithingag; ma bay yag ni ngar nonod nthin nu bang; ¹⁸ ma fa'an yad ra kol e porchoyog nga pa'rad, fa ra unumed ban'en ni bay e yub riy, ma dab ra m'ad ngay; ma yad ra tay pa'rad nga daken e pi'in nib m'ar, me m'ay e m'ar rorad."

Jesus nni fek nga tharmiy

(Luke 24:50–53; Acts 1:9–11)

¹⁹ Ma aram e fa'ani mu' Somol Jesus ko numon ngak pi gachalpen min fek ngalang nga tharmiy, nge yan i par nga but' nga ba' ni mat'aw rok Got. ²⁰ Ma aram me yan fa pi'in gachalpen Jesus ngar machibgad u gubin yang, me un Somol ngorad ko maruwel, nike pi' gelngirad yad be ngongliy e maang'ang, ni aram e mich riy nike pi' ni thin rok ni yad be machibnag e ba riyul'.]

KU BAYANG E GIN KAKROM I TUNGUN†

[(9) Me yan fapi ppin ngak Peter nge pi tafager rok ngar weliyed ngorad. (10) Ma tomren e biney, e maruwel Jesus ngak pi gachalpen ngar wereged e thin rok Got nib thothup ma dabim'ay bi'id, nra wereged u lan e ngek nge mada'

† 16:20 Boch e babyor nge tin e babyor nni thilyeg e thin riy nga reb e thin e bay e re tungun ney riy nib ngoch ko Gaspal ni ka ni puthuy ko gin ba'aray nib n'uw e tungun (verse 9–20).

ngalan e ngal, ni fare thin ni murung’agen e n’en nra rin’ min
thap ko yafos ndariy n’umngin nap’an.]

GOSPEL ROK LUKE

Fare Gospel rok Luke e be dag ni Jesus e en nike micheg Got ni bayi pi' ni nge mang Tabiyul rok piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel. Luke e ke yoloy ni Kan ni Thothup e gagiyeg-nag Jesus ni nge weliy e Thin Ni Bfel' ngake pi'in gafgow. Miki yoloy bo'or ban'en ni murung'agen Jesus ni i ayuweg e girdi' u fithik' urngin mit e gafgow rorad. Rib gagiyel murung'agen e felfelan' ni bay ko tin som'on e guruy ko Gospel rok Luke ni bochan Jesus ni pi' Got nge yib nga fayleng, ma ku bay murung'agen e felfelan' ni tay pi gachalpen Jesus ko ngiyal' nni fek nga tharmiy, ni bay ko tin tomur e guruy. I Luke e yoloy ko re Gospel ney murung'agen rogon ni i ilal e michan' rok e girdi' ngak Jesus nge rogon ni yad be wereg fare Thin Ni Bfel' nga tomuren nni fek Jesus nga tharmiy, miki yoloy Luke e pi thin ney ko babyor ni Acts.

Pire' ban'en ni bay ko Gospel rok Luke ni go' Luke e yoloy, ni aram murung'agen e tang ko engel, nge pi tagafaliy e saf nranod ra guyed Jesus ni ka fin ni gargeleg, nge murung'agen Jesus ni kab pagel me yan nga Tempel, nge fanathin ni murung'agen be' u Samaria, nge murung'agen ba pagel ni yan ngabang. Luke e be dag ngodad ko re Gospel ney nri ba ga' fan e meybil, nge Kan ni Thothup, ma ku be dag ngodad rogon ni i pigpig boch e ppin ngak Jesus, nge rogon nma n'ag Got fan e denen.

Tin ni bay riy

Tabolngin e Gospel 1:1–4

Gargel ntay ngak John nma tawfe nge ngak Jesus nge rogorow ko ngiyal' ni ka yow bbitir 1:5—2:52

Machib nge tawfe ni i tay John nma tawfe 3:1–20

Tawfe ntay ngak Jesus nge mo'onyan' ni i guy rogon ni nge denen Jesus 3:21—4:13

Jesus ni be machib ma be ayuweg e girdi' nu Galile 4:14—9:50

U Galile nga Jerusalem 9:51—19:27

Bin tomur e wik ni immoy Jesus u Jerusalem nge ta pi binaw nib chugur ngay 19:28—23:56

Fos ko yam' ni tay Jesus, nge rogon ni i m'ug u fithik' girdi'en, nge rogon nni fek nga tharmiy 24:1–53

Tin ni m'on e thin

¹Theofilus:

Bo'or e girdi' ni kar athamgiliyed ni ngar yoloyed murung'agen e pin'en nike yib i m'ug u fithik'dad. ² Kar yoloyed

e n'en ni kanog ngodad ni fa'ani yog e pi'in nra guyed e pin'ey ko som'on miyad weliy murung'agen. ³ Theofilus, bochan e kug fal'eg i gay murung'agen e pin'ey ni gubin aram ko tabolngin riy, me ere kug finey ni bfel' ni nggu yoloy murung'agen nib yaram nggu pi' ngom. ⁴ Kug rin' ni aray rogon ni fan e ngam nang e tin riyul' ni ir e nge pagan'um ngay u murung'agen fa pin'en ni kan fil ngom.

I John nma tawfe nnib nog ni bay ni gargeleg

⁵ Ngiyal' i n'en ni ba'aram ni Herod e pilung u Judea,* e immoy ba prist ni Zakariah fithingan, ni ir reb e tirok' Abiah e prist. Ma fithingan e bpin rok e Elisabeth, ni ku ir be' ni yib u ba tabinaw ni ba'aram nma yib e prist riy. ⁶ Ni yow l'agruw ma ur pirew ni bfel' e ngongol rorow u p'eowchen Got, ma yow be fol ko tin keyog Somol nge pi motochiyel. ⁷ Ma dariy fakrow ya dabkiyag ni nge diyen Elisabeth, me ir nge Zakariah e yow l'agruw ni kar pilibthirgow.

⁸ Me yan i reb e rran ni be ngongliy Zakariah e maruwel rok u p'eowchen Got nrogon e prist, nike taw ko birok' e rran ni nge maruwel, ⁹ nrogon yalen ni be fol e pi prist riy ni nochi ban'en ni bay e pow riy e nin' nga but' me m'ug riy ni Zakariah e ngi i urfiy bogi n'en ni bfel' bon u daken e altar. Ma aram me yan ngalan fare Tempel rok Somol, ¹⁰ ma ke par e girdi' ni bo'or u wean ni yad be meybil ngak Got ko re awa nem ni yibe urfiy fa pin'em ni bfel' bon u daken e altar. ¹¹ Me m'ug ba engel rok Somol ngak, nike sak'iy nga ba' ni mat'aw ko fare altar ni ir e kan urfiy fa pin'em ni bfel' bon u daken. ¹² Ma fa'ani changar Zakariah me guy me gin nike tamdag. ¹³ Me ga'ar fare engel ngak, "Zakariah, dab mu tamdag! Ya ke rung'ag Got e meybil rom; ya bpin rom ni Elisabeth e bayi gargelnag ba pagel ni fakam. Ma ngam tunguy fithingan ni John. ¹⁴ Ri bay mu felfelan', ma ku errogon bo'or e girdi' ko ngiyal' ni yira gargeleg riy! ¹⁵ Ya bayi mang be' ni ba ga' fan u p'eowchen Somol. Ma thangri dabi unum e wayin ara rrum. Ma bay ni gargeleg ma ba sug ko fare Kan Nthothup. ¹⁶ Ya bayi fulweg bo'or e girdi' nu Israel ngak Somol ni Got rorad. ¹⁷ Ma bayi yan ni ir e mol'og rok Got, nib gel ma ba gel gelngin e thin rok ni bod Elijah ni profet. Ma bayi fulweg e matam nge bitir nga ta'bang; ma bayi fulweg e girdi' ndakurir folgad nga kanawo'en e leam nma tay e pi'in nib mat'aw; ma bayi ngongliy rogon girdi'en Somol ngar pired ni yad be sonnag Somol."

* 1:5

JUDEA: Re thin ney e be yip' fan ga'ngin yu Palestine.

¹⁸ Me ga'ar Zakariah ngak fare engel, "Ra di'in mu gu nang ni bayi yodor? Ya kug pilibthir ma ku errogen e bpin rog nike pilibthir."

¹⁹ Me fulweg fare engel ngak ni ga'ar, "I gag Gabriel, gu ma par u p'eowchen Got, ni ir e ke l'oegeg ni nggu non ngom ni nggu weliy e re bugithin ni bfel' ney ngom. ²⁰ Machane dawori pagan'um ko re bugithin ney ni kug fek i yib ngom, ni bayi taw nga nap'an me yib i m'ug nib riyul'. Ere bay mu par ndabkiyag ni mu'un ko numon ni bochan e de pagan'um ko tin kugog; bay mu par ndabkiyag ni mu'un ko numon nge yan i mada' ko chirofen ni bay yib i m'ug nib riyul' e tin kugog ngom."

²¹ Fa'ani be non Zakariah nge fare engel ma be sonnag e girdi' Zakariah, ni yad be fithrad u wun'rad ko mangfan ni kayigi n'uw nap'an nike par u lan e Tempel. ²² Ma fa'ani yib nga wean ma dabkiyag nra non ngorad, ma aram mar nanged ni kan piliyeg e changar rok ke guy ban'en u lan e Tempel. Me fanathin ngorad u pa' ya dabkiyag ni nge yog ta'ab bugithin.

²³ Ma fa'ani mu' e rran rok Zakariah ni nge maruwel u Tempel, me sul nga tafen. ²⁴ Ma de n'uw nap'an me diyen Elisabeth ni bpin rok, mi yigi i par u tafen ni lal e pul. ²⁵ Mi i yog ni be ga'ar, "Rib gol Somol ngog, ya tamra' ni ug gafgow riye ke chuweg!"

I Jesus nnib nog ni bay ni gargeleg

²⁶ Ma nga nel' e pul Elisabeth ko diyen me l'oeg Got fare engel i Gabriel nga bbinaw ni bay u lan yu Galile, ni Nazareth fithingan. ²⁷ Ni bay bbugithin ni nge yog ngak be' ni bpin ni kanog ni ngar mabgolgow be' nib mo'on ni Josef fithingan, ni ir reb i owchen David ni pilung, ni Maria fithingan e re pin nem. ²⁸ Me yib fare engel i ga'ar ngak, "Nge yib e gapas ngom! I Somol e bay rom, ma ke fal'eg wa'atham ni ba ga'!"

²⁹ Me ri gin Maria ko thin ni keb i yog fare engel ngak, mi i tafinaynag fan fapi thin ni keyog fare engel. ³⁰ Me ga'ar fare engel ngak, "Maria, dab mu tamdag, ya Got e kari tow'ath nigem. ³¹ Bay mu diyen ngam gargelnag bochi pagel, ma ngam tunguy fithingan ni Jesus. ³² Ma bayi mang be' nib tolang ma bay nog ni ir Fak Got ni Th'abi Tolang. Mi Somol ni ir Got e bayi pilungnag; ni bod rogon David ni ir e ga' rok, ³³ ma bayi mang pilung rok e pi'in owchen Jakob ndariy n'umngin nap'an; ma gagiyege ni nge tay e dariy n'umngin nap'an ma dabi math bi'id!"

³⁴ Me ga'ar Maria ngak fare engel, "Dawor gu nang e pumo'on. Ere ra di'in me yodor?" ³⁵ Me fulweg fare engel ngak ni ga'ar, "Fare Kan Nthothupe bayyib ngom, me yib i par gelngin Got ngom. Ireray fan nre tir nem nib thothup e bay

ni pining ni Fak Got. ³⁶ Mu tafinaynag Elisabeth ni be' rom. Kanog ndabkiyag ni nge fakay e bitir: machane chiney e nga nel' e pul ir ko diyen, ni yugu aram rogon nike pilibthir. ³⁷ Ya dariy ban'en ndabiyag rok Got."

³⁸ Me ga'ar Maria, "I gag e tapigpig rok Somol; nggu yodor ni bod ni kamog." Ma aram me chuw fare engel rok nge yan.

I Maria ni yan i guy Elisabeth

³⁹ Me yan in e rran nga tomuren me fal'eg Maria rogon nge yan nib gurgur ngabangi n'en ni yigo'o burey, nga bbinaw ni bay u lan yu Judea. ⁴⁰ Me yan ngalan e naun rok Zakariah ni nge guy Elisabeth. ⁴¹ Ma fa'ani rung'ag Elisabeth laman Maria ni be non, me mithmith fare tir u yin. Me sugnag fare Kan Nthothup Elisabeth, ⁴² me non ni ba ga' laman ni ga'ar, "I gur e ke fal'eg Got wa'atham u fithik' e bpin! Ma ke fal'eg Got wa'athan e re tir ni bay mu gargelnag! ⁴³ I gag e mang nike yib chitiningin e Somol rog ni nge guyeg? ⁴⁴ Ya yugu nap'an ni gu rung'ag lamam me mithmith e re tir ney u yinag nike felfelan'. ⁴⁵ I pagan'um ngak Somol ko tin ni yog ni bay rin' ngom, aram fan ni kari mfelan'!"

Tang ku Maria ni be yog e sorok ngak Got

⁴⁶ Me ga'ar Maria:

"Kari gog e sorok ngak Somol u lanin'ug;

⁴⁷ ke felan'ug ni bochan Got ni Tabiyul rog.

⁴⁸ Ya ke leam nigeg, i gag e re tapigpig rok ni gub sobut'! Ma chiney i yan ngaram e bay i yog e girdi' ko urngin e mfen nike fal'eg Got wa'athag,

⁴⁹ ni bochan e pin'en ni yira ngat ngay nike rin' Got ngog, ni Got nib Th'abi Gel Gelngin.

Ma fithingan e ba thothup;

⁵⁰ ma runguy urngin e pi'in bay madgun u wun'rad u reb e mfen nga reb.

⁵¹ Ya pa' nib gel e ke k'iyag

ke wereg e girdi' ni yad be ufanthin u lanin'rad ko tin ni kem'ay i leamnag rorad ni ngar ngongliyed.

⁵² Pi pilung ni ba ga' lungurad e ke chuwegrad u tagil'rad, ma ke tolangnag e pi'in nib sobut'.

⁵³ Ke pi' e tin ni bfel' ban'en ngak e pi'in yad be yim' ko bilig, ma ke pag e pi'in pire' ban'en rorad karanod ndariy ban'en u pa'rad.

⁵⁴ Ma tin ni yog ngak pi chitamangidad ni bay rin' e ke rin'; ke yib i ayuweg e tapigpig rok i Israel,

⁵⁵ ma de pag talin ni nge runguy Abraham nge urngin e pi'in owchen Abraham ndariy n'umngin nap'an!"

⁵⁶ Me par Maria rok Elisabeth ni gonap'an e dalip e pul, me sul nga tabinaw rok.

John nma tawfe nni gargelnag

⁵⁷ Me yan i taw nga nap'an Elisabeth ni nge gargel, me gargel ma bochi pagel. ⁵⁸ Ma girdi' nib chuchugur taferad ngak nge girdi' rok e rrung'aged rogon feni fel' e ngongol rok Somol ngak, ma aram ma yad gubin nra uned ngak ko felfelan'.

⁵⁹ Ma gonap'an e nga reb e wik yangren fare tir marbad ya nga ni maad'ad ngak fare tir; ma kar fineyed ni ngar tunguyed ngachalen e chitamngin ngak ni Zakariah. ⁶⁰ Me ga'ar e chitiningin, "Danga! Ya ngan tunguy fithingan ni John."

⁶¹ Miyad yog ngak ni lungurad, "Ma dariy be' rom ni errogon ngachalen!" ⁶² Ma aram miyad non u pa'rad ngak e chitamngin fare tir ko bin ngan e ngachal e ba'adag ni ngan tunguy ngak fare tir.

⁶³ Me ning Zakariah e babyor ni ngan pi' ngak, me yoloy nga daken e babyor ni ga'ar, "I John e ngan tunguy ngak." Ma yad gubin nra gin gad ko ren'em! ⁶⁴ Ka chingiyal' nem me yag ni nge non Zakariah bayay, ma aram me tabab i pining e sorok ngak Got. ⁶⁵ Ma urngin fapi cha' nib chuchugur taferad ngak e yib e tamdag ngorad me wear murung'agen e pin'ey ngak urngin e girdi' ni yad be par u daken e burey i yan ko nug nu Judea. ⁶⁶ Ma urngin e girdi' ni rung'ag e ra tafinay niked miyad fith ni lungurad, "Ra ilal e re tir ney ma be' ni bu uw rogon?" Ya kari m'ug ni bay gelngin Somol rok.

Yiyy rok Zakariah

⁶⁷ Zakariah ni chitamngin fare tir e yib fare Kan Nthothup i suguy nge yi'ynag e pi thin ni ba'aray ni ga'ar:

⁶⁸ "Ngad pininged e sorok ngak Somol, ni ir fare Got rok yu Israel!

Ya ke yib ni nge ayuweg e girdi' rok nge biyuliyrad.

⁶⁹ Ya ke pi' be' ke yib nib gel gelngin nrayag rok ni nge thapegdad ngak Got,

ni be' ni ir reb i owchen David ni tapigpig rok.

⁷⁰ Ba'aray e n'en ni yog kakrom u l'ugun e pi profet rok nib thothup:

⁷¹ I yog ni bayi chuwegdad u pa' e pi to'ogor rodad, ngu gelngin e pi'in nib fananikaydad.

⁷² Me yog ni bayi runguy e pi chitamangidad, ya kabay u wan' e m'ag rok nib thothup.

⁷³⁻⁷⁴ Ya rib yul'yul' ko thin ni yog ngak e chitamangidad i Abraham, me micheg ni bayi chuwegdad u pa' e pi to'ogor rodad,

me ta'dad ngu'ud pigpiggad ngak ndariy e tamdag rodad,
⁷⁵ ma gadad be par ni gadad ba thothup ma gadad bmat'aw u
 p'ewchen,
 ni urngin e rran u nap'an e yafos rodad.
⁷⁶ I gur, fakag, e bay nognem ni gur ba profet rok Got, ni Got
 ni Th'abi Tolang.
 Bay mm'on rok Somol
 ngam ngongliy e kanawo' rok,
⁷⁷ ngamog ngak e girdi' rok ni bayi thapegrad Got ngak,
 ni bochan e bayi n'ag fan e denen rorad.
⁷⁸ Ya Got rodad e ri ba wurengan' ma ba smunguy,
 ma rogon ni bayi muruwliy ngad thapgrad ngak e bod e woch
 ni puf ram'en nga dakendad,
⁷⁹ ni bayi gal ram'en u tharmiy nga daken urngin e pi'in
 yad be par ko tagalul' nib lumor ni lumoren e yam',
 me pow'iy rifrifen aydad iyan nga daken wo'en e gapas."
⁸⁰ Mi i ilal fare tir ma be ga' e gonop rok i yan; mi i par u
 daken e ted nge yan i mada' ko rofen ni nge yib i m'ug nga
 fithik' e girdi' nu Israel.

2

Jesus nni gargelnag *(Matthew 1:18–25)*

¹ Re ngiyal' i n'em e wereg Augustus ni *Emperor* ni ga' nu
 Roma e thin ni nge urngin e girdi' ni bay u tan pa' e ngar ted
 fithingrad nga babyor ni fan e ngan nang urngin e girdi' rok.
² Som'on ko re matha'eg girdi' ney, e aram Kirinius e am nu
 Syria. ³ Ma urngin e girdi' nra be' me sul ko binaw rok ngan
 tay fithingan riy nga babyor.

⁴ Me chuw Josef ko binaw nu Nazareth ni bay u lan yu Galile
 nge yan nga Judea nga bbinaw ni bay riy ni yu Bethlehem
 fithingan, ni ir e ni gargeleg David ni pilung riy. Ere sul Josef
 ngaram ni bochan e ir reb i owchen David. ⁵ I sul ngaram ni
 ngan tay fithingrow Maria nga babyor, ni cha'nem i Maria e
 kanog ngak Josef ni yow ra mabgol. Ma re ngiyal' i n'em ma
 aram e ke diyen Maria, ⁶ ma nap'an ni ka yow bay u lan yu
 Bethlehem, me taw nga nap'an ni nge gargelnag fak. ⁷ Me
 gargelnag e bin som'on i fak ni pumo'on, me bachiy e mad
 ngak nge tay ngalan ba dabiyo ko gamanman — ya dariy e gin
 ni yad ra par riy u tafen e milekag.

Fapi engel nge pi'in nma gafaliy e gamanman

⁸ Ma immoy bogi girdi' ni yad ma gafaliy e gamanman
 ko re gi nam nem nra pired u daken e ted nneap', ngu'ur
 matnagiye e gamanman rorad. ⁹ Me m'ug ba engel rok
 Somol ngorad, me gal ram'en Somol nga dakenrad. Me yib

e tamdag ngorad nrib gel, ¹⁰ machane me ga'ar fare engel ngorad, "Dab mu tamdaggad! Ya ku gub ni nggog e thin ni bfel' ngomed, ni ir e bayi pi' e felfelan' ni ba ga' ngeb ngak urngin e girdi'. ¹¹ Re rran n'ey u lan e binaw rok David e kan gargeleg e Tabyul romed — ni Kristus ni ir e Somol! ¹² Ba'aray e ren'en ni ir e bayi micheg ngomed: bay mpir'eged bochi tin ni kabran ni kan bachiy e mad ngak kan tay ngalan ba dabiy ko gamanman."

¹³ Kachingiyal' nem me yib i m'ug e engel nu tharmiy ni pire' ni pire' u to'oben fa binem e engel, ni yad be yin' tangin Got ni yad be yog e sorok ngak ni be lungurad,

¹⁴ "Ke sorok Got ni bay ko thal nth'abi tolang e tharmiy!

Ma nge yib e gapas nga fayleng ngak e pi'in yad bfel' u wan' Got!"

¹⁵ Ma fa'ani pagrad fapi engel ngar sulod nga tharmiy, me yog fa pi'in yad ma gafaliy e gamanman u fithik'rad ni lungurad, "Ngdarod nga Bethlehem ngad guyed fare n'en nike yog Somol ngodad."

¹⁶ Ma aram miyad yan ni yad ba gur mranod miyad pir'eg Maria nge Josef, miyad guy fachi tin ni kabran ni kan tay ngalan e dabiy ko gamanman. ¹⁷ Ma fa'ani guy fa pi'in yad ma gafaliy e gamanman fachi tin, miyad yog e n'en keyog fare engel ngorad ni murung'agen e chi tin nem. ¹⁸ Ma urngin e girdi' ni rung'ag e re bugithin nem e ra gin gad ko n'en nike yog fa pi'in yad ma gafaliy e gamanman. ¹⁹ Ma urngin e pi thin nem ni tay Maria nga laniyan' ngi i tafinaynag nib gel. ²⁰ Me sul fa pi'in yad ma gafaliy e gamanman, ni yad be tang ni aram e yad be pining e sorok ngak Got u urngin e tin ni kar rung'aged nge tin ni kar guyed; ya rogon ni yog fare engel ngorad e aram rogon nra pir'eged.

Jesus ntunguy ngachalen

²¹ Me reb e wik nga tomuren, ni aram e ngiyal' ni ngan maad'adnag fachi tin min tunguy fithingan ni Jesus, ni aram fare ngachal ni tunguy fare engel ngak u m'on ko ngiyal' ndawor ni parnag riy.

Jesus nni fek i yan ngalan e Tempel

²² Fa'ani taw nga nap'an ni aram e nge ngongliy Josef nge Maria e tin keyog e Motochiyel rok Moses ni ngu'un rin' mi ni bangbengnag Maria ni aram e ke arow ni yalen ni yima rin'. Ma aram miyow fek fare tin i yan nga Jerusalem ni aram e kan fek i yib nga p'eowchen Somol. ²³ Ba'aray rogon ni kan yoloy u lan e motochiyel rok Somol ni ga'ar, "Urngin e bin som'on i fakay ni pumo'on ma ngan pi' nga pa' Somol." ²⁴ Ma ku ranow ngar pi'ew ba maligach ni bod rogon nike yog e motochiyel

rok Somol nike ga'ar, "L'agruw i *dove* ara l'agruw i pifak e bulogol e ngan pi' ni maligach."

²⁵ Ma aram e immoy be' nib mo'on ni be par u lan yu Jerusalem ni Simeon fithingan; ni ir be' ni bfel' ni bay mad-gun Got u wan', ni be sonnag yu Israel ni ngan chuwegrad ko gafgow ni yibe tay ngorad. Ma bay fare Kan Nthothup rok, ²⁶ nike micheg fare Kan Nthothup nga laniyan' ni dabi yim' me guy fare Messiah ni yog Somol ni bayi pi'. ²⁷ Me yan Simeon ngalan e Tempel, ni Kan ni Thothup e pow'iy. Ma fa'ani fek e gallibthir rok Jesus fare tin ni Jesus i yib ngalan e Tempel ni ngar rin'ew e tin keyog e Motochiel ni fan ngak, ²⁸ me dibey Simeon fachi tir me pining e magaer ngak Got ni bochan e chi tir nem, me ga'ar:

²⁹ "Somol, chiney e kam rin' e tin ni mog ni bay mu rin', ere mpageg i gag e tapigpig rom nggu wan ko binem e tamilang u fithik' e gapas.

³⁰ Ya kug guy nga owcheg e en ni kam pi' ni ir e nge thapeg e girdi' ngom,

³¹ ni ir e kam ngongliy rogon u p'eowchen urngin e nam,

³² ni ir e tamilang ni nge dag e kanawo' rom ngak e pi'in gathi yad piyu Israel,
me gilnag buguwan e girdi' rom ni piyu Israel."

³³ Me gin e chitamngin nge chitiningin fare tin ko pi thin nem nike yog Simeon ni murung'agen e re tir nem. ³⁴ Me yibilyrow Simeon ngak Got me ga'ar ngak Maria, ni chitiningin fachi tir, "Re tir ney e Got e ke duwgiliy ni ir e bo'or e girdi' nu Israel ni nge mul ni bochan, ma bo'or e nge thap ngak Got; me ir e bayi mang ba pow ni yib rok Got ni bo'or e girdi' ni bayi non nib togopluw ngay, ³⁵ ma aram me dag e leam rorad nib mith ngan nang. Ma taganan' ni bod feni m'uth ba saydon e bayi kirebnag lanin'um."

³⁶ Ma immoy be' ni bpin ni ir reb e profet ni Anna fithingan, ni bitir rok Fanuel, ni girdi'en e ganong rok Asher. Ni be' ni bpin nike pilibthir ma kemus ni medlip e duw ni un ko mabgol, ³⁷ me yim' e pumo'on rok me par ni go ir nge gaman meruk i ragag nge aningeg e duw yangren. Nder pag e Tempel, ni rran nge neap' ni be liyor ngak Got, ma be pag e abich ma be meybil. ³⁸ Ka re ngiyal' i n'em me taw e re pin ney me pining e magaer ngak Got, me weliy murung'agen fare tin ngak urngin e girdi' ni yad be sonnag Got ni nge chuweg yu Jerusalem u pa' e to'ogor rok.

Sul ni tay Maria nge Josef nga Nazareth

³⁹ Fa'anra mu'gow i rin' urngin e tin keyog e motochiel rok Somol ni ngan rin', miyow sul ko binaw rorow nga Nazareth

ni bay u lan yu Galile. ⁴⁰ Me ilal fare tir nge gel; ma rib gonop, ma ke par Got ni be ayuweg.

Fachi pagel i Jesus ni yan nga Tempel

⁴¹ Gubin e duw ma i yan e gallibthir rok Jesus nga Jerusalem ni fan ko madnom ni Paluk'af. ⁴² Ma nap'an nike gaman e ragag nge l'agruw e duw yangren Jesus, miyad yan ko re madnom nem ni bod urngin e duw. ⁴³ Ma fa'ani m'aye pi rran ni ba'aram ni yima madnom riy, miyad tabab ko milekag ni ngar sulod nga taferad, machane me par fachi cha' i Jesus u Jerusalem. Ma de nang e gallibthir rok ni aram e n'en nike rin'; ⁴⁴ ya yow be finey ni bay u fithik' e pi girdi' ni ba'aram ni yad be yan, ere reb e rran nra milekaggad, ma aram mu ur changar nigew u fithik' e girdi' rorow nge pi tafager rorow. ⁴⁵ Ma dar pir'egew u fithik'rad, ma aram miyow sul nga Jerusalem ni yow be changarnag. ⁴⁶ Ma chirofen ni gaman e dalip ngay miyow pir'eg u lan e Tempel, ni kar pired e pi tamchib nu Israel nga but', be motoyil ngorad ma be fithrad. ⁴⁷ Ma urngin e girdi' ni ur motoyilgad ngak e ra gin gad nga feni llowan' ko thin ni ur fithed ngak ngi i fulweg. ⁴⁸ Ma gallibthir rok e fa'anra guyew miyow gin ngak, me ga'ar e chitiningin ngak, "Fakag, mang ni kam rin' e biney e pa' ngomow? Gamow be gayem e chitamam ni kar gu rusgow."

⁴⁹ Me fulweg ngorow ni ga'ar, "Mang ni ngam gayew gag? Da mu nangew nthingar gub gu par nga naun rok e Chitamag?" ⁵⁰ Machane dar nangew fan e re bugithin nem nike yog ngorow.

⁵¹ Ma aram me un Jesus ngorow ngar sulod nga Nazareth, mi i par ni be fol rorow. Me tay e chitiningin urngin e pin'em nga laniyan'. ⁵² Me ilal Jesus nge ga', me ga' e gonop rok, ma bfel' u wan' Got nge girdi'.

3

Machib ni tay John nma tawfe

(Matthew 3:1–12; Mark 1:1–8; John 1:19–28)

¹ Re ngiyal' i n'em e ke yan i gaman ragag nge lal e duw ni par Tiberius ni ir e *emperor*; ma Pontius Pilate e am u Judea, mi Herod e pilung nu Galile, ma walagen i Filip e ir e pilung nu Iturea ngu Trakonitis; mi Lysanias e pilung u Abilene, ² mi Annas nge Kaifas e yow e prist nib th'abi tolang. Ireray e re ngiyal' i n'en ni yib e thin rok Got ngak John u daken e ted, me Zakariah e chitamngin John. ³ Ma aram me yan John u ga'ngin yang e gi nug ni ba'aram ni bay e lul' ni Jordan riy, ni be machib ni be ga'ar, "Mpi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin' min tawfe nagmed, me n'ag Got fan e denen romed u

wan'." ⁴ Ni bod rogon nike yog Isaiah ni profet u lan e babyor rok ni ga'ar:

"Be tolul be' u daken e ted ni be ga'ar:

'Mu fal'eged rogon kanawo'en Somol,
mu yal'uweged e kanawo' ni ngeb riy!

⁵ Urngin yang nib aw nga but' ma ngan suguy ngalang,
ma urngin e burey nib sobut' nge tin nib tolang ma ngan
pacheg;

ma yu pa' i kanawo' nib chichigog e thingar ni yal'uweg,
ma yu pa' i kanawo' nib kireb e ngan pacheg.

⁶ Ma aram e urngin e girdi' nu fayleng ni bay ra guyed
e kanawo' nike ngongliy Got ni nge thapegrad riy
ngak!"

⁷ Mi i yib e girdi' ni pire' ni pire' ngak John nga daken e ted
ni nge tawfe nagrad. Me ga'ar ngorad, "Gimed e pi porchoyog
nir! Mini' e keyog ngomed nrayag ni ngam thaygad ko
damumu w rok Got ni bayi taw? ⁸ Mu rin'ed e ngongol ni
nge dag ni kam pi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin'.
Ma dab umogned romed ni be lungumed, 'I Abraham e ir e
chitamangidad.' Ya nggog ngomed ni Got e rayag rok ni nge
feka e pi malang ney nge ngongliy ngar manged e pi'in owchen
Abraham! ⁹ Ya tow e kan fal'eg rogon ke par ni nge th'ab e
gek'iy u lik'ngin; ni gubin kaen e gek'iy nder yib wom'ngin ni
bfel' e bay nth'ab nganin' nga mit e nifiy."

¹⁰ Me fith e girdi' ngak ni lungurad, "Ere mang e nggu
rin'ed?"

¹¹ Me fulweg ni ga'ar, "Cha' ni l'agruw kenggin e mad rok
e thangri pi' ba kaen ngak e cha' ndariy kenggin e mad rok,
ma cha' ni bay e ggan rok e thangri pi' boch ngak e en ndariy
rok."

¹² Me yib boch e pi'in yad ma kunuy e tax ni ngan tawfe
nagrad, miyad fith ngak ni lungurad, "Tamchib, mang e nggu
rin'ed?"

¹³ Me ga'ar ngorad, "Dab mu kunuyed e tax nge pag urngin
ni kanog ngomed."

¹⁴ Miki fith boch e salthaw ngak ni lungurad, "Ma gamad,
mang e nggu rin'ed?"

Me ga'ar ngorad, "Dab mu feked e salpiy rok be' u fithik' e
yargel ma dab um t'ared e thin nga daken e girdi'; nge fel' u
wun'med puluwmed ni yibe pi' ngomed."

¹⁵ Me gel e pagan' rok e girdi'; miyad tabab i fithrad u
murung'agen John, ya yad be finey nsana ir fare Messiah.

¹⁶ Me ga'ar John ngorad ni yad gubin, "I gag e gu be tawfe
nagmed ko ran, machane be' nri ka ba ga' ngog e bay yib,
ya gag e ri gub sobut' ndab gu bung ni nggu pithig tofana e
sus rok. Ir e bayi tawfe nagmed ko fare Kan Nthothup nge

nifiy. ¹⁷ Ma bay talin e maruwel rok ni nge chuweg fiteyru' urngin wom'ngin e woldug ni grain, me kunukunuy limngun ni yima ngongliy e flowa riy nge tay nga naun rok, me urfiy fapi fiteyru' u fithik' ba nifiy ni dabi math bi'id!"

¹⁸ Ngiyal' ni ba'aram ni i machibnag John ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma bo'or kanawo'en ni i tay ir riy ngak e girdi' ni ngar piggad ngar folgad ko re thin nem. ¹⁹ Machane me welthin John nib togopluw ngak Herod ni am ni bochan e ke le'ay Herodias, ni immoy ni leengin be' nib mo'on ni walagen, ma bo'or boch ban'en nib kireb nike ngongliy. ²⁰ Me ngongliy Herod ban'en nri kab gel e kireb riy, ni aram e yin' John nga kalbus.

Tawfe ntay ngak Jesus

(Matthew 3:13–17; Mark 1:9–11)

²¹ Nap'an ni mu' i tawfenag urngin e girdi', ma kun tawfenag Jesus. Ma nap'an ni be meybil, me mab e tharmiy, ²² me yib fare Kan Nthothup u lang i yib nga daken ni bod ya'an ba arche' ni dove. Me yib ba lam u tharmiy ni be ga'ar, "I gur Fakag ni gab t'uf rog, kari felan'ug ngom."

Fare ganong rok Jesus

(Matthew 1:1–17)

²³ Gonap'an e guyey e duw yangren Jesus me tabab ko maruwel rok; mi Josef e chitamngin, ni girdi' e leamnag ni aram rogon, mi Heli e chitamngin Josef, ²⁴ mi Matthat e chitamngin Heli, mi Levi e chitamngin Matthat, mi Melki e chitamngin Levi, mi Jannai e chitamngin Melki, mi Josef e chitamngin Jannai, ²⁵ mi Mattathias e chitamngin Josef, mi Amos e chitamngin Mattathias, mi Nahum e chitamngin Amos, mi Esli e chitamngin Nahum, mi Naggai e chitamngin Esli, ²⁶ mi Maath e chitamngin Naggai, mi Mattathias e chitamngin Maath, mi Semein e chitamngin Mattathias, mi Josek e chitamngin Semein, mi Joda e chitamngin Josek, ²⁷ mi Joanan e chitamngin Joda, mi Rhesa e chitamngin Joanan, mi Zerubbabel e chitamngin Rhesa, mi Shealtiel e chitamngin Zerubbabel, mi Neri e chitamngin Shealtiel, ²⁸ mi Melki e chitamngin Neri, mi Addi e chitamngin Melki, mi Kosam e chitamngin Addi, mi Elmadam e chitamngin Kosam, mi Er e chitamngin Elmadam, ²⁹ mi Joshua e chitamngin Er, mi Elieser e chitamngin Joshua, mi Jorim e chitamngin Elieser, mi Matthat e chitamngin Jorim, mi Levi e chitamngin Matthat, ³⁰ mi Simeon e chitamngin Levi, mi Judah e chitamngin Simeon, mi Josef e chitamngin Judah, mi Jonam e chitamngin Josef, mi Eliakim e chitamngin Jonam, ³¹ mi Melea e chitamngin Eliakim, mi Menna e chitamngin Melea, mi Mattatha e chitamngin Menna, mi Nathan e chitamngin Mattatha, mi

David e chitamngin Nathan, ³² mi Jesse e chitamngin David, mi Obed e chitamngin Jesse, mi Boas e chitamngin Obed, mi Salmon e chitamngin Boas, mi Nahshon e chitamngin Salmon, ³³ mi Amminadab e chitamngin Nahshon, mi Admin e chitamngin Amminadab, mi Arni e chitamngin Admin, mi Hezron e chitamngin Arni, mi Perez e chitamngin Hezron, mi Judah e chitamngin Perez, ³⁴ mi Jakob e chitamngin Judah, mi Isak e chitamngin Jakob, mi Abraham e chitamngin Isak, mi Terah e chitamngin Abraham, mi Nahor e chitamngin Terah, ³⁵ mi Serug e chitamngin Nahor, mi Reu e chitamngin Serug, mi Peleg e chitamngin Reu, mi Eber e chitamngin Peleg, mi Shelah e chitamngin Eber, ³⁶ mi Kainan e chitamngin Shelah, mi Arfaxad e chitamngin Kainan, mi Shem e chitamngin Arfaxad, mi Noah e chitamngin Shem, mi Lamek e chitamngin Noah, ³⁷ mi Methuselah e chitamngin Lamek, mi Enok e chitamngin Methuselah, mi Jared e chitamngin Enok, mi Mahalale'el e chitamngin Jared, mi Kainan e chitamngin Mahalale'el, ³⁸ mi Enos e chitamngin Kainan, mi Seth e chitamngin Enos, mi Adam e chitamngin Seth, mi Got e chitamngin Adam.

4

*Mo'onyan' ni yib i guy rogon ni nge denen Jesus
(Matthew 4:1–11; Mark 1:12–13)*

¹ Me sul Jesus u Jordan nib sug ko Kan Nthothup, me mang fare Kan ni Thothup e pow'iy nga daken e ted, ² ko gin ni i guy mo'onyan' rogon e n'en nra rin' me denen Jesus, ni aningeg i ragag e rran ni yodoromnag. Ma aram n'umngin nap'an nde kay ban'en, ere fa'ani m'ay e pi rran nem ma ke yib e bilig ngak.

³ Me ga'ar fare mo'onyan' ngak, “Fa'anra Fak Got gur, me ere mu non ko re malang ney nge ngal' ni flowa.”

⁴ Me fulweg Jesus ni ga'ar, “Fare babyor nib thothup e be ga'ar, ‘Girdi’ e dabiyaq ni yigo'o flowa e ra i kay mi i par nib fos.’ ”

⁵ Me fek fare mo'onyan' Jesus ngabang nib tolang me dag ngak urngin e pi nam nu fayleng nnap'an e talab ni tay be'. ⁶ Me ga'ar fare mo'onyan' ngak, “Gu ra pi' mat'wum ni ngu'um gagiyeqnaq e pi nam ney nge urngin e pi fla'ab ney. Ya ni pi' ngog ni gubin nrayag ni gu pi' ngak e en ni gub adag ni nggu pi' ngak. ⁷ Urngin e pin'ey mra mil suwon ngom ni fa'anra mu ragbug nga but' u p'eowcheg.”

⁸ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, “Fare babyor nib thothup e be ga'ar, ‘Mu siro’ ma ga meybil ngak Somol ni Got rom ma yigo ir e ngam pipig ngak!’ ”

⁹ Me fek fare mo'onyan' Jesus nga Jerusalem nge yan i tay ko gin nth'abi tolang u daken e Tempel, me ga'ar ngak Jesus, "Fa'anra Fak Got gur, ma ga og u roy nga but'. ¹⁰ Ya be ga'ar e babyor nib thothup, 'Bayi non Got ngak e pi engel rok ngar ayuweged gur.' ¹¹ Ma ku be ga'ar, Bay ra feked gur i yan nga but' ni dabi maad'ad em ko malang."

¹² Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Fare babyor nib thothup e be ga'ar, 'Ri dab mu sikengnag Somol ni Got rom.' "

¹³ Ma fa'ani mu' fare mo'onyan' i guy rogon u gubin i kanawo'en e n'en nra rin' me denen Jesus, me pag nge yan nib ngoch nap'an.

Jesus ni tabab ko maruwel rok u Galile

(Matthew 4:12–17; Mark 1:14–15)

¹⁴ Me ere sul Jesus nga Galile, ni bay gelngin fare Kan Nthothup rok. Me wear murung'agen u daken e gi nug nem. ¹⁵ Me machib u lan e pi tafen e mu'ulung rorad i yan, ma urngin e girdi' ni yog e sorok ngak.

Yu Nazareth nra dabuyed Jesus

(Matthew 13:53–58; Mark 6:1–6)

¹⁶ Me ere sul Jesus nga Nazareth ko gin ni ir e nchuguluy riy nge ilal, me chirofen ni Sabbath me yan ngalan tafen e mu'ulung ni bod nma rin'. Me sak'iy ngalang ni nge be'eg fare babyor nib thothup, ¹⁷ mi ni pi' e babyor rok Isaiah ni profet ngak. Me pithig fare gi babyor ni kan bachiy ko fa gin'en ni kan yoloy ni ga'ar:

¹⁸ "Fare Kan ni Thothup rok Somol e ke yib nga dakenag.
 Ke gapgep nigeg ni nggu machibnag e Thin Ni Bfel' ngak e pi'in gafgow,
 ke l'oegeg ni nggog ngak e pi'in kan kolrad kan tayrad ni bay ni pagrad,
 mu gog ngak e pi'in malmit ni bay ra guyed ban'en,
 ma nggu chuweg ko gafgow e pi'in yibe gafgow nagra,
¹⁹ mu gog ngorad e re duw
 ni ir e bayi runguy Somol e girdi' rok riy me thapegrad ngak!"

²⁰ Me bachiy Jesus fare gi babyor me pi' ngak e en nma pigpig u tafen e mu'ulung, me par nga but'. Ma urngin e girdi' ni yad bay u lan e re tafen e mu'ulung nem e ra pired ni yad be sap ngak. ²¹ Me tabab ko welthin ngorad ni ga'ar, "Fare gin'en ni kad be'eged u lan e babyor nib thothup e ke yib i m'ug nib riyul' e bin daba' e rran, ni bod rogon ni kug be'eg kam rung'aged."

²² Ma gubin e girdi' ni immoy u rom e rogned e sorok ngak, miyad gin ko pi thin nem ni bfel' nike weliy ngorad. Me lungurad, "Gathi ireray fa'anem ni fak Josef?"

²³ Me yog ngorad ni ga'ar, "Gu manang ni bay mogned fare bugithin ngog ni fa'ani ga'ar, 'Togta, mu gol nigem ko liliy.' Ma bay kumoged ngog ni ngkug rin' u roy u lan e binaw rog e pin'en ni kam rung'aged ni kug rin' u Kapernaum."

²⁴ Miki ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Ba'aray bbugithin ni nggog ngomed, be' nib profet e ri danir tayfan u lan e binaw rok.

²⁵ Mu telmed ngog: riyul' ni bo'or e ppin nu Israel nra pired nike yim' figirngirad ko fa ngiyal'nem ni kabay Elijah riy, ni fa'ani par nde aw e n'uw ni dalip e duw nge baley, me yib e uyongol ni ba ga' nga daken e nam ni ga'ngin. ²⁶ Machane da nol'oeg Elijah ngak ta'a bagayad, ya kemus ni ta'abe' nike yim' e pumo'on rok u Zarefath, ni bay u lan e nug nu Sidon e nol'oeg ngak. ²⁷ Ma bo'or e daraw u lan e nam nu Israel e re ngiyal'in'em nnap'an Elijah ni profet; machane dariy ta'a bagayad nchuweg e daraw rok, ya kemus ni yigo'o Naaman ni be' u Syria e nchuweg e daraw rok."

²⁸ Ma urngin e girdi' ni ur moyed u lan tafen e re mu'ulung nem e rrung'aged e pi thin ney miyad damumuw. ²⁹ Miyad sak'iy ngar girngiyed Jesus i yan nga wuru' e binaw, miyad feki yan nga p'ebugul e re burey ni ba'aram ni ir e bay e binaw rorad riy ni ngron'ed u taban bangi war nib tolang nga but'. ³⁰ Machane me yan u fithik' fapi girdi' ni aram urngirad nge yan ko gin ni be finey.

*Be' nib mo'on nike ying ba mo'onyan' ngak
(Mark 1:21-28)*

³¹ Ma aram me yan Jesus nga Kapernaum, nib binaw ni bay u lan yu Galile, ni aram e gin ni machibnag e girdi' riy ko chirofen ni Sabbath. ³² Ma yad gubin nra gin gad ngarogon e machib ni tay, ya thin rok e bay gelngin. ³³ Ma bay be' nib mo'on u rom u lan tafen e mu'ulung nike ying ba mo'onyan' ngak, me tolul ni be ga'ar, ³⁴ "Mang e ngam rin' ngomad, i gur Jesus nu Nazareth? Ka mub ngaray ni ngam thang owchemad? Gu manang ko gur mini': i gur e mol'og rok Got ni gab thothup!"

³⁵ Me non Jesus ngak fare mo'onyan' ni ga'ar, "Mu th'ab gulungam, nga mub u fithik' i downgin e cha'nir nga but'!" Me pingeg fare mo'onyan' fare mo'on nge aw nga but' u p'eowcherad ni yad gubin, me chuw u fithik' fa'anem nde maad'adnag.

³⁶ Ma urngin e girdi' nra gin gad ngay, miyad yog u fithik'rad ni lungurad, "Mit i mang thin e biney e thin? Re mo'on ney e bay mat'wun nge gelngin nra non ngak e

mo'onyan' ni ngar chuwgad u fithik' be', miyad chuw!" ³⁷ Me wear murung'agen Jesus nga gubin yang ko gi nug nem.

Jesus ni chuweg e liliy rok bo'or e girdi'

(Matthew 8:14–17; Mark 1:29–34)

³⁸ Me chuw Jesus u tafen e mu'ulung nge yan nga tafen Simon. Ma bay e chitiningin e en nleengin Simon nib m'ar nrrib gel e gowel u daken, miyad yog murung'agen ngak Jesus.

³⁹ Me yan Jesus i sak'iy nga to'oben e bet rok, me non ngak fare gowel ni bay u daken fa'anem ni nge chuw. Me chuw e gowel u daken me suwon ngalang ni kachingiyal' nem, me tabab fare pin i ayuwegrad ko tin ni nge yag ngorad.

⁴⁰ Ma fa'ani aw e lumor, ma urngin e girdi' ni bay e tafager rorad nib m'ar nra bagayad ma rogon e mit i m'ar ni bay rok e ra feked yad i yib ngak Jesus; me tay pa' nga dakenrad ni yad gubin nge gol nagraad ko liliy rorad. ⁴¹ Ma ku errogon e mo'onyan' nra chuwgad u fithik' bo'or e girdi', ni ra tolulgad miyad chuw u fithik'rad ni be lungurad, "I gur fa'anem ni Fak Got gur!"

Me yog Jesus ngorad ni ngar th'abed gulungrad, ma daki pagrad ni ngar nonod, ya yad manang ni ir fare Messiah.

Jesus ni machib u lan yu Judea

(Mark 1:35–39)

⁴² Ma nap'an ni be puf e woch me chuw Jesus u lan binaw nge yan ngabangi n'en ndariy e girdi' riy. Me tabab e girdi' i changarnag, ma fa'anra pir'eged miyad guy rogon ni ngar taled ni nge dabki yan. ⁴³ Machane me ga'ar ngorad, "Dabisiy ni ngku gu machibnag u boch e binaw i yan fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got, ya ke l'oegeg Got ku gub ni ireray e n'en ni nggu rin'."

⁴⁴ Ma aram me machib u lan tafen e mu'ulung u Judea i yan.

5

Jesus ni pining e tin som'on pi gachalpen

(Matthew 4:18–22; Mark 1:16–20)

¹ Bay ba yay nib sak'iy Jesus u dap'e ran ko lipath nu Gennesareth ma be apinpin e girdi' i yib ngak ngam'on ni ngar motoyilgad ko thin rok Got. ² Me guy l'agruw i bowoch ni kan girengiy ngalang u dap'e ran, nike digey e pi'in nma fita' karanod ni ngar luk nige e nug. ³ Me af Jesus ngalan reb fa gali bowoch — ni m'or Simon — me wenig ngak Simon ni nge thuruy bochu'uw nga orel u dap'e ran. Me par Jesus nga but' u daken fare bowoch ngi i machibnag fapi girdi' ni aram urngin.

⁴ Ma fa'ani mu' ko machib me ga'ar ngak Simon, "Mu thuruy e re bowoch ney i yan nga to'ar, ma ga non ngak e pan ni be'er ni gimed e ngmon'ed e nug romed nga maran ngam koled e nig."

⁵ Me fulweg Simon ngak ni ga'ar, "Masta, ka fowngan ni gu fita'gad ke rran ma da gu koled ban'en. Machane fa'anra kamog ni errogon, me ere bay gon' e nug nga maran." ⁶ Miyad yin' fapi nug nga maran miyad kol e nig ni pire' ni pire' ni chugur ni nge mogchoth e nug riy. ⁷ Ma aram miyad rupoy e picha' ni yad, ni yad bay u reb e bowoch ngarbad ra ayuweged yad. Miyad yib miyad suguy fa gali bowoch ko nig nge chugur ra mak'gad. ⁸ Ma fa'ani guy Peter e pi nig nem ni aram urngin, me ragbug nga but' u p'eowchen Jesus me ga'ar, "Somol, mman ngam chuw rog, ya gag be' ni gub tadenen!"

⁹ Me ir nge tin ni ba'aram e girdi' ni yad, e yad gubin nra gin gad ko pi nig nem ni aram feni pire' ni kar koled. ¹⁰ Ma ku aram rogon fa gali cha' ni yad Simon ni aram James nge John, ni fa gali cha' ni fak Zebede. Me ga'ar Jesus ngak Simon, "Dab mu tamdag; ya chiney i yan ngaram e bay um yagnag e girdi'."

¹¹ Miyad gorengiy fa gali bowoch ngalang miyad pag urngin ban'en ngar uned ngak Jesus.

Jesus ni golnag be' nib mo'on

(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

¹² Bay ba yay ni immoy Jesus u lan bbinaw ni bay be' riy ni kayigi foch e daraw u dow. Ma fa'an yigi guy fa'anem Jesus, me paraw nga but' u p'eowchen me wenig ngak ni be ga'ar, "Somol, fa'anra mm'agan'um ngay, mrayag rom ni ngam be'ech nige!"*

¹³ Me k'iyag Jesus pa' nge math ngak me ga'ar Jesus, "Mm'agan'ug ngay, aram e ngam be'ech!" Ka chingiyal' nem me chuw e daraw rok fa'anem. ¹⁴ Me tay Jesus chiylen ngak ni ga'ar, "Dabmog murung'agen e n'en ni kug rin' ngom ku be', machane mman ndab mu tal u bang ngam man mu taw ngak e prist nge guy ko kabay e daraw rom fa dakuriy; me ere mpi' fare maligach ni bod rogon ni yog Moses, ni ir e nge mang mich ngak urngin e girdi' ndakuriy e daraw rom e chiney."

¹⁵ Machane fini aram e wear murung'agen Jesus i yan, mi i yib e girdi' ni pire' ni pire' ngak ngar motoyilgad ngak me gol nagradd ko liliy rorad. ¹⁶ Machane bayi n'en me yan ni go ir ko yungi n'en ndariy e girdi' riy nge meybil.

* **5:12** NGAM BE'ECH NIGEG: Re m'ar ni daraw ney e ra bay rok be' ma ke alit ko yalen rorad.

Jesus ni golnag e mugutgut rok be' nib mo'on
(Matthew 9:1–8; Mark 2:1–12)

¹⁷ Me yan i reb e rran ni be machib Jesus, ma bay boch e Farise nge boch e tamchib ko Motochiyel ni kar pired u but' u rom nrabad u urngin e binaw ni bay u lan yu Galile ngu Judea, nge binaw nu Jerusalem. Ma gelngin Somol e bay rok Jesus ni nge golnag e girdi' nib m'ar. ¹⁸ Me yib boch e pumo'on ni kar feked be' nib mo'on nib mugutgut ni kan moleg nga daken e wormel, miyad guy rogon ni ngar feked nga naun ngar ted nga but' u p'eowchen Jesus. ¹⁹ Ma dar pir'eged rogon ni ngar feked i yan nga naun, ni bochan fapi girdi' ni aram urngin. Ma aram miyad fek i yan nga daken e chigiy, miyad chabliy bang riy, miyad nguchuruy i yib nga but' nga fithik' e girdi' nga p'eowchen Jesus ni kabay u daken fare wormel. ²⁰ Ma fa'ani guy Jesus gelngin e pagan' rorad ngak me ga'ar ngak fare mo'on, "Fager rog, ke m'ayfan e denen rom."

²¹ Ma fapi tamchib ko Motochiyel nge fapi Farise e rogned u lanin'rad ni be lungurad, "I mini' e cha'ney? Ya re bugithin nem ni keyog e ke togopluw riy ngak Got. Ya dariy be' nrayag ni nge n'ag fan e denen; ya kemus ni Got e rayag rok!"

²² Ma manang Jesus e n'en ni yad be learnag me ga'ar ngorad, "Mangfan ni gimed be leam ni errogon? ²³ Gur mmom ni nge lunguy, 'Ke m'ayfan e denen rom,' fa nge lunguy, 'Mu sak'iy ngam man'? ²⁴ Ere nggu dag ngomed ni en ni Fak e Girdi' e bay mat'wun u fayleng ni nge n'ag fan e denen." Ma aram me ga'ar ngak fa'anem nib mugutgut, "Be lungug ngom, mu sak'iy ngam fek e wormel rom ngam man nga tafnam!"

²⁵ Ka chingiyal' nem me sak'iy fare mo'on ngalang u p'eowcherad ni yad gubin, me fek fare wormel ni i mol u daken nge sul nga tafan, ni be pining e sorok ngak Got. ²⁶ Mi yigo'o ra gin gad ngay! Me yib e tamdag ngorad nib gel, miyad yog e sorok ngak Got ni be lungurad, "Kad guyed e maang'ang e daba'!"

Jesus ni pining Levi
(Matthew 9:9–13; Mark 2:13–17)

²⁷ Tomuren e biney me yan Jesus me guy be' nib takunuy e tax, ni Levi fithingan, nike par nga but' u lan e ofis rok. Me ga'ar Jesus ngak, "Mu un ngog." ²⁸ Me sak'iy Levi, me pag urngin ban'en nge un ngak.

²⁹ Me ngongliy Levi ba madnom ni ba ga' u tabinaw rok ni fan ngak Jesus, ma bo'or e girdi' ni yad ba takunuy e tax nge yugu boch e girdi' nra uned ngorad nga tebel. ³⁰ Ma boch e Farise nge pi tamchib ko Motochiyel ni ku yad e Farise e ra gun'gun'gad ngak pi gachalpen Jesus nra fithed ngorad

ni lungurad, “Mangfan ni gimed be un ngak e pi’in yad ma kunuy e tax nge pi’in ndabun e girdi’ nu lan binaw dakenrad ko abich nge garbod?”

³¹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Pi’in yad ba gol e dariyfan e togta ngorad, ya kemus ni pi’in yad mm’ar e bay fan e togta ngorad. ³² Gathi ku gub ni nggu pining e pi’in yad ba yal’uw ni ngar kalgad ngan’rad ngar pi’ed keru’rad ko kireb ni yad be rin’, ya ku gub ni nggu pining e pi’in ndabun e girdi’ nu lan binaw dakenrad.”

Ba de’er u murung’agen e pag e abich

(Matthew 9:14–17; Mark 2:18–22)

³³ Me ga’ar boch e girdi’ ngak Jesus, “Pi gachalpen John e yugu yad ma pag e abich ngu’ur meybilgad, ma ku aram e n’en ni be rin’ pi gachalpen e pi Farise; machane pi gachalpem e yad be kay ban’en ma yad be garbod.”

³⁴ Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Gimed be finey mrayag ni ngam taleged e pi’in nni piningrad ngarbad ko madnom ko mabgol ni ngar pired ndab ra abichgad u n’umngin i nap’an ni bay rorad fare pumo’on ni ir e ngan ngongliy e mabgol rok? Bmuduwigil ndanga’! ³⁵ Machane bay ba ngiyal’ ni bayi taw ngay mi ni fek fare mo’on rorad ni ir e nge mabgol, ma aram e bay ra pired ndab ku ra ked ban’en ko pi rran nem.”

³⁶ Miki yog Jesus e re fanathin ni ba’aray ngorad ni ga’ar, “Dariy be’ nra guchthuy bangi mad u ba mad nib be’ech ni nge thufeg nga ba mad nike kaday. Ya fa’anra rin’ ma aram e ke guchthuy fare mad nib be’ech, ma fa gi mad nib be’ech nike guchthuy e dabi m’ag ko fare mad nike kaday. ³⁷ Ma ku errogon ndariy be’ nma ngal’uweg e wayin nib be’ech ngalan e tutuw ni keru’ e gamanman ntafen e wayin nike kaday. Ya fa’anra rin’ ni aram rogon, ma fare wayin nib be’ech e ra bilig fapi tutuw, me map’ e wayin nga but’ me kireb fapi tutuw. ³⁸ Danga’! Wayin nib be’ech e ngan ngal’uweg ngalan e tutuw nib be’ech ni keru’ e gamanman! ³⁹ Ma dariy be’ ni ba’adag e wayin nib be’ech ni fa’anra ki i unum e wayin ni kan tay nike n’uw nap’an. Ya ra ga’ar, “Tin nike n’uw nap’an e wayin e ir e bfel’.”

6

N’en nni fith u murung’agen e Sabbath

(Matthew 12:1–8; Mark 2:23–28)

¹ Me reb e Sabbath ni be yan Jesus u fithik’ e woldug ni wheat ni aram e pin’en ni yima ngongliy nge mang flowa. Me tabab pi gachalpen i t’ar wom’ngin boch fapi woldug ngu’ur alilngiyed ngu’ur ked. ² Me ga’ar boch e Farise, “Mangfan

ni gimed be rin' e tin keyog e Motochiyel rodad ndabiyag ni ngan rin' ko chirofen ni Sabbath?"

³ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Dawor mbe'eged murung'agen e n'en ni rin' David ko ngiyal' ni yib e bilig riy ngak nge pi'in yad be un ngak? ⁴ I yan ngalan e naun rok Got, me fek fare flowa ni kan pi' ngak Got, nge kay miki pi' ngak e pi'in yad be un ngak. Machane ba togopluw ko Motochiyel rodad ni nge kay yugu be', ya kemus ni pi' prist e yad ra kay."

⁵ Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "En ni Fak e Girdi' e ir e Somol ko Sabbath."

Be' nib mo'on nib marwoth baraba' i pa'

(Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)

⁶ Me taw nga reb e Sabbath me yan Jesus ngalan reb e tafen e mu'ulung nge machib. Ma bay be' nib mo'on riy nib marwoth e ba' ni mat'aw i pa'. ⁷ Ma boch e tamchib ko Motochiyel nge pi' Farise e ur fineyed ni gomanga yigi yib tapgin nge yag ni rogned ban'en nib kireb nike rin' Jesus; ma aram miyad yip' e damit ngak ngar guyed ko ra golnag be' ko liliy ko chirofen nem ni Sabbath fa danga'. ⁸ Machane manang Jesus e n'en ni yad be leamnag me ga'ar ngak fa'anem nib marwoth baraba' i pa', "Mu sak'iy nga mub aray ngam'on." Me sak'iy fare mo'on me yan i par nib sak'iy ko fa gin'em. ⁹ Me ga'ar Jesus ngorad, "Nggu fithmed: Mang e ma pagdad e Motochiyel rodad ngad rin'ed ko chirofen ni Sabbath? Ngan ayuweg e girdi' fa ngan gafgow nagrad? Ngan ayuweg e pogofan ku be' fa ngan thang?" ¹⁰ Me ere i changar Jesus u owcherad i yan, me ga'ar* ngak fare mo'on, "Mu k'iyag pa'am." Me rin' ni aram rogon, me manigil pa' nge sul ngarogon.

¹¹ Me yib e damumu w ngorad nib gel miyad tabab i puruy'nag u fithik'rad e n'en ni ngar rin'ed ngak Jesus.

Jesus ni mel'eg fa ragag nge l'agruw i apostel

(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

¹² Re ngiyal' i n'em e yan Jesus nga daken bburey ni nge meybil, me par u rom ni reb e neap' ni be meybil ngak Got. ¹³ Ma fa'ani rran me pining pi gachalpen ngarbad ngak me mel'eg ragag nge l'agruw i yad u fithingrad, me tunguy fithingrad ni apostel, ¹⁴ ni pi cha'nem e aram Simon (ni ir e ki tunguy ngachalen ni Peter) nge walagen Peter ni Andrew; nge James nge John, nge Filip nge Bartholomew, ¹⁵ nge Matthew nge Thomas, nge James ni Alfeus e chitamngin, nge Simon (ni yima pining e en nma tiyan' ko nam rok ngak),

* **6:10** ga'ar; boch e babyor e bay riy ni ga'ar nib damumu w.

¹⁶ nge Judas ni James e chitamngin, nge Judas Iskariot, ni pig nge yagnag Jesus.

Jesus ni i machib ma be golnag e girdi' ko liliy
(Matthew 4:23–25)

¹⁷ Marbad e pi apostel u daken e burey nga but', me yib i sak'iy Jesus nga daken e tagapas, ni yad boch i gachalpen ni pire'. Ma bay e girdi' u rom ni pire' ni pire' nike mu'ulung, ni girdi' ni yib u gubin yang u Judea, ngu Jerusalem, nge pi binaw nu Tyre ngu Simon nib chugur ko day; ¹⁸ ni karbad ni ngar motoyilgad ngak me chuweg e liliy rorad. Ma pi'in be gafgow nagrads e mo'onyan' e ku rabad ngak nge gol nagrads. ¹⁹ Ma gubin e girdi' nra guyed rogon ni ngar mathgad ngak, ya be yan gelngin nga wuru' i downgin be chuweg e liliy rorad ni yad gubin.

Felfelan' nge kireban'
(Matthew 5:1–12)

²⁰ Me sap Jesus ngak pi gachalpen me ga'ar ngorad:
“Ngam felan'gad e pi'in gimed ba gafgow, ya gin nsuwon Got e tafenmed!

²¹ “Ngam felan'gad e pi'in gimed be yim' ko bilig e chiney;
ya bay mu fosgad!

“Ngam felan'gad e pi'in gimed be yor e chiney,
ya bay um minmingad!

²² “Ngam felan'gad ko ngiyal' nra fanenikaymed e girdi' riy, ngar chuweged gimed u fithik'rad, miyad yog e thin nib kireb ngomed, miyad yog ni gimed ba kireb, ni bochan e en ni Fak e Girdi'! ²³ Ra ni yodoro' nagmed, ma ngari mu felfelan'gad, ngam oggad ngalang ko felfelan', ya bay labgen ni ba ga' ni fanmed ni kan tay u tharmiy. Ya pi chitamangirad e ku er e n'en ni ur rin'ed ngak e pi profet.

²⁴ “Ma kam gafgowgad e pi'in pire' ban'en romed e chiney;
ya kam mu'gad ko fel' rogon!

²⁵ “Kam gafgowgad e pi'in gimed be fos e chiney;
ya bay mm'ad ko bilig!

“Kam gafgowgad e pi'in gimed be minmin e chiney;
ya bayi kireban'med ngu'um yorgad!

²⁶ “Kam gafgowgad ni fa'anra gubin e girdi' ma gimed bfel' u l'ugunrad; ya pi chitamangirad e ireram e pi thin ni urogned u murung'agen e pi profet ni yigo' bogi ban'en.

Nge t'ufu wun'uy e pi to'ogor
(Matthew 5:38–48; 7:12a)

²⁷ “Machane nggog ngomed e pi'in gimed be motoyil ngog, ni nge t'uf romed e pi to'ogor romed, mu ngongliyed e tin ni bfel' ngak e pi'in ndaburad dakenmed, ²⁸ mu yibiliyed ngak

Got ni nge ayuweg e pi'in kar yibiliyed gimed ni nge buch ban'en romed, mi gimed yibiliy ngak Got ni nge ayuweg e pi'in yad be ngongliy e kireb ngomed. ²⁹ Fa'anra batnag be' baraba' i linglingim, ma ga pag ngki batnag e ba' ni kabay; fa'anra fek be' wuru' e mad rom, ma ka ga pag nge fek kenggin e mad rom. ³⁰ Mpi'ed ngak urngin e girdi' ni yad be ning ban'en ngomed, ma fa'anra fek be' e tirom gur be', ma dab ku mog ngak ni nge fulweg ngom. ³¹ Mu rin'ed ngak boch e girdi' e tin ni ir e gimed ba'adag ni ngar rin'ed ngomed.

³² "Fa'anra kemus ni girdi' ni gimed ba t'uf rorad e yad ba t'uf romed, ma mang ni gimed be finey nra fal'eg Got wa'athmed riy? Ya mus ngak e pi'in yad ba tadenen ma ba t'uf rorad e pi'in yad ba t'uf rorad! ³³ Ma fa'anra kemus ni pi'in yad ma rin' e tin ni bfel' ngomed e ngam rin'ed e tin ni bfel' ngorad, me ere mang ni gimed be finey nra fal'eg Got wa'athmed riy? Ya mus ngak e pi'in nib tadenen ma yad ma rin' ni erregon! ³⁴ Fa'anra yib be' i ning ban'en ngak bigimed ni nge maruwel ngay nge mu' me fulweg, me pi' ngak ni bochan e manang nra fulweg fa'anem ngak, me ere mang ni gimed be finey nra fal'eg Got wa'athmed riy? Mus ko pi'in ntadenen ma yad ma pi' ban'en ngak e pi'in ntadenen ni fan e yad manang ni rogon oren e tin nra pi'ed e aram urngin e tin ni bay ni fulweg ngorad! ³⁵ Aram e danga'! Nge t'uf romed e pi to'ogor romed mi gimed rin' e tin ni bfel' ngorad; ra ning be' ban'en ngomed ni nge maruwel ngay mi gimed pi' ma dab mu leam nged ban'en ni nge pi' riy ngomed. Ya bay labgen ni ba ga' nra fulweg Got ngomed, ma gimed pifak Got nib Th'abi Tolang. Ya Got e ba gol ngak e pi'in ndarir pininged e magaer ngak nge pi'in nib kireb. ³⁶ Ere um runguyed e girdi', ni bod rogon e Chitamangimed nma runguy e girdi'."

Turguy e kireb nga daken e girdi'

(Matthew 7:1-5)

³⁷ "Dab mu turguyed e kireb nga daken be', ma aram e dabi turguy Got e kireb nga dakenmed; dab mu turguyed e gechig rok be', ma aram e dabi turguy Got e gechig romed; mu n'iged fan u wun'med e kireb nike ngongliy be' ngomed, me n'ag Got fan u wan' e kireb ni kam ngongliyed. ³⁸ Mu golgad ngak e girdi' me gol Got ngomed: nra pi' ngomed nge yan i mus ngarogon e fol riy u wan', nra map' nga pa'med ni pire' — nge sugsug pa'med riy. Ya re fol ni ga ra pi' ngak be' e ireram e re fol nra pi' Got ngom."

³⁹ Me yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar, "Be' nib malmit e dabiyaq ni nge pow'iy reb e malmit; ya fa'anra rin', ma yow l'agruw ni yow ra mul ngalan wol' e ran. ⁴⁰ Dariy be' ni yibe sukulnag nib tolang ngak e en ni ir e be fil ban'en

ngak; machane gubin e girdi' ni yibe sukulnagrad e fa'anra mu'nag bagayad e sukul ni yibe tay ngak, ma aram e ke bod rogon e cha' ni ir e be sukulnag.

⁴¹ “Mangfan nib m'uth owchem nga ba tabyu' ni bay u lan mit be' ni walagem, machane damur tiyan'um nga ba ley i gek'iy ni bay u lan owchem? ⁴² Ere ra di'in me lungum ngak walagem, Mu son, nggu chuweg e re tabyu' ni be'er u lan owchem, machane damur guy fare ley i gek'iy ni bay u lan owchem? Ere gur e cha' ni ga be dake modingnigem! Som'on e ngam chuweg fare ley i gek'iy u lan owchem, nge mu' ma aram e rayag ni mu guy ban'en ngam chuweg fare tabyu' ni bay u lan owchen be' ni walagem.”

Ba ke gek'iy nge wom'ngin

(Matthew 7:16–20; 12:33–35)

⁴³ “Ba ke gek'iy ni bfel' rogon e der ma k'uf nib kireb wom'ngin, ma ba kaen nib kireb rogon e derma k'uf ni bfel' wom'ngin. ⁴⁴ Ya urngin kaen e gek'iy ma yima poy u wom'ngin; ya danir t'ar e *fig* u l'ugun nochi ke gek'iy ni bay rachangalen, ara nt'ar e *grape* u nochi ke gek'iy nib makenken. ⁴⁵ Be' ni bfel' e ma fek e tin ni bfel' ko pin'en nib manigil nike kunuy nga laniyan'; ma be' nib kireb e ma fek e tin nib kireb ko tin nib kireb ban'en nike kunuy nga laniyan'. Ya ra be' ma be yog l'ugun e pin'en nib sug u laniyan'.”

L'agruw i tadimow naun

(Matthew 7:24–27)

⁴⁶ “Mangfan ni gimed be piningeg ni be lungumed Somol, Somol, ma damur rin'ed e tin ni gu be yog ngomed? ⁴⁷ Gubin e girdi' ni yad be yib ngog ngar rung'aged e thin ni gu be yog miyad par ni yad be fol riy — e nggu dag ngomed rogorad. ⁴⁸ Yad bod be' nib mo'on ni toy ba naun ni ba'aray rogon: i fu'og e but' nib to'ar nge yan i sunumeg e def ko fare naun nga daken e war. Me sugubur e lul' nge yib e ran riy nga daken e binaw nge yib ko fare naun ma de yag ni nge mithmitheg, ni bochan e bfel' rogon ntoy. ⁴⁹ Machane en ni rung'ag e thin rog ma de fol riy e bod be' ni toy ba naun nga daken e but' nde ngongliy e def riy; ma fa'ani sugubur e lul' nge yib e ran nga daken e binaw nge yib ko fare naun me buthug ni ka chingiyal' nem — me puth nrib ga' lingan!”

7

Jesus ni golnag ba tapigpig rok ba salthaw nu Roma nib tolang

(Matthew 8:5–13)

¹ Ma nap'an ni weliy Jesus e pi thin nem ni gubin ngak e girdi' nge mu', me yan nga Kapernaum. ² Ma bay be' nreb e tolang ko salthaw nu Roma u rom, ni bay ba tapigpig rok nrib t'uf rok; nre mo'on nem e ke m'ar ni be chugur ni nge yim'. ³ Fa'ani rung'ag e re salthaw nib tolang nem murung'agen Jesus, me l'oeg boch e girdi' nu Israel ni pi'ilal ngak ni ngar weniggad ngak nge yib nge chuweg e liliy rok e tapigpig rok. ⁴ Marbad ngak Jesus ngu'ur weniggad ngak ni be lungurad, "Re mo'on nem e bay rogon ni ngam ayuweg. ⁵ Ya ba t'uf e girdi' rodad rok me ir e ke toy ba tafen e mu'ulung romad."

⁶ Ma aram me un Jesus ngorad ngranod. Ke chugur ko naun me l'oeg fare tolang ko salthaw boch e tafager rok ni ngrogned ngak ni nge lungurad, "Dab mu gafgownigem. Ya dariy rogog ngabang ni nga mub ngalan e naun rog, ⁷ ma ku dagur finey ni bay rogog ngabang ni ngad mada'gow. Ere yugu mog ni nge chuw e m'ar rok e tapigpig rog, nge gol. ⁸ Ya ku errogon gag ni kan tiyeg nga tan i pa' boch i pilungen e salthaw, ma bay boch e salthaw nga tanginag. Ra lungug ko biney, Mman! me yan; mra lungug ko binem, Moy! me yib; mra lungug ko sib rog, Mu rin' e biney! me rin'."

⁹ Ri gin Jesus ko re bugithin ney ni rung'ag; me cheal u luwan nge yog ngak fapi girdi' ni pire' ni yad be un ngak ni ga'ar, "Dawor gu pir'eg be' nrib mich Got u wan' ni bod gelngin nib mich Got u wan' e cha'nem, nggog ngomed, ni mus nga Israel ma dari' riy!"

¹⁰ Me sul fa pi'inem nnol'oegrad nga tafen fare tolang ko salthaw miyad pir'eg fa'anem ni tapigpig rok nike gol.

Jesus ni faseg bochi cha' ni fak be' ni bpin nike yim' e pumo'on rok

¹¹ De n'uw nap'an* me yan Jesus nga bbinaw nu Nain fithingan; me un pi gachalpen ngak nge boch e girdi' ni pire' ni pire'. ¹² Ma nap'an ni yigi mada' nga langan e garog ko fare binaw, me guy e girdi' ni karbad ni ngranod ko gum'eyag. Ma re pagel ni ba'aram nike yim' e bochi cha' ni kari maagirag rok be' ni bpin ni ku ke yim' e pumo'on rok, ma bo'or e girdi' ni kar uned ngak u lan e binaw i yib. ¹³ Ma fa'ani guy Somol e re pin nem, me taganan' ngak me ga'ar ngak fare pin, "Dakumur yor." ¹⁴ Me yan ngorad nge yan i math ko kahol rok fare yam', me tal fapi pumo'on ni yad be fek fare yam'. Me ga'ar Jesus, "Fachi cha'! Be lungug ngom, mu suwon!" ¹⁵ Me suwon fare yam' ngalang me non, ni aram e ke fulweg Jesus fachi cha' ngak e chitiningin.

* 7:11 De n'uw nap'an; boch e babyor e bay riy ni Bin migid e rran.

¹⁶ Ma gubin e girdi' nra mudugdaggad, miyad yog e sorok ngak Got ni be lungurad, "Ke yib i m'ug reb e profet ni ba ga' u fithik'dad!" Miki lungurad, "Ke yib Got ni nge thapeg e girdi' rok ngak!"

¹⁷ Me wear e re bugithin ney ni murung'agen Jesus u urngin yang u Judea nge yungi n'en nib liyeg yu Judea.

*Pi'in ni l'oegrad John nma tawfe
(Matthew 11:2-19)*

¹⁸ Pi gachalpen John e rogned ngak John murung'agen e pin'ey ni gubin. Me pining John l'agruw i yad ngar bow ngak ¹⁹ me l'oegrow ngak Somol ni ngar fithew ni nge lungurow, "Gur fa'anem ni yog John ni bay yib fa kabay be' ni ngu'ug son niked?"

²⁰ Ma fa'anra bow ngak Jesus me lungurow ngak, "John nma tawfe e ke l'oegmow ni nggu fithew gur ni nge lungu-mow, Gur fa'anem ni yog John ni bay yib fa kabay be' ni ngu'ug son niked?"

²¹ Ka re ngiyal' i n'em me golnag Jesus bo'or e girdi' ko m'ar nge liliy, me tuluf e mo'onyan' rok bo'or i yad ngar golgad, ma bo'or e girdi' nib malmit ni chuweg e malmit rorad. ²² Me fulweg ngak fa gali cha' ni l'oegrow John ngar bow ni ga'ar, "Mu sulow nga mognew ngak John e tin kam guyew nge tin kam rung'agew ni nge lungumew: pi'in malmit e kar guyed ban'en, ma pi'in mugutgut e kar uned ko yan, ma pi'in kar gafgowgad ko m'ar ni daraw e kan be'ech nagra[†], ma pi'in biling e ke yag ni ngar rung'aged ban'en, ma pi'in karm'ad e kan fasegrad, ma fare Thin Ni Bfel' e yibe machibnag ko pi'in gafgow. ²³ Rib felan' e en ndagur maruwar u wan'!"

²⁴ Ma fa'ani sul fa gali cha' ni l'oegrow John, me weliy Jesus murung'agen John ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ga'ar, "Fa'an mmarod ngak John nga daken e ted, ma mang e mfineyed ni bay mu guyed? Ba gaf i pan ni be buguy e nifeng? ²⁵ Mang e mmarod ni ngam guyed? Be' nike yin' e mad nrib tolang puluwon? Pi'in karon'ed e mad ni aram rogon ma yad be adbey e salpiy u rogon e par ni yad be tay e yima pir'egrad u tafen e pilung i yan! ²⁶ Mogned ngog, mang e um fineyed ni bay mu guyed? Ba profet? Er rogon, nggog ngomed ni kam guyed be' ni ka ba ga' ngak ba profet. ²⁷ Ya John e eram fa'anem ni yog e babyor nib thothup murung'agen ni ga'ar, I ga'ar Got, ba'aray e mol'og rog; bay gu l'oeg nge m'on rom nge bing e kanawo' rom." ²⁸ Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Nggog ngomed, ni John e dariy be' ni kan gargeleg ni ba ga' ngak;

[†] 7:22 KAN BE'ECH: Mu guy e 5:12.

machane en ni ir e th'abi sobut' u fithik' e gagiye rok Got e ka ba ga' ngak John."

²⁹ Ma urngin e girdi' nge pi tamukun tax nra motoyilgad ngak; miyad nang ni tin nike yog Got ni ngan rin' e bmat'aw, me tawfe nagrad John. ³⁰ Machane pi Farise nge pi tamchib ko Motochiel e dar folgad ko tin nike finey Got ni fan ngorad, miyad siyeg ni nge tawfe nagrad John.

³¹ "Ere susun e mang e ra gu ta'reb rogonnag e girdi' ko bin daba' e rran ngay? Yad bod e mang? ³² Yad bod e bitir ni kar pired nga but' ko gin ni bay e market riy, ni be tolul ba ulung i yad ngak ba ulung i yad ni be lungurad, 'Kug chubeged e musik ni yima tay ko m'agpa' ni fan ngomed, ma da mu churu'gad! Ma ku gon'ed e tang ni yima tay ko gum'eyag, ma da mu yorgad!' ³³ Me yib John nma tawfe, mi i par yungiyal' nike page abich ma der unum e wayin, me lungumed e be' nib aliliy! ³⁴ Me yib e en ni Fak e Girdi' mi i abich ma be garbod me lungumed, 'Mu guyed e re mo'on nem! I ir e be' nib ta'abich nma unum e wayin, me ir e fager rok e pi'in ntamukun tax nge pi'in ndabuy dakenrad u lan binaw!' ³⁵ Machane gonop rok Got e ke m'ug nib riyul' rok e pi'in kar folgad riy."

Jesus ni yan nga tabinaw rok Simon ni Farise

³⁶ Ba Farise e non ngak Jesus ni nge un ngak ngranow nga tabinaw rok ngar abichgow. Me yan Jesus nga tabinaw rok nge yan i par nga but' ni nge abich. ³⁷ Ma bay be' ni bpin u lan e re binaw nem ni be' nrib tadenen. Me rung'ag e re pin nem ni be abich Jesus u lan e naun ko re Farise nem, me ere fek ba rume' nni ngongliy ko alabaster nib sug ko florida ³⁸ me yib i sak'iy u keru' Jesus u to'oben e rifrif u ay, ngi i yor nge munurnag e rifrif u ay Jesus ko lu' rok. Me faley nga piyan lolugen, me mu' me faray e rifrif u ay me pu'og fare florida nga daken rifrif en ay Jesus. ³⁹ Ma fare Farise ni ir e pining Jesus nge yib, e fa'ani guy e ren'em, me ga'ar u wan', "Fa'anra riyul' nre mo'on ney e ba profet, ma kenang ko mini' e re pin ney ni be math ngak, ma kenang e re mit i ngongol nib kireb nma ngongliy!"

⁴⁰ Me ga'ar Jesus ngak, "Simon, bay ban'en ni gub adag ni nggog ngom."

Me ga'ar Simon, "Tamchib, mog ngog."

⁴¹ Me tabab Jesus ngay ni ga'ar, "Immoy l'agruw i mo'on nra tew e malfith ni salpiy ngak be' nma pi' e salpiy ko girdi' ngan maruwel ngay nge mu' mi ni fulweg: bagayow e lal mir'ay e salpiy ni wasey nib silber e tay ngak ni malfith ma bagayow e wugem. ⁴² Dariy bagyow ni ku rayag rok ni nge thang ngak, ma aram me thang e malfith rorow ni yow l'agruw u lan

babyoren e malfith. Ere mini' e arorow nrib gel feni t'uf e cha'nem rok?"

⁴³ Me fulweg Simon ni ga'ar, "Gu be finey ni facha' ni bo'or e malfith rok nthang u babyor." Me ga'ar Jesus ngak, "Re fulweg nir ni kam pi' e bfel'."

⁴⁴ Me cheal u luwan nge sap ngak fare pin me ga'ar ngak Simon, "Ga be guy e re pin ney? Gub ngalan e naun rom, ma da mpi' e ran ngog ni nggu luknag eg ngay, machane ir e ke maluknag e rifrif u eg ko lu' rok ma ke faley nga piyan lolugen. ⁴⁵ Me gur e nap'an ni gub nga tabinaw rom ma da mfaray owcheg, me ir e nap'an ni gub nga naun ma dawori tal ni yugu be faray e rifrif u eg. ⁴⁶ Da mpi' e gapgep ni nggu tay nga lolugeg, machane ir e ke liyef e rifrif u eg ko florida. ⁴⁷ Ere nggog ngom ni gelngin nri gub t'uf rok nike dag e ir e ke micheg ni denen rok nib pire' e ke m'ayfan. Machane cha' ni bochu'uw e denen rok ni ke m'ayfan, e ri bochu'uw e t'ufeg ni be dag."

⁴⁸ Me ere ga'ar Jesus ngak fare pin, "Ke m'ayfan e denen rom."

⁴⁹ Ma boch e girdi' ni kar pired nga tebel e ra tababgad i yog u lanin'rad ni be lungurad, "I mini' e cha'ney, ni mus ko denen ma be n'ag fan?"

⁵⁰ Machane me ga'ar Jesus ngak fare pin, "Michan' rom ngak Got e ke thapegem ngak; ere mman u fithik' e gapas."

8

Pi'in ni ppin nra uned ngak Jesus

¹ Ma de n'uw nap'an me milekag Jesus i yan u lan e pi binaw ni ba ga' nge pi binaw ni ba'achig, ni be machibnag ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyege rok Got. Me un fare ragag nge l'agruw i gachalpen ngak ngranod, ² ma ki un boch e ppin ngak ni ka'a gol nagraad ko mo'onyan' nge liliy, ni aram Maria (ni yima pining Magdalene ngak) ni medlip e mo'onyan' ni tuluf Jesus nge chuw rok; ³ nge Joanna, ni ppin rok Kuza ni ir reb e salthaw nib tolang u tafen Herod; nge Susanna, nge ku boch e ppin ni ur ayuweged Jesus nge pi gachalpen ko tin ni nge yag ngorad.

Fanathin ni murung'agen e en nma wereg e awoch u milay' (Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

⁴ Me ere yigi i yib e girdi' ko pi binaw ngak Jesus; ma nap'an ni mu'ulung e girdi' ngak ni pire' ni pire' me yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar:

⁵ "Be' nib mo'on e yan ni nge wereg awochngin e woldug rok. Ma nap'an ni be wereg fapi awoch u daken e milay', me wear boch nga daken marichlen wo'en e girdi' u milay', mu

u nit' ma be kay e arche'. ⁶ Ma boch e wear nga daken bochi thal i but' ni bay u daken e war, ma fa'ani tugul me mororoy, ya dariy e ran u fithik' fachi thal i but'. ⁷ Ma boch fapi awoch e wear nga fithik' e pan ni bay rachangalen, me tugul fapi awoch nge fapi pan u ta'bang me yabochboch fapi pan ko fapi woldug me yim' fapi woldug. ⁸ Ma boch fapi awoch e wear nga daken e but' nib yong'ol; me tugul nge k'uf nra ba kaen ma ra'ay wom'ngin."

Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Fa'anra bay telmed ni ngam rung'aged ban'en ngay, me ere mu telmed!"

N'en ni fan fapi fanathin

(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

⁹ Me fith pi gachalpen Jesus ngak ko be mangfan e re fanathin ney. ¹⁰ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gimed e kan weliy ngomed e tin nda nnang ni murung'agen e gagiyeg rok Got; machane tin ni kabay e girdi' e kan pi' ngorad u fithik' e fanathin, ya ngu'ur changargad ma dab ra guyed ban'en, ma ngu'ur motoyilgad ma dab ra nanged fan."

Jesus ni weliy fan fare fanathin ni murung'agen e en nma wereg awochngin e woldug u milay'

(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

¹¹ "Ba'aray fan fare fanathin: fapi awoch e aram e thin rok Got. ¹² Ma awoch ni wear u marichlen e kanawo' u milay' i yan e be yip' fan e pi'in ni rung'ag e thin rok Got; me yib mo'onayan' i fek fapi thin rok Got nge chuweg u lanin'rad, ya nge dabi mich e re thin nem u wun'rad nge dabiyag nra thapgad ngak Got. ¹³ Ma awoch ni wear nga daken bochi thal i but' ni bay u daken e war e be yip' fan e pi'in nrung'aged e re thin rok Got nem miyad fol riy ni kar felfelan'gad. Machane ri de rich nga fithik' i lanin'rad; ma de n'uw nap'an ni ur pired nib mich u wun'rad e re thin nem, ma fa'ani yib ngorad e pin'en nma pingegey ngan denen ma dakur folgad ko fapi thin. ¹⁴ Ma awoch ni wear nga fithik' e pan ni bay rachangalen e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got; machane bochan e magafan', nge fel' rogon nge felfelan' nu fayleng ni yibe m'oneg ko thin rok Got ko biney e tamilang e sugnag lanin'rad nge thang fapi thin rok Got u lanin'rad, ma aram e de lol wom'ngirad. ¹⁵ Ma awoch ni wear nga daken e but' nib yong'ol e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got miyad tay u lanin'rad ngu'ur folgad riy me par rorad nge yib wom'engirad."

Ba magal ni bay u tan baraba' i ban'en

(Mark 4:21-25)

16 “Dariy be’ nra tay e nifiy nga ba magal me upunguy nga baraba’ i ban’en ara tay nga tan bangi bet. Ya ra tay nga daken tagil’ e magal, ni fan e nge yib e girdi’ ngalan e naun miyad guy ram’en.

17 Demturug e n’en ni kan mithag ma bay ni fek i yib ngalan e tamilang, ma demturug e tin ni kan upunguy ma bay ni pir’eg ngar fek i yib ngalan e tamilang.

18 “Ere mu tiyan’med ngarogon e motoyil ni gimed be tay; ya en ni bay ban’en rok e bo’or e bay ni pi’ ngak, machane en ndariy ban’en rok e bay ni fek rok e chu’uw ni be finey ni bay rok.”

Chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo’on

(Matthew 12:46–50; Mark 3:31–35)

19 Me yib e chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo’on, ma de yag ni ngarbad ngak ni bochan e girdi’ ni pire’ ni pire’ nike sug u to’oben. 20 Ma aram me ga’ar be’ ngak Jesus, “Ba sak’iy e chitinam nge pi walagem ni pumo’on u wean ni yad be guyem.”

21 Me ga’ar Jesus ngorad ni yad gubin. “Chitinag nge pi walageg ni pumo’on e pi’in yad ra rung’ag e thin rok Got miyad fol riy.”

Jesus ni mocha’nag e nifeng nib gel

(Matthew 8:23–27; Mark 4:35–41)

22 Reb e rran me af Jesus nge pi gachalpen nga bowoch me ga’ar ngorad, “Ngdarod nga ba’nem e lipath.” Ma aram miyad yan. 23 Ma nap’an ni yad be yan u bowoch me mol Jesus. Me yib e nifeng nib gel ngorad ngi i t’ar e ran ngalan e bowoch ni be chugur ni ngar mak’gad. 24 Me yib pi gachalpen ngak ngar puged ni be lungurad, “Masta, Masta! Ngad m’ad!”

Me sak’iy ngalang nge non ko nifeng nge n’ew; me gapas nge aw e cho’. 25 Ma aram me ga’ar ngak pi gachalpen, “Bu uw e michan’ romed?” Me lungurad rorad, “I mini’ e cha’ney? Nra non ko nifeng nge n’ew me fol rok!” Ya kar gin gad ma kar tamdagad.

Jesus ni golnag be’ nib mo’on nike ying e mo’onyan’ ngak ni pire’

(Matthew 8:28–34; Mark 5:1–20)

26 Miyad yan u bowoch ko nug nu Gerasa* ni bay nga baraba’ e lipath u Galile. 27 Ma fa’ani af Jesus nga talang, me yib be’ nib mo’on ngak ni yib u lan e binaw nike ying e mo’onyan’ ni pire’ ngak. Nike n’uw nap’an ni be par ndariy e mad u daken, ma der par u tabinaw rok, ya ma par u lan e yiy

* 8:26 Gerasa; boch e babyor e bay riy ni Gadara (mu guy e Mat 8:28); ma yug boch e bay riy ni Gergesa.

ni yima chibgiliy e yam' riy. ²⁸ Ma fa'ani guy fare mo'on Jesus me tolul ni ba ga' laman, me paraw nga but' u p'eowchen Jesus me non ni ba ga' laman ni ga'ar, "Jesus, ni Fak Got ni Th'abi Tolang! Mang e ga be finey ni ngam rin' ngog? Wenig ngom, dab mu gechig nige!" ²⁹ I yog e re bugithin ney ni bochan e ke non Jesus ngak fare mo'onyan' ni nge chuw u fithik' fa'anem. Ke yo'or yay nike gafgownag, ni yugu ra ni kalbusnag ni ka ni m'ag e chen nga pa' nruw raba' nge ay, me t'ar fapi chen me ying fare mo'onyan' ngak nge waliy i yan nga daken e ted.

³⁰ Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "I mini' fithingam?" Me fulweg ni ga'ar, "I Buulung fithingag," ya pire' e mo'onyan' nike ying ngak.

³¹ Me wenig fapi mo'onyan' ngak Jesus ni dabi pi'rad ngranod ngalan e *abyss*[†].

³² Ma bay ba ran' i babiy ni pire' ni yad ba chugur ngorad, ni yad be abich u daken sigre'en e burey. Me wenig fapi mo'onyan' ngak Jesus ni nge pagrad ngranod ra yinggad ngak fapi babiy me pagrad. ³³ Ma aram me chuw fapi mo'onyan' u fithik' i downgin fa'anem ngranod ra yinggad ngak fapi babiy; me mil fare ran' i babiy ngranod ra mulgad u taban bangi war ngalan fare lipath ngar limochgad.

³⁴ Ma fapi pumo'on ni be gafaliy fapi babiy e fa'anra guyed ni aram rogon, miyad mil ngranod ngar wereged e thin riy u lan binaw nge yungi n'en ni yibe par riy yibe woldug. ³⁵ Me yan e girdi' ngranod ra guyed e n'en nike buch. Ma fa'an rabad ngak Jesus miyad pir'eg fare mo'on ni fa'ani chuw fapi mo'onyan' rok nike par nga but' u to'oben i ay Jesus, nike yin' e mad, ma ke sul laniyan' ngak, ma aram me yib e tamdag ngorad ni yad gubin. ³⁶ Ma pi'in nra guyed e ren'em e ra weliyed ngak e girdi' rogon ma ke gol fa'anem. ³⁷ Ma urngin fapi girdi' ko gi nug nem nra mu'ulunggad ngar weniggad ngak Jesus ni nge yan nge chuw u rom, ya yad gubin nike yib e tamdag ngorad nib gel. Ma aram me af Jesus ngalan fare bowoch nge yan. ³⁸ Ma fare mo'on ni fa'an kechuw fapi mo'onyan' rok e wenig ngak Jesus ni ga'ar, "Nggu un ngom."

Machane me yog Jesus ngak ni nge yan, ni ga'ar, ³⁹ "Mu sul nga tafnam ngam weliy e n'en ke rin' Got ngom."

Me yan fare mo'on u lan fare binaw ni ga'ngin ni be weliy murung'agen e n'en ke rin' Jesus ngak.

[†] **8:31** ABYSS: Un leamnag ni pi kan ni kireb e kan kalbus nagrads u to'ar ko fayleng nge taw ko ngiyal' ni ngar mada' nige e bin tomur e gechig rorad.

Bochi pin ni fak Jairus nge fare pin ni math nga wuru' e mad rok Jesus

(Matthew 9:18–26; Mark 5:21–43)

⁴⁰ Fa'ani sul Jesus nga baraba' fare lipath me felfelan' e girdi' ni pire' nike mu'ulung ya ke sul ngorad, ya yad gubin ni kar pired ni yad be sonnag. ⁴¹ Me taw be' nib mo'on ni Jairus fithingan, ni ir reb e tolang u tafen e mu'ulung ko gin'em. Me yib i paraw nga but' u to'oben i ay Jesus nge wenig ngak ni nge un ngranow nga tabinaw rok, ⁴² ya bochi pin ni fak ni kari maagirag rok, ni ragag nge l'agruw e duw yangren e be n'en ni nge yim'.

Ma nap'an ni un Jesus ngak ngranow, ma be apinpin e girdi' ngak u gubin yang. ⁴³ Ma bay be' ni bpin u rom nib gel e gafgow ni be tay, ya nga ragag nge l'agruw e duw nib m'ar nib molul; ke pi' urngin e salpiy rok ngak e pi togta,† ma dariy bagayad ni keyag rok ni nge golnag. ⁴⁴ Me yib u fithik' e girdi' u keru' Jesus me yib i math nga taban e mad rok u but', me tal racha'en ni ka chingiyal' nem. ⁴⁵ Me fith Jesus ni ga'ar, "Mini' e ke math ngog?"

Ma urngin e girdi' nra be' me ga'ar e gathi ir; me ga'ar Peter, "Masta, pi girdi' ney ni aray urngin e kar suggad u to'obem ni yad be apinpin ngom."

⁴⁶ Machane me ga'ar Jesus, "Ke math be' ngog, ya kug nang ko ngiyal' ni yan gelngig riy nga wuru' i dowag." ⁴⁷ Me nang fare pin ni kan pir'eg e n'en nike rin', ma aram me yib ni be t'on nge yib i paraw nga but' u to'oben i ay Jesus. Me weliy ngak u p'eowchen urngin e girdi' fan nike math ngak nge rogon nike chuw e liliy rok ni ka chingiyal' nem. ⁴⁸ Me ga'ar Jesus ngak, "Fakag, michan' rom ngak Got e ke gol nigem. Mman nike pagan'um."

⁴⁹ Ma nap'an ni ka be yog Jesus e re bugithin nem, me yib be' ni ka nol'oeg u tafen Jairus ni ir fa'anem nib tolang u tafen e mu'ulung. Me ga'ar ngak Jairus, "Dab kum magawonnag e re tamchib nir, ya ke aw e fan rok fachi pin ni fakam."

⁵⁰ Me rung'ag Jesus e n'en nike yog me ga'ar ngak Jairus, "Dab mu rus; kemus ni nge michan'um ngak Got, me gol."

⁵¹ Ma fa'ani taw Jesus ko fare naun ma de pag yugu be' nge un ngak ngalan fare naun ya kemus ni Peter, nge John, nge James nge chitamngin nge chitiningin fachi pin e pagrad ngar uned ngak. ⁵² Ma girdi' ni yad bay u rom e yad gubin ni yad be yor ma yad be dololoy'nag fachi pin. Me ga'ar Jesus, "Dakumur yorgad; ya cha'nir e dawori aw e fan rok, ya be mol!"

† 8:43 Boch e babyor e dariy e nike pi' urngin e salpiy rok ngak e pi togta.

⁵³ Ma yad gubin nra moninggad ngak, ya yad manang nike aw e fan rok. ⁵⁴ Me kol Jesus pa' me ga'ar ngak, "Fachi pin, mu suwon!" ⁵⁵ Me sul e pogofan rok ngak me suwon ngalang ni ka chingiyal' nem; me yog Jesus ngorad ni ngar pi'ed ban'en ngak nge kay. ⁵⁶ Mi ri gin e chitamngin nge chitiningin ko ren'em, machane me tay Jesus chiylen ngorow ndab rognaw ku be' e tin ni kar guyew.

9

Jesus ni l'oeg fa ragag nge l'agruw i gachalpen ngranod
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

¹ Ma aram me ulunguy Jesus fa ragag nge l'agruw i gachalpen nge pi' gelngirad nge mat'awrad ni ngar tulufed urngin e mo'onyan' nike ying ngak e girdi' miyad chuweg e liliy. ² Ma aram me l'oegrad ngranod ni ngar machib nged ngak e girdi' u murung'agen e gagiyeg rok Got, miyad golnag e pi'in nib m'ar. ³ Me ga'ar ngorad, "Dariy ban'en ni ngam feked ngam marod: dab mu feked e sog, dab mu feked e tutuw nma fek e pi'in nma man ban'en, nge ggan, nge salpiy, ni mus nga reb e kenggin e mad ni ngu'um thiliyeged ko bin ni bay u dakenmed ma dab mu feked. ⁴ Re tabinaw ni yira yog ngomed ni ngam pired riy, e ngu'um pired riy nge mada' ko ngiyal' ni ngam chuwgad u lan fare binaw; ⁵ ma re binaw ndabun e girdi' riy ni kam marod ngay, e ngam chuwgad riy mi gimed rurug e rifrif u aymed nge chu w e fiyath riy, ni aram e gimed be dag ngorad nib kireb e tin ni kar rin'ed."

⁶ Me yan fa pi'in gachalpen ngranod u lan urngin e pi binaw i yan, ni yad be machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma yad be chuweg e liliy ko girdi' u gubin yang.

I Herod ni balyangan'
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

⁷ Mi Herod, ni ir e pilung nu Galile e rung'ag murung'agen urngin e pin'en ni be rin' Jesus; me ri balyangan' u murung'agen ni bochan e be ga'ar boch e girdi', "I John ni i tawfe e ke fos ko yam'!" ⁸ Ma boch e girdi' e be lungurad e ke yib i m'ug Elijah, ma boch e girdi' e be lungurad e ke fos reb fapi profet ni kakrom ko yam'. ⁹ Me ga'ar Herod, "I gag e gog ni ngan th'ab k'angan John; me ere i mini' e re mo'on nem ni gu be rung'ag e pin'ey ni murung'agen?" Ma aram mi i guy rogon ni nge guy Jesus nga owchen.

Jesus ni pi' gan fa lal i biyu' i girdi'
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

¹⁰ Me sul fapi apostel miyad yog ngak Jesus urngin ban'en ni kar rin'ed. Me fekrad ngar uned ngak miyad yan ni go' yad

nga reb e binaw nu Bethsaida fithingan. ¹¹ Ma fa'ani rung'ag fapi girdi' ni yo'or murung'agen miyad lek Jesus. Me pagrad ngar pired rok, mi i weliy ngorad murung'agen e gagiye rok Got ma be golnag e pi'in yad mm'ar.

¹² Ma nap'an ni be n'en ni nge aw e yal', me yib fa ragag nge l'agruw i gachalpen ngak me lungurad, "Mog ko pi girdi' ney ngranod nge yag nranod ko pi binaw i yan nge yungi n'en nib chugur ngaray ni yibe par riy yibe woldug ngar gayed e ggan nge bang ni ngar pired riy; ya gin'ey e dariy be' nma par riy."

¹³ Machane me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed e mpi'ed ban'en ngar ked." Miyad fulweg ni lungurad, "Kemus ni lal yal' e flowa nge l'agruw e nig ni ba'aray romad. Ga ba'adag ni gamad ra yan gu chuwiyed e ggan rok e pi girdi' ney ni aray urngin?"

¹⁴ (Ma gonap'an e lal i biyu' e pumo'on ni bay ko gin'em.)

Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Mu guyed rogon e girdi' ngar pired nga but' ni yu ulung nra reb ma gonap'an e wugem e girdi' riy."

¹⁵ Ma aram rogon ni rin' pi gachalpen miyad par nga but' ni yad gubin. ¹⁶ Me fek Jesus fa lal yal' i flowa nge fa gali nig, me sap ngalang, me pining e magaer riy ngak Got, mi i t'et'ar fa yu yal' i flowa ngi i pi' ngak pi gachalpen ngu'ur f'othed ko girdi'. ¹⁷ Ma yad urngin nra ked ngar fosgad ngay; me kunukunuy pi gachalpen Jesus e tin ni aw nde m'ay i kay me gaman ragag nge l'agruw e dug riy.

Peter ni yog ko mini' Jesus

(Matthew 16:13–19; Mark 8:27–29)

¹⁸ Bay ba ngiyal' ni be meybil Jesus ni go ir, me yib pi gachalpen ngak. Me fithrad ni ga'ar, "Be yog e girdi' ni yo'or ni gag mini?"

¹⁹ Miyad fulweg ni lungurad, "Be ga'ar boch e girdi' e gur John ni i tawfe. Ma boch e girdi' e be ga'ar e gur Elijah, ma boch e girdi' e be ga'ar e gur reb fapi profet ni kakrom ni kamfos ko yam'."

²⁰ Me fithrad ni ga'ar, "Ma gimed e be lungumed e gag mini?"

Me fulweg Peter ni ga'ar, "I gur fare Messiah rok Got!"

Jesus ni weliy murung'agen e gafgow nge yam' ni bayi tay

(Matthew 16:20–28; Mark 8:30–9:1)

²¹ Me tay Jesus chiylen ngorad ndab rogned e re bugithin ney ngak be', ²² me ul ul ngay ni ga'ar, "En ni Fak e Girdi' e thangri ga' ba gafgow ni nge tay, ma pi'in pi'ilal, nge pi tolang ko prist, nge pi tamchib ko Motochiel e bay ra dabuyed. Ma bay nli' ngem', min faseg ko yam' ko chirofen ni man e dalip ngay."

²³ Me ga'ar ngorad ni yad gubin, "Fa'anra ba'adag be' ni nge un ngog, ma thangri pag talin ir, ma nge fek e kuruth rok ngi i lekeg ni gubin e rran. ²⁴ Ya en nra finey ni nge ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; machane en nra thay e pogofan rok ni bochag e ra fos. ²⁵ Be mang e ra fel' rogon be' riy ni fa'anra yag ngak e re fayleng ney ni polo', machane be par nib malog ara ke gel e mo'onyan' ngak! ²⁶ Fa'anra i tamra' be' nga murung'ageg nge thin ni gu be machibnag ma aram e en ni Fak e Girdi' e ra tamra' nga murung'agen fa'anem ko ngiyal' nra sul riy ni yow e fla'ab rok nge fla'ab ko en ni Chitamangiy nge pi engel nib thothup. ²⁷ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Nggog ngomed ni bay boch e girdi' u roy ndab ra m'ad miyad guy e gagiyegek rok Got."

Jesus ni pig ram'en

(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

²⁸ Gonap'an e nga reb e wik nga tomuren nike yog e pi thin ney, me fek Jesus Peter, nge John, nge James ngar uned ngak ngranod nga daken bburey ni nge meybil. ²⁹ Ma nap'an ni be meybil, me thil ya'an owchen me pig ram'en e mad rok ngari wechwech ni be galgal. ³⁰ Kachingiyal' nem me yib i m'ug l'agruw i pumo'on u to'oben Jesus ngu'ur nonod Jesus; ni gali cha'nem e Moses nge Elijah, ³¹ nra m'uggow ni be galgal ram'en dowrow ni bod rogorow u tharmiy, mu ur nonod Jesus ni yad be weliy murung'agen nge rogon ni dabi n'uw nap'an me mu'nag e tin ke finey Got ni nge ngongliy ni aram e nge yim' u Jerusalem. ³² Peter nge fa gali cha' ni yad e yad be mol, miyad od miyad guy ram'en Jesus ni be galgal nge fa gali cha' ni yad ba sak'iy. ³³ Ma nap'an ni be yan fa gali cha' rok Jesus nga orel, me ga'ar Peter ngak Jesus, "Masta, rib manigil ni kadbad ngaray. Bay gu toyed dalip i tent, nreb e ngam par ngay, ma reb e nge par Moses ngay, ma reb e nge par Elijah ngay." (Ni aram e ri der nangfan e pi thin nem ni be yog.)

³⁴ Ma nap'an ni ka be welthin, me yib i m'ug bangi manileng nge tagalul' nagraad, ma fa'ani yib fa gi manileng nga dakenrad me tamdag pi gachalpen. ³⁵ Me non ba lam u fithik' fa gi manileng ni ga'ar, "Ireray Fakag, ni ir e kug turguy — ere mu telmed ngak!"

³⁶ Ma fa'ani tal fare lam, ma go' ka Jesus e yad be guy. Me tay pi gachalpen e tin ni kar guyed ndar weliyed ta'a ban'en riy ngak be' e ngiyal'nem.

I Jesus ni golnag bochi pagel nike ying ba mo'onyan' ngak
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

³⁷ Ma reb e rran riy me yan Jesus nge fa dalip i gachalpen ko fare burey nga but', me yib e girdi' ni pire' ngak Jesus." ³⁸ Me tolul be' nib mo'on u fithik' fapi girdi' ni ga'ar, "Tamchib! Wenig ngom, moy mu guy fakag ni kari maagirag rog! ³⁹ Ma yib i ying ba mo'onyan' ngak nge tolul me margeynag, ma be yib e wuth u l'ugun, ni yugu ma sul ngak ngi i maad'adnag ma der pag! ⁴⁰ Ere kug wenig ngak pi gachalpem ni ngar tulufed nge chuw rok, machane de yag rorad."

⁴¹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ri gimed be oloboch, ya der mich Got u wun'med! Uw n'umngin nap'an nthingar gu par romed? Uw n'umngin nap'an ni nggu k'adan'ug romed?" Ma aram me ga'ar ngak fare mo'on, "Mfek fare pagel ni fakam i yib ngaray."

⁴² Ma nap'an ni be yib fare pagel ngak, me rin' fare mo'onyan' ban'en ngak nge aw nga but' me margeynag. Me non Jesus ngak fare mo'onyan' ni nge chuw u fithik' fa'anem, me golnag fare pagel, me pi' ngak e chitamngin. ⁴³ Ma urngin e girdi' nra gin gad ngarogon feni gel gelngin Got.

Jesus ni ki weliy bayay murung'agen e yam' ni nge tay
(Matthew 17:22–23; Mark 9:30–32)

Ma nap'an ni ka be weliy e girdi' murung'agen urngin ban'en ni rin' Jesus ni kar gin gad ngay, me ga'ar ngak pi gachalpen, ⁴⁴ "Dab mpaged talin e n'en nggog ngomed! En ni Fak e Girdi' e bay ni pi' nga pa' e pi girdi' ni yad be yog e thin." ⁴⁵ Machane dar nanged fan e re bugithin nem nike yog. Ya kan mithag fan rorad ni nge dab ra nanged fan, ma yad be tamdag ni ngar fithed fan e re bugithin nem ngak.

Mini' e en nth'abi tolang?
(Matthew 18:1–5; Mark 9:33–37)

⁴⁶ Me yib i lulu'ag pi gachalpen e thin ko mini' e arorad ni ir e th'abi tolang u fithik'rad. ⁴⁷ Ma manang Jesus e n'en ni yad be learnag, me ere kol pa' bochi tir, me sak'iynag nga to'oben, ⁴⁸ me ga'ar ngorad, "En nra ayuweg e re tir ney ni bochag, e ke ayuwegneg; ma en nra ayuwegneg, e ke ayuweg e en ni ir e ke l'oegeg ku gub. Ya en ni ir e th'abi sobut' u fithik'med ni gimed gubin, e ir e th'abi tolang."

En nder togopluw ngomed e kabigmed
(Mark 9:38–40)

⁴⁹ Me non John ni ga'ar, "Masta, kug guyed be' nib mo'on ni be maruwel nga fithingam ngi i tuluf e mo'onyan' ko girdi', me ere ku gogned ngak ni nge dabki rin', ya gathi ir be' ko ba' rodad e girdi'."

⁵⁰ Me ga'ar Jesus ngak nge fa tinem i gachalpen, "Dab mu guyed rogon ni ngam taleged, ya en nder togopluw ngomed e kabigmed."

Ba binaw u lan yu Samaria ndabun e girdi' riy ni ngar ayuweged Jesus

⁵¹ Ma nap'an ni be chugur ko re ngiyal' i n'en ni ba'aram ni ngan fek Jesus riy nga tharmiy, me turguy u wan' ni nge yan nga Jerusalem, ma aram me yan. ⁵² Me l'oeg e mol'og rok ngar m'onod rok ngranod ngalan ba binaw rok e girdi' nu Samaria ni ngar fal'eged rogon urngin ban'en ni fan ngak. ⁵³ Machane girdi' ko re binaw nem e daburad ni ngar ayuweged Jesus, ya ke yan i gagiyel ni nge yan nga Jerusalem. ⁵⁴ Ma fa'ani guy James nge John ni gachalpen Jesus ni aram rogon me lungurow, "Somol, ga ba'adag ni nggu piningew e nifiy nge yib u tharmiy nga but' nge li'rad?"*

⁵⁵ Me pigicheal Jesus nge puwan' ngorow.† ⁵⁶ Ma aram miyad yan nga yugu reb e binaw.

Pi'in nsusun e ngar manged pi gachalpen Jesus

(Matthew 8:19-22)

⁵⁷ Ma nap'an ni yad be yan, me yib be' nib mo'on i ga'ar ngak Jesus, "Nggu un ngom ko yungi n'en ni ngam man ngay."

⁵⁸ Me ga'ar Jesus ngak, "Gamanman ni fox e bay e low ni taferad, ma arche' e bay taferad ni kar toyed, machane en ni Fak e Girdi' e dariy bang ni nge pag ir riy nga but' nge toffan."

⁵⁹ Me ga'ar ngak yugu reb e mo'on, "Mu un ngog."

Machane me ga'ar, "Somol, mu son, nga'ag wan gu k'eyag e chitamag." ⁶⁰ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mpag e pi'in yad ba yam' ngar k'eyged e yam' rorad. I gur e mman ngam machibnag ngak e girdi' murung'agen e gagiyeg rok Got."

⁶¹ Ma yugu reb e mo'on e ga'ar, "Somol, gu ra un ngom; machane mu son nggu wan gu fingichiy girdi'en e tabinaw rog."

⁶² Me ga'ar Jesus ngak, "En nra tabab i gi' e but' u milay' mi i changar nga keru' e dabi yib fan ko gagiyeg rok Got."

10

Jesus ni l'oeg fa medlip i ragag nge l'agruw e girdi' ngranod

¹ Tomuren e biney me mel'eg Somol yugu boch e girdi' ni medlip i ragag nge l'agruw* i pumo'on me l'oegrad ngranod

* **9:54** Boch e babyor e kan puthuy ngay ni bod ni rin' Elijah. † **9:55** Boch e babyor e kan puthuy ngay ni ga'ar, "Da mu nanged ko bmiti mang gelngin e ba mil famed ngak; ya en ni Fak e Girdi' e de yib ni nge kirebnag e yafos ko girdi', machane nge thapegrad." * **10:1** medlip i ragag nge l'agruw; boch e babyor e bay riy ni medlip i ragag.

ni yad lal'agruw, ni ngar m'onod rok ngranod ngalan urngin e binaw nge yungi n'en ni be n'en ni nge yan ngay. ² Me ga'ar ngorad, "Woldug e ba ga' ni ba ga' yang, machane pi'in girdi'en e maruwel ni nge kunuy nge tay nga naun e ba lich. Ere mmeybilgad ngak e en ni ir e suwon e woldug ngki pi' boch girdi'en e maruwel ngar muruwliyed e re woldug rok nem nge af nga naun. ³ Mmarod! Ya kug gol'oegmed ni ngam marod ni bod rogon pifak e saf ni yan nga fithik' e wolf. ⁴ Dab mu feked tafen e salpiy, ara tutuw nma fek e pi'in nma man ban'en, ara sus; ma dab mu talgad ni ngam fingichiyed be' u daken e kanawo'. ⁵ Ma ngiyal' ni gimed ra yan riy ngalan reb e naun, e som'on e nge lungumed, Nge yib e gapas ngak girdi'en e re naun ney. ⁶ Ya fa'anra bay be' riy nib t'uf e gapas rok, mi gimed pag e gapas ni kamogned nge par u daken; ma fa'anra dariy, mi gimed fulweg murung'agen e gapas ni kamogned. ⁷ Mi gimed par u lan e re naun nem, ngu'um ked e ggan ma gimed be garbod ko tin ni yad be pi' ngomed; ya be' ni girdi'en e maruwel e susun e ngan pi' puluwon e maruwel rok ngak. Dab um marod u reb e tabinaw nga reb. ⁸ Fa'an gimed ra yan ngalan reb e binaw ni yi ba'adag ni ngan ayuwegmed riy, mi gimed kay e tin ni kan tay nga p'owchemed ni ngam ked, ⁹ mi gimed golnag e pi'in nib m'ar u lan e re binaw nem, me lungumed ngak e girdi' riy, Gagiyege rok Got e ba chugur ngomed. ¹⁰ Machane fa'an gimed ra yan nga reb e binaw ndabun e girdi' riy ni kam marod ngay, mi gimed yan nga daken e kanawo' riy me lungumed, ¹¹ Mus ko fiyath ko re binaw romed ney nike gabal ko rifrif u aymad e nggu chuweged nib togopluw ngomed; machane mu ted fanmediyan ko re bugithin ney, ni Gagiyege rok Got e ba chugur ngomed! ¹² Nggog ngomed ni Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' riy e ka ba ga' e runguy nra tay ngak yu Sodom ko runguy nra tay ngak e re binaw nem!"

Pi binaw nde mich Jesus u wun'rad

(Matthew 11:20-24)

¹³ "Rib ga' ba gafgow ni bay mu ted yu Korazin! Rib ga' ba gafgow ni bay kum ted yu Bethsaida! Ya fapi maang'ang ni kan ngongliy u wur e fa'an mang e ni ngongliy u lan yu Tyre nge yu Sidon, ma girdi' riy e kafram e kar pired nga but' ka ron'ed e tutuw ni mad ma kar thiygad ko awat ni nge mang pow riy ni kar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be ngongliy! ¹⁴ Ka ba ga' e runguy nra tay Got ngak yu Tyre nge yu Sidon ko runguy nra tay ngomed ko Chirofen nra pufthinnag e girdi' riy. ¹⁵ Me gur yu Kapernaum! E ga ba'adag ni ngam tolang nigem ngam tun ko tharmiy? Bay non'em nga but' nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id!"

16 Me ga'ar ngak pi gachalpen, "En nra motoyil ngomed, e ke motoyil ngog; ma en nra dabuymed e ke dabuyeg; ma en nra dabuyeg e ke dabuy e cha' ni ir e ke l'oegeg ku gub."

Fare medlip i ragag nge l'agruw ni sul

17 Me sul fa medlip i ragag nge l'agruw† i girdi' ngak ni kar felan'gad me lungurad, "Somol, i mus ko pi mo'onyan' miyad fol romad ni fa'ani gogned ngorad u fithingam e tin ni ngar rin'ed!"

18 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Kug guy Satan nike mul u lanelang ni bod e uluch. 19 Mu telmed! Kug pi' mat'awmed nge gelngimed, ni fan e nge yag ni umot'ed e porchoyog nge skorpion mi gimed gel nga gelngin fa'anem ni ir e To'ogor, ma dariy ban'en nra maad'ad ngomed. 20 Dabi felan'med ni fan e be fol e pi mo'onyan' romed; machane nge felan'med ni fan e kan yoloy fithingmed nga babyor u tharmiy."

I Jesus ni felan'

(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Ma ku erregon e re ngiyal'nem ni suguy e Kan Nthothup Jesus ko felfelan'‡ me ga'ar, "Chitamag ni gur e Somol u tharmiy ngu but'! Kari mmagaer ya kam dag ngake pi'in ndar sukulgad e n'en ni kam mithag rok e pi'in yad ba lloan' nge pi'in yad ba sukul. Chitamag, i gur e mu turguy ni nge yodoro' nrogon nib m'agan'um ngay.

22 "Chitamag e ke pi' urngin ban'en ngog. Dariy be' ni manang ko mini' e en ni Fak, ya kemus ni en ni Chitamangiy e manang, ma dariy be' ni manang ko mini' e en ni Chitamangiy, ya kemus ni en ni Fak e manang, nge pi'in ba'adag e en ni Fak nem ni ngar nanged e Chitamngin."

23 Me cheal Jesus nge sap ngak pi gachalpen me non ngorad nde rung'ag be' ni ga'ar, "Kari mfelan'gad ni kam guyed e pin'en ni kam guyed! 24 Ya nggog ngomed ni bo'or e profet nge pilung ni ur m'ad ni bochan ni ngar guyed e n'en ni gimed be guy, machane de yag, ma ku ur m'ad ni bochan ni ngar rung'aged e n'en ni gimed be rung'ag, machane dar rung'aged."

Fanathin ni murung'agen be' u Samaria ni be' ni bfel'

25 Me yib be' ni ir reb e tamchib ko Motochiel ngak Jesus me guy rogon ni nge ning e kanawo' ngak Jesus ko thin. Me fith ni ga'ar, "Tamchib, mang e thingar gu rin' me yag ngog e yafos ndariy n'umngin nap'an?"

† 10:17 medlip i ragag nge l'agruw; boch e babyor e bay riy ni medlip i ragag (mu guy e verse 1). ‡ 10:21 fare Kan Nthothup; boch e babyor e bay riy fare gelngin; ma boch e bay riy ni gelngin.

26 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Mang e keyog e babyor nib thothup? Bu uw rogon ni kam be'eg?"

27 Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Thangri t'uf rom Somol ni ir e Got rom u polo' i gum'ircha'em, ngu polo' i lanin'um, ngu polo' i gelngim, ngu polo' i leam rom; ma gin'en ni ga bay riy e thangri t'uf rom e en ni ir e mmigid ngom ni gowe gur."

28 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Tin ni kam fulweg ngog e ba puluw; ere mu rin' ma ga fos."

29 Machane fare tamchib ko Motochiel e ba'adag ni nge yan i par ni ir be' nib mat'aw, ma aram me fith ngak Jesus ni ga'ar, "Mini' e en ni ir e mmigid ngog?"

30 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Be' nib mo'on e log u Jerusalem i yan nga Jeriko, me yib i og bogi moro'ro' ngak ngar lufed e mad rok, miyad pirdi'iy, nge mu' miyad pag nike chugur ni nge yim'. 31 Ma bay ba prist ni be yan nga pe'ning u daken e re pa' i kanawo' nem; ma fa'ani guy fare mo'on me liyeg rok u baraba' e kanawo' nge yan. 32 Ma ku aram rogon be' ni ir reb e Levite ni ki yib ko gin'em, me yan ko gin ni bay fare mo'on riy nge yan i guy me liyeg rok u baraba' e kanawo' nge yan. 33 Machane be' u Samaria ni be sor i yan ko gin'em e yib i pir'eg, ma fa'ani guy fare mo'on me taganan' ngak. 34 Me yan ko gin ni bay riy, nge pu'og e gapgep nge wayin ko yungi n'en nike maad'ad u downgin me m'ag e mad ngay; nge mu' me fek fare mo'on nge tay nga daken fare gamanman rok me fek i yan nga ba naun ntafen e milekag mi i ayuweg. 35 Me yan ni reb e rran riy me fek l'agruw e salpiy ni silber, nge pi' ngak e en ni ir e bmil suwon fare naun ntafen e milekag ngak. Me ga'ar ngak, 'Mu ayuweg e cha'ney ya bay gu sul mu gu fulweg ngom e salpiy ni kam n'ag nga puluwon.'"

36 Me ga'ar Jesus, "Ere mini' e arorad e dalip i girdi' nem e ga be finey ni ir e kemang e cha' nib migid ngak fa'anem ni yib e moro'ro' i pirdi'iy?"

37 Me fulweg fa en ni tamchib ko Motochiel ni ga'ar, "Fa'anem ni runguy nge ayuweg."

Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Ere mman ma ga rin' ni aram rogon."

Jesus ni yan i guy Martha nge Maria

38 Ma nap'an ni be yan Jesus nge pi gachalpen, me yib nga reb e binaw ni bay be' ni bpin riy ni Martha fithingan, ni pining Jesus nga tafen nge ayuweg. 39 Ma bay be' ni bpin ni walagen ni Maria fithingan, ni yib i par nga but' u to'oben e rifrif u ay Somol ngi i motoyil ko machib rok.

40 Ma ke magafan' Martha nga urngin e maruwel ni bay ni ngan rin'; ma aram me yib i ga'ar, "Somol, dariyfan u wun'um

nike pag walageg urngin e maruwel ngog ni nggu rin' ni go' gag? Mog ngak nge yib nge ayuwegneg ko maruwel!"

⁴¹ Me fulweg Somol ngak ni ga'ar, "Martha, Martha! Bo'or bogi ban'en ni be magafan'um ngay, ⁴² machane ri ta'reb e ir e dabisiy ni nge yag. Me Maria e ke mel'eg e bin ni ir, ma dab ni fek rok."

11

Jesus ni machibnag rogon ni ngan meybil
(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

¹ Bay ba yay ni be meybil Jesus u bangi ban'en. Ma fa'ani mu' ko meybil me ga'ar reb i gachalpen ngak, "Somol, mu fil rogon e meybil ngomad, ni bod rogon nike fil John ngak pi gachalpen."

² Me ga'ar Jesus ngorad, "Ba'aray rogon ni ngam meybilgad ni nge lungumed:

Chitamangimad,

ngan tay fan fithingam nib thothup,

ma ga par ni gur e ga be gagiyeagnamad.

³ Mpi' ngomad u reb e rran ngu reb e rran e ggan ni nge yag ngomad.*

⁴ Ma ga n'ag fan u wun'um e denen romad,

ya kug ninged fan u wun'mad e kireb nike ngongliy urngin e pi'in kar ngongliyed e kireb ngomad.

Ma dab mfekmad ko sikeng nib mo'maw'."

⁵ Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Susun e aray rogon me yan bigimed nga tafen be' ni fager rok ni lukngun e neap' me ga'ar ngak, Yugu mpi' dalip yal' i flowa ngog, ya bay kug fulweg dalip yal' ngom. ⁶ Be' ni gamow fager e ke yib ni be milekag ma ke tal ngog nga tabinaw ma dariy ban'en ni gu ra pi' nge kay! ⁷ Ma susun e aram rogon me fulweg fare fager rom lungum u naun ni ga'ar, Dab kum magawonnigeg! Ya kug mu' i man'nag e mab rog, ni kug molod pifakag ndabkiyag ni gu suwon nggub gu pi' ban'en ngom. ⁸ Ere uw rogon? Nggog ngomed ni fa'anra dabi suwon nge pi' e flowa ngom ni gimew fager, machane ra suwon nge pi' urngin ban'en ngom ni kam ning ya da mu tamra' ni mpar ngu'um wenig ngak. ⁹ Ere be lungug ngomed: Mu ninged, me yag ngomed; mu gayed, mi gimed pir'eg; mu tugtuguyed e mab, min bing e mab ngomed.

¹⁰ Ya gubin e girdi' ni yad ra ning ban'en e ra yag ngorad, ma en nra gayiy ban'en e ra pir'eg, ma mab e yira bing ngak e en nra tugtuguy. ¹¹ Rayag ni nge pi' bigimed e pi matam ba porchoyog ngak fak ni fa'anra ning fak e nig ngak? ¹² Ara pi' e

* **11:3** e ggan ni nge yag ngomad; ara ggan ko bin migid e rran.

skorpion ngak ni fa'anra ning ba pifak e nimen ngak? ¹³ Yugu ireyer fanmed kireb, ma gimed manang rogon ni ngam pi'ed e tin ni bfel' ban'en ngak pifakmed. Ere en ni Chitamangiy ni bay u tharmiy e ri ra pi' fare Kan Nthothup ngak e pi'in yad ra ning ngak!"

Jesus nge Beelzebul

(Matthew 12:22–30; Mark 3:20–27)

¹⁴ I tuluf Jesus ba mo'onyan' ndabiyag ni nge non; ma fa'ani chuw u fithik' fare mo'on mfini yag ni nge non fare mo'on. Me gin fapi girdi' ni aram urngirad ngay, ¹⁵ machane boch i yad e ga'ar, "I Beelzebul ni pilungen e mo'onyan' e ir e ke pi' gelngin e cha'ney be yag ni nge tuluf e pi mo'onyan' ngar chuwgad rok e pi'in kar yinggad ngorad."

¹⁶ Ma boch e girdi' e ra fineyed ni ngar ninged e kanawo' ngak ko thin, ma aram miyad wenig ngak ni nge ngongliy reb e maang'ang ni ir e nge mang pow riy nib m'agan' Got ko pin'en ni be ngongliy. ¹⁷ Machane manang Jesus e pin'en ni yad be leamnag, ma aram me ga'ar ngorad, "Re nam nra ruwraba'nag ir nge cham e dabi n'uw nap'an nra par; ra ruw raba' reb e tabinaw ngar togopluwgow ngorow mra wear fare tabinaw. ¹⁸ Ere fa'anra ruw raba' e gin ni be gagiyegnag Satan e girdi' riy ngar chamgow ngorow mra di'in mi i par? Gimed be yog ni gu be tuluf e pi mo'onyan' rok e girdi' nge chuw ni bochan e ke pi' Beelzebul gelngig nrayag ni gu rin'. ¹⁹ Fa'anra ireray rogon kanawo'en ni gu be tulufad u fithik' e girdi' ngar chuwgad, me ere uw rogon nma tulufad pi gachalpmed? Pi gachalpmed e kar micheged nri gimed be oloboch! ²⁰ Gelngin Got e gu be tuluf e pi mo'onyan' ngay, ni aram e ir e be micheg ni gagiyeg rok Got e ke taw ngomed.

²¹ "Be' nib mo'on nib yargel e ra ngongliy rogon talin e cham rok ni urngin nge matanagiy e tabinaw rok, ma urngin e chugum rok ni dabi buch ban'en riy. ²² Machane ra yib be' nib mo'on ni kab gel ngak me yib i li', nge fek urngin e talin e cham rok ni ir e i pagan' ngay me f'oth rok e girdi' e tin ni iring fa'anem.

²³ "En ni gathi gamow ngabang e ri be togopluw ngog; ma en nder un ngog i kunukunuy e aram e ri be wereg."

Sul ni tay fare mo'onyan'

(Matthew 12:43–45)

²⁴ "Nap'an nra chuw ba mo'onyan' u fithik' be', mi i yan u daken e ted ndariy e ran riy ni be changarnag bang ni nge gif ngay; ma fa'anra dabi pir'eg bang ni nge gif ngay, me ga'ar u wan', Nggusul ko fare tabinaw rog ni kug pag. ²⁵ Me sul me pir'eg nike be'ech ma kan fal'eg rogon. ²⁶ Me sul nge yan

i pining medlip e mo'onyan' ni kab gel e kireb rorad ngak ngarbad ra pired ngaram. Ma aram me yan i par fa'anem ni kari gel e kireb u pangin ko som'on."

Bin riyul' e felfelan'

²⁷ Fa'ani mu' i yog rok Jesus e re bugithin ney, me non be' ni bpin ngak u fithik' fapi girdi' ni aram urngin ni ga'ar, "Kari felan' e re pin ni ir e gargelnigem mi i duruw'iyem nga thuthun!"

²⁸ Machane me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ri kab felan' e pi'in kar rung'aged e thin rok Got ma kar pired ni yad be fol riy!"

Maang'ang nnog ngak Jesus ni nge ngongliy

(Matthew 12:38-42)

²⁹ "Ma nap'an ni mu'ulung e girdi' ngak Jesus me ga'ar, "Kari kireb e girdi' ko bin daba' e rran! Ya yad be yog ni ngan dag reb e maang'ang ngorad ni nge mang pow riy ni n'en ni gu be rin' e bm'agan' Got ngay, machane dab ndag ngorad, ya kemus ni fare maang'ang ni rin' Got ngak Jonah e ir e ngan dag ngorad. ³⁰ Ni bod rogon Jonah ni profet ni mang pow ngak e girdi' nu Niniveh, ere errogon e en Fak e Girdi' ni bayi mang reb e pow ngak e girdi' ko bin daba' e rran.

³¹ Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' e ra sak'iy fare pin nib pilung ni fa'ani yib ko yimuch nge yog nib kireb e girdi' ko bin daba' e rran, ni bochan e liyeg baraba' e fayleng ni be lek Solomon ni nge motoyil ko machib rok ni bay e gonop riy; nggog ngomed ni bay ban'en u roy ni ka ba ga' ngak Solomon.

³² Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' e ra sak'iy e girdi' nu Niniveh ngrogned ni gimed ba kireb, ni bochan e rrung'aged e thin rok Got ni machibnag Jonah ngorad, miyad pi' keru'rad ko kireb ni yad be rin'; nggog ngomed ni bay ban'en u roy ni ka ba ga' ngak Jonah!"

Tamilang ko dowef

(Matthew 5:15; 6:22-23)

³³ "Dariy be' nra tay e nifiy ko magal me mithag ara tay nga tan barba' i ban'en;† ya ra tay nga tagil' e magal, ni fan e nge yib e girdi' nga naun miyad guy ram'en. ³⁴ Lan owchem e bod rogon ba magal ni fan nga dowam. Fa'anra bfel' lan owchem, ma dowam ni polo' e ba sug ko tamilang; ma fa'anra ba tagan lan owchem, ma aram e be par dowam ni polo' u fithik' e lumor. ³⁵ Ere mu ayuw nge par ni tamilang ni bay u fithik'am e gathi talumor. ³⁶ Ere fa'anra ba sug dowam ni polo' ko tamilang ndariy bang riy u fithik' e lumor, mra tamilang ni gubin yang, ni bod rogon ni mat ram'en ba magal nga dakenam."

† 11:33 Boch e babyor e dariy riy ara ni tay nga tan barba' i ban'en.

Jesus ni yog nib kireb e pi Farise nge pi tamchib ko Motochiyel

(Matthew 23:1–36; Mark 12:38–40)

³⁷ Ma fa'ani mu' Jesus ko numon me non ba Farise ngak ni nge yan i un ngak ko abich; ma aram me yan nga naun nge yan i par nga but' ni nge un ko abich. ³⁸ Me gin fare Farise ngay ni guy nde maluknag Jesus pa' u m'on ko abich. ³⁹ Ma aram me ga'ar Somol ngak, "Gimed e pi Farise e gimed ma maluknag e kap nge plet u wuru', machane ke sugnag e yargel nge kireb lanin'med. ⁴⁰ Gimed bbalyang! Gathi Got ni ir e ngongliy wuru' e ku ir e ngongliy fithik'? ⁴¹ Ere mpi'ed e n'en ni bay u lan e kap nge plet romed ngak e pi'in gafgow, me yan i par ni urngin ban'en ma ke be'ech u puluwmed.

⁴² "Kari mu gafgowgad e pi Farise! Ra ragag guruy e n'en nma fal'eg lamen e ggan ni bay romed ni aram e mint nge rue nge urngin e tin ni bay ban'en nma fal'eg lamen e ggan, ma ta'ab guruy riy e gimed be pi' ngak Got, ma kam paged e tin nib mat'aw nge rogon ni nge t'uf Got nge girdi' romed. Pin'ey e ngu'um rin'ed machane dab mpaged e gal ne'.

⁴³ "Kari mu gafgowgad e pi Farise, ya gimed ba'adag e chiya ni kan tay u lan tafen e mu'ulung i yan nib muduwgil e girdi' ntagil', ma gimed ba'adag ni ngu'un siro' ngomed ko yungi n'en ni bay e market riy. ⁴⁴ Kari mu gafgowgad! Gimed bod e yam' ni kan k'eyag ndariy e pow riy be yan e girdi' u daken ndarir nanged."

⁴⁵ Me ga'ar reb e tamchib ko Motochiyel ngak, "Tamchib, pi thin nir ni ga be yog e ka ga be kirebnag thimad riy!"

⁴⁶ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ku errogon gimed e pi tamchib ko Motochiyel ni kari mu gafgowgad! Gimed be tay bogi n'en nib tomal nga daken keru' e girdi' nib mo'maw' i fek rorad, machane gimed e gathi bay mu k'iyeged ta'ab bugul i pa'med ngam ayuweged yad i fek e pin'em nib tomal. ⁴⁷ Kari mu gafgowgad! Rib fel' e malang ko pi profet ni kam ngongliyed — ni fapi profet ni pi chitamangimed e ra thanged e fan rorad kakrom. ⁴⁸ Gimed ma kam micheged ko ngongol romed ni bfel' u wun'med e n'en ni rin' e pi chitamangimed; ni bochan e ra thanged e fan rok e pi profet, ma kam ngongliyed e malang rorad. ⁴⁹ Ireray fan ni ga'ar e Gonop rok Got, Bay gu loeg e pi profet ngorad nge pi'in nge fek e thin rog i yan ngorad, ma bay ra li'ed boch i yad miyad gafgownag boch. ⁵⁰ Girdi' ko ngiyal'ney e bay ni gechig nagrad ni bochan urngin fapi profet ni kan li'rad ni ka nap'an e ngiyal' nsunumiya e fayleng riy, ⁵¹ ni ka nap'an nthang e fan rok Abel nge yib i mada' ko ngiyal' nthang e fan rok Zekariah riy, ni ir e nthang e fan rok u thilin e altar nge fa gin'en nib thothup. Aray rogon

ni gu be yog ngomed, girdi' ko re ngiyal' i n'ey e bay ni gechig nagrad ni bochrad ni yad gubin!

⁵² “Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiyel! Kam mithaged e kiy nma bing mban e naun ko tamilangan’; dab mmarod nga naun, ma gimed be ningewo’ ko pi’in yad be guy rogon ni ngranod nga naun!”

⁵³ Ma fa’ani chuw Jesus u rom me tabab e pi tamchib ko Motochiyel nge pi Farise i thibthibnag Jesus nrib el merin, ma bo’or ban’en ni yad be fith murung’agen ngak, ⁵⁴ ni yad be guy rogon ni nge aw ko wup rorad ni ngar koled u murung’agen ban’en ni nge yog nde puluw.

12

Jesus ni ning chiylen ngak pi gachalpen ni nge dab ndake moding nigey

(Matthew 10:26–27)

¹ Nap’an ni mu’ulung yu biyu’ e girdi’ nga ta’bang ni be yit’ boch i yad boch i yad, ma som’on e ga’ar Jesus ngak e pi gachalpen, “Mu ayuweged gimed ko is rok e pi Farise — n’en ni gu be yip’ fan e dake moding ni yad be tay. ² Ya demturug e n’en ni kan upunguy, ma yira chuweg e upong u daken, ma urngin e tin ni kan mithag ni nge dab nnang e bay nnang. ³ Ere demturug e tin ni kamogned u fithik’ e lumor ma bay nrung’ag ni rran, ma demturug e n’en ni kam kathkathniged ngalan tel e girdi’ u lan ba senggil ni kan ning, ma bay ni tolulnag u daken e naun.”

Cha’ ni ngan tamdag ngak

(Matthew 10:28–31)

⁴ “Nggog ngomed e pi tafager rog ndab mu tamdaggad ngak e pi’in yad ra li’ e dowef ngem’, ma nga tomuren e dabkiyag ni ngar ngongliyed ban’en ngay ni kab gel e gafgow riy. ⁵ Nggu dag ngomed e cha’ ni ir e ngam tamdaggad ngak: mu tamdaggad ngak Got nra li’ e dowef nge yim’, ma bay gelngin nge mat’wun nra yin’ fa’anem nga fithik’ e nifiy. Ere gu be yog ngomed, ni ngam tamdaggad ngak!

⁶ “Gathi yira pi’ nchuway’ lal fa nochi arche’ ni sparrow fithingan ma kemus ni l’agruw e salpiy nrow puluwon? Machane dariy ta’a bagayad nike pag Got talin. ⁷ Mus nga piyan lolugmed ni kem’ay i the’eg. Ere dab mu rusgad, ya ka ba ga’ famed ngak bo’or fa nochi arche’ ni sparrow fithingan!

Ngan weliy murung’agen Jesus ndab ni mithag

(Matthew 10:32–33; 12:32; 10:19–20)

⁸ “Nggog ngomed ni en nra weliy u fithik’ e girdi’ ni ir reb i girdi’eg e aram rogon e n’en nra rin’ e en ni Fak e girdi’ ngak u

p'eowchen e pi engel rok Got; ⁹ machane en nra weliy u fithik' e girdi' ni gathi ir reb i girdi'eg, e aram rogon e en ni Fak e Girdi' nra weliy u p'eowchen e pi engel rok Got ni fa'anem e gathi reb i girdi'en.

¹⁰ "En nra yog bbugithin nib togopluw ngak e en ni Fak e girdi' e yira n'ag fan rok; machane en nra yog e thin nib kireb nib togopluw ngak fare Kan Nthothup e dabiyaq ni yira n'ag fan rok.

¹¹ "Fa'an yad ra fekmed i yib ni ngan pufthinnagmed u lan tafen e mu'ulung, ara nga p'eowchen e am, ara pi'in yad be tay murung'agen e girdi', ma dabi magafan'med ngarogon ni ngam ayuweged gimed ko thin ara n'en ni ir e nga mogned.

¹² Ya fare Kan Nthothup e bayi fil ngomed e re ngiyal'nem e n'en ni ir e nga mogned."

Fanathin ni murung'agen be' ni bo'or ban'en rok ma bbalyang

¹³ Me non be' nib mo'on ngak u fithik' fapi girdi' ni yo'or ni ga'ar, "Tamchib, mog ngak walageq ni pumo'on nge f'oth romow e n'en nike pag e chitamangimow romow."

¹⁴ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "I mini' e ke pi' mat'wug ni nggu turguy e tinir, ara nggu f'oth romew e n'en nike pag e chitamangimew romew?" ¹⁵ Ma aram me ul ul ngay nge ga'ar ngorad ni yad gubin, "Mu ayuwgad mi gimed guy rogomed rok urngin mit e chogow: ya bin riyul' e yafos ku be' e gathi ni ngongliy ko pin'en ni ir e mmil suwon ngak fa'anem, ndemturug rogon feni yo'or ban'en rok."

¹⁶ Ma aram me weliy Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray: "Be' nib mo'on ni bo'or ban'en rok e immoy e binaw rok ni bo'or e ggan ni be yib ko woldug ni bay riy. ¹⁷ Me ga'ar u wan', Dakuriy bang ni gu ra cha'riy urngin e ggan rog ngay. Ere mang e nggu rin'? ¹⁸ Me ga'ar u wan', Ba'aray e n'en ni ir e nggu rin'; nggu buthug e pi naun rog ni ba'aray ni tafen e ggan nggu toy boch ni ka ba ga' ko tiney, ni ir e nggu cha'riy urngin e ggan rog ngay nge urngin e tin ni kabay e chugum rog. ¹⁹ Ma aram mu gog ngog u lanin'ug ni lungug, Bfel' wa'atham! Ke yag ngom urngin e tin ni bfel' ni bay fan ngom nra par ni bo'or e duw. Mpagan'um, ngu'um abich ma ga be garbod, ma ga be rin' e tin ni gab adag! ²⁰ Machane me ga'ar Got ngak, Ri gab balyang! Neap' ney e ra aw e fan rom; me mini' e bayi fek urngin e pin'ey ni kam tay ni fan ngom?"

²¹ Me ga'ar Jesus ngorad, "Ireray rogon e pi'in bo'or ban'en ni kar kunuyed ke yo'or ban'en rorad, machane de yo'or ban'en rorad u p'eowchen Got."

Pagan' ngak Got
(Matthew 6:25-34)

²² Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Ireray fan ni be lungug ngomed: Dabi magafan'med ko ggan ni nge yag ngomed ni fan e nge dab mm'ad, ara magafan'med ko mad ni nge yag ngomed ni fan nga dowmed. ²³ Ya yafos e ka ba ga' fan ko ggan, ma dowef e ka ba ga' fan ko mad ni ngan chuw ngay. ²⁴ A mu guyed e gap'luw: darir yunged awochngin ban'en ara ra kunuyed e ggan; ma dariy e senggil rorad ara naun ni yad ma ulunguy e ggan ngay; ya Got e ma duruw'iyrad! Ma gimed e ka ba ga' famed ngak e arche'! ²⁵ Mini' e aromed ni ku ra mun in e rran ngak ko biney e tamilang* ni fa'anra i magfan' ngay? ²⁶ Fa'anra dabiyaq romed ban'en nib achig ni bod e biney, me ere mang ni nge magafan'med nga boch ban'en? ²⁷ A mu guyed ngarogon ni be tugul e floras u fithik' e pan: darir maruwelgad ara ur ngongliyed e mad ni fan ngorad. Machane nggog ngomed, ni mus ngak Solomon, ni aram feni yo'or ban'en rok ma da immoy e mad rok ni bod feni fel' ya'an reb e pi floras ney. ²⁸ I Got e ir e be pi' e mad ko pan ni pan ni bay u roy e daba', me gabul ma dakuriy, ya kan urfiy u lan e stof. Ere gathi bmuduwgil nra pi' Got e mad romed? Rib achig e pagan' romed ngak Got!

²⁹ "Ere dabi magafan'med ngam pired ni gubin ngiyal' ma n'en ni ngam ked nge n'en ni ngam garbodgad ngay e ir e gimed be gayiy. ³⁰ (Ya girdi' nu roy u fayleng ni pi'in yugu boch e kan e yad be meybil ngorad e gubin ngiyal' ni yad be gayiy urngin e pin'ey.) Ya Chitamangimed e manang ndabisiy ni nge yag e pin'ey ngomed. ³¹ Ere gagiyeg rok Got e ir e ngam m'onedged u wun'med, ma aram me pi' e pin'ey ngomed."

Flaab ni bay u tharmiy
(Matthew 6:19-21)

³² "Gimed e chi ulung ney e dab mu tamdagad! Ya Chitamangimed e ba'adag ni nge pi' e gin nsuwon ngomed. ³³ Ere mpi'ed ni chuway' urngin e tin ni bay ban'en romed mi gimed pi' e salpiy riy ngak e pi'in gafgow. Mu yagniged ngomed tafen e salpiy ndar ma kireb, mi gimed ayuweg e fla'ab romed nga tharmiy, ko gin ni dabi lich riy, ma dariy ba moro'ro' nrayag ni nge ded pa' ngay, ma dabi kirebnag e ngal. ³⁴ Ya lanin'med e gubin ngiyal' ni bay ko gin ni bay e fla'ab romed riy."

Tapigpig nma kol ayuw

* **12:25** mun in e rran ngak ko biney e tamilang; ara me mun boch yang nga n'umngin.

³⁵ “Mu fal’eged rogomed ngam pired ni fan ko mit i n’en ni bay yib, ni kam chichiyyed e luod romed nga lukngumed ma kam gal’ed e magal romed, ³⁶ ni bod rogon e pi tapigpig ni yad be sonnag e masta rorad ni nge sul u ba madnom ko mabgol. Ra yib ni tugtuguy e mab, ma ka chingiyal’ nem e yad ra bing e mab ngak. ³⁷ Ri ra felfelan’ e pi tapigpig nem ni sul e masta rorad me pir’egrad ni yad be od ni kar fal’eged rogorad! Nggog ngomed ni ra chichi’iy e luod rok ni aram e ke fal’eg rogon ni nge pigpig ngorad, me yog ngorad ngar pired nga tebel, me mang ir e i yibnag e ggan ngorad. ³⁸ Ri yad ra felfelan’ ni fa’anra pir’egrad ni kar fal’eged rogorad kar pired, ni mus ni fa’anra yib ko lukngun e neap’ ara ke thiliyeg ko lukngun e neap’! ³⁹ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Fa’anra manang e cha’ nib mil suwon e naun ngak e ngiyal’ nra yib e moro’ro’ riy nga naun rok, ma dabi pag e moro’ro’ nge yib nga naun rok. ⁴⁰ Ere ku er rogomed ni ngam fal’eged rogomed ngam pired, ya en ni Fak e Girdi’ e ra yib u reb e awa ndamur fineyed nra yib riy.”

Tapigpig nib yul’yul’ ara de yul’yul’

(Matthew 24:45–51)

⁴¹ Me ga’ar Peter, “Somol, gamad e ga be yog e re fanathin ney ngomad fa ga be yog ngak urngin e girdi’?”

⁴² Me fulweg Somol ni ga’ar, “Ere mini’ e en ni ir fare tapigpig nib yul’yul’ ma ba gonop? I ir e en ni masta rok e tay ni nge milfan urngin ban’en ngak, ma be ayuweg e tabinaw, ma be pi’ ngak e tin ni kabay e tapigpig e tiroad e ggan ko ngiyal’ ni yima pi’ riy. ⁴³ Ri ba ga’ ba felfelan’ nra tay e re tapigpig nem ni fa’anra sul e masta rok nga tabinaw me pir’eg ni ireray e n’en ni be rin’! ⁴⁴ Nggog ngomed nrib muduwgil nra tay fare masta fare tapigpig ni ir e nge milfan urngin ban’en rok ngak. ⁴⁵ Ma fa’anra ga’ar e re tapigpig nem u wan’, kab n’uw nap’an mfini sul e masta rog, ma aram me tabab i pirdi’iy fa tinem e tapigpig, ni pumo’on nge ppin, mi i abich ma be garbod ma be unum e rrum ngi i balyang ngay, ⁴⁶ ma aram e bayi reb e rran me sul fare masta nder finey fare tapigpig nra sul riy ngu ba ngiyal’ nde nang; ma aram e bayi cheal fare masta nge th’eth’ab fa’anem nnochiyang,[†] min rin’ ngak e tin ni ngan rin’ ngak e pi’in nda ur folgad.

⁴⁷ “Re tapigpig ni manang e tin ni ba’adag e masta rok ni ir e nge rin’, machane der fal’eg rogon nge rin’ e tin ni ba’adag e masta rok e bay ni gechignag nib el merin e dimow ni yira tay ngak; ⁴⁸ machane re tapigpig nde nang e tin ni ba’adag e masta rok, me rin’ ban’en ni bay tapgin ni nge yan e dimow

[†] 12:46 th’eth’ab fa’anem nnochiyang; ara nin’ fa’anem nga waen.

ngak, e yira gechignag nib waer e dimow ni yira tay ngak. Ya cha' ni bo'or e tin ni kan pi' ngak e yibe finey ni ba ga' labgen ni nge fulweg; ma cha' ni ka bo'or boch e tin ni kan pi' ngak e yibe finey ni ka bo'or boch e tin ni nge fulweg ni labgen."

Jesus ni ir tapgin ma yibe ruw raba'

(Matthew 10:34-36)

⁴⁹ "Ku gub ni nggu tay e nifiy ko fayleng, ma kari gum' ni bochan ni fa'an manga aray rogon ma ke af e nifiy ngay e chiney! ⁵⁰ Bay ba tawfe ni ngan tawfe nigeg ngay nri bay i amith lanin'ug riy nge yan i mada' ko ngiyal' nike mu'! ⁵¹ Gimmed be finey ma ku gub ni nggu fek e gapas i yib nga fayleng? Nggog ngomed ni gathi gapas, machane ku gub ni nggu ruwraba'nag e girdi'. ⁵² Chiney i yan ngaram e bayi reb e tabinaw ni lal e girdi' riy ma bay ra ruw raba'gad, ni dalip i yad e be togopluw ngak ruw i yad, ma ruw i yad e be togopluw ngak dalip i yad. ⁵³ Pi matam e bay ra togopluw gad ngak pifakrad ni pumo'on, ma pifakay ni pumo'on e bay ra togopluw gad ngak e pi matam rorad; ma pi matin e bay ra togopluw gad ngak pifakrad ni ppin, ma pifakay ni ppin e bay ra togopluw gad ngak e pi matin rorad; ma pi matin e bay ra togopluw gad ngak leengin pifakrad, ma pi leengin pifakrad e bay ra togopluw gad ngak e pi matin rok pi figirngirad."

Nang ngal'an

(Matthew 16:2-3)

⁵⁴ Miki ga'ar Jesus ngak fapi girdi', "Fa'an gimmed ra guy bangi lang ni be yib ngalang u lan e ngael, ma ka chingiyal' nem me lungumed, Bayi aw e n'uw, me yodorom. ⁵⁵ Ma fa'an gimmed ra thamiy e nifeng nike thow u lan e yimuch me lungumed, Bayi gel e gowel, me yodorom. ⁵⁶ Gimmed e pi tadake moding nir! Rayag ni ngam changargad ko but' nge lang mi gimmed yog rogon; ere mang ndamur nanged fan e re ngiyal' i n'ey ni chiney?"

Mu fal'eg thilmew e en nike togopluw ngom

(Matthew 5:25-26)

⁵⁷ "Ma mangfan ndamur turguyed romed e tin ni ir e bmat'aw ni ngam rin'ed? ⁵⁸ Fa'anra togopluw be' ngom nge ga'ar e nge fekem nga tafan e puf oloboch, ma ngar mu guy rogon nge fel' thilmew ko ngiyal' ni gimew bay u kanawo' ni gimew be sor i yan nga tafan e puf oloboch, nge siy i fekem i yan nga p'eowchen e tapuf oloboch, me fekem e tapuf oloboch nge pi'em ngak e polis, me tiyem e polis nga kalbus. ⁵⁹ Ya nggog ngom ni dabiyaq ni ngam chu w u rom nge yan i mada' ko ngiyal' ni kam thang e bin th'abi tomur e row u urngin e salpiy ni kanog ni ngam pi'."

13

Mpi' keruum ko denen rom ara mum'

¹ Re ngiyal' i n'em e immoy boch e girdi' ko gin'em nrogned ngak Jesus murung'agen fapi girdi' nu Galile ni thang Pilate e pogofan rorad ko ngiyal' ni yad be pi' e maligach riy ngak Got. ² Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Bochan e nthange e fan rok e pi girdi' nem nu Galile ni aram rogon me ere gimed be finey ni ir e ke micheg ni kab gel farad tadenen ngak urngin e tin ni kabay e girdi' nu Galile fa? ³ Danga'! Nggog ngomed ni fa'anra dab mu pi'ed keru'med ko kireb ni gimed be rin', ma gimed gubin ni bay mm'ad ni bod yad. ⁴ Ma bu uw rogon fa ragag nge meruk i girdi' nu Siloam nra m'ad ni fa'ani m'ing fare wulyang ntafen e damit nga dakenrad? Gimed be finey ma ren'ey e ke micheg ni kab gel farad kireb ngak urngin e tin ni kabay e girdi' ni yad be par u Jerusalem? ⁵ Danga'! Nggog ngomed ni fa'anra dab mu pi'ed keru'med ko kireb ni gimed be rin', ma gimed gubin ni bay mm'ad ni bod yad."

Fanathin ni murung'agen fare ke gek'iy ni fig nder yib wom'ngin

⁶ Me ere yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar, "Be' nib mo'on e immoy ba ke gek'iy ni fig nike tugul u milay' rok ni milay' ko *grape*. Me yan ngi i changarnag wom'ngin u l'ugun ma de pir'eg ta'reb. ⁷ Ma aram me ga'ar ngak e cha' nma maruwel u milay' rok, Mu sap, nga dalip e duw ni yug gu be sul ngaray gu be changarnag wom'ngin e re ke gek'iy ney ma dawor gu pir'eg ta'reb riy. Ere mu th'ab! Ya susun e mangfan ni nge par ngi i fek yong'olen e but'? ⁸ Machane me fulweg fa'anem nma maruwel u milay' ni ga'ar, Nga yugu ni pag e ta'ab ney e duw; ya bay gu fu'og wol' e ran u to'oben nge liyeg, nge mu' mu gu suguy ko n'en nma yong'olnag e but'. ⁹ Ma fa'anra yib wom'ngin e binem e duw, ma aram e ke manigil; ma fa'anra danga', me ere mog ngan th'ab."

Jesus ni golnag be' ni bpin nib marwoth ko rofen ni Sabbath

¹⁰ Reb e rran ni Sabbath ni be machib Jesus u lan reb e tafen e mu'ulung, ¹¹ ma immoy be' ni bpin u rom nike ying ba mo'onyan' ngak, ke tay nib m'ar ni nga ragag nge meruk e duw; ni kan buguy ngam'on ndabiyag ni nge k'iyag ir ngalang. ¹² Ma fa'ani guy Jesus e re pin nem me non ngak ni ga'ar, "Ppin, kam dargow e m'ar rom!" ¹³ Me tay pa' nga daken fare pin ma ka chingiyal' nem me k'iyag ir ngalang me yog e sorok ngak Got.

¹⁴ Ma cha' nib tolang ni ir e ma tay murung'agen tafen e mu'ulung e damumuw ni fan e ke golnag Jesus e m'ar ko chirofen nem ni Sabbath; ma aram me non ngak e girdi' ni

ga'ar, "Nel' e rran ni bay ni ir e ngad maruwelgad riy; ere mired e girdi' u lan e pi rran ney ngan gol nagmed ko m'ar, machane gathi rofen ni Sabbath."

¹⁵ Me fulweg Somol ngak ni ga'ar, "Gimed e pi tadake moding nir! Demturug be' u fithik' med mrayag ni nge pithig e garbaw ara dongki rok u tafen e gamanman nge fek i yan nge pi' e ran ngak ko chirofen ni Sabbath. ¹⁶ Me ere chiney e ba'aray be' aray ni ir be' ni owchen Abraham ni nga ragag nge meruke duw nike m'ag Satan ke tay; ere yira pithig e m'ag rok ko chirofen ni Sabbath fa danga'?" ¹⁷ Fulweg rok ngorad e ngongliy e pi to'ogor rok ngar tamra'gad ngorad, ma aram rogon ma urngin e girdi' ni kar felfelan'gad nga urngin e tin ni bfel' ban'en nike ngongliy.

Fanathin ni murung'agen awochngin e mustard
(Matthew 13:31-32; Mark 4:30-32)

¹⁸ Me ga'ar Jesus, "Uw rogon e gagiye rok Got? Gur mang e rayag ni nggu susunnag ngay? ¹⁹ Bod rogon ba awochngin e mustard ni fek be' nge yung nga milay' rok; me tugul nge ga' kaen me toy e arche' tafen nga fithik' i papa'ngin."

Fanathin ni murung'agen e n'en nma thownag e flowa
(Matthew 13:33)

²⁰ Miki fith Jesus bayay ni ga'ar, "Mang e gu ra susunnag e gagiye rok Got ngay? ²¹ Bod rogon e n'en nma thownag e flowa ni fek be' ni bpin nge athkuy nga ba dabiyy i flowa me munmun me thow fa gi flowa ni ga'ngin."

Fare mab nib wen'in
(Matthew 7:13-14, 21-23)

²² Me yan Jesus ni be machib i yan u lan e tin ni ba ga' e binaw nge tin ni ba'achig, ni be yan nga Jerusalem." ²³ Me fith be' ngak ni ga'ar, "Gur in e girdi' e ra thap ngak Got?"

Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, ²⁴ "Mu athamgilgad ngam marod ko fare mab nib wen'in; ya nggog ngomed ni bo'or e girdi' ni bay ra guyed rogon ni ngranod ngalan machane dabiyyag rorad.

²⁵ "Ya cha' ni ir e masta ko fare naun e ra sak'iy nge ning e mab; ma fa'an mu sak'iygad u wuru' e mab mi gimmed tabab i tugtuguy e mab me lungumed, Mbing e mab ngomad! ma bayi fulweg ni ga'ar, Da gu nang e gin kambad riy. ²⁶ Ma bay mu fulweged ngak ni lungumed, Nggu uned ngom ko abich nge garbod; ya um machib u lan binaw romad! ²⁷ Ma bay ki yog bayay ni ga'ar, Da gu nang e gin kambad riy. Ere mmarod ngam chuwgad rog, ya gimmed urngin ni gimmed ma rin' e kireb! ²⁸ Ri bay um yorgad ma be chachafin nguwelmed ko ngiyal' ni bay mu guyed Abraham, nge Isak, nge Jakob, nge urngin

e pi profet ni yad bay ko gin nsuwon Got, ma kan taymed u wuru'! ²⁹ Ya bay yib e girdi' u lan e ngek ngu lan e ngal, ngu lan e lel'och ngu lan e yimuch ngarbad ra pired nga tebel ko gin nsuwon Got. ³⁰ Ma aram e pi'in yad ba tomur e chiney e bay ra m'onod, ma pi'in yad m'on e chiney e bay ra tomurgad."

Jesus nib t'ufyu Jerusalem rok

(Matthew 23:37-39)

³¹ Ka re ngiyal' i n'em me yib boch e Farise ngak Jesus me lungurad ngak, "Thingar mu chuw u roy ngam man ngabang, ya ke finey Herod ni nge thang e pogofan rom."

³² Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Mmarod mogned ngak e re fox nir ni gu be tuluf e pi mo'onyan' rok e girdi' ma bay ug golnag e girdi' ko liliy e daba' nge gabul, ma bin ra gaman e dalip e rran ngay e ra gu mu'nag e maruwel rog. ³³ Machane thingar gu wan ni gu be milekag i yan e daba' nge gabul, nge langilath; ya de mat'aw ni ngan thang e pogofan rok ba profet u yugu bang, ya kemus nu Jerusalem e yira rin' riy.

³⁴ "Jerusalem, Jerusalem! Kam thang e pogofan rok e pi profet, ma kam malangnag e pi'in ni l'oegrad Got ngar feked e thin rok i yib ngom! Nge gaman e in yay ni kug guy rogon ni nggu kunuy urngin e girdi' rom, ni bod ba alabal ni chugumiy pifak nga tan pon, machane da mpageg nggu rin'! ³⁵ Ere chiney e bay nn'ag e tabinaw rom. Ma nggog ngom ni bay dab kum guyeg nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay mog ni lungum, I Got e nge ayuweg e en nike yib ni owchen Somol."

14

Jesus ni golnag e liliy rok be' nib mo'on

¹ Me reb e rran ni Sabbath me yan Jesus ni nge un ko abich u tafen reb e pilungen e Farise; ma ke yip' e girdi' owcherad ngak Jesus. ² Me yib be' nib mo'on ngak Jesus, nike thow ay nge pa' ni gubin raba', ³ me non Jesus ni be fith e pi tamchib ko Motochiyel nge pi Farise ni be ga'ar, "Mmat'aw ko Motochiyel rodad ni ngan golnag e liliy ko chirofen ni Sabbath fa danga'?"

⁴ Machane da rogned ban'en. Me kol Jesus pa' fare mo'on, nge golnag e liliy rok me pag nge yan. ⁵ Ma aram me ga'ar ngorad, "Fa'anra mul fak bigimed ara garbaw rok ngalan ba low u reb e rran ni Sabbath, ma gathi ka chingiyal'nem e ra girengiy ngalang nge chuw u lan e low ko chirofen nem ni Sabbath?"

⁶ Ma de yag rorad ni ngar fulweged bbugithin ngak ko re bbugithin ney.

Ayuw ngak e girdi' nge sobutan'

⁷ Me guy Jesus e pi'in kan piningrad ni ngarbad ni yad be mel'eg e yu yang ni bfel' ni ngar pired ngay, me weliy ngorad ni yad gubin e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar: ⁸ "Fa'anra non be' ngak bigimed ni nge yib nga ba madnom ko mabgol, ma dab mub ma ga yib mu par ko gin nib th'abi fel'. Ya richey ma bay be' ni ka ba ga' fan ngom ni kanog ngak ni nge yib ko madnom, ⁹ ma cha' ni non ngomew ni ngam bow e ra yib me ga'ar ngom, 'Mu guy rogom nge mang e cha' ni ba'aray e par ko ginnir ni ga bay riy.' Ma aram ma ga tamra' ma ga yan mpar ko gin ntagil' e girdi' ni sobut'. ¹⁰ Ere yira non ngom ni ngam man ko madnom, ma fa'an ga ra yan ma ga yan mpar ko gin ntagil' e girdi' ni sobut', ya nge yib e en ni ir e non ngom ni nga mub me ga'ar, 'Fager, moy mpar aray ko gin bfel'.' Ma aram min tayfam u p'eowchen urngin e girdi' nni piningrad ni ngarbad ko madnom. ¹¹ Ya en nra tolangnag ir e yira sobut'nag, ma en nra sobut'nag ir e yira tolangnag."

¹² Me ga'ar Jesus ngak e cha' ni non ngak Jesus ni nge yib Jesus ko madnom, "Fa'anra mu ngongliy e mur ni misi'w' ara blayal', ma dab mu pining e pi tafager rom, ara pi walagem ni pumo'on, ara pi girdi'em, ara pi'in pire' ban'en rorad ni gimed bbuguliyoror — ya ku yad ra non ngom ni ngam man ngorad ko abich, ma aram e kan fulweg puluwon e magaer rom ko tin ni kam rin'. ¹³ Machane fa'an mu ngongliy e mur, ma ga non ngak e pi'in gafgow, nge pi'in marwoth, nge pi'in mugutgut, nge pi'in malmit, ¹⁴ ma aram me fal'eg Got wa'atham; ni fan e dabiya'g rorad ni ngar fulweged taban e magaer rom. Ya bayi pi' Got puluwon ngom ko ngiyal' ni kan faseg ko yam' e pi'in yad bfel'."

Fanathin ni murung'agen e mur ni ba ga'

(Matthew 22:1-10)

¹⁵ Ma bay bagayad fapi pumo'on u tebel ni rung'ag e re bugithin ney me ga'ar ngak Jesus, "Ri bayi felan' e pi'in bay ra pired nga tebel ko gin nsuwon Got!"

¹⁶ Me ga'ar Jesus ngak, "Be' nib mo'on e finey ni nge ngongliy ba mur ni ba ga', me non ngak e girdi' ni pire' ni ngarbad ngay. ¹⁷ Ma fa'ani taw ngal'an e mur me l'oeg e tapigpig rok ni nge non ngak e pi'in ke non ngorad ni nge ga'ar, 'Mired, ya urngin ban'en nike m'ay i fal'eg rogon!' ¹⁸ Mra bagayad me tawey nga ban'en. Arorad nsom'on e ga'ar ngak fare tapigpig ni ka nol'oeg, 'Kug chuw'iy bangi binaw, ni ere nggu wan gu lekag; ere wenig ngom, ya dabiya'g ni gu ra yib.' ¹⁹ Ma bagayad e ga'ar, 'Kug chuw'iy lal wu' i garbaw, ni ere nggu wan gu maruwel ngorad ngug guy; ere wenig ngom, ya dabiya'g ni gu ra yib.' ²⁰ Ma bagayad e ga'ar, 'Ka fini gu mabgol, ni ireray fan ndabiya'g ni gu ra yib.' ²¹ Me sul fare

tapigpig nge yan i weliy e pin'ey ni gubin ngak e masta rok. Me ri damumuw fa'anem ni ir e masta ko fare naun me ga'ar ngak fare tapigpig rok, 'Mu gurnigem ko yu pa' i kanawo' ni ba ga' nge yu pa' ni ba'achig u lan binaw, ngam non ngak e pi'in gafgow, nge pi'in marwoth, nge pi'in malmit, nge pi'in mugutgut.' ²² De n'uw nap'an me ga'ar fare tapigpig ngak fare masta, 'Urngin e tin mog e kug rin', machane ka ba ga' yang e kabay ni ku ra par boch e girdi' ngay.' ²³ Me ga'ar fare masta ngak fare tapigpig, 'Mman ko yu pa' i kanawo' ni ba' nga wuru' e binaw nge noch pa' i kanawo' nruw raba' ma yoror, ngam non ngak e girdi' riy ngarbad nga naun, nge yag ni sug e naun rog. ²⁴ Nggog ngomed ni gimed gubin, ndariy bagayad fa pi'in nni piningrad ko som'on nra ri' e ggan rog!' "

M'onneg Jesus u urngin ban'en

(Matthew 10:37-38)

²⁵ Bo'or ni bo'or e girdi' ni be un ngak Jesus. Me pigicheal nge ga'ar ngorad, ²⁶ "En nra yib ngog e dabiyaq ni nge mang reb i gachalpeg ni fa'anra dabi m'onegeg rok e chitamngin nge chitiningin, nge leengin nge pifak, nge pi walagen ni pumo'on nge pi walagen ni ppin, ma ku errogon ir. ²⁷ En ni dabi yin' e kuruth rok nga pon nge legeg e dabiyaq ni nge mang gachalpeg. ²⁸ Fa'anra ba' bigimed ni be finey ni nge ngongliy ba wulyang ntafen e damit, ma som'on e ra par nga but' nge tafinaynag rogon puluwon, nge guy ko ba gaman e salpiy rok nra mu'nag fare maruwel ngay fa danga'. ²⁹ Ma fa'anra dabi rin' ni aram rogon, ma dabiyaq rok ni nge mu'nag fare wulyang ni tafen e damit ko ngiyal' nike mu' i ngongliy e def ko wulyang riy; ma urngin e girdi' ni yad ra guy ko n'en ke rin' e ra ur minmingad ngak. ³⁰ Ya ra lungurad, 'Re mo'on ney e tabab ko maruwel machane de yag ni nge mu'nag!' ³¹ Fa'anra yan reb e pilung nike fek ragagi biyu' e girdi' ni nge cham ngak reb e pilung nike yib ni nge togopluw ngak ni rliw' e biyu' e girdi' e ke fek, ma som'on e ra par nga but' nge leamnag ko ba gel nra mada'nag fa binem e pilung fa danga'. ³² Ma fa'anra danga', ma nge yog e thin rok ngak boch e girdi' nge l'oegrad ngranod ra guyed fa binem e pilung ni kab mal'af ngar weniggad ngak ni nge aw e gapas u thilrad." ³³ Me ga'ar, "Ere ku aray rogon ndariy bigimed nra mang gachalpeg ni fa'anra dabi pag urngin e tin ni bay rok ban'en."

Sol ndaki buday

(Matthew 5:13; Mark 9:50)

³⁴ "Sol e bfel', machane fa'anra chuw e buday riy, ma dakuriy kanawo'en ni yira ngongliy ngki fel' bayay. ³⁵ Ya dabi fel' ni ngan tay ko but' ara ngan athkuy ko n'en nma

yong'olnag e but'; ya yira n'ag. Ere mu telmed ni fa'anra bay telmed!"

15

Fare saf ni yan ngabang
(Matthew 18:12-14)

¹ Bay ba ngiyal' ni bo'or e pi tamukun tax nge pi'in ndabuy dakenrad u lan binaw nrabad ni ngar motoyilgad ko thin ni be yog Jesus. ² Me tabab e pi Farise nge pi tamchib ko Motochiyel ko nonnon ni be lungurad, "Re mo'on ney e ba'adag daken e pi'in ndabuy dakenrad u lan binaw ni mus ko abich ni be un ngorad ngay!" ³ Ma aram me yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar:

⁴ "Susun e aray rogon ma bay bigimed ni bay ra'ay i saf ni fak me yan reb ngabang — ere mang e ra rin'? Ra pag fa mereb i ragag nge mereb nem ko gin'en ni yad be kay e pan riy me yan ni be changarnag fare saf nike yan ngabang nge mada' ko ngiyal' ni fin ra pir'eg riy. ⁵ Ma nap'an nra pir'eg, me ri felfelan', me yin' nga pon, ⁶ me fek i yib nga tabinaw rok, me kunuy e pi tafager rok nge pi'in yad bbuguliyoror ngar mu'ulunggad ngak me ga'ar ngorad, Mu uned ngog ko felfelan', ya kug pir'eg fare saf rog ni yan ngabang! ⁷ Ere nggog ngomed ni ku ireray rogon ni ba ga' e felfelan' ni yira tay u tharmiy ni bochan ta'reb e tadenen nike pi' keru' ko kireb ni be ngongliy, ko felfelan' ni yira tay ni bochan mereb i ragag nge mereb e girdi' ni yad ba yal'uw ni dariy rogon ni ngar pi'ed keru'rad ko denen."

Ba salpiy ni wasey ni yan ngabang

⁸ "Susun e aray rogon ma bay ragag i salpiy ni wasey rok be' ni bpin me yan reb ngabang — ere gur mang e ra rin'? Ra tay e nifiy ko magal, me wologuy lan e naun rok, me fal'eg i chachangarnag u gubin yang nge mada' ko ngiyal' ni fin ra pir'eg riy. ⁹ Ma fa'anra pir'eg, me kunuy e tafager rok nge pi'in yad ba buguliyoror me ga'ar ngorad, Mu uned ngog ko felfelan', ya kug pir'eg fare salpiy rog ni wasey ni yan ngabang! ¹⁰ Ere nggog ngomed ni ku ireray rogon e pi engel rok Got ni yad ra felfelan', ni bochan ta'reb e tadenen ni pi' keru' ko kireb ni be ngongliy."

Ba pagel ni fak be' ni yan ngabang

¹¹ Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Immoy be' nib mo'on ni bay l'agruw i pagel ni fak. ¹² Me ga'ar e bin bitir ngak e chitamngin, Chitamag, mpi' e birog e f'oth ko tin ni bay rom ban'en. Ma aram me kuweg fare matam e tin ni bay rok u thilin fa gali cha' ni fak. ¹³ Ma in e rran nga tomuren me

pi' e cha' nib bitir rok fa gal i nem ni fak e birok' e f'oth nchuway', me fek e salpiy riy me pag e tabinaw rorad nge yan. Me yan ngabangi nam nib mal'af, me par u rom ngi i adbey e salpiy rok ko ngongol nib kireb. ¹⁴ Me pi' urngin e salpiy rok nge m'ay. Ma aram me yib ba uyongol nib gel ko re gi nam ni bay riy, me yan i par nri dakuriy bochi ban'en rok. ¹⁵ Ma aram me yan i par ngak be' ni girdi'en e gi nam nem, me l'oeg fa'anem fachi cha' nge yan i par nga milay' rok ngi i ayuweg e babyi. ¹⁶ Mi i finey ni manga yigi kay boch e pi mame ni ba'aram ni be kay e babyi, machane dariy be' ni pi' boch ngak. ¹⁷ Ma aram e fini sulan' ngak me ga'ar u wan', Urngin e girdi' ni be pi' e chitamag puluwrad yad be maruwel rok e pire' garad nder m'ay i kay rorad, mi gag e ray ni nggum' ni bochan e bilig! ¹⁸ Ere nggu sak'iy nggu sul ngake chitamag nge lungug, "Chitamag, kug ngongliy e tin nib kireb nib togopluw ngak Got ma ba togopluw ngom. ¹⁹ Dab kug bung ni nganog ni fakam gag; ere mu tiyeg ni gag bagayad e pi'in ga be pi' puluwrad yad be maruwel rom." ²⁰ Ma aram me sak'iy nge sul ngak e chitamngin.

"Kab orel ko tabinaw me changar e chitamngin me guy; me kireban' ngak me yan ni be mil, me yan i gumuchmuch ngak e chi cha'nem ni fak, nge faray owchen. ²¹ Me ga'ar fachi cha', 'Chitamag, kug ngongliy e kireb nib togopluw ngak Got ma ba togopluw ngom. Dab kug bung ni nganog ni fakam gag.' ²² Machane me kunuy e chitamngin e pi tapigpig rok nge ga'ar ngorad, 'Mu gurgad ngam faked i yib e bin th'abi fel' e mad nga mon'ed nga daken. Mi gimed tay reb e luwew nga bugul i pa' mi gimed yin' e sus nga ay. ²³ Me ere mfeked i yib e bin th'abi fel' e pifak e garbaw ngam li'ed, ngad madnomgad! ²⁴ Ya cha' ni fakag ney e yim', machane chiney e ke fos; i malog, machane chiney e kan pir'eg.' Ma aram miyad tabab ko madnom.

²⁵ "Ma ngiyal'nem e bay fa bin ilal i fak fa'anem u milay'. Ma fa'ani sul ni chugur ko naun, me rung'ag lingan e musik nge churu' ni yibe tay. ²⁶ Me pining reb fapi tapigpig nge fith ni ga'ar, Mang e yibe rin'? ²⁷ Me fulweg fare tapigpig ni ga'ar, Ke sul walagem nga tabinaw, me ere ke li' e chitamangimew fare pifak e garbaw ni ir e th'abi fel' ni fan e ke sul ngak nde buch ban'en rok. ²⁸ Me ri damumuwa en nib ilal ko fa gali walag nike dabuy ni nge yan nga naun; ma aram me yib e chitamngin nga wean ngeb i wenig ngak ni nge yan nga naun. ²⁹ Me fulweg ngak e chitamngin ni ga'ar, 'A mu guy, ka aram urngin e duw ke mada' ko chiney ni gu maruwel rom ni gowa gub sib, ma dariy ta'ab yay ni kug pag lungum. Ma mang e kam pi' ngog? I mus nga ba kaming ma dawor mpi' ngog ni

nggu murniged e pi tafager rog! ³⁰ Machane re pagel ni fakam nem e ke adbey urngin e tin ni immoy rom ban'en ngak e pi'in ni ppin ni yad ma chuway' ngorad, ma fa'ani sul nga tabinaw, ma ga li' e bin th'abi fel' e pifak e garbaw ni bochan!' ³¹ Me fulweg e chitamngin ngak ni ga'ar, 'Fakag, i gur e gubin ngiyal' ni ga bay u tabinaw ma urngin ban'en ni bay rog me gur e fanam. ³² Machane thingar da ngongliyed e madnom ngad felfelan'gad, ya walagem e yim', machane chiney e ke fos; i malog, machane chiney e kan pir'eg.' "

16

Be' nib sasalap nni pag fan bogi ban'en ngak

¹ Me ga'ar Jesus ngak gachalpen, "Immoy be' ni pire' ban'en rok ni pag fan e urngin rok ngak be' nge mang fa'anem e i ayuweg ma be gagiyegnag. Minog ngak ni fa'anem e be adbey e salpiy rok. ² Me pining nga naun nge ga'ar ngak, 'Uw rogon e tin ba'aray e thin ni kug rung'ag ni murung'agem? Mpi' ngog babyoren e tirog ban'en ni ga be gagiyegnag, ya aram e dab kum par ni gur e ngu'um gagiyegnag.' ³ Me ga'ar fa'anem u wan', 'Ere nge chuwegeg e masta rog ko maruwel rog. Ere mang e nggu rin'? Ya gathi gag be' ni gub gel nrayag ni ngu'ug fu'og wol' e ran, ma gu be tamra' ni ngu'ug man ban'en. ⁴ Kug nang e n'en ni nggu rin' e chiney! Ya nap'an ni nge mul e maruwel rog u pa'ag, ma bay e pi tafager rog ni yad ra fekeg nga tabinaw rorad.' ⁵ Me pining urngin e girdi' ni kar ted e malfith ko masta rok ngarbad. En nsom'on e ga'ar ngak, 'Uw urngin e malfith rom ngak e masta rog?' ⁶ Me fulweg ni ga'ar, 'Ra'ay e barril e gapgep ko olive.' Me ga'ar fa'anem ni ir e be tay murung'agen e chugum ko masta rok ngak, 'Ba'aray babyoren e malfith rom, mpar nga but' ngam yoloy ngay ni wugem.' ⁷ Me ga'ar ngak bagayad, 'Me gur — uw urngin e malfith rom?' Me fulweg fa'anem ni ga'ar, 'Ra'ay tutuw e wheat ni er fa pin'en ni yima ngongliy ni flowa.' Me ga'ar fa'anem ni ir e be tay murung'agen e chugum ko masta rok ngak, 'Ba'aray babyoren e malfith rom, mu yoloy ngay ni meruk i ragag.' ⁸ Ma fa'anem nib sabanban ni ir e ma kol babyoren e chugum rok fare masta e yog fare masta e sorok ngak ko sasalap ni be tay; ya girdi' nu roy u fayleng e kab gel farad sasalap u rogon ni yad ma gagiyegnag e tirorad ban'en ko girdi' ni yad girdi'en e tamilang."

⁹ Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Ere gu be yog ngomed ni ngam maruwelgad ko tin nma fel' rogoy riy u fayleng ngam m'aged e tafager ngak e girdi', ya nap'an ni nge m'ay u pa'med ni mmardod ko tabinaw romed ni bay i par ndariy n'umngin nap'an min felfelan' ngomed ni kam marod. ¹⁰ Ya en nib

yul'yul' u murung'agen e tin ni ba'achig ban'en e ku ra par nib yul'yul' u murung'agen e tin ni ba ga' ban'en; ma en nde yul'yul' u murung'agen e tin ni ba'achig ban'en e ku ra par nde yul'yul' u murung'agen e tin ni ba ga' ban'en. ¹¹ Ere fa'anra da um yul'yul'gad u rogon ni um gagiyeg niged e tin nma fel' rogoy riy u roy u fayleng, me ere ra di'in me yag nni pag fan ngomed e tin riyul' e fel' rogon. ¹² Ma fa'anra da um yul'yul'gad u murung'agen e pin'en nib mil suwon ngak be', me ere mini' e ra pi' ngomed e n'en nib mil suwon ngomed?

¹³ "Dariy reb e tapigpig nrayag ni nge mang sib rok l'agruw e masta: ya ra fanenikay bagayow me t'uf bagayow rok; ya ra yul'yul' ngak bagayow me darifannag bagayow. Dabiyag ni ngam manged tapigpig rok Got ma kigimed e tapigpig rok e salpiy."

Boch e thin ni yog Jesus

(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

¹⁴ Me rung'ag e pi Farise urngin e pi thin ney, mu ur monnggad ngak Jesus, ya ba t'uf e salpiy rorad. ¹⁵ Me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed e pi'in gimed be dake moding niged gimed u p'eowchen e girdi', machane Got e manang lanin'med. Ya n'en nma tafinaynag e girdi' ni ir e th'abi ga' fan e ban'en ndariyfan u p'eowchen Got.

¹⁶ "Fare Motochiel rok Moses nge pin'en ni i yoloy e pi profet e un maruwel ngay nge yib i mus nga nap'an John ni i tawfe; ma aram e ngiyal' ntabab i weliy e Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got, ma urngin e girdi' nra be' me athamgiliy ni nge yan ngay. ¹⁷ Machane kab mom ko tharmiy nge fayleng ni nge chuw ko bin ni ngan chuweg bochi yang ko re Motochiel nem.

¹⁸ "Re mo'on nra chuweg leengin ngki le'ay yugu reb e bpin e ke th'ab e motochiel, ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi mabgol rok; ma re mo'on nra le'ay be' ni bpin ni kan chuweg ko mabgol rok e ke th'ab e motochiel, ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi mabgol rok."

Fare mo'on ni pire' ban'en rok nge Lazarus

¹⁹ "Immoy be' nib mo'on ni pire' ban'en rok nma yin' e mad nib tolang puluwon ma tin ntolang puluwon ban'en e be kay ma be fanay ni gubin e rran. ²⁰ Ma ku bay be' nib mo'on nib gafgow, ni Lazarus fithingan, nib sug e malad u dow, ni yima fek i yib nga langan e mab rok fare mo'on ni pire' ban'en rok, ²¹ ni be finey ni nge kay chachabungen e ggan nike mul u tebel rok fare mo'on ni pire' ban'en rok. Mus ko pilis nma yib i lil' e malad rok. ²² Me yim' fare mo'on nib gafgow me yib e pi engel ra feked i yan nga baraba' i to'oben Abraham ko mur u

tharmiy; me yim' fare mo'on ni pire' ban'en rok min k'eyag. ²³ Me yan i par nga Hades* nga fithik' e amith ni ba ga'; me changar ngalang me guy Abraham nib mal'af, ni bay Lazarus u baraba' i to'oben. ²⁴ Ma aram me pong ni ga'ar, 'Abraham nchitamag! Mu runguyeg, mol'oeg Lazarus nge lthag bugul i pa' nga fithik' e ran nge garbebnag bolowtheg ngay, ya dab kug sow ko amith u fithik' e re nifiy ney!' ²⁵ Machane me ga'ar Abraham, 'Fakag, ka ga manang faram ni fa ngiyal'nem ni um moy ko fa binem e tamilang e ni pi' urngin e tin ni bfel' ban'en ngom, ma aram e urngin e tin kireb ban'en e yag ngak Lazarus; machane chiney e be felfelan' u roy, me gur e kam par nga fithik' e amith. ²⁶ Ma ku errogon ni bay bangi ban'en u thildad nib to'ar, ni pi'in yad ba'adag ni ngarbad u roy ngom e dabiya, ara be' ni nge yib u wur ngaray.' ²⁷ Me ga'ar fare mo'on ni immoy ni pire' ban'en rok, 'Chitamag i Abraham, wenig ngom, mol'oeg Lazarus nga tabinaw rok e chitamag, ²⁸ ko gin ni bay lal e pumo'on ni walageg riy; mpag nge yan nge yog e thin ngorad, nge siy rabad ko gin'ey nga fithik' e amith.' ²⁹ Me ga'ar Abraham, 'Pi walagem ni pumo'on e bay Moses nge pi profet ni yad be yog e thin ngorad; ya pi walagem ni pumo'on e rayag ni ngar motoyilgad ko n'en ni yad be yog.' ³⁰ Me fulweg fare mo'on ni immoy ni pire' ban'en rok ni ga'ar, 'Abraham, nchitamag, tinir e dab ra gamangad riy! Machane ra fos be' ko yam' nge yan ngorad ma aram e yad ra pi' keru'rad ko tin nib kireb ni yad be rin'.' ³¹ Machane me ga'ar Abraham, 'Fa'anra dab ra motoyilgad ngak Moses nge pi profet, me mus ni fa'anra nge fos be' ko yam' nge yan i yog e thin ngorad, ma ku dabi riyul' u wun'rad.' "

17

Denen

(*Matthew 18:6–7, 21–22; Mark 9:42*)

¹ Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Pin'en nma waliy e girdi' nge mul nga fithik' e denen e bmuduwgil nra yib; machane ri ra gafgow e en ni ir e ra fek i yib! ² Kabfel' ni yira the' gafan ba manang ni ba ga' nga belel'ugun nganin' nga maday, ko bin ni nge waliy bagayad e pi bitir ney nge denen. ³ Ere mu ayuwgad!

"Fa'anra denen walagem ni girdi'en Kristus ma ga puwan' ngak, ma fa'anra yib i wenig ngom, ma ga n'ag fan u wun'um e tin ke rin'. ⁴ Ma fa'anra ngongliy e kireb ngom ni medlip yay u lan ta'reb e rran, ma urngin yay nra rin' me yib i wenig ngom, ma thingar mu n'ag fan u wun'um."

* 16:23 HADES: Fare fayleng ko yam'.

Michan' ngak Got

⁵ Me ga'ar fapi apostel ngak Somol, "Mu gelnag e michan' romad ngak Got."

⁶ Me fulweg Somol ni ga'ar, "Fa'anra bay e michan' romed ngak Got ni bod ga'ngin ba awochngin e mustard, mrayag ni nge lungumed ko re ke gek'iy ney ni *mulberry*, 'Mpuw ngalang ngam man mu tugul nga maday!' mra rin' e tin kamogned."

Maruwel rok ba tapigpig

⁷ "Susun e aray rogon ma bay bigimed ni bay ba tapigpig rok ni be gi' e but' ma be gafaliy e saf. Ma gur fa'anra sul u milay', mra lungum ngak mu gur nigem ngam abich? ⁸ Bmuduwigil ndanga'! Ya ra lungum ngak, 'Mu ngongliy rogon e ggan rog ko blayal', ma ga m'ag madan e ta'ang nga daken e mad rom ngu'um pi' ganag ngu'ug abich ma gu be garbod; nge mu' ma aram e fin rayag ni ngam koy ban'en ma ga garbod.' ⁹ Re tapigpig nem e dariy rogon ni ngan pining e magaer ngak ni bochan e be fol ko tin yibe yog ngak, errogon fa danga'? ¹⁰ Ere ku er rogomed, fa'anra mmu'gad i rin' e tin kanog ngomed ni ngam rin'ed ma nge lungumed, 'Gamad bogi tapigpig; ni kemus ni maruwel romad e kug ngongliyed.' "

Jesus ni golnag ragag i pumo'on

¹¹ Nap'an ni be yan Jesus i yan nga Jerusalem me yan u thilin yu Samaria nge yu Galile. ¹² Be sor i yan ngalan bbinaw miyad mada' ragag i pumo'on ni bay e daraw u dowrad. Miyad par u orel ¹³ ngar tolulgad ni lungurad, "Jesus! Masta! Mu runguymad!"

¹⁴ Me guyrad Jesus me ga'ar ngorad, "Mmarod nge guy e pi prist dowmed ko kabay e daraw riy fa dakuriy."

Ma nap'an ni yad be yan me chuw e daraw rorad miyad be'ech.* ¹⁵ Ma bagayad e fa'ani guy nike gol, me sul ni be pining e sorok ngak Got ni ba ga' laman. ¹⁶ Me yib i paraw nga but' u to'oben i ay Jesus ni be pining e magaer ngak. Re mo'on nem e be' u Samaria. ¹⁷ Me non Jesus ni ga'ar, "Ragag e pumo'on ni kan chuweg e daraw rorad; me ere bu uw mereb i yad? ¹⁸ Mangfan ni kemus ni cha'ney ni be' u yugu reb e nam e ke sul ni nge pining e magaer ngak Got?" ¹⁹ Me ga'ar Jesus ngak, "Mu sak'iy ngam man; michan' rom ngak Got e ke gol nigem."

Gagiyeg rok Got ni bay taw

(Matthew 24:23-28, 37-41)

²⁰ Me fith boch e pi Farise ngak Jesus ko ngiyal' nra taw e gagiyeg rok Got. Ma fulweg riy ni pi' e ga'ar, "Gagiyeg rok Got

* 17:14 MIYAD BE'ECH: Mu guy e 5:12.

e dabi yib ni bod rogon ban'en ni yira guy. ²¹ Dariy be' nra ga'ar, 'Mu sap, ba'aray!' ara ga'ar, 'Ba'aram!' Ya gagiyeq rok Got e bay u fithik' i lanin'med."[†]

²² Me ga'ar ngak pi gachalpen, "Bayi taw nga ba ngiyal' ni bay mfinayed ni manga yugu mu guyed ta'reb e rran ko pi rran rok e en ni Fak e Girdi', machane dabiyeq ni mu guyed. ²³ Bay e pi'in bayi lungurad ngomed, 'Mu sapgad aram!' ara ra ga'argad, 'Mu sapgad aray!' Machane dab marod ni gimed be changarnag e n'en ke yog. ²⁴ Ya rogon e uluch nma mat u baraba' e lang nge yan nga baraba', e aram rogon e n'en nra rin' e en ni Fake Girdi' ko chirofen ni ir e rran rok. ²⁵ Machane som'on e ngari gafgow me dabuy e girdi' ko bin daba' e rran daken. ²⁶ Rogon e re ngiyal' i n'en ni ba'aram nnap'an Noah e ra aram rogon ko pi rran rok e en ni Fak e Girdi'. ²⁷ Un par ni yibe abich ma yibe garbod, ma be mabgol e pumo'on nge ppin nge yan i mada' ko re rran ni ba'aram ni yan Noah riy ngalan fare ark me yib e ran i tharey e binaw nge li'rad ni yad gubin. ²⁸ Ra yan i bod fa ngiyal' i n'em nnap'an Lot. Urngin e girdi' nra pired ni yad be abich ma yad be garbod, ma yad be chuway' ma yad be folchuway' ko chugum, ma yad be woldug ma yad be dimow naun. ²⁹ Ma chirofen ni chuwa Lot u lan e binaw nu Sodom, e yib e nifiy nge *sulfur* u lang nga daken yu Sodom ni aw ni bod e n'uw nge li' e girdi' riy ni yad gubin. ³⁰ Ireram rogon nra yan i aw ko chirofen ni nge m'ug e en ni Fak e Girdi' riy.

³¹ "Re mo'on ni bay u daken e naun rok e chirofen nem e thangri dabi sul nga but' ngalan e naun rok nge fek e chugum rok ni bay riy; ma ku er i tay e re mo'on ni bay u milay' ni thangri dabi sul ko naun. ³² Dab mpaged talin e bpin rok Lot! ³³ En nra guy rogon ni nge ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; ma en nra thay e pogofan rok e ra ayuweg. ³⁴ Nggog ngomed nre neap' i n'em e ra bay l'agruw e pumo'on ni yow be mol u daken ta'bang i bet, ma bay ni fek bagayow nge yan, mi ni pag bagyow. ³⁵ Mra bay l'agruw i ppin ni yow be bilig e flowa u ta'bang, ma bay ni fek bagyow nge yan, mi ni pag bagayow." ³⁶ ‡

³⁷ Me fith pi gachalpen ngak ni lungurad, "Ngan, Somol?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gin ni bay ba yam' riy e ra mu'ulung e arche' ni *vulture* ngay nma longuy e yam'."

[†] 17:21 fithik' i lanin'med; ara fithik'med, ara bay yib nib tomgin nge yib i m'ug u fithik'med. [‡] 17:36 Boch e babyor e ni puthuy ngay e verse 36: Mra bay l'agruw i pumo'on u milay', ma bay ni fek bagayow nge yan, mi ni pag bagayow (muguy e Mat 24:40).

18

Fanathin ni murung'agen be' ni bpin nike yim' e pumo'on rok nge be' mma puf oloboch

¹ Ma aram me yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray ni be fil ngorad ni gubin ngiyal' ma ngu'ur meybilgad ma ri dabi ngochngochan'rad. ² "Immoy ba tapuf oloboch u reb e binaw nder tamdag ngak Got ma dariyfan e girdi' u wan'. ³ Ma bay be' ni bpin nike yim' e pumo'on rok u lan e re binaw nem ni yugu be sul ngak fare tapuf oloboch ngi i wenignag mat'wun ngak ni be ga'ar, 'Mu ayuwegnag rok e to'ogor rog!' ⁴ Ba n'uw nap'an ni par fare tapuf oloboch nde m'agan' ngay ni nge rin', machane me munmun me ga'ar u wan', 'Yugu aray rogon ndagur tamdag ngak Got ma dariyfan e girdi' u wun'ug, ⁵ machane nggu pi' mat'wun e re pin ney ni bochan e yugu be yib i magawon ngog; ya fa'anra dangay ma yugu bay i sul ma ke chalbag ngak! "

⁶ Me ul ul Somol ngay nge ga'ar, "Kam rung'aged e n'en ni yog e re tapuf oloboch nem ni be' nde yul'yul'. ⁷ Gimed be finey ma dabi turguy Got e tin ni ir e bmat'aw nra fel' rogon e tirok' e girdi' riy ni pi'in yad be wenig ngak ni rran nge neap' ni nge ayuwegrad? Gimed be finey ma ba sowath nra ayuwegrad? ⁸ Nggog ngomed nra turguy ni nge ayuwegrad me rin' nib papey. Machane ra sul e en ni Fak e Girdi' ma gur ra pir'eg e girdi' nu fayleng ni yad be par ni kab michan'rad ngak?"

Fanathin ni murung'agen e Farise nge be' nib tamukun tax

⁹ Ki weliy Jesus e re fanathin ni ba'aray ngak e girdi' ni pi'in yad be tay u wun'rad ni yad e ri yad ba ya'uw ma tin kabay e girdi' e dar ya'uwgad. ¹⁰ "L'agruw i pumo'on e ranow nga Tempel ni ngar meybilgow; bagayow e ba Farise, ma bagayow e be' nib tamukun tax. ¹¹ Me sak'iy fare Farise ngalang nge meybil rok ni ga'ar, 'Gu be pining e magaer ngom, i gur Got, ni bochan e gathi gag be' ni gub chogow, fa gu ma ban, ara gu ma darngal, ni bod nma rin' yugu boch e girdi'; gu be pining e magaer ngom ni bochan e gathi gu bod e re tamukun tax nem. ¹² Gu ma pag e abich u l'agruw e rran u reb e wik, ma gu ma pi' ngom 10 pasent u urngin e pin'en ni gu ma thognag.' ¹³ Machane fa'anem nib tamukun tax e par nib orel boch me mus ni nge pug owchen ngalang ma de rin', machane me gad pa' nga daken ngorongoren me ga'ar, Got, mu runguyeg, i gag e re tadenen ney!" ¹⁴ Me ga'ar Jesus, "Nggog ngomed, nre tamukun tax nem ma gathi fare Farise e sul nga tafen nike mat'aw ngak Got. Ya en nra tolangnag ir e yira sobut'nag, ma en nra sobut'nag ir e yira tolangnag."

*Jesus ni meybil ni nge fal'eg wa'athan e pi'in bitir
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)*

¹⁵ Ma boch e girdi' e ra faked fakrad ni kabran i yib ngak Jesus ni nge tay pa' nga dakenrad nge yibilayrad. Machane me guyrad pi gachalpen Jesus miyad puwan' ngorad ni kar yodoromgad. ¹⁶ Me pining Jesus e pi'in bitir ni ngarbad ngak, me ga'ar, "Mpaged e pi bitir nir ngarbad ngog! Dab mu taledged yad, ya gagiyeg rok Got e fan ngak e pi'in bod e pi bitir ney. ¹⁷ Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! En ni dabi bodnag ir bochi tir nge pag ir nga pa' Got nge mang Got e i gagiyegnag e dabiya nra yan ko gin nsuwon Got."

*Be' nib mo'on nib pire' ban'en rok
(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)*

¹⁸ Be' nma gagiyegnag e girdi' nu Israel e fith ngak Jesus ni ga'ar, "Tamchib ni bfel', mang e thingar gu rin' me yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngog?"

¹⁹ Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "Mang ni kamog ni gu bfel'? Dariy ta'abe' ni bfel' ya kemus ni go' Got e bfel'. ²⁰ Ga manang fapi motochiel ni ga'ar, 'Dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom; dab mu li' be' ngem'; dab mmoro'ro'; dab mu t'ar e thin nga daken be'; mu liyor ko chitamam nge chitinam.' "

²¹ Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Urngin e pi motochiel nir ni gu be fol riy nnap'an ni ku gub bitir ke mada' ko chiney."

²² Ma fa'ani rung'ag Jesus ni aram rogon me ga'ar ngak, "Ka bay ta'a ban'en ni ngam rin'. Mpi' ni chuway' urngin ban'en ni bay rom ma ga fek e salpiy riy ngam pi' ngak e pi'in yad ba gafgow, ma aram e ke yag e fla'ab ngom u tharmiy; ma ga yib ngam un ngog." ²³ Ma fa'ani rung'ag fare mo'on e re bugithin nem me ri kireban', ya rib pire' ban'en rok.

²⁴ Me guy Jesus nike kireban' me ga'ar, "Rib mo'maw' rok e pi'in nib pire' ban'en rorad ni ngar uned ko gagiyeg rok Got. ²⁵ Kab mo'maw' rok be' nib pire' ban'en rok ni nge un ko gagiyeg rok Got ko bin ni nge yan ba kamel u mugufan ba rosom."

²⁶ Ma pi'in nrung'aged e n'en ni yog e ra fithed ni lungurad, "Ere mini' e rayag ni nge thap ngak Got?"

²⁷ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "N'en ndabiyag rok e girdi' e rayag rok Got."

²⁸ Ma aram me ga'ar Peter, "A mu guy! Kug paged e tabinaw romad kug uned ngom."

²⁹ Me ga'ar Jesus ngorad, "Er rogon, ma ba'aray bbugithin nggog ngomed: en nra pag e tabinaw rok, ara leengin, ara pi walagen ni pumo'on, ara gallibthir rok, ara pifak ni fan ko gagiyeg rok Got ³⁰ e ka bo'or e tin ni bay yag ngak ko biney

e tamilang, ma yafos ndariy n'umngin nap'an e rayag ngak ko binem e tamilang."

Yay ni gaman e dalip ngay ni weliy Jesus murung'agen e yam' ni nge tay

(Matthew 20:17–19; Mark 10:32–34)

³¹ Me fek Jesus fare ragag nge l'agruw i gachalpen nga orel ko girdi' me ga'ar ngorad, "Mu telmed! Gadad be yan nga Jerusalem, ni aram e urngin ban'en ni i yoloy e pi profet ni murung'agen e en ni Fak e Girdi' e bay yib i m'ug riy nib riyul'.

³² Bay ni pi' ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ngu'ur moning nigned, ma yad be yog e thin nib kireb ngak, ma yad be thuw nga daken. ³³ Ma bay ra toyed ko dimow miyad li' ngem', machane chirofen nra gaman e dalip fen ngay e bay ni faseg ko yam'."

³⁴ Ma dariy bochu'uw e pin'ey ni nang pi gachalpen fan; ya kan mithag fan e pi thin nem rorad, ma de yag nra nanged fan e n'en ni be weliy Jesus.

Jesus ni golnag be' nib malmit nib taman ban'en

(Matthew 20:29–34; Mark 10:46–52)

³⁵ Nap'an nike chugur Jesus ko binaw nu Jeriko, ma bay be' nib mo'on nib malmit nike par nga but' u to'oben e kanawo' be man ban'en. ³⁶ Ma fa'ani rung'ag laman e girdi' ni pire' ni yad be yan u to'oben me fith ni ga'ar, "Be mang e ren'ey?"

³⁷ Me rogned ngak ni lungurad, "I Jesus nu Nazareth e be yib."

³⁸ Me tolul ni ga'ar, "Jesus, ni Fak David gur! Mu runguyeg!"

³⁹ Ma pi'in yad bay ngam'on e ra puwan'gad ngak miyad yog ngak ni nge th'ab gulungan. Machane fin aram e tolul ni kari ga'nag laman ni be ga'ar, "Fak David! Mu runguyeg!"

⁴⁰ Ma aram me tal Jesus nge yog ni ngan fek fare mo'on nib malmit i yib ngak. Ma fa'ani chugur me fith Jesus ngak ni ga'ar, ⁴¹ "Mang e ga ba'adag ni nggu rin' ngom?"

Me fulweg ni ga'ar, "Gu ba'adag ni nge yag ni gguy ban'en bayay."

⁴² Me ga'ar Jesus ngak, "Ere mu guy ban'en! Ya michan' rom ngak Got e ke gol nigem."

⁴³ Ma ka chingiyal' nem me yag ni nge guy ban'en, me un ngak Jesus ni be pining e magaer ngak Got. Ma fapi girdi' ni aram urngirad e ra guyed e ren'em ma yad urngin nrogned e sorok ngak Got.

¹ Me yan Jesus ngalan yu Jeriko ni nge th'ab lan binaw nge yan. ² Ma bay be' ni pilungen e tamukun tax u rom, ni Zakeus fithingan, nib pire' ban'en rok; ³ ni be guy rogon ni nge guy ko mini' Jesus, machane re mo'on nem e be' nib ngoch, ndabiyag ni nge guy Jesus ni bochan e pi girdi' ni ba'aram nib pire'. ⁴ Ma aram me mil nge yan i m'on rok fapi girdi' ni pire' me yan nga l'ugun ba ke gek'iy ni *sycamore* ni fan e nge yag ni guy Jesus ni bay yib nge yan ko gin'em. ⁵ Ma fa'ani yib Jesus ko re gin'em me sap ngalang me ga'ar ngak Zakeus, "Zakeus, mu gur nigem ngam luw nga but', ya thingar gu par u tabinaw rom e daba'."

⁶ Me gurnag Zakeus ir nge luw nga but' nge yib ngak ni kari felfelan'. ⁷ Ma urngin e girdi' nra guyed ni aram rogon e ra tababgad ko gun'gun' ni be lungurad, "Re mo'on ney e ke yan nga tafen be' nib tadenen!"

⁸ Me sak'iy Zakeus ngalang nge ga'ar ngak Somol, "Somol, mu tiyilim! Bay gu pi' baley ko tin ni bay rog ban'en ngak e pi'in gafgow; ma fa'anra kug bannag be' kug fek e tirok', ma bay gu fulweg ngak ni aningeg yay e ke mun ngay."

⁹ Me ga'ar Jesus ngak, "Kanawo' ni nge thap e girdi' riy ngak Got e ke taw ko re naun ney e daba', re mo'on ney e ku errogon ni ir be' ni owchen Abraham. ¹⁰ Ya en ni Fak e Girdi' e ke yib ni nge gay ma nge thapeg ngak Got e pi'in kar maloggad."

Fanathin ni murung'agen e salpiy ni wasey ni gol
(Matthew 25:14-30)

¹¹ Ma aram me weliy Jesus ba fanathin ngak e pi'in nrung'aged ni yog e re bugithin ney. Re ngiyal' i n'em e ke chugur ni nge taw nga Jerusalem, ma yad be finey ni gagiyege rok Got e kari chugur ni nge m'ug. ¹² Ma aram me ga'ar, "Immoy be' nib tolang ni yan nga ba nam nib orel ni ngan pilungnag riy nge mu' me sul nga tafen. ¹³ Ma dawori yan me kunuy e tapigpig rok ni yad ragag, me bagayad me pi' reb e salpiy ni gol ngak, me ga'ar ngorad, Mu guyed rogon ngam maruwelgad ko chi salpiy ney ngam thog niged e salpiy riy ko ngiyal' nda kug moy romad. ¹⁴ Ma fanenikan e girdi' ko nam rok daken, ma aram miyad l'oeg boch e girdi' ngar leked ni ngranod rogned ni nge lungurad, 'Dabumad e re mo'on ney ni nge mang pilung romad.'

¹⁵ "Min yan ni pilungnag fa'anem nib tolang nge sul. Ka chingiyal' nem me yog ngak e pi tapigpig rok ni yad faram e pi' e salpiy ngorad ni ngarbad nga p'eowchen ni fan e nge nang ko uw urngin e salpiy ni kar thog niged ko fapi salpiy nra maruwelgad ngay. ¹⁶ En nsom'on e yib ngak me ga'ar, 'Fa binem e salpiy ni mpi' ngoge kug maruwel ngay ma nga ragag e salpiy ni gol ni kug thognag riy.' ¹⁷ Me ga'ar, 'Bfel' e maruwel ni kam tay; i gur reb e tapigpig ni gab fel'! Bochan e kam

yul'yul' ko tin ni ba'achig ban'en, ma aram e nggu tiyem ni ragag e binaw e nge milfan ngom ngu'um gagiyeagnag.' ¹⁸ Ma bin migid e tapigpig e yib me ga'ar, 'Fa binem e salpiy ni mpi' ngog e kug maruwel ngay ma nga lal e salpiy ni gol ni kug thognag riy.' ¹⁹ Me ga'ar ngak fa'anem, 'I gur e lal e binaw e nge milfan ngom ngu'um gagiyeagnag.' ²⁰ Me yib bagayad fapi tapigpig me ga'ar, 'Ba'aray fare salpiy rom ni gol; gu mithag ngalan bangi mad. ²¹ Ug tamdag ngom, ni bochan e gur be' ndamur runguy be'. Ya ga ma fek e tin ni gathi tirom ban'en, ma ga ma fek e tin ni gathi gur e mu yung.' ²² Me ga'ar ngak, 'I gur reb e tapigpig ni gab tagan! Thin ni kamog e ir e bayi turguy e gechig rom! Ga manang ni gag be' ndagur runguy be', ma gu ma fek e tin ni gathi tirog ma gu ma fek e tin nda gu yung. ²³ Ere mang nda mu tay e salpiy rog ngalan e bank? Nggu sul mu gu fek nike yib e win ngay.' ²⁴ Ma aram me ga'ar ngak e pi'in yad ba sak'iy u rom, 'Mfeked fare salpiy ni gol rok ngam pi'ed ngak fare tapigpig nragag e salpiy ni gol ni bay rok.' ²⁵ Me lungurad ngak, 'I ir e nga ragag e salpiy ni gol nike yag ngak!' ²⁶ Me fulweg ngorad ni ga'ar, 'Nggog ngomed ni en ni bay ban'en rok e kab pire' e tin bay ni pi' ngak; ma en ndariy ban'en rok e mus ko chu'uw i n'en ni bay rok e bay ni fek rok nge chu. ²⁷ Ere pi cha'ney ni to'ogor rog ndaburad ni nggu mang pilung rorad e ngam feked yad i yib iray ngam li'ed yad ngarm'ad u p'eowcheg!' "

Felfelan' ni tay e girdi' ngak Jesus ko ngiyal' ni yan ngalan yu Jerusalem

(Matthew 21:1–11; Mark 11:1–11; John 12:12–19)

²⁸ I yog Jesus e re bugithin ney ngorad nge mu' me yan nga Jerusalem ni be m'on rorad. ²⁹ Ma fa'ani chugur nga Bethfage nge nga Bethany ko burey nu Olive, me l'oeg l'agruw i gachalpen ngar m'onow ³⁰ nike ga'ar ngorow, "Mmarow ngalan e re binaw ni ba'aram ngam'on romew; ma nap'an ni gimew ra yan ngalan binaw ma bay mpir'egew ba pifak e dongki ni kan m'ag gafan ndawori af be' nga daken bi'id. Mi gimew pithig gafan ngam fekew ngaray. ³¹ Ma fa'anra fithmew be' ni ga'ar, 'Mangfan e binir ni gimew be rin'?' me lungumew ngak, 'Bay e tin nge rin' Masta ngay.' "

³² Mranow miyow pir'eg urngin ban'en ni bod rogon ni fa'ani yog Jesus ngorow. ³³ Ma nap'an ni yow be pithig gafan fare pifak e dongki, me ga'ar e pi'in fakrad fare dongki ngorow, "Mang ni gimew be pithig gafan?"

³⁴ Miyow fulweg ni lungurow, "Bay e tin ni nge rin' Masta ngay," ³⁵ mra fekew fare pifak e dongki i yib ngak Jesus. Ma aram miyow yin' wuru' e mad rorow nga daken fare

gamanman miyow ayuweg Jesus nge af nga daken. ³⁶ Ma nap'an ni be yan ni bay u daken fare gamanman, me filath e girdi' wuru' e mad rorad nga daken e kanawo'.

³⁷ Ma fa'ani chuchugur nga Jerusalem, ko fa gin'en ni yan e kanawo' riy ko burey nu *Olive* nga pe'ning, ma fapi girdi' ni pire' ni pire' ni pi gachalpen e ra tababgad i pining e magaer ngak Got, ma yad be yog e sorok ngak ni ba ga' lungurad ni bochan urngin fapi maang'ang ni kar guyed ni be lungurad, ³⁸ "I Got e nge ayuweg e en ni pilung ni ir e ke yib ni owchen Somol! Gapas e bay u tharmiy, mi Got e ke sorok!"

³⁹ Ma aram me non boch fapi Farise u fithik' fapi girdi' ni yo'or ngak Jesus ni lungurad, "Tamchib, mu non ngak pi gachalpem ngar th'abed gulungrad!"

⁴⁰ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Nggog ngomed ni fa'an yad ra th'ab gulungrad, mra mang malang e tolul."

Jesus ni yornag yu Jerusalem

⁴¹ Me chuchugur i yib ko fare binaw, ma fa'ani guy me yornag, ⁴² ni be ga'ar, "Fa'an mang e aray rogon ma kamnang e daba' e n'en ni ir e ra fek e gapas i yib ngom! Machane chiney e dabiyag ni ngam guy! ⁴³ Ya bayi taw nga boch e rran me yib e to'ogor rom ngar cholngobiyed gur ko yoror ni but' nge malang, mu ur bad i yib ngom u gubin yang. ⁴⁴ Ma bay ra kireb niked gur nge girdi' ni bay u lan e yoror rom; ma dariy ta'reb e malang ni yad ra pag u tagil', ni bochan e de pow rom e ngiyal' ni yib Got riy ni nge thapegem ngak!"

Jesus ni yan nga Tempel

(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

⁴⁵ Me yan Jesus ngalan e Tempel me tabab i tuluf nga wean e pi'in yad be folchuway', ⁴⁶ ni be ga'ar ngorad, "Bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup nike ga'ar Got, 'Naun rog e bay nog nib naun ntafen e meybil.' Machane kam thiliyeged kam ted nike mang bangi n'en nma mith e moro'ro' riy!"

⁴⁷ Ma aram mi i machib Jesus u lan e Tempel ni gubin e rran. Ma pi tolang ko prist, nge pi tamchib ko Motochiel, nge pi'in yad ma yog e thin e ra fineyed ni ngar li'ed Jesus ngem', ⁴⁸ machane de pat ngorad rogon ni ngar rin'ed, ya urngin e girdi' ni kar pired ni yad be motoyil ngak Jesus, ndaburad ni nge yan ta'ab bugithin nike yog ndar rung'aged.

20

Ba de'er u murung'agen mat'wun Jesus

(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

¹ Reb e rran ni bay Jesus u lan e Tempel ni be machibnag fare Thin Ni Bfel' ko girdi', me cheag e pi tolang ko prist

nge pi tamchib ko Motochiel nge pi'in pi'ilal ngarbad ² me lungurad ngak, "Mog ngomed ko uw e yib mat'wum riy ni ngam rin' e pin'ey? Me mini' e ke pi' mat'wum ni ngam rin'?"

³ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggu fith bbugithin ngomed. Mogned ngog ⁴ ko mat'wun John ni nge tawfe e yib rok Got fe yib rok e girdi'?"

⁵ Miyad tabab i lulu'ag e thin u fithik'rad ni be lungurad, "Mang e nga dogned? Ya fa'anra lungudad e yib rok Got, mra ga'ar ngodad, 'Ere mangfan nde mich u wun'med e thin ni i yog John?" ⁶ Ma fa'anra lungudad e yib rok e girdi', ma pi girdi' ney ni aray urngin ni yad bay u roy e yad ra malang nagdad, ya ke riyul' u wun'rad ni John e immoy ni ir reb e profet." ⁷ Ma aram miyad fulweg ni lungurad, "Da gu nanged e en ni yib rok."

⁸ Me ga'ar Jesus ngorad, "Ere ku er rogog ndab gog ngomed ko uw e yib mat'wug riy ni nggu rin' e pin'ey."

Fanathin ni murung'agen e pi'in nni pagfan ba milay' i grape ngorad

(Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

⁹ Ma aram me weliy Jesus e re fanathin ni ba'aray ngak e girdi': "Immoy be' nib mo'on ni yung ba mmilay' i *grape*, me pi' ngak e pi'in kar ninged ngak ni ngu'ur ayuweged, ma yad be fek boch i wom'ngin, ma yad be pi' boch ngak ni puluwon, ma aram me yan ko milekag nib n'uw nap'an. ¹⁰ Ma fa'ani taw nga nap'an ni ngan t'ar wom'ngin fa gi woldug, me l'oeg ba sib rok ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug ni nge fek e birok' e f'oth rorad. Machane me pirdi'iy fa pi'in kar ninged fa gi woldug fare sib miyad pag nge sul ngak nde fek ban'en. ¹¹ Ma aram miki l'oeg reb e sib rok nge yan, ma fa pi'in kar ninged fa gi woldug e kur pirdi'iyed fa binem e sib, miyad moningnag nge mu' miyad pag nge sul nde fek ban'en. ¹² Me l'oeg reb e sib rok ni aram e bin ni gaman e dalip ngak; miki maad'ad fa pi'in kar ninged fa gi woldug ngak, miyad tuluf nge yan. ¹³ Me ga'ar fa'anem ni ir e suwon fa gi woldug, 'Mang e nggu rin'? Nggu l'oeg fakag nrib t'uf rog nge yan; ya rib muduwgil ni yad ra tayfan!' ¹⁴ Ma fa'ani guy fa pi'in kar ninged fa gi woldug fa'anem ni fak me lungurad rorad, 'Ireray fak fa'anem ni ir e suwon e re gi woldug ney. Ngad li'ed ngem', mi ri mil suwon e gi woldug ney ngodad!' ¹⁵ Miyad yin' nga wuru' fa gi woldug miyad li' u rom ngem'.

Me fithrad Jesus ni ga'ar, "Ere fa'anem nib mil suwon fa gi woldug ngak e mang e ra rin' ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug? ¹⁶ Ra yib nge li' fa pi'inem ngarm'ad, me pi' fa gi woldug ngak yugu boch e girdi'."

Ma fa'ani rung'ag fapi girdi' e re bugithin ney me lungurad, "Yigi siy i yodorom!"

¹⁷ Me sap Jesus ngorad me fithrad ni ga'ar, "Mang e be yog e re bugithin ni ba'aray ni bay u lan e babyor nib thothup nike ga'ar:

'Fare malang ni dabun e pi'in yad ma toy e naun, ya ra fineyed ndariyfan

e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan.'

¹⁸ En nra mul nga daken e re malang nem e ra mesengseng; ma fa'anra mul e re malang nem nga daken be', mra pirdi'iy nge ngal' ni ab."

Ba de'er ni murung'agen e tax ni yibe pi'

(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

¹⁹ Fapi tamchib ko Motochiel nge pi tolang ko prist e ra guyed rogon ni ngar koled Jesus ngar feked ni ka chingiyal' nem, ya kar nanged nike weliy e re fanathin nem ni yad e ba togopluw ngorad; machane yad be tamdag ngak e girdi'.

²⁰ Ma aram mu ur guyed rogon e ngiyal' nrayag riy. Miyad pi' puluwon boch e pumo'on ngranod ngak Jesus ni ngar fithed yu bugithin ngak ni susun e riyul' ni yad ba'adag ni ngar nanged e fulweg riy, machane yad be guy rogon ni nge aw Jesus ko wup rorad ko thin ni ngar fithed ngak, ni fan e nge yag nra pi'ed Jesus nga pa' e cha' ni ir e am nu Roma ni bay mat'wun nge gelngin. ²¹ Me yan i ga'ar e pi girdi' nem ngak Jesus, "Tamchib, gamad manang ni tin ni ga be yog ma ga be machibnag e bmat'aw. Gamad manang ni ta'reb rogon e girdi' ni gubin u wun'um, ma ga be fil e tin riyul' ni murung'agen e tin nib m'agan' Got ngay ni ir e nge rin' e girdi'. ²² Mog ngomad, gur ba togopluw ko Motochiel rodad ni ngad pi'ed e tax ngak e *Emperor* nu Roma fa danga'?"

²³ Me nang Jesus e ban rorad me ga'ar ngorad, ²⁴ "Mu daged ba salpiy ni silber ngog. Mini' e ya'an owchen nge fithingan e ba'aray riy?"

Miyad fulweg ni lungurad, "I *Emperor*."

²⁵ Miyad fulweg ni lungurad, " *Emperor* nu Roma." Ma aram me ga'ar Jesus ngorad, "Ere mpi'ed ngak e *Emperor* nu Roma e tirok' ban'en, mi gimed pi' ngak Got e tirok' Got ban'en."

²⁶ Ma aram e de yag ni nge aw ko wup rorad u rom u p'eowchen e girdi', ma aram miyad par ni kar th'abed gulungrad, ma kar gin gad ko tin ke fulweg.

Ba de'er u murung'agen e fos ko yam'

(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

²⁷ Me yib boch e Sadduse ngak Jesus, ni aram e picha' ni yad ma yog ni dabi fos e girdi' ko yam'. Miyad fith ngak ni

lungurad, ²⁸ “Tamchib, i Moses e yoloy e re motochiel ni ba’aray ni fan ngodad ni ga’ar, ‘Fa’anra yim’ be’ nib mo’on me digey e bpin rok ni dariy e bitir rorow, ma aram e thangri leengiy e en ni walagen fare mo’on fare pin ngar diyengow ni fak fare mo’on nike yim’. ²⁹ Immoy medlip i walag ni pumo’on; bin th’abi ilal rorad e mabgol, me yim’ ndariy fakrow fare pin. ³⁰ Me le’ay e en ni migid ko fapi walag fare pin, ³¹ ma aram e n’en ni rin’ e en ndalip ko fapi walag; yad medlip ni aram e n’en nra ngongliyed — miyad yim’ ndariy bagayad nra diyengow fare pin. ³² Mfini yim’ fare pin u tomur. ³³ Ere fa’anra ni faseg e pi’in karm’ad ko chirofen ni ngan faseg e yam’ riy, me mini’ e arorad nra mang fare pin leengin? Ya yad medlip nra leengiyed fare pin!”

³⁴ Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Pumo’on nge ppin e yad be mabgol ko biney e tamilang, ³⁵ machane pumo’on nge ppin ni pi’in bay rogorad ni ngan fasegrad ko yam’ ngu’ur pired ko bin ni bay yib e tamilang e dab kur mabgolgad. ³⁶ Ya kar boded e pi engel ndabkiyag ni ngarm’ad. Ma kar manged pifak Got, ni bochan e kan fasegrad ko yam’. ³⁷ Mi Moses e ri micheg nib tamilang ni bay ni faseg ko yam’ e pi’in karm’ad, ni be yog ko fa gin’en ni bay fare thal i yol riy ni murung’agen fachi ke gek’iy ni be daramram ni be weliy murung’agen Somol riy ni ir e Got rok Abraham, me ir e Got rok Isak, me ir e Got rok Jakob. ³⁸ Fan e ren’ey e ir e Got rok e girdi’ nib fos, ma gathi Got rok e girdi’ nib yam’, ya rogon ni be guy Got e girdi’ e yad urngin ni yad ba fos.”

³⁹ Me non boch e tamchib ko Motochiel ni lungurad, “Tamchib, rib fel’ e fulweg riy ni kam pi’!” ⁴⁰ Ya aram e daki ga’aran’rad ni ngu’ur fithed boch ban’en ngak Jesus.

Ba de’er u murung’agen fare Messiah

(Matthew 22:41–46; Mark 12:35–37)

⁴¹ Me ga’ar Jesus ngorad, “I di’in minog ni fare Messiah e ra yib ni ir owchen e ganong rok David? ⁴² Ya David e yog u lan e babyor ko Psalm ni ga’ar:

‘I Somol e ga’ar ngak e Somol rog:

Mpar iray nga ba’ ni mat’aw rog,

⁴³ nge yan i mada’ ko ngiyal’ ni bay gu tay e pi to’ogor rom nga tan e ririf u em ni nge mang tagil’ e magif ko ririf u em.’

⁴⁴ David e pining ‘Somol’ ngak. Ere ra di’in me yan i aw ni fare Messiah e ir owchen David?”

Jesus ni yog ni ngan ayuw rok e pi tamchib ko Motochiel

(Matthew 23:1–36; Mark 12:38–40)

⁴⁵ Nap’an ni be motoyil fapi girdi’ ni aram urngirad ngak, me ga’ar Jesus ngak pi gachalpen, ⁴⁶ “Mu ayuwgad rok e pi

tamchib ko Motochiel, ya yad ba'adag ni ngu'u ranod ni ka ron'ed e mad nib n'uw, ma yad ba'adag ni ngu'un siro' ngorad ko gin ni bay e market riy; ma ku yad ba'adag e chiya ni kan tay u lan tafen e mu'ulung i yan nib muduwgil e girdi' ntagil' nge yungi n'en nth'abi fel' ni yima par riy ko pi madnom ni yima tay; ⁴⁷ yad e picha' ni kar felan'gad u puluwon e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad ni yad be leag e naun rorad, ma yad be fek e meybil nib n'uw, ni yad be guy rogon ni ngu'un guyrad! Ere gechig ni yira pi' ngorad e ri kab gel!"

21

Salpiy ni pi' be' ni bpin nike yim' figirngin

(Mark 12:41–44)

¹ Me chachangar Jesus me guy e girdi' ni pire' ban'en rorad ni yad be yin' e salpiy ngalan tafen e salpiy u Tempel, ² miki guy be' ni bpin nrib gafgow ya ke yim' figirngin nike yin' l'agruw i kobre' nrow nib achig ngalan fare tafen e salpiy. ³ Me ga'ar, "Nggog ngomed nre pin ney nib gafgow ya ke yim' figirngin, e ir e bo'or e salpiy nike yin' ko tin ke yin' urngin e girdi'. ⁴ Ya yad e kar pi'ed e salpiy ni kar feked ko salpiy ni bay rorad ni pire'; machane ir e aram feni gafgow ma ke pi' urngin e chi salpiy ni bay rok ni ir e nge abich riy."

Jesus ni weliy murung'agen e Tempel ni bay ni buthug

(Matthew 24:1–2; Mark 13:1–2)

⁵ Boch i yad e ur weliyed murung'agen fare Tempel ngarogon feni fel' ya'an nge malang riy ni bfel' nge pin'en ni kan pi' riy ngak Got. Me ga'ar Jesus, ⁶ "Urngin e pin'ey ni gimed be guy e bay taw nga ba ngiyal' ndariy ta'reb e malang u roy ni yira pag u tagil', ya gubin ni bay nin' nga but'."

Marus nge gafgow ni bay ntay ko girdi'

(Matthew 24:3–14; Mark 13:3–13)

⁷ Miyad fith ngak ni lungurad, "Tamchib, wu'in e ra yodor? Ma mang e ra yib i m'ug ni pow riy nike taw nga nap'an ni nge m'ug?"

⁸ Me ga'ar Jesus, "Mu ayuwgad ndab ni ban nagmed. Ya bo'or e girdi' ni bay rabad ni yad be fek fithingag nra bagayad ma be ga'ar e ir gag, ma ku bayi lungurad, 'Fare ngiyal' i n'em e ke taw ngay!' Dab manged bagayad. ⁹ Dab mu rusgad ko ngiyal' ni gimed ra rung'ag murung'agen e mael nge girdi' ko pi nam ni yad be mael ko am rorad; ya pin'ey e thangri yib i m'ug ni ir e mm'on, machane gathi fan e pin'ey e eram e ke chugur nga tungun."

¹⁰ Me ul ul ngay nge ga'ar, "Ya bay reb e nam me cham ngak reb e nam, ma gin nsuwon reb e pilung e bayi mael ko gin

nsuwon reb e pilung; ¹¹ ma gubin yang ni bay i yib e durru' nib gel riy, nge uyongol, nge liliy nib machreg nma af ko girdi' i yan, ma bayi m'ug bogi ban'en u lanelang nib gel e marus ni bay nta' riy nge bogi pow ni ba ga'.

¹² "Machane u m'on ko ngiyal' ndawori m'ug e pin'ey riy e bay ni kolmed ngan fekmed, ma bay un gafgow nagmed; ma bay ni pi'med ngan pufthin nagmed u lan tafen e mu'ulung i yan ma bay nta'med nga kalbus; ma bay ni fekmed nga p'eowchen e pi pilung ko nam nge pi'in yad be yog e thin ni bochan e gimed girdi'eg. ¹³ Ireray e ngiyal' ni aram e ke bung rogomed ni ngam weliyed fare Thin Ni Bfel'. ¹⁴ Ere ngam dugliyed lanin'med u m'on riy ni dabi magafan'med ngarogon ni ngam ayuweged gimed ko thin ni nga mogned; ¹⁵ ya bay gu pi' e thin ni nga mogned nge gonop romed ndariy reb e pi to'ogor romed nrayag rok ni nge togopluw ngay ara yog nde riyul'. ¹⁶ Ma bayi yag nagmed e gallibthir romed, nge pi walagmed ni pumo'on, nge pi'in girdi' romed, nge pi tafager romed; ma bay ra thanged e fan rok boch i gimed. ¹⁷ Ma gubin e girdi' ni bay ra fanenikayed gimed ni bochag. ¹⁸ Machane dariy ta'ab gaf i piyan lolugmed nra yan romed ngabang. ¹⁹ Ere mpired ni gimed bmuduwgil, ya ireray rogon me yag e yafos ngomed."

I Jesus ni weliy murung'agen yu Jerusalem ni bay ni kirebnag

(Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

²⁰ "Fa'anra mu guyed yu Jerusalem nike longobiy yu raba' i salthaw, ma aram e kam nanged ndab ki n'uw nap'an min kirebnag. ²¹ Ma aram e pi'in yad bay u lan yu Judea e thingar ra milgad nga daken e pi burey; ma pi'in yad bay u lan e binaw e thingar ra chuwgad riy, ma pi'in yad bay u wuru' e binaw e thingar dab ranod ngalan binaw. ²² Ya ireray e 'Pi Rran ko Gechig,' ya nge yib i dag nib riyul' urngin e tin keyog e babyor nib thothup. ²³ Rib gel e gafgow nra tay e pi'in nib diyen, nge pi'in ni ppin ni kabran fakrad e ngiyal'nem! Ma ba gel e gafgow ni bay yib nga daken e re nam ney, ma damumuw rok Got e bayi togopluw ngak e pi girdi' ney. ²⁴ Ma bay nthang e fan rorad ko saydon, min fekrad ni kalbus nga urngin e nam, ma pi'in gathi yad piyu Israel e bay ur yot'ed daken yu Jerusalem nge mada' ko ngiyal' ni ngar musgad riy."

Wub ni bayi tay e en ni Fak e Girdi'

(Matthew 24:29-31; Mark 13:24-27)

²⁵ "Ma bay e pow ni bayi m'ug u mit e yal', ngu mit e pul, ngu mit e pi t'uf. Ma pi nam nu roy u fayleng e bay ra pired ndakur nanged e n'en ni ngar rin'ed, ya kar rusgad nga lingan e day ni be pil nge day nib gel nike yib. ²⁶ Ma bayi aw e girdi'

nga but' ko marus ko ngiyal' ni ba'aram ni yad be sonnag e n'en ni be yib i yib nga daken e fayleng ni polo'; ma gelngin e pin'en ni bay u lanelang e bay ni pingegrad ngranod ko gin ni gathi ir e yad be sor ngay. ²⁷ Ma aram me yib i m'ug e en ni Fak e Girdi', ni be yib nga but' u fithik' bangi manileng ni bay gelngin nib gel ma be galgal ram'en. ²⁸ Fa'anra tabab i m'ug e pin'ey, mi gimed sak'iy ngam changargad ngalang, ya aram e ke chugur ni ngan chuwegmed u fithik' e gafgow."

Murung'agen e gek'iy ni fig

(Matthew 24:32-35; Mark 13:28-31)

²⁹ Ma aram me weliy Jesus e re fanathin ni ba'aray ngorad ni ga'ar, "Mu tafinay niged e gek'iy ni fig nge urngin e tin ni kabay e gek'iy. ³⁰ Fa'anra mu guyed yuwan ni be yib, ma aram e kam nanged nike chugur ni nge taw ngal'an e gowel. ³¹ Ere ku errogon ni ngiyal' ni gimed ra guy e pin'ey ni be m'ug, ma aram e ngam nanged ni gagiye rok Got e ke chugur ni nge taw.

³² "Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Bay yib urngin e pin'ey u m'on ko ngiyal' ndawori yim' urngin e girdi' ni yad bay e chiney ni yad ba fos. ³³ Tharmiy nge fayleng e bay chu; ma thin rog e ri dabi math bi'id."

Fan ni ngan ayuw

³⁴ "Mu ayuwgad, ma dab mpaged gimed ngu'um pired ni ba ga' ni mur nike pag rogon nge mu'un rrum e gimed be muruwliy, nge pin'en nma magafan'uy ngay ko biney e tamilang, ya richey mi gimed da'da' ko re Rran nem nike taw ngomed. ³⁵ Ya ra taw ngak urngin e girdi' nu fayleng ni bod rogon ba wup ni pangthal. ³⁶ Um pired ni kam fal'eged rogomed ma gimed be meybil ni gubin ngiyal' nge yib gelngimed nge yag ni mmarod u fithik' urngin e pin'ey ni bayi m'ug ni dabi buch ban'en romed mi gimed yan mu sak'iygad nga p'eowchen e en ni Fak e Girdi'."

³⁷ I par Jesus ko pi rran nem ni be machib u lan e Tempel, ma bayi aw e lumor me yan nga wuru' e binaw nge yan i par nga daken e burey nu Olive. ³⁸ Ma urngin e girdi' ni yugu ra kadbul miyad yan nga Tempel ni ngar motoyilgad ko machib rok.

22

Jesus nt'ar liyben

(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

¹ Ke chugur nga nap'an e madnom ni yira kay e flowa nda ndariy e is riy, ni kanog e madnom ni Paluk'af ngay. ² Pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel e ur guyed rogon e n'en

nra rin' miyad li' Jesus ngem' nib mith; ni bochan e yad be tamdag ngak e girdi'.

Judas ni ta'reban' ngak e pi tolang ko prist ni nge yagnag Jesus

(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

³ Ma aram me yan i ying e mo'onyan' ngak Judas, ni yima pining Iskariot ngak, ni ir reb fa ragag nge l'agruw i gachalpen Jesus. ⁴ Ma aram me pagrad Judas nge yan i non ngak e pi tolang ko prist nge ngak e pi pilungen matnagen e Tempel u rogon ni nge yagnag Jesus ngorad. ⁵ Miyad felan' mrogned ngak ni ngar pi'ed e salpiy ngak ni puluwon. ⁶ Me ta'reban' Judas ngay, ma aram mi i guy rogon e ngiyal' nra bung rogon riy ni nge yagnag Jesus ngorad ni dabi nang e girdi' murung'agen.

Jesus ni fal'eg rogon ni nge kay e ggan ko madnom ni Paluk'af

(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

⁷ Ngiyal' ni ba'aram ni yibe madnom riy ni yibe kay e flowa ndariy e is riy, me taw nga reb e rran ni ngan li' fapi saf ni fan ko ggan ko madnom ni Paluk'af. ⁸ Me l'oeg Jesus Peter nge John ngranow nike ga'ar ngorow, "Mmarow ngam ngongliyew rogon e ggan ni ngad ked ko blayal' ni ggan ko Paluk'af."

⁹ Miyow fith ngak ni lungurow, "U uw e gab adag ni nggu warow nggu ngongliyew rogon riy?"

¹⁰ Me ga'ar, "Mu telmew! Nap'an ni bay mmarrow i yan ngalan binaw ma bayi mada' nagmew be' nib mo'on ni be fek ba rume' i ran. Mi gimew lek ngalan e re naun nra chuw ngay, ¹¹ me lungumew ko en ntafen e re naun nem, 'Ke ga'ar fare Tamchib, Bu uw fare senggil ni nggu wayed pi gachalpeg e ggan ko blayal' riy ni ggan ko Paluk'af?" ¹² Ma bayi dag ngomew ba senggil ni ba ga' ni kem'ay i fal'eg rogon ni bay ko thal nlang, mi gimew ngongliy rogon e ggan rodad riy."

¹³ Miyow yan miyow pir'eg urngin ban'en nri bod rogon ni yog Jesus ngorow, miyow ngongliy e ggan ko blayal' riy ni ggan ko Paluk'af.

Abich rok Somol ko blayal'

(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korinth 11:23-25)

¹⁴ Fa'ani taw ko fare awa, me yan i par Jesus nga tagil' u tebel ni yad fapi apostel. ¹⁵ Me ga'ar ngorad, "Kari gum' ni bochan ni nggu un ngomed ngad ked e re ggan ko Paluk'af ney u m'on ko gafgow ni nggu tay! ¹⁶ Ya nggog ngomed ni gathi bay kug way nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay yib i m'ug e bin riyul' i fan ko gin nsuwon Got."

¹⁷ Me fek Jesus fare kap, me pining e magaer riy ngak Got me ga'ar, "Mfeked e re kap ney nge bigimed me unum ba gaf e n'en ni bay riy; ¹⁸ ya nggog ngomed ni gathi bay ku gu unum e wayin nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay yib e gagiyege rok Got."

¹⁹ Ma aram me fek fare flowa, me pining e magaer riy ngak Got, me t'ar nge pi' ngorad ni be ga'ar, "Ireray dowag, ni kan pi' ni bochmed. Um rin'ed e ren'ey ngi i pugurag ngomed."

²⁰ Ma ku aram rogon ni pi' ngorad fare kap u tomuren e abich ko blayal', ni be ga'ar, "Re kap ney e bin nib be'ech e m'ag u thilin Got nge girdi' ni racha'eg ni bay map' nga but' ni fan ngomed e ir e bayi michege."

²¹ "Machane mu sapgad! Fa'anem ni ir e nge yag nigege e bay rog u roy u tebel! ²² Ya en ni Fake Girdi' e bay yim' ni bod rogon nike turguy Got; machane ri bayi gafgow e re mo'on ni ir e bayi yagnag!"

²³ Ma aram miyad tabab i fithrad u fithik'rad ko mini' e arorad ni bayi rin' e ren'em.

Malu'ag thin u murung'agen e cha' nib tolang

²⁴ Me malu'ag thin pi gachalpen Jesus ko mini' e arorad ni ir e ngar ted nib tolang u fithik'rad. ²⁵ Me ga'ar Jesus ngorad, "Pi pilung nu roy u fayleng e ba ga' lungurad u puluwon e girdi' rorad, ma pi'in yad ma gagiyegegnag e girdi' e yima yog ni yad e tafager rok e girdi'. ²⁶ Machane gimed e gathi aray rogon ni ngam pired; ya en ni ir e th'abi tolang u fithik'med e thangri par ni bod rogon e en nth'abi bitir u fithik'med, ma cha' ni ir e ngi i yog e thin romed e thangri par ni bod rogon e en ntapigpig. ²⁷ I mini' e ba ga', en nike par nga but' ni nge abich fa en ni be fek e ggan ngi i pi' ngak? Bmuduwigil ni fa'anem ni ir e ke par nga but'. Machane gag e tapigpig ni gu bay u fithik'med."

²⁸ "Urngin e gafgow ni yib ngog ma mpired rog nda mpaged gag; ²⁹ ere rogon nike pi' e Chitamag mat'wug ngog ni ngug gagiyege, e eram e n'en ni bay gu rin' ngomed. ³⁰ Bay mu uned ngog ko abich nge garbod u tebel rog ko gin nsuwog, ma bay mpired nga tagil' e pilung ngam gagiyege nigege fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel."

*Jesus ni weliy ni bayi mithag peter ni manang Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)*

³¹ "Simon, Simon! Mmotoyil! Kan pi' mat'wun Satan ni nge sikeng nagmed ni gimed gubin, ni bod rogon be' ni girdi'en e woldug ni be chuweg fiteyru' wom'ngin e *wheat* ni aram e pin'en ni yima ngongliy nge mang flowa. ³² Machane kug yibilayem ngak Got, i gur Simon, ni rogon nib michan'um

ngak Got e dabi mul. Ma fa'an ga ra sul ngog, ma thingar mpi' e gel nga laniyan' pi walagem."

³³ Me fulweg Peter ni ga'ar, "Somol, kem'ay i duwgiliy rog u lanin'ug ni nggu un ngom nga kalbus mu gu un ngom ko yam'."

³⁴ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Peter, nggog ngom ndabki chochol e nimen e daba' ma fini ngiyal' nra gaman e dalip yay ngay ni kamog nda mu nange e aram e ra chochol e nimen."

Tafen e salpiy, nge tutuw, nge saydon

³⁵ Me ga'ar Jesus ngorad, "Fare ngiyal' i n'en ni gu l'oegmed ngu'um marod i yan nda mfeked tafen e salpiy, nge tutuw, ara sus, e bay ban'en ni m'ay romed fa?"

Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Dariy ban'en ni m'ay romed."

³⁶ Me ga'ar Jesus, "Machane chiney e en ni bay tafen e salpiy rok ara ba tutuw e thangri fek; ma en ndariy e saydon rok e thangri pi' wuru' e mad rok ni chuway' nge feke e salpiy riy nge chu'iy reb ngay. ³⁷ Ya nggog ngomed ni fa gin'en ni bay u lan e babyor nib thothup ni fa'ani be ga'ar, 'Min uneg fa'anem nga fithik' e pi'in kar th'abed e motochiel,' e thangri yib i m'ug nib riyul' u murung'ageg. Ya n'en nni yoloy ni murung'ageg e bay yib i m'ug nib riyul'."

³⁸ Me ga'ar pi gachalpen, "Somol, a mu sap! l'agruw e saydon ni ba'aray!"

Me fulweg ngorad ni ga'ar, "Ke yag!"*

Jesus ni meybil u daken e burey nu Olive

(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

³⁹ Me sak'iy Jesus nge yan ko burey nu Olive ni kmarin'; me un pi gachalpen ngak ngranod. ⁴⁰ Ma fa'an rabad ko fa gin'em me ga'ar ngorad, "Mu meybilgad ngak Got nge siy mpaged gimed ngak e pin'en nma pingeg e girdi' nge denen."

⁴¹ Ma aram me yan rorad nga orel ni bod pal'afngin ba malang nnin', me yan i ragbug nga but' nge meybil. ⁴² Me ga'ar, "Chitamag, fa'anra mm'agan'um ngay ma ga fek e re kap ney ngam chuweg rog. Machane gathi tin nib m'agan'ug ngay e ngam rin', ya tin nib m'agan'um ngay." ⁴³ Me yib ba engel nu tharmiy i m'ug ngak nge pi' gelngin. ⁴⁴ U fithik' e re thamtham nem ni tay ni gowa kan chuchuy nga but' e ri tay ir riy ko meybil; ma athuw u downgin e bod yu mey i racha' ni be map' nga but'.†

⁴⁵ Ma fa'ani mu' ko meybil, me sul ngak pi gachalpen me pir'egrad ni yad be mol, ni bochan e taganan' rorad ni kayigi

* 22:38 Ke yag; ara Ke gaman e bin. † 22:44 Boch e babyor e dariy riy e verse 43-44.

ga'. ⁴⁶ Me ga'ar ngorad, "Mang ni gimed be mol? Mu odgad ngam meybilgad ngak Got nge siy mpaged gimed ngak e pin'en nma pingeg e girdi' nge denen."

Jesus nni kol

(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

⁴⁷ Ka be welthin me taw ba ulung i girdi'; ni Judas, ni ir reb fare ragag nge l'agruw i gachalpen e bay ngam'on ni be pow'iy fapi girdi', me yib ngak Jesus ni aram e nge faray owchen. ⁴⁸ Machane me ga'ar Jesus, "Judas, kam finey ni ba faray owchef e ngam yagnag e en ni Fak e Girdi' ngay?"

⁴⁹ Ma fa'ani guy e tin ni gachalpen Jesus ni yad bay rok ni aram rogon e n'en ni ngan rin', me lungurad, "Somol, rayag ni gu li'ed yad ko saydon romad fa?" ⁵⁰ Me toy bagayad e sib rok fare Prist ni Th'abi Ga' nge luf e ba' ni mat'aw i yuwan tel.

⁵¹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ke yag!" Me math Jesus nga yuwan tel fa'anem nge faseg.

⁵² Me ga'ar Jesus ngak e pi tolang ko prist nge pi pilungen matnagen e Tempel nge pi'in pi'ilal ni karbad ngaram ni ngar feked Jesus, "Mang ni kambad ni kam feked e saydon nge gul, ni gowa gag be' ni kug th'ab e motochiel? ⁵³ Ug moy romed u lan e Tempel ni gubin e rran, ma da mu guyed rogon ni ngam koled gag. Machane re awa ney e gimed nge gelngin e lumor e ke milfan ngomed."

Peter ni mithag ni manang Jesus

(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Miyad kol Jesus ngar feked ngalan e naun rok fare Prist ni Th'abi Ga'; me un Peter u daken nib mal'af rok nga tomur.

⁵⁵ Ma bay ba nifiy ni kan ko'reg u lulukngun lan e yoror, me yan i ma'athuk Peter nga fithik' e pi'in kar longobiyed ni kar pired nga but'. ⁵⁶ Ma fa'ani guy reb fapi bpin ni tapigpig Peter nike par u rom nga but' u to'oben e nifiy, me changar ngak me ga'ar, "Ku errogon e re mo'on ney ni i un ngak!"

⁵⁷ Machane me mithag Peter ni aram rogon ni ga'ar, "Bpin, i mus nga owchen ma da gu nang!"

⁵⁸ Ma fa'ani n'uw nap'an boch, me changar be' nib mo'on me guy Peter me ga'ar, "Ku errogon gur ni gur bagayad!"

Machane me fulweg Peter ni ga'ar, "Gathi gag!"

⁵⁹ Ma gonap'an reb e awa nga tomur riy me yog reb e mo'on nri be ga'ar, "Kari muduwgil nre mo'on ney e immoy rok, ya ku ir be' u Galile!"

⁶⁰ Machane me fulweg Peter ngak facha' ni ga'ar, "Da gu nang e n'en ni ga be weliy murung'agen."

Ka chingiyal' nem ni ka be welthin, me chochol ba nimen.
⁶¹ Me cheal Somol u yuwan nge changar ngak Peter, me yib e thin rok Somol ngan' Peter, nge rogon ni yog ni ga'ar, "Ra dawori chochol e nimen e daba', ma dalip yay ni bay mog nda mu nange." ⁶² Me yan Peter nga wuru' e yoror ngi i yor ni kari kireban'.

Jesus ni un moningnag ma yibe toy

(Matthew 26:67–68; Mark 14:65)

⁶³ Ma fapi pumo'on ni yad be matnagiy Jesus e ur moning-gad ngak ma yad be toy. ⁶⁴ Miyad m'ag e mad nga owchen mu ur fithed ni lungurad, "Mog ko mini' e ke bat nigem!" ⁶⁵ Ma ku bo'or e thin nib kireb ni urogned ngak.

Jesus nni fek ngalan e ulung

(Matthew 26:59–66; Mark 14:55–64; John 18:19–24)

⁶⁶ Ma fa'ani rran, me mu'ulung e pi'in pi'ilal rok piyu Israel nge pi tolang ko prist, nge pi tamchib ko Motochiel, min fek Jesus i yib ngalan e mu'ulung rorad. ⁶⁷ Me lungurad ngak, "Mog ngomad ko gur fare Messiah fa danga?"

Me fulweg ni ga'ar, "Ra gog ngomed, ma ku dabi riyul' u wun'med e thin ni kugog, ⁶⁸ ma gu ra fith bbugithin ngomed, ma gathi gimed ra pi' e fulweg riy ngog. ⁶⁹ Machane chiney i yan ngaram e en ni Fak e Girdi' e bayi par nga ba' ni mat'aw rok Got ni Gubin ma Rayag Rok."

⁷⁰ Ma yad gubin ni lungurad ngak, "Ere Fak Got gur?"

Me fulweg ngorad ni ga'ar, "Kamogned ni gag."

⁷¹ Me lungurad, "Dakuriy fan boch e girdi' ni ngarbad ra manged mich ko thin nike yog e cha'ney; ya gadad ma kad rung'aged e thin nike yog!"

23

Jesus nni fek nga p'eowchen Pilate

(Matthew 27:1–2, 11–14; Mark 15:1–5; John 18:28–38)

¹ Me sak'iy girdi'en fare ulung ni gubin ngar feked Jesus i yan nga p'eowchen Pilate, ² ni aram e gin nra tababgad i togopluwnag e thin ngak ni be lungurad, "Kug pir'eged e re mo'on ney ni be yog e tin ni gathi ir ngak e girdi' romad, be yog ngorad ni dab ra pi'ed e tax ngak e *Emperor* nu Roma ma be yog ni ir Kristus, ni ir ba pilung."

³ Me fith Pilate ngak ni ga'ar, "I gur fare pilung rok piyu Israel?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Kamog!"

⁴ Ma aram me ga'ar Pilate ngak e pi tolang ko prist nge fapi girdi' ni aram urngin, "Dawor gu pir'eg tapgin ni nggu turguy e gechig rok e re mo'on ney."

⁵ Machane miyad towasor ngak nike gel merin ni be lungurad, “Machib rok e be k’aring e wagey u fithik’ e girdi’. I tabab u lan yu Galile, me yan u lan yu Judea ni polo’, ma ke taw ngaray e chiney.”

Jesus nni fek nga p’eowchen Herod

⁶ Ma fa’ani rung’ag Pilate e re bugithin ney me fith ni ga’ar, “Be’ u Galile e re mo’on ney?” ⁷ Ma fa’ani nang ni yib Jesus ko gin ni ba’aram e nug ni Herod e be yog e thin riy, me pi’ Jesus nge yan ngak Herod, ni ku bay u rom u Jerusalem e ngiyal’nem. ⁸ Ma fa’ani guy Herod Jesus me ri felfelan’, ya ke rung’ag murung’agen ma ke n’uw nap’an ni i finey ni manga yigi guy; ya i finey ni manga yigi ngongliy Jesus e maang’ang nge guy. ⁹ Ma aram me fith Herod bo’or ban’en ngak Jesus, machane de fulweg Jesus ta’ab bug riy. ¹⁰ Fapi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel e ra thaygad ngam’on ngrogned e thin nib gel nib togopluw ngak Jesus. ¹¹ Me par Herod nge pi salthaw rok ngu’ur moninggad ngak Jesus miyad be darifannag. Miyad yin’ ba mad nib n’uw ma bfel’ nga daken miyad pi’ ngan fulweg ngak Pilate. ¹² Ka rofen nem me tafager Herod nge Pilate; ma kafram e ur pirew ndaburow dakenrow.

Jesus nturguy ni ngan li’ ngem’

(Matthew 27:15–26; Mark 15:6–15; John 18:39–19:16)

¹³ Me ulunguy Pilate e pi tolang ko prist nge pi’in yad be yog e thin ko girdi’, nge girdi’ ¹⁴ me ga’ar ngorad, “Kam feked e re mo’on ney i yib ngog, ma kamogned ni be yog e tin ni gathi ir ngak e girdi’. Me ere chiney e kug fith u roy u p’eowchemed, ma dawor gu pir’eg nib buch e rok ko pin’en nib kireb ni gimed be yog nib togopluw ngak.” ¹⁵ Ma ku de pir’eg Herod nib buch e rok, aram fan nike fulweg ngodad. Dariy ban’en nike ngongliy e re mo’on ney nike yib tapgin ni ngan thang e fan rok. ¹⁶ Bay gu pi’ ngan toy, nge mu’ min pag.”

¹⁷ *

¹⁸ Ma fapi girdi’ ni aram urngirad e ra tolulgad ni be lungurad, “Mu li’ ngem’! Ma ga pag Barabbas!” (¹⁹ Me Barabbas e nin’ nga kalbus ni bochan ba wagey ntay u lan binaw, ma ku bochan e pogofan ni thang.)

²⁰ Me Pilate e ba’adag ni nge pag Jesus, ma aram me yog fare bugithin ni ka’a yog bayay ngak fapi girdi’ ni aram urngirad nri ba ga’ laman. ²¹ Machane miyad fulweg ngak u fithik’ e tolul ni be lungurad, “Mu richibiy ko kuruth! Mu richibiy ko kuruth!”

* **23:17** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 17: Ra taw nga reb e madnom ni Palpuk’af ma thangri pag Pilate reb e kalbus ni cha’ ni yad ba’adag (mu guy Mrk 15:6).

²² Me yog Pilate ngorad ko yay ni gaman e dalip ngay ni ga'ar, "Be mang oloboch e ke ngongliy nrib kireb? Dawor gu pir'eg ban'en nike ngongliy ni nge mang tapgin ni ngan thang e fan rok! Ere bay gu pi' ngan toy nge mu' min pag."

²³ Machane miyad par ni yad be tolulnag ngak nike musmus mam'ungun i lamrad ni be lungurad ngan richibiy Jesus ko kuruth; me munmun me mang e tin ni yad be tolulnag e ni fanay. ²⁴ Ma aram me turguy Pilate e n'en ni ngan rin' ngak Jesus ni bod rogon ni be tolulnag fapi girdi' ni aram urngin. ²⁵ Me pag fare mo'on ni ba'adag fapi girdi' ni ngan pag, ni fa'anem nnin' nga kalbus ni bochan fare wagey nge pogofan ni thang, me pi' Jesus ngorad ngar rin'ed ngak e n'en ni yad be finey.

Jesus nrichibiy ko kuruth

(Matthew 27:32–44; Mark 15:21–32; John 19:17–27)

²⁶ Miyad fek Jesus i yan. Ma nap'an ni yad be yan miyad mada'nag be' nib mo'on ni Simon fithingan, ni be' u Cyrene, ni be yib u ted i yib ngalan binaw. Miyad kol ngar ted fare kuruth nga daken pon nge fek ngi i lek Jesus.

²⁷ Ma bo'or ni bo'or e girdi' ni lek Jesus; ni bay boch e ppin u fithik'rad ni yad be yornag ni be yan lamrad ngalang.

²⁸ Me changar Jesus ngorad nga tomur me ga'ar ngorad, "Ppin nu Jerusalem! Dab mu yor niged gag, ya ngam yor niged gimed nge pifakmed. ²⁹ Ya bayi taw nga boch e rran ni bayi ga'ar e girdi', 'Rib fel'wa'athan e pi'in ni ppin ndar diyen gad, ma dar gargel niged e bitir, ma dar tathuth niged e bitir!'

³⁰ Ireram e re ngiyal' i n'en ni bayi ga'ar e girdi' ngak e burey, 'Mmuchubu' nga dakenmad!' me lungurad ko burey nib sobut', 'Mmithagmad!' ³¹ Ya fa'anra ireray rogon e pin'en ni kan ngongliy ko ngiyal' ni kab kak'ling e gek'iy riy, me ere ra yan i di'in ko ngiyal' i n'en nike l'ud?"

³² Ma kur feked l'agruw ni' ni kar th'abew e motochiyel ni ngan chagiyrow ngak Jesus ngan thang e fan rorad. ³³ Ma fa'anra tawgad ko fare gin'en nu "Lo'" fithingan, miyad richibiy Jesus ko kuruth u rom, nge fa gali cha'nem ni kar th'abew e motochiyel, ni bagayow nga ba' ni mat'aw rok ma bagayow nga ba' ni gilay' rok. ³⁴ Me ga'ar Jesus, "Chitamag, mu n'ag fan u wun'um e n'en ni yad be rin'! Ya dar nanged e n'en ni yad be rin'."†

Miyad f'oth e mad rok rorad, ni yad be girngiy e pow ni nge duwgiliy e bin ni nge fanay bagayad. ³⁵ Me sak'iy e girdi' ko gin'em ngu'ur yaliyed, ma pi'in yad ma yog e thin rok piyu

† 23:34 Boch e babyor e dariy riy ni ga'ar Jesus, "Chitamag, mu n'ag fan u wun'um e n'en ni yad be rin'! Ya dar nanged e n'en ni yad be rin'."

Israel e ur moninggad ngak ni be lungurad, “Ke ayuweg e pogofan rok boch e girdi’; ere bayi ayuweg e birok’ e pogofan, ni fa’anra ir fare Messiah ni Got e ke turguy!”

³⁶ Ma ku errogon fapi salthaw ni ur moning nigned; ya rabad ra pi’ed e wayin ngak nib sobut’ puluwon, ³⁷ me lungurad, “Fa’anra gur e pilung nu Israel, me ere mu ayuweg e birom e pogofan!”

³⁸ Ma pi thin ni ba’aray e ir e kan yoloy ngabangi ban’en kan richibiy ko kuruth u puluwon lolugen ngalang ni ga’ar: “Ireray fa’anem ni pilung rok yu Israel.”

³⁹ Ma bagayow fa gali cha’ nra th’abew e motochiel kan kuruth nagrow e yog e thin nib kireb ngak ni ga’ar, “Gathi gur fare Messiah? Ere mu ayuweg e birom e pogofan nge pogofan romow!”

⁴⁰ Machane bagayow e puwan’ ngak fa’anem ni yow ni ga’ar, “Mog, damur tamdag ngak Got? Ya gadad gubin ni ta’reb rogon e gechig rodad ni kan pi’. ⁴¹ Machane gechig rodow e bmat’aw ni kan pi’ ngodow, ya ba’ tapgin ni ngan pi’ ngodow ni bochan e tin nib kireb ni kad rin’ew; me ir e dariy ban’en nib kireb nike rin’.” ⁴² Me ga’ar ngak Jesus, “Ri ga ra leam nigeg ko ngiyal’ ni ga ra yib ni gur e kam mang pilung!”

⁴³ Me ga’ar Jesus ngak, “Nggog ngom, ni daba’ e ga bay rog u tafen e fla’ab.”

Jesus ni aw e fan rok

(Matthew 27:45–56; Mark 15:33–41; John 19:28–30)

⁴⁴ Gonap’an e ragag nge l’agruw e kolok me m’ay ram’en e yal’ ngabang me neap’ u daken e re nam nem ni polo’ nge yan i mada’ ko dalip e kolok ni mithig yal’; ⁴⁵ ma fa gi mad ni kan pag u lan e Tempel e mogchoth nge ruw yang. ⁴⁶ Me non Jesus nri ba ga’ laman ni ga’ar, “Chitamag! Kug pag fag ngom!” Iyog e re bugithin ney me aw e fan rok.

⁴⁷ Ma en nib tolang ko salthaw e guy e ren’em ni aram rogon, me yog e sorok ngak Got ni ga’ar, “Riyul’ ni cha’ney e be’ ni bfel’!”

⁴⁸ Ma girdi’ ni kar mu’ulunggad ngaram ni ngar guyed e n’en ni yibe rin’ e fa’anra guyed ni aram rogon, ma yad gubin nra sulod nga taferad ni yad be pirdi’iy pa’rad nga daken ngorongorrad nike kireban’rad. ⁴⁹ Ma urngin e pi’in nri yad manang Jesus, nib mu’un fapi ppin ngay nra uned ngak u Galile e ra sak’iygad u orel ngu’ur guyed e pin’ey.

Jesus nchibgiliy

(Matthew 27:57–61; Mark 15:42–47; John 19:38–42)

⁵⁰⁻⁵¹ Ma bay be’ nib mo’on ni Josef fithingan, ni be’ ko binaw nu Arimathea ni bay u lan yu Judea, ni ir be’ ni bfel’ ma yima tayfan, ma be sonnag e ngiyal’ ni bayi taw e gagiyeg rok Got.

Yugu aram rogon ni ir reb i girdi'en fare ulung ko pilung, machane de fel' u wan' e n'en ni kar turguyed nge n'en ni kar ngongliyed. ⁵² Me yan i ning downgin Jesus ngak Pilate. ⁵³ Me pilig Jesus u kuruth nga but', me bichibichiy bangi mad nib wechwech ngak me yan i tay ngalan ba low ni kan ker nga fithik' e war u taban e rech, nib low ni kab be'ech ndawor ni tay be' ngay. ⁵⁴ Rofen nem e lal fen e maruwel, ni aram e nge tabab e rofen ni Sabbath.

⁵⁵ Ma fapi ppin nra uned ngak Jesus u Galile e ra uned ngak Josef ngar guyed fare low nge rogon nni yan ni tay Jesus ngalan. ⁵⁶ Ma aram miyad sul nga taferad ngar ngongliyed rogon e florida nge gapgep ni ngar liyfed downgin Jesus ngay.

Me rofen ni Sabbath miyad toffan ni bod rogon nike yog e Motochiyel.

24

I Jesus ni fos ko yam'

(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

¹ Chirofen ni madnom nri kakadbul me yan fapi ppin ko fare low ko yam' ni kar feked fapi florida nra ngongliyed rogon. ² Miyad pir'eg fare gaf i malang ni kan lulubiy ke chuw u langan fare low ko yam', ³ ma aram miyad yan ngalan; machane dar pir'eged downgin Somol Jesus. ⁴ Miyad sak'iy u rom ndawor ra nanged fan e ren'em, ma yugu ra gin gad ma ke sak'iy l'agruw i pumo'on nga to'obrad, ni be galgal ram'en e mad rorow. ⁵ Me yib e tamdag nib gel ngak fapi ppin, miyad yip' owcherad nga but', me ga'ar fa gali pumo'on ngorad, "Mangfan ni gimed be gay be' nib fos u fithik' e pi'in karm'ad? ⁶ Daki moy u roy; ya ke fos ko yam'. Mu tafinay niged e thin ni fa'ani yog ngomed u Galile ni ga'ar, ⁷ En ni Fak e Girdi' e thingar ni pi' nga pa' e pi tadenen, min richibiy ko kuruth min faseg ko yam' ko chirofen nra gaman e dalip fen ngay."

⁸ Ma aram me yib ngan' fapi ppin e thin ni yog, ⁹ miyad pag fare low ko yam' ngar sulod, miyad weliy urngin e pin'ey ngak fare ragag nge ta'reb i gachalpen nge tin kabay. ¹⁰ Ma pi ppin nem e Maria Magdalene, nge Joanna, nge Maria ni chitiningin James; ni yad nge ku boch e ppin ni un ngorad e ra weliyed e pin'ey ngak fapi apostel. ¹¹ Me finey fapi apostel ni thin nike weliy fapi ppin e thin ko balyang ma de riyul' u wun'rad e tin ni karogned. ¹² Machane me sak'iy Peter ngalang nge mil nge yan ko fare low ko yam'; me ni tare'en ngalan me guy fapi mad ntay ko fare yam' ma dakuriy ban'en ni guy ngabang. Ma aram me sul nga tafen ni be learnag ko mang e rin' me yodorom ni aram rogon.

Yan nga Emmaus
(Mark 16:12-13)

¹³ Ka chirofen nem ni be yan ruw i yad i yan nga bbinaw ni Emmaus fithingan, ni gonap'an e medlip e mayel nga orel u Jerusalem, ¹⁴ ma yow be weliy murung'agen urngin e pin'em. ¹⁵ Ma nap'an ni yow be weliy murung'agen, me chugur Jesus i yib ngorow ngu'u ranod i yan; ¹⁶ miyow guy, machane de pow rorow. ¹⁷ Me ga'ar Jesus ngorow, "Mang e gimew be weliy murung'agen ni fa'ani gimew be yib?" Miyow duwgil nike m'ug u owcherow nike kireban'row.

¹⁸ Ma bagayow, ni Kleopas fithingan, e fith Jesus ni ga'ar, "Mog, kemus ni go' gur e ka ga bay u Jerusalem ndawor mu nang e n'en ni kan rin' u rom ko fa in i rran ni ba'aray nike yan?"

¹⁹ Me fith ni ga'ar, "Bogi mang?" Miyow fulweg ngak ni lungurow, "N'en ni kan rin' ngak Jesus nu Nazareth. Re mo'on nem e ba profet ni bay rogon u wan' Got nge urngin e girdi', ya bay gelngin e thin ni i yog nge tin ni i rin'. ²⁰ Pi'in tolang ko prist rodad nge pi'in yad ma yog e thin rodad e ra pi'ed ngan turguy ni ngan thang e fan rok, miyad richibiy ko kuruth. ²¹ Ma ug fineyed ni ir e bayi chuweg yu Israel u pa' e to'ogor rok! Ma ku errogon ni daba' e ke gaman e dalip e rran ngay nnap'an ni yodorom. ²² Ma boch e ppin ko biromad e ulung e ggin gad ko thin nrogned; ya ranod ko low rok ni be puf e woch, ²³ machane dar pir'eged downgin. Miyad sul mu urogned nike m'ug l'agruw i engel ngorad ma karognew ngorad nike fos ko yam'. ²⁴ Ma boch e girdi' ko biromad e ulung e ranod ko re low rok nem miyad pir'eg ni bod rogon nike yog fapi ppin, machane dar guyed Jesus."

²⁵ Ma aram me ga'ar Jesus ngorow, "Ri gimew bbalyang, ri gimew ba sowath ni nge mich u wun'mew urngin e tin ke mu' i yog rok e pi profet! ²⁶ Gathi ri dabisiy ni nge gafgow fare Messiah ko pin'ey nge mu' me yan ko fla'ab rok?" ²⁷ Me weliy Jesus ngorow e tin ni murung'agen ni kan weliy u lan urngin kaen e babyor nib thothup, ni tabab ko yu ke rok Moses e babyor nge urngin e tin ni yoloy e pi profet.

²⁸ Miyad chugur i yib ko fare binaw ni ir e yad be sor i yan ngay, ma susun e dabi un Jesus ko matal ni aram e ka be yan; ²⁹ machane miyow taleg ni be lungurow, "Mu par romow; ya ke chugur ni nge m'ay e biney e rran ma ere nge aw e lumor." Ma aram me un ngorow nga naun ni nge par rorow. ³⁰ Me yan i un ngorow ko par nga tebel, me fek e flowa, me pining e magaer riy ngak Got; me t'ar fare flowa nge pi' ngorow. ³¹ Ma gowa puf owcherow miyow poy; machane me m'ay ngabang ndakur guyew. ³² Me lungurow, "Gathi da thamiyew rodow

ni bod ba nifiy ni be yik' u ngorongordow ni fa'ani i welthin ngodow u daken e kanawo' me weliy fan fapi thin nu babyor nib thothup ngodow?"

³³ Ka chingiyal' nem miyow sak'iy ngar sulow nga Jerusalem, miyow pir'eg fa ragag nge ta'reb pi gachalpen Jesus ni kar mu'ulunggad yugu boch i gachalpen ³⁴ ma be lungurad, "Fa'anem i Somol e riyul' nike fos ko yam'! Ya Simon e ke guy!"

³⁵ Ma aram me weliy fa gal i nem ngorad rogon nike m'ug ngorow u daken e kanawo', nge rogon ni kar poyew Somol ko ngiyal' ni ba'aram ni t'ar e flowa riy.

Jesus ni m'ug ngak pi gachalpen

(Matthew 28:16–20; Mark 16:14–18; John 20:19–23; Acts 1:6–8)

³⁶ Nap'an ni ka yow be weliy ngorad e pi thin ney, ma yugu ra gin gad ma ke sak'iy Somol nga fithik'rad me ga'ar ngorad, "Nge yib e gapas ngomed."

³⁷ Me yib e tamdag nge marus ngorad nrib gel, ya ra fineyed ni yad be guy ba kan. ³⁸ Machane me ga'ar ngorad, "Mang nike wagageyan'med? Mang ni gimed be fithmed u lanin'med? ³⁹ Mu sapgad nga pa'ag nruw raba' nge rifrif u eg mi gimed nang ni gag. Mmathgad nga dowag ngam guyed, ya kan e dariy e ufin nge yil u dow, ni bod rogon ni gimed be guyeg ni bay rog."

⁴⁰ I yog e re bugithin ney me dag pa' nruw raba' ngorad nge rifrif u ay. ⁴¹ Machane ku de riyul' u wun'rad, ya ke gel e felfelan' ngorad ma kar ngatgad; me fithrad ni ga'ar, "Bay ban'en romed u roy ni yira kay?" ⁴² Miyad pi' ngak bangi nig ni kan lith, ⁴³ me fek nge kay u p'eowcherad.

⁴⁴ Me ga'ar ngorad, "Ri ireray fa pin'em ni gu weliy ngomed nnap'an ni kug bay romed: ni urngin ban'en ni kan yoloy ni murung'ageg u lan babyoren e Motochiel rok Moses, nge tin ke yoloy e pi profet, nge tin kan yoloy u lan babyoren e pi Psalm ni murung'ageg e thangri yib i m'ug nib riyul'."

⁴⁵ Ma aram me tamilangnag an'rad ngar nanged fan e pin'em ni bay u lan e babyor nib thothup, ⁴⁶ me ga'ar ngorad: "Ba'aray e n'en ni kan yoloy: en ni Messiah e thingar ni gafgownag min faseg ko yam' ko chirofen nra gaman e dalip ngay, ⁴⁷ mu fithingan e ngan machibnag riy e thin rok Got ni murung'agen ni ngan kolngan'uy nga ni pi' keruuy ko denen, me n'ag Got fan, ni thingar ni machibnag ngak urngin e pi nam, ni ngan tabab ngay u lan yu Jerusalem. ⁴⁸ Ma gimed e mich ko pin'ey. ⁴⁹ Mi gag e bay gu pi' nge yib nga dakenmed e n'en nike yog e Chitamag ni nge pi'. Machane thingar mu son

gad u lan e re binaw ney nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay ni pi' gelngimed u lang nge yib nga dakenmed."

Jesus nni fek nga tharmiy

(Mark 16:19–20; Acts 1:9–11)

⁵⁰ Ma aram me fekrad nga wuru' e binaw ngranod ra mada'gad nga Bethany, me tining pa' nga dakenrad me yibiliyrad ngak Got. ⁵¹ Ma nap'an ni be yibiliyrad, me yan rodad ni aram e kan fek i yan nga tharmiy. ⁵² Miyad meybil ngak ni yad be pining e sorok ngak nge mu' miyad sul ngalan yu Jerusalem, ni kari felfelan'rad, ⁵³ mu ur pired u lan e Tempel ni yad be pining e magaer ngak Got.

GOSPEL ROK JOHN

Fare Gospel rok John e be dag ni Jesus e ir fare Thin rok Got ni immoy ko tabolngin, ni yib i ngal' nib girdi' nge yib i par ngodad. Re Gospel ney e kan yoloy ni bochan e pi'in yad ra be'eg e nge yag ni mich u wun'rad ni Jesus e ir fare Messiah, ni fa'anem ni Fak Got, ni aram u daken e michan' rorad ngak e rayag e yafos ngorad (John 20:31).

Fare Gospel rok John e bay riy murung'agen boch e maang'ang ni be dag ni Jesus e ir fare Tabiyul ni Fak Got ni micheg Got ni bayi pi', ma ku bay riy rogon ni i weliy Jesus fan e pi maang'ang nem. Boch e girdi' e mich Jesus u wun'rad kar manged pi gachalpen, ma boch e girdi' e de mich u wun'rad miyad togopluw ngak. Yu guruy ni 13–17 e bay riy murung'agen Jesus ni i fonownag pi gachalpen u fithik' e runguy nge t'ufeg rok ngorad, ma ki weliy murung'agen e maruwel ko Kan Nthothup ni bayi pow'iyrad, me ki yibilayrad ngak Got u m'on ko ngiyal' nni kol riy. Yu guruy ntomur e be weliy murung'agen Jesus nni kol min pufthinnag min kuruthnag, nge fos ko yam' ni tay nge rogon ni i m'ug ngak pi gachalpen nga tomuren nike fos ko yam'.

John e ri be weliy murung'agen fare tow'ath ni aram e yafos ndariy n'umngin nap'an ni nge yag ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad, ya ir e kanawo', me ir e tin riyul', me ir e yafos.

I John e i weliy murung'agen Jesus ni i susunnag Jesus ir ko ran, nge flowa, nge tamilang, nge be' ni tagafaliy e saf nge saf rok, nge kenggin e *grape* nge wom'ngin, yu daken e pin'ey e i fil Jesus ngak e girdi' rogon ni ngar thapgad ngak Got, nge rogon ni ngar ta'ab girdi'gad Jesus ngi i ayuwegrad.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–18

John nma tawfe nge tin som'on pi gachalpen Jesus 1:19–51

Jesus ni be machib ma be ayuweg e girdi' 2:1–12:50

Tin tomur e rran ni immoy Jesus u Jerusalem nge pi binaw nib chugur ngay 13:1–19:42

Fos ko yam' ni tay Jesus nge rogon ni i m'ug u fithik' girdi'en 20:1–31

Jesus ni m'ug bayay u Galile 21:1–25

Fare Thin nma pi' e yafos

¹ Dawori sunumeg Got e fayleng ma bay fare Thin; ma re Thin nem e immoy rok Got, ma fare Thin e ir Got. ² Som'on ko tabolngin e immoy e re Thin nem rok Got. ³ Ni pa' e sunumiy

Got urngin ban'en ngay; dariy ban'en ni sunumiy Got nde un ngak ngar sunumiyew. ⁴ Re Thin nem e immoy e yafos u fithik', ma re yafos nem e ir e fek e tamilang i yib ngak e girdi'. ⁵ Ma re tamilang nem e be gal' fithik' e lumor, ma lumor e dawori yag ni nge thang.

⁶ Me pi' Got e mol'og rok nge yib, ni be' nib mo'on ni John fithingan, ⁷ ni ir e yib ni nge weliy murung'agen fare tamilang ngak e girdi', ya nge gubin e girdi' miyad rung'ag fare thin me mich u wun'rad. ⁸ Mi ir e gathi ir fare tamilang; ya yib ni nge weliy murung'agen e re tamilang nem. ⁹ Ni aram e bin riyul' e tamilang, ni fare tamilang ni yib nga fayleng nge gal ram'en nga daken urngin e girdi'.

¹⁰ Re Thin nem e ke yib nga fayleng. Nu pa' e ir e sunumiy Got e fayleng ngay, machane girdi' nu fayleng e dar manged ko ir mini'. ¹¹ I yib ko nam rok, machane pi girdi'en e ra dabuyed nike yib ngorad. ¹² Machane boch i yad e ra adaged nike yib ngorad me mich u wun'rad ko ir mini'; ma aram me pi' mat'awrad ni kar manged pifak Got. ¹³ Dar manged pifak Got ni bod rogon nra sumgad ko girdi', nni gargelegrad nib girdi' e chitamangirad; machane Got e ir e en ni Chitamangirad.

¹⁴ Re Thin nem e yib i ngal' nib girdi' nge yib i par ngodad. Kad guyed fel'ngin nge feni gol nge feni yul'yul'. Ireray fel'ngin ni pi' e Chitamngin ngak, ya kari maagirag rok.

¹⁵ John e weliy murung'agen ni yog ni ba ga' laman ni ga'ar, "Ireray fa'anem ni ug weliy murung'agen ni fa'ani lungug i ir e bay yib u tomureg, machane ir e ba ga' ngog, ya ir e immoy ko ngiyal' ndawor ni gargel nigege riy."

¹⁶ U fithik' e fel' laniyan' rok nrrib ga' e ir e ke fal'eg waathdad riy ni gadad gubin ni be tow'ath nagdad nra chuw reb me taw reb. ¹⁷ I Got e pi' fare Motochiel rok ngodad u daken Moses; machane t'ufeg nge yul'yul' e pi' ngodad u daken Jesus Kristus. ¹⁸ Dariy be' ni ka'a guy owchen Got. Machane kemus ni fa'anem ni ir e bod rogon Got me ir e bay u to'oben e en ni Chitamangiy, e ir e ke weliy murung'agen Got kan nang.

Thin rok Got ni weliy John nma tawfe

(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

¹⁹ Ba'aray e n'en ni yog John ko ngiyal' ni ba'aram ni l'oeg piyu Israel ni yad bay u lan yu Jerusalem e pi prist nge pi Levite ni ngar fithed John ni nge lungurad, "I gur mini?"

²⁰ Ma de th'ab John gulungan nde fulweg, machane me weliy u fithik' e girdi' nrrib tamilang ni ga'ar, "Gathi gag fare Messiah."

²¹ Miyad fith ni lungurad, "Ere gur mini"? I gur Elijah?"

Me fulweg John ngorad ni ga'ar, "Danga', gathi gag."

Miyad fith ni lungurad ngak, "Ere mog, i gur fare profet?"

Me fulweg ni ga'ar, "Danga'."

²² Miyad yog ngak ni lungurad, "Ere mog ngomad ko gur mini'. Ya dabisiy e fulweg ko re de'er ney ni nggu faked i yan ngak e pi'in kar l'oeged gamad. Ere ga be yognem ni gur mini'?"

²³ Me fulweg John ni yog ni ireram fare n'en ni fa'ani yog fare profet i Isaiah ni ga'ar:

"I gag laman be' ni be tolul u daken e ted ni be ga'ar:

Mu yal'uweged e kanawo' ni ngeb Somol riy!"

²⁴ Ma fa pi'in nnol'oegrad e aram e pi Farise e l'oegrad.

²⁵ Miyad fith John ni lungurad, "Fa'anra gathi gur fare Mes-siah, ara Elijah, ara fare profet, me ere mang ni ga be tawfe-nag e girdi'?"

²⁶ Me fulweg John ni ga'ar, "I gag e gu be tawfe ko ran; mu fithik'med e ba sak'iy be' riy nda mu nanged owchen. ²⁷ Ni ir e be yib u tomureg, machane ri gub sobut' ndab gu bung ni nggu pithig togfan e sus rok."

²⁸ Urngin e pin'ey e nrin' u lan e binaw nu Bethany, ni bay u ba'nem e lul' ni Jordan, ni ir e i tawfenag John e girdi' riy.

Fare Fak e Safrok Got

²⁹ Me reb e rran riy me guy John Jesus ni be yib i yib ngak me ga'ar John, "Ba'aram fare Fak e Saf rok Got ni ir e nge chuweg e denen rok e girdi' nu fayleng! ³⁰ Ireram fa'anem ni fa'an ug weliy murung'agen ni fa'ani lungug, 'Be' nib mo'on e be yib u tomureg, machane ir e ba tolang ngog, ni bochan e ki immoy u m'on ko ngiyal' ndawor ni gargel nigeg riy.' ³¹ Machane da ug nang ko ir mini', ya ku gub ni gu be tawfenag e girdi' ko ran, ni bochan e nggu weliy murung'agen ngak e girdi' nu Israel ngar nanged."

³² Ba'aray e thin ni yog John ngak e girdi' ni ga'ar, "Gguy fare Kan ni Thothup ni yib ni gowa ba *dove* u lanelang nga but' nge yib i par nga daken. ³³ I mada' ko re ngiyal'nem ma ka dawor gu nang ko ir mini', machane Got, ni ir e l'oegeg ni nggu tawfenag e girdi' ko ran, e ir e ga'ar ngog, 'Bay mu guy fare Kan Nthothup ni bay yib u lanelang nga but' nge yib i par nga daken be' nib mo'on; i ir fa'anem nma tawfe ko fare Kan Nthothup.' " ³⁴ Me ga'ar John, "Kug guy, ere gu be yog ngomed ni ir fa'anem ni Fak Got ir."

Fa tin som'on i gachalpen Jesus

³⁵ Me yan i reb e rran riy ni kabay John ko gin'em ni yad l'agruw ni' ni gachalpen, ³⁶ me guy Jesus ni be yan nib chugur ngorad. Me ga'ar John, "Ba'aram fare Fak e Saf rok Got!"

³⁷ Me rung'ag fa gal i nem ni gachalpen e n'en ke yog miyow yan ngar unew ngak Jesus. ³⁸ Me changar Jesus nga keru', me guyrow ni yow be lek, me fithrow ni ga'ar, "Kam di'iygow?"

Miyow fulweg ngak ni lungrow, "Rabbi, u uw e ga be par riy?" (Fan e re bugithin ney ni kan abweg e "Tamchib.")

³⁹ Me fulweg ngorow ni ga'ar, "Mu unew ngog mi gimew nang." Ma aram miyow un ngak miyow nang e gin ni be par riy, miyow par rok e chirofen nem. (Ngiyal' nem e gonap'an e ke aningeg e kolok ni mithig yal'.)

⁴⁰ Ma bagayow fa gal i nem ni rung'ag e n'en ni yog John me yan nge un ngak Jesus e aram Andrew, ni walagen Simon Peter. ⁴¹ Ka chingiyal' nem me yan Andrew ni be changarnag walagen ni pumo'on, ni aram Simon miyow mada', me yog Andrew ngak ni ga'ar, "Kug pir'egew fare Messiah." (Ni fan e re bugithin ney e "Kristus.") ⁴² Ma aram me fek Simon i yib ngak Jesus.

Me changar Jesus ngak me ga'ar ngak, "I gur Simon, ni fak John gur. Nge par fithingam ni Kefas." (Re ngachal ney e ta'reb rogon fan ko fare ngachal ni Peter.)

Jesus ni pining Filip nge Nathanael

⁴³ Me yan i reb e rran riy me turguy Jesus u wan' ni nge yan nga Galile. Me pir'eg Filip me ga'ar ngak, "Mu un ngog ngdarow!" (⁴⁴ I Filip e be' u Bethsaida, ni aram e re binaw nma par Andrew nge Peter riy.) ⁴⁵ Ma aram me pir'eg Filip Nathanael me yog ngak ni ga'ar, "Kug pir'egew fa'anem ni yoloy Moses murung'agen ngalan fare ke babyor ko Motochiyel, ni ku ir fa en ni ki yoloy fapi profet murung'agen. I ir Jesus, ni fak Josef nu Nazareth."

⁴⁶ Me fith Nathanael ni ga'ar, "Rayag ni nge yib ban'en ni bfel' u Nazareth?"

Me fulweg Filip ngak ni ga'ar, "Mu un ngog ngam guy."

⁴⁷ Ma fa'ani guy Jesus Nathanael ni be yib i yib ngak, me weliy murung'agen Nathanael ni ga'ar, "Cha'ney e riyul' ni ir be' u Israel, ni be' nrib yul'yul'!"

⁴⁸ Me fith Nathanael ngak ni ga'ar, "Ke di'in ma kam nange?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gguyem ko ngiyal' ni fa'an ga bay u tan fare ke gek'iy ni *fig* ko ngiyal' ni ba'aram ndawori piningem Filip."

⁴⁹ Me fulweg Nathanael ni ga'ar, "Tamchib, i gur fa'anem ni Fak Got gur! I gur fare Pilung nu Israel!"

⁵⁰ Me ga'ar Jesus, "Ka fini mich u wun'um ni bochan e kugog ngom ni gguyem ko fa ngiyal' ni um moy u tan fare ke gek'iy ni *fig*? Ka bo'or boch ban'en ni ka ba ga' ni bay mu guy ko biney!" ⁵¹ Me ga'ar ngorow, "Nggog e tin riyul' ngomew, ni

bay mu guyew e tharmiy nike mab nge pi engel rok Got ni be yan boch ngalang ma be yib boch nga but' nga daken e en ni Fak e Girdi'!"

2

Madnom ko mabgol ntay u Kana

¹ L'agruw e rran nga tomuren min tay ba madnom ko mabgol u lan e binaw nu Kana, ni bay u lan e nug nu Galile. Ma immoy e chitiningin Jesus u rom, ² ma ku errogon Jesus nge pi'in gachalpen ni ki yib e pong ngorad ni ngranod ngar uned ko re madnom ko mabgol nem. ³ Ma nap'an nni unum urngin e wayin ni bay nge m'ay, me ga'ar e chitiningin Jesus ngak, "Dakuriy e wayin rorad."

⁴ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Bpin, thingar dabmog ngog e n'en ni ir e nggu rin'. Ya dawori taw ko tayim rog."

⁵ Ma aram me ga'ar e chitiningin Jesus ngak e pi'in ntapig-pig, "N'en nra yog ngomed ni ngam rin'ed e aram e n'en ni ngam rin'ed."

⁶ Piyu Israel e bay e motochiyel ni pire' ni yalrad ko meripa' ni yad ma ta' ko ba' rorad e taliw, bochan e ren'ey ma aram e immoy nel' i rume' nni ngongliy ko malang ntafen e ran u rom, nra reb mrayag ni nge yan rliw' ara guyey i gallon ngalan. ⁷ Me ga'ar Jesus ngak fa pi'inem ni yad ma pigpig, "Mu suguyed e pi rume' ney ko ran." Miyad suguy fapi rume' ko ran nge mada' nga nguwelen, ⁸ ma aram me ga'ar ngorad, "Mu l'inged boch e ran riy ngam feked i yan ko fare mo'on ni ir e be gagiyeagnag e re madnom ney." Miyad fek i yan ngak, ⁹ me ri' fare ran nike piliyeg ke ngal' ni wayin. Ma de nang ko gin ni yib e re wayin nem riy (machane fa pi'inem ni yad bogi tapigpig nra l'inged e ran u lan reb fapi rume' e yad manang); ma aram me pining fare mo'on ni ir e ke mabgol ¹⁰ me ga'ar ngak, "Gubin e girdi' e yad ma pi' e bin th'abi fel' e wayin nsom'on, ma nap'an nra pire' e ke unum e girdi' riy mfini pi' e wayin ni gathi rib fel'. Machane gur e kam tay e bin th'abi fel' e wayin nda mpi' ke mada' ko chiney!"

¹¹ Ma aram e ke ngongliy Jesus e bin som'on e maang'ang ni ngongliy u lan e binaw nu Kana ni bay u lan e nug nu Galile; Ireram e gin ni dag riy gelngin ni yag ngak u tharmiy, ma aram me mich Jesus u wan' pi gachalpen.

¹² Ma fa'an nni mu' me yan Jesus nge chitiningin, nge pi walagen ni pumo'on, nge pi gachalpen nga Kapernaum, miyad par u rom ni in e rran.

Jesus ni yan nga Tempel

(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

¹³ Ngiyal' nem e ke chugur ko madnom ni Paluk'af rok yu Israel, ma aram me yan Jesus nga Jerusalem. ¹⁴ Me pir'eg e pumo'on u lan e Tempel ni yad be chuway' ko garbaw, nge saf, nge bulogol, ma ku errogon e pi'in yad ma thiliyeg e salpiy ni yad bay u tebel rorad. ¹⁵ Me ngongliy fen e dimow u yu yil' i gaf nge tuluf urngin fapi gamanman ngar chuwegad u lan e Tempel, ni saf nge garbaw; me thikiy e tebel rok e pi'in yad ma thiliyeg e salpiy nge wear e salpiy rorad ni wasey u but'; ¹⁶ me ga'ar ngak fapi cha' ni yad be folchuway' ko bulogol, "Mfeked e pi bulogol nir ngam chuweged u roy! Dab mu ted tafen e Chitamag nib market!" ¹⁷ Me yib ngan' pi gachalpen ni bay ko babyor nib thothup nike ga'ar, "Rogon ni gu be tiyan'ug ko naun rom, i gur Got, e be yik' u fithik'ag ni bod ba nify."

¹⁸ Me sul piyu Israel ngak ngar fithed bbugithin ngak ni lungurad, "Mang maang'ang e rayag ni ngam ngongliy ngam dag riy ngomad ni bay mat'wum ni ngam rin' e ren'ey ni kam rin'?"

¹⁹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Mbuthuged e re naun rok Got ney mu gu toy u lan dalip e rran nge m'ay."

²⁰ Miyad fith ngak ni lungurad, "Ngkum toy u lan dalip e rran nge m'ay? Re Tempel ney e aningeg i ragag nge nel' e duw ntoy mfini m'ay!"

²¹ Machane re Tempel ni ba'aram ni be weliy Jesus murung'agen e aram downgin. ²² Ma nap'an ni faseg Got Jesus ko yam', ma aram me yib ngan' pi gachalpen e re bugithin ney ni yog Jesus; ma aram me mich u wun'rad e thin ni bay u lan e babyor nib thothup nge thin ni i weliy Jesus.

Jesus ni manang fan urngin e girdi'

²³ Nap'an ni bay Jesus u lan e binaw nu Jerusalem ko madnom ni Paluk'af, ma bo'or e girdi' ni mich Jesus u wun'rad nnap'an nra guyed e pi maang'ang ni ngongliy. ²⁴ Machane de pagan' Jesus ngorad, ya manang fan laniyan' e girdi' ni gubin. ²⁵ Ma dariyfan ni nge weliy be' murung'agen e girdi' ngak Jesus, ya ri manang Jesus e n'en ni be leamnag e girdi'.

3

Jesus nge Nikodemus

¹ Immoy be' nib mo'on ni Nikodemus fithingan, ni ir reb e girdi' nma yog e thin rok piyu Israel, nib mu'un ko re ulung ni ba'aram ko pi Farise. ² Me reb e neap' me yib ngak Jesus me ga'ar ngak, "Tamchib, gamad manang ni gur ba tamchib nike l'ugem Got ka mub. Ya dariy be' nrayag ni nge ngongliy fapi maang'ang ni ga be ngongliy ni fa'an gomanga de moy Got rok."

³ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngom: ndariy be' nrayag ni nge guy e gin nsuwon Got ni fa'anra dab ni gargelnag bayay."

⁴ Me fith Nikodemus ni ga'ar, "Ra di'in mu kun gargelnag bayay be' nib mo'on nike pi'ilal? Ya rib muduwgil ndabkiyag ni ngki sul nga yin e chitiningin ngkun gargeleg ko yay ni nge gaman e l'agruw yay ngay!"

⁵ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngom, ndariy be' nrayag ni nge yan ko gin nsuwon Got ni fa'anra dab ni gargeleg ko ran nge fare Kan ni Thothup. ⁶ Ya girdi' e ma gargeleg e girdi', ma fare Kan ni Thothup e ma gargeleg e bin nib be'ech e tafinay. ⁷ Dab mu gin ngay ni fan e kugog ngom ni gimed gubin nthingar ni gargelegmed bayay. ⁸ Ya nifeng e ma thow ko gin ni be finey ni nge thow riy; ga be rung'ag lingan, machane da mu nang e gin ni yib riy ara gin ni be yan ngay. Iram rogon e pi'in kan gargelegrad ko fare Kan ni Thothup."

⁹ Me fith Nikodemus ni ga'ar, "Ra di'in me yodor?"

¹⁰ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mog, i gur reb e tamchib nu Israel ni ga ba ga', ma da mu nang e ren'ey? ¹¹ Nggog e tin riyul' ngom ni gamad be weliy murung'agen e tin gamad manang, ma gamad be weliy e tin kug guyed, machane dariy bigimed nib m'agan' ngay ni nge riyul' u wan' e thin ni kug feked i yib ni ir e gamad be weliy. ¹² De riyul' u wun'med e tin ni gu be weliy ngomed ni murung'agen e tin nu roy u fayleng ban'en; ere ra di'in me riyul' u wun'med e tin gu be weliy ngomed ni murung'agen e tin ni bay u tharmiy ban'en? ¹³ Ya dariy be' ni ka'a yan nga tharmiy ya kemus ni yigo'o en ni Fak e Girdi' ni ir e yib u tharmiy nga but'."

¹⁴ Rogon ni tay Moses fare porchoyog ni wasey nga taban ba ley i gek'iy nge suweg ngalang u daken e ted, e ku aram rogon nthingar nsuweg e en ni Fak e Girdi' ngalang, ¹⁵ ni fan e nge urngin e girdi' ni michan'rad ngak e nge yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad. ¹⁶ Ya Got e rib t'ufe girdi' nu fayleng rok, ma aram me pi' Fak ni kari maagirag rok nge yib, ni fan e nge urngin e pi'in ni michan'rad ngak e aram e dab kurm'ad, ya keyag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad. ¹⁷ Ya Got e de pi' Fak nge yib ngaray nga fayleng ni nge turguy e gechig ko girdi', machane ir e nge thapeg e girdi' ngak Got.

¹⁸ En nra michan' ngak e en ni Fak Got e dab kun turguy e gechig rok; ma en ni dabi michan' ngak e kem'ay i turguy e gechig rok, ni bochan e de michan' ngak Fak Got ni kari maagirag rok. ¹⁹ Ba'aray rogon nma yib e gechig: fare tamilang e yib ngak e girdi' nu fayleng, machane girdi' e kab t'uf e lumor rorad ko fare tamilang, ya ka yad be rin' e tin

nib kireb. ²⁰ Ya en nma rin' e tin nib kireb e fanenikan fare tamilang ma dabi yib ko fare tamilang, ya dabun ngongolen nib kireb ni nge m'ug. ²¹ Machane en nma rin' e tin nib riyul' e ke yib ngak fare tamilang, ni bochan e nge yag ni dag fare tamilang ni ir e be ngongol ni be fol rok Got.

Jesus nge John

²² Ma nap'an ni mu' Jesus ko numon me yan Jesus nge pi gachalpen ko nug nu Judea. Miyad par u rom nib n'uw boch nap'an, mi i tawfenag e girdi'. ²³ Ma ku erregon John ni ku be tawfe u lan yu Enon, nde mal'af u Salim, ya bo'or e ran u rom. Mi i yan e girdi' ngak ngi i tawfe nagraad. (²⁴ Ndawor nin' John nga kalbus.)

²⁵ Ma boch pi gachalpen John e ra tababgad ko tugthin ngak be' ni girdi' nu Israel u murung'agen yalen e maluk ko ba' rorad e taliw. ²⁶ Ma aram miyad yan ngak John ngrogned ngak ni lungurad, "Tamchib, ka ga manang fare mo'on ni fa'ani mmada'gow u ba'nem e lul' ni Jordan, ni fa'anem ni mweliy murung'agen? Chiney e aram e be tawfe, ma gubin e girdi' ni be yan ngak!"

²⁷ Me fulweg John ni ga'ar, "Dariy be' nra yag ban'en ngak ni gathi Got e pi'. ²⁸ Gimmed e pi girdi' nir e gimmed e mich rog ni fa'an gog ni lungug, 'Gathi gag fare Messiah, machane ka nol'oegeg ni gu be m'on rok.' ²⁹ Re mo'on ni nge mabgol e aram e cha' nib mil suwon ngak e re pin ni nge le'ay; ma re mo'on ni fager rok fare mo'on ni ir e nge mabgol e ba sak'iy u to'oben ni be motoyil, mra rung'ag laman fare mo'on ni nge mabgol me felfelan'. Ireray rogon e felfelan' rog nike yan i aw ngarogon. ³⁰ I ir e thangri ga' fan i yan, me gag e bayi m'ay fag i yan."

En ni yib u tharmiy

³¹ En ni yib u lang e ir e ba ga' ngak urngin e girdi'; ma en ni sum u fayleng e mmil suwon nga fayleng ni tin nu fayleng ban'en e be weliy murung'agen. Ma en ni yib u tharmiy e ba tolang ngak urngin e girdi'. ³² Be weliy murung'agen e tin ke guy nge tin ke rung'ag, machane dariy be' ni be riyul' u wan' e thin ni kan pi' ngak ni nge yib i yog. ³³ En nra mich u wan' e thin nike fek i yib e aram e ke micheg nib riyul' Got. ³⁴ En ni Got e ke l'oeg ke yib e be weliy e thin rok Got; ya Got e ke pi' fare Kan ni Thothup rok ngak ni polo'. ³⁵ En ni Chitamangiy e ba t'uf Fak rok ma ke pag fan urngin ban'en ngak. ³⁶ En nra mich u wan' e en ni Fak Got e aram e keyag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak; ma en ni dabi fol rok e en ni Fak Got e dabiyaq e yafos ngak, machane be par e damumuq rok Got u daken ndariy n'umngin nap'an.

4

Jesus nge fare pin nu Samaria

¹ Me rung'ag e pi Farise ni bo'or e girdi' ni be yan ngak Jesus ngi i tawfe nagraḡ ngar manged gachalpen ko tin ni be yan ngak John. (² Machane bin riyul' riy e Jesus e de tawfenag be'; ya kemus ni pi gachalpen e ur tawfeniged e girdi'.) ³ Ma fa'ani rung'ag Jesus e thin ni be yog e girdi', me chuw u Judea nge sul nga Galile; ⁴ mra nge yan e ngaram ma dabisiy ni nge yan u lan yu Samaria.

⁵ Me yib nga bbinaw ni bay u lan yu Samaria, nike lunguy yu Sykar, nde mal'af ko fa gi binaw ni fa'ani pi' Jakob ngak be' nib mo'on ni fak ni aram Josef. ⁶ Ere bay e luwed ku Jakob ko gin'em, ma aram e ke magaer Jesus ko milekag, me par nga but' u to'oben e re luwed nem. Ma ngiyal'nem e gonap'an e ke misiw'.

⁷ Me yib be' ni bpin u Samaria ni nge l'ing e ran me ga'ar Jesus ngak, "Mpi' boch e ran gu unum." (⁸ Ma aram e ke yan pi gachalpen ngalan binaw ni ngar chuw'iyed e ggan.)

⁹ Me fulweg fare pin nu Samaria ni ga'ar, "I gur e ga be' u Israel mi gag e gu be' u Samaria — ere ke di'in ma kam ning e ran ngog ni ngam unum?" (Ya piyu Israel e darir fanayed e ran ko pin'en nma fanay piyu Samaria e ran riy.)*

¹⁰ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'an mang e ga manang e n'en nma pi' Got nge en ni be ning e ran ngom ni nge unum, ma kam wenig ngak ke pi' e ran ngom nma pi' e yafos."

¹¹ Me ga'ar fare pin, "Dariy ba pakit rom ma re luwed ney e ba to'ar. Ere uw e ngam fek e ran riy nma pi' e yafos? ¹² Chitamangidad i Jakob e pi' e re luwed ney ngomad; ni ir nge pifak ni pumo'on, nge gamanman rok e yad gubin ni ur unumed e ran riy. Ma damur finey ni ga ba ga' ngak Jakob fa?"

¹³ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "En nra unum e tiney e ran e ku ra yib e belel ngak bayay; ¹⁴ machane en nra unum e ran ni gu ra pi' ngak e dabki sul e belel ngak bayay. Ya ran ni gu ra pi' ngak e ra ngal' ni ba alublub u fithik' i dow, ni ir e bay i pi' e ran ngak nma pi' e yafos, me pi' e yafos ngak ndariy n'umngin nap'an."

¹⁵ Me ga'ar fare pin, "Ere mpi' ngog e re ran nir, nge siy ki sul e belel ngog, mu gu pag e wub ngaray ko mel'ing ran."

¹⁶ Me ga'ar Jesus ngak, "Mman mpining e pumo'on rom ngam bow ngaray."

* 4:9 Ya piyu Israel e darir fanayed e ran ko pin'en nma fanay piyu Samaria e ran riy; ara Piyu Israel e darir cheaggad ngak yu Samaria.

¹⁷ Me ga'ar fare pin, "Dariy e pumo'on rog." Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Riyul' e tin ni be'er ni kamog ndariy e pumo'on rom.

¹⁸ Ya nga lal e pumo'on ni kam figirngiy, ma re mo'on ni gimew be par e chiney e dawori mang figirngim. Ere tin riyul' e kamog ngog."

¹⁹ Me ga'ar fare pin, "Kug nang ni gur reb e profet. ²⁰ Pi chitamag nu Samaria ni kakrom e ur meybilgad ngak Got u daken e re burey ney, machane gimed piyu Israel e ke lungumed e yu Jerusalem e eram e gin'en ni ir e ngu'ud meybilgad riy ngak Got."

²¹ Me ga'ar Jesus ngak, "Ppin, nge mich u wun'um e tin kugog, bayi taw nga ba ngiyal' ni gathi bay ki meybil e girdi' ngak e en ni Chitamangiy u daken e re burey ney ara lan yu Jerusalem. ²² Gimed yu Samaria e ri da mu nanged e en ni gimed be meybil ngak; ma gamad e Jew e gamad manang e en ni gamad be meybil ngak, ya kanawo'en min thap ngak Got e yib roke pi Jew. ²³ Machane re ngiyal'nem e ka be yib nike taw ngaray, ni pi'in nriyul' ni yad be meybil e bay ra meybilgad ngak e en ni Chitamangiy u daken e ayuw ko Kan ni Thothup ngu fithik' e yul'yul'. Ireray e pi'in yad ma meybil ni ba'adag e Chitamangiy ni ngar meybilgad ngak. ²⁴ Ya Got e Kan, ma pi'in ni ngar meybilgad ngak e thingar ra meybilgad ngak u daken e ayuw ko Kan ni Thothup ngu fithik' e yul'yul'."

²⁵ Me ga'ar fare pin ngak, "Gu manang ni fare Messiah nike lunguy e Kristus e bay yib. Ma ngiyal' ni bay yib e bayi yog ngodad urngin ban'en."

²⁶ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "I gag ir, i gag e cha'ney ni gu be non ngom."

²⁷ Ka ngiyal'nem me sul pi gachalpen Jesus; miyad gin ngak ni kar pir'eged ni be welthin ngak be' ni bpin. Machane dariy bagayad ni ga'ar ngak fare pin, "Mang e nge yag ngom?" ara ra fithed Jesus ni lungurad, "Mangfan ni ga be welthin ngak e re pin nir?"

²⁸ Me digey fare pin e rume' rok, me sul ngalan binaw, me ga'ar ngak e girdi' u rom, ²⁹ "Mired ngam guyed be' nib mo'on nike weliy ngog urngin ban'en ni ug rin'. Gur i ir fare Messiah?" ³⁰ Ma aram miyad chuw u lan binaw ngranod ngak Jesus.

³¹ Ma ngiyal'nem e be wenig pi gachalpen Jesus ngak Jesus ni be lungurad, "Tamchib, mu koy ban'en!"

³² Machane me fulweg ni ga'ar, "Bay e ggan ni nggu way nda mu nanged bochu'uw i murung'agen."

³³ Ma aram me fith pi gachalpen yad u fithik'rad ni be lungurad, "Gur ke fek be' e ggan i yib ngak?"

³⁴ Me ga'ar Jesus ngorad, "Ggan rog e nggu fol ko tin ni be finey e en ni l'oegeg ku gub, ma nggu mu'nag e maruwel nike pi' ngog ni nggu muruwliy.

³⁵ "Bay bbugithin ni gimed ma yog nma lungumed, 'Kaningeg e pul me taw ko ngiyal' nike el e woldug riy ni aram e ngan t'ar wom'ngin e woldug.' Ma nggog ngomed ni ngam fal'eged i yaliy e yungi woldug: ya woldug ni bay riy e ke el nike taw nga nap'an ni ngan t'ar! ³⁶ Re mo'on ni ir e nge t'ar e woldug e yima pi' puluwon ni nge kunukunuy e woldug nike el ni fan ko yafos ndariy n'umngin nap'an; ni aram e re mo'on ni yung e woldug nge re mo'on ni t'ar e woldug e bay ra felfelan'gow u ta'bang. ³⁷ Ya fare bugithin ni yima yog e ba riyul' ni fa'ani ga'ar, "Be' e yung, me t'ar be' wom'ngin. ³⁸ Ere kug l'oegmed ni ngam t'ared e woldug u daken bangi milay' ni gathi gimed e mmuruwliyed; ya yugu boch e girdi' e ra muruwliyed, ma gimed e kefel' rogomed ko maruwel nra ted."

³⁹ Ma bo'or e girdi' nu Samaria u lan e re binaw nem ni mich Jesus u wun'rad, ya keyog fare pin nike ga'ar, "Ke weliy ngog urngin ban'en ni ug rin'." ⁴⁰ Ere fa'ani yib piyu Samaria ngak miyad wenig ngak ni nge par rorad; me par Jesus u rom ni l'agruw e rran.

⁴¹ Ma fini ku bo'or e pi'in ni michan'rad ngak ni bochan e thin rok Got ni i machibnag ngorad, ⁴² me lungurad ko fare pin, "Ke mich u wun'mad Jesus ni gathi bochan e tin ni kam weliy ngomad, machane bochan e kug rung'aged e tin nike yog, ma aram e kug nanged nri ir fa'anem ni nge thapeg e girdi' nu fayleng ngak Got."

Jesus ni chuweg e liliy rok bochi cha' ni fak be' nib tolang ko am

⁴³ Me par Jesus u rom ni l'agruw e rran, nge mu' me chuw nge yan nga Galile. ⁴⁴ Ma ir e ga'ar, "Ba profet e danir tayfan u lan e nam rok." ⁴⁵ Ma nap'an ni taw nga Galile me felfelan' e girdi' ngak nike yib ngorad, ya ranod ko madnom ni Paluk'af nga Jerusalem mra guyed urngin e tin ni rin' ko ngiyal' ni ba'aram ni un madnom riy.

⁴⁶ Ma aram me sul Jesus nga Kana ni bay u lan yu Galile, ni ireram fa gin'em ni piliyeg e ran riy nge ngal' ni wayin. Ma bay be' nib tolang ko am u rom ni bay bochi cha' ni fak u lan yu Kapernaum nib m'ar. ⁴⁷ Fa'ani rung'ag nike yib Jesus u Judea nga Galile, me yan ngak Jesus nge yan i wenig ngak ni nge yan nga Kapernaum nge chuweg e liliy rok e chicha'nem ni fak, ni be chugur ni nge math e fan rok. ⁴⁸ Me ga'ar Jesus ngak, "Dariy bigimed nra gu mich u wan' ni fa'anra dab mu guyed e maang'ang ni ba ga' ma bfel' ni kug ngongliy."

⁴⁹ Me fulweg fare mo'on nib tolang ko am ni ga'ar, "Mu un ngog nga darow ndawori aw e fan rok fakag."

⁵⁰ Me ga'ar Jesus ngak, "Mman, ya dabki buch ban'en rok fakam!" Me pagan' fare mo'on ko thin nike yog Jesus ma aram me yan.

⁵¹ Ma nap'an ni ka be yan nga tabinaw rok miyad mada' e pi tapigpig rok miyad yog ngak ni lungurad, "Ke muduwgil ndab ki buch ban'en rok fakam!"

⁵² Me fith ngorad e ngiyal' ni gol fachi cha' ni fak, me lungurad ngak, "Fowap ko ta'reb e kolok ni mithig yal' me chuw e gowel u daken." ⁵³ Me yib ngan' e chitamngin fachi cha' ni ireram e re awa ni yog Jesus riy ngak ni ga'ar, "Dabki buch ban'en rok fakam." Ma aram e ir nge urngin e girdi' nu tabinaw rok e mich Jesus u wun'rad.

⁵⁴ Ireray e bin migid e maang'ang ni ngongliy Jesus nnap'an ni yib u Judea nga Galile.

5

Jesus ni chuweg e liliy rok be' u to'oben bangi ran

¹ Tomuren e biney e immoy ba madnom rok piyu Israel riy ni madnom ko Tempel, me yan Jesus nga Jerusalem. ² Ma bay u rom u lan yu Jerusalem u to'oben e Garog ko Saf bangi ran; ni bay lal yang i peyuw ni kan toy u marichlen nib liyeg, ni fithingan ko thin ni Hebrew e Bethsatha. ³⁻⁴ Ma bo'or e girdi' ni yad bm'ar ni kar molod nga but' u tan e yungi peyuw nem — ni pi'in malmit, nge pi'in yad bmugutgut, nge pi'in ndariy gelngin yu yang u dowrad.* ⁵ Ma bay be' nib mo'on ko gin'em ni guyey nge meruk e duw nap'an e m'ar rok. ⁶ Me guy Jesus e re mo'on nem ni kan moleg nga but' u rom, me nang nre mo'on nem e nga aram n'umngin nap'an e re liliy nem rok; ma aram me ga'ar Jesus ngak, "Mog, gab adag ni ngam gol ko re liliy rom nir?"

⁷ Me fulweg fare mo'on nib m'ar ni ga'ar, "Dariy be' u roy nra tiyeg ngalan e gi ran ney ko ngiyal' nra maach'ach riy; ya fa'anra gguy rogon ni nggu thap ngalan, ma ba m'on be' rog."

⁸ Me ga'ar Jesus ngak, "Mu sak'iy, ngam fek e chob rom, ngam man." ⁹ Ka chingiyal' nem me chuw e liliy rok fare mo'on nge gol; me fek e chob rok nge yan.

Chirofen ni golnag Jesus e cha'ney riy e ireram e rofen ni Sabbath, ¹⁰ ma aram me non fapi cha' nu Israel ngak fare mo'on ni fa'ani ke chuweg Jesus e liliy rok ke gol ni lungurad,

* **5:3-4** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 3b-4: Yad be sonnag e re gi ran nem ni nge maach'ach, 4 ya munmun me yan ba engel rok Somol nga fithik' e gi ran nem nge maach'achnag. Ma re liliy nsom'on nra yan ngalan e gi ran nem u tomuren nike maach'ach e demturug e mit i liliy ni bay rok mra gol riy.

“Daba’ e Sabbath, nib togopluw ko Motochiyel rodad ni ngam fek e chob rom ngam man.”

¹¹ Me fulweg ni ga’ar, “Fare mo’on ni ir e ke golnigeg ko liliy e ir e ga’ar ngog, Mfek e chob rom ngam man.”

¹² Miyad fith ni lungurad ngak, “Mini’ e re mo’on nir ni yog ngom ni ngam fek e chob rom ngam man?”

¹³ Machane fare mo’on ni kan chuweg e liliy rok ke gol e de nang ko mini’ fa’anem nike golnag, ya ke chuw Jesus ke yan, ya pire’ e girdi’ ni bay ko gin’em.

¹⁴ Ma fa’ani ta’aboch me pir’eg Jesus fare mo’on u lan e Tempel me ga’ar ngak, “Mu sap, chiney e kam gol ko liliy rom. Mpag e denen ni ga be rin’, ya ri yib ban’en ngom ni kab gel e gafgow riy.”

¹⁵ Ma aram me yan fare mo’on me yog ngak pi tolang ko Jew ni Jesus fa’anem nike golnag ko m’ar rok. ¹⁶ Ireray tapgin me tabab yu Israel i gafgownag Jesus, ni bochan e chuweg e liliy rok fa’anem ko chirofen ni Sabbath. ¹⁷ Ma aram me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Chitamag e gubin ngiyal’ ni be maruwel, ere ku er rogog nthingar gu maruwel.”

¹⁸ Re bugithin ney ni yog e aram fan me duwgiliy e pi tolang ko Jew ni ngar thanged e fan rok; ya gathi kemus ni motochiyel ko Sabbath e ke th’ab, machane ku errogon nike yog ni Got e Chitamngin, ni aram e ke ta’reb rogonnag ir ngak Got.

Mat’awun e en ni Fak Got

¹⁹ Ma aram me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Nggog e tin riyul’ ngomed: en ni Fak Got e dariy ban’en ni be rin’ ni ir e tafinay rok; kemus ni tin ni be guy ni be rin’ e Chitamngin e ir e be rin’. Ya n’en ni be rin’ e en ni Chitamangiy e ku er e n’en ni be rin’ e en ni Fak. ²⁰ Ya en ni Chitamangiy e ba t’uf e en ni Fak rok ma be dag ngak urngin e tin ni be rin’. Ma bayi dag ngak Fak boch ban’en ni nge rin’ ni ka ba ga’ ko biney, ma gimed gubin ni bay mu gin gad ngay. ²¹ Ya en ni Chitamangiy e ma faseg e yam’, ere ku errogon e en ni Fak nma pi’ e yafos ngak e pi’in ba’adag ni nge pi’ e yafos ngorad. ²² Ma ku errogon ni dabi pufthinnag e en ni Chitamangiy be’. Ya ke pi’ mat’wun e en ni Fak ni nge pufthinnag e girdi’, ²³ ya nge gubin e girdi’ me liyor ngak e en ni Fak Got ni bod rogon ni yad ma liyor ngak e en ni Chitamangiy. Ma en nder liyor ngak e en ni Fak Got e der liyor ngak e en ni Chitamangiy ni ir e l’oeg nge yib.

²⁴ “Nggog e tin riyul’ ngomed: en nra rung’ag e thin rog me mich u wan’ e en ni ir e l’oegeg ku gub e ke yag e yafos ndariy n’umngin nap’an ngak, ni aram e dab kun pufthinnag, machane ke chuw ko yam’ ke thap ko yafos. ²⁵ Nggog e tin riyul’ ngomed: bay ba ngiyal’ ni be yib — nre ngiyal’ i n’em e

ke taw — ni aram e bayi rung'ag e yam' laman e en ni Fak Got, ma pi'in yad ra rung'ag e yad ra fos. ²⁶ En ni Chitamangiy e ir e bay e yafos u pa', ere erregon e en ni Fak ni ku bay e yafos u pa' ni en ni Chitamangiy e ke yodoromnag. ²⁷ Ma ke pi' ngak Fak mat'wun ni nge pufthinnag e girdi', ya ir e en ni Fak e Girdi'. ²⁸ Dab mu gin gad ko re bugithin ney; ya bay ba ngiyal' ni be yib ni bayi taw ngay ma gubin e yam' ni bay u lan e low ni bayi rung'ag laman, ²⁹ miyad yib u lan e low rorad nga wuru', ma pi'in ni bfel' e tin ni ur ngongliyed e bay ni fasegrad mu ur pired ni yad ba fos, ma pi'in nib kireb e n'en ni ur rin'ed e bay ni fasegrad ko yam' mi ni gechig nagraad."

Pin'en ni i micheg ko mini' Jesus

³⁰ "Dariy ban'en ni gu ra rin' ni gag e leam rog; gu ma pufthinnag e girdi' ni bod rogon nike yog Got ngog, ere tin ni gu ma turguy e bmat'aw, ya gathi tin ni gub adag e ir e gu be guy rogon ni nggu rin', ya kemus ni tin ni ba'adag e en ni l'oegeg ku gub.

³¹ "Fa'anra gu non ni gag e gu be michegeg ma n'en ni kugog e dabiyaq ni nge par ni ir e kemang mich riy nib riyul'. ³² Machane bay be' ni be micheg murung'ageg, ma gu manang ni tin ni be weliy ni murung'ageg e ba riyul'. ³³ Ka mol'iged e pi mol'og romed ka ranod ngak John ma ke welthin ni be micheg e tin nib riyul'. ³⁴ Da gur toer ngak be' ni nge mang mich ko pi thin ney ni gu be weliy; kug weliy e pi thin ney ni fan e nge yag ni mu thapgad ngak Got. ³⁵ I John e immoy ni bod ba magal ni i mat ngi i gal ram'en, ma ba ngoch nap'an ni mpired nib m'agan'med nga ram'en. ³⁶ Machane bay ban'en ni be micheg murung'ageg ni ka ba ga' ngarogon murung'ageg ni i micheg John ngak e girdi', ni aram e pi ngongol ni gu be rin' ni pi ngongol ni pi' e Chitamag ngog ni nggu rin', pin'ey e be michegeg ma be dag ni en ni Chitamangiy e ir e ke l'oegeg ku gub. ³⁷ Ma en ni Chitamangiy ni ir e ke l'oegeg ku gub e ku erregon ir ni be weliy murung'ageg. Dawor mu rung'aged laman bi'id, ma dawor mu guyed owchen bi'id; ³⁸ aram fan ndariy e thin rok u lanin'med, ya dabumed ni nge mich u wun'med e en nike l'oeg ke yib. ³⁹ Gimmed ma be'eg e babyor nib thothup; ya gimmed be finey nu fithik' e re thin nem e gimmed ra pir'eg e yafos ndariy n'umngin nap'an riy. Ma pi thin nem ni gimmed be be'eg e be weliy murung'ageg! ⁴⁰ Machane dabumed ni ngambad ngog nge yag e yafos ngomed.

⁴¹ "Gathi gu be guy rogon ni nge yog e girdi' e sorok ngog. ⁴² Machane gimmed e gu manangmed; gu manang nde t'uf Got u lanin'med. ⁴³ Ku gub ngomed ni gag owchen e Chitamag, machane dabumed gag; mra yib be' ni ir rok e ke yib rok,

ma ri gimed ra felfelan' ngak nike yib. ⁴⁴ Gimed ba'adag ni nge bigimed me fel' u wan' bigimed, machane damur guyed rogon ni ngam fel'gad u wan' e ta'are Got ni bay, ere ra di'in mu gu mich u wun'med? ⁴⁵ Machane dab mfineyed ni gag e bay gog e kireb romed ngak e Chitamag. Ya Moses e bay yog e kireb romed — i Moses, ni ir e i l'agan'med ngak. ⁴⁶ Fa'an mang e ri mich u wun'med e n'en ni i yog Moses ngomed ma gu ra mich u wun'med, ya ir e yoloy murung'ageg. ⁴⁷ Machane fa'anra der mich u wun'med e tin ni yoloy, me ere ra di'in me mich u wun'med e thin rog?"

6

Jesus ni pi' gan fa lal i biyu' i girdi'

(Matthew 14:13–21; Mark 6:30–44; Luke 9:10–17)

¹ Tomuren e biney me th'ab Jesus e lipath ni Galile nge sul (ara lipath ni Tiberias). ² Me yib e girdi' ni pire' ni pire' ngu'ur leked, ya kar guyed e maang'ang ni be ngongliy ni be golnag e pi'in yad bm'ar. ³ Me yan Jesus nga daken bburey me yan i par nga but' ni yad pi gachalpen. ⁴ Ma aram e ke chugur nga yaran e madnom ni Paluk'af. ⁵ Me changar Jesus, me guy e girdi' ni pire' ni pire' ni karbad i yib ngak, ma aram me ga'ar ngak Filip, "U uw e gadad ra chuw'iy e ggan riy nra gaman urngin e pi girdi' ney riy?" (⁶ I yog Jesus e re bugithin ney ni nge sikengnag Filip; machane bin riyul' riy e kenang e tin ni nge rin'.)

⁷ Me fulweg Filip ni ga'ar, "Urngin e pi girdi' ney ni fa'anra nge bagayad me kay bochu'uw, ma flowa ni yira chuw'iy e ra pag l'agruw mir'ay e salpiy ni wasey ni silber* puluwon."

⁸ Ma bagayad pi gachalpen ni aram Andrew, ni walagen Simon Peter e ga'ar, ⁹ "Bay ba pagel u roy ni bay lal yal' i flowa ni barley rok nge l'agruw i nig. Machane dabi gaman e pi girdi' ney riy ni aray urngirad."

¹⁰ Me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Mogned ko girdi' ngar pired nga but'." (Ya bo'or e pan ni bay ko gin'em.) Ma aram me par urngin e girdi' nga but'; ma gonap'an e lal i biyu' e pumo'on ni bay u fithik'rad. ¹¹ Me fek Jesus fapi flowa, me pining e magaer riy ngak Got, me pi' ngan f'oth rok e girdi' ni kar pired nga but'. Ma ku aram rogon e n'en ni rin' ko fa gali nig, ma yad gubin ni yigo'o ra ked ngar fogsad ngay. ¹² Ma nap'an ni kar fogsad ni yad gubin, me ga'ar ngak pi gachalpen, "Mu kunuyed e yu yang nike aw ko ggan; nge siy da adbeyed bochu'uw." ¹³ Miyad kunuy ni urngin yang, miyad suguy ragag nge l'agruw e dug riy, nike sug nga yu yang

* **6:7 SALPIY NI WASEY NI SILBER:** Ba salpiy ni wasey ni silber e aram pulwey ko maruwel u reb e rran (mu guy e Mat 20:2).

i flowa nt'et'ar ko fa lal yal' i flowa ni barley ni magey ndaki m'ay i kay rok e pi'in nra ked.

¹⁴Ma girdi' ni yad bay u rom e ra guyed e re maang'ang nem nike ngongliy Jesus, me lungurad, "Riyul' ni ireray fare profet ni fa'ani ir e nge yib ngaray nga fayleng!" ¹⁵Me nang Jesus ni yad be n'en ni ngarbad ngak ngar feked ngar ted ni ir e nge mang pilung rorad, ndemturug ko ba'adag Jesus fa dabun; ma aram me pagrad nge yan nga daken e burey ni go ir.

Jesus ni yan u daken e ran

(Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

¹⁶Ma fa'ani aw e lumor, me yan pi gachalpen nga pe'ning ko gin ni bay fare lipath riy, ¹⁷miyad af nga bowoch ngar th'abed e lipath ngar sulod ni yad be sor nga Kapernaum. Me aw e lumor, ma dawori taw Jesus ngorad. ¹⁸Ma aram e ke thow e nifeng nib gel ke sunumeg e n'ew u daken e ran. ¹⁹Fapi cha' ni gachalpen e kar mamangad ni gonap'an e dalip fa aningeg e mayel miyad guy Jesus ni be yib u daken e ran nike chugur ko bowoch, me yib e tamdag ngorad nib gel nib gel. ²⁰Me ga'ar Jesus ngorad, "Dab mu tamdaggad, ya gag!" ²¹Miyad adag ni ngar feked Jesus ngalan fare bowoch; ma ka chingiyal' nem me taw fare bowoch ko binaw ko fa gin'em ni ur nameged i yan.

Fapi girdi' ni ur changarniged Jesus

²²Ma fa'ani reb e rran riy ma fapi girdi' ni pire' nra pired u ba'nem fare lipath e ra guyed ni ta'reb e bowoch ni kan pag u rom. Ma yad manang nde un Jesus ngak pi gachalpen u bowoch, ya ranod nde un Jesus ngorad. ²³Machane me yib boch e bowoch u Tiberias ngabang nib chugur ko fa gin'em ni ba'aram ni ka' fapi girdi' ni pire' fa flowa riy, ni fa'ani pining Somol e magaer riy ngak Got, nge mu' me pi' ngar ked. ²⁴Ma fa'ani guy fapi girdi' ni pire' nde moy Jesus u rom, ara pi gachalpen, miyad af ngalan boch e bowoch ngranod nga Kapernaum, ni yad be changarnag Jesus.

Jesus ni ir fare ggan nma pi' e yafos

²⁵Ma fa'ani pir'eg e girdi' Jesus u ba'nem fare lipath me lungurad ngak, "Tamchib, mingiyal' e mub ngaray?"

²⁶Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngomed: gimed be changarnigeg ni bochan e mu ked fapi flowa nge bigimed me ri fos, ma gathi bochan e kam guyed e maang'ang ni kug ngongliy. ²⁷Dab mmaruwelgad ni fan ko ggan ni bay n'en me kireb; machane mmaruwelgad ni fan ko fare ggan nra par ni dabi kireb nge mada' ko yafos ndariy n'umngin nap'an. Re ggan nem e en ni Fak e Girdi' e bayi pi' ngomed, ya Got ni Chitamangiy e ke pi' mat'wun."

28 Ma aram miyad fith ni lungurad, “Mang e gamad ra rin’ ma gamad ngongliy e maruwel rok Got?”

29 Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Ba’aray e ren’en ni ba’adag Got ni ngam rin’ed: nge mich u wun’med e en nike l’oeg ke yib.”

30 Miyad fulweg ngak ni lungurad, “Mang maang’ang e ga ra ngongliy ngug guyed ma ga mich u wun’mad? Mang e ngam rin’?” 31 pi chitamangidad ni kakrom e ra ked e manna u daken e ted nder tugul ban’en riy, ni bod rogon ni be weliy e babyor nib thothup murung’agen ni be ga’ar, I pi’ e ggan ngar ked, ni ggan ni yib u tharmiy.”

32 Me ga’ar Jesus ngorad, “Nggog e tin riyul’ ngomed, n’en ni pi’ Moses ngomed e gathi† flowa ni yib u tharmiy; ya Chitamag e ke pi’ e bin riyul’ e flowa ngomed ni yib u tharmiy. 33 Ya ggan nike pi’ Got e fa’anem nike yib u tharmiy nga but’ ni nge pi’ e yafos ngak e girdi’ nu fayleng.”

34 Miyad wenig ngak ni lungurad, “Mpi’ e re ggan nir ngomad ni gubin ngiyal’.”

35 Me yog Jesus ngorad ni ga’ar, “I gag fare ggan nma pi’ e yafos. En nra yib ngog e dabki yib e bilig ngak bi’id; ma en nra gu mich u wan’ e dabki yib e belel ngak bi’id. 36 Machane bod rogon ni fa’an kugog ngomed ko som’on, kam guyed gag machane ku dawor gu mich u wun’med. 37 Urngin e girdi’ nra pi’ e Chitamag ngog e bay rabad ngog. Ma en nra yib ngog e ri dab gu n’ag. 38 Ya ku gub u tharmiy nga but’ ni nggu rin’ e tin ni be finey e en nike l’oegeg ku gub, machane gathi nggu rin’ e tin ni gu be finey. 39 En nike l’oegeg ku gub e ba’aray e n’en ni ba’adag ni nggu rin’: ni aram e nge dabi thay u pa’ag bagayad urngin e pi’in ke pi’ ngog, machane nggu fasegrad ko yam’ ni yad gubin ko chirofen ni tomur ko rran. 40 Ya ba’aray e n’en ni ba’adag e Chitamag: ba’adag ni urngin e pi’in yad ra guy e en ni Fak me mich u wun’rad e aram e ke yag e yafos ndariy n’umngin nap’an ngorad; ma chirofen ni tomur ko rran e bay gu fasegrad ko yam’.”

41 Me tabab fapi cha’ i gun’gun’nag, ya keyog ni ga’ar, “I gag fare ggan ni yib u tharmiy nga but’.” 42 Ma aram me lungurad, “Gathi re mo’on ney e fa’anem i Jesus ni fak Josef? Gadad manang e chitamngin nge chitiningin. Ere uw rogon ma keyog e chiney ni yib u tharmiy nga but’?”

43 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Mu talgad ko gun’gun’ u fithik’med. 44 Dariy be’ nrayag ni nge yib ngog ni fa’anra gathi en ni Chitamangiy e pow’iy nge yib ngog, ni ir e ke l’oegeg ku gub; ma bay gu faseg ko yam’ ko chirofen ni tomur

† 6:32 n’en ni pi Moses e gathi; ara Gathi Moses e pi’ ngomed.

ko rran. ⁴⁵ Pi profet e ra yoloyed ni lungurad, 'Got e bayi machibnag urngin e girdi'. Urngin e pi'in nrung'aged e thin ko en ni Chitamangiy me mit e tin nike yog ngorad e bay rabad ngog. ⁴⁶ Gathi fan e re bugithin ney e ka'a guy be' e en ni Chitamangiy; en ni yib rok Got e kemus e cha' nike guy e en ni Chitamangiy. ⁴⁷ Nggog e tin riyul' ngomed: ni en ni kug mich u wan' e ke yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak. ⁴⁸ I gag fare ggan nma pi' e yafos. ⁴⁹ pi Chitamangimed ni kakrom e ra ked e manna u daken e ted nder tugul ban'en riy, machane ku ra m'ad. ⁵⁰ Machane fare ggan ni ir e yib u tharmiy nga but' e ireray rogon ni en nra kay e dabki yim'. ⁵¹ I gag fare ggan nma pi' e yafos, ni ir e yib u tharmiy nga but'. Fa'anra kay be' e re ggan ney mra par nib fos ndariy n'umngin nap'an. Ma re ggan ni bay gu pi' ngak e ufin u dowag, ni ir e bay gu pi' ni bochan e nge yag ni fos e girdi' nu fayleng."

⁵² Re bugithin ney e k'aring e tugthin u fithik' fa picha' nu Israel ni kar damumuwgad. Miyad fith ni lungurad, "Ra di'in me pi' e re mo'on ney e ufin u downgin ngodad ngad ked?"

⁵³ Me ga'ar Jesus ngorad, "Nggog e tin riyul' ngomed: fa'anra dab mu ked e ufin rok e en ni Fak e Girdi' mi gimed unum racha'en ma dabi yib e yafos nga fithik'med. ⁵⁴ En nra kay e ufin u dowag me unum racha'eg e ke yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak, ma gu ra faseg ko yam' ko chirofen ni tomur ko rran. ⁵⁵ Ya ufin u dowag e ir e bin riyul' e ggan, ma racha'eg e bin riyul' e garbod. ⁵⁶ En nra kay e ufin u dowag me unum racha'eg e be par u fithik'ag ma gu be par u fithik' fa'anem. ⁵⁷ En ni Chitamangiy ni be par nib fos e ke l'oegeg ku gub, ma ku ir e be tiyeg ni gub fos. Ma ku aram rogon ni en nra kayeg e ra fos ni bochag. ⁵⁸ Ere ireray fare ggan ni fa'ani yib u tharmiy nga but'; ni gathi bod fare ggan ni fa'ani kay pi chitamangimed kakrom nge mu' ma ku ra m'ad. En nra kay e biney e ggan e ra par nib fos ndariy n'umngin nap'an."

⁵⁹ Jesus e yog e re bugithin ney ko ngiyal' ni be machib riy u lan tafen e mu'ulung u Kapernaum.

Fapi Thin nma pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an

⁶⁰ Bo'or pi gachalpen ni rung'ag e re bugithin ney me lungurad, "Re machib ney e kayigi mo'maw'. Mini' e ra motoyil ko tiney e thin?"

⁶¹ Da nog ngak Jesus me nang Jesus ni pi gachalpen e yad be gun'gun' ni fan e re thin nem nike yog; ma aram me ga'ar ngorad, "Kam tafinay niged ni ngam paged gimed ni bochan e re bugithin ney? ⁶² Ra di'in an'med ni fa'an gimed ra guy e en ni Fak e Girdi' nike sul ngalang ko gin ni immoy riy? ⁶³ En nma pi' e yafos e aram fare Kan ni Thothup; ma bin kakrom i

gimed e dariy ban'en ni bfel' ni yib rok. Fapi thin ni kug weliy ngomed e yib rok fare Kan Nthothup ma re thin nem e ma pi' e yafos. ⁶⁴ Machane boch i gimmed e ka dawori mich u wan'." (Ya manang Jesus ko som'on e pi'in dabi mich u wun'rad nge en ni bayi yagnag.) ⁶⁵ Me ul ul ngay nge ga'ar, "Ri ireray fan ni kug weliy ngomed ndariy be' nrayag ni nge yib ngog ni fa'anra gathi en ni Chitamangiy e gagiyeagnag nge yag ni nge yib ngog."

⁶⁶ Bochan e re bugithin ney ni yog Jesus, ma aram e bo'or pi gachalpen nra paged nge dakur uned ngak. ⁶⁷ Ma aram me ga'ar Jesus ngak fa ragag nge l'agruw i gachalpen, "Ma gimmed, gimmed ba'adag ni ngkum paged gag ngam marod?"

⁶⁸ Me fulweg Simon Peter ni ga'ar, "Somol, i mini' e gamad ra yan ngak? Ya gur e bay fapi thin rom ni ir e ma pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak e girdi'. ⁶⁹ Ma chiney e ke mich u wun'mad ma kug nanged ni gur Fa'anem ni Gab Thothup ni nub rok Got."

⁷⁰ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Gathi gag faram e gu mel'egmed e re ragag nge l'agruw nir? Machane bay bigimed nib mo'onyan'!" ⁷¹ Ni aram e be weliy murung'agen Judas, ni fak Simon Iskariot. Ya Judas ni aram rogon ni ir reb fare ragag nge l'agruw i gachalpen Jesus e bayi yagnag Jesus.

7

I Jesus nge pi walagen ni pumo'on

¹ Tomuren e biney mi i milekag Jesus u lan yu Galile i yan; me dabuy ni nge milekag i yan u lan yu Judea, ni bochan e pi tolang ko Jew ni yad bay u rom ni yad be finey ni manga ra li'ed Jesus ngem'. ² Ma aram e ke chugur nga nap'an e Madnom ko Nochi Naun, ³ ma aram me ga'ar pi walagen Jesus ni pumo'on ngak, "Mu chuw u roy ngam man nga Judea, nge guy pi gachalpem e tin ni ga be rin'. ⁴ Dariy be' nma mithag e n'en ni be rin' ni fa'anra ba'adag ni nge gilbuguwan. I gur e ga be ngongliy e pin'ey, ere mu guy rogon nge nang e girdi' nu fayleng ni polo' murung'agem!" (⁵ Ya mus ngak fapi pumo'on ni walagen Jesus nde mich Jesus u wun'rad.)

⁶ Me ga'ar Jesus ngorad, "Dawori taw nga nap'an ni nggu wan. Gimmed e demturug e re ngiyal' i n'en ni gimmed ba'adag ni ngam marod mrayag. ⁷ Ya girdi' nu fayleng e dabiayag ni ngar fanenikayed gimmed, machane gag e yad be fanenikayeg, ni bochan e gu be yog ngorad nib tagan e ngongol rorad. ⁸ Mmarod ngam uned ko madnom. Me gag e dab gu wan* ko

* **7:8** Gag e ab gu wan; boch e babyor e bay riy ni Dab gu wan e chiney.

re madnom nem, ya dawori taw nga nap'an ni nggu wan." ⁹ I yog ngorad e re bugithin ney me par u Galile.

Jesus ni un ko fare madnod ko nochi naun

¹⁰ Fa'ani yan pi walagen Jesus ni pumo'on ko fare madnom, ma aram me ki yan Jesus ko fare madnom; nde yan u fithik' e girdi', ya yan nib mith. ¹¹ Mi i changarnag e pi tolang ko Jew Jesus ko re madnom nem, mu ur fithed ni be lungurad, "Bu uw Jesus?"

¹² Ma bo'or e girdi' ni i kathkathnag murung'agen u fithik' e pi girdi' nem ni aram urngin; ni be yog boch e girdi' ni be lungurad, "Cha'nem e be' ni bfel'." Ma boch e girdi' e lungurad, "Danga', ya be bannag e girdi'." ¹³ Machane dariy be' ni weliy murung'agen u fithik' e girdi', ni bochan e yad be tamdag ngak e pi tolang ko Jew.

¹⁴ Ke chugur ni nge taw nga lukngun fare madnom me yan Jesus ngalan e Tempel me tabab ko machib. ¹⁵ Me ri gin e pi tolang ko Jew ngak, miyad yog ni lungurad, "I di'in me nang e re mo'on ney e pin'ey ni ireray urngin ndawori un nga sukul bi'id?"

¹⁶ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "N'en ni gu be machibnag e gathi gag e yib rog, ya yib rok Got, ni ir e ke l'oegeg ku gub. ¹⁷ En nib m'agan' ngay ni nge rin' e tin ni ba'adag Got e ra nang ko tin ni gu be machibnag e yib rok Got, ara gu be weliy ni gag e thin rog. ¹⁸ Ya en ni thin rok e be weliy e be guy rogon ni nge mang ir e yog e girdi' e sorok ngak. Machane en ni be guy rogon ni nganog e sorok ngake en ni l'oeg nge yib e ba yul'yul', ma tin riyul' e be yog. ¹⁹ I Moses e pi' e Motochiyel ngomed, errogon fa danga'? Machane dariy ta'a bigimed ni be fol ko re Motochiyel nem. Mangfan ni gimed be guy rogon ni ngam thanged e fan rog?"

²⁰ Me fulweg fapi girdi' ni aram urngin ngak ni lungurad, "Ke yib i ying ba mo'onyan' ngom! Mini' e be guy rogon ni nge thang e fan rom?"

²¹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ta'reb e maang'ang ni gu ngongliy ma gimed gubin ni mgingad ngay. ²² Bochan e Moses e yog ngomed ni ngam maad'adniged pifakmed ni pumo'on (machane gathi Moses ya pi chitamangimed ni kakrom e ra tababgad ngay), ere bay n'en mi gimed maad'ad ngak bochi tir nib pagel ko chirofen ni Sabbath. ²³ Fa'an yira maad'ad ngak bochi tir nib pagel ko chirofen ni Sabbath ni bochan e nge dab nth'ab e Motochiyel rok Moses, me ere mang ni kam damumuwgad ngog ni bochan e kug chuweg e liliy rok be' nib mo'on ko chirofen ni Sabbath? ²⁴ Ere mu talgad i turguy e tin nib mat'aw nge tin nde mat'aw u rogon

e tin ni gimed be guy nga owchemed, ya ngam turguyed e tin nib mat'aw nge tin nde mat'aw u yalen e tin riyul'."

Gur i ir fare Messiah?

²⁵ Ma boch e girdi' nu Jerusalem e rogned ni lungurad, "Gathi ireray fare mo'on ni yibe guy rogon ni ngan thang e fan rok? ²⁶ Mu changargad! Ya be welthin u fithik' e girdi' ni yo'or, ma dariy be' ni be yog ban'en nib togopluw ngak! Gur kari nang e pi'in yad ma yog e thin rodad nri ir fare Messiah? ²⁷ Machane ngiyal' nra yib fare Messiah riy, e dariy be' nra nang e gin ni yib riy! Ma gadad gubin ni gadad manang e gin ni yib e re mo'on ney riy."

²⁸ Ma nap'an ni be machib Jesus u lan e Tempel me yog ni ba ga' laman ni ga'ar, "Kam nanged ko gag mini' nge gin ni gub riy? Ya gathi gub ni gag e leam rog. Ya en nike l'oegeg ku gub e ba riyul'. Gimed e da mu nanged ir, ²⁹ machane gag e gu manang ir, ya gub rok me ir e ke l'oegeg ku gub."

³⁰ Ma aram miyad guy rogon ni ngar koled ngar feked, machane dariy be' ni yag ni nge rin', ya dawori taw ko ngiyal' nike duwgiliy Got ni ngan kol. ³¹ Machane bo'or e girdi' u fithik' fapi girdi' ni aram urngin ni mich Jesus u wun'rad, me lungurad, "Fa'anra yib fare Messiah, ma gur rayag ni nge ngongliy e maang'ang ni kab pire' ko tin nike ngongliy e re mo'on ney?"

Pi matanag nnol'oegrad ni ngranod ra koled Jesus ngar feked

³² Me rung'ag fapi Farise e pi thin ney ni be kathkathnag fapi girdi' ni aram urngirad ni murung'agen Jesus, ma aram me l'oeg fapi Farise nge pi'in nib tolang ko prist boch e girdi'en e matanag ni ngranod ra koled Jesus ngar feked.

³³ Me ga'ar Jesus, "Dabki n'uw nap'an ni gu ra par romed, ma aram e bay gu wan ngak e en nike l'oegeg ku gub. ³⁴ Bay um changarniged gag, machane gathi bay kum pir'eged gag; ya gin ni bay gu wan gu par ngay e dabiya ni gimed ra yan ngay."

³⁵ Me yog e pi tolang ko Jew u fithik'rad ni lungurad, "U uw e ke chugur ni nge yan ngay ndab kud pir'eged? Gur bay yan ko pi binaw rok yu Greece ko yungi n'en ni be par piyu Israel riy ngi i machibnag piyu Greece? ³⁶ Ya keyog ni ga'ar, Bay um changarniged gag, machane gathi bay kum pir'eged gag, ma ki ga'ar, Dabiya ni ngam marod ko gin ni bay gu wan gu par ngay. Ere be mang e ren'em ni be yog?"

Yu pa' i lul' ni ran riy e ma pi' e yafos

³⁷ Ma chirofen ni ba'aram ni tomur ko madnom e ir e th'abi ga' fan. Chirofen nem e sak'iy Jesus ngalang nge yog ni

ba ga' laman ni ga'ar, "En nike yib e belel ngak e nge yib ngog nge garbod. ³⁸ Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, 'En nra gu mich u wan' e ra yib e ran u yu pa' i lul' nge yib i map' u lan ngorongoren nga but', ni ran nma pi' e yafos.'" ³⁹ I yog Jesus e re bugithin ney ni aram e murung'agen fare Kan ni Thothup nike chugur ni nge yib ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad. Re ngiyal' i nem e dawori pi' Got fare Kan ni Thothup nge yib ko girdi', ya dawor ni faseg Jesus ko yam' nge yan ko fla'ab u tharmiy.

Fapi girdi' ni aram urngirad ni ruw raba'

⁴⁰ Ma bo'or e girdi' u fithik' fapi girdi' ni aram urngirad nrung'aged Jesus ni yog e re bugithin ney me lungurad, "Re mo'on ney e riyul' ni ir fare profet!"

⁴¹ Ma boch i yad e rogned ni lungurad, "I ir fare Messiah!" Machane boch i yad e lungurad, "Fare Messiah e dabi yib u Galile! ⁴² Ya be yog fare babyor nib thothup ni fare Messiah e be' ni owchen e ganong rok David, ma yira gargeleg u lan yu Bethlehem, ni fare binaw ni i par David riy." ⁴³ Ma aram e ruw raba' e girdi' u fithik' fapi girdi' ni aram urngin ni bochan Jesus. ⁴⁴ Ma boch e girdi' e ra fineyed ni ngar koled Jesus ngar feked, machane dariy ta'abe' ni yag rok ni nge kol.

Pi'in nma yog e thin rok e pi Jew nde mich Jesus u wun'rad

⁴⁵ Me sul fapi girdi'en e matanag ngak e pi tolang ko prist nge pi Farise me fith e pi tolang ko prist nge pi Farise ngorad ni lungurad, "Mangfan nda mfeked Jesus i yib?"

⁴⁶ Me fulweg fapi girdi'en e matanag ni lungurad, "Dariy be' ni ka'a welthin ni bod rogon e re mo'on nem!"

⁴⁷ Me fith fapi Farise ngorad ni lungurad, "Mogned, ku er rogomed nike ban nagmed? ⁴⁸ Ka'am nanged bagayad e pi'in yad ma yog e thin rodad ara reb e Farise nike mich e cha'nem u wan'? ⁴⁹ Pi girdi' ney ni aray urngirad e dar nanged e Motochiyel rok Moses, ere ke bucheg Got wa'athrad!"

⁵⁰ I Nikodemus e ir bagayad; ni aram facha' ni ka'a yan i guy Jesus ko som'on. Me yog ngorad ni ga'ar, ⁵¹ "Rogon yalen ko Motochiyel rodad e dabiya ni ngad dugliyed e gechig rok be' u m'on ndawor ni pufthinnag ngan pir'eg e n'en nike bucheg."

⁵² Miyad fulweg ni lungurad, "Ere mog, ku errogon gur ni mub u Galile? Ra mpoy e babyor nib thothup ma ga ra pir'eg riy ndariy reb e profet ni ka'a yib u Galile."

8

Be' ni bpin nni pir'eg ni kar pirew be' ni gathi mabgol rok

¹ [Ma aram e ra be' me sul nga tabinaw rok, machane me yan Jesus ko burey nu Olive. ² Ri kakadbul u reb e rran riy me

sul nga Tempel. Me mu'ulung fapi girdi' ni aram urngirad nga to'oben, me par nga but' nge tabab i machib nagrads. ³ Ma pi tamchib ko Motochiel nge pi Farise e ra feked be' ni bpin i yib nga Tempel ni kan kol ni yow be par be' ni gathi mabgol rok, mi nib nsak'iynag nga p'eowcherad ni yad gubin. ⁴ Miyad yog ngak Jesus ni lungurad, "Tamchib, re pin ney e kan pir'eg ni kar pirew be' ni gathi mabgol rok. ⁵ Ma rogon ni bay ko Motochiel rodad e yog Moses nra ni pir'eg reb e bpin nike yodoroy, ma thingar ni malangnag ngem'. Uw rogon ni ga be finey?" ⁶ Rogned e re bugithin ney ni yad be guy rogon ni nge aw Jesus ko wup rodad, ya nge yag nrogned bbugithin ni nge togopluw ngak. Machane me lumel Jesus nga but' nge yol nga daken e but' ni bugul i pa' e yol ngay. ⁷ Miyad par ni yad ba sak'iy ko gin'em ni yad be fith Jesus, me puw Jesus ngalang me ga'ar ngorad, "Aromed ndawori rin' ta'reb e denen e ir e nge pag e bin som'on e malang ngak e re pin nir." ⁸ Miki lumel nga but' ngi i yol nga daken e but'. ⁹ Ma nap'an nrung'aged e re bugithin ney ni yog, ma yad gubin nranod ndaki aw ta'a bagayad, nranod ni bayi n'en me yan be' me ta'aboch miki yan bagayad, ni pi'in pi'ilal u fithik'rad e yad bm'on. Mi ni pag Jesus, ma fare pin e ka yugu bay nib sak'iy u rom. ¹⁰ Me puw Jesus ngalang me ga'ar ngak fare pin, "Bpin, karanod ngan? Dariy be' nike par ni nge gechig nigem?"

¹¹ Me fulweg ni ga'ar, "Dariy."

Me ga'ar Jesus, "Ere ku errogon gag ni dab gu gechig nigem. Mman, ma dab kum denen bayay."*

Jesus ni ir e tamilang ko girdi' nu fayleng

¹² Me non Jesus bayay ngak e girdi' ni ga'ar, "I gag e tamilang ko girdi' nu fayleng. En nra i lekege e ke yag e tamilang ko yafos ngak ma dabki yan u fithik' e lumor bi'id."

¹³ Me ga'ar e pi Farise ngak, "Aram e chiney e ga be non ni gur e ga be michegem; ma n'en ni kamog e dariy ban'en nike micheg."

¹⁴ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Danga', yugu ra gu be welthin ni fan ngog, machane n'en ni gu be yog e ba riyul', ya gu manang ko uw e gub riy ara gin ni gu be yan ngay. Da mu nanged e gin'en ni gub riy ara gin'en ni bay gu wan ngay. ¹⁵ Gimed be turguy e kireb nga daken e girdi' u rogon kanawo'en nma leam e girdi'; me gag e dab gu turguy e kireb nga daken be'. ¹⁶ Machane fa'anra nggu turguy e kireb nga daken be', ma rib riyul' ni aram rogon, ya gathi go' gag ngay;

* **8:11** Ba yo'or e babyor nge tin e babyor nni pilyeg e thin riy nga yug reb thin e dariy e yung ney riy (8:1-11); ma boch e bay u tomren Jhn 21:24; ma boch e bay u tomren e Luk 21:38; ma reb e bay u tomren e Jhn 7:36.

ya en ni Chitamangiy ni ir e ke l'oegeg ku gub e bay rog. ¹⁷ Bay ni kan yoloy u lan e Motochiel romed ni fa'anra ta'reb rogon e n'en ni yog l'agruw ni', ni yow e ngar michegew ban'en, ma n'en ni karognew e ba riyul'. ¹⁸ Gu be welthin ni gu be michegeg, ma en ni Chitamangiy ni ir e ke l'oegeg ku gub e ku errogon ir ni be micheg murung'ageg."

¹⁹ Miyad fith ngak ni lungurad, "Bu uw e Chitamam?"

Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Da mu nanged gag ma ku errogon e Chitamag nda mu nanged. Fa'an mang e gimed manangeg ma kigimed manang e Chitamag."

²⁰ I yog Jesus urngin e pin'ey ni be machib u lan e Tempel u lan fare senggil ni ir e bay fapi kahol riy ni yima yin' e salpiy ngay ni aram e kan pi'. Ma dariy be' ni yag rok ni nge kol Jesus nge fek ni bochan e dawori taw ko ngiyal' nike duwgiliy Got ni ngan kol.

Dabiyag ni ngam marod ko gin ni nggu wan ngay

²¹ Me yog Jesus ngorad bayay ni ga'ar, "Bay gu wan, ma bay um gayed gag, machane bay mm'ad u fithik' e denen romed. Dabiyag ni ngam marod ko gin ni nggu wan ngay."

²² Ma aram me yog fa pi tolang ko Jew ni lungurad, "Ke ga'ar dabiyag ni ngam marod ko gin ni nggu wan ngay. Gur fan e ren'em e bay li' ir ngem'?"

²³ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gimed e mbad u roy u but', machane gag e gub u lang. Gimmed e mbad u roy u fayleng.

²⁴ Aram fan ni fa'an kugog ngomed ni bay mm'ad u fithik' e denen romed. Bay mm'ad u fithik' e denen romed ni fa'anra dabi mich u wun'med ni 'Gag E En Ni Gag'."

²⁵ Miyad fith ni lungurad ngak, "Ere gur mini'?" Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I ir faram e kugog ngomed ko som'on. ²⁶ Bo'or ban'en nrayag ni gog u murung'agmed mu gu turguy e gechig romed. Machane en nike l'oegeg ku gub e ba riyul', ma kemus ni tin kug rung'ag rok e gu be weliy ngak e girdi' nu fayleng."

²⁷ Ma dar nanged fan ni aram e be weliy murung'agen e en ni Chitamangiy ngorad. ²⁸ Ma aram me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Ngiyal' ni bay mu tininged e en ni Fak e Girdi' ngalang e bay mu nanged ni 'Gag E En Ni Gag'; ma aram e bay mu nanged ndariy ban'en ni kug rin' ni gag e leam rog, machane kemus ni gu be yog e tin nike yog e en ni Chitamangiy ngog ni nggog. ²⁹ Ma en nike l'oegeg ku gub e bay rog; ya dawori pageg nggu par ni go' gag, ya gubin ngiyal' ma gu be rin' e tin nib m'agan' ngay."

³⁰ Pire' e girdi' ni rung'ag e pi thin ney ni yog Jesus me mich Jesus u wun'rad.

Pi'in gathi yad e sib nge pi'in yad e sib

³¹ Ma aram me yog Jesus ngak fa picha' nike mich Jesus u wun'rad ni ga'ar, "Fa'an gimed ra fol ko thin ni gu be machibnag ngomed ma aram e kari muduwgil ni kam manged pi gachalpeg; ³² ma bay mu nanged e tin riyul', ma tin riyul' e ir e bayi ayuwegmed nge dab kum pired ni gimed e sib."

³³ Miyad fulweg ni lungurad, "Gamad owchen Abraham, ma dawor gu manged sib rok be' bi'id. Ere mangfan ni ga be yog ni be lungum, Bayi ayuwegmed nge dab kum pired ni gimed e sib?"

³⁴ Me ga'ar Jesus ngorad, "Nggog e tin riyul' ngomed: urngin e girdi' ni yad be denen e ra bagayad ma kemang sib ko denen. ³⁵ Be' nib sib e gathi gubin ngiyal' ni bay i par ni ir reb i girdi'en fare tabinaw; machane be' ni fakay ko fare tabinaw e bay i par ni fakay ko fare tabinaw ndariy n'umngin nap'an. ³⁶ Ere fa'anra ayuwegmed e en ni Fak ngam pired ni gathi kigimed e sib, ma aram e kari muduwgil ni kam pired ni gathi kigimed e sib. ³⁷ Gu manang ni gimed owchen Abraham. Machane gimed be guy rogon ni ngam thanged e fan rog, ya dabumed ni ngam folgad ko tin ni gu be machibnag. ³⁸ Gu be weliy murung'agen e n'en nike dag e Chitamag ngog, machane gimed be rin' e tin ni chitamangimed e keyog ngomed."

³⁹ Miyad fulweg ngak ni lungurad, "I Abraham e chitamangimad." Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar,

"Fa'an mang e riyul' ni gimed pifak Abraham ma gimed ra rin'† e tin ni i rin'. ⁴⁰ Machane kemus ni n'en ni kug rin' e kugog ngomed e tin riyul' ni kug rung'ag rok Got. Machane kigimed be guy rogon ni ngam thanged e fan rog. I Abraham e de rin' ban'en ni bod e tin ni kam rin'ed! ⁴¹ Ya gimed e gimed be rin' e n'en ni i rin' e chitamangimed." Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Gathi gamad pifak e muchugbil. Bay e Chitamangimad nri ta'reb, ni aram Got."

⁴² Me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Fa'an mang e ri Got e chitamangimed, ma gu ra t'uf romed; ya gub rok Got ma chiney e gu bay u roy. Ni gathi gub ni gag e leam rog, ya ir e ke l'oegeg ku gub. ⁴³ Ere mangfan ndamur nanged fan e tin ni gu be yog? Bochan e dabiyaq ni gimed ra k'adan'med ngam motoyilgad ko thin nike pi' Got ngog ni nggub gog ngomed. ⁴⁴ Gimed e pifak e chitamangimed, ni fare mo'onyan', ma gimed ba'adag ni ngam folgad ko tin nib m'agan' e chitamangimed ngay. Ka nap'an ko tabolngin ni i par ni ir be' nma thang e fan rok e girdi'; dariy ba ngiyal' nike yib nga ba' roke tin riyul', ya dariy e tin riyul' rok. Ya ngiyal' nra lifith l'ugun riy e aram e be rin'

† 8:39 Fa'an mang e riyul' ni gimed . . . ma gimed ra rin; boch e babyor e bay riy ni Fa'an ra gimed . . . mu rin'ed.

ban'en nib mecham ngak, ya ir be' nma lifith l'ugun me ir e chitamngin urngin e malulifith. ⁴⁵ Gu be weliy e tin riyul', aram fan nde riyul' u wun'med e tin ni gu be yog. ⁴⁶ Mini' e aromed nrayag ni nge micheg nib kireb e rog ni bochan reb e denen ni gomanga kug rin'? Fa'anra kug weliy e tin riyul', me ere mangfan nder riyul' u wun'med e tin kug weliy ngomed? ⁴⁷ En ni yib rok Got e ma motoyil ko thin rok Got. Machane gimed e gathi mbad rok Got, aram fan ndab mmotoyilgad ko thin rok Got."

Jesus nge Abraham

⁴⁸ Me ga'ar fapi cha' nu Israel ngak Jesus, "Gathi ba riyul' ni ku gogned ni gur be' u Samaria ni keb i ying ba mo'onyan' ngom?"

⁴⁹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Dawori ying ba mo'onyan' ngog. I gag e gu be tayfan e Chitamag, machane gimed e gimed be n'ag fag. ⁵⁰ Gathi gu be gay rogon ni ngan tayfag, ya bay be' ni ir e be gayiy rogon ni ngan tayfag, ma ba fol ngog. ⁵¹ Nggog e tin riyul' ngomed: en nra fol ko thin ni pi' Got ngog ni ir e gu be yog ngomed e dabki yim' bi'id."

⁵² Me ga'ar fa pi'in nu Israel ngak, "Ke muturug u wun'mad nike ying ba mo'onyan' ngom! Ke yim' Abraham, ma ku errogon e pi profet ni karm'ad, machane ke lungum, En nra fol ko thin ni gu be yog ni pi' Got ngog e dabki yim' bi'id. ⁵³ Chitamangimad i Abraham e ke yim'; ma damur finey ni ga ba ga' ngak Abraham fa? Ma ku errogon fapi profet nra m'ad; ere ga be finey me gur mini'?"

⁵⁴ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'an mang e gag e nggu tayfag, mra gu wan gu aw ndariy fag. En ni be tayfag e en ni Chitamag — nri ir fa'anem ni kamogned ni ir e Got romed. ⁵⁵ Ri dawor mu nanged ko ir mini', machane gag e gu manang ko ir mini'. Fa'anra lungug e da gu nang ko ir mini', ma aram e gu be lifith l'ugunag ni bod gimed. Machane i gag e gu manang ko ir mini', ma gu be fol ko thin rok. ⁵⁶ Chitamangimad i Abraham e i felfelan' ni bayi guy e birog e rran, me guy me felfelan'."

⁵⁷ Me ga'ar fapi cha' ngak, "Ku dawori gaman wugem e duw yangrem — ere ka'a mu guy Abraham?"[†]

⁵⁸ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngomed. Dawor ni gargeleg Abraham ma 'Gu Bay.' "

⁵⁹ Miyad fek e malang ni ngar paged ngak; machane me mithag Jesus ir nge chuw u lan fare Tempel.

9

Jesus ni golnag be' nib mo'on nni gargeleg ma bmalmit

[†] 8:57 kamguy Abraham?; boch e babyor e bay riy ni ke guyem Abraham?

¹ Ma nap'an ni be yan Jesus me guy be' nib mo'on nni gargeleg ma bmalmit. ² Me fith pi gachalpen ngak ni lungurad, "Tamchib, cha'nem nni gargeleg ma bmalmit e mini' e puluwon e denen rok e yodoromnag? Denen rok ara denen ko gallibthir rok?"

³ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Malmit nike tay e dariy rogon ko denen rok ara denen rok e gallibthir rok. Ke malmit ya nge yag ni ngan guy gelngin Got ni nge maruwel u fithik' i downgin. ⁴ Ya thingar da ngongliyed e pi maruwel rok e en ni ir e ke l'oegeg ku gub, u n'umngin nap'an ni kab rran; ya bayi neap', ma dakuriy be' nrayag ni nge maruwel. ⁵ Ngiyal' ni gu bay u roy u fayleng e gag e tamilang ngak e girdi' nu fayleng."

⁶ Ma nap'an ni mu' i weliy rok e re bugithin ney me thuw Jesus nga daken e but' me athkuy bochu'uw i but' ngay nge barbarnag; me liyef nga ruw raba' i owchen fare mo'on, ⁷ me ga'ar ngak, "Mman ngam luknag owchem u lan fa gi Ran ni Siloam." (Fan e re ngachal ney e "Ka Nol'oeg.") Ma aram me yan fare mo'on nge luknag owchen, me sul nike guy ban'en.

⁸ Ma pi'in yad bbuguliyoror nge pi'in ur guyed ni i man ban'en u m'on ko ngiyal'ney nike guy ban'en e ra fithed ni lungurad, "Gathi ireray fare mo'on ni i par u but' ngi i man ban'en?"

⁹ Me ga'ar boch e girdi', "I ir," machane boch e girdi' e lungurad, "Danga', gathi ir, ya be' nta'reb ya'arow."

Ma aram me mang fare mo'on e ga'ar, "I gag e re mo'on nem."

¹⁰ Miyad fith ngak ni lungurad, "I di'in ma gguy ban'en?"

¹¹ Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Fare mo'on ni Jesus fithingan e barbarnag e but' nge liyef nga owcheg nruw raba', me yog ngog ni nggu wan nga Siloam nggu luknag owcheg. Ma aram mu gu wan, ma yugu nap'an ni gu luknag owcheg mu gguy ban'en."

¹² Miyad fith ni lungurad, "Ke yan e cha'nir ngan?"

Me fulweg ni ga'ar, "Da gu nang."

Pi Farise nra gayed e n'en ni rin' me chuw e malmit rok fa'anem

¹³ Miyad fek fare mo'on ni immoy nib malmit i yan ngak e pi Farise. ¹⁴ Re rran ni barbarnag Jesus e but' nge tay nga mit fare mo'on nge guy ban'en e reb e Sabbath. ¹⁵ Me ere fith e pi Farise fare mo'on bayay ko n'en ni rin' me yag ni guy ban'en. Me yog ngorad ni ga'ar, "I tay e but' nike barbarnag nga owcheg nruw raba', mu gu luknag owcheg, me ere chiney e ke yag ni gguy ban'en."

16 Me ga'ar boch i yad fapi Farise, "Re mo'on nike rin' e ren'ey e gathi yib rok Got, ya der fol ko motochiyel ko Sabbath."

Machane boch i yad e lungurad, "Ra di'in me yag ni ngongliy be' e maang'ang ni ireray rogon ni fa'anra ir be' nib tadenen?" Ma aram miyad ruw raba'.

17 Me ere ki fith fapi Farise fare mo'on bayay ni lungurad, "Kamog nike chuweg e malmit rom — kam guy ban'en, ere be lungum e ir mini?"

Me fulweg ni ga'ar, "I ir ba profet."

18 Machane fa picha' nu Israel e daburad ni nge riyul' u wun'rad ni immoy e cha'nem nib malmit ma keyag ni nge guy ban'en e chiney, nge yan i mada' ko ngiyal' nra pininged e gallibthir rok fa'anem ¹⁹ ngar fithed yow ni lungurad, "Fakmew e cha'ney? Ke lungumew e ni gargeleg ma bmalmit? Ere ke di'in nike yag ni nge guy ban'en e chiney?"

²⁰ Me fulweg e gallibthir rok ni lungurow, "Gamow manang ni ir fakmow, ma gamow manang nni gargeleg ma bmalmit.

²¹ Machane da gu nangew e n'en ke rin' ma keyag ni nge guy ban'en e chiney, ma da gu nangew e en ke chuweg e malmit rok. Ere mfithed; ya ke ilal, nrayag ni nge fulweg lungumed!"

²² I yog e gallibthir rok e re bugithin ney ya kar tamdaggow ngak fapi cha' nu Israel; ya ke mu' i duwgiliy rok fa picha' ni yad ma yog e thin nu Israel ni fa'anra yog be' ni Jesus fare Messiah, ma aram e dabki yib ngalan tafen e mu'ulung bi'id.

²³ Aram fan ni ga'ar e gallibthir rok, "Ke ilal; ere mfithed!"

²⁴ Mu kur pininged fare mo'on nni gargeleg ma bmalmit nge yib ngorad me lungurad ngak, "Mog u mit Got ntin riyul' e ngam weliy! Gamad manang nre mo'on nem i Jesus e reb e tadenen."

²⁵ Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Da gu nang ko ir reb e tadenen ara danga'. Machane ta'are n'en ni gu manang e ba'aray: ug moy ni gub malmit, ma chiney e ke yag ni gguy ban'en."

²⁶ Miyad fith ngak ni lungurad, "Mang e rin' ngom? I kuni'eg owchem ma gguy ban'en?"

²⁷ Me fulweg ni ga'ar, "Ke m'ay i yog rog ngomed, ma dabumed ni ngam motoyilgad ko n'en ni kugog. Ere mang ni gimed ba'adag ni ngkum rung'aged bayay? Sana ku er rogomed ni gimed ba'adag ni ngam manged boch pi gachalpen?"

²⁸ Miyad yog e thin nib kireb ngak me lungurad, "I gur gachalpen e cha'nem; ma gamad e gamad pi gachalpen Moses. ²⁹ Gamad manang ni welthin Got ngak Moses; ma re mo'on nem e mus ko gin ni yib riy ma da gu nanged!"

³⁰ Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Uw rogon e biney! Da mu nanged e gin ni yib riy machane ke chuweg e malmit rog!
³¹ Gadad manang ni Got e dar ma motoyil ngak e pi'in yad ba tadenen; ya ma motoyil ngak e pi'in yad ma tayfan ma yad ma rin' e tin ni ba'adag ni ngar rin'ed. ³² Ka nap'an ni sum e fayleng ma dawor nrung'ag ni ka'a ngongliy be' owchen be' nni gargeleg ma bmalmit ke guy ban'en; ³³ fa'anra de yib e re mo'on ney rok Got, ma dariy ta'a ban'en nrayag ni nge rin'."

³⁴ Miyad fulweg ngak ni lungurad, "I gur e ni gargel nigem ngan chuguluyem u fithik' e denen ma ga be guy rogon ni ngam machib ngomed?" Ma aram miyad chuweg u lan tafen e mu'ulung.

Man laniyan' ni yima tay ko thin rok Got

³⁵ Me rung'ag Jesus ni kar chuweged fa'anem u lan tafen e mu'ulung. Me pir'eg Jesus fa'anem me ga'ar ngak, "Ke mich u wun'um e en ni Fak e Girdi'?"

³⁶ Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Mog ngog ko ir mini', nge yag ni mich u wun'ug!"

³⁷ Me ga'ar Jesus ngak, "Kam guy, me ir e en ni be non ngom e chiney!"

³⁸ Me ga'ar fare mo'on, "Somol, ke mich u wun'ug!" Me ragbug nga but' u p'eowchen Jesus.

³⁹ Me ga'ar Jesus, "Ku gub ngaray nga fayleng ni nggu ki'eg e girdi' ni fan e pi'in yad bmalmit e ngar guyed ban'en, ma pi'in yad be guy ban'en e ngar malmitgad."

⁴⁰ Ma boch e Farise ni bay rok u rom e rrung'aged e re bugithin ney nike yog, miyad fith ni lungurad, "Mog ga be finey ni kimus ngomad ma gamad bmalmit fa?"

⁴¹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'an mang e gimed bmalmit me ere de kireb e romed; machane ba kireb e romed ni bochan e ke lungumed e gimed be guy ban'en."

10

Fanathin ni murung'agen bran' i saf

¹ "Nggog e tin riyul' ngomed: en ni dabi yan u langan e mab nga fithik' bran' i saf, machane me yan nga fithik'rad u yugu bang u daken p'ebugul e yoror e be' nib moro'ro' fa be' nma moro'ro' u fithik' e yargel. ² Ma en nra yan u langan e mab nga fithik' fare ulung i saf e eram e en ni ir e ma gafaliy fapi saf. ³ En nma matnagiy langan e garog e bing e garog ngak fa'anem, ma fapi saf e rrung'aged laman ni be pining fithingan e saf rok ntata'reb, me fekrad nga wuru' e yoror. ⁴ Ma nap'an ni fekrad nga wuru' e yoror me m'on rorad, mi i lay fapi saf u keru', ya yad manang laman. ⁵ Ma dab ra leked yugu be'; ya yad ra mil rok, ya dar nanged laman."

⁶ I weliy Jesus e re fanathin ney ngorad, machane dar nanged fan e n'en ni be weliy murung'agen ngorad.

Jesus ni ir fa'anem ni bfel' rogon nma gafaliy e saf

⁷ Ma aram me ga'ar Jesus bayay, "Nggog e tin riyul' ngomed: i gag fare mab ni fan ngak e saf. ⁸ Urngin e pi'in nabad ni yad mm'on rog e yad e moro'ro' nma mith, nge pi'in nma moro'ro' u fithik' e yargel, machane fapi saf e dar motoyilgad ngorad. ⁹ I gag e re mab nem. En nra yib ngog nge yan ngalan e yoror e ra thap; bay yib ngalan e yoror me sul nga wuru', me pir'eg e pan ni nge kay. ¹⁰ Ma fare moro'ro' e be yib ni kemus ni bochan e nge iring e saf, me li' ngem' me kirebnag. Me gag e ku gub ni bochan e nge yag e yafos ngorad, ni yafos nike yan i mus ngarogon.

¹¹ "I gag fa'anem ni bfel' rogon ni gu ma gafaliy e saf. En nma gafaliy e saf ni bfel' rogon e dabisiyeg ni nge yim' ni fan ko fapi saf. ¹² Re mo'on ni kan pi' puluwon ni nge maruwel ni gathi ir be' nma gafaliy e saf ma gathi ir e fak fapi saf e ra guy ba wolf nike yib me pag fapi saf nge mil; me yib e wolf i leag e saf me weregrad. ¹³ Ma fare mo'on nni pi' puluwon ni nge maruwel e mil, ya ir e kemus ni be' nni pi' puluwon ni nge maruwel ma dariy amthun fapi saf u wan'. ¹⁴⁻¹⁵ I gag fa'anem ni bfel' rogon ni gu ma gafaliy e saf. Rogon ni manangeg e en ni Chitamangiy ma gu manang e en ni Chitamangiy e ku aram rogon ni gu manang e saf rog ma yad manangeg. Ma dab gu siyeg ni nggum' ni fan ngorad. ¹⁶ Bay yugu boch e saf ni saf rog, machane dar moyed u fithik' e tiney e saf. Ere thingar kug fekrad i yib; ya bay ra matealgad nga lungug, miyad peth ko tiney ngar pired nta'ab ran' i saf ma ta'abe' e be gafaliyrad.

¹⁷ "En ni Chitamangiy e gub t'uf rok, ni bochan e dab gu siyeg ni nggu pi' e pogofan rog ni fan e ngku ni pi' ngog bayay. ¹⁸ Dariy be' nra chuweg e pogofan rog. Ya gu ra pi' ni gag e lanin'ug. Ya bay mat'wug ni gu ra pi' e pogofan rog, ma bay mat'wug ni gu ra fulweg ngog. Ireray e n'en nike yog e Chitamag ngog ni nggu rin'."

¹⁹ Ma aram miki ruw raba' fa pi'in nu Israel bayay, ni bochan e pi thin ney. ²⁰ Ya bo'or i yad e yad be ga'ar, "Bay ba mo'onyan' nike ying ngak! Ma ke aliliy! Ere mang ni gimed be motoyil ngak?"

²¹ Ma boch i yad e yad be ga'ar, "Be' nib mo'on nike yib i ying ba mo'onyan' ngak e dabiya ni nge welthin ni aray rogon! Ra di'in me yag rok ba mo'onyan' ni nge chuweg e malmit rok e girdi'?"

Yu Israel nra dabuyed Jesus

²² Me taw nga nap'an ni ngan madnomnag u Jerusalem e ngiyal' nni fulweg e altar nu Tempel ngarogon; ma ngiyal'nem e nap'an e garbeb. ²³ Nap'an ni be yan Jesus u lan e beranda ko Tempel, nike lunguy e Beranda ku Solomon, ²⁴ me mu'ulung yu Israel ngak ngar cholngobiyed miyad fith ni lungurad, "Uw n'umngin nap'an ni ngam tem ni ga be maruwar u wun'mad? Mog ngomad e tin nib riyul': i gur fare Messiah fa danga'?"

²⁵ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ke m'ay i yog rog ngomed, machane der riyul' u wun'med e thin ni gu be yog. Pi maang'ang ni gu be ngongliy ni Chitamag e pi' mat'wug ni nggu rin' e be yogneg; ²⁶ machane dabumed ni nggu mich u wun'med, ya gathi gimed e saf rog. ²⁷ Saf rog e yad ma rung'ag lungug, ma gum nangrad, ma yad ma lekeg. ²⁸ Kug pi' e yafos ni dariy n'umngin nap'an ngorad ni aram e dab kur m'ad; ma dariy be' nrayag ni nge lagrad rog. ²⁹ En ni Chitamangiy ni ir e ke pi'rad ngog e dariy be' ni ba ga' ngak, ma dariy be' nrayag ni nge lagrad rok e Chitamag ni ir e be ayuwegrad. ³⁰ Chitamag nge gag e gamow ba ta'reb."

³¹ Ma aram miki feng fapi cha' nu Israel e malang ni ngar paged ngak. ³² Me ga'ar Jesus ngorad, "Bo'or e ngongol ni bfel' ni kug rin' u p'eowchemed ni Chitamag e pi' ngog ni nggu rin'; ere bin ngan u fithik' e ngam malang niked gag ni bochan?"

³³ Me fulweg fa picha' nu Israel ngak ni lungurad, "Gathi gamad ba'adag ni nggu malang niked gur ni bochan reb fapi ngongol ni bfel' ni kam rin', machane bochan rogon ni kam n'ag fan Got! Ya gur e kemus ni gab girdi', machane ga be guy rogon ni ngam tiyem ni gur Got!"

³⁴ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Bay ni kan yoloy ngalan e Motochiel romed, ni ga'ar Got, 'Gimed e pi got.' ³⁵ Gadad manang ni n'en ni be yog e babyor nib thothup e ba riyul' ndariy n'umngin nap'an; i pining Got e pi got ngak e pi'in ni pi' e thin rok ngorad. ³⁶ Mi gag e en ni Chitamangiy e duwgilyeg nge l'oegeng nggub ngaray nga fayleng. Ere ke di'in ma kamogned ni kug n'ag fan Got ni bochan e kugog ni Fak Got gag? ³⁷ Fa'anra dagur rin' e ngongol rok e Chitamag, me ere dariyfan ni nggu mich u wun'med. ³⁸ Ma fa'anra gu be rin', ma yugu ra dagur mich u wun'med, ma susun e nge mich u wun'med e ngongol ni gu be rin', nge yag nri mu nanged ni en ni Chitamangiy e bay u fithik'ag, mi gag e gu bay u fithik' e en ni Chitamangiy."

³⁹ Mu ku yad guy rogon bayay ni ngar koled ngar feked, machane me thay u pa'rad.

⁴⁰ Miki sul Jesus bayay nge yan i th'ab e lul' ni Jordan nga baraba' nge yan ko fa gin'en ni i tawfe John riy, me par u rom.

⁴¹ Me yib e girdi' ngak ni pire'. Miyad yog ni lungurad, "I John e da i ngongliy e pi maang'ang, machane urngin e tin ni weliy ni murung'agen e re mo'on ney e yigo'o ba riyul'." ⁴² Ma aram e bo'or e girdi' ko gin'em ni mich Jesus u wun'rad.

11

Yam' ni tay Lazarus

¹ Be' nib mo'on ni Lazarus fithingan, ni i par u lan yu Bethany, e yib e m'ar ngak. Mu Bethany e eram e re binaw nma par Maria nge walagen i Martha riy. (² Ma cha'nem i Maria e eram fa'anem ni pu'og fare florida nga daken e rifrif u ay Somol nruw raba' me faley nga piyan lolugen; ma aram e en ni walagen ni Lazarus e ke yib e m'ar ngak.) ³ Me pi' fa gali ppin ni walagen e thin nge yan ngak Jesus ni lungurow, "Somol, fare fager rom nrrib t'uf rom e ke yib e m'ar ngak."

⁴ Ma nap'an ni rung'ag Jesus me yog ni ga'ar, "Ke yib e m'ar ngak Lazarus, machane wenegan e liliy ni keb ngak e dabi yan i aw ni yam'; ya ke yodorom ni fan e nganog e sorok ngak Got, me ir e ngkunog e sorok ngak Fak Got riy."

⁵ Me Jesus e rib t'uf Martha rok, nge Maria ni walagen Martha, nge Lazarus. ⁶ Ma fa'ani rung'age thin nike yib e m'ar ngak Lazarus miki par Jesus l'agruw e rran ko gin ni ba'aram ni bay riy. ⁷ Ma aram me ga'ar ngak pi gachalpen, "Marod ngad sulod nga Judea."

⁸ Me fulweg pi gachalpen ni lungurad, "Tamchib, dawori n'uw nap'an ni finey fa picha' nu Israel ni ngar malang nixed gur; me ere kam finey ni ngam sul ngaram?"

⁹ Me ga'ar Jesus, "Ra reb e rran ma ragag nge l'agruw e awa ni bay riy fa? Ma fa'anra yan be' nib rran ma dabi tun ay, ya be guy e tamilang ko re fayleng ney. ¹⁰ Machane fa'anra yan nneap' mra tun ay, ya dariy e tamilang rok." ¹¹ I yog Jesus e re bugithin ney me ul ul ngay ni ga'ar, "Fager rodad i Lazarus e ke mol, machane bay gu wan gu pug."

¹² Me fulweg pi gachalpen ni lungurad, "Somol, fa'anra be mol ma bayi gol."

¹³ Machane aram e be yip' Jesus fan nike aw e fan rok Lazarus; ma yad be finey ni aram e be yog Jesus ni be mol Lazarus. ¹⁴ Ma aram me ri yog Jesus ngorad nrrib tamilang ni ga'ar, "Ke aw e fan rok Lazarus; ¹⁵ machane bochmed ma aram fan ni kug felan' ngay nda ug moy rok, ya nge yag ni gu mich u wun'med. Ere ngdarod ngak."

¹⁶ Mi Thomas (ni yima pining Athlog ngak) e yog ngak e pi'in yad ni gachalpen Jesus ni ga'ar, "Gadad gubin ni ngad uned ngak Tamchib, ya ngad uned ngak ko yam'!"

Jesus ni ir owchen e fos ko yam' nge yafos

¹⁷ Ma nap'an ni taw Jesus, me pir'eg ni nga aningeg e rran nap'an ni kan mu' i chibgiliy Lazarus. ¹⁸ Ma yu Bethany e ba lich nga l'agruw e mayel mal'afngin u Jerusalem; ¹⁹ ma aram e pire' e girdi' nu Israel ni karbad ni ngar guyed Martha nge Maria ni ngar puruy'gad ngorow ni bochan e yam' nike tay walagrow ni pumo'on.

²⁰ Ma fa'ani rung'ag Martha ni be yib Jesus, me yan ni ngar mada'gow; me par Maria u tabinaw. ²¹ Me ga'ar Martha ngak Jesus, "Somol, fa'an mang e um moy u roy, ma dawori yim' walageg! ²² Machane gu manang ni mus ko chiney ma demturus e tin ni ga ra ning ngak Got mra pi' ngom."

²³ Me yog Jesus ngak ni ga'ar, "Bay ni faseg walagem ko yam'."

²⁴ Me fulweg Martha ni ga'ar, "Gu manang ni bay ni faseg ko yam' ko chirofen ni ir e tomur ko rran."

²⁵ Me yog Jesus ngak ni ga'ar, "I gag owchen e fos ko yam' nge yafos. Yigu ra ke yim' be' ni gub mich u wan' mra fos; ²⁶ ma en nra i par nib fos ni gub mich u wan' e dabki yim' bi'id. Ke mich u wun'um e re bugithin ney fa dawor?"

²⁷ Me fulweg ni ga'ar, "Somol, erregon! Ke mich u wun'ug ni gur fare Messiah, ni Fak Got gur, ni fa'ani ir e nge yib nga fayleng."

Meyor ni tay Jesus

²⁸ Ma nap'an ni mu' i yog rok Martha e re bugithin ney me sul nge pining walagen ni bpin i Maria u fithik' e girdi' nga orel me weliy ngak ni ga'ar, "Fare Tamchib e ke yib ma be fithem." ²⁹ Ma fa'ani rung'ag Maria e re bugithin nem me sak'iy ngalang nge yan nib gurgur ni ngar mada'gow. (³⁰ Ma dawori taw Jesus ngalan binaw, ya kabay ko gin nra mada'gow Martha riy.) ³¹ Ma picha' nu Israel ni ur moyed rok Maria u naun ni yad be puruy' ngak e ra leked ko ngiyal' nra guyed ni sak'iy ngalang nge yan nga waen nib gurgur. Ya kar fineyed ni nge yan ko gin ni ka ni yan nchibgiliy fare yam' ngay ngi i yor u rom.

³² Ma fa'ani taw Maria ko gin ni bay Jesus riy me guy, me yan i paraw u to'oben i ay Jesus nga but'. Me ga'ar, "Somol, fa'an mang e um moy u roy, ma dawori yim' walageg!"

³³ I guy Jesus Maria ni be yor, nge fapi cha' nu Israel ni yad be lek ni ku yad be yor; me ri taganan'. ³⁴ Me fithrad ni ga'ar, "Bu uw e gin'en ni kam marod mchibgiliyed ngay?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Moy, Somol, ngam guy."

³⁵ Me yor Jesus. ³⁶ Ma aram me yog fa picha' nu Israel ni lungurad, "A mu guyed nga feni t'uf Lazarus rok!"

³⁷ Machane me yog boch i yad ni lungurad, “Gathi ir fa’anem ni chuweg e malmit rok fare mo’on? Ere gur dabiyaq rok ni nge tay Lazarus ni dabi yim’?”

Lazarus nni faseq

³⁸ Me yib e kireban’ nib gel ngak Jesus bayay, me yan ko fa gin ni kan chibgiliy fa’anem riy, nib yiy ni kan ning nga ba gaf i malang. ³⁹ Me yog Jesus ni ga’ar, “Mu chuweged e re gaf i malang nir!”

Mi Martha, ni ir e walagen fa’anem ni kem’ e fulweg ni ga’ar, “Somol, ra yib gol’ochngin nib kireb. Ya ke gaman aningeg e rran nchibgiliy!”

⁴⁰ Me ga’ar Jesus ngak, “Gathi gog ngom faram ni ga ra guy e tin nrayag ni nge rin’ Got ni yira ngat ngay ni fa’anra mmich Got u wun’um?” ⁴¹ Miyad chuweg fare gaf i malang u langan fare yiy. Me sap Jesus ngalang me ga’ar, “Chitamag, kari mmagaer, ni ga be rung’ag lungug. ⁴² Gu manang ni gubin ngiyal’ ni ga ma rung’ag lungug, machane kugog e re bugithin ney ni bochan e pi girdi’ ney ni yad bay u roy, ni fan e nge mich u wun’rad ni gur e ka mol’oegeg ku gub.” ⁴³ Ma nap’an ni mu’ i yog rok e re bugithin ney me pong ni ba ga’ gaman ni ga’ar, “Lazarus, moy nga waen!” ⁴⁴ Me yib fare yam’ nga waen, ni kan ing pa’ nruw raba’ nge ay ko mad ko gum’eyag, ma ka ni bachiy bangi mad nga owchen. Me yog Jesus ngorad ni ga’ar, “Mpithiged e mad u downgin nge yan.”

Jesus nt’ar liyben

(Matthew 26:1–5; Mark 14:1–2; Luke 22:1–2)

⁴⁵ Ma bo’or boch i yad fapi cha’ nu Israel ni fa’an rabad ni ngar guyed Maria nra guyed e n’en ni ngongliy Jesus, me mich Jesus u wun’rad. ⁴⁶ Machane boch i yad e ra sulod ngak fapi Farise ngrogned ngorad e n’en nike ngongliy Jesus. ⁴⁷ Ma aram me yan fapi Farise nge pi tolang ko prist ngar puruy’gad girdi’en e mu’ulung rorad me lungurad, “Mang e ngad rin’ed? Ya ke yo’or e maang’ang nike ngongliy e re mo’on nem! ⁴⁸ Fa’anra da paged ngi i yodorom ma urngin e girdi’ ni bayi mich e cha’nem u wun’rad, ma aram me pigicheal e am nu Roma ngar kireb nigned e Tempel nge nam rodad!”

⁴⁹ Ma bagayad ni Kaifas fithingan ni ir fare Prist ni Th’abi Ga’ e re duw nem e ga’ar, “Dariy ban’en ni gimed manang! ⁵⁰ Der pat nga lanin’med ni kabfel’ ni ngam paged ta’abe’ nge yim’ ni fan ngak e girdi’ ko bin ni ngan kirebnag e re nam ney ni polo’?” ⁵¹ Machane bin riyul’ riy e de yog e re bugithin ney ni ir e sum u laniyan’; ya ba’aray rogon, i ir fare Prist ni Th’abi Ga’ e re duw i n’em, ma aram e be yi’ynag nike chugur ni nge yim’ Jesus ni fan ngak piyu Israel, ⁵² ni gathi kemus ni go’ yad

e fan ngorad, machane ku fan e ngan ta'ab girdi'nag urngin pifak Got ni yad ba wear u fayleng.)

⁵³ Ma fa picha' nu Israel ni yad ma tay murung'agen e girdi' nu Israel e ka chirofen nem i yan ngam'on e ur puruy' nigned rogon e n'en nra rin' me yag nli' Jesus ngem'. ⁵⁴ Aram fan ndakiyag ni ngi i milekag Jesus u lan yu Judea nder mith, me chuw nge yan ngabangi ban'en nib chugur ngabangi ted ni *desert* u bbinaw ni Efraim fithingan, ni ir e ra pired pi gachalpen riy.

⁵⁵ Ma aram e ke chugur e madnom ni Paluk'af rok piyu Israel, me yan e girdi' ni pire' u arow i yan nga tolang nga Jerusalem, ni ngan ngongliy rogoy ngan be'ech ni ka yalen ni yima rin' u m'on ko re madnom nem. ⁵⁶ Ma aram mu ur changar nigned Jesus, ma nap'an nra mu'ulunggad ngalan e Tempel mu ur fithed yad u fithik'rad ni be lungurad, "Uw rogon ni gimed be finey? Sana dabi yib ko re madnom ney fa?" ⁵⁷ Ma aram e ke werereg e pi tolang ko prist nge pi Farise e thin ni fa'anra manang be' e gin ni bay Jesus riy ma thangri yog ngorad ngranod ra koled ngar feked.

12

Jesus nni gapgepnag u Bethany

(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

¹ Nel' e rran ni kabay ngam'on ko madnom ni Paluk'af me yan Jesus nga Bethany ko fare binaw nma par Lazarus riy, ni ir fare mo'on ni yim' me faseg Jesus ko yam'. ² Ma kar ngongliyed bmur ni nge mang bmadnom ngak u rom, me un Martha i f'oth e ggan rok e girdi', ma bay Lazarus nike par nga tebel ni yow Jesus. ³ Me ere fek Maria ba florida nrib tolang puluwon nreb e pint urngin, nni ngongliy ko *nard*, me pu'og nga daken e rifrif u ay Jesus nruw raba', me faley nga piyan lolugen. Me nad bon fare florida nrib fel' bon u lan fare naun. ⁴ Ma reb i gachalpen Jesus, ni aram Judas Iskariot — ni aram e cha' ni ir e nge yagnag Jesus ngan kol — e ga'ar, ⁵ "Mangfan nda ni pi' e re florida nem ni chuway' ndalip mir'ay e salpiy ni wasey nib silber puluwon mi ni werereg u pa' e pi'in gafgow?" ⁶ I yog e re bugithin ney ni gathi bochan e ba t'uf e pi'in yad ba gafgow rok, machane bochan e ir be' nib moro'ro'; ya ir e ma fek tafen e salpiy rorad mma iring boch e salpiy riy.

⁷ Machane me yog Jesus ni ga'ar, "Dab mu kireb nigned laniyan' e re pin n'ey! Mpaged ya ke cha'riy e tin ni bay rok ni fan ko chirofen ni ngan chibgiliyeg riy. ⁸ Ya pi'in gafgow e gubin ngiyal' ma yad bay romed, machane gag e gathi gubin ngiyal' ni bay ug par romed."

Lazarus nt'ar Liyben

⁹ Ma girdi' nu Israel ni pire' ni pire' e rrung'aged ni bay Jesus u lan e binaw nu Bethany, ma aram miyad yan ngaram; nranod ni gathi kemus ni bochan Jesus, machane ku bochan e ngar guyed Lazarus, ni ir fa'anem ni fulweg Jesus e yafos ngak ke fos ko yam'. ¹⁰ Ma aram me puruy'nag e pi tolang ko prist rogon e n'en nra rin' mu kun li' Lazarus ngem', ¹¹ ya bo'or piyu Israel ni yad be chuw rorad be mich Jesus u wun'rad ni bochan Lazarus.

Felfelan' ni taye girdi' ngak Jesus ko ngiyal' ni yan riy ngalan yu Jerusalem

(Matthew 21:1–11; Mark 11:1–11; Luke 19:28–40)

¹² Me yan i reb e rran riy ma fapi girdi' ni aram urngirad ni pire' ni pire' ni karbad ko fare madnom ni Paluk'af e rrung'aged ni be yib Jesus i yib nga Jerusalem. ¹³ Ma aram miyad th'ab yuwan e fal'tir ngranod i yan nga wuru' e binaw ni ngar mada'gad Jesus ni yad be tolul ni be lungurad, "Ke sorok Got! I Got e nge ayuweg e en ni ir e ke yib ni owchen Somol! I Got e nge ayuweg e en ni pilung nu Israel!"

¹⁴ Me pir'eg Jesus ba gamanman ni dongki me af nga daken, ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

¹⁵ "Dab mu tamdag i gur e binaw nu Zion!

Ya chiney e be yib e pilung rom i yib ngom,
nike af nga daken ba dongki ni kab bitir."

¹⁶ Ma re ngiyal' i nem e de nang pi gachalpen fan e pi thin nem; machane nap'an ni faseg Got Jesus ko yam' me yan Jesus ko fla'ab nga tharmiy, ma aram me yib ngan'rad nike yog e babyor nib thothup e re bugithin ney ni murung'agen, ma kar rin'ed e ren'em ni fan ngak.

¹⁷ Ma fapi girdi' ni yad pire' ni fa'ani ur moyed rok Jesus me faseg Jesus Lazarus ko yam' me pining nge yib u lan fare low nga waen e ra weliyed ko girdi' i yan urngin e tin kar guyed nike rin' Jesus. ¹⁸ Aram fan ni yan e girdi' ni aram urngirad ni ngar mada' niged Jesus — ni bochan e kar rung'aged e re maang'ang nem nike ngongliy. ¹⁹ Ma fapi Farise e urogned u fithik'rad ni be lungurad, "Dakuriy ban'en nrayag ni ngad rin'ed! A mu guyed, ke thum e girdi' nu fayleng yad be lek!"

Boch girdi'en yu Greece ni ur gayed Jesus

²⁰ Ma immoy boch piyu Greece u fithik' e pi'in nranod nga Jerusalem ni ngar uned ko meybil ko ngiyal' ni bay fare madnom riy. ²¹ Miyad yib ngak Filip (ni be' u Bethsaida, nib binaw ni bay u lan yu Galile) me lungurad ngak, "Gamad ba'adag ni gamad ra guy Jesus."

²² Me yan Filip nge yan i weliy ngak Andrew, miyow cheag ngranow rognaw ngak Jesus. ²³ Me fulweg Jesus ngorow ni

ga'ar, "Ke taw ko fare awa ni ngan pi' e fla'ab ni ba ga' ngak e en ni Fak e Girdi' min tayfan. ²⁴ Gu be yog e tin nib riyul' ngomew: ba awochngin e *wheat* e yugu ra i par ni ka ta'ab awoch ni fa'anra dab nin' nga fithik' e but' nge pil nge wod, ya fa'anra pil ma aram e ra pi' e awoch ni pire'. ²⁵ En nra t'uf rok e biro' e pogofan e ra thay rok, ma en nra dabuy e biro' e pogofan ko biney e tamilang e ra par rok ni fan ko yafos ndariy n'umngin nap'an. ²⁶ En ni ba'adag ni nge pigpig ngog e thangri un ngog, ya en ni tapigpig rog e bay i par rog ko gin ni gu bay riy. Ya Chitamag e ra tayfan e cha' nma pigpig ngog."

Jesus ni weliy murung'agen e yam' ni bayi tay

²⁷ "Chiney e ke magaf lanin'ug — susun e mang e nggog? Gur nge lungug, 'Chitamag, dab mpag e re awa ney nge yib ngog'? Machane aray fag ni ku gub, bochan e nggu mada'nag e gafgow ni bay u lan e re awa ney. ²⁸ Ah Chitamag, mu tayfan fithingam!"

Me ere yib ba lam u tharmiy nga but' ni ga'ar, "Kug tayfan ma bay kug rin' bayay."

²⁹ Ma fapi girdi' ni aram urngirad ni yad ba sak'iy u rom e rrung'aged e re lam nem me lungurad, "Ke chub e dirra'!" Ma boch e girdi' e lungurad, "Ke non ba engel ngak!"

³⁰ Machane me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Fare lam nike non e gathi fan ngog, ya fan ngomed. ³¹ Chiney e aram e kan turguy e gechig ko fayleng; chiney e bay nluf pa' e en ni ir e be gagiye'gnag e girdi' nu fayleng. ³² Ngial' ni yira tiningeg ngalang u fayleng, e bay gu girengiy urngin e girdi' ngog." (³³ I yog e re bugithin ney ni be yip' fan e mit i yam' ni bayi gafgow riy.)

³⁴ Me fulweg fapi girdi' ni aram urngirad ni lungurad, "Motochiel rodad e be yog ngodad ni fare Messiah e ra par nib fos ndariy n'umngin nap'an. Ere mang ni kamog ni en ni Fak e Girdi' e thingar ni tining ngalang? I mini' e cha'nir ni Fak e Girdi'?"

³⁵ Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Bayi par fare tamilang u fithik'med nib n'uw boch nap'an. N'en ni gimed be rin' e ngam rin'ed ko ngial' ni kabay e tamilang romed, nge dabi yib e lumor nga dakenmed; ya cha' nma par u fithik' e lumor e der nang e gin ni be sor ngay. ³⁶ Ere nge mich u wun'med fare tamilang ko ngial' ni kabay romed, nge yag ni mmanged girdi'en e re tamilang nem."

Girdi' nde mich Jesus u wun'rad

Nga tomuren nike yog Jesus e re bugithin ney me pagrad nge yan i mith rorad. ³⁷ Yugu aram rogon nike ngongliy

urngin e pi maang'ang ney u p'eowcherad, machane de mich Jesus u wun'rad, ³⁸ ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ni ga'ar:

"Somol, i mini' e ke mich u wan' e thin rom ni kug weliyed?

I mini' e ke dag Somol gelngin ngak ke guy?"

³⁹ Ireray fan nde yag ni nge mich Jesus u wun'rad ya ki yog Isaiah ni ga'ar:

⁴⁰ "I Got e ke upunguy lan owcherad.

ma ke ning lanin'rad,

ya nge dabiyaq ni guy owcherad ban'en,

ma lanin'rad e dabiyaq ni nge nang fan,

ke ga'ar Got, gathi bay ra pigichealgad ngog

ni ngug gol nagraq."

⁴¹ I yog Isaiah ni profet e re bugithin ney ni bochan e guy e fla'ab rok Jesus, me weliy murung'agen.

⁴² Machane yugu aram rogon ma bo'or e girdi' nma yog e thin u Israel ni mich Jesus u wun'rad, machane bochan e pi Farise ma aram e de yag ni ngar weliyed rogon e leam rorad u fithik' e girdi', ni bochan e yad be magarnag nrichay minog ngorad ndab kur uned ngalan tafen e mu'ulung. ⁴³ Ya kab t'uf rorad ni ngar fel'gad u laniyan' e girdi' ko bin ni ngar fel'gad u laniyan' Got.

Thin rok Jesus ni bayi turguy e gechig

⁴⁴ Me welthin Jesus ni ba ga' laman ni ga'ar, "Cha' nra gu mich u wan' e gathi go' gag e kug mich u wan', ya ku errogon nike mich u wan' e cha' nike l'oegeg ku gub. ⁴⁵ Ma cha' nra guyeg, e ku errogon nike guy e cha' nike l'oegeg ku gub. ⁴⁶ Ku gub nga fayleng ni gag e tamilang, ni urngin e girdi' ni gu ra mich u wun'rad e dab kur pired u fithik' e lumor. ⁴⁷ Cha' nra rung'ag e thin rok Got ni gu be weliy ma dabi fol riy, e dab gu turguy e gechig rok, ya ku gub ni gathi nggu turguy e gechig ko girdi' nu fayleng, machane ku gub ni nggu thapegrad ngak Got. ⁴⁸ Cha' nra dabuyeg ma dabi fol ko thin rok Got ni gu be yog e bay be' ni ir e bayi turguy e gechig rok. Fare thin ni kug weliy e ir e bayi turguy e gechig rok ko chirofen ni tomur ko rran! ⁴⁹ Er rogon, ya dawor gu weliy ban'en ni gag e gu leamnag, machane en ni Chitamangiy ni ir e ke l'oegeg ku gub e ir e keyog ngog e tin nthingar gu weliy. ⁵⁰ Ma gu manang ni tin ke yog e ir e ma fek e yafos ndariy n'umngin nap'an i yib ko girdi'. Ere tin kugog e ir e pin'en nike weliy e en ni Chitamangiy ngog ni nggog."

13

I Jesus ni luknag e rifrif u ay pi gachalpen

¹ Chirofen ney e eram e rofen ni bay ngam'on ko madnom ni Paluk'af. Ma manang Jesus nike taw nga nap'an ni nge chuw ko re fayleng ney nge yan ngak e en ni Chitamangiy. Gubin ngiyal' ni yugu ma par nib t'uf rok e pi'in yad e tirok' e girdi' u fayleng, ma yigi i par ni yad ba t'uf rok nge yan i mada' ko tomur.

² Ma aram e bay Jesus nge pi gachalpen ni yad be abich ko blayal'. Ma ke mu' i tay rok mo'onyan' nga laniyan' Judas, ni fak Simon Iskariot, ni ir e nge yagnag Jesus.* ³ Ma manang Jesus ni en ni Chitamangiy e ke pag fan urngin ban'en ngak; ma manang ni yib rok Got ma bay sul ngak Got. ⁴ Ma aram me sak'iy Jesus ngalang u tebel, me luf e thal ni wuru' e mad rok, me bachiy bangi tawol nga lukngun. ⁵ Me pu'og boch e ran ngalan baraba' i ban'en ni yima maluknag ayiy ngay me tabab i maluknag e rifrif u ay pi gachalpen me faley e rifrif u ayrad ko fa gi tawol nike bachiy nga lukngun. ⁶ Me taw ngak Simon Peter, ni aram e cha' ni yog ngak ni ga'ar, "Somol, ngam luknag e rifrif u eg?"

⁷ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Da mu nang e chiney fan e n'en ni gu be rin', machane bayi reb e rran ma ga nang fan."

⁸ Me ga'ar Peter, "Ri dab mu luknag e rifrif u eg!"

Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Fa'anra dab gu luknag e rifrif u em ma dab kum mang reb i gachalpeg."

⁹ Me fulweg Peter ni ga'ar, "Somol, ere gathi kemus ni rifrif u eg e ngam luknag! Ya ngu'um luknag pa'ag nruw raba' nge lolugeg!"

¹⁰ Me yog Jesus ni ga'ar, "Cha' nike maluk e ke be'ech downgin ndab ki maluk, ma kemus ni rifrif u ay e nge maluknag. Gimmed gubin ni kam be'echgad — machane ta'abe' e dawor." (¹¹ Ya manang Jesus e en ni ir e bayi yagnag; aram fan ni ga'ar, "Gimmed gubin ni kam be'echgad, ma ta'abe' e dawor.")

¹² Ma nap'an ni mu' i luknag e rifrif u ayrad me yin' Jesus e thal ni wuru' e mad rok nga daken me sul nge par nga tagil' u tebel. Me fith ngorad ni ga'ar, "Kam nanged fan e n'en ni ka fini gu rin' ngomed? ¹³ Gimmed ma pining Tamchib nge Somol ngog ma bmat'aw ni gimmed be rin', ya gag. ¹⁴ I Gag e Somol romed nge Tamchib romed, ma ka fini gu mu' i luknag e rifrif u ayimed. Ere nge bigimmed mi i luknag e rifrif u ay bigimmed. ¹⁵ Ya kug dag ngomed e n'en ni ngu'um rin'ed ngomed, ya nge yag ni mrin'ed nri bod rogon e n'en ni ka fini gu rin' ngomed. ¹⁶ Nggog e tin riyul' ngomed: dariy reb e sib ni ba ga' ngak e masta rok; ma dariy be' nnol'oeg ni ba ga' ko en ni ir e l'oeg.

* **13:2** Fare Mo'onyan'...e yagnag Jesus; ara Fare Mo'onyan' e ke duwgiliy ni Judas, ni fare mo'on ni fak Simon Iskariot, e nge yagnag Jesus.

¹⁷ Re bugithin ney nib riyul' e kam nanged e chiney, fa'an gimed ra maruwel ngay mra um pired ni gimed ba felfelan'!

¹⁸ "Gathi gimed gubin ni gu be weliy murung'agmed; gu manang e pi'in kug mel'egrad. Machane thangri yib i m'ug nib riyul' e tin ke yog e babyor nib thothup nike ga'ar, 'Fare mo'on ni i kay e ggan rog e ke cheal ke togopluw ngog.' ¹⁹ Gu be yog e re bugithin ney ngomed e chiney u m'on riy ndawori m'ug ni bochan e nge yib i m'ug me mich u wun'med ni Gag E En Ni Gag. ²⁰ Gu be yog e tin nib riyul' ngomed: ra yan be' ni mol'og rog ngak be' me felfelan' fa'anem ngak nike yib, ma ku aram e n'en ke rin' ngog; ma en nra rin' ngog ni aray rogon e ke rin' ngak e en ni ir e ke l'oegeg ku gub."

Jesus ni weliy ni bay ni yagnag

(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

²¹ Fa'ani mu' Jesus i yog e re bugithin ney, me yib e taganan' ngak nib gel me ga'ar ngorad, "Nggog e tin riyul' ngomed: bay bigimed ni bayi yag nige."

²² Me chachangar pi gachalpen u owcherad, ni kari balyan-gan'rad ko arorad ni ir e be yog murung'agen. ²³ Ma bay bagayad fa picha', ni gachalpen nrib t'uf rok Jesus, nike par nga but' ni ir e mmigid ngak Jesus. ²⁴ Me fanathin Simon Peter ngak u owchen ni be ga'ar, "Mu fith ngak ko mini' e cha' ni be weliy murung'agen."

²⁵ Ma aram me lech facha' ni ir reb i gachalpen i yan nga baraba' i to'oben Jesus me fith ni ga'ar, "Somol, i mini'?"

²⁶ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Bay gu lthag e flowa ko n'en ni yibe lthag ngay nge mu' mu gu pi' ngak; ma aram e cha' ni ir." Me fek bangi flowa nge lthag nga fithik' fa pin'em, nge mu' me pi' fa gi flowa ngak Judas, ni Simon Iskariot e chitamngin.

²⁷ Ma nap'an ni kay Judas fa gi flowa, me ying Satan ngak. Me yog Jesus ngak ni ga'ar, "Mu gur nigem ngam rin' e n'en nthingar mu rin'!" ²⁸ Ma dariy bagayad fa pi'inem ni yad bay u tebel ni nang fan e n'en ke yog Jesus ngak Judas. ²⁹ Bochan e Judas e mmil fan fare tutuw ntafen e salpiy ngak, ma aram me finey boch pi gachalpen Jesus nike yog Jesus ngak Judas ni nge yan i chuwi'y e tin ni nge yag ngorad ni fan ko fare madnom, ma fa'anra danga' me ere keyog ngak ni nge pi' ban'en ngak e pi'in gafgow.

³⁰ Me fek Judas fa gi flowa nge kay me yan nga waen ni ka chingiyal' nem. Ma ngiyal'nem e ke neap'.

Bin be'ech e motochiyel

³¹ Ma nap'an ni yan Judas, me yog Jesus ni ga'ar, "Chiney e ke yib i m'ug nike tay Got fan e en ni Fak e Girdi', chiney e ke yib i m'ug ni yibe tayfan Got u daken e en ni Fak. ³² Ma

fa'anra ke yib i m'ug ni yibe tayfan Got u daken e en ni Fak, me ere Got e bayi tayfan e en ni Fak e Girdi', ma bayi rin' e chiney. ³³ Pifakag, dabki n'uw nap'an mu gu pagmed. Bay um gayed gag; machane nggog ngomed e chiney e n'en ni kugog ngak piyu Israel ni fa'an ke lungug ngorad, 'Dabiyag ni ngam marod ko gin ni bay gu wan ngay.' ³⁴ Ngggu pi' reb e motochiel nib be'ech ngomed, nge bigimed me t'uf bigimed rok. Rogon ni um pired ni gimed ba t'uf rog, e aram rogon nthingar um pired nra bigimed ma ba t'uf rok bigimed. ³⁵ Fa'anra um pired nib t'uf bigimed rok bigimed, ma aram e urngin e girdi' ni yad ra nang ni gimed pi gachalpeg."

*Jesus ni weliy ni bayi mithag Peter ni manang Jesus
(Matthew 26:31–35; Mark 14:27–31; Luke 22:31–34)*

³⁶ Me fith Simon Peter Jesus ni ga'ar ngak, "Somol, u uw e ngam man ngay?"

Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Dabiyag ni ngam un ngog e chiney ko gin ni nggu wan ngay; machane bayi reb e rran ma ga lekeg."

³⁷ Me fith Peter ni ga'ar, "Somol, mangfan ndabiyag ni nggu un ngom e chiney? Gu ra pi' e pogofan rog ni fan ngom!"

³⁸ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Rayag ni mpi' e pogofan rom ni fan ngog? Nggog e tin riyul' ngom: ra dawori chochol e nimen ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg."

14

I Jesus ni ir e kanawo' ni yan ngak e chitamangiy

¹ Me ga'ar Jesus ngorad, "Dabi magafan'med ma dabi wagatey lanin'med. Nge mich Got u wun'med, mu kug mich u wun'med. ² Pire' e senggil ni bay u lan e naun rok e Chitamag, me ere nggu wan gu ngongliy tagil'med. Fa'an mang e gathi aram rogon ma dab gog ngomed e re bugithin ney. ³ Ma nap'an ni gu ra yan gu ngongliy tagil'med, ma bay gu sul nggu fekmed, ni aram e bay um pired ko gin ni gu bay riy. ⁴ Gimed manang rogon mi gimed thap ko gin ni nggu wan ngay."

⁵ Me ga'ar Thomas ngak, "Somol, da gu nanged e gin ni ngam man ngay; ere ra di'in ma gamad nang e kanawo' ni nggubad riy ma gamad thap ngay?"

⁶ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "I gag e kanawo', me gag e tin riyul', me gag e yafos; dariy be' nrayag ni nge yan ngak e en ni Chitamangiy ya kemus ni gag e ra yan rog ngak." ⁷ Me ga'ar ngorad, "Kam nanged gag e chiney, ere bay kum nanged e Chitamag; ma chiney i yan ngam'on e kam nanged, ma kam guyed."

⁸ Me ga'ar Filip ngak, "Somol, mu dag ngomad e en ni Chitamangiy; me fel' u wun'mad."

⁹ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Filip, ke n'uw nap'an ni kug par romed ni gimed gubin; ere ka dawor mu nange? Cha' nike guyeg e ke guy e en ni Chitamangiy. Ere mang ni be lungum, 'Mu dag ngomad e en ni Chitamangiy'?" ¹⁰ Filip, der mich u wun'um ni gu bay u fithik' e en ni Chitamangiy ma en ni Chitamangiy e bay u fithik'ag?" Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Fapi thin ni kugog ngomed e gathi gag e ke yib rog. En ni Chitamangiy ni be par u fithik'ag e be ngongliy e maruwel rok. ¹¹ Ere nge mich u wun'med ni gu bay u fithik' e en ni Chitamangiy ma en ni Chitamangiy e bay u fithik'ag. Ma fa'anra danga', ma nge mich u wun'med ni bochan e pi ngongol ni gu be ngongliy. ¹² Nggog e tin riyul' ngomed: en nra gu mich u wan' e ra rin' e pin'en ni gu be rin' ri ireray rogon, ka ba ga' e tin nra rin' ni bochan e bay gu wan ngak e en ni Chitamangiy. ¹³ Ma gu ra rin' e pin'en ni gimed ra ning nga fithingag; ya ngan tayfan e en ni Chitamangiy u daken e en ni Fak. ¹⁴ Fa'an gimed ra ning ban'en ngog u fithingag ma ri gu ra rin'.

Jesus ni yog fare Kan Nthothup ni bay yib

¹⁵ "Fa'an gu ra t'uf romed, ma gimed ra fol ko tin kug ta'chiylen ngomed. ¹⁶ Bay gu wenig ngak e en ni Chitamangiy, nge pi' yug reb e Taayuw ngomed, ni bayi par romed ndariy n'umngin nap'an. ¹⁷ Ir fare Kan ni Thothup, ni ir e bayi tamilangnag e tin riyul' u murung'agen Got. Ma girdi' nu fayleng e dabiya ni nge yag ngorad, ya dabiya ni ngar guyed ara ra nanged ir. Machane gimed e gimed manang ir, ni bochan e bayi par romed ngi i par u fithik'med.

¹⁸ "Dab gu pagmed ngam pired ni go' gimed; ya bay kug sul ngomed. ¹⁹ Dabki n'uw nap'an ma dabki guyeg e girdi' nu fayleng, machane gimed e bay mu guyed gag; bay gu par ni gub fos, ere ku er rogomed ni bay kum pired ni gimed ba fos. ²⁰ Bayi taw ko chirofen nem, ma bay mu nanged ni gu bay u fithik' e Chitamag, ma gimed bay u fithik'ag, ni bod rogog ni gu bay u fithik'med.

²¹ "En nra fel' u wan' e tin kug ta'chiylen ngomed me fol riy, e ireram e cha' ni gub t'uf rok. Chitamag e ra t'ufeg e cha' ni gub t'uf rok; ma ku er rogog ni ra t'uf rog mu gguy rogon nge nange."

²² Me ga'ar Judas (ni gathi Judas Iskariot), "Somol, uw rogon ni ngam guy rogon nggu nanged gur ma dabi nangem e girdi' nu fayleng?"

²³ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "En ni gub t'uf rok e ra fol ko thin rog. Ra t'uf rok e Chitamag, ma Chitamag nge gag e gamow ra yib ngak nggu pirew rok. ²⁴ Ma en nda gu t'uf rok e der ma fol ko thin rog. Fapi thin ni kug weliy ngomed kam

rung'aged e gathi thin rog, ya yib rok e en ni Chitamangiy, ni ir e ke l'oegeg ku gub.

²⁵ “Kugog ngomed e re bugithin ney ko ngiyal' ni kug bay romed. ²⁶ Ma en ni bay i ayuwegmed e aram fare Kan Nthothup ni en ni Chitamangiy e bayi l'oeg nge yib ni owcheg, ma bayi fil urngin ban'en ngomed, me ayuwegmed nge mit ngomed urngin e tin kug weliy ngomed.

²⁷ “Nggu tay e gapas nge par romed; nggu pi' e gapas rog ngomed. Dab gu pi' ngomed ni bod rogon nma rin' e girdi' nu fayleng. Dabi magafan'med ma dabi wagagey lanin'med; ma dab mu tamdaggad. ²⁸ Kam rung'aged ni kugog ngomed ni bay gu wan romed, machane bay kug sul ngomed. Fa'anra gub t'uf romed, ma gimed ra felfelan' ngay ni bay gu wan ngak e en ni Chitamangiy, ya ir e ka ba ga' ngog. ²⁹ Kugog ngomed e re bugithin ney e chiney u m'on ko ngiyal' ni bay yib i m'ug riy, ni bochan e nge yib i m'ug mu gu mich u wun'med. ³⁰ Dabkiyag ni ngu'ud nonod, ya en ni be gagiyeagnag e girdi' nu roy u fayleng e be yib. Dariy gelngin ni nge gagiyeag nige. ³¹ machane girdi' nu fayleng e thingar ra nanged nib t'uf rog e en ni Chitamangiy; aram fan ni kug rin' urngin ban'en ni bod rogon nige yog ngog.

“Mu sak'iygad ngad chuwgad u roy.”

15

Jesus e ir e bin riyul' i kenggin e grape

¹ “I gag e bin riyul' i kenggin e *grape*, ma Chitamag e ir e be ayuweg e woldug ni *grape*. ² Urngin i pa'ngig nder k'uf e ma th'ab, mma tamilangnag owchen urngin i pa'ngig ni be yib wom'ngin, ni fan e nge tamilang owchen nge yib wom'ngin ni pire'. ³ Ma gimed e kan mu' i tamilangnag owchemed, ni aram e kam be'echgad ni bochan fapi thin ni kug weliy ngomed. ⁴ Mpired ni gimed ba peth ngog, mu gu par ni gub peth ngomed. Fa'anra dab mpired ni gimed ba peth ngog ma dabiya ni nge yib wom'engimed, ni bod rogon pa'ngin e *grape* ndabiya ni nge yib wom'ngin ni fa'anra dabi par nib peth nga kenggin.

⁵ “I gag kenggin e *grape*, ma gimed papa'ngin. En nra par u fithik'ag, mu gu par u fithik'an, e bo'or wom'ngin nra yib; ya dariy ban'en nrayag romed ni fa'anra da mpethgad ngog. ⁶ En ni dabi par u fithik'ag e yira n'ag, nge mororoy ni bod ba pa'ngin e *grape*; papa'ngin e *grape* ni aram rogon e yira kunuy nga nin' nga mit e nify nge yik'. ⁷ Fa'anra mpired u fithik'ag, me par e thin rog u fithik' i lanin'med, ma aram e gimed ra ning e tin ni gimed ba'adag, min pi' ngomed. ⁸ Ara' rogon min tayfan e en ni Chitamangiy ni fa'anra yib wom'ngimed ni

pire'; aray kanawo'en mi gimed mang pi gachalpeg. ⁹ Gimed ba t'uf rog nri bod rogon ni gub t'uf rok e en ni Chitamangiy; ere mpired ni gimed ba t'uf rog. ¹⁰ Fa'an gimed ra fol ko tin kug ning chiylen ngomed, ma gimed ra par ni gimed ba t'uf rog, ni bod rogon ni kug fol ko tin ni ning e Chitamag chiylen ngog gu be par ni ku gub t'uf rok.

¹¹ "Kugog e re bugithin ney ngomed ni bochan e nge par e felfelan' rog u fithik' i lanin'med, nge yan i mus ngarogon e felfelan' romed. ¹² Ba'aray e n'en ni nggu ning chiylen ngomed: nge bigimed me t'uf bigimed rok, ni bod rogon ni gimed ba t'uf rog. ¹³ Rogon nib th'abi t'uf rok be' e pi tafager rok e nge pi' e pogofan rok ni fan ngorad. ¹⁴ Ma gimed e pi tafager rog, ni fa'an gimed ra rin' e tin kug ning chiylen ngomed. ¹⁵ Aram e dab kugog ni gimed e tapigpig rog, ya be' nib tapigpig e de nang e n'en ni be ngongliy e en ni masta rok. Machane nggog ni gimed e tafager rog, ni bochan e kug weliy ngomed urngin e tin kug rung'ag rok e Chitamag. ¹⁶ Gathi gimed e mmel'eged gag; ya gag e kug mel'egmed kug turguymed ni ngam marod nge yib wom'engimed ni pire' ni fa mit i wom'ngin nma par ni dabi kireb bi'id. Ma en ni Chitamangiy e demturug e n'en ni gimed ra ning ngak u fithingag mra pi' ngomed. ¹⁷ Ere ba'aray e n'en ni ir e nggu ning chiylen ngomed ni be lungug: nge bigimed me t'uf bigimed rok."

Fanenikan rok e girdi' nu fayleng

¹⁸ "Fa'anra fanenikaymed e girdi' nu fayleng, ma thingar mu nanged ni gag e som'on ni ar fanenikayed gag. ¹⁹ Ya fa'an manga mmil famed ngak e girdi' nu fayleng, me ere gimed ra t'ufroke girdi' nu fayleng, ya kam manged girdi'rad. Machane kug mel'egmed u fithik' e girdi' nu fayleng, ni gathi kigimed boch i yad; ireray fan nike fanenikaymed e girdi' nu fayleng. ²⁰ Mu ted fanmediyan ko n'en ni kugog ngomed: Dariy reb e sib ni ba ga' ngak e masta rok. Fa'anra kar gafgow nixed gag, ma bay kur gafgow nixed gimed; ma fa'anra kar folgad ko thin rog, ma bay kur folgad ko thin romed. ²¹ Machane urngin e pin'ey ni bay rrin'ed ngomed ni bochan e gimed girdi'eg; ya dar nanged e en ni ir e ke l'oegeg ku gub. ²² Fa'an mang e da gub gu welthin ngorad ma dabi yan i aw nib kireb e rorad ko denen ni kar ngongliyed; machane rogon nike yan i aw e chiney e dakuriy e tawey rorad ko denen ni kar ngongliyed. ²³ En nra fanenikayeg e ku errogon nike fanenikay e Chitamag. ²⁴ Fa'an mang e da gu ngongliy e pin'en u fithik'rad ndariy ta'abe' ni ka'a rin' ma dabi yan i aw nib kireb e rorad ko denen ni kar ngongliyed; machane rogon nike yan i aw e chiney e kar guyed e n'en ni kug ngongliy

ma kar fanenikayed gag nge Chitamag. ²⁵ Machane thangri aw ni aray rogon, ya nge yib i m'ug nib riyul' e tin kan yoloy ngalan e Motochiyel rorad ni ga'ar, 'Kar fanenikayed gag ndariy tapgin.'

²⁶ "Fare Taayuw e bay yib, ni aram fare Kan ni Thothup nma dag e tin riyul', ni bay yib rok e en ni Chitamangiy. Bay gu pi' rok e Chitamag nge yib ngomed, me ir e bayi weliy murung'ageg. ²⁷ Ma ku errogon gimed ni bay mu weliyed murung'ageg, ya kab kom'on ni um uned ngog ke mada' ko chiney.

16

¹ "Kugog ngomed e re bugithin ney ni bochan e nge dab mu thaygad ko michan' romed. ² Bay rogned ndab kum uned ko mu'ulung u tafen e mu'ulung rorad. Ma bayi taw nga ba ngiyal' ni en nra thang e fan romed e bayi finey nra rin' ni aram rogon ma aram e be pigpig ngak Got. ³ Bay rrin'ed e pin'ey ngomed ya dawor ra nanged e en ni Chitamangiy ara gag. ⁴ Machane kugog ngomed e re bugithin ney, ya nge yan i taw nga nap'an ni ngar rin'ed e pin'ey me yib ngan'med ni kugog ngomed."

Maruwel ni nge tay e Kan Nthothup

"Da ka'a gog e pin'ey ngomed ko som'on, ya gu bay romed. ⁵ Machane chiney e nggu wan ngak e en nike l'oegeg ku gub; machane dariy bigimed nike fitheg ni ga'ar, U uw e ngam man ngay? ⁶ Me ere chiney ni kug weliy ngomed e ke taganan'med. ⁷ Machane nggog e tin riyul' ngomed: kabfel' ngomed ni gu ra yan, ya fa'anra dab gu wan, ma en ni nge ayuwegmed e dabi yib ngomed. Ma fa'an gu ra yan ma gu ra pi' nge yib ngomed. ⁸ Ma ngiyal' nra taw riy e ra dag ko girdi' nu fayleng ni yad be oloboch u murung'agen e denen, ngu murung'agen e tin nib mat'aw, nge rogon nma turguy Got e gechig. ⁹ Yad be oloboch u murung'agen e denen, ni bochan e dagur mich u wun'rad; ¹⁰ ngu murung'agen e tin nib mat'aw, ni bochan e bay gu wan ngak e en ni Chitamangiy ma aram e dab kum guyed gag; ¹¹ nge rogon nma turguy Got e gechig, ya en ni be gagiyeagnag e girdi' u roy u fayleng e ke mu' Got i duwgiliy e gechig rok.

¹² "Ka bo'or ban'en ni nggu weliy ngomed, machane yugu ra yo'or ngomed e chiney. ¹³ Ngiyal' nra yib fare Kan Nthothup nma dag e tin riyul' e bayi pow'iymed ngam nanged urngin e tin riyul'. Gathi tin be leamnag e ra weliy ngomed, ya tin ke rung'ag e ra weliy ngomed, mra weliy ngomed e pin'en ni bay yib. ¹⁴ Bayi tayfag, ya bayi fek e tin ni nggog ngomed nge weliy ngomed. ¹⁵ Urngin e tin ni bay ko Chitamag e fenag; aram fan

ni kugog ni bayi fek fare Kan Nthothup e tin bay gu pi' ngak nge weliy ngomed."

Kireban' nge felfelan'

¹⁶ "Dabki n'uw nap'an ma aram e dab kum guyed gag; ma bayi n'uw nap'an boch mikigimed guyeg."

¹⁷ Me ga'ar boch i gachalpen ngak boch i yad, "Mangfan e re bugithin nem nike yog ngodad ni dabki n'uw nap'an ma dab kuda guyed, ma bayi n'uw nap'an boch makagad guy. Ma mangfan nike ga'ar, 'Ren'ey e bochan e nggu wan ngak e Chitamag.' " ¹⁸ Miyad fithrad rorad ni lungurad, "Mangfan e re bugithin nem ndab ki n'uw nap'an? Dad nanged fan e n'en ni be yog!"

¹⁹ Me nang Jesus ni yad ba'adag ni ngar fithed, ma aram me ga'ar ngorad, "Ke lungug dabki n'uw nap'an ma dab kum guyed gag, ma aram e bayi n'uw nap'an boch nga tomuren mikigimed guyeg. Ireray e n'en ni gimed be fithmed riy fa? ²⁰ Nggog e tin riyul' ngomed; bay um yorgad ma gimed be dololoy', machane girdi' nu fayleng e bay ra felfelan'gad; ma gimed e bayi kireban'med; machane kireban' romed e bayi piliyeg ko felfelan'. ²¹ Ra be n'en ni nge gargelnag be' ni bpin reb e bitir me yib magaren ngak, ni bochan e re awa ni nge gafgow riy e ke taw, machane nap'an nra gargeleg fare tir me pag talin e gafgow nike tay, ya ke felfelan' nike gargeleg reb e bitir nga fayleng. ²² Ere ku ireray e n'en ni bay mu rin'ed: chiney e ke kireban'med, machane bay kug guymed bayay, ma bay mfelfelan'gad, ni fa mit nem e felfelan' ndariy be' nrayag ni nge fek romed.

²³ "Ra taw ko chirofen nem ma dakuriy ban'en ni bay mfithed ngog. Nggog e tin riyul' ngomed: tin ni gimed ra ning ngak e en ni Chitamangiy u fithingag e ra pi' ngomed. ²⁴ Ka faram i yib ke mada' ko chiney ma dawor mu ninged ban'en u fithingag; ere mu ninged me yag ngomed nge yan i aw ngarogon e felfelan' romed."

Gel ngak e fayleng

²⁵ "Kugog ngomed e pin'ey u fithik' e fanathin. Machane bayi taw nga ba ngiyal' ni gathi bay kug welthin ngomed u fithik' e fanathin, machane bay gu weliy murung'agen e en ni Chitamangiy ngomed nib tamilang. ²⁶ Ra taw ko chirofen nem ma bay mu ninged e tin ni ngam ninged ngak u fithingag; ma dagur yog ni bay kug wenignag ban'en ngak ni fan ngomed, ²⁷ ya en ni Chitamangiy e gimed ba t'uf rok. Gimed ba t'uf rok ni bochan e gub t'uf romed ma ke mich u wun'med ni gub rok. ²⁸ Ku gub rok e en ni Chitamangiy

ngaray nga fayleng; me ere chiney e bay gu chuw u roy u fayleng nggu sul ngak e en ni Chitamangiy.”

²⁹ Ma aram me yog pi gachalpen ngak ni lungurad, “A mu guy, chiney e kam welthin ngomad nrib tamilang, ni gathi ka ga be non u fithik’ e fanathin. ³⁰ Kug nanged e chiney ni urngin ban’en ma ga manang; ndakuriy fan ni nge fith be’ ban’en ngom. Ya ireray e ren’en nike micheg u wun’mad ni mub rok Got.”

³¹ Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Kug mich u wun’med e chiney? ³² Bay ba ngiyal’ ni bay yib, nike taw e chiney, ni ireram e ngiyal’ ni bay mu wergad, nge bigimed me yan nga tafen, mi gimed pageg nggu par ni go’ gag. Machane gathi go’ gag ni bay gu wan gu par, ya en ni Chitamangiy e bay rog. ³³ Kugog e re bugithin ney ngomed ni bochan e nge pagan’med ni fan e kad ta’ab girdi’gad. Bayi gafgow nagmed e fayleng. Machane dab mu rusgad! Ya kug gel ko fayleng!”

17

Jesus ni yibilay pi gachalpen ngak Got

¹ Fa’ani mu’ i yog e re bugithin ney rok Jesus, me sap ngalang me ga’ar, “Chitamag, ke taw ko fare awa. Mu gilnag buguwan Fakam, me gilnag Fakam buguwam. ² Ya kam pi’ gelngin ni nge gagiyeagnag urngin e girdi’, ni bochan e nge yag ni pi’ e yafos ndariy n’umngin nap’an ngak e pi’in kam pi’rad ngak. ³ Ba’aray ara’ e yafos ndariy n’umngin nap’an: ni aram e nge nangem e girdi’ ni kari mmus ni gur e bin riyul’ e Got, miyad nang ko mini’ Jesus Kristus, ni ir e kam l’oeg ke yib. ⁴ Kug gilnag buguwam u fayleng; ma kug mu’nag e maruwel ni mpi’ ngog ni nggu rin’. ⁵ Chitamag! Mu gilnag buguwag u p’eowchem e chiney, ni fare gilbuguwan ni immoy rog nnap’an ni ug moy rom ko ngiyal’ ndawor ni sunumeg e fayleng riy.

⁶ “Kug weliy murung’agem ngak e pi’in kam pi’rad ngog u fayleng ni yad e ur pired nib mil farad ngom, me gur e kam pi’rad ngog. Ma kar folgad ko thin rom, ⁷ me ere chiney e kar nanged ni urngin ban’en ni mpi’ ngog e gur e yib rom. ⁸ Ya kug weliy ngorad e thin ni mog ngog ni nggog ngorad kar folgad riy, ma kar nanged nriyul’ ni gub rom, ma ke mich u wun’rad ni gur e ka mol’oegeg ku gub.

⁹ “Gu be yibilayrad ngom. Gathi gu be yibilay e fayleng machane gu be yibil ni fan ngak e pi’in kam pi’rad ngog, ya kar manged girdi’em. ¹⁰ Urngin e tin ni bay rog e fanam, ma urngin e tin ni bay rom e fenag; ma buguwag e kan nang rorad. ¹¹ Ere chiney e bay gub ngom; ni aram e kug chuw u fayleng, machane yad e ka yad bay u fayleng. Chitamag

ni gab thothup! Mu yororiyrad nga gelngin fithingam, ni fare ngachal ni kam tunguy ngog,* nge yag nra pired ni kar ta'rebgad ni bod rogon gur nge gag ni gadow ba ta'reb. ¹² Ya ngiyal' ni ug moy rorad e ug ayuwegrad rok e mo'onyan' nga gelngin fithingam, ni fare ngachal ni kam tunguy ngog. Ug yoror rorad, ma dariy ta' bagayad nike malog, ya kemus ni fa'anem ni nge malog e ke malog — ya nge yib i m'ug nib riyul' e tin ke yog e babyor nib thothup. ¹³ Ere chiney e bay gub ngom, ma kugog e pi thin ney u roy u fayleng ni fan e nge yag e felfelan' rog ngorad nge yan i mus ngarogon. ¹⁴ Kugog ngorad e thin rom ni mpi' ngog ma ke fanenikayrad e girdi' nu fayleng, ya gathi yad girdi'en e fayleng, ni bod gag ni gathi gag e girdi' nu fayleng. ¹⁵ Ma gathi gu be wenignag ngom ni ngam fekrad ngar chuwgad u fayleng, machane gu be wenignag ngom ni ngam ayuwegrad rok Fa'anem nib Kireb. ¹⁶ Gathi yad e girdi' nu roy u fayleng ni bod gag ni gathi gag e girdi' nu fayleng. ¹⁷ Mu fil ngorad e tin nib riyul', ni er e thin rom ngam pingegrad ngay ngar pired ni girdi'em. ¹⁸ Ku gol'oegrad ni ngranod nga fithik' e girdi' nu fayleng ni bod rogon ni kam l'oegeg ku gub nga fithik' e girdi' nu fayleng. ¹⁹ Ngggu pi'eg ngom ni bochrad, ni fan e ngkur manged girdi'em.

²⁰ "Gathi kemus ni yad e gu be yibilayrad ngom, ya ku erogon e pi'in kug mich u wun'rad ni bochan e thin rom ni kar weliyed ngorad. ²¹ Chitamag! Gu be wenignag ngom ni ngam ayuwegrad ngar pired ni yad gubin ni kar ta'rebgad. Mu ayuwegrad ngar pired u fithik'dow ni bod rogon ni ga bay u fithik'ag ma gu bay u fithik'am. Mu ayuwegrad ngar ta'rebgad, nge yag ni mich u wan' e girdi' nu fayleng ni gur e kam l'oegeg ku gub. ²² Kug pi' ngorad fare fla'ab ni mpi' ngog ni fan e nge yag nra pired ni kar ta'rebgad ni bod rogodow ni gadow ba ta'reb: ²³ ni gu bay u fithik'rad ma ga bay u fithik'ag nge yag ni ngar pired ni kar ta'rebgad, nge yag ni nang e girdi' nu fayleng ni gur e kam l'oegeg ku gub ma yad ba t'uf rom ni bod rogon ni gub t'uf rom.

²⁴ "Chitamag! Kam pi'rad ngog, ma gub adag ni ngar pired rog ko gin ni gu bay riy, nge yag nra guyed e fla'ab rog, ni fare fla'ab ni mpi' ngog; ya dawor ni sunumeg e fayleng, ma gu be par ni gub t'uf rom. ²⁵ Chitamag ni gab mat'aw! Girdi' nu fayleng e dawor ra nanged gur, machane gag e gu manangem, ma tiney e girdi' e kar nanged ni gur e kam l'oegeg ku gub. ²⁶ Kug weliy murung'agem ngorad kar nanged gur, ma bay kug rin' i yan ni aray rogon, ni bochan e rogon ni gub t'uf rom

* **17:11** Mu yororiyrad nga gelngin fithingam, ni fare ngachal ni kam tunguy ngog; boch e babyor e bay riy ni Gelngin fithingam e bayi yororiye e pi'in kam pi'rad ngog.

e ngki yag ngorad, me yag ni gu par u fithik'rad."

18

Jesus nni kol

(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

¹ Ma nap'an ni mu' Jesus ko meybil me un pi gachalpen ngak ngar th'abed fare lul' ni Kidron fithingan nga baraba'. Ma bay ba chuwo' i gek'iy u rom nni yung ni yima l'angag fithik', me yan Jesus nge pi gachalpen ngay. ² Mi Judas, ni ir e yagnag Jesus, e manang e gin'em, ya ke yo'or yay ni mu'ulung Jesus nge pi gachalpen ngay. ³ Ma aram me yan Judas ko gin'em nike un ba ulung i salthaw ngak nge bochi matanagen e Tempel ni pi'rad e pi tolang ko prist nge pi Farise, ranod ni kar feked talin e cham, nge magal, nge nifiy. ⁴ Ma manang Jesus urngin ban'en ni bay nrin' ngak; ma aram me thay ngam'on me ga'ar ngorad, "I mini' e gimed be gayiy?"

⁵ Miyad fulweg ni lungurad, "I Jesus nu Nazareth."

Me ga'ar, "I gag ir."

Mi Judas, ni ir e yagnag Jesus e bay u fithik'rad ni yad ba sak'iy. ⁶ Ma nap'an ni ga'ar Jesus ngorad, "I gag ir," miyad sul nga wuryal miyad thig nga but'. ⁷ Me fithrad Jesus bayay ni ga'ar, "I mini' e gimed be gayiy?"

Miyad yog ni lungurad, "I Jesus nu Nazareth."

⁸ Me ga'ar Jesus, "Ke m'ay i yog rog ngomed ni gag ir, fa'anra i gag e gimed be gayeg, me ere mpaged e tin ni ba'aray e girdi' ngranod." (⁹ I yog e re bugithin ney ni bochan e nge yib i m'ug nib riyul' e thin ni fa'ani yog ni ga'ar, "Chitamag, dariy ta' bagayad fa pi'in ni mpi' ngog nike malog.")

¹⁰ Ma bay ba saydon rok Peter; me girengiy me toy ngak e sib rok fare Prist ni Th'abi Ga' nge luf e ba' ni mat'aw i yuwan tel. I Malkus fithingan e re sib nem. ¹¹ Me ga'ar Jesus ngak Peter, "Mu sulweg e saydon rom nga tafen! Ga be finey ndab ku gu unum e n'en ni bay ko fare kap ni aram e gafgow nike pi' e Chitamag ngog?"

Jesus nni fek nga p'eowchen Annas

¹² Me kol fare ulung i salthaw nge en nib tolang rorad nge pi matanagen e Tempel ni girdi' nu Israel Jesus, miyad m'ag, ¹³ miyad fek ngak Annas nsom'on, ni ir e chitamngin e re pin nleengin Kaifas, mi Kaifas e ir fare Prist ni Th'abi Ga'. ¹⁴ I Kaifas e ir e yog ngak piyu Israel ni kabfel' ni ta'reb e girdi' e nge yim' ni fan ngak urngin e girdi'.

Peter ni mithag ni manang Jesus

(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

¹⁵ Me un Simon Peter nge reb i gachalpen Jesus u daken Jesus. Ma bin ba'aram i gachalpen Jesus ni gathi ir Peter e ri manang fare Prist ni Th'abi Ga' owchen, ma aram me un ngak Jesus ngalan e yoror ko naun rok fare Prist ni Th'abi Ga'.

¹⁶ Me par Peter u wuru' e yoror u to'oben i langan e garog. Ma fa binem i gachalpen Jesus ni fa en ni manang fare Prist ni Th'abi Ga' owchen e sul nge non ngak ba rugod nib sak'iy u baraba' i langan e garog, nge mu' me fek Peter ngar bow ngalan e yoror. ¹⁷ Me ga'ar fare rugod nib sak'iy u baraba' i langan e garog ngak Peter, "Gathi ku gur reb i gachalpen e re mo'on nem?"

Me fulweg Peter ni ga'ar, "Gathi gag."

¹⁸ Ma ke ko'reg e pi tapigpig nge girdi'en e matanag ba nifiy ko charkol ni bochan e ba garbeb, kar cholngobiyed ni yad ba sak'iy yad be ror ngay. Me yan Peter i un ngorad ko sak'iy, ngi i ror.

Fare Prist ni Th'abi Ga' ni i fith boch e de'er ngak Jesus

(Matthew 26:59–66; Mark 14:55–64; Luke 22:66–71)

¹⁹ Me fith fare Prist ni Th'abi Ga' Jesus u murung'agen pi gachalpen nge murung'agen e machib ni be tay. ²⁰ Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Urngin ngiyal' ni gu ma machib ngak urngin e girdi' u fithik' e girdi' ni yo'or; ma urngin e machib ni gu ma tay e gu ma tay u lan tafan e mu'ulung i yan ngu lan e Tempel ko gin nma mu'ulung urngin e girdi' nu Israel ngay. Dawor gu weliy, ban'en nib mith. ²¹ Ere mang ni ga be fitheg? Mu fith e girdi' ni ur rung'aged e thin ni ug weliy. Mu fithrad ko n'en ni kug weliy ngorad — ya yad manang e n'en ni u gog."

²² Fa'ani yog Jesus e re bugithin ney, me batnag reb fapi matanag Jesus me ga'ar ngak, "I di'in ma kamnon ngak e en ir e Prist ni Th'abi Ga' ni errogon!"

²³ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Fa'anra kugog ban'en nib kireb, me ere mog nge rung'ag urngin e girdi' ni yad bay u roy e n'en ni kugog. Ma fa'anra gub mat'aw ko n'en ni kugog, me ere mang ni kam bat nige?"

²⁴ Ma aram me pi' Annas Jesus ni kabay e m'ag rok ngan fek i yan ngak Kaifas, ni fare Prist ni Th'abi Ga'.

Peter ni ki mithag bayay ni manang Jesus

(Matthew 26:71–75; Mark 14:69–72; Luke 22:58–62)

²⁵ Ka bay Peter u rom ni kab sak'iy ni be ror. Me fith e tin ni ba'aram e girdi' ngak ni lungurad, "Gathi gur reb i gachalpen e re mo'on nem?"

Me mithag Peter ni ga'ar, "Danga', gathi gag."

²⁶ Ma reb fapi sib rok fare Prist ni Th'abi Ga', ni be' rok fare mo'on ni luf Peter yuwan tel e non ni ga'ar, "Gathi gur

e gguyem ni gimew ko fa gin'en ni bay fare chuwo' i gek'iy riy nni yung?"

²⁷ Miki ga'ar Peter bayay, "Danga' " — ma ka chingiyal'nem me chochol ba nimen.

Jesus nni fek nga p'eowchen Pilate

(Matthew 27:1–2, 11–14; Mark 15:1–5; Luke 23:1–5)

²⁸ Ri kab kadbul miyad fek Jesus u tafen Kaifas nga tafen e en ni ir e am. Ma de yan piyu Israel ngalan fare naun ntafen e am ni be' u Roma, ya yad ba'adag ni ngar pired ni yad bbe'ech u yalen e Motochiel rorad, ni bochan e nge yag nra uned i kay e ggan ko madnom ni Paluk'af. ²⁹ Ma aram me yan Pilate nga wuru' e naun ngar mada'gad me ga'ar ngorad, "Mang e ke bucheg e re mo'on ney?"

³⁰ Miyad fulweg ni lungurad, "Fa'an mang e dawori ngongliy ban'en nrib kireb ma dab gu feked i yib ngom."

³¹ Me ga'ar Pilate ngorad, "Mfeked ngam pufthin nigned u rogon yalen e motochiel romed."

Me fulweg fapi cha' ni lungurad, "Dawor nni pi' mat'awmad ni nge yag ni gu li'ed be' ngem'." (³² Me yodoroy ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin nike yog Jesus ko re ngiyal' i n'en ni ba'aram ni fa'ani i weliy e mit i yam' ni nge tay.)

³³ Me sul Pilate ngalan e naun me pining Jesus. Me fith Pilate Jesus ni ga'ar ngak, "I gur fare pilung rok piyu Israel fa danga'?"

³⁴ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Re bugithin nir ni kam fith ngog e gur e yib ko leam rom ara yugu boch e girdi' e kar weliyed murung'ageg ngom?"

³⁵ Me fulweg Pilate ni ga'ar, "Ga be finey ni gu be' u Israel? Girdi' ko nam rom nge pi tolang ko prist rorad e kar pi'ed gur ngog. Ere be mang e kam rin'?"

³⁶ Me ga'ar Jesus, "Gin nsuwog e dariy u roy u fayleng; fa'an mang e gin nsuwog e bay u roy u fayleng mra cham e tirog e girdi' ni nge dabiyag nni koleg ngan pi'eg ngak piyu Israel. Gin nsuwog e dariy u roy u fayleng!"

³⁷ Ma aram me fith Pilate ngak ni ga'ar, "Ere gur be' ni gab pilung?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Kamog ni gag be' ni gub pilung. Ni gargel nigege ngaray nga fayleng ni bochan e nggu weliy murung'agen e tin riyul'. En ni girdi'en e tin riyul' e ra rung'ag e thin ni gu be yog."

³⁸ Me fith Pilate ni ga'ar, "Mang e tin riyul'?"

Jesus nturguy ni ngan li' ngem'

(Matthew 27:15–31; Mark 15:6–20; Luke 23:13–25)

Ma aram me sul Pilate ngak yu Israel nga wuru' e naun me ga'ar ngorad, "Dawor gu pir'eg tapgin ni ngan turguy e gechig rok. ³⁹ Machane rogon yalmed e gu ma pag ta'reb e kalbus ko chirofen ni madnom ko Paluk'af. Ere gimed ba'adag ni nggu pag fa en ni pilung rok piyu Israel?"

⁴⁰ Miyad fulweg ngak u fithik' e tolul ni be lungurad, "Danga', gathi ir! I Barabbas e gamad ba'adag ni ngam pag!" (Mi Barabbas e ba moro'ro' ntacham.)

19

¹ Me pi' Pilate Jesus ngan toy. ² Me fek e salthaw yu pa' i ban'en ni bay rachangalen ngar te'eliyawniged ngay; miyad yin' ba mad nib n'uw nga daken nib ra'en purple, ³ miyad yib ngak me lungurad, "Nge n'uw nap'an ni par e pilung rok piyu Israel!" Miyad yan ngak ngar batniged.

⁴ Me sul Pilate nga wuru' e naun bayay me ga'ar ngak fapi girdi' ni aram urngirad, "Mu sapgad, nggu fek Jesus ngomed ngaray nga wean ngam guyed ndawor gu pir'eg tapgin ni ngan turguy e gechig rok." ⁵ Ma aram me yan Jesus nga wuru' e naun ni kan te'eliyawnag ko te'eliyaw ni bay e rachangal riy ma ka nin' fare mad nga daken nib ra'en purple. Me ga'ar Pilate ngorad, "Mu sapgad! Ba'aray fare mo'on!"

⁶ Ma fa'ani changar e pi tolang ko prist nge pi matanagen e Tempel nra guyed miyad tolul ni be lungurad, "Mu richibiy ko kuruth! Mu richibiy ko kuruth!"

Me ga'ar Pilate ngorad, "Ere mfeked nge mang gimed e mu richibiyed ko kuruth. Ya dawor gu pir'eg tapgin ni ngan turguy e gechig rok."

⁷ Me fulweg yu Israel ngak ni lungurad, "Bay ba motochiyel romad ni be yog nthingari yim', ya keyog ni ir e Fak Got ir."

⁸ Ma fa'ani rung'ag Pilate e re bugithin nem ni karogned, ma fini aram e gel e marus ngak. ⁹ Me sul ngalan e naun me ga'ar ngak Jesus, "U uw e mub riy?"

Machane de fulweg Jesus e n'en nike fith. ¹⁰ Me ga'ar Pilate ngak, "Mog, dab mu fulweg lungug? Dab mpag talin ni bay mat'wug nrayag ni gu pagem ngam man, ma ku bay mat'wug nrayag ni gu pi'em ngan richibiyem ko kuruth."

¹¹ Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Bay mat'wum ni ngam gagiyeagnag e n'en ni ngan rin' ngog ni bochan e Got e ke pi' ngom. Ere cha' ni ir e ke pi'eg nga pa'am e ri ka ba ga' ba denen nike ngongliy."

¹² Ma fa'ani rung'ag Pilate e re bugithin ney ma aram me ri finey ni nge pag Jesus nge yan. Machane me tolul piyu Israel ngak ni be lungurad, "Fa'an ga ra pag Jesus nge yan ma aram

e gathi ka gur e fager rok fare *Emperor* nu Roma! En nra yog ni ir reb e pilung e ir e to'ogor rok e *Emperor* nu Roma!"

¹³ Ma fa'ani rung'ag Pilate e pi thin nem me fek Jesus i yib nga wean me yan Pilate i par nga tagil' e tapufthin u lan fa gin'en nike lunguy "Wunbey." (Ma fithingan ko thin ni Hebrew e "Gabbatha.") ¹⁴ Re ngiyal' i n'em e ke chugur ni nge misiw' ko chirofen ni bay u m'on ko rofen ni madnom ko Paluk'af. Me ga'ar Pilate ngak piyu Israel, "Ba'aray e pilung romed!"

¹⁵ Miyad fulweg u fithik' e tolul ngak ni be lungurad, "Mu li' ngem'! Mu li' ngem'! Mu richibiy ko kuruth!"

Me fith Pilate ngorad ni ga'ar, "Gimed ba'adag ni nggu richibiy e pilung romed ko kuruth?"

Me fulweg fapi tolang ko prist ni lungurad, "Kemus ni *Emperor* nu Roma e ir e pilung romad!"

¹⁶ Ma aram me pi' Pilate Jesus ngorad ni ngar richibiyed ko kuruth.

Jesus nrichibiy ko kuruth

(Matthew 27:32–44; Mark 15:21–32; Luke 23:26–43)

Ma aram miyad fek Jesus. ¹⁷ Me yan Jesus nga wuru' e binaw nike ying nga tan e kuruth rok, me yib i taw ko fa gin'en nike lunguy "Tagil' e Lo'." (Ma "Yu Golgotha" ko thin ni Hebrew.) ¹⁸ Miyad richibiy ko kuruth ko gin'em; ma ku errogon l'agruw i girdi' ni kur richibiyed nga l'agruw i kuruth, nra bagayow ma bay u baraba' i to'oben Jesus, ma bay Jesus u thilrow. ¹⁹ Me yoloy Pilate bangi ban'en ngan tay nga daken e kuruth rok Jesus ni bay riy ni be ga'ar, "Jesus nu Nazareth, ni pilung rok e pi Jew." ²⁰ Ma bo'or yu Israel e ra be'eged e pi thin nem, ya re gin'en ni ba'aram nrichibiy Jesus riy ko kuruth e de mal'af nga orel ko binaw nu Jerusalem. Ma re gin'em nni yoloy ni ngan poy e ni yoloy ni thin ni Hebrew, nge thin ni Latin, nge thin ni Greek. ²¹ Me yog fapi tolang ko prist ngak Pilate ni lungurad, "Dab mu yoloy ko re gin'ir ni ir e pilung rok e pi Jew, machane bfel' ni ngam yoloy ngay ni nge lungum, Re mo'on ney e ke ga'ar, I gag e pilung rok e pi Jew."

²² Me fulweg Pilate ni ga'ar, "N'en ni kug mu' i yoloy e nge par nrogon ni kug yoloy."

²³ Ma fa'ani mu' e salthaw i richibiy Jesus ko fare kuruth, miyad fek e mad rok ngar f'othed ni aningeg e f'oth riy, nra reb fapi salthaw ma reb e f'oth. Ma ku errogon nra feked fare mad rok nib n'uw nni ngongliy u ta'ab yang i mad nlifith nga paay, ndariy yu yang nni puthuy riy. ²⁴ Me weliy fapi salthaw rorad ni lungurad, "Dab da guchthuyed; ya ngad girngiyed e pow nge duwgil e en ni ir e nge fanay." Miyad yodorom ni

bochan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog e babyor nib thothup ni ga'ar:

“Kar f'othed e mad rog u dakenrad,

miyad girngiy e pow ko en nge fanay e mad rog.”

Ireray e n'en ni rin' fapi salthaw.

²⁵ Ma pi'in yad ba chugur ko kuruth ku Jesus ni kar sak'iygad, e en ni chitiningin, nge be' ni bpin ni walagen e chitiningin, nge Maria ni ir e leengin Klopas, nge Maria Magdalene. ²⁶ Me guy Jesus e chitiningin nge fa en ni gachalpen nib t'uf rok ni yow ba sak'iy u rom; ma aram me ga'ar Jesus ngak e chitiningin, “Ppin, be'er fakam.”

²⁷ Me ga'ar ngak fa en ni gachalpen, “Be'er e chitinam.” Ma aram e re ngiyal' i n'en ni fek fa en ni gachalpen Jesus fare pin nga tafen nge un ko par u tabinaw rok.

Jesus ni aw e fan rok

(Matthew 27:45–56; Mark 15:13–41; Luke 23:44–49)

²⁸ Ma kenang Jesus e re ngiyal'nem nike lebguy urngin ban'en; ma fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin nike yog e babyor nib thothup ma aram me ga'ar, “Ke yib e belel ngog.”

²⁹ Ma bay baraba' i ban'en u rom, nib sug ko wayin nib sobut' puluwon; miyad lthag bangi worrum nga fithik' fa wayin, miyad tay nga taban ba ley i pa'ngin e gek'iy ni hyssop, miyad fek i yan nga dap'i l'ugun Jesus. ³⁰ Me dod'oy Jesus e wayin ni bay u fithik' fa gi worrum me yog ni ga'ar, “Ke libug!”

Ma aram me thingeg lolugen nike aw e fan rok.

P'eyon Jesus nni kuruf

³¹ Me wenig piyu Israel ngak Pilate ni nge pagrad ngar t'ared e yil u ay fa dalip i pumo'on ni kan tayrad ni ngarm'ad, nge mu' miyad lufrad nga but' ko fa dalip i kuruth. Ri yodoro'gad ya rofen nem e lal fen e maruwel, ma daburad nra par downgin fa picha' u daken e kuruth ko chirofen ni Sabbath, ya re Sabbath nem ni nge yib e rib thothup. ³² Ma aram me yan fapi salthaw ngar t'ared e yil u ay e en nsom'on, nge mu' miyad t'ar e yil u ay fa'anem ni ku ni uneg ngak Jesus ngan kuruthnag. ³³ Machane fa'anra bad ngak Jesus miyad guy nike aw e fan rok, ma aram e dakur t'ared yilen ay. ³⁴ Machane me rugoy bagayad fapi salthaw e sarey rok nga p'eyon Jesus, ma ka chingiyal' nem me map' e racha' nge ran riy nga but'. (³⁵ En ni guy e ren'ey nrin' e ir e ke weliy murung'agen. Ma kan nang ni tin ke weliy e ba riyul', ma ku ir ma manang ni be weliy e tin riyul', ni fan e ngki yag ni mich u wun'med e tin ke weliy.) ³⁶ Nrin' ni aram rogon ni fan e nge riyul' e tin ke yog e babyor nib thothup ni ga'ar, “Dariy ta'reb e yil rok ni yira t'ar.” ³⁷ Ma ku bay ni kan yoloy u lan e babyor

nib thothup ni ga'ar, "Bay i changar e girdi' ngak e en ni kar kurufed."

Jesus nchibgiliy

(Matthew 27:57–61; Mark 15:42–47; Luke 23:50–56)

³⁸ Tomuren e tiney me yan Josef ni be' ko binaw nu Arimathea i fith ngak Pilate ko rayag ni nge fek downgin Jesus fa dabiya. (I Josef e ir reb i gachalpen Jesus, machane be mithag, ni bochan e be tamdag ngak piyu Israel.) Me yog Pilate ngak nrayag ni nge fek downgin Jesus, ma aram me yan Josef i fek. ³⁹ Mi Nikodemus, ni yan i guy Jesus nneap' ko som'on e un ngak Josef ngranow, me fek gonap'an ra'ay e pawn e florida, ni aram e myrrh nge aloes ni kan athkuy. ⁴⁰ Miyow fek downgin Jesus ngar bichibichiyew yungi mad nib wechwech ngay ni bay fapi florida u lan; ya ireray rogon nma fal'eg piyu Israel rogon e yam' ni ngan chibgiliy. ⁴¹ Ma bay ba chuwo' i gek'iy nni yung ko gin'em nli' Jesus riy, ni bay ba low riy ni kab be'ech nni ker nga taban e war, ni dawor nchibgiliy reb e yam' ngay. ⁴² Bochan e chirofen nem e ireram e re rran ni bay ngam'on ko chirofen ni Sabbath rok piyu Israel, ma ba chugur e re low nem ngaram, ma aram mranow ra tew Jesus ngay.

20

Fare low ko yam' ndariy ban'en riy

(Matthew 28:1–8; Mark 16:1–8; Luke 24:1–12)

¹ Me chirofen ni madnom nri kakadbul ni kabay e lumor, me yan Maria Magdalene ko fare low ko yam' me guy fare gaf i malang nning nga langan fare low ni kan chuweg u langan fare low. ² Me mil nge yan ngak Simon Peter nge fa'anem ni gachalpen Jesus nib t'uf rok Jesus, me ga'ar ngorow, "Kar chuweged Somol ko fare low ko yam' ma da gu nanged e gin ni kranod ra ted ngay!"

³ Me yan Peter nge fa binem i gachalpen Jesus ko fare low ko yam'. ⁴ Ranow ni yow be mil, machane fa binem i gachalpen Jesus e mil nib machreg ngak Peter nge mang ir e taw nsom'on ko fare low. ⁵ Me sumormor me guy fa yungi mad nib wechwech ni bay u rom u but' u lan e low, machane de yan ngalan. ⁶ Ma aram me yib Simon Peter u keru' me yan ngalan fare low nde staltal. Me guy fa yungi mad nib wechwech ni bay u rom u but' ⁷ ma fa gi mad nni bachiy nga lolugen Jesus e de moy u fithik' fapi mad nib wechwech, ya kan bachiy e gi mad nem kan tay ngabang ni go ir. ⁸ Ma fa binem i gachalpen Jesus, ni ir e som'on ni taw ko fare low e ki yan ngalan; me guy ni aram rogon me mich u wan'. (⁹ Ya ka dawor ra nangew fan fa gin'en ni bay u lan e babyor nib

thothup ni be yog ni ir e dabisiy ni yira faseg ko yam'.¹⁰ Ma aram me sul fa gali cha' ni gachalpen Jesus nga tabinaw.

I Jesus ni m'ug ngak Maria Magdalene

(Matthew 28:9–10; Mark 16:9–11)

¹¹ Me sak'iy Maria u wuru' fare low ko yam' ngi i yor. Ka be yor me lumel nga but' nge changar ngalan fare low ko yam'.

¹² Me guy l'agruw i engel u lan fare low nib wechwech e mad rorow, ni kar pirew nga but' ko gin ba'aram ni imoy downgin Jesus riy, ni bagayow e bay ko gin ni imoy lolugen Jesus riy, ma bagayow e bay ko gin ni imoy rifrifen ay riy. ¹³ Miyow fith ngak ni lungurow, "Bpin, mang ni ga be yor?"

Me fulweg ngorow ni ga'ar, "Kar feked e Somol rog ngabang nda gu nang e gin ni kranod ra ted ngay!"

¹⁴ Fa'ani mu' i yog rok e re bugithin ney me sap nga tomur me guy Jesus nib sak'iy u rom; machane de pow rok ni ir Jesus. ¹⁵ Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "Bpin, mang ni ga be yor? I mini' e ga be changarnag?"

Me finey fare pin ni ir fa'anem nma tamilangnag fithik' fare chuwo' i gek'iy, ma aram me ga'ar ngak Jesus, "Fa'anra gur e kam fek ngabang, me ere mog ngog e gin ni kam man mu tay ngay nggu wan gu fek."

¹⁶ Me ga'ar Jesus, "Maria!"

Me changar ngak Jesus me yog nthin ni Hebrew ni ga'ar, "Rabboni!" (Fan e re bugithin ney e "Tamchib.")

¹⁷ Me ga'ar Jesus ngak, "Dab mmath ngog, ya dawor gu sul ngak e Chitamag nga tharmiy Machane mman ngak fapi cha' ni walageg ngamog ngorad ni bay gu sul nga tharmiy ngak fa'anem ni ir e Chitamag me ir e Chitamangimed, ni ir e Got rog me ir e Got romed."

¹⁸ Ma aram me yan i weliy Maria Magdalene ngak pi gachalpen Jesus nike guy Somol, ma ke weliy Somol e re bugithin ney ngak.

I Jesus ni yib i m'ug ngak pi gachalpen

(Matthew 28:16–20; Mark 16:14–18; Luke 24:36–49)

¹⁹ Ke n'uw nap'an nike aw e lumor ko re rran nem ni madnom nike mu'ulung pi gachalpen Jesus nga ta'bang kar man' niged e mab ngorad, ya yad be tamdag ngak piyu Israel. Me sak'iy Jesus nga fithik'rad me ga'ar ngorad, "Nge yib e gapas ngomed." ²⁰ Ma fa'ani mu' i yog rok e re bugithin ney me dag pa' nruw raba' ngorad nge p'eyon. Me ri felfelan' pi gachalpen Somol ni fan e kar guyed. ²¹ Me ga'ar Jesus ngorad bayay, "Nge yib e gapas ngomed. Rogon nike l'oegeg e en ni Chitamangiy e aram rogon ni nggu l'oegmed." ²² I yog e re bugithin ney me pag athon l'ugun nga dakenrad me ga'ar,

“Nge yib fare Kan Nthothup ngomed. ²³ Fa’an gimed ra n’ag fan e denen rok e girdi’, ma aram e kan n’ag fan rorad; ma fa’anra dab mu n’iged fan rorad, ma aram e dawor nn’ag fan rorad.”

Jesus nge Thomas

²⁴ Mi Thomas, ni reb i gachalpen Jesus, (ni yima pining Athlog ngak) e de moy rorad ko ngiyal’ ni ba’aram ni yib Jesus ngorad. ²⁵ Ma aram me yog fa tinem i gachalpen Jesus ngak Thomas ni lungurad, “Kug guyed Somol!” Me ga’ar Thomas ngorad, “Fa’anra dab gguy fathan e rchib u lan pa’, mu gu tay bugul i pa’ag ko gin nrichibiy u lan pa’, mu gu tay e ririf u pa’ag ngalan e bey u p’eyon, ma dabi mich u wun’ug.”

²⁶ Me reb e wik nga tomuren nike mu’ulung pi gachalpen Jesus ngalan e naun bayay ma bay Thomas rorad ni kan man’nag e mab. Me sak’iy Jesus nga fithik’rad me ga’ar ngorad, “Nge yib e gapas ngomed.” ²⁷ Ma aram me ga’ar ngak Thomas, “Mu tay bugul i pa’am ara’, ma ga yaliy lan pa’ag nruw raba’ ma ga k’iyag pa’am ngam tay ngalan e bey u p’eyog. Mu tal ko toruruw nggu mich u wun’um!”

²⁸ Me fulweg Thomas ngak ni ga’ar, “Somol rog nge Got rog!”

²⁹ Me ga’ar Jesus ngak, “Ka fin gu mich u wun’um ni bochan e kam guyeg? Rib felan’ e pi’in ndar guyed gag mu gu mich u wun’rad!”

Fan e re ke babyor ney

³⁰ Bo’or yugu boch e maang’ang ni ngongliy Jesus u p’eowchen pi gachalpen nda ni yoloy ngalan e re ke babyor ney. ³¹ Tiney e kan yoloy ni bochan e nge yag ni mich u wun’med* ni Jesus e ir fare Messiah, ni fa’anem ni Fak Got, ni aram e u daken e re michan’ ney e ir e rayag e yafos riy ngomed u fithingan.

21

Jesus ni m’ug ngak medlip i gachalpen

¹ Tomuren e biney miki m’ug Jesus bayay ngak pi gachalpen ko lipath ni Tiberias. Ba’aray rogon ni yib i m’ug ngorad. ² I Simon Peter, nge Thomas (ni yima pining Athlog ngak), nge Nathanael (ni be’ u Kana nib binaw ni bay u lan yu Galile), nge fa gali pumo’on ni fak Zebede, nge ku l’agruw ni’ ni gachalpen Jesus e yad bay u ta’bang. ³ Me ga’ar Simon Peter ngak e pi cha’ney ni yad, “Nggu wan ko fita’.”

Miyad yog ngak ni lungurad, “Nggu uned ngom.” Ma aram miyad yan ngar afgad ngalan e bowoch; miyad fita’ e re neap’ i n’em ma dar koled ban’en. ⁴ Ma nap’an ni be puf e woch me

* **20:31** mich u wun’med; boch e babyor e bay riy ni ngan par ni bay e mich.

sak'iy Jesus nga dap'e ran, machane de pow rok pi gachalpen ni ir Jesus. ⁵ Me ga'ar ngorad, "Pi cha', kan koled ban'en fa dawor?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Dawor gu koled ban'en."

⁶ Me ga'ar Jesus ngorad, "Mon'ed e nug romed nga maran u ba' ni mat'aw ko bowoch, mi gimed kol e nig." Ma aram miyad yin' e nug rorad nga maran, ma dakiyag ni ngar girngiyed ngalan e bowoch, ya ke sugnag e nig.

⁷ Facha' ni gachalpen Jesus nib t'uf rok Jesus e ga'ar ngak Peter, "I Somol e cha'nem!" Ma nap'an ni rung'ag Simon Peter ni facha' e ir Somol, me bachiy wuru' e mad rok nga lukngun (ni bochan e ke luf e mad rok) me bukey nga maran. ⁸ Ma fa tinem i gachalpen Jesus ni kar mageygad u bowoch e rabad u bowoch i yib ko binaw, ni yad be girengiy fare nug u maran nib sug ko nig. Ma gathi ri yad bmal'af ko binaw, ya gonap'an e ra'ay e yard pal'afngirad ko binaw nga orel. ⁹ Ma nap'an nra afgad nga talang miyad guy ba nifiy ni *charcoal* e l'ud riy ni bay e nig nge ggan u mit fare nifiy. ¹⁰ Ma aram me ga'ar Jesus ngorad, "Mfeked boch fapi nig ngaray ni ka fini mkoled."

¹¹ Me yan Simon Peter nga bowoch nge girengiy fare nug i yib nga talang nib sug ko nig nib ga', ni ra'ay nge wugem nge dalip u gubin fapi nig; ni yugu aram rogon ni pire' e nig ni bay u lan fare nug, machane de mogchoth e gi nug nem.

¹² Me ga'ar Jesus ngorad, "Mired, ngam abichgad." Ma dariy bagayad fa picha' ni gachalpen Jesus ni math' magaren rok ni nge ga'ar ngak, "I gur mini'?" ya kar nanged ni ir Somol.

¹³ Me yan Jesus ko fare nifiy, me fek e flowa nge pi' ngorad; ma ku aram rogon e n'en ni rin' ko fapi nig.

¹⁴ Ireray e yay ni gaman e dalip yay ngay ni yib i dag Jesus ir ngak pi gachalpen nga tomuren e ngiyal' nni faseg riy ko yam'.

Jesus nge Peter

¹⁵ Nap'an ni kar mu'gad ko abich, me ga'ar Jesus ngak Simon Peter, "Simon, ni fak John gur, kab gel fenag t'uf rom ngarogon ni gub t'uf rok e pi cha'ney?"

Me fulweg ni ga'ar, "Er rogon, Somol, ga manang ni gab t'uf rog."

Me ga'ar Jesus ngak, "Mu gafaliy e tin ni kab bitir e saf rog."

¹⁶ Me fith Jesus ngak ko yay ni migid ni ga'ar, "Simon, ni fak John gur, gub t'uf rom?"

Me fulweg ni ga'ar, "Er rogon, Somol, ga manang ni gab t'uf rog."

Me ga'ar Jesus ngak, "Mu gafaliy e saf rog." ¹⁷ Me ga'ar Jesus ngak ko yay ndalip, "Simon, ni fak John gur, gub t'uf rom?"

Me taganan' Peter ni bochan e ke gaman e dalip yay nike fith Jesus ngak e re bugithin ney ni ga'ar, "Gub t'uf rom?" Me ga'ar Peter ngak, "Somol, ga manang urngin ban'en; ga manang ni gab t'uf rog!"

Me ga'ar Jesus ngak, "Mu gafaliy e saf rog. ¹⁸ Nggog e tin riyul' ngom: nap'an ni kagab pagel ma um m'ag e leed rom nga lukngum ni aram e kan fal'eg rogom ni ngam man ko gin ni ga be finey ni ngam man ngay; machane bay mpilibthir ma ga k'iyag pa'am nruw raba' me m'ag be' me fekem i yan ko gin ndabum ni ngam man ngay." (¹⁹ Re bugithin ney ni yog Jesus e aram e be yog rogon e yam' ni bay ta' Peter nge tayfan Got.) Ma aram me ga'ar Jesus ngak, "Um lekeg!"

Jesus nge fa binem i gachalpen

²⁰ Me changar Peter nga keru', me guy fa binem i gachalpen Jesus ni bay u keru', ni fa'anem nib t'uf rok Jesus — ni fa'anem ni fa'ani pag ir ngari chugur ngak Jesus ko ngiyal' ni ba'aram ni fa'anra abichgad riy me fith ngak ni ga'ar, "Somol, i mini' e en ni bayi yag nigem?" ²¹ Fa'ani guy Peter fa'anem ni gachalpen Jesus me ga'ar ngak Jesus, "Somol, ma cha'ney?"

²² Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Fa'anra gub adag ni nge par nib fos nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gub riy, ma ngam kuni'eg? Um lekeg!"

²³ Ma aram me wear bbugithin u fithik' e pi'in yad ma fol rok Jesus ni cha'nem ni gachalpen e dabi yim'. Machane de yog Jesus ni dabi yim' e cha'nem; ya rogon ni yog e ga'ar, "Fa'anra gub adag ni nge par nib fos nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gub riy, ma ngam kuni'eg?"

²⁴ Cha'nem e ir e cha' ni gachalpen Jesus ni weliy murung'agen e pin'ey, ni en ni ku ir e ke yoloy e pi thin ney; ma gamad manang ni tin ke weliy e riyul'.

Gin ni kemus riy

²⁵ Ka bo'or boch ban'en ni rin' Jesus, ni fa'an mang e yigo'o ni yoloy nga babyor ntata'reb, ma wun'ug e dabi taw ngaray nga fayleng urngin e re babyor nem ni yira yoloy.

PIN'EN NI I RIN' E PI APOSTEL ACTS

Fare babyor ni Acts e ba ul ul ko Gospel rok Luke. N'en nri ba'adag Luke ni nge weliy e murung'agen e tin som'on pi gachalpen Jesus, ni Kan Nthothup e gagiyeg nagrađ ngar wereged murung'agen Jesus u lan yu Jerusalem, ngu Judea ni polo', ngu lan yu Samaria, nge yan i mada' ko yungi n'en ni yan i mus e fayleng ngay (1:8). Irera — rogon ni tabab e maruwel ko galesiya rok Kristus u fithik' e girdi' nu Israel, mu daken e michan' rorad e wear murung'agen Jesus nga fithik' e girdi' nu fayleng i yan, ni aram e pi'in ke mich Jesus u wun'rad e ra pi'ed keru'rad ko kan rorad kar manged girdi'en Kristus.

Ba'adag Luke ni nge dag ni Kristus e ir fare Messiah ni micheg Got ni bayi pi', ni ir fa'anem ni yi'ynag David nge pi profet murung'agen, ma ku ba'adag Luke ni nge dag ni girdi'en Kristus e gathi yad baraba' i girdi' ni yad be togopluw ko am nu Roma.

Fare babyor ni Acts e ri be dag e maruwel rok fare Kan Nthothup nge rogon ni yib gelngin nga daken girdi'en Kristus u Jerusalem ko chirofen ni Pentekost, me tabab i gagiyegnag girdi'en e galesiya nge pi'in yad be yog e thin rorad. Rib gagiyel ko Acts ni pi machib ni pi' e pi apostel e ke yib wenegan nga pangin e pi'in kar folgad riy ma darir paged e mu'ulung rorad.

Tin ni bay riy

Rogon nike fal'eg e pi apostel rogorad ni ngar wereged ta murung'agen Jesus 1:1–26

a. Bin tomur e motochiel rok Jesus nge n'en nike micheg 1:1–14

b. Cha' ni yan nga luwan Judas 1:15–26

Rogon nni weliy murung'agen Jesus u Jerusalem 2:1–8:3

Rogon nni weliy murung'agen Jesus u Judea ngu Samaria 8:4–12:25

Maruwel ni i tay Paul 13:1–28:31

a. Bin som'on e milekag ni tay Paul ni be wereg e thin rok Got 13:1–14:28

b. Fare mu'ulung ko galesiya ntay u Jerusalem 15:1–35

c. Bin migid e milekag ni tay Paul ni be wereg e thin rok Got 15:36–18:22

d. Bin tomur e milekag ni tay Paul ni be wereg e thin rok Got 18:23–21:16

e. Paul nni kalbusnag u Jerusalem, ngu Cesarea, ngu Roma 21:17–28:31

¹ Theofilus,

u lan e kaen nsom'on e babyor rog e gu yoloy ngay urngin e tin ni rin' Jesus nge tin ni fil ngak e girdi', nnap'an e ngiyal' ni tabab ko maruwel rok ² nge yan i mada' ko chirofen nni fek riy nga tharmiy. U m'on ndawor ni fek ngalang me yog e tin nge rin' e pi'in ke mel'egrad ni ngar manged apostel rok, ni yog ngorad u gelngin fare Kan Nthothup. ³ Tomuren e yam' ni tay ma aningeg i ragag e rran ni bo'or yay ni i yib i m'ug ngorad, rogon ni i yib i m'ug ngorad e micheg nriyul' nike fos ko yam'; ya ra guyed, mi i weliy ngorad murung'agen e gagiye rok Got. ⁴ Ma fa'anra mu'ulunggad, me yog ngorad e n'en ni ngar rin'ed ni ga'ar, "Dab mu chuwigad u Jerusalem, ya ngam son niged fare tow'ath ni yog e Chitamag ni bayi pi', ni ir faram e kug weliy murung'agen ngomed. ⁵ Ya John e i tawfe ko ran, machane ka in e rran ma aram min tawfe nagmed ko fare Kan Nthothup."

Jesus nni fek nga tharmiy

⁶ Fa'ani mu'ulung e pi apostel nge Jesus miyad fith ngak ni lungurad, "Somol, ra taw ko re ngiyal' nir ma aram ma ga fulweg e nam nu Israel ngarogon?"

⁷ Me ga'ar Jesus ngorad, "Ngal'an nge pi rran e ke duwgiliy e Chitamag u daken mat'wun, ma dariy rogon ni ngam nanged.

⁸ Machane bay yib gelngimed ko ngiyal' ni bay yib fare Kan Nthothup riy nga dakenmed, ma aram mi gimed weliy murung'ageg u lan yu Jerusalem, ngu lan yu Judea ni polo', ngu lan yu Samaria, nge yan i mada' ko yungi n'en ni yan i mus e fayleng ngay." ⁹ Fa'ani mu' i yog rok e re bugithin ney, mi ni fek ngalang nga tharmiy ni yad be guy, nge yan i chuw nga fithik' bangi manileng nge dakur guyed.

¹⁰ Ka yad be changar nga lanelang ni aram e ka be yan, me sak'iy l'agruw i mo'on nga to'obrad ni ka ron'ew e mad nib wech. ¹¹ Me lungurow, "Gimed e girdi' nu Galile, mang ni kaygum sak'iygad u wur gimed be sap nga lanelang? Cha'nem i Jesus, ni kan fek romed ngalan e tharmiy e bayi sul ni bod rogon ni kam guyed nike yan nga tharmiy."

Cha' ni yan nga luwan Judas

¹² Ma aram me chuw fapi apostel ko burey nu Olive ngar sulod nga Jerusalem, ni gonap'an e baley e mayel u lan binaw nga orel. ¹³ Miyad yan ngalan yu Jerusalem mranod ngalang ko fare senggil ni yad be par riy, ni aram Peter, nge John, nge James nge Andrew, nge Filip nge Thomas, nge Bartholomew nge Matthew, nge James ni Alfeus e chitamngin, nge Simon nma tiyan' ko nam rok, nge Judas ni James e chitamngin. ¹⁴ Miyad ngongliy reb e ulung ngu'ur meybilgad ni yad e pi'in

ni ppin, nge Maria ni chitiningin Jesus, nge pi pumo'on ni walagen Jesus.

¹⁵ In e rran nga tomuren me mu'ulung e pi'in ke mich Jesus u wun'rad, ni gonap'an yad ra'ay nge rliw' u gubin, me sak'iy Peter ngalang ni nge welthin. ¹⁶ Me ga'ar, "Pi walageg, tin ke yog e babyor nib thothup e thangri yib i m'ug nib riyul' ni bod rogon ni yib i yog fare Kan Nthothup u l'ugun David ni yi'ynag murung'agen Judas, ni ir e pow'iy fapi girdi' nra koled Jesus ngar feked. ¹⁷ Judas e reb i girdi'en e ulung rodad, ya ni mel'eg ni nge muruwliy bang ko maruwel rodad."

(¹⁸ Salpiy ni yagnag Judas ko ngongol nib kireb e ni chuw'iy bangi binaw ngay, ni aram e gin ni mul riy u lang nge yim'; me po' e yal rok nge wear gathon nga but'. ¹⁹ Urngin e girdi' ni yad be par u Jerusalem e rrung'aged murung'agen e ren'em, ma aram miyad tunguy fithingan e re gi binaw nem ko thin rorad ni Akeldama, ni fan e re bugithin ney e "Binuwan e Racha'.")

²⁰ "Ya kan yoloy ngalan e babyor ko Psalm ni ga'ar, 'Naun rok e dabi par be' riy,

dab ni pag be' nge par u lan.'
Ma ku bay ni kan yoloy nike ga'ar,
'Nge yin' be' luwan nge maruwel.'

²¹⁻²² "Ere dabisiy ni nge cheag be' nib mo'on ngodad ni be' ni ir reb e mich ko fos ko yam' ni tay Somol Jesus. Thangri yan i aw ni ir bagayad fa pi'inem ni ur moyed rodad u n'umngin nap'an ni ud milekaggad Somol Jesus, ni tabab ko ngiyal' ni i machibnag John murung'agen e tawfe nge yan i mada' ko chirofen nni fek Jesus rodad ngalang ngalan e tharmiy."

²³ Ma aram miyad yog l'agruw i pumo'on, ni aram Josef, ni yima pining Barsabbas ngak (ma ku yima pining Justus ngak), nge Matthias. ²⁴ Miyad meybil ni lungurad, "Somol, ga manang laniyan' urngin e girdi'. Ere mu dag ngomad, Somol, ko mini' rok e gali cha'ney e kam duwgiliy ²⁵ ni nge fek e re gaf i maruwel ko apostel ney nike pag Judas ke yan ko gin ni ir e mmil suwon ngay." ²⁶ Tomuren e biney miyad girengiy nochi yang i ban'en ni bay e pow riy ni ir e nge duwgiliy bagayow fa gali ngachal. Ma re ngachal ni yan i muturug e Matthias, ma aram min uneg ko fare ragag nge ta'reb i apostel.

2

Wub ni tay fare Kan Nthothup

¹ Ma fa'ani taw ko chirofen ni Pentekost, me mu'ulung urngin e pi'in nib mich Jesus u wun'rad nga ta'bang. ² Ma yugu ni gin ma ke yib lingan ban'en u lanelang ni bod lingan bangi nifeng nib gel nike thow, me sugnag fare naun ni polo'

ni kar pired riy nga but'. ³ Miyad guy e nifiy ni bod ya'an e yunmon nike wear; ni ra be' u rom ma ke yan i math reb ngak. ⁴ Mi yigo'o sugnagrad e Kan Nthothup miyad tabab ko numon nlungun boch e nam, ni bod rogon nike muruwliyrad fare Kan Nthothup ni ngar nonod.

⁵ Ma bay boch piyu Israel ni yad be par u Jerusalem e ngiyal'nem, ni pumo'on ni yad ma tiyan'rad ko Motochiyel ni karbad u urngin e nam nu fayleng ngaram. ⁶ Fa'an rrung'aged lingan e ren'em, miyad mu'ulung ni yad gubin. Ma yad gubin nra gin gad, ya ra bagayad me rung'ag fa pi'in nib mich Jesus u wun'rad ni yad be welthin nlungun e re nam ni yib riy. ⁷ Miyad yog u fithik' e magin nge balyangan' ni lungurad, "Pi pumo'on ney ni yad be welthin ni aray rogon e yad gubin ni yad piyu Galile! ⁸ Ere uw rogon ni gadad gubin nra bagadad ma be rung'agrad ni yad be welthin nthin ko biroko' bagadad e nam? ⁹ Ya da bad u Parthia, ngu Media, ngu Elam; ngu Mesopotamia, ngu Judea, ngu Kappadocia; ngu Pontus ngu Asia, ¹⁰ ngu Frygia ngu Pamfyllia, ngu Egypt nge yu yang u Libya nib chugur nga Cyrene; ma boch i gadad e yib u Roma, ¹¹ ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel ni kar uned ko taliw rok piyu Israel; ma boch i gadad e rabad u Krete ngu Arabia — machane gadad gubin ni gadad be rung'ag ni yad be welthin nthin ko nam rodad ni yad be weliy murung'agen e pin'en nib sorok Got nike ngongliy!" ¹² Ma yad gubin nra bagayad ma be fith bagayad ni be ga'ar, "Be mang e ren'ey?" Ya kar ngatgad ma ke balyangan'rad.

¹³ Machane yugu boch e girdi' e ur moninggad ngak fa picha' nike mich Jesus u wun'rad ni be lungurad, "Picha' ney e kar balyanggad ko rrum!"

Peter ni weliy e thin rok Got

¹⁴ Me sak'iy Peter ngalang nge fa ragag nge ta'reb i apostel, me tabab i welthin ngak fapi girdi' ni aram urngin ni ba ga' laman ni be ga'ar; "Gimed piyu Israel, nge gimed urngin e girdi' ni gimed be par u lan yu Jerusalem, mмотойлгaд ngog mi gimed tedan'med ko tin ni nggu weliy. ¹⁵ Pi girdi' ney e gathi kar balyanggad ko rrum, ni bod ni gimed be finey; ya chiney e ka fini mereb e kolok ni kakadbul. ¹⁶ Ireray fare n'en ni weliy Joel ni profet murung'agen ni ga'ar:

¹⁷ Ke ga'ar Got, Ba'aray e n'en ni bay gu rin' ko tin tomur e rran:

Bay gu pu'og fare Kan Nthothup rog nga daken urngin e girdi';

ma pifakmed ni pumo'on nge ppin e bay ur yi'iygad,

ma pi pagel ni pifakmed e bay ni piliyeg owcherad ngar guyed bogi ban'en ni bayi dag Got ngorad,

ma pi'in pumo'on ni kar pilibthirgad e bay ra lik'ayniged bogi ban'en ni Got e gagiyeagnag.

¹⁸ Ni mus ngak e pi'in yad e sib rog, ni pumo'on nge ppin, ni bay gu pu'og fare Kan Nthothup rog nga dakenrad ko pi rran nem, ma aram e bay ur yi'iygad.

¹⁹ Bay gu ngongliy e maang'ang u lanelang, mu gu ngongliy bogi ban'en u but' ni yira ngat ngay:

Bay yib i m'ug e racha' nge nifiy nge ath nib dib'ag;

²⁰ ma bayi talumor lan mit e yal',

ma bayi row lan mit e pul nge bod ram'en e racha'

u m'on ndawori taw fare Rran ni ir e ba ga' ma ba th'abi fel', ni Rran rok Somol.

²¹ Ma aram e cha' nra pining fithingan Somol ni nge ayuweg e ra fos.

²² "Gimed piyu Israel, mu telmed ko pi thin ni ba'aray! I Jesus nu Nazareth e be' ni maruwel rok ni pi' Got e ndag ngomed nrib tamilang u daken e pi maang'ang, nge pin'en nni ngat ngay, nge pi pow ni ngongliy Got u pa'; gimed ma gimed manang, yu roy u fithik'med e rin' riy. ²³ I Got e manang me ir e turguy ni ngan pi' Jesus nga pa'med; ma kam thanged e fan rok, ya mu ted gimed ngak e girdi' ntadenen ngar richibiyed ko kuruth. ²⁴ Machane me faseg Got ko yam' nge chuweg u fithik' gelngin e yam', ya dariy e n'en nra rin' me yag rok e yam' ni nge kalbusnag. ²⁵ Ya David e weliy murung'agen Jesus ni ga'ar:

Ug guy Somol ni bay u p'eowcheg ni gubin ngiyal',
ya bay u ba' ni mat'aw rog, ere dab gu rus.

²⁶ Aram fan ni kug felan',
ma ke sug e thin rog ko felfelan';

mi gag ni yugu aray rogon nra gum',
e bay ug par nike pagan'ug u fithik' e l'agan',

²⁷ ya dabiyaq ni ngam nigeq nggu par u tafen e yam';
ya dabiyaq ni ga ra pag e tapigpig rom nib yul'yul' nge mel.

²⁸ Kam dag ngog e kanawo' ni yan ko yafos,
ma bay mfelfelan'nigeq ni bochan e ga bay rog.

²⁹ "Pi walageq: thingar gu weliy ngomed nib tamilang murung'agen e chitamangidad i David. I yim' mi ni k'eyag, ma malangen e bay rodad u roy ke mada' ko bin daba' e rran.

³⁰ I par ni ir reb e profet, ma manang e tin ni yog Got ngak nra rin': i Got e micheq ni bayi ngongliy reb i owchen David nge mang ba pilung, ni bod rogon David. ³¹ I David e guy e n'en ni bayi rin' Got, ma aram me weliy murung'agen e fos ko yam' ni bayi tay fare Messiah ni fa'ani ga'ar:

'Da nn'ag nge par u tafen e yam',
ma downgin e de mel u lane low.'

³² I Got e ke faseg e cha'nem i Jesus ko yam', nre bugithin ney e gamad gubin ni gamad e mich riy. ³³ Kan faseg ke yan i par nga ba' ni mat'aw rok Got ma ke pi' Got fare Kan Nthothup ngak, ni bod rogon ni yog e Chitamngin; ma n'en ni gimed be guy e chiney ma gimed be rung'ag e tow'ath rok nike pu'og nga dakenmad. ³⁴ Ya David e ir ma de yan ngalan e tharmiy; machane weliy ni ga'ar:

'I Somol e ga'ar ngak e Somol rog:

Mpar iray nga ba' ni mat'aw rog,

³⁵ nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu tay e pi to'ogor rom nga tan e rifrif u em ni nge mang tagil' e magif ko rifrif u em.'

³⁶ "Ere urngin e girdi' nu Israel ni thingar ra nanged ni cha'nem i Jesus, ni ir e mu richibiyed ko kuruth, e ke tay Got ni ir e Somol nge Messiah!"

³⁷ Fa'ani rung'ag fapi girdi' e re bugithin ney, me ri yib e marus ngorad, me lungurad ngak Peter nge fa tinem e apostel, "Pi walagmad, mang e nggu rin'ed?"

³⁸ Me ga'ar Peter ngorad, "Nge bigimed me pi' keru' ko denen ni be rin', min tawfenag nga fithingan Jesus Kristus, ma aram me n'ag Got fan e denen romed; me yag e tow'ath rok Got ngomed, ni aram fare Kan Nthothup. ³⁹ Ya tow'ath ni micheg Got ni bayi pi', e gimed e nge yag ngomed nge pifakmed, nge ngak urngin e pi'in yad ba mal'af, ni yad urngin e pi'in be piningrad Somol ni Got rodad ngak."

⁴⁰ Me wenig Peter ngorad ma bo'or yu bugithin ni yog ngorad ni be tay ir ngorad ni be ga'ar, "Mu lufed gimed ko gechig ni bay yib ngak e girdi' nib kireb ko biney e mfen!"

⁴¹ Ma bo'or i yad e mich u wan' e thin nike weliy ngorad, ma aram min tawfe nagrad; gonap'an e dalip i biyu' e girdi' ni mun ko re ulung rorad nem e chirofen nem. ⁴² Ma ur pired ni be machib nagrad e pi apostel, ma yad be par nike ta'reban'rad, ma yad be abich ma yad be meybil u ta'bang.

N'en ni rin' e pi'in ke mich Jesus u wun'rad

⁴³ Bo'or e maang'ang nge pin'en ni un ngat ngay ni i ngongliy Got u pa' e pi apostel, ni gin urngin e girdi' ngay.

⁴⁴ Urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ni ur pired nib ta'reban'rad, mra bagayad ma tin ni bay rok e farad ni yad gubin. ⁴⁵ Yad ma pi' e binaw nge tin ni bay rorad ni chuway' miyad fek e salpiy riy ngar f'othed rorad, ni be yan u rogon e n'en nra be' ma dabisiy ni nge yag ngak. ⁴⁶ Gubin e rran ni ur mu'ulunggad ngalan e Tempel, ma yad be abich u ta'bang u tabinaw rorad i yan, ni yad be kay e ggan ni bay rorad u

fithik' e felfelan' ngu fithik' e sobut'an', ⁴⁷ ma yad be pining e magaer ngak Got, ma yad be par ni yad bfel' u wan' urngin e girdi'. Ma gubin e rran ni be puthuy Somol ko re ulung rorad nem e pi'in kafin ra thapgad ngak Got.

3

Be' nib mo'on nib mugutgut nni golnag

¹ Reb e rran me yan Peter nge John nga Tempel ko dalip e kolok ni mathig yal', ni aram ngal'an e meybil. ² Ma bay be' nib mo'on nni gargeleg ma bmugutgut, nike par nga but' ko re garog nem ni kan tunguy e "Garog ni Bfel' Yaan" ngay. Gubin e rran ni yima fek i yib ko re garog nem nga nib ntay ngi i man salpiy ngak e girdi' ni be yan ngalan e Tempel. ³ Ma fa'ani guy Peter nge John ni karbow ni ngranow ngalan e Tempel, me man ngorow. ⁴ Miyow sap ngak me ga'ar Peter ngak, "Mu sap ngomow!" ⁵ Ma aram me sap ngorow, ni be finey ni aram e bay ra pi'ew ban'en ngak. ⁶ Me ga'ar Peter ngak, "I gag e dariy e salpiy rog, machane bay gu pi' ngom e n'en ni bay rog: gu be yog ngom u fithingan Jesus Kristus nu Nazareth ni ngam sak'iy ngamman!" ⁷ Ma aram me kol e ba' ni mat'aw i pa' nge sak'iynag. Ka chingiyal' nem me yib gelngin i ay fare mo'on nge ul ul ko rifrif u ay nruw raba'; ⁸ me og ngalang nge sak'iy mi i yanyan; me un ngorow ngranod ngalan e Tempel ni be yan ma be og ngalang ma be pining e magaer ngak Got. ⁹ Ma fapi girdi' ni aram urngin e ra guyed ni be yan ma be pining e magaer ngak Got; ¹⁰ ma fa'anra poyed ni ir fa'anem ni i par nga but' u langan e garog ko Tempel ni "Garog ni Bfel' Yaan" fithingan ngi i man ban'en, ma yad gubin nra gin gad ngak miyad ngat ngak ngarogon nike gol.

Machib rok Peter u lan e Tempel

¹¹ Ma nap'an ni be un fare mo'on ngak Peter nge John, ma urngin e girdi' nra ngatgad miyad mil i yan ngorad ngalan e "Beranda rok Solomon," ni aram fithingan e gin'em ko Tempel ni kanog. ¹² Ma fa'ani guy Peter fapi girdi', me ga'ar ngorad, "Gimed e pi'in pumo'on nu Israel, mang ni kam gin gad ko ren'ey, ma mang ni kam lik'athgad ngomow? Gimed be finey ni gelngimow ara fenmow thothup e kug gol nigew e re mo'on ney ngay ke un ko yan? ¹³ Fare Got rok Abraham, nge Isak, nge Jakob, ni ir e Got roke pi chitamangidad e ke tayfan e tapigpig rok i Jesus. Gimed e mpi'ed nga pa' e pi'in yad be yog e thin, mi gimed yog u p'eowchen Pilate ni dabumed Jesus, ni mus ko fa ngiyal'nem ni duwgiliy Pilate ni nge pag Jesus. ¹⁴ I ir e be' nib thothup ma bfel', machane mogned ndabumed, mi gimed wenig ngak Pilate ni nge yan nga lanin'med nge

pag be' nike thang e pogofan. ¹⁵ Ere kam thanged e pogofan rok e cha' ni ir e tabolngin e yafos. Machane Got e ke faseg ko yam' — ni gamad e mich ko re bugithin ney. ¹⁶ Gelngin i fithingan e ke pi' gelngin e re mo'on ney nib mugutgut. N'en ni kam guyed ma kam nanged e keyag u daken e pagan' nga fithingan; pagan' ngak Jesus e ir e ke golnag e cha'ney ni aray rogon u p'eowchemed ni gimed gubin.

¹⁷ "Pi walageg, gu manang ni n'en ni mu rin'ed e pi'in nma yog e thin romed ngak Jesus e mu rin'ed ni bochan e da mu nanged e n'en ni gimed be rin'. ¹⁸ Kab kakrom me weliy Got u l'ugun urngin e pi profet ni Messiah rok e dabisiy ni nge gafgow; me muruwliy nge yib i m'ug nib riyul' ni aray rogon. ¹⁹ Ere mu kolgad ngan'med mi gimed pi' keru'med ko denen mi gimed cheal ngak Got, nge yag ni chuweg e denen romed. Fa'anra mu rin'ed ni aray rogon, ²⁰ me yib ngal'an e gel gelngimed ni nge yib rok Somol, ma aram me yag ni pi' Jesus nge yib ngomed, ni ir fare Messiah ni kem'ay i duwgiliy rok Got ni nge yib fan ngomed. ²¹ Thangri par u lan e tharmiy nge yan i mada' ko ngiyal' ni nge thiliyeg Got urngin ban'en riy nge be'ech nag, ni bod rogon nike weliy Got kakrom u l'ugun e pi profet rok nib thothup. ²² Ya Moses e ga'ar, 'I Somol ni ir e Got romed e bayi l'oeg ba profet nge yib ngomed, ni bod rogon ni l'oeg, ni bay yib u fithik'med. Ma thingar mu telmed nga urngin ban'en nra weliy ngomed. ²³ En ni dabi motoyil ko n'en nike weliy e re profet nem e yira chuweg u fithik' e tirok' Got e girdi' ngan thang owchen.' ²⁴ Ma pi profet nib mu'un Samuel ngay nge tin nrabad nga tomuren, ni urngin e pi'in nra weliyed e thin rok Got ngak e girdi', e ku ra weliyed murung'agen e tin daba' e rran. ²⁵ Tin ke yog Got u l'ugun e pi profet rok e fan ngomed, ma gimed bmu'un ngalan fare m'ag ni ngongliy Got ngak e pi chitamangimed, ni bod rogon ni yog ngak Abraham ni ga'ar, 'U daken e pi'in bay rabad ni owchem e bay gu fal'eg wa'athan urngin e girdi' nu fayleng riy.' ²⁶ Ma aram me duwgiliy Got ni gimed e som'on ni nge l'oeg e Tapigpig rok nge yib ngomed, nge ayuwegmed ni aram e nge ngongliymed ni gimed gubin ngam pi'ed keru'med ko kireb ni gimed be rin'."

4

Peter nge John u p'eowchen e mu'ulung

¹ Ka be welthin Peter nge John ngak fapi girdi' me yib e pi prist ngorow, nge be' nib tolang ni ir e ma yog e thin rok e pi'in matnagen e Tempel, nge pi Sadduse. ² Kar malalngan'gad ni bochan e fa gali apostel e yow be machibnag ngak e girdi' ni Jesus e kan faseg ko yam', ni aram e mich riy ni yira faseg e

yam'. ³ Ma aram miyad fekrow ngar ted yow nga kalbus nge yan i mada' nga reb e rran, ya ke neap'. ⁴ Machane bo'or e girdi' ni rung'age thin nrognew me mich u wun'rad; ma aram me yan urngin e pi girdi' nem nge yan i mada' ko lal i biyu'.

⁵ Me reb e rran riy me mu'ulung e pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel, nge pi'in pi'ilal, nge pi'in tamchib ko Motochiel ngalan yu Jerusalem. ⁶ Ngar puruy'gad Annas ni ir fare Prist ni Th'abi Ga', nge Kaifas, nge John, nge Alexander, nge pi'in girdi'en e tabinaw rok fare Prist ni Th'abi Ga'. ⁷ Miyad sak'iynag fa gali apostel nga p'ewcherad ngar fithed yow ni lungurad, "U rogon ni mu gol nigew e cha'ney? Be mang e re gelngin ni bay romew, ara fithingan mini' e mmaruwelgow ngay?"

⁸ Me Peter, nib sug ko fare Kan Nthothup e fulweg ngorad ni ga'ar, "Gimed e pi'in gimmed be yog e thin rok piyu Israel nge gimmed e pi'in pi'ilal: ⁹ fa'anra kan fithmow e daba' u murung'agen e ngongol ni bfel' ni kan rin' ngak fare mugutgut nge rogon nni golnag, ¹⁰ me ere susun e gimmed gubin ni go' ngam nanged, nge urngin e girdi' nu Israel nsusun e ngar nanged, nre mo'on ni ba'aray nib sak'iy u roy u p'ewchemed e kari gol ni gelngin fithingan Jesus Kristus nu Nazareth e ir e ke golnag — ni ir fa'anem ni mu kuruth niked nge mu' me faseg Got ko yam'. ¹¹ I Jesus fa'anem ni fa'ani be weliy e babyor nib thothup murung'agen ni be ga'ar,

'Fare malang ndariyfan u wun'med e pi'in gimmed be toy e naun

e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan.'

¹² Kemus ni Jesus e rayag rok ni nge thapeg e girdi' ngak Got; ya dakuriy yugu reb e ngachal ngabang u roy u fayleng ni pi' Got ngak e girdi', ni ir e rayag rok ni nge thapegdad ngak Got."

¹³ Me gin girdi'en e re ulung nem ngak Peter nge John ngarogon ndarir rusgow, ma ku ra gin gad ngorow ya ra pir'eged ni yow l'agruw ndariy e sukul rorow. Miyad nang ni yow l'agruw ni' ni ur unew i yan ngak Jesus. ¹⁴ Machane dariy ban'en nrayag ni ngrognew, ya yad be guy fare mo'on ni kan golnag nib sak'iy u rom ni yad Peter nge John. ¹⁵ Ma aram miyad yog ngorow ni ngranow ngar chuwigow u lan fare senggil ni tafan e mu'ulung, ma aram me tabab fa pi'inem ko puruy'. ¹⁶ Miyad fith rorad ni lungurad, "Mang e ngad rin'ed ko gali cha'nem? Ya urngin e girdi' ni be par u roy u Jerusalem e yad manang nre maang'ang ney ndawor ni guy bi'id e yow e kar ngongliyew, ma dabkiyag ni ngad mitheged murung'agen. ¹⁷ Ma fa'anra ngan ayuweg e re bugithin ney ndab ki wear ko girdi' i yan, me ere ngad motochielgad

ngorow ndab kur weliyew murung'agen e re ngachal nem ni Jesus ngak be' bayay."

¹⁸ Miyad piningrow nga senggil bayay ngrognded ngorow ndakuriy e ngiyal' ni ngar weliyew fa ra machibgow u fithingan Jesus. ¹⁹ Machane me fulweg Peter nge John ngorad ni lungurow, "Gimed e ngam turguyed ko bin ngan e bmat'aw u p'eowchen Got, ko ngan fol romed ara ngan fol rok Got. ²⁰ Ya dabiyag ni nge dab kug weliyew e n'en ni kug guyew nge n'en ni kug rung'agew." ²¹ Me ri motochiel fare ulung ngorow nike el merin, nge mu' mi ni pagrow. Ya dar pir'eged tapgin ni ngan gechig nagrow, ya urngin e girdi' ni yad be pining e magaer ngak Got ni bochan fa'anem nike gol. ²² Ma re mo'on ni ba'aram nni golnag e ke pag aningegi ragag e duw yangren, ni rogon nni golnag e reb e maang'ang.

Pi'in ke mich Jesus u wun'rad nra meybilgad ni nge dab kur rusgad

²³ Ma yugu nap'an nni pag Peter nge John, miyow sul ko fare ulung rorow mrognew ngorad e n'en ke yog e pi'in pilungen e prist nge pi'in pi'ilal ngorow. ²⁴ Ma fa'an rrung'aged, ma yad gubin nra meybilgad ngak Got ni lungurad, "Masta, ni gur e mu sunumiy e tharmiy, nge but', nge day, nge urngin ban'en ni bay u fithik' e pin'ey! ²⁵ U daken fare Kan Nthothup e mu welthin riy u l'ugun e chitamangimad i David, ni ir e tapigpig rom, ni fa'ani ga'ar:

'Mang nike damumu w e pi'in Gathi yad piyu Israel,
mang ni tay e pi nam e makath nib m'ayfan?

²⁶ Pi pilung nu fayleng e ra fal'eged rogorad,
ma pi'in yad be yog e thin e ra mu'ulunggad ngar puruy'gad
nib togopluw ngak Somol nge fare Messiah rok.'

²⁷ Ya riyul' ni Herod nge Pontius Pilate e rabow nga ta'bang u lan e re binaw ney ngar puruy'gad e pi'in Gathi yad piyu Israel nge girdi' nu Israel nib togopluw ngak Jesus, ni ir fare tapigpig rom nib thothup, ni ir fa'anem ni mu tay ni Messiah. ²⁸ Ra mu'ulunggad ni ngar rin'ed urngin e tin kem'ay i duwgiliy rom ni ngan rin', ni gelngim e mu duwgiliy ngay. ²⁹ Somol, mu changar ko tin karognded ni yad ra rin' ngomad, ma ga ayuwegmad e pi tapigpig rom nggu weliyed e thin rom ndab kug rusgad. ³⁰ Mu k'iyag pa'am ngam golnag e girdi' ma gguy rogon nge yag nni ngongliy e pin'en ni yira ngat ngay nge pi maang'ang u daken fithingan Jesus ni ir e tapigpig rom nib thothup."

³¹ Ma fa'anra mu'gad ko meybil, me rur fa gin'en ni kar mu'ulunggad ngay. Ma yad gubin ni yib i suguyrad fare Kan

Nthothup miyad tabab i weliy e thin rok Got ngak e girdi' ndaki yib e marus ngorad.

Urnigin ban'en ni ta'reb

³² Me yan i par ni pi'in ke mich Jesus u wun'rad e ke ta'reban'rad. Ma dariy bagayad ni be yog ni tin bay rok ban'en e go ir e fen, machane urnigin ban'en ni bay rorad e ur ayuweged yad ngay ni yad gubin. ³³ Me ri yib gelngin e pi apostel ngar weliyed murung'agen e fos ko yam' ni tay Somol Jesus, me ri ayuwegrad Got ni yad gubin. ³⁴ Me yan i par e re ulung rorad nem ndakuriy be' riy ni be gafgow u ban'en. Pi'in bay e binaw ntaferad ara naun e bayi n'en miyad pi' ni chuway', mra feked e salpiy riy i yib ³⁵ ngar pi'ed ngak fapi apostel; ma aram min f'oth e re salpiy nem ko girdi' nra be' ma be yan u rogon e tin ndabisiy ni nge yag ngak.

³⁶ Mi Josef, ni ir reb e *Levite* nni gargelnag u Cyprus, mma pining e pi apostel Barnabas ngak (ni fan e re ngachal ney e "Be' nma Pi e Athamgil nga Lanin'uy"), ³⁷ e pi' ni chuway' bangi binaw rok, me fek e salpiy riy i yib nge pi' ngak e pi apostel.

5

Ananias nge Safira

¹ Ma bay be' nib mo'on ni Ananias fithingan, ni Safira fithingan e bpin rok. Re mo'on nem e pi' bangi binaw rorow ni chuway', ² machane me tay bang fare salpiy ni ir e nge fanay, ni manang e bpin rok, me fek e tin ke magey nge pi' ngak e pi apostel. ³ Me ga'ar Peter ngak, "Ananias, mang ni kam pagem ngak Satan kemang ir e ke gagiyegnag lanin'um ke muruwliyem kam lifith l'ugunam ngak fare Kan ni Thothup ni bochan e kam cha'riy bang fare salpiy ni yag ngom ni puluwon fare gi binaw? ⁴ Dawor mpi' e binaw rom ni chuway' me gur e mmil fan ngom, ma fa'ani mpi' ni chuway' nge yib e salpiy riy ma ka gur e fanam. Ere mangfan ni mturguy u lanin'um ni ngam ngongliy e binir e ngongol? Gathi girdi' e kam lifith l'ugunam ngak, ya kam lifith l'ugunam ngak Got!" ⁵ Nap'an ni yigi rung'ag Ananias e re bugithin nem me thig nga but' nike yim'; ma urnigin e pi'in nrung'ag murung'agen e ren'em e yib e marus ngorad. ⁶ Me yib e pi'in pagel ngar bachiyyed e mad ngak, miyad fek ngranod ra k'eyged.

⁷ Gonap'an e dalip e awa nga tomuren me yib e bpin rok, machane de nang e n'en ni kan rin'. ⁸ Me ga'ar Peter ngak, "Mog, ireray urnigin e salpiy ni yag ngomew figirngim ni puluwon fa gi binaw romew?"

Me fulweg ni ga'ar, "Er rogon, kemus urngin i er."

⁹ Me ga'ar Peter ngak, "Mangfan ni mdugliyew figirngim ni ngam sikeng nigew fare Kan Nthothup rok Somol? Fapi pumo'on ni kar k'eyged figirngim e kar tawgad nga langan e mab e chiney, ma ku bay ra feked gur nga waen!" ¹⁰ Ka chingiyal' nem me thig nga but' u to'oben ay Peter me yim'. Me yib fapi pagel miyad guy nike yim', miyad fek nga waen ngar k'eyged nga to'oben e pumo'on rok. ¹¹ Ma urngin girdi'en e galesiya nge urngin e pi'in nrung'aged murung'agen e re bugithin ney ni yib e marus ngorad nib gel.

Pi maang'ang nge pin'en nni ngat ngay

¹² Bo'or e maang'ang nge bogi n'en ni un ngat ngay ni i ngongliy e pi apostel u fithik' e girdi'. Me mu'ulung urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ngabang u Tempel ni kan tunguy fithingan ni Beranda rok Solomon. ¹³ Ma dariy be' ni gathi ir girdi'en e re ulung nem ni math' daguwen rok ni nge un ngorad, ni yugu aram rogon ni yad bfel' u l'ugun e girdi'. ¹⁴ Machane i yo'or e girdi' ni i mun ko re ulung nem — ni yu ulung i pumo'on nge ppin ni pi'in ke mich Somol u wun'rad. ¹⁵ Bochan e pin'en ni i ngongliy e pi apostel ma aram min gachowriy e pi'in nib m'ar ngalan e yu pa' i kanawo' ngan tayrad nga daken e bet nge chob ni fan e nge yan Peter u rom ma gomanga n'en mi yigi aw fon ngak boch i yad. ¹⁶ Me yib e girdi' ni yu ulung ko pi binaw nib liyeg yu Jerusalem, ni kar feked e liliy rorad nge pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad; ma yad gubin nni gol nagraad.

Gafgow ntay ngak e pi apostel

¹⁷ Ma aram me ri awan' fare Prist ni Th'abi Ga' nge urngin e pi'in yad nga baraba' ni girdi'en e ulung ko Sadduse u rom ngak e pi apostel; ma aram miyad turguy ni ngar rin'ed ban'en ngorad. ¹⁸ Miyad kol e pi apostel ngron'ed yad ngalan e kalbus nib milfan ngak e am. ¹⁹ Machane re neap' i n'em e yib ba engel rok Somol i bing e pi garog ko kalbus, me pow'iy fapi apostel nga wuru' e kalbus, me ga'ar ngorad, ²⁰ "Mmarod mu sak'iygad ngalan e Tempel ngam weliyed ngak e girdi' urngin ban'en ni murung'agen e biney e pangin nib be'ech." ²¹ Me fol e pi apostel riy, ma nap'an ni be puf e woch miyad yan ngalan e Tempel ngar tababgad ko machib.

Ma fare Prist ni Th'abi Ga' nge pi'in yad nga baraba' e ra ulunguyed urngin e pi'in pi'ilal rok piyu Israel ni ngar mu'ulunggad ngar puruy'gad; miyad pi' e thin nge yan nga kalbus ni ngan fek fapi apostel i yib nga p'eowcherad. ²² Machane fa'ani taw fa pi'in ni knol'oegrad, ma de moy fapi apostel u kalbus; ma aram miyad sul ngar weliyed ngalan

e mu'ulung ni lungurad, ²³ “Fa'an gu tawgad nga kalbus ma gamad pir'eg ni kan loknag nib nemow ma urngin e matanag ni yad be matnagiy fapi garog; machane fa'an gu binged fapi garog ma da gu pir'eged be' u lan fare kalbus!” ²⁴ Ma fa'ani rung'age en ni ir e mmil fan e pi'in nmatnagen e Tempel ngak nge pi tolang ko prist, mu ur fithed yad ko n'en nike rin' fapi apostel. ²⁵ Ma aram me yib be' nib mo'on ngalan fare senggil me ga'ar ngorad, “Mu telmed! Fapi pumo'on ni mon'ed yad nga kalbus e yad ba sak'iy u lan e Tempel ni yad be machibnag e girdi'!” ²⁶ Ma aram me yan fa'anem ni ir e bay matnagen e Tempel u tan pa' ni yad e tirok' e girdi' ngranod ra fulweged fapi apostel. Machane dar gel naged yad ngorad, ni bochan e yad be rus nrichey me malang nagraad e girdi'.

²⁷ Miyad fek fapi apostel i yib ngalan fare senggil marbad ra sak'iy naged yad nga p'eowchen fare ulung, me fithrad fare Prist ni Th'abi Ga' ni ga'ar, ²⁸ “Kug ted chiylen ngomed ndab kum machib naged fithingan nge murung'agen e re mo'on nem; machane amuguyed aray e n'en ni kam rin'ed! Kam wereged e tin ni gimed be machibnag u gubin yang u Jerusalem, ma gimed ba'adag ni ngan learnag ni gamad e gu warod u murung'agen ngan li' ngem'!” ²⁹ Me fulweg Peter nge fa tin kabay e apostel ni lungurad, “Thingar gu folgad rok Got ko bin ni nggu folgad rok e girdi'. ³⁰ Fare Got rok e pi chitamangidad e faseg Jesus ko yam' u tomuren ni kam thanged e fan rok, ni fa'ani mrichibiyed nga ba kuruth. ³¹ Mi Got e ke tolangnag ke tay nga ba' ni mat'aw rok ni ir e nge yog e thin me ir e ngi i thapeg e girdi' ngak Got, ma nge pi' e tayim ngak e girdi' nu Israel nu lan e re tayim nem e ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin' me n'ag Got fan e denen rorad. ³² Gamad e mich ko pin'ey — gamad nge fare Kan Nthothup, ni ir e tow'ath rok Got ngak e pi'in yad be fol rok Got.”

³³ Ma fa'ani rung'ag girdi'en fare ulung e re bugithin ney me ri gel e damumuw ngorad, miyad duwgiliy ni ngan thang e pogofan rok fapi apostel. ³⁴ Machane bay bagayad, ni ir reb e Farise ni Gamaliel fithingan, ni reb e tamchib ko Motochiel nri urngin e girdi' mma tayfan, ni sak'iy ngalang u lan fare ulung. Me yog ni ngan fek fapi apostel nga waen, ³⁵ ma aram me ga'ar ngak fare ulung, “Piyu Israel, mu ayuwgad u rogon e n'en ni ngam rin'ed ngak e pi pumo'on nem. ³⁶ Dawori n'uw nap'an ni yog Theudas ni ir be' ni ba ga'; ma gonap'an e aningeg mir'ay e girdi' ni un ngak. Machane min li' ngem' me wear urngin fapi girdi' ni i un ngak, me math e tin ni i muruwliy. ³⁷ Tomuren e biney me yib Judas ni be' u Galile ko fa ngiyal'nem nnap'an e matha'eg girdi'; ma ku errogon ir ni bo'or e girdi' ni cheag ngak, machane mu kun li' ngem'

me wear urngin e girdi' ni i un ngak. ³⁸ Ere biney e chiney e nggog ngomed ni dab mu rin'ed ban'en nib togopluw ngak e pi cha'ney. Mpaged yad, ya fa'anra tin ni yad be leamnag nge tin yad be muruwliy e sum rok e girdi', ma bayi m'ay; ³⁹ machane fa'anra Got e yib rok, ma dabiyaq romed ni ngam gelgad ngorad. Ya gimed ra pir'eg ni gimed be cham ngak Got!"

Me fol fare ulung ko tin ke yog Gamaliel. ⁴⁰ Miyad pining fapi apostel ngarbad ngalan fare senggil, min toyrad nge mu' mi ni motochiyel ngorad ndab ku ra weliyed murung'agen nge fithingan Jesus bayay; ma aram miyad pagrad ngranod. ⁴¹ Me yan fapi apostel ngar chuwigad ko fare ulung, ni kar felfelan'gad ni bochan e ke tafinaynag Got ni bay rogorad ni ngar gafgowgad ni fan nga fithingan Jesus. ⁴² Ma aram e urngin e rran nra ul'ulgad ngay ngu'ur filed ngak e girdi' ma yad be machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus, ni ir fare Messiah, ni ur machib niked u lan fare Tempel ngu lan e tabinaw rok e girdi' i yan.

6

Fa medlip i girdi' ni ayuw

¹ Munmun ma aram e be yo'or pi gachalpen Jesus i yan, me yib i malu'ag thin piyu Israel ni pi'in yad ma non ni thin ni Greek nge pi'in nni gargelegrad u Israel. Tin ni ba'aram e girdi' nu Israel ni yad ma non ni Greek e rogned ni tirograd e ppin ni pi'in ke yim' figirngirad e gubin e rran ni yira f'oth ban'en ma yibe pagrad. ² Me ulunguy fa ragag nge l'agruw i apostel urngin pi gachalpen Jesus nga ta'bang me lungurad ngorad, "De mat'aw ni nggu paged i machibnag e thin rok Got ngak e girdi', mu gu tedan'mad ko tin ni nge yag ngak be' nge be'. ³ Ere gimed e pi walagmad u daken Jesus e ngam mel'eged medlip ni' u fithik'med ni gimed manang ni yad ba sug ko fare Kan Nthothup ma yad ba gonop, ma gadad tayrad ni yad e nge milfan e gaf ney e maruwel ngorad. ⁴ Ma gamad par nggu yunuyed e meybil nge maruwel ko machib."

⁵ Ma urngin gathon fare ulung ni fel' u wun'rad e tin ke yog fapi apostel; ma aram miyad mel'eg Stefen, ni be' nib mo'on nrib mich Jesus u wan' ma ba sug ko fare Kan Nthothup, ma ku errogon Filip, nge Prokorus, nge Nikanor, nge Timon, nge Parmenas, nge Nikolaus ni be' u Antiok, ni gathi ir be' u Israel, machane me pig nge un ko ba' rok yu Israel e taliw. ⁶ Me fekrad fare ulung i yan nga p'eowchen e pi apostel, me tay e pi apostel pa'rad nga dakenrad ngar yibiliyed yad.

⁷ Ma aram mi i wear e thin rok Got i yan. Ma be yo'or pi gachalpen Jesus i yan, ma bo'or e prist ni pig lanin'rad nge mich Jesus u wun'rad.

Stefen nni kol ngan fek

⁸ I Stefen ni be' nib mo'on ni ba ga' e ayuw nike tay Got ngak ma ke pi' Got gelngin e i ngongliy bogi maang'ang ni ba ga' nge bogi n'en ni un ngat ngay u fithik' e girdi' i yan. ⁹ Me togopluw boch e pumo'on ngak ni yad girdi'en fare tafen e mu'ulung roke pi Pumo'on ni Kar Chuwgad ko Sib* (ni aram fithingrad), ni piyu Israel nrabad u Cyrene ngu Alexandria e yad bay riy. Yad nge ku boch piyu Israel nrabad u Cilicia ngu Asia e ra tababgad Stefen ko malu'ag thin. ¹⁰ Machane me pi' fare Kan Nthothup e gonop ngak Stefen, ya fa'ani welthin Stefen, ma dakiyag ni ngar togopluwgad ngak. ¹¹ Ma aram miyad pi' puluwon boch e pumo'on ni nge lungurad, "Kug rung'aged Stefen nike welthin nib togopluw ngak Moses nge ngak Got!" ¹² Ireray kanawo'en miyad k'aring e damumuw ngak e girdi', nge pi'in pi'ilal, nge pi tamchib ko Motochiel. Miyad yib ngak Stefen ngar koled, miyad fek i yan nga p'eowchen fare ulung. ¹³ Miyad fek boch e pumo'on i yib ni ngar tunguyed e thin nga daken Stefen. Me ga'ar fa picha', "Re mo'on ney e gubin ngiyal' ni be welthin nib togopluw ko Tempel rodad nib thothup nge fare Motochiel rok Moses. ¹⁴ Ya kug rung'aged nike yog ni fa'anem i Jesus nu Nazareth e bayi buthug fare Tempel me thiliyeg urngin fapi yalen nike af rok Moses ngodad!" ¹⁵ Ma urngin e pi'in kar pired nga but' u lan fare ulung nra lik'athgad ngak Stefen, miyad guy owchen nike bod rogon owchen ba engel.

7

Thin ni weliy Stefen

¹ Me fith fare Prist ni Th'abi Ga' Stefen ni ga'ar, "Ri aray rogon e pi thin ney fa danga'?"

² Me fulweg Stefen ni ga'ar, "Pi walageg nge pi chitamag! Mmotoyilgad ngog! I Got ni ir e ba th'abi fla'ab e yib i m'ug ngak e chitamangidad i Abraham ko ngiyal' ni be par u lan yu Mesopotamia u m'on ndawori yan i par ngalan yu Haran, ³ me ga'ar ngak, 'Mpag e girdi' rom nge nam rom ngam man nga reb e nam ni gag e bay fin gu dag ngom.' ⁴ Ma aram me chuwa ko nam nu Kaldea nge yan i par ngalan yu Haran. Ma fa'ani yim' e chitamngin Abraham, me pow'iy Got Abraham nge yib ko re nam ney, ni ir e gimed be par riy e chiney. ⁵ Ma

* **6:9** PUMO'ON NI KAR CHUWGAD KO SIB: Picha'ney e bogi Jew ni ur sibgad, machane ka ni chuwa'iyrad ara ka ni sulwel mat'wunrad ngorad.

de pi' Got bang riy ngak Abraham ni ngari mil suwon ngak, ni mus nga ta'reb e *square foot* e but'; machane yog Got ni bayi pi' ngak nge tafnay nge pi'in owchen ni bay rabad nga tomuren. Ngiyal' i n'en ni ba'aram ni yog Got e re bugithin ney ngak Abraham e dariy e bitir rok Abraham. ⁶ Ba'aray e n'en ni yog Got ngak ni ga'ar: 'Pi'in bay rabad ni owchem e bay ra pired u ba nam ni gathi nam rorad, ma bay ra pired u rom ni yad e sib ma bay un gafgow nagraad ni aningeg mir'ay e duw. ⁷ Machane bay gu gechignag girdi'en e re nam ni ba'aram ni bay ur pigpiggad ngorad, ma tomuren e bay ra chuwigad ko re nam nem ma aram e bay ur pigpiggad ma yad be meybil ngog u roy.' ⁸ Ma aram me weliy Got ngak Abraham rogon e maad'ad ni ngan tay ngak nge urngin e pi'in owchen, ni nge mang ba pow ko fare m'ag rok Got. Nap'an nni gargeleg Isak ma ta'reb e wik nga tomuren me maad'ad Abraham ngak; me maad'ad Isak ngak Jakob ni fak, me maad'ad Jakob ngak fare ragag nge l'agruw i pifak ni pi chitamngin piyu Israel.

⁹ "Pi chitamngin fapi ganong rok piyu Israel e awan'rad ngak Josef, ngar pi'ed ni chuway' ngalan yu Egypt ni nge mang sib. Machane bay Got rok ni be un ngak, ¹⁰ me ayuweg nde buch ban'en rok u urngin e gafgow ni pir'eg. Fa'ani yan Josef nga p'eowchen Farao, ni pilung nu Egypt, me fal'eg Got daken Josef ngak me pi' Got e gonop ngak Josef. Me tay Farao Josef ni nge mang am ko nam rok nge urngin girdi'en e tabinaw rok. ¹¹ Ma aram me yib ba uyongol nga daken yu Egypt ni polo' nge yu Kanaan, nib gel e gafgow ni tay ngak e girdi'. Ma daki pir'eg pi chitamangidad ban'en ni ngar ked. ¹² Ere fa'ani rung'ag Jakob ni bay e ggan u Egypt, me l'oeg pi chitamangidad ngranod ngaram, ni aram e som'on nranod ngaram. ¹³ Ma yay ni migid nra sulod ngalan yu Egypt e fini yog Josef ir ngak pi walagen, ma aram mfini nang Farao murung'agen e tabinaw rok Josef. ¹⁴ Ma aram me pi' Josef e thin nge yan ngak Jakob ni chitamngin, ni be yog ngak nge urngin e girdi' nu tabinaw rorow ni ngarbad nga Egypt, ni yad medlip i ragag nge lal u gubin. ¹⁵ Ma aram me yan Jakob nga Egypt, ni aram e gin ni yim' riy nge pi chitamangidad. ¹⁶ Min chuweg e yil rorad u rom ngan fek i yib nga Shekem, ni aram e gin ntayrad riy ngalan ba malangen e yam' ni chuwi'y Abraham rok e girdi' nu Hamor ni pi' e salpiy ngay.

¹⁷ "Ma fa'ani chugur ko fare ngiyal' i n'em ni nge rin' Got fare bugithin ni yog ngak Abraham ni bay rin' ngak, ma aram e ke yo'or e girdi' rodad ni bay u Egypt. ¹⁸ Me yib yugu reb e pilung, ni be' nde nang Josef, nge mang ir e yib i yog e thin u Egypt. ¹⁹ Mi i bannag e girdi' rodad ma rib kireb e n'en ni i rin'

ngak e pi chitamangidad, mi i gelnag e thin ngorad ni ngar ted pifakrad ni kabran nga waen, ni fan e ngarm'ad. ²⁰ Ireram e re ngiyal' i n'en nni gargelnag Moses riy, ma bochi madaway nib folunt. Min chuguluy u tafen ndalip e pul, ²¹ ma fa'an nchuweg u tabinaw rok me pof bochi pin ni fak Farao nge fakay me chuguluy nge mang fak. ²² Ma aram min fil ngak urngin e llowan' rok yu Egypt, me yan i par ni ir be' nib sorok ko welthin nge ngongol ni be rin'.

²³ "Ma fa'ani yan i gaman aningeg i ragag e duw yangren Moses, me turguy u wan' ni nge yan i guy piyu Israel ni aram girdi'en. ²⁴ Me guy bagayad nib kireb e ngongol nike rin' be' u Egypt ngak; ma aram me yan i ayuweg nge li' fa'anem nu Egypt ngem', ni aram e ke fulweg taban e kireb rok ngak. (²⁵ I finey ni girdi' rok, ni aram piyu Israel, e yad ra nang fan ni Got e nge maruwel ngak nge mang ir e chuweg piyu Israel u tan pa' yu Egypt; machane de nang piyu Israel fan.) ²⁶ Me reb e rran riy me guy l'agruw ni' u Israel ni yow be cham, me yan i guy rogon ni nge fal'eg thilrow. Me ga'ar ngorow, 'Mu telmew, gimew walag; mang ni gimew be gafgow nagmew?' ²⁷ Machane fa'anem rorow ni ir e be gafgownag bagayow e tay e mathur ngak Moses. Me ga'ar ngak Moses, 'I mini' e ke tem ni ngu'um gagiyege nagmad ma ga par ni gur e tapufthin romad? ²⁸ Ga be finey ni ngam li'eg nggum', ni bod rogon ni mu thang e fan rok fa'anem nu Egypt fowap?' ²⁹ Fa'ani rung'ag Moses e re bugithin nem, me mil u Egypt nge yan i par ngalan e nam nu Midian. Me gargeleg leengin l'agruw i pagel ni fak.

³⁰ "Ma nap'an nike yan aningeg i ragag e duw, me m'ug ba engel ngak Moses u fithik' ba daramram u boch ke gek'iy ni be yik' ni bay u daken bangi ted nib chugur ko burey ni Sinai. ³¹ Me ngat Moses ko ren'em ni guy, me chugur i yan nga to'oben fachi ke gek'iy ni fan e ngari guy nge tamilangan' riy. Ma aram me rung'ag laman Somol ni be ga'ar, ³² I gag fare Got rok pi chitamam, ni fare Got rok Abraham, nge Isak, nge Jakob. Me t'on Moses ko marus ndakiyag ni nge changar. ³³ Me ga'ar Somol ngak, 'Mu chuweg e sus u em, ya gin'en ni be'er ni ga be sak'iy riy e bangi but' nib thothup. ³⁴ Kug guy e kireb nge gafgow ni yibe tay ngak e girdi' rog u Egypt. Ya kug rung'ag lamrad ni yad be gel'gel', ere ku gub nga but' ni nggu chuwegrad u tan pa' yu Egypt. Ere nggu l'oegem ngam man nga Egypt.'

³⁵ "Ireray fa'anem i Moses ni dabuy piyu Israel ya fa'ani lungurad ngak, 'I mini' e ke tiyem ni ngu'um gagiyege nagmad ma ga par ni gur e tapuf oloboch romad?' I ir fa'anem ni yib Got i l'oeg nge yan ni nge gagiyege me chuweg piyu Israel u tan

pa' yu Egypt, ni fare engel ni m'ug ngak u fithik' e daramram ko fachi ke gek'iy ni be yik' e ir e nge ayuweg; ³⁶ nge feke e girdi' nu Israel nga wuru' yu Egypt, mi i ngongliy e maang'ang nge bogi n'en ni un ngat ngay u lan yu Egypt ngu lan fa gi day ni *Red Sea*, ngu daken e ted ni aningeg i ragag e duw. ³⁷ I ir fare Moses ni yog ngak piyu Israel ni ga'ar, I Got e bayi pi' ba profet nge yib ngomed, ni be' ni bayi sum romed ni bod rogog ni pi'eg nggub ngomed. ³⁸ I ir fa'anem ni mu'ulung piyu Israel nga daken bangi ted ma bay rorad; immoy u rom ni yad e pi chitamangidad nge fare engel ni fa'ani welthin ngak u daken e burey ni Sinai; ni weliy e thin rok Got ngak ni nge mang ir e feke re thin rok Got nem nge pi' ngodad, ni aram fare thin ni bay e yafos riy.

³⁹ "Machane pi chitamangidad e ra dabuyed ni ngar folgad rok; miyad pag ndakur motoyilgad ngak miyad finey ni manga yigur sulod nga Egypt. ⁴⁰ Ma aram me lungurad ngak Aron, 'Mu ngongliy boch e got ngomad ni nge mang yad e ra pow'iyed gamad. Ya da gu nanged e n'en ke rin' fa'anem i Moses ni ir e fekdad nga wuru' yu Egypt.' ⁴¹ Ma aram miyad ngongliy ba liyos ni bod ya'an ba pifak e garbaw, miyad li' e gamanman ngar pi'ed ni maligach ngay, miyad tay ba mur ni fan ko fare liyos ni yad e kar ngongliyed. ⁴² Ma aram me pi' Got keru' ngorad, nge pagrad ngu'ur meybilgad ko t'uf u lanelang, ni bod rogon ni bay ni kan yoloy u lan fare babyor rok e pi profet ni fa'ani be ga'ar:

'Piyu Israel! Gathi gag

e um li'ed e gamanman ngu'um pi'ed ngog ni maligach ni aningeg i ragag e duw u daken fa gi ted.

⁴³ Ya tent rok fare got ni Molok e um feked i yan, nge fare liyos ni ya'an fare t'uf rok fare got romed i Refan; yad bogi liyos ni kam ngongliyed ni ngu'um meybilgad ngay.

Ere bay gu pi'med ngam marod nga ba'nem yu Babylon.'

⁴⁴ "Ma pi chitamangidad e immoy fare *Tent* u p'eowchen Got ngorad u rom u daken e gi ted ni *desert* nem, ni kan ngongliy ni bod rogon ni yog Got ngak Moses ni nge ngongliy, ni bod rogon ya'an ni yib i dag Got ngak Moses. ⁴⁵ Pi chitamangidad ni pi' pi chitamangirad e re *tent* nem ngorad, e tomur miyad feke nge un ngorad ko fa ngiyal'nem ni fa'anra uned ngak Joshua ngar feked fa gi nam ni i par girdi'en bo'or e nam u daken me tulufiad Got riy. Me par u rom nge mada' nga nap'an David. ⁴⁶ Me fel' David u wan' Got, me wenig David ngak Got ni nge pag nge ngongliy ba naun ni nge tafnay e Got rok Jakob. ⁴⁷ Machane Solomon e ir e toy e re naun rok Got nem.

48 “Machane i Got ni ir e ba Th’abi Tolang e der ma par u lan e naun ni girdi’ e toy; ni bod rogon ni yog e profet ni ga’ar:

49 I Somol e be ga’ar, ‘Tharmiy e ir e tagil’ig,

ma fayleng e tagil’ e magif ko rifrif u eg.

Ere bmit i mang naun e ngam toyed ni nggu tafnay?

Bu uw e gin’en ni ngug gif ngay?

50 Gathi gag faram e gu ngongliy urngin e pin’ey?’

51 “Ri gimed ba gelan’! Lanin’med e bod laniyan’ e pi’in ndawor ra nanged Got, ma kam ninged telmed ni nge dab mu rung’aged e thin rok Got nike pi’ ni nganib nog ngomed. Ri gimed bod rogon pi chitamangimed: ku errogon gimed ni kafram i yib ni gubin ngiyal’ ma gimed be togopluw ngak fare Kan Nthothup! 52 Gur immoy ta’reb e profet ni pag pi chitamangimed ndar gafgow niked? Ra thanged e pogofan rok e pi’in nra feked e thin rok Got i yib ngorad ni Got e l’oegrad, ni kab kakrom me weliy Got ngorad murung’agen e wub ni bayi tay e Tapigpig rok ni be’ nib mat’aw. Me ere chiney e kam thanged e pogofan rok ni bochan e gimed e kam pi’ed kan li’. 53 Gimed e pi’in nni pi’ e motochiel rok Got ngomed, ni engel rok Got e yib i pi’ — machane dawor mfolgad riy!”

Stefen nni malangnag ngem’

54 Nap’an ni be motoyil girdi’en fare ulung ngak Stefen me ri gel e damumuwr rorad ngak ngu’ur wochariyed nguwelrad ngak u fithik’ e damumuwr. 55 Machane i Stefen, nib sug ko fare Kan Nthothup, e sap ngalang me guy e fla’ab rok Got, nge Jesus nib sak’iy u ba’ ni mat’aw rok Got. 56 Me ga’ar, “Mu sapgad! Kug guy e tharmiy nike mab ma kug guy fa’anem ni Fake e Girdi’ nib sak’iy u ba’ ni mat’aw rok Got!”

57 Miyad tolul ni ba ga’ lamrad miyad ning pa’rad nga telrad, ma yad gubin nra milgad i yan ngak ni ta’ab yay. 58 Miyad girengiy i yan nga wuru’ e binaw miyad malangnag u rom. Ma fa pi’in nra welthingad nib togopluw ngak Stefen u lan tafen e mu’ulung e ra pi’ed e thal ni wuru’ e mad rorad ngak be’ nib mo’on ni kab pagel ni Saul fithingan ni ngi i guy. 59 Ma aram miyad par ngu’ur malang niked Stefen ko ngiyal’ ni ba’aram ni pining Stefen Somol ni ga’ar, “Somol Jesus, mu fekegi!” 60 Me ragbug nga but’ me non nri ba ga’ laman ni ga’ar, “Somol, dab mu tay ngan’um e re denen ney ni nge togopluw ngorad!” I yog e re bugithin ney nge mu’ me aw e fan rok.

8

1 Me fel’ u wan’ Saul ni kan li’ Stefen kem’.

Saul ni i gafgownag girdi’en fare galesiya

Ka chirofen nem min tabab i gafgownag girdi'en fare gale-siya u lan yu Jerusalem nrib gel e kireb ni un tay ngorad. Ma urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad e ra weargad u lan yu Judea i yan ngu Samaria, ma kemus ni fapi apostel e dar uned ko mil. ² Ma boch e girdi' ni yad ba yul'yul' ngak Got e ra k'eyged Stefen ni yad be dololoy'nag.

³ Machane me guy Saul rogon ni nge thang mit fare gale-siya, ni be yan u reb e naun nga reb ni be girengiy e pi'in ke mich Jesus u wun'rad nga waen, ni pumo'on nge ppin, ngi i yin'rad nga kalbus.

Fare Thin Ni Bfel' nni machibnag u lan yu Samaria

⁴ Ma fa picha' nike mich Jesus u wun'rad nni weregrad e ranod nga gubin yang ni yad be machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got. ⁵ Me yan Filip ngalan e binaw nu Samaria nge machibnag murung'agen fare Messiah ngak e girdi' u rom. ⁶ Ma fa yu ulung i girdi' ni aram urngirad e ra uthmed telrad ko n'en ni i weliy Filip ngorad. Yad gubin ni ur motoyilgad ngak ma yad be guy e maang'ang ni be ngongliy. ⁷ Pi kan nib kireb ni kar yinggad ngak bo'or e girdi' e ra tolulgad ngar chuwigad u fithik' fa pi'inem; ma bo'or e girdi' ni dariy gelngin yu yang u dowrad nge pi'in nib mugutgut ni ki gol nagraad. ⁸ Me yib e felfelan' ni ba ga' ngak e girdi' ko binaw nu Samaria.

⁹ Ma bay be' nib mo'on ni Simon fithingan nma par u lan e re binaw nem, ni bay ba ngiyal' ni ngat piyu Samaria ngak ni bochan e pig ni i tay. Ma be yog ni ir e ba sorok, ¹⁰ ma gubin e girdi' u lan fare binaw, nib thilthil tolngirad e ra uthmed telrad ko tin i yog. Me lungurad, "I ir fare n'en ni gelngin Got nike lunguy 'Fare Gelngin nib Th'abi Gel.' " ¹¹ Ke n'uw nap'an ni kar ngatgad ngak ko pig ni i tay, ni aram fan ni kar pired ni kar uthmed telrad ko tin be yog. ¹² Machane fa'ani mich u wun'rad e Thin Ni Bfel' ni yog Filip ngorad ni murung'agen e gagiyeg rok Got nge ngachalen Jesus Kristus, ma aram min tawfe nagraad, ni ppin nge pumo'on. ¹³ Mi Simon e ku errogon ni mich Jesus u wan'; ma fa'an nni mu' i tawfenag me m'ag ir ngak Filip, ma fa'ani guy e pin'en nike ngongliy gelngin Got nge pi maang'ang ni be ngongliy Got u pa' Filip, me ngat ngay.

¹⁴ Fapi apostel ni yad bay u Jerusalem e rrung'aged nike thap e thin rok Got ngak e girdi' nu Samaria; ma aram miyad l'oeg Peter nge John ngranow ngorad. ¹⁵ Fa'anra tawgow ngorad, miyad yibilay fa pi'inem nike mich Jesus u wun'rad ni nge pi' Got fare Kan Nthothup ngorad. ¹⁶ Ya aram e dawori yib fare Kan Nthothup nga daken bagayad; ya kemus ni kan tawfe nagraad nga fithingan fare Somol ni Jesus. ¹⁷ Ma aram

me tay Peter nge John pa'row nga dakenrad, me yib fare Kan Nthothup ngorad.

¹⁸ Me guy Simon nnap'an ni tay fa gal apostel pa'row nga dakenrad me pi' Got fare Kan Nthothup ngorad. Ma aram me yog Simon ni nge pi' e salpiy ngak Peter nge John, ¹⁹ ni ga'ar, "Kum pi'ew e binir e gelngin ngog, ni fan e nggu tay pa'ag nga daken be' me yag fare Kan Nthothup ngak."

²⁰ Machane me fulweg Peter ngak ni ga'ar, "Gur nge salpiy rom e ngam marow nga fithik' e nifiy, ni fan e ga be leamnag nrayag ni ngam chuwi'y e tow'ath rok Got ko salpiy! ²¹ Dariy mat'wum nge f'oth rom ko maruwel romow ni bochan e leam rom e de mat'aw u mit Got. ²² Ere mpi' keruum ko bin be'er e pa' nib kireb ni kam leamnag, ngam wenig ngak Somol nge n'ag fan rom e binir e pa' ni kam leamnag. ²³ Ya kug guy ni gab sug ko awan' ma ke kalbus nigem e denen."

²⁴ Me ga'ar Simon ngak Peter nge John, "Wenig ngomew, mu wenig nigew gag ngak Somol, nge dabi yib ngog reb e pin'en ni be'er ni kamognew."

²⁵ Ma fa'anra mu'gow i pi' e mich rorow u murung'agen e thin rok Got miyow machibnag e thin rok Somol, me sul Peter nge John nga Jerusalem. Ma nap'an ni yow be sul miyow machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' u lan bo'or e binaw i yan ni bay u lan yu Samaria.

Filip nge be' u Ethiopia nib tolang

²⁶ Me non ba engel rok Somol ngak Filip ni ga'ar, "Mu fal'eg rogom ngam sor ko yimuch* ko fare pa' i kanawo' ni yan u Jerusalem nga Gaza." (Re pa' i kanawo' nem e dakunir yan riy.)[†] ²⁷⁻²⁸ Ma aram me fal'eg Filip rogon nge mu' me yan. Ma bay be' u Ethiopia ni be' nib eunuch ni be sul i yan ko binaw rok. Re mo'on nem e be' nib tolang nri ba ga' fan, ya ir e mmil fan e salpiy rok ba *queen* nu Ethiopia ngak. I yib nga Jerusalem ni nge meybil ngak Got, me sul u ba karrow rok ni be girengiy e os. Nap'an ni bay u daken e re karrow nem ni be sul ma be be'eg e thin ni bay ko fare bak babyor ni yoloy Isaiah ni profet. ²⁹ Me ga'ar fare Kan Nthothup ngak Filip, "Mman nga to'oben e re karrow nem." ³⁰ Me mil Filip i yan me rung'ag ni be be'eg e thin ko fare babyor ni yoloy Isaiah ni profet. Ma aram me fith ngak ni ga'ar, "Mog, ga be nang fan e pi n'ir ni ga be be'eg?"

³¹ Me fulweg fare mo'on nib tolang ni ga'ar, "Uw rogon mu gu nang fan ni fa'anra dabi weliy be' fan ngog?" Me yog ngak Filip ni nge yib ngak ngalang nge par nga to'oben u daken e

* **8:26** yimuch; ara misiw. † **8:26** Re pa' i kanawo' nem e dakunir yan riy; ara Re kanawo' ney e kanawo' u daken e ted ni desert.

karrow. ³² Ma gin'en ni bay u lan e babyor nib thothup ni ir e be be'eg e ba'aray ni be ga'ar:

"I ir e bod rogon ba saf nni fek i yan ni ngan li' ngem',
i ir e bod rogon ba fak e saf nde non ko ngiyal' nth'ab
bunu'en.

De yog ta'ab bugithin.

³³ Ni tamra'nag ma da ni pi' mat'wun ngak.

Dariy be' nrayag ni nge weliy murung'agen e pi'in
owchen,

ya n'umngin nap'an ni nge par u fayleng e ke taw nga
nap'an ni nge mus."

³⁴ Me ga'ar fa'anem nib tolang ngak Filip, "Mog ngog ko
mini' e cha'ney ni be weliy e profet murung'agen. Ir e be
weliy murung'agen ara yugu be' e be weliy murung'agen?"

³⁵ Ma aram me tabab Filip ko welthin; ni tabab ko re gin'ey u
lan e babyor nib thothup, nge weliy ngak fa'anem fare Thin
Ni Bfel' ni murung'agen Jesus. ³⁶ Ma nap'an ni yow be yan
u daken e re pa' i kanawo' nem miyow yib ngabangi ban'en
ni bay e ran riy, me ga'ar fa'anem nib tolang, "Ba'aray e ran.
Mang ndab ntawfe nigeg?" ³⁷ [temp]‡

³⁸ Me yog fa'anem nib tolang ni ngan taleg fare karrow; ma
yow l'agruw, ni aram Filip nge fa'anem nib tolang, nra loggow
nga but' ngranow nga maran, ma aram me tawfenag Filip
fa'anem. ³⁹ Ma fa'an rbow u maran nga talang me fek fare
Kan Nthothup rok Somol Filip ngranow. Ma daki guy fa'anem
nib tolang Filip bayay, machane me yan ko gin ni be sor ngay
ni kari felfelan'. ⁴⁰ Me pir'eg Filip rok nike taw ngalan binaw
u Ashdod; ma aram me yan u lan urngin e pi binaw ni bay
u rom nge mada' nga Cesarea ni be machibnag ngak e girdi'
fare Thin Ni Bfel'.

9

I Saul ni thil nge mich Jesus u wan'

(Acts 22:6–16; 26:12–18)

¹ Ma re ngiyal' nem e ka be yan Saul ni be yog ni nge thang e
pogofan rok e pi'in gachalpen Somol. Me yan ngak fare Prist
ni Th'abi Ga' ² me wenig ngak ni nge pi' e babyor ngak ni
nge weliy e re gi babyor nem murung'agen Saul ngak e girdi'
u lan e pi tafen e mu'ulung rok piyu Israel ni bay u lan yu
Damaskus, ni fan e nge pir'eg u rom e pi'in yad be fol ko fare
Kanawo' rok Somol, ma nge yib mat'wun ni nge kolrad nge
fekrad, ni pumo'on nge ppin, nge fulwegrad nga Jerusalem.

‡ 8:37 Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 37: Me ga'ar Filip ngak, "Rayag ni
ngan tawfe nigem ni fa'anra kari mich u wun'um." Me fulweg ni ga'ar, "Ke mich
u wun'ug ni Jesus Kristus e ir fa'anem ni Fak Got."

³ Ma nap'an ni bay u daken e kanawo' ni be sor i yan nga Damaskus, ni aram e ke chugur ko re binaw nem, mi yigi mat ban'en u lanelang nga daken. ⁴ Me thay nga but' me rung'ag ba lam ni be ga'ar ngak, "Saul, Saul! Mang ni ga be gafgow nige?"

⁵ Me fith ni ga'ar, "Somol, i gur mini?"

Me ga'ar fare lam, "I gag Jesus, ni ir e ga be gafgownag. ⁶ Mu sak'iy ngam man ngalan binaw, ya bay nog ngom u rom e n'en ni ir e thingar mu rin'."

⁷ Ma fapi pumo'on ni yad be milekag Saul e kar talgad, ndariy bagayad ni be yog bbugithin; ya kar rung'aged fare lam machane dar guyed be'. ⁸ Me sak'iy Saul nge pithig owchen, ma dakir guy ban'en. Ma aram miyad kol pa' ngar feked i yan ngalan yu Damaskus. ⁹ Dalip e rran nde yag ni nge guy ban'en, ma aram n'umngin nap'an nde abich ma de garbod.

¹⁰ Ma bay be' ni gachalpen Jesus u lan yu Damaskus ni Ananias fithingan. Mi ni piliyeg e changar rok, me ga'ar Somol ngak, "Ananias!"

Me fulweg ni ga'ar, "Somol, gub aray."

¹¹ Me ga'ar Somol ngak, "Mu fal'eg rogom ngam man ko fare pa' i kanawo' ni Kanawo' nib Kiy fithingan, ma ga yan ko naun rok Judas ngam fith murung'agen be' nib mo'on ni yib u Tarsus ni Saul fithingan. Ya be meybil, ¹² mi ni piliyeg e changar rok Saul nge guy be' nib mo'on ni Ananias fithingan nike yib nga naun ke yib i tay pa' nga daken, ni fan e nge yag ni guy ban'en bayay."

¹³ Me fulweg Ananias ni ga'ar, "Somol, bo'or e girdi' ni karogned ngog murung'agen e re mo'on nem, ni murung'agen urngin e kireb nike rin' ngak e tirom e girdi' u lan yu Jerusalem. ¹⁴ Ma ke yib nga Damaskus nike pi' e pi tolang ko prist mat'wun ni nge kol urngin e pi'in yad ma meybil ngom ma yad be tayfan fithingan nge fekrad."

¹⁵ Me ga'ar Somol ngak, "Mman, ya kug turguy ni nge pigpig ngog, ni ir e nge fek fithingag i yan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel nge pi'in pilung, nge ngak e girdi' nu Israel. ¹⁶ Me gag e bay gu dag ngak urngin e pin'en nthingari gafgow riy ni bochag."

¹⁷ Ma aram me yan Ananias, nge yan ngalan fare naun nge yan i tay pa' nga daken Saul. Me ga'ar, "Saul ni walageg, i Somol e ke l'oegeg — ni aram Jesus, ni ir e mu guy u daken e kanawo' ko ngiyal' ni ba'aram ni ga be yib ngaray. Ke l'oegeg ku gub ni fan e ngki yag ni mu guy ban'en me suguyem fare Kan Nthothup." ¹⁸ Ka chingiyal' nem me mul l'agruw yang i ban'en u lan mit Saul ni bod olyen e nig, ma aram me yag

ni guy ban'en bayay. Me sak'iy Saul ngalang min tawfenag;
 19 me abich nge mu' me sul gelngin.

Saul ni machib u lan yu Damaskus

Me par Saul rok e pi'in gachalpen Jesus u lan yu Damaskus ni in e rran. 20 Mi i yan u lan tafen e mu'ulung i yan, ni aram e ke tabab i machibnag murung'agen Jesus ni be ga'ar, "I Jesus e ir fa'anem ni Fak Got."

21 Ma urngin e girdi' ni rung'ag e n'en ni yog e ra gin gad, miyad fith ni lungurad, "Gathi ireray fare mo'on ni i thang e fan rok e pi'in yad be meybil ma yad be tayfan e re ngachal ney u lan yu Jerusalem? Ma gathi ke yib ngaray ni fan e nge kol e mit i girdi' nem nge fulwegrad ngak e pi tolang ko prist?"

22 Machane machib ni i tay Saul e yib gelngin nike gel, ma rogon ni i micheg ni Jesus e ir fare Messiah e rib gel, ya girdi' nu Israel ni be par u Damaskus e dakiyag ni ngar fulweged lungun.

23 Ma fa'ani yan bo'or e rran, me mu'ulung piyu Israel ngar puruy' niked rogon e n'en nra rin' miyad thang e pogofan rok Saul; 24 machane minog ngak e n'en ni kar leam niked ni ngar rin'ed. Miyad matnagiy e pi garog ni yan ngalan binaw ni rran nge neap' ni fan e ngar thanged e pogofan rok. 25 Machane me reb e neap' me fek e pi'in kar folgad ngak Saul fa'anem i Saul ngar ted ngalan ba dug ngan nguchuruy nga but' u ba winda ko yoror ni malang ko re binaw nem.

Saul u lan yu Jerusalem

26 Me yan Saul nga Jerusalem me guy rogon ni nge cheag ngak e pi'in gachalpen Jesus u rom. Machane de pagan'rad ngak nike mang reb i gachalpen Jesus, ya yad gubin ni yad be tamdag ngak. 27 Ma aram me yib Barnabas i ayuweg nge fek i yan ngak fapi apostel, me weliy ngorad rogon nike guy Saul Somol u daken e kanawo', ma ke welthin Somol ngak. Miki weliy ngorad rogon nike machib Saul u fithingan Jesus u lan yu Damaskus nda i rus. 28 Ma aram me par Saul rorad me yan u gubin yang u Jerusalem i yan, ni be machib u fithingan Somol nda i rus. 29 Ma ki i welthin ma be malu'ag thin ngak piyu Israel ni pi'in yad ma non nthin ni Greek, machane miyad guy rogon ni ngar thanged e fan rok. 30 Ma fa'ani nang e pi'in walagen ni aram girdi'en Jesus, miyad fek Saul nga Cesarea miyad pi' nge yan nga Tarsus.

31 Ma aram mfini pir'eg girdi'en e galesiya e gapas u lan yu Judea ni ga'ngin ngu Galile ngu Samaria. Me ayuweg fare Kan Nthothup girdi'en fare galesiya nge yib gelngirad ma yad be yo'or i yan, nu ur pired ni yad be rin' e tin nib m'agan' Somol ngay ma yad be tayfan.

Peter u lan yu Lydda ngu Joppa

³² Me milekag Peter u gubin yang, ma ba yay e yan nga Lydda nge yan i guy e pi'in girdi'en Got ni be par u rom. ³³ Me pir'eg be' nib mo'on u rom ni Eneas fithingan, ni dariy gelngin yu yang u downgin ma nga meruk e duw ndawori yag ni nge chu w u bet. ³⁴ Me ga'ar Peter ngak, "Eneas, ke gol nigem Jesus Kristus. Mu suwon ngam ngongliy rogon e bet rom." Ka chingiyal' nem me suwon Eneas. ³⁵ Ma urngin e girdi' ni be par u lan yu Lydda ngu Sharon nra guyed e cha'nem, me pig lanin'rad nge mich Somol u wun'rad.

³⁶ Ma bay be' ni bpin u Joppa ni Tabitha fithingan, ni be' nib mich Jesus u wan'. (Mi Dorkas fithingan ko thin ni Greek, ni fan e re ngachal nem e ba gamanman ni dir.) Ma par ni tin ni bfel' e be rin' ma be ayuweg e pi'in gafgow. ³⁷ Me yib e m'ar ngak e re ngiyal' nem nge yim'. Min maluknag nge mu' mi ni yan ntay ngalan ba senggil ko thal ni lang e naun. ³⁸ Ma gin'en nu Joppa nem e de mal'af u Lydda, ma pi'in gachalpen Jesus ni yad bay u Joppa e fa'an rrung'aged ni bay Peter u Lydda, miyad l'oeg l'agruw i pumo'on ngranow rognen ngak ni nge lungurow, "Wenig ngom, mu gur nigem nga mub ngomad." ³⁹ Ma aram me yib i fal'eg Peter rogon nge mu' me un ngorow ngranod. Ma fa'ani taw mi ni fek i yan ko fare senggil ni bay ko thal ni lang fare naun. Ma urngin fapi ppin nike yim' figirngirad nra mu'ulunggad ngak ni kar cholngobiyed, ni yad be yor ma yad be dag ngak yu wu i kenggin e mad nge yu wu i wuru' e mad ni ngongliy Dorkas ko ngiyal' ni ba'aram ni kabfos. ⁴⁰ Me yog Peter ngorad ni ngranod nga waen ni yad gubin, me ragbug nga but' nge meybil; me cheal nge sap ko fare yam' me ga'ar, "Tabitha, mu suwon!" Me pithig owchen, ma fa'ani guy Tabitha Peter me suwon. ⁴¹ Me kol Peter pa' nge ayuweg nge sak'iy. Ma aram me pining Peter fa pi'inem nib mich Jesus u wun'rad nge fapi ppin nike yim' figirngirad, me pi' fa'anem i Tabitha ngorad nike fos. ⁴² Me wear murung'agen u lan yu Joppa, ma bo'or e girdi' ni mich Somol u wun'rad. ⁴³ Me par Peter rok be' u Joppa ni bo'or e rran, ni be' ni Simon fithingan nma fal'eg rogon keru' e gamanman.

10

Peter nge Kornelius

¹ Immoy be' nib mo'on u lan yu Cesarea ni Kornelius fithingan, ni ir ba pilungen baraba' i salthaw nu Roma ni kan tunguy fithingan ni "Baraba' i Salthaw nu Italy." ² Ir be' nma liyor ngak Got u wan'; me ir nge urngin e girdi' nu tabinaw rok e yad ma meybil ngak Got. Ma ayuweg piyu Israel ni

pi'in gafgow, ma yugu ma meybil ngak Got. ³ Gonap'an e dalip e kolok ni mithig yal' mi ni piliyeg e changar rok, nge guy ba engel rok Got nike yib nga naun nge yib i ga'ar ngak, "Kornelius!"

⁴ Me lik'ath ngak fare engel nike tamdag me ga'ar, "Be mang?"

Me fulweg fare engel ni ga'ar, "Got e bfel' u wan' e meybil rom nge maruwel ni kam tay ni ga be ayuweg e pi'in gafgow, ma be leam nigem. ⁵ Ere mol'oeg boch e pumo'on nga Joppa ngranod ra pininged be' nib mo'on ni Simon fithingan, ni ku yima pining Peter ngak. ⁶ Ya ir ba milekag ni be par u tafen be' nma fal'eg rogon keru' e gamanman ni Simon fithingan, ni bay e tabinaw rok u to'oben e day." ⁷ Ma aram me yan fare engel ni yib i non ngak, me pining Kornelius l'agruw i tapigpig rok nge ba salthaw, ni be' nma liyor ngak Got u wan' ni ir bagayad fa pi'in yad ma pigpig ngak Kornelius. ⁸ Me weliy ngorad e n'en nike guy nge tin ke rung'ag me l'oegrad ngranod nga Joppa.

⁹ Me reb e rran riy, ni aram e kranod ni kar chugurgad i yan nga Joppa, me yan Peter nga daken e chigiy ko fare naun nike misiw' ni fan e nge meybil. ¹⁰ Me yib e bilig ngak, me finey ni manga yigi abich; ma nap'an ni yibe ngongliy rogon e ggan mi ni piliyeg e changar rok. ¹¹ I guy e tharmiy nike mab me guy ban'en ni be yib nga but' ni bod ya'an bangi mad ni ba ga' yang ni kan nguchuruy nga but' u aningeg i tabthungen. ¹² Ma urngin mit e gamanman u daken e binaw ni bay u lan, nge gamanman nma sirgig u but' i yan, nge arche' ni malboch. ¹³ Me ga'ar ba lam ngak, "Peter, mu sak'iy; ngam li' ngam longuy!"

¹⁴ Machane me ga'ar Peter, "Somol, dabiyaq ni nggu rin'! Ya dawor gu longuy ban'en nib tagan ni ngan longuy ara de be'ech nrogon ni bay ko Motochiel."

¹⁵ Miki non fare lam ngak bayay ni ga'ar, "Dariy ban'en ni ngam leamnag nde be'ech ni fa'anra keyog Got nike be'ech."

¹⁶ Ren'em e yodorom ni dalip yay; ma aram mi ni fulweg fare n'em nga tharmiy.

¹⁷ Me par Peter ngi i leamnag fan e ren'em ni kan piliyeg e changar rok ke guy. Ma aram e fapi pumo'on ni l'oegrad Kornelius e kar nanged e gin ni bay e naun rok Simon riy, ni aram e kar sak'iygad nga langan e garog riy. ¹⁸ Miyad pong ngar fithed ni lungurad, "Bay be' nib milekag u roy ni Simon Peter fithingan?"

¹⁹ Ka be guy Peter rogon ni nge nang fan e ren'em ni kan piliyeg e changar rok ke guy me ga'ar fare Kan Nthothup ngak, "Mu tiyilim! Ke taw dalip i pumo'on ngaray ni yad

be guyem.” ²⁰ Ere mfal’eg rogom ngam man nga but’, ma dab mmaruwar ko ngam un ngorad fa danga’, ya gag e kug l’oegrad.” ²¹ Ma aram me yan Peter nga but’ me ga’ar ngak fapi pumo’on, “I gag fare mo’on ni gimed be gay. Mang ni kambad?”

²² Me lungurad, “I kapten Kornelius e ke l’oegmad. I ir be’ ni bfel’ nma meybil ngak Got mma tay urngin e girdi’ nu Israel fan. Keyog ba engel rok Got ngak ni nge non ngom ngam man nga tabinaw rok, nge yag ni rung’ag e tin bay ni ngamog ngak.” ²³ Me yog Peter ngorad ni ngarbad nga naun, miyad par u rom e neap’ nem.

Me reb e rran riy me fal’eg rogon nge un ngorad; ma boch pi walagrad ni girdi’en Jesus u rom u Joppa e ra uned ngorad ngranod. ²⁴ Me yan i reb e rran riy me taw nga Cesarea, ni aram e gin bay Kornelius riy ni be sonnag, ni yad pi girdi’en nge pi’in yad ba pach ni yog ngorad ni ngarbad. ²⁵ Ma nap’an nike yan Peter ni nge chuw nga naun, me yib Kornelius ngak, me yib i pag ir nga but’ u p’eowchen u to’oben e rifrif u ay me siro’ ngak. ²⁶ Machane me sak’iynag Peter Kornelius. Me ga’ar ngak, “Mu sak’iy, ya gag e kemus ni gub girdi’.” ²⁷ Be non Peter ngak Kornelius ma be yan i yan ngalan e naun, me pir’eg e girdi’ ni pire’ ni kar mu’ulunggad ngaram. ²⁸ Me ga’ar ngorad, “Gimed manang faram ni be’ u Israel e de mat’aw ko ba’ rok e taliw ni nge yan i guy ara i cheag ngak be’ ni gathi be’ u Israel. Machane Got e ke dag ngog nthingari dab ku ug leamnag be’ ni de be’ech ara ba alit ni rogon ni bay ko Motochiel. ²⁹ Aram fan ni taw e thin rom ngog ni nggub, mu gub nda gu siyeg. Ere nggu fithmed ko mangfan ni mol’oeged e thin nge yib ngog ni nggub.”

³⁰ Me ga’ar Kornelius, “Gonap’an e re ngiyal’ i n’ey forprangan ni gu be meybil u lan e naun rog ko dalip e kolok ni mithig yal’. Mi yigi yib i sak’iy be’ nib mo’on nga p’eowcheg nike yin’ e mad ni be galgal ram’en ³¹ me ga’ar, Kornelius! Ke rung’ag Got e meybil rom, ma manang e maruwel ni kam tay ni ga be ayuweg e pi’in gafgow. ³² Mol’oeg be’ nge yan nga Joppa nge pining be’ nib mo’on ni Simon fithingan, ma ku yima pining Peter ngak. Ir ba milekag ni be par u tafen Simon ni be’ nma fal’eg rogon keru’ e gamanman, ni bay e tabinaw rok u to’oben e day. ³³ Ere ka chingiyal’ nem mu gol’oeg e thin nge yib ngom, ere kam magaer ni ka mub. Chiney e gamad gubin ni gamad ba’aray u p’eowchen Got, ni gamad be son ni nggu rung’aged e tin ke yog Somol ngom ni ngam weliy.”

Welthin ni tay Peter

³⁴ Me tabab Peter ko welthin ni ga’ar, “Ka fin gu nang e chiney nriyul’ ni gubin e girdi’ ma ta’reb rogorad u wan’

Got. ³⁵ En ni bay madgun Got u wan' ma be rin' e tin nib mat'aw e ra i par ni bfel' u wan' Got ndemturug ko be' u kun nam. ³⁶ Gimed manang e thin ni pi' nge yib ngak e girdi' nu Israel, ni be weliy fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gapas nrayag ngodad u daken Jesus Kristus, ni ir e Somol rok urngin e girdi'. ³⁷ Gimed manang e n'en ni ka fin nrin' u Judea ni ga'ngin, ni tabab u Galile nga tomuren e tawfe ni i machibnag John. ³⁸ Gimed manang murung'agen Jesus nu Nazareth, ngarogon ni pi' Got fare Kan Nthothup nge gelngin ngak. Me yan nga gubin yang, ni be rin' e tin ni bfel' ma be golnag urngin e pi'in yad bay u tan gelngin e mo'onyan', ni bochan e bay Got rok. ³⁹ Gamad e mich u urngin e tin ni rin' u lan e nam rok piyu Israel ngu lan yu Jerusalem. Ra li'ed ngem' ni rrichibiyed ko kuruth. ⁴⁰ Machane me faseg Got ko yam' ko chirofen ni gaman e dalip ngay, nge muruwliy nge yib i m'ug. ⁴¹ Gathi urngin e girdi' ni guy, ya kemus ni gamad e pi'in ke turguymad Got ni nggu manged mich riy. Gu uned ngak Jesus ko abich nge garbod u tomuren nike faseg Got Jesus ko yam'. ⁴² Me ning chiylen ngomad ni nggu machib niked ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma nggu weliyed ni ir fa'anem nike turguy Got ni nge pufthinnag e pi'in kabfos nge pi'in ni karm'ad. ⁴³ Urngin e pi' profet nra weliyed murung'agen, ni i lungurad e urngin e pi'in nra mich Jesus u wun'rad e ra bagayad mra n'ag Got fan e denen rok u daken gelngin fithingan Jesus."

Pi'in gathi yad piyu Israel ni pi' Got fare Kan Nthothup ngorad

⁴⁴ Ka be non Peter, me yib fare Kan Nthothup nga daken urngin fa pi'inem ni yad be motoyil ko fare thin ni be weliy. ⁴⁵ Ma piyu Israel nib mich Jesus u wun'rad ni karbad u Joppa ni yad Peter e ra gin gad ngay ni ku errogon e pi'in gathi yad piyu Israel nike pu'og Got e tow'ath rok nga dakenrad, ni aram fare Kan Nthothup. ⁴⁶ Ya rrung'aged fa pi'inem ni yad be welthin nthin nu bang ma yad be pining e magaer ngak Got nga feni sorok. Me non Peter ni ga'ar, ⁴⁷ "Pi girdi' ney e ke pi' Got fare Kan Nthothup ngorad ni ku bod rogon ni pi' ngodad. Ere mini' e ra siyegrad ni nge dab ntawfe nagraad ko ran?" ⁴⁸ Me yog ni ngan tawfe nagraad nga fithingan Jesus Kristus. Ma aram miyad wenig ngak Peter ni nge par rorad ni in e rran.

11

Thin ni yib i weliy Peter ngak girdi'en e galesiya u Jerusalem

¹ Pi apostel nge pi'in walagey ni girdi'en Kristus u gubin yang u Judea e rrung'aged ni pi'in gathi yad piyu Israel e ku errogon nike yag ngorad fare Thin rok Got. ² Fa'ani yan Peter

nga Jerusalem, me cheal e pi'in nba'aram ni yad ba'adag ni ngkun maad'adnag e pi'in gathi yad piyu Israel ngar thibthib nigned Peter ni lungurad, ³ "I gur e mman nga tafen e pi'in ndawor ni maad'ad ngorad ni girdi' ni gathi yad piyu Israel, ma ku mu'un ngorad ko abich!" ⁴ Ma aram me weliy Peter ngorad murung'agen urngin e tin i rin', ni tabab u tabolngin ni ga'ar,

⁵ "Gu be meybil u lan e binaw nu Joppa, mi ni piliyeg e changar rog. Mu gguy ban'en ni be yib u lang i yib nga but' ni bod ya'an bangi mad ni ba ga' yang ni kan nguchuruy u tharmiy nga but' u aningeg i tabthungen, me yib i tal nga to'obeg. ⁶ Mu gu changar ngalan mu gguy e gamanman nib mongmor ni aningeg raba' i ay, nge gamanman ni malboch, nge gamanman nma sirgigu but' i yan, nge arche' ni malboch. ⁷ Mu gu rung'ag ba lam ni be ga'ar ngog, 'Peter, mu sak'iy ngam li' ngam longuy!' ⁸ Machane me lungug, 'Somol, dabiyag ni nggu rin'! Ya dariy ban'en nike yog e Motochiel nib tagan ni ngan longuy ara ggan nde be'ech nrogon ni bay ko Motochiel ni ka'a yan ngalan l'ugunag.' ⁹ Miki non fare lam bayay u tharmiy ni ga'ar, 'Dariy ban'en ni ngam leamnag nde be'ech, ni fa'anra keyog Got nike be'ech.' ¹⁰ Ren'em e yodorom ni dalip yay, ma aram min girengiy fare n'em ngan fulweg nga tharmiy. ¹¹ Ka chingiyal' nem me taw dalip i pumo'on ko fare naun ni gu be par riy ni ka nol'oegrad u Cesarea ni ngarbad ra guyed gag. ¹² Me yog fare Kan Nthothup ngog ni nge dab ku ug maruwar u wun'ug ko nggu un ngorad fa dangay. Ma nel' i girdi' ni ba'aray ni walagdad ma girdi'en Kristus e ku errogon nra uned ngog nggu warod nga Cesarea, ma gamad gubin ni gu warod ngalan e naun rok Kornelius. ¹³ Me yog Kornelius ngomad rogon nike guy ba engel u naun rok ni yib i par nib sak'iy, me ga'ar ngak Kornelius, 'Mol'oeg be' nga Joppa nge yan i pining be' nib mo'on ni Simon fithingan, ni ku yima pining Peter ngak. ¹⁴ Ya ir e bayi weliy boch e thin ngom ni aram e re thin ni bayi thapegem ngak Got nge urngin e girdi' nu tabinaw rom.' ¹⁵ Ma fa'an gu tabab ko welthin, me yib fare Kan Nthothup nga dakenrad ni bod rogon ni yib nga dakendad ko som'on. ¹⁶ Ma aram me yib ngan'ug fapi thin ni yog Somol ni ga'ar, 'I John e i tawfe ko ran, machane gimed e bay ni tawfe nagmed ko fare Kan Nthothup.' ¹⁷ Ere ke yib i m'ug nib tamilang nike pi' Got ngak e pi'in gathi yad piyu Israel fare tow'ath ni fa'ani pi' ngodad ko fa ngiyal'nem ni fa'ani mich Somol Jesus Kristus u wun'dad; ere gag mini' ni ngug guy rogon ni nggu taleg Got!"

¹⁸ Fa'an rrung'aged e re bugithin ney, miyad tal ndakur thibthib nigned Peter miyad pining e magaer nge sorok ngak

Got ni be lungurad, “Ere ku errogon nike bing Got e wo’ ngak e pi’in gathi yad piyu Israel ni ngar kolgad ngan’rad ngar pi’ed keru’rad ko denen miyad fos!”

Girdi’en e galesiya nu Antiok

¹⁹ Pi’in nib mich Jesus u wun’rad e ra weargad ni bochan fare gafgow ntay ngorad ko fa ngiyal’nem nthang e fan rok Stefen riy. Boch i yad e yan nge mada’ nga Fonia nge nga Cyprus, nge nga Antiok, ni kemus ni piyu Israel e yad be welii murung’agen Jesus ngorad i yan. ²⁰ Machane boch e pi’in ke mich Jesus u wun’rad, ni pi’in pumo’on nrabad u Cyprus ngu Cyrene, e ranod nga Antiok mu ku ra weliiyed e Thin rok Got ngak e pi Gentile* ni aram e yad be machibnag ngorad fare Thin Ni Bfel’ ni murung’agen Jesus. ²¹ Ma be yodorom ma bay gelngin Somol ni be un ngorad, ma bo’or e girdi’ ni mich Jesus u wun’rad ngar piggad ngar manged girdi’en Somol.

²² Me yan murung’agen e re bugithin ney nge mada’ ngak girdi’en e galesiya nu Jerusalem, ma aram miyad l’oeg Barnabas nge yan nga Antiok. ²³ Fa’ani taw me guy rogon nike ayuweg Got fapi girdi’, me felan’ me tay ir ngorad ni yad gubin ni ngu’ur pired ni yad ba yul’yul’ ma yad bmuuwgil ngak Somol u polo’ i lanin’rad. ²⁴ Ma cha’nem i Barnabas e be’ ni bfel’ nib sug ko fare Kan Nthothup ma ba pagan’ ngak Jesus. Ma bo’or e girdi’ nra manged girdi’en Somol.

²⁵ Me yan Barnabas nga Tarsus ni nge changarnag Saul. ²⁶ Ma fa’ani pir’eg, me fek ngarbow nga Antiok. Ma reb e duw ni ur mu’ulunggad girdi’en e galesiya u rom ngu’ur machib nigew e girdi’ ni pire’. U rom u Antiok e ir e som’on nni pining girdi’en Kristus ngak e pi’in ke mich Jesus u wun’rad.

²⁷ Gonap’an e re ngiyal’ i n’em e yan boch e profet u Jerusalem nga Antiok. ²⁸ Ma bay bagayad, ni Agabus fithingan, ni sak’iy ngalang me yi’iynag u gelngin fare Kan Nthothup ni bay ba uyongol ni aram e nge yib nga gubin yang u fayleng. (Me yib e re uyongol nem ko fa ngiyal’nem ni Klaudias e *Emperor* u Roma.) ²⁹ Pi’in gachalpen Jesus e ra turguyed ni nge bagayad me pi’ urngin e tin nrayag rok ngar ayuweged e pi’in walagrad ni girdi’en Kristus ni yad be par u Judea. ³⁰ Ma aram miyad rin’ ni aram rogon, miyad pi’ e re salpiy nem ngak Barnabas nge Saul ngar fekew i yan ngar pi’ew ngak e pi’in pi’ilal ko galesiya.

12

Gafgow nni gelnag ngorad

* **11:20** Gentile; boch e babyor e bay e Jews-ni ad ma non ni Greek ara Girdi’-nma non ni Greek.

¹ Gonap'an e re ngiyal' i n'em me tabab Herod ni pilung i gafgownag boch i girdi'en fare galesiya. ² I yog ni ngan thang e fan rok James, ni walagen John nli' ko saydon. ³ Ma fa'ani guy ni bfel' u wan' piyu Israel e ren'em, me ga'ar nga ni yan ni kol Peter ngan fek. (Nrin' e ren'ey ko fa ngiyal'nem ni yibe tay fare madnom ni yima kay e flowa riy nda ntay e is ngay.) ⁴ Nap'an nni yan ni kol Peter mi ni fek ngar tay nga kalbus, minog ni aningeg ulung e salthaw ni nge matanagiy, nra reb e ulung ma aningeg e salthaw ni bay riy. Ya ke leamnag Herod ni nge m'ay e re madnom nem ni Paluk'af me fek Peter i yib nga p'eowchen piyu Israel. ⁵ Ere ntay Peter u kalbus, machane girdi'en e galesiya e ra pired ni yad be pi' e meybil rok ngak Got.

Peter ni chuw u kalbus

⁶ Re neap' i n'en ni bay ngam'on ko chirofen ni be finey Herod ni nge fek Peter i yib nga p'eowchen e girdi', ma aram e bay Peter nike mol u thilin l'agruw i girdi'en e matnag; ni l'agruw e chen ni ka nin' ngak, ma bay e matnag ni yad be matnagiy e garog ko kalbus. ⁷ Mi yigi yib ba engel rok Somol i sak'iy ngaram, me tamilang u lan fare kalbus. Me tay fare engel pa' nga pon Peter nge rurug, nge pug me ga'ar ngak, "Mu gur nigem ngam sak'iy!" Ka chingiyal' nem me mul fapi chen u pa'. ⁸ Me ga'ar fare engel ngak, "Mu chichi'iy e leed rom ma ga yin' e sus rom." Me rin' Peter ni aram rogon, me ga'ar fare engel ngak, "Mon' wuru' e mad rom nga dakenam ma ga yib nga darow." ⁹ Me lek Peter fare engel ngranow nga wuru' e kalbus. Machane de nang ni n'en ni be rin' e re engel nem e rib riyul'; ya be finey ni kan piliyeg e changar rok be guy. ¹⁰ Miyow yib ngranow u to'oben e bin som'on e tafan e matnag, miyow yan ko bin migid, miyow yib ko fare garog nib wasey ni ir e yira yan riy mi ni yan ngalan binaw. Me mab fare garog ni yigi mab rok, miyow yan riy nga wuru' e yoror. Miyow yan u ba pa' i kanawo' mi yigi yan fare engel ngabang ni aram e ke pag Peter.

¹¹ Ma aram mfini nang Peter e n'en nike rin', me ga'ar, "Chiney e ka fini gu nang nriyul'! I Somol e ke loeg e engel rok, ke yib i ayuwegnag rok gelngin Herod ngu urngin e tin ke leamnag piyu Israel ni ngar rin'ed ngog."

¹² Ma nap'an ni nang e n'en nike rin', me yan nga tabinaw rok Maria, ni chitiningin John Mark. Ma bo'or e girdi' nike mu'ulung ngaram yad be pi' e meybil rok. ¹³ Me tugtuguy Peter mban e garog, me yib ba tapigpig ni be' ni bpin ni Rhoda fithingan ni nge guy e en nike yib. ¹⁴ Me pow rok lungun Peter me ri felfelan' me sul nga naun ni be mil nde bing fare mab, me yib i yog ni bay Peter u waen nib sak'iy. ¹⁵ Me lungurad

ngak, “Kam aliliy!” Machane ri be yog nriyul’. Ma aram miyad fulweg ngak ni lungurad, “Ere engel rok.”

¹⁶ Ma aram e kayigi par Peter ni yugu be tugtuguy fare mab. Ma aram mfin ra binged fare mab, ma fa’anra guyed Peter miyad gin. ¹⁷ Me fanathin ngorad u pa’ ndab rnonod, ma aram me weliy ngorad rogon nike yib Somol i chuweg u kalbus. Me ga’ar, “Mu weliyed e pi thin ney ngak James nge tin ni kabay i walagdad ni girdi’en Jesus;” ma aram me pagrad ngki yan ngabang.

¹⁸ Ma fa’ani kadbul, me balyangan’ girdi’en e matnag, ya dar nanged ko mang e ke rin’ Peter. ¹⁹ Me pi’ Herod e thin ni ngan gay Peter, machane de yag ni ngar pir’eged. Ma aram me pining fapi girdi’en e matnag nge fithrad nge mu’ me yog ni ngan li’rad ngarm’ad.

Ma fa’ani mu’ me yan Herod u Judea nge yan i par nga Cesarea nib n’uw boch nap’an.

Yam’ ni tay Herod

²⁰ Ma kari damumuw Herod ngak e girdi’ nu Tyre ngu Sidon; miyad yan ni yad ba ulung ni ngranod ra guyed Herod. Som’on e ra guyed rogon nge fol Blastus ngorad; ni ir e mmil fan e re naun nem ntafen e pilung ngak. Ma aram miyad yan ngak Herod ngar weniggad ngak ni nge aw e gapas u thilrad, ya nam rorad e yad ma fek garad ko nam rok e re pilung nem.

²¹ Me taw nga reb e rran ni kan turguy me yin’ Herod madan e pilung nga daken nge yan i par nga but’ u tagil’ me welthin ngak e girdi’. ²² Miyad tolulnag ni be lungurad, “Cha’ney ni be welthin e gathi ba girdi’, ya ba got!” ²³ Ka chingiyal’ nem me gad e engel rok Somol pa’ ngak Herod, ni bochan e yog e girdi’ ni ir ba got ma de talegrad nge mang Got e nog e sorok ngak. Me longuy e fakl’ud Herod nge yim’.

²⁴ Ma aram mi i wear e thin rok Got i yan ma be yo’or e girdi’ ni be fol riy.

²⁵ Me mu’nag Barnabas nge Saul e maruwel nnol’oegrow ni ngar muruwliyew, miyow sul u Jerusalem ni kar fekew John Mark ke un ngorow.

13

Barnabas nge Saul nni mel’egrow ngan l’oegrow

¹ Mu fithik’ girdi’en e galesiya nu Antiok e bay boch e profet nge tamchib riy, ni aram Barnabas, nge Simeon (ni yima pining Talumor ngak), nge Lucius (ni be’ u Cyrene), nge Manaen (ni yow Herod,* ni Governor nni chuguluyrow u ta’bang ngar ilalgow, nge Saul. ² Nap’an ni yad be pigpig ngak

* **13:1** HEROD: Herod Antipas, i ir e ma gagiyeg u Galile (mu guy e Luk 3:1).

Somol ma yad be pag e abich, me ga'ar fare Kan Nthothup ngorad, "Mu faled Barnabas nge Saul ngabang, ni nge mil farow ngog nge mang yow e ra ngongliyew e maruwel ni kug piningrow ni ngar muruwliyew."

³ Miyad par ndakur abichgad ngu'ur meybilgad, miyad tay pa'rad nga dakenrow ngar yibiliyed yow ngak Kristus, nge mu' miyad l'oegrow ngranow.

U lan yu Cyprus

⁴ Fare Kan Nthothup e l'oeg Barnabas nge Saul ngranow, miyow yan u rom nga Selucia miyow af nga barkow u rom ngranow ko donguch nu Cyprus. ⁵ Ma fa'anra tawgow nga Salamis, miyow machibnag e Thin rok Got ngak e girdi' u lan e pi tafen e mu'ulung rok piyu Israel i yan. Ma bay John Mark rorow ni be ayuwegrow ko maruwel.

⁶ Miyad th'ab e re donguch nem nga baraba' ngranod nga Pafos, aram e gin nra pir'eged be' riy nib tapig ni BarJesus fithingan, ni ir be' u Israel ni be yog ni ir reb e profet. ⁷ I ir be' ni yow ba pach e en ni ir e am ko re donguch nem, ni aram Sergius Paulus, ni be' nib mo'on nib llowan'. Me pining fa'anem ni am Barnabas nge Saul ngar bow nga p'ewchen, ya ba'adag ni nge rung'ag e thin rok Got. ⁸ Machane me togopluw Elymas ngorow, ni be' nib tapig (ireray fithingan ko thin nu Greece); i guy rogon ni nge pingeg fare am nge dabi mich Jesus u wan'. ⁹ Mi Saul — ni ku yima pining Paul ngak — e ba sug ko fare Kan Nthothup; me changar ngak fa'anem nib tapig ¹⁰ me ga'ar, "Fak e mo'onyan' gur! I gur e to'ogor rok urngin e tin ni bfel' ban'en; gab sug ko urngin mit e sabanban ni kireb, ma gubin ngiyal' ni ga be guy rogon ni ngam pingeg e thin rok Got nib riyul' nge yan i par u wan' e girdi' ni thin ni malifith! ¹¹ Bay yib pa' Somol nga dakenam e chiney; ma bay mmalmit, nge dab kum guy e tamilang ni bay n'umngin nap'an."

Ka chingiyal' nem me thamiy Elymas rok nike ing e lumor owchen me yan ni nge guy rogon ni nge pir'eg be' ni nge kol pa' nge fek i yan ko gin ni nge yan ngay. ¹² Ma fa'ani guy fare am e n'en nike rin' fa'anem, me mich Jesus u wan'; me ri gin ko tin nike rung'ag ni murung'agen Somol.

U Antiok ni bay u lan yu Pisidia

¹³ Ma aram me af Paul nge pi'in yad be un ngak nga barkow u Pafos ngarbad nga Perga ni bay u lan yu Pamfyllia; machane me digeyrad John Mark u rom nge sul nga Jerusalem. ¹⁴ Miyad yan u Perga nga Antiok ni bay u lan yu Pisidia; me chirofen ni Sabbath miyad yan nga lan tafen e mu'ulung ngranod ra pired nga but'. ¹⁵ Ma nap'an nni

mu' i be'eg fare Motochiel rok Moses nge tin ni yoloy e pi profet, me l'oeg e pi'in pilungen tafan e mu'ulung e thin nge yan ngorad ni be lungurad, "Pi walagmad: gamad ba'adag ni ngam welthingad ngak e pi girdi' ney ni fa'anra bay bbugithin ni ngam weliyed ngorad ni nge pi' e athamgil nga lanin'rad." ¹⁶ Me sak'iy Paul ngalang, me non nga pa' me tabab ko welthin ni ga'ar,

"Gimed e pi'in gadad piyu Israel nge urngin e pi'in gathi yad piyu Israel ni bay u roy ni yad ma meybil ngak Got: Mu telmed ngog! ¹⁷ Fare Got rok e girdi' nu Israel e ir e mel'eg e pi chitamangidad, me fal'eg rogorad me yo'ornagrad ko fare ngiyal' i n'em ni ur pired u lan e nam nu Egypt ni gathi nam rorad. Me fekrad Got nga wuru' yu Egypt ni maruwel nga gelngin nib gel, ¹⁸ ma aningeg i ragag e duw ni k'adan'† rorad u daken e ted. ¹⁹ Me therbeg Got girdi'en medlip e nam ni immoy u daken e nam nu Kanaan, me fek e tirok' e girdi' nge tayrad ngay nge mang yad e mil suwon e gi nam nem ngorad. ²⁰ Gubin e pi n'ey ni rin' u lan gonap'an aningeg mir'ay nge wugem e duw.

"Tomuren e biney me pi' ngorad e pi tapuf oloboch, ni nge mang yad e rogned e thin rorad nge yan i mada' nga nap'an Samuel ni profet. ²¹ Ma fa'anra weniggad ngak Got ni nge pi' ba pilung ngorad, me pi' Got Saul ngorad, ni be' nib mo'on ni fak Kish, ni yib ko ganong rok Benjamin, me par ni ir e pilung rorad ni aningeg i ragag e duw nap'an. ²² Ma nap'an ni chuweg Got Saul, me fek David nge tay ni ir e nge mang pilung. Ba'aray e n'en ni yog Got ni murung'agen David, 'Kug pir'eg ni David, ni fak Jesse, e ir e cha' ni gub adag, ya ir be' nra rin' urngin e tin ni gub adag ni nge rin'.' ²³ Mi Jesus, ni ir reb i owchen David, e tay Got ni ir e nge thapeg e girdi' nu Israel ngak Got, ni bod rogon ni yog ni bay rin'. ²⁴ Dawori yib Jesus, me machib John ngak urngin e girdi' nu Israel ni ngar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be rin' ngan tawfe nagrad. ²⁵ Ma nap'an nike chugur ni nge mu'nag John e maruwel nni pi' ngak ni nge muruwliy, me ga'ar ngak e girdi', 'Gimed be finey me gag mini'? Ya gathi gag fa'anem ni gimed be sonnag. Machane mu sapgad! I ir e bay yib u tomureg, me gag e ri gub sobut' ndab gu bung ni nggu luf e sus u ay.'

²⁶ "Pi walageg, ni gimed owchen Abraham, nge gimed urngin e pi'in gathi gimed piyu Israel ni gimed bay u roy ni gimed ma meybil ngak Got: re thin rok Got ney ni murung'agen rogon min thap ngak Got e gadad e kan pi' ke yib ngodad! ²⁷ Ya girdi' ni be par u Jerusalem, nge pi'in yad be yog e thin rorad, e da ur nanged ni ir fa'anem ni nge thapeg e girdi' ngak

† 13:18 ni k'adan'; boch e babyor e bay riy ni ni ir e ayuw.

Got, ma ku da ur nanged fan e thin rok e pi profet ni yima be'eg ngorad ni gubin e Sabbath. Machane kar riyul'niged e thin ni yog e pi profet ni bochan e ra turguyed ni ngan li' Jesus ngem'. ²⁸ Yugu aram rogon ndar pir'eged ban'en ni ir e nge mang tapgin ni nganog ni ngan li' ngem', machane miyad wenig ngak Pilate ni ngan li' ngem'. ²⁹ Ma nap'an nra mu'gad i rin' urngin e tin ni kem'ay i weliy rok e babyor nib thothup ni murung'agen, miyad luweg nga but' u kuruth ngar ted ngalan ba low ko yam'. ³⁰ Machane me faseg Got Jesus ko yam', ³¹ ma bo'or e rran ni i m'ug ngak e pi'in nra uned ngak ko milekag u Galile nga Jerusalem. Yad e chiney e yad be weliy murung'agen Jesus ngak e girdi' nu Israel. ³²⁻³³ Ma gamad e kugbad ngaray ni nggu feked i yib ngomed e re Bugithin ney Ni Bfel' ni murung'agen: tin ni yog Got ngak e pi chitamangidad ni bay rin' e ke rin' e chiney ni fan ngodad e pi'in owcherad, ni fan e ke faseg Jesus ko yam'. Ni bod rogon ni kan yoloy ko bin l'agruw e Psalm ni be ga'ar:

'I gur Fakag;

daba' e kug mang Chitamam.'

³⁴ Ma ba'aray e n'en ni yog Got ni murung'agen ni bayi faseg ko yam', ma dabi pag nge mel u lane low:

'Bay gu rin' ni fan ngomed fare n'en nrub fel' ma ba thothup ni gu micheg ngak David ni bay gu rin'.'

³⁵ Ni bod rogon ni kari yog u bang u lan e babyor nib thothup nike ga'ar,

'Dabiyag ni ngam pag e tapigpig rom nib yul'yul' nge mel u lane low.'

³⁶ Ya David e i ngongliy e tin ni leamnag Got ko birok' e tayim, nge mu' me yim', mi ni k'eyag nga to'oben pi chitamngin, me mel u lane low. ³⁷ Machane en ni Got e faseg ko yam' e de mel.

³⁸⁻³⁹ Pi walageg, gimed urngin ni ngar mu nanged nu daken Jesus e ke yag ni ngan machibnag riy ngomed murung'agen e denen nrayag ni nge n'ag Got fan; ma ngam nanged ni urngin e girdi' nra mich Jesus u wun'rad e kan n'ag fan urngin e denen rorad ndabiyag ni nge n'ag fare Motochiel rok Moses fan. ⁴⁰ Ere mu ayuwgad, ya fare n'en nike yog fapi profet e nge dabi buch romed ni lungurad:†

⁴¹ 'Mu sapgad e pi tamoning!

Mu ngatgad mi gimed yim'!

Ya maruwel ni gu be ngongliy ko tiromed e rran e ban'en ni gathi bayi mich u wun'med, ni mus ni fa'anra weliy be' fan ngomed!' "

⁴² Nap'an ni be n'en Paul nge Barnabas ni ngranow ngar chuwigow u lan tafan fare ulung, me yog fapi girdi' ngorow

† 13:40 Boch e babyor e dariy e re bugithin ni ba'aray ni romed.

ni ngku ra bow ko bin ni bay yib e Sabbath ngku ra weliyew ngorad murung'agen e pin'em. ⁴³ Ma fa'ani wear e girdi' ko fare mu'ulung, ma bo'or piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel ni kar piggad kar uned ko ba' rok piyu Israel e taliw nra uned ngak Paul nge Barnabas. Me welthin fa gal apostel ngorad ni yow be pi' e athamgil nga lanin'rad ni ngu'ur pired ni yad be toer ko runguy rok Got ngorad.

⁴⁴ Me taw ko fare rran ni Sabbath ma gonap'an e urngin e girdi' u lan fare binaw nrabad ngar motoyilgad ko thin rok Somol. ⁴⁵ Ma fa'ani guy piyu Israel fapi girdi' ni aram urngirad, me yib e awan' ngorad; miyad non nib togopluw ko thin ni be yog Paul miyad yog e thin nib kireb ngak. ⁴⁶ Machane fin aram e welthin Paul nge Barnabas ndar rusgow ni be lungurow, "Ri dabisiy ni gimed e som'on ni ngan weliy e thin rok Got ngomed. Machane fa'anra kam n'iged, ma damur fineyed ni bay rogomed ni nge yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngomed, ma bay gu pagew gimed nggu warow ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. ⁴⁷ Ya ba'aray e thin ni pi' Somol ngodad ni fa'ani ga'ar:

'Kug tiyem ni ngam mang tamilang ngak e pi'in gathi yad piyu Israel,
me gur e ngam mang kanawo' ni ngan thap riy ngak Got
ni fan ngak urngin e girdi' nu fayleng.' "

⁴⁸ Ma fa'ani rung'ag e pi'in gathi yad piyu Israel e re bugithin ney miyad felfelan' ngrogned ni bfel' e re thin rok Somol nem; ma pi'in ke mel'egrad Got ni nge yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad e mich Jesus u wun'rad.

⁴⁹ Me wear e thin rok Somol nga urngin yang u rom. ⁵⁰ Machane me pingeg piyu Israel laniyan' e pumo'on ni be tay murung'agen e re binaw nem nge pi'in ni ppin ni tolang ni gathi yad piyu Israel ma yad ma meybil ngak Got, ngar tababgad i gafgownag Paul nge Barnabas, miyad therbegrow ko nug rorad. ⁵¹ Me rurug fa gali apostel e fiyath u ayrow nib togopluw ngorad miyow yan u rom nga Ikonium. ⁵² Ma pi'in gachalpen Jesus ni yad bay u Antiok e ra suggad ko felfelan' nge fare Kan Nthothup.

14

U lan yu Ikonium

¹ Ma ku aray rogon e n'en nrin' u lan yu Ikonium: yan Paul nge Barnabas nga tafen e mu'ulung rok piyu Israel ngar welthingow, ma bo'or piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel nra piggad nge mich Jesus u wun'rad. ² Machane pi'in nu Israel ndaburad ni nge mich Jesus u wun'rad e ra nonod ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ngar pired ni kar damumuwgad

ngak e pi'in walagey ni girdi'en Kristus. ³ Me par fa gal apostel u rom nib n'uw nap'an. Mu ur weliyew murung'agen Somol nda ur rusgow, me Somol e micheg ni thin ni yow be weliy ni murung'agen e runguy rok Somol ngak e girdi' e ba riyul' ni fan e pi' gelngirow ngu'ur ngongliyew bogi maang'ang nge bogi ban'en ni un ngat ngay. ⁴ Ma fapi girdi' ni aram urngin u lan e re binaw nem e rruw raba'gad; ni boch i yad e ra folgad ngak piyu Israel, ma boch i yad e ra folgad ngak fa gal apostel.

⁵ Ma aram me turguy e pi'in gathi yad piyu Israel nge piyu Israel nge pi'in yad ma yog e thin rorad ni ngar gafgow nged fa gal apostel miyad malangnagrow. ⁶ Ma fa'ani nang fa gali apostel murung'agen, miyow mil nga Lystra nge nga Derbe, ni l'agruw i binaw ni bay u lan yu Lykaonia, nge yungi n'en ni ir e bmgid ngaram. ⁷ Ma aram miyow machibnag u rom fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus.

U lan yu Lystra ngu Derbe

⁸ Ma bay be' nib mo'on u Lystra nib mugutgut ay nruw raba'; nni gargelnag ma aram rogon ma dawori un ko yan bi'id. ⁹ Me motoyil ko thin ni be weliy Paul. Me guy Paul nike mich Jesus u wan' nrayag ni ngan golnag ko m'ar rok, ma aram me changar Paul ngak ¹⁰ me non ni ba ga' laman ni ga'ar, "Mu sak'iy ngalang!" Me og fare mo'on ngalang ngi i yanyan. ¹¹ Ma fa'ani guy fapi girdi' ni aram urngirad e n'en nike rin' Paul, miyad tabab ko tolul nthin rorad nu Lykaonia ni lungurad, "Pi kan e kar boded e girdi' karbad ngodad nga but!" ¹² Miyad tunguy ngachalen Barnabas ni Zeus, mi Paul e ra tunguyed ni Hermes, ni bochan e ir e en ni i welthin. ¹³ Ma fare prist rok fare kan ni Zeus, ni bay e Tempel rok u wuru' e re binaw nem, e fek boch e garbaw ni kabfos nge floras i yib nga langan e garog. Ye ir nge fapi girdi' ni aram urngirad e yad ba'adag ni ngar pi'ed e maligach ngak fa gali apostel.

¹⁴ Ma fa'ani rung'ag Barnabas nge Paul murung'agen e n'en ni nge rin' e pi cha'nem, miyow guchthuy e mad rorow ngar milgow i yan nga fithik' fapi girdi' ni aram urngirad, ni yow be non ni ba ga' lamrow ni be lungurow, ¹⁵ "Pi cha', mang ni ngam rin'ed e biney e pa'? Ya gamow l'agruw i girdi' ni gamow bod gimed! Kug bow ngaray ni nggu weliyew ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus, ma gamow pingegmed ngam pi'ed keru'med ko tin ndariyfan ngambad ngak fare Got ni be par nib fos, ni ir e ngongliy e tharmiy, nge fayleng, nge day, nge urngin ban'en ni bay u fithik' e pin'ey. ¹⁶ Kakrom e pag urngin e girdi' ko pi nam i yan ngu'ur rin'ed e tin ni yad be finey. ¹⁷ Machane gubin ngiyal' ni be micheg ir u daken urngin e tin ni bfel' ni be rin', ya ma pi' e n'uw ngomed u lang nge galwog u ngal'an; me ir e ma pi' e ggan ngomed

mma fal'eg lanin'med." ¹⁸ Mus ko pi thin ney ni weliy fa gal apostel ngorad ma ku be mo'maw' rogon ni ngar talegew fapi girdi' ni aram urngirad ni nge dab ra pi'ed e maligach ngorow.

¹⁹ Ma boch piyu Israel nrabad u Antiok ni bay u Pisidia nge boch piyu Israel nrabad u Ikonium, e ra pingeged laniyan' fapi girdi' ni aram urngin ngar folgad ngorad ngar malang nigned Paul, nge mu' miyad girengiy i yan nga wuru' e binaw, ni kar fineyed ni kem'. ²⁰ Machane fa'ani mu'ulung e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ngak, me sak'iy nge sul ngalan fare binaw. Me reb e rran riy miyow yan Barnabas nga Derbe.

Sul nga Antiok ni bay u lan yu Syria

²¹ Me machibnag Paul nge Barnabas ngak e girdi' u lan yu Derbe fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus, ma bo'or e girdi' ni mich u wun'rad ngar manged pi gachalpen Jesus. Ma aram miyow sul nga Lystra ngranow u rom nga Ikonium, miyow yan u Ikonium nga Antiok ni bay u lan yu Pisidia.

²² Miyow ayuweg e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ngar pi'ew e athamgil nga lanin'rad ni ngu'ur pired ni yad ba yul'yul' ko en ni ir e ke mich u wun'rad. Miyow fil ngorad ni lungurow, "Thingar darod u fithik' bo'or e gafgow ma gadad yan ko gin nsuwon Got." ²³ Mra reb e galesiya miyow turguy e pi'in pi'ilal riy ni yad e ngu'ur ayuweged girdi'en e galesiya riy; miyow par ni kar pagew e abich ngar pi'ew yad ngak Somol u fithik' e meybil, ni fare Somol ni ir e ke pagan'rad ngak.

²⁴ Ma nap'an nra mu'gow ko milekag u lan yu Pisidia, miyow yib nga Pamfyllia. ²⁵ Miyow machibnag e thin rok Got u lan yu Perga nge mu' miyow yan nga Attalia, ²⁶ miyow af nga barkow u rom ngar sulow nga Antiok, ni aram e gin nni pi'row riy nga pa' Got ni nge ayuwegrow ko fare maruwel ni ba'aram ni ir e kar mu'nigew e chiney.

²⁷ Ma fa'anra tawgow nga Antiok miyow ulunguy girdi'en fare galesiya ngar weliyew ngorad urngin e tin nike rin' Got u pa'row, nge rogon nike bing e kanawo' ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ni nge mich Jesus u wun'rad. ²⁸ Miyow par u rom rok e pi'in ke mich Jesus u wun'rad nib n'uw nap'an.

15

Mu'ulung ntay u Jerusalem

¹ Me yib boch e pumo'on u Judea nga Antiok miyad tabab i machibnag ngak e pi'in girdi'en Kristus ni be lungurad, "Fa'anra dab ni maad'ad nagmed ni bod rogon nike yog e Motochiyel rok Moses ma dabiyaq ni ngam thapgad ngak Got." ² Me baraba' Paul nge Barnabas ngar lulu'aged e pi cha'nem e thin nib gel u murung'agen e re bugithin ney,

miyad be puluwnag urngin ban'en ni nge yan i m'ug e bin ni ir; ma aram min turguy ni Paul nge Barnabas nge boch fa pi'inem ni yad bay u Antiok e ngranod nga Jerusalem ngar guyed e pi apostel nge pi'in pi'ilal u murung'agen e re bugithin ney.

³ Miyad yan ni girdi'en e galesiya e ke l'oegrad, ma nap'an nranod u lan yu Fonia nge yu Samaria miyad weliy ngak girdi'en e galesiya ko gali yang i nug nem rogon nike thap e pi'in gathi yad piyu Israel ngak Got; ma re bugithin ney e ba ga' ba felfelan' ni pi' ngak urngin e tin ni ba'aram i girdi'en Kristus ni kar rung'aged. ⁴ Ma nap'an nra tawgad nga Jerusalem me felfelan' girdi'en e galesiya ngorad ni karbad, ma ku erogon e pi apostel nge pi'in pi'ilal ko galesiya, ni ireray e picha' nrogned ngorad murung'agen urngin ban'en ni ngongliy Got u pa'rad. ⁵ Ma boch e Farise ni kar piggad ke mich Jesus u wun'rad e ra sak'iygad nge lungurad, nganog ngak e pi cha'nem ndabisiy ni ngan maad'ad ni bod ni yog e motochiel rok Moses ma nganog ngorad ni ngar folgad ko Motochiel rok Moses.

⁶ Fapi apostel nge pi'in pi'ilal ko galesiya e ra mu'ulunggad ngar puruy'niged murung'agen e re bugithin ney. ⁷ Ba n'uw nap'an nra puruy'gad me sak'iy Peter me ga'ar, "Gimed pi walageg, gimed manang ni turguyeg Got u fithik'med ko som'on ni nggu machibnag ngak e pi'in gathi yad piyu Israel e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got, ni fan e ngar rung'aged me mich u wun'rad. ⁸ Mi Got, ni ir e manang laniyan' urngin e girdi' e dag ni bfel' e pi'in gathi yad piyu Israel u wan', ni fan e pi' e Kan Nthothup rok ngorad, ni bod rogon nike pi' ngodad. ⁹ De taydad ni gadad ba thil rorad; ya n'ag fan e denen rorad ni fan e mich Jesus u wun'rad. ¹⁰ Ere mang ni gimed be finey ni ngam sikeng niged e gumaen' rok Got e chiney ni fan e kam fineyed ni ngam ted ban'en nib tomal nga daken keru' e pi'in ke mich Jesus Kristus u wun'rad, ni ban'en ni mus ngak e pi chitamangidad nge gadad ma de taw rodad. ¹¹ Danga'! I mich Jesus u wun'dad Me thapegdad Somol Jesus ngak Got ni bochan e be runguydad, ni bod rogon e tin ni ba'aram e girdi' ni gathi yad piyu Israel."

¹² Me par girdi'en fare ulung ndaki non be' nnap'an ni yad be motoyil ngak Barnabas nge Paul, ni aram e yow be weliy urngin e pin'en nni ngat ngay nge pi maang'ang ni ngongliy Got u pa'row u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel. ¹³ Ma fa'anra mu'gow ko numon, me non James ni ga'ar, "Pi walageg, mmotoyilgad ngog! ¹⁴ I Simon e ka fini mu' i weliy rok murung'agen rogon nike dag Got nib t'uf rok e pi'in gathi yad piyu Israel, ni fan e ke fek e girdi' u fithik'rad ni ngar

manged girdi'en, ni ireram e som'on riy. ¹⁵ Thin rok e pi profet e kari ta'reb ko re bugithin ney. Ni bod rogon ni be weliy e babyor nib thothup ni be ga'ar:

¹⁶ 'I ga'ar Somol: Tomuren e biney e bay gu sul,
nggu toy e naun rok David nike puth;
ma tin nike kireb riy e bay gu fulweg ngarogon
mu ku gu toy bayay.

¹⁷ Ma aram e urngin e tin ni kabay e girdi' e bay ur gayed
Somol,
ni urngin e pi nam ni kug piningrad ni ngar manged
girdi'eg.

¹⁸ Ireray rogon nike yog Somol, ni ir e ke gagiyeagnag e re
bugithin ney kan nang ni kakrom.'

¹⁹ Me ga'ar James, "Tafinay rog e dab kud magawonniged e
pi'in gathi yad piyu Israel ni yad be yib ngak Got. ²⁰ Machane
ngad pi'ed e babyor nge yan ngorad, ni nga dogned ngorad
ndab ra ked e ggan nde klin ni fan e kan pi' ni maligach
ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay; ma ngar ayuweged
yad nge dab ra pired be' ni gathi mabgol rorad; ma dab ra
longuyed e gamanman nni uchuluy k'angan nge yim', ara ra
ked e racha'. ²¹ Ya Motochiel rok Moses e ke n'uw nap'an ni
kan be'eg u lan tafen e mu'ulung i yan ni gubin e Sabbath, ma
thin rok e kan machibnag u lan urngin e binaw."

*Babyor nni pi' nge yan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel nike
mich Jesus u wun'rad*

²² Ma aram me cheag e pi apostel nge pi'in pi'ilal ko
galesiya, nge girdi'en e galesiya ni polo' miyad turguy ngar
mel'eged boch e girdi' rorad ngar l'oeged yad ngranod nga
Antiok ni yad Paul nge Barnabas. Miyad duwgiliy Judas, ni
ku yima pining ni Barsabbas, nge Silas ni l'agruw ni' nma tay
urngin girdi'en Kristus farow. ²³ Miyad pi' e babyor ngorad
ngar feked ni ba'aray e thin riy.

"Gamad e pi apostel nge pi'in pi'ilal, ni er walagmed, e be
lungumad e nge felan' Got ngak urngin pi walagmad ni pi'in
nni gargelegrad ma gathi yad piyu Israel, ni yad be par u
lan yu Antiok ngu Syria, ngu Cilicia. ²⁴ Kug rung'aged ni bay
boch e girdi' ko biromad e ulung ni karbad e nger yad be
magawonnagmed ma yad be pi' e magafan' nga lanin'med ko
thin ni yad be yog; machane da gogned ngorad ni ngar rin'ed
e re bugithin nir. ²⁵ Ere kug puruy'gad ma gamad gubin nike
ta'reban'mad ni nggu dugliyed boch e girdi' u fithik'mad ni
nga nol'oegrad ngarbad ngomed ni ngar feked e thin romad
i yib ngomed, ni bay ra uned ngak e tafager rodad nib t'uf
rodad ni er Barnabas nge Paul ngarbad, ²⁶ ni kar dowgow ko
pogofan rorow ko pigpig ni yow be tay ngak e Somol rodad

i Jesus Kristus. ²⁷ Ere kug l'oeged Judas nge Silas ngomed, ni yow e ku bay ra weliyew ngomed e pin'en ni ba'aray ni kug yoloyed nga babyor. ²⁸ Ya fare Kan Nthothup nge gamad e ke ta'reban'mad ndab kun tay ban'en nib tomal nga dakenmed nge cheag ko tin ni ba'aray e motochiyel ni bay, ²⁹ ni aram e dab mu ked e ggan ni kan pi' ni maligach ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay; ma dab mu ked e racha'; ma dab mu longuyed e gamanman nni uchuluy k'angan nge yim'; mi gimed ayuwegmed ndab mu pired be' ni gathi mabgol romed. Gimed ra rin' e tin nib mat'aw ni fa'an gimed ra par ni dab mu rin'ed e pin'ey. Ere kefel'."

³⁰ Mi nol'oeg fa pi'inem ngranod nga Antiok, mranod ra kunuyed urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad nge mu' miyad pi' fare gi babyor ngorad. ³¹ Ma fa'ani poy fapi girdi' fare gi babyor, miyad felfelan' ko thin ni bay riy ni be pi' e athamgil nga lanin'rad. ³² Mi Judas nge Silas, ni yow l'agruw ma profet, e ba n'uw nap'an nra welthingow ngak e pi cha'nem ni ku yad boch e walag ni girdi'en Kristus, ni yow be pi' e athamgil nga lanin'rad ma yow be pi' gelngirad. ³³ Miyow par boch u rom, miyad fangich e tin ni bay u rom e walag ni girdi'en Kristus, nge mu' miyow sul ngak e pi'in nra l'oeged yow. ³⁴ [temp]*

³⁵ Mi Paul nge Barnabas e ra pirew boch u Antiok. Miyow cheag ngak bo'or e girdi', ngu'ur filed ko girdi' ma yad be machibnag e thin rok Somol ngorad.

Dar ni tay Paul nge Barnabas

³⁶ Me yan in e rran nga tomuren me ga'ar Paul ngak Barnabas, "Ngad sulow ngad guyew pi walagdow ni girdi'en Kristus u lan urngin e binaw nda machib nigew e thin rok Somol riy, ngad nangew rogorad." ³⁷ Ma ba'adag Barnabas ni ngar fekew Mark nge un ngorow, ³⁸ machane de finey Paul nib mat'aw ni ngar fekew nge un ngorow, ni fan e de par rorow ngar mu' niged e tin nnol'oegrad ni ngar rin'ed u yugu ba yay e milekag, ni bochan e pagrow u Pamfyllia nge sul. ³⁹ Miyow lu'ag nib el merin murung'agen e re bugithin ney, ma aram miyow dar ni milekag. Me fek Barnabas Mark ngar afgow nga barkow ngar milekaggow nga Cyprus, ⁴⁰ me duwgiliy Paul Silas ni nge un ngak, ma pi walagrow ni aram girdi'en Kristus e ra yibiliyed yow ngak Got ni nge ayuwegrow nge mu' miyow yan. ⁴¹ Miyow yan u lan yu Syria ngu Cilicia, ni be pi' Paul e athamgil nga laniyan' girdi'en e pi galesiya ni bay riy.

* **15:34** Boch e babyor e ka ni puthuy ngay e verse 34: Machane me turguy Silas ni nge par u rom.

16

Timothy ni un ngak Paul nge Silas ko milekag

¹ Me milekag Paul nga Derbe nge nga Lystra. Ma bay be' nib mich Jesus u wan', ni Timothy fithingan nma par u rom; ma ku erregon e chitiningin ni ku ir be' nib mich Jesus u wan' ni ku be' u Israel, machane chitamngin Timothy e be' u Greece. ² Ma urngin e walag ni girdi'en Kristus ni yad ma par u lan yu Lystra ngu lan yu Ikonium e ra weliyed murung'agen Timothy ni be' ni bfel'. ³ Ma ba'adag Paul ni nge fek Timothy nge un ngak, ma aram me maad'adnag. I rin' ni aram rogon ni bochan e urngin piyu Israel ni yad ma par ko yungi n'em i yan e yad manang ni chitamngin Timothy e be' u Greece. ⁴ Ma nap'an nranod u lan fapi binaw miyad weliy ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad fapi motochiel nike turguy e pi apostel nge pi'in pi'ilal ko galesiya u Jerusalem, miyad yog ngorad ni ngu'ur folgad ko pi motochiel nem. ⁵ Ma aram mi i gel i yan e michan' rok girdi'en e galesiya ma yad be yo'or i yan ni gubin e rran.

U lan yu Troas nge n'en nni piliyeg e changar rok Paul nge guy

⁶ Miyad milekag u lan yu Frygia nge yu Galatia; ya de pagrad fare Kan Nthothup ni ngar machibgad u lan e nug nu Asia. ⁷ Ma fa'anra tawgad ko mathil u Mysia, miyad guy rogon ni ngranod ngalan e nug nu Bithynia, machane de pagrad e Kan Nthothup ni ngranod ngaram. ⁸ Ma aram miyad yan u rom nga Mysia miyad log u rom nga Troas. ⁹ Mi ni piliyeg e changar rok Paul e re neap' i n'em nge guy be' nib mo'on u Macedonia nib sak'iy ni be wenig ngak Paul ni be ga'ar, "Moy nga Macedonia ngam ayuwegmad!" ¹⁰ Nap'an nni piliyeg e changar rok Paul, nge guy e ren'em ma gamad fal'eg rogomad ni nggu warod nga Macedonia, ya ke muturug u wun'mad nike piningmad Got ni nggu machib nixed fare Thin Ni Bfel' ngak e girdi' ko gin'em.

U lan yu Filippi, nge Lydia ni pig laniyan' nge mich Jesus Kristus u wan'

¹¹ Ma gamad af nga barkow u Troas nggu warod nga Samothrace, me reb e rran riy ma gamad yan nga Neapolis. ¹² Ma gamad yan u rom nga Filippi, ni ireram e binaw ni ba ga' ko gin nsom'on e nug nu Macedonia; ma ku erregon ni ku reb e kolonia rok yu Roma. Ma gamad par u lan e re binaw nem nri in e rran. ¹³ Me chirofen ni Sabbath ma gamad yan nga wuru' e re binaw nem nga to'oben e lul', ko gin ni kug fineyed ni ra moy bang riy nma mu'ulung piyu Israel ngay ngu'ur meybilgad. Ma gamad yan gu pired nga but' ngu'ug welthingad ngak bogi ppin ni kar mu'ulunggad

ngaram. ¹⁴ Ma bagayad e pi cha'nem ni i motoyil ko thin ni gamad be yog e Lydia ni yib u Thyatira, nma folchuway' ko mad nib purple ram'en. I ir be' ni bpin nma meybil mma liyor ngak Got, me tamilangnag Somol laniyan' ni nge uthum tel ko n'en ni be weliy Paul. ¹⁵ Ma aram min tawfenag e re pin nem nge girdi' nu tabinaw rok. Me yog ngomad ni nggu warod nga tabinaw rok ni ga'ar, "Ngambad ngam pired u tabinaw rog, ni fa'anra ke muturug u wun'med nike mich u wun'ug Somol." Me wenig ngomad ni nggu warod.

U lan e kalbus u Filippi

¹⁶ Bay reb e rran ni gamad be yan ko gin ni yima meybil riy, ma gamad mada'nag be' ni bpin ni ir reb e sib ni keb i ying ba mo'onyan' ngak nma yog e tin ni bay yib ban'en, ni bo'or e salpiy ni be yagnag ni fan ngak e pi'in nib milfan ngorad, ni bochan e ma yog ko girdi' e tin ni bay yib ban'en, ¹⁷ ni be lek tomuren Paul nge gamad, ni be tolul ni be ga'ar, "Pi cha'ney e tapigpig rok Got Nth'abi Tolang, ni yad be weliy ngomed rogon mi gimed thap ngak Got!" ¹⁸ Bo'or e rran ni i yodorom. Ma daki yag ni nge k'adan' Paul, me cheal nga wuryal me ga'ar ngak fare mo'onyan' nike ying ngak fare pin, "Gu be non ngom u fithingan Jesus Kristus ni ngam chuw rok e cha'nir!" Ma ka ngiyal'nem me chuw fare mo'onyan' rok fare pin. ¹⁹ Ma nap'an ni nang fa picha' nib milfan fare pin ngorad ndakuriy e gin ku ra yib e salpiy riy ngorad, miyad kol Paul nge Silas ngar girngiyed yow i yan ngabang ni yima mu'ulung ngay nga p'eowchen e pi'in yad be yog e thin. ²⁰ Miyad fekrow i yib nga p'eowchen boch e tolang nu Roma me lungurad, "Gali cha'ney e l'agruw ni' u Israel ni yow be k'aring e wagey u lan e binaw rodad. ²¹ Ma yow be yog boch e yalen nib togopluw ko motochiel rodad, ma gadad yu Roma e dabiya ni ngad folgad ko tinem e yalen!" ²² Miki togopluw fapi girdi' ni yo'or ngorow; me guchthuy fapi tolang e mad u daken Paul nge Silas, ma rogned ni ngan toyrow ko dumow. ²³ Ma nap'an nra mu'gad i toyrow nib el merin mi nin'row nga kalbus, minog ngak e en ni pilungen e kalbus ni nge loknag e mab ngorow ni bfel' rogon. ²⁴ Ma fa'an nog e re bugithin nem ngak, me yin'row ngalan reb e senggil nib kan nga lukngun e kalbus me tay ayrow nga daken ba gek'iy nib dib'ag ni ka ni ker luwan ayiy riy, nge mu' me tay bang nga daken faginem e gek'iy me loknag.

²⁵ Ma gonap'an e ke lukngun e neap' mi i meybil Paul nge Silas ma yow be yin' e tang ni yow be pining e sorok ngak Got, ma be motoyil e pi'in kalbus ngorow. ²⁶ Mi yigi yib ba durru' nrib gel, nge rurug fare kalbus nge mada' ko def riy. Ma ka chingiyal' nem me mab urngin e mab, me mul e chen

u downgin urngin e kalbus. ²⁷ Ma nap'an ni od facha' ni pilungen e kalbus, me guy nike mab urngin e mab ko kalbus, me girengiy e saydon rok nge yan ni nge li' ir ngay; ya ke finey nike mil urngin fapi kalbus. ²⁸ Machane me tolul Paul ni ga'ar, "Dab mmaad'ad ngom; ya gamad gubin ni ka gamad ba'aray."

²⁹ Me pong fa en ni pilungen e kalbus ni nga ni fek e nifiy i yan ngak, me yan ngalan e kalbus ni be mil, me yan i pag ir nga but' u to'oben ay Paul nge Silas ni be da'da'. ³⁰ Me fekrow nga waen me fith ngorow ni ga'ar, "Mang e thingar gu rin' me yag ni gu thap ngak Got?"

³¹ Me lungurow ngak, "Nge mich u wun'um Somol Jesus, ma aram e kam thap ngak Got — ni gur nge girdi' nu tabinaw rom." ³² Miyow machibnag e thin rok Somol ngak nge ngak gubin e girdi' ni immoy u lan e naun rok. ³³ Ka re ngiyal'nem nneap' me fekrow fa'anem ni pilungen e kalbus nge luknag e yu yang nike maad'ad u dowrow; nge mu' min tawfenag ni ka chingiyal' nem ni ir nge urngin e girdi' nu tabinaw rok. ³⁴ Me ere fek Paul nge Silas ngalan e naun rok nge pi' e ggan ngorow. Me ri felfelan' girdi'en e tabinaw rok nge ir, ni fan e ke mich Got u wun'rad.

³⁵ Me reb e rran riy ni kadbul me pi' e pi'in nib tolang nu Roma e thin nge yan ngak e pi'in pilungen e polis ni be lungurad, "Mpaged fa gali cha' ngranow."

³⁶ Me yog fa en ni pilungen e kalbus fapi thin ngak Paul ni ga'ar, "Ke pi' fapi tolang e thin ke yib ni ngan pagmew Silas, ere rayag ni ngam marow u fithik' e gapas."

³⁷ Me ga'ar Paul ngak fapi pilungen e polis, "Kar toyed gamow u fithik' e girdi' ni yo'or, nda ni pufthin nagmow ma gamow girdi'en yu Roma! Ma ka ron'ed gamow nga kalbus. Ere ngar paged gamow e chiney nib mith? Danga'! Pi tolang rok yu Roma e thingar rabad ngaray ngar paged gamow."

³⁸ Me fulweg fapi pilungen e polis e pi thin ney ngak fapi tolang nu Roma, ma fa'an rrung'aged ni Paul nge Silas e yow girdi'en yu Roma miyad rus. ³⁹ Ma aram marbad ra weniggad ngorow; miyad fekrow nga wuru' e kalbus miyad wenig ngorow ni ngranow ngar chuwigow u lan e re binaw nem. ⁴⁰ Me chuwa Paul nge Silas u kalbus miyow yan nga tafan Lydia. Miyow mada'nag e pi walag ni girdi'en Kristus u rom, miyow welthin ngorad, ni aram e yow be pi' e athamgil nga lanin'rad, nge mu' miyow yan.

17

U lan yu Thessalonika

¹ Miyow milekag ngranow u lan e binaw nu Amfipolis ngu Apolonia, miyow yib ko binaw nu Thessalonika, ni aram e

gin ni bay ba tafen e mu'ulung rok piyu Israel riy. ² Me yan Paul ngalan tafen e mu'ulung nrogon ni ka ma rin'. Ma dalip e rran ni Sabbath ni i welthin ngak e girdi' u lan e babyor nib thothup, ³ ni be weliy fan ngorad ma be dag ngorad u lan e babyor nib thothup ni fare Messiah e thangri gafgow nge mu' min faseg ko yam'. Miki ga'ar ngorad, "Aney i Jesus ni ir e kug weliy murung'agen ngomed, e ir e re Messiah nem." ⁴ Me mich u wan' boch i yad ngar uned ngak Paul nge Silas; ma aram e n'en ni rin' bo'or e girdi' nu Greece, ni pi'in yad ma meybil ma yad ma liyor ngak Got, ma ku bo'or e ppin ni pi'in ba ga' lungurad u rom.

⁵ Me awan' piyu Israel ngorow, miyad kunuy boch e girdi' u kanawo' ni girdi' ni yugu ma yan ndariy e maruwel rorad ni ngar mu'ulunggad ngar wageygad. Miyad wagey u lan fare binaw ni polo', miyad yan ni cham nga tafen Jason, ni yad be guy rogon ni ngar pir'eged Paul nge Silas ngar feked yow nga waen i yib ngak e girdi'. ⁶ Ma nap'an ndar pir'eged yow, miyad gorengiy Jason nge ku boch i walagey ni girdi'en Kristus i yan ngak e pi'in yad be yog e thin u lan binaw, miyad non ni ba ga' lungurad ni be lungurad, "Pi girdi' ney e kar k'aringed e wagey u gubin yang! Ma chiney e karbad ko binaw rodad, ⁷ ma ke tayrad Jason u lan e naun rok. Yad gubin ni yad be th'ab e motochiel rok e *Emperor* nu Roma, ni fan e yad be yog ni kabay reb e pilung ngabang ni Jesus fithingan." ⁸ Pi thin ney e rogned me ri gel e wagey ko fapi girdi' ni kar mu'ulunggad nge pi'in yad be yog e thin u lan binaw. ⁹ Ma pi'in yad be yog e thin u lan binaw e ra gel niged e thin ngak Jason nge boch i girdi'en Jesus ngar pi'ed urngin e salpiy ni kanog ngorad ni yad ra pi' min pagrad, miyad pi' nge mu' min pagrad.

U lan yu Berea

¹⁰ Ma nap'an ni yigi neap', ma pi walag ni aram girdi'en Kristus e ra loeged Paul nge Silas ngranow nga Berea. Ma fa'anra tawgow, miyow yan ngalan tafen e mu'ulung rok piyu Israel. ¹¹ Ma girdi' nu rom e de manan'rad ni bod e girdi' nu Thessalonika nib manan'rad. Miyad motoyil ko thin rok Got ni kar uthmed telrad ngay, ma gubin e rran ni ur gayed u lan e babyor nib thothup ni ngar guyed ko rriyul' e tin ke yog Paul fa. ¹² Ma bo'or i yad ni mich Jesus u wun'rad; ma bo'or e ppin nu Greece ni ppin nib tolang nge ku bo'or e pumo'on nu Greece ni ki mich Jesus u wun'rad. ¹³ Ma fa'ani rung'ag piyu Israel ni yad ma par u Thessalonika murung'agen Paul ni ki machibnag e thin rok Got ko girdi' u lan e binaw nu Berea, miyad yib ngaram ngar tababgad i nonnon ngak e girdi', ni yad be guy rogon ni nge togopluw e girdi' ni pire' ngak Paul

nge Silas. ¹⁴ Ka chingiyal' nem me l'oeg e pi walag ni girdi'en Kristus Paul nge yan ko gin nib chugur ko day, machane me par Silas nge Timothy u Berea. ¹⁵ Ma pi'in pumo'on nra uned ngak Paul ni yad be pow'iy e ra uned ngak ngar tawgad nga Athens. Ma aram miyad sul nga Berea ni kar feked e thin rok Paul i yib ni nge guy Silas nge Timothy rogon ngranow ngak nib gur.

U lan yu Athens

¹⁶ Ma nap'an ni be sonnag Paul Silas nge Timothy u lan yu Athens, ma dakiyag ni nge k'adan' ni bochan e guy lan e re binaw nem nib sug ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay. ¹⁷ Mu ur lu'aged piyu Israel e thin u lan tafen e mu'ulung nge pi'in gathi yad piyu Israel ni yad ma meybil ma yad ma liyor ngak Got, ma ku erogon ni gubin e rran ni ur lu'aged e girdi' e thin ni pi'in yad be yib ngabangi n'en nma mu'ulung e girdi' ngay. ¹⁸ Ma boch e tamchib ni yad girdi'en e Epikurean nge Stoik e ku ra welthingad ni yad be guy e en ni ir e ba sorok ko tin ni be yog. Me ga'ar boch i yad, "Cha'ney nde nang ban'en ma ba ufanthin e mang e be guy rogon ni nge yog?"

Me ga'ar boch e girdi', "Gowa be weliy murung'agen yugu boch e got u boch e nam." Rogned e re bugithin ney ni bochan e be machibnag Paul murung'agen Jesus nge murung'agen e fos ko yam' nike tay Jesus. ¹⁹ Ma aram miyad fek Paul i yib ngalan e mu'ulung u tafen e pufthin ni Areopagus fithingan, me lungurad ngak, "Gamad ba'adag ni nggu rung'aged e bin be'er e machib nib be'ech ni ga be weliy. ²⁰ Ya bay boch ban'en ni kug rung'aged ni ga be yog ndawor gu rung'aged bi'id, ere gamad ba'adag ni nggu nanged fan." (²¹ Ya urngin e girdi' nu Athens nge girdi' nu bang nma par u rom e yad ba'adag ni ngar paged urngin ban'en ngu'ur weliyed ma yad be rung'ag murung'agen e tin nib be'ech ban'en.)

²² Me sak'iy Paul ngalang u p'eowchen fare ulung rok e Areopagus me ga'ar, "Gimed e pumo'on nu Athens! Kug guy nri gimed be tayfan boch e got. ²³ Ya kug wan u lan binaw romed ma kug guy e yungi n'en ni gimed be meybil riy, ma ku kug pir'eg ba altar ni kan yoloy e re bugithin ni ba'aray nga daken nike ga'ar, 'Ngak ba got nda nnang!' Re got nem nda mu nanged ma gimed be meybil ngak e ireram fare Got ni nggu weliy murung'agen e chiney ngomed. ²⁴ I Got ni ir e sunumiy e fayleng nge urngin ban'en ni bay riy, e ir e Somol u tharmiy ngu but', ma der ma par u lan e Tempel ni girdi' e toy. ²⁵ Ma ku dariy ban'en ni nge muruwliy e girdi' nge pi' ngak; ye ir e ke pi' e yafos nge pogofan nge urngin ban'en ngak e girdi'. Ere dariy ban'en ni nge yagnag e girdi' ngak. ²⁶ Ri ta'reb e pumo'on ni sunumiy, me sum rok e re mo'on nem

girdi'en urngin e nam, me tayrad ni ngar pired u daken e re fayleng ney ni polo'. I ir e turguy ko tabolngin e re ngiyal' i n'en nge yungi n'en ni ngar pired riy! ²⁷ I rin' e ren'ey ni fan e ngar gayed ir, ma sana miyad pir'eg ko ngiyal' ni yad be gayiy. Machane bin riyul' riy e dariy bagadad nib mal'af Got rok nga orel; ²⁸ ya be e ga'ar,

'Fithik' Got e gadad be par riy ma gadad be mithmith riy ma gadad bay riy.'

Ni bod rogon nike yog boch e girdi' romed ni pi'in yad ma ngongliy e morong'ag nike lungurad,

'Ku errogon gadad ni gadad pifak.'

²⁹ Ere fa'anra gadad pifak, ma dab da tafinay niged ni Got e bod e liyos ni kan ngongliy ko gol ara silber ara malang, ni bod rogon nike learnag e pi'in yad ba salap i ngongliy ban'en kar ngongliyed. ³⁰ I Got e ke n'ag fan u wan' e yu ngiyal' ni ba'aram nde nang e girdi' murung'agen riy, machane chiney e be yog ngak e girdi' u gubin yang ni ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin'. ³¹ Ya ke turguy reb e rran ni ir e nge pufthinnag riy e fayleng ni polo' nrogon nib mat'aw, ni nge rin' u daken be' nib mo'on ni ir e ke duwgiliy; nike dag e mich ko re bugithin ney ngak urngin e girdi', ni fan e ke faseg e re mo'on nem ko yam'!"

³² Ma nap'an nrung'aged e n'en ke weliy Paul ni murung'agen e fos ko yam', me moning boch i yad ngak, machane boch i yad e ga'ar, "Gamad ba'adag ni ngam weliy ngomad murung'agen e ren'ey bayay." ³³ Ma aram me chuw Paul u lan fare mu'ulung nge yan. ³⁴ Me un boch e girdi' ngak me mich Kristus u wun'rad; ni Dionysius bagayad, ni ir reb e girdi'en fare ulung ni Areopagus fithingan, nge be' ni bpin ni Damaris fithingan, nge ku boch e girdi'.

18

U lan yu Korinth

¹ Tomuren e biney, me chuw Paul u Athens nge yan nga Korinth. ² Me pir'eg be' u Israel u rom, ni Aquila fithingan, nni gargeleg u Pontus, ni be' ni ka fini yib u Italy ni yow e bpin rok ni Priscilla, ni bochan e ke pi' Klaudius ni *Emperor* nu Roma e thin ni nge chuw urngin piyu Israel u Roma. Me yan Paul i guyrow, ³ me par rorow ma be un ngorow ko maruwel, ya ma yag e salpiy ngak ni nge abich riy ko mongongol *tent*, ni bod yow. ⁴ Ma gubin e Sabbath ni yad ma lulu'ag e girdi' e thin u lan tafen e mu'ulung, ni aram e be guy rogon ni nge mich e tin be yog u wan' piyu Israel nge piyu Greece.

⁵ Ma fa'ani sul Silas nge Timothy u Macedonia, me pag Paul urngin ban'en me par ni yigo'o thin rok Got e be machibnag

ko girdi', ma be weliy ngak piyu Israel ni Jesus e ir fare Messiah. ⁶ Ma fa'anra togopluwgad ngak miyad yog e thin nib kireb ni murung'agen, me rurug e fiyath ko mad rok ni aram e ke togopluw ngorad ma be ga'ar ngorad, "Fa'an gimed ra malog, ma gimed e kireb romed! Me gag e dariy rogon ngog. Chiney i yan ngaram e bay gu wan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel." ⁷ Ma aram me pagrad nge yan i par nga tabinaw rok be' ni gathi be' u Israel ni Titius Justus fithingan, nma meybil mma liyor ngak Got; nib migid tafen nga tafen e mu'ulung. ⁸ Mi Krispus, ni ir e ma yog e thin u lan tafen e mu'ulung, e mich Somol u wan', ni ir nge urngin e girdi' u tabinaw rok; ma bo'or e girdi' u lan yu Korinth ni rung'ag e re thin nem ni murung'agen Jesus, me mich Jesus u wun'rad min tawfe nagrad.

⁹ Me reb e neap' mi ni piliyeg e changar rok Paul me ga'ar Somol ngak, "Dab mu tamdag, ma dab mu tal ko machib ma dab mu pag, ¹⁰ ya gu be un ngom. Dariy be' nrayag rok ni nge rin' ban'en ngom, ya bo'or e girdi' u lan e re binaw ney ni yad e tirog e girdi'." ¹¹ Ma aram me par Paul u rom ni reb e duw nge baley, ni be machibnag e thin rok Got ngak e girdi'.

¹² Ma nap'an nturguy Gallio ni nge governor nu Roma u Greece, me mu'ulung piyu Israel ngar koled Paul ngar faked i yan ngalan tafen e pufthin. ¹³ Me lungurad, "Re mo'on ney e be guy rogon ni nge towasor ngak e girdi' ngar meybilgad miyad liyor ngak Got u reb e kanawo' nib togopluw ko motochiyel! ¹⁴ Ke yan ni nge welthin Paul me ga'ar Gallio ngak piyu Israel, "Fa'an mang e ban'en nib kireb e ren'ey ara ban'en nrib gel e kireb riy ni kan ngongliy ma bay rogon ni nggu gum'an' nigeg nggu motoyil ngomed piyu Israel. ¹⁵ Machane bochan e kemus ni yu bugithin nge bogi ngachal nge motochiyel romed e gimed be lu'ag murung'agen, ma aram e gimed romed e ngam pithiged. Ye gag e dab gu pithig e tinir e thin!" ¹⁶ Me tuluftrad ngar chuwgad u lan tafen e pufthin. ¹⁷ Ma yad gubin nra koled Sosthenes, ni ir e ma yog e thin u lan tafen e mu'ulung ngar pirdi'iyed u mit tagil' e pufthin. Machane dariyfan u wan' Gallio.

I Paul ni Sul nga Antiok

¹⁸ Bo'or e rran ni par Paul rok e pi walag ni aram girdi'en Kristus u Korinth, me pagrad nge af nga barkow nge yan nga Syria ni yad Priscilla nge Aquila. Machane u m'on ndawori af nga barkow u Kenkrea, min th'ab piyan lolugen ni urngin, ni

fan e keyog bbugithin ni nge rin' ni fan ngak Got.* ¹⁹ Miyad taw nga Efesus, me pag Paul Priscilla nge Aquila. Me yan nga tafen e mu'ulung ngar lu'aged piyu Israel e thin. ²⁰ Miyad wenig ngak ni nge par rorad nib n'uw nap'an, machane de yog e kefel' ngay. ²¹ Ya nap'an ni pig ni nge yan me ga'ar ngorad, "Fa'anra mm'agan' Got ngay ma gu ra sul ngomed." Ma aram me af nga barkow nge chuw u Efesus.

²² Ma fa'ani taw nga Cesarea me yan nga Jerusalem nge fingichiy girdi'en e galesiya riy, me yan u rom nga Antiok. ²³ Me par boch u rom me yan. Me yan u lan e nug nu Galatia ngu Frygia, ni be pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in ke mich Jesus u wun'rad.

Apollos u lan yu Efesus ngu Korinth

²⁴ Be' u Israel ni Apollos fithingan, nni gargeleg u lan yu Alexandria, e yib nga Efesus, ni ir be' ni bfel' l'ugun ko welthin ma ba tamilangan' ko thin ni bay u lan e babyor nib thothup. ²⁵ Ka ni sukulnag ko birok' Somol e Kanawo', me weliy u fithik' e pasigan' e tin riyul' ni murung'agen Jesus. Machane kemus ni manang nge mada' ko tawfe ni i tay John. ²⁶ Me tabab ko machib u lan tafen e mu'ulung nde tamdag. Ma fa'ani rung'ag Priscilla nge Aquila e thin rok, miyow fek nga tabinaw rorow ngar weliyew ngak murung'agen Kanawo'en Got nib puluw. ²⁷ Me turguy Apollos ni nge yan nga Greece, ma pi'in ke mich u wun'rad Jesus ni yad bay u Efesus e ra ayuweged ni aram e ra yoloyed bangi babyor nge yan ngak e pi walagrad ni bay u Greece ni aram girdi'en Kristus, ni yad be wenig ngorad ni nge yan ngorad ma ngar ayuweged u rom. Ma fa'ani taw, ma ri ba ga' e ayuw ni pi' ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad u daken e runguy nge ayuw rok Got ngorad. ²⁸ Miyad ma lu'ag thin piyu Israel u fithik' e girdi' ni yo'or nib el merin me gel ngorad, ni aram e be micheg ngorad u lan fare babyor nib thothup ni Jesus e ir fare Messiah.

19

Paul u lan yu Efesus

¹ Nap'an ni bay Apollos u Korinth, me milekag Paul u lan e gi nug nem nge yib nga Efesus. Me pir'eg boch i gachalpen Jesus u rom, ² me fithrad ni ga'ar, "Ke yag ngomed fare Kan Nthothup ko ngiyal' ni mich Jesus Kristus riy u wun'med fa danga?"

* **18:18** KEYOG BBUGITHIN NI NGE RIN': Rogon yalen piyu Israel e en nike micheg ban'en ngak Got ni nge rin' e ngan th'ab piyan lolugen ni urngin ni 30 e rran u m'on ni nge pi' u Tempel fare n'en nike micheg ngak Got.

Miyad fulweg ni lungurad, “Mus nga murung’agen e Kan Nthothup ni bay ma dawor gu rung’aged.”

³ Me fithrad Paul ni ga’ar, “Mang mit i tawfe e ntay ngomed?”

Miyad fulweg ni lungurad, “Tawfe rok John.”

⁴ Me ga’ar Paul, “John e i tawfenag e pi’in kar paged e kireb ni yad be ngongliy; me ir e weliy ngak e girdi’ nu Israel ni nge mich u wun’rad e en ni bay yib u tomuren ni aram e Jesus e nge mich u wun’rad.”

⁵ Ma fa’an rrung’aged e re bugithin ney, min tawfe nagrads nga fithingan Somol Jesus. ⁶ Me tay Paul pa’ nga dakenrad, me yib fare Kan Nthothup ngorad; miyad welthin ni thin nu bang ma ku yad weliy e thin rok Got. ⁷ Gonap’an e yad ragag nge l’agruw e pumo’on u gubin.

⁸ Me yan Paul ngalan tafen e mu’ulung, ma dalip e pul ni par ni be welthin ngak e girdi’ nder tamdag, ni be malu’ag thin ngorad ni be guy rogon ni nge mich u wun’rad rogon e gagiye rok Got. ⁹ Machane boch i yad e ba gelan’, ma aram e de mich u wun’rad, miyad yog e thin nib kireb ni murung’agen rogon e Kanawo’ rok Somol nrogned u p’eowchen fare ulung ni polo’. Ma aram me pagrad Paul me fek fa pi’in gachalpen Jesus ngar uned ngak; ma gubin e rran ni ur weliyed e girdi’ murung’agen e pin’ey u lan tafen e mu’ulung rok Tyrannus. ¹⁰ L’agruw e duw ni ur yodoroygad, ma aram ma urngin e girdi’ nma par u lan e nug nu Asia ni piyu Israel nge pi’in gathi yad piyu Israel, ni rrung’aged e thin rok Somol.

Pumo’on ni pifak Skeva

¹¹ Ma aram e i ngongliy Got bogi maang’ang u pa’ Paul ndawor ni guy bi’id, ¹² ni mus ko hangkach nge yungi mad ni yima m’ag nga daken e mad ni fan ko maruwel nike maruwel Paul ngay nni fek i yan ngak e pi’in nib m’ar, me chuw e liliy rorad, ma ku errogon e mo’onyan’ nike ying ngorad nra chuwgad rorad. ¹³ Ma boch piyu Israel ni ur milekaggad i yan ngu’ur tulufed e mo’onyan’ rok e girdi’ e ku ra guyed rogon ni ngar maruwelgad nga fithingan Somol Jesus ngar tulufed e mo’onyan’. I lungurad ngak e pi mo’onyan’, “Gu be non ngomed u fithingan Jesus ni ir e be machibnag Paul murung’agen, ni ngam chuwgad.” ¹⁴ Fa medlip i pagel ni fak fare Prist ni Th’abi Ga’ u Israel ni Skeva fithingan e rrin’ed ni aram rogon.

¹⁵ Machane me ga’ar fare mo’onyan’ ngorad, “Gu manang Jesus ma gu manang murung’agen Paul, ma gimed e gimed chon mini?”

¹⁶ Ma fare mo’on nike ying fare mo’onyan’ ngak e og ngorad nge pirdi’iyrad ni yad gubin nib el merin, ma yad gubin nra

milgad u tabinaw rok ni kar maad'adgad ma ke mogchoth i mogchoth e mad rorad. ¹⁷ Ma urngin piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel ni yad be par u Efesus e rrung'aged murung'agen e ren'ey; ma yad gubin nra tamdaggad, ma aram me ri ga' fan fithingan Somol Jesus u wan' e girdi'. ¹⁸ Bo'or e pi'in ke mich Jesus u wun'rad nrabad ngrogged u fithik' e girdi' ni yo'or e tin nib kireb ni ur rin'ed. ¹⁹ Ma bo'or e pi'in yad ma pig nra kunuyed e babyor rorad nga ta'bang ngar urfiyed u p'eowchen urngin e girdi'. Miyad puthuy puluwon fapi babyor me yan i gaman wugem e biyu' e salpiy ni wasey nib silber. ²⁰ Ireray kanawo'en mi i wear e thin rok Somol ni be gel i yan.

Wagey ntay u lan yu Efesus

²¹ Ma tomuren nike m'ug e tiney, me turguy Paul u wan' ni nge yan u lan yu Macedonia nge yu Greece me yan u rom nga Jerusalem. Me ga'ar, "Ra gu taw ngaram ma ku erregon ni thingar ku gguy yu Roma." ²² Ma aram me l'oeg Timothy nge Erastus ni l'agruw ni' ni yow ma ayuweg ngranow nga Macedonia, me par nib n'uw nap'an boch u lan e nug nu Asia.

²³ Ireram e re ngiyal' i n'en nib gel e wagey ntay u lan yu Efesus ni bochan e birok' Somol e Kanawo'. ²⁴ Ya bay be' nma rannag e wagey ni silber ni Demetrius fithingan, nma ngongliy ya'an e Tempel ko silber, ni Tempel rok fare got ni ppin ni Artemis fithingan, ma re siyobay rok nem e ba ga' e salpiy ni be yib riy ngak girdi'en e maruwel rok. ²⁵ Ma aram me kunuyrad ni yad gubin, nge ku boch e girdi' ni ku aram e maruwel rorad, me ga'ar ngorad, "Gimed manang ni fel' rogon ni kad ted e ke yib ko re maruwel ney. ²⁶ Kam guyed ma kam rung'aged e n'en ni be rin' facha' i Paul. Be weliy ni liyos nike ngongliy e girdi' karogged e got ngay e gathi bogi got e pin'em, ma ke yo'or e girdi' nike riyul' u wan' e tin ke yog, ni girdi' nu roy u Efesus nge gonap'an e urngin e girdi' ni bay u lan e nug nu Asia. ²⁷ Mrayag ni nge kireb murung'agen e re siyobay rodad ney. Gathi kemus ara', ya ku erregon nra m'ayfan e Tempel ko fare got ni ppin ni Artemis u wan' e girdi', ma murung'agen nib lingagil e ra m'ay — ni fare got ni gubin e girdi' nu Asia ni yad be meybil ma yad be liyor ngay nge re fayleng ney ni polo'!"

²⁸ Ma fa'ani rung'ag fapi girdi' ni aram urngirad e pi thin ney, me ri gel e damumuw ngorad, miyad tabab ko tolul ni be lungurad, "Ba sorok Artemis nu Efesus!" ²⁹ Me wear e re wagey nem u lan fare binaw ni polo'. Me kol fapi girdi' ni yad be wagey Gayus nge Aristarkus, ni l'agruw ni' u Macedonia, ni yad Paul ni yad be milekag, miyad fekrow nib gur nga tafen e gosgos. ³⁰ Me finey Paul ni nge yan nga p'eowchen e pi girdi'

nem ni aram urngin, machane pi'in ke mich Jesus u wun'rad e dar paged ni nge yan. ³¹ Ma boch e girdi' ni ba ga' lungurad ko gi nug nem, ni yad e fager rok Paul, e ku ra pi'ed e thin nge yan ngak ni yad be wenig ngak ni dabi yan i m'ug ngaram nga tafen e gosgos. ³² Ma aram e be wagagey e girdi' u lan fare ulung ni polo', ni boch e girdi' e yad be tolulnag reb e ban'en, ma boch e girdi' e yugu reb e ban'en e yad be tolulnag, ya oren i yad e mus nga fan ni kar mu'ulunggad ngaram ma dar nanged. ³³ Me tafinaynag boch fapi girdi' ni Alexander e bay rogon ko re mu'ulung nem, ni bochan e piyu Israel e tuwesriy ni ir e nge yan nga p'eowchen fapi girdi' ni aram urngin. Me fanathin Alexander nga pa' ni be guy rogon ni nge welthin nge tamilangnag e girdi'. ³⁴ Ma fa'anra poyed ni be' u Israel, ma yad gubin ni ur tolul niged ta'ab ban'en ni l'agruw e awa ni be lungurad, "Ba sorok Artemis nu Efesus!"

³⁵ Me munmun me yag ni nge gapasnag e en ntayol ko fare binaw fapi girdi' ni aram urngin. Me ga'ar ngorad, "Gimed e girdi' nu Efesus! Gubin e girdi' ma manang nre binaw nu Efesus ney e ir e be ayuweg e Tempel rok Artemis nib sorok nge fare malang nib thothup ni fa'ani mul u tharmiy nga but'. ³⁶ Dariy be' nrayag ni nge yog nde riyul' e pi thin ney. Ere thingar mu gapasgad nge siy mu ngongliyed ban'en nga fithik' e balyang. ³⁷ Kam girngiyed e gali pumo'on ney i yib ngaray, ni dawor ra iringew ban'en u lan e pi Tempel ara karognew ban'en nib kireb ni murung'agen fare got rodad ni ppin. ³⁸ Fa'anra bay ban'en u wan' Demetrius nge chon e maruwel rok nib togopluw ngak be', ma bay e pi rran ni kan duwgiliy ni fan ko puf oloboch ma bay e pi'in yad ma puf oloboch; rayag ni nge bagayad me togopluw ngak bagayad u rom. ³⁹ Ma fa'anra bay ban'en ni gimed be finey mu lan e mu'ulung nib mat'aw ko motochiel e ir e yira turguy riy. ⁴⁰ Ya rayag ni ngan togopluw ngodad ni bochan e wagey ni kad ngongliyed e daba'. Ma dariy e tawey rodad ngabyang ni fan ko re wagey ney ni kan tay, ma dariy reb e tapgin ni bfel' ni gadad ra pi' ni aram fan ni kan rin'." ⁴¹ Ma fa'ani mu' i yog rok e re bugithin ney, me ga'ar nga ni wear.

20

Yan nga Macedonia nge nga Greece

¹ Ma fa'ani gapas fare wagey, me kunuy Paul e pi'in ke mich Jesus u wun'rad me pi' e athamgil nga lanin'rad nge mu' me fingichiyrad. Ma aram me chuw u rom me yan nga Macedonia. ² Me yan u lan fa yungi nug i yan ngi i pi' e athamgil nga laniyan' e girdi' ni aram e bo'or e thin rok Got ni be weliy ngorad. Ma aram me yib nga Greece, ³ me

par riy ni dalip e pul. Nap'an ni be fal'eg rogon ni nge yan nga Syria me nang nike ngongliy piyu Israel e makath nib togopluw ngak; ma aram me turguy ni nge sul nge yan u lan yu Macedonia. ⁴ Mi Sopater nib pagel ni fak Pyrrhus ni be' u Berea e un ngak Paul ngranow; ma ku er i tay Aristarkus nge Sekundus nrabow u Thessalonika; nge Gayus, ni yib u Derbe; nge Timothy; nge Tykikus nge Trofimus nrabad ko nug nu Asia. ⁵ Miyad m'on ngranod ra son niked gamow nga Troas. ⁶ Ma gamow af nga barkow u Filippi u tomuren ni kem'ay fare madnom ni yima kay e flowa ndariy e is riy, ma lal e rran nga tomuren ma gamow taw ngorad nga Troas, ma gamad par u rom nreb e wik.

Yay ntomur ni yan Paul nga Troas

⁷ Me chirofen ni sabado* nneap' ma gamad mu'ulung nggu t'ared e flowa nggu wed nggu leam niked Somol. Me welthin Paul ngak fapi girdi' nge yan i mada' ko lukngun e neap', ni bochan e reb e rran riy e nge yan. ⁸ Ma bpire' e magal ni bay ko re senggil ni ba'aram ni gu mu'ulunggad ngay ko thal nlang e naun. ⁹ Ma be' ni kab pagel ni Eutykus fithingan e ke par nga langan e winda ngalang; ma nap'an ni be welthin Paul, ma be gel e chuchuw ngak Eutykus, me munmun me ri mol, me mul ko thal ndalip thal e naun nga but'. Ma fa'an ranod ra feked u but', ma ke aw e fan rok. ¹⁰ Me yan Paul nga but' me yan i paraw nga daken nge dibey, me ga'ar, "Dab mu rusgad, ya kabay e pogofan rok!" ¹¹ Me sul Paul ko thal nlang e naun, nge yan i t'ar e flowa, nge kay. Me welthin Paul ngorad nib n'uw nap'an nge tamilang, me pagrad Paul nge yan. ¹² Miyad fek fare pagel nga tafen nike fos, ma kefel' e tafinay rorad.

U Troas nga Miletus

¹³ Ma gamad m'on rok nga barkow ma gamad yan u barkow nga Assos, ni aram e gin ni nggu feked Paul riy nga barkow. Ya yog ngomad ni nggu rin'ed ni aray rogon, ya nge yan u arow ngaram. ¹⁴ Ma fa'an gu mada'gad u Assos, ma gamad fek nga barkow nggu warod nga Mitylene. ¹⁵ Ma gamad yan u barkow ma reb e rran riy ma gamad taw nga puluwon yu Kios. Ma reb e rran riy ma gamad yib nga Samos, me yan i reb e rran riy ma gamad taw nga Miletus. ¹⁶ Ma ke turguy Paul ni nggu warod u barkow ni dab gu talgad nga Efesus, ni fan e dab gu mitgad u lan e nug nu Asia. Ya be gur ni nge thap nga Jerusalem ni fa'an rayag ko chirofen ni rran ko Pentekost.

Paul ni fingichiy e pi'in pi'ilal ko galesiya nu Efesus

¹⁷ Me pi' Paul e thin u Miletus nge yan nga Efesus, ni be wenig ngak e pi'in pi'ilal ko galesiya ni ngarbad ngar

* **20:7** sabado; ara madnom.

mada'gad. ¹⁸ Ma fa'anra tawgad me ga'ar ngorad, "Gimed manang rogon e maruwel ni gu tay u n'umngin nap'an ni gu par romed, ko chirofen ni som'on ni gu taw ko nug nu Asia. ¹⁹ U fithik' e gafgow ni yib ngog ni bochan e makath ni tay piyu Israel e gu ngongliy e maruwel rog u fithik' nrogon e tapigpig rok Somol, ni gu rin' u fithik' e sobut'an' nge lu'. ²⁰ Gimed manang ndariy ban'en ni gu tel romed ni gomanga ban'en nra ayuwegmed nnap'an ni gu be machib nagmed ma gu be sukul nagmed u fithik' e girdi' ni yo'or ngu lan e tabinaw romed i yan. ²¹ Ma ri ta'reb rogon piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel nri gu ta'chiylen ngorad ni ngar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be ngongliy ngar sapgad ngak Got, me mich e Somol rodad ni Jesus u wun'rad. ²² Ma chiney e gu be yan nga Jerusalem, ni Kan Nthothup e kug fol rok, nda gu nang e n'en ni bay nrin' ngog u rom. ²³ Kemus ni n'en ni gu manang e urngin e binaw nra gu taw ngay ma be yog fare Kan Nthothup ngog ni be son nigeg e kalbus nge gafgow ni bay ntay ngog. ²⁴ Machane kug finey ni pogofan rog e dariy rogon ngog, ni fan e nge yag ni gu mu'nag e maruwel ni kan pag fan ngog mu gu mu'nag e maruwel ni Somol Jesus e ke pi' ngog ni nggu rin', ni aram e nggu weliy ngan nang fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen feni t'uf e girdi' rok Got.

²⁵ "Kug wan u fithik'med i yan kug machibnag ngomed rogon e gagiyeg rok Got. Me ere chiney e kug nang ndakuriy bigimed ni bay ki guyeg bayay. ²⁶ Ere ri gu be yog ngomed e daba': Fa'anra malog bigimed, me gag e dariy rogon ngog. ²⁷ Ya da gu tal nda gog ngomed e tin ni kem'ay i leamnag rok Got ni fan ngomed. ²⁸ Mu ayuweged gimed nge fare ulung i saf ni fare Kan Nthothup e ke taymed ni ngu'um ayuweged. Gimed e ngam pired ko galesiya rok Got ni bod e pi'in nma ayuweg e saf, ya girdi'en e galesiya rok Got e rmanged girdi'en Got u daken e yam' ni tay Fak. ²⁹ Ya gu manang nra gu pagmed me yib e wolf nib damumuwa nga fithik'med, ma dab rrunguyed fare ulung i saf. ³⁰ Ma bayi taw ngabangiyal' me ban boche girdi' ko biromed e ulung ngrogned e tin nde riyul' ngar pow'iyed e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ngabang ngar uned ngorad. ³¹ Ere mu ayuwgad ma dab mpaged talin ni ug machib nagmed u fithik' e lu' ni rran nge neap' ni dalip e duw.

³² "Ma chiney e nggu pag famed ngak Got nge thin rok ni murung'agen feni t'uf e girdi' rok. Ya rayag rok ni nge yal'uweg pangimed i yan ma be gel nagmed me pi' ngomed e f'oth romed ko tin be cha'riy ni fan ngak urngin e girdi' rok. ³³ Dagur chogownag e silber ara gol ara mad rok be'. ³⁴ Gimed manang ni gal raba' i n'en ni pa'ag ney e ug maruwel ngay nggu yagnag urngin ban'en ndabisiy ni nge yag ngomad

e pi'in yad be un ngog. ³⁵ Kug dag ngomed u fithik' urngin ban'en nra un maruwel nib gel ni aray rogon ma thingar da ayuweged e pi'in yad ba waer, ma ngan tay ngan'uy fapi thin ni Somol Jesus e yog ni ga'ar, 'Ba gel e felfelan' nma yib ko ngan pi' ban'en ngak be' ko bin ni be' e nge pi' ban'en ngom.' "

³⁶ Ma fa'ani mu' Paul ko welthin, me un ngorad ngar ragbuggad ni yad gubin me meybil. ³⁷ Yad gubin ni yad be yor ma yad be gumuchmuch ngak Paul ma yad be faray owchen ni yad be fingichiy. ³⁸ Ya kari kireban'rad ko pi thin ni ba'aram nike yog ndab ku ra mada'gad bayay. Ma aram miyad un ngak ngranod ra ted nga barkow.

21

Paul ni yan nga Jerusalem

¹ Ma gamad fingichiyrad nge mu' ma gamad yan. Ma gamad yan u barkow nib k'iy kanawo'mad, ma gamad yib nga Kos; ma reb e rran riy ma gamad taw nga Rhodes, ma gamad yan u rom nga Patara. ² Ma gamad pir'eg ba barkow u rom ni nge yan nga Fonia; ma aram ma gamad yan nga daken nggu warod. ³ Ma gamad taw ngabyang nrayag ni ngan guy yu Cyprus riy, ma gamad yan u lan e yimuch riy nggu warod nga Syria. Ma gamad tal nga Tyre, ni aram e gin ngan fek e chugum nu barkow riy nga daken e binaw. ⁴ Mu gu pir'eged boch e girdi' u rom nike mich Jesus u wun'rad, ma gamad par rorad ni reb e wik. Miyad yog ngak Paul u gelngin fare Kan Nthothup ndabki yan Paul nga Jerusalem. ⁵ Ma fa'ani taw nga nap'an ni nggu paged yad, ma gamad yan. Ma yad gubin, ni cheag e ppin rorad nge pifakrad ngorad ngar uned ngomad i yib nga wuru' e re binaw nem. Ma gamad ragbug nga but' u daken e yan' u dap'el'ay ni gamad gubin nggu meybilgad. ⁶ Ma gamad fangich, nge mu' ma gamad af nga barkow miyad sul nga taferad.

⁷ Ma gamad ul ul ko milekag romad, ni aram e gu warod u barkow u Tyre nga Ptolemais, ma gamad fingichiy e pi walag ni girdi'en Kristus u rom ma gamad par rorad nreb e rran. ⁸ Me reb e rran riy ma gamad chuw ma gamad taw nga Cesarea. Mu rom e gu warod riy nga tafen be' nma wereg e fare Thin Ni Bfel' ni Filip fithingan, ma gamad par rok, ni ir reb fa medlip i girdi' nturguyrad u Jerusalem ni ngar ayuweged e maruwel ko galesiya. ⁹ Ma aningeg e ppin ni fak ni bay ndawor ra uned ko mabgol ni yad ma machibnag e thin rok Got. ¹⁰ In e rran ni kug pired u rom me taw ba profet u Judea ngaram ni Agabus fithingan. ¹¹ Me yib ngomad, me fek e leed rok Paul, me m'ag ay nge pa' ngay, me ga'ar, "N'en nike yog fare Kan Nthothup e ray nike ga'ar, 'Cha' ni fen e gi leed

ney e ireray rogon ni piyu Israel e ngar m'aged u Jerusalem, miyad pi' nga pa' e pi'in gathi yad piyu Israel.' "

¹² Fa'an gu rung'aged e re bugithin ney, ma gamad nge girdi' u rom e gu weniggad ngak Paul ndabki yan nga Jerusalem. ¹³ Machane me fulweg ni ga'ar, "Mang e kam rin'ed ni gimed be yor gimed be kirebnag an'ug? Kug fal'eg rogog ni gathi kemus ni ngan m'ageg u Jerusalem machane mus ni nggum' ni fan ngak Somol Jesus."

¹⁴ Ma de yag ni gu t'ared laniyan'. Ma aram ma gamad pag me lungumad, "Tin nib m'agan' Somol ngay e ngan rin'."

¹⁵ Ma gamad par boch u rom, ma gamad fal'eg rogon e chugum romad ma gamad yan nga Jerusalem. ¹⁶ Me un boch pi gachalpen Jesus ngomad ni yad ma par u Cesarea nggu warod, miyad fekmad nga tafen be' nib mo'on ni ir e nggu pired rok, ni aram Mnason, ni be' u Cyprus, ni ir be' nib mich Jesus u wan' ko tin ni ba'aram e rran ni som'on.

I Paul ni yan i fingichiy James

¹⁷ Fa'an gu tawgad nga Jerusalem me ri felfelan' e pi walag ni girdi'en Kristus ni kugbad. ¹⁸ Me reb e rran riy ma gamad yan Paul ngguyed James; ma urngin e pi'in pi'ilal ko galesiya ni yad bay. ¹⁹ Me fingichiyrad Paul ma aram me weliy ngorad urngin e tin ke rin' Got u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel, ni rin' u daken e maruwel ni tay Paul. ²⁰ Fa'anra motoyilgad ngak nge mu' miyad pining e sorok ngak Got ni yad gubin. Ma aram me lungurad ngak Paul, "Walagmad, ga manang ni bo'or i biyu' e girdi' nu Israel nike mich Jesus u wun'rad, ma yad gubin ni yad be tiyan'rad ko fare Motochiel. ²¹ Ka ni weliy ngorad murung'agem ni ga be machibnag ngak urngin piyu Israel ni yad be par ko pi nam rok e pi'in gathi yad piyu Israel ni ngar paged e Motochiel rok Moses, ma ga be weliy ngorad ndab kun maad'ad ngak pifakrad ni pumo'on ara rfolgad u yalen piyu Israel. ²² Rib muduwgil ni bay rrung'aged ni kam taw. Ere mang e ngan rin'? ²³ Mu rin' e tin gamad be yog ngom. Bay aningeg i girdi' u roy ni kar og niged bbugithin u mit Got ni ngar rin'ed. ²⁴ Mu un ngorad ngabangbangan e be'ech nigey ma ga pi' e salpiy ni pa'rad; me yag ni ngar th'abed piyan lolugrad. Ireray rogon me nang urngin e girdi' nde riyul' e pin'en ni kanog ngorad ni murung'agem, ma ka ga be fol ko Motochiel rok Moses. ²⁵ Machane pi'in gathi yad piyu Israel nike mich Jesus u wun'rad, e kug pi'ed bangi babyor ke yan ngorad ni gamad be yog ngorad riy ni kug turguyed nthingari dab ra ked e ggan nni pi' ni maligach ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ara ra ked e racha' nge gamanman nni uchuluy k'angan nge yim',

ma ngar ayuweged yad ndab ra pired be' ni gathi mabgol rorad."

²⁶ Me un Paul ngak fapi pumo'on me reb e rran riy me un ngorad ko bangbangen e be'ech nige y. Me yan ngalan e Tempel nge yog ngorad ko in e rran me taw ko chirofen ni kem'ay e rran ko be'ech nige y rorad riy, ni ireram e chirofen nra bagayad ma nga ni pi' e biro k' e maligach ni aram e gamanman.

Paul nni kol u lan e Tempel

²⁷ Fa'ani chuchugur ni nge gaman fa medlip i rran, me guy boch piyu Israel nrabad ko nug nu Asia Paul u lan e Tempel. Miyad nonnon ngak fapi girdi' ni urngin ngar pingeged e wage y miyad kol Paul. ²⁸ Miyad tolul ni lungurad, "Gimed piyu Israel, mu ayuweged gamad! Ireray fare mo'on ni be machibnag urngin e girdi' i yan ni be machib nib togopluw ngak e girdi' nu Israel, nge fare Motochiyel rok Moses, nge re Tempel ne y. Ma chine y e mus ngak boch e girdi' ni gathi yad piyu Israel nike fekrad i yib ngalan e Tempel ke alitnag e re gin'ey nib thothup!" (²⁹ Rogned e re bugithin ne y ni bochan e kar guyed Trofimus ni be' u Efesus ni yow Paul u lan binaw, ma kar fineyed nike fek Paul e cha'nem i yib ngalan e Tempel.)

³⁰ Me wage y e girdi' u lan fare binaw ni polo' ni kar balyanggad, me mil e girdi' ni gubin i yan ngar koled Paul ngar girngiyed u Tempel nga waen. Ka chingiyal' nem min ning fapi mab ko Tempel. ³¹ Ma fapi girdi' ni yad be wage y e ra guyed rogon ni ngar thanged e fan rok Paul mi nol'oeg e thin nge yan ngak fare pilungen e salthaw nu Roma, ni gubin e girdi' nu Jerusalem ni be wage y. ³² Ka chingiyal' nem me fek fare pilungen e salthaw nu Roma boch e pi tolang ko salthaw nge boch e salthaw ngar milgad i yan ngak fapi girdi' ni aram urngin. Ma fa'ani guy fapi girdi' fa'anem ni karbad e salthaw, miyad tal ndakur li'ed Paul. ³³ Me yan fare pilungen e salthaw ngak Paul, nge fek me yog ni nga nin' e chen ngak ni l'agruw. Ma aram me fith ni ga'ar, "I mini' e re mo'on ne y, ma mang e ke rin'?" ³⁴ Ma boch e girdi' u fithik' fapi girdi' ni aram urngin e yad be tolulnag reb e ban'en ma boch i yad e yugu reb e ban'en e yad be tolulnag. Ma yibe wagage y ndabiyag ni nge nang fare pilungen nge salthaw e n'en ni ir e ke buch; me yog ngak e salthaw rok ni ngar feked Paul i yan nga tafen e salthaw. ³⁵ Miyad un ngak ngar mada'gad ko tawo', me chibiy e salthaw Paul ngar feked ni fan e kari gel e damumu w rok fapi girdi' ni aram urngin ni be wage y. ³⁶ Ya yad urngin ni karbad ni yad be lek ma yad be tolul ni be lungurad, "Mu li'ed ngem'!"

I Paul ni ayuweg Ir ko thin

³⁷ Ma nap'an ni yad be n'en ni ngar feked Paul i yan nga tafen e salthaw, me yog ngak fare pilungen e salthaw nu Roma ni ga'ar, "Rayag ni gu weliy bbugithin ngom?"

Me fith fare pilungen e salthaw nu Roma ngak ni ga'ar, "Ga manang e thin ni Greek?" ³⁸ Ere gathi gur fa'anem nu Egypt ndawori n'uw nap'an ni fek baraba' i girdi' ngar togopluwgad ko am me fek aningeg i biyu' i girdi' ni kar feked talin e cham ma yad be cham ngranod nga daken e ted ni *desert*?"

³⁹ Me fulweg Paul ni ga'ar, "I gag be' u Israel, nni gargel nigeg u Tarsus u lan yu Cilicia, ni gag girdi'en reb e binaw ni ba ga' fan. Wenig ngom, mpageg nggu welthin ngak e pi girdi' nem."

⁴⁰ Me pi' fare pilungen e salthaw mat'wun Paul ni nge non, ma aram me sak'iy Paul nga daken e tawo' me non ngak fapi girdi' u pa'. Ma fa'anra th'abed gulungrad, me non Paul ngorad nthin ni Hebrew ni ga'ar:

22

¹ "Gimed e girdi' ni walag nge matam, mmotoyilgad ngog nggu weliy murung'ageg u p'eowchemed ngam nanged!"

² Fa'an rrung'aged ni be non ngorad nthin ni Hebrew, miyad par ni kar th'abed gulungrad; me non Paul ni ga'ar,

³ "Gu be' u Israel, nni gargel nigeg u Tarsus u lan yu Cilicia, machane min chuguliyeg u roy u Jerusalem, me gag reb e bitir ni sukul nigeg Gamaliel. Rib gel e sukul ntay ngog u murung'agen fare Motochiel rok e pi chitamangidad, ma ri ug liyor ngak Got ni bod gimed e pi'in gimed bay u roy e daba'.

⁴ Ug gafgownag e girdi' ni ur folgad ko biney e Kanawo' ni mus ko pogofan rorad ni ug thang. Ug kol e pumo'on nge ppin nggon'rad nga kalbus. ⁵ Fare Prist ni Th'abi Ga' nge girdi'en e re ulung nem ni polo' e rayag ni ngar micheged ni gu be yog e tin riyul'. Ra yoloyed e babyor ngar pi'ed ngog ni nggu fek i yan ngak piyu Israel ni yad boch pi walagdad ni yad be par u lan e binaw nu Damaskus, ma aram mu gu wan ngaram ni nggu kol e pi'in girdi'en Jesus nggu m'ag e chen ngorad nggu fekrad i yib nga Jerusalem ngan gechig nagraad."

*I Paul ni weliy rogon ni thil nge mich Jesus u wan'
(Acts 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ "Ma nap'an ni gu be yan ni kug chugur nga Damaskus ni gonap'an e ke misiw' mi yigi mat ban'en u lanelang nib gel ram'en nga dakenag nge nga to'obeg u but' nib liyegneg. ⁷ Mu gu thay nga but' mu gu rung'ag ba lam ni be ga'ar ngog, 'Saul, Saul! Mang ni ga be gafgow nigeg?' ⁸ Mu gu fith ni lungug, 'Somol, i gur mini?' Me ga'ar ngog, 'I gag Jesus nu Nazareth, ni ir e ga be gafgownag.' ⁹ Ma fapi pumo'on ni yad be un ngog

e ra guyed ram'en e ren'em, machane dar rung'aged laman e cha' ni be non ngog. ¹⁰ Mu gu fith ni lungug, 'Ere mang e nggu rin', Somol?' Me ga'ar Somol ngog, 'Mu sak'iy ngam man ngalan yu Damaskus, yu rom e bay nog ngom riy urngin ban'en nike turguy Got ni ngam rin'.' ¹¹ Ma kug malmit ni bochan gelngin ram'en fare n'em ni mat, ma aram me kol e picha' ni gamad nem pa'ag ngar feked gag i yan ngalan yu Damaskus.

¹² "Ma bay be' nib mo'on u rom ni Ananias fithingan, ni be' nma liyor ngak Got mma fol ko Motochiel rodad, ma urngin piyu Israel ni yad ma par u lan yu Damaskus ni yad ma tayfan. ¹³ Me yib ngog nge yib i sak'iy nga to'obeg me ga'ar, 'Saul ni walageg, mu guy ban'en bayay!' Ka chingiyal' nem mu gguy ban'en bayay mu gu sap ngak. ¹⁴ Me ga'ar, 'Fare Got rok pi chitamangidad e ke turguyem ni gur e ngam nang e tin be finey, ma gguy e Tapigpig rok nib mat'aw, ma ga rung'ag lungun ni be non. ¹⁵ Ya gur e ngam mang mich rok ngamog ngak urngin e girdi' e tin kam guy nge tin kam rung'ag. ¹⁶ Ere mang ni ka ga be son e chiney? Mu sak'iy ngan tawfe nigem ma ga wenig nigem nga fithingan nge chuweg e denen rom.'

Paul nni pining ni nge machibnag e pi'in gathi yad piyu Israel

¹⁷ "Mu gu sul nga Jerusalem, ma nap'an ni gu be meybil u lan e Tempel min piliyeg e changar rog, ¹⁸ mu gguy Somol ni be ga'ar ngog, 'Mu gur nigem ngam chuw u Jerusalem ni papey, ya girdi' u roy e dabi riyul' u wun'rad e tin ni murung'ageg ni ga ra weliy ngorad.' ¹⁹ Mu gu fulweg ni lungug, Somol, rib tamilangan'rad riy ni ug wan u lan tafen e mu'ulung i yan ngu'ug kol ma gu be li' e pi'in kam mich u wun'rad. ²⁰ Ma fa ngiyal'nem nthang e fan ku Stefen riy ni ir e i weliy murung'agem, e ug moy u rom, ni bfel' u wun'ug ni kan thang e pogofan rok mi gag e ug ayuweg wuru' e mad rok e pi'in nra thanged e fan rok. ²¹ Me ga'ar Somol ngog, 'Mman, ya nggu pi'em ngam man nga pal'af ngake pi'in gathi yad piyu Israel.' "

²² Me motoyile e girdi' ngak Paul nge yan i mada' ko ngiyal' ni yog e re bugithin ney; ma aram miyad tabab ko tolul ni kemus mam'ungun i lamrad ni be lungurad, "Mu thanged e fan rok, mu li'ed ngem'! Ya dariy rogon ni nge par!" ²³ Yad be tolul ma yad be chichingeg e mad rorad ma yad be yin' e ab ngalang. ²⁴ Me yog fa'anem ni pilungen e salthaw nu Roma ngak e salthaw rok ni ngar feked Paul ngalan tafen e salthaw, me yog ngorad ni ngar toyed ngar gayed fan ni be tolul piyu Israel ni aram rogon nib togopluw ngak. ²⁵ Machane nap'an ni kar m'aged ni ngar toyed, me ga'ar Paul ngak reb e tolang ko

salthaw nib sak'iy u rom, "A mog, bmat'aw ko motochiyel ni ngam toyed be' ni girdi'en yu Roma ni be' ni mus ko oloboch rok ma dawor ni pithig?"

²⁶ Ma fa'ani rung'ag fa'anem nib tolang ko salthaw e re bugithin ney, me yan ngak fa'anem ni ir e pilungen e salthaw nu Roma me fith ngak ni ga'ar, "Mang e kam rin'? Ya fare mo'on e girdi'en yu Roma!"

²⁷ Ma aram me yan fa'anem ni pilungen e salthaw i fith Paul ni ga'ar, "Mog, i gur girdi'en yu Roma?"

Me fulweg Paul ni ga'ar, "Er rogon."

²⁸ Me ga'ar fa'anem ni pilungen e salthaw, "I gag e gu pi' e salpiy ni pire' mu gu mang be' u Roma."

Me fulweg Paul ni ga'ar, "Ni gargel nigeg me gag reb e girdi' nu Roma."

²⁹ Ma fapi pumo'on ni yad be n'en ni ngar fithed Paul e ka chingiyal' nem miyad pag ndakur fithed; ma fa'ani nang fa'anem ni pilungen e salthaw ni Paul reb e girdi' nu Roma ma ke yin' e chen ngak, me yib e marus ngak.

Paul u p'eowchen fare ulung

³⁰ Ma ri ba'adag fare pilungen e salthaw ni nge pir'eg e n'en ni be yog piyu Israel ni ir e ke bucheg Paul; ma aram me reb e rran riy me yog ngan luf e chen rok Paul me pi' e thin ni nge mu'ulung e pi tolang ko prist nge urngin girdi'en fare ulung. Ma aram me fek Paul, nge sak'iynag nga p'eowcherad.

23

¹ Me changar Paul ngak girdi'en fare ulung me ga'ar, "Pi walageg! Rogon e ngongol rog u p'eowchen Got ke mada' ko bin daba' e rran e dariy ban'en riy ni be magawonnag lanin'ug." ² Me non Ananias, ni ir fare Prist ni Th'abi Ga' ngak e pi'in yad ba sak'iy u to'oben Paul ni ngar bat niged l'ugun Paul. ³ Me ga'ar Paul ngak, "I Got e rib muduwgil ni bayi bat nigem — i gur e gi rungrung nir ni kan achey ko wech! Kam par nga but' u wur ni ngam pufthin nigeg nrogon ko Motochiyel, machane kam th'ab e Motochiyel ya kamog ngorad ni ngar bat niged gag!"

⁴ Ma fapi pumo'on ni yad ba chugur ngak Paul e lungurad ngak, "Ga be yog e thin nib tagan ngak fare Prist ni Th'abi Ga' ni prist rok Got!"

⁵ Me fulweg Paul ni ga'ar, "Pi walageg, da gu nang ni ir e Prist ni Th'abi Ga'; ya gu manang nike ga'ar e babyor nib thothup, 'Thingar dabmog ban'en nib kireb ngak be' ni ir e be tay murung'agen e girdi' ko nam rom.' "

⁶ Ma fa'ani guy Paul ni boch i yad e re ulung nem e Sadduse ma boch i yad e Farise, me welthin u lan fare ulung ni ga'ar,

“Pi walageg! I gag reb e Farise, ni gag be’ ni fak e Farise gag. Ma ngan pufthin nigeu u roy ni bochan e be l’agan’ug ngay ni yira faseg e yam’.”

⁷ Ma nap’an ni yog e re bugithin ney, me tabab e pi Farise nge pi Sadduse ko malu’ag thin, me ruw raba’ fare ulung. (⁸ Ni fan e be ga’ar e pi Sadduse e dab ni faseg e girdi’ ko yam’, ma dariy e pi engel ara pi kan — machane pi Farise e mmich u wun’rad e dalip i n’em ni gubin.) ⁹ Ma aram me yan lamrad ngalang, ma boch e pi tamchib ko Motochiel ni girdi’en e ba’ rok e pi Farise e ra sak’iygad ngalang ngar nonod nib gel nib togopluw ngak e pi Sadduse ni be lungurad, “Dawor gu pir’eged ban’en nike bucheg e re mo’on ney! Sana riyul’ nike non ba kan fa ba engel ngak!”

¹⁰ Me ri elmerin e malu’ag thin ni yad be tay me rusnag fare pilungen e salthaw Paul ni bay ra popfed. Me yog ngak e salthaw rok ni ngranod ngalan fare ulung ngar feked Paul ngar chuweged rorad, miyad fek nga tafen e salthaw.

¹¹ Me reb e neap’ riy me sak’iy Somol nga to’oben Paul me ga’ar, “Dab mu rus! Kam weliy murung’ageg u roy u Jerusalem, ma thingar kum rin’ u Roma ni aray rogon.”

I Paul nni makathnag ni ngan thang e fan rok

¹² Me reb e rran riy ni kakadbul me mu’ulung piyu Israel ngar turguyed e n’en ni ngar rin’ed. Miyad ognag u mit Got ndab ra ked ban’en ara ra garbodgad nge mada’ ko ngiyal’ ni kar thanged e fan rok Paul. ¹³ Ma pi’in nra puruy’ nigeu e re bugithin ney e yad ba pag e aningeg i ragag. ¹⁴ Ma aram miyad yan ngak e pi tolang ko prist nge pi’in pi’ilal ko galesiya me lungurad, “Kug og nigeu u mit Got ndab gu wed ban’en nge mada’ ko ngiyal’ ni gamad ra thang e fan rok Paul riy. ¹⁵ Ere gimed nge girdi’en e mu’ulung e nga mol’iged e thin nge yan ngak fare pilungen e salthaw nu Roma nge fek Paul i yib ngomed nga pe’ning, ni susun e gimed be guy rogon ni ngar mu nanged e tin riyul’ ni murung’agen. Machane bay gu fal’eged rogomad ni nggu thanged e pogofan rok ndawori taw ngaray.”

¹⁶ Machane me rung’ag ba pagel ni fak be’ ni bpin ni walagen Paul e re makath nem; ma aram me yan nga tafen e salthaw nge weliy ngak Paul. ¹⁷ Me pining Paul reb fapi tolang ko salthaw me ga’ar ngak, “Mu fek e re pagel ney i yan ngak e en ni pilungen e salthaw; ya bay ban’en ni nge weliy ngak.” ¹⁸ Me fek fa’anem nib tolang ko salthaw fare pagel i yan ngak fare pilungen e salthaw me ga’ar ngak, “Fare kalbus i Paul e ke piningeg ke wenig ngog ni nggu fek e re pagel ney i yib ngom, ya bay ban’en ni nge weliy ngom.”

¹⁹ Me kol fare pilungen e salthaw pa' nge fek i yan nga orel me fith ngak ni ga'ar, "Be mang e ngamog ngog?"

²⁰ Me ga'ar, "Piyu Israel e kar turguyed ni ngar weniggad ngom gabul ngam fek Paul i yan ngalan e mu'ulung rorad, nsusun e yad be guy rogon ni ngar nanged e tin nib riyul' ni murung'agen Paul. ²¹ Machane dab mu telim ngorad, ya ba pag e aningeg i ragag e pumo'on ni bay ra mithgad ngu'ur son niged, ya kar og niged u mit Got ndab ra ked ban'en ara ra garbodgad nge mada' ko ngiyal' ni kar thanged e fan rok riy. Chiney e kar fal'eged rogorad ni ngar rin'ed, ma yad be sonnag e n'en ni bay mu turguy."

²² Me ga'ar fare pilungen e salthaw, "Dabmog ngak be' ni kamog e re bugithin nir ngog." Ma aram me yog ngak fare pagel ni nge sul.

Paul nni pi' nge yan ngak Felix ni Governor

²³ Me pining fare pilungen e salthaw l'agruw ni' ni yow ba tolang ko salthaw rok me ga'ar ngorow, "Mu fal'egew rogon l'agruw mir'ay e salthaw ni ngranod nga Cesarea, nge medlip i ragag e salthaw ni girdi'en e os nge l'agruw mir'ay girdi'en e mun sarey, mi gimed fal'eg rogomed nge mereb e kolok e neap' ney mi gimed yan. ²⁴ Mi gimed pi' in e os ngak Paul nge af nga daken, mi gimed guy rogon nge thap ngak Felix ni Governor ni dabi buch ban'en rok." ²⁵ Ma aram me yoloy fare pilungen e salthaw bangi babyor ni ba'aray rogon e thin riy: ²⁶ "Pi' Klaudius Lysias ni nge yan ngak Felix ni Governor. ²⁷ Piyu Israel e ra koled e re mo'on ney ngranod ni ngar li'ed ngem'. Ma kug pir'eg ni ir be' u Roma, ma aram mu gu un ngak e salthaw rog nggu warod gu feked u pa'rad. ²⁸ Gub adag ni nggu nang e n'en ni karogned nike rin' nib kireb, ma aram mu gu fek i yan nga p'ening ngalan e mu'ulung rorad. ²⁹ Mu gu pir'eg ndawori ngongliy ban'en ni gomanga ke yib tapgin riy ni ngan li' ngem' ara ntay nga kalbus; ya n'en nib togopluw ngak e bay murung'agen ko motochiel rorad. ³⁰ Ma nap'an nnib nog ngog nike ngongliy piyu Israel e makath nib togopluw ngak, mu gu turguy ni nggu pi' ngeb ngom. Ma kugog ngak e pi'in yad be togopluw ngak ni ngarbad nga p'eowchem ngrogned e tin ke kirebnag."

³¹ Me rin' fapi salthaw e tin ni kanog ngorad. Miyad fek Paul i yan e re neap' i n'em ngar mada'gad nga Antipatris. ³² Me reb e rran riy me sul e tin ba'aram e salthaw ni yad be yan u but' ko fa gin bay tafen e salthaw riy, miyad pag e salthaw nma yan u os ni ngar uned ngak Paul ngranod. ³³ Miyad fek Paul i yan nga Cesarea, miyad pi' fa gi babyor ngak fare governor miyad pi' Paul nga pa'. ³⁴ Me be'eg fare governor fa gi babyor me fith ngak Paul e re gi nug ni be' riy. Ma fa'ani

pir'eg ni yib u Cilicia,³⁵ me ga'ar, "Bay gu rung'ag e tin ngamog ko ngiyal' ni bayi taw e pi'in ngar togopluwgad ngom." Ma aram me yog e thin ni ngan matnagiy Paul u tafen Herod ni Pilung.

24

Piyu Israel nrogned nib kireb Paul

¹ Lal e rran nga tomuren me yan Ananias ni fare Prist ni Th'abi Ga' nga Cesarea, ni yad boch e pi'in pi'ilal nge be' nma ayuweg e girdi' u lan e puf oloboch ni Tertullus fithingan. Miyad yan ngak governor Felix ngar welthingad ngak nib togopluw ngak Paul. ² Mi ni pining Tertullus me yib i welthin nib togopluw ngak Paul ni ga'ar:

"Felix ni Pilung! Rogon fanam gonop ni ga be gagiyeagnag e girdi' e ke n'uw nap'an nike pi' e gapas ngomad, ma ke yo'or ban'en ni bfel' ni kam rin' ni fan ko nam romad. ³ Ren'ey e gubin yang ni yi ba'adag riy, ni gamad gubin ma gamad be pining e magaer ngom u lanin'mad. ⁴ Ma dabug ni nggu fek e tayim rom ni bo'or, machane gu be wenig ngom ni nga yugum motoyil ko tin nggogned nib ngoch. ⁵ Kug pir'eged e re mo'on ney ni be magawonnag e girdi'; ke k'aring e wagey u fithik' piyu Israel i yan u gubin yang u fayleng, me ir e be yog e thin ko fare raba' i girdi' ni *Nazarene*. ⁶ Ma ku errogon ni guy rogon ni nge rin' u Tempel e tin ndab nrin', ma gamad kol nggu feked. ⁷ [temp]* ⁸ Fa'an ga ra fith e re mo'on nir, ma ga ra nang rok urngin e pin'en ni gamad be yog nike kirebnag." ⁹ Ma piyu Israel e ku errogon e thin ni karogned ya ke lungurad e ba riyul' e pi thin ney ni urngin.

I Paul ni ayuweg ir u p'eowchen Felix

¹⁰ Ma aram me fanathin fare governor ngak Paul ni nge non, me ga'ar Paul:

"Kug nang ni ga be par ni gur e tapuf oloboch ko re nam ney nike yo'or e duw, ere kug felan' ngay ni nggu ayuwegnag u p'eowchem. ¹¹ I gur rom mrayag ni ngam gay ngam pir'eg ndawori pag ragag nge l'agruw e rran nap'an ni gu wan nga Jerusalem ni nggu meybil ngak Got. ¹² Ma piyu Israel e dar pir'eged gag u Tempel ni gu be tugthin ngak be', ara ra pir'eged gag ni gu be k'aring e wagey ngak e girdi' u lan tafen e mu'ulung rorad ara u bang u lan binaw. ¹³ Ara ra daged e mich ko tin be'er ni karogned e chiney nib togopluw

* **24:7** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 6b–8a: Ni gu fineyed ni ngan turguy e gechig rok ni bod rogon ni bay ko Motochiel romad, 7 machane me yib Lysias ni pilungen e salthaw nge yib i fek romad u fithik' e yargal. 8 Me pi' Lysias e thin ni pi'in yad be togopluw ngak e cha'nir e ngarbad nga p'eowchem.

ngog. ¹⁴ Ba'aray e tin ni ir: Gu ma meybil ngak fare Got rok e chitamangimad ni kakrom ni gu be fol ko fare Kanawo' ni be lungurad e de riyul'. Machane ku errogon gag nib mich u wun'ug urngin ban'en ni kan yoloy ngalan e pi Motochiyel rok Moses nge pi babyor rok e pi profet. ¹⁵ Ma ta'reb rogon e l'agan' ni gu be tay ngak Got ko l'agan' ni be tay e pi cha'ney ngak, ni aram e be l'agan'mad ngak Got ni bayi faseg urngin e girdi' ko yam', ni tin ni bfel' nge tin nib kireb. ¹⁶ Ere gu ma guy rogon ni gubin ngiyal' ni ngu'ug par u p'eowchen Got nge girdi' ndariy ban'en ni be magawonnag lanin'ug u puluwog.

¹⁷ "Nga tomuren in e duw ni ug milekag i yan nda gu moy u Jerusalem, mu gu sul nga Jerusalem ni kug fek bogi salpiy ni nggu pi' ngak e girdi' ko nam rog ni girdi'en Kristus mu gu pi' bogi maligach. ¹⁸ Ere nap'an ni gu be rin' e ren'ey miyad pir'egeg u lan e Tempel ni aram e kug mu' i ngongliy bangbengen e be'ech nigei ni yima tay ni bod nike yog e Motochiyel. Ma da immoy e girdi' ni pire' rog u rom, ma danir wagey. ¹⁹ Machane immoy boch piyu Israel u rom nrabad ko nug nu Asia; ni ere yad e susun e ngarbad nga p'eowchem ngrognd ngom e tin yad be leamnag nib togopluw ngog, ni fa'anra ba' ban'en u wun'rad nib togopluw ngog. ²⁰ Ara mog ngak e pi cha'ney ngrognd ko mang e n'en nra pir'eged ni ir e kug bucheg ko ngiyal' ni ba'aram ni gu wan gu sak'iy nga p'eowchen fare ulung rorad — ²¹ kemus nta'a ban'en e gog ko ngiyal' ni ba'aram ni gu sak'iy riy u p'eowcherad ni lungug: 'Daba' e kam pufthin niked gag ni bochan e bmich u wun'ug ni pi'in karm'ad e yira fasegrad ko yam'."

²² Me Felix ni be' nri manang murung'agen e re Kanawo' nem, e yog ni ngan taleg e welthin. Me ga'ar ngorad, "Bayi taw Lysias ni pilungen e salthaw mu gu turguy e n'en ni ngan rin' ko re pa' i n'ey." ²³ Me yog ngak e cha' ni ba'aram ni reb e tolang ko salthaw, ni ir e ke milfan Paul ngak ni ngu'un matanagiy Paul, machane ngu'un pag e pi tafager rok ngu'urbad ra pi'ed ngak e tin nge yag ngak.

Paul nni fek i yan nga p'eowchen Felix nge Drusilla

²⁴ Me in e rran nga tomuren me yib Felix ni yow e bpin rok ni Drusilla, ni be' u Israel. Me l'oeg e thin ni nge yib Paul ngak me motoyil ngak Paul ni be weliy murung'agen rogon ni nge mich Kristus Jesus u wun'uy. ²⁵ Machane nap'an ni ul ul Paul ngay nge weliy murung'agen rogon ni ngan par ni yi ba mat'aw, nge rogon ni ngan t'ar lanin'uy ko tin nde mat'aw, nge murung'agen e Chirofen ni ba'aram ni bayi pufthinnag Got e girdi' riy, me yib e marus ngak Felix me ga'ar, "Mman e chiney, ma bay puf rogog bangiyal' mu kugog nga mub." ²⁶ Ma aram rogon ma be finey ni bay pi' Paul boch e salpiy

ngak; ireray fan ni bayi n'en me l'oeg e thin nge yan ngak Paul nge yib ngar nonow.

²⁷ Ma nap'an ni chuw l'agruw e duw, me yib Porkius Festus nga luwan Felix nge mang governor. Ma ba'adag Felix ni nge adag piyu Israel daken, ma aram me tay Paul ngi i par u kalbus.

25

I Paul ni wenignag ir ni nge yan ngak e Emperor nu Roma

¹ Dalip e rran nap'an nike taw Festus ko gi nug nem me yan u Cesarea nga Jerusalem. ² Ma pi tolang ko prist nge pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel e rabad ra welthingad ngak nib togopluw ngak Paul. Miyad wenig ngak Festus ³ ni nge ayuwegrad nge fek Paul i yib nga Jerusalem, ya kar makath nigned Paul ni ngan li' ngem' u kanawo'. ⁴ Me fulweg Festus ni ga'ar, "I Paul e kan tay u Cesarea nib kalbus, ma dabi n'u w nap'an mu gu sul ngaram. ⁵ Ere mpaged e pi'in yad ma yog e thin romed ngar uned ngog nga Cesarea nge mang yad e ra weliyed e tin nib kireb nike rin', ni fa'anra ke rin' ban'en nib kireb."

⁶ Me par Festus rorad ni meruk ara ragag e rran, me sul nga Cesarea. Me reb e rran riy me yan i par nga tagil' u tafen e puf oloboch me yog ni ngan fek Paul i yib. ⁷ Ma fa'ani taw Paul, me cholngobiy fa picha' nu Israel nrabad u Jerusalem miyad tabab i weliy bo'or bogi ban'en nib kireb nib togopluw ngak Paul, ni yu bugithin ndabiyag rorad ni ngar daged e mich riy. ⁸ Machane me ayuweg Paul ir ni ga'ar, "Dariy ban'en nib kireb ni kug rin' nib togopluw ko Motochiel rok piyu Israel, ara Tempel, ara *Emperor* nu Roma."

⁹ Ma ba'adag Festus ni nge adag piyu Israel daken, ma aram me mang ir e fith Paul ni ga'ar, "Mog, gab adag ni ga ra yan nga Jerusalem ngan pufthinnigem u rom u p'eowcheg ko pin'en ni ba'aray ni kanog nib togopluw ngom?"

¹⁰ Me ga'ar Paul, "Gub sak'iy e chiney u gil' e puf oloboch rok e en ni *Emperor* nu Roma, ni aray e gin ni yalen ni ngan pufthinnigeg riy. Dariy ban'en nib kireb ni kug ngongliy ngak yu Israel, ni gur ma rib tamilangan'um riy. ¹¹ Fa'anra kug th'ab e motochiel ni kug rin' ban'en nike yib tapgin ni ngan thang e fan rog ni bochan, ma dab gu wenignigeg ni nge dab nrin' ngog. Machane fa'anra de riyul' e pin'en ni karogned nib togopluw ngog, ma dariy be' nrayag rok ni nge pi'eg nga pa'rad. Ere gu be wenig ni ngan pi' e re pa' i oloboch ney nge yan ngak e cha' ni ir e *Emperor* nu Roma."

¹² Ma fa'ani mu' Festus nge pi'in yad ma fonownag Festus ko puruy', me fulweg Festus ni ga'ar, "Kam wenignigem ni ngan

pi' e re pa' i oloboch ney ngak e cha' ni *Emperor* nu Roma, ere bay ni pi'em ngam man ngak e pilung nu Roma."

I Paul ni sak'iy u p'eowchen Agrippa nge Bernice

¹³ Me yan i ba ngiyal' me yib Agrippa ni Pilung nge Bernice nga Cesarea ni ngar guyew Festus. ¹⁴ In e rran nga tomuren nap'an ni kar pirew u rom, me weliy Festus murung'agen Paul ngak fare pilung ni ga'ar, "Bay be' nib mo'on u roy ni Felix e tay nga kalbus, ma ke yan Felix; ¹⁵ ma ngiyal' ni ba'aram ni gu wan riy nga Jerusalem, e yib e pi tolang ko prist nu Israel nge pi'in pi'ilal rogned ngog e thin nib togopluw ngak miyad wenig ngog ni nggog ngan thang e fan rok. ¹⁶ Machane kugog ngorad ni piyu Roma e darir pi'ed be' ngan li' u m'on riy ndawor ra sabolgad e pi'in yad e kar egniged, ma kan pi' mat'wun ni nge ayuweg ir ni aram e nge togopluw ko tin ni kanog nib togopluw ngak. ¹⁷ Nap'an nrabad ngaray ni yad gubin, ma da gu son, ya yigi reb e rran riy mu gu wan gu par nga tagil' e tapuf oloboch u tafen e pufthin mu gog ni ngan fek e re mo'on nem i yib. ¹⁸ Me sak'iy e pi'in yad be togopluw ngak, machane dar togopluwngad ngak u ba pa' fa yu pa' i oloboch ni ir e ug finey ni yad ra rin'. ¹⁹ Kemus ni murung'agen e taliw rorad e ir e ur lu'aged murung'agen, nge murung'agen be' ni kem' ni Jesus fithingan; ya be yog Paul ni cha'nem e ke fos ko yam'. ²⁰ Ma da gu nang rogon mu gu pir'eg murung'agen e pin'em, ma aram mu gu fith Paul ko ba'adag nra yan nga Jerusalem ngan pufthinag u rom ko pi thin nem ni kanog nib togopluw ngak. ²¹ Machane me wenignag Paul ir, ni wenig ni ngan tay ni bay e matanag rok me mang *Emperor* nu Roma e turguy e n'en ni ngan rin' ko re pa' i oloboch nem. Ma aram mu gog ni ngan matanagi y nge mada' ko ngiyal' nrayag ni gu pi' riy nge yan ngak e en ni *Emperor* nu Roma."

²² Me ga'ar Agrippa ngak Festus, "Gub adag ni nge non e re mo'on nem nggu rung'ag."

Me fulweg Festus ni ga'ar, "Gabul e bayi welthin ngam rung'ag."

²³ Me reb e rran riy me yib Agrippa nge Bernice ni kar ngongliyew rogorow, miyow yib ngalan e gin ni ngan mu'ulung ngay nike un e pi'in tolang ko salthaw ngorow nge pi'in yad ma yog e thin ko re binaw nem, ni aram e yibe tay farow. Me yog Festus ni ngan fek Paul i yib, min rin' ni aram rogon. ²⁴ Me ga'ar Festus, "Agrippa ni Pilung nge urngin e pi'in yad bay rodad u roy: Re mo'on ney ni gimed be guy e urngin piyu Israel ni tin ni yad bay u roy nge tin ni yad bay u Jerusalem e karbad rogned boch e thin ngog nib togopluw ngak. Ma yad be tolulnag ni ngan thang e pogofan

rok. ²⁵ Machane dawor gu pir'eg ban'en nike rin' ni ir e ke yib tapgin riy nrayag ni nganog ni ngan li' ngem'. Me ere bochan e ir e ke wenignag ir ni ngan pi' nge yan ngak e en ni *Emperor* nu Roma ma aram e kug turguy ni nggu pi' nge yan ngak. ²⁶ Machane dariy ban'en nike muturug murung'agen nrayag ni gu tay nga babyor nggu pi' nge yan ngak e en ni *Emperor* nu Roma. Ere kug fek e cha'ney i yib ngaray nga p'eowchemed — nri gur Agrippa ni Pilung e kug fek nga p'eowchem! — ni fan e nge yag ni gu tay ban'en nga babyor ni murung'agen u tomuren ni kan mu' i gayiy tapgin e re pa' i oloboch rok ney. ²⁷ Ya gu be finey ni gathi yalen ni ngan pi' ba kalbus nge yan ndariy bbugithin nib tamilang ni kan tay nga babyor ni ir e ba togopluw ngak."

26

I Paul ni ayuweg ir u p'eowchen Agrippa

¹ Me ga'ar Agrippa ngak Paul, "Kan pi' mat'wum ni ngam welthin ni aram e ngam ayuwegnem." Me k'iyag Paul pa' ngalang me welthin ni aram e nge n'uf ir ni be ga'ar:

² "Agrippa ni Pilung! Kari fel' wa'athag e bin daba' e rran ni nggu welthin u p'eowchem ni aram e nggu ayuwegneng rok urngin e tin nike weliy piyu Israel nib togopluw ngog. ³ Re buginthin ney e ba riyul' yi gur ma rib tamilangan'um u yalen nge tin nder ta'reban' piyu Israel riy. Ere gu be wenig ngom ni ngam gum'an'nigem ngam motoyil ngog.

⁴ "Urngin piyu Israel ma yad manang rogog ni ug par ko ngiyal' ni ku gub bitir ke mada' ko chiney. Yad manang rogon ni ug par u lan e nam rog ngu lan yu Jerusalem ni ku gub bitir kug pi'ilal. ⁵ Gubin ngiyal' ma yad manang, ni fa'anra yad ba'adag ni ngar weliyed ni aram rogon, ni som'on i yib ke mada' ko chiney e ug par ni gag reb i girdi'en fare raba' i girdi' ko ba' romad e taliw, ni aram e Farise fithingrad, ni yad be par ni yad be fol u urngin e motochiyel. ⁶ Ere chiney e kug sak'iy u roy ni ngan pufthinnigeg ni fan e be lagan'ug ko thin ni yog Got ngak pi chitamangidad ni bay rin' — ⁷ nre n'en ni ba'aram ni yog Got nra pi' ngak piyu Israel ni ir e be sonnag fare ragag nge l'agruw i ganong rok e tirorad e girdi', ir e be l'agan'rad ngay ni bayi pi' Got ngorad, ma yad be par ni yad be meybil ma yad be liyor ngak Got ni rran nge neap'. Ere bochan e re Pagan' ney, i gur pilung, ma aram fan nike togopluw piyu Israel ngog! ⁸ Mang ni gimed be finey, piyu Israel ndabiyag ni nge mich u wun'med nra faseg Got e yam'?"

⁹ "I gag ma gu tafinaynag nthingar gu rin' urngin e tin nrayag rog nib togopluw nga fithingan Jesus nu Nazareth. ¹⁰ Ba'aray e n'en ni gu rin' u lan yu Jerusalem. I pi' e pi

tolang ko pi prist mat'wug nggon' bo'or e tirok' Got e girdi' nga kalbus; ma nap'an nturguy ni ngan thang e fan rorad, ma kug un i towaliy ni ngan rin'. ¹¹ Bo'or yay ni gog ni ngan gechig nagrad u gubin lan tafen e mu'ulung, mu gguy rogon ni ngug gelnigeg ngorad ngrognd nde mich Jesus u wun'rad. Ug wan ko pi binaw i yan ni bay nga wuru' yu Israel ni fan e ngug gafgow nagrad ni bochan e kar gu damumuwan ngorad.

I Paul ni weliy rogon ni pig nge mich Jesus u wan'
(Acts 9:1-19; 22:6-16)

¹² "Ireray tapgin ni gu wan nga Damaskus, nike pi' e pi tolang ko prist mat'wug ma karogned e tin ni nggu rin'. ¹³ Pilung, gu bay u kanawo' nike yan i misiw' mu gguy ram'en ban'en ni kab gel ram'en nga ram'en e yal' ni mat ram'en u lanelang nga dakenag nge pi pumo'on ni gamad be milekag. ¹⁴ Gamad gubin ni gu thaygad riy nga but', mu gu rung'ag ba lam ni be non ngog ni thin ni Hebrew ni be ga'ar, 'Saul, Saul! Mangfan ni ga be gafgownigeg? I gur e ga ra maad'ad ngom ni fa'anra mu cheal ngam togopluw ngog, ni bod rogon ba garbaw ni falig nga ba ley i gek'iy nma fek e cha' ni ir e fak fare garbaw.' ¹⁵ Mu gu fith ni lungug, 'Somol, i gur mini'?" Me yog Somol ni ga'ar, 'I gag Jesus, ni ir e ga be gafgownag. ¹⁶ Machane mu suwon ngam sak'iy, ya kug m'ug ngom ni kug turguyem ni ngam mang reb e tapigpig rog; ma ngamog ngak yugu boch e girdi' rogon ni kam guyeg e daba', nge n'en ni bay gu dag ngom ba ngiyal'. ¹⁷ Ma bay gu ayuwegnem rok piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, ni yad e bay gu pi'em ngam man ngorad. ¹⁸ Me gur e ngam pithig owcherad ngam pingegrad ngar pi'ed keru'rad ko lumor miyad sap ko tamilang, ma ga pingegrad ngar pi'ed keru'rad nga gelngin Satan miyad pigicheal ngak Got, yu daken e michan' rorad ngog e bayi n'ag Got fan e denen rorad riy me yag ngorad tagil'rad u fithik' e pi'in ke mel'egrad Got ni ngar manged girdi'en.'

Paul ni weliy murung'agen e maruwel rok

¹⁹ "Agrippa ni Pilung, gathi da gu fol ko tin ni gguy ni yib u tharmiy. ²⁰ Som'on e lan yu Damaskus ngu lan yu Jerusalem, ngu lan e nug nu Judea ni polo' ngu fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel, e gu machibnag riy nthingar ra kalgad ngan'rad ngar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be rin' ngar pigichealgad ngak Got, ngar ngongliyed e pin'en ni ir e ra m'ug riy ni kar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be rin'. ²¹ Ireray tapgin ni koleg piyu Israel ko ngiyal' ni ba'aram ni gu bay riy u Tempel, miyad guy rogon ni ngar thanged e fan rog. ²² Machane ke yib i mada' ko bin daba' e rran ni i ayuwegneg Got, ere kug

sak'iy u roy ni gu be weliy e pin'ey ngomed ni gimed gubin, ni ta'reb rogon e pi'in nsobut' nge pi'in nib tolang. N'en ni gu be yog e ireray fare n'en ni yog e pi profet nge Moses ni bay yib i m'ug ni lungurad: ²³ fare Messiah e thangri gafgow me ir e cha' ni som'on ni nge fos ko yam', me tamilangnag piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel u rogon me thap e girdi' ngak Got."

²⁴ Nap'an ni be welthin Paul ni aray rogon ni aram e be ayuweg ir, me tolul Festus ngak ni ga'ar, "Paul, kam aliliy! Kayigi gel e sukul ni kam tay ke aliliynigem!"

²⁵ Me fulweg Paul ni ga'ar, "Festus ni Pilung, dawor gu aliliy! Pi thin ney ni gu be weliy e ba riyul' ma gathi kug thum' ngay. ²⁶ Agrippa ni Pilung! Rayag ni gu welthin ngom ndab gu tamdag, ni fan e ga manang murung'agen e pin'ey. Bmuduwgil u wun'ug ni go' ga manang fan e pin'ey nreb nge reb, ya pin'ey e gathi bogi n'en ni yib i m'ug mi ni mithag. ²⁷ Agrippa ni Pilung, bmich u wun'um fapi profet fa danga? Gu manang nib mich u wun'um!"

²⁸ Me ga'ar Agrippa ngak Paul, "Ga be finey nrayag ni ngam pingegeg nggu mang reb i girdi'en Kristus u lan e chingiyal' i n'ey nib ngoch?"

²⁹ Me fulweg Paul ni ga'ar, "Demturug ko ba ngoch nap'an ara ba n'uw nap'an, ma meybil rog ngak Got e gur nge gimed urngin e pi'in gimed be motoyil ngog e daba' e manga yugu mboded gag — kemus ni pi chen ney e dabug ni nga ni m'ag ngomed!"

³⁰ Ma fare pilung, nge fare am, nge Bernice, nge urngin e girdi' e ra sak'iygad, ³¹ ma nap'an ni ka ranod miyad yog rorad ni be lungurad, "Re mo'on nem e dawori ngongliy ban'en ni gomanga ke yib tapgin riy ni ngan thang e pogofan rok ara ntay nga kalbus." ³² Me ga'ar Agrippa ngak Festus, "Re mo'on nem e fa'an mang e dawori wenignag ir ni ngan pi' e oloboch nge yan ngak e en ni *Emperor* nu Roma nge mang ir e pufthinnag, ma kan pag e chiney."

27

Paul ni un u barkow nga Roma

¹ Nap'an nturguy ni nggu warod u barkow nga Italy, miyad pi' Paul nge boch e kalbus ngak Julius, ni ir reb e tolang u baraba' e salthaw rok piyu Roma, ni kanog fithingrad ni "Fare Raba' i Salthaw rok fare *Emperor* nu Roma." ² Ma gamad af nga daken reb e barkow ni yib u Adramyttium, ni be n'en ni nge yan ko pi binaw nma tal e barkow riy ko nug nu Asia, ma aram ma gamad yan. Mi Aristarkus, ni be' u Macedonia ni yib u Thessalonika, e immoy romad. ³ Me yan i reb e rran riy

ma gamad taw nga Sidon. Me pag Julius Paul nge yan Paul i guy e pi tafager rok ngar pi'ed ngak e tin ni nge yag ngak, ni yodorom ni fan e ba gol Julius ngak Paul. ⁴ Ma gamad chur u rom, nggu warod, ma bochan e gamad be yan nga mit e nifeng ma gamad liyeg u fon e binaw ko nam nu Cyprus. ⁵ Ma gamad th'ab lan e day nu Cilicia ngu Pamfylia, ma gamad yib nga Myra, ni bay u lan yu Lycia. ⁶ Mu rom e pir'eg fa en ni pilungen e salthaw reb e barkow riy ni yib u Alexandria ni nge yan u rom nga Italy, ma aram me taymad nga daken.

⁷ Ma gamad yan ni gamad ba sowath ni in e rran, nrib mo'maw', machane me munmun ma gamad taw ngabang nib chugur ko binaw nu Knidus. Ma dakiyag ni gu warod i yan ko gin ni gamad be sor ngay ni bochan e nifeng, ma aram ma gamad sor ko ba' nib mocha' ko nam nu Krete, ma gamad yan u to'oben yu Cape Salmone. ⁸ Mu ug warod i yan ni gamad ba chugur nga dap'e l'ay, ma gamad athamgil ngabangi ban'en ni kanog yu "Dubchol ni Bfel' " ngay, nde mal'af ko binaw nu Lasea.

⁹ Ma gamad par u rom nib n'uw nap'an, nge yan i mada' ko ngiyal' nike wogwog ni nggu warod, ya ke ma' Yaran e Bayul, ni aram e ke tabab ngal'an ni nge gel e day. Me pi' Paul e re fonow ni ba'aray ngorad ni ga'ar: ¹⁰ "Pi cha', kug guy nre milekag rodad ney u roy i yan ngam'on e bay e wogwog riy; ya ba gel e mogoth nra tay e chugum nge barkow ma ku errogon e girdi' nra yim'." ¹¹ Machane fa'anem nib tolang ko salthaw e ke pagan' ko tin nike yog gabitey nge en ni ir e suwon e barkow, ma de pagan' ko tin nike yog Paul. ¹² Ya re dubchol nem e gathi reb e dubchol ni bfel' ni ngan par riy u ngal'an e garbeb; ere oren e girdi' e yad ba'adag ni nge yan e barkow nga ni guy rogon ngan thap nga Fenix, ni fa'anra yag; ni reb e dubchol ni bay u lan yu Krete nib pig ngalan e yimuch ni ngal nge ngalan e lel'och ni ngal, ya rayag ni ngar pired u rom u ngal'an e garbeb.

Yoko' u maday

¹³ Me yib e nifeng u lan e yimuch nib waer, me finey fapi pumo'on nrayag ni nga ni yan ni bod rogon ni kar leam nigned; ma aram miyad girengiy e angkar ngalang me yan fare barkow ni kan chugurnag nga dap'e l'ay u Krete nrogon nrayag. ¹⁴ Machane de n'uw nap'an me yib e nifeng nrib gel u daken fare donguch — ni fare nifeng nike lunguy e nifingin e lel'och ni ngek — ni be thow u daken e binaw. ¹⁵ Me aw ko barkow, ma dabiya ni ngan cheleg e barkow nge sap ko gin ni be yib e nifeng riy, ma da kug athamgilgad ma gamad pag nge un ko nifeng. ¹⁶ Ma gamad ling boch ko nifeng ko ngiyal' ni gu warod u maday u ba' ni yimuch ko donguch nu Kauda.

Ireram e gin ni gu athamgiliyed riy nggu m'aged gafan e bowoch ko barkow nge par nike muduwgil. ¹⁷ Miyad fek fare bowoch nga daken e barkow, nge mu' miyad yin' boch e tal u baraba' e barkow ngan fek u t'ay e barkow nge yan nga baraba', nge mu' min longobiy nga downgin e barkow nga ni m'ag ni kan chichiiy. Ma kar rusgad nrichey me ser e barkow rorad ko yan' nib thay nga orel u dap'e l'ay u Libya; ma aram miyad pilig e lay nga but' miyad pag fare barkow ngi i fek e nifeng i yan. ¹⁸ Me cham e nifeng nib gel i yan, me yan i reb e rran riy miyad tabab i yin' e chugum ni bay u barkow nga maday. ¹⁹ Miki yan i reb e rran riy miyad yin' e talin e maruwel nu barkow nga maday ni ron'ed nga pa'rad. ²⁰ Bo'or e rran nda gguyed e yal' ara t'uf u lanelang, ma kayigi par e nifeng nri kab gel. Munmun ma da kug leam niged ni ka gamad ra fos.

²¹ Ma nga tomuren nike n'uw i n'uw nap'an nda ni kay e ggan me sak'iy Paul ngam'on rorad me ga'ar ngorad, "Fa'an mang e mu folgad ko thin ni gog nge siy i chuw e barkow u Krete, ma dabiyag ni nge kireb e barkow ni aray gelngin ma dab nn'ag e chugum nu barkow. ²² Machane chiney e gu be wenig ngomed ni ngam athamgilgad! Ya dariy ta'a bigimed nra yim'; kemus nre barkow ney e ir e bayi kireb. ²³ Ya fowngan e Got ni gag girdi'en me ir e gu ma meybil ma gu ma liyor ngak e yib ba engel rok ngog ²⁴ me ga'ar, 'Paul, dab mu rus! Ya thingar mman mu sak'iy nga p'eowchen e en ni *Emperor* nu Roma; ya Got ni bfel' laniyan' e ke pi' e pogofan rok e pi cha'ney ni yad gubin ngom ndab ra m'ad, ni pi girdi' ney ni gimed be yan u barkow.' ²⁵ Ere mu athamgilgad! Ya ba pagan'ug ngak Got ni bay yan i aw ni bod rogon ni kanog ngog. ²⁶ Machane bayi seregdad e nifeng nga reb e donguch."

²⁷ Ke yan i gaman ragag nge aningeg e neap', ni be fekmad e nifeng nib gel u lan e day ni Mediterranean. Ma gonap'an e ke lukngun e neap' me sana e sala nu barkow ngay ni kug chugurgad ko binaw. ²⁸ Ma aram miyad yin' e gaf nga maday ni ka ni m'ag ban'en nib tomal ngay miyad pir'eg ni ra'ay nge rliw' e fit tom'arngin e gin'em; me ta'aboch miyad rin' ni aram rogon miyad pir'eg ni mereb i ragag e fit tom'arngin. ²⁹ Ma kar rusgad ya be lungurad e bay yan e barkow romad nga daken e malang u maday, miyad pag aningeg e angkar u p'ebuk' e barkow nga but' miyad yibil ni manga yigi papey nge rran. ³⁰ Me guy rogon e sala nu barkow ni ngar milgad u barkow; miyad nguchuruy fare bowoch nga daken e day, ni yad be dake ngranod ron'ed boch e angkar u mit e barkow nga maday. ³¹ Machane me ga'ar Paul ngak fare pilungen e salthaw nge fapi salthaw, "Fa'anra dabi par e pi sala ney u

daken e barkow, ma dabiyaq ni gimed ra fos.” ³² Ma aram me th’ab fapi salthaw fapi rop ni ir e be kol fare bowoch miyad pag nge yan.

³³ Ma aram e ke chugur ni nge rran, me wenig Paul ngorad ni yad gubin ni nge bagayad me kay ban’en ni ga’ar, “Araye nga ragag nge aningeg e rran ni gimed be son, mu lan e re ngiyal’ i n’em ke mada’ ko chiney e dawor mu ked ban’en.

³⁴ Ere wenig ngomed mu abichgad nge siy kum m’ad; ya mus nga ba gaf i piy u lolugen bigimed ma dabi thay.” ³⁵ Nap’an ni mu’ Paul i yog e re bugithin ney, me fek boch e flowa, me pining e magaer riy ngak Got u p’ewcherad ni yad gubin, me t’ar nge kay. ³⁶ Miyad athamgil, ma yad gubin nra bagayad me kay boch e ggan. ³⁷ Ma gamad l’agruw mir’ay nge medlip i ragag nge nel’ u daken e barkow. ³⁸ Ma fa’ani mu’ gubin e girdi’ ko abich, miyad yin’ wom’ngin e woldug ni yima ngongliy e flowa riy u barkow nga maday ni nge baud e barkow.

Barkow ni pil

³⁹ Ma fa’ani rran, ma de pow rok e sala nu barkow dap’e l’ay ko fare donguch, machane miyad guy lan bangi m’ing ni bay bangi yan’ riy miyad finey ni ngar guyed rogon ngar liyeged e barkow ngaram. ⁴⁰ Miyad th’ab gafan fapi angkar ngar paged u fithik’ e day, miyad pithig e pi tal ni ba’aram ni kan m’ag ko yap — ko barkow. Miyad girengiy e lay ngalang u mit e barkow ni fan e nge yannag e nifeng e barkow ngam’on, me sor i yan nga dap’e l’ay. ⁴¹ Machane me yan i ser fare barkow ngabangi yan’ nib thay nga orel u dap’e l’ay; me yan e ley ni owchen nga fithik’ ndabkiyag ni nge mithmith, me bilig e n’ew e ley ni p’ebuk’.

⁴² Me leamnag fapi salthaw ni ngar li’ed urngin fapi kalbus, nge dabi nong bagayad nga arow nge mil. ⁴³ Machane fa’anem ni pilungen e salthaw e ba’adag ni nge ayuweg Paul nge dabi buch ban’en rok, ma aram me taleg e salthaw ndab ra ngongliyed e binem e pa’. Machane me yog ngak urngin e girdi’ nrayag ni ngar nonggad ni yad e som’on ni ngar oggad u barkow nga maday ngar nonggad nga arow; ⁴⁴ ma pi’in kar mageygd e ngar leked yad ni kar towlelgad nga yungi plang ara yu yang ko barkow nike m’ing. Ireray rogon ma gamad thap nga arow ni gamad gubin nde buch ban’en romad.

28

U daken e donguch nu Malta

¹ Nap’an ni gu thapgd nga arow, ma gamad nang nre donguch nem e kanog yu Malta ngay. ² Me ayuwegmad e girdi’ riy. Ma aram me aw e n’uw me ri garbeb, miyad ko’reg

ba nifiy miyad yog ngomad ni nggu chugurgad nga charen. ³ Me kunuy Paul ba thum i l'ud, ma nap'an ni be tay nga mit e nifiy me yib ba porchoyog nga tamilang, ni bochan gowelngin e nifiy, me yib i yabochboch nga pa'. ⁴ Me guy e girdi' ko fare donguch e re porchoyog nem nike yabochboch nga pa' Paul miyad yog rorad ni lungurad, "Re mo'on nem e dabisiiy ni ir be' nike thang e pogofan, yugu aray rogon nike thap nga arow nde yim' u maday, machane taban e kireb nma pi' e kan e dabkiyag ni nge thay riy, ya ke muturug ni nge yim'." ⁵ Machane me dengdang Paul fare porchoyog nga mit e nifiy nde buch ban'en rok Paul. ⁶ Miyad par ni yad be sonnag ni nge thow ara thig nga but' ni kem'. Machane ba n'uw nap'an nra pired ma dar guyed ban'en ni rin', miyad piliyeg lanin'rad nge lungurad, "Cha'nem e ba kan!"

⁷ Ma bay yungi milay' ni fen Publius, ni ir e pilung ko re donguch nem, nde mal'af nga orel ko gin'em. Me fekmad nga tafen nggu pired rok ni dalip e rran, ma ri be ayuwegmad nrib fel' rogon. ⁸ Ma bay e chitamngin Publius u bet nib m'ar, nib gel e gowel u daken ma ba thum'iyal. Me yan Paul ngak nga senggil, me meybil me tay pa' nga daken nge golnag. ⁹ Fa'ani yodorom, ma urngin e tin nib m'ar e girdi' u daken fare donguch nrabad ngak me gol nagraad. ¹⁰ Miyad pi' e tow'ath ngomad ni bo'or, ma fa'ani pig ni nggu milekaggad u barkow miyad tay nga barkow e tin ni nge yag ngomad ko re milekag nem.

U Malta nga Roma

¹¹ Ma dalip e pul ma gamad af nga reb e barkow ni yib u Alexandria ngaram, ni Kan ni Athlog fithingan, ni par ko re donguch nem u nap'an e garbeb. ¹² Ma gamad taw ko binaw nu Syrakuse ma gamad par riy ndalip e rran. ¹³ Ma gamad un ko re barkow nem u rom nggu bad ko binaw nu Rhegium. Me reb e rran riy me thow e nifeng u lan e yimuch, ma l'agruw e rran ma gamad taw ko binaw nu Puteoli. ¹⁴ Ma gamad pir'eg boch e girdi' u rom nib mich Jesus u wun'rad, miyad wenig ngomad ni nggu pired rorad ni reb e wik. Ma aram ma gamad yib nga Roma. ¹⁵ Ma pi walagdad ni girdi'en Kristus ni yad bay u Roma e rrung'aged murung'agmad miyad yib ngar tawgad nga Market ni Appius fithingan, ni tagil' e mu'ulung ko binaw nge fare binaw ni Dalip Tafen e Milekag fithingan ni nggu mada'gad. Ma fa'ani guyrad Paul, me pining e magaer ngak Got ni bochrad, ma aram me athamgil laniyan'.

U lan yu Roma

¹⁶ Fa'an ni gu tawgad nga Roma, minog ngak Paul nrayag ni nge par u bang ni yow reb e salthaw ni matanagen.

¹⁷ Dalip e rran nga tomuren me ulunguy Paul e pi'in yad be yog e thin rok piyu Israel u rom. Fa'anra mu'ulunggad me ga'ar ngorad, "Pi walageg! Yugu aram rogon nda gu rin' ban'en nib togopluw ngak e girdi' rodad ara pi yalen ni af roke pi chitamangidad ngodad, min kalbusnigeg u Jerusalem nge mu' min pi'eg nga pa' piyu Roma. ¹⁸ Miyad fitheg nge mu' miyad leamnag ni ngar paged gag, ya ra pir'eged ndariy ban'en ni kug ngongliy nike yib tapgin riy ni ngan thang e fan rog. ¹⁹ Ma fa'ani togopluw piyu Israel ko re bugithin nem, me yan i aw ni kemus ni *Emperor* nu Roma e ir e kabay ni gu ra wenignigeg ngak, mu gu rin', ni yugu aram rogon ndariy ban'en ni gog nib togopluw ngak e girdi' ko nam rog. ²⁰ Aram fan ni kug wenignag ni ngug guymed nge yag ni gu non ngomed; ya ka nin' e re chen ney ngog ni bochan fa'anem ni ir e be pagan' yu Israel ngak."

²¹ Me lungurad ngak, "Dawori yib bangi babyor u Judea ngomad ni murung'agem, ara ke yib reb i walagdad u rom nike fek bbugithin nib be'ech i yib, ara ke yib i yog ban'en nib kireb ni murung'agem. ²² Machane gamad ba'adag ni nggu rung'aged rom e tin ni ir e ga be leamnag, ya gamad manang ni urngin yang ma be non e girdi' riy nib togopluw ko re raba' i girdi' nem ni gab mu'un ngay."

²³ Ma aram miyad yog Paul reb e yar, me yib bo'or i yad ko chirofen nem ko gin ni be par Paul riy. Kadbul nge yan i mada' ko neap' ni machibnag ngorad murung'agen e gagiyege rok Got ma be pithig fan u wun'rad. Me guy rogon ni nge mich murung'agen Jesus u wun'rad ni be yog ngorad e tin nike yog e babyor nib thothup ni murung'agen ko gin ni ba'aram ni bay e Motochiel rok Moses riy nge tin ni yoloy e pi profet.

²⁴ Ma bay boch i yad ni mich e thin nike yog u wun'rad, ma boch i yad e de mich u wun'rad e thin nike yog. ²⁵ Ma aram miyad yan ndakir ta'reb lanin'rad u fithik'rad u tomuren nike yog Paul e re bugithin ni ba'aray ni ga'ar, "Rib fel' rogon ni welthin fare Kan Nthothup u l'ugun fare profet ni Isaiah ni welthin ngak e pi chitamangimed! ²⁶ Ya fa'ani ga'ar,

Mman ngamog ngak e girdi' ko re nam ney ni nge lungum:

Bay mmotoyil mmotoyilgad, ma dab mu nanged fan;

ma bay mu changar mu changargad, ma dab mu guyed.

²⁷ Ya laniyan' e pi girdi' ney e ke man;

ma kar ninged lan telrad,

ma kar uchumiyed lan owcherad.

Ya fa'an mang e n'en ma ke guy lan owcherad ban'en,

ma ke rung'ag lan telrad ban'en,

ma ke tamilangan'rad,

ma ke yag nra pigichealgad ngog

ngug gol nagrad.' Ara — rogon ni yog Got."

²⁸ Me ul ul Paul ngay nge ga'ar, "Ere ngam nanged ni thin rok Got ni murung'agen rogon min thap ngak Got e kan pi' ke yan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. Ma bay ra motoyilgad ngay!"

²⁹ Fa'ani mu' i yog e re bugithin ney rok Paul, me yan fa picha' nu Israel, ni yad be tugthin u fithik'rad nib el merin.

³⁰ L'agruw e duw ni par Paul u rom u ba naun ni ir e be pi' puluwon, ma urngin e girdi' nra yib ni nge guy ma be felfelan' ngorad ni karbad. ³¹ Mi i machibnag murung'agen e gagiyeg rok Got ma be machibnag murung'agen fa'anem i Somol Jesus Kristus, ni be welthin nder tamdag, tuntun ara magagawon.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU ROMA

I Paul e yoloy e babyor ngak girdi'en e galesiya nu Roma u m'on ni nge yan i guyrad. Be leamnag ni nge par rorad boch ngar ayuweged nge yan u rom nga Spain. I yoloy e re babyor ney ni bochan e nge fil ngorad rogon e tin ni manang ni yibe par nib mich Kristus u wun'uy.

Som'on e yog ngorad nma pi' e meybil ni fan ngorad, ma aram fini yoloy e tin ni ba ga' fan ko re babyor ney, ni aram e murung'agen rogon nma mat'awnag Got e girdi' ngak u daken e michan' rorad ngak Kristus (1:17).

Urngin e girdi', ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel e tin nthingari yag ngorad e ngar mat'awgad ngak Got, ni bochan e ra be' ma be par u tan gelngin e denen, machane yad ra mat'aw u daken e michan' rorad ngak Kristus. Miki weliy Paul murung'agen fare pangiy nib be'ech ni ra yag ko pi'in ni kar ta'ab girdi'gad Kristus kar manged pifak Got. Pi'in ke mich Jesus u wun'rad e ke aw e gapas u thilrad Got, ma Kan Nthothup e ke chuwegrad u tan gelngin e denen nge yam'. Yu guruy ni 5-8 e be weliy Paul murung'agen e Motochiel rok Got nge fan, nge maruwel ko Kan Nthothup u laniyan' e girdi' nike pagan'rad ngak Got. Miki weliy Paul rogon e leam rok Got ni fan ngak piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel. Ngial' nde mich Jesus u wan' piyu Israel me maruwel Got u fithik' e pi'in ni gathi yad piyu Israel ngar thapgad ngak u daken e michan' rorad ngak Jesus nge runguy rok Got ngorad, machane mmich u wan' Paul ndabiyag ni nge par piyu Israel ni dabi mich Jesus u wun'rad. Miki fonownag Paul rogon ni ngu'un par ni ngan pigpig ngak Got ma yibe fol rok, mi i t'uf be' rok be' mu kun fol rok e am. Tomuren e gi babyor ney me yoloy Paul e thin ko fangich ngak e girdi' ma be pining e magaer nge sorok ngak Got.

Tin ni bay riy

Tin ni ba ga' fan ko re babyor ney 1:1-17

Girdi' ni kar maloggad e thingar ra sulod ngak Got 1:18—3:20

Kanawo'en ni nge thapeg Got e girdi' ngak 3:21—4:25

Bin nib be'ech e pangiy nma pi' Kristus 5:1—8:39

Tin ni leamnag Got ni fan ngak piyu Israel 9:1—11:36

Rogon ni ngi i par girdi'en Kristus 12:1—15:13

Tomuren e thin nge fangich ngak e girdi' 15:14—16:27

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, ni tapigpig rok Kristus Jesus, ni ir ba apostel ni Got e mel'eg me pining ni nge machibnag ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got.

² Re Thin nem Ni Bfel' e yog Got u l'ugun e pi profet ni bayi pi', min yoloy ngalan e babyor nib thothup. ³ Re thin nem e murung'agen Fak, ni aram e Somol rodad i Jesus Kristus; ma rogon ni ngal' nib girdi', e ni gargelnag ko ganong rok David; ⁴ ma rogon ni ir Got nib thothup e dag Got gelngin nib gel ni be micheg ni ir Fak Got, ni bochan e faseg ko yam'. ⁵ U daken Kristus e fal'eg Got wa'athag riy ni nggu mang reb e apostel ni fan ngak Kristus, ni bochan e nggu pow'iy e girdi' u urngin e nam nge mich Kristus u wun'rad miyad fol rok. ⁶ Ku errogon gimed e pi'in ni gimed bay u Roma nike piningmed Got ni ngam manged girdi'en Jesus Kristus.

⁷ Ere gu be yol ngomed ni gimed gubin e pi'in gimed bay u Roma ni gimed ba t'uf rok Got nike piningmed Got ni ngam manged girdi'en ni be lungug:

I Got ni Chitamangidad nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Pining e magaer u fithik' e meybil

⁸ Som'on e nggu pining e magaer ngak e Got rog u daken Jesus Kristus ni bochmed ni gimed gubin; ya re fayleng ney ni polo' e yad be rung'ag e michan' romed. ⁹ Got e manang ni tin ni gu be weliy e ba riyul' — ni ir fare Got ni gu be pigpig ngak u polo' i lanin'ug ni bochan e gu be machibnag ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni yib rok ni murung'agen Fak. Got e manang ni gubin ngiyal' ni gu ma unegmed ko meybil rog ¹⁰ ni gubin yay ni gu ma meybil. Gu be wenig ngak Got, ni fa'anra bm'agan' ngay, me guy rogon nge yag ni gub gguymed e chiney. ¹¹ Ri gub adag ni nggub gguymed nggu pi' e thin rok Got ngomed nge gelnagmed. ¹² N'en ni gu be leamnag e ra fel' rogomed riy, ma errogon gag nra fel' rogog riy ni ba'aray rogon: ra fel' rogomed ko michan' rog mra fel' rogog ko michan' romed.

¹³ Pi walageg, ri dab mpaged talin nike yo'or yay ni kug leamnag ni nggub gguymed, machane bay ban'en ni gubin ngiyal' ni be tiyeg nder yag ni gub. Ya gub adag ni nggu ayuweg boch e girdi' u fithik'med ngar thapgad ngak Got, ni bod ni kug rin' ngak boch e girdi' ni gathi yad piyu Israel. ¹⁴ I gag e thingar gu ayuweg e girdi' ko pi nam, ni pi'in kar mon'oggad nge pi'in ndawor, nge pi'in yad ba sukul nge pi'in ndar sukulgad. ¹⁵ Aram fan ni gub adag ni ngku gu machibnag e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ngomed e pi'in gimed ma par u Roma.

Gelngin e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got

¹⁶ Dagur tamra' ko re Thin ney Ni Bfel' ni murung'agen Jesus, ya ir gelngin Got ni nge thapeg e girdi' ngak, ni urngin e pi'in ke mich u wun'rad e re thin ney, ni som'on e ni pi' ngak piyu Israel, mu kun pi' ngak e pi nam ni gathi yad piyu Israel. ¹⁷ Ya Thin Ni Bfel' ni yib rok Got e be dag rogon nma mat'awnag Got e girdi' ngak ni ba'aray rogon: ma mat'awnagrad ngak ni kemus ni fa'anra mich Kristus u wun'rad mi i gel e michan' rorad ngak i yan. Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En nike mat'aw ngak Got ni bochan e ke mich Got u wan' e ra fos."

Kireb rok e girdi'

¹⁸ Damumu w rok Got e ke m'ug ni be yib u tharmiy i yib nga daken urngin e denen nge kireb ni be ngongliy e girdi', ni pi'in ni ngongol rorad nib kireb e be ning e kanawo' ko tin riyul' ni nge dab nnang. ¹⁹ Got e be gechig nagrad, ya tin nrayag ni nge nang e girdi' ni murung'agen Got e ke tamilangan'rad riy, yi Got e ke tamilangnag ngorad. ²⁰ Ka nap'an ni sunumiy Got e fayleng, ma fel'ngin ndabiyag ni ngan guy, ni aram gelngin ni dabi m'ay bi'id nge rarogon ni ir Got, e kan guy nrib tamilang. Girdi' e rayag ni nge nang fan e pin'ey u fithik' e pin'en ni kem'ay i sunumeg rok Got. Ere dakuriy e tawey rorad ngabang! ²¹ Yad manang Got, machane darir ted fan nrogon ni ngan tayfan, ma darir pininged e magaer ngak. Ma tin ndariyfan e yad be leamnag ma lanin'rad ndariy ban'en riy e be par u fithik' e lumor. ²² Be lungrad e yad ba gonop, machane ri yad bbalyang; ²³ yi Got ni dabi yim' bi'id e kar paged ndarir siro'gad ngak ma darir meybilgad ngak, kar chealgad yad be tayfan ma yad be meybil ko liyos ni kan ngongliy ni bod ya'an e girdi' nma yim', nge arche', nge gamanman, nge gamanman nma gararaw mma sirgig u but'.

²⁴ Aram rogon feni balyang e girdi', ma aram fan nike pagrad Got yad be rin' e tin nib golong ni aram e tin ni yad be yim' ni bochan, mra bagayad ma be ngongliy ngak bagayad e pin'en ni yima tamra' ngay. ²⁵ Kar thiliyeged e tin riyul' ni murung'agen Got ko tin nde riyul'; yad be tayfan ma yad be meybil ma yad be pigpig ko tin ni sunumeg Got ma darir rin'ed ngak e Cha' ni ir e sunumeg urngin ban'en, ni ir e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an! Amen.

²⁶ Bochan e yad be rin' e pin'ey, ma aram e pagrad Got yad be rin' e tin ni yima tamra' ngay ni ir e yad be yim' ni bochan. Mus ngak e pi'in ni ppin ni kar chealgad ngorad yad be par ni gathi aram yalen. ²⁷ Ma ku errogon e pumo'on ni kar paged e bin bmat'aw e yalen nma par e ppin nge pumo'on ke cheal e pumo'on be darngalnag e pumo'on. Ere pumo'on e be cheal boch i yad ngak boch i yad, yad be ngongliy e tin ni yira tamra'

ngay, nge yib e gechig riy nga fithik' i dowrad ni wenegan e kireb ni yad be ngongliy.

²⁸ Bochan e daburad ni ngar ted u fithik' i lanin'rad e tin riyul' ni murung'agen Got, ma aram e ke pagrad Got yad be leamnag e tin nib kireb, ma yad be ngongliy e pin'en ni susun e dab ra ngongliyed. ²⁹ Ke suguyrad urngin mit e tin nde mat'aw, nge tin nib kireb, nge chogow, nge kireb laniyan'; ma yad ba sug ko awan', ma yad ma thang e pogofan, ma yad ma cham, ma yad ma sasalyeb, ma yad ba'adag ni ngar gafgow niged e girdi'. Ma yad ma dugdugthin, ³⁰ ma yad be thibthibnag e girdi'; ma yad e to'ogor rok Got,* ma ba kireb e thin rorad, ma yad ba tolngan', ma yad ba ufanthin; ma yad ma leamnag bo'or e kanawo' ni ngar ngongliyed e kireb riy; ma darir folgad rok e gallibthir rorad; ³¹ ma yad ma ngongliy e ngongol ko balyang; darir yul'yul'gad ko tin ni karogned ni ngar rin'ed, ma dar golgad ma der kireban'rad ngak be'. ³² Yad manang ni motochiel rok Got e be yog ni girdi' ni be ngongol ni aray rogon e bay rogon ni ngan li'rad ngarm'ad. Machane ka yad be ngongliy e pin'ey i yan — gathi kemus ara', ya ku bfel' u wun'rad e pi'in yad be rin' e pi ngongol nem.

2

I Got nra pufthinnag e girdi'

¹ Ga be turguy e kireb nga daken be' u fithik' e leam nib kireb? Demturug ko gur mini', ma dakuriy e tawey rom. Ya gara turguy e kireb nga daken boch e girdi' u fithik' e leam nib kireb, ma ka gabe rin' e pin'en ni yad be rin', ma aram e gur e ka ga be turguy e gechig rom. ² Gadad manang nib mat'aw Got ni fa'anra turguy e gechig rok e pi'in yad be ngongliy e pin'ey. ³ Machane gur ma ka gabe rin' e pin'ey ni ir e gabe turguy e kireb riy nga daken boch e girdi' u fithik' e leam nib kireb! Ere gabe finey ma gara thay ko gechig rok Got? ⁴ Sana dariyfan u wun'um feni gol Got, nge feni k'adan', nge feni gumaen'. Bmuduwigil ni ga manang ni Got e ba gol yabe guy rogon ni nge pow'iyem ngam kolngan'um ko kireb ni ga be rin' ma ga turguy u wun'um ni ngam pi' keru'um ngay. ⁵ Machane kam gelnag lanin'um kam par. Aram e fin ga be ga'nag e gechig rom ko Chirofen ni bayi m'ug e damumuw rok Got nge gechig nike turguy nib mat'aw. ⁶ Ya bayi be' me pi' Got puluwon nrogon e tin nike rin' fa'anem. ⁷ Boch e girdi' e kar pired ni yad be rin' e tin ni bfel' ni yad be nameg e fla'ab rok Got, nge tayfan ni bayi tay Got ngorad, nge reb e tamilang ndab ku nim' riy: ireram e picha' ni bayi pi' Got e yafos ndariy

* **1:30** yad e to'ogor rok Got; ara daburad Got.

n'umngin nap'an ngorad. ⁸ Ma boch e girdi' e kemus ni yad e yad be fineyrad, ma kar n'iged e tin nib mat'aw yad be rin' e tin nib kireb: yad e bayi pu'og Got e gechig nge damumu w rok nga dakenrad. ⁹ Bay e gafgow nge amith nra yib ngak urngin e pi'in yad be rin' e tin nib kireb, ni piyu Israel e yad ra m'on nga fini migid e pi'in gathi yad piyu Israel. ¹⁰ Machane Got e ra pi' e fla'ab, mra tayfan, ma ra pi' e gapas ngak urngin e pi'in yad be rin' e tin ni bfel', ni piyu Israel e yad ra m'on, me migid e pi'in gathi yad piyu Israel. ¹¹ Yi Got e ta'reb rogon e ngongol nma tay ngak urngin e girdi'.

¹² Pi'in gathi yad piyu Israel e dariy rorad fare Motochiyel rok Moses: yad be denen kar pired ni yad bmalog ni bochan e de moy Got rorad, ni yugu aram rogon ndariy fare Motochiyel rorad. Ma piyu Israel e bay e re Motochiyel nem rorad; ma yad be denen kemang e re Motochiyel nem e be turguy e gechig rorad. ¹³ Ya gathi ma mat'aw e girdi' ngak Got ni bochan e kar rung'aged e re Motochiyel nem, machane fa'anra ur rin'ed e tin ni be yog e re Motochiyel nem. ¹⁴ Pi'in gathi yad piyu Israel e dariy e re Motochiyel nem rorad; machane ngiyal' ni yad ra ngongliy e tin ni be yog e re Motochiyel nem ni yad e sum u lanin'rad ni ngar ngongliyed, e aram e kar manged ba motochiyel ngorad, ni yugu aram rogon ndariy fare Motochiyel rok Moses rorad. ¹⁵ Ya ngongol rorad e be m'ug riy ni tin ni be yog fare Motochiyel ni ngan rin' e yad manang u lanin'rad. Ya ku errogon lanin'rad ni be dag ni ren'ey e ba riyul', ni bochan e yu ngiyal' e ma yog e leam rorad ngorad nib tagan e tin ni kar ngongliyed, ma yu ngiyal' e ma yog ngorad nib mat'aw e tin ni kar ngongliyed. ¹⁶ Ireray rogon e Chirofen ni bayi pufthinnag Got u daken Jesus Kristus urngin e tin nib mith ni be leamnag e girdi', ni bod rogon ni be yog e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got, ni ir e gu be machibnag.

Piyu Israel nge fare Motochiyel

¹⁷ Me gur? Ga be yognem ni gur be' u Israel; ni re Motochiyel nem e gabe toer ngay ma gabe uf yabe lungum e gur girdi'en Got; ¹⁸ ga manang e tin ni ba'adag Got ni ngam rin', ma ke fil e Motochiyel ngom rogon ni ngam nang e tin nib mat'aw: ¹⁹ ma gabe finey ni gur e ga be pow'iy e pi'in yad bmalmit, me gur e tamilang ngak e pi'in yad be par u fithik' e lumor, ²⁰ me gur e gabe fonownag e pi'in yad bbalyang, me gur e sensey ko pi'in bitir. Ma ke muduwgil u wun'um nu fithik' e re Motochiyel nem e bay urngin e lloan' riy nge tin riyul'. ²¹ Gabe machibnag boch e girdi' — mangfan ndab mmachibnigem? Gabe machibnag ni be lungum, “Dab ni moro'ro' ” — me gur ga ma moro'ro' fa? ²² Be lungum, “Dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom” — me gur gimew be par

be' ni gathi mabgol rom fa? Ri dabum e liyos nma meybil boch e girdi' ngay — ma gama moro'ro' u lan e pi Tempel ni yad bay riy fa? ²³ Ga be af nga murung'agen e motochiel rok Got ni bay rom — ma ga be girengiy e tamra' nga daken Got ni bochan e ga be th'ab e motochiel rok fa? ²⁴ Ya be ga'ar e babyor nib thothup, "Pi'in gathi yad piyu Israel e yad be yog e thin nib kireb nga fithingan Got ni bochan e ngongol romed piyu Israel."

²⁵ Maad'ad ni kan tay ngom e ra yib fan ni fa'anra um fol ko re Motochiel nem; machane fa'anra dab mu fol riy, ma dariyfan ni kan maad'ad ngom. ²⁶ Ma be', ni gathi be' u Israel, ni be' ndawor ni maad'adnag, ma be fol ko tin ni be yog fare Motochiel, e gathi ra tay Got e cha'nem ni susun e be' ni kan maad'ad ngak? ²⁷ Ere pi'in gathi yad piyu Israel e bay ra turguyed e kireb nga dakenmed piyu Israel; ni bochan e kari yoloy e re Motochiel nem kan pi' ngomed, ma kan maad'ad ngomed, machane kigimed be th'ab e re Motochiel nem, machane yad e dawor ni maad'ad ngorad, ma yad be fol ko re Motochiel nem. ²⁸ Mini' e cha' nriyul' ni be' u Israel, ma riyul' ni kan maad'ad ngak? Gathi cha' ni be' u Israel ko pow ni bay u wuru' i downgin, ni maad'ad ni kan tay ngak e kan tay nga downgin. ²⁹ Machane cha' nriyul' ni ir be' u Israel e cha' ni ir be' u Israel u fithik' i laniyan', ni aram e cha' ni kan maad'ad nga laniyan', ni fare Kan ni Thothup rok Got e ke yodoromnag, machane gathi fare Motochiel ni kan yoloy. Be' nike yodorom e Got e bay yog e sorok ngak, ma gathi girdi' e nge yog e sorok ngak.

3

¹ Bay ban'en nike fel' rogon piyu Israel riy ngak e pi'in gathi yad piyu Israel? Ara bay fan ni ngan maad'ad ngak be'? ² Ri ba ga' fan, u gubin e kanawo'! Bin som'on e Got e pagfan e thin rok ngak piyu Israel. ³ Ma fa'anra bay boch i yad nde yul'yul'? Gur ma aram e dabki yul'yul' Got? ⁴ Rib muduwgil ndanga'! I Got e dabisiy ni nge par nib yul'yul', ni mus ni fa'anra yan i par ni urngin e girdi' ma yad be lifith l'ugunrad. Ni bod rogon ni be ga'ar e babyor nib thothup:

"Thangri yib i m'ug ni gab mat'aw ko ngiyal' ni ga ra welthin; ma thingar mu gel ko ngiyal' ni yira pufthinnigem riy."

⁵ Fa'an mang e ngongol nib kireb ni gadad be ngongliy e ir e be gagiyelnag feni mat'aw Got me ere mang e ku ra dogned? Gur fa'anra gechig nagdad Got ma nga dogned nike ngongliy ban'en nib kireb? (Gu be welthin nrogon e leam nma tay e girdi'.) ⁶ Ri danga'! Fa'an mang e de mat'aw Got, me ere ra di'in me yag ni pufthinnag e fayleng.

⁷ Fa'anra sasalap l'ugun rog e be gagiyelnag feni sorok Got ngarogon feni yul'yul' ko tin nma yog, me ere mangfan ni ku yira gechig nigege nrogon be' nib tadenen? ⁸ Mang ni dabi lungudad, "Marod ngad ngongliyed e tin nib kireb nge yag ni yib e tin ni bfel'?" Bay boch e girdi' ni karogned e thin nib tagan ni murung'ageg ni bochan e ke lungudad e kugog e re bugithin ney! Bay ni gechig nagrad nrogon ni nge yan i aw.

Dariy be' nib mat'aw

⁹ Gur ba sorodad piyu Israel ngak e pi'in gathi yad piyu Israel? Ri danga'! Kug mu' i weliy nib tamilang faram ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel e yad gubin ni yad bay u tan gelngin e denen. ¹⁰ Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Dariy ta'abe' nib mat'aw,

¹¹ dariy ta'abe' nib tamilangan',
ara be gayiy Got.

¹² Urngin e girdi' ni kar pi'ed keru'rad ngak Got,
yad gubin ni kar kirebgad.

Dariy be' ni be rin' e tin ni bfel', mus nga ta'abe' ma dariy.

¹³ K'angrad e bod ba low ko yam' nike mab.

Be lobeb e sasalap l'ugun nib kireb u bolowthrad nga
but',

nge thin nib kireb ni be yib u dap'i l'ugunrad nga but' ni
bod rogon e yub rok e porchoyog;

¹⁴ l'ugunrad e ba sug ko meybil ni nge buch ban'en rok
be'.

¹⁵ Yad ba gur ni ngar maad'adgad ku be' ara ra thanged e
pogofan;

¹⁶ yungi n'en ni yad be yan riy i yan e yad be pag nga
keru'rad e tin kar kireb nigege nge girdi' ni kar gafgow
niged.

¹⁷ Dar nanged kanawo'en e gapas,

¹⁸ ara kar filed rogon ni nge yib madgun Got u wun'rad."

¹⁹ Kad nanged e chiney ni urngin ban'en ni bay ko re Motochiel nem e fan ngak e pi'in yad be par u tan e re Motochiel nem, ni fan e ngan taleg urngin e tawey rok e girdi' nge yag nni fek urngin e girdi' nu fayleng nga tan e puffthin rok Got. ²⁰ Dariy be' nra i rin' e tin nike yog e re Motochiel nem me yan i par nike mat'aw u p'eowchen Got; ya maruwel ko Motochiel e nge ayuweg be' nge nang fa'anem nike denen.

Rogon nma mat'awnag Got e girdi' ngak

²¹ Me ere chiney e ke dag Got rogon nma mat'awnag e girdi' ngak ni dariy rogon e motochiel ngay. Ya fare Motochiel nge pi profet e kar micheged e re bugithin ney. ²² Got e ma

mat'awnag e girdi' ngak u daken e michan' rorad ngak Jesus Kristus. I Got e ma rin' e ren'ey ngak urngin e girdi' nike mich Kristus u wun'rad, ni ta'reb rogon piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel: ²³ ya ke denen urngin e girdi', kar pired ni yad bmal'af rok Got ke mul e fla'ab rok u pa'rad. ²⁴ Machane u daken e tow'ath rok Got ndariy puluwon ni bochan e runguy rok ngak e girdi', e ir e ke mat'awnag urngin e girdi' riy ngak u daken Kristus Jesus, ni ir e ke pithigrad rok e denen. ²⁵ I pi' Got Kristus Jesus ni racha'en ni map' u kuruth e ir e nge yag ni nge n'ag Got fan e denen ko girdi' riy, ni yira n'ag u daken e michan' rorad ngak Kristus. I pi' Got Kristus ni fan e nge yag ni dag Got rogon nib mat'aw nge rogon nma mat'awnag e girdi' ngak. Kakrom e gum'an'nag Got ir, ngi i fek owchen ko denen rok e girdi'; ²⁶ machane chiney e ke rin' ban'en ni fan ko denen nike ngongliy e girdi' ni nge micheg nma mat'awnag e girdi' ngak. Ireray kanawo'en nike dag Got ni ir be' nib mat'aw mra mat'awnag ngak urngin e pi'in nra mich Jesus u wun'rad.

²⁷ Ere mang e kabay ni gomanga gadad ra weliy nib sorodad riy? Dariy! Ma mang tapgin? Bochan e gadad be fol ko Motochiel? Danga', machane bochan e ke mich Jesus u wan'dad. ²⁸ Ya kad pir'eged nra mat'awnag Got be' ngak ni kemus ni fa'anra mich Jesus u wan' fa'anem, ma gathi bochan e be rin' fa'anem e tin ni be yog fare Motochiel. ²⁹ Fe Got e kemus ni piyu Israel e ir e Got rorad? Gathi ku ir e Got rok e pi'in gathi yad piyu Israel? Bmuduwgil ni ir. ³⁰ Ya Got e ri ta'reb ni bay, mra mat'awnag piyu Israel ngak u daken e michan' rorad ngak Jesus, ma ku errogon e pi'in gathi yad piyu Israel nu daken e michan' rorad ngak Jesus e ra mat'awnagrad Got riy ngak. ³¹ Gur fan e ren'ey e aram e ngad n'iged fare Motochiel ni bochan e ke mich Kristus u wan'dad? Danga', gathi errogon; ya aram e kad ted e re Motochiel nem nga tagil'.

4

Tin ke rin' Abraham ni ngad nanged fan ban'en riy

¹ Ere mang e nga dogned u murung'agen Abraham ni ir e chitamangidad? Be mang e pir'eg? ² Fa'an mang e mat'awnag Got Abraham ngak ni bochan e tin ni rin' Abraham, me ere bay ban'en nrayag ni nge ufanthin Abraham nga murung'agen. Machane dabiya ni nge ufanthin nga murung'agen ban'en u p'ewchen Got. ³ Ya babyor nib thothup e be ga'ar, "Abraham e mich Got u wan', me matha'eg Got ngak ni ir be' nike mat'aw ni bochan e re michan' rok nem ngak Got." ⁴ Ra maruwel be' ma yima pi' puluwon; machane

puluwon ni yibe pi' e danir finey nib tow'ath ngak fa'anem, ya ban'en ni ir e ke thognag. ⁵ Ma be' nde muruwliy ban'en me mich Got u wan', ni fare Got ni ir e ma mat'awnag e pi tadenen, e ke matha'eg Got ngak ni ir be' nib mat'aw ni bochan e ke mich Got u wan'. ⁶ Ireray e ren'en ni i yip' David fan ni fa'ani weliy murung'agen e felfelan' ni tay fa'anem nde muruwliy ban'en me matha'eg Got ngak ni ir be' nike mat'aw ni ga'ar:

⁷ “Kari felfelan' e pi'in ke n'ag Got fan u wan' e kireb rorad, ni pi'in ke upunguy Got e denen rorad!

⁸ Kari felfelan' e en ni denen rok e dabki tay Somol ni malfith rok!”

⁹ Gur re felfelan' nem ni weliy David murung'agen e kemus ni pi'in kan maad'ad nagraad e farad? Danga'! Ku erregon ni fen e pi'in ndawor ni maad'ad nagraad. Ya kadogned e tin be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, “I Abraham e mich Got u wan', ma bochan e re michan' rok nem ngak Got me matha'eg Got ngak Abraham ni Abraham e be' nike mat'aw.”

¹⁰ Mingiyal' e yodoro'? I yodoro' u m'on ara tomuren ni kan maad'adnag Abraham? U m'on riy, ma gathi nga tomuren.

¹¹ Fin nni maad'adnag nga tomur riy, ma maad'ad ntay ngak e ba pow ni nge micheg ni bochan e michan' rok Abraham ngak Got ma aram e ke matha'eg Got ngak ni ir be' nike mat'aw u m'on ndawor ni maad'adnag. Ere Abraham e kemang chitamngin urngin e pi'in ke mich Got u wun'rad ke matha'eg Got ngorad ni yad e pi'in kar mat'awgad, ni yugu aram rogon ni dawor ni maad'ad nagraad. ¹² Ma ku ir e chitamngin e pi'in kan maad'ad nagraad, ni gathi bochan e kan maad'ad nagraad, machane bochan e yad be ngongol nrogon ngongolen e pi'in ke mich Got u wun'rad ni ta'reb rogon ko ngongol ni i rin' e chitamangidad i Abraham ko ngiyal' ni mich Got u wan', ma dawor ni maad'adnag.

Tin ni yog Got nra pi' ngak e pi'in nib pagan'rad ngak

¹³ Got e yog ngak Abraham nge pi'in owchen ni bayi mil suwon e re fayleng ney ngorad. I yog Got e re bugithin ney ni gathi bochan e i fol Abraham ko fare Motochiel, machane bochan e mich Got u wan' me mathe'eg Got ngak ni be' nike mat'aw. ¹⁴ Ya fa'an mang e tin ni yog Got ni bayi pi' e ngan pi' ngak e pi'in yad be fol ko fare Motochiel, me ere michan' rok e girdi' ngak Got e ra yan i aw nib m'ayfan ma tin ke yog Got ni yira pi' e bm'ayfan. ¹⁵ Fare Motochiel e be fek e damumuw ku Got i yib ngodad; ya fa'an mang e dariy e motochiel, me ere ku dabiyyag ni ngan th'ab e motochiel.

¹⁶ Ere tin ni yog Got nra pi' e ntay ni bay rogon ko mich u wun'uy ngak Got, ni fan e tin ke yog Got ni bayi pi' e nge yan i

aw nib tow'ath rok Got ngak urngin e pi'in owchen Abraham — ni gathi kemus ni pi'in yad be fol ko fare Motochiel, machane ku erregon e pi'in ke mich Got u wun'rad ni bod rogon Abraham. Ya Abraham e chitamangidad ni gadad urngin e pi'in ke mich Got u wun'dad. ¹⁷ Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Kug ngongliyem kam mang chitamngin bo'or e nem." Ere pi thin ney nike yog Got e bfel' u p'eowchen Got, ni ir e re Got nib mich u wan' Abraham — ni ir fare Got nma faseg e yam' mra non me sum e tin nda immoy ban'en. ¹⁸ Ngial' ni yan i m'ug nsusun e dakuriy rogon ni nge pagan' Abraham ko tin ni yog Got ngak, e aram e par Abraham ni kab mich Got u wan' ma be pagan' ko tin ke yog Got ngak, ma aram me yag ni mang "chitamngin bo'or e nem." Nri bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Pi'in bay rabad ni owchem e yad ra pire' ngar boded urngin e t'uf u lanelang." ¹⁹ Ke chugur ni nge gaman ra'ay e duw yangren; machane de me'waer e michan' rok ngak Got ko ngial' ni ba'aram ni leamnag ir me nang rok ni dabkiyag ni nge fakay e bitir, ma ku erregon Sarah ndabkiyag ni nge sum e bitir nga yin. ²⁰ Ma de maruwar Got u wan' ma ku de maruwar u wan' e tin ni yog Got ni bayi rin' ngak; me yib gelngin u daken e michan' rok ngak Got, me pining e magaer ngak Got. ²¹ Ya rib mich u wan' nrayag rok Got e tin ke yog Got ngak ni bay rin'. ²² Aram fan nu daken e michan' rok Abraham ngak Got e "matha'eg Got riy ngak Abraham nike mang be' nib mat'aw." ²³ Pi thin ni ba'aray nike ga'ar e babyor e "matha'eg Got ngak ni ir be' nike mat'aw" e gathi ni yoloy ni kemus ni ir e fan ngak. ²⁴ Ya kani yoloy ni ku fan ngodad e pi'in bayi matha'eg Got ngodad ni kad mat'awgad, ni pi'in ke mich u wun'rad e cha' ni ir e faseg e Somol rodad i Jesus ko yam'. ²⁵ Nni pi' ni ngem' ni bochan e denen rodad, mi ni faseg ko yam' ni fan e nge ta'dad ni kad mat'awgad ngak Got.

5

Rogon ni ngan mat'aw ngak Got

¹ Ere chiney e ke mat'aw nagdad Got ngak u daken e michan' rodad ngak Jesus Kristus, ere ke aw e gapas u thildad Got nike yag u daken e Somol rodad i Jesus Kristus. ² U daken e michan' rodad ngak Jesus Kristus e ke fekdad Jesus Kristus riy ko runguy rok Got, ni ir e gadad bay riy e chiney. Ere gadad be felfelan', ya ke l'agan'dad ko fla'ab rok Got ni bay da uned ngay! ³ Ma ku erregon ni gadad ma felfelan' u fithik' e tin nma yib ngodad ni gadad ma gafgow riy, ya gadad manang ni pin'ey e ma yagnag e k'adan' ngodad, ⁴ ma k'adan' e ma fal'egdad u wan' Got, ma fel' u wan' ni gadad

ma tay e ma yagnag e pagan' ngodad. ⁵ Re pagan' ney e dabi m'ing lanin'dad riy, ya Got e ke pu'og e t'ufeg rok nga fithik' i lanin'dad u daken fare Kan Nthothup, ni ir e tow'ath rok Got ngodad.

⁶ Ya ngiyal' ni ba'aram ni kagadad be par ndabiyag ni ngad ayuweged gadad, me yim' Kristus ni fan ngak e girdi' ni kireb ko ngiyal' ni turguy Got. ⁷ Rib mo'maw' ni nge pi' be' e pogofan rok nge yim' ni fan ngak be' nib mat'aw. Sana rayag ni nge pi' be' e pogofan rok nge yim' ni fan ngak be' ni bfel'. ⁸ Machane Got e ke dag ngodad gelngin feni ri gadad ba t'uf rok, ya ka gadad be par ni gadad bogi tadenen me yan i yim' Kristus ni fan ngodad! ⁹ Racha'en* e ir e ke mat'aw nagdad riy ngak Got; ere ba mang e kabay, rib muduwgil nra ayuwegdad ko damumuw rok Got. ¹⁰ Ud moyed ni gadad e to'ogor rok Got, machane ngongliydad Got kadmanged pi tafager rok u daken e yam' nike tay Fak. Kad manged pi tafager rok Got e chiney, ere ri bay ud thapgad ngak Got u daken e fos ko yam' nike tay Jesus! ¹¹ Machane gathi kemus aray; ya gadad be felfelan' u fithik' e pagan' rodad ngak Got u daken e Somol rodad i Jesus Kristus, ni ir e ke ngongliydad e chiney kadmanged pi tafager rok Got.

Adam nge Kristus

¹² Denen e yib nga fayleng u daken ta'abe', ma denen ni ngongliy e fek e yam' i yib. Wenegan ni yib e af e yam' ngak urngin e girdi' nu fayleng, ni bochan e urngin e girdi' ni ngongliy e denen. ¹³ Immoy e denen u fayleng u m'on ndawor ni pi' fare Motochiyel; machane bochan e da immoy e motochiyel, ma aram e dariy be' nrayag ni nganog nib kireb e rok nike th'ab e motochiyel. ¹⁴ Machane nap'an Adam nge yib i mada' ngak Moses e i gagiyeagnag e yam' urngin e girdi', ni mus ngak e pi'in gathi ta'reb rogon e denen rorad ko denen ni rin' Adam ni fa'an daki fol ko tin ni tay Got chiylen.

Adam e par ni ir e be yip' fan e cha' ni bay fini yib. ¹⁵ Machane yow l'agruw ma gathi ta'reb rogorow; ya fare tow'ath rok Got ngak e girdi' ndariy puluwon e gathi bod e denen ni ngongliy Adam. Rriyul' ni bo'or e girdi' ni karm'ad ni bochan e denen ni ngongliy e ta'ab nem e girdi'. Machane runguy rok Got e ri ka ba ga', ma ku errogon e tow'ath rok ngak e girdi' ni pire' ndariy puluwon ni pi' u daken e runguy rok ta'abe', ni aram fa'anem i Jesus Kristus. ¹⁶ Ma bay ban'en nib thil u thilin e tow'ath rok Got nge denen ni rin' ta'reb e girdi'. Tomuren e ta'are denen nem me yan i aw nike "Kireb e Rok" e girdi'; machane tomuren e denen ni pire' me yib fare

* 5:9 racha'en; ara maligach ni yam' ni tay.

tow'ath ni yugu dariy rogon ni nga ni pi' ngak e girdi', ni aram e ke yan i aw ni "Daki Kireb e Rok" e girdi'! ¹⁷ Riyul' nu daken e denen ni rin' ta'abe' me tabab e yam' i gagiyegnag e girdi' ni bochan e ta'are girdi' nem. Machane ri ka ba ga' wenegan e n'en nike rin' ta'abe', ni er Jesus Kristus! Urngin e pi'in yad ra fek e re runguy ku Got nem nri ba ga' nge fare tow'ath ni aram e ke mat'aw nagrad Got ngak e yad ra gagiyeg ko yafos u daken Kristus.

¹⁸ Rogon ni ta'reb e denen e ke turguy e gechig nga daken urngin e girdi', e aram rogon ni ta'reb e ngongol nib mat'aw e ke pithig urngin e girdi' ko kireb ke pi' e yafos ngorad. ¹⁹ Ma rogon ni bo'or e girdi' ni yan i par ni yad e tadenen ni bochan e ta'reb e girdi' nde fol, e ku aram rogon ni bo'or e girdi' ni bayi mat'aw nagrad Got ngak ni bochan ta'abe' nike fol.

²⁰ Motochiyel e ni pi' ni fan e nge yib i m'ug gelngin e kireb ni yibe ngongliy i yan; machane fa'ani yo'or e denen, miki yo'or e runguy rok Got. ²¹ Ere rogon ni i gagiyeg e denen u daken e yam', e ku eram rogon e runguy rok Got ni be gagiyeg u daken e mat'aw ni be tay ngodad, be fekdad i yan ko yafos ni dariy n'umngin nap'an u daken Jesus Kristus ni ir e Somol rodad.

6

Pi'in karm'ad rok e denen kar uned ngak Kristus ko yafos

¹ Ere mang e ngadogned? Nge lungudad e ngu'ud pired ni gadad be denen nge yag ni ga' e runguy rok Got ngodad? ² Ri danga'! Ya kadm'ad rok e denen — ere ra di'in mu ud pired ni kagadad be par u fithik'? ³ Bmuduwigil ni gimed manang e re bugithin ni ba'aray: nap'an nni tawfe nagdad ni aram e kadta'ab girdi'gad Kristus Jesus, ma ni tawfe nagdad ni kad uned ko yam' ni tay. ⁴ Ere tawfe ntay ngodad e kan unegdad ngak kan k'eyagdad kad uned ngak ko yam', ni fan e rogon ni faseg e en ni Chitamangiy Jesus nga gelngin nrib gel, e ku aram rogodad ni nge yag ni ud pired ko bin nib be'ech e pangin.

⁵ Ya fa'an gadad ra ta'ab girdi' ngak ko yam' ni tay, me ere ku aram rogon ni gadad ra ta'ab girdi' ngak ngan fasegdad ko yam' ni bod rogon ir. ⁶ Ya gadad manang e re bugithin ni ba'aray: bin kakrom i gadad e kan uneg ngak Kristus kan li'row u daken e kuruth rok, ni fan e ngan kirebnag gelngin e bin kakrom i gadad nib tadenen, ya nge dab ku ud pired ni gadad e sib rok e denen. ⁷ Fa'anra yim' be' ma ke chuw u fithik' i gelngin e denen. ⁸ Fa'anra kad uned ngak Kristus ko yam' ma mmich u wun'dad ni ka gadad ra un ngak ko fos ko yam'. ⁹ Ya gadad manang ni kan faseg Kristus ko yam' ni

gathi bay ki yim' bayay — ya yam' e dakuriy rogon gelngin ngak. ¹⁰ Yam' ni tay e aram e ke yim' rok e denen, ni gathi bay ki yim' bi'id; ma re yafos ni be par riy e chiney e be par riy ni bay rok Got. ¹¹ Ere aray rogon ni ngam leam niged gimed ni kam m'ad rok e denen ma kam folgad ni gimed bay rok Got ni kam ta'ab girdi'gad Kristus Jesus.

¹² Thangri dabki par ni denen e be gagiyegnag dowmed ni bogi dowef ni bay yim', ya ir e ma waliymed ngam folgad ko tin ni be yim' e dowef romed ni bochan. ¹³ Ma thingar dab kum paged fan bang u dowmed ngak e denen ni ngan maruwel ngay ni fan ko tin nib kireb. Machane ngam pi'ed gimed ngak Got, ni bod rogon e girdi' ni kan chuwegrad ko yam' kan fekdad ko yafos, mi gimed pi'med nge tafinay romed ni polo' ngak ngan maruwel ngay ni fan ko tin nib mat'aw. ¹⁴ Ya denen e thangri dabki par ni ir e be gagiyeg nagmed; ya damur pired u tan e motochiel, ya gimed be par u tan e runguy rok Got.

Pi'in yad e sib ko mat'aw

¹⁵ Ere uw rogon? Gur ngu'ud denengad ni bochan e dad moyed u tan e motochiel ya gadad bay u tan e runguy rok Got? Ri danga'! ¹⁶ Bmuduwigil ni gimed manang e re bugithin ni ba'aray: fa'an gimed ra pi'med nga pa' be' ri bod rogon e sib, ni aram e ngu'um folgad rok fa'anem, ma aram e kam manged sib rok fare masta ni ir e gimed be fol rok — ni demturug ko denen e kam manged sib rok, ni wenegan nma yib e yam', ara kam manged sib rok e fol, ni wenegan nma yib e kan mat'aw ngak Got. ¹⁷ Machane ke magaer Got! Ya immoy ba ngiyal' ni um pired ni gimed e sib rok e denen, machane chiney e ri gimed be fol ko tin nib riyul' ni ir e kan machibnag ngomed. ¹⁸ Kam chuvgad u pa' e denen kam manged sib rok e tin nib mat'aw. ¹⁹ Gu be yog ngomed u fithik' e thin nib mom ni yira nang fan, ya richey ma de yag ni mu nanged fan e n'en ni gu be yog. Bay ba ngiyal' ni mpi'ed gimed ngam pired ni kam manged sib rok e tin nde machalbog nge tin nib kireb, ni fan ko tin nib kireb ban'en. Ere aram rogon nthingar mu paged gimed ngam manged sib rok e tin nib mat'aw, ni fan ko tin nib thothup ban'en.

²⁰ Nap'an ni um pired ni gimed e sib rok e denen, ma da um pired u tan pa' e tin nib mat'aw. ²¹ Ere be mang e ren'en ni bfel' ni yib ngomed ko pin'en ni um ngongliyed ni gimed be tamra' ngay e chiney? Wenegan e pin'em nma yib e yam'! ²² Machane chiney e kan chuwegmed u tan pa' e denen kam manged sib rok Got; ma wenegan nike yib ngomed e kari mpi'ed gimed nga pa', ma tomuren e biney, e yafos ndariy n'umngin nap'an e bay yag ngomed. ²³ Ya denen e ma pi'

puluwoy — ni yam'; machane tow'ath rok Got ngodad ndariy puluwon e yafos ndariy n'umngin nap'an nra pi' u daken e ta'ab girdi' ni kad ted e Somol rodad i Jesus Kristus.

7

Murung'agen e mabgol ni be yip' fan ban'en

¹ Pi walageg, bmuduwigil ni gimed manang fan e n'en ni nggog, ya gimed gubin ni gimed manang fan e motochiyel. Motochiyel e ma gagiyegnag be' u n'umngin nap'an ni ka be par fa'anem nib fos. ² Bod rogon be' ni bpin nike un ko mabgol, re pin nem e ke m'ag e motochiyel ngak e pumo'on rok u n'umngin nap'an ni kabfos fare mo'on; machane fa'anra yim' fare mo'on, ma aram e ke chuw fare pin u tan fare motochiyel ni ir e m'ag fare pin ngak fare mo'on. ³ Ere fa'anra par e re pin nem nge yugu reb e pumo'on ko ngiyal' ni kabfos e pumo'on rok riy, mra nog nike th'ab e motochiyel ni bochan e kar pirew be' ni gathi mabgol rok; machane fa'anra yim' e pumo'on rok, ma fare motochiyel ko mabgol e dakuriy rogon ngak fare pin, ma fa'anra ki un ko mabgol, ma aram e dawori th'ab fare motochiyel ko mabgol. ⁴ Pi walageg, ere ku er rogomed ni kam m'ad rok e Motochiyel, ni bochan e kam manged bangi downgin Kristus, ni ir e chiney e ke mil famed ngak, ni ir e ni faseg ko yam' ni fan e nge yib fadad ngak Got. ⁵ Ya ngiyal' ni ud ngongolgad nrogon e bin kakrom i pangidad, e tin nib tagan ni ud m'ad ni bochan, e Motochiyel e yib i ubchiya'nag ngi i maruwel u fithik' i dowdad, nge yib wenegan ngodad ni yam'. ⁶ Machane chiney e kad chuwgad u tan e Motochiyel, ya kadm'ad rok e ren'en ni i taydad ba ngiyal' ni gadad e kalbus rok. Ere dakurid pigpiggad ko bin kakrom e kanawo' ni ba motochiyel ni kan yoloy, machane bin nib be'ech e kanawo' ni kanawo'en fare Kan ni Thothup e gadad be pigpig riy.

Motochiyel nge denen

⁷ Mang e nga dogned? Nge lungudad e re Motochiyel nem e ban'en nib denen? Bmuduwigil ndanga'! Re Motochiyel nem e ir e ke pateg ngan'ug ko mang e denen. Ya dab gu nang ko uw rogon ma aram e kan chogow ni fa'an mang e dawori yog e re Motochiyel nem nike ga'ar, "Dab mu chogow." ⁸ Denen e maruwel u daken e motochiyel nge pir'eg kanawo'en ni nge ubchiya'nag urngin mit e chogow u fithik'ag. Ya denen e ban'en ni be par nib yam' ni fa'anra dariy e motochiyel. ⁹ Ngiyal' ni ba'aram ndariy e motochiyel e ug par ni gub fos; machane fa'ani yib e motochiyel me yib i m'ug e denen, ¹⁰ mu gum'. Ma fare motochiyel ni susun e nge fek e yafos i yib e gu pir'eg u puluwog ni yam' e ke fek i yib ngog. ¹¹ Ya denen e

pir'eg kanawo'en ni nge maruwel u daken e motochiel nge ban nige; mu daken e motochiel e li'eg e denen riy nggum'.

¹² Re Motochiel nem ni polo' e ba Thothup, mra reb e pi motochiel nem ma ba Thothup, ma bmat'aw, ma bfel'.

¹³ Gur fan e ren'em e ban'en ni bfel' e ke fek e yam' i yib ngog? Ri danga! Denen e ir e yodoromnag, ni maruwel nga ban'en ni bfel' nge fek e yam' i yib ngog ni fan e bin riyul' i rarogon e denen e nge yag ni yib i m'ug. Ere Motochiel e yib i gagiyelnag feni kireb e denen.

L'agruw rarogon e girdi' ni bay u fithik' e girdi'

¹⁴ Gadad manang ni fare Motochiel e yib rok Got; machane gag e gub girdi' ni gu ra yim', ni kan pi'eg ni chuway' ngak e denen ni bod rogon ba sib. ¹⁵ Dagur nang fan e n'en ni gu be rin'; ya dagur rin' e tin ni gu ba'adag ni nggu rin', ma gu be rin' e tin ndabug ni nggu rin'. ¹⁶ Fa'anra gu rin' e n'en ndabug ni nggu rin', ma aram e ren'ey e ke dag ni kug nang u wun'ug ni fare Motochiel e bmat'aw. ¹⁷ Ere ri gathi gag e cha' ni be rin' e ren'ey; ya denen ni be par u fithik'ag e ir e be rin'. ¹⁸ Gu manang ni tin ni bfel' e der par u fithik'ag ni aram rarogog nrogon e girdi'. Ya yugu ra gu be yim' ni bochan ni nggu rin' e tin ni bfel', ma dabiya rog ni gu rin'. ¹⁹ Dagur rin' e tin ni bfel' ni ir e gub adag ni nggu rin'; machane gu be rin' e tin nib kireb ni ir e dabug ni nggu rin'. ²⁰ Fa'anra gu rin' e n'en ndabug ni nggu rin', ma aram e gathi ku gag e cha' ni be rin'; ya denen ni be par u fithik'ag e ir e be rin'.

²¹ Ere kug pir'eg ni bay reb e motochiel u fithik'ag ni be maruwel ni ba'aray rogon: fa'anra gub adag ni nggu rin' e tin ni bfel', ma kemus ntin nib kireb e rayag ni gu rin'.

²² Lanin'ug e ri ba'adag fare motochiel rok Got. ²³ Machane reb e motochiel nib thil ko biney e gu be guy ni be maruwel u fithik'ag — reb e motochiel ni be togopluw ko bin ba'aram e motochiel ni ba'adag lanin'ug. Ir e ke teg ni gag e kalbus ko tin ba'adag e denen ni ir e be maruwel u fithik'ag. ²⁴ Ere kar gu gafgow! I mini' e ra chuwegeg u pa' e re dowef ney ni ir e be fekeg i yan ko yam'? ²⁵ Ke magaer Got u daken e Somol rodad i Jesus Kristus!

Ere ba'aray salpeg: kemus ni lanin'ug e rayag ni gu ayuweg e motochiel rok Got ngay, ma rarogog nrogon e girdi' e be fol ko fare motochiel rok e denen.

8

Pangiy ni Kan ni Thothup e be gagiyegnag

¹ Chiney e dab kun turguy e gechig rok e pi'in kar ta'ab girdi'gad Kristus Jesus. ² Ya motochiel rok fare Kan ni

Thothup ni ir e ma fek e yafos i yib ngodad ko ta'ab girdi' ni gadad ma tay Kristus Jesus e ke chuwegeg* ko gagiyeg nma tay e denen nge yam'. ³ I Got e ke rin' e n'en nde yag ni nge rin' e Motochiel ni fan ngodad ni bochan e gadad bme'ewaer nrogon e girdi'. Ke l'oeg Fak ke yib ni bay downgin ni bod rogon e dowef rodad nrayag ni nge denen, mu fithik' e re dowef nem ni pi' ni maligach e gechignag Got e denen riy. ⁴ I rin' Got e ren'ey ni fan e tin ni be yog e Motochiel ni ngad rin'ed e nge yan i aw ngarogon u fithik'dad e pi'in ni fare Kan ni Thothup e be gagiyegnag pangidad, ma gathi rogon nib m'agan' e dowef rodad ngay. ⁵ Pi'in yad be ngongol nrogon ni be yog e dowef rorad ngorad e tin ni ba'adag e dowef rorad ni ngar rin'ed e ir e ke par ni be gagiyegnag lanin'rad. ⁶ Ra par lanin'med ni tin ni ba'adag e dowef romed e ir e be gagiyegnag, ma wenegan nra yib e yam'; mra par lanin'med ni tin ba'adag e Kan ni Thothup e ir e be gagiyegnag, mra yib wenegan ni yafos nge gapas. ⁷ Ere be' e ra mang to'ogor rok Got ni fa'anra par laniyan' ni tin nib kireb ni be yim' ni bochan e ir e be gagiyegnag laniyan' fa'anem; ya aram e der fol ko motochiel rok Got, ma bin riyul' riy e dabiyyag rok ni nge fol riy. ⁸ Pi'in yad be fol ko tin nib kireb ni yad be yim' ni bochan e dabiyyag ni ngar ngongliyed e tin nib m'agan' Got ngay.

⁹ Machane damur ngongolgad ni bod rogon ni be yog e dowef romed ngomed; gimed be ngongol nrogon ni be yog fare Kan ni Thothup ngomed — ni fa'anra riyul' ni be par e Kan ni Thothup u fithik'med. En ndariy rok fare Kan ni Thothup rok Kristus e gathi reb i girdi'en. ¹⁰ Machane fa'anra be par Kristus u fithik'med ni yugu aram rogon ni ba yam' e dowef romed ni bochan e denen, machane fare Kan ni Thothup e kemang yafos romed, ni fan e ke mat'aw nagmed Got ngak. ¹¹ Fa'anra be par fare Kan ni Thothup rok Got u fithik'med, ni ir e faseg Jesus ko yam', me ere en ni ir e faseg Kristus ko yam' e ku ra pi' e yafos ko dowef romed nra yim', nra pi' u daken fare Kan ni Thothup rok ni bay u fithik'med.

¹² Pi walageg, dakuriy rogon ni ngu'ud pired ni gadad be rin' e tin nib kireb ni gadad be yim' ni bochan. ¹³ Ya fa'anra um ngongolgad nrogon nib m'agan' e dowef romed ngay ma gimed ra yim'; machane fa'an gimed ra li' ngem' e ngongol romed nib denen nga gelngin fare Kan ni Thothup, ma gimed ra fos. ¹⁴ Pi'in be pow'iyrad fare Kan ni Thothup rok Got e yad pifak Got. ¹⁵ Ya fare Kan Nthothup nike pi' Got ngomed e der ma taymed ni gimed e sib ko denen ngu'um pired ni

* 8:2 ke chuwegeg; boch e babyor e bay rin ni ke chuwegem; boch e girdi' e ke chuwegrad ke chuwegdad.

gimed be rus; ya re Kan Nthothup nem e ma ngongliymed ngam manged pifak Got, ma gelngin e Kan Nthothup e gadad ma non riy ngak Got nma lungudad, “Chitamag! Chitamag!”¹⁶ Fare Kan Nthothup rok Got e ir e be micheg nga lanin’dad ni gadad pifak Got. ¹⁷ Ere fa’anra kad manged pifak, mrayag ngodad e fla’ab nike tay ni fan ko girdi’ rok, ma kagdad ra un ngak Kristus ngad fanayed e tin ke tay Got ni fen; ya fa’anra gadad be un ko gafgow ni tay Kristus, ma ka gadad ra un ko fla’ab rok.

Fla’ab ni bay yib

¹⁸ Gu be tafinaynag ni gafgow ni gadad be tay e chiney e dabi chuchugur ni nge ta’reb rogon ko fla’ab ni dawor da guyed ma be son nagdad. ¹⁹ Urngin e pin’en ni sunumiy Got e ri yad be sonnag e chirofen ni bayi fla’abnag Got pifak. ²⁰ Ya tin ni sunumeg Got e turguy Got ni nge m’ayfan, ni gathi yad e ra leam niked, machane bochan e Got e leamnag ni nge yodorom. Machane yad be son u fithik’ e pagan’, ²¹ ni aram e reb e rran e bay ra pired ni gathi yad e sib rok e wod, miyad un ko fla’ab rok pifak Got. ²² Gadad manang ni urngin e tin ke sunumiy Got e be gel’gel’ ko amith ni bod rogon e amith ko gargel, ni kab kakrom i yib ke mada’ ko chiney. ²³ Gathi kemus ni tin ke sunumiy Got; gadad e pi’in bay fare Kan Nthothup rodad ni ir e bin som’on ko pi tow’ath rok Got, e ku er rogodad ni gadad be gel’gel’ u fithik’ i lanin’dad, ma gadad be sonnag Got ni nge ngongliydad ngad manged pifak, me chuwegdad u tan pa’ e wod. ²⁴ Yu daken e pagan’ rodad e ir e thapegdad Got riy ngak; machane fa’an mang e gadad be guy e n’en ni ir e be l’agan’dad ngay, me ere dabki yan i aw ni ba pagan’. Mini’ e ma pagan’ nga ban’en ni ban’en ni be guy? ²⁵ Machane fa’anra l’agan’dad nga ban’en ndariy guyed, ma ngu’ud son niked u fithik’ e gumaen’.

²⁶ Ere ku errogon fare Kan Nthothup nma yib i ayuwegdad ko me’waer rodad. Ya ra dab da nanged e yu bugithin ni ngdogned nge yag nda meybilgad nrogon, ma fare Kan Nthothup e ir e ma weliy ngak Got e n’en ni gadad be wenignag ni rrogon ndabiyag i weliy ko thin. ²⁷ Mi Got, nma guy e tafinay rok e girdi’, e manang e tin ni be leamnag fare Kan Nthothup; ya fare Kan Nthothup e ma wenignag e tirok’ Got e girdi’ ngak Got nrogon nib m’agan’ Got ngay.

²⁸ Urngin e pi’in ke piningrad Got ko tin be leamnag ni pi’in nib t’uf Got rorad, e gadad manang nma ayuwegrad Got nge pingeg urngin ban’en nge fel’ ngorad. ²⁹ Pi’in ke mu’ i mel’egrad rok Got e ku errogon nike falrad ngabang ni ngar boded e cha’ ni Fak, ya nge par ni en ni Fak e ir e ba ilal u fithik’ e pi walag nem ni yad bpire’. ³⁰ Ere Got e ke pining e

pi'in ir e ke falrad ngabang; gathi kemus nike piningrad, ya ku errogon nike mat'aw nagrađ ngak; gathi kemus nike mat'aw nagrađ ngak, ya ku errogon ni ngar uned ngak ko fla'ab rok.

Rogon ni t'ufeg Got e girdi' u daken Jesus Kristus

³¹ Mang e bay ni kagadad ra weliy u murung'agen e pin'ey? Fa'anra bay Got u ba' rodad, me mini' e rayag rok ni nge togopluw ngodad? ³² Mus ngak Fak me pi' ni fan ngodad ni gadad gubin nde yag ni nge tel! Ke pi' Fak ngodad — ere gathi ku ra pi' urngin ban'en ngodad ndariy puluwon? ³³ Ere mini' e en nra yog nib kireb e rok e pi'in ke mel'egrad Got? Ya Got e ir e keyog nde kireb e rorad! ³⁴ Gur rayag rok be' ni nge turguy e gechig rorad? Kristus Jesus e gathi kemus ni yim' ni fan ngodad, ya ku ni faseg ko yam' ke yan i par nga ba' ni mat'aw rok Got. Be wenig nagdad ngak Got! ³⁵ Rogon ni gadad ba t'uf rok Kristus e mini' e rayag rok ni nge daregdad riy? Gur rayag rok e magafan', ara n'en nma yib ngodad nib mo'maw', ara gafgow ni yima tay ngodad, ara uyongol, ara gafgow ni yima tay, ara ban'en ni yira riya' riy, ara yam'? ³⁶ Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

“Polo' e rran ni gamad be yan u thathren e riya' ni bocham, kan taymad ni gowa gamad e saf ni ngan li' ngem'.”

³⁷ Danga', cha'nem ni gadad ba t'uf rok e ir e ke pi' gelngidad kad gelgad u fithik' e pin'ey ni gubin! ³⁸ Ya rogon ni gadad bt'uf rok e bmuduwgil u wun'ug ndariy ban'en nrayag ni nge daregdad riy, ndemturug ko yam' ara yafos; ara pi engel ara yugu boch e kan ni be gagiyeğ u tharmiy ara boch e gelngin; ara tin ni bay e chiney ara tin ni bay yib; ³⁹ ara bin nu lang e tamilang ara bin nu ar e tamilang dariy ban'en u fithik' urngin e tin ke sunumiy Got nrayag rok ni nge daregdad u rogon ni gadad ba t'uf rok Got nike yag ngodad u daken Kristus Jesus ni ir e Somol rodad.

9

Got nge pi'in ke mel'egrad ni ngar manged girdi'en

¹ N'en ni gu be yog e ba riyul'; i gag girdi'en Kristus ma dagur ban; ma lanin'ug ni fare Kan Nthothup e be gagiyeğnağ e ku be micheğ ngog ni dagur ban. ² Rib ga' e kireban' ni gu be tay, ma rib ga' e amith ni bay u lan gum'ircha'eg nder chuwa, ni bochan pi girdi'eg ni gamad ta'ab ufin nge ta'ab racha'! ³ Fa'an mang e ra gu pi'eg ngan gechig nigeğ ma gamow dar Kristus ma aram miyad thap ngak Got ma kug rin'. ⁴ Yad e mel'egrad Got ni ngar manged girdi'en; me tayrad ni kar manged pifak me pi' e fla'ab rok ngorad; me ngongliy e pi

m'ag* rok u thilrad nge ir me pi' fare Motochiel ngorad; bin riyul' e pigpig nge meybil ngak Got e yad e bay rorad; ma ke micheg Got ngorad e tin ni bayi pi' ngorad; ⁵ yad owchen e pi chitamangidad nu Israel, mi Kristus ni ngal' nib girdi' e bmu'un ko re racha' nem. I Got ni ir e be gagiyegnag urngin ban'en e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an!† Amen.

⁶ Dagur yog ni tin nike yog Got ni bayi pi' ngorad e daki pi'; ya gathi urngin e girdi' nu Israel ni yad e pi'in ke mel'egrad Got ni ngar manged girdi'en. ⁷ Ma ku errogon ni gathi urngin e pi'in owchen Abraham ni yad pifak Got; ya ga'ar Got ngak Abraham, "Kemus ni pi'in owchen Isak e bay ni matha'eg ngorad ni fakam." ⁸ Fan e ren'ey e bitir nni gargeleg nrogon ni yima gargeleg e bitir ko biney e tamilang‡ e gathi yad pifak Got; machane pi bitir ni kan gargeleg nrogon ni yog Got e kani matha'eg ngorad ni yad e pi'in nriyul' ni yad owchen Abraham. ⁹ Ya Got e micheg e pi thin ni ba'aray ni ga'ar: "Bay taw nga nap'an§ mu gu sul ma aram me gargeleg Sarah bochi pagel."

¹⁰ Ma gathi kemus ara'; ya fa gali pumo'on ni fak Rebeka e ta'reb e chitamangirow, ni en ni chitamangidad ni er Isak. ¹¹⁻¹² Machane bochan ni mel'eg Got bagayow fa gali pumo'on ni nge yib fan ko tin ni be finey Got, ma aram me ga'ar Got ngak Rebeka, "En nib ilal e bayi pigpig ngak e en ni bitir." I yog Got e re bugithin ney ndawor ni gargelegrow, ma dawor ra ngongliyew ban'en, ni ban'en ni bfel' fa ban'en nib kireb; ere rogon ni turguy Got bagayow e bay rogon ko pong ni tay ngak, ma dariy rogon nga ban'en ni manga kar ngongliyew. ¹³ Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Ba t'uf rog Jakob, machane kug fanenikay Esau."

¹⁴ Ere mang e nga dogned? Nge lungudad e de mat'aw Got? Ri dangay! ¹⁵ Ya ga'ar ngak Moses, "Bay gu runguy e en ni gu be finey ni nggu runguy, ma bay taganan'ug ko en ni gu be finey ni nge taganan'ug ngak." ¹⁶ Ere dariy rogon ko n'en ni ba'adag e girdi' fa n'en ni yad be rin', ya kemus ni yigo'o runguy rok Got e bay rogon ngay. ¹⁷ Ya ga'ar e babyor nib thothup ngak Farao, "Kug pilungnigem ni ba'aray fan, bochan e nggu maruwel ngom nge yag ni gu dag gelngig, min nang fithingag u fayleng ni polo'." ¹⁸ Ere Got e ma runguy e

* 9:4 pi m'ag: boch e babyor e bay riy ni m'ag. † 9:5 I Got ni ir e be gagiyegnag urngin ban'en e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an!; ara I ir, ni Ir Got nma gagyegnag urngin ban'en, e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an!

‡ 9:8 BITIR NI YIMA GARGELEG KO BINEY E TAMILANG: Biney e be yip' fan e pi'in owchen Abraham u daken Ishmael ni fakrow Hagar (mu guy Ga 4:22-23).

§ 9:9 Bay taw nga nap'an; ara Ko ngiyal' ney e binem e duw.

en ni be finey ni nge runguy, mma gelnag laniyan' e en ni be finey ni nge gelnag laniyan'!

Damumuw nge runguy rok Got

¹⁹ Ma bayi bigimed me ga'ar ngog, "Fa'an mang e errogon, mra di'in me pir'eg Got thibngin be'? Yi mini' e rayag ni nge taleg ir ko tin nike finey Got?" ²⁰ Machane gur mini' ni ngam fulweg lungun Got, yi gur e kemus ni gab girdi'? Ba rume' nni ngongliy ko but' e der ma ga'ar ngak e en ni ngongliy, "Mangfan ni mu ngongliyeg ni aray rogog?" ²¹ Bmuduwigil ni en nma ngongliy e rume' ko but' e bay mat'wun ni nge maruwel ko fa gi but' nrogon ni be finey, ni nge ngongliy l'agruw i rume' ko fa gi but', nreb e yima fanay ko tin ni ba ga' fan ban'en, ma reb e yima fanay ko tin gathi ba ga' fan ban'en.

²² Ere ta'reb rogon e ren'ey ko n'en nike rin' Got. Be finey ni nge dag e damumuw rok ya nge dag gelngin ngan guy. Ere rib gumaen' ni be k'adan' rok e pi'in yad be k'ar damumuw ngak ni bay tapgin ni nge kirebnagrad. ²³ Ma ku be finey ni nge dag e fla'ab rok ni ba ga' nike pu'og nga dakendad e pi'in be runguydad, ni pi arodad nike ngongliy rogorad ni nge yag e fla'ab rok ngorad. ²⁴ Ya gadad e pi'in ke piningdad, ni gathi kemus ni yigo'o fithik' piyu Israel e ke piningdad riy, ya ku errogon ni ku ke piningdad u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel. ²⁵ Ya ba'aray e n'en ni be yog u lan e babyor nib thothup ko Hosea ni be ga'ar:

"Pi'in gathi girdi' rog

e bay gu piningrad ni yad e Girdi' Rog,
ma re nam nda i t'uf rog,

e bay gu pining nike T'uf Rog.

²⁶ Ma gin'en ni lunguy ngorad riy, 'Gathi gimed e girdi' rog,' e ireram e gin ni bay ni piningrad riy ni yad pifak Got ni be par nib fos."

²⁷ Mi Isaiah e yog murung'agen yu Israel ni ga'ar: "Yugu ra yo'or yu Israel ngar boded urngin e yan' ni bay u charen e day, machane ri in i yad e ra thap ngak Got; ²⁸ yi Somol e ba gur nra mu'nag e tin nike finey ni nge rin' u fayleng ni polo'."

²⁹ Ni bod rogon ni ka'a yog Isaiah ni ga'ar, "Somol ni Gubin ma Rayag Rok, e fa'an mang e de tay boch e girdi' ni owchen pi chitamangidad ngar pired ma kad boded yu Sodom nge yu Gomorrah."

Yu Israel nge fare Thin Ni Bfel'

³⁰ Ere mang e nga dogned? Nga dogned ni pi'in gathi yad piyu Israel ni bogni' nda ur guyed rogon ni ngar mat'awniged yad ngak Got e mat'awnagrad Got ngak u daken e michan' rorad ngak Jesus Kristus; ³¹ ma pi'in ke mel'egrad Got e ur

gayed ba motochiel, ni ir e nge mat'awnagrad ngak Got, ma dar pir'eged. ³² Ni mangfan? Ni bochan e n'en nrin'ed e dar toer gad ko mich ni nge mich Jesus Kristus u wun'uy machane ra toer gad ko ngongol rorad. Ke tun ayrad ko fare malang ni "malangen e tun ay" ³³ ni ir e be weliy e babyor nib thothup murung'agen ni be ga'ar:

"Mu guyed, kug tay ngalan yu Zion ba malang
ni bay i tun ay e girdi' ngay,
ba war ni ngar dol'gad ngay.

Machane en nra michan' ngak e dabi m'ingan'."

10

¹ Pi walageg, kari gum' ni bochan ni manga yigi thap e girdi' ko nam rog ngak Got! Ri gu be meybil ngak Got ni fan ngorad!

² Rayag ni gu mang mich rorad nri yad be tiyan'rad ngak Got, machane tiyan' ni yad be tay e ke thum' nga wuru' e wo', ya dar nanged e tin riyul'. ³ Ya dar nanged e re kanawo' ni ir e ma mat'awnag Got e girdi' riy ngak, ma kar guyed rogon ni ngar ngongliyed e biro-rad e kanawo'; ma aram e dar pi'ed yad ko birok' Got e kanawo' ni ir e ma mat'awnag Got e girdi' riy ngak. ⁴ Ya Kristus e yib i taleg e Motochiel, ni fan e urngin e pi'in nra mich Kristus u wun'rad e ke mat'aw nagrad Got ngak.

Kanawo'en min thap ngak Got e fan ngak urngin e girdi'

⁵ Ba'aray e n'en ni yoloy Moses ni murung'agen rogon ni yira fol ko Motochiel min mat'aw ngak Got ni ga'ar: "En nra rin' e tin ni be yog e Motochiel e ra fos." ⁶ Machane ba'aray e tin ni kanog u murung'agen e mat'aw ni yima tay ngak Got u daken e mich u wun'uy ngak Kristus nike ga'ar: "Dabi lungum ngom, Mini' e ra yan nga tharmiy?" (ya ra errogon ma ngan fulweg Kristus nga fayleng). ⁷ "Ma ku dabi lungum, Mini' e ra yan nga tafen e yam' u ar?" (ya ra errogon ma ngan fek Kristus u fithik' e yam' ngalang). ⁸ Ya ba'aray e n'en ni be yog e babyor nib thothup: "Thin ni pi' Got nge yib e ba chugur ngom, ni bay u daken dap'i l'ugunam ngu fithik' i lanin'um" — ni aram fare thin ni murung'agen e mich u wun'uy ngak Kristus ni ir e gamad be machibnag. ⁹ Fa'an ga ra yog nga dap'i l'ugunam ni lungum, "I Jesus e ir e Somol," ma ke mich u wun'um ni Got e faseg ko yam', ma aram e kam thap ngak Got. ¹⁰ Ya ra mich u wun'dad me mat'awnagdad Got ngak; ma gadad ra yog nga dap'i l'ugundad, ma aram e kad thapgad. ¹¹ Ya be ga'ar e babyor nib thothup, "En nra michan' ngak Kristus e dabi kireban'." ¹² Re bugithin ney e ke uneg urngin e girdi' ngay, ya dariy ban'en nib thil rok piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel; i Got e ta'ab Somol rorad ni

yad gubin, ma ri ma tow'athnag urngin e pi'in yad ma pining fithingan. ¹³ Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En nra pining fithingan Somol ni nge ayuweg e ra fos nike thap ngak Got."

¹⁴ Machane ra di'in miyad non ngak ni fa'anra dawori michan'rad ngak? Mra di'in me michan'rad ni fa'anra dawor rrung'aged e thin rok? Mra di'in miyad rung'ag ni fa'anra danir machibnag e thin rok? ¹⁵ Mra di'in min machibnag e thin rok ni fa'anra dab nol'oeg e pi'in ngar machib niked e thin rok ngranod ngar machibgad? Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Rib manigil e wub nike tay e pi'in kar feked i yib fare Thin Ni Bfel'!" ¹⁶ Machane gathi gubin e girdi' ni mich u wun'rad e re Thin nem Ni Bfel' ni yib rok Got. I Isaiah e ga'ar, "Somol, mini' e ke mich u wan' e thin rom ni kug weliyed?" ¹⁷ Thin rok Got ni yibe machibnag yibe rung'ag e be yagnag e michan' ngak e girdi', ma re thin rok Got nem e aram murung'agen Kristus ni yibe machibnag.

¹⁸ Machane nggu fith ni nge lungug: Gur riyul' ndar rung'aged e re thin rok Got nem? Rrung'aged — ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Lamrad e wear nga urngin yang u daken e fayleng,
thin rorad e ke taw ko gin ni mus e fayleng riy."

¹⁹ Nggu fith bayay ni nge lungug: De nang e girdi' nu Israel fan? Moses e ir e som'on ni fulweg ni ga'ar: "Be ga'ar Somol, Bay gu muruwel ngak boch e girdi' ndawor ra ngal'gad nreb e nam,

ngar k'aringed e girdi' rog ngar taliyaggad;
bay gu muruwliy reb e nam nib balyang e girdi' riy
ngug k'aring e damumuw ko girdi' rog."

²⁰ Mi Isaiah e de tamdag ni fa'ani ga'ar,

"Be ga'ar Somol,
Ke pir'egeg e pi'in ndarir gayed gag,
kug m'ug ngak e pi'in ndarir fithed murung'ageg."

²¹ Machane murung'agen yu Israel ni yog e ga'ar: "Kug fael pa'ag ni kakadbul nge mada' ko neap' ngak girdi'en ba nam ndarir folgad ma yad be togopluw."

11

Runguy rok Got ngak piyu Israel

¹ Ere nggu fith ni nge lungug: I n'ag Got girdi'en fa danga'? Rib muduwgil ndanga'! Er rogon gag ni gu be' u Israel, ni gag reb i owchen Abraham, ni gag girdi'en e ganong ku Benjamin.

² I Got e dawori n'ag girdi'en, ni yad e mel'egrad ko som'on. Gimed manang fa gin'em u lan e babyor nib thothup ni fa'an bay riy ni wenig Elijah ngak Got nib togopluw ngak yu Israel

ni ga'ar: ³ “Somol, kar li'ed e pi profet rom, ma kar buthuged e pi altar rom; ma kemus ni gag e kug magey, ma yad be guy rogon ni ngar li'ed gag nggum'.” ⁴ Ere mang e fulweg Got ngak? I fulweg ni ga'ar, “Kug tay rog medlip biyu' i girdi' ni pi'in ndawor ra uned i tayfan ma dawor ra meybilgad ko fare kan ni gathi riyul' nib got, ni Baal fithingan.” ⁵ Ere ku erogon e ngiyal'ney: bay bochu'uw e girdi' nike mel'egrad Got, ni bochan e runguy rok. ⁶ I mel'egrad ni bochan e be runguyrad, ma gathi bochan e n'en ni kar ngongliyed. Ya fa'an mang e ma mel'eg Got e girdi' ni bochan e n'en ni kar ngongliyed, me ere runguy rok e dabi aw nreb e runguy nib riyul'.

⁷ Ere uw rogon? Yu Israel e dar pir'eged e ren'en ni yad be changarnag. Ya kemus ni fachi ulung ni Got e mel'eg e yad e ra pir'eged; ma pi'in ndar uned ko re ulung ney e dar matoyilgad ko pong ni be tay Got. ⁸ Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, “Ke bo'golnag Got gum'ircha'rad nge lanin'rad; ke mada' ko bin daba' e rran ma dabiyaq ni ngar guyed ban'en ngalan owcherad fa rrung'aged ban'en ngalan telrad.” ⁹ Me ga'ar David:

“Manga yigi kolrad e mur ni yad be tay miyad mit riy ni gowa kar awgad ko wup,
manga ra dol'gad ma manga ni gechig nagra!

¹⁰ Manga yigi man owcherad nge siy ku ra guyed ban'en;
ma ga muruwliy ngar bugbuggad u tomalngin e gafgow rorad ni gubin ngiyal'.”

¹¹ Ere nggu fith ni nge lungug: I tun ay piyu Israel ni fan e ngar dol'gad ngar kirebgad? Ri dangay! Kanawo'en ni ngan thap ngak Got e ke yib ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ni bochan e ke denen piyu Israel, ya nge awan' piyu Israel ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. ¹² Ma denen ni tay piyu Israel e fek e fel' rogon i yib ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ma gafgow nra ted ni daki tamilangan'rad ko thin rok Got, ni bochan e dar folgad e fek e fel' rogon i yib ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. Ri bayi ga' e re fel' rogon ney ko ngiyal' nra yan i gaman e matha'eg rok piyu Israel, ni pi'in ngarbad ngak Kristus!

Thap ni tay e pi'in gathi yad piyu Israel ngak Kristus

¹³ Chiney e gu be non ngomed e pi'in gathi gimed piyu Israel ni be lungug: n'umngin i nap'an ni gu be par ni gag ba apostel ngak e pi'in gathi yad piyu Israel e bay ug par ni gub felan' ko maruwel ni gu be tay. ¹⁴ Sana rayag ni gu muruwliy e girdi' ko nam rog ni gamad ta'ab racha' nge awan'rad ngomed, ma aram me yag ni gu pow'iy boch i yad ngak Kristus nge yag ni thapegrad ngak Got. ¹⁵ Ya nap'an ni n'agrad Got me m'ag Got e fager ngak e tin kabay e girdi' u fayleng. Ere ra yan i di'in e

ngiyal' ni bay ki fulwegrad Got riy? Ra yan i aw ni bod e yafos ngak e pi'in karm'ad!

¹⁶ Fa'anra ni pi' e gin som'on u ba yal' i flowa ngak Got, ma aram e fare yal' i flowa ni polo' e ke milfan ngak; ma fa'anra ni pi' lik'ngin ba ke gek'iy ngak Got, ma ku erregon papa'ngin nike milfan ngak. ¹⁷ Boch i papa'ngin fare ke gek'iy ni *olive* nni yung e kan t'ar kan n'ag, ma kan fek pa'ngin ba kaen e gek'iy ni *olive* nda ni yung kan puthuy ngay. Ere gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel e gimed bod e re ke gek'iy nem ni *olive* nda ni yung, chiney e kam gelngiyed gelngin piyu Israel nge tin ni bfel' nike pi' Got ngorad. ¹⁸ Aram fan nthingar dab mu darifannag e pi'in yad bod fapi papa'ngin fare ke gek'iy ni kan t'ar kan n'ag. Ra di'in me tolangan'um? Ya gur e kemus ni gab pa'ngin; ma gathi gur e ga be chibiy lik'ngin, ya lik'ngin e ir e be chibiyem.

¹⁹ Machane bayi lungum, "Er rogon, machane fapi papa'ngin e nt'ar ngan n'ag ni bochan e nge yib luwag."

²⁰ Er rogon; nt'arrad ni bochan e de mich Jesus u wun'rad, mi gur e mpar u luwam ko re ke gek'iy nem ni bochan e mich Jesus u wun'um. Machane dab mu uf ngay; ya ngam tamdag.

²¹ Ya fa'anra ke chuweg Got e tin rri papa'ngin e re ke gek'iy nem ni er piyu Israel, ma gimed be finey ndabiyag ni nge chuwegmed? ²² Ren'ey e be dag ngodad feni gol Got nge feni gel e thin rok. Ba gel e thin rok ngak e pi'in kar mulgad, machane ba gol ngom — ni fa'anra um par u fithik' e gol rok; ma fa'anra dab mu par, ma ku erregon gur ni bayi t'arem nge n'igem. ²³ Ma piyu Israel e fa'an yad ra pag e ren'en ni ba'aram nder mich Jesus u wun'rad, mra fulwegrad Got ko gin ni ur moyed riy, ya Got e rayag rok ni nge fulwegrad bayay. ²⁴ Ya gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel, e gimed bod pa'ngin ba ke gek'iy ni *olive* nda ni yung, ni kan t'ar kan puthuy nga ba kaen e gek'iy ni *olive* nni yung, ni ban'en ni gathi yima rin'. Piyu Israel e yad bod e re ke gek'iy ni *olive* ney nni yung, ni kab mom ku Got ni ngki fulweg e pi pa'ngin e re ke gek'iy ney nike t'ar ngki puthuy ko re ke gek'iy ney ni ur moyed riy.

Runguy rok Got ngak urngin e girdi'

²⁵ Pi walageg, bay e tin riyul' nib mith ni gub adag ni ngam nanged; ya ir e ra talegmed ndab ku um tafinay niged rogon fanmed llowan', ni ba'aray ni ga'ar: gel laniyan' rok e girdi' nu Israel e dabi par, machane bay i par nge mada' ko ngiyal' nra yan i gaman e matha'eg rok e pi'in gathi yad piyu Israel ni ngarbad ngak Got. ²⁶ Aray rogon ni bayi thap yu Israel ni polo' ngak Got, ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

“En nma thapeg e girdi’ ngak Got e bayi yib u Zion,
ma bayi chuweg urngin e wok nge tafinay nib kireb rok
e pi’in yad owchen Jakob.

²⁷ Bay gu ngongliy e re m’ag ney ngorad ko ngiyal’ ni bay gu
chuweg e denen rorad.”

²⁸ Ni bochan e ra n’iged fare Thin Ni Bfel’, ma aram miyad
mang to’ogor rok Got ni fan ngomed e pi’in gathi gimed piyu
Israel. Machane yad e mel’egrad Got, ere yad e pi tafager
rok ni bochan e pi chitamangirad. ²⁹ Ya Got e der ma piliyeg
laniyan’ rok e en ni mel’eg nge tow’athnag. ³⁰ Ma gimed e
pi’in gathi gimed piyu Israel e da um folgad rok Got kakrom;
machane chiney e ke runguymed Got, ya dakir fol piyu Israel
rok. ³¹ Ere ku erregon nike runguymed Got ma dakir fol piyu
Israel rok, ni fan e ngki runguyrad Got e chiney. ³² Ya Got e ke
tay urngin e girdi’ karmanged kalbus rok e danir fol, ya nge
yag ni runguyrad ni yad gubin.

Ke Sorok Got

³³ Rib ga’ e fla’ab rok Got! Ma rib to’ar e gonop rok nge
llovan’ rok! Mini’ e rayag ni nge weliy rogon nma turguy Got
ban’en? Mini’ e manang rogon kanawo’en nma maruwel?

³⁴ Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga’ar:

“Mini’ e manang laniyan’ Somol?

Mini’ e rayag rok ni nge fonownag?

³⁵ Mini’ e ka’a pi’ ban’en ngak Somol
ni nge fulweg Somol puluwon ngak?

³⁶ Ya gubin ban’en me ir e sunumiy, ma gubin ban’en ni ir e yib
rok me ir e fan ngak. I Got e ngu’un tayfan ndariy n’umngin
nap’an! Amen.

12

Ngongol ko pigpig ngak Got

¹ Ere pi walageg, bochan e ri be runguydad Got, ma aram
fan ni nggu wenig ngomed ni ngam pi’ed gimed ngak Got,
ngam manged maligach nib fos ngak, ni kam pi’ed gimed ko
maruwel rok ma gimed bfel’ u wan’. Ireray e bin riyul’ e liyor
ni susun e ngam pi’ed ngak Got. ² Dab mu folgad ko ngongol
ni yibe rin’ u roy u fayleng, machane mpi’ed gimed ngak Got
nge piliyegmed, ni aram e kari piliyeg lanin’med ni polo’. Ma
aram e rayag ni ngam nanged e tin nib m’agan’ Got ngay — ni
tin ni bfel’, ni bfel’ u wan’ Got ma rib yal’uw.

³ Ke runguyeg Got ke pi’ e salap ngog, ma aram fan ni
nggog ngomed ni gimed gubin ndab um tolang nged gimed
u lanin’med nge pag rogon e leam nsusun e ngu’um ted,
machane ngu’um leamgad u fithik’ e leam nib sobut’, me
bigimed me gonopiy u wan’ e tin nrayag rok nib m’ag nga

gelngin e michan' rok ngak Got nike pi' Got ngak. ⁴Bo'or yang i dowdad ni kan dachuguy ke yag dowdad riy, ma urngin e yungi n'em ndowdad e ra bang ma bay e maruwel rok. ⁵Me ere ku errogon ni yig gadad pire', machane ta'reb dowdad ni kan puthuy ngak Kristus, ma yigo'o kad chagilgad ngodad, ni gadad yu yang i downgin ta'ab dowef. ⁶Ere ngad maruwelgad ko pi salap rodad nib thilthil nrogon ni pi' Got ngodad nib tow'ath. Fa'anra salap rodad ni pi' Got nib tow'ath ngodad e ngad machib niged e thin rok ngak e girdi', ma thingar da rin'ed nrogon e michan' rodad ngak Got. ⁷Ma fa'anra salap rodad e ngad pigpiggad, ma thingar da pigpiggad. Ma fa'anra salap ni pi' Got ngodad e ngad filed ban'en ngak e girdi', ma thingar ud filed ban'en ngak e girdi'. ⁸Ma fa'anra salap ni pi' Got ngodad e ngad pi'ed e athamgil nga laniyan' e girdi', me ere thingar da rin'ed ni aram rogon. En nra pi' boch e tin bay rok ban'en ngak boch e girdi' e thangri rin' u fithik' e gol; en ni ba ga' lungun u puluwon e girdi' e thangri maruwel nib gel; ma en nra gol ngak e girdi' e thangri rin' u fithik' e felfelan'.

⁹Rogon nib t'uf e girdi' rodad e thangri yan i aw nib riyul'. Mu fanenikayed e tin nib kireb, mi gimed chichi'iy pa'med ko tin ni bfel'. ¹⁰Nge bigimed me t'uf bigimed rok nrogon e walag ni girdi'en Kristus, ma nge pasigan'med ngay ni nge bigimed mi i tay fan bigimed. ¹¹Mmaruwelgad nib gel, ma dab um malmalgad. Mpigpiggad ngak Somol ni gimed ba pasig ngay u lanin'med. ¹²Mpired ni be l'agan'med ngak Got nge mang ir e i tay med ni gimed ba felfelan', mu um pired nib gum'an'med u fithik' e tin be yib ngomed ni gimed be gafgow riy, mu um meybilgad ni gubin ngiyal'. ¹³Mpi'ed boch e tin bay romed ban'en ngak e pi'in pi walagmed ni girdi'en Kristus ko ngiyal' ndabisiy ni nge yag ngorad, mi gimed bing e tabinaw romed ngak e milekag.

¹⁴Mi gimed wenig ngak Got ni nge fal'eg wa'athan e pi'in yad be gafgow nagmed; errogon, mu weniggad ngak ni nge fal'eg wa'athrad, ma gathi nge kirebnag wa'athrad. ¹⁵Mu uned ko felfelan' ngak e pi'in kar felfelan'gad, mi gimed un ko meyor ngak e pi'in yad be yor. ¹⁶Nge par ni ta'reb rogon urngin e girdi' u wun'med. Dabi tolangan'med, ma dab mu siyeged e maruwel nib sobut'.* Ma dab um leam niged ni gimed e llowan'.

¹⁷Fa'anra rin' be' ban'en nib kireb ngomed, ma dab mu sulweged taban ngak nib kireb. Mu guyed rogon ngam rin'ed e tin nma finey urngin e girdi' ni ir e bfel'. ¹⁸Mu rin'ed urngin e tin nrayag romed ngam pired ni ba aw e gapas u thilmed

* **12:16** nge fel' u wan'med e pi marwel nib sobut' puluwon; ara mu m'aged e tafager ko pi'in dariy faram u wan' e girdi'.

nge urngin e girdi'. ¹⁹ Pi tafager rog, dab mu fulweged ngak be' taban e kireb ni rin' ngomed, machane ngam paged fan ko damumuwo rok Got nge mang ir e rin'. Ya be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Be ga'ar Somol, ke milfan ngog, ni gag e bay gu fulweg taban e kireb." ²⁰ Machane mu rin'ed ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Fa'anra yim' e to'ogor rom ko bilig, ma ga pi' e ggan ngak; ma fa'anra yim' ko belel, ma ga pi' e garbod ngak; ya fa'anra um rin'ed ni aray rogon ma susun e fin gimed be ulunguy e kol ni be yik' nga daken lolugen, ni aram e be yik' ko tamra'." ²¹ Dab mu paged e kireb nge gel ngom; machane ngam ngongliy e ngongol ni bfel' ngam gel ngak e kireb.

13

Ngan fol rok e am

¹ Gubin e girdi' ma thingar rfolgad ko am; ya dariy reb e am ni gathi Got e pag nge yib, ma pi am ni bay e Got e ke tayrad. ² Ere en nra togopluw ko am ni bay e ke togopluw ko n'en nike turguy Got; en nra rin' ni aray rogon e ra girengiy e gechig nga daken. ³ Pi'in be gagiyeg e gathi pi'in yad be rin' e tin ni bfel' e ngar tamdaggad ngorad, machane pi'in yad be rin' e tin nib kireb e ngar tamdaggad ngorad. Gab adag ni nge dab kum tamdag ko en ni ir e ba ga' lungun u puluwon e girdi'? Fa'anra gab adag, me ere mu rin' e tin ni bfel', ma aram me yognem ni gab fel'. ⁴ Ya ir e tapigpig rok Got ni be maruwel ni fan ngom. Ma fa'anra mu rin' e tin nib kireb, me ere mu tamdag ngak, ya ri bay gelngin nrayag ni nge gechig nigem. Ya ir e tapigpig rok Got nma gechignag e pi'in ke damumuwo rok Got ngorad ni bochan e yad be rin' e kireb. ⁵ Ireray fan nthingar mu fol ko pi am, ni gathi kemus ni bochan e damumuwo rok Got, ma ku bochan e be yog lanin'um ngom ni ireray e tin nib mat'aw.

⁶ Ku ireray fan ni gimed be pi' e tax; ya am e yad be maruwel rok Got ko ngiyal' ni yad be rin' e maruwel rodad. ⁷ Ere mpi'ed e salpiy ni ngam pi'ed ngorad, ni urngin e tax ni yima pi', mi gimed liyor ngorad mi gimed tay farad ni yad gubin.

Tin ni ngan rin' ngak be'

⁸ Dab mu tay e malfith ngak be' kemus nre malfith ni nge aw nga puluwmed e nge bigimed me t'uf bigimed rok. En nra t'uf e girdi' rok e ke fol ko fare Motochiel. ⁹ Fapi motochiel e ke ga'ar, "Dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom; dab mu li' be' ngem'; dab mmoro'ro'; dab mu chogow" — urngin e tiney nge tin kabay e kan ulunguy nga fithik' ta'reb e motochiel ni be ga'ar, "Demturug e gin'en ni ga bay riy ma nge t'uf rom e en nib migid ngom ni gowe gur." ¹⁰ En nib t'uf rok e en nib migid ngak e ri dabiyaq ni nge rin' ban'en nib kireb ngak. Ra

t'uf e girdi' rodad, ma aram e kad folgad ko fare Motochiyel ni polo'.

¹¹ Thingar mu rin'ed e ren'ey, ya kam nanged e re awa nike taw ngay, ya ke taw nga nap'an ni ngam odgad. Ya ngiyal' ni ngdarod riy ngak Got e ke chugur e chiney ko ngiyal' ni ba'aram nsom'on ni mich Jesus u wun'dad. ¹² Kari chugur ni nge chuwa e neap', nike chugur ni nge rran. Marod ngad n'iged ngongolen fithik' e lumor. Marod ngad feked talin e cham ni yima cham ngay u fithik' e tamilang. ¹³ Marod ngad rin'ed e tin nib mat'aw, ni bod rogon e girdi' nma par u fithik' e tamilang ko rran; dab da uned ko madnom ni bay e mu'un rrum riy ara chingnag, ara un mith ngu'un par ndawor ni mabgol ara un puwlag, dab un cham ara i awan'uy ngak be'. ¹⁴ Machane ngam feked talin e cham rok Somol Jesus Kristus, mi gimed tal ndab ku um rin'ed e tin nib kireb ni be ar'arnag e dowef romed.

14

Dab mu duwgiliy e kireb ngak be' ni walagem ni girdi'en Kristus

¹ Dab mu ted u orel e en nib me'waer e michan' rok ngak Kristus, ma dab mu tugthingad ngak u murung'agen e tin ni be leamnag. ² Gelngin e michan' rok be ngak Kristus e ke tay facha' ndemturug e n'en nra kay, ma en nib waer e michan' rok ngak Kristus e kemus ni yasay e ma kay. ³ En ndemturug e n'en nra kay e dabi darifannag e en nder yag ni nge rin' ni bod ir; ma en ni kemus ni yasay e ma kay e dabi turguy e kireb nga daken e en ndemturug e n'en nma kay, ya cha'nem e ba yal'uw u wan' Got. ⁴ I gur mini' ni ngam turguy e kireb nga daken e tapigpig rok be'? Ya Masta rok e ir e bayi turguy ko yag rok fa de yag rok e tin nge rin'. Ma bmuduwgil nrayag rok, ya Somol e rayag rok ni nge ayuweg fa'anem nge yag rok e tin nge rin'.

⁵ Bayi n'en me finey be' ni bay reb e rran ni ir e ba ga' fan nga yugu boch e rran, ma be' e be finey nta'reb rogon urngin e rran. Ra be' ma nge duwgiliy laniyan' ngabang. ⁶ En ni bay reb e rran ni ir e ba ga' fan u wan' e be rin' ni aram e be tayfan Somol; ma en ndemturug e n'en nma un i kay e be rin' ni aram e be tayfan Somol, ya ma pining e magaer ngak Got ko ggan nma kay. En nra tel ir ni nge kay bmit e ban'en e nge rin' ni aram rogon ni aram e be tayfan Somol, mra pining e magaer ngak Got. ⁷ Ya dariy bagadad ni be par nib fos nri ir e mmil fan ir ngak, ma dariy bagadad nra yim' ni kemus ni ir e mmil fan ir ngak; ⁸ fa'anra ud pired ni gadad ba fos ma fan ngak Somol, ma gadad ra yim' ma ngad m'ad ni fan ngak Somol. Demturug

ko gadad ba fos ara gadad ba yam' machane mmil fadad ngak Somol. ⁹ Ya Kristus e yim' ngki fos bayay ni bochan e nge mang Somol ko pi'in yad ba fos nge pi'in karm'ad. ¹⁰ Mi gur e en ni go' yasay e ga ma kay — mangfan ni kam turguy e kireb nga daken be' ni walagem ni girdi'en Kristus? Mi gur e en ni ga ma kay urngin mit e ggan — mangfan ni ga be darifannag walagem? Ya gadad gubin ni bay da sak'iygad u p'eowchen Got nge pufthin nagdad. ¹¹ Ya babyor nib thothup e be ga'ar:

“I ga'ar Somol: Rogon feni riyul' ni gu be par ni gub fos,
e gubin e girdi' ma bay rragbuggad u p'eowcheg,
ma urngin e girdi' ni bay rogned ni gag e Got.”

¹² Ma gadad gubin ni aram e ra bagadad ma nge weliy ngak Got e n'en ni i rin'.

Dab mu waliy walagem nge mul nga fithik' e denen

¹³ Ere dabki i turguy bagadad e kireb nga daken bagadad, machane ba'aray e n'en nsusun e ngam turguyed: ngam turguyed ni nge dab kum rin'ed ban'en nra waliy be' ni walagmed nge tun ay ara mul nga fithik' e denen. ¹⁴ Taab girdi' ni kug tew Somol Jesus e ir e ke ayuwegneg kari gu nang ndariy e ggan nde be'ech; machane fa'anra bay ban'en ni be leamnag be' nde be'ech, ma aram e ke ngal' nde be'ech u puluwon fa'anem. ¹⁵ Fa'anra mu kirebnag laniyan' be' ni walagem ni bochan ban'en ni ga be kay, me ere ngongol rom e der yib u rogon nib t'uf fa'anem rom. Dab mpag e ggan ni ga be kay nge kirebnag e en ni yim' Kristus ni bochan! ¹⁶ Dab mpaged e tin gimed be finey ni bfel' nge kireb murung'agen. ¹⁷ Ya gagiyege rok Got e dariy rogon e abich nge garbod ngay, ya mat'aw, nge gapas, nge felfelan' nma pi' fare Kan Nthothup e bay rogon ngay. ¹⁸ Ma en nra pigpig ngak Kristus ko biney e kanawo' e ra fel' u wan' Got ma ku ra fel' u wan' e girdi'.

¹⁹ Ere gubin ngiyal' ma thingar ud nameged e pin'en nma feke e gapas i yib, nge pin'en nma gel nagdad. ²⁰ N'en ni kem'ay i ngongliy rok Got e dab mu kirebnag ni bochan e ggan, ya urngin mit e ggan ni yira kay, machane ba kireb ni ngan kay ban'en nra waliy yugu be' nge mul nga fithik' e denen. ²¹ Ere n'en nib mat'aw ni ngan rin' e nge dab ni kay e ufin, ma dab ni unum e wayin, fa nrin' yugu ban'en nra waliy be' ni walagem ni girdi'en Got nge mul nga fithik' e denen. ²² Mu tay rom e tin nib mich u wun'um u murung'agen e pin'ey, ni kemus ni gur nge Got e gimew manang. Ba felfelan' e en nde magawon laniyan' ngak ko ngiyal' ni rin' e tin be finey ni ir e bmat'aw! ²³ Machane fa'anra be maruwar u wan' e n'en ni be kay ko bfel' nra kay fa ba kireb, mra turguy Got e kireb nga daken fa'anem ko ngiyal' ni be kay fa pin'em, ni bochan e tin ke rin'

e de rin' u fithik' e michan' rok ngak Got. Yira rin' ban'en nda nrin' u fithik' e michan' ngak Got ma ba denen fare n'em.

15

Mman nga laniyan' boch e girdi', ma gathi gur e ngam man nga lanin'um

¹ Gadad e pi'in nib gel e michan' rodad ngak Somol e susun e ngad ayuweged e pi'in yad mme'waer ngad uned i fek gilbarad. Ma gathi gadad e ngdarod nga lanin'dad. ² Machane nge bagadad me yan nga laniyan' walagen ni girdi'en Kristus ni fan ngak fa'anem, ya nge ayuweg nge gel e michan' rok ngak Somol. ³ Ya Kristus e de yan nga laniyan', machane yan i aw ni bod nike yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Thin nib morug ni kani rugoy ngom e gag e ke aw ngog." ⁴ Ya urngin ban'en nni yoloy ngalan e babyor nib thothup e ni yoloy ni nge fonow nagdad, ni bochan e nge yag e l'agan' ngodad u fithik' e gumaen' nge athamgil laniyan' ni be pi' e thin ko babyor nib thothup ngodad. ⁵ I Got ni ir e ma yib e gumaen' nge athamgil laniyan' rok ngodad e nge ayuwegmed ngu'um folwokgad rok Kristus Jesus mi gimed par nike ta'reban'med, ⁶ ni fan e gimed gubin ni nge ta'reban'med ngamogned e sorok ngak Got ni ir e Chitamngin e Somol rodad i Jesus Kristus.

Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ngak e pi'in gathi yad piyu Israel

⁷ Um pired nra bigimed ma ba t'uf rok bigimed, ni bod ni be par Kristus ni gimed ba t'uf rok, ni fan e nganog e sorok ngak Got. ⁸ Ya nggog ngomed ni Kristus e yib i mang ba tapigpig ngak piyu Israel ni fan e nge dag ni Got e ba yul'yul', ma nge yib i riyul'nag e tin ni yog Got ngak e pi chitamangidad ni bayi rin', ⁹ ma ku bochan e ngki yag ni pining e pi'in gathi yad piyu Israel e magaer ngak Got ko runguy rok ngorad; ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Aram fan ni bay gu pining e magaer ngom u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel,

bay ug tang ni gu be yog e sorok nga fithingam."

¹⁰ Miki ga'ar,

"Gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel, mu uned ko felfelan' ngak girdi'en Got!"

¹¹ Miki ga'ar,

"Mogned e sorok ngak Somol, gimed urngin e pi'in gathi gimed piyu Israel,

gubin e girdi' ni nge pininged e sorok ngak'!"

¹² Miki ga'ar Isaiah,

"Be' ni owchen Jesse e bay yib;

ma bayi sak'iy nge mang ir e i gagiyeagnag e pi'in gathi yad
piyu Israel,
ma bayi mang ir e l'agan'rad ngak."

¹³ I Got ni ir e ma pi' e pagan' e nge suguymed ko felfelan'
nge gapas u daken e michan' romed ngak, nge yag ni i ilal e
pagan' romed ngak u gelngin fare Kan Nthothup.

Fan me yol Paul nde tamdag

¹⁴ Pi walageg: rib mich u wun'ug nri gimed ba gol ma gimed
ba llowan', nrayag ni nge bigimed me fonownag bigimed.
¹⁵ Machane u lan e gi babyor ney e da gu tamdag ni nggu
puguran boch ban'en ngomed. Da gu tamdag ni bochan e ke
pi' Got mat'wug ¹⁶ ni nggu mang ba tapigpig rok Kristus Jesus,
ni nggu maruwel ni fan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. Gu
be pigpig ni bod rogon ba prist ni gu be machibnag e Thin
Ni Bfel' ni yib rok Got, ni bochan e nge yag ni mang e pi'in
gathi yad piyu Israel reb e maligach nib m'agan' Got ngay,
ni fare Kan Nthothup e ke gagiyeagnag nge ydorom. ¹⁷ Ta'ab
girdi' ni kug tew Kristus Jesus e rayag ni gu felan' riy ko pigpig
ni kug tay ni fan ngak Got. ¹⁸ Bay dab kug tamdag nggu par
ni kemus ni tin ke rin' Kristus u pa'ag e nggu weliy, ni aram
e ke pow'iy e pi'in gathi yad piyu Israel ni ngar folgad rok
Got, nike rin' u daken e thin nge ngongol, ¹⁹ ngu gelngin e pi
pow nge pi maang'ang, ngu gelngin fare Kan Thothup rok Got.
Ere milekag ni gu tay u Jerusalem nggu mada' nga Illyrikum
e yigo'o kugog riy e Thin Ni Bfel' ni murung'agen Kristus.
²⁰ N'en ni gu be nameg ni gubin ngiyal' e nggu weliy fare
Thin Ni Bfel' ko yungi n'en ndawor ni rung'ag murung'agen
Kristus riy, nge dab gu dimow nga daken e def nike ngongliy
be'; ²¹ ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Pi'in ndawor ni weliy murung'agen fa'anem ngorad e bay ra
guyed,
ma pi'in ndawor rrung'aged e bay rnanged fan."

Paul ni leamnag ni nge yan nga Roma

²² Ireray fan nike yo'or yay ni gu leamnag ni nggub
gguymed ma der yag. ²³ Machane chiney ni kug mu' ko
maruwel u lan e yungi nug ney, ma ke yo'or e duw ni ugum' ni
bochan ni nggub gguymed ²⁴ e kug finey ni nggu rin' e chiney.
Ra gub ni nggu wan nga Spain ma gub adag ni ngug guymed,
mi gimed ayuwegneg nggu thap ngaram u tomuren ni kug
felfelan' ni kad pired boch. ²⁵ Machane chiney e nggu wan
nga Jerusalem ni nggu pigpig ngak e girdi' rok Got u rom. ²⁶ Ya
girdi'en e galesiya nu Macedonia ngu Greece e kar turguyed,
ni ngar pi'ed e salpiy nge ayuweg e pi'in yad ba gafgow u
fithik' e girdi' rok Got ni yad bay u Jerusalem. ²⁷ Yad e ra

turguyed rorad ni ngar rin'ed ni aram rogon. Ma riyul' ni bay rogorad ni ngar ayuweged e pi cha'nem ni kar gafgowgad; ya piyu Israel e kar pi'ed ngak e pi'in gathi yad piyu Israel e tin ni yag ngorad rok Got, ni aram e thin rok Got, ere aram fan ni susun e nge pi' e pi'in gathi yad piyu Israel ngak yu Israel boch e tin bay rorad ban'en ni yag ngorad rok Got. ²⁸ Nap'an nra gu mu'nag e re gaf i maruwel ney, ni aram e kug pi' ngorad urngin e salpiy ni kan kunuy ni fan ngorad, ma bay gub ni nggu wan nga Spain ma gad mada'. ²⁹ Ra gub ngomed ma gu manang nra gub nib sug e tow'ath rok Jesus Kristus rog.

³⁰ Pi walageg, ri gu be wenig ngomed u daken e Somol rodad i Jesus Kristus ngu daken rogon nma t'uf e girdi' ni fare Kan Nthothup e ma yib rok ni be lungug: mu uned ngog ngar da pi'ed e meybil rog ngak Got. ³¹ Mu yibilgad ni nge ayuwegneg Got rok e pi'in nde mich Jesus u wun'rad ni yad bay u Judea, me m'ag u wan' e girdi' rok Got nu rom e pigpig ni bay gu tay u lan yu Jerusalem. ³² Ere fa'anra mm'ag u wan' Got ma bay gub ngomed ni kar gu felfelan', mu gu felfelan' ni kad mada'gad bayay. ³³ I Got ni ir e ma yib e gapas rodad rok e ngi i par romed ni gimed gubin. Amen.

16

Nge felan' Got ngomed

¹ Gu be ta'chiylen ngomed walagdad ni bpin i Febe, ni be pigpig ko galesiya u Kenkrea. ² Mu t'ufeged u fithingan Somol, ni yalen ni nge rin' e girdi' rok Got, mi gimed ayuweg ko tin nge yag ngak; ya ir e ba ga' e ayuw nike pi' ngak bo'or e girdi' gag.

³ Nge felan' Got ngak Priska nge Aquila, ni yow e ur unew ngog ngu'ug pigpiggad ngak Kristus Jesus, ⁴ nra pagew fan e pogofan rorow ni bochag. Kar magaergow — ni gathi kemus ni gag e gu be pining e magaer ngorow, ya ku errogon urngin e galesiya rok e pi'in gathi yad piyu Israel. ⁵ Ngki felan' Got ngak fare galesiya nma mu'ulung nga taferow.

Nge felan' Got ngak Epenetus, ni fager rog nrib t'uf rog, ni ir e som'on ni mich Kristus u wan' u lan e nug nu Asia. ⁶ Nge felan' Got ngak Maria, nib gel e maruwel nike tay ni fan ngomed. ⁷ Nge felan' Got ngak Andronikus nge Junias, ni yigo'o gamad piyu Israel ni ur moyew rog u kalbus; ni yigo'o manangrow e pi apostel, mra mangew girdi'en Kristus ni yow mm'on rog.

⁸ Nge felan' Got ngak Ampliatus, ni ir reb e fager rog nrib t'uf rog ko ta'ab girdi' ni kug ted Somol. ⁹ Nge felan' Got ngak Urbanus, ni ir reb e girdi'en e maruwel rodad ko maruwel rok Kristus, nge ngak Stakis, nreb e fager rog nib t'uf rog.

¹⁰ Nge felan' Got ngak Apelles, ni gelngin e yul'yul' rok ngak Kristus e go' kan nang. Nge felan' Got ngak girdi'en e tabinaw ku Aristobulus. ¹¹ Nge felan' Got ngak Herodion, ni ku be' u Israel, nge pi walagdad ni girdi'en Kristus ni yad girdi'en e tabinaw ku Narcissus.

¹² Nge felan' Got ngak Tryfena nge Tryfosa, ni yow be muruwliy e maruwel rok Somol, nge ngak e fager rog nrib t'uf rog i Persis, ni bo'or e maruwel nike ngongliy ni fan ngak Somol. ¹³ Nge felan' Got ngak Rufus, ni ir e rib fel' e maruwel rok u fithik' e maruwel rok Somol, nge ngak e chitiningin, ni gubin ngiyal' ma i ayuwegneg ni gowa be' ni fak. ¹⁴ Nge felan' Got ngak Asynkritus, nge Flegon, nge Hermes, nge Patrobas, nge Hermas, nge urngin pi walagdad ni girdi'en Kristus ni bay rorad. ¹⁵ Nge felan' Got ngak Filologus nge Julia, nge Nereus nge walagen ni ppin, nge ngak Olympas nge urngin e girdi' rok Got ni yad bay rorad.

¹⁶ Gimed ra mada' ma ngu'um farayed owchemed nrogon e pi'in kar walaggad u daken Kristus. Urngin e galesiya rok Kristus e be lungurad e ngi i felan' Got ngomed.

Tin tomur e fonow

¹⁷ Ri gu be wenignag ngomed, pi walageg, ni ngan ayuweged gimed rok e pi'in yad ma werereg e girdi' ma yad ma kirebnag e mich rok e girdi', ma yad ma togopluw ko machib nike yag ngomed; ere mu ted gimed u orel rorad. ¹⁸ Ya pi'in yad ma rin' e pin'em e darir pigpiggad ngak Kristus ni ir e Somol rodad, ya tin ni yad be ar'arnag e yad be pigpig ngay. Yad ma bannag e girdi' nib manigil nga wom'ngin i l'ugunrad ni bfel' nge thin rorad nma pi'ey ngalang. ¹⁹ Yigoo kan rung'ag fanmed yul'yul' ko thin rok Got, ni era' fan ni kug felfelan' ngomed. Gub adag ni nge tamilangan'med u murung'agen e tin ni bfel', machane ngam pired ndab mu uned ko kireb. ²⁰ Mi Got ni ir e ma pi' e gapas ngodad e dabki n'uw nap'an me pirdi'iy Satan u tan e ririf u aymed.

Ngi i par e runguy rok Somol Jesus rodad romed.*

²¹ I Timothy, ni gamow be maruwel e keyog ni nge felan' Got ngomed; ma ku errogon Lucius, nge Jason, nge Sosipater, ni ku yad girdi'en e nam rog.

²² I gag Tertius, ni gag e gu yoloy e gi babyor ney e gu be yog u daken Kristus ni nge felan' Got ngomed.

²³ Gayus, ni ir e gu be par rok, ni ir e ma mu'ulung girdi'en e galesiya nga tafen e keyog ni nge felan' Got ngomed; mi

* **16:20** Boch e babyor e de uneg e thal ney e yol ngay.

Erastus, ni ir e tachibgil salpiy ko binaw, nge Quartus ni walagdad e karognew ni nge felan' Got ngomed. ²⁴†

Meybil ni yibe pining e sorok ngak Got

²⁵ Ngad pininged e sorok ngak Got! Ya ir e rayag rok ni nge taymed ni gimed bmuduwgil u fithik' e michan' romed ngak, ni bod rogon ni be yog e fare Thin Ni Bfel' ni gu be machibnag, ni murung'agen Jesus Kristus, ma bod rogon nike dag e tin nib riyul' ni i par nib mith nike kakrom i kakrom. ²⁶ Machane chiney e kan dag e tin riyul' u daken e tin ni yoloy e pi profet; mi Got ni bay i par ndariy n'umngin nap'an e ir e yog ni ngan wereg e re thin nem ngak urngin e nam, ni fan e nge urngin e girdi' me mich u wun'rad e re thin nem ngar folgad riy.

²⁷ I Got nri ta'reb, ni kemus ni ir e ba gonop e ngan tayfan u daken Jesus Kristus ndariy n'umngin nap'an! Amen.

† **16:24** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 24: Somol rodad i Jesus Kristus e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin. Amen; ma boch e kan puthuy ngay e verse 27.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU KORINTH

Gin m'on e babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Korinth e yoloy ni bochan e ba'adag ni nge ayuweg girdi'en e galesiya ko tin nib mo'maw' nma yib ngorad. Re galesiya nem e sum u daken e maruwel rok Paul, me ere i guy rogon ni ngar gelgad u daken e michan' rorad ngak Kristus ko tin nib mo'maw' nma yib ngorad. Ngial' nem e yu Korinth e fare binaw ni ba ga' u lan e nug nu Akaia ni bay u Greece, ma yu Akaia e mmil fan nga Roma. Yu Korinth e ba ga' ni un folchuway' riy ma pire' ban'en ni bfel' ni bay u rom. Machane girdi' riy e ur pired ni yad be darngal, ma pire' yu raba' i taliw riy.

Tin ni magawonnag laniyan' Paul e yo'or raba' ni un tay u lan e galesiya, ma ku bay e girdi' u fithik'rad ni yad be ngongliy e ngongol ko darngal, aram fan ni i fonow nagrad Paul u murung'agen e mabgol. Ma ki tamilangnagrad u murung'agen e ggan ni yibe pi' ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, nge rogon ni ngan pigpig u galesiya, ngu murung'agen e tow'ath ni yib rok fare Kan Nthothup nge fos ko yam'. I Got e pi' e gonop ngak Paul nge yag ni nge tamilangnag e girdi' u murung'agen e pin'ey.

Fare guruy ni go' yima nang e guruy ni 13, ni ir e be dag ni t'ufeg e fare tow'ath nib th'abi fel' ni pi' Got ngak girdi'en.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–9

Yoor raba' u lan e galesiya 1:10—4:21

Rogon ni ngan ayuweg dowey ni fan ngak Got nge rogon e mabgol 5:1—7:40

Girdi'en Kristus nge pi'in gathi yad girdi'en Kristus 8:1—11:1

Rogon ni ngu'un par ni yibe pigpig ngak Got u lan e galesiya nge rogon e meybil 11:2—14:40

Fos ko yam' ni tay Kristus nge fos ko yam' ni bay tay e pi'in ni kar manged girdi'en 15:1–58

Salpiy ni ka ni kunuy ni fan ngak girdi'en Kristus u Judea 16:1–4

Tin ni leamnag Paul ni nge rin' nge tin tomur e thin rok 16:5–24

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, ni Got e leamnag nge pining ni nge mang reb e apostel rok Kristus Jesus, ma ki yib rok Sosthenes ni walagdad ni girdi'en Kristus —

² Ngak girdi'en e galesiya rok Got ni bay u lan yu Korinth, ni urngin e pi'in ni Got e ke piningrad ni ngar manged girdi'en, ni pi'in ke mil farad ngak Got ni bochan e kar ta'ab girdi'gad Kristus Jesus, ma kar ta'ab girdi'gad urngin e girdi' nu gubin yang ni pi'in yad ma pining fithingan e Somol rodad i Jesus Kristus, ni ir e Somol rorad nge gadad:

³ I Got ni Chitamangidad nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Pin'en ni bfel' ni be pi' Got u daken Kristus

⁴ Gubin ngiyal' ni gu be pining e magaer ngak e Got rog ni bochmed, ni bochan e ayuw nike pi' ngomed u daken Kristus Jesus. ⁵ Ke pig pangimed ni polo' kari manigil ni mus ko thin ni gimed be yog nge thin rok Got ni kam nanged fan, ni bochan e kam ta'ab girdi'gad Kristus. ⁶ Murung'agen Kristus e kari muduwgil u lanin'med, ⁷ ma urngin e tow'ath nma pi' Got e go' ke pi' ngomed, ma gimed be sonnag e Somol rodad i Jesus Kristus ni nge yib i m'ug. ⁸ Ma ku bayi ta'med ni gimed bmuduwgil nge mada' ko tomur, ni fan e nge yan i m'ug ndariy thibngimed ko Chirofen ni bay sul e Somol rodad i Jesus Kristus. ⁹ I Got e nge pagan'uy ngak, ni Got ni ir e ke piningmed ni ngam chaggad ngak Jesus Kristus ni Fak, ni ir e Somol rodad.

Yo'or raba' u lan e galesiya

¹⁰ Gu be wenig ngomed, pi walageg, ni Jesus Kristus ni ir e Somol rodad e ke pi' mat'wug ni be lungug: nge ta'reban'med ni gimed gubin ko tin gimed be weliy, ma aram e dabiyaq ni ngam yo'or raba'gad; mi gimed par ni gimed ba ta'reb ma ta'ab pa' lanin'med ma ta'a ban'en e gimed be nameg. ¹¹ Gimed pi walageg, bay boch e girdi' ni girdi'en e tabinaw rok Kloe ni karogmed ngog nib tamilang ni gimed be malu'ag thin ¹² ni ba'aray rogon: ra bigimed ma be yog ban'en nib thil. Be' e ke ga'ar, "I gag e gub mu'un ngak Paul"; ma be' e ke ga'ar, "I gag e gub mu'un ngak Apollos"; ma be' e ke ga'ar, "I gag e gub mu'un ngak Peter"; ma be' e ke ga'ar, "I gag e gub mu'un ngak Kristus." ¹³ Ere kan wereg Kristus* kan yo'ornag ulung! Ere mini' e ke yim' u daken e kuruth ni fan ngomed? Gur i Paul? Gur ntawfe nagmed ni aram e kam manged pi gachalpen Paul?

¹⁴ Gu be pining e magaer ngak Got nda gu tawfenag bigimed, ma kemus ni Krispus nge Gayus e gu tawfe nagrow. ¹⁵ Ere dariy be' nrayag ni nge ga'ar e ntawfe nagmed ni aram e kam manged pi gachalpeg. ¹⁶ (Ah, ku errogon ni gu tawfenag

* **1:13** Ere kan wereg Kristus; boch e babyor e bay riy ni Kristus e dabyag ni ngan wereg.

Stefanas nge girdi'en e tabinaw rok; machane dakuriy be' ngabang ni kug manang ni gu tawfenag.) ¹⁷ Kristus e gathi pi'eg nggub ngomed ni nggu tawfe nagmed. Yi pi'eg nggub ngomed ni nggu weliy ngomed fare Thin Ni Bfel', ma nggu weliy ngomed ndab gu maruwel ko gonop nma yib rok e girdi', ya ra m'aynag gelngin e yam' ni tay Kristus u daken e kuruth.

Kristus e ir gelngin Got me ir e gonop rok Got

¹⁸ Ya murung'agen e yam' ni tay Kristus u daken e kuruth e thin ko balyang u wan' e pi'in kar maloggad; machane rogon u lanin'dad e pi'in kad thapgad ngak Got e ireram gelngin Got.

¹⁹ Ya babyor nib thothup e be ga'ar:

“Bay gu kirebnag e gonop rok e pi'in yad ba llowan',
bay gu m'aynag fan e llowan' roke pi'in nib tolang e sukul
rorad.”

²⁰ Ere uw rogon e pi'in yad ba gonop? Ara pi'in nib tolang e sukul rorad? Ara pi'in yad ba salap i lu'ag murung'agen ban'en u roy u fayleng? I Got e ke dag ni gonop nu roy u fayleng e balyang!

²¹ Ya Got e gonopiy ni nge dabiyaq ni nge nang e girdi' Got u gelngin e gonop rorad. Machane ke turguy Got ni nge thapeq ngak e pi'in ke mich Jesus Kristus u wun'rad nu daken e re thin ni ba'aray ni gamad be machibnag ko girdi', nike yog boch e girdi' e “thin ko balyang” ngay. ²² Piyu Israel e yad ba'adag e maang'ang ni nge m'ug ngar guyed nge mang mich riy, ma piyu Greece e yad be gayiy e llowan'. ²³ Ma gadad e gadad be weliy murung'agen Kristus nni kuruthnag, ni bbugithin ndabun piyu Israel ma thin ko balyang u wan' e pi'in gathi yad piyu Israel; ²⁴ machane rogon u wan' e pi'in ke piningrad Got, ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, e re morong'ag ney e Kristus, ni ir e aram gelngin Got nge gonop rok Got. ²⁵ Ya n'en ni be finey e girdi' ni balyang rok Got e ka ba ga' e gonop riy ko gonop roke e girdi', ma n'en ni be leamnag e girdi' ni me'waer rok Got e kab gel nga gelngin e girdi'.

²⁶ Pi walageq ni girdi'en Kristus, nge bigimed me leamnag rogon ni immoy ko ngiyal' ni ba'aram ni piningmed Got riy. Ri in i gimed e immoy nib gonop, ara ma yog e thin, ara ba tolang u rogon e tafinay nma tay e girdi'. ²⁷ I Got e tafinaynag ni nge mel'eg e tin be finey e fayleng ni dariyfan, ni fan e nge tamra'nag e girdi' ni gonop, nge n'en ni be finey e fayleng nib me'waer, ni fan e nge tamra'nag e pi'in nma yog e thin. ²⁸ Ke mel'eg e pi'in be tafinaynag e fayleng ni yad ba sobut', ma dabun e girdi' dakenrad, ma yibe finey ndariy rogorad, ni fan e nge darifannag e tin be finey e girdi' nu fayleng ni ir e ba ga' fan. ²⁹ Fan e re bugithin ney e dariy ta'abe' nrayag rok ni nge

ufanthin u p'eowchen Got. ³⁰ Machane Got e ke fekmed ke ta'ab girdi'nagmed Kristus Jesus, ma ke tay Got Kristus ni ir e kemang e birodad e gonop; nu daken Kristus e ke mat'aw nagdad Got riy ngak, kad manged e tirok' Got e girdi' nib thothup, ma ke pithigdad u gelngin mo'onyan'. ³¹ Aram fan ni "En ni ba'adag ni nge weliy murung'agen e n'en nike ngongliy Somol, me mang ir e ufngay," ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup.

2

Murung'agen fare thin ni murung'agen Kristus u daken e kuruth

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, fa ngiyal'nem ni gub ngomed ni nggu machibnag ngomed e tin riyul' ni i tay Got nib mith* mfini dag, ma da ug non ni gu be maruwel nga yu bugithin nib n'uw ara gu be welthin ni bod rogon e girdi' nib tolang e sukul rorad. ² Ya gu turguy u wun'ug ni nggu pag talin urngin ban'en ko ngiyal' ni gu bay romed, ma kemus ni Jesus Kristus nri yam' ni tay u daken e kuruth e ir e nggu tay u lanin'ug. ³ Ere fa ngiyal'nem ni gub ngomed e gub me'waer ma gu da'da' nreb ko marus, ⁴ ma welthin ni gu tay nge machib e da gu pi' u fithik' e fel' nifingin l'ugun nma yib ko gonop ko girdi', machane gelngin fare Kan ni Thothup rok Got e immoy u fithik' e thin rok, ni ir e i micheg ngomed nre thin nem ni gu be yog e yib rok Got. ⁵ Ya michan' romed e gathi kam ted nga daken e gonop rok e girdi', ya daken gelngin Got e kam ted ngay.

Gonop rok Got

⁶ Machane tin nib gonop e thin e gu ma weliy ngak e pi'in ke taw nga nap'an ni ngar rung'aged. Machane gathi fare gonop nib milfan ko re fayleng ney, ara ngak e pi pilung ni be gagiyeagnag e girdi' ko re fayleng ney — ni bogi pilung ni be m'ay gelngirad i yan. ⁷ Re gonop ni ir e gu be weliy murung'agen e gonop rok Got nib mith, nde nang e girdi', ni Got e ke duwgiliy ke tay ni fan ko fla'ab rodad ni ka ngiyal' ni ba'aram ndawor ni sunumiy e fayleng riy ma kem'ay i turguy rok. ⁸ Dariy reb e pilung u roy u fayleng ni manang murung'agen e re gonop ney. Ya fa'an mang e yad manang, ma dabiyaq ni ngar richibiyed ko kuruth e Somol ko fla'ab. ⁹ Ya bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"N'en ndawori guy be' ara ke rung'ag,
n'en ndariy be' nike taw e leam rok ngay nra yodorom,

* **2:1** n'en ni tay Got nib mith; boch e babyor e bay riy ni murung'agen Got.

e ri ir e ren'en nike fal'eg Got rogon ke tay ni fan ngak e pi'in nib t'uf Got rorad."

¹⁰ Machane Got e ke dag ngodad u daken fare Kan ni Thothup rok e tin ni i tay nib mith. Ya Kan Nthothup e ma guy urngin ban'en, ni mus ko tin nda nnang ni kem'ay i leamnag rok Got.

¹¹ Ya ra be' ma kemus ni laniyan' ni bay u fithik' fa'anem e manang murung'agen fa'anem ni gubin; ere ku aram rogon ni kemus ni Kan ni thothup rok Got e manang urngin ban'en ni murung'agen Got. ¹² Ma gadad e gathi leam nu roy u fayleng e ir e ke yag ngodad; ya fare Kan ni Thothup ni Got e l'oeg e ir e ke yag ngodad, ni fan e nge yag nda nanged urngin e tin ke pi' Got ngodad.

¹³ Ere gathi gamad be weliy e thin ni yib ko gonop ko girdi', ya thin ni yib ko fare Kan ni Thothup, ko ngiyal' ni ba'aram ni gamad be tamilangnag e tin nib riyul' ni bay u lanin'uy ngak e pi'in bay fare Kan ni Thothup rorad. ¹⁴ Machane cha' ndariy fare Kan ni Thothup rok e dabiyag ni nge yag ngak e pi tow'ath nma yib rok e Kan ni Thothup rok Got. Ya ri der nang fan, ma thin ko balyang u wan', ya fan e yira nang ni kemus ni Kan ni Thothup e ra dag. ¹⁵ Cha' ni bay fare Kan Nthothup rok e ir e rayag rok ni nge nang fel'ngin urngin ban'en riy, machane dariy be' nrayag rok ni nge nang fan ko mang e ke rin' fa'anem ma ke yodorom. ¹⁶ Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"I mini' e manang e leam rok Somol?

Me mini' e rayag rok ni nge fonownag?"

Machane gadad e laniyan' Kristus e bay rodad.

3

Tapigpig rok Got

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, de yag ni gu welthin ngomed ni bod ni gu ma welthin ngak e pi'in bay fare Kan Nthothup rorad; ya thingar gu non ngomed ni bod ni yima non ngak e pi'in nib mil farad ko re fayleng ney, ni bod e pi'in girdi'en Kristus ni yad bod e pi'in bitir u rogon e michan' rorad ngak Kristus. ² Ere thingar gu pi' e milik ngomed, ma gathi ggan nib el, ya dawori taw nga nap'an ni ngan pi' ngomed. Ni mus ko chiney ma dawori taw nga nap'an ni nggu pi' ngomed, ³ ya kigimed be ngongol ni bod rogon e girdi' nib mil farad ko re fayleng ney. Mogned, ngiyal' ni be awan'med ngomed, ma gimed be malu'ag thin, e fa'anra aram rogon ma gathi ireram e n'en ni be micheg ni kigimed e girdi' nib mil famed ko re fayleng ney? Ya gimed be ngongol nrogon e ngongol rok e pi'in nib mil farad ko re fayleng ney. ⁴ Fa'anra ga'ar bigimed, "I gag e gub mu'un ngak Paul," me ga'ar be',

“I gag e gub mu’un ngak Apollos”, ma aram e gathi gimed be ngongol ni bod rogon e pi’in nib mil farad ko re fayleng ney?

⁵ Me mini’ Apollos? Me mini’ Paul? Kemus ni gamow e tapigpig rok Got, ni gamow e gu pow’iyew gimed nge mich Kristus u wun’med. Ra bagamow ma be muruwliy e re maruwel ni Somol e ke pi’ ngak ni nge muruwliy: ⁶ I gag e gu yung e awoch me tugul, mi Apollos e i pu’og e ran ngay, machane Got e be pi’ gelngin be ga’. ⁷ Cha’ ni yung nge cha’ ni pu’og e ran ngay e gathi rib ga’ farow. Ya Got e ir e ba ga’ fan, yi ir e be pi’ gelngin e woldug be ga’. ⁸ Ma ta’reb rogon e en ni yung nge en ni pu’og e ran ngay; ya Got e bayi bagayow me pi’ puluwon u rogon e maruwel ni tay. ⁹ Ya gamow ngabang ni gamow be maruwel rok Got u ta’bang, ma gimed e gimed e milay’ rok Got.

Ma ku erogon ni gimed e naun rok Got. ¹⁰ Gu maruwel ko salap ni pi’ Got ngog ngug ngongliy e maruwel rok e girdi’ nib salap ko dimow naun mu gu ngongliy e def, me yib be’ i dimow nga daken. Machane ra be’ ma thangri ayuw ngarogon e naun ni be toy nga daken. ¹¹ Ke m’ay i tay rok Got ni Jesus Kristus e kemus e ta’are def, ma dakuriy yugu reb e def nrayag ni ngan ngongliy ngabang. ¹² Boch e girdi’ e bayi maruwel ko gol, ara Silber, ara manang nib tolang puluwon ngar dimowgad nga daken e re def nem; ma boch e girdi’ e bay maruwel ko ren, ara pan, ara kenggin e komey. ¹³ Ma ra be’ ma bay ni guy fel’ngin e maruwel rok ko chirofen ni bay fin nchuweg e upong u daken, ni aram e Chirofen ni bay sul Kristus riy. Ya nifiy ko re Rran nem e bayi dag rogon e maruwel rok urngin e girdi’ ni ba’aray rogon: nifiy e bayi sikengnag e maruwel rorad nge be’ me m’ug e bin riyul’ i fel’ngin e maruwel rok. ¹⁴ Fa’anra dabi yik’ e n’en nike toy be’ nga daken e re def nem, ma bay puluwon nrayag ngak. ¹⁵ Machane fa’anra yik’ e tin ni muruwliy be’, ma aram e dabiyag puluwon ngak; machane ir e ke thap, nsusun e mil u fithik’ e nifiy nge thay.

¹⁶ Bmuduwgil ni gimed manang ni gimed e naun rok Got, ni be par fare Kan Nthothup rok Got u fithik’ i dowmed! ¹⁷ Ere fa’anra kirebnag be’ e naun rok Got, mra kirebnag Got fa’anem. Ya naun rok Got e ba thothup, me gimed e naun rok.

¹⁸ Dariy be’ ni nge bannag ir. Fa’anra bay be’ u fithik’med ni be finey ni ir be’ nib gonop nrogon e leam nma tay e girdi’ nib mil farad ko re fayleng ney, ma nge tay ndariy ban’en ni manang, ni bochan e ngari yag ni mang be’ nib gonop. ¹⁹ Ya n’en ni be tafinaynag e pi’in nib mil farad ko re fayleng ney ni aram e gonop, e bm’ay fan u p’ewchen Got. Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga’ar, “Gonop nge llowan’

rok e girdi' e ir e ma maruwel Got ngay nge mang wup ngak e girdi' ”; ²⁰ ma bang u lan e babyor nib thothup e be ga'ar, “I Somol e manang ni leam nma tay e pi'in yad ba gonop e dariyfan.” ²¹ Ere dariy be' ni nge ufanthin ko tin nrayag ni nge ngongliy e girdi'. Machane bin riyul' riy e urngin ban'en ni gimed e fanmed, ²² ni aram e gag Paul, nge Apollos, nge Peter; nge re fayleng ney, nge yafos nge yam', ngiyal'ney nge yu ngiyal' ni kabay ngam'on ni bay fini yib; urngin e pin'ey e yigo'o gimed e fanmed, ²³ ma mmil famed ngak Kristus, mi Kristus e mmil fan ngak Got.

4

Pi apostel rok Kristus

¹ Susun e ngam changargad ngomad ni gamad e pi tapigpig rok Kristus ni gamad e kan ta'mad nike milfan ngomad e tin riyul' ni kem'ay i leamnag rok Got. ² Ren'en ni ir e th'abi ga' fan ni nge rin' e cha' ni ir e mmil fan e pin'ey ngak e nge par nib yul'yul' ngak e masta rok. ³ Ma dagur leamnag e n'en ni gimed be finey u murung'ageg, ara tin be leamnag be' u murung'ageg; ni mus ngog ma dab gu pufthin nigeg. ⁴ Dariy ban'en nib kireb ni be yib i magawonnag lanin'ug, machane gathi ir e kemang mich riy nri gub yal'uw. I Somol e ir e bay pufthin nigeg. ⁵ Ere dab mu turguyed e kireb nga daken be' u m'on ndawori taw nga nap'an. Bin tomur e pufthin e thangri son nge yan i mada' ko ngiyal' ni bayi sul Somol riy ni ba'aray rogon: bayi fek nga tamilang e tin yibe mithag me dag nga tamilang e tin nib mith ni i leamnag e girdi'. Ma aram e ra be' ni bay rogon ni nge pining Got e sorok ngak ma bayi pining Got e sorok ngak fa'anem.

⁶ Kug susunnag urngin e pin'ey ngak Apollos nge gag ni bochmed pi walagmow ni girdi'en Kristus. Kug maruwel ngomow ni fan e nge yag ni ngam nanged fan e re bugithin nem ni ga'ar, “Mu folgad ko pi motochiel ni bfel'.” Dariy bigimed ni nge uf ngak be' me darifannag be'. ⁷ I mini' e cha' nike ta'med ni gimed ba tolang ngake tin kabaye girdi'? Gathi urngin ban'en ni bay romed me Got e ke pi'? Ere ra di'in mi gimed yog ni gimed e soromed ni gowa tin bay romed ban'en e gathi ni pi' ngomed nib tow'ath?

⁸ Urngin e tin ni nge yag ngomed e go' ke yag ngomed! Yigo'o ke yo'or ban'en romed! Kam pilunggad ma gamow e dawor! Ku gum' ni bochan ni gomanga errogon ma rriyul' ni kam manged bogi pilung, nge yag ni gu unew ngomed ko pilung. ⁹ Gu ma finey ni Got e ke ta'mad e pi apostel nga th'abi tomur, ni bod e girdi' ni kan turguy e gechig rorad ni ngarm'ad u p'ewchen e girdi' ni yo'or, ni ngar manged

tayengeg rok urngin e engel nge girdi'. ¹⁰ Bochan Kristus ma aram fan ni kug pired ni gamad e girdi' nda gu nanged ban'en; machane gimed e kam llovan'gad ko ta'ab girdi' ni kam ted Kristus! Gamad mme'waer, machane gimed e gimed ba gel! Yibe darifan nagmad, machane gimed e yibe tay famed! ¹¹ Ke yan i mada' ko re awa ney ma gamad be yim' ko bilig nge belel; ma gamad be yin' e mad nib mogchoth; yibe li'mad; ma gamad be milekag i yan; ¹² ma ba gel e maruwel ni gamad be tay ni fan e nge yag ni gu ayuweged gamad. Ma ngiyal' ni yira yibiliymad riy ni nge buch ban'en romad e gamad ma yibilay fa pi'inem ni nge ayuwegrad Got; ma yira gafgow nagmad ma gamad k'adan'mad; ¹³ ma yira yog e thin nib kireb ngomad ma gamad fulweg u fithik' e thin nib munguy. Gamad e ta'reb rogomad ko chabung nu fayleng; gamad e fiyath u roy u fayleng ke mada' ko re awa ney!

¹⁴ Kug yoloy e babyor ni aray rogon ke yib ngomed, ni gathi bochan e gub adag ni nggu tamra' nagmed; kug rin' ni bochan e nggu fonow nagmed ni gowa gimed pifakag ni gimed ba t'uf nog. ¹⁵ Ya yugu ra ragag i biyu' e tamchib ni fonow nagmed ko ngongol romed ko ta'ab girdi' ni kam ted Kristus, machane ri ta'reb e chitamangimed ni bay. Ya ngongol romed ko ta'ab girdi' ni kam ted Kristus e kug mang chitamangimed riy ni fan e gag e gu fek i yib ngomed fare Thin Ni Bfel'. ¹⁶ Ere gu be wenig ngomed ni ngam folwokgad rog. ¹⁷ Ireray fan ni kug l'oeg Timothy ke yib ngomed. Ya ir e kemang be' ni fakag u daken Somol, ni be' nib t'uf rog ma ba yul'yul'. I ir e bayi puguran ngomed rogon e ngongol ni gu ma rin' u fithik' e bin be'ech e wok nike pi' Got ngog u daken Kristus Jesus, ni ir e gu be machibnag ngak e girdi' ko galesiya u gubin yang i yan.

¹⁸ Boch i gimed e kar ufanthin gad, ya yad be leamnag ndab ku gub gguymed. ¹⁹ Machane fa'anra m'agan' Somol ngay ma bay gub gguymed ndab ki n'uw nap'an, ma aram e gag e bay gguy e tin nrayag rok e pi'in nbe'er ni kar ufanthin gad, ma gathi kemus ntin rayag ni ngrogmed! ²⁰ Ya gagiyege rok Got e gathi kemus ni yu bugithin, ya ban'en ni bay gelngin. ²¹ Bin ngan e gimed ba'adag? Nggub ngomed ni bay e dumow u pa'ag ara nggub nri gimed ba t'uf rog ma gub munguy ngomed?

5

Ban'en nrib kireb u fithik' girdi'en e galesiya

¹ Kanog ni bay reb e ngongol nrib kireb u fithik'med ni mus ko girdi' ndar nanged Got ma dabiya ni ngar ngongliyed; ya kanog ngog ni bay be' nib mo'on ni yow be par leengin e chitamngin ko pa' ndarngal, machane re pin nem e gathi ir

e gargeleg e re pagel nem. ² Ere ra di'in mi gimed ufanthin? Ya susun e ngari kireban' med ngay, ma re mo'on ni ba'aram nike rin' e re bugithin nem e ngan chuweg ndabki mang reb i girdi'en e ulung romed! ³ Ya gag e yigu aray rogon ni gub mal'af romed, machane lanin'ug e bay romed u wur; mu fithingan Somol rodad i Jesus e kem'ay i turguy rog riy e n'en ni nggu rin' ngak e re mo'on ni be'er nike rin' e re bugithin nem nrib kireb, ni gowa gu bay romed u wur. ⁴ Ere bay mmu'ulunggad ma bayi un lanin'ug ngomed ko mu'ulung, mu gelngin e Somol rodad i Jesus ni bay rodad, ⁵ e ir e ngam pi'ed e re mo'on nir riy ngak Satan ni fan e nge kirebnag Satan downgin, ya nge yag ni thap laniyan' ngak Got nge taw ko chirofen ni Rran Rok Somol ni nge sul ma ke thap.

⁶ De mat'aw ni ngam ufanthin gad! Ya gimed manang fare bugithin ni yima yog nma lunguy, "Ri bochu'uw e is me thownag ba flowa ni polo'." ⁷ Ere re is nir nike n'uw nap'an ni aram e denen ni be par u fithik' med e ngam n'iged nge yag ni mmachalboggad ni polo'. Ma aram mi gimed bod bangi flowa ni ka fin nni gelgiy ndariy e is riy, ya ri gu manang ni aray rogomed. Ere chiney ni kan pi' Kristus ni maligach ni ir e kemang saf rodad ko Paluk'af e aram e kem'ay i fal'eg rogon e madnom rodad ni Paluk'af. ⁸ Ere gathi flowa ni bay fa bin kakrom e is riy ni aram e denen nge ngongol nib kireb e ngad madnom niged e madnom rodad ngay, ya ngad madnom niged e madnom rodad ko flowa ni dariy e is riy, ni flowa ko machalbog nge tin riyul'.

⁹ U lan fa gi babyor ni kug yoloy ke yib ngomed e kugog ngomed riy ndab um cheaggad ngak e pi'in yad be ngongliy e ngongol ko darngal. ¹⁰ Gathi pi'in ndar nanged Got e gu be yog murung'agrad ni yad be ngongliy e ngongol ko darngal, ara yad ba chogow, ara yad be th'ab e motochiyel, ara yad be tayfan ma yad be meybil ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay. Ya fa'anra ngam guyed rogon ndab mu cheaggad ngorad me ere ngam chuwgad u roy u fayleng! ¹¹ N'en ni ir e gu be yog e dab um cheggad ngak be' ni be yog ni ir reb i walagey ni girdi'en Kristus machane be ngongliy e ngongol ko darngal, ara ba chogow, ara ma tayfan mma meybil ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ara ma t'ar e thin nga daken e girdi', ara be' nib tamu'un rrum, ara ma th'ab e motochiyel. Mus ni ngam par nga but' ngam un ngak e mit i girdi' nem ko abich ma dab mu rin'.

¹²⁻¹³ Ya gathi gag e nggu turguy e n'en ni ngan rin' ngak e pi'in gathi yad girdi'en Kristus, ya Got e bayi turguy e n'en ni nge rin' ngorad. Machane gathi susun e ngam turguyed e n'en ni ngan rin' ngak be' ko ulung romed? Ni bod rogon ni be yog

e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Mu chuweged e en nib kireb ngongolen u lan e ulung romed."

6

Fek pi walagey ni girdi'en Kristus ngalan tafen e pufthin

¹ Fa'anra malu'ag thin bigimed nge be' ni walagdad ni girdi'en Kristus, ma mangfan ni nge yan i egnag ngak e pi'in ntapuf oloboch ndawor rnanged Got, ma de pag e girdi' rok Got nge mang yad e ra pithiged? ² Kam paged talin ni girdi' rok Got e bay ra pufthin niged e girdi' nu fayleng? Ere fa'anra gimed e ngam pufthin niged e girdi' nu fayleng, me ere dabiyag romed ni ngam pithiged noch i oloboch ni ba'achig? ³ Da mu nanged ni gadad ra pufthinnag e pi engel? Ere mang ndabiyag i pithig romed e tin ni bay ko biney e tamilang! ⁴ Fa'anra yib boch ban'en ni aray rogon ma gur mang ni ngam feked ngak e girdi' ni girdi'en e galesiya nder m'ug ko ngongol rorad ni yad ba yul'yul' ngak Got ni nge mang yad e ra pithiged? ⁵ Mu tamra'gad ngomed! Rib muduwgil ni bay ta'abe' u lan e ulung romed nib gonop nrayag rok ni nge pithig e malu'ag thin rok e pi'in walagey ni girdi'en Kristus! ⁶ Machane bayi n'en me yan reb i girdi'en Kristus ni walagey i eg nga tafen e puf oloboch nib togopluw ngak reb i girdi'en Kristus ni walagey, me mang e pi'in nde mich Got u wun'rad e ra pithiged fare pa' i oloboch!

⁷ Ren'en ni be'er ni gimed be malu'ag thin u fithik'med ma gimed be yan nga tafen e pufthin e be dag ni kam mulgad u rarogon girdi'en Kristus. Gathi kabfel' ni yira ngongliy e kireb ngomed? Gathi kabfel' ni yira fek e tiromed ban'en? ⁸ Machane kigimed romed e gimed be ngongliy e kireb ngomed, ma gimed be fek e tirok' bochi gimed, ni mus ngak e pi'in nri walagmed ni girdi'en Kristus! ⁹ Ri gimed manang ni pi'in nib kireb e dabiyag ni ngar manged girdi'en e gin nsuwon Got. Dab mu ban niged gimed: ya girdi' nma ngongliy e ngongol ko darngal, ara yad ma tayfan ma yad ma meybil ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ara yad ma par e pi'in gathi mabgol rorad, ara yad e pumo'on nma darngalnag e pumo'on, ¹⁰ ara pi'in yad ma iring ban'en u fithik' e yargel, ara yad ba chogow, ara yad ma balyang ko rrum, ara yad ma t'ar e thin nga daken boch e girdi', ara yad ma th'ab e motochiel — dariy bagayad e mit i girdi' ney nrayag ngorad e gin nsuwon Got. ¹¹ Bay boch i gimed ni immoy ni aram rogon. Machane ke n'ag Got fan e denen romed ke be'ech nagmed; ma ka ni pi'med ngak Got; ma ka ni mat'aw nagmed ngak Got u daken fithingan Somol Jesus Kristus ngu daken fare Kan Nthothup rok e Got rodad.

Dowmed e ngam ted fan Got ngay

¹² Bayi ga'ar be', "Ba puf rogog ndemturug e n'en ni gu ra rin'." Riyul'; machane gathi urngin ban'en ma bfel' ngom. Rayag ni nge lungug, "Ba puf rogog ndemturug e n'en ni gu ra rin' ", machane dab gu pag ban'en nge teg ni gag e sib rok. ¹³ Ma be' e bayi ga'ar, "Ggan e fan ko gil'iggan, ma gil'iggan e fan ko ggan." Er rogon; machane Got e bayi chuwegrow. Dowef rok be' e de leamnag Got ni ngan fanay ko ngongol ko darngal, machane ngan tayfan Somol ngay; mi Somol e fan ko dowef me ir e ma ayuweg. ¹⁴ I Got e faseg Somol ko yam', ma ku errogon ni gelngin e bayi fasegdad riy ko yam'.

¹⁵ Gimed manang ni dowmed e yu yang u downgin Kristus. Gur rayag ni gu fek bang u downgin Kristus nggu ngongliy nge mang bangi downgin be' ni bpin nma pi' ir nchuway'? Ri dabiya! ¹⁶ Sana da mu nanged ni cha' nra pi' e dowef rok ngak be' ni bpin nma pi' ir nchuway' e aram e kar ta'ab dowef fare pin? Ya babyor nib thothup e be yog nib tamilang ni be ga'ar, "Fa gali cha' e bay ra pirew ni kar ta'ab dowef." ¹⁷ Machane cha' ni yow ra ta'ab girdi' Somol e kar pirew Somol nike ta'reb lanin'row.

¹⁸ Mu guyed rogon nge dab mu ngongliyed e ngongol ko darngal. Tin kabay e denen nra ngongliy be' e dariy ban'en nra rin' nga downgin; machane cha' nra ngongliy e ngongol ko darngal e ke denen nib togopluw ko birok' e dowef. ¹⁹ Mogned, da mu nanged ni dowmed e Tempel ko fare Kan Nthothup, ni ir e be par u fithik' i dowmed, ni fare Kan Nthothup ni Got e ke pi' ngomed? Ere gathi gimmed e mmil famed ngomed, ya Got e mmil famed ngak; ²⁰ ke chuw'iymed nib tolang puluwmed ni pi'. Ere mu ted fan Got nga dowmed.

7

De'er ni murung'agen e mabgol

¹ Ere chiney e fulweg ko fapi thin ni mu yoloyed nga babyor nge yib e ba'aray rogon.

Ra par be' ni dabi mabgol ma bfel'. ² Machane bochan e bo'or e girdi' ni be ngongliy e ngongol ko darngal, ma aram e gubin e pumo'on nra be' ma nge par ni bay leengin, ma gubin e ppin nra be' ma nge par ni bay figirngin. ³ En ni pumo'on e nge pi' ir ngak e bpin rok nrogon figirngiy, ma en ni bpin e nge pi' ir ngak e pumo'on rok nrogon leengiy, nge bagayow me fal'eg laniyan' bagayow nrogon nike t'uf rok bagayow. ⁴ Ya leengiy e gathi ir e suwon downgin, ya fa'anem ni figirngin e ir e suwon; ma ku errogon e en ni figirngiy ni gathi ir e suwon downgin, ya fa'anem ni leengin e ir e suwon. ⁵ Ra ba wu' e mabgol ma dabi tel bagayow ir

rok bagayow, kemus ni fa'anra ke ta'reban'row ngay ni ngar talgow u rogon n'umngin nap'an ni yow ba'adag, ni fan e nge yag nra tiyan'gow ko meybil; me mu' miyow sul ngkur rin'ew e n'en nma rin' e mabgol, ya ri fek Satan ban'en i yib ngak bagayow, ni ban'en nrayag ni nge pingeg fa'anem nge denen, ni bochan e dakiyag rok fa'anem ni nge k'adan'.

⁶ Dagur yog ngomed e re bugithin ney ni ban'en nthingar mu rin'ed, machane ban'en nrayag ni ngam rin'ed. ⁷ Bin riyul' riy e ku gub adag ni urngin e girdi' ni ngar pired ni bod gag; machane ra be' ma tin nrayag rok ni Got e ke pi' ngak, ni be' e ba'aray ban'en nrayag rok, ma ba'aram be' ni yugu reb e ban'en e rayag rok.

⁸ Chiney e ba'aray e thin ni nggog ngak e pi'in ndawor ra uned ko mabgol nge pi'in ni ppin nike yim' figirngirad ni nge lungug: kabfel' ni ngu'um pired ndab mu uned ko mabgol, ni bod gag. ⁹ Machane fa'anra dabkiyag ni ngam k'adedan'med, me ere mu uned ko mabgol — ya kabfel' ni nga ni mabgol ko bin ni ngu'u nim' ni bochan e ngan par.

¹⁰ Ba'aray bbugithin ni fan ngak e pi'in kar uned ko mabgol, ni gathi thin rog ya thin rok Somol nike ga'ar: be' ni bpin nike mabgol e thangri dabi chuw rok e pumo'on rok; ¹¹ ma fa'anra rin', ma thangri par ndabki un ko mabgol fa reb e nge sul ngak figirngin nge fel' thilrow; ma be' ni pumo'on nike mabgol e thangri dabi n'ag leengin.

¹² Ma boch e girdi' e nggog ngorad (ni gag e gu be leamnag, machane gathi Somol e yib rok) ni be lungug: fa'anra bay be' nib mo'on ni ir reb i girdi'en Kristus ni bay leengin nde mich Kristus u wan', ma kabfel' u wan' fare pin ni ngu'ur pirew ni yow mabgol, ma thangri dabi n'ag fare pumo'on fare pin.

¹³ Ma fa'anra bay be' ni bpin ni ir reb i girdi'en Kristus ni bay figirngin nde mich Kristus u wan', ma kabfel' u wan' fare mo'on ni ngu'ur pirew ni yow mabgol, ma thangri dabi chuw fare pin rok fare mo'on. ¹⁴ Ya fare mo'on nde mich Kristus u wan' ni figirngin fare pin e ke yib rogorow Got ni bochan e kar ta'ab girdi'gow leengin, ma be' ni bpin nde mich Kristus u wan' ni leengin be' nib mo'on nike mich Kristus u wan' e ke yib rogorow Got ni bochan e kar ta'ab girdi'gow fare mo'on ni figirngin ni ir reb i girdi'en Kristus. Ya fa'anra dabi aray rogon, mra par fakrow ni bod pifak e pi'in ndar nanged Got; machane rogorad ni yad be par e chiney e bay rogorad Got.

¹⁵ Machane fa'anra finey e arorow nde mich Kristus u wan' ni nge chuw rok e arorow nike mang reb i girdi'en Kristus ma fa'anem nike mang girdi'en Kristus e nge pag fa'anem nge yan. Ya ra yodorom ma fa'anem ni girdi'en Kristus ko fa gali yabgol ndemturug ko en ni figirngiy ara en ni leengiy e rayag

ni nge pag fa'anem nge yan; ya Got e ke piningmed ni ngam pired u fithik' e gapas. ¹⁶ I gur e en ni girdi'en Kristus gur ma leengiy gur, ke di'in ma ka mu nang ndabiyag ni ngam thapeg figirngim ngak Kristus? Ara ke di'in ma ka mu nang i gur e cha' ni kam mang girdi'en Kristus ma figirngiy gur ndabkiyag ni ngam thapeg le'engim ngak Kristus?

Mpired nrogon ni piningmed Got

¹⁷ Ra be' ma ngi i ngongol i yan nrogon e re mit i ngongol ni ir e rayag rok ni Got e ke pi' ngak, ma nge par ni karogon me taw e thin rok Got ngak. Ireray e n'en ni ngan fol riy ni gu be machibnag u gubin e galesiya i yan. ¹⁸ Fa'anra bay be' ni ka ni mu' i maad'ad ngak me taw e thin rok Got ngak, me fol ko fare thin rok Got ma dabi guy rogon ni nge chuweg aban rok; ma fa'anra bay be' ndawor ni maad'ad ngak me taw e thin rok Got ngak, me fol ko fare thin rok Got ma dabi guy rogon ni ngan maad'ad ngak. ¹⁹ Ya dariy ban'en nrogon ni fa'anra kan maad'ad ngom fa dawor. N'en ni bay fan e ngan fol ko tin ke yog Got ni ngan rin'. ²⁰ Ra be' ma nge par ni karogon ko ngiyal' ni taw e thin rok Got ngak me fol riy. ²¹ I taw e thin rok Got ngom me gur reb e sib fa? Dabi magafan'um ngay; machane fa'anra mu guy nike bung rogom ni nge dab kum mang reb e sib ni aram e gur e ke mil fam ngom, ma ga rin'. ²² Ya en nib sib nike taw e thin rok Somol ngak e Somol e ke pithig fa'anem ko denen kemang reb e girdi' rok; ere ku aram rogon ni be' ni ir e mmil fan ir ngak me taw e thin rok Kristus ngak e kemang sib rok Kristus. ²³ Ya Got e ke chuwiymed nib tolang puluwmed nike pi'; ere dab kum manged e sib rok e girdi'. ²⁴ Pi walageg, ra be' ma ngi i par rok Got ni bod rogon ni immoy ko ngiyal' ni taw e thin rok Got ngak.

De'er u murung'agen e pi'in ndawori mabgol nge pi'in ke yim' figirngirad

²⁵ Nggu weliy murung'agen e pi'in ndawor ra uned ko mabgol ni nge lungug: dariy bbugithin nike yib rok Somol ngog ni nggu weliy ni murung'agen e pi cha'ney, machane nggog e tin gu be finey, ya gag be' nike runguyeg Somol mrayag ni ngan pagan'uy ngog.

²⁶ Rogon ni gu be leamnag e gafgow ni yibe tay e chiney e wun'ug e kabfel' ni nge par be' nib mo'on ni karogon. ²⁷ Bay le'engim fa? Ere dab mu guy rogon ni ngam n'ag. Dawor mu'un ko mabgol? Ere dab mu gay reb e bpin ni ngam le'ay. ²⁸ Machane fa'anra mu'un ko mabgol ma dawor mu ngongliy ba denen; ma fa'anra un reb e bpin nib muchugbil ko mabgol ma dawori ngongliy ba denen. Machane gu be finey ni nge siy

mpir'eged e gafgow ni be pir'eg e pi'in nib mabgol ni gubin e rran.

²⁹ Pi walageg, ba'aray e n'en ni gu be yog: daki yo'or e tayim nike magey, chiney i yan ngam'on e pumo'on ni kar mabgolgad e ngar pired ni gowa dawor ra mabgolgad; ³⁰ pi'in yad be yor e ngar pired ni susun e dawori kireban'rad; ma pi'in yad be minmin e ngar pired ni susun e dawori felfelan'rad; ma pi'in yad ra chu'iy ban'en e ngar pired ni susun e dawori milfan ngorad e n'en ni kar chu'iyed; ³¹ pi'in yad be ngongliy e tin nu fayleng ban'en e ngar pired ni dabi mangir e nge m'on u wun'rad. Ya re fayleng ney ni bod rogon e chiney ni bay e dabi par, ya bayi chuw.

³² Gub adag ndab i magafan'med. Be' nib mo'on ndawori un ko mabgol e be tiyan' ko maruwel rok Somol, ya be guy rogon ni ngi i fel' u wan' Somol: ³³ machane be' nib mo'on nike mabgol e be tiyan' ko tin nu fayleng ban'en, ya ba'adag ni nge yan ngan' leengin, ³⁴ ere ruw yang ni yibe tangernag ngay. Be' ni bpin nib muchugbil ara be' ni bpin ndawori nang e pumo'on e be tiyan' ko maruwel rok Somol, ya ba'adag ni nge pi' ir nge laniyan' ngak Somol; machane be' ni bpin nike mabgol e be tiyan' ko tin nu fayleng ban'en, ya ba'adag ni ngi i yan ngan' figirngin.

³⁵ Gu be yog e re bugithin ney, ya gub adag ni nggu ayuwegmed. Gathi gu be guy rogon ni nggu yororiymed. Ya gub adag ni ngam rin'ed e tin nib mat'aw ma bfel', mi gimed pi'med ni polo' ko maruwel rok Somol nike puf rogomed.

³⁶ Ra bay l'agruw ni' ni kan duwgiliy ni ngar mabgolgow miyow duwgiliy ndab kur mabgolgow, ma aram e ba'aray rogon: fa'anra be finey fare mo'on nde fel' ngak fare pin ni aram rogon, ara ri ba'adag fare mo'on fare pin ma be finey ni susun e ngar mabgolgow, me ere ngar mabgolgow nge yan i aw ngarogon ni ba'adag, ya dariy ban'en nib denen riy. ³⁷ Machane fa'an danir gel nigey ngak be' nib mo'on ni nge par ni dabi un ko mabgol, ma ke duwgiliy u wan' ni dabi un ko mabgol,* ma be thamiy rok nrayag rok ma ke mu' i duwgiliy u wan' e n'en ni nge rin' me ere bfel' ndab ra mabgolgow fare pin.† ³⁸ Ya re mo'on nra le'ay e re pin ni kanog ni ngar mabgolgow e bfel' e n'en nike rin', machane cha' nde le'ay e re pin ni kanog ni ngar mabgolgow e kabfel' e n'en nike rin'.

³⁹ Be' ni bpin nib mabgol e gathi ir e mmil fan ir ngak u n'umngin i nap'an ni kabfos figirngin; machane fa'anra yim' figirngin, ma aram e ke puf rogon ni nge figirngiy e re mo'on ni ir e ba'adag; machane thangri aw nrogon e mabgol nma

* 7:37 dabi un ko mabgol; ara dabi pag fak ni bpin nge mabgol. † 7:37 mabgolgow fare pin; ara nge pag fare pin nge mabgol.

tay e pi'in girdi'en Kristus. ⁴⁰ Machane kabfel' rogon nra par nib muchugbil. Ireray rogon e leam rog, ma gu be finey ni ku er rogog ni bay fare Kan ni Thothup rok Got rog.

8

De'er u murung'agen e ggan nni pi' ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay

¹ Nggu wan nga murung'agen e ggan nni pi' ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay.

Bmuduwgil nriyul' ni "gadam gubin ma ba tamilangan'dad u murung'agen," ni bod ni kanog. Machane mit i tamilangan' nem e ma gelnag e ufanthin ko girdi'; machane rogon ni nge be' me t'uf be' rok e ra yib wenegan ni bfel'. ² En nra finey ni manang ban'en e rib muduwgil nde nang ni bod rogon nsusun e nge nang. ³ Machane en nib t'uf Got rok e manang Got fa'anem.

⁴ Ere nggog murung'agen e ggan nni pi' ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay ni nge lungug: gadad manang ni ba liyos e pow u ban'en ni gathi riylul' ni bay; ya gadad manang nri ta'reb e Got ni bay. ⁵ Yugu ra bay boch ban'en u tharmiy ngu but' ni kanog e "got" ngorad, ni yugu ra bay e pin'em ni pire' ni kanog e "pi got" ngay nge "pi somol," ⁶ machane gadad e ri ta'reb e Got rodad ni bay, ni ir e Chitamangiy, me ir e sunumiy urngin ban'en, me ir e gadad be par ni fan ngak; ma ta'reb e Somol ni bay, ni aram Jesus Kristus, ni pa' e sunumiy Got urngin ban'en ngay, me ir e be ta'dad ni gadad ba fos.

⁷ Machane gathi gubin e girdi' ni yad manang e re bugithin nib riylul' ney. Bay boch e girdi' ni kari mecham rorad e liyos, nma meybil boch e girdi' ngay nge ngongol ni yima rin' ngak e liyos ke yan i mada' ko bin daba' e rran ni fa'an yad ra kay e ggan nni pi' ko liyos, ma yad be finey ni ggan rok e liyos; ya kab me'waer lanin'rad ma yad be finey nike alit nagrad fare ggan. ⁸ Machane gathi ggan e ra chugur nagdad ngak Got; ere dariy ban'en nra mul rodad ni fa'anra dab da ked e re ggan nem, fa reb e mun ban'en ngodad ni fa'anra da ked e re ggan nem.

⁹ Machane ngam ayuwgad, ya yugu aram rogon ni gimed manang ni gimed ra kay e re ggan nem ma dariy rogon, machane ngam leam niged, ya ri mu ked mi gimed pingeg e pi'in kab me'waer e michan' rorad ngak Kristus ngar mulgad nga fithik' e denen. ¹⁰ Ya fa'anra be tamdag be' ni nge kay, me guyem gur be' nib "tamilangan'um" riy ni ga be un ko abich u lan e Tempel rok ba liyos, ma gathi ra finey ni ku errogon ir nrayag ni nge kay e ggan nni pi' ngak e liyos? ¹¹ Ma aram e fa'anem ni kab waer e michan' rok ngak Jesus, ni fa'anem nike mang walagem u daken Kristus, ni yim' Kristus u kuruth

ni bochan, e bayi malog ni bochan e ba “tamilangan’um”!
¹² Ireray rogon ma aram e ga be denen nib togopluw ngak Kristus ni fan e ga be denen nib togopluw ngak pi girdi’en Kristus ni aram pi walagem, ma ga be maad’adnag lanin’rad ni kab me’waer. ¹³ Fa’anra ggan e ra pingeg walageg nge denen, ma gathi ku ra gu longuy e ufin bayay, ni fan e nge dab gu pingeg walageg nge mul nga fithik’ e denen.

9

Mat’awun nge maruwel rok be’ ni apostel

¹ Gathi gag be’ nib mil fag ngog? Ma gathi gag reb e apostel? Ma gathi kug guy Jesus ni Somol rodad? Ma gathi gimed wenegan e maruwel rog ni fan ngak Somol? ² Yugu ra dabi ta’boch e girdi’ ni gag reb e apostel, ma gimed e gimed ra tay ni gag reb e apostel! Ya ngongol romed nrogon girdi’en Somol e be micheg ni gag reb e apostel.

³ Fa’anra thibthib nige e girdi’, ma ba’aray rogon ni gu ma ayuwegnag nma lungug: ⁴ Gur dariy mat’wug ni ngan pi’ e ggan nge garbod ngog ni bochan e maruwel ni gu be tay? ⁵ Gur dariy mat’wug nrayag ni gu rin’ e tin be rin’ e tin kabay e apostel, nge fapi pumo’on ni walagen Somol, nge Peter, ni aram e nggu fek be’ ni le’engig ni girdi’en Kristus ngi i un ngog i yan ko milekag? ⁶ Fa kemus ni go’ Barnabas nge gag e nggu muruwliyew e salpiy ni fan ko par romow? ⁷ Mini’ e cha’ ni ka’a yigi rung’ag murung’agen ba salthaw ni ir e be pi’ puluwon e tin nge yag ngak? Ara be’ ni be woldug nde unum e *grape* ko *grape* rok nike yung? Ara be’ ni ir e be gafaliy e saf nde fek e milik ko saf rok nge unum?

⁸ Gathi kemus ni pin’ey ni yibe rin’ ni gubin e rran e ir e rayag ni gu dag riy ngomed, ya ku ireray e n’en ni be yog e Motochiyel. ⁹ Gadad be be’eg u lan e Motochiyel rok Moses ni be ga’ar e Motochiyel, “Dab ni m’ag l’ugun e garbaw ko ngiyal’ ni be yot’yot’ wom’ngin e woldug ni yima ngongliy e flowa riy ni aram e be gunugunuy.” Gur i leamnag Got e garbaw? ¹⁰ Fa gathi gadad e be yip’ fadad nnap’an ni yog e re bugithin ney? Bmuduwigil nni yoloy e re bugithin ney ni fan ngodad! Ya en ni be gi’ e milay’ nge en ni be t’ar wom’ngin fare woldug nike el e susun e ra bagayow ma be ngongliy e maruwel rok ni be finey ni ngan pi’ e birok’ e f’oth ko fare gi woldug. ¹¹ Kug weregew e awoch nga fithik’med ni aram fare thin rok Got. Gur yugu ra gel e gafgow ngomed ni fa’an gamow ra fek romed e tin bay fan ngomow ban’en? ¹² Fa’anra bay mat’wun boch e girdi’ ni ngam rin’ed e ren’ey ngorad, me ere gathi gamow e bay mat’awmow ni ka ba ga’ ngorad?

Machane dawor gu maruwelgow ko ren'en ni mat'awmow ney. Ya kug kadan'gow u gubin ban'en ni bochan e nge dab gu tew ban'en nra magawonnag e girdi' ngalan kanawo'en fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Kristus. ¹³ Ri gimed manang ni pi'in yad ma maruwel u Tempel e yad ma fek garad u Tempel, ma pi'in yad ma pi e pi maligach u daken e altar e yad ma fek e birorad e f'oth ko fapi maligach. ¹⁴ Ma ku aram rogon nike yog Somol ni pi'in yad be machibnag ko girdi' fare Thin Ni Bfel' e ngar feked riy e tin ni nge yag ngorad ni fan ko par rorad.

¹⁵ Machane dawor gu maruwel nga reb e pin'en ni mat'wug ney, ara gu be yoloy e re bugithin ney e chiney ni fan e ngan pi' ngog e pin'en ni mat'wug nem ni nge yib fan ngog. Ku gub adag ni gu ra yim'! Dariy be' ni nge n'ag fan mat'wug ni bay nrayag ni gu weliy murung'ageg! ¹⁶ Dariy mat'wug ni nggu uf ni bochan e gu be machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel'. Ya bbugithin nike yog Got ngog ni nggu rin'. Fa'an mang e da gu machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ma ri gu ra gafgow! ¹⁷ Fa'an mang e gu be muruwliy e re maruwel ney ni gag e gu leamnag ni nggu muruwliy, me ere rayag ni gu leamnag ni ngan pi' puluwog riy; machane bochan e gu be ngongliy ni bochan e ri maruwel rog nike pi' Got ngog ni nggu rin', ma aram fan ni nggu muruwliy nib maruwel ni ka ni pi' ngog. ¹⁸ Mang puluwog ni be yib riy ngog? Felfelan' ni be yib riy ngog ni bochan e gu be machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ndariy puluwon ni yad be pi' ngog, ma mat'wug ni bay ni nga ni pi' puluwog ni bochan e gu be wereg fare Thin Ni Bfel' e dagur yog.

¹⁹ I gag e mmil fag ngog, ni gathi gag e sib rok be'; machane kug teg ni gag e sib rok urngin e girdi' ni fan e nge yag ni gu thapeg ngak Kristus urngin e pi'in nrayag rog. ²⁰ Nap'an ni gu be maruwel u fithik' piyu Israel e gu par ni gu bod be' u Israel ni fan e nggu yag nagraad ngak Kristus; ni yugu aram rogon ndagur par u tan e Motochiel rok Moses, machane ug par ni bod rogon ni gu bay u tan ko ngiyal' ni ba'aram ni gu be maruwel u fithik' e pi'in yad bay u tan e re Motochiel nem, ni bochan e nggu yag nagraad ngak Kristus. ²¹ Ere ku aram rogon ni ngiyal' ni gu bay rok e pi'in gathi yad piyu Israel e gu be par ni gu bod bagayad, ni gu bay u wuru' e Motochiel rok piyu Israel, ni bochan e nggu yagnag e pi'in gathi yad piyu Israel ngak Kristus. Ren'ey e gathi aram e dagur fol ko motochiel rok Got, ya gag e riyul' ni gu bay u tan e motochiel rok Kristus. ²² Ma fa'anra gu be par u fithik' e pi'in nib me'waer mu gu me'waer nigeg, ni fan e nggu yag nagraad ngak Kristus. Ere kug mang urngin mit e girdi' ngak urngin mit e girdi', ni

fan e nggu yagnag boch i yad ngak Kristus u rogon e re mit i kanawo' nrayag riy.

²³ Urngin e pin'ey ni gu be rin' e yigo' fan ko fare Thin Ni Bfel', ma fan e ngki fel' rogog ko birog e f'oth ni bay riy. ²⁴ Ri gimed manang ni yira tay reb e sagreng ko mil ma urngin fapi girdi' nra milgad e ri ta'ab bagayad e rayag puluwon ngak. Ere mmilgad ni aram rogon nge yag puluwon ngomed. ²⁵ Ra be' ni be fol gosgos ma be fol ko motochiel ko fare gosgos ni be rin'; ni be rin' ni aram rogon ni fan e nge yag nte'eliyawnag nga ba te'eliyaw ni gathi bayi par ni dabi kireb; machane gadad e gadad be rin' ni fan nga reb e te'eliyaw nra par ni dariy n'umngin nap'an. ²⁶ Aram fan ni gu be mil i yan nib k'iy kanawo'eg ko gin ngan mus riy; aram fan ni gu bod be' ni girdi'en e tug nder adbey e tug rok. ²⁷ Kug gel nag dowag ko tug ni be aw ngay ke yan i par ni be fol rog, ni fan e nge dab nn'igeg u tomuren ni kug pining boch e girdi' ni ngar uned ko re gosgos nem.

10

Ngan ayuw ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, gub adag ni nge dab mpaged talin e n'en ni rin' e pi chitamangidad ni ur uned ngak Moses. Yad gubin ni fa gi manileng e i ayuwegrad rok e pi to'ogor rorad, ma yad gubin nranod u lan fare gi day nga baraba' nde boch ban'en rorad, ni fare gi day ni *Red Sea* fithingan. ² Re gi manileng nem nge re gi day nem e yad gubin ntawfe nagraad ngay, ni aram e kar manged girdi'en Moses. ³ Yad gubin nra ked fare ggan ni yib u pa' Got, ⁴ ma yad gubin nra unumed fare ran ni yib ko fare war ni pi' Got ni fa'an i un ngorad i yan, nre war nem e aram Kristus. ⁵ Machane yugu aram rogon ma oren i yad e dar fel'gad u wan' Got, ma aram fan ni ur m'ad nge wear dowrad u daken e ted i yan.

⁶ Urngin e pin'ey ni be fil ngodad, ma be ning chiylen ngodad ndab ud m'ad ni bochan e tin nib kireb ban'en, ni bod yad, ⁷ ara ud ted fan ma gadad be meybil ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay ni bod e n'en ni i rin' boch i yad. Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Pi girdi' nem e ra pired nga but' ngar abichgad miyad garbod, miyad sak'iy ni ngar churu'gad." ⁸ Thingar dab da ngongliyed e ngongol ko darngal ni bod ni i rin' boch i yad, ma rliw' nge dalip i biyu' i yad e yim' u lan ta'reb e rran. ⁹ Ere thingar dab da sikeng niked rogon e k'adan' rok Somol* ni bod rogon e n'en ni rin' boch i yad — me li'rad e porchoyog ngarm'ad. ¹⁰ Ma thingar

* **10:9** Somol; boch e babyor e bay riy ni Kristus.

dab um gun'gun'gad ni bod e n'en ni i rin' boch i yad — me li'rad fare engel, ni engel ko yam' ngarm'ad.

¹¹ Urngin e pin'ey ni yib ngorad ni fan e nge fil e tin kabay e girdi' ban'en riy, ma kan yoloy nga babyor ni nge mang ba ning chiylen ngodad. Ya gadad be par u ba ngiyal' nike chugur ni nge taw ko tungun.

¹² En nra finey nike par nike muduwgil e nge ayuw ya ri mul. ¹³ Urngin e n'en nma waliy e girdi' nge denen nike yib ngomed e ireyer e mit i n'en ni ka ma yib ngak e girdi'. Ya Got e dabi thiliyeg e tin ke yog nra rin' ngodad, ma dabiyaq ni nge pagmed nge yib ngomed e pin'en nma waliy e girdi' nge denen nge pag rogon ndabkiyag romed ni ngam taleged gimed riy; machane re ngiyal' i n'em e ra pi' gelngimed ngam k'adedan'med riy, ni aram e ke pi' e kanawo' ngomed ni ngambad riy nga wuru' e pin'em.

¹⁴ Ere pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, mpired u orel ko tayfan nge meybil ni yibe tay ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay. ¹⁵ Gu be non ngomed nrogon ni yima non ngak e girdi' nib gonop; mu leam niged e tin kugog. ¹⁶ Fare kap nma fel' rogodad riy ni ir e gadad ma pining e magaer riy ngak Got: gathi ra bagadad ma be fek e f'oth rok u racha'en Kristus ko ngiyal' ni kad unumed ban'en ko re kap nem? Ma fare flowa ni gadad be t'ar: gathi ra bagadad ma be fek e f'oth rok u downgin Kristus ko ngiyal' ni gadad ra kay fare flowa? ¹⁷ Ya ta'reb e flowa ni bay, ma gadad gubin ni aray fadad yo'or e gadad ta'ab dowef; ya gadad gubin ni gadad be fek e f'oth rodad u ta'ab flowa.

¹⁸ Mu tafinay niged piyu Israel: pi arorad nma longuy e gamanman nni pi' ni maligach e yad be un ko pigpig ngak Got u altar. ¹⁹ Mang e gu be yip' fan ko ren'ey? Aram e gu be yip' fan ni reb e liyos nma meybil boch e girdi' ngay ara ggan ni ka ni pi' ni maligach ngak e bay fan fa danga'? ²⁰ Danga'! N'en ni gu be yog e aram e n'en ni ka ni pi' ni maligach u daken e altar rok e pi'in ndar nanged Got e ka ni pi' ngak e pi mo'onyan', ma gathi ngak Got. Ma dabug ni ngam manged e pi mo'onyan' ngabang. ²¹ Dabiyaq ni ngam unumed ban'en ko kap rok Somol mikigimed unum ban'en ko kap rok e pi mo'onyan'; dabiyaq ni ngam abichgad u tebel rok Somol mikigimed abich u tebel rok e pi mo'onyan'. ²² Fa gadad ba'adag ni ngad k'aringed e damumuwa ngak Somol? Gimed be leamnag ma gadad ba gel ngak?

²³ "Urngin ban'en nrayag ni ngad rin'ed," aray rogon ni kanog. Er rogon, machane gathi urngin ban'en ma bfel'. "Urngin ban'en nrayag ni ngad rin'ed" — machane gathi urngin ban'en ma bfel' ngodad. ²⁴ Ra be' ma gathi go ir e ngi i

tafinaynag e tin ni bfel' ngak, ya ngki tafinaynag e tin ni bfel' ngak boch e girdi'.

²⁵ Demturug e ufin ni ka ni pi' nchuway' ko market ni yima pi' e ufin ngay mrayag ni ngam ked, ndab mfithed murung'agen ni fan e be magawon lanin'med ngay. ²⁶ Ya babyor nib thothup e be ga'ar, "Fayleng nge urngin ban'en ni bay riy e mmil suwon ngak Somol."

²⁷ Fa'anra piningmed be' nde mich Got u wan' ni ngam uned ngak ko abich mi gimed turguy ni ngam marod, ma ngam ked e tin kan tay nga p'eowchemed ndab mfithed murung'agen ni bochan lanin'uy. ²⁸ Machane fa'anra ga'ar be' ngomed, "Pi ggan ney e ggan nni pi' ni maligach ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay," me siy mu ked e re ggan nem, ni fan ngak e cha' ni ir e keyog ngomed ni aram rogon, nge fan nga lanin'uy — ²⁹ ni gathi fan nga lanin'med, ya fan nga laniyan' fa'anem.

Ere bayi fith be' ni ga'ar, "Mangfan ni puf rogog ni nggu rin' e tin ni nggu rin', machane dabiyag ni fan nga laniyan' be'?" ³⁰ Fa'anra gu pining e magaer ngak Got ko ggan rog, ma mangfan ni nge thibthib nigeg be' u murung'agen e ggan ni kug pining e magaer riy ngak Got?"

³¹ Demturug e n'en ni gimed ra rin', ndemturug ko ngam abichgad ara ngam garbodgad, ma urngin ni ngam rin'ed ni fan e nganog e sorok riy ngak Got. ³² Um ngongolgad ni gimed be guy rogon ndab mu magawon niged laniyan' e girdi' nu Israel, ara pi'in gathi yad piyu Israel, ara girdi'en e galesiya rok Got. ³³ Kemus ni ngam ngongolgad ni bod gag, ni gu be guy rogon gu be yan nga laniyan' urngin e girdi' u gubin e ngongol ni gu be rin', ni gathi gag e gu be leam nigeg, ya gu be leamnag urngin e girdi' ni nge yag nra thapgad ngak Kristus.

11

¹ Ere um folwokgad rog, ni bod rogon ni gu be folwok rok Kristus.

Upunguy lolugey u ngal'an e meybil

² Kugog e sorok ngomed ni bochan e gubin ngiyal' ni gu bay u wun'med ma gimed be fol ko pin'en ni ug machibnag ngomed. ³ Machane gub adag ni ngam nanged fan ni Kristus e ir e lolugen urngin e pumo'on, ma pumo'on e ir lolugen leengin, mi Got e lolugen Kristus. ⁴ Re mo'on nra meybil ara machibnag e thin rok Got ngak e girdi' u fithik' girdi'en Kristus nike mu'ulung nike upunguy lolugen e be n'ag fan Kristus. ⁵ Ma re pin nra meybil ara machibnag e thin rok Got ngak girdi'en Kristus nike mu'ulung ndariy ban'en nike upunguy nga lolugen e be n'ag fan figirngin; ya dariy ban'en

nib thil rok nge be' ni bpin ni kan puy piyan lolugen kem'ay. ⁶ Fa'anra dabi upunguy fare pin lolugen ma kabfel' nra th'ab piyan lolugen nge m'ay. Ma bochan e ra tamra' be' ni bpin ngay ni ngan th'ab piyan lolugen nge m'ay ara nth'ab nge ngoch, ma aram fan ni susun e nge upunguy lolugen. ⁷ Ma be' nib mo'on e dariyfan ni nge upunguy lolugen, ya be m'ug rok rarogon Got nge fel'ngin Got nike af ngak. Machane ppin e be m'ug rok fel'ngin e pumo'on nike af ngak; ⁸ ya pumo'on e gathi nsunumeg rok e ppin, ya ppin e nsunumeg, rok e pumo'on; ⁹ ma gathi nsunumeg e pumo'on ni fan ngak e ppin, ya ppin e nsunumeg ni fan ngak e pumo'on. ¹⁰ Bochan e pi engel ma aram fan ni nge reb e bpin me upunguy lolugen nge dag ni bay u tan pa' figirngin. ¹¹ Machane ra gadad be par rok Somol, ma ppin e gathi be par ndariyfan e pumo'on ngak, ma pumo'on e gathi dariyfan e ppin ngak. ¹² Ya ppin e nsunumeg rok e pumo'on, ma ku aram rogon ni ppin e be gargeleg e pumo'on; ma urngin ban'en ni Got e yib rok.

¹³ Mu tafinay nixed: bmat'aw ni nge meybil be' ni bpin ngak Got u lan e mu'ulung rok girdi'en Kristus ndariy ban'en nike upunguy nga lolugen? ¹⁴ Rogon lanin'med e be yog ngomed ni piyan lolugen be' nib mo'on nike n'uw e ke darifannag fa'anem, ¹⁵ machane ban'en ni gamgon e ppin. Piyan lolugen nib n'uw e ka ni pi' ngak ni nge mang upong u lolugen. ¹⁶ Machane fa'anra der fel' u wan' be' ni ba'adag ni ngan lu'ag murung'agen, ma tin ni nggog e gamow nge pi galesiya rok Got i yan e dakuriy yugu reb e yalen ngabang nma rin' ulungen girdi'en Kristus ko ngiyal' ni yibe meybil ngak Got.

Abich ni blayal' rok Somol

(Matthew 26:26–29; Mark 14:22–25; Luke 22:14–20)

¹⁷ Machane pin'en ni ba'aray e der ta'reb lanin'ug riy ngomed; ya pi mu'ulung ni gimed be tay girdi'en e galesiya romed e bo'or e kireb ni be yib riy ko tin ni bfel'. ¹⁸ Bin som'on e kanog ngog nike yu raba' girdi'en e galesiya romed yad be togopluw ngorad; ma re bugithin ney e gu be finey ni bochi yang riy e riyul'. ¹⁹ (Bmuduwigil nthingar mu yuraba'gad u fithik'med, nge yag ni gagiyel e pi'in nib mat'aw.) ²⁰ Fa'anra mmu'ulunggad ma gathi kam mu'ulunggad ni fan ko abich ni blayal' rok Somol. ²¹ Ya gimed ra abich mra bigimed me kay e tirok' e ggan, me par boch i gimed ndawori fos ma boch i gimed e ke garbod ke pag rogon ke chingnag. ²² Gur ra bigimed ma dariy e tabinaw rok nra kay ban'en riy me garbod riy? Fa gimed ba'adag ni ngam darifan nixed e galesiya rok Got mi gimed tamra'nag e pi'in ndariy ban'en rorad? Mang e gimed be finey ni bay gog ngomed u murung'agen e re

bugithin ney? Gur nggog e fel' ngomed riy? Bmuduwigil ndab gog e fel' ngomed riy!

²³ Ya tin kug weliy ngomed e yag ngog rok Somol ni fa'ani lungug: ye Somol Jesus, ko re neap' nni yagnag, e fek e flowa, ²⁴ nge pining e magaer riy ngak Got, me t'ar me ga'ar, "Ireray dowag ni fan ngomed. Um rin'ed ni aray rogon ngi i pugurag ngomed." ²⁵ Ma ku aram rogon ni fek fare kap u tomuren e abich ni blayal' me ga'ar, "Re kap ney e bin nib be'ech e m'ag u thilin Got nge girdi', ni racha'eg e bayi micheg. Ngial' ni gimed ra unum e n'en ni bay riy e ngam rin'ed ni nge pugurag ngomed."

²⁶ Ya ngu'um weliyed murung'agen e yam' ni tay Somol ko ngial' ni gimed ra kay e re flowa ney mi gimed unum e n'en ni bay ko re kap ney nge yan i mada' ko ngial' ni bayi sul Somol riy. ²⁷ Aram fan ni fa'anra kay be' e flowa rok Somol ara unum e n'en ni bay u kap rok ndariyfan u wan', ma aram e ke denen, ya ke darifannag downgin nge racha'en Somol. ²⁸ Aram fan nra be' ma nge fith ir u laniyan', nge mu' mfini kay fare flowa me unum e n'en ni bay ko fare kap. ²⁹ Ya fa'anra kay e re flowa nem me unum e n'en ni bay ko fare kap nder leamnag downgin Somol nge fan, ma aram e ke girengiy e gechig nga daken ni fan e ke kay e re flowa nem ma ke unum e n'en ni bay ko fare kap. ³⁰ Aram fan ni bo'or i gimed e ke m'ar ke me'waer, ma boch e ke yim'. ³¹ Ma fa'anra bagadad me fith ir ko som'on, ma dabiyaq ni nge yib e gechig rok Got nga dakendad. ³² Machane be gechig nagdad Somol ni fan e nge dabi unegdad ngak e girdi' nu fayleng nge gechig nagdad.

³³ Ere pi walageg ni girdi'en Kristus, fa'anra mmu'ulunggad ni ngam ked e ggan rok Somol ma ngam son nigned gimed. ³⁴ Ma fa'anra ke yib e bilig ngak be', ma nge abich u tafen, nge dabi yib e gechig rok Got nga daken bigimed ko ngial' ni gimed ra mu'ulung. Ma tin ni kabay ban'en e bay fini gub ma gadad weliy murung'agen.

12

Tow'ath ni yib rok fare Kan Nthothup

¹ Nggu wan nga murung'agen e pi tow'ath nma pi' fare Kan Nthothup.

Pi walageg ni girdi'en Kristus, gub adag ni ngam nanged e tin nib riyul' ni murung'agen e pi tow'ath nem. ² Gimed manang ni ngial' ni ba'aram ndawor mu nanged Got riy e i gagiyeg nagmed e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ni bogi ban'en nib yam', ni gubin ngial' ma yad be fekmed nga wuru' e kanawo'. ³ Thingar mu nanged ndariy be' ni fare Kan Nthothup rok Got e be pow'iy nrayag ni nge ga'ar, "Dayigi

buch wa'athan Jesus!" ma dariy be' nrayag ni nge weliy ni nge ga'ar, "Jesus e Somol," ni fa'anra gathi fare Kan Nthothup e ke pow'iy keyog.

⁴ Bo'or mit e salap nma yag ngak e pi'in girdi'en Kristus, machane ta'ab Kan Nthothup e be yib rok. ⁵ Bo'or kanawo'en ni yima pigpig, machane ta'ab Somol e yibe pigpig ngak. ⁶ Ba thilthil rogon e tin nrayag rok be' nge be' ko pigpig, machane ta'ab Got e be pi' e salap ngak urngin e girdi' ni fan nga urngin e pigpig. ⁷ Ra be' ma kan pi' ngak e mich riy ni bay fare Kan Nthothup rok ni fan e nge yib fan ngak urngin e girdi'. ⁸ Kan Nthothup e bay n'en me pi' gelngin be' nge yag rok fa'anem ni nge fonownag e girdi' u fithik' e gonop, ma ku re Kan Nthothup nem e pi' gelngin yugu be' nge yag rok fa'anem ni nge tamilangnag fan e thin rok Got u wan' e girdi'. ⁹ Ma be' e ka re Kan Nthothup nem e ke pi' ngak e michan' rok ngak Kristus, ma be' e ke pi' gelngin ni nge golnag e liliy rok e girdi'. ¹⁰ Ma re Kan Nthothup nem e bay n'en me pi' gelngin be' nge yag ni ngongliy fa'anem e maang'ang; me pi' gelngin be' ni nge machibnag e thin rok Got ngak e girdi'; me pi' gelngin be' nge yag ni nang e tin ni yib rok fare Kan Nthothup nge tin ni gathi Kan Nthothup e yib rok. Me pi' gelngin be' nge yag ni welthin nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan; me pi' gelngin be' nge yag ni weliy fan e pi thin nem. ¹¹ Machane ta'ab Kan Nthothup e be rin' urngin e pin'ey; ra be' ma ba thil e bin nike pi' e tow'ath ngak nrogon nike finey.

Ta'reb e dowef ma pire' yang riy

¹² Yi Kristus e bod ta'ab dowef ni bo'or yu yang riy ni bay; ka ta'ab dowef, ni yugu aram rogon nib thilthil rogon urngin yang riy. ¹³ Ere aram rogodad ni gadad gubin, ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, nge pi sib nge pi'in yad e mmil farad ngorad ni kan tawfe nagdad kadmanged ta'ab dowef u daken ta'ab Kan ni Thothup, ma gadad gubin ni ta'ab Kan ni Thothup e kan pi' ngodad.

¹⁴ Ya dowef e gathi ta'ab yang i dowey e ni ngongliy ngay, machane ni ngongliy nga bo'or yang u dowey. ¹⁵ Fa'anra nge ga'ar reb e rifrif u ey, "Gathi gag bang u dowey, ni bochan e gathi gag reb i rifrif paay," ma gathi aram e ra tal ndab ki mang bang ko fare dowef. ¹⁶ Ma fa'anra ga'ar baraba' i teliy, "Gathi gag bangi dowey, ni bochan e gathi gag baraba' i lan owchey," ma gathi aram e ra tal ndab ki mang bang ko fare dowef. ¹⁷ Fa'an gomanga dowey ni polo' e ta'ab lan mit mra di'in me rung'ag ban'en? Ma fa'an gomanga kemus ni baraba' i teliy mra di'in me faray bon ban'en? ¹⁸ Machane aray rogon nra bangi dowey me Got e ke tay ko fare dowef nrogon ni finey. ¹⁹ Fa'an mang e dowey ni polo' e ta'ab yang u dowey

e ni ngongliy ngay ma dabi ngal' nib dowef! ²⁰ Ara' rogon ni bo'or yang ni bay riy, machane ta'ab dowef.

²¹ Ere dabiyaq ni nge ga'ar baraba' i owchey ngak ba rifrif u paay, "I gur e dariy fam ngog!" Ara rayag ni nge ga'ar lolugey ngak e gal rifrif u ey, "Dariy famew ngog!" ²² Gathi aray rogon; ya dabiyaq ni ngad pired ndariy e yungi n'en ni bay u dowdad ni gadad be finey nib me'waer, ²³ ma yungi n'en u dowey nib tomur u wun'dad e ireram e yu yang ni ir e gadad ma tiyan'dad ngay ngu'ud fal'eged rogon; ma yu yang u dowey nde fel' usun e ri yima ayuweg, ²⁴ ma danir rin' ngak e yu yang ni bfel' ya'an u dowdad. I Got e ke chamey dowdad ni aram rogon ni fan e nge gel i tayfan e yungi n'em u dowey nib tomur u wun'uy. ²⁵ Ere de yu raba' dowey, machane urngin yang nra bang ma ba thil ni yad be ayuweg yad. ²⁶ Fa'anra gafgow bang u dowey, ma urngin e yu yang ni kabay e yad ma un ngak ko gafgow; fa'anra nog e sorok ngak bang riy, ma urngin e yu yang ni kabay riy ni yad ra un ngak fa gi nem ko felfelan'.

²⁷ Ere gimed gubin ni gimed downgin Kristus, mra bigimed me ir bang riy. ²⁸ I Got e urngin e girdi' nra be' ma ke fek ke tay ko gin ntagil' ko galesiya ni ba'aray rogon: som'on e pi apostel, me migid e pi profet, me migid ma pi tamchib; me migid ma pi'in yad ma ngongliy e maang'ang, me migid ma pi'in ke pi' Got gelngirad ni ngar golniged e liliy, ara ngar ayuweged boch e girdi', ara ra pow'iyed yad, ara ra welthingad nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan. ²⁹ Gathi yad gubin ni apostel, ara pi profet, ara pi tamchib. Ma gathi yad gubin ni bay gelngirad nrayag ni ngar ngongliyed e maang'ang, ³⁰ fa ra golniged e liliy, fa ra welthingad nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan, fa reb e ra weliyed fan e pi thin nem. ³¹ Ere mm'oneged u wun'med e tin ni ka ba ga' fan e tow'ath nma pi' Got.

Machane bin th'abi fel' e kanawo' e ba'aray.

13

T'ufeg

¹ Fa'an mang e rayag ni gu non nthin ko girdi' nge thin ko pi engel, machane fa'anra de t'uf Got rog nge girdi', ma thin ni gu be weliy e kemus ni bod linga bangi wasey ni kan tining ngalang yibe pirdi'iy ara bel ni yibe chubeg. ² Ra ke pi' Got gelngig ni gub salap i machibnag e thin rok ngak e girdi', ma urngin ban'en ni gu manang fan, ma gu manang fan urngin e tin nde nang e girdi', ma gelngin nib michan'ug ngak Kristus e rayag ni chuweg e burey u tagil', machane fa'anra de t'uf Got rog nge girdi', ma dariy rogog. ³ Ra gu pi' urngin e tin ni

bay rog, ni mus nga downgig mu gu pi' nga ni urfiy machane fa'anra de t'uf Got rog nge girdi' ma dabi fel' rogog riy.

⁴ En nib t'uf Got rok nge girdi' e ba gumaen' ma ba gol; ma en nib t'uf Got rok nge girdi' e der ma awan', ma de uf, ma de tolngan'; ⁵ en nib t'uf Got rok nge girdi' e de kireb daken, ara kemus ni ir e ma leamnag ir, ara ba papey e damumuw ngak; ma en nib t'uf Got rok nge girdi' e der ma aw nga laniyan' e n'en nib kireb ni kan rin' ngak; ⁶ en nib t'uf Got rok nge girdi' e de fel' u wan' e ngongol nib kireb, machane ba felfelan' ko tin nib riyul'. ⁷ Be' nib t'uf Got rok nge girdi' e dabiya ni nge pag ir ndab ki michan', ma dabki pagan', ma dabki gumaen'.

⁸ Rogon ni gadad ba t'uf rok Got nge rogon nib t'uf Got rodad nge girdi' e ban'en nra par ndariy n'umngin nap'an. Bay e thin ni pi' fare Kan Nthothup ni nganog ngak e girdi', machane bay n'umngin i nap'an me tal; ma pi' Got gelngin boch e girdi' ni ngar salapgad ko welthin nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan, machane bayi tal; ma lloan' e bay, machane bayi m'ay. ⁹ Ya lloan' rodad ni pi' Got ngodad nib tow'ath nge thin ni pi' fare Kan Nthothup ni nganog ngak e girdi' e kemus ni bochi yang ko n'en ni bay ni pi' ngodad; ¹⁰ machane nap'an ni bayi taw e bin polo' ma bin bochi yang e bayi chuw.

¹¹ Ngial' ni ku gub bitir e welthin rog, nge lanin'ug, nge rogon e leam rog e rogon e tin nma rin' bbitir; ma chiney ni kug pi'ilal e dakuriy rogon ni ngug ngongol nrogon e bitir.

¹² N'en ni gadad be guy e chiney e bod ban'en ni gadad be guy nga thirek ni kab mathmath ya'an; machane bay fin da guyed nga owchedad. N'en ni gu manang e chiney e kemus ni bochi yang; machane ri bayi polo' nge yan i par ni bod rogon feni tamilangan' Got rog.

¹³ Ere dalip ban'en ni ba'aray nra par: ni aram e michan' ngak Kristus, nge pagan' ngak, nge rogon ni gadad ba t'uf rok Got nge rogon nib t'uf Got rodad nge girdi'; ma bin th'abi ga' ko pin'ey e rogon ni gadad ba t'uf rok Got nge rogon nib t'uf Got rodad nge girdi'.

14

Murung'agen boch e tow'ath nma pi' fare Kan Nthothup

¹ Ere mu guyed rogon nge t'uf Got romed nge girdi'. Mu nameged e tow'ath nma pi' e Kan Nthothup, ni ba ga' ni fare tow'ath nma ayuwegey ngan salap i machibnag e thin rok Got ngak e girdi'. ² En nma welthin nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan e gathi be welthin ngak e girdi', ya be welthin ngak Got, ya dariy be' ni be nang fan e n'en ni be yog. Ya be weliy e tin riyul' ndawor nnang ni fare Kan Nthothup e

ke pi' gelngin. ³ Machane cha' ni be weliy e thin rok Got e be welthin ngak e girdi', ni aram e be ayuwegrad, ma be pi' e athamgil nga lanin'rad, ma be fal'eg lanin'rad. ⁴ En ni be welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan e kemus ni ir e kefel' rogon riy, ma cha' ni be weliy e thin rok Got ngak e girdi' e be ayuweg e galesiya ni polo'.

⁵ Gub adag ni nge gimed gubin mi gimed welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan; machane ku gub adag ni nge gimed gubin me pi' e Kan Nthothup gelngimed ni aram e tow'ath ngomed nge yag ni um weliyed e thin rok Got ngak e girdi'. Ya en ni be weliy e thin rok Got ngak e girdi' e ka ba ga' fan ngak e en ni be welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan — kemus ni fa'anra bay be' e re ngiyal' i n'em nrayag ni nge weliy fan e n'en ni be yog fa'anem, ma aram e rayag ni nge fel' rogon girdi'en e galesiya riy ni urngin. ⁶ Ere fa'anra gub ngomed, pi walageg ni girdi'en Kristus, mra di'in me yib fag ngomed ni fa'anra gu welthin nthin nda mu nanged fan? Ri dariy bochu'uw nra yib fag riy ngomed, kemus ni fa'anra gu fek i yib ngomed e thin nike pi' Got ngog, ara boch e lloan', ara thin ni Kan Nthothup e ke pi' nga lanin'ug ni nggu pi' ngomed, ara nggu sukunagmed.

⁷ Mus nga tatelin e musik ndariy e yafos riy ni bod e ngal nge harp — ra di'in me nang be' e ton ni yibe thoy ara yibe chubeg riy ni fa'anra der yan i aw lingan ngarogon? ⁸ Ma fa'anra dabi thoy e en nma thoy e yabul nrogon ni nge thoy, me mini' e ra fal'eg rogon ni fan ko mael? ⁹ Ra aram rogon mra di'in me nang be' fan e n'en ni ga be weliy nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan? Ya fapi thin ni ga be yog e bayi m'ay nga fithik' e nifeng! ¹⁰ Bo'or e thin ko pi nam ni bay u roy u fayleng ni go' ba thilthil, machane dariy ta'reb ndab nnang fan. ¹¹ Machane fa'anra nnon nthin nu bang nda gu nang fan, ma en ni be yog fare thin e ra gu pirew ni ir e be' u bang me gag e gu be' u bang. ¹² Gimed be finey ni manga yigi yag e tow'ath ko Kan Nthothup ngomed, machane n'en ni ir e ba th'abi ga' fan nga urngin ban'en e thingar mu guyed rogon ngam maruwelgad ko pin'en ni ra ayuweg girdi'en e galesiya nge gel e michan' rorad ngak Kristus.

¹³ En nma welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan e thangri meybil ngan pi' ngak gelngin ni nge yag ni weliy fan e n'en ni be yog. ¹⁴ Ya fa'anra gu meybil ni aray rogon ma riyul' ni gu be meybil, machane dagur nang fan e n'en ni gu be yog. ¹⁵ Ere mang e nggu rin'? Bay gu rin' ni l'agruw, bay gu meybil nthin nda nnang fan, machane bay kug meybil ni yira nang fan; bay gon' e tang ko thin nda nnang fan, machane bay ku gon' e tang nthin ni yira nang fan. ¹⁶ Fa'anra mpining

e magaer ngak Got u ban'en nthin nda nnang fan e ga be yog, mra di'in me yog be' e "Amen", ni be' ni bay ko fare mu'ulung? Ya dabiya ni nge nang fan e n'en ni ga be yog. ¹⁷ Ni yugu ra bfel' rogon ni kam pining e magaer ngak Got, ma dabiya ni nge ayuweg fa'anem nge gel e michan' rok ngak Kristus.

¹⁸ Kug pining e magaer ngak Got ni bochan e pire' yay ni kug non nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan ko tin nike yog bigimed. ¹⁹ Machane u lan e mu'ulung rok girdi'en e galesiya e kabfel' u wun'ug ni nggog lal bugithin ni yira nang fan, ni fan e nggu sukulnag e tin ni bay e girdi', ko bin ni nggu weliy in i biyu' bugithin nda nnang fan.

²⁰ Pi walageg ni girdi'en Kristus, dab ku um leamgad ni bod e bitir; ngam boded e pi'in bitir ndar nanged rogon i ngongliy e kireb, machane ngam leamgad nrogon e pi'ilal. ²¹ Ya bay u lan e babyor nib thothup ni kan yoloy ni be ga'ar:

"Be ga'ar Somol: Bay gu non ngak e pi girdi' ney,

bay gu non ngorad u daken e girdi' nib thil e thin rorad, ngu dap'i l'ugun e girdi' nu bang,

machane yugu aram rogon ma dabi motoyil e girdi' rog ngog."

²² Ere gelngiy nib tow'ath nma pi' e Kan Nthothup ni ngan welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan e pow u gelngin Got ni fan ngak e pi'in nder mich Kristus u wun'rad, ma gathi fan ngak e pi'in ke mich Kristus u wunrad, machane gelngiy nib tow'ath nma pi' e Kan Nthothup ni fan e ngan machibnag e thin rok Got ngak e girdi' e pow rok Got ngak e pi'in ke mich Kristus u wun'rad, ma gathi pow rok Got ngak e pi'in nder mich Kristus u wunrad.

²³ Ere susun e errogon mi gimed mu'ulung girdi'en e galesiya ni urngin ma gimed gubin mi gimed tabab ko welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan, ma fa'anra yib yugu boch e girdi' ngomed ara girdi' ndawori mich Kristus u wun'rad, ma gathi yad ra yog ni kam aliliyad? ²⁴ Machane fa'anra gubin e girdi' ni yad be weliy e thin rok Got me yib be' nder mich Kristus u wan' ara yugu be' ngalan e mu'ulung, ma thin nra rung'ag e ra dag ngak e denen rok. Urngin e thin nra rung'ag e ra pufthinag ir riy u fithik' i laniyan', ²⁵ ma tin nib mith u fithik' i lanyan' e rayib i pes ngalan e tamilang, ma aram e ra siro' nge meybil ngak Got mra ga'ar, "Riyul' ni bay Got romed u roy!"

Yaram u lan e mu'ulung ko galesiya

²⁶ Pi walageg ni girdi'en Kristus, mang e gu be yip' fan? Gimed ra mu'ulung ni ngam rung'aged e thin rok Got mi gimed meybil mra be' ma ke fal'eg rogon nrayag ni nge pi' reb e tang ni machib, ma be' e nge fil e thin rok Got ngak e

girdi', ma be' e nge weliy e n'en nike pateg Got nga laniyan', ma be' e nge weliy e thin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan, ma be' e nge weliy murung'agen ngan nang fan e re thin nem. Ma urngin nthingari mang ba ayuw ngak girdi'en e galesiya. ²⁷ Ma fa'anra nge welthin be' nthin nda nnang fan, ma kemus ni l'agruw ni' ara dalip ni', ni nge mu' bagayad ko numon me tabab bagayad ngay, ma yugu be' e thangri weliy fan e n'en nike yog fa picha'. ²⁸ Ma fa'anra de moy be' u rom nrayag ni nge weliy fan e pi thin nem, me ere dariy bagayad ni nge non u lan e mu'ulung, machane kemus ni yigo'o ir nge Got. ²⁹ L'agruw ara dalip ni' ni bay e thin rok Got ni ngrogged, ma tin ni kabay e girdi' e ngar leam niged fan fapi thin nike weliy fa picha'. ³⁰ Machane fa'anra yib e thin rok Got ngan' be' nike un ko par nga but' u lan e mu'ulung, ma nge tal fa'anem ni be welthin. ³¹ Gimed gubin nrayag ni ngam weliyed e thin rok Got ni tata'abe', ni fan e nge urngin e girdi' miyad nang e thin rok Got me yib e athamgil nga lanin'rad. ³² Ma gelngiy nike pi' Got ni ngan machibnag e thin rok ngak e girdi', e cha' ni ir e nge machib e ir e ngi i gonopiy rogon; ³³ ya Got e gathi ke piningdad ni nge dab kud yaramgad, machane ngad pired ni gadad ba gapas.

Rogon urngin e galesiya rok girdi'en Got ³⁴ e pi'in ni ppin e ngar pired ni kar th'abed gulungrad u lan e mu'ulung ko galesiya i yan; ndab ra welthingad; ni bod rogon ni be yog e Motochiel rok piyu Israel, ma dab ra gagiyege niged e mu'ulung rok girdi'en e galesiya. ³⁵ Fa'anra yad ba'adag ni ngar nanged murung'agen ban'en, ma ngar fithed ngak e pi'in figirngirad u tabinaw. Ya ra welthin be' ni bpin u lan e mu'ulung rok girdi'en e galesiya me ir e be n'ag fan ir.

³⁶ Gur thin rok Got e gimed e yib romed? Fa go' gimed e yib ngomed? ³⁷ Fa'anra be finey be' ni ir e mol'og rok Got ara bay gelngin nib salap u ban'en ni aram e ba tow'ath ngak ni pi' fare Kan Nthothup, ma thangri nang ni n'en ni gu be yoloy nga babyor ni nge yib ngomed e Somol e keyog ni ngan rin'. ³⁸ Machane fa'anra dariyfan u wan' e pin'ey, me ere dab mu telmed ngak.

³⁹ Pi walageg, mu tiyan'med i weliy e thin rok Got ngak e girdi', machane dab mu taledged ndab kun welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan. ⁴⁰ Urngin ban'en ma thingar nrin' ni bfel rogon ma ba yaram.

15

Fos ko yam' ni tay Kristus

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, gub adag ni nggu puguran ngomed fare Thin Ni Bfel' ni ir e gu machibnag ngomed, ni

ir e mu folgad riy, me ir e ke par e michan' romed u daken nib muduwgil. ² Fare thin ni gu fek i yib ngomed ni ir e gu machibnag ngomed e ireram fare Thin Ni Bfel'. Fa'anra mpired ni kari mich u wun'med, ma aram e kam thapgad ma fa'anra danga' me ere bochan e ri de mich u wun'med.

³ Kug pi' ngomed e tin ni yag ngog ni ir e ba th'abi ga' fan, ni aram e Kristus e yim' ni bochan e denen rodad, ni bod rogon ni bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup; ⁴ min k'eyag me faseg Got ko yam' ko chirofen ni gaman e dalip fen ngay, ni bod rogon ni bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup; ⁵ me m'ug ngak Peter, nge mu' me m'ug ngak fa ragag nge l'agruw i apostel. ⁶ Me m'ug ngak pi gachalpen u ta'ab ngiyal' ni yad ba pag e lal mir'ay, ni oren i yad e ka yad ba fos e chiney, ma boch i yad e ke yim'. ⁷ Me m'ug ngak James, nge mu' mfini m'ug ngak urngin e pi apostel.

⁸ Me gag e tomur ni ki m'ug ngog ni yugu aram rogon ni gu bod be' nni gargelnag ndawori taw nga pulan. ⁹ Ya gag e th'abi sobut' u fithik' urngin e apostel — ya ri dariy rogog ni nganog ni gag reb e apostel, ni fan e gu gafgownag girdi'en e galesiya rok Got. ¹⁰ Machane Got e runguyeg nge ayuwegneg me pingegeg nggu par ni bod rogog e chiney, ma ayuw ni tay ngog e de aw nib m'ayfan. Ya ke thil, nike gel e maruwel ni kug tay ngak urngin e pi apostel, machane gathi gag e gu be rin' u gelngig, ya Got e be ayuwegneg. ¹¹ Ere demturug ko gag e yib rog fa yad e yib rorad, ma ireray e n'en ni gamad gubin ma gamad be machibnag ko girdi', ni ireray e n'en ke mich u wun'med.

Fos ko yam' ni gadad ra tay

¹² Thin rok Got ni gamad be yog e ke faseg Got Kristus ko yam', ere ra di'in me yog boch i gimed ni pi'in karm'ad e dab ni fasegrad ko yam'? ¹³ Fa'an mang e ba riyul' e bug nir e thin, me ere ke yan i aw nda ni faseg Kristus ko yam'; ¹⁴ ma fa'anra da ni faseg Kristus ko yam', me ere dariy ban'en ni nggu machib niked murung'agen ngak e girdi', ma dariy ban'en ni ir e nge michan'med ngay. ¹⁵ Ma ku errogon ni kug warod gu gagiyeigad ni gamad be lifith l'ugunmad nib togopluw ngak Got, ni fan e kug weliyed murung'agen ni ir e ke faseg Kristus ko yam' — ma fa'anra riyul' ndab ni faseg e pi'in karm'ad, me ere de faseg Got Kristus ko yam'. ¹⁶ Ya fa'anra dab ni faseg e pi'in karm'ad, me ere ku errogon Kristus nda ni faseg ko yam'. ¹⁷ Ma fa'anra de faseg Got Kristus ko yam', me ere ke michan'med nga ban'en nde riyul', ma aram e kigimed bay u fithik' e denen romed ni da mmoyed rok Got. ¹⁸ Ma ku reb i fan nra yan i aw e pi'in karm'ad nib mich Kristus u wun'rad e dar moyed rok Got. ¹⁹ Ma fa'anra pagan' rodad ngak Kristus

e kemus ni fan ko biney e tamilang,* me ere susun e gadad e pi'in ngari kireban'uy ngodad u roy u fayleng.

²⁰ Machane bin nib riyul' e ka ni faseg Kristus ko yam', ni aram e mich riy ni pi'in karm'ad e bay ku ni fasegrad ko yam'. ²¹ Ni bod rogon ni yam' e yib ni bochan ta'reb e girdi', e aram rogon ni fos ko yam' e yib ni bochan ta'reb e girdi'. ²² Rogon nma yim' urngin e girdi' ni bochan e yad ta'ab girdi' Adam, e aram rogon ni gubin e girdi' ni bay ni faseg ko yam' ni bochan e kar ta'ab girdi'gad Kristus; ²³ nib yaram nike tay Got: ni Kristus e som'on ni ngan faseg ko yam'; me migid e pi'in girdi'en Kristus ko ngiyal' ni bayi sul Kristus riy. ²⁴ Ma aram e bayi taw ko tungun; mi Kristus e bayi gel ngak urngin e pi kan ni be gagiyeg, nge pi'in yad be tay murung'agen ban'en, nge pi'in yad be yog e thin, me pi' Kristus urngin ban'en ni be gagiyegnag ngak Got ni Chitamangiy. ²⁵ Ya Kristus e thangri mang ir e i gagiyeg nge yan i mada' ko ngiyal' nike gel Got ngak urngin e pi to'ogor me ta'rad nga tan e rifrif u ay. ²⁶ Ma bin th'abi tomur e to'ogor ni nge gel ngak e yam'. ²⁷ Ya be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "I Got e ke tay urngin ban'en nga tan e rifrif u ay." Ma rib tamilang ni re bugithin nem ni be ga'ar "urngin ban'en" e gathi ke uneg Got ngay, ni ir e ke ta' urngin ban'en nga tan pa' Kristus. ²⁸ Ma ngiyal' ni yira tay urngin ban'en riy nga tan pa' Kristus ni ir e nge gagiyegnag, ma aram e ir, ni ir e Fak Got, e bayi tay ir nga tan pa' Got nike tay urngin ban'en nga tan pa' Kristus; ma aram e Got e bay i gagiyegnag urngin ban'en.

²⁹ Ere uw rogon e pi'in kan tawfe nagraad ni fan ngak e pi'in karm'ad? Mang e yad be finey ni ngar yag niced ko ren'em? Fa'anra ba riyul' ni bod rogon ni yad be yog ni pi'in karm'ad e dab ni fasegrad ko yam', me ere mangfan ni kan tawfe nagraad ni fan ngake pi'in karm'ad? ³⁰ Ma gamad e mangfan ni gamad be yan u thathren e riya' ni gubin e awa? ³¹ Pi walageg, gubin e rran ni gu be yan u thathren e riya'! Felfelan' ni kug tay ngomed ko wok rodad u fithik' Kristus Jesus ni Somol rodad e ir e ke ngongliyeg kugog e re bugithin ney. ³² Rogon e n'en ni kug rin' e susun e kug chamgad e "gamanman ni malboch" u roy u Efesus, ni aram e girdi' nu Efesus, machane mang e ren'en ni bfel' nra yib riy ngog ni fa'anra dab ni faseg e yam'? Ni bod rogon fare bugithin ni yima yog nma lunguy, "Marod ngu'ud abichgad ma gadad be garbod, ya bayi gabul ma kadm'ad."

³³ Dab mpaged gimed nga ni ban nagmed, ya ra yan i bod nike lunguy: "Ncheag ngak e girdi' nib kireb me kireb pangiy

* **15:19** Fa'anra pagan' rodad ngak Kristus e kemus ni fan ko biney e tamilang; ara Fa'anra kemus ni n'en ni bay rodad ko biney e tamilang e pagan' rodad ngak Kristus.

ni bfel'." ³⁴ Mu sulweged lanin'med mi gimed tal ndab kum denengad. Ba'aray bbugithin ni nggog ma ngam tamra'gad ngay ni nge lungug: bay boch i gimed ndar nanged Got.

Dowef nike fos ko yam'

³⁵ Bayi fith be' ni ga'ar, "Ra di'in mi ni faseg e yam'? Mit i mang dowef e bay yag ngodad?" ³⁶ Gab manan'? Ra mu yung ba awoch nga fithik' e but' ma dabi tugul ni fa'anra dabi pil nge wod. ³⁷ Ma n'en ni kam yung e kemus nib awoch, sana ba awochngin e woldug ni yima ngongliy e flowa riy, fa yugu bmit, ma gathi n'en ni bayi tugul ko re awoch nem e mu yung nib kaen ni kemus nga mam'ungun. ³⁸ I Got e re dowef nib m'agan' ngay e ke pi' ngak e re awoch nem; ra reb e awoch ma ke pi' ngak e birook' e dowef nib m'ag ngak.

³⁹ Ma ufin ko tin nib fos ban'en e gathi gubin ni ta'ab mit i ufin: girdi' e bmit e ufin e bay rodad, ma gamanman e yugu bmit, ma arche' e yugu bmit, ma nig e yugu bmit.

⁴⁰ Ma bay e tin nu tharmiy e dowef ma bay e tin nu fayleng e dowef; ma bay fel'ngin e tin nu tharmiy e dowef ma yugub reb fel'ngin e tin nu fayleng e dowef. ⁴¹ Yal' e bay e birook' e gamog, ma pul e yugub reb e birook' e gamog, ma t'uf e yugub reb e tirorad e gamog; ma ku erregon e t'uf nra reb ma ba thil e birook' e gamog.

⁴² Ireray rogon e n'en ni bayi rin' e yam' ni ka ni fasegrad. Fa'ani bay ni k'eyag e dowef ma ba dowef ni ra kireb; ma fa'an nni faseg ko yam' ma dabki yim' bi'id. ⁴³ Fa'an bay ni k'eyag ma ke kireb usun ma kem'ay gelngin; ma fa'an nni faseg ko yam' ma kari gamog ma ke gel. ⁴⁴ Ngial' ni ka ni k'eyag riy e ba dowef ko girdi'; ma fa'an nni faseg ko yam' ma gathi ku dowef ndowngin e girdi'. Bay e dowef ni downgin e girdi', ere ku erregon ni bay reb e dowef nib thil nga downgin e girdi'.

⁴⁵ Ya be ga'ar e babyor nib thothup, "Bin som'on e girdi' e Adam ni Got e sunumeg me tay nib fos"; ma bin tomur e Adam e ir fare Kan nma pi' e yafos. ⁴⁶ Gathi bin ba'aram e dowef ni yima pi' nike fos be' ko yam' e ir e ma yib ko som'on, ya bin ndowef ko girdi' e ir e ma yib ko som'on, mfini lay e bin ni gathi dowef ko girdi'. ⁴⁷ Bin som'on e Adam e ni ngongliy ko but', ere be' u roy u fayleng; ma bin migid e Adam e yib u tharmiy. ⁴⁸ Pi'in nib mil farad nga fayleng e yad bod fa'anem nni ngongliy ko but'; ma pi'in nib mil farad nga tharmiy e kar boded fa'anem ni yib u tharmiy. ⁴⁹ Rogodad ni gadad bod ya'an fa'anem nni ngongliy ko but', e aram rogon ni bay da boded ya'an Fa'anem ni ir e yib u tharmiy.

⁵⁰ Pi walageg, ba'aray e n'en ni gu be yip' fan: n'en nni ngongliy ko ufin nge racha' e dabiyaq ni nge yan ngalan

suwon Got, ma n'en nrayag ni nge yim' e dabiyaḡ ni nge par ndab ki yim' bi'id.

⁵¹ Mu telmed ko re thin ni ba'aray nde nang e girdi' fan: gathi gadad gubin ni bay da m'ad, machane lan ba talab e bay nthiliyeg dowdad riy, ⁵² ni bod machregin lan mit be' ni talab, ko ngiyal' ni bay non e bin tomur e rappa riy. Ya nap'an nra non, mi ni faseg e yam' mra ngal'gad ni girdi' ndab ki yim' bi'id, ma gadad gubin ni bay nthiliyeg dowdad. ⁵³ Ya n'en nra kireb e thangri yin' nga daken e n'en ndab ki kireb ni bod e munmad; ya n'en ni bay yim' e thangri yin' nga daken e n'en ndabiyaḡ ni nge yim' ni bod e munmad. ⁵⁴ Ere nap'an ni yira yin' e n'en ndab ki yim' nga daken e n'en nra yim' ni bod e munmad, ma aram e bay yib i m'ug nib riyul' fare bugithin ni bay u lan e babyor nib thothup ni fa'an ke ga'ar: "Got e ke kirebnag gelngin e yam'; mi Got e ke gel!"

⁵⁵ Yam', bu uw e gel ni kam tay?

Yam', ke yan gelngim ngan ni ga ma amith nigeḡ ngay?

⁵⁶ Gelngin e yam' ni nge amith nigeḡ e yib rok e denen, ma denen e yib gelngin rok e Motochiel. ⁵⁷ Machane ngad pininged e magaer ngak Got ni ir e ke gelnagdad ko pin'ey u daken e Somol rodad i Jesus Kristus!

⁵⁸ Ere pi walageḡ ni girdi'en Kristus, um pired ni gimed bmuduwigil. Gubin ngiyal' ma ngu'um muruwliyed e maruwel romed ni fan ngak Somol, ya gimed manang ni pigpig ni gimed be tay ngak Somol e gathi ra yan i aw nib m'ayfan.

16

Salpiy ni ngan pi' ni fan ngak boch i girdi'en Kristus

¹ Nggu wan nga murung'agen e salpiy ni ngan kunuy ni ngan ayuweg e pi'in girdi'en Got ngay ni yad bay u Judea: thingar mu rin'ed e tin kugog ngak girdi'en e galesiya nu Galatia ni ngar rin'ed. ² Chirofen nsom'on u gubin e wik ni aram e madnom e ra bigimed ma thangri fek boch u puluwon nge tay ngabang ni be yan u rogon e salpiy ni be yag ngak, ya nggu taw ma dakuriy fan ni ngan mukun salpiy. ³ Nap'an ni bay gub mu gol'oeg e pi pumo'on ni gimed e kam dugliyed ni ngar feked e salpiy ni kam kunuyed nib tow'ath i yan nga Jerusalem, ma bay gu yoloy e babyor ni murung'agen urngin ban'en nggu pi' ngorad ngar feked. ⁴ Ma fa'anra bay fan ni nggu wan, me ere bay ra uned ngog nggu warod.

Tin ni leamnag Paul ni nge rin'

⁵ Bay gu milekag u lan yu Macedonia mu gub ngomed — ya gu ra yib u lan yu Macedonia. ⁶ Sana ra gu par romed nib n'uw nap'an boch, ni sana n'umngin i nap'an nib garbeb e yafang,

ma aram e rayag ni ngam ayuweged gag nggu ul ul ko milekag rog, ni gin'en ni ir e nggu sor ngay. ⁷ Ya dabug ni nga yugu da mada'gad mu gu wan. Ya gu be finey ni nggu par romed nib n'uw nap'an boch, ni fa'anra m'agan' Somol ngay.

⁸ Machane kug finey ni nggu par u roy u Efesus nge yan i mada' ko rofen ni Pentekost. ⁹ Yugu bo'or e girdi' ni be togopluw ngog u roy, machane ba mab e kanawo' ngog u roy nrayag ni gu ngongliy e maruwel riy ni ba ga' mra yib fan.

¹⁰ Fa'anra yib Timothy ngomed ma ngam guyed rogon nge par romed nike pagan', ya be maruwel rok Somol ni bod rogog. ¹¹ Dariy be' ni nge tafinaynag ndariyfan, machane thingar mu ayuweged nge ul ul ko milekag rok u fithik' e gapas, nge yag ni sul ngog; ya gu be sonnag ni nge sul ni yad boch pi walageg ni girdi'en Kristus.

¹² Nggu wan nga murung'agen walagdad i Apollos ni girdi'en Kristus: ke yo'or yay ni kug pi' e athamgil nga laniyan' ni ngarbad boch i walagdad ni girdi'en Kristus ra guyed gimed, machane dawori duwgiliy ni nge yib e chiney; ma nap'an nra bung rogon me yib.

Tin tomur e thin

¹³ Mu ayuwgad, mpired ni gimed bmuduwgil u fithik' e michan' romed ngak Kristus, dab mu rusgad, mpired ni gimed ba gel. ¹⁴ Mu ngongliyed urngin e maruwel romed u fithik' i rogon nib t'uf e girdi' romed.

¹⁵ Gimed manang murung'agen Stefanas nge girdi'en e tabinaw rok; yad e som'on ko girdi' u Greece nra piggad ngar manged girdi'en Kristus, ma yad be tiyan'rad ngak girdi'en Got yad be ayuwegrad. Gu be wenig ngomed, pi walageg ni girdi'en Kristus, ¹⁶ ni ngam folgad rok e pi'in yad bod e pi cha'ney, nge rok urngin e pi'in be un ngorad ko maruwel nge pigpig.

¹⁷ Kug felfelan' nike yib Stefanas nge Fortunatus, nge Akaikus; ka ranod nga luwmed, ¹⁸ ma kar felfelan' niked gag ni bod rogon nra felfelan' niked gimed. Girdi' ni aray rogon e bay rogon ni ngan pining e magaer ngorad.

¹⁹ Girdi'en e pi galesiya ni bay u lan e nug nu Asia e be lungurad e nge felan' Got ngomed; Aquila nge Priscilla nge girdi'en e galesiya ni yad ma mu'ulung ngalan e naun rorow e be lungurad e nge felan' Somol ngomed. ²⁰ Urngin pi walagdad ni girdi'en Kristus u roy e be lungurad e nge felan' Got ngomed.

Gimed ra mada' ma ngam farayed owchemed nrogon e pi'in kar walaggad u daken Kristus.

²¹ Re bugithin ni ba'aray e ri gag Paul e kug yoloy nga pa'ag ke yib ngomed ni be lungug: *Nge felan' Somol ngomed.*

²² Cha' nde t'uf Somol rok e nge buch wa'athan!

Maranatha— Somol romad, moy!

²³ I Somol Jesus e ngi i ayuwegmed.

²⁴ Gimed gubin ni gimed ba t'uf rog u fithik' Kristus Jesus.

GIN MIGID E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDÍ' NU KORINTH

Gin migid e babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Korinth e yoloy ko ngiyal' ni gathi rib fel' thilrad. Boch girdi'en e galesiya u rom e ra togopluwgad ngak Paul, machane ri ba'adag ni nge fel' thilrad bayay, ma ri felfelan' ko ngiyal' ni fel'.

Tin tom'on e guruy ko re babyor ney e be weliy Paul ko mangfan nike yol ngorad nike puwan' ngorad ni bochan e togopluw ni ur ted ngak, ma ki weliy nike felfelan' ya ke kolngan'rad ma kefel' thilrad bayay. Ma aram e yog Paul ngorad ni ngar pi'ed e ayuw ngak e pi'in gafgow ni girdi'en Kristus u Judea. Tin tomur e guruy e be weliy Paul ni ir reb e apostel ni Got e mel'eg, ni aram e be togopluw ngak boch e girdi' u Korinth ni yad be yog ni yad e tin riyul' e apostel, me Paul e de riyul' ni ba apostel.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–11

Paul nge galesiya u Korinth 1:12—7:16

Salpiy ni ka ni kunuy ni fan ngak girdi'en Kristus u Judea 8:1—9:15

Paul ni be weliy mat'wun ni bay nrogon ba apostel 10:1—13:10

Tomuren e thin 13:11–14

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, ni mang apostel rok Kristus Jesus ni Got e leamnag, nge rok Timothy ni walagdad ni girdi'en Kristus —

Ngak girdi'en e galesiya rok Got u Korinth, nge ngak urngin e girdi' rok Got u Greece ni polo':

² I Got ni Chitamangidad nge Somol ni Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Paul ni pining e magaer ngak Got

³ Ngad pininged e magaer ngak Got ni Chitamngin e Somol rodad i Jesus Kristus, me ir e Chitamangiy nrib tarunguy e girdi', ni ir fa'anem i Got ni urngin mit e ayuw me ir e be yib rok ngodad! ⁴ Ma ayuwegdad u urngin e gafgow nge kireban' nma yib ngodad, ni fan e nge yag nda ayuweged e pi'in ke yib urngin mit e gafgow nge kireban' ngorad, ni gadad be maruwel ko fare ayuw ni yib ngodad rok Got. ⁵ Ni bod rogon ni bay e f'oth rodad ko pi gafgow ni tay Kristus, ere ku errogon nu daken Kristus e ra yib e ayuw riy ngodad ni ba ga' ni birodad e f'oth. ⁶ Fa'an gamad ra gafgow, ma

bochan e nggu ayuweged gimed ngam thapgad ngak Got; ma fa'anra kan ayuwegmad, me ere ku errogon gimed ni kkun ayuwegmed ma kan pi' gelngimed ni ngam athamgiliyed u fithik' e gumaen' e re mit i gafgow ni ku ir e gamad be athamgiliy. ⁷ Ere der maruwaran'mad ngomed; ya gamad manang nrogon ni kam uned ngomad ko tin ni gamad be gafgow riy, e ku aram rogon ni bay e f'oth romed ko ayuw ni be pi' Got ngomad.

⁸ Ya gamad ba'adag ni nggu paged u ran ngomed, pi walagmad ni girdi'en Kristus, e gafgow ni yib ngomad u lan e nug nu Asia. Ya gafgow ntay ngomad e rib gel nib gel nda kug fineyed ni ka gamad ra fos. ⁹ Gu leam niged ni gamad e girdi' ni kem'ay i turguy ni ngan thang e pogofan romad. Machane ni yodorom nagmad ni bochan e gathi gamad e nggu toergad ngomad, ya kemus ni Got ni ir e ma faseg e girdi' ko yam' e ir e nggu toergad ngak. ¹⁰ Susun e nggu m'ad, machane ir e ayuwegmad nda gu m'ad, ma bay i ayuwegmad i yan; me ir e ke l'agan'mad ngak ni bay ki ayuwegmad ko riya' bayay, ¹¹ ya gimed be pi' e meybil romad ni pire'. Ere pi meybil nir ni fan ngomad e bayi pi' Got e fulweg riy ngomed, ya bayi ayuwegmad Got; ma aram e bo'or e girdi' ni bay ra pininged e magaer ngak ni bochmad.

Paul ni thiliyeg e tin nike leamnag ni nge rin'

¹² Ba'aray e ren'en ni gamad ba felfelan' ngay: lanin'mad e be micheg ngomad ni ngongol romad u roy u fayleng, ni ba ga' nrogon e ngongol romad ngomed nrogon feni tamilang nge rogon feni yul'yul' e thin romad ngomed, e Got e i gagiyeagnag me ir e pi' gelngimad nge yag, ma gathi yib ko gonop rok e girdi'. ¹³ Ya kemus nthin nrayag ni ngam be'eged mi gimed nang fan e kug yoloyed ke yib ngomed. Ma gu be finey ni bay mu nanged fan ni polo' ¹⁴ e n'en ni kemus ni bochi yang e gimed manang fan riy e chiney, ni bochan e nge Chirofen ni sul Somol Jesus mrayag ni ngari mfelfelan'gad ngomad ni bod rogon ni bay gu felfelan'gad ngomed.

¹⁵ Rib mich u wun'ug e re bugithin ney, aram fan ni gu leamnag ko som'on ni ngug guymed ni fan e nge gaman l'agruw yay ni gu ayuwegmed. ¹⁶ Ya gu finey ni nggub ni nggu wan nga Macedonia mu gu tal ngug guymed mu gu sul mu kug tal ngam ayuweged gag ko tin ni nge yag ngog ni fan ko milekag rog nga Judea. ¹⁷ Gimed be finey ni re bugithin ney ni kug leamnag e be maruwar u wun'ug? Fa'anra gu turguy ban'en ni nggu rin' ma gimed be finey ni kug leamnag ni kemus ni gag e nge fel' ngog ma kug duwgiliy u wun'ug ni nggog e "Kefel', kefel' " nge "Danga', danga' " u ta'ab ngiyal'? ¹⁸ Rogon feni yul'yul' Got, e aram rogon e thin ni gog ngomed

ni gathi ba “Kefel’ ” nge ba “Danga’.” ¹⁹ Yi Jesus Kristus, ni Fak Got, ni ir e kug machib nged Silas, nge Timothy murung’agen ngomed e gathi be’ ni ir e “Kefel’ ” nge “Danga’.” Gathi erregon, ya ir e “Kefel’ ” rok Got; ²⁰ ya ir e aram e “Kefel’ ” rok Got ngak urngin ban’en ni yog Got ni bay rin’ ngak e girdi’. Ireray fan nu daken Jesus Kristus e ka dogned e “Amen” rodad riy, ni aram e gadad be tayfan Got. ²¹ Ya Got e ke ngongliymad nge gimed kad muduwgilgad ko wok rodad u fithik’ Kristus; i Got e ir e ke faldad ngabang, ²² me ir e ke tay e pow rok ngodad ni aram e ke mil fadad ngak, me ir e ke pi’ fare Kan Nthothup nga fithik’ i lanin’dad ni aram e mich riy ni gubin ban’en nike tay ni fan ngodad e ra pi’ ngodad.

²³ Gu be yog e re bugithin ney u p’eowchen Got — ye ir e manang lanin’ug! Gu duwgiliy ndab ku gub nga Korinth ni fan e nge dab gu kirebnag an’med ko puwan’ ni gu ra tay ngomed. ²⁴ Gathi gamad be guy rogon ni nggogned ngomed e n’en ni ir e thangri mich u wun’med, ya ke muduwgil u wun’med e n’en nike michan’med ngay. Machane gamad be ayuwegmed ni fan ko felfelan’ romed.

2

¹ Ere kug duwgiliy u wun’ug ni ba’aray rogon: dab ku gub ngomed bayay nggu kirebnag an’med. ² Ya fa’anra nggu kirebnag an’med, me ere mini’ e kabay ni ra fal’eg lanin’ug? Kemus ni fa pi’in kug kirebnag lanin’rad! ³ Aram fan ni gu yoloy fa gi babyor ngomed, ya dabug ni nggub ngomed me kireban’ug ni pi’in nsusun e nge felan’ug ngorad e yad e ngar kireb nged lanin’ug. Ya gu manang nra gu felfelan’, ma ku erregon gimed ni gimed ra felfelan’. ⁴ Kug yoloy e babyor ngomed ni kari magafan’ug ngomed, ma kari kireban’ug ni be map’map’ e lu’ u owcheg, ni gathi fan e nggu kirebnag an’med, machane bochan e ngam nanged gelngin fanmed t’uf rog ni gimed gubin.

Ngan n’ag fan u wun’uy e n’en nib kireb nike rin’ be’

⁵ Fa’anra ke kirebnag be’ laniyan’ be’, ma gathi gag e ke rin’ ngog, ya gimed; ara boch i gimed, nggog ni boch i gimed, ya dabug ni nggog e thin nib gel ngak. ⁶ Fare gechig nike tay bo’or i gimed ngak fa’anem e ke gaman. ⁷ Ere chiney e ngam n’iged fan u wun’med e tin ke rin’ mi gimed pi’ e athamgil nga laniyan’, ya ri gel e kireban’ rok nge pag ir. ⁸ Ere ri gu be wenig ngomed ni ngam guyed rogon nge nang nri kab t’uf romed. ⁹ Ya ba’aray fan ni gu yoloy fa gi babyor nge yib ngomed: gub adag ni nggu nang rogon ni mpired ni gimed bmuduwgil ko re sikeng nem ni yib ngomed, mu gu nang ko gubin ngiyal’ ni gimed ba’adag ni ngam folgad ko tin ni gu

be fonow nagmed riy fa danga'. ¹⁰ Fa'an gimed ra n'ag fan u wun'med e n'en ke rin' be', ma ku er rogog ni ku gu n'ag fan u wun'ug. Ya fa'anra kug n'ag fan u wun'ug ban'en nib kireb, ma kug rin' u p'eowchen Kristus ni bochmed, ¹¹ ni bochan e ngad ted mo'onyan' ndabiyag ni nge gel ngodad; ya gadad manang e tin be learnag ngodad.

I Paul ni magafan' u Troas

¹² Nap'an ni gu taw nga Troas ni nggu machibnag e Thin Ni Bfel' ni murung'agen Kristus, mu gu pir'eg ni Somol e ke bing e kanawo' ngog ko maruwel ni nggu tay u rom. ¹³ Machane ri magafan'ug ya da gu pir'eg walagdad i Titus. Ma aram mu gu fangichiy e girdi' u rom, mu gu wan nga Macedonia.

Gel u daken Kristus

¹⁴ Machane ke magaer Got! Ya ta'ab girdi' ni kad ted Kristus e gubin ngiyal' ni be fekdad Got i yan ni gadad e kalbus ni yibe dag i yan ni bochan e gel nike tay Kristus. Got e be maruwel ngodad ni ngad muruwliyed nge nang urngin e girdi' Kristus ni bod rogon ban'en ni bfel' bon ni be wear u gubin yang i yan. ¹⁵ Ya gadad bod bogi ban'en ni bfel' bon ni yima urfiy nike urfiy Kristus ni fan ngak Got, ni be wear bon ngak e pi'in kar thapgad ngak Got nge pi'in ndawor ra thapgad ngak Got. ¹⁶ Ma rogon u wan' e pi'in kar maloggad e bon ban'en nra nim' ngay; ma rogon u wan' e pi'in kar thapgad ngak Got e bon ban'en nra yagnag e yafos. Ere mini' e rayag rok e mit ney e maruwel? ¹⁷ Gathi gadad bod pire' e girdi' ni yad ma wereg e thin rok Got ni gowa ba chugum nib sobut' puluwon; machane gadad e Got e ke l'oegdad, aram fan ni gadad be weliy e tin nib riyul' u p'eowchen nrogon e pi tapigpig rok Kristus.

3

Pi tapigpig ko bin nib be'ech e m'ag

¹ Gimed be finey ma ka gamad be weliy murung'agmad bayay ni gamad e soromad? Gimmed be finey ma gamad bod boch e girdi' ni dabisiy ni ngan pi' e babyor ngomad nggu pi'ed ngomed ni bay riy ni be yog murung'agmad ni gamad bfel'? Fa reb e ngam pi'ed ngomad? ² Gimmed e kam manged babyor romad ni kan yoloy nga lanin'mad, ni fan e nge nang urngin e girdi' miyad poy. ³ Rib tamalang ni Kristus e ir e ke yoloy e re babyor ney ke pi' ngomad ni nggu feked i yan. Gathi ni yoloy ko tinta, machane Kan Nthothup rok Got ni be par nib fos e yoloy, ma da ni yoloy nga daken e malang ni tafel, ya ni yoloy nga laniyan' e girdi'.

⁴ Gamad be yog e re bugithin ney ni bochan e ba pagan'mad ngak Got u daken Kristus. ⁵ Ya dariy rogomad ni nggogned

nrayag ni gu ngongliyed e re maruwel ney. Ya gelngimad ni nggu muruwliyed ngay e Got e ke pi' ngomad: ⁶ ya ir e ke pi' gelngimad ni nggu pigpiggad ko fa bin nib be'ech e m'ag, ni gathi ni ngongliy ko motochiyel ni kan yoloy, machane yib rok fare Kan Nthothup. Fare motochiyel ni kan yoloy e ma fek e yam' i yib, machane fare Kan Nthothup e ma pi' e yafos.

⁷ Fare Motochiyel e ni yoloy nni ker nga daken ruw raba' i malang ni tafel, ma ram'en Got e yib i m'ug ko ngiyal' nni pi' e re Motochiyel nem riy. Yugu aram rogon ni ki m'ay nge da ku ni guy, machane ram'en ni gal owchen Moses e rib gel ndakiyag ni nge changar piyu Israel ngak. Fa'anra re Motochiyel nem ni maruwel rok e nge fek e yam' i yib, e yib nib cheag ram'en Got ngay, ⁸ me ere ri kab gel feni galgal ram'en e ayuw ni be tay fare Kan Nthothup ngak e girdi'! ⁹ Fa'anra ba galgal ram'en e ren'em ni ban'en ni leamnag Got ni nge turguy e gechig rok e girdi', me ere kab gel feni galgal ram'en e ren'en ni leamnag Got ni ir e nge mat'awnag e girdi' ngak Got! ¹⁰ Rayag ni ngdogned ni bin chiney i ram'en Got e ka ba ga' ram'en ko bin kakrom i ram'en Got ni i gal', ma aram fan ni kem'ay e bin kakrom. ¹¹ Fa'anra immoy ram'en Got nib cheag ko ren'em ni par nib ngoch nap'an, me ere ri ka ba ga' ram'en Got ni bay ko bin ni nge par ndariy n'umngin nap'an!

¹² Ri darid tamdaggad, ni bochan e ke l'agan'dad ko ren'ey. ¹³ Gathi gadad bod Moses ni bayi n'en ma nge upunguy bangi mad nga owchen, ni fan e nge dabi guy piyu Israel ram'en Got ni be gal u owchen ni nge waer ram'en i yan me m'ay. ¹⁴ Ma rib man lanin'rad; ke mada' ko bin daba' e rran ma kab upong lan owcherad ko gi mad nem ko ngiyal' ni yad be poy fapi babyor ni babyoren e bin kakrom e m'ag. Re gi mad nem e ra nchuweg u owchen be' ni kemus ni fa'anra mang fa'anem reb i girdi'en Kristus. ¹⁵ Mus ko daba' ni yad ra be'eg fare Motochiyel rok Moses, ma kabay e gi mad nem nike upunguy lanin'rad. ¹⁶ Machane ra nchuweg, ni bod rogon nike yog e babyor nib thothup ni be ga'ar: "Nchuweg e mad u mit Moses ko ngiyal' ni cheal nge sap ngak Somol."* ¹⁷ Re bugithin nem ni "Somol" ko re thaliyol nem e ireram fare Kan Nthothup rok Somol; ma pi'in bay fare Kan Nthothup rok Somol rorad e kar chuwegad u tan e bin kakrom e m'ag. ¹⁸ Ma gadad ndawor ni upunguy ban'en nga owchedad e be gal ram'en Somol rodad nike af rok ngodad, ni gadad gubin ma be ga' ram'en rodad i yan ma gadad be pig i yan nga ya'an e ren'en ni be gal ram'en rodad, ni fare Kan Nthothup rok Somol e be muruwliy e ren'ey.

* **3:16** Verse 16 e ku rayag ni ga'ar: Machane fare gi mad e ra chuw u owchen e en ke chael u luwan ke sap ngak Somol.

4

Gelngin Got ni bay u lan e rume' ni but' ni er dowdad

¹ Got e ke runguydad ke pi' e re maruwel ney ngodad, aram fan nder mulan'dad. ² Kad paged urngin e ngongol nib mith ni yima tamra' ngay; darid ngongolgad u fithik' e sabanban fa reb e gadad be pingeg fan e thin rok Got ngad ban niged e girdi' ngay. Gadad be weliy e tin nib riyul' nib tamilang, ma gadad be par u p'ewchen Got ma gadad be guy rogon ni nge guy e girdi' e ngongol rodad miyad nang u lanin'rad ni aray rogon. ³ Ya fa'anra der tamilang u wan' be' fare Thin Ni Bfel' ni ir e gadad be machibnag, ma kemus ni pi'in kar maloggad e der tamilang u wun'rad. ⁴ Der mich u wun'rad ni bochan e fare kan nib kireb nu roy u fayleng e ke tay lanin'rad u fithik' e lumor. Ya ke ta'rad ndab ra guyed ram'en fare tamilang ni be mat nga dakenrad, ni fare tamilang ni be yib ko fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e fla'ab rok Kristus, ni Kristus ni ir e ri ta'reb rogorow Got. ⁵ Gathi murung'agmad e ir e gamad be machibnag ngak e girdi', ya gamad be machibnag ni Jesus Kristus e ir e Somol, ma gamad e tapigpig romed ni bochan Jesus. ⁶ Fare Got ni ir e yog ni ga'ar, "Nge m'ug e tamilang u fithik' e lumor!" e ku ireram e re Got ni ir e ke tamilangnag an'mad kug nanged e fla'ab rok ni be gal ram'en u owchen Kristus.

⁷ Machane gamad e pi'in bay romad e ren'ey ni bfel' ni pi' fare Kan Nthothup e gamad bod e rume' ni but', ni nge m'ug ni re gelngin nem ni ir e ba th'abi gel e yib rok Got, ma gathi gamad e yib romad. ⁸ Pire' yay nike ingmad e gafgow ke pir'iymad u gubin yang, machane da gu masengsenggad; yu ngiyal' e bay n'en ma da ku gu nanged e n'en ni nggu rin'ed, machane der mulan'mad; ⁹ pire' e girdi' ni be togopluw ngomad, machane dariy ba ngiyal' ndariy ta'abe' ni fager romad; ba gel e maad'ad ni yibe tay ngomad yu ngiyal', machane dawor nthang e fan romad. ¹⁰ Dowmad nra yim' e gubin ngiyal' ni be yan u thathren e riya' ni bod rogon e n'en ni i rin' Jesus, ni fan e fos ko yam' ni tay e ngki yag nni guy romad. ¹¹ N'umngin nap'an e yafos romad ko biney e tamilang e gubin ngiyal' ni be chugur e yam' ngomad ni bochan Jesus, ni fan e nge m'ug pangin ko re dowef romad ney, nib dowef nra yim'. ¹² Fan e ren'ey e yam' e be lekmad; ma yafos e be maruwel u fithik'med.

¹³ Be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Kug welthin ni bochan e ke michan'ug ngak Got." Ere ireram rogomad ni ka gamad be welthin ni bochan e ke michan'mad ngak Kristus. ¹⁴ Ya gamad manang ni Got ni ir e faseg Somol Jesus ko yam', e ku ra fasegdad ko yam' ni bod Jesus, me chagiyydad

nga ta'bang u p'eowchen. ¹⁵ Urngin e pin'ey ma gimed e fan ngomed; ma bay i yo'or e girdi' i yan ni be taw e ayuw rok Got ngorad ni bochan e be runguyrad, ma bo'or e meybil ni bay ra pi'ed ni yad be pining e magaer ngak Got, ni aram e yad be tayfan.

Ngongol u fithik' e michan' ngak Kristus

¹⁶ Ireray fan nri der mulan'dad. Yugu ra be wod dowdad i yan, ma lanin'dad e yibe be'echnag u reb e rran ngu reb. ¹⁷ Re gafgow ney ni gadad be tay nib gafgow nib achig ma dabi n'uw nap'an me m'ay e bayi fek i yib ngodad ba fla'ab ni ba ga' ni dabi m'ay bi'id, nri kab gel feni ga' ko re gafgow ney. ¹⁸ Ya gathi pin'en ni yibe guy nga owchey e ir e ke l'agan'dad ngay, ya pin'en ndanir guy nga owchey. N'en ni yibe guy nga owchey e bayi m'ay; ma n'en ndab ni guy nga owchey e bay i par ndariy n'umngin nap'an.

5

¹ Ya gadad manang nre tent ney ni gadad be par u lan — ni aram e re dowef rodad ney nu fayleng — e nap'an nra puth, ma bay e naun rodad u tharmiy ni ngdarod da pired ngalan, nib naun ni Got e ke ngongliy, ni bay i par ndariy n'umngin nap'an. ² Ma chiney e gadad be par nib tomalan'dad, ya kar da m'ad ni bochan: ni nga non' nga dakendad e tabinaw rodad ni bay u tharmiy ni bod e munmad; ³ ya ra nin' nga dakendad ni bod e munmad ma bmuduwgil ni bay e dowef rodad. ⁴ Ma ngiyal' ni gadad be par u lan e re tent ney nu fayleng e gadad be gel'gel' nike tomalan'dad; gathi fene gadad ba'adag ni ngad n'iged e dowef rodad nu fayleng, machane gadad ba'adag ni ngan tay e bin nu tharmiy nga dakendad, ni fan e bin nra yim' e bayi mang yafos e ful'. ⁵ I Got e ir e cha' nike ngongliy rogodad ni fan ko re methiliyeg dowef nem, ma ke pi' e Kan Nthothup rok ngodad ni aram e mich u urngin ban'en nike tay ni fan ngodad.

⁶ Ere gubin ngiyal' nrib pagan'dad. Gadad manang ni n'umngin nap'an ni gadad bay u naun ni aram e re dowef rodad ney e aram e dad moyed u lan e naun rok Somol. ⁷ N'en nike michan'dad ngay e ir e be gagiyeagnag e ngongol rodad u roy u fayleng, ma gathi n'en ni gadad be guy. ⁸ Ere rib pagan'dad, ma kabfel' u wun'dad ni gadad ra pag tafedad ni re dowef rodad ney ngdarod da pired ngak Somol nga naun rodad. ⁹ Machane n'en ni ir e ba th'abi m'on u lanin'dad e gadad ba'adag ni ngad rin'ed e tin nib m'agan' ngay, ndem-turug ko gadad bay u tafedad u roy ara u rom. ¹⁰ Ya gadad gubin ma ri gadad ra yan nga p'eowchen Kristus nge mang ir e duwgiliy e n'en ni nge be' min rin' ngak, ni fan e nge be'

min pi' ngak e n'en ni bay rogon ni ngan pi' ngak, ni be yan u rogon e tin ni i rin' ni bfel' ara kireb u nap'an ni immoy u lan e dowef rok ko biney e tamilang.

Tafager ngak Got u daken Kristus

¹¹ Kad nanged fan ni nge yib madgun Somol u wun'dad, aram fan ni gamad be taymad ngak e girdi'. I Got e ri manangmad, ma gu be finey ni kam nanged lanin'ug. ¹² Gathi gamad be guy rogon ni nggogned ngomed bayay ni gamad bfel'; machane gamad be guy rogon ni nggu pi'ed ngomed tapgin ni ngam felan'gad ngomad ni fan e nge yag ni ngam fulweged e n'en ni be fith e pi'in yad be uf nga murung'agen be' ni bochan rogon ya'an fa'anem, ma gathi bochan rogon e leam rok fa'anem nge pangin. ¹³ Gur kari gu aliliyad? Fan ngak Got. Gur ba tamilang lanin'mad? Fan ngomed. ¹⁴ Gelngin fanmad t'uf rok Kristus e ir e be gagiyeg nagmad, ya kug nanged ni ta'reb e girdi' e yim' ni fan ngak urngin e girdi', ni fan e ren'em e urngin e girdi' ma kar uned ngak ko yam'. ¹⁵ I yim' ni fan ngak e girdi' ni urngin ni bochan e pi'in yad ba fos e nge dab ku ur ngongolgad ni yad be yan nga tabon lanin'rad, machane ngar ngongolgad ni yad be yan ngan' fa'anem ni ir e ke yim' ni fan ngorad ma kan faseg ko yam' ni fan ngorad.

¹⁶ Ere dab kud dugliyed rogon be' u lanin'dad nrogon nma rin' e girdi'. Yugu ra ka'ad leam niked murung'agen Kristus u ba ngiyal' ni bod rogon nma leamnag e girdi' murung'agen ban'en, ma dab kud rin'ed e chiney ni aram rogon. ¹⁷ Ngiyal' nra ta'ab girdi' be' nge Kristus e aram e ngiyal' nike mang fa'anem reb e girdi' nib be'ech ni ka fin nsunumeg: bin kakrom i ir e ke chuwa, ma bin nib be'ech i ir e ke yib i m'ug. ¹⁸ Urngin e pin'ey e Got e ke ngongliy, ni ir e ud moyed ni gadad e to'ogor rok me pingegdad ngad manged pi tafager rok, ni rin' u daken Kristus, me pi' ngodad e maruwel ni ngad guyed rogon e tin kabay e girdi' ngkur manged pi tafager rok. ¹⁹ Gamad be machibnag ni Got e be m'ag e tafager ngak urngin e girdi' u daken Kristus. I Got e daki tay u wan' e denen rorad, ma ke pi' e thin riy ngomad ngarogon nra ngongliyrad ngar manged pi tafager rok.

²⁰ Ere gamad be weliy e thin rok Kristus ngomed, ni aram e be wenig Got ngomed u l'ugunmad: ere gamad be wenig ngomed ni pa' Kristus ni ngam paged Got nge pingegmed e to'ogor rok ngam manged pi tafager rok! ²¹ Kristus e dariy e denen ni ngongliy, machane me fek Got e denen rodad nge tay nga daken, ni fan e ngad ta'ab girdi'gad ngak nge yag nda mat'awgad ni bod rogon Got.

6

¹ Gamad be maruwel Got u ta'bang ni gamad be wenig ngomed ni be lungumad: ke yag ngomed e tow'ath ni pi' Got, ere thingar dab mpaged nge maadab. ² Mu telmed ko n'en ni be yog Got:

"Kug motoyil ngom ko fare awa nib m'agan'ug ngay, kug ayuwegnem ko fare rran ni ngam thap ngak Got." Mmotoyil! Ireray e re awa ni nge ayuwegey Got, daba' e ireray e re rran ni ngan thap ngak Got!

³ Dabumad ni nge pir'eg be' ban'en nib kireb ko maruwel romad, ere gamad be guy rogon ndab gu ninged e kanawo' rok be'. ⁴ Machane urngin ban'en ni gamad be rin' e gamad be dag riy ni gamad bogi tapigpig rok Got, ni fan e gamad be k'adan'mad ko gafgow ni yibe tay ngomad, nge gafgow u ban'en, nge mo'maw' ni gamad be pir'eg, urngin ni gamad be athamgiliy u fithik' e gumaen' ni ba ga'. ⁵ Kan toymad ko dumow, ma ka nin'mad nga kalbus, ma ke yib e girdi' ni pire' ni ngar li'ed gamad; ma kug maruwelgad ke aw parowmad, ma kug pired yu ngiyal' ndariy e mol ma dariy e abich. ⁶ U daken lanin'mad nib machalbag, nge tin nib tamilangan'mad riy, nge gumaen', nge rogon ni gamad ba gol e kug daged gamad riy ni gamad e tapigpig rok Got; ngu daken fare Kan Nthothup, ngu daken rogon nriyul' nib t'uf e girdi' romad, ⁷ ngu daken e thin rok Got nib riyul' ni gamad be machibnag ngak e girdi', ngu daken gelngin Got. Ma rogon ni gamad bmat'aw ngak Got e ir e kemang talin e cham romad ni nggu chamgad ngay ma nggu yororgad romad ngay. ⁸ Kan tay famad ma kan n'ag famad; ma kanog e thin nib kireb ngomad ma kanog e sorok ngomad. Yibe finey ni gamad be lifith l'ugunmad, machane gamad be weliy e tin nib riyul'; ⁹ ma gowa gamad e girdi' nda nnang murung'agmad, machane gubin e girdi' ni manangmad; ma gowa kug m'ad, machane gimed be guymad ni ka gamad ba fos. Kan gechig nagmad, machane dawor nthang e fan romad; ¹⁰ kan kirebnagan'mad, ma gubin ngiyal' nib felan'mad; gowa ri gamad ba gafgow, machane bo'or e girdi' ni kug fal'eged rogorad; gowa dariy ban'en romad, machane riyul' ni urngin ban'en ni bay romad.

¹¹ Tafager rog ni gimed bay u Korinth! Kug welthingad ngomed nda gu tinna'gad ngomed, kug weliyed lanin'mad ngomed. ¹² Dawor gu mitheged lanin'mad romed; gimed e kam mitheged lanin'med romad. ¹³ Gu be non e chiney ni gowa gimed pifakag ni be lungug: mu daged lanin'med ngomad ni bod rogon lanin'mad ngomed. Dab mmitheged lanin'med!

Dab ni pach ngak e pi'in nde mich Got u wun'rad

¹⁴ Dab mu guyed rogon ni ngam pachgad ngak e pi'in nde mich Got u wun'rad ngu'um maruwelgad u ta'bang nib ta'reb lanin'med, ya dabiya. Ra di'in me ta'reban' e tin nib mat'aw nge tin nib kireb? Ra di'in me par e tamilang nge talumor u ta'bang? ¹⁵ Ra di'in me ta'reban' Kristus nge mo'onyan'? Be mang e ren'en nib ta'reb rogon rok e en nike michan' ngak Jesus nge en nde michan' ngak? ¹⁶ Ra di'in me ta'reban' e Tempel rok Got ko pi liyos nma meybil e pi'in ndar nanged Got ngay? Ya gadad e Tempel rok Got, ni Got ni be par nib fos! Ni bod rogon ni fa'ani keyog Got nike ga'ar:

Bay gu wan gu par ngorad ngu'ug wan u fithik'rad,
bay gu mang Got rorad, miyad mang girdi'eg.

¹⁷ Me ere yog Somol ni ga'ar:

Thingar mu chuwigad rorad,
ngam pithiged gimed rorad.

Ma dariy ban'en ni ngu'um rin'ed ko n'en nib alit,
ma aram e gimed ra yib ngog.

¹⁸ Ma bay gu mang chitamangimed,
ma bay mmanged pifakag ni pumo'on nge ppin.
Ara' rogon e thin ni yog Somol ni Gubin ma Rayag Rok.

7

¹ Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, urngin e pi thin ney e keyog Got nra rin' ngodad! Ere ngad pithiged gadad u urngin ban'en nma alitnag e dowef nge lanin'uy, ma ngad gayed rogon ni ngad pired ni gadad ba thothup, ni aram e ngu'ud pired ni bay madgun Got u wun'dad.

Felfelan' ni tay Paul

² Dab kum mitheged lanin'med romad. Ya dawor gu ngongliyed e kireb ngak be', ma dawor gu kireb niged be', fa reb e kug ban niged be' kug feked ban'en rok. ³ Dagur yog e re bugithin ney ni gu be turguy e kireb nga dakenmed; ya bod ni kugog ko som'on, nri gimed ba t'uf romad ni gubin ngiyal' ma gimed bay u lanin'mad, ndemtug ko gamad ba fos fa gamad ra yin'. ⁴ Kari pagan'ug ngomed, ma ke felan'ug ngomed! Ku gu be par nib athamgil lanin'ug, ma gub sug ko felfelan' u fithik' urngin e gafgow ni gamad be mada'nag.

⁵ I mus ko ngiyal' ni gu tawgad riy nga Macedonia ma ku de yag ni gu toffangad. Ya gubin yang ma ug pir'eged e gafgow riy, ma gamad be malu'ag thin e girdi', ma gamad be rus. ⁶ Machane Got nma pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in ke mulan'rad e pi' e athamgil nga lanin'mad ni bochan Titus ni yib ngomad. ⁷ Gathi kemus ni bochan e wub ni tay, machane ku bochan murung'agmed ni weliy ngomad

u rogon ni mpi'ed e athamgil nga laniyan'. Keyog ngomad rogon ni kam m'ad ni bochan ni manga yugu mu guyed gag, nge rogon nike taganan'med, nge rogon ni kam pired ni kam fal'eged rogomed ni ngam yororgad rog; ere kari gel e felfelan' ngog e chiney.

⁸ Yugu ra ke taganan'med ko fa gi babyor ni gu pi' nge yib ngomed, ma dawori kireban'ug ngay ni kug yoloy. Ku rayag ni nge kireban'ug ni bochan e gi babyor nem ko ngiyal' ni gu nang nike taganan'med u lan bochi ngiyal' ni bochan e gi babyor nem. ⁹ Machane chiney e kug felfelan' — ni gathi bochan e kug kirebnag an'med, machane bochan e taganan' ni mu ted e pingeg lanin'med ngam thiliyeged pangimed. Re taganan' nir ni yib ngomed e maruwel Got ngay, ere dariy e kireb ni kug ngongliyed ngomed. ¹⁰ Ya re kireban' nem ni maruwel Got ngay e ir e piliyeg lanin'med ngam thapgad ngak Got ere dabi kireban'ug ngay! Machane bin nu fayleng e kireban' e ma fek e yam' i yib ngodad. ¹¹ Mu guyed e n'en ni rin' Got ko re kireban' romed nir: a mu guyed rogon e n'en nike rin' ngomed kam tedan'med, nge rogon nri gimed ba'adag ni ngam daged e mich ri' nda mu uned ko kireb! Nge rogon e puwan' ni mu ted ni bochan e de rin' be' e tin nib mat'aw, nge rogon ni magafan'med, nge rogon e leam ni mu ted, nge fanmed yul'yul', nge rogon ni mu fal'eged rogomed ni ngam gechigniged e en nike ngongliy e kireb! Ma kam daged nda mu uned ko re kireb nem.

¹² Ere yugu aram rogon ni gu yoloy e babyor nge yib ngomed ma gu rin' ni gathi bochan e cha' ni ngongliy e kireb, ara cha' nni ngongliy e kireb ngak. Machane gu yoloy ni nggu tamilang nagmed u p'eowchen Got ngarogon fanmed yul'yul' ngomad. ¹³ Ireray fan me yib e athamgil nga lanin'mad.

Gathi kemus ni yib e athamgil nga lanin'mad; ya ri ba ga' e felfelan' ni pi' Titus ngomad ko felfelan' nike tay u rogon ni mu ayuweged ni gimed gubin nge felfelan'. ¹⁴ Kug weliy murung'agmed ngak ni gub felan' ngay, ma dawor mu t'ared lanin'ug. Gubin ngiyal' ni tin nib riyul' e kug weliyed ngomed. Ere aram rogon ni thimed ni kug weliyed ngak Titus ni gamad ba felan' ngay e ke m'ug nib riyul'. ¹⁵ Ri gimed ba t'uf rok ya ka manang rogon ni gimed gubin ma mpi'ed ni kam fal'eged rogomed ni ngam folgad ko tin ni yog, nge rogon ni yib ngomed mi gimed t'ufeg u fithik' e tamdag nge marus. ¹⁶ Kari gu felfelan' ni fan e rayag ni gu toer ngomed!

8

Ayuw nma pi' girdi'en Kristus

¹ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad ba'adag ni ngam nanged rogon nike ayuweg Got girdi'en e pi galesiya nu Macedonia. ² Ba gel e sikeng ni kan tay ngorad ko gafgow ni yib ngorad; machane ri ba ga' e felfelan' rorad ni bo'or e tin ni ur pi'ed ban'en, ni yugu aram rogorad nri yad ba gafgow. ³ Nggog ngomed, nra pi'ed urngin e tin nrayag rorad ni ngar pi'ed, ya ra pi'ed nge pag e fol; ni yad e leam rorad ⁴ nra weniggad ngomad ni ngan pagrad ngar uned i ayuweg e girdi' rok Got ni yad bay u lan yu Judea. ⁵ Tin nra pi'ed e pag urngin e tin ni gu leam nigned! Som'on e ra pi'ed yad ngak Somol; nge mu' ma ra pi'ed yad nga pa'mad, ni Got e gagiyeagnag nge yodorom. ⁶ Ere gu weniggad ngak Titus, ni ir e sunumeg e re maruwel ney, ni nge ul ul ngay nge ayuwegmed ngam mu'niged e re maruwel ney ni pigpig u fithik' e t'ufeg. ⁷ Gimmed e ri bo'or ban'en romed: ni aram e michan', nge salap ko welthin, nge tin gimmed manang, nge rogon ni gimmed ba'adag ni ngam pi'ed e ayuw, nge rogon ni gamad ba t'uf romed.* Ere gamad ba'adag ni ngkum pi'ed boch ban'en ni pire' ko re ayuw ney ni ayuw u fithik' e t'ufeg.

⁸ Gathi kug tay e motochiel riy. Machane gu ra guy rogon ngam nanged feni pasigan' boch e girdi' ni ngar pi'ed e ayuw, ma aram e rayag ni gu nang feni riyul' e t'ufeg romed. ⁹ Ya gimmed manang rogon ni runguydad e Somol rodad i Jesus Kristus ni ba'aray rogon: aram rogon feni fla'ab, me pag ir nge gafgow ni fan ngomed, ni fan e nge yagnag e fla'ab ngomed u daken e gafgow nike tay.

¹⁰ Ba'aray rogon e leam rog ko tin ni kad weliyed: bfel' ni ngam mu'niged e chiney e n'en ni mu tababgad ngay fa binem e duw. Gimmed e som'on, ni gathi kemus ni mu ngongolgad, machane ku errogon nib m'agan'med ngay ni ngam ngongolgad. ¹¹ Ere mmuruwliyed nge chuw! Mu pasigniged lanin'med ngay ngam mu'niged ni bod rogon ni mu leam nigned nib pasigan'med ngay, mi gimmed mu'nag ko tin ni bay romed. ¹² Ya fa'anra ba pasigan'med ngay ni ngam pi'ed ban'en, mra fek Got e tin ni kam pi'ed nib tow'ath nrogon e tin nrayag ni ngam pi'ed, ma gathi tin ndariy romed.

¹³⁻¹⁴ Dagur guy rogon ni nggu tay ban'en nib tomal nga pomed ni bochan e nggu ayuweg boch e girdi' ko gafgow rorad; machane pire' ban'en ni bay romed e ngiyal'ney, ere rib mat'aw ni ngam ayuweged e pi'in gafgow nthingari yag ban'en ngorad. Ma bay mu gafgowgad nthingari yag ban'en ngomed ma ke yo'or ban'en rorad, ma aram miyad ayuwegmed. Ireray rogon me par nib mat'aw ngomed ni

* 8:7 gamad ba t'uf romed; boch e babyor e bay riy ni t'ufeg romad ngomed.

gimed gubin. ¹⁵ Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Cha' ni pire' e kunuy e de pag rogon e tin ni yag ngak, ma cha' ni bochu'uw e kunuy e de pag feni lich e tin ni bay rok."

Titus nge pi chongin

¹⁶ Ri ba ga' e magaer ni gu pininged ngak Got ni ayuweg Titus nge pasigan' ni bod gamad nge ayuwegmed! ¹⁷ Gathi kemus ni m'agan' ko tin ni gu wenig niked ngak; ya ku errogon ni ir rok ma ba pasigan' ngay ni nge pi' e ayuw, me ir e duwgiliy u wan' ni nge yib ngomed. ¹⁸ Bay reb i walagdad ni girdi'en Kristus ni kug l'uged ni nge cheag ngak ngar bow, ni be' ni urngin e galesiya ni yibe tayfan riy ni bochan e maruwel rok ni aram e be machibnag ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got. ¹⁹ Ma girdi'en e galesiya i yan e kar mel'eged e cha'ney ma kar duwgilyed ni ir e nge un ngomad ko milekag ko re gaf i maruwel ney ni ayuw u fithik' e t'ufeg ni fan e ngan tayfan Somol riy, ma ngan dag ni gadad ba'adag ni ngad pi'ed e ayuw.

²⁰ Gamad be guy rogon ni dabi nonnon e girdi' u rogon ni gamad be muruwliy e re salpiy ney ni ba ga' ni ngan pi' nib tow'ath. ²¹ Gamad be nameg ni nggu rin'ed e tin nib mat'aw, ni gathi kemus nu p'eowchen Somol, machane ku errogon u p'eowchen e girdi'.

²² Ere kug l'uged walagmad ni girdi'en Kristus ni nge un ngorad; ke yo'or yay ni kug sikeng niked, ma kug pir'eged ni gubin ngiyal' ma rib pasigan' ngay ni nge pi' e ayuw. Ma chiney e kari pagan' ngomed, ni aram e kari pasigan' ngay ni nge ayuwegmed. ²³ I Titus e ma ayuwegneg ko maruwel ni gamow be maruwel ni nggu ayuwegew gimed; ma tin ni be'er i walagdad ni girdi'en Kristus ni ngar uned ngak e yad owchen e pi galesiya, ni maruwel ni yad be tay e bayi tay e girdi' fan Kristus riy. ²⁴ Mu t'ufeged yad, nge mich u wan' urngin girdi'en e pi galesiya ni n'en ni kug weliyed ni murung'agmed ni gamad ba felan' ngay e ba riyul'.

9

Ayuw ni ngan pi' ngak pi walagey ni girdi'en Kristus

¹ Dariy fan ni nggu weliy ngomed u babyor murung'agen e ayuw ni ngan pi' nge yan ngak e girdi' rok Got ni yad bay u Judea. ² Gu manang ni gimed ba'adag ni ngam pi'ed e ayuw, ma kug weliy murung'agmed ngak e girdi' nu Macedonia ni gub felan' ngay nike lungug, "Pi walagdad ni girdi'en Kristus ni yad bay u Greece e ka fa binem e duw nra pired ni kar fal'eged rogorad ni ngar pi'ed e ayuw." Ma pasigan' romed ni ngam pi'ed e ayuw e ke pi' e pasig nga laniyan' bo'or i yad.

³ Ere chiney e nggu l'oeg e pi cha'ney ni walagdad ni girdi'en Kristus ngarbad, ni aram e tin kug weliyed ni murung'agmed ni gamad ba felan' ngay u murung'agen e ren'ey e nge yan i m'ug ni gathi kemus nthin; machane nge m'ug nrogon ni gog ni kam fal'eged rogomed ni ngam pi'ed e ayuw. ⁴ Ya richey me un e girdi' nu Macedonia ngog nggu bad miyad pir'eg ndawor mu fal'eged rogomed ni ngam pi'ed e ayuw, ma ri gamad ra tamra' ni fan e kari pagan'mad ngomed, ma kab gel e tamra' ni gimed ra tay! ⁵ Aram fan ni kug finey ni bfel' ni nggog ngak e pi cha'ney ni walagdad ni girdi'en Kristus ngar m'onod rog ngarbad ngomed ngar ngongliyed rogon e n'en ni kamogned ni ngam pi'ed nib tow'ath. Mra gu taw ma kem'ay i ngongliy rogon, ma aram e ra m'ug riy ni ngam pi'ed ban'en ngak boch e girdi' ni fan e gimed ba'adag, ma gathi kan gelnigey ngomed ni ngam rin'ed.

⁶ Dab mpaged talin e re bugithin ni ba'aray: cha' nra yung e awoch nib lich e bochu'uw e n'en nrayag riy ngak; ma en nra yung e awoch ni pire', e pire' e n'en nrayag riy ngak. ⁷ Ere ra be' ma nge pi' ban'en nrogon ni ir e ke duwgiliy u laniyan', ni dabi kireban' ngay nike pi' fa reb e finey ni ban'en nthingari rin'; yi Got e ba t'uf rok e en nma pi' ban'en u fithik' e felfelan'. ⁸ Mi Got e rayag rok ni nge pi' ngomed e tin ni nge yag ngomed nge pag urngin, ni fan e gubin ngiyal' ma bay romed urngin e tin ni nge yag ngomed, nike pag urngin ni fan ko tin ni bfel' e ngongol. ⁹ Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

Ma pi' ban'en ngak e pi'in gafgow u fithik' e gol,

ma rogon nga feni gol e dabi m'ay bi'id.

¹⁰ Mi Got nma pi' e awoch ngak e cha' nma wereg e awoch u milay' nge ggan ni nge kay e ku bayi pi' ngomed urngin e awoch ni nge yag ngomed me muruwliy nge tugul, nge yib wom'ngin ni pire' ni nge yib ko gol ni mu ted. ¹¹ Gubin ngiyal' ni bayi ta'med ni bfel' urngin e tin ni bay romed nge yag ni um pi'ed ban'en ni gubin ngiyal' u fithik' e gol, ni fan e nge yo'or e girdi' nra pininged e magaer ngak Got ko tow'ath ni kam pi'ed ngorad. ¹² Ya re ayuw ney ni bay mu ngongliyed e gathi kemus ni nge pi' ngak e girdi' rok Got e tin nthingari yag ngorad, machane ku errogon ni bayi ayuweg bo'or e girdi' ngar pininged e magaer ngak Got. ¹³ Pi'in ni bay mu ayuweged e bay ra felan'gad ni gathi kemus ni bochan e tin ni kam pi'ed ngorad nge boch e girdi' u fithik' e gol, machane bay rogned e sorok ngak Got, ya ireyer e mich riy nri gimed ba yul'yul' ko thin ni bfel' ni yib rok Kristus ni ir e gimed be weliy. ¹⁴ Ma aram e bay ra pi'ed e meybil romed ngak Got ni bochan e kari mu t'ufgad rorad ma bochan e ayuw nike pi' Got ngomed nike pag rogon. ¹⁵ Ere ngad pininged e magaer

ngak Got ko tow'ath nike pi' ngodad ndabiyag puluwon!

10

Paul ni welthin ni be ayuweg e maruwel rok

¹ I gag Paul e gu be wenig ngomed — i gag fa'anem ni kanog nib sobut'an'ug ma gub gol ko ngiyal' ni gu bay romed, machane dagur tamdag ni nggu non ngomed nib gel ko ngiyal' ni gub mal'af romed. Gu be wenig ngomed ni bod feni munguy nge feni gol Kristus ni be lungug: ² Dab mu gelniged gimed ngog ni nge dab kug tamdag ngomed ko ngiyal' ni bay gub riy; ya bmuduwgil u wun'ug nrayag ni nge dab kug tamdag ngak e pi'in yad be yog ni ngongol ni gamad be tay e yib u rogon e leam ni yima tay u fayleng. ³ Rib riyul' ni gamad be par u roy u fayleng; machane dagur maelgad nrogon e leam ni yima tay u roy u fayleng. ⁴ Talin e cham ni gamad be maruwel ngay ko cham ni gamad be tay e gathi talin e cham nu roy u fayleng, ya talin e cham nib yargel ni yib rok Got, ni ir e ngan kirebnag ngay yungi n'en nike fal'eg e mo'onyan' rogon ke par riy be cham ngodad. Gamad be kirebnag e thin nde riyul' ni be togopluwnag e girdi' ngak Got; ⁵ ma kug buthuged urngin e leam nib tolang ni yibe togopluwnag ko tin ni kan nang ni murung'agen Got; gamad be fek urngin e leam ni bod ni yima kol e girdi' ko mael nggu pingeged nge fol rok Kristus. ⁶ Nap'an ni gimed ra micheg ni kam yul'yul'gad, ma aram e bay gu fal'eged rogomad ni nggu gechigniged e pi'in ndar yul'yul'gad u rogon e ngongol rorad.

⁷ Gimed be changar ko pin'ey u wuru'. Bay be' u wur nike matha'eg ngak ni ir reb i girdi'en Kristus? Bfel' ni ngki leam-nag ir bayay, ya ku errogon gamad ni gamad girdi'en Kristus ni bod ir. ⁸ Ya dagur tamra' ni fa'an gomanga kug uf, ya kayigi yo'or e thin ni kugog ni murung'agen mat'awmad nike pi' Somol ngomad ni mat'awmad ni ngug gelniged gimed, ma gathi ngan waernagmed. ⁹ Dabug ni ngam leam niged ni gu be guy rogon ni ngam rusgad ko thin rog ngomed u babyor. ¹⁰ Bay ga'ar be', "Thin rok Paul u babyor e rib gel, machane ngiyal' ni bay rodad e mme'waer ma thin rok e dariy rogon!" ¹¹ Machane en ni be finey ni aram rogon e thangri nang nde thil e thin romad u babyor ko ngiyal' ni gamad bmal'af riy, nge n'en ni bay gu rin'ed ko ngiyal' ni bay gu bad riy ngomed.

¹² Dabumad ni nggu ta'rebniged rogomad ngak e pi'in ni be'er ni yad be finey ni yad e sororad. Ri yad bbalyang! Kar ngongliyed e fol rorad ni ngar foleged yad ngay, ma fol rorad e yad be duwgiliy rogorad riy! ¹³ Machane gamad e thin ni gamad be yog ni gamad be uf ngay e bay e fol riy ndabiyag ni nge pag; ya bay i par u lan e fol ko re maruwel nike pi' Got

ngomad, nib mu'un e maruwel ni gamad be tay u fithik'med ngay. ¹⁴ Me ere bochan e gimed bay u lan e pi fol nem, ma aram e da gu warod nggu thum'gad nga wuru' ko fa ngiyal' ni gu bad riy ngomed, ni kug feked e Thin Ni Bfel' i yib ni murung'agen Kristus. ¹⁵ Ere dagur ufgad ko maruwel ni boch e girdi' e kar muruwliyed ke pag e re fol ni ba'aram nike tay Got ni nggu musgad riy. Machane gamad be finey ni manga yigi ilal e michan' romed ngak Kristus, me yag ni gu ngongliyed e maruwel ni ba ga' u fithik'med i yan, ni gubin ngiyal' nrogon ni be finey Got ni nggu rin'ed. ¹⁶ Ma aram e rayag ni gu machib niked e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ko nam i yan ni bay nga wuru' e biromed e nam, me siy gu ufgad ko maruwel nike mu' i ngongliy rok be' ko gin ni be maruwel riy.

¹⁷ Machane ba'aray rogon nike yog e babyor nib thothup, "En ni ba'adag ni nge weliy ban'en nike uf ngay e thangri uf ko n'en ni Somol e ke muruwliy ke yag." ¹⁸ Ya be' e bay rogon ni fa'anra be finey Somol ni bay rogon fa'anem, ma gathi bochan e ir e be finey rok ni bay rogon.

11

I Paul nge fapi apostel ni bogi ban'en

¹ Manga yugu mu gumaen' niked gimed rog, ni yugu ra kugog e thin nike dake thin ko balyang. Wenig ngomed! ² Gu be taliyeg nagmed ni bod gelngin ni be leam nagmed Got; ya gimed bod be' ni bpin nib machalbog ni kugog ngak ta'abe' nib mo'on ni bay ra mabgolgow, ni aram Kristus. ³ Kug rusnagmed nri yib e kireb nga fithik' i lanin'med nge dab kum yul'yul'gad ngak Kristus, ni bod rogon ni bannag fare porchoyog Eva. ⁴ Ya mm'agan'med ngay ni gimed ra k'adan'med rok be' nike yib ngomed ni nge yib i machibnag ngomed yugu reb e Jesus, ni gathi bin ni gamad be machibnag murung'agen; mi gimed fol rok reb e kan nge yugu reb e machib nrib thil ko fare Kan Nthothup nge Thin Ni Bfel' ni yib rok Got nike yag ngomed romad!

⁵ Dagur finey ni gub tanggin bochu'uw ngak "fapi apostel" romed ni be'er nib sororad! ⁶ Sana da gu salap ko welthin, machane ba tamilangan'ug ko thin rok Got; kug tamilang nagmed riy ni gubin ngiyal' ngu fithik' urngin ban'en.

⁷ Dariy ban'en ni gog ngomed ni ngam pi'ed ngog ko ngiyal' ni ba'aram ni ug machibnag ngomed e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got; ya gu sobut'nag lanin'ug ni fan e nggu ayuwegmed ngam tolanggad. Ere gur ba kireb e ren'em ni gu rin'? ⁸ Nap'an ni ug maruwel u fithik'med i yan ma yugu boch e galesiya e i pi' puluwog. Susun e ug gafgow nagraad ko tin ni ug fek rorad ni fan e nge yag ni gu ayuwegmed. ⁹ Ma ngiyal' ni ba'aram ni gu

bay romed e da gog ngomed ni ngan ayuweged gag ko ngiyal' ni nge yag e salpiy riy ngog; ni fan e pi walagdad ni girdi'en Kristus nrabad u Macedonia e ra feked i yib urngin e tin ni nge yag ngog. Rogon ko tin nike yan e rran nge tin ni kabay e rran ngam'on e dab mu gafgowgad u puluwog! ¹⁰ Rogon feni riyul' ni bay Kristus u fithik'ag e nggog nre bugithin ney ni gub felan' ngay e dariy bang u roy u Greece nrayag ni ngan thang riy. ¹¹ Gur mang ni kugog e re bugithin ney? Gur bochan e da mu t'ufgad rog? I Got e manang ni gimed ba t'uf rog!

¹² Bay ug ngongliy i yan e tin ni gu be rin' e chiney, ni fan e nggu tay e tin ni be'er e "apostel" nge dabi yib tapgin ni ngar ufgad ngu'ur rogned ni ta'reb rogon e maruwel ni yad be tay ngomad. ¹³ Pi girdi' nir e gathi riyul' ni yad bogi apostel — yad e apostel ni go' bogi ban'en, ni yad be lifith l'ugunrad u murung'agen e maruwel ni yad be tay ma kar piliyeged yad kar boded ya'an e tin riyul' e apostel rok Kristus. ¹⁴ Ere dab ni gin ngay! Ya ku rayag rok mo'onayan' ni nge piliyeg ir nge bod ya'an ba engel ko tamilang! ¹⁵ Ere gathi ban'en ni ngan gin ngay ni fa'anra piliyeg e pi tapigpig rok mo'onayan' yad ngar boded ya'an e pi tapigpig ko tin nib mat'aw. Machane tomur riy e ri bay ni pi' wenegan ngorad nri bod rogon e pin'en ni yad be rin'.

Gafgow ni tay Paul ni bochan e ir reb e apostel

¹⁶ Nggu sul u daken bayay ni nge lungug: dariy be' ni nge leamnag ni gag be' ndariy e leam rog. Machane fa'anra kam leam niged ni aram rogon, me ere mu gumaen' niged gimed rog ni bod rogon be' ndariy e leam rok ni ngan gumaen' nigey rok, nge yag ni gu weliy bochu'uw ban'en ni nggu uf ngay. ¹⁷ Bmuduwigil ni thin ni nggog e chiney ni gag e gu be uf ngog e aram e gu be non ni bod rogon be' ndariy e leam rok; ya gathi ireray e thin nike pi' Somol ngog ni nggog. ¹⁸ Machane bochan e pire' e girdi' ni yad be non ni yad be uf ni kemus ni fan ngarogon e leam nma tay e girdi', me ere ngku gu un ngay. ¹⁹ Ya gimed ba gonop, ere mm'agan'med ngay ni ngam gumaen' niged gimed rok e pi'in nib balyang! ²⁰ Ya gimed ma gumaen' niged gimed rok be' ni be yog ngomed e n'en ni ngam rin'ed, ara ban nagmed ngi i fek ban'en romed, ara tay e wup ngam awgad ngay, ara i finey ndariy famed, fa reb e batnag owchemed. ²¹ Gub tamra' ngay ni nggog ni nge lungug: yigi gel e mitimra' romad ngomed ma de yag ni gu rin'ed ni errogon!

Machane fa'anra finey be' nrayag rok ni nge uf nga murung'agen ban'en — gu be non ni bod rogon be' nib balyang — me ere ku errogon gag. ²² Bogi Hebrew e pi cha'nir? Ku errogon gag. Piyu Israel e pi cha'nir? Ku errogon gag.

Yad bogni' ni owchen Abraham? Ku errogon gag. ²³ Yad e tapigpig rok Kristus? Gu be non ni gowa gu be' ni kug aliliy — machane i gag reb e tapigpig ni kabfel' e pigpig ni gu be tay ko pigpig ni yad be tay! Kab gel e maruwel ni kug tay ko maruwel ni kar ted, kab yo'or yay ni ka non'eg nga kalbus, ma kab yo'or yay ni kan toyeg, ma kab yo'or yay nike chugur ni nggum'. ²⁴ Ma lal yay nike toyeg piyu Israel nra ba yay ma guyey nge mereb yay e dumow ni aw ngog; ²⁵ ma dalip yay ni toyeg piyu Roma, ma ba yay e ni malangnigeg; ma nga dalip yay ni pil e barkow ni gu bay u daken, ma ba yay e rliw' nge aningeg e awa ni gu par u fithik' e day. ²⁶ Ma ke yo'or e milekag ni gu tay ni chugur gum' ko ran ni sugubur e lul' nge yib nga daken e binaw, nge rok e moro'ro' nma fek ban'en u fithik' e yargel, nge rok piyu Israel ni gamad girdi'en ta'ab nam nge rok e pi'in gathi yad piyu Israel; ma kug chugur ko riya' u lan e binaw i yan, ngu daken e ted, ngu lan e regur, nge rok e pi'in yad be dake yad boch e walag u daken Kristus. ²⁷ Ma kug maruwel nib gel e maruwel ni kug tay; oren ngiyal' e dariy e mol; ma gu be yim' ko bilig nge belel; ma ke yo'or yay ni kug gafgow ko ggan, nge naun, nge mad. ²⁸ Dawor gu weliy yugu boch ban'en ni bochan e gubin e rran nder paslegan'ug ni bochan e gu be leamnag urngin e galesiya i yan. ²⁹ Fa'anra me'waer be', me un lanin'ug ngak ni susun e gag e kug me'waer; ma fa'ani mul be' nga fithik' e denen, me ri kireban'ug.

³⁰ Fa'anra thingar gu weliy ban'en ni nggu n'ufeg ngalang, me ere nggu weliy murung'agen e pin'en ni be dag fenag me'waer. ³¹ I Got ni Chitamngin e Somol rodad i Jesus e ngan' pining e sorok nga fithingan ndariy n'umngin nap'an; ir e manang ndagur lifith l'ugunag. ³² Nap'an ni gu bay u Damaskus, me tay governor ni bay u tan pa' Aretas ni pilung boch e girdi' ni matnag nga langan e garog ko binaw ni ngar koled gag. ³³ Machane gu par ngalan ba dug ngan nguchuruyeg nga but' u ba winda ko re yoror nem ni malang, mu gu thay rok.

12

Tin nni piliyeg e changar rok Paul nge guy nge tin ndag ngak ban'en

¹ Thingar gu welthin ni nggu n'ufeg, ni yugu aray rogon ndariy ban'en nra yib riy ni bfel'. Machane chiney e nggu weliy murung'agen e tin ni kan piliyeg e changar rog kug guy nge tin ni kan dag ngog ni Somol e dag. ² Gu manang be' nib mo'on ni reb i girdi'en Kristus ni ragag nge aningeg e duw nap'an ko bin daba' e rran ngal'an nni fek nib tomgin ko thal nth'abi tolang e tharmiy (da gu nang nri yodorom ara

ni piliyeg e changar rok nge guy — kemus ni Got e manang).³ Nggu sul u daken nggu weliy bayay ni gu manang nre mo'on ney e nni fek nib tomgin nga paradisi (ngku gog bayay nda gu nang ko ri yodorom ara kemus nni piliyeg e changar rok nge guy — kemus ni Got e manang),⁴ ireram e gin ni rung'ag bogi ban'en riy ndabiyag i yog ko thin, ni bogi n'en ndab ni pag nge weliy dap'i l'ugun e girdi'.⁵ Ere nggu weliy murung'agen e re mo'on ney ni gub uf ngay — machane gag e dab gu weliy murung'ageg ni nggu n'ufeg, kemus ni tin ni be dag fenag me'waer e nggu weliy.⁶ Fa'anra gub adag ni nggu n'ufeg, ma gathi ra gu wan gu aw ni gub balyang, ya aram e gu be weliy e tin nib riyul'. Machane dab gu n'ufeg, ni fan e dabug ni nge leamnag be' nib sorog nge pag rogon ko tin nike guy ni kug rin' nge tin nike rung'ag ni kugog.

⁷ Machane bochan e ngan tiyeg ndab gu ufanthin ni bochan e pin'en ni bfel' nem ni kug guy, ma aram mi ni pi' ba liliy ngog nib gel e amith riy, ni yib ni susun e mol'og rok mo'onyan' ni nge pirdi'iyeg ya nge dab gu uf.⁸ Nga dalip yay ni kug meybil ngak Somol u murung'agen e ren'ey ni gu be wenig ngak ni nge chuweg rog.⁹ Ma fulweg rok ngog e ga'ar, "Ayuw rog ngom e kemus e ta'are n'en ni ir e thangri yag ngom; ya gelngig e rib gel ko ngiyal' ni gab me'waer." Ere kari gu felfelan' ni nggu uf ko me'waer rog, ni fan e nggu thamiy rog nike yib gelngin Kristus ngog ni nge mang yoror rog.¹⁰ Bfel' u wun'ug e me'waer, nge thin nib kireb ni nganog ngog, nge tin nib mo'maw', nge gafgow ni yibe tay ngog, nge tin nib mo'maw' ban'en ni gu be mada'nag ni fan ngak Kristus. Ya ngiyal' ni gub me'waer, aram e ngiyal' ni gub gel.

Leam rok Paul ngak piyu Korinth

¹¹ Gu be non ni bod be' nib balyang — machane gimed e kam pingeged gag kug rin'. Gimed e pi'in nsusun e nga mogned fel'ngig. Ya yugu ra dariy rogog, machane ri da gu tanggin ngak e pi girdi' ni be'er ni kam ted yad ni "apostel" romed.¹² Pin'en nike micheg ni gag reb e apostel e kug ngongliy u fithik' e gumaen' u fithik'med; ni pi pow nge pin'en nni gin ngay nge pi maang'ang.¹³ Mang ngongol e gu tay ngomed ni gomanga da gu ta'reb rogonnagmed ngak e tin ni kabay e galesiya i yan? Gur bochan e da gog ngomed ni ngam ayuweged gag u ban'en? Wenig ngomed, mu n'iged fan u wun'med ni bochan e da gu ta'reb rogonnagmed ngak e tin ni kabay e galesiya!

¹⁴ Yane' ni kug fal'eg rogog ni nggub gguymed e ra gub ma ireray e yay nike gaman e dalip ngay — machane gathi bay gog ngomed ni ngam pi'ed ban'en ngog. Ya gimed e gimed ba t'uf rog, ma gathi salpiy romed e ba t'uf rog. Ya gathi bitir e ma

learnage n'en ni nge yag ngake gallibthir rorad, ya gallibthir e ma learnage n'en ni nge yag ngake bitir rorad. ¹⁵ Gub adag ni nggu pi' urngin e tin ni bay rog nge gag ni fan e nge yag ni gu ayuwegmed. Gur ngam pired ni gathi ri gub t'uf romed ni bochan e ri gimed ba t'uf rog?

¹⁶ Ere ke mich u wun'med ni gathi yib malngig ngomed. Machane yugu be' e bayi ga'ar e ug ban nagmed kam awgad ko ban rog. ¹⁷ Uw rogon ni gu rin'? Gur gu ban nagmed nggu fek ban'en romed u daken e pi'in ni gol'oegrad ngarbad ngomed? ¹⁸ Gu wenig ngak Titus ni nge yib ngomed, mu gog ngak reb i girdi'en Kristus ni walagdad ni nge un ngak ngar bow. Gur rayag ni nga mogned ni ban nagmed Titus nge fek ban'en romed? Gathi ta'reb rogon e leam romow nge ngongol romow ngomed?

¹⁹ Sana gimed be finey ni gamow be yoror romow u p'eowchemed. Danga'! Gamow ra welthin nrogon ni ba'adag Kristus ni nggu welthingow u p'eowchen Got, ma urngin ban'en ni gamow be rin' e kug rin'ew ni nggu ayuwegew gimed e pi tafager ni gimed ba t'uf romow. ²⁰ Gu be rusnag nra gub e nger mu gu pir'egmed ni gimed ba thil ko n'en ni gu be learnag ni yugum boded, mi gimed pir'eg ni gub thil ko n'en ni gimed be finey ni yugu bod. Gu be rusnag nra gub mu gu pir'egmed ni gimed be tugthin ma be awan'med ngomed, ma ba papey e dumumu ngomed mra be' ma kemus ni ir e be learnag ir, ma gimed be yog e thin nib kireb ma gimed be gun'gun'nagmed, ma ba tolangan'med ma de ta'reban'med. ²¹ Gu be rusnag ni yanem ni gu ra yib e ra tamra'nigeg e Got rog ni bochmed, ma bo'or i gimed e bay gu yornag ni bochan e kar denengad ma dawor ra kolgad ngan'rad ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin', nge ngongolen e darngal nge tin kireb ni yad be ar'arnag ma yad be ngongliy.

13

Tin tomur e fonow

¹ Yane' e ra gaman e dalip yay ngay ni nggub gguymed. "Ra nog nike bucheg be' ban'en ma thingar ni micheg ko mich nike pi' ruw ni' ara dalip ni' " — ni bod rogon nike yog e babyor nib thothup. ² Nggog ngomed e pi'in ni um denengad nge urngin e tin kabay e girdi', ni ka'a gog faram ko yay ni gaman e l'agruw ngay ni gub gguymed, machane ngku gog bayay e chiney ni ngiyal'ney nda gu moy romed: ni yanem nra gub e dariy be' nra thay ko gechig. ³ Ma urngin e mich ni gimed ba'adag ma bay mu guyed ni Kristus e riyul' ni be non u l'ugunag. Ra non ngomed ma de me'waer; ya ra dag gelngin u fithik'med i yan. ⁴ Ya yugu aram rogon feni me'waer nli'

ngem' u daken e kuruth, machane gelngin Got e ir e be par riy nib fos. Kug ta'ab girdi'gad Kristus, ma ku errogon gamad ni gamad mme'waer; machane gelngin Got e bay i ayuwegmad ngu'ug pired rok Kristus ni fan ngomed.

⁵ Mu changargad ngomed ko gimed be par ni gimed be ngongol u fithik' e michan' romed ngak Kristus fa danga'. Bmuduwigil ni gimed manang ni bay Kristus u fithik'med fa? Fa'anra danga' me ere kam mulgad. ⁶ Mmich u wun'ug ni gimed manang ndawor gu mulgad. ⁷ Gamad be meybil ngak Got ndab mu ngongliyed e kireb — gathi bochan e nge yan i m'ug nib soromad ko maruwel ni gu ted u fithik'med, machane fan e nge yag ni mu rin'ed e tin nib mat'aw, ni mus ni fa'anra yan i m'ug ni gomanga de taw e maruwel romad. ⁸ Ya dariy ban'en nrayag ni gu rin'ed nib togopluw ko thin rok Got ni aram e tin riyul', ya kemus ni ban'en ni nge yib fan ngay. ⁹ Gamad ba felan' ngay ni gamad ra me'waer machane gimed e kigimed ba gel. Me ere ku errogon ni gamad be meybil ni nge yag ni ngam marod mpired ni kam yal'uwgad. ¹⁰ Aram fan ni kug yoloy e re babyor ney ko ngiyal' ni kug bay u orel romed; bochan e nggu taw ngomed ma dab gu non ngomed nib gel u mat'wug nike pi' Somol ngog — ni mat'wug ni ngug gelnagmed ngay, ma gathi nggu kireb nagmed ngay.

¹¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, kefel'! Mu athamgiliyed ngam yal'uwgad; mu telmed ko tin kugog; ma nge ta'reban'med, mu um pired u fithik' e gapas. Mi Got ni gadad ba t'uf rok me ir e ma pi' e gapas e bay i un ngomed.

¹² Gimed ra mada' ma ngam farayed owchemed nrogon e girdi' nike walag u daken Kristus.

Urngin e girdi' rok Got ni be lungurad e ngi i felan' Got ngomed.

¹³ Ng i ayuwegmed Somol Jesus Kristus, ma ngu'um pired ni gimed ba t'uf rok Got, ma gimed be par ni bay fare Kan Nthothup romed.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU GALATIA

Fa'an ntabab i weliy fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel me mich u wun'rad, me leamnag boch e girdi' ni pi'in nike mich Jesus u wun'rad e thingar ra folgad ko Motochiel rok Moses ma fin aram e kar manged e tin riyul' i girdi'en Kristus. Me yog Paul ni gathi aram rogon, ya ma mat'awnag Got urngin e girdi' ngak u daken e michan' rorad ngak Kristus me pi' ngorad e bin nib be'ech e pangiy. Me yib boch e girdi' nga Galatia, ni ba nug nu Asia Minor nib milfan nga Roma, nra togoplugad ngak Paul nrogned nthingar kun fol ko Motochiel rok Moses ni fan e ngan mat'aw ngak Got.

I Paul e yoloy e re babyor ney ngak girdi'en e galesiya nu Galatia ni bochan e ke fol boch i yad ko re machib nem ni gathi riyul', ma ba'adag Paul ni nge ayuwegrad ni nge pagan'rad ngak Kristus ni go ir e rayag ni nge mat'awnagdad ngak Got nge pi' e bin nib be'ech e pangiy ngodad. Tom'on ko babyor rok e be weliy Paul nib mat'aw ni nga ni pining e apostel rok Jesus Kristus ngak, ya pong ni yib ngak ni nge mang reb e apostel e gathi yib rok e girdi', ya ke yib rok Got. Ma ke l'oeg Got ni nge maruwel u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel. Me ki weliy bayay ni ngan mat'aw ngak Got u daken e michan' ngak Jesus Kristus. U lan e tin tomur e guruy e be dag Paul ni pangiy ni bfel' nrogon girdi'en Kristus e be yib u daken e t'ufeg nge runguy ni ir e wenegan e michan' rok be' ngak Kristus.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–10

Mat'awun Paul nrogon ba apostel 1:11—2:21

Thin ni Bfel' ni murung'agen e runguy rok Got 3:1—4:31

Rogon ni be par girdi'en Kristus ni gathi yad e sib ya kar chuwigad u tan e Motochiel, nge rogon ni ngar paged fare Kan Nthothup ni nge gagiyeg nagra 5:1—6:10

Tin tomur e thin 6:11–18

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, ni pong ni yib ngak ni nge mang reb e apostel e gathi yib rok e girdi' ara maruwel Got ngake girdi' nge mang girdi' e pining, machane i Jesus Kristus e yib rok nge Got ni ir e Chitamangiy, ni ir e en ni faseg Jesus ko yam'. ² Urngin pi walagdad ni girdi'en Kristus ni yad bay u roy e kar uned ngog kug pi'ed e re bugithin ni ba'aray ni nge yib ngomed girdi'en e pi galesiya ni bay u Galatia ni be lungumad:

³ I Got ni Chitamangidad nge Somol rodad i Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

⁴ Kristus e pi' ir ni fan ko denen rodad ni nge pithigdad ko re ngiyal' i n'ey ntin nib kireb e be gagiyegnag e girdi', ni bod rogon ni ba'adag e Got rodad ni ir e Chitamangidad ni nge rin' Kristus. ⁵ I Got e ngu'un tayfan ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Ri ta'reb e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got

⁶ Kug gin ngomed! Ya rib machreg ni gimed be n'ag e en ni ir e ke piningmed u daken e runguy rok Kristus ngodad gimed be yan nga yugu reb e Thin Ni Bfel'. ⁷ Ma bin riyul' riy e dakuriy "yugu reb e Thin Ni Bfel' ngabang ni yib rok Got." Gu be yog e re bugithin ney ya bay boch e girdi' ni yad be guy rogon ni ngar wagagey niked lanin'med, ni aram e yad be guy rogon ni ngar thiliyeged e Thin Ni Bfel' ni murung'agen Kristus. ⁸ Machane mus ngomad ni fa'an gamad ra machibnag yugu reb e thin ngomed nib thil ko fa bin ni kug machib niked ngomed ara reb e rin' reb e engel ni yib u tharmiy, ma bay ni gechignag u fithik' e nifiy ni dabi math bi'id! ⁹ Ka'a gogned ngomed ko som'on, me ere chiney e ngku gog bayay ni nge lungug: fa'anra machibnag be' ngomed reb e Thin Ni Bfel' nib thil ko fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ni ir e ke mich u wun'med, ma bay ni gechignag u fithik' e nifiy ni dabi math bi'id!

¹⁰ Re bugithin ney ni kugog e gimed be finey ma gu be guy rogon ni nggu wan nga laniyan' e girdi'? Danga'! I Got e gu be finey ni nggu wan nga laniyan'! Ara gimed be finey ni gu be guy rogon ni nggu fel' u wan' e girdi'? Fa'an mang e gu be guy rogon ni nggu fel' u wan' e girdi', ma dab gu mang reb e tapigpig rok Kristus.

Rogon ni mang Paul reb e apostel

¹¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, ba'aray bbugithin ni nggog ngomed ni nge lungug: re Thin Ni Bfel' ney, ni yib rok Got ni ir e gu be machibnag ngak e girdi' e gathi sum rok e girdi'. ¹² Gathi be' e pi' ngog ara be' e fil ngog. Yi Jesus Kristus e ir e ke dag ngog kug nang.

¹³ Kan weliy ngomed rogon pangig ni ug par ko ngiyal' ni ba'aram ni gu be tiyan'ug ngarogon kanawo'en nma liyor piyu Israel ngak Got, nge rogon ni ug gafgownag girdi'en e galesiya rok Got nda ug runguyrad mu ug athamgiliy ni nggu kirebnag. ¹⁴ Ma ug moy ni gub m'on rok bo'or e girdi' nu Israel ni gamad ta'ab yangar u rogon kanawo'en nma liyor piyu Israel ngak Got. Ma ri ug tiyan'ug ngay ma gu be athamgiliy nrogon nrayag rog ngu'ug fol u rogon ni ngan liyor ngak Got

nike af rok e pi chitamangidad i yib ke mada' ngodad e tin chiney e girdi' nu Israel.

¹⁵ Machane bochan e runguy rok Got ngog me duwgilyeg u m'on ko ngiyal' ndawor ni gargelnigeg riy, me piningeg ni nggu pigpig ngak. ¹⁶ Nge ngiyal' ni ba'aram ni turguy riy ni nge dag Fak ngog ni fan e nge yag ni nggu machibnag fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e en ni Fak ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ma gathi gu wan ngak be' nge mang ir e yog ngog e tin ni nggu rin', ¹⁷ ara gu wan nga Jerusalem ngug guy e pi'in yad e ar manged apostel. Machane n'en ni gu rin' e ka chingiyal' nem mu gu wan nga Arabia, mu gu sul u Arabia nga Damaskus. ¹⁸ Ma dalip e duw nga tomuren ma aram mu gu wan nga Jerusalem nggu fith boch ban'en ngak Peter, mu gu par rok ni l'agruw e wik. ¹⁹ Ma da kug guy yugu reb e apostel, kemus ni James* e gguy, ni ir e walagen Somol.

²⁰ N'en ni kug yoloy e ba riyul', ni gu be yog ngomed u p'eowchen Got ndagur lifith l'ugunag!

²¹ Me tomur riy mu gu wan ko binaw i yan u lan yu Syria ngu Silicia. ²² Ka aram n'umngin nap'an i yib nge mada' ko ngiyal'ney ma dawori guy girdi'en e pi galesiya rok Kristus ni bay u lan yu Judea owcheg. ²³ Kemus ni tin ke yog e girdi' ngorad nike lunguy ngorad: "Fare mo'on ni fa'anem ni i gafgow nagdad e be machibnag i yan ko girdi' murung'agen rogon ni nge mich Kristus u wun'uy, ni ireram fare mich u wun'uy ni ir e i guy rogon ni nge thang!" ²⁴ Ma aram miyad yog e sorok ngak Got ni bochag.

2

I Paul nge boch e apostel

¹ Ragag nge aningeg e duw nga tomuren mu gu sul nga Jerusalem ni gamow Barnabas; ma kug fek Titus ke un ngog. ² Gu wan ya dag Got ngog ni nggu wan. Ma gamad mu'ulung e pi'in yad ma gagiyeagnag girdi'en e galesiya, mu gu weliy ngorad rogon ni kug machibnag ngak e pi'in gathi yad piyu Israel fare Thin Ni Bfel'. Ya dabug ni maruwel ni kug tay kakrom i yib ke mada' ko re ngiyal' i n'ey e nge yan i aw ndariyfan. ³ Ya Titus ni be un ngog e be' u Greece, machane da ni gelnigey ngak ni ngan maad'ad ngak, ⁴ machane bay boch e girdi' ni yad be dake yad pi walagdad ni girdi'en Kristus kar ma'athukgad nga fithik' e girdi' rodad, ni yad e yad ba'adag ni ngan maad'adnag. Pi girdi' ney e yad e damit ni karbad ra ma'athukgad nga fithik'dad ni ngar nanged rogon ni kad pufgad ko Motochiel ni bochan e kad ta'ab girdi'gad Kristus

* **1:19** yugu reb e apostel, kemus ni James; ara yugu reb e apostel; kemus ni cha' ni gguy e James.

Jesus. Ya yad ba'adag ni ngar sulweged gadad nga tan e Motochiyel ngad manged sib ko Motochiyel. ⁵ Dariy ta'reb e mint' ni gu m'inggad ngorad, ni fan e nge yag ni gu ayuweged ni fan ngomed e tin nib riyul' ni ir fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got.

⁶ Machane pi'in gu be finey ni yad e yad be gagiyegnag girdi'en e galesiya — kugog e re bugithin ney ni bochan e dariyfan u wun'ug rogon tolngin bagayad nge bagayad; ya urngin e girdi' ma ta'reb rogorad u wan' Got — pi cha'ney ni yad ma gagiyegnag girdi'en e galesiya e da rogned boch ban'en ngog nib be'ech ni gomanga ir e nggu rin'. ⁷ Ya ra guyed ni Got e ke pi' e re gaf i maruwel ney ngog ni nggu machibnag e Thin Ni Bfel' ni yib rok ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni bod rogon nike pi' fa gaf nem e maruwel ngak Peter ni nge machibnag ngak piyu Israel fare Thin Ni Bfel'. ⁸ Ya gelngin Got e ngongliyeg nggu mang reb e apostel nggu wan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni bod rogon Peter ni ngongliy Got rogon nge mang reb e apostel ngak piyu Israel. ⁹ I James, nge Peter, nge John, ni wun'ug e yad be gagiyegnag girdi'en e galesiya e ra nanged ni Got e ke pi' e re gaf i maruwel ney ni yugu ba reb ngog; ma aram miyad rurug pa'mow Barnabas ni be dag ni gamad ta'ab raba' i maruwel, ma aram ma gamad gubin ni ta'reb lanin'mad nge puruy' romad ni nggu maruwelgow u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel, miyad maruwel u fithik' piyu Israel. ¹⁰ Machane kemus nn'en nra wenig niked ngomow e ri dab gu pagew talin e pi'in gafgow ni yad bay u fithik'rad, nri ireram e ren'en ni ug athamgiliy ngu'ug rin'.

I Paul ni puwan' ngak Peter u Antiok

¹¹ Fa'ani yib Peter nga Antiok, mu gu puwan' ngak u fithik' e girdi', ya ri yan i gagiyel nrib oloboch e n'en nike rin'. ¹² U m'on riy ndawori taw boch e girdi' ngaram ni James e ke l'oegrad, ma i un Peter ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ko abich, ni pi'in kar manged pi walagdad ni bochan e kar manged girdi'en Kristus. Ma fa'ani taw e pi girdi' nem ngaram, me tal ni daki un ngorad ko abich, ni fan e be tamdag ngak piyu Israel ni pi'in yad ba'adag ni ngan maad'adnag e pi'in pumo'on ni gathi yad piyu Israel. ¹³ Ma tin ni kabay piyu Israel ni walagdad ni fan e yad girdi'en Kristus e ra tamdaggad ni bod Peter; me mus ngak Barnabas ni un ngorad ko ngongol rorad ni ngongolen e marus. ¹⁴ Ma fa'an gguy ndarir folgad ko tin nib mat'aw ni bod rogon e tin riyul' nike dag fare Thin Ni Bfel', mu gog ngak Peter u p'eowcherad ni yad gubin ni lungug, "I gur e ga be' u Israel, machane um ngongol ni bod rogon be' ni gathi be' u Israel, ma gathi um

ngongol ni bod rogon be' u Israel. Ere ke uw rogon ma kam guy rogon ni ngam gelnigem ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ni ngar ngongolgad ni bod rogon piyu Israel?"

Piyu Israel nge pi'in ni gathi yad piyu Israel e kar thapgad ngak Got u daken e michan' rorad ngak Kristus

¹⁵ Riyul' nni gargelegdad ma gadad piyu Israel, ma gathi gadad e "Pi tadenen ni pi'in gathi yad piyu Israel," ni bod ni yima pining ngorad. ¹⁶ Machane gadad manang ni kemus nu daken e michan' rok be' ngak Jesus Kristus e ir e rayag ni nge mat'aw riy ngak Got, ma ri gathi bochan e i rin' e tin nike yog e Motochiyel rok Moses ngak ni ir e ngi i rin'. Ku errogon gadad nike mich Kristus Jesus u wun'dad ni fan e nge yag ni ngad mat'awgad ngak Got u daken e michan' rodad ngak Kristus, ma gathi bochan e gadad be rin' e tin ni be yog e Motochiyel ngodad ni ngad rin'ed. Ya dariy be' nra mat'aw ngak Got ni bochan e be rin' e tin nike yog e Motochiyel ngak ni nge rin'. ¹⁷ Ere fa'anra gadad be guy rogon ni ngad ta'ab girdi'gad ngak Kristus ni bochan e ngad mat'awgad ngak Got, ma kani pir'eg ni gadad e tadenen nta'reb rogodad ngak e pi'in gathi yad piyu Israel — gur aram e ke maruwel Kristus ni fan ko denen ni nge gel? Bmuduwgil ndanga'! ¹⁸ Fa'anra gu tabab i ubung bayay fare Motochiyel ni kug buthug, me ir e ke micheg ni gag be' ni gu be th'ab e Motochiyel. ¹⁹ Machane Motochiyel e dariy rogon ngog, ya ku gum' kug chuw rok e Motochiyel — ni Motochiyel e ke li'eg — ni fan e nggu fos nggu pigpig ngak Got. Ya kug un ko yam' ni tay Kristus u daken e kuruth, ²⁰ ere gathi ka gag e gu be par ni gub fos, yi Kristus e ir e be par nib fos u fithik'ag. Ma re pangin ni gu be par riy e chiney e kug par riy ni bochan e ke michan'ug ngak e en ni Fak Got, ni ir e gub t'uf rok ma ke pi' e pogofan rok ni fan ngog. ²¹ Dagur siyeg e n'en nike rin' Got ni fan ngog u daken Fak! Fa'anra ke mat'aw be' ngak Got u daken e Motochiyel, ma aram e yam' ni tay Kristus e bm'ayfan.

3

Motochiyel fa mich u wun'uy ngak Kristus

¹ Gimed yu Galatia ni balyang! I mini' e ke pig ngomed? Ya ri gowa gimed be guy, nni weliy rogon e yam' ni tay Jesus Kristus u daken e kuruth! ² Ere mpi'ed e fulweg ngog ko ta'are bugithin ni ba'aray: i yag fare Kan Nthothup rok Got ngomed ni fan e um rin'ed e tin ni be yog e Motochiyel ngomed, fa bochan e mu rung'aged e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got me mich u wun'med? ³ Ra di'in me er fanmed balyang! Kam tababgad ko bin nib be'ech e pangin ni Kan Nthothup rok Got e ayuwegmed nge yag ngomed: ere gimed

ba'adag ni gelngimed e ngam muruwliyed ngay ngam marod mmu'niged? ⁴ Ba ga' e gafgow ni kani tay ngomed ni bochan e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got, ere ngam n'iged nge yan i aw nike m'ayfan? Rib muduwgil ni bay fan! ⁵ Mogned, i pi' Got fare Kan Nthothup ngomed me ngongliy e maang'ang u fithik'med, ni gur fan e gimed be fol ko tin ni be yog e Motochiyel ngomed ara fan e mu rung'aged e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got me mich u wun'med?

⁶ Ri bod rogon murung'agen Abraham ni be weliy e babyor nib thothup ni be ga'ar: "I mich Got u wan', ma bochan e michan' rok ngak Got ma aram me matha'eg Got ngak ni ir reb e girdi' nib mat'aw." ⁷ Ere susun e ngam nanged ni girdi' nib michan'rad ngak Got e ireram e pi'in nriyul' ni yad e pi'in owchen Abraham. ⁸ Dawori taw ngay ma keyog e babyor nib thothup ni Got e bayi mat'awnag e pi'in gathi yad piyu Israel ngak u daken e michan' rorad ngak. Aram fan ni machibnag e babyor nib thothup ngak Abraham e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got u m'on riy ndawori taw nga nap'an ni ba'aray ni ga'ar: "U dakenam e bayi fal'eg Got wa'athan urngin e girdi' nu fayleng riy." ⁹ Me mich u wan' Abraham e re bugithin nem min fal'eg wa'athan; ere urngin e girdi' nra mich Got u wun'rad e yira fal'eg wa'athrad ni bod rogon Abraham.

¹⁰ Pi'in ke pagan'rad ko Motochiyel ni yad be fol riy e yad be par nib buch wa'athrad. Ya be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar: "En ni gathi urngin ngiyal' ma be fol u urngin ban'en ni kan yoloy u lan babyoren e Motochiyel e ke kireb wa'athan!" ¹¹ Ere chiney e kari tamilang ndariy be' nra mat'aw ngak Got ni Motochiyel e nge mat'awnag; ni fan e be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En nike mat'aw ngak Got ni bochan e mich Got u wan' e ir e ra fos."* ¹² Machane Motochiyel e der toer ko mich u wun'uy ngak Got. Ya bod nike yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En nra rin' urngin e tin ke yog e Motochiyel ngak ni nge rin' e ir e ra fos riy."

¹³ Machane Kristus e ke chuwegdad ko buch wa'athan ni Motochiyel e ke fek i yib ngodad, ni bochan e kemang ir e ke buch wa'athan ni fan ngodad. Ni bod rogon nike yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En ni kan tining nga ba ley i gek'iy e kan bucheg wa'athan." ¹⁴ I rin' Kristus ni aram rogon ni fan e fare tow'ath ni ognag Got ngak Abraham e nge yag ni ngan pi' ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni ngan pi' ngorad u daken Kristus Jesus, ma aram e daken e michan' rodad ngak e ra ni pi' fare Kan ni Thothup riy ngodad ni ognag Got nra pi'.

* **3:11** nike mat'aw ngak Got ni bochan e michan' rok e ra fos; ara nike mat'aw ngak Got e ra par nib fos u daken e michan' rok.

Motochiyel nge n'en ni ognag Got ni bayi pi'

¹⁵ Pi walageg ni girdi'en Kristus, nggu weliiy murung'agen ban'en ngomed ni nggu susunnag nga ban'en ni yima rin'; fa'anra weliiy l'agruw ni' murung'agen ban'en me ta'reb lanin'row riy miyow sayin nga babyor ni aram e m'ag ko fare bugithin ni kar weliiyew, ma dakuriy be' ni ngki th'ab e re m'ag nem ara ki puthuy ban'en ngay. ¹⁶ Ere Got e ognag ngak Abraham e tin ni nge pi' ngak Abraham nge ngak be' ni bay sum ni owchen Abraham. Ma de yog ni ga'ar, "nge ngak e pi'in bay ra sumgad ni owchen Abraham," ni fan e re bugithin nem e bo'or e girdi'. Machane rogon ni yog e ga'ar, "nge ngak be' ni bayi sum ni owchen Abraham," ni fan e re bugithin nem e kemus nta'abe', ni aram Kristus. ¹⁷ Ba'aray e ren'en ni gu be yip' fan, i Got e ngongliiy ba m'ag u thilin e girdi' nge ir me ga'ar e bayi par ni bod rogon nike yog. Ma fare Motochiyel ni fini pi' Got ni aningeg mir'ay nge guyey e duw nga tomuren e re m'ag ney, e dabiyaq ni nge th'ab e re m'ag nem me thang e tin nike ognag Got ni bayi pi'. ¹⁸ Ya fa'an manga n'en ni nge pi' Got e nge yib ngodad u daken e re Motochiyel nem, me ere dabki yib ngodad u daken e n'en ni ognag nra pi'. Machane i Got e pi' ngak Abraham e n'en ni ognag ngak ni fan e yog ngak Abraham nra pi' ngak.

¹⁹ Ere mang ni pi' Got fare Motochiyel? I puthuy ko n'en ni ognag ni nge pi' ngak Abraham ni fan e nge dag ko mang e ngongol nib kireb, me finey Got ni nge par e re Motochiyel nem nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay yib i m'ug riy fa'anem ni ir e owchen Abraham, ni ir fa'anem ni ognag Got. Ma fare Motochiyel e pi' Got ngak e pi engel ngarbad ra pi'ed ngak e girdi', ni bay be' nib mo'on ni ir e mang maaf ko re Motochiyel ney u thilin e pi engel nge girdi'. ²⁰ Machane maaf e daki t'uf ni fa'anra kemus ni ta'abe'; ma Got e ta'abe'.

Fan fare Motochiyel ni pi' Got

²¹ Gur fan e re bugithin ney e aram e ke togopluy fare Motochiyel ko tin ni yog Got ni bayi rin'? Aram e danga'! Ya fa'an mang e ke pi' Got ba motochiyel ni ir e rayag ni nge pi' e yafos ngak e girdi', me ere rayag ni nge mat'aw e girdi' ngak Got u daken e re Motochiyel nem. ²² Machane fare babyor nib thothup e keyog ni girdi' ko re fayleng ney ni polo' e yad bay u tan gelngin e denen, ni bochan e pi arorad nra michan' ngak Jesus Kristus e rayag ngorad fare tow'ath ni ognag Got nra pi' ngak e pi'in ke mich Jesus Kristus u wun'rad.

²³ Machane u m'on ko ngiyal' ndawori taw nga nap'an ni aram e nge mich Kristus u wun'uy ma i ta'dad e Motochiyel nike loknag e naun ngodad ni gad bod e kalbus nge yan i mada' ko ngiyal' ni bayi dag Got e re mich ney riy. ²⁴ Ere

re Motochiel nem e ir e i gagiyeagnadad, me ir e mang sensey ngodad nge yan i mada' ko ngiyal' ni yib Kristus riy, ni aram e rayag ni ngad mat'awgad ngak Got u daken e michan' rodad ngak Kristus. ²⁵ Ere chiney e ke taw nga nap'an ni nge michan'uy ngak Kristus, ma aram e fare Motochiel ni mang sensey ngodad e gathi ku ir e be gagiyeagnadad.

²⁶ Yu daken e michan' romed ngak Kristus e ir e ke yag ni mmanged pifak Got riy ni gimed gubin, ni aram e kam ta'ab girdi'gad Kristus Jesus. ²⁷ Ya kan tawfe nagmed ko ta'ab girdi' ni kam ted Kristus, ma aram fan nike yag ngomed fel'ngin Kristus. ²⁸ Ere ta'reb rogon piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, ma ku errogon e pi'in yad e sib nge pi'in gathi yad e sib, ma ku errogon e pi'in pumo'on nge ppin, ni bochan e gimed gubin ma kam ta'ab girdi'gad Kristus. ²⁹ Fa'anra ke mil suwmed ngak Kristus, me ere kam manged pi owchen Abraham, ni aram e bayi yag ngomed e tin ni ognag Got nra pi'.

4

¹ Machane nggu ul ul ngay ni nge lungug: re tir ni ir e ra lekag tafen e chitamngin e yima tay ni bod rogon ba sib ko ngiyal' ni kab bitir riy, machane ri ir e ra mil suwon urngin ban'en rok e chitamngin ngak. ² Ma ngiyal' ni kab bitir, e bay e girdi' ni yad be ayuweg, ma yad be ayuweg e tirok' ban'en nge yan i mada' ko ngiyal' ni yog e chitamngin. ³ Ma ku aram rogodad ni ud moyed ni gadad e sib ko pi motochiel nge yalen nge rok e pi kan ni yad ma gagiyeagnag e gin'en ni bay urngin ban'en u lanelang riy nib mu'un e fayleng ngay, ko ngiyal' ndawori ilal e michan' rodad ngak Kristus. ⁴ Machane fa'ani taw nga nap'an e ngiyal' ni duwgiliy Got, me pi' Got Fak nge yib. Me yib ni ba girdi' e chitiningin, mi i par u tan fare Motochiel rok piyu Israel, ⁵ ni fan e pi'in yad bay u tan e re Motochiel nem e nge chuwegrad u tan, ni fan e nge yag nda manged pifak Got.

⁶ Me pi' Got fare Kan Nthothup rok Fak nge yib i par nga lanin'dad, nma ga'ar, "Chitamag, Chitamag," ni fan e nge dag* ni kam manged pifak. ⁷ Ere gathi kigimed e sib, machane kam manged fak. Me ere fa'anra kam manged pifak, ma bayi pi' Got ngomed urngin ban'en ni bay rok ni fan ngak e pifak.

Magafan' rok Paul ngak e girdi' nu Galatia

⁸ Kakrom e um pired nda mu nanged Got, ma aram fan ni um pired ni gimed e sib rok bogi kan ni gathi yad e Got. ⁹ Machane chiney e kam nanged Got — fa reb e nggog nike nangmed Got e chiney — ere uw rogon ma kam adaged ni

ngam sulod ngak fapi kan ni yad be gagiyeg ni yad mme'waer ma dariy farad? Mangfan ni gimed ba'adag ni ngkum sulod ngam manged sib rorad bayay? ¹⁰ Ma bay boch e rran, nge boch e pul, nge yu ngiyal', nge boch e duw ni ir e kam turguyed ni ngu'um ted fan! ¹¹ Kug rusnagmed! Gur aram e urngin e maruwel ni kug tay ni fan ngomed e ke yan i aw ndariyfan?

¹² Pi walageg ni girdi'en Kristus, gu be wenig ngomed ni ngam boded gag. Ya ku er rogog ni gub girdi' ni gu bod gimed. Ya dawor mbucheged ban'en rog. ¹³ Ki gimed manang ko mangfan ni gu machibnag ngomed ko som'on e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got, bochan e gu m'ar nggu par romed. ¹⁴ Machane da mu darifan niked gag ara mu siyeged gag ndab gu machib ngomed, ni yugu aram rogon nib gel e gafgow ni mu ted ko liliy ni bay rog. Machane mu t'ufeged gag ni bod rogon ni gimed ra t'ufeg ba engel rok Got; mu t'ufeged gag ni bod rogon ni gimed ra t'ufeg Kristus Jesus! ¹⁵ Ma ri mfelfelan'gad! Ere mang e kam rin'ed? Ba'aray bbugithin nrayag ni gog ni murung'agmed ni nge lungug: re ngiyal' i n'em e fa'an manga rayag ma kam lufed lan owchemed kam pi'ed ngog! ¹⁶ Ere kug di'in e chiney u lanin'med? Kug mang to'ogor romed ni bochan e gu be weliy e tin riyul' ngomed?

¹⁷ Tin ni be'er e girdi' e gimed be par u lanin'rad, machane tin ni yad be finey ngomed e ba kireb. Ya kemus ni tin ni yad be finey ni ngar rin'ed ngomed e ngar feked gimed rog, ni fan e ngu'um leam niked yad ni bod rogon ni yad be leam nagmed. ¹⁸ Mmanigil ni ngu'un leamnag e girdi' nga ban'en ni bay gam'ingin ni bfel' — re bugithin ney e gubin ngiyal' nib riyul', gathi kemus ni ngiyal' ni gu bay romed. ¹⁹ Pifakag ni gimed ba t'uf rog ni gimed girdi'en Kristus! Ke gaman e l'agruw yay ko yaney ni kug bod be' ni bpin ni nge gargel, ireray e mit i amith nike yib ngog ni bochmed, ni bayi par rog nge yan i mada' ko ngiyal' nra bigimed ma ke sum rarogon Kristus nga fithik'. ²⁰ Ku gum' ni bochan ni manga errogon ma gu bay romed e chiney, nge siy kug non ngomed ni eray gelngin; ya kug par ni kari magafan'ug ngomed!

Fanathin ni murung'agen Hagar nge Sarah

²¹ Mu son gad nggu fith e pi aroged ni ba'adag ni Motochiyel e nge suweyrad ni nge lungug: damur rung'aged e n'en ni be yog e Motochiyel? ²² Be yog ni Abraham e l'agruw fak ni pumo'on, bagayow e be' ni bpin nib sib e gargelnag, ma bagayow e be' ni bpin nde sib e gargelnag. ²³ Bin ba'aram i fak ni gargeleg fare pin nib sib e ni gargeleg nrogon ni kayi ma gargel, machane bin ba'aram i fak ni gargeleg fare pin ni gathi ir e sib e ni gargeleg ni bochan e Got e yib i yog ni bay

ni gargeleg. ²⁴ Re bugithin ney e ba fanathin: gali ppin nem e be yip' fan l'agruw i m'ag. Bagayow nni gargeleg pifak ni yad e sib e aram Hagar, ni be yip' fan fare m'ag ko burey ni Sinai. ²⁵ I Hagar e be yip' fan e burey ni Sinai u lan yu Arabia, mi ir e be yip' fan fare binaw nu Jerusalem ni bay e chiney, nike un ngak urngin e girdi' rok kar manged sib. ²⁶ Machane bin bay u tharmiy e Jerusalem e gathi ir reb e sib, me ir e chitiningdad. ²⁷ Ya be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Mu felfelan', i gur e re pin nir ndawor mu gargelnag e bitir bi'id!

Mu tolul ma ga non ni ba ga' lamam ni kam felfelan', ni gur e cha' ndawor mu thamiy e amith ko gargel!

Ya fare pin nn'ag e bayi yo'or e bitir rok

ngak fare pin ni ka be par ko pumo'on rok."

²⁸ Gimed pi walageg ni girdi'en Kristus, gimed pifak Got ni bochan e tin ni yog ni bay rin', ni bod rogon Isak. ²⁹ Re ngiyal' i n'em e fare tir ni pumo'on nni gargeleg nrogon e gargel ni yima tay e gafgownag e bin ba'aram nni gargeleg ni bochan gelngin fare Kan Nthothup; me ere ku errogon e chiney. ³⁰ Machane mang e tin ni be yog e babyor nib thothup? Be yog ni be ga'ar, "Mu n'ag fare pin nib sib nge fak ni pumo'on; ya fak fare pin nib sib e dab ra f'othew fak fare pin nde sib tafen e chitamangirow." ³¹ Ere pi walageg ni gimed girdi'en Kristus, gathi gadad pifak fare pin nib sib, ya gadad pifak fare pin ni gathi ir e sib.

5

Mpired ndab mmanged sib

¹ Chiney e gathi gadad e sib yi Kristus e ke chuwegdad ko sib ke ta'dad ni gathi ka gadad e sib! Ere um pired nrogon e girdi' ni gathi yad e sib, ma dab kum paged gimed ngkum manged sib bayay.

² Mu telmed! I gag Paul e gu be yog e re bugithin ney ngomed ni be lungug: fa'anra mpaged gimed ngan maad'ad nagmed, ma aram e dakuriy fan Kristus ngomed. ³ Gub adag ni nggu ta'chiylen e re bugithin ney ngomed, ni aram e ngkug sul ngay bayay nggu weliy ngak e en nra pag ir ngan maad'ad ngak ni nge lungug: thangri fol ko re Motochiel nem ni polo'. ⁴ Ma pi aromed ni yad be guy rogorad ni ngu'ur folgad ko Motochiel ni fan e ir e nge mat'awnagrad ngak Got e kar th'abed yad rok Kristus. Yad bay u wuru' e t'ufeg rok Got. ⁵ Machane gadad e be l'agan'dad ngak Got ni ir e nge mat'awnagdad ngak; ni ireray e ren'en ni ir e gadad be sonnag ni nge yag ngodad u gelngin e Kan Nthothup rok Got ni be maruwel u fithik' e michan' rodad ngak Kristus. ⁶ Ya

fa'anra kad ta'ab girdi'gad Kristus Jesus, ma dariyfan ko kan maad'adnagdad fa dawor; n'en ni ir e ba ga' fan e michan' rodad ngak Kristus ni be maruwel u fithik' e t'ufeg.

⁷ Um mon'oggad i yan! Me ere mini' e talegmed ndab ku um folgad ko tin riyul'? U rogon ni tuwesriymed? ⁸ Gathi Got e ke, rin' ni ir e ke piningmed. ⁹ Ba'aray bbugithin ni yima yog nike lunguy, "Ri bochu'uw e is ni yira yin' ko flowa me thownag fare flowa ni polo' ni kan gelgiy." ¹⁰ Machane kab pagan'ug ngomed. Taab girdi' ni kad ted u fithik' Somol e ir e ke pi' e pagan' ngog ni gu manang ni dabi thil rogon e tafinay romed, ma cha' ni ir e be athkuy lanin'med, e demturug ko mini', ma ke muduwgil ni Got e bayi gechignag.

¹¹ Pi walageg ni gimed girdi'en Kristus, mangfan ni kayi be gafgow nigeg ni fa'an manga ku gu be machibnag ndabisiy ni ngan maad'adnag e pi'in pumo'on? Fa'an mang e ba riyul' e re bugithin ney, me ere machib ni gu be tay ni murung'agen e kuruth rok Kristus e dabi kirebnag laniyan' boch e girdi'. ¹² Pi'in yad be wageynag lanin'med e mpaged yad ngar maad'adniged yad nrogon nge dab kur fakyled e bitir.

¹³ Machane gimed, pi walageg ni girdi'en Kristus gimed, e ke piningmed Kristus ni ngam chuvgad u tan fare Motochiyel. Machane ren'em ni kam chuvgad u tan fare Motochiyel e ngam guyed rogon ni dabi mang ba tawey ngomed ngam paged e ar'ar u fithik' i dowmed nge mang ir e i gagiyege nagmed. Machane rogon nib t'uf romed Kristus nge girdi' e ir e nge gagiyege nagmed nge bigimed mi i pigpig ngak bigimed. ¹⁴ Ya re Motochiyel nem ni polo' e kan puthuy nga ta'bang ke yan i par nta'reb e motochiyel ni ba'aray ni ga'ar: "Demturug e gin'en ni ga bay riy ma ngam t'ufeg e cha' ni ir e mmigid ngom ni gowe gur." ¹⁵ Machane fa'anra um ngongolgad ni bod e gamanman ni malboch ni gimed be kirebnag lanin'med ma gimed be gafgow nagmed, me ere ngam ayuwgad, ya bay mu li'ed gimed ngam m'ad.

Fare Kan Nthothup nge rarogon e girdi'

¹⁶ Ba'aray e n'en ni nggog: mpaged fare Kan Nthothup nge mang ir e i gagiyege nag pangimed, ma aram e dab um marod nga ar'aren lanin'med. ¹⁷ Ya n'en nib kireb ni gadad be ar'arnag e be togopluw ko n'en ni ba'adag fare Kan Nthothup, ma n'en ni ba'adag fare Kan Nthothup e be togopluw ko n'en nib kireb ni gadad be ar'arnag, ni aram e yow ba tathil, ni fan e re bugithin ney e dabiya ni ngam rin'ed e tin ni gimed ba'adag ni ngam rin'ed. ¹⁸ Ma fa'anra fare Kan Nthothup e ir e be pow'iymed, ma aram e dakum moyed u tan fare Motochiyel.

¹⁹ Tin nib kireb ni yima ar'arnag e rib gagiyel; ya ma dag ir ko ngongol ni darngal, nge ngongol ni golong, nge ngongol ni puwlag; ²⁰ nge tayfan nge meybil ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, nge pig; nge tathil ni be tay e girdi', nge cham ni yad be tay, nge awan', nge damumuw, nge athamgiliy ban'en ni fan e gur fa'anem e nganog e sorok ngom. Ma yad be wear ngar yuraba'gad ara ra yu'ulunggad; ²¹ ma yad ba chogow, ma yad be balyang ko rrum, ma yad be ngongliy e mur ni yibe wagagey u fithik', ma yad be rin' boch ban'en ni bod e tiney. Ere gu be ta'chiylen ngomed e chiney ni bod ni kug rin' kafram ni be lungug; pi aromed ni be rin' e pin'ey e dabiyag ni ngar manged girdi'en e gin nsuwon Got.

²² Machane fare Kan Nthothup e ma sunumeg u lanin'dad e t'ufeg, nge felfelan', nge gapas laniyan', nge gumaen', nge gol, nge fel' ngak e girdi', nge yul'yul', ²³ nge sobut'an', nge t'ar laniyan'. Dariy ba motochiyel nib togopluw ko pin'ey. ²⁴ Ma pi'in kar manged girdi'en Kristus Jesus e kar li'ed e tin nib kireb ni be ar'arnag lanin'rad nike un ngay urngin e tin nib kireb ni yima yim' ni bochan. ²⁵ Fare Kan ni Thothup e ir e ke fasegdad; ere thangri mang ir e i gagiyeg nagmad. ²⁶ Ma thangri dab da ufanthin gad, ara i k'aring bagadad e damumuw ngak bagadad, ara i awan' bagadad ngak bagadad.

6

Nge bigimed me un i fek gilban bigimed

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, fa'anra rin' be' ban'en nib kireb, ma gimed e pi'in ni fare Kan ni Thothup e be gagiyeg nagmed e ngam guyed rogon fa'anem nge sul ngarogon nge par nike mat'aw bayay; machane thingar mu rin'ed u fithik' e sumunguy. Ma ku er rogomed ni ngam guyed rogomed, nge dabiyag ni mu paged gimed ko n'en nma pingeg e girdi' nge denen. ² Nge bigimed me ayuweg bigimed nge un i fek gilban fa'anem, ireray rogon ni gimed ra rin' ma aram e kam folgad ko fare motochiyel ni pi' Kristus. ³ Fa'anra be finey be' ni ir e ba sorok, ma bin riyul' riy e ri dariy rogon, ma aram e fa'anem e ir e be bannag ir. ⁴ Ra be' ma nge mang ir e changar ngak nge fal'eg i yaliy e ngongol rok ara pangin. Ma fa'anra bfel' e ngongol rok, me ere rayag ni nge felfelan' ko ngongol nike rin', me siy i puluwnag e ngongol rok ko ngongol nike rin' yugu be'. ⁵ Ya ra be' ma bay gilban ni be fek.

⁶ Cha' ni kan fil murung'agen Kristus ngak e susun e nge pi' boch urngin e tin ni bfel' ni bay rok ngak e cha' ni ir e machibnag e re thin nem ngak.

⁷ Dab mu ban nixed gimed, ya dariy be' nrayag ni nge bannag Got. Ra be' ma mit i n'en ni yung e ir e ra t'ar wom'ngin. ⁸ Fa'anra yung be' ban'en nga daken e milay' ni aram e tin nib kireb ni be ar'arnag, ma wom'ngin nra yib riy ngak e yam'; ma fa'anra yung be' ban'en ni fan ngak fare Kan Nthothup, ma wom'ngin nra yib riy ngak ni Kan Nthothup e ke yib rok e yafos ndariy n'umngin nap'an. ⁹ Ere dabi chalbada i ngongliy e ngongol ni bfel'; ya fa'anra dab da paged gadad, ma bay nap'an ni bayi taw ngay ma gadad t'ar wom'ngin. ¹⁰ Ere urngin ngiyal' nra puf rogoda ma ngad ngongliyed e ngongol ni bfel' ngak urngin e girdi', machane nge ga' fadad ngak e pi'in kad manged girdi'en e tabinaw rok Got u fithik' e mich u wun'uy ngak Kristus.

Tomuren e n'en ni ning Paul chiylen nge thin ni yog

¹¹ Mu guyed feni ga' e yol ni gu be yoloy e chiney ni gu be yol ngomed nga pa'ag! ¹² Pi'in yad be finey ni nganog e sorok ngorad ma yad be yog ni yad e ba sororad u murung'agen i wuru' i dowey e ireram e picha' ni yad be guy rogon ni ngar gel nixed yad ngomed ngan maad'ad ngomed. Machane yad be rin' ni kemus ni fan e nge dabi yag nni gafgow nagra ni bochan e kuruth rok Kristus. ¹³ Mus ngak e pi'in kar paged yad ni ngan maad'ad nagra e darir folgad ko fare Motochiel rok Moses; ma yad ba'adag ni ngan maad'ad nagmed ni fan e nge yag nra, ufanthin gad ngay ni yad e kar pingeged gimed kam folgad rorad kan tay e re pow ney nga dowmed. ¹⁴ Machane gag e kemus ni kuruth rok e Somol rodad i Jesus Kristus e bay ug weliy murung'agen ma gu be uf ngay; ya kuruth rok e ke muruwliy ke par e fayleng nike yim' rog, ma ku gum' rok e fayleng. ¹⁵ Dariy ban'en nrogon ni fa'anra dawor ni maad'ad ngak be' ara kan maad'ad ngak. Ya n'en ni ir e ba ga' fan e nge thil be' nge par ni be' ni Got e ka fini sunumeg. ¹⁶ Nge yib e gapas nga laniyan' e pi'in yad be fol ko re bugithin ney, me runguyrad Got, ni yad nge urngin e girdi' rok Got!

¹⁷ Ere chiney e gu be wenig ngomed ndab ki lulu'ag bigimed e thin ngog u murung'agen e pin'ey; ya yungi fath ni bay u dowag e be dag ni gag e sib rok Jesus.

¹⁸ Pi walageg ni girdi'en Kristus, Somol rodad i Jesus Kristus e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin. Amen.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU EFESUS

Babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Efesus e ri be dag ni Got e leamnag ni nge kunuy urngin e tin ni sunumeg ban'en nga ta'bang, ni urngin ban'en ni bay u tharmiy ngu but', me par Kristus ni ir e llug riy (1:10). Aram rogon ni be fonownag Paul girdi'en Got ni ngar pired nrogon ni leamnag Got, ni aram e ke ta'reb an'rad ni bochan e kar ta'ab girdi'gad Jesus Kristus.

Tin tom'on e guruy e be weliy Paul murung'agen e ta'ab girdi' ni be tay girdi'en Kristus ni bochan e Got ni Chitamangiy e ke mel'egrad ma ke n'ag fan e denen rorad u daken Jesus Kristus kar gilafgad ko denen. Ma Kan Nthothup e be ayuwegrad be m'agrad nga ta'bang u daken e gapas rok Got. Bin migid e wenignag Paul ngak girdi'en e galesiya ni ta'ab girdi' ni yad be tay e nge m'ug ko ngongol rorad u fithik' e t'ufeg.

Taab girdi' ni be tay girdi'en Got u daken Kristus e be susunnag Paul ko pin'en ni ba'aray: fare galesiya e bod ba dowef ni llug riy e Kristus, ara ba naun ni Kristus e bin th'abi ga' fan e malang riy, ara be' ni bpin ni leengin Kristus. Rib manigil e re babyor ney ya ri weliy Paul murung'agen e runguy rok Got u daken Kristus, ma ri be tamilangnagdad u rogon ni gadad ba t'uf rok Kristus ni ir fare maligach ni dariy thibngin ma bfel' u wan' Got, ni aram fan nike n'ag fan e denen rodad ma be runguydad.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2

Kristus nge galesiya 1:3—3:21

Pangiy nib be'ech u daken Kristus 4:1—6:20

Tin tomur e thin 6:21–24

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, ni Got e leamnag nge mang reb e apostel rok Kristus Jesus —

Ngak girdi'en Got ni yad ma par u Efesus,* ni pi'in nib yul'yul' e ngongol rorad u fithik' Kristus Jesus:

² I Got ni Chitamangidad nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Ayuw ni be pi' Got ngodad u fithik' Kristus

³ Ngad pininged e magaer ngak Got ni ir e Chitamngin e Somol rodad i Jesus Kristus! Ya ke tow'ath nagdad u daken

* 1:1 Boch e babyor e dariy riy e u Efesus.

e ta'ab girdi' ni kad ted Kristus, ni fan e ke pi' ngodad urngin mit e tow'ath nu tharmiy. ⁴ Dawor ni sunumiy e fayleng, ma ke mu' Got i mel'egdad rok ni ngad manged girdi'en u fithik' Kristus, ni fan e nge yag nda thothupgad ma dariy thibngidad u p'eowchen.

Bochan e gadad ba t'uf rok ⁵ ma aram fan ni turguy Got nu daken Jesus Kristus e nge fulwegdad riy ngak ni kad manged pifak — ireray e tin ni ba'adag nge tin ni leamnag. ⁶ Ngad pininged e sorok ngak Got nga gelngin e runguy rok ngodad, ni bochan fare tow'ath nike pi' ngodad u daken Fak nrib t'uf rok! ⁷ Racha'en Kristus[†] ni map' u kuruth e ir e pithigdad ko denen, me ir e n'ag Got fan e denen rodad riy. Ri ba ga' e runguy rok Got ngodad, ⁸ ni pi' ngodad ni aram ga'ngin!

U fithik' urngin e gonop rok nge tamilangan' ⁹ e rin' riy e tin ke finey, me dag ngodad e n'en nike tay nib mith nike mu' i leamnag rok ni nge libguy u daken Kristus. ¹⁰ N'en nike mu' i leamnag rok Got ni nge rin' e bay fini taw nga nap'an me libguy, ni aram e nge kunuy urngin e tin ni sunumeg ban'en nga ta'bang, ni urngin ban'en ni bay u tharmiy ngu but', me par Kristus ni ir e llug riy.

¹¹ Ya urngin ban'en ma kan rin' nrogon ni kem'ay i leamnag rok Got ke tay nge rogon ni turguy; mi Got e ir e turguy ni ngad manged girdi'en ko ta'ab girdi' ni ngad ted Kristus ni fan ko tin ke leamnag, ni tin be finey ni kem'ay i duwgiliy rok aram ko tabolngin. ¹² Ere gadad e pi'in gadad e som'on nike l'agan'dad ngak Kristus, e ngada pininged e sorok ngak Got nga feni malup'lup'!

¹³ Ere ku er rogomed: fa'an mu rung'aged fare thin nib riyul' nni pi' nge yib, ni aram fare Thin Ni Bfel' ni ir e thapegmed ngak Got, me mich Kristus u wun'med, me tay Got e pow rok ngomed ni aram e kam manged girdi'en ni fan e pi' fare Kan Nthothup rok ngomed ni yog nra pi'. ¹⁴ Re Kan Nthothup nem e aram e pow riy nike muduwgil nrayag ngodad e tin ke yog Got nra pi' ngak e tirok' e girdi', ma ku be micheg ngodad nra gilafnag Got ko denen e pi'in kar manged girdi'en, ni fan e nganog e sorok ngak ngrogon feni sorok!

Meybil ni tay Paul

¹⁵ Ireray fan ni kanap'an ni gu rung'ag murung'agen rogon e michan' romed ngak Somol Jesus nge murung'agen rogon nib t'uf romed urngin e girdi' rok Got, ¹⁶ ma dawor gu tal ni yug gu be pining e magaer ngak Got ni bochmed. Dagur ma pag telimed ko meybil ni gu ma tay, ¹⁷ ma gu be wenig ngak e Got rok e Somol rodad i Jesus Kristus, ni ir e Chitamangiy

[†] 1:7 racha'en Kristus; ara fare maligach ni yam' ku Kristus.

nib th'abi fla'ab, ni nge ayuwegmed fare Kan Nthothup, ni ir e bayi pi' e gonop ngomed me tamilang nagmed nge yag ni ngam nanged Got. ¹⁸ Gu be wenig ngak ni nge tamilangan'med ngam guyed e tamilang rok, nge yag ni ngam nanged e n'en ni kabay ngam'on ni ir e be piningmed ngay, nge feni gel e manigil ko pin'en ni be yog ni bayi pi' ngak e tirok' e girdi', ¹⁹ nge feni gel gelngin ni be maruwel u fithik' i lanin'dad e pi'in ke michan'dad ngak. Ren'en ni gelngin ney ni be maruwel u fithik' i lanin'dad e ta'reb rogon ko fa binem i gelngin nib gel ²⁰ ni ir e maruwel ngay ko fa ngiyal'nem ni faseg Kristus ko yam', me fek nge tay nga ba' ni mat'aw rok u lan e tharmiy. ²¹ I Kristus e be gagiyeg u rom ni ir e bay nga daken urngin e pi'in be gagiyeg u tharmiy, nge pi'in yad be tay murung'agen ban'en, nge pi'in ba ga' lungurad, nge pi pilung; i ir e ba tolang ngak urngin e pi liw ni bay gelngirad ko biney e tamilang nge bin bay yib. ²² I Got e ke tay urngin ban'en nga tan e rifrif u ay Kristus, ma ke pi' Jesus ngak e galesiya, ni ir e nge mang Pilung ni ga' u urngin ban'en. ²³ Galesiya e downgin Kristus, ni ir e ke polo'nag Kristus, mi Kristus e ir e ke mu'nag urngin ban'en u gubin yang.†

2

Machuw ntay ko yam' ngan thap ko yafos

¹ Kakrom e um pired u tan e gechig rok Got ni aram e gimed ba yam' ni bochan e denen romed ma da um folgad rok Got. ² Re ngiyal' i n'em e um marod u kanawo'en e kireb nu fayleng; um folgad rok e en ni ir e pilung rok e pi kan nu lanelang, ni fare kan ni ir e chiney e be gagiyegnag e pi'in ndarir folgad rok Got. ³ Ma bin riyul' riy e gadad gubin ni ud moyed ni gadad bod yad, ma ud pired ni gadad be ngongol nrogon e tin ni gadad be ar'arnag, ma gadad be rin' e pin'en ni ir e bm'agan' dowdad nge lanin'dad ngay; ma ku errogon ni ud pired nike muduwgil ni ngad gafgowgad ko damumuw rok Got ni bod urngin e girdi'.

⁴ Machane runguy rok Got ngodad e ri ba ga', ma rogon ni gadad ba t'uf rok e ri ba ga', ⁵ ya nap'an ni kagadad bay u tan e gechig rok Got ni aram e gadad ba yam' ni bochan e denen rodad me chagiydad ngak Kristus nge thapegdad ko yafos; yu daken e runguy rok Got e ir e ke thapegmed riy ngak. ⁶ Ke unegdad ngak Kristus Jesus ke chuwegdad u tan e gechig rok Got ni ngad uned ngak Kristus Jesus ko gagiyeg ko bin nu tharmiy e tamilang. ⁷ I rin' e ren'ey ni nge dag ndariy n'umngin nap'an ga'ngin e runguy rok ngodad

† 1:23 ir e ke mu'nag urngin ban'en u gubin yang; ara ir e bay rarogon Got rok ni gubin.

nge rogon fadad t'uf rok nike dag ngodad rok Kristus Jesus.
⁸ Yu daken e runguy rok Got ngodad e ir e ke thapegmed riy ngak, ni bochan e ke mich Jesus u wun'med. Gathi gimed e mmuruwliyed nge yag, ya ba tow'ath nike pi' Got ngomed.
⁹ Dariy ban'en ko pin'ey ni ngam ufanthin gad ngay, ni fan e gathi ban'en ni gimed e mmuruwliyed ngam yag niged. ¹⁰ I Got e sunumiydad, mu daken e ta'ab girdi' ni kad ted Kristus Jesus e ir e ngongliydad riy ni fan ko maruwel ni bfel' ni kem'ay i ngongliy rok ke tay ni ngad muruwliyed ko biney e tamilang.

Gadad ta'ab girdi' u fithik' Kristus

¹¹ Gimed e pi'in nni gargel nagmed ni gathi gimed yu Israel — nma yog yu Israel ni gimed e girdi' ndanir maad'ad ngomed, ma yad e karogmed yad ni yad e pi'in ni yima maad'ad ngorad (ni ren'ey e be yip' fan e n'en nma rin' e girdi' nga dowrad) — mu tafinay niged rogomed kakrom.
¹² Re ngiyal' i n'em e um pired nda mmoyed rok Kristus. Um moyed ni gimed e girdi' nu bang, ma da mu uned nga fithik' e girdi' nike mel'eg Got ni nge mang girdi' rok. Ma da mu uned ko fapi m'ag ni pi' Got ngak girdi'en ni bay rogon ko tin ni yog Got ni bayi pi' ngak e pi'in girdi'en. Um pired u roy u fayleng ndariy ban'en nike l'agan'med ngay ma de moy Got romed! ¹³ Machane chiney e kam ta'ab girdi'gad Jesus Kristus, ni gimed e pi'in ni um moyed ni gimed bmal'af rok Got e kambad ngak u daken racha'en Kristus ni map' u kuruth. ¹⁴ Ya Kristus e ir e ke fek e gapas i yib ngodad, ni bochan e ke ta'ab girdi'nag piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel. Ya downgin e buthug fa gi rungrung ngay ni i tayrad ni yad ba wear ma yad ba to'ogor ngorad. ¹⁵ I n'ag fan e Motochiel rok piyu Israel, ni urngin e motochiel ni bay riy nge tin kanog ndab nrin' nge tin ni yira rin', ni fan e nge ta'ab girdi'nag piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel nge chagiy ngak ngar ta'ab girdi'gad, ireray rogon ni rin' me yagnag e gapas u thilin e girdi' nu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel. ¹⁶ Yam' ni tay Kristus u daken e kuruth e ir e ke chuweg e fanenikan; ma ku re kuruth nem e ir e puthuy e gal raba' i girdi' nem nga ta'bang ngar mangew ta'ab girdi' me fulwegrow ngak Got. ¹⁷ Ere Kristus e yib nge machibnag fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gapas ngak urngin e girdi' — ni aram e gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel, ni um moyed ni gimed bmal'af rok Got, nge ngak piyu Israel, ni ur moyed ni yad ba chugur ngak Got. ¹⁸ Gadad urngin, ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, e rayag nu daken Kristus e nge ayuwegdad fare Kan Nthothup riy ngdarod nga p'eowchen e en ni Chitamangiy.

¹⁹ Ere gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel e gathi kigimed girdi'en yugu boch e nam ara bogni' nda nnang owcherad; ya chiney e kam manged boch e girdi' rok Got, ni kam manged girdi'en e tabinaw rok Got! ²⁰ Ku errogon gimed ni kan ubungmed nga daken fare def nike toy e pi apostel nge pi profet,* fare malang ni ir e ba th'abi ga' fan ko re def nem e aram Kristus Jesus. ²¹ I Kristus e kemang chayemen nge gelngin e re naun nem ni polo', me ir e be ayuweg be ga' i yan ni nge mang ba naun nib thothup ni naun ni fan ngak Somol. ²² Ku errogon gimed ni kan chagiymed ngak Somol nge ngak e tin kabay e girdi' kan ngongliymed kam ngal'gad nib naun ni ir e ma par Got riy u daken e Kan Nthothup rok.

3

Maruwel ni tay Paul ni fan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel

¹ Ireray fan ni gag Paul ni kug mang ba kalbus rok Kristus Jesus ni fan ngomed e pi'in gathi gimed piyu Israel, e gu be meybil ngak Got. ² Rib muduwgil ni kam rung'aged ni Got e runguyeg nge pi' e re gaf i maruwel ney ngog ni ngu'ug muruwliy ni fan ngomed ni nge fel' rogomed riy. ³ I Got e dag ngog e n'en ni kem'ay i leamnag rok ni nge rin' ma be tay nib mith. (Kug yoloy murung'agen e ren'ey nib ngochngoch, ⁴ ma fa'an gimed ra be'eg e n'en ni kug yoloy ma gimed ra nang fan rogon ni kug nang fan e tin riyul' ni murung'agen Kristus.) ⁵ Kakrom e danog e re bugithin nib mith ney ngak e girdi', machane chiney e ke dag Got ngak e pi apostel nge pi profet rok nib thothup u daken fare Kan Nthothup. ⁶ Re bugithin nem nib mith e ba'aray: fare Thin Ni Bfel' e ir e ke ayuweg e pi'in gathi yad piyu Israel kar cheaggad ngak piyu Israel kefel' rogorad ko tin be pi' Got kar manged yu yang u ta'ab dowef, ma be fel' rogorad ko tin ni yog Got nra pi' u daken Kristus Jesus.

⁷ Gelngin Got ni be maruwel e tow'ath nigege nga reb e salap ni ir e ayuwegneng nggu mang reb e tapigpig ko fare Thin Ni Bfel'. ⁸ I gag e th'abi sobut' u fithik' urngin e girdi' rok Got; machane ke pi' Got ngog e re gaf i maruwel ney ndariy rogog ni ngan pi' ngog, ni nggu fek fare Thin Ni Bfel' i yan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni murung'agen e fla'ab rok Kristus ndariy ko fol, ⁹ mu gu tamilangnag urngin e girdi' u rogon ni be muruwliy Got e tin kem'ay i leamnag rok ni i tay nib mith. I Got ni ir e sunumiy urngin ban'en e tay nib mith e n'en ni kem'ay i leamnag rok ni kab kakrom i yib, ¹⁰ ni fan e nge taw ko ngiyal'ney mu daken e galesiya

* **2:20** fare def nike toy e pi apostel nge pi profet; ara fare def, ni ireram e pi apostel nge pi profet.

e nge nang e pi engel nu tharmiy ni yad ma yog e thin nge pi'in yad ma tay murung'agen ban'en u tharmiy feni gonop Got u urngin ban'en. ¹¹ I rin' Got e ren'ey nrogon e tin ni leamnag ko tabolngin ndawori sum e fayleng riy, ni yagnag u daken Kristus Jesus ni ir e Somol rodad. ¹² Taab girdi' ni kad ted Kristus Jesus ngu daken e michan' rodad ngak e ir e ke puf rogodad riy ni gadad ra yan nga p'eowchen Got nike pagan'dad. ¹³ Ere gu be wenig ngomed ni dabi mulan'med ya gu be gafgow ni fan ngomed; ni urngin ni gimed e nge yib fan ngomed.

Rogon feni t'ufe girdi' rok Kristus

¹⁴ Ireray fan ni gu ma ragbug u p'eowchen Got ni Chitamangiy, ¹⁵ ni bin riyul' i fithingan urngin e tabinaw nu tharmiy ngu but' e ir e yib rok. ¹⁶ I Got ni bay e fla'ab rok ni dabi m'ay e kug wenig ngak ni nge pi' gelngimed u daken fare Kan Nthothup rok, ya nge yib gelngin lanin'med, ¹⁷ mi i par Kristus u lanin'med u daken e michan' romed ngak. Gu be meybil ngak Got ni nge yan lik'ngimed nga fithik' e t'ufeg nrogon ni nge t'uf Got romed nge girdi', mi gimed par riy me mang def ngomed, ¹⁸ ni fan e gimed nge urngin e girdi' rok Got e nge yib gelngin e tafinay romed nge yag ni mu nanged fan feni ga' radan nge feni n'uw nge feni tolang nge feni to'ar rogon feni t'ufe girdi' rok Kristus. ¹⁹ Manga mu nanged rogon nib t'uf e girdi' rok, ni yugu aram rogon ndabiyag ni ngan nang ga'ngin, me par Got u fithik'med nge suguymed nga rarogon ni polo'.

²⁰ Ya ir e rayag rok ni nge maruwel nge pag rogon ko tin kad wenig niked ngak, ara ke taw e leam rodad ngay, ni ra muruwliy u daken fare n'en ni gelngin ni ku ir e be maruwel u fithik'dad. ²¹ Ngan pining e sorok ngak Got u daken girdi'en e galesiya nge Kristus Jesus ndariy n'umngin nap'an! Amen!

4

Chayem ni tay fare dowef

¹ I gag e cha' ni kug kalbus ni bochan e gu be pigpig ngak Somol, e ri gu be wenig ngomed ni ngi i par ngongolmed ko fare fol ni kem'ay i tay rok Got ko fa ngiyal' ni piningmed riy. ² Mu pired nib sobut'an'med, ma gimed ba sumunguy, ma ba gum'an'med ni gubin ngiyal'. Nge bigimed mi i ayuweg bigimed ko me'waer rok u fithik' e runguy. ³ Mu athamgiliyed ngu'um pired ni gimed ta'ab girdi' ni fare Kan Nthothup e ke pi' ngomed u daken fare gapas ni ir e ke m'agmed nga ta'bang. ⁴ Ya ta'reb e dowef ni bay ma ta'reb e Kan Nthothup, ni bod rogon nri ta'reb e pagan' ni bay ni ir e ke piningmed

Got ngay. ⁵ Ya ta'reb e Somol ni bay, ma go ir e ke mich u wun'dad, ma ta'reb e tawfe; ⁶ ma ri ta'reb e Got ni bay ni ir e Chitamangidad ni gadad gubin, ni ir e Somol rodad ni gadad gubin, ma be maruwel u pa'dad ni gadad gubin, ma bay u fithik'dad ni gadad gubin.

⁷ Ra bagadad ma kan pi' e tow'ath rok ni aram e n'en nib salap fa'anem riy, ni bod rogon nike pi' Kristus ngak. ⁸ Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Fa'ani yan ngalang ko gin nth'abi tolang,

ma bo'or e girdi' ni fekdad ni ngar uned ngak ni bod rogon e girdi' nni kol ko mael;

ke tow'athnag e girdi'."

⁹ Re bugithin ney "nike yan ngalang" e mangfan? Fan e re bugithin ney e som'on e yan nga'ar — ni aram e yan ko gin nth'abi to'ar u fithik' e fayleng.* ¹⁰ Ere en ni yan nga'ar e ku eram e cha' ni yan ngalang nge pag urngin e tharmiy, ni nge suguy lanelang nge urngin ban'en ni bay u lanelang nib mu'un e fayleng ngay. ¹¹ I ir e en ni "tow'athnag e girdi' ", nra be' ma n'en nib salap riy, me turguy boch ni ngar manged apostel, ma boch e turguy ni ngar manged profet, ma boch e turguy ni ngar machib niked ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma boch e turguy ni ngar manged pastor ma ngar filed fan e thin rok Got ngak e girdi'. ¹² I rin' e ren'ey ni nge ngongliy rogon urngin e girdi' rok Got ngar pigpiggad ngak Got ni aram e maruwel rok girdi'en Kristus, miyad ayuweg girdi'en e dowef rok Kristus ngar ilalgad i yan. ¹³ Ere gadad gubin ni bay dabad nga ta'bang ngad ta'ab girdi'gad u daken e michan' rodad ngak Fak Got nge murung'agen ni kadnanged; ma aram ma gadad ilal i yan nge mus rogodad ngad boded mam'ungun Kristus. ¹⁴ Ma aram e dab kud pired ni gadad bod e bitir, ni be fekdad e n'ew i yan, ma be fekdad e nifeng i yan ni gubin yay nra n'ag e nifeng gil', ni aram e machib rok e girdi' ni yad be bannag e girdi', ni pi'in yad be pow'iy boch e girdi' ko tin gathi ir ko ban ni kar ngongliyed rogon. ¹⁵ Machane ra ud welied e tin nib riyul' u fithik' e t'ufeg, ma gadad ra ilal u gubin e kanawo' ngad boded mam'ungun Kristus, ni ir e llug. ¹⁶ Urngin yang ko re dowef nem ma ke peth nga ta'bang nrogon nike gagiyeagnag, ma re dowef nem e be par nib chayem ni urngin e ul ul ni kan tay ngay e ir e be kol. Ere fa'anra bang me maruwel nrogon ni nge maruwel, ma aram mi i ilal fare dowef ma be ga'nag ir i yan u daken e t'ufeg.

Wok nib be'ech u fithik' Kristus

* 4:9 ko gin nth'abi to'ar u fithik' e fayleng; ara gin th'abi to'ar, ko fayleng.

¹⁷ U fithingan Somol e nggog e re bugithin ni ba'aray riy ma ri gu be ning chiylen ngomed ni be lungug; dab ku um ngongolgad ni bod rogon e pi'in ndar nanged Got, ni tin yad be leamnag e dabi yib fan, ¹⁸ ma be par lanin'rad u fithik' e lumor. Dawori yag ngorad e bin nma pi' Got e wok, ni fan e dar nanged ma yad ba gelan'. ¹⁹ Ma dakurir tamra'gad; ma kar paged yad nga pa' e kireb, ma yad be ngongliy urngin mit e puwlag ndakir yag ni ngar taleged yad riy.

²⁰ Ma gathi ireyer e n'en ni kam filed u murung'agen Kristus! ²¹ Ya kari mu rung'aged murung'agen, ma gimed e gimed girdi'en, ere kan fil ngomed e tin nib riyul' e thin ni ir e ba' rok Jesus. ²² Ere mu n'iged pangimed ni kakrom ni ir e um pired riy — ni fare pangin ni kakrom ni ar ar nib kireb e bannag nge kirebnag. ²³ Gum'ircha'med nge lanin'med e thangri pig ni polo' nge be'ech. ²⁴ Thingar mon'ed nga dakenmed e bin nib be'ech i gimed ni bod rogon e munmad, ni bin nib be'ech i gimed ni Got e sunumeg ni bod ir, ma ke gagiyel u daken e bin riyul' e wok nib yal'uw ma bmat'aw nike yag ngomed.

²⁵ Ere dab ku un lifith l'uguney! Ra be' ma thangri yog e tin nib riyul' ngak walagen, ya gadad gubin ni go' gadad yu yang u downgin Kristus. ²⁶ Fa'anra mu damumuwgad, ma dab mpaged e damumu w romed nge fekmed nga fithik' e denen; ma dab mpired ni gimed ba damumu w nge polo' reb e rran. ²⁷ Dab mu binged e kanawo' ngak mo'onyan'. ²⁸ Cha' ni be moro'ro' e nge tal ko moro'ro' nge tabab ko maruwel nge thognag e salpiy ni fan ko par rok, nge yag ni ayuweg e pi'in gafgow. ²⁹ Dab umogned e thin nib kireb ku be'. Kemus ni thin nra ayuweg be' e ngu u mogned, ni fa mit nem e thin nma fonownag e girdi' me yib fan ngorad, fan e tin ni ngmogned e nge rin' e tin ni bfel' ban'en ngak e pi'in kar motoyilgad ngomed. ³⁰ Ma dab mu kireb nixed laniyan' fare Kan Nthothup rok Got; ya Kan Nthothup e ireram e pow rok Got nike tay ngomed nike suweymed, ni aram e mich riy ni bay reb e Rran ni bayi taw ngay me ri pithigmed Got rok e denen. ³¹ Mu n'iged fan u wun'med urngin ban'en nib kireb nike aw nga lanin'med, nge tin kam dabuyed rok be', ma dab ku um damumuwgad. Dab ku um tolulgad ngak be' u fithik' e damumu w ara umogned e thin nib kireb ngak be'! Dab ku um fanenikayed be'! ³² Machane um golgad ngomed, me bigimed me munguy ngak bigimed, mu um n'iged fan u wun'med e tin nib kireb nike rin' bigimed ngak bigimed, ni bod rogon Got ni bochan Kristus ma aram fan nike n'ag fan u wan' e kireb ni kam rin'ed.

Ngongol u fithik' e tamilang

¹ Thingar um guyed rogon ngu'um pired ni gimed be folwok rok Got, ni bochan e gimed pifak ni gimed ba t'uf rok. ² T'ufeg e thangri mang ir e i gagiyegnag e ngongol romed, ni bod rogon Kristus ni gadad ba t'uf rok me pi' e pogofan rok ni bochdad, nike mang maligach ni bfel' bon u daken e altar ni ir e mm'agan' Got ngay.

³ De mat'aw ni nge un u l'ugunmed e thin ko darngal, ara thin nib golong, ara thin ko chogow, ni bochan e gimed girdi'en Got. ⁴ Ma ku de m'ag ngomed ni nga mogned e thin nib puwlag, ara thin nma yog e balyang, ara thin ni yima tamra' ngay. Ya bin ni ir e ngu'um pininged e magaer ngak Got. ⁵ Ngar mu nanged e re bugithin ni ba'aray: dariy be' nib darngal, ara ma puwlag, ara ba chogow nrayag e birok' e f'oth ngak ko fla'ab u lan suwon Kristus nge Got (ya chogow e bmit e tayfan nge, meybil ngak e liyos).

⁶ Dab mpaged be' nge ban nagmed ko thin ko balyang; ya damumu w rok Got e ra yib nga daken e pi'in ndarir folgad rok ni bochan e pin'ey. ⁷ Ere dab um cheaggad ngak e mit i girdi' nem. ⁸ Ya gimed ma um moyed u fithik' e lumor, machane nap'an ni mmanged girdi'en Somol ma gimed be par u fithik' e tamilang. Ere thingar um ngongol gad ni bod rogon e girdi' nib mil suwrad ko tamilang, ⁹ ya fare tamilang* e bo'or wom'ngin urngin mit e fel', nge mat'aw, nge tin riyul' nma pi'. ¹⁰ Mu guyed rogon ngam nanged e n'en ni ir e mm'agan' Somol ngay. ¹¹ Ere dab um cheaggad ngak e girdi' ni yad ma rin' e tin ni dabi yib fan ban'en, nib mil suwon nga fithik' e lumor. Machane ngam feked e pin'ey i yib ko tamilang. (¹² Mus ni ngan weliy murung'agen e pin'en nib mith ni yad be rin' ma ba gel e tamra' riy.) ¹³ Ya ngiyal' ni yira fek urngin ban'en i yib ko tamilang, e aram e ri ra tamilangan'uy riy; ¹⁴ ya ren'en ni ka nib ndag ngalan e tamilang e ra mang tamilang.† Aram fan ni kanog ni kan ga'ar, "Mu od, i gur e en ni ga be mol, mu fos u fithik' e yam'!

Me gal ram'en Kristus nga dakenam."

¹⁵ Ere um ayuwgad u rogon e ngongol romed. Dab um ngongol gad ni bod e girdi' ndawori tamilangan'rad, machane ngu'um ngongol gad ni bod rogon e girdi' nib gonop. ¹⁶ Urngin yay nra mab e kanawo' ngomed ma ngam maruwelgad ngay ni fan ko tin ni bfel', ya tiney e rran e mmo'maw'. ¹⁷ Ere

* 5:9 fare tamilang; boch e babyor e bay riy ni fare Gelngin. † 5:14 ren'en ni ka nib ndag ngalan e tamilang e ra mang tamilang; ara tamilang e ma gagyelnag gubin ban'en.

dab mpired ni gimed e balyang, ya ngam guyed rogon ngam nanged e n'en nib m'agan' Somol ngay ni ngam rin'ed.

¹⁸ Dab mu balyanggad ko wayin, ya ra kireb nagmed; machane nge sug nagmed fare Kan Nthothup. ¹⁹ Ra bigimed ma ngi i welthin ngak bigimed u fithik' e tang ni thin rok Got ni bay ko Psalm, nge tang ni machib, nge tang ni murung'agen Got; um tang nged Somol ni gimed be yin' e tang ni machib, nge tang ni thin rok Got ni bay ko Psalm, ni gimed be pining e sorok ngak u fithik' i lanin'med. ²⁰ Gubin ngiyal' ni ngu'um pininged e magaer ngak Got ni Chitamangiy u fithingan e Somol rodad i Jesus Kristus u gubin ban'en.

Pi leengiy nge pi figirngiy

²¹ Nge bigimed mi i yan nga laniyan' bigimed, ni bochan e gimed be liyor ngak Kristus.

²² Pi'in ni ppin, um marod nga laniyan' pi figirngimed, ni Somol e gimed be yan nga laniyan'. ²³ Ya en ni pumo'on e ngi i gagiyeagnag e ppin rok ni bod rogon Kristus ni ir e be gagiyeagnag e galesiya; mi Kristus e ir e ayuweg girdi'en e galesiya, ni aram downgin nge thapegrad ngak Got. ²⁴ Ere pi'in ni ppin e thingar uranod nga laniyan' pi figirngirad u gubin ban'en, ni bod rogon girdi'en e galesiya ni yad be yan nga laniyan' Kristus.

²⁵ Pi'in pumo'on, ngari t'uf e pi'in nleengimed romed ni bod rogon feni t'uf girdi'en e galesiya rok Kristus me pi' e pogofan rok ni fan ngorad. ²⁶ I rin' e ren'ey ni fan e nge pi' girdi'en e galesiya nga pa' Got u daken e thin rok u tomuren nike mu' i maluknag ko ran ke be'ech, ²⁷ ni fan e nge yag ni pi' e re galesiya nem ngak nrib gamog, ma bmachalbog ma dariy thibngin, ma dariy bochi yang i alit riy ara bang nike mu'dul, ara bang riy nde fel'. ²⁸ Pumo'on e thangri t'uf rorad e pi'in nleengirad ni bod rogon nib t'uf dowrad rorad. Re mo'on nib t'uf leengin rok e aram e be t'ufeg ir. (²⁹ Ya dariy be' ni ka'a fanenikay e birok' e dowef. Ya ma duruw'iy mma ayuweg, ni bod rogon e n'en nma rin' Kristus ngak girdi'en e galesiya; ³⁰ ya gadad yu yang u downgin.) ³¹ Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Ireray fan ni be' nib mo'on e ra chuw rok e chitamngin nge chitiningin, nge yan i cheg ngak leengin, miyow par ni kar ta'ab girdi'gow." ³² Rib riyul' e re bugithin ney nike dag e babyor nib thothup, ma gu manang fan nre bugithin ney e be yip' fan Kristus nge galesiya. ³³ Machane ku be yip' famed: urngin e pumo'on e thangri t'uf rok leengin ni gowa ir, ma urngin e ppin ni thangri tayfan figirngin.

6

Pi bitir nge gallibthir

¹ Pi'in bitir, thingar mu folgad rok e gallibthir romed nrogon girdi'en Kristus, ya ireray e tin nib mat'aw ni ngan rin'. ² "Mu liyor ko chitamam nge chitinam" e bin som'on e motochiyel ni bay bbugithin nni yigey ngay ri ga'ar: ³ "ni fan e ngu'um par ni bfel' rogom, me n'uw nap'an ni mu par u daken e binaw."

⁴ Gallibthir, dab um puwan'gad ngak pifakmed nge pag rogon ngam k'aringed e damumu w ngorad. Machane ngam chuguluyed yad mi gimed llovan' nagra d nrogon, mi gimed fonow nagra d nrogon girdi'en Kristus.

Pi sib nge pi masta

⁵ Gimed e pi'in sib e ngu'um folgad rok e masta romed ma gimed be par ni bay madgurad u wun'med; ni ngam rin'ed u fithik' e yul'yul', ni gowa gimed be pigpig ngak Kristus. ⁶ Um rin'ed ni aray rogon ni gathi kemus ni ngiyal' ni yad be guymed riy, ni bochan e ngam fel'gad u wun'rad; machane ngam rin'ed u polo' i lanin'med e tin nib m'agan' Got ngay, nrogon e sib rok Kristus. ⁷ Ere mu ngongliyed e maruwel romed nrogon e sib u fithik' e felfelan', ni susun e Somol e gimed be pigpig ngak, ma gathi kemus ni girdi'. ⁸ Dab mpaged talin ni Somol e ra pi' puluwon urngin e girdi', nra be' ma puluwon ko maruwel ni bfel' ni be rin', ndemturug ko be' nib sib ara dangay.

⁹ Ma gimed e pi masta e ku ireray e ngongol ni ngam ted ngak e pi'in yad e sib romed; ma ngam talgad ndab ku um k'aringed e marus ngorad. Dab mpaged talin ni gimed nge sib romed e mmil famed ngak ta'ab Masta u tharmiy nta'reb rogon e girdi' u wan'.

Fare armor rok Got nib polo'

¹⁰ Kab aray ta'a ban'en: ngam ta'ab girdi'gad ngak Somol ngi i gel nagmed nga gelngin nrib gel. ¹¹ Mon'ed nga daken-med fare *armor* ni pi' Got ngomed ni polo', nge yag ni ngam togopluwgad ko pi ban rok mo'onyan'. ¹² Ya gadad e gathi gadad be cham ngak e girdi', ya gadad be cham ngak gelngin e kan nib kireb, ni pi kan ni yad e yad be gagiye g, nge gelngin e kan u lanelang ko ngiyal'ney nib talumor. ¹³ Ere mfeked e *armor* ku Got e chiney! Ya nge taw ko chirofen nike taw e kireb riy, mrayag ni ngam ayuweged gimed rok e to'ogor romed ni be cham ngomed, ya ngam chamgad nge mada' ko tomur, ma kigimed bay u tagil'med, ndawor ni tharbegmed.

¹⁴ Ere mpired ni kam fal'eged rogomed: tin riyul' e ir e nge mang leed romed ni kam chichiiyed nga lukngumed; ma tin

nib mat'aw e nge mang *breastplate* romed ni nga mon'ed nga daken ngorongormed, ¹⁵ ma rogon ni kam fal'eged rogomed ni ngam weliyed fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gapas e nge mang sus romed. ¹⁶ Gubin ngiyal' ni ngu'um marod ma gimed be fek e michan' romed ni nge mang *shield* romed; ya ir e rayag ni ngam piliged ngay urngin gan e gat'ing ni be yik' ni be pag Fa'anem nib Kireb ngomed. ¹⁷ Mi gimed fek kanawo'en nma thap e girdi' ngak Got nge mang *helmet* romed, ma thin rok Got e nge mang saydon nike pi' fare Kan Nthothup ngomed. ¹⁸ Mu rin'ed urngin e pin'ey u fithik' e meybil, ngu'um weniggad ngak Got nge ayuwegmed. Gubin ngiyal' ni ngu'um meybilgad nrogon ni be pateg fare Kan Nthothup nga lanin'med. Ireray fan ni ngar mu tedan'med ma dab mpaged gimed; gubin ngiyal' ni ngu'um yibiliyed urngin e girdi' rok Got. ¹⁹ Ma ku errogon gag ni ngu'um meybil niged gag, nge yag ni pi' Got ngog e tin ba'adag ni nggu weliy, nge yag ni gu weliy ndab kug tamdag me yag ni gu tamilangnag fan e n'en nib mith ko thin ni bfel'. ²⁰ Kug mang owchen Got ngak e girdi' ni bochan e re thin ni bfel' ney, ni yugu aray rogon ni gu bay u kalbus e chiney. Ere mu meybil niged gag ngu'ug weliy e thin ni bfel' ni rogon ni nggu rin' ni dab gu tamdag.

Tin tomur e thin

²¹ Tykikus ni walagdad ni girdi'en Kristus nib t'uf rodad, ni ir reb e tapigpig nib yul'yul' ko maruwel rok Somol, e ir e bayi weliy ngomed murung'ageg ni gubin, nge yag ni ngam nanged rogog. ²² Aram fan ni kug l'oeg ke yib ngomed, ni fan e nge weliy ngomed salapmad ni gamad gubin ngam nanged, ma aram me pi' e athamgil nga lanin'med.

²³ I Got ni Chitamangiy nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur pi'ew e gapas nge t'ufeg ngak urngin pi walagdad ni girdi'en Kristus, nib chagil ngay rogon nib mich Kristus u wun'uy. ²⁴ I Got e ngi i ayuweg urngin e pi'in nib t'uf rorad e Somol rodad i Jesus Kristus, ma rogon nib t'uf rorad e nge dabi math bi'id.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU FILIPPI

Babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Filippi ni ir e bin som'on e galesiya ni sum u Europe u daken e maruwel rok Paul. Yu Filippi e bay u Macedonia, ni bangi nug nib milfan nga Roma. I yoloy Paul e re babyor ney ko ngiyal' ni bay u kalbus ma be magafan' ni bochan e be togopluw boch e girdi' ngak, ni girdi' ni ku yad ma weliy e thin rok Got, ma bochan e be motoyil boch girdi'en e galesiya ko machib nde riyul'. Yugu aram rogon ma i par Paul nib felfelan' ni bochan e michan' nge pagan' rok ngak Kristus, ma ki pi' e athamgil nga laniyan' girdi'en Kristus ni fan e ngkur pired ni yad ba felfelan'.

I yol Paul ngak girdi'en e galesiya nu Filippi ni be pining e magaer ngorad ko fare tow'ath nra pi'ed ngak ni nge ayuweg ko gafgow rok. Ma ku be fonow nagrads ni ngar pired nike pagan'rad ni yugu aram rogon ni keb e gafgow ngak nge ngorad. Miki yog ngorad ni ngar pired nib sobut'an'rad ni bod Jesus, nge dabi gagiyeg nagrads e tolngan' nge ufanthin. Be puguran ngorad ni ta'ab girdi' ni kar ted Kristus e tow'ath rok Got ngorad ni bochan e be runguyrad, ni yag ngorad u daken e michan' rorad ngak Kristus, ma gathi bochan e kar folgad ko Motochiel rok Moses. Ya felfelan' nge gapas e bay rok e pi'in kar ta'ab girdi'gad Kristus.

Ere pin'en ni ba ga' fan ko re babyor ney e murung'agen e felfelan' nge pagan' nge athamgil laniyan' rok girdi'en Kristus nge ta'ab girdi' ni yad be tay u daken e michan' rorad ngak, ma ku be dag e re babyor ney rogon nrib t'uf girdi'en e galesiya nu Filippi rok Paul.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–11

Rogon Paul ni bay u kalbus 1:12–26

Pangiy ni bfel' u daken Kristus 1:27—2:18

N'en ni leamnag Paul ni nge rin' Timothy nge Epafroditus 2:19–30

Fonow ni nga ni ayuw ko pi to'ogor nge sikeng ni yib rok mo'onyan' 3:1—4:9

Paul nge pi tafager rok ni girdi' nu Filippi 4:10–20

Tin tomur e thin 4:21–23

¹ Re babyor ney e yib rok Paul nge Timothy, ni yow e tapigpig rok Kristus Jesus —

Ngak urngin e girdi' rok Got ni yad be par u Filippi, nike mich Kristus Jesus u wun'rad, nge pi'in yad be tay murung'agen girdi'en e galesiya nge pi'in yad be ayuweg girdi'en e galesiya.

² I Got ni Chitamangidad nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Meybil ni tay Paul ni fan ngak e pi'in ngar poyed e gi babyor rok ney

³ Gubin yay ni gimed ra yib ngan'ug ma gu ma pining e magaer ngak e Got rog ni bochmed ni gimed urngin; ⁴ ma urngin yay ni gu ma pi' e meybil romed ngak Got ma gu ma yibil u fithik' e felfelan', ⁵ ni bochan e kam ayuweged gag kam uned ngog i wereg rok e girdi' i yan fare Thin Ni Bfel' ko chirofen ni som'on ni mu rung'aged riy ke mada' ko chiney. ⁶ Ere bmuduwgil u wun'ug ni Got ni ir e tabab i ngongliy e re maruwel ney ni bfel' u fithik' i lanin'med e bayi muruwliy i yan nge yan i mada' ko Rofen ni nge mus riy, ni aram e Rofen ni nge sul Jesus riy. ⁷ Gubin ngiyal' ni gimed be par u lanin'ug! Aram fan nib mat'aw ni ngu'ug leam nagmed ni aray rogon. Ya gimed gubin ni kam uned ngog nga mat'wug nike pi' Got ngog, ni chiney ni gu bay u kalbus nge fa ngiyal'nem ndawor non'eg nga kalbus ni ug ayuweg fare Thin Ni Bfel' ma gu be micheg nga laniyan' e girdi'. ⁸ I Got e manang ni gu be yog e tin riyul' ni fa'anra lungug e ri gimed urngin ni gimed ba t'uf rog ni ta'reb rogon ngarogon ni gimed ba t'uf rok Kristus.

⁹ Ere ba'aray e meybil rog ngak Got ni fan ngomed: gu be yibil ngak Got ni ngi i gel feni t'uf Got nge girdi' romed i yan, mi gimed nang e bin riyul' i fan e thin rok Got nge yag ni ngam nanged e tin nib mat'aw ko tin nde mat'aw, ¹⁰ nge yag ni ngam mel'eged e tin ni ir e ba th'abi fel'. Me yag ni um pired ni kam gilafgad nga orel ko urngin mit e kireb nge n'en ni yira yog e tagan riy ngomed ko Chirofen nra sul Kristus riy. ¹¹ Me par pangimed nriyul' ni bfel', ni kemus ni go' Jesus Kristus e rayag ni nge muruwliy u fithik' i lanin'med me yagnag ngomed, ni fan e nge gilnag buguwan Got me yin' e sorok ngak Got.

Yira fol ku Kristus ma aram e yafos

¹² Pi walageg, gub adag ni ngam nanged ni pin'en ni kug mada'nag e kari ayuweg i wereg fare Thin Ni Bfel'. ¹³ Me ere chiney e urngin e matanag u tafen e en ni pilung nge urngin e girdi' ni yad bay u roy ni kar nanged ni kanon'eg nga kalbus ni bochan e gag reb e tapigpig rok Kristus. ¹⁴ Ma kalbus ni kug tay e ke gelnag e pagan' rok yo'oren pi walagdad ni girdi'en Kristus ngak Somol, ni gubin ngiyal' ma yad be

machibnag fare thin* rok Got ngak e girdi' ndakurir tuntun gad ma dakurir tamdaggad.

¹⁵ Ma bay boch i yad ni be machibnag murung'agen Kristus ngak e girdi' ya ke awan'rad ngog ma yad ba'adag ni ngar tugthingad ngak e pi'in ka'a gu machib nagraad, ma boch e girdi' e yad be machibnag murung'agen Kristus ni bochan e bm'agan'rad ngay ni ngar ayuweged e girdi'. ¹⁶ Pi cha'ney e yad be machib ni aram rogon ni bochan e gub t'uf rorad, ya yad manang nike pi' Got e maruwel ngog ni nggu micheg nib riyul' fare Thin Ni Bfel'. ¹⁷ Ma boch e girdi' e darir machib niked murung'agen Kristus ni bochan e rib m'agan'rad ngay, machane bochan e yad be finey ni manganog e sorok ngorad; ma yad be finey ni yad ra gelnag e kireban' ngog ko ngiyal' ni gu bay riy u kalbus.

¹⁸ Machane dariyfan! Ya gub felfelan' ngay — yugu bochan e nge yag nni weliy murung'agen Kristus u gubin kanawo'en nrayag, ndemturug ko yibe rin' u fithik' e leam nde mat'aw ara u fithik' e leam nib mat'aw. Ma bay ug par ni gub felfelan', ¹⁹ ya gu manang ni bay ni pageg ni bochan e meybil romed nge ayuw ni be pi' e Kan Nthothup. ²⁰ Ya tin ni ku gum' ni bochan nge n'en ni be l'agan'ug ngay e thangri dab gu pag e maruwel rog nge kireb, machane gubin ngiyal' nri lan e re ngiyal' i n'ey e thangri athamgil lanin'ug, ya nge yag ntay fan Kristus minog e sorok ngak ni bochag, ndemturug ko gu ra fos fa gu ra yim'. ²¹ Ya mang e yafos? Rogon nike mich u wun'ug e ngan par rok Kristus! Ma yam' ni ngan tay e aram e win. ²² Machane fa'an rayag ni gu rin' bo'or e maruwel ni ba ga' fan ni fa'anra gu par ni gub fos, me ere da gu nang ko bin ngan e gub adag, ko nggum' fa nggu fos. ²³ Ya kug me'echthal u thilin, ya ri gub adag ni nggu chuwo' biney e tamalang nggu wan ngak Kristus, ni ir e ri kab gel e fel' riy; ²⁴ machane ri ka ba ga' fan ngomed nra gu par ni gub fos. ²⁵ Rib muduwgil u wun'ug ni aray rogon, ere gu manang ni bay gu par ndab gum'. Bay gu par romed ni gimed gubin nggu ayuwegmed ngam mon'oggad ma gimed be felfelan' u fithik' e michan' romed ngak Kristus. ²⁶ Ya nggu sul ngomed mi gimed felfelan' ngam pininged e magaer ngak Kristus ni bochag.

²⁷ Ere n'en nth'abi ga' fan ni ngam rin'ed e nge par pangimed ni bod rogon ni be yog e thin rok Kristus, ya demturug ko ke yag fa de yag ni gub gguymed, machane mu gu rung'ag ni kam pired ni gimed bmuduwgil nta'a ban'en e gimed be nameg, ma gimed be athamgiliy u ta'ab yang ni ta'a ban'en e gimed be athpeg ni aram e nge mich u wan' e girdi' fare Thin Ni Bfel'. ²⁸ Ri dab mu rusgad ngak e pi to'ogor

* 1:14 fare thin; boch e babyor e bay riy ni thin rok Got.

romed; ma nge athamgil lanin'med ni gubin ngiyal', ireray e ren'en nra micheg ngorad ni bay ra waergad, ma gimed e bay mu gelgad, ya Got e ir e bayi ayuwegmed ngam gelgad! ²⁹ Ya ke mel'egmed Got ni ngam pigpiggad ngak Kristus, ni gathi kemus ni ngam pired nib mich u wun'med, machane ngku um gafgowgad ni fan ngak. ³⁰ Ere chiney e rayag ni ngam uned ngog ngad athamgilgad, ni ir e ren'en ni um guyed gag ko som'on ni gu be athamgiliy e re gafgow nem, me ir e ku gu be athamgiliy, ni bod rogon ni gimed be rung'ag.

2

Feni sobut'an' Kristus nge feni ga' fan

¹ Gur ke gelnagmed e ngongol romed u fithik' Kristus, ni aram e rogon ni gimed ba t'uf rok e ke fal'eg lanin'med? Gimed be par nib ta'reban'med ngak fare Kan Nthothup fa? Gimed be runguymed ma gimed be t'ufegmed fa? ² Ere ri gu be wenig ngomed ni nge ta'reb e leam romed, me bigimed mi i t'ufeg bigimed, ma ba ta'reban'med, ngam felfelan' niked gag. ³ Dabi suk' ngan'med ni ngam muruwliyed ban'en ni gimed e ngam m'onod riy ni fan e nganogmed riy ni gimed e soromed, ara bochan e nge yib ufan ngomed; machane nge bigimed me sobut'nag ir, ma dabi finey bigimed ni ir e ba sorok ngak e tin ni kabay e girdi'. ⁴ Ra bigimed ma ngi i leamnag bigimed ngi i ayuweg u rogon nrayag rok, ma gathi go ir e ngi i leamnag ir. ⁵ Rogon e leam nge pangin ni nge yag ngomed e fare leam nge fare pangin ni immoy rok Kristus Jesus ni ba'aray:

⁶ Gubin ngiyal' ni immoy rok rarogon Got,
machane de guy rogon ni nge gelnag ir nge yan i par* nib
ta'reb rogon ngak Got.

⁷ Ya ir e leam rok me pag e fla'ab rok ni gubin,
nge fek rarogon ba tapigpig.

Mi ni gargeleg ni bod e girdi',
me m'ug ni bod rogon e girdi';

⁸ mi i par nib sobut'an' ma be fol rok Got nge yan i mada' ko
ngiyal' ni yim' riy — ni yam' ni tay u daken e kuruth.

⁹ Ireray fan me fek Got Jesus nge tay ni ir e th'abi tolang u
tharmiy,
me pi' fare ngachal ngak ndariy reb e ngachal ni ba ga'
ngay,

¹⁰ ya nge urngin e pi'in yad bay u tharmiy, nge pi'in yad
bay u daken e fayleng, nge pi'in yad bay ko bin nu ar
e fayleng† ni ngar ragbuggad, ngar ted fan fithingan
Jesus,

* **2:6** par; ara nge bod. † **2:10** BIN NU AR E FAYLENG: Un leamnag ni pi'in karm'ad e kiyad be par u fithik' e lumor ko fare fayleng u tan e but'.

¹¹ ma yad gubin ni bay rogned u fithik' e girdi' ni Jesus Kristus e ir e Somol,
minog e sorok riy ngak Got ni Chitamangiy.

Nge gal ramaey ni bod e magal ni bay u fayleng

¹² Ere pi tafager rog, um moyed ni gubin ngiyal' ni gimed be fol rog ko ngiyal' ni ug moy romed, me ere chiney nda kug moy romed e ri ba ga' fan ni ngam folgad rog. Um ngongolgad ni bay madgun Got u wun'med mu um t'on gad ko marus nge mada' ko ngiyal' ni kam marod ngak Got, ¹³ ya Got e gubin ngiyal' ni be maruwel u fithik' i lanin'med ni be pingeg lanin'med ni nge m'agan'med ngay ni ngam folgad ko tin be finey.

¹⁴ Um rin'ed urngin ban'en ndab um gun'gun'gad ara um tugthingad, ¹⁵ nge yag ni mpired ndariy thibngimed ma gimed bmachalbog, ma pifak Got gimed ni gimed ba yal'uw ni gimed be par u fayleng u fithik' e girdi' ndar yal'uwgad ma yad ba kireb.

Thangri gal rama'emed u fithik'rad ni bod e t'uf ni be gal' lanelang, ¹⁶ mi gimed weliy e thin rok Got ngorad ni murung'agen e yafos ndariy n'umngin nap'an. Fa'anra mu rin'ed ni aray rogon mra yib tapgin ni nggu felfelan' ngomed ko Chirofen ni bay sul Kristus riy; ya aram e ra m'ug ni urngin e athamgil nge maruwel ni ug tay e de yan i aw nib m'ayfan.

¹⁷ Racha'eg e sana bay ni pu'og nga daken e maligach ni be pi' e michan' romed ngak Got ni ngan pu'og nga daken ni bod ban'en ni kan pi' ngak Got. Fa'anra nge yan i yodorom, me ere kug felan', ma ngam uned ngog ni gimed gubin ko felfelan'. ¹⁸ Ere aray rogon ni ngu'um felfelan'gad, mu gu un ngomed ko felfelan'.

Timothy nge Epafroditus

¹⁹ Ba pagan'ug ngak Somol Jesus ni bayi gagiyegnag nge yag ni gu l'oeg Timothy nge yib ngomed ni kane', ya nge sul nge weliy salapmed ngog nggu felfelan'. ²⁰ Kemus ni go ir e ba ta'reb lanin'mow ngomed, me ir e cha' nri ba'adag ni nge ayuwegmed. ²¹ Ma tin kabay e girdi' e ra be' ma tirok' e ir e be finey, ma gathi tirok Jesus Kristus e yad be finey. ²² Gimed manang ni kad guyed ni bay fan Timothy, nge rogon nike par ni bod be' ni fakag ngog ni be un ngak e chitamngin ko maruwel ni fan ko fare Thin Ni Bfel'. ²³ Gu be finey nnap'an ni nggu nang e n'en ni ngan rin' ngog mu gu l'oeg nge yib ngomed; ²⁴ ma ba pagan'ug ngak Somol ni bayi gagiyegnag nge mang gag e gub ngomed ni kane'.

²⁵ Gu be finey ndabisiy ni nggu l'oeg walagdad ni girdi'en Kristus i Epafroditus nge sul, ni ir e i un ngog ko maruwel

nge athamgil, mi ir e be ayuwegneg nrogon ni mol'oged ni nge rin'. ²⁶ Be finey ni manga yigi guymed ni gimed gubin, ma kari kireban' ni bochan e kam rung'aged nib m'ar. ²⁷ Riyul' ni yib e m'ar ngak nge chugur i yim'. Machane i Got e runguy; ni gathi go ir ya ku errogon gag, nde pag Got e kireban' nib gel nge yib ngog. ²⁸ Ere ri gu be finey ni nggu l'oeg nge yib ngomed, ni bochan e ngam guyed mikigimed felfelan', me chuw e kireban' rog. ²⁹ Ere mfeked nga tabinaw romed u fithik' e felfelan', ni bochan e ir reb i walagmed u daken Somol. Mu ted fan urngin mit e girdi' ni bod ir, ³⁰ yi pag fan e pogofan rok nge chugur ni ngem' ni fan ko maruwel rok Kristus, ni bochan e nge ayuwegneg ko n'en ndabiyag ni ngam ayuweged gag riy.

3

Bin nib riyul' e mat'aw

¹ Me ere n'en ni nggu ning nga tungun e gi babyor ney e nge lungug: Pi walageg, nge pi' Somol e felfelan' ngomed. Der chalbag ngay ni nggu sul u daken e thin ni ka'a gu yoloy ko som'on, ya ra ayuwegmed ngu'um pired u pa' Got. ² Mu ayuweged gimed rok e pi'in yad be rin' e tin nib kireb e ngongol, ni fapi pilis, ni aram fapi girdi' ni yad be yog ni dabisiy ni ngan maad'ad ko dowef. ³ Ya gathi yad e picha' nike yag e bin riyul' e maad'ad ko dowef ngorad, ya gadad, ni bochan e gadad ma liyor ngak Got ma gadad ma meybil ngak u daken e Kan Nthothup rok, ma gadad be felfelan' ko yafos ni yag ngodad u daken Kristus Jesus. Dabi pagan'dad nga yalen e tin yibe ngongliy nga wuru' i dowdad. ⁴ Ku rayag ni nge pagan'ug nga yalen e pin'em ni yima ngongliy nga wuru' i dowdad. Fa'an manga ra finey be' nrayag ni nge thap ngak Got u daken yalen e tin yibe ngongliy nga wuru' i dowdad, me ere gag e ka bo'or tapgin nrayag ni nggu leamnag ni aram rogon. ⁵ Ya gag e ni maad'ad ngog nnap'an e ta'reb e wik yangreg. Ni gargel nige ni gu be' u Israel, ni gu be' ko fare ganong rok Benjamin, nri gub racha' nu Hebrew nde ma'athuk reb e racha' nga racha'eg. Ma fa'anra murung'agen rogon ni yima ayuweg e Motochiel rok yu Israel, me ere gag e ug moy ni gag reb e Farise, ⁶ ug moy nri gu ma tiyeg ngay, ni aram fan ni ug gafgownag girdi'en e galesiya rok Jesus. Ma rogon nra i fol be' ko pin'en ni be yog e Motochiel rok yu Israel me par ni kari mat'aw, e aram rogog ni ug par. ⁷ Machane urngin e pin'em nsusun e ra gu matha'eg ngay ni win rog e kug matha'eg ngay e chiney nike yan i aw ni lus rog ni bochan Kristus. ⁸ Ni gathi kemus ni pin'em; ya urngin ban'en ma kug matha'eg ngay ni kari yan i aw ni lus ni bochan e bin ni kab ga' fan e nggu nang Kristus Jesus ni ir e Somol

rog. Bochan Kristus ma aram fan ni kug n'ag urngin ban'en; ya kug finey ni go' chabung, ni fan e nge yag Kristus ngog, ⁹ mu gu pirew ni kug ta'ab girdi'gow. Ma gathi ka gag e gu be athamgiliy ni nggu mat'aw, ni fa mit nem e mat'aw nma yag u daken e Motochiel rok Moses ni yibe fol riy; ya chiney e kug mat'aw ni Got e ke mat'aw nigege ni bochan e ke mich Kristus u wun'ug, ni mat'aw nike yib rok Got ni yib u daken e michan' rog ngak Kristus. ¹⁰ Kemus ntin ni gub adag e nggu nang Kristus mu gu thamiy gelngin e fos ko yam' ni tay; mu gu un ngak ko gafgow mu gu bod ir ko yam' ni tay, ¹¹ ya be pagan'ug ngay ni yira fasegeg ko yam'.

Mil i yan ko gin ni yibe nameg

¹² Dagur yog nike yag ngog e ren'ey, ara kug taw ko n'en ni yibe nameg. Ku gu be yan ni gu be guy rogon ni nge yag ngog ni fan e ke milfag ngak Kristus Jesus. ¹³ Pi walageg, ri dagur finey ni kug taw ngay; machane ren'en ni kug rin' e kug pag talin e n'en ni bay nga keru'ug, ma gu be athamgil ni nggu taw ko n'en ni ir e bay ngam'on rog. ¹⁴ Ere gu be mil nib k'iy kanawo'eg i yan ko n'en ni gu be nameg ni bochan e nge yag puluwon ngog, ni aram e pong nike tay Got ngodad u daken Kristus Jesus ni ngdarod ko yafos ni bay u tharmiy.

¹⁵ Gadad gubin e pi'in ke pi'ilal e leam rodad nrogon nma ilal e leam rok girdi'en Kristus nge yan i mus ngarogon, e aray rogon e leam rodad ni ngi i par. Ma fa'anra bay boch i gimed nib thil e leam rorad, mra tamilangnag Got ngorad e re bugithin ney. ¹⁶ Demturug rogon, machane ngdarod i yan ngam'on ni bod rogon fapi motochiel ni ud folgad riy ke yan i mada' ko chiney.

¹⁷ Pi walageg, mpired ni gimed gubin ni gimed be folwok rog. Kug daged rogon ngomed; ere mfa'eged i yaliy e pi'in yad be fol riy. ¹⁸ Ke yo'or yay ni kugog e re bugithin ney ngomed kafram, me ere chiney e ngkug sul nggu weliy u fithik' e lu' ni be lungug: bo'or e girdi' ni pangirad e ke pingegrad kar manged to'ogor ko yam' ni tay Kristus u daken e kuruth; ¹⁹ ni bay ranod ra musgad nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id, ya n'en ni be ar'arnag dowdad e kemang got rorad, yad be uf ko tin ni ir e susun e ngar tamra'gad ngay, ma kemus ni tin nu roy u fayleng ban'en e ir e yad be leamnag. ²⁰ Machane gadad e gadad girdi'en yu tharmiy, ni ka yugu da pired ni gadad be sonnag e en ni ir e thapegdad ngak Got ni nge yib u tharmiy nga but'; ni aram Somol ni Jesus Kristus, ²¹ ni bayi piliyeg dowdad nib me'waer mra yim' nge bodnag downgin nib galgal ram'en, ni aram e ke maruwel nga gelngin ni ir e nge suwey urngin ban'en u daken.

4

Fonow

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, ri gimed ba t'uf rog, ma kug tawreng nagmed, ma kam felfelan' nigned gag, ma kari felan'ug ngomed! Pi walageg ni girdi'en Kristus ni gimed ba t'uf rog, ireray rogon ni ngam pired ni gimed bmuduwgil ko ngongol romed u fithik' Somol.

² Euodia nge Sintike, wenig ngomew, mu guyew rogon nge ta'reban'mew ni bod rogon e walag ni ppin nma par u fithik' Somol. ³ Ma ku errogon gur e cha' ni gab yul'yul' ni gadow ma ayuwegdw ko re gaf i maruwel ney, gub adag ni ngu'um ayuweg e gali ppin ney; ya ba gel e maruwel nra tew nra unew ngog ngu'ug weraged fare Thin Ni Bfel', ma kur unew ngak Klement nge tin kabay e girdi' ni ug muruwliyed e re gaf i maruwel ney u ta'bang, ni bay fithingrad u lan e babyor rok Got ni babyoren e pi'in kar fosgad.

⁴ Gubin ngiyal' ni ngu'um felfelan'gad ko ta'ab girdi' ni kam ted Somol. Ere ngku gog bayay ni nge lungug: mu felfelan'gad!

⁵ Mu sumunguygad ngak urngin e girdi'. Ya bay sul Somol ni dabki n'uw nap'an. ⁶ Ma dariy ban'en ni nge magafan'med ngay, machane fa'an gimed ra meybil ngak Got mi gimed ning ngak e tin nge yag ngomed, ma gubin ngiyal' ni ngu'um ninged ngak ni gimed be pining e magaer ngak u lanin'med. ⁷ Ma gapas rok Got ni dabi chuchugur ni nge nang e girdi' fan e ra yororiy gum'ircha'med nge tatinay romed ngi i par rok Kristus Jesus.

⁸ Pi walageg ni girdi'en Kristus, n'en ni nggog ngomed u tungun e re gi babyor ney e ngam suguyed lanin'med ko fapi n'en ni bfel', ni yira yog e fel' ngay: ni n'en nriyul', nge n'en nib yal'uw, ma bmat'aw, ma bmachalbog, ma bmanigil, nge tin ndariy thibngin. ⁹ Mmaruwelgad ko tin kam filed rog nge tin ke yag ngomed rog, ni tin ni yag ngomed ko thin rog nge ngongol rog. I Got ni ir e be pi' e gapas nga lanin'dad e bay i par romed.

Paul ni pining e magaer ngak fapi girdi' ni bochan e tow'ath

¹⁰ Ri ba ga' e felfelan' ni gu be tay ko ta'ab girdi' ni kug tew Somol! Ya ke n'uw nap'an nde bung rogomed ni ngam daged ngog ni gimed be leam nigeg, ma chiney e ke bung rogomed bayay. Gathi gu be yog ni kam paged gag — ya bochan e de bung rogomed ni ngam daged. ¹¹ Ma gathi gu be yog e re bugithin ney ni bochan e gu be finey ni kam paged gag ndakumur leam nigned gag; ya kug fil rogon ni nge fel' u wun'uge tin bay rog ban'en. ¹² Ya gu manang rogon ni ba'aray ni kan gafgow u ban'en, nge rogon ni ba'aray nike pag urngin

ban'en nike yag ngog. Kug nang rogon e ren'ey, ere demturug e gin'en ma demturug e re ngiyal' i n'en, ma bfel' u wun'ug ndemturug ko gub fos ara gub yam' ko bilig, ma demturug ko pire' ban'en ni bay rog ara rib lich. ¹³ Demturug e mit i n'en ni gu ra mada'nag ma bay gelngig nike pi' Kristus nrayag ni gu par riy.

¹⁴ Machane ri gimed ba gol ni kam ayuweged gag ko gafgow nike yib ngog. ¹⁵ Gimed piyu Filippi e ri gimed manang faram fa ngiyal' i n'em ni gu chu u Macedonia kakrom ni gu be machibnag fare Thin Ni Bfel' ko girdi' i yan, ma kari mmusgad e ta'are galesiya ni mu ayuweged gag; ma kari mmusgad e pi'in mu uned ngog ko tin gu win riy nge tin gu lus riy. ¹⁶ Gathi nga ta'ab yay ni fa'anra gu gafgow u ban'en u Thessalonika mi gimed pi' nge yib ngog. ¹⁷ Gathi bochan e kemus ni gub adag ni ngi i yag e tow'ath ngog; machane gub adag ni nge puthuy Got e win ko ngongol ni bfel' ni kam ngongliyed. ¹⁸ Urngin e tin ni mpi'ed nge yib ngog e ke thap ngog — ma ke gaman ke pag urngin! Ke fek Epafroditus i yib ngog urngin e tow'ath rog ni mpi'ed ngak, ni aram e kefel' rogog u urngin e tin ug gafgow riy. Pi tow'ath ney e bod e n'en ni bfel' bon ni yima pi' ngak Got ni ba maligach ni ba'adag Got ma bfel' u wan'. ¹⁹ Ma Got rog ni pire' ban'en rok e bayi pi' ngomed u daken Jesus Kristus urngin e tin ni gimed be gafgow riy. ²⁰ I Got ni Chitamangidad e ngu'un tayfan ndariy n'umngin nap'an. Amen.

Tin tomur e thin

²¹ Nge felan' Got ngak urngin e girdi' rok nib mil farad ngak Kristus Jesus. Pi'in girdi'en Kristus ma walagdad yad ni yad bay rog u roy e karogned ni nge felan' Got ngomed. ²² Urngin e girdi' rok Got ni yad bay u roy, ni ba ga' ni pi'in nib mil farad nga tafen e en ni *Emperor* e karogned ni nge felan' Got ngomed.

²³ I Jesus Kristus ni ir e Somol rodad e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU KOLOSE

Babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Kolose, nib binaw ni bay u lan yu Asia Minor ni bay yu Efesus ko ngek riy. Re galesiya ney nu Kolose e gathi Paul e tababnag e maruwel riy, machane me pi' Paul boch e girdi' nu Efesus, ni fare binaw ni ba ga' ni bay ko nug nu Asia nib milfan nga Roma ngranod nga Kolose ngar wereged e thin rok Got riy. I rung'ag Paul ni keb e tamchib ni go' bogi ban'en nga fithik' girdi'en e galesiya nu Kolose ni yad be yog ni en ni ba'adag ni nge nang murung'agen Got me thap ngake e thangri meybil ngak e pi kan ni yad ma gagiyege ma yad ma tay murung'agen ban'en. Miki yog e pi tamchib nem ni dabisiyi ni ngan maad'adnag e dowef, ma kun ayuweg e motochiel u murung'agen e ggan nge yugu boch ban'en.

I yoloy Paul ngak girdi'en e galesiya ni be togopluw ko re machib nem ni gathi riyul', me pi' e thin nib riyul' ngorad. Me ri tamilang nagrad u murung'agen Jesus Kristus ni ir e rayag rok ni nge thapege e girdi' ngak Got, machane pin'en ni be machibnag fapi tamchib ni go' bogi ban'en e ir e ra mal'af nagrad rok Got. Pa' Kristus e sunumeg Got urngin ban'en ngay, mu daken Kristus e fulweg Got urngin ban'en ngak. Kemus ni yam' ni tay Kristus u daken e kuruth e ir e ra awnag e gapas u thilin Got nge girdi'. Ma pi'in ke aw e gapas u thilrad Got e rayag ni ngar pired ko bin nib be'ech e pangiy ni pi' Got ngorad.

I Tykikus e fek e babyor ni yoloy Paul nga Kolose, me un Onesimus ngak, ni ir fare sib ni mil rok e masta rok ni Filemon.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–8

Rarogon Kristus nge maruwel rok 1:9—2:19

Pangiy nib be'ech u daken Kristus 2:20—4:6

Tin tomur e thin 4:7–18

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, ni Got e leamnag ni ir e nge mang reb e apostel rok Kristus Jesus, ma ki yib rok walagdad i Timothy —

² Ngak e girdi' rok Got nu Kolose, ni pi'in yad ba yul'yul' ni kad walaggad u daken Kristus:

I Got ni Chitamangidad e ngi i ayuwegmed ma be pi' e gapas nga lanin'med.

Pining e magaer ngak Got

³ Gubin ngiyal' ni gamow ma pining e magaer ngak Got, ni Chitamngin e Somol rodad i Jesus Kristus, ko ngiyal' ni gamow ma pi' e meybil romed riy. ⁴ Ya kug rung'aged rogon fene rib mich Kristus Jesus u wun'med, nge rogon fene rib t'uf romed urngin e girdi' rok Got. ⁵ Ngiyal' ni som'on ni yib e thin rok Got nib riyul' ngomed, ni ir fare Thin Ni Bfel', ma mu rung'aged e n'en ni be yog nra pi' ni ir e nge lagan'uy ngay. Ere rogon nib mich Kristus u wun'med nge rogon nib t'uf Got nge girdi' romed e yib ko n'en nike lagan'med ngay, ni ir e be cha'riy Got u tharmiy ni fan ngomed. ⁶ Fare Thin Ni Bfel' e be yib wenegan ni bfel' ngak e girdi' ma be wear u fayleng i yan, ni bod rogon ni wear romed ni ka nap'an e chirofen ni som'on ni mu rung'aged rogon gelngin ni be runguy Got e pi'in nib tadenen ngari tamilangan'med riy. ⁷ Mu rung'aged e re bugithin ney rok Epafras, ni be' nrib t'uf rodad, ni ir reb e tapigpig ni bod gamow, ni ir be' nib yul'yul' ko maruwel rok Kristus, ni er gamow. ⁸ Ke weliy ngomow rogon nib t'uf Got nge girdi' romed ni fare Kan Nthothup e ke yagnag ngomed.

⁹ Ireray fan ni gubin ngiyal' ma gamow be pi' e meybil ni fanmed, ni fa ngiyal' ni ba'aram ni gu rung'agew murung'agmed riy ke mada' ko chiney. Gamow ma wenignag ngak Got ni nge tamilangnag lanin'med ngam nanged e tin nib magan' ngay ni ir e ngam rin'ed, nib cheag urngin e gonop nge tamilangan' ngay nma pi' e Kan Nthothup rok. ¹⁰ Ma aram me yag ni um ngongolgad nrogon ni ba'adag Somol, mu um rin'ed e tin nib magan' ngay ni gubin ngiyal'. Me yib wom'ngin i pangimed u fithik' urngin mit e maruwel ni bfel', ma gimed be nang rogon Got i yan nge tin ni ba'adag. ¹¹ Nge gel nagmed Got nga polo' i gelngin nma yib u gelngin ni dabi m'ay, nge yag ni mu athamgiliyed urngin ban'en u fithik' e gumaen'. ¹² Mu um pinined e magaer u fithik' e felfelan' ngak e en ni Chitamangiy ni ir e ke ngongliymed kam pired nrayag ni nge yag e f'oth ngomed u urngin ban'en ko tin ke tay Got ni fan ngak e tirok' e girdi' ko gin nsuwon nrib tamilang. ¹³ Ya ayuwegdad nge chuwegdad u fithik' i gelngin e talumor me thapegdad ko gin nsuwon e en ni Fak nib t'uf rok, ¹⁴ ni ir e ke pithigdad rok urngin mit e kireb ma ke n'ag Got fan e denen rodad u daken.

I Kristus nge maruwel rok

¹⁵ Kristus e ta'reb rogon ya'an ngak Got, ni Got ndanir guy. I ir e bin ni m'on i Fak, ni ir e ba tolang ngak urngin ban'en ni sunumiy Got. ¹⁶ Ya pa' Kristus e sunumeg Got urngin ban'en ngay ni bay u tharmiy ngu but', ntin yibe guy nge tin ndanir guy, nib mu'un e pi kan ni be gagiyege ngay, ni tin ni pilung nge tin ni yad be yog e thin, nge tin yad be tay murung'agen

ban'en. Pa' Kristus e sunumeg Got ngay e gin'en ni ba' urngin ban'en u lanelang riy nib mu'un e fayleng ngay, ni fan ngak Kristus. ¹⁷ I Kristus e immoy u m'on ko ngiyal' ndawori sum urngin ban'en riy, me ir e be tay urngin ban'en nra reb ma be par u tagil'. ¹⁸ I Kristus e llug u downgin, ni aram girdi'en e galesiya; ni ir e be tay e re dowef nem nib fos; ir e bin ni m'on i Fak Got ni Got e faseg ko yam' ndabki yim', ni bochan e kemus ni ir e nge par nib m'on u gubin ban'en. ¹⁹ Ya Got e turguy ni en ni Fak e nge par ni bod rogon Got. ²⁰ I Got e turguy ni nge sulweg urngin ban'en ngak u daken Fak. Mi Got e ngongliy e gapas u thilin e girdi' nge ir u daken racha'en Fak* ni map' u kuruth, ma aram me yag ni nge sulweg urngin ban'en ngak, ntin ni bay u fayleng nge tin bay u tharmiy.

²¹ Bay ba ngiyal' ni um moyed ni gimed bmal'af rok Got ma gimed be taymed ni gimed e pi to'ogor rok ni bochan e tin nib kireb ban'en ni um rin'ed ma gimed be leamnag. ²² Ma chiney e ke taymed Got ni gimed e pi tafager rok u daken e yam' ni tay Fak, ni fan e nge yag ni fekmed i yib nga p'eowchen ni kam thothupgad ma kam machalboggad ma dariy e kireb romed. ²³ Thingar um pired ni gimed ba yul'yul' ma gimed bmuduwigil ko n'en nike michan'med ngay, ma dab mpaged gimed nge maruwaran'med ko n'en ke lagan'med ngay, ni yag ngomed ko ngiyal' ni mu rung'aged fare Thin Ni Bfel'. I gag Paul e gu mang reb e tapigpig ni bochan e re Thin Ni Bfel' ney — nre Thin Ni Bfel' ney ni kan machibnag ngak urngin e girdi' u fayleng.

Pigpig ni tay Paul ko galesiya

²⁴ Ere chiney e kug felfelan' ko gafgow ni gu be tay ni fan ngomed. Ya gafgow ni be tay dowag e gu be ayuweg e tin kabay ni nge gafgow Kristus riy ni fan nga downgin, ni aram girdi'en e galesiya. ²⁵ Mi Got e ke ngongliyeg kug mang reb e tapigpig rok girdi'en e galesiya, me ir e pi' e re maruwel ney ngog nggu rin' ni fan ngomed, ni aram e nggu wereg urngin e thin rok ngan nang, ²⁶ ni ir e immoy nib mith ni i mithag rok urngin e girdi' ni kab kakrom i yib, ma chiney e ke dag ngak e girdi' rok. ²⁷ Ya ba'aray rogon ni leamnag Got: i leamnag ni nge nang e girdi' rok e tin immoy nda nnang, ni fare n'en nrib fel' ni bay rok ni fan ngak girdi'en urngin e nam. Ere ren'em ni immoy nda nnange ba'aray: Kristus e bay u fithik'med, ni fan e ren'ey e aram e gimed ra un ngak Got ko fla'ab. ²⁸ Ere gamad be machibnag murung'agen Kristus ngak urngin e girdi'. Gamad be fonownag ma gamad be fil ngak urngin e girdi' murung'agen nrogon ni gamad manang,

* **1:20** u daken racha'en Fak; ara maligach ni yam' rok Fak.

ni fan e nge yag ni nge be' min fek i yib nga p'eowchen Got nike yal'uw ko ta'ab girdi' ni kar tew Kristus. ²⁹ Ere gu be maruwel nib gel ma gu be athamgil ni nge yag e ren'ey, ni gu be maruwel ko fare gelngin nib th'abi gel ni Kristus e be pi' ngog, ma ku ir e be maruwel u fithik'ag.

2

¹ Nggog ngomed rogon feni gel e maruwel ni kug tay ni fan ngomed, nge girdi' nu Laodicea, nge urngin e pi'in ndawor ra nanged gag. ² Gu be rin' ni aray rogon ni bochan e nge athamgil lanin'rad miyad chichir nga ta'bang u fithik' e t'ufeg rorad ngorad, me ri pagan'rad ko tin kar nanged fan ni ir e ba riyul'. Ma aram miyad nang e tin rib fel' ni kem'ay i leamnag rok Got, ni er Kristus.* ³ Ya ir fare kiy nma bing urngin e pin'en ni bfel' nike tay Got nib mith, ni aram e gonop rok nge llowan' rok.

⁴ Ere nggog ngomed ni nge lungug: mu guyed rogon ya ri ban nagmed be' ko tugthin ni bay ra feked i yib ngomed ni gathi ir e tin nib riyul', ndemturug feni manigil ni gimed be rung'ag ma dab mu folgad riy. ⁵ Ya yugu da gu moy romed, machane bay lanin'ug romed, ma kug felan' ngarogon ni kug guy nike muduwgil lanin'med me ir e ke chagiymed kam pired ni gimed bmuduwgil u fithik' e michan' romed ngak Kristus.

Taab girdi' ni kad ted Kristus

⁶ Ke mich u wun'med ni Kristus Jesus e ir e Somol romed, ere um pired rok. ⁷ Mu ted lik'ngimed nib to'ar nga fithik' Kristus, mu ubunged e ngongol romed nga daken ya ir e def romed, mi i gel i yan e mich romed ngak, ni bod rogon ni kan fil ngomed. Mu um pininged e magaer ngak.

⁸ Mu guyed rogomed ya ri kolmed be' ngam manged kalbus rok ni be' ni be maruwel ko gonop rok e girdi' nge sabanban ndariy rogon ngabang, ni yib ko machib ni sum rok e girdi' ni yibe fil ngak reb e mfen nge reb, ma ki yib ko pi kan ni yad be gagiyege u lan e gin'en ni bay urngin ban'en nu lanelang riy nib mu'un e fayleng ngay, ma gathi Kristus e yib rok. ⁹ Ya rarogon Got ni polo' e bay rok Kristus ni ngal' nib girdi', ¹⁰ ma ta'ab girdi' ni kam ted Kristus e ke yagnag ngomed urngin e pin'en ni nge ayuwegmed ngu'um rin'ed e tin nib m'agan' Got ngay. I ir e th'abi tolang u fithik' urngin e kan nma gagiyege nge tin nma tay murung'agen ban'en.

* 2:2 n'en ni mithag Got, ni aram Kristus; boch e babyor e bay riy ni n'en ni mithag Got; ma boch e bay riy ni n'en ni mithag Got ni Chitamngin Kristus: ma boch e bay riy ni fare n'en ni mithag Got nge Chitamngiy, nge Kristus.

¹¹ Taab girdi' ni mu ted Kristus e aram e kan maad'ad ngomed, ni gathi maad'ad nma tay e girdi' ngak e girdi', machane rogon e maad'ad nma tay Kristus ngak e girdi', ni aram e ke lufdad u gelngin e re dowef rodad ney nib tadenen. ¹² Ya fa'an ntawfe nagmed, ma aram e kan unegmed ngak Kristus kan k'eyagmed, ma tawfe ntay ngomed e ir e kun unegmed riy ngak Kristus ngan fasegmed ko yam' u daken e michan' romed nga gelngin Got ni be maruwel, ni Got ni ir e faseg Kristus ko yam'. ¹³ Bay ba ngiyal' ni um pired ni gimed ba yam' ni bochan e denen romed, ma bochan e um moyed u wuru' e Motochiel rok Got ni fan e gathi gimed piyu Israel. Machane chiney e ke unegmed Got ngak Kristus ke fekmed i yib ko yafos! I Got e ke n'ag fan urngin e denen rodad. ¹⁴ Ma ke thang babyoren e malfith rodad ni ir e immoy nib mich nib togopluw ngodad, nib mu'un ngay e tin ni i yog e motochiel ni ngan rin', me richibiy ko kuruth, ni aram e re babyor nem e ke m'ayfan. ¹⁵ Mu daken e re kuruth nem e ir e chuweg Kristus ir riy u fithik' i gelngin e pi kan nib kireb nma gagiyege nge pi kan nma tay murung'agen ban'en; ni aram e ke gel ngorad min sebaliyrad nike m'on be fekrad i yan ni kar manged kalbus rok.

¹⁶ Ere dariy be' ni nge ngongliy e motochiel u murung'agen e n'en ni ngam ked ara n'en ni ngam garbodgad ngay ara pi rran nib thothup, ara madnom ni yima tay ko m'ug e pul ara Sabbath. ¹⁷ Ya urngin e pin'ey e kemus ni tagalul' ko pin'en ni kabay ngam'on ni bay fini m'ug; ma bin ni ir riy e Kristus. ¹⁸ Dab mpaged be' nge mang ir e turguy ni gimed ba kireb ni be yog ni ir e ba ga' ni bochan e kan piliyeg e changar rok ke guy bogi ban'en, ma be yog nthingar ni sobut' nigege ni gathi bin riyul' e sobut'an', ma yad be yog ni ngan tayfan min meybil ngak e pi engel. Ya ra aram rogon be' ma ke ufanthin ndariy rogon, ya leam ni be tay e rogon e leam nma tay e girdi', ¹⁹ ma ke tal ndaki chichiyy pa' ku Kristus, ni ir e llug. I Kristus e be gagiyegegnag fare dowef ni polo', ma ir e be duruw'iy, ma ul ul riy i yan nge m'agan e ul ul riy e ke tay nib chayem nga ta'bang, ma be ilal nrogon ni ba'adag Got ni nge ilal.

Kad uned ngak Kristus ko yam' ma kad uned ngak kan fasegdad ko yam'

²⁰ Kam uned ngak Kristus ko yam' kan chuwegmed u tan pa' e pi kan ni yad ma gagiyegegnag e gin'en ni bay urngin ban'en u lanelang riy nib mu'un e fayleng ngay. Ere mangfan ni gimed be ngongol ni gowa mmil famed ngaray nga fayleng? Ere mang ni gimed be fol ko pi motochiel ni bod e pi motochiel ni ba'aray nike lunguy, ²¹ "Dab ni math ko ren'en ni

ba'aray," "Dab ni limilimiy e ren'en ni ba'aram," "Dab ni math ko tin kabay"? ²² Urngin e pin'ey nnap'an ni yira maruwel ngay nge mu' ma aram e ke par nike m'ayfan. Tiney e kemus ni motochiel nge machib ni girdi' e sunumeg. ²³ Er rogon, bmuduwgil ni be m'ug e pi motochiel nem ni gowa bay e gonop u fithik' ni be ga'ar e thingar nta' fan min meybil ngak e pi engel, nge bin ni gathi ba riyul' e sobut'an', nge gafgow ni yibe tay nga dowey; machane dabiya rok e pin'ey ni nge taledad i rin' e tin ni be ar'arnag e dowef rodad.

3

¹ Kan unegmed ngak Kristus kan fasegmed ko yam'. Ere mu suguyed lanin' med ko pin'en ni bay u tharmiy, ko gin nike par Kristus riy nga tagil' u ba' ni mat'aw rok Got. ² Um pired ni be l'agan' med ko pin'en ni bay u tharmiy, ma gathi pin'en ni bay u roy u fayleng. ³ Ya kam m'ad, ma yafos romed e kan uneg ngak Kristus kan mithag nga fithik' Got. ⁴ Bin riyul' e yafos romed e aram Kristus, ma ngiyal' ni bay sul riy nge yib i m'ug, e ku er rogomed ni bay mu uned ngak ngambad mm'uggad u ta'bang mi gimed un ko fla'ab rok!

Bin kakrom i pangiy nge bin nib be'ech

⁵ Ere thingar mu li'ed ngem' e ar'ar nu fayleng ni be maruwel u fithik' i dowmed, ni aram e darngal, nge puwlag, nge ar'ar nib kireb nma waliy e girdi' ko denen, nge chogow (ya chogow e bmit e tayfan nge meybil ni yibe tay ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay.) ⁶ Bochan e pin'ey ma aram e bay yib e damumuw rok Got nga daken e pi'in nder fol rok. ⁷ Ma gimed e bay ba ngiyal' ni um uned ngak e girdi' nma rin' e pin'ey ko re ngiyal' i n'en ni ba'aram ni pi ar'ar ney e i gagiyeagnag pangimed.

⁸ Me ere chiney e thingar mpaged urngin e pin'ey: ni aram e damumuw, nge ar'ar nib kireb, nge fanenikan. Thangri dabi yib bbugithin u l'ugunmed nga but' nra kirebnag laniyan' be' ara bbugithin nib puwlag. ⁹ Dabi lifith bigimed l'ugun ngak bigimed, ya bin kakrom i gimed nge tin nike mecham ngay e kam n'iged, ¹⁰ ma bin be'ech i gimed e kamon'ed nga dakenmed. Ireray e bin nib be'ech i gimed, ni Got ni ir e sunumiy e yugu be be'ech nag i yan ni nge yan i par ni bod ir, me fal'eg rogomed ngar mu nanged ir. ¹¹ Ma wenegan e ren'ey e gadad gubin nta'reb rogoda ndariy ban'en nib thil u thilin e pi'in gathi yad piyu Israel nge piyu Israel, nge pi'in kan maad'ad ngorad nge pi'in ndawor ni maad'ad ngorad, nge pi'in gathi yad yu Greece, nge pi nam ni dawori ga' e llowan' rorad, nge girdi' ni yad e sib ara girdi' ni gathi yad e sib, ya

Kristus e ir e urngin, mi Kristus e bay u fithik' urngin e girdi' ni kar yodoro'gad.

¹² Gimed girdi'en Got; ya gimed ba t'uf rok ma ke duwgiliymed ni ngam manged girdi'en. Aram fan ni runguy, nge gol, nge sobut'an', nge sumunguy, nge gumaen' e thingar mon'ed nga dakenmed nge mang mad romed. ¹³ Nge bigimed mi i ayuweg bigimed ko me'waer rok u fithik' e runguy, mu um n'iged fan u wun'med e n'en ni manga ke kirebnag bigimed u laniyan' bigimed ko re ngiyal' i n'en ni bay ban'en nike dabuy bigimed nike rin' bigimed ngak. Thingar um n'iged fan u wun'med e n'en nike rin' bigimed ngak bigimed ni bod rogon nike n'ag Somol fan u wan' e tin ni kam rin'ed nib togopluw ngak. ¹⁴ Nge rogon nib t'uf Got nge girdi' romed e ngam puthuyed nga urngin e pin'ey, ni ir e ma chugumiy urngin ban'en nga ta'bang nge par nike fel' rogon. ¹⁵ Ma gapas nma pi' Kristus nga lanin'dad e nge mang ir e ngi i gagiyeagnag lanin'med; ya re gapas ney e ir e ke piningmed Got ngay ko fare dowef nri ta'reb. Ere um pininged e magaer ngak Got u lanin'med. ¹⁶ Thin ni ir e bth'ab feni fel', ni weliy Kristus e thangri i par ni polo' u lanin'med. Um filed ngomed ma gimed be fonow nagmed ngay u fithik' e gonop. Umon'ed e tang ni thin rok Got ni bay ko Psalm, nge tang ni machib, nge tang ni murung'agen Got; um tang nixed Got ni gimed be pining e magaer ngak Got u wun'med. ¹⁷ Ere urngin ban'en ni ngu'um rin'ed ara gimed be yog ma ngam rin'ed u daken fithingan Somol Jesus, ma gimed be pining e magaer u daken ngak Got ni Chitamangiy.

Rogon be' ngake girdi' u fithik' e bin nib be'ech e pangin nike pi' Got ngak

¹⁸ Pi'in ni ppin, mu folgad ko thin rok pi figirngimed, ya ireray e n'en ni ngam rin'ed nrogon nma rin' girdi'en Kristus.

¹⁹ Pi'in pumo'on, nge t'uf romed pi leengimed, ma dab um gel nixed e thin ngorad.

²⁰ Pi'in bitir, thingar um folgad ko thin rok e gallibthir romed ni gubin ngiyal' nrogon girdi'en Kristus, ya ireray e n'en ni ba'adag Got.

²¹ Ma gimed e gallibthir e yugu dabi pag rogon e puwan' ni ngu'um ted ngak pifakmed ngam k'aringed e damumuw ngorad, ya ri mulan'rad.

²² Gimed e pi sib, um folgad ko thin rok e pi'in yad e suwrad gimed u gubin ban'en, ma gathi kemus ni ngiyal' ni yad be guymed e ngu'um rin'ed riy ni bochan e kemus ni ngam fel'gad u wun'rad, machane ngam rin'ed u fithik' e tafinay nib yul'yul', ni bochan e gimed be liyor ngak Somol. ²³ Demturug e n'en ni gimed ra ngongliy ma ngam tiyan'med ngay, ni

gowa gimed be maruwel rok Somol, ma gathi rok e girdi'.
²⁴ Dab mpaged talin nra pi' Somol puluwon ngomed; ya ra pi' ngomed e tin ke tay ni fen e tirok' e girdi'. Ya Kristus e ir e cha' nriyul' ni ir e suwon gimed ni gimed be pigpig ngak. ²⁵ Ma en nib tagan e ngongol rok e demturug ko ir mini', ma yira pi' puluwon ko kireb nma ngongliy; ya Got e urngin e girdi' nta'reb rogon u wan'.

4

¹ Gimed e pi'in bay e sib romed, mu ngongliyed e tin nib mat'aw ma bfel' ngak e sib romed. Dab mpaged talin ni ku errogon gimed ni bay be' u tharmiy ni ir e suwon gimed.

Fonow

² Dab mpaged e meybil, mu tiyan'med ko ngiyal' ni gimed be meybil riy, ma gimed be pining e magaer ngak Got. ³ Mu ku um yibiliyed gamow, nge bing Got e kanawo' ngomow nge yag ni gu machib nigew e thin rok ngak e girdi', ma gamow weliy e tin immoy nda nnang ni murung'agen Kristus. Ya ireray fan ni gu bay u kalbus e chiney. ⁴ Ere mmeybilgad nge yag ni gu weliy murung'agen nib tamilang, nrogon nthingar gu rin'.

⁵ Um gonopiyed rogon pangimed ngak e pi'in ndawori mich Jesus Kristus u wun'rad, ma gubin ngiyal' nra bung rogomed ni ngam weliyed e thin rok Got ngorad mi gimed weliy. ⁶ Ma gubin ngiyal' nthingar umogned e thin ngorad ni bfel' ma bay fan, ma thingar mu nanged rogon ni ngam pi'ed e fulweg nib mat'aw ko tin ke fith be' nge be' ngomed.

Tin tomur e thin

⁷ I Tykikus nib t'uf rodad ni walagdad ni girdi'en Kristus, ni ir reb e tapigpig nib yul'yul' ma gamad nga ta'ab raba' i maruwel ku Somol, e ir e bayi weliy salpeg ni gubin ngomed. ⁸ Ireray fan ni kug l'oeg ke yib ngomed, ni nge weliy salap-mad ni gamad gubin ngomed nge felfelan'med. ⁹ Ma ke un Onesimus ngak, ni ir fa'anem ni walagdad ni girdi'en Kristus nrib t'uf rodad ma ba yul'yul', me ir bigimed. Yow e bay ra weliyew ngomed urngin ban'en ni yibe rin' u roy.

¹⁰ Aristarkus, ni bay rog u kalbus e be ga'ar nge felan' Got ngomed, ma ku errogon Mark, ni be' rok Barnabas. (Nike taw e thin riy ngomed faram u rogon ni ngam t'ufeged ko ngiyal' nra taw ngomed.) ¹¹ I Joshua, ni yima pining Justus ngak, e ku errogon ni be ga'ar nge felan' Got ngomed. Kemus e dalip i girdi' nu Israel nra manged girdi'en Kristus ni yad be un ngog ko maruwel ni fan ko gagiyeg rok Got, ma rib ga' e ayuw ni kar pi'ed ngog.

¹² I Epafra, ni gimed nga baraba' me ir reb e tapigpig rok Kristus Jesus e be ga'ar e nge felan' Got ngomed. Gubin ngiyal' nri ma pi' e meybil romed, nma wenig nagmed ngak Got ni nge ayuwegmed ngam pired ni gimed bmuduwgil me ilal e leam romed nrogon girdi'en Kristus, ma kari muduwgilan'med, ma gimed be rin' e tin nib m'agan' Got ngay. ¹³ Rayag ni nggu mang mich rok ngomed ko maruwel ni be tay nib gel ni fan ngomed, ma fan ko girdi' nu Laodicea ngu Hierapolis. ¹⁴ I togta Luke nrib t'ufrodat, nge Demas e be lungurow e nge felan' Got ngomed.

¹⁵ Mogned ngak e pi'in ni walagdad ni girdi'en Kristus ni yad ma par u Laodicea nge fare pin i Nimfa nge girdi'en e galesiya ni yad ma mu'ulung nga naun rok ni be lungumad e nge felan' Got ngorad. ¹⁶ Gimed ra mu' i be'eg e re gi babyor ney mi gimed guy rogon ngkun be'eg ngak girdi'en e galesiya nu Laodicea. Mi gimed be'eg e babyor ni bay ni pi' u Laodicea nge yib ngomed. ¹⁷ Me lungumed ngak Arkippus, "Mu guy rogon ngam mu'nag fare maruwel ni kan pi' ngom ko maruwel rok Somol."

¹⁸ Re bugithin ni ba'aray e ri gag Paul e gu yoloy nga pa'ag: Nge felan' Got ngomed. Dab mpaged talin e chen ni ka nin' ngog!

I Got e ngi i ayuwegmed.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU THESSALONIKA

Thessalonika e fare binaw ni ba ga' ko nug nu Macedonia nib milfan nga Roma, me sunumiy Paul ba galesiya u rom ko ngiyal' ni chuw u Filippi. Ma aram me togopluw boch e girdi' nu Israel ngak ni bochan e ke awan'rad ngak Paul ya ke machibnag murung'agen Jesus u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel, ni pi'in ni ka'ar motoyilgad ko machib rok yu Israel. Ma dakiyag ni nge par u Thessalonika me yan u rom nga Berea. Ma nap'an ni taw Paul nga Korinth me yib e babyor ngak nike pi' Timothy ni be' ni yow nga maruwel, ya nge nang Paul salpen girdi'en e galesiya nu Thessalonika.

Ngiyal' nem e yoloy Paul e gin m'on e babyor rok ngak girdi'en e galesiya nu Thessalonika ni fan e nge pi' e athamgil nga lanin'rad. Me weliy rogon e felfelan' nike tay nga gelngin e michan' nge t'ufeg rorad, nge rogon ni be pining e magaer ngak Got ni fan ngorad. I Paul e puguran ngorad rogon e wok rok ko ngiyal' ni i par u fithik'rad, me ki pi' e fulweg ko de'er rorad u murung'agen e wub ni bay tay Kristus. Yad ba'adag ni ngar nanged ko rayag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak girdi'en Kristus ni karm'ad u m'on ndawori sul Kristus riy fa dangay. Ma kur fithed ngak ko wu'in e ra sul Kristus. Nap'an ni fulweg Paul e de'er rorad me fonow nagra ni ngar ul'ulgad ko maruwel rorad ma ngar pired nike l'agan'rad ma ke pagan'rad ngu'ur son niked e wub rok Kristus.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1

Felfelan' ni tay Paul nge rogon ni pining e magaer ngak Got

1:2—3:13

Fonow ni nga ni ngongol nrogon girdi'en Kristus 4:1—12

Machib u murung'agen e wub rok Kristus 4:13—5:11

Tin tomur e fonow 5:12—22

Tin tomur e thin 5:23—28

¹ Re babyor ney e yib rok Paul nge Silas, nge Timothy —

Ngak e girdi' ko galesiya nu Thessalonika, ni yad girdi'en Got ni Chitamangiy nge Somol Jesus Kristus:

I Got e ngi i ayuwegmed ma be pi' e gapas nga lanin'med.

Pangin e girdi' nu Thessalonika nge rogon nib mich Got u wun'rad

² Gubin ngiyal' ma gamad ma pining e magaer ngak Got ni bochmed ni gimed gubin, ma gubin ngiyal' ni gamad ma unegmed ko meybil romad. ³ Ya der m'ay u wun'mad u

p'eowchen e Got rodad ni ir e Chitamangidad u rogon ni kam maruwelgad ko michan' romed, nge rogon nike ngongliymed rogon nib t'uf Got romed nge girdi' kam maruwelgad nrib gel, nge rogon ni kari l'agan'med ngak e Somol rodad i Jesus Kristus. ⁴ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad manang ni gimed ba t'uf rok Got ma ke mel'egmed ni ngam manged girdi'en. ⁵ Ya gu feked i yib ngomed fare Thin Ni Bfel', ni gathi kemus ni ug weliyed, ya ku errogon gelngin Got nge fare Kan Nthothup nib chagil ngay, ma ku errogon nib mich u wun'mad nib riyul'. Gimed manang rogon pangimad ko fa ngiyal'nem ni ug moyed romed; ren'em e fan ngomed ni nge fel' rogomed riy. ⁶ Ya mu folwokgad romad nge Somol; ni yugu aram rogon nib gel e gafgow ni mu ted mi gimed fol ko thin rok Got u fithik' e felfelan', ni felfelan' nma pi' fare Kan Nthothup. ⁷ Ma aram mi gimed dag e kanawo' ngak urngin e girdi' nike mich Kristus u wun'rad ni yad bay u Macedonia ngu Greece. ⁸ Ya fare thin ni murung'agen Somol e wear romed ngak e girdi' ni gathi kemus nu Macedonia ngu Greece e wear nge mada' ngay, ya ku errogon murung'agen rogon nib mich Got u wun'med nike wear nga urngin yang. Ere dakuriy ban'en ni kabay ni nggogned. ⁹ Urngin e pi girdi' ney ma yad be weliy rogon ni mt'ufeged gamad ko fa ngiyal' ni gu bad ngomed, nge rogon ni mpi'ed keru'med ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay ngam sapgad ngak Got, mi gimed pigpig ko bin nib riyul' e Got ni ir e be par nib fos, ¹⁰ ma gimed be sonnag Fak ni nge sul u tharmiy — ni Fak ni Jesus, ni Got e faseg ko yam', me ir e ke chuwegdad ko damumuw rok Got ni bay fini yib.

2

Maruwel ni ngongliy Paul u Thessalonika

¹ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gimed manang ni wub ni gu ted ngomed e gathi yan i aw ndariyfan. ² Gimed manang rogon e gafgow ntay ngomad nge thin nib kireb ni unog ngomad u Filippi u m'on riy ndawor gu bad ngomed nga Thessalonika. Machane Got rodad e pi' e athamgil nga lanin'mad ni nggu weliyed ngomed fare Thin Ni Bfel', ni yugu ireram gelngin e togopluw ni yibe tay ngomad. ³ Ya machib ni gu ted ngomed e gathi sum u ban'en nib oloboch ara tafinay nib kireb, ara gamad be guy rogon ni nggu ban niged be'. ⁴ Machane gubin ngiyal' ni ug welthingad nrogon ni ba'adag Got ni nggu welthingad, ya ke pagan' ngomad ma ke pag fan e thin rok ngomad. Gathi gamad be guy rogon ni nggu fel'gad u laniyan' e girdi', ya gamad be yan nga laniyan' Got, ni ir e ma sikengnag rogon e tin gamad be finey. ⁵ Ya ri gimed manang

ni gathi gu bad ngomed ni gamad be n'ufmed ngalang ko thin, ara ugogmed e thin ni nge dab mu nanged ni gamad be guy rogon ni nggu faked ban'en romed — i Got e manang! ⁶ Gathi ug guyed rogon ni nge yog bigimed ara be' e sorok ngomad, ⁷ ni yugu aram rogon ni bay mat'awmad ni nggogmed ngomed e tin ngam rin'ed ngomad ni bochan e gamad e apostel rok Kristus. Machane u gu pired romed ni gamad bminguy ni bod ba matin ngak pifak ni be ayuwegrad. ⁸ Bochan e gimed ba t'ufromad ma gamad fal'eg rogomad ni gathi kemus ni fare Thin Ni Bfel' e nggubad gu pi'ed ngomed, machane ngkug pi'ed gamad nga pa'med nggu ayuweged gimed. Ya ri gimed ba t'uf romad! ⁹ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, bmuduwgil ni kigimed manang rogon feni gel e maruwel ni ug ted! Ug maruwelgad ni rran nge neap' ni bochan e nge siy gu magawon nixed gimed ko n'en ni ngan gafaliymad riy ko ngiyal' ni ba'aram ni ug machib nixed ngomed fare Thin Ni Bfel'.

¹⁰ Gimed e mich romad, ma ku erogon Got ko re bugithin ni ba'aray: ni pangimed ngomed e pi'in nib mich Got u wun'med e rib fel', ma bmat'aw ma dariy thibngin. ¹¹ Gimed manang ni ngongol romad ngomed e bod rogon e n'en nma rin' be' nib matam ngak pifak. ¹² Ug pi'ed e athamgil nga lanin'med, ma ug fal'eged lanin'med, mu ug ted gamad ngomed ni ngu'um pired ko fa binem e pangin ni ir e rib m'agan' Got ngay, ni ir e ke piningmed ni ngam uned ngak ko par nge fla'ab ko gin nsuwon.

¹³ Ma ku ba'aray reb i fan ni gubin ngiyal', ma gamad be pining e magaer ngak Got, bochan e gu faked e thin rok Got i yib ngomed mi gimed rung'ag nge mu' mi gimed fol riy, ma da mu leam nixed ni thin rok e girdi', ya mu leam nixed ni thin rok Got, ni er e bin ni ir, ya ri ir e thin rok. Ya Got e be maruwel u fithik'med e pi'in ke mich Got u wun'med. ¹⁴ Pi walageg ni girdi'en Kristus, gimed e ta'reb rogon e n'en ke rin' e girdi' ngomed ko n'en ni ku ke rin' e girdi' ngak e pi galesiya rok Got ni bay u lan yu Judea, ni aram e girdi' ni yad bay u rom ni kar manged girdi'en Kristus Jesus e kan rin' ngorad. Ta'reb rogon e gafgow nike tay girdi'en e nam romed ngomed ko gafgow nike tay piyu Israel ngorad, ¹⁵ ni ireram e picha' nra li'ed Somol Jesus nge pi profet, miyad gafgow nagmad. Dar fel'gad u wan' Got! Ma yad be togopluw ngak urngin e girdi'! ¹⁶ Ra guyed rogon ni ngar taleged gamad ni nge dab gu machib nixed e thin rok Got ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni ir e ra thapegrad ngak Got. Denen ni yad be ngongliy ni gubin ngiyal' e ireray e re fol nike yan i mada' ngay. Ere fini aray e ke taw e damumuw rok Got ngorad!

Paul ni i finey ni nge yan i guyrad bayay

¹⁷ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad e nap'an ni gu paged gimed ndawori n'uw nap'an — ma gathi lanin'med e mal'af romed, ya kemus ni dowef romad — ri gu tawreng niked gimed ma gamad guy rogon ni ngkugbad gguyed gimed bayay! ¹⁸ Ya gamad ba'adag ni nggu sulod ngomed. I gag Paul e gathi nga ta'ab yay ni kug guy rogon ni nggu sul ngomed, machane de pagmad Satan. ¹⁹ Ya bin riyul' riy e gimed e pagan' nge felfelan' romad nge tapgin ni nggu felfelan'gad ko gel ni kug ted, ni aram e nggu felfelan'gad u p'eowchen Somol ko ngiyal' ni bayi sul riy. ²⁰ Riyul' ni gimed e kug ufgad ngomed ma kug felfelan'gad ngomed!

3

¹ Fa'ani munmun ma dakiyag ni gu athamgilgad. Ma aram ma gamad duwgiliy ni nggu pired u Athens, ² ma gamad l'oeg Timothy ni walagdad ni girdi'en Kristus ni be un ngomad i muruwliy e maruwel rok Got, ni aram e gamad be machibnag fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Kristus. Gu l'oeged ni nge pi' e athamgil nga lanin'med me gel nag e michan' romed ngak Kristus, ³ ya nge dabi sul bigimed nga wuryal ni bochan e pi gafgow ni be'er ni yibe tay ngomed. Ma gimed manang ni pi gafgow nir ni yibe tay ngodad e ku bang nike leamnag Got ni bay fan ngodad. ⁴ Ya nap'an ni ug moyed romed, ni dawori taw ngay ma gogned ngomed u m'on riy ni bayi gafgow nagdad e girdi'; ma gimed ma kam nanged nri ireray e n'en ni kan rin' ngodad. ⁵ Aram fan ni gu l'oeg Timothy nge yib ngomed, ya dakiyag ni gu k'adan'ug, ma aram mu l'oeg ni nge yib nge nang fan rogon e michan' romed ngak Kristus. Gur ke waliymed mo'onyan' kam denengad ke yan i aw ni ke m'ayfan urngin e maruwel ni gu ted?

⁶ Ere chiney e ke sul Timothy romed ngomad, ma ke fek murung'agmed i yib nri gamad ba'adag ni nggu rung'aged, ni murung'agen rogon nib mich Kristus u wun'med nge rogon nrib t'uf romed Kristus nge girdi'. Ke weliy ngomad ni gubin ngiyal' ma gimed ma leam nagmad ni gimed ba felfelan' ngay, ma gimed ba'adag ni ngam guyed gamad ni bod rogon ni gamad ba'adag ni ngug guyed gimed. ⁷ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, yugu ireray gelngin e togopluw nge gafgow ni yibe tay ngomad, machane ke yib e athamgil nga lanin'mad ni bochan murung'agmed, ni rogon nike mich Kristus u wun'med e ir e ke pi' e athamgil nga lanin'mad, ⁸ fa'anra kam pired ni gimed bmuduwgil u fithik' i pangimed ni gimed be fol rok Somol ma fini aray e kug pogofan gad. ⁹ Ya chiney e rayag ni nggu pininged e magaer ngak Got ni bochmed. Gamad be

pining e magaer ngak ni bochan e felfelan' nike yag ngomad u p'eowchen e Got rodad ni bochmed. ¹⁰ Rran nge neap' ni gamad be wenig ngak u polo' i lanin'mad ni nge guy rogon nge yag ni gu bad gguyed gimed ma gamad pi' ngomed e tin nge yag ngomed ko michan' romed ngak Kristus.

¹¹ I Got ni Chitamangidad nge Somol rodad i Jesus e ngar bingew e kanawo' ngomad nggubad ngomed! ¹² Rogon ni nge t'uf bigimed rok bigimed nge rogon ni nge t'uf urngin e girdi' romed, e Somol e nge ayuwegmed riy nge gel i yan nge yan i par ni bod gelngin ni gimed ba t'uf romad. ¹³ Fa'anra um pired ni aray rogomed mra pi' Got gelingmed, ngam machalboggad mi gimed thothup u p'eowchen e Got rodad nge Chitamngidad ko ngiyal' nra sul e Somol rodad i Jesus riy nike un urngin e girdi' rok ngak.

4

Wok nib m'agan' Got ngay

¹ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, kabay aray ta'a ban'en, kam filed romad rogon ni ngu'um pired nib m'agan' Got ko n'en ni gimed be rin' ma bmuduwgil ni aray rogon ni gimed be par. Ere chiney e gamad be wenig ngomed ma gamad be ta'mad ngomed u fithingan Somol ni Jesus ni ngam athamgilgad boch. ² Ya gimed manang rogon e fonow ni gu ted ngomed u mat'awmad nike pi' Somol Jesus ngomad. ³ Ba'aray e n'en ni ba'adag Got ni ngam rin'ed: ba'adag ni ngam pired ni gimed ba thothup ma damur darngalgad ara par be' nge be' ni gathi mabgol rok. ⁴ Ra bigimed e pi'in pumo'on ma susun e nge nang rogon ni nge fek be' ni bpin ni nge le'ay u lan e kanawo' nib thothup ma dariy thibngirow riy, ⁵ ma gathi bochan e ar'ar rok, ni bod e pi'in ndar nanged Got. ⁶ Dariy be' nib mo'on ni nge ngongliy e kireb ngak be' ni walagen ni girdi'en Kristus ara kirebnag mat'wun fa'anem ko re bugithin ney. Ma kugogned e re bugithin ney ngomed kafram, ma ri gamad be ta'chiylen ngomed nri ra gechignag Somol e pi'in yad be rin' e pi kireb ney. ⁷ Ya Got e de piningdad ni ngu'ud pired ni gadad be darngal, ya ngu'ud pired ni gadad ba thothup. ⁸ Ere cha' nra n'ag e re machib ney e gathi ke n'ag e girdi', ya ke n'ag Got ni ir e ma pi' e Kan Nthothup rok ngomed.

⁹ Dakuriy fan ni nggu yoloy nggu pi' ngomed rogon ni nge bigimed mi i par nib t'uf rok e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ni bod gimed. Ya ke fil Got rogon ngomed ni ngu'um pired nib t'uf bigimed rok bigimed. ¹⁰ Ma ireray rogon e ngongol ni kam rin'ed ngak urngin e pi'in girdi'en Kristus ni walagmed u lan yu Macedonia ni ga'ngin. Ere gamad be wenig ngomed,

pi walagmad ni girdi'en Kristus ni ngu'um athamgilgad boch.
¹¹ Um athamgiliyed ngu'um pired ni gimed ba gapas, me mang e tiromed e maruwel e um leam niged, me bigimed mi i muruwliy e salpiy ni nge abich riy, ni bod rogon ni kug weliyed ngomed ko som'on. ¹² Ireray kanawo'en mi gimed fel' u wan' e pi'in nde mich Kristus u wun'rad, ma dab mu toergad ngak be' ko tin nge yag ngomed.

Wub ni bay tay Somol

¹³ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad ba'adag ni ngam nanged e tin nib riyul' ni murung'agen e pi'in karm'ad, ni bochan e nge siy i kireban'med ni bod e pi'in ndariy ban'en nike l'agan'rad ngay. ¹⁴ Mmich u wun'mad ni yim' Jesus ngki fos ko yam' bayay; ere bmich u wun'mad ni bayi uneg Got e pi'in karm'ad nib mich Jesus u wun'rad ngak Jesus nge fulwegrad ngak.

¹⁵ Ya ireray e tin ni yog Somol ni gamad be yog ngomed: gadad e pi'in kagadad ba fos ko chirofen nra sul Somol riy e dab da m'onod rok e pi'in karm'ad. ¹⁶ Bay nrung'ag ba lam ni ba ga', min rung'ag laman pilungen e engel, min rung'ag laman e rappa rok Got, ma aram me yib Somol u tharmiy nga but'! Ma pi'in karm'ad nib mich Jesus u wun'rad e bay ni fasegrad ko yam' ni som'on; ¹⁷ ma gadad e pi'in kagadad ba fos ko ngiyal' i n'em e bay ni kunuydad ngorad nga fithik' e manileng ngad mada'gad Somol u fithik' e nifeng. Ma aram e gubin ngiyal' ni bay ud pired rok Somol. ¹⁸ Ere ngu'um weliyed e pi thin ney ngomed i yan, ngu'um pi'ed e athamgil nga lanin'med.

5

Mu fal'eged rogomed ngam pired ni fan ko wub ni bay tay Somol

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, dakuriy rogon ni nggu yoloy nggu pi' ngomed murung'agen nap'an nge ngiyal' i n'en ni bay yib i m'ug e pin'ey riy. ² Ya gimed ma ri gimed manang ni chirofen ni ir e re Rran rok Somol nem e bay taw ni bod be' nib moro'ro' ni yib nneap'. ³ Ngiyal' nem e ra ga'ar e girdi' e ke gapas ndariy ban'en nra buch, ma yad ra da'da' nike taw e riya' ngorad! Ma dabiya ni ngar milgad riy — ya bod e amith nma yib ngak be' ni bpin ni be n'en ni nge gargel. ⁴ Machane gimed, pi walageg ni girdi'en Kristus, e dakumur pired u fithik' e lumor, ere dabiya ni ngam da'da'gad ko re Rran nem ni bod ba moro'ro' ni mda'da'gad ngak. ⁵ Ya gimed gubin ni kam manged girdi'en e tamalang ni gimed girdi'en e rran. Ya gathi gadad girdi'en e neap' ara girdi'en e lumor. ⁶ Ere dab ud molod ni bod boch e girdi'; ya ngu'ud pired ni

gadam be od ma ba tamilangan'dad. ⁷ Neap' e ma mol e girdi' riy; ma neap' e ma balyang e girdi' riy ko rrum. ⁸ Machane gadad girdi'en e rran, ni aram fan ni ngu'ud pired ni gadad ba tamilang. Ere michan' rodad ngak Kristus nge rogon nib t'uf Kristus rodad nge girdi', e thingar don'ed nga dakendad ni bod *breastplate* nma upunguy e salthaw ngorongoren ngay, nge tin ni be l'agan'dad ngay ni bay da guyed ni bochan e kad thapgad ngak Got e ngad maruwelgad ngay ni bod e *helmet* nma ayweg lolugen e salthaw ko mael. ⁹ Ya Got e de turguydad ni ngad gafgowgad ko damumu rok, ya ngad thapgad ngak u daken e Somol rodad i Jesus Kristus, ¹⁰ ni ir e yim' ni bochdad ni bochan e nge yag ndarod ngak ngu'ud pired, ndemturug ko ka gadad ba fos ara kadm'ad ko ngiyal' nra yib riy. ¹¹ Ireray fan ni nge bigimed mi i pi' e athamgil nga laniyan' bigimed, me bigimed mi i ayuweg bigimed, ni bod rogon ni gimed be rin' e chiney.

Tin tomur e fonow nge thin

¹² Gamad be wenig ngomed, pi walagmad ni girdi'en Kristus, ni ngam ted fan e pi'in yad be maruwel u fithik'med, ni pi'in ke mel'egrad Somol ni ngar pow'iyed gimed miyad fonow nagmed. ¹³ Ngari mu ted farad mi gimed t'ufegrad ni bochan e maruwel ni yad be rin'. Mu um pired ni bfel' thilmed.

¹⁴ Gamad be wenig ngomed, pi walagmad ni girdi'en Kristus, ni ngam nonod ngak e pi'in yad bmalmaal ndarir ngongliyed ban'en ngar paged e binem e pa', mi gimed pi' e athamgil ngak e pi'in yad be rus, mi gimed ayuweg e pi'in yad mme'waer, mu um pired nib gum'an'med rok urngin e girdi'. ¹⁵ Mu um guyed rogon ni dabi fulweg be' taban e kireb ngak be', ma gubin ngiyal' ni ngu'um guyed rogon ni nge bigimed mi i rin' e tin ni bfel' ngak bigimed nge ngak urngin e girdi'.

¹⁶ Um pired ni gimed ba felfelan' ni gubin ngiyal', ¹⁷ mu um meybilgad ni gubin ngiyal', ¹⁸ demturug e n'en nra yib ngomed ma gubin ngiyal' ni ngu'um pininged e magaer ngak Got. Ireray e tin ni ba'adag Got ni ngam rin'ed e pi'in kam manged girdi'en Kristus Jesus.

¹⁹ Dab mmagawon niked e maruwel ni be tay fare Kan Nthothup; ²⁰ dab mu darifan niked e thin ni be yog e Kan Nthothup u l'ugun be'. ²¹ Um sikeng niked urngin ban'en, mi gimed fanay e tin ni bfel' riy, ²² mi gimed ta'med u orel rok urngin mit e kireb.

²³ I Got nma pi' e gapas nga lanin'dad e nge ngongliymed ngari mpired ni kam manged girdi'en, me ta' lanin'med, nge nangan' romed, nge downed nib gilaf nga orel rok urngin e kireb nge yan i mada' ko chirofen ni bayi sul e Somol rodad i

Jesus Kristus riy. ²⁴En nike piningmed e ir e bay rin' ngomed, ye ir e ba yul'yul'!

²⁵Pi walagmad ni girdi'en Kristus, ku um pi'ed e meybil romad.

²⁶Urngin e pi'in kam walagyed u daken Kristus ni gimed ra mada' ma ngam farayed owcherad nrogon e pi'in kar walaggad u daken Kristus.

²⁷Ere gu be yog ngomed u fithingan Somol ni ngam be'eged e re gi babyor ney ngak urngin e pi'in walagdad ni girdi'en Kristus.

²⁸I Jesus Kristus ni ir e Somol rodad e ngi i ayuwegmed.

GIN MIGID E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDİ' NU THESSALONIKA

Girdi'en e galesiya nu Thessalonika e ra balyanggad u murung'agen e wub ni bay tay Kristus. Boch i yad e wagagey lanin'rad ya kanog ni re Rran nem ni nge yib Somol riy e ke taw. Aram fan me yoloy Paul e gin migid e babyor ngak girdi'en e galesiya nu Thessalonika, me tamilang nagrads me fil ngorad ni som'on e bay yib Fa'anem nib Kireb, ni be togopluw ngak Kristus, ma ngiyal' ni bayi gagiye e bayi gel urngin mit e kireb i yan.

Me ri tay Paul chiyen ngorad ni ngar pired ni yad bmuduwigil u fithik' e michan' rorad ngak Kristus ni mus ko ngiyal' nra yib e gafgow ngorad, ma thingar ra maruwelgad ngar thog nige e salpiy ni fan ko par rorad ni bod ni i rin' Paul nge pi'in yad nga maruwel, ma ngar athamgilgad i rin' e tin ni bfel'.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2

Pufthin ni yira tay ko chirofen nra sul Kristus riy 1:3–12

Rogon e wub ni bay tay Kristus 2:1–17

Fonow ni nga ni ngongol nrogon girdi'en Kristus 3:1–16

Tin tomur e thin 3:17–18

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, nge Silas, nge Timothy —

Ngak girdi'en e galesiya nu Thessalonika ni yad girdi'en Got ni Chitamangidad nge Somol ni Jesus Kristus:

² I Got ni Chitamangiy nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Pufthin ni yira tay ko chirofen nra sul Kristus riy

³ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, thingar ug pininged e magaer ngak Got ni gubin ngiyal' ni bochmed! Rib mat'aw ni nggu rin'ed ni aray rogon, ya ba papey ni be ilal e michan' romed ngak Kristus, ma rogon nib t'uf bigimed rok bigimed e be ga' i yan. ⁴ Ireray fan ni gamad be weliy murung'agmed ngak girdi'en e galesiya rok Got i yan ni gamad ba felfelan' ngarogon ni gimed be k'adan'med ma bmichan'med ngak Kristus u fithik' urngin e gafgow ni be tay e girdi' ngomed nge gafgow ni gimed be pir'eg.

⁵ Ireray e mich riy ngarogon feni mat'aw nma gonopiy Got urngin ban'en, ya wenegan nra yib e ra fal'eg rogomed nge yib mat'awmed ni ngam marod ko gin nsuwon, ni ir e gimed be gafgow ni bochan. ⁶ Ya Got e bay rin' e tin nib mat'aw: ni

bayi fek e gafgow nga daken e pi'in yad be gafgow nagmed,
⁷ ma bayi chuweg e gafgow romed e pi'in gimed be gafgow
 ngam pogofan gad, ma ku errogon ni bayi rin' ngomed. Ra
 rin' e ren'ey ko ngiyal' nra m'ug Somol Jesus u lanelang nike
 yib u tharmiy ni yad e pi engel rok nib yargel, ⁸ nge nifiy
 ni be daramram, ni nge gechnag e pi'in nde t'uf rorad ni
 ngar nanged murung'agen Got nge pi'in ndarir folgad ko fare
 Thin Ni Bfel' ni murung'agen e Somol rodad i Jesus. ⁹ Bay
 ra gafgowgad ko gechig ni ngan pi' ngorad ni aram e gafgow
 ni ngar ted ndariy n'umngin nap'an, ma kan tayrad ngabang
 ndab ra uned ko gin ni bay Somol riy ma dab ra guyed gelngin
 Got nib th'abi fel', ¹⁰ ya re Rran ni ba'aram nra yib ni nge yog
 urngin e girdi' rok e sorok ngak, me liyor urngin e girdi' ngak
 nike michan'rad ngak, e ku errogon gimed ni gimed ra un nga
 fithik'rad, ni bochan e ke mich u wun'med e thin ni yib rok
 Got ni kug weliyed ngomed.

¹¹ Ireray fan ni gubin ngiyal' ma gamad be pi' e meybil
 romed ngak Got. Gamad be wenignag ngak e Got rodad ni
 nge ngongliymed nge bung rogon ni mpired ko re mit i pangin
 nike piningmed Got ni ngam pired riy. Nge ayuwegmed
 gelngin ngam marod mpired ni kam manigilgad nrogon
 ni gimed be yim' ni bochan, me ayuwegmed nge libug e
 maruwel ni gimed be muruwliy u fithik' e michan' nge pagan'
 romed ngak. ¹² Ireray kanawo'en me gilbuguwan fithingan e
 Somol rodad i Jesus Kristus ni bochmed, mra gilbuguwmed ni
 bochan e ayuw ni be pi' e Got rodad nge Somol Jesus Kristus
 ngomed ni yow be runguymed.

2

Fa'anem nib Kireb

¹ Ere rogon e wub nra tay e Somol rodad i Jesus Kristus nge
 rogon ni yira ulunguydad ngak e gu be wenignag ngomed, pi
 walageg ni girdi'en Kristus, ² ndab mu gurgad nge wagagey
 lanin'med ngarogon e leam ni gimed be tay ara mu rusgad ni
 bochan e kanog ni re Rran nem ni nge yib Somol riy e ke taw.
 Sana be leamnag boch e girdi' ni ku gogned e re bugithin ney
 ko ngiyal' ni gamad be yi'iy ara gamad be machib, ara kug
 yoloyed nga babyor ke yan ku be'. ³ Demturug rogon ma dab
 mpaged be' nge ban nagmed. Ya re Rran nem e dab ka'a yib
 nge yan i mada' ko ngiyal' nra m'ug tomuren e Togopluw ni
 ngan tay ngak Got, ma aram me m'ug Fa'anem nib Kireb, ni
 be sor i yan nga fithik' e nifiy. ⁴ Ma bayi togopluw nga urngin
 ban'en nma meybil e girdi' ngay nge urngin ban'en ni bay
 rogon ngak Got. Ma bayi tay ir nib tolang ko pin'ey ni gubin,

ni mus ngalan e Tempel rok Got ni bay yan i par riy nga but' me yog ni ir Got!

⁵ Da kum nanged e pi thin ney? Urngin e pi thin ney ma kugog ngomed ko fa ngiyal'nem ni ug moy romed. ⁶ Machane bay ban'en ni ka be tay e ren'ey ni dabi m'ug e chiney, ma gimed manang ko be mang. Ere En nib Kireb e bay yib i m'ug ko ngiyal' ni kan turguy. ⁷ Ma gelngin e N'en nib Kireb nib mith e ke tabab ko maruwel, machane n'en ni bayi buch e dabi buch nge yan i mada' ko ngiyal' ni yira chuweg u kanawo' rok e en ni ir e be taleg. ⁸ Ma aram e bay m'ug Fa'anem nib Kireb, mi Somol Jesus e bayi pag athon l'ugun ngak nge li' ngem' me kirebnag nga ram'en nib galgal ko ngiyal' nra yib riy. ⁹ Ma Fa En nib Kireb e bay yib ni bay gelngin Satan rok, ma bayi ngongliy gubin mit e maang'ang nge pow ni be ban, nge ngongol ni yira gin ngay, ¹⁰ ma bayi bannag urngin e pi'in ngar maloggad nga urngin mit e ban nib kireb. Bay ra maloggad ni bochan e daburad ma de t'uf rorad e tin riyul' ni ir e rayag ni nge thapegrad ngak Got. ¹¹ Ireray fan nra pi' Got gelngin e oloboch ni nge maruwel u lanin'rad ya nge mich u wun'rad e tin ni gathi ir. ¹² Ma wenegan nra yib e urngin e pi'in nde mich u wun'rad fa tin riyul', ma ke m'agan'rad ko denen e bay ni gechig nagrads.

Gimed e kan mel'egmed ni ngam thapgad ngak Got

¹³ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, thingar gu pininged e magaer ngak Got ni gubin ngiyal' ni bochmed, ni gimed e pi cha'nir ni gimed ba t'uf rok Somol. Ya Got e mel'egmed ni gimed e som'on* ni ngam thapgad ngak Got u gelngin fare Kan ni Thothup ngu daken e michan' romed ko tin nib riyul', me ngongliymed ngam manged girdi'en nib thothup. ¹⁴ I piningmed Got ni ngam yodoro'gad u daken fare Thin Ni Bfel' ni gu machib niked ngomed; i piningmed ni nge yag ngomed e f'oth romed ko fla'ab rok e Somol rodad i Jesus Kristus. ¹⁵ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, mpired ni gimed bmuduwgil, mi gimed chichiyy pa'med ko fapi thin nib riyul' ni fa'an ni ir e kug filed ngomed ko machib ni ug ted ngomed, nge tin kug ted nga babyor ke yib ngomed.

¹⁶ Somol rodad i Jesus Kristus nge Got ni ir e Chitamangidad, ni gamad ba t'uf rok e ir e ke runguydad ke ayuwegdad, ya ke pi' e m'uthan' ngodad nge reb e pagan' nib muduwgil ni bay i par ndariy n'umngin nap'an, ¹⁷ me ir e nge suguy lanin'med ko athamgil me gel nagmed ngu'um rin'ed ma gimed be yog urngin e tin ni bfel'.

* **2:13** gimed e som'on; boch e babyor e bay riy ni gimed e aram ko tabolngin.

3

Mpi'ed e meybil romad ngak Got

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, mpi'ed e meybil romad nge yag ni i wear e re thin rok Somol ney nib machreg, me gilbuguwan ni bod rogon ni wear u fithik'med. ² Mu kum pi'ed e meybil romad ngak Got nge ayuwegmad u pa' e pi'in kireb e leam rorad nge girdi' nib kireb. Ya gathi urngin e girdi' mma mich u wun'rad e re thin rok Somol ney.

³ Machane Somol e ba yul'yul', ma bayi gel nagmed me ayuwegmed rok Fa'anem nib Kireb ni dabi buch ban'en romed. ⁴ Ma ke pagan'mad ngak Somol nib muduwgil ni gimed be rin' e tin kug weliyed ngomed ma bay um rin'ed i yan.

⁵ Nge pow'iy Somol lanin'med ngam nanged gelngin nri gamad ba t'uf rok Got nge gelngin e k'adan' nma pi' Kristus.

Thingar ni maruwel

⁶ Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad be ta'chiylen ngomed u fithingan Somol ni Jesus Kristus ni ngam ted gimed u orel rok urngin e pi'in walagey ni girdi'en Kristus ni yad bmalmal ndarir uned nga reb e maruwel, ma darir folgad ko fonow ni gu pi'ed ngorad. ⁷ Ri gimed manang nthingar um ngongolgad ni bod rogon e n'en ni ug rin'ed. Ug moyed romed ma da ug malmalgad. ⁸ Dariy be' ni gu paged nge ayuwegmad nda gu pi'ed puluwon ngak. Ya ug maruwelgad nib gel nneap' nge rran; ug pired ni gamad be maruwel ni bochan e nge dab mu n'iged e salpiy nga puluwmad. ⁹ Gu rin'ed e ren'ey ni gathi bochan e dariy mat'awmad ni nggogned ngomed ngam ayuweged gamad ko tin nge yag ngomad; gu rin'ed ni bochan e ngam guyed ngu'um rin'ed ni bod gamad. ¹⁰ Nap'an ni ug moyed romed ma gogned ngomed ni lungumad: "Cha' ndabun ni nge maruwel e dabi abich."

¹¹ Ku gogned e re bugithin ney ya kug rung'aged ni bay boch e girdi' u fithik'med ni yad be par ni yad bmalmal ndarir uned nga reb e maruwel, ni pi'in ndariy ban'en ni yad be rin', ma kemus ni yad be magawon ko maruwel rok boch e girdi'. ¹² Gamad be non ngak e pi girdi' ney ma gamad be ning chiylen ngorad u fithingan Somol ni Jesus Kristus: nthingar ra maruwelgad ma dab ku ur magawon niged e girdi', nge yag e salpiy ngorad ni fan ko par rorad.

¹³ Machane gimed pi walagmad ni girdi'en Kristus, e dab mmagaergad i rin' e tin ni bfel'. ¹⁴ Sana bay be' u wur ni bay dabi fol ko thin ni kug pi'ed ke yib ngomed u lan e gi babyor ney. Fa'anra bay mi gimed tay fanmediyan rok ngam pired rok u orel, nge mang ir e tamra'. ¹⁵ Machane dab mu ted ni be'

ni to'ogor romed; ya ngam nonod ngak nge pag e tin be rin', nrogon ni yira non ngak be' ni walagey ni girdi'en Kristus.

Tin tomur e thin

¹⁶ I Somol ni ir e ma pi' e gapas nga lanin'dad e nge pi' e gapas nga lanin'med ni gubin ngiyal' u fithik' urngin ban'en. Ngi i un Somol ngomed ni gimed gubin.

¹⁷ "I gag Paul." Ireray rogon ni gu ma sayinnag urngin yang e babyor; ma ireray rogon ni gu ma yol.

¹⁸ Somol rodad i Jesus Kristus e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK TIMOTHY

Timothy e be' ni kab pagel ni girdi'en Kristus ni be' u Asia Minor. Chitiningin e be' u Israel ma chitamngin e be' u Greece. I Timothy e un ngak Paul ngi i ayuweg ko maruwel rok ni i tay nrogon e missionary. Gin m'on e babyor rok Paul ngak Timothy e dalip ban'en ni bay riy ni ba ga' fan.

Bin som'on e fonownag Paul Timothy ni nge ayuw ko machib ni gathi ir. Pi tamchib ni go' bogi ban'en e kar athkuyed e leam rok boch yu Israel nge boch e pi'in gathi yad piyu Israel karogned nre fayleng ney e ba kireb, ma en ni ba'adag ni nge thap ngak Got e dabi mabgol, ma bay bmit e ggan ni dabi kay, ma nge un ngorad ya bay ba llowan' rorad ni yugu bmit. Miki yog Paul ngak Timothy rogon e meybil ni nge tay girdi'en e galesiya ngak Got, nge rogon ni ngi i maruwel e pi'in ni ngu'ur ted murung'agen e galesiya nge pi'in ngu'ur ayuweged e galesiya. Ma aram me dag Paul ngak Timothy rogon ni ngi i par ni reb e tapigpig rok Jesus Kristus nib manigil nge rogon ni nge ngongliy e maruwel rok Got u fithik' girdi'en e galesiya.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2

Thin ni pi' Paul u murung'agen e galesiya nge pi'in yad be yog e thin riy 1:3—3:16

Thin ni pi' Paul ngak Timothy u murung'agen e maruwel ni nge tay u galesiya 4:1—6:21

¹ Re babyor ney e yib rok Paul ni ir reb e apostel rok Kristus Jesus. I Got ni ir e ma runguydad nge thapegdad ngak nge Kristus Jesus, ni ir e ke l'agan'dad ngak e ra turguyew ni nge mang reb e apostel —

² Ngak Timothy, nike mang be' nri fakag u daken e mich u wun'uy ngak Kristus:

I Got ni Chitamangiy nge Kristus Jesus ni ir e Somol rodad e ngu'ur ayuwegew gur ma yow be runguyem, ma yow be pi' e gapas nga lanin'um.

Ngan ayuw ko machib ni gathi ir

³ Gub adag ni ngam par u lan yu Efesus, ni bod rogon ni gu wenignag ngom ni ngam rin' ko fa ngiyal'nem ni gu be yan nga Macedonia. Bay boch e girdi' u wur ni yad be machibnag boch ban'en ni gathi ir, ere thingar mog ngorad ni ngar talgad. ⁴ Mog ngorad ni ngar paged e pi yat nem ndab kur

weliyed ngak e girdi', nge fithingan pi chitamangiy ni kakrom ni ka ma yo'or, ya ireray e pin'en ni be k'aring e tugthin; ya pin'ey e der ayuweg i muruwliy e n'en ni kem'ay i leamnag rok Got ke tay ni kan nang u daken e mich u wun'uy ngak Kristus. ⁵ Fan e re bugithin ney ni kugog ngom e bochan e nge yagnag e t'ufeg nma yib ko gum'ircha' nib machalbog, ma ma yib u lanin'uy ni der yog ngom gur be' ni kam rin' ban'en nib kireb, ma ma yib ko bin nib riyul' i rogon nib mich Kristus u wun'uy. ⁶ Ya boch e girdi' e kar pi'ed keru'rad ko pi thin ney kemang e tin ndariyfan ni yad be un i weliy e ke fekrad nga wuru' e kanawo'. ⁷ Ma yad ba'adag ni ngar manged tamchib ko motochiyel rok Got, machane darir nanged fan e thin ni yad be yog ara murung'agen e pin'en ni yad be weliy ni kari pagan'rad ngay.

⁸ Gadad manang ni re Motochiyel nem e bfel', ni fa'anra ni maruwel ngay nrogon ni ngan maruwel ngay. ⁹ Machane thangri dab ni pag talin ni pi motochiyel e ni ngongliy ni gathi fan ngak e girdi' ni bfel', ya fan ngak e pi'in yad ma th'ab e motochiyel nge pi'in yad ma togopluw ko motochiyel, nge pi'in ndariyfan Got u wun'rad ma yad be ngongliy e tin nib kireb, nge pi'in ndarir liyorgad ngak Got nge pi'in ndariy ban'en nib thothup u wun'rad, nge girdi' ni kar thanged e pogofan rok e chitamangirad ara chitiningrad, ma fan ngak e pi'in yad ma thang e pogofan ko girdi', ¹⁰ ma fan ngak e pi'in yad ma darngal, ma fan ngak e pumo'on nma darngalnag e pumo'on, nge pi'in yad ma iring e girdi', ma fan ko pi'in yad ma lifith l'ugunrad ma yad ma pi' e thin ni nge mang mich nde riyul' ara rrin'ed ban'en nib togopluw ko bin nib riyul' e machib. ¹¹ Ireram e re machib ni kan pir'eg u fithik' fare Thin Ni Bfel' ni ir e kan pag fan ngog ni nggu weliy ngak e girdi', ni ireram fare Thin Ni Bfel' ni ir e th'abi sorok ma ba fla'ab.

Ngan pining e magaer u wun'uy ngak Got ya ir e be runguydad

¹² Gu ma pining e magaer ngak Kristus Jesus ni ir e Somol rodad, ni ir e ma pi' gelngig ko maruwel ni gu be tay. Gu ma pining e magaer ngak ni bochan e be finey nrayag ni nge pagan' ngog, nge bochan e turguyeg ni nggu pigpig ngak, ¹³ ni yugu aram rogon nib kireb e thin ni uog nib togopluw ngak kakrom, mu ug gafgownag ma gu be yog e thin nib kireb nga fithingan. Machane me runguyeg Got, ya de mich Kristus u wun'ug e ngiyal'nem, ni aram e dagur nang e n'en ni gu be rin'. ¹⁴ Ma Somol rodad e tow'ath nigege ko ayuw ni pi' ngog nge pag rogon me pi' ngog fare mich nge t'ufeg ni fadad ko ta'ab girdi' ni gadad ma tay Kristus. ¹⁵ Re bugithin ni ba'aray e rib riyul', ma ngari mich u wun'uy me pagan'uy

ngay: ni Kristus Jesus e yib ngaray nga fayleng ni nge thapeg e pi tadenen ngak Got. Me gag e th'abi kireb u fithik'rad, ¹⁶ machane er fan nike runguyeg Got, ni bochan e nge yag ni dag Kristus Jesus feni gumaen' u puluwog, i gag e en nth'abi tadenen u fithik' e pi tadenen, ni nge dag ngak e pi'in ni bayi mich Jesus u wun'rad nga tomureg me yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad. ¹⁷ Fare Pilung ni bay i par ndariy n'umngin nap'an, ma dabi yim' bi'id ma dab ni guy nga owchey, ma kemus ni ir e ta'are Got ni bay, e ir e ngi i liyor e girdi' ngak me ir e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an! Amen.

¹⁸ Timothy ni fakag, kug pag fan e re bugithin ney ngom, ni bod rogon e thin nni yi'ynag nike n'uw nap'an ni murung'agem. Pi thin ney e ir e nge mang talin e cham rom ko cham ni ga be tay nib mat'aw, ¹⁹ mu um par nib mich Kristus u wun'um ma dariy ban'en ni be yog lanin'um ngom ni kam rin' nib kireb. Boch e girdi' e darir folgad ko tin be puguran lanin'rad ngorad kar kireb niged rogon nib mich Kristus u wun'rad; ²⁰ ni Hymeneus nge Alexander e yow mu'un nga fithik'rad, ni kug pi'row nga gelngin Satan, ya ngar filew ni ngar talgow ndab ku rognaw e thin nib kireb nib togopluw ngak Got.

2

Rogon e meybil ni nge tay girdi'en e galesiya rok Got ngak

¹ Ere bin som'on e gu be wenignag ngak girdi'en e galesiya ni ngu'ur meybilgad ngak Got ni fan ngak urngin e girdi', ma yad be wenig ngak ni nge runguyrad, miyad pining e magaer ngak ni fan e tin ni bayi rin' ni fan ngorad, ² aray rogon ni ngar meybilgad ni fan ngak e pi pilung nge urngin e girdi' ni yad be tay murung'agen e girdi', ni bochan e nge yag nda pired u fithik' e mocha' nge gapas, ni gadad be liyor ngak Got ma bfel' pangidad. ³ Ren'ey e bfel' ma ba felan' Got ngay ni ir e ma thapegdad ngak, ⁴ ni ir e ba'adag urngin e girdi' ni ngar thapgdad ngak ma ngar nanged e tin nib riyul'. ⁵ Ya ri ta'reb e Got ni bay, ma ri ta'abe' e bay ni ir e ma chagiy Got nge girdi' nga ta'bang, ni aram fare girdi' ni Kristus Jesus, ⁶ ni ir e pi' ir nge biyuliy urngin e girdi' ngak Got. Ireram e mich riy ko re ngiyal' i n'en ni turguy Got, ni ba'adag Got urngin e girdi' ni ngar thapgdad ngak, ⁷ ma ireray fan nnol'igeg ni gag reb e apostel ni tamchib ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni nggu wereg e thin rok Got ngorad ni murung'agen rogon ni nge mich Got u wun'uy min nang e tin nib riyul'. Gathi ban'en ni gu be ban, ya gu be yoy e tin riyul'!

⁸ Gubin yang ni yira mu'ulung ngay ma gub adag ni pumo'on e nge meybil riy, ni pumo'on ni kar pi'ed yad nga pa' Got mrayag ni ngar puged pa'rad ngalang ngar meybilgad ndarir damumuwigad ara yad be tugthin.

⁹ Ma ku erogon e pi'in ni ppin ni gub adag ni ngar gonopiyed rogon e mad rorad nge yan i par ni bfel' rogon, miyad yin' e mad nrogon yalen e munmad ko ppin; ma gathi ngar ngongliyed piyan lolugrad ni nge thum' nga wuru', ara ra ted e nunuw ni gol ara nunuw nni ngongliy ko churuwo' nu l'ugun e yar ara mad nib tolang puluwon, ¹⁰ machane ngar ngongliyed e ngongol ni bfel' nib m'ag ngak e ppin ni yad be dag ni yad girdi'en Got. ¹¹ Ba'aray rogon ni nge fil e pi'in ni ppin ban'en: ngar th'abed gulungrad ngar motoyilgad u fithik' e sobut'an'. ¹² Dab gu pag e pi'in ni ppin ni ngar machibgad fa ur gagiyege nged e pumo'on; thingar ra pired ni kar th'abed gulungrad. ¹³ Ya Adam e ir e som'on nsunumiy, nge mu' mfin nsunumiy Eva. ¹⁴ Ma gathi Adam e ni bannag; ya fa en ni bpin e ir e ni bannag nge th'ab e motochiel rok Got. ¹⁵ Machane pi'in ni ppin e ku yad ra thap ngak Got ni fa'anra ur chuguliyed e bitir ma yad be par ni yad ba yul'yul' ngak Got u fithik' e michan' rorad ngak ma yad be par nib t'uf Got rorad nge girdi', ma yad ba thothup ma ba sobut'an'rad.

3

Pi'in ni ngu'ur ted murung'agen e galesiya

¹ Re bugithin ney e ba riyul', ni fa'anra ba'adag be' ni ngari mang reb e girdi' ni ngi i tay murung'agen girdi'en e galesiya ma aram e ke nameg reb e maruwel ni ir e ba th'abi fel'. ² En ni be tay murung'agen girdi'en e galesiya e thangri yan i aw ni be' ni bfel' thin nge pangin; thangri par ni ta'reb e bpin rok,* ma ba gonop, mrayag ni nge t'ar laniyan', ma bfel' e ngongol rok; ma thangri m'agan' ngay ni nge t'ufeg e milekag ni karbad nga tabinaw rok; ma thangri yag rok ni nge machib; ³ me ir be' nder ma balyang ko rrum ma der ma cham, machane be' nib munguy ma ba'adag e gapas; ma thangri dabi chogownag e salpiy; ⁴ ma thangri yag rok ni gagiyeagnag girdi'en e tabinaw rok ni bfel' rogon, me guy rogon e bitir rok ngar folgad rok miyad tayfan. ⁵ Ya fa'anra de nang be' rogon ni nge gagiyeagnag girdi'en e tabinaw rok, me ere uw rogon me yag ni nge ayuweg e galesiya rok Got? ⁶ Ma thangri dabi yan i aw ni ir be' ni kafini pig kemang reb i girdi'en Kristus ndawori n'uw nap'an; ya richey nge uf nge turguy Got e gechig rok ni bod ni rin' ngak fare mo'onyan'.

* 3:2 ta'reb e bpin rok; ara ta'abyay ni ngan mabgol.

⁷ Ma susun e ir be' nma tay e girdi' fan, ni girdi' ni gathi yad girdi'en e galesiya, ni bochan e nge dabi kireb thin me mul ngalan e wup rok mo'onyan'.

Pi'in ni ngu'ur ayuweged e galesiya

⁸ Pi'in ni ngu'ur ayuweged e galesiya e ku errogon nthingar ur pired ni bfel' pangirad ma yad ba yul'yul' ko maruwel rorad; ma thangri dab ra unumed e wayin ni pire' ara ur chogow niged e salpiy; ⁹ ma susun e ngar chichiied pa'rad ko thin nib riyul' ni kar nanged ko mich u wun'uy ngak Got, ma dariy ban'en ni be yog lanin'rad ngorad ni kar rin'ed nib kireb. ¹⁰ Susun e som'on e ngan sikeng nagradd, ma fa'anra dar mulgad ko sikeng, ma aram e susun e ngar pigpiggad. ¹¹ Ma ppin rorad† e ku errogon ndabisiy ni bfel' pangirad, ndab ur uned ko dugdug thin; ma thingar ra pired ni yad ba gonop mrayag ni ngan pagan'uy ngorad u urngin ban'en. ¹² Be' ni ngi i ayuweg e galesiya e thangri par ni ta'reb e bpin rok,‡ ma nge yag ni gagiyegnag e bitir rok nge girdi'en e tabinaw rok ni bfel' rogon. ¹³ Ma pi arorad ni bfel' e maruwel nike rin' e ra fel' u wan' e girdi' mrayag rorad ni ngar weliyed murung'agen e michan' rorad ngak Kristus Jesus ndab ra tamdagad.

Fare n'en nri ba ga' fan nib mith

¹⁴ Chiney ni gu be yoloy e gi babyor ney ni nge yib ngomed, e gu be finey ni nggub gguymed ni kane'. ¹⁵ Machane fa'anra gu sowath, ma re gi babyor ney e bay yog ngomed rogon pangidad ni nge par nrogon girdi'en e tabinaw rok Got, ni aram fare galesiya rok fare Got ni be par nib fos, nre galesiya nem e ir e duga' me ir e be dunubiy fare thin nib riyul'. ¹⁶ Rib muduwgil ni yira ngat ko n'en nib riyul' ni ir e ke michan'dad ngay:

I yib i m'ug nike bod ya'an e girdi',

ma Kan Nthothup e dag nib mat'aw,

ma pi engel e ra guyed.

Ma kan machibnag murung'agen ko pi nam i yan,

me michan' e girdi' nu fayleng ngak,

min fek nga tharmiy.

4

Pi tamchib ni go' bogi ban'en

¹ Keyog fare Kan Nthothup nib tamilang ni boch e girdi' e bay ra n'iged e michan' rorad ngak Kristus ko tin tomuren e rran; miyad fol ko pi kan ni yad ma lifith l'ugunrad, ni aram

† 3:11 ppin rorad; ara ppin ni yad e tama ayuw. ‡ 3:12 thangri par ni ta'reb e bpin rok; ara ta'ab yay ni nge mabgol.

e kar folgad ko machib rok e pi mo'onyan'. ² Pi machib ney e yib rok e sabanban ko girdi' ni yad ma lifith l'ugunrad, ni lanin'rad e gowa ke yim' ya dakir yog ngorad e kireb ni yad be rin', ni gowa kan urfiy lanin'rad nga ba wasey nib gowel. ³ Mit i girdi' nem e yad ma machibnag nib kireb ni ngan mabgol, ara ni kay bmit e ggan. Machane Got e sunumiy e pi ggan nem ni nge kay e pi'in ke mich Got u wun'rad ma kar nanged e tin nib riyul', ma ngar pininged e magaer riy ngak Got nge mu' miyad kay. ⁴ Urngin ban'en nike sunumiy Got e bfel'; ndariy ban'en riy ni nge dab ni kay, machane urngin ni ngan pining e magaer riy ngak Got u fithik' e meybil nge mu' min kay; ⁵ ya thin rok Got nge meybil ni kan pi' riy ngak Got e ke mat'awnag u wan' Got.

Ba tapigpig rok Kristus Jesus ni bfel'

⁶ Fa'anra mog e pi thin ney ngak walagdad ni girdi'en Kristus ma ga ra mang reb e tapigpig ni bfel', ni tapigpig rok Kristus Jesus, ma aram e ga be duruw'iyem ko thin ko mich u wun'uy ngak Kristus nge bin nib riyul' e machib ni ir e kam fol riy. ⁷ Machane ngam tem u orel ko yat ni gathi murung'agen Got ndariyfan ni ngan weliy. Um par ma ga be muruwliy ni ngi i par pangim nib m'agan' Got ngay. ⁸ Dowef ni yima gelnag u fithik' urngin mit e gosgos e bay fan, machane gel ni yima tay ko bin nib be'ech e pangiy nike pi' Got e ri ba ga' fan u gubin ban'en, ya ba ga' fan ko biney e tamilang nge binem e tamilang. ⁹ Re bugithin ney e ba riyul', ma ngar ni fol riy ma nge mich u wun'uy. ¹⁰ Aram fan ni gadad be athamgil ma ba gel e maruwel ni gadad be tay, ni bochan e ke l'agan'dad ngak Got ni be par nib fos, ni ir e ke biyuliy urngin e girdi' mma ayuwegrad, ni pi'in ke mich Kristus u wun'rad e ri ma ayuwegrad.

¹¹ Um ta'chiylen ngak e girdi' e pi thin ney ma ga be machibnag ngorad. ¹² Dab mu pag be' nge darifan nigem ni bochan e ka gab pagel, machane ngam dag ngak e pi'in nib mich Kristus u wun'rad rogon e ngongol nib m'agan' Got ngay ni ngam dag ngorad u rogon e thin ni ga ma yog, ngu rogon pangim, ngu rogon nib t'uf Got nge girdi' rom, ngu rogon nib mich Kristus u wun'um, ngu rogon ni gab machalbog. ¹³ Mu tiyan'um ngu'um be'eg e thin u lan e babyor nib thothup ngak e girdi' ko mu'ulung, ma ga be machib ngorad ma ga be weliy fan e thin rok Got ngorad nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu sul riy. ¹⁴ Dab mpag e tin nrayag rom ni Got e ke pi' ngom, ni pi' ngom ko fa ngiyal' ni welthin fapi profet riy me tay e pi'in pi'ilal ko galesiya pa'rad nga dakenam. ¹⁵ Um rin' e pin'ey ma ga tiyan'um ngay, nge yag ni guy e girdi' ni gubin ni ga be mon'og i yan. ¹⁶ Mu ayuwegnem, ma ga ayuweg rogon ni

ga be weliy murung'agen e thin rok Got ngak e girdi'. Um rin' e pin'ey i yan, ya fa'anra mu rin' ma ga ra ayuwegnem nge pi'in yad ma motoyil ngom ngar thapgad ngak Got.

5

Maruwel ni fan ngak e pi'in ke mich Got u wun'rad

¹ Dab mu puwan' ngak be' nib mo'on ni be' nike pilibthir, machane ngam wenig ngak ni gowa ir e chitamam. Ma rogon e ngongol rom ni ngu'um tay ngak e pi'in pumo'on ni kayad ba pagel e ngu'um rin' ngorad ni gowa yad pi walagem, ² ma ku er rogom ngak e pi'in ni puwelwol ni gowa yad pi chitinam, ma ku errogon e ngongol rom, ngak e pi'in nrugod ni ngar pired ni gowa yad pi walagem ni ppin nib machalbog lanin'um ngorad.

³ Mu tayfan e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad, ni pi'in nri dariy be' ni be ayuwegrad. ⁴ Ma fa'anra bay be' ni bpin ni aray rogon ma bay pifak ara pifak pifak, ma susun e som'on e nge fil e pi'in ni pifak nem rogon ni ngar ngongliyed e maruwel ro-rad nrogon e maruwel nma tay girdi'en Kristus ngak girdi'en e tabinaw rorad, ireray kanawo'en miyad fulweg taban e magaer rok e matam nge matin rorad nge matam nge matin rok e gallibthir rorad, ya ireram e n'en nib m'agan' Got ngay. ⁵ Be' ni bpin nike yim' e pumo'on rok ma ri dariy be' nrayag ni nge ayuweg, e be par nike pagan' ngak Got ni be meybil ni be wenig ngak Got ni neap' nge rran ni ngi i ayuweg Got. ⁶ Machane re pin nike yim' e pumo'on rok ma ke pi' ir ko tin ni be ar'arnag ke pag rogon e yugu aram rogon ni be par nib fos, machane ba yam'. ⁷ Mog e re bugithin ney ngorad, ni bochan e nge dabiya ni puwan' be' ngorad. ⁸ Ma fa'anra dabi ayuweg be' e girdi' rok, ni ba ga' ni girdi'en e tabinaw rok, ma aram e ke n'ag rogon nib mich Got u wan', ma kab gel e kireb rok ngak be' ndawori mich Got u wan'.

⁹ Dab mu uneg fithingan be' nga babyoren fithingan e pi'in ke yim' figirngirad ni fa'anra dawori pag nel' i ragag e duw yangren. Ma ku errogon ndabisiy nta'ab yay nike mabgol,* ¹⁰ ma bfel' murung'agen ko ngongol rok ni ba'aray rogon: i ir be' ni bpin ni chuguliy pifak ni bfel' rogon, ma i ayuweg e milekag ni karbad nga tafan, ma i luknag e rifrif u ay e pi'in girdi'en Got ni karbad nga tafan, ma i ayuweg e pi'in ni kar gafgowgad, ma i tiyan' nga urngin mit e ngongol ni bfel'.

¹¹ Machane dab mu uneg fithingan e ppin nike yim' figirngirad ma dawor ra pilibthirgad nga fithingan e pi'in ke yim' figirngirad ma kan tayrad nga babyor; ni bochan e ngiyal' ni

* 5:9 nta'ab yay nike mabgol; ara nge par nib yul'yul' ko pumo'on rok.

ra t'uf rorad ni ngar uned ko mabgol, ma yad ma pi' keru'rad ngak Kristus,¹² ma aram me yan i aw nib kireb e rorad ni fan e kar th'abed e tin nrogned ngak Kristus ko som'on.¹³ Ma ku errogon ni bayi n'en miyad ra fil rogon ni ngar adbeyed e tayim rorad ko yan ni yad ma tay u mit e tabinaw; machane gathi kemus aray, ku yad ma fil rogon e dugdug thin ma yad be yan ra magawon niged e maruwel rok boch e girdi', ni yad be weliy murung'agen bogi ban'en nsusun e dab ra weliyed murung'agen.¹⁴ Ere kabfel' u wun'ug ni pi'in ke yim' figirngirad ma dawor ra pilibthirgad e ngar uned ko mabgol, ngar fakyed e bitir, mu ur ayuweged e tabinaw rorad, ngad guyed rogon ni dabi yib tapgin ni nge yog e pi'in nto'ogor rodad ni gadad ba kireb,¹⁵ ni bochan e boch e ppin nike yim' figirngirad e kar pi'ed keru'rad ngak Got kar folgad rok Satan.¹⁶ Ma fa'anra bay be' ni bpin nib mich Kristus u wan' ma bay e girdi' ko tabinaw rok ni ppin nike yim' figirngirad, ma thangri ayuwegrad, ma dabi pagrad ni nge mil farad ko galesiya, ni fan e nge bung rogon e galesiya ni nge ayuweg e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad ma dariy be' nra ayuwegrad.

¹⁷ Pi'in pi'ilal ko galesiya ni bfel' e maruwel ni yad be tay ni aram e yad be gagiyegnag girdi'en e galesiya e susun e ngan tafinaynag ni bay rogorad ni nge bagayad min pi' puluwon nike l'agruw yay, ni ba ga' ni pi'in nrib gel e machib ni yad be tay nge thin rok Got ni yad be fil ngak e girdi'.¹⁸ Babyor nib thothup e be ga'ar, "Dab ni m'ag l'ugun ba garbaw ko ngiyal' ni be yot'yot' wom'ngin e woldug ni yima ngongliy e flowa riy ni aram e be gunugunuy," ma ki ga'ar, "En ni be maruwel e bay mat'wun ni ngan pi' puluwon ngak."¹⁹ Dab mmotoyil ko tin kanog nib togopluw ngak be' nib ilal ko galesiya ni fa'anra de yib i yog l'agruw ara dalip e girdi' ni yad e mich riy.²⁰ Mu non u fithik' e girdi' ngak urngin e pi'in yad be denen, ya nge tamdag e tin kabay e girdi'.

²¹ Ri gu be non ngom u p'ewochen Got, nge Kristus Jesus, nge pi engel nib thothup ni ngam fol ko pi thin ney, ma urngin ban'en ni ga ra ngongliy ma dab mu dabuy daken be' ara mu fol ngak be'.²² Dab mu gur ngam tay pa'am nga daken be' ngam yibiliy ni fan e nge muruwliy e maruwel rok Somol. Dab mu'un ko denen ni be ngongliy boch e girdi'; mu tem ni gab machalbog.

²³ Dab mu unum e ran ni go' ran, machane mu unum bochu'uw e wayin nge ayuweg e yal rom, ni bochan e yugu ma yib e m'ar ngom.

²⁴ Denen ni be ngongliy boch e girdi' e mmom ni ngan guy, ni ir e be waliyrad i yan ko gechig; machane denen ni be ngongliy boch e girdi' e bay fini m'ug ko tomur.²⁵ Ere ku

erregon ni ngongol ni bfel' e ba tamilang ni yima guy, ni mus ko tin ni bfel' e ngongol ni gathi rib tamilang ma dabiyaq ni ngan mithag.

6

¹ Urngin e pi'in yad e sib e thingar rtafinay niged ni bay rogon ni ngar ted fan e pi masta rorad, ni fan e nge yan i aw ndabiyaq ni nge yog be' bbugithin nib kireb nga fithingan Got nge tin ni gadad be machibnag. ² Ma pi'in yad e sib nib mil farad ngak e pi masta nike mich Got u wun'rad e thangri dab ra darifan niged e pi masta rorad ni bochan e kar walagyed yad. Machane aram e ngar pigpiggad ngorad ni kefel' ko kafaram, ya pi'in nge fel' rogorad ko maruwel ni yad be tay, e girdi' nike mich Kristus u wun'rad, ni bogi girdi' ni kar t'ufgad rorad.

Murung'agen e machib nde riyul' nge bin riyul' e fla'ab

Pin'ey e thingar mu fil ma ga machibnag ngak e girdi'. ³ En nra machibnag yugu ban'en nde ta'reb rogon ko tin nib riyul' e thin ni thin rok Somol rodad i Jesus Kristus nge rogon murung'agen ni gadad ma liyor ngak Got ⁴ e ba ufanthin, ma dariy ban'en ni manang. Ma ri ba'adag ni nge malu'ag thin me tugthin ngak be' u murung'agen yu bugithin, ma ireray e ren'en nma sunumiy e awan', mma wereg e girdi', mma k'aring e thin nib kireb nganog, ma ir e ma pow'iy e girdi' ngi i sana be' ku be' nib kireb e n'en ni be leamnag, ⁵ nge tugthin ni be yib rok e girdi' nib kireb lanin'rad ndakuriy e thin rok Got u wun'rad ni ir e tin nib riyul'. Ma yad be finey ni liyor ni yibe tay ngak Got e reb e kanawo' ni nge yib e salpiy ni pire' riy.

⁶ Liyor ni yima tay ngak Got e ri ra fel' rogon be' riy ni fa'anra kefel' u wan' e tin bay rok. ⁷ Mang e n'en ni kad feked i yib ko biney e tamilang? Dariy! Ere mang e rayag ni ngad feked nge un ngodad ko ngiyal' ni ngad chuwgad ko biney e tamilang? Dariy! ⁸ Ere fa'anra bay e ggan rodad nge mad ni ngdon'ed, ma susun e ke gaman e tin nge yag ngodad. ⁹ Machane pi'in yad ba'adag ni nge yo'or e salpiy rorad e yad ma pagrad ngak e pin'en nma pingeg e girdi' nge denen, miyad aw ko wup ko ar'ar ni aram e yibe ar'arnag e tin ndariyfan nge tin nra kireb nige, ni ir e ma girengiy e girdi' ko kireb miyad malog. ¹⁰ Ya chogowen e salpiy e ir lik'ngin urngin mit e kireb. Boch e girdi' e ri yad ba'adag ni nge yag ngorad ni aram tapgin ma kar mal'afgad u rogon ni nge mich Kristus u wun'rad, ma ke m'ingan'rad ke yib e kireban' ni pire' ngorad.

N'en ni nge rin' Timothy

¹¹ Machane gur, e gur be' ni girdi'en Got, ere mpar u orel ko pin'ey ni urngin ndab mu'un ngay. Mu athamgiliy e tin nib mat'aw, nge tin ni bfel' u p'eowchen Got, ma ga par nib mich Got u wun'um, ma ba t'uf Got rom nge girdi', mu um par ni gab k'adan', ma gab sumunguy. ¹² Mu athamgil ngam mil nike musmus rogom ko sagreng ni yibe tay u rogon nib mich Got u wun'uy, ngam yagnag ngom e yafos ndariy n'umngin nap'an; ya ireray e re yafos nike piningem Got ngay ko fa ngiyal'nem ni mu weliy ni bfel' rogon u p'eowchen bo'or e girdi' rogon nike mich Kristus u wun'um. ¹³ Gu be ta'chiylen ngom u p'eowchen Got, ni ir e ma pi' e yafos ngak urngin ban'en, ngu p'eowchen Kristus Jesus, ni fa'ani ir e weliy fare welthin ni bfel' u p'eowchen Pontius Pilate ni be lungug: ¹⁴ Mu fol ko tin ka ni midilnag ngom ngam tay nib machalhog ma dariy thibngin nge yan i mada' ko Chirofen ni bay yib i m'ug e Somol rodad i Jesus Kristus riy. ¹⁵ Bay yib i m'ug ko ngiyal' ni bay duwgiliy Got ni nge m'ug riy, ni ir e ba fla'ab, ma kemus ni ir e be gagiyeagnag urngin ban'en, me ir e Pilung ko pi pilung nge Somol ko pi somol, ¹⁶ ni kemus ni go ir e dabi yim'; mma par ko tamilang ndariy be' nrayag ni nge chugur ngay. Dariy be' ni ka'a guy, ma dariy be' nrayag ni guy, me ir e ngu'un tayfan ma bay i par gelngin ndariy n'umngin nap'an! Amen.

¹⁷ Mog ngak e pi'in bo'or ban'en rorad ko biney e tamilang ndab ra ufanthin gad, ma dabi l'agan'rad ko pin'em nde muduwgil, ni aram e pin'en nma fel' rogoy riy ko biney e tamilang, machane nge l'agan'rad ngak Got ni ir e ba gol ni be pi' urngin ban'en ngodad ni be fel' rogorad riy. ¹⁸ Mog ngorad ngar ngongliyed e tin ni bfel', ma ngongol ni bfel' e nge yo'or ni ngar ngongliyed, ma ngar golgad ni nge m'agan'rad ngay ni ngar pi'ed boch e tin bay rorad ban'en ngak boch e girdi'. ¹⁹ Ireray kanawo'en miyad kunuy e fla'ab ni fan ngorad ni ir e bay mang def ngorad nib gel ni fan ngorad e chiney i yan ngaram. Ma aram e rayag ngorad e yafos ni ir e bin riyul' e yafos.

²⁰ Timothy, mu ayuweg e n'en ni gur e kan pag fan ngom ni ngam ayuweg. Dab mu'un i yog e thin nma yog e pi'in ndariy-fan Got u wun'rad nge tugthin ndariyfan ni murung'agen e llowan' nike balyang boch e girdi' karogned e llowan' ngay. ²¹ Ya boch e girdi' e karogned ni bay e re llowan' nem rorad, ma wenegan ni be yib ngorad e kar olobochgad da ku ranod u rogon kanawo'en nib mich Got u wun'uy.

I Got e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

GIN MIGID E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK TIMOTHY

Gin migid e babyor rok Paul ngak Timothy e fonownag Paul Timothy ni be' ni kab pagel ni yow nga maruwel. Tin ni ba ga' fan riy e rogon ni ngu'un athamgil. I yog Paul ngak Timothy ni ngi i par nib yul'yul' nge wereg murung'agen Jesus Kristus, ni ir fare Thin Ni Bfel' nib riyul', ma thangri ki weliy e thin ko bin Kakrom e M'ag, ma ngi i ngongliy e maruwel nrogon e tamchib ko fare Thin Ni Bfel', ni yugu aram rogon ni bay e gafgow nge togopluw ni be yib ngak.

Ri be fonownag Paul Timothy nge dabi un ko malu'ag thin ndariyfan nma tay e pi'in ndar nanged fan e n'en ni yad be yog, ya dabi yib fan ngak e pi'in yad be motoyil ngay.

Urgin e pin'ey e puguran ngak Timothy rogon ni i par Paul nib gel e michan' rok, nge rogon ni i par nib gumaen', ma ba t'uf Got nge girdi' rok, ma ma athamgil u fithik' e gafgow nge togopluw ni yibe tay ngak.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2

Magaer ni pining Paul ngak Got nge athamgil ni pi' nga laniyan' Timothy 1:3—2:13

Thin nma pi' e ayuw nge fonow 2:14—4:5

Paul ni weliy salpen 4:6–18

Tin tomur e thin 4:19–22

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, ni Got e leamnag ni nge mang reb e apostel rok Kristus Jesus, ma kanol'oeg ni nge weliy murung'agen fare yafos ni yog Got nra pi', ni ir e ke yag ngodad ni fan e kad ta'ab girdi'gad Kristus Jesus.

² Ngak fakag i Timothy nib t'uf rog ni be lungug:

I Got ni Chitamangiy nge Kristus Jesus ni Somol rodad e ngu'ur ayuwegew gur ma yow be runguyem ma yow be pi' e gapas nga lanin'um.

Magaer ni pining Paul ngak Got nge athamgil ni pi' nga laniyan' Timothy

³ Gu ma pining e magaer ngak Got, ni ir e gu be pigpig ngak ma dariy ban'en ni be yog lanin'ug ngog ni kug rin' nib kireb, ni bod ni i rin' pi chitamag. Gu be yibilayem ngak Got ma gu be pining e magaer ngak ni bocham nneap' nge rran. ⁴ Dagur pag talin lu'am ni map', ma ku gum' ni bochan ni gomanga gguyem nggu felfelan'. ⁵ Ma dagur pag talin rogon nrib mich Got u wun'um, ni ta'reb rogon ngarogon nib mich Got u wan'

e titaw rom i Lois nge chitinam i Eunice. Rib muduwgil u wun'ug ni ku bay rom. ⁶ Ireray fan ni gu be puguran ngom ni ngam guy rogon ngam mon'og ko fare n'en ni gab salap riy nib tow'ath ni pi' Got ngom ko fa ngiyal'nem ni gu tay pa'ag nga dakenam nggu yibilayem ngak Got. ⁷ Ya Kan Nthothup nike pi' Got ngodad e dar ma ngongliydad ni ngad rusgad; machane Kan Nthothup rok e ma pi' gelngidad, mma fal'egdad nge t'uf Got rodad nge girdi', mma pi' gelngidad nge yag nda t'ared lanin'dad.

⁸ Ere dab mu tamra' ni ngu'um weliy murung'agen e Somol rodad; fa reb e mu tamra' ngog, ni kug kalbus ni bochan. Machane mu'un ko gafgow ni fan ko fare Thin Ni Bfel', nrogon gelngim ni bay i pi' Got ngom. ⁹ Ke thapegdad ngak ma ke piningdad ni ngad manged girdi'en, ni gathi bochan e tin ni bfel' ban'en ni kad ngongliyed, machane bochan e tin ke leamnag nge runguy rok ngodad. I runguydad u daken Kristus Jesus u m'on ndawori sunumiy e fayleng riy, ¹⁰ ma chiney e kan dag kad guyed ni fan e ke yib i m'ug e en nma thapegdad ngak Got, ni aram Kristus Jesus. Ya Kristus e ke tateg gelngin e yam', ma Thin Ni Bfel' nike yib Kristus i weliy ngodad e ir e ke tamilang nagdad u murung'agen e yafos ndariy n'umngin nap'an.

¹¹ I Got e ke turguyeg ni nggu weliy ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ni aram e gag reb e apostel nge tamchib, ¹² ma ireray fan ni kug gafgow. Machane dagur tamra' ngay, ya gu manang e en ni kug pagan'ug ngak, ma bmuduwgil u wun'ug nrayag rok ni nge tay e tin ke pag fan ngog ni dabi buch ban'en riy nge yan i mada' ko Rofen ni bay sul riy. ¹³ Dab mpag fapi thin nib riyul' ni kug fil ngom, ya ir e ngu'um fol riy, mu um par u fithik' e michan' nge t'ufeg nma yag ngodad ko ta'ab girdi' ni gadad ma tay Kristus Jesus. ¹⁴ Fare Kan Nthothup ni be par u fithik'dad e gelngin e ngam ayuweg ngay fa pin'en ni bfel' ni fa'an kan pag fan ngom.

¹⁵ Ga manang faram ni urngin e girdi' ko nug nu Asia ni kar paged gag, nib mu'un Figelus nge Hermogenes ngay. ¹⁶ Nge runguy Somol girdi'en e tabinaw ku Onesiforus, ya bo'or yay nike pi' e athamgil nga lanin'ug. Der tamra' ngay ni gu bay u kalbus, ¹⁷ ya nap'an ni yigi taw nga Roma me gayeg i gayeg nge pir'egeg. ¹⁸ Nge runguy Somol e cha'nem ko Chirofen ni ba'aram! Me gur ma ga manang urngin e tin ke rin' ni fan ngog u Efesus.

2

Ba salthaw rok Kristus Jesus nib yul'yul'

¹ Me gur, fakag, e ngam fek gelngim ko ayuw ni be pi' Got ngodad u daken e ta'ab girdi' ni kad ted Kristus. ² Mfek fapi thin ni mu rung'ag ni gu machibnag u p'eowchen e girdi' ni yo'or ni yad e mich riy, ngam pi' ngak e pi'in pumo'on nike pagan'um ngorad, ni pi'in pumo'on ni ku rayag ni ngar machib niked boch e girdi'.

³ Mu un ko gafgow ni be tay e salthaw rok Kristus Jesus, ngam par ni gur reb e salthaw rok nib yul'yul' ngak. ⁴ Ba salthaw ni be un ko mael e der ma un ko tin be muruwliy e girdi' ni gathi salthaw, ya ba'adag ni nge yan nga laniyan' e en ni pilungen e ba' rok e salthaw. ⁵ Be' nma un ko mil ni ir girdi'en e sagreng e dabiyaq ni nge yag puluwon ngak ni fa'anra dabi fol ko motochiel ko fare mil. ⁶ En nma woldug nib gel e maruwel nike tay e susun e ir e som'on ni nge fek e tin ke yib riy. ⁷ Mu leamnag e pin'ey ni gu be yog, ya Somol e bayi ayuwegnem ngam nang fan urngin ban'en.

⁸ Mu leamnag Jesus Kristus, ni Got e ke faseq ko yam', ni Jesus Kristus e ir be' ni owchen David, ni bod ni bay murung'agen ko fare Thin Ni Bfel' ni ir e gu be machibnag. ⁹ Kug gafgow ni bochan e ug machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma mus ko chen ni kanin' ngog ni bod rogon be' nike th'ab e motochiel. Machane thin rok Got e gathi kan m'ag e chen ngay, ¹⁰ ireray fan ni gu be k'adan'ug u urngin ban'en ni bochan e pi'in girdi'en Got ni Got e ke mel'egrad, ni bochan e ku er rogorad ni manga ra uned ko thap ngak Got u daken Kristus Jesus, miyad un ko fla'ab ndariy n'umngin nap'an. ¹¹ Ba'aray bbugithin nib riyul' ni ga'ar:
"Fa'anra kad uned ngak ko yam',

ma ku errogon ni kagdad ra un ngak ko fos.

¹² Ma fa'anra ud k'adan'dad i yan,

ma ku errogon ni gadad ra un ngak ko gagiyeq,

ma fa'anra dogned nda da nanged ir,

ma ku errogon ir nra yog nde nangdad.

¹³ Ma fa'anra darid yul'yul'gad,

me ir e be par nib yul'yul',

ya dabiyaq ni nge thiliyeq rogon ni ir Got."

Be' ni bfel' rogon e maruwel rok

¹⁴ Mpuguran e re bugithin ni ba'aray ngak e tirom e girdi', ni ngam ta'chilen ngorad u p'eowchen Got ndab ku ur lu'aged murung'agen yu bugithin. Ya dariy e fel' nra yib riy, ya kemus nra kirebnag e pi'in yad be motoyil. ¹⁵ Mu athamgiliy u rogon nrayag rom nge par e maruwel rom nrub fel' u mit Got, ni bod rogon be' ni girdi'en e maruwel nder tamra' ko maruwel rok, ni ir be' nma machibnag e thin rok Got nrogon. ¹⁶ Dab mu'un i yog e thin nma yog e pi'in

ndariyfan Got u wun'rad nge thin ko balyang, ya kemus nra mal'afnag e girdi' nga orel rok Got. ¹⁷ Ya n'en ni yad be fil ngak e girdi' e ra yan i bod rogon ba malad ni be longuy e ufin u dowey. L'agruw ni' ko pi tamchib ney e Himeneus nge Filetus. ¹⁸ Kar pagew kanawo'en e tin nib riyul' e thin yow be kirebnag rogon nib mich Kristus u wan' boch e girdi' ni bochan e yow be yog ni ka ni mu' i faseg e yam'. ¹⁹ Machane fare def nib gel nike fal'eg Got rogon ke tay e dabiyaq ni ngan rurug; ma ba'aray e thin ni kan yoloy nga daken ni ga'ar: "I Somol e manang e pi'in yad girdi'en"; ma ki ga'ar, "En nra ga'ar e ir reb e girdi' rok Somol e thangri pi' keru' ko ngongol nib kireb ni be rin' nge dabki rin'."

²⁰ U lan ba naun ni ba ga' e bay e plet riy ni pire' mit, ni boch e ni ngongliy ko silber, ma boch e ni ngongliy ko gol, ma yugu boch e ni ngongliy ko ren, ma boch e ni ngongliy ko but'; ni boch e ngan maruwel ngay ko yu ngiyal' ni yima ngongliy e madnom riy, ma boch e ngan maruwel ngay ni urngin e rran. ²¹ Fa'anra fal'eg be' rogon nge gilaf nga orel ko pi kireb ney ni gubin, ma yira fek ngan maruwel ngak ni fan nga boch ban'en ni bfel', ni bochan e ke pi' ir nga pa' e Masta rok ma ba ga' fan ngak e Masta rok, ma ke par nra bung ni ngan maruwel ngak ni fan nga urngin e maruwel ni bfel'. ²² Mu tem u orel ko tin nma ar'arnag e pi'in pagel, ma ga nameg e tin nib mat'aw, mu um athamgiliy ngu'um par nib mich Kristus u wun'um, ma ba t'uf Got rom nge girdi', ma ba gapas lanin'um ngam un ngak e pi'in yad ma wenig ngak Somol u fithik' e leam nib machalbog ni nge ayuwegrad Somol. ²³ Mu tem u orel ko malu'ag thin ndariyfan nma tay e pi'in ndar nanged fan e n'en ni yad be yog; ya ga manang ni bayi n'en miyad tugthin. ²⁴ Ya tapigpig rok Somol e thangri dabi un ko tugthin. Thangri munguy ngak urngin e girdi', ma nge par ni ir reb e tamchib ni bfel' ma ba gumaen', ²⁵ ma ba sumunguy ko ngiyal' ni be guy rogon ni nge fil e tin nib riyul' ngak e pi'in kar olobochgad ma yad be togopluw ngak. Ma sana rayag ni nge ayuwegrad Got ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin' miyad nang e tin nib riyul' e thin. ²⁶ Me sulan'rad ngorad ngar milgad nga orel ko wup rok mo'onyan', ni ir e ke kolrad ke tayrad, yad be fol ko tin ni ba'adag.

3

Tin tomuren e rran

¹ Mu tay fanam i yan ko re bugithin ney! Tin tomuren e rran e ri bay mo'maw' ni ngan par nrogon e tin riyul' ni girdi'en Kristus. ² Ya bayi par e girdi' ni kemus ni yad e yad be leam nagrad, ma kari gel e chogow rorad, ma kar ufanthin gad, ma

ke tolangan'rad ni yad be leamnag nri ba ga' farad; ma bay urogned e thin nib kireb ngak e girdi', ma bay dab kur folgad rok e gallibthir rorad, ma bay dab kur pininged e magaer ngak be' u lanin'rad, ma bay dab kur liyorgad ngak Got; ³ ma bay dab kur golgad, ma bay dab kur runguyed e girdi', ma bay ur t'ared e thin nga daken e girdi', ma dariyfan ban'en u wun'rad, ma yad ba damumuw; ma bay ra dabuyed e tin ni bfel'; ⁴ ma dabiyaq ni nge pagan'uy ngorad, ma dariyfan e girdi' u wun'rad, ma yad ba uf; ma bayi t'uf e fafel rorad me tomur Got u wun'rad; ⁵ ma bay ur dake yad be liyor ngak Got, machane bay ra pi'ed keru'rad nga gelngin. Mu tem u orel rok e pi girdi' nem. ⁶ Boch i yad e be yan ngalan e tabinaw i yan yad be guy rogon ni ngar gagiyeq niked e pi'in ni ppin nib me'waer nike tomal nagraq e denen ni yad be rin' ma kemang urngin mit e ar'ar e be gagiyeq nagraq, ⁷ ni pi'in ni ppin ni gubin ngiyal' ma yad be guy rogon ni ngar filed murung'agen ban'en, machane ri dabiyaq ni ngar nanged e tin riyul' e thin bi'id. ⁸ Ni bod rogon Jannes nge Jambres nra togopluwgow ngak Moses, ere ku errogon e pi girdi' ney ni ku yad be togopluw ko tin riyul' e thin ni girdi' nike balyang lanin'rad ma kar mulgad u rogon ni ngan par nib mich Kristus u wun'uy. ⁹ Machane dabiyaq ni nge n'uw nap'rad ko tin ni yad be muruwliy, ya gubin e girdi' ma bay ra guyed feni manan'rad, ni bod e n'en ni rin' Jannes nge Jambres.

Tomuren e fonow ngak Timothy

¹⁰ Machane kamfol ko machib ni gu be yog, nge pangig, nge n'en ni gu be nameq ko biney e tamilang; ma kam fal'eg i yaliy rogon ni gu be par nib mich Kristus u wun'ug, nge fenag gumaen', nge rogon nib t'uf Got rog nge girdi', nge rogon ni gu ma k'adan'ug, ¹¹ nge gafgow ni yibe tay ngog, nge gafgow ni gu be tay. Ga manang urngin e pin'en ni kanrin' ngog u lan yu Antiok, ngu Ikonium, ngu Lystra, ni fapi gafgow nrib gel ntay ngog mu gu k'adan'ug riy! Machane Somol e ke ayuwegneg riy ni gubin. ¹² Urngin e girdi' ni yad ba'adag ni ngar pired u reb e pangin nib m'agan' Got ngay ma kar ta'ab girdi'gad Kristus Jesus e bay ni gafgow nagraq; ¹³ machane girdi' nib kireb nge pi'in yad be dake girdi'en Kristus e bayi gel farad kireb ngu'ur ban niked boch e girdi' ma yibe ban nagraq. ¹⁴ Machane gur e ngu'um par ko tin nib riyul' e thin ni kan fil ngom, ni ir e kari mich u wun'um. I gur e ga manang ko mini' e pi'in ur machib niked gur, ¹⁵ ma ga manang nnap'an ni kagab bitir ma ga manang e thin ni bay u lan fare babyor nib thothup, ni ir e rayag ni nge tamilang nigem u rogon ni yima thap ngak Got, nma yag u daken e michan' ngak Kristus

Jesus. ¹⁶ Ya urngin e thin ni bay u lan e babyor nib thothup e Got e yib i pi' nga laniyan' e girdi' ngar yoloyed nga babyor, me ir e ba ga' fan ya ma fil e tin nib riyul' e thin ngodad, ma be yal'uweg e tin ni be oloboch e girdi' riy, ma be fulweg e girdi' ko ngongol ni bfel', ma be fonownag e girdi' u rogon e ngongol ni ngar pired riy ni ir e bmat'aw u mit Got, ¹⁷ ya en ni be pigpig ngak Got e nge par nike bung rogon nrayag ni nge rin' urngin mit e ngongol ni bfel'.

4

¹ Ri gu be ta'chiylen ngom u p'eowchen Got nge Kristus Jesus ni ir e bayi pufthinnag urngin e girdi', ni pi'in kayad bfos nge pi'in karm'ad: ere bochan e wub rok nge gagiye rok ma aram fan ni gu be ta'chiylen ngom ² ni ngam machibnag e thin rok Got ko girdi' ndemturug ko kari mab e kanawo' ngom fa dawor; mu gguy rogon ni nge riyul' u wun'rad, ma ga fal owcherad ko kireb ni yad be rin', ma ga pi' e athamgil nga lanin'rad, mu um fil e thin rok Got ngorad u fithik' e gumaen'. ³ Ya bay ba ngiyal' ni bayi taw ngay me dabuy e girdi' ni ngar motoyilgad ko bin nib riyul' e machib, miyad fol ko tin yad ba'adag, ma bay uranod ngu'ur gayed i yan e pi'in nge machib nagra ni yad e bay ra machib nixed ngorad e tin ir e yad be yim' ni bochan ni ngar rung'aged. ⁴ Ma bay ra pi'ed keru'rad ko tin nib riyul' ndab kur rung'aged me mang yat e ra tiyan'rad ngay. ⁵ Machane thingar mu par ni ga be filmunguyan'um u fithik' urngin ban'en; mu um athamgiliy e gafgow ni beb ngom, ma ga rin' e maruwel rok e tamchib ko fare Thin Ni Bfel', ma ga ngongliy urngin e maruwel ni kan pi' ngom nrogon e tapigpig rok Got.

⁶ Me gag e ke taw ko ngiyal' ni nge thay e pogofan rog riy ni bochan Kristus; ke taw nga nap'an ni nggu chuw ko biney e tamilang. ⁷ Ya kug athamgiliy e tin nrayag rog ko sagreng, ma kug mil u n'umngin yang ni ngan mil riy, ya par e michan' rog u gil'. ⁸ Me ere chiney e be son nige puluwog ko gel ni kug tay, ni aram fare te'eliyaw ko mat'aw ni ir e bayi pi' fare Tapufthin nib mat'aw i Somol ngog e Chirofen nem — ni gathi go' gag, ya bayi pi' ngak urngin e pi'in nib t'uf Somol rorad ma yad be sonnag ni nge yib i m'ug.

Thin ni go' Timothy e fan ngak

⁹ Mu athamgiliy nga mub mu guyeg ni kane'. ¹⁰ Ya Demas e ke t'uf rok e ngongol nu roy u fayleng, ma ke pageg ke yan nga Thessalonika. Mi Krescens e ke yan nga Galatia, mi Titus e ke yan nga Dalmatia. ¹¹ Kemus ni Luke e kabay rog. Mu

* 4:7 par e michan' rog u gil'; ara gub yul'yul' ko tin gu micheg.

non ngak Mark nge un ngom ngambow, ya rayag rok ni nge ayuwegneg ko maruwel. ¹² Ku gol'oeg Tykikus nga Efesus. ¹³ Ma ga ra yib ma ga fek wuru' e mad rog ni kug pag rok Karpus u Troas; mu kum fek fa yu ke babyor, ni fa tinem ni gu ma yoloy e ri ga ra fek.

¹⁴ I Alexander nma maruwel ko wasey e ba gel e kireb nike rin' ngog; mi Somol e bayi pi' puluwon ngak nrogon e tin ke ngongliy. ¹⁵ Ere mu ayuwegnem rok, ya ri be togopluw ko thin rok Got ni gadad be wereg.

¹⁶ Dariy be' ni ayuwegneg ko yay nsom'on ni gu ayuwegneg u tafen e pufthin; ya yad urngin nra paged gag. Mang e yigi runguyrad Got nge n'ag fan u wan'! ¹⁷ Machane Somol e par rog nge pi' gelngig, nge yag ni gu weliy urngin e thin rok Got nge rung'ag urngin e pi'in gathi yad yu Israel; me Somol e ayuwegneg nda kug wan ngalan l'ugun e layon. ¹⁸ Mi Somol e bayi chuwegeg u fithik' urngin e gafgow, me thapegeg nga tharmiy ko gin nsuwon. Me ir e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Tin tomur e thin

¹⁹ Nge felan' Got ngak Priska nge Aquila, nge girdi'en e tabinaw rok Onesiforus. ²⁰ I Erastus e ke par u Korinth, mi Trofimius e kug pag u Miletus, ni fan e mm'ar. ²¹ Mu athamgiliy nga mub u m'on ko ngiyal' ndawori taw e garbeb.

Eubulus, nge Pudens, nge Linus, nge Klaudia nge urngin e tin kabay pi walagdad ni girdi'en Kristus e be lungurad e nge felan' Got ngom.

²² I Somol e ngi i par u lanin'um.

I Got e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK TITUS

Titus e be' ni gathi girdi' nu Israel nike mang girdi'en Kristus, me un ngak Paul nge ayuweg ko maruwel ni i tay nrogon e missionary. Re babyor ney e yoloy Paul ngak Titus, ni be' ni kab pagel ni i ayuweg u Krete, me pag u rom ni nge gagiyeagnag e maruwel ko galesiya. Dalip ban'en ni bay ko re babyor ney ni ba ga' fan.

Bin som'on e puguran Paul ngak Titus ni pi'in yad ma yog e thin ko galesiya e dabisiy ni ngar pired ni bfel' pangirad u fithik' e girdi' nu Krete nrib kireb pangirad. Bin migid e yog ngak Titus rogon ni nge machibnag e pi'in kar pumo'ongad ni nge par pangirad ni bfel', nge pi'in kar puwelwolgad ni ngar filed e tin ni bfel' ngak e pi'in nrugod, miki yog Paul ngak Titus rogon ni nge machibnag e pi'in kab pagel nge pi'in ni sib. Ma bin tomur e fonownag Paul Titus u rogon ni nge par girdi'en Kristus ni yad ba gol ma ba aw e gapas u thilrad e girdi', ma dab ra fanenikayed be' ma dab ur uned ko malu'ag thin, ma ngar ayuwgad nge dab ur torba'gad u lan e galesiya.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–4

Pi'in yad be yog e thin ko galesiya 1:5–16

Rogon ni nge par girdi'en e galesiya 2:1–15

Fonow nge rogon ni nga ni ayuw 3:1–11

Tin tomur e thin 3:12–15

¹ Re babyor ney e yib rok Paul, ni tapigpig rok Got, me ir reb e apostel rok Jesus Kristus.

Ni turguyeg nga nol'igeg ni nggu ayuweg e pi'in ke mel'egrad Got ni ngar manged girdi'en nge mich Kristus u wun'rad, mu gu pow'iyrad ko tin nib riyul' ni be file e ba' rodad e taliw, ² ni murung'agen e yafos ndariy n'umngin nap'an ni ir e nge l'agan'uy ngay. I Got nder ma ban e turguy e re yafos ney ndariy n'umngin nap'an ni nge pi' ngodad ko ngiyal' ndawori sunumeg e fayleng riy, ³ ma fa'ani yan i taw nga nap'an, me dag nib tamilang ko thin rok ngodad, ni ireray e ren'en ni kan pag fan ngog, ma gu be wereg murung'agen ko girdi', ni Got ni ir e ma thapegdad ngak e ke yog ngog ni nggu rin'.

⁴ Gu be yol ngak Titus, ni en nriyul' ni fakag u fithik' e michan' romow ngak Kristus ni be lungug:

I Got ni Chitamangiy nge Kristus Jesus ni ir e ma thapegey ngak Got e ngu'ur ayuwegew gur ma yow be pi' e gapas nga lanin'um.

Maruwel rok Titus u Krete

⁵ Gu pagem u Krete ni fan e ngam fal'eg rogon e tin kabay ban'en ni ngan muruwliy, ma nge reb e binaw ma ga duwgiliy e pi'in ngar manged pi'ilal ko galesiya riy. Dab mpag talin e tin kugog ngom nike lungug: ⁶ en ni ir reb e pi'ilal ko galesiya e dabisiy ni be' nib yal'uw; ma dabisiy ni ri ta'reb e bpin rok, ma pifak e dabisiy nib mich Kristus u wun'rad ma de kireb thirad ko yanyan ni yad be tay ara reb e darir folgad. ⁷ Ya ke milfan e maruwel rok Got ngak, aram fan ni cha' ni ir e be yog e thin rok e galesiya e nge par nib yal'uw. Ma thangri dabi ufanthin fa reb e ba papey e damumu ngak, ara ba tamuun rrum, ara ba tacham, fa reb e ma chogownag e salpiy. ⁸ Ma thangri m'agan' ngay ni nge fek e milekag nga tabinaw rok nge ayuweg ma ba'adag e tin ni bfel'. Ma thangri yag rok ni nge t'ar laniyan' ko tin nde fel', ma nge par nib yul'yul', ma ba thothup, mrayag ni nge tel ir ko tin nde mat'aw. ⁹ Ma thangri dabi page thin rok Got ni ir e nge pagan'uy ngay, ma ba puluw ko tin ni yibe machibnag ngak e girdi'. Ireray kanawo'en me fil e tin nib riyul' ngak boch e girdi' me pi' e athamgil nga lanin'rad, me ki dag ngorad e oloboch nike tay e pi'in yad be togopluw ko re thin ney.

¹⁰ Ya pire' e girdi' ni kar togopluw gad ko re thin ney karban nigned boch e girdi' ko tin ndariyfan ni yad be weliy, ni ba ga' ni pi'in karbad ngodad ni ka yad be fek yalen piyu Israel. ¹¹ Dabi siy ni ngan talegrad ko tin ni yad be weliy, ya yad be yo'ornag laniyan' girdi'en e tabinaw i yan, ni bochan e yad be machibnag e tin nsusun e dab ra machib nigned ni fan e kemus ni nge yag e salpiy ngorad, ni ban'en ni ngan tamra' ngay. ¹² Ma be' u Krete ni ir reb fapi profet rorad e yog ni ga'ar, "Girdi' nu Krete e gubin ngiyal' ni yad ma ban, ma yad e gamanman nib kireb, ni yad ba gamed ma ba ga' l'ugunrad ko abich." ¹³ Tin keyog e ba riyul'. Ireray fan nthingar mu puwan' ngorad nib gel, ni bochan e nge mich Kristus u wun'rad ni bfel' rogon, ¹⁴ miyad pag e yat rok piyu Israel nge pi motochiel ni girdi' e sunumeg, ni yib roke e girdi' ni kar n'iged e thin rok Got nib riyul'. ¹⁵ Urngin ban'en ma bmachalbog u wan' e pi'in yad rorad ma yad bmachalbog; machane dariy ban'en nib machalbog u wan' e pi'in ba alit lanin'rad ma de mich Kristus u wun'rad, ya leam rorad nge lanin'rad e ke alit. ¹⁶ Yad be yog ni yad manang Got, machane be m'ug u pangirad ndar nanged Got. Ma dabuy pangirad ma darir folgad, ma dabiya ni ngar ngongliyed ban'en ni bfel'.

2*Machib nib yal'uw*

¹ Machane gur e ngam machib nrogon e machib nib yal'uw.
² Mog ngak e pi'in kar pumo'ongad ni ngar pired ni yad bmuduwgil, ma ngar pired ni yad ba gonop, ma nge yag nra t'ared lanin'rad ko tin nde mat'aw; ma nge yal'uw rogon nib mich Kristus u wun'rad, nge rogon nib t'uf Got rorad nge girdi', nge rogon ni ngar k'adedan'rad. ³ Ma ku errogon ni ngamog ngak e pi'in kar puwelwolgad ni nge par pangirad ni bod yalen e pi'in ni ppin ni yad ma par nib mat'aw pangirad u mit Got. Ma thangri dab ur t'ared e thin nga daken e girdi', ara ra pired ni kar manged sib ko wayin. Ma thingar ra filed e tin ni bfel' ⁴ ngak e pi'in nrugod nge yag ni t'uf figirngirad nge pifakrad rorad, ⁵ ma nge yag nra t'ared lanin'rad ko tin nde mat'aw ma ngar pired ni yad bmachalbog, ma ngar ngongliyed e maruwel ni bfel' u tabinaw rorad, ma yad be fol ko thin rok figirngirad, nge dabiya ni yog be' nib kireb e thin ni yib rok Got.

⁶ Ma ku ireray rogon ni ngam wenig ngak e pi'in pagel ni ngar t'ared lanin'rad. ⁷ Me gur e ngam par ni bfel' pangim ma bfel' e ngongol rom u gubin ban'en, ya ngar guyed gur miyad folwok ko ngongol ni bfel' ni ga be rin'; ngam tiyan'um ma ga yul'yul' ko machib ni ga be tay. ⁸ Mu welthin ni bfel' rogon ndabiya ni nge tay be' thibngim, nge mang e pi'in yad e to'ogor rom e ra tamra'gad ni fan e dariy ban'en nib kireb nrayag ni ngrogne ni murung'agdad.

⁹ Ma pi'in yad e sib e ngar folgad rok e pi masta rorad ngar rin'ed urngin ban'en nib m'ag u wun'rad. Ma thangri dab ra ted puluwon lungurad, ¹⁰ ara ra iringed ban'en rorad. Ya thingar ra daged ni gubin ngiyal' ma yad bfel' ma yad ba yul'yul' u fithik' urngin e tin yad be rin', nge yag ni ngar girngiyed e fel' ko machib ni murung'agen Got ni ir e ma thapegdad ngak.

¹¹ Runguy rok Got ngak e girdi' e keb i m'ug ni fan e nge thap urngin e girdi' ngak Got. ¹² Ma re runguy nem e ir e be fil ngodad ni ngad paged pangidad nge ngongol rodad nde m'agan' Got ngay nge chogowen urngin ban'en u fayleng nde mat'aw u owchen Got, ma gadad par ni gadad be t'ar lanin'dad ko tin nde fel', ma gadad ba yal'uw, ma gadad be rin' e tin nib m'agan' Got ngay u roy u fayleng, ¹³ ma gadad be sonnag fare Rran ni bfel' ni ir e ke l'agan'dad ngay, ni aram e Rofen ni bay yib i m'ug e fla'ab rok e Got rodad riy ni ir e th'abi tolang ni er Jesus Kristus* ni ir e ma thapegdad ngak Got. ¹⁴ I ir e pi' ir ni bochdad ni fan e nge leagdad u fithik' urngin e kireb me ngongliydad ngad manged ba ulung i girdi'

* **2:13** Got rodad ni ir e th'abi tolang ni er Jesus Kristus; ara Got ni th'abi tolang nge Jesus Kristus rodad ni tabyul.

ni kad machalboggad nib mil fadad ngak me pasigan'dad ni ngad rin'ed e tin ni bfel'.

¹⁵ Mmachibnag e pin'ey ngak e girdi', ma ga maruwel nga mat'wum ni polo' ko ngiyal' ni ga be pi' e athamgil nga laniyan' ma ga be fonownag e pi'in yad be motoyil ngom. Ma dab mpag bagayad nge darifan nigem.

3

Rogon pangin girdi'en Kristus

¹ Mpuguran ngak e girdi' ni yad bay u wur ni ngar folgad rok e pi'in pilung nge pi'in yad be tay murung'agen e girdi', miyad rin' e tin yad be yog, miyad par ni ngar rin'ed urngin e tin ni bfel'. ² Mog ngorad ndab ra t'ared e thin nga daken be', machane ngar pired ni bfel' thilrad e girdi' ma bfel' owcherad nge thin rorad ngak e girdi', ma gubin ngiyal' ni ngar sumunguygad ngak urngin e girdi'. ³ Ya ku erogon gadad ni ud moyed ba ngiyal' ni ud balyanggad, ma da ud folgad, ma gadad ba oloboch. Ma ud moyed ni gadad e sib rok e ar'ar nge gubin mit e tin ni yi ba'adag nde mat'aw u mit Got. Ma ud pired ni gadad be learnag e kireb ngak e girdi' ma be awan'dad ngak boch e girdi'; ma be fanenikaydad boch e girdi' ma gadad be fanenikayrad. ⁴ Ma fa'ani m'ug e runguy nge t'ufeg rok Got ni ir e ma thapegdad ngak Got, ⁵ me chuwegdad ko kireb nge thapegdad ngak Got. Ma gathi rin' ni aram rogon ni gomanga bochan e ngongol ni bfel' ni kad ngongliyed, machane bochan e be runguydad, ma aram me chuwegdad ko kireb nge thapegdad ngak Got u daken e maluk ni tay ngodad, nu daken e re maluk ney e ir e pi' fare Kan Nthothup e bin nib be'ech e gargel nge bin nib be'ech e pangin riy ngodad. ⁶ Ya Got e ke pi' fare Kan Nthothup rok ngodad ke pag e fol riy, nike pi' ngodad u daken Jesus Kristus ni ir e ma thapegdad ngak Got, ⁷ nu daken e runguy rok ngodad e ke yag ni mat'aw nagdad riy ngak Got, ma ke yagnag ngodad e yafos ndariy n'umngin nap'an ni ir e be l'agan'dad ngay. ⁸ Re thin ney e ba riyul'.

Gub adag ni ngar mu tamilangnag e girdi' ko yu bugithin ney, ni fan e pi'in nib mich Got u wun'rad e ngar tiyan'rad ngar ngongliyed e ngongol ni bfel'. Ya tiney e bfel' ma ba ga' fan ngak e girdi'. ⁹ Ma ngam tem u orel ko malu'ag thin ndariyfan, nge ngachal ni pire' ni kan yoloy nga babyor ni ngachalen pi chitamangiy ni kakrom, nge tugthin, nge malu'ag thin ni murung'agen e Motochiel. Ya dariyfan ma dariy gam'ingin. ¹⁰ Mu non ngak e en ni be ruw raba'nag e girdi' ni dabi lich ko l'agruw yay, ma fa'anra dabi fol riy ma aram ma ga tem u orel rok. ¹¹ Ya ga manang ni mit i girdi' nem

e ba kireb, ma denen ni be ngongliy e ir e be micheg ngak ni ir e ba kireb.

Tomuren e fonow ngak Titus

¹² Ngiyal' nra gu l'oeg Artemas ara Tykikus ngeb ngom e ngam athamgiliy nga mub ngog ko binaw nu Nikopolis, ya kug duwgiliy ni nggu par u rom u ngal'an e garbeb. ¹³ Mu guy rogon ngam ayuweg Zenas ni ir e sukulnag e motochiel nge Apollos ngar milekaggow, ma gguy rogon nge yag urngin e tin nge yag ngorow. ¹⁴ Mu guy rogon e tirodad e girdi' ngu'ur ngongliyed e maruwel ni bfel', ya ngar yag niged e tin ndabisiy ni nge yag ngorad ban'en ma ku ra ayuweged boch e girdi' ngay; ma dab ra pired ni yad be ngongliy e tin ndariyfan.

¹⁵ Urngin e girdi' ni yad bay rog e be lungurad e nge felan' Got ngom. Mu weliy ngak e pi tafager rodad ni pi'in ke mich Got u wun'rad ma yad be par nike pagan'rad ngak ni gamad be yog ni nge felan' Got ngorad.

I Got e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK FILEMON

I Filemon e be' ni girdi'en Kristus ni go' yima nang. Rogon ni yibe leamnag e be' ko galesiya nu Kolose, ma ba' ba sib rok ni Onesimus fithingan. Re sib nem e mil rok nga Roma. Ma aram miyow mada' Paul ni immoy u kalbus fa ngiyal'nem, me ayuweg Paul faanem nge mang girdi'en Kristus. U lan *fare gi Babyor ni pi' Paul nge yan ngak Filemon* e be wenig Paul ngak ni nge n'ag fan u wan' e kireb nike rin' fare sib rok ngak, mra sul ngak ma nge fal'eg owchen ngak ni bochan e chiney e gathi kemus ni sib rok machane kemang walagen u daken Kristus.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1–3

T'ufeg nge michan' rok Filemon 4–7

I Paul ni wenignag Onesimus 8–22

Tin tomur e thin 23–25

¹ Re babyor ney e yib rok Paul ni kemang reb e kalbus ni bochan Kristus Jesus, ma ki yib rok walagdad i Timothy —

Ngake fager romow i Filemon ni gamad nga ta'ab maruwel, ² nge ngak girdi'en fare galesiya nma mu'ulung nga naun rom, nge ngak walagdad ni bpin i Apphia, nge ngak Arkippus ni ir reb e salthaw rok Kristus ni bod gadad: ³ I Got ni Chitamangidad nge Somol i Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

T'ufeg nge michan' rok Filemon

⁴ Filemon ni walageg, gubin ngiyal' ni gu ra meybil ngak Got, ma gu ma unegem ko meybil rog ma gu ma pining e magaer ngak e Got rog ni bocham. ⁵ Ya gu be rung'ag murung'agen rogon feni t'uf rom urngin e girdi' rok Got nge rogon nib mich Somol Jesus u wun'um. ⁶ Gu be meybil ni ta'ab girdi' ni kad ted ni bochan e michan' rodad ngak Kristus e bayi ayuwegmed ngam nanged fan urngin e tin ni bfel' ni be yib ngodad u daken Jesus Kristus. ⁷ T'ufeg rom, i gur walageg ni gab t'uf rog, e ba gel e felfelan' nike pi' ngog, ma ba ga' e athamgil nike pi' nga lanin'ug! Ya kam pi' e felfelan' nga laniyan' urngin e pi'in girdi'en Got.

I Paul ni wenignag Onesimus

⁸ Ireray fan nrayag ni nge dab kug tamdag ni nggog ngom e n'en ni ngam rin', ya walageg gur u daken Kristus. ⁹ Machane rogon ni gab t'uf rog e ke gagiyege nigege ni nggu wenignag ngom ni ngam rin'. Yug ireray rogon ni gag Paul, ni gag e

mol'og rok Kristus Jesus, ma ku errogon e chiney ni kug mang reb e kalbus ni bochan. ¹⁰ Ere gu be wenig ngom ni bochan Onesimus, ni ir e kemang be' ni fakag u daken Jesus Kristus; yu roy u kalbus e kug mang ba matam ngak, ya kug pow'iy ke thap ngak Kristus. ¹¹ Kakrom e immoy e cha'ney i Onesimus ndariyfan ngom, ma chiney e ke ga' fan* ngom nge gag.

¹² Kug pi' e chiney ke sul ngom, nike un lanin'ug ngak. ¹³ Gu ba'adag ni nggu tay rog u roy e ngiyal'ney ni gu ba' u kalbus ni bochan fare Thin Ni Bfel', ni fan e nge yan nga luwam nge ayuwegneg. ¹⁴ Machane dabug ni ngug gel nige ngom ni ngam ayuwegneg; ya gu ba'adag ni ngam rin' ni gur e leam rom. Ere dab gu rin' ban'en ndawori fel' ko leam rom.

¹⁵ Sana pagem Onesimus nge par u orel nge n'uw nap'an ni bochan e nge sul ngom me par rom ni gubin ngiyal'. ¹⁶ Ya chiney e gathi kemus ni ir reb e sib, ya kabfel' ngak be' nib sib, ya kemang reb i walagdow nib t'uf rodow u daken Kristus. Rib t'uf rog! Me gur e ri kab gel fene bayi t'uf rom, ni be' nib sib ma be' ni walagem u daken Somol!

¹⁷ Ere fa'anra ga be leam nige ni gadow ngabang, me ere mpag nge sul ngom ma ga fal'eg owchem ngak ni bod rogon ni ga ra rin' ngog. ¹⁸ Ma fa'anra ke rin' ban'en nib kireb ngom, ara bay e malfith rok rom, ma ga tay nge mang malfith rog. ¹⁹ Re bugithin ni ba'aray e ri gag e kug yoloy nga pa'ag: *I gag Paul e bay gu thang ngom* (Susun e dab gu puguran ngom ni ku errogon gag ni gu magaer rom, ya gu ayuwegnem ngam nang Kristus.) ²⁰ Ere walageg u daken Kristus, wenig ngom mu ayuwegneg ko re bugithin ney ni bochan Somol; mu felfelan' nige, ya gur be' ni walageg gur u daken Kristus!

²¹ Gu be yoloy e re bugithin ney ma mmudugil u wun'ug ni bay mu rin' e tin kug wenignag ngom — ma ri gu manang ni bayi pag rogon e tin ni bay mu rin' ko tin ni gu be wenignag ngom. ²² Mu kum fal'eg rogon reb e singgil ngog, ya gu be finey ni bayi fulweg Got taban e meybil romed ni gimed gubin nge fulwegeg ngomed.

Tin tomur e thin

²³ Epafras ni ba' rog u kalbus ni bochan Kristus Jesus e be ga'ar e nge falan' Got ngom, ²⁴ ma ku errogon e pi'in gamad nga maruwel ni Mark nge Aristarkus, nge Demas nge Luke. ²⁵ I Somol Jesus Kristus e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI YAN NGAK GIRDI'EN KRISTUS NI GIRDI' NU ISRAEL HEBREWS

Fare babyor ni yan ngak girdi'en Kristus ni girdi' nu Israel e ka ni yoloy ngorad ya richay me waer e michan' rorad ngak Kristus ni bochan e togopluw ni yibe tay ngorad e be gel i yan. En ni yoloy e re babyor ney e be pi' e athamgil nga lanin'rad ya be dag ngorad ni Jesus Kristus e ir fare kanawo' ni dag Got ni ngan thap riy ngak. Dalip ban'en ni ba ga' fan ni bay ko re babyor ney: (1) I Jesus e Fak Got, machane me fil rogon ni ngi i fol rok Got u daken e gafgow ni i tay. I Jesus e ba tolang ngak e pi profet ko bin Kakrom e M'ag, nge ngak e pi engel, nge mus ngak Moses, ni bochan e ir e Fak Got. (2) Ke ga'ar Got i Jesus e ba prist ni be par ndariy n'umngin nap'an ma ba tolang ngak e pi prist ko bin Kakrom e M'ag. (3) U daken Jesus e ke n'ag Got fan e denen rok e pi'in ke mich Jesus u wun'rad, ma ke chuwa e tamdag rorad ni bochan e kar chuwigad u tan pa' e yam'. I Jesus e fare Prist ni Th'abi Ga' nrayag ni nge thapeg e girdi' ngak Got. Urngin e maligach ni gamanman ni un urfiy nga yugu bmit e maligach ni i pi' e girdi' nu Israel ngak Got e go' i yip' fan Jesus.

U lan e guruy ni 11 e ni yoloy ngay murung'agen e pi'in nib gilbuguwrad u daken e michan' rorad ngak Got, ya ra pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in yad ra be'eg. Guruy ni 12 e bay riy e thin nma ayuweg girdi'en Kristus nge dab ra paged yad ko tin nib mo'maw' nma yib ngorad ni bochan Kristus, ya ngar sapgad ngak Jesus nge yag nra pired ni yad ba yul'yul' nge mada' ko tomur. Bin tomur e guruy ko babyor ni Hebrews e be weliy rogon ni ngan kol ayuw.

Tin ni bay riy

U daken Kristus e be dag Got riy rogon e leam rok 1:1–3

I Kristus e ba tolang ko engel 1:4—2:18

I Kristus e ba tolang ngak Moses nge Joshua 3:1—4:13

Maruwel rok Kristus nrogon e prist e bfel' nga urngin e maruwel ni i tay urngin e prist 4:14—7:28

Bin be'ech e m'ag ni ngongliy Kristus e ba ga' fan ko bin kakrom e m'ag ni ngongliy Got u daken e Motochiel ni pi' 8:1—9:28

Rogon ni pi' Kristus ir u daken e kuruth ni maligach e ka ba ga' fan nga urngin e maligach 10:1–31

Ba ga' fan e michan' 11:1—12:25

Fonow nge tin tomur e thin 13:1–25

Thin rok Got ni en ni Fak e fek i yib ngodad

¹ Kakrom e bo'or yay ni i non Got ngak pi chitamangidad ni bo'or kanawo'en ni i non ngorad u l'ugun e pi profet, ² machane tiney e rran ni ir e tomuren e rran e ke non ngodad u l'ugun e en ni Fak. Ir fa'anem ni pa' e maruwel Got ngay nge sunumeg e fayleng nge urngin ban'en ni bay riy, me ir fa'anem ni Got e ke duwgiliy ni nge mil suwon urngin ban'en ngak ko tomur. ³ Ir e be galgal ram'en Got rok nrrib galgal; i ir e ri ta'reb rogorow Got, me ir e be dunubiy e gin'en ni bay urngin ban'en u lanelang riy nib mu'un e fayleng ngay, ni be dunubiy ko thin rok nib gel gelngin. Tomuren nike be'echmag e girdi' ko denen rorad me yan i par nga but' u tharmiy u ba' ni mat'aw rok Got, ni ir e Th'abi Tolang.

En ni Fak Got e kab tolang ngak e pi engel

⁴ Ya en ni Fak Got e Got e tay ni ir e ba tolang ngak e pi engel, ni bod rogon fare ngachal ni pi' Got ngak ni ku ba tolang nga fithingan e pi engel. ⁵ Ya Got e dawori yog ngak reb e engel rok ni ga'ar,

"I gur e Fakag gur,

daba' e kug mang Chitamam."

Ma ku de weliy Got murung'agen reb e engel ni ga'ar,

"Bay gu mang Chitamngin,

ma bayi mang Fakag."

⁶ Ma fa'ani taw nga nap'an ni nge pi' Got e bin som'on i Fak nga fayleng, miki yog ni ga'ar,

"Urnigin e engel rok Got ma thingari liyor ngak."

⁷ Ba'aray e n'en ni yog Got ni murung'agen e pi engel ni ga'ar:

"Ngongliy Got e pi engel rok ni yad bod e nifeng,

me ngongliy e pi tapigpig rok ni yad bod e daramram ko nifiy."

⁸ Machane en Fak e yog ni ga'ar:

"Tagil'im, i gur Got, e bayi par ni dariy n'umngin nap'an!

Ma bay um gagiyeagnag e girdi' rom u fithik' e mat'aw.

⁹ Ma ngongol nib mat'aw e ir e ba t'uf rom ma fanenikam e ngongol nde mat'aw,

ireray fan ni Got, ni ir e Got rom, e ke mel'igem,

ma tayfan nike tay ngom e ri ka ba ga' e felfelan' nike yib riy ngom

ko felfelan' nike pi' ngak e pi'in yad be un ngom."

¹⁰ Miki yog ni ga'ar:

"I gur, Somol, e mu sunumiy e fayleng ko tabolngin,

ma pa'am e ir e mu ngongliy e pi tharmiy ngay.

¹¹ Ni urngin ni bayi chuw, me gur e bay mpar.

Ma gubin ni bayi kaday ni bod yungi mad.

- ¹² Ma bay mu bichibichiy ni bod rogon ba ke mad,
ma bay nthiliyeg.
Mi gur e bay um par ni karrogom,
ni yafos rom e dariy e ngiyal' nra mus.”
- ¹³ Mi Got e ri dawori yog ngak reb e pi engel rok ni ga'ar:
“Mpar iray nga ba' ni mat'aw rog,
nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu tay e pi to'ogor rom
nga tan e rifrif u em ni nge mang tagil' e magif ko rifrif u
em.”
- ¹⁴ Ma pi engel e yad e mang? Yad e pi kan ni yad ma pigpig
ngak Got nma l'oeograd ngar ayuwegeg e pi'in ni ngar thapgad
ngak Got.

2

Kanawo'en min thap ngak Got

- ¹ Aram fan nthingar da chichiyyed pa'dad ko fapi thin nib
riyul' ni kad rung'aged, nge siy da man'gad riy nga orel. ² Thin
rok Got ni yog e pi engel ngak e pi chitamangidad e yib i m'ug
nib riyul', ma en nde tiyan' ngay ara de fol riy e ni gechignag
nrogon ni ngan gechignag. ³ Ere uw rogon ma gadad thay riy
ni fa'anra dariyfan u wun'dad e n'en ni ir e th'abi manigil nike
rin' Kristus ni fan ngodad ni bochan e ngad thapgad ngak
Got? I Somol e ir e som'on ni weliy murung'agen kanawo'en
min thap ngak Got, ma picha' nrung'aged e re bugithin nem
ni yog e kar micheged ngodad nre bugithin nem e ba riyul'.
- ⁴ Ma ku re ngiyal' i n'em e micheg Got e tin ni yad be weliy
murung'agen u daken gelngin ni i dag u pa'rad ni ir e pow riy.
Ma be dag u pa'rad bogi n'en ni un ngat ngay, nge bo'or mit e
maang'ang. Ma ki f'oth rorad e salap ni tow'ath ni yib rok fare
Kan Nthothup ni rogon ni be finey.

Cha' ni pow'iy e girdi' ngar thapgad ngak Got

- ⁵ Ya Got e de tay e pi engel ni yad e ngar gagiyyeg niged e
fayleng nike finey ni nge sunumiy — ni ireram e re fayleng ni
gadad be weliy murung'agen. ⁶ Machane bay u bang u lan e
babyor nib thothup ni be ga'ar:

“Got, girdi' e mang ni ngam leamnag?

Mang ni ga be lemnag rogon be', ni be' ni kemus nib
girdi'?

- ⁷ Kam ta' nib ngoch nap'an nib sobut' ngak e pi engel,

kam te'elyawnag ko sorok nge ta'fan,*

⁸ ma kam tay ni ir e nge gagiyeagnag urngin ban'en.”

Re bugithin ney e be yog ni Got e ke ngongliy e girdi' ni ir e
“nge gagiyeagnag urngin ban'en”; re bugithin ney e ke dag nib

* **2:7** Ba yo'or e babyor nike puthuy ngay nike ga'ar: Kam tay ni ir e ngi i
gagiyeagnag gubin ban'e ni mu sunmeg (mu guy e Psa 8:6).

tamilang ni aram e urngin ban'en. Machane darid guyed e girdi' ni be gagiyegnag urngin ban'en e chiney. ⁹ Machane Jesus e gadad be guy! Ya ba ngoch nap'an ntay nib sobut' ngak e pi engel, ni nge yim' ni fan ngak urngin e girdi' ni bochan e be runguy Got e girdi'. Ma kad guyed nike te'eliyawnag Got ko sorok nge tayfan e chiney ni bochan fare yam' ni tay ni gafgow riy. ¹⁰ Got ni ir e sunumiy urngin ban'en ma be ayuweg ni gubin be par ni bfel' rogon, e rib mat'aw ni muruwliy nge yan Jesus u fithik' e gafgow nge yan i par ngarogon ni be finey Got, ni fan e nge yag ni fek Jesus pifak Got ni pire' i yan nge thapegrad ngak Got ngar uned ngak ko fla'ab ni bay rok. Ya Jesus e ir e pow'iyrad ngar thapgrad ngak Got.

¹¹ I ir e chuweg e denen ko girdi' nge machalbob nagrad, me ir nge urngin e pi'in ke machalbob nagrad e kar pired nta'reb e Chitamangirad. Aram fan nder tamra' Jesus ngay ni nge yog ni yad pi walagen. ¹² Ni bod ni ga'ar,

"Got, bay gu weliy murung'agem ngak pi walageg,

bay gu tang nigem ni gu be tayfam u lan e mu'ulung rorad."

¹³ Miki ga'ar, "I Got e ir e bay ug par nike pagan'ug ngak." Miki ga'ar, "Gub aray rok fapi bitir ni Got e ke pi'rad ngog."

¹⁴ Pi girdi' nem ni be yog e bitir ngorad e yad e girdi' nni ngongliyrad ni ufin nge racha', me yib Jesus i ngal' nib girdi' nge bod yad, me yag rarogorad ngak nrarogon e girdi'. I rin' ni aram rogon ni fan e yam' ni nge tay e nge kirebnag gelngin e mo'onyan'; ya mo'onyan' e bay e yam' u pa', ¹⁵ me chuweg e tamdag rok e pi'in yad be par ni yad e sib ko tamdag u n'umngin nap'an e yafos rorad ni bochan e yad be tamdag ko yam'. ¹⁶ Ya rib tamilang ni gathi pi engel e be ayuwegrad. Ya ir e be ayuweg e pi'in owchen Abraham. ¹⁷ Fan e re bugithin ney e nge yib i ngal' ni bod pi walagen u urngin rarogorad, ni fan e nge yag ni mang e Prist ni Th'abi Ga rorad nma runguyrad ma ba yul'yul' ko pigpig rok ngak Got ni fan e nge yag ni n'ag Got fan e denen rok e girdi'. ¹⁸ Ere chiney e rayag ni nge ayuweg e pi'in ke yib ngorad e n'en nma weliy e girdi' nge denen, ya ir ma ki yib ngak e n'en nma weliy e girdi' nge denen, ma ki un ko gafgow.

3

Jesus e ba tolang ngak Moses

¹ Pi walageg ni gimed girdi'en Kristus, ni ku errogon gimed nike piningmed Got ni ngambad ngak! Mu leam nixed Jesus, ni ir e ke l'oeg Got ke yib ni nge mang fare Prist ni Th'abi Ga' ko michan' rodad ni ir e gadad be weliy murung'agen. ² Ya i

par nib yul'yul' ngak Got, ni ir e duwgiliy Jesus ni nge mang ir e rin' e re maruwel ney, ni bod rogon Moses ni i par nib yul'yul' ko maruwel rok u lan e tabinaw rok Got ni polo'. ³ Ra toy be' ba naun mra yib e girdi' i tayfan fa'anem; ma gathi fare naun e yira ta' fan. Ere ku errogon ni Jesus e bay rogon nib gel e tayfan ni ngan tay ngak ko tayfan ni ngan tay ngak Moses. ⁴ Urngin e naun ma bmuduwgil ni bay be' ni ir e toy — mi Got e ir e ke sunumeg urngin ban'en. ⁵ Mi Moses e immoy nib yul'yul' u lan e tabinaw rok Got ni polo'. Immoy ni ir reb e tapigpig rok Got mi i weliy murung'agen e pin'en ni kabay ngam'on ni bay fini yog Got. ⁶ Machane Kristus e ba yul'yul' nrogon Fak Got, ni ir e bmil fan e naun rok Got ngak. Ma gadad e naun rok, ni fa'an gadad ra par nge mada' ko tomur ni gadad be athamgil ma ba pagan'dad ko n'en ni ir e ke l'agan'dad ngay.

Toffan ni nge tay girdi'en Got

- ⁷ Ni bod rogon nike yog fare Kan Nthothup nike ga'ar:
 "Fa'anra mu rung'aged laman Got e daba',
⁸ ma dab mu gel niked lanin'med ni bod rogon pi chita-mangimed ni kakrom ko fa ngiyal'nem nra togopluw-gad ngak Got,
 ni bod rogon e n'en ni rrin'ed fa rofen nem u daken e ted ni fa'an nra sikeng niked Got.
⁹ I yog Got ni ga'ar, Ireram e gin'en ni sikengnag pi chita-mangimed e gumaen' rog nge fenag k'adan' riy,
 ni yugu aram rogon ni nga aningeg i ragag e duw ni kar guyed e tin kug rin'.
¹⁰ Ireram fan ni gu damumuw ko pi girdi' nem, mug ga'ar,
 'Gubin ngiyal' ma be yan lanin'rad nga wuru' e kanawo',
 dawor ra nanged rogon ni ngranod ko yu pa' i kanawo'
 ni gu be finey ni ngranod riy.'
¹¹ Mu gu puwan' mu gu duwgiliy u wun'ug ni lungug:
 'Ri dab ra uned ngog ko toffan!' ”
¹² Pi walageg ni girdi'en Kristus: mu ayuwgad nge par ndariy be' u fithik'med nib kireb e leam rok ma der michan',
 ya ri pi' keru' ngak Got ni be par nib fos. ¹³ Machane rogon ni ngam pired ndariy bigimed ni ngeb e denen i bannag nge gelan' e thingari bigimed me ayuweg bigimed ni gubin e rran,
 ni n'umngin nap'an ni fare rran ni "Daba' " ni be yog e babyor nib thothup murung'agen e be yip' fadad. ¹⁴ Ya gadad gubin ni gadad Jesus ngabang ni fa'anra da pired nike pagan'dad ngak Got nge yan i mada' ko tomur ni bod rogon ni ud pired ko som'on.
¹⁵ Ba'aray e tin ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
 "Fa'anra mu rung'aged laman Got e daba',

ma dab mu gel niged lanin'med ni bod rogon pi chita-mangimed ni kakrom

ko fa ngiyal'nem nra togopluw gad ngak Got."

¹⁶ Mini' e rung'ag laman Got me togopluw ngak? Fapi girdi' ni fekrad Moses nga wuru' yu Egypt. ¹⁷ Chon mini' e i par Got nib damumu w ngorad ni aningeg i ragag e duw? I par nib damumu w ngak e pi'in ni ur denengad, ni aram e picha' nra m'ad u daken e ted. ¹⁸ Ma fa'ani duwgiliy Got ni ga'ar, "Ri dab ra uned ngog ko toffan" — chon mini' e be weliy murung'agrad? Aram e be weliy murung'agen e pi'in nra togopluw gad ngak. ¹⁹ Ere kad guyed nde yag ni ngranod ko fare nam ni ngar toffangad riy ni bochan e de michan'rad ngak.

4

¹ Me ere chiney e ka be par e thin ni yog Got ngodad ni ka rogon ni fa'ani ga'ar rayag ni ngdarod ngad uned ngak ko toffan. Ere ngad ayuw gad nge dab ni pir'eg bigimed nde yag rok ni nge yan ngak, nge un ko re toffan nem. ² Ya kad rung'aged fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got, ni bod rogon ni rung'ag fapi cha'nem. Rrung'aged e thin rok Got ma de fel' rogorad ko re thin nem, ya fa'an rrung'aged ma da i michan'rad ngay. ³ Ere gadad e pi'in ke michan'dad ko thin rok e ngdarod ngak Got ngad uned ngak ko toffan. Ya ke yog ni ga'ar,

"Gu damumu w mu gu duwgiliy ni lungug:

Ri dab ra uned ngog ko toffan!"

I yog e re bugithin ney ni yugu aram rogon nike mu'nag e maruwel rok ni ka nap'an e sunumiy e fayleng. ⁴ Ba'aray e n'en ni murung'agen e bin medlip e rran ni bay u bayang u lan e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Re rran ni man e medlip ngay e toffan Got u urngin e maruwel rok." ⁵ Ere ku re bugithin ney e be weliy e babyor nib thothup ni be ga'ar: "Ri dab ra uned ngog ko toffan." ⁶ Fapi cha' ni yad e som'on nrung'aged e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got e da ranod ngak Got ngar uned ngak ko toffan ni bochan e de michan'rad ko thin rok Got. Machane bay yugu boch e girdi' nrayag ni ngranod ngak Got ngar uned ngak ko toffan. ⁷ Ke yan i m'ug riy ni aram rogon ni bochan e ki duwgiliy Got reb e rran ni ir e kanog e "Daba' " ngay. Ke yo'or e duw nga tomuren me yog e re bugithin ney ni yog u l'ugun David, ni bod rogon ni fa'ani kem'ay i yog rok u lan e babyor nib thothup nike ga'ar,

"Fa'an gimed ra rung'ag laman Got e daba',
ma dab mu gelniged lanin'med."

⁸ Ya fa'an mang e fek Joshua fapi girdi' ngar uned ngak Got ko toffan, ma dabki weliy Got nga tomuren murung'agen yugu reb e rran. ⁹ Machane rogon e chiney e kabay e toffan ni nge tay girdi'en Got ni bod e toffan ni tay Got ko re rran ni man e medlip ngay. ¹⁰ Ya en nra yan nge un ngak Got ko toffan e ra toffan ko maruwel rok, ni bod rogon Got ni toffan ko maruwel rok. ¹¹ Ere ngad athamgiliyed ngad uned ngak Got ko toffan. Thingari dariy bagadad ni nge dabi fol ni bod ni rin' fa piinem, nde yag nra uned ngak Got ko toffan.

¹² Ya thin rok Got e ba fos ma bay gelngin nma maruwel. Ya kab m'uth ngabangi saydon ni ruw raba' ma bm'uth. Ya ma yan nge yan i taw nga fithik' i lanin'dad ko n'en ni gadad be leamnag, nge fithik' e ul ul nge yil, ma ma pufthinnage n'en ni yima yim' ni bochan nge tin ni yima leamnag. ¹³ Dariy ban'en nrayag ni ngan mithag rok Got. Ya urngin ban'en ni kem'ay i sunumeg rok e be par u p'eowchen ndariy e upong u daken; mi ir e ri gadad ra weliy e pin'en ni ud rin'ed ngak.

Jesus ni ir fare Prist ni Th'abi Ga'

¹⁴ Ere ngad chichiyyed pa'dad ko michan' rodad ni ir e gadad be weliy murung'agen. Ya bay e prist rodad ni fare Prist ni Th'abi Ga' nike yan ngak Got — ni ir Jesus, ni Fak Got. ¹⁵ Re prist rodad nem ni fare Prist ni Th'abi Ga' e gathi reb e prist ni dabi kireban' ngodad nga fadad me'waer. Ya re prist rodad nem ni fare Prist ni Th'abi Ga' e yib ngak urngin kanawo'en e pin'en nma waliy e girdi' nge denen ni bod gadad, machane de denen. ¹⁶ Ere nge dab kud tamdaggad ngad bad nga tagil' Got, ko gin ni bay e ayuw riy. Ya ireram e gin ni yira runguydad riy min ayuwegdad ko ngiyal' ndabisiy ni ngar ni ayuwegdad.

5

¹ Urngin e Prist ni Th'abi Ga' e ra bagayad ma ni mel'eg u fithik' e girdi' ngan duwgiliy ni ir e ngi i pigpig ngak Got, ni aram e ir e kemang owcherad ngak. Me tay nga daken e altar e tin ni ngan pi' ngak Got, nge gamanman ni kan li' ni aram e maligach ngak Got ni bochan e denen. ² Ma rayag rok ni nge saf'og ngak e pi'in ndar nanged e tin nib mat'aw ma yad be oloboch, ni bochan e ir rok ma bme'waer. ³ Me ere bochan e ir rok ma bme'waer, ma aram fan nthingari tay nga daken e altar e gamanman ni maligach ni gathi kemus ni fan ko denen rok e girdi' ni yo'or, machane ku errogon ir ko tirok' e denen. ⁴ Dariy be' ni ir e ma duwgiliy ir ni nge mang reb e Prist ni Th'abi Ga'. Kemus ni Got e ma pining be' min duwgiliy fa'anem ni nge mang Prist ni Th'abi Ga' — ni bod rogon ni pining Got Aron.

⁵ Ere ku ireray rogon ni Kristus e gathi ir rok e duwgiliy ni ir e nge mang ba Prist ni Th'abi Ga'. Ya Got e yog ngak ni ga'ar, "I gur e Fakag gur;

ma daba' e kug mang Chitamam."

⁶ Miki yog u bayang u lan e babyor nib thothup ni ga'ar, "Bay mpar ni gur reb e prist ndariy n'umngin nap'an, ni bod rogon Melkizedek."*

⁷ Nap'an ni immoy Jesus u roy u fayleng me meybil ni wenig ngak Got ni ba ga' laman u fithik' e lu', ya ir e rayag rok ni nge tay Jesus ni dabi yim'. Ma bochan e ba sobut' laniyan' ma rib m'agan' ngay ni ngi i fol rok Got, ma aram fan ni fulweg Got taban e meybil rok. ⁸ Yugu aram rogon ni ir Fak Got, machane u daken e gafgow ni i tay e fil rogon riy ni ngi i fol rok Got. ⁹ Ma fa'ani yan i par ni kari fel' rogon ni bochan e gafgow ni tay, me par ni ir e be thapeg e girdi' ngak Got ngar pired rok ndariy n'umngin nap'an, ni urngin e pi'in yad be fol rok, ¹⁰ me yog Got ni nge par ni ir e Prist ni Th'abi Ga', ni bod rogon Melkizedek.

Yibe ning chiylen ni nge dab ni thay

¹¹ Bo'or ban'en ni bay ni ngad weliyed u murung'agen e re bugithin ney, machane rib mo'maw' ni ngan weliy murung'agen ngomed, ni fan e ba sowath ni ngam nanged fan ban'en. ¹² Ke n'uw nap'an ni kam rung'aged e thin rok Got nrayag ni ngam manged boch e tamchib — machane dabisiy ni ngki machibnag be' ngomed e tin som'on e thin ni yima fil ko thin ni yib rok Got. Susun e ngam ked e ggan nib el, machane dabisiy ni milik e ngam unumed. ¹³ Cha' ndabisiy ni nge unum e milik e be' ni kab bitir, ndawori nang e tin nib mat'aw nge tin nib tagan ban'en. ¹⁴ Ma ggan nib el e pi'ilal e ngar ked, ya kar filed rogon ni ngar nanged e tin ni bfel' ko tin nib kireb.

6

¹ Ngad paged nga tomur urngin e tin ni ka'ad weliyed ni murung'agen Kristus ngad tiyan'dad ko tin ni kabay riy ni ngan fil ngad mu'niged, me siy kud sulod bayay ko tin ni ka'ad filed, ni aram e murung'agen ni ngan pi' keruuy ko tin ndariyfan e ngongol nge mang Got e mich u wun'uy; ² nge murung'agen e tawfe* nge pa'ey ni yima tay nga daken be' ngan yibilay; nge pi'in ni karm'ad ni bay ni fasegrad ko yam' nge gechig ndariy n'umngin nap'an. ³ Ere ngad mon'oggad ko tin ni ngad filed ban'en! Ni aram e ba'aray e tin ni ngad rin'ed, ni fa'anra bm'agan' Got ngay.

* 5:6 prist ni bod rogon Melkizedek; ara bod rogon Melkizedek.
ara pi madnom ni ngan be'ech riy.

* 6:2 tawfe;

⁴ Pi'in ni kar mulgad e ra di'in mu kun sulwegrad ngar pi'ed keru'rad ko denen bayay? Ya bay ba ngiyal' ni ur pired u fithik' e tamilang rok Got; kar limlimiyed e tow'ath ni yib u tharmiy ma ku errogon yad ni yag fare Kan Nthothup ngorad; ⁵ kar pir'eged ni bfel' e thin rok Got, ma kar thamiyed gelngin e bin ni bay yib e tamilang. ⁶ Nge mu' miyad thay! Ri dabkiyag ni ngan fulwegrad ngar kolgad ngan'rad bayay miyad pi' keru'rad ko denen, ni fan e kar sulod kar richibiyed e en ni Fak Got ko kuruth bayay kar tamra'niged nga fithik' e girdi'.

⁷ But' ni be wanum e n'uw nga fithik' ni yugu be aw nga daken nge ga' e woldug ni bay riy ni ir e ba ga' fan ngak e pi'in yad be muruwliy, e ireram e but' nike fal'eg Got wa'athan. ⁸ Machane fa'anra tugul e rachangal u daken nge pan ma dabi yib fan, ma rayag ni nge kirebnag Got wa'athan, me urfiy ko nifiy.

⁹ Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, yugu aray rogon e thin ni gamad be yog, machane bmuduwgilan'mad ngomed. Ma gamad manang nike tow'ath nagmed Got ko tin ni bfel' ban'en ni fan ko thap romed ngak Got. ¹⁰ Yi Got e gathi ba laniyan'. Gathi bayi pag talin e maruwel ni kam ngongliyed, ara rogon nib t'uf romed ni kam daged ni bochan e ayuw ni kam pi'ed ma kigimed be pi' ngak e pi'in ni gimed ni girdi'en Kristus. ¹¹ N'en ni kug m'ad ni bochan e mang e yigi bigimed me par ni be athamgil nge yan i taw ko tomur, nge yag ni yib i m'ug nib riyul' e pin'en ni ir e be l'agan'med ngay. ¹² Dabumad ni ngam malmalgad, machane ngam pired ni gimed bod e pi'in nib mich Kristus u wun'rad ma ba gum'an'rad, ma aram fan nike yag ngorad e tin ni yog Got nra pi'.

Tin ni yog Got nra pi' ma de thil

¹³ Fa'ani yog Got ngak Abraham e tin ni bayi pi' ngak, me micheg ngak Abraham nra rin' e tin keyog ni nge rin'. Ma dariy be' ni kabay ngabang nib tolang ngak, me mang fithingan e ir e mow nge micheg ngay ko ngiyal' ni yog e tin nra rin'. ¹⁴ I ga'ar, "Nggog ngom ni bay gu fal'eg wa'atham nge yib e girdi' ni owchem ni pire' ni pire'." ¹⁵ Me par Abraham nib gumaen', ma aram fan ni yib ngak e tin ni yog Got ngak ni bayi pi' ngak. ¹⁶ Fa'anra micheg be' ban'en me mow nga fithingan be' nib tolang rok ma aram e fare mow e ke micheg, ke duwgiliy ni aram rogon. ¹⁷ Ba'adag Got ni nge tamilangnag e pi'in ni nge yag ngorad e tin keyog nra pi' ngorad ni dabi thiliyeg e tin ke turguy; ma aram fan ni mow nibe micheg nga fithingan e tin keyog ni ra rin'. ¹⁸ Ere gali n'ey e dabi yag ni nge thil ma dabi yag ni nge lifith Got l'ugun riy. Ere gadad e pi'in ni kad thapgad ngak Got e ka ni pi' e athamgil nga lanin'dad ni ngad chichi'iyed pa'dad ko fare pagan' ni ka ni pi' ngodad.

¹⁹ Re pagan' nem e kemang angkar rok lanin'dad, ya be par nib muduwgil, ma ke yan ke kuruf fa gi kateng ko Tempel nu tharmiy ke yan i par ngalan fare senggil ni ir e th'abi thothup ko Tempel. ²⁰ I Jesus e ke yan ngalan e re senggil nem nike m'on rodad, me ir e owchedad ngaram. Ke mang Prist ni Th'abi Ga' ndariy n'umngin nap'an, ni bod rogon Melkizedek.

7

Fare prist ni Melkizedek

¹ Cha'ney i Melkizedek e immoy ni ir e pilung nu Salem me ir e prist rok Got ni th'abi tolang. Nap'an ni be sul Abraham nike mu' ko mael ni ir e li' fapi pilung riy, me yib Melkizedek i guy me yibilay Melkizedek Abraham ngak Got ni nge fal'eg Got wa'athan. ² Urngin ban'en ni bay rok Abraham e ragag guruy me pi' ta'ab guruy riy ngak Melkizedek. (Bin som'on i fan fithingan Melkizedek e "Pilungen e Tin nib Mat'aw." Ma bochan e ir e pilung nu Salem, ma aram e ku reb i fan fithingan e "Pilungen e Gapas.") ³ Dariy babyoren e chitamngin ara chitiningin Melkizedek, ara reb e pi ga' rok; ma dariy babyoren e ngiyal' nni gargeleg ara ngiyal' ni yim' riy. Ya ir e bod fa'anem ni Fak Got: ni be par ni ir e prist ndariy n'umngin nap'an.

⁴ Ere kam guyed rogon nga feni ga'! I Abraham ni ir e chitamngin reb e nam e ragag guruy e pin'en ni yag ngak ko mael me pi' ta'ab guruy riy ngak. ⁵ Ma pi'in owchen Levi ni yad bogi prist e bay ko Motochiel ni ngar faked 10 pasent ko tin bay rok be', ni aram e girdi' nu Israel, ni yad be fek u pa' girdi'en e nam rorad, ni yugu aram rogon ni ku yad boch i owchen Abraham. ⁶ I Melkizedek e gathi owchen Levi, machane tin ni immoy ku Abraham e ragag guruy me fek Melkizedek ta'ab guruy riy me yibilay Abraham ngak Got, ni aram fa'anem ni yog Got ngak e tin ni bayi pi' ngak. ⁷ Rib muduwgil ni en ni yibilay be' e ba ga' ngak fa'anem nike yibilay. ⁸ Ma pi prist e i pi' e girdi' ngorad 10 pasent ko tin bay rorad, machane pi prist nem e bogi ni' ni yad ra yim'; machane i Melkizedek e ni pi' ngak 10 pasent ko tin bay, me ir be' ni bay i par nib fos, ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup. ⁹ Rayag ni nganog ni ngiyal' ni ba'aram ni pi' Abraham 10 pasent ko tin bay rok, ma aram e yan i aw ni ku errogon Levi nike pi' u pa' Abraham (ma pi'in owchen Levi e ur kunuyed u pa' e girdi' e re guruy nem). ¹⁰ Ya ngiyal'nem e dawor ni gargeleg Levi, machane yugu dawor ni gargeleg ma bay u fithik' i downgin e ga' rok i Abraham ko ngiyal' ni mada' Melkizedek nge Abraham.

¹¹ Ngiyal' ni ba'aram ni girdi' nni gargelegrad ni owchen Levi e yad e ur manged prist, ma eram e ngiyal' ni pi' Got fare Motochiyel ngak e girdi' nu Israel. Ere fa'an mang e yan i aw ni kari yal'uw make gamen feni fel' e maruwel ko pi prist ni owchen Levi, ma dakuriy rogon bmit e prist ni nge yib i m'ug, ni be' ni bod Melkizedek, ni gathi yib ni owchen Aron. ¹² Ya fa'ani thil e prist ma ku errogon e motochiyel ni thil. ¹³ Mi Somol rodad ni ir e murung'agen e pin'ey ni kan weliy, e yugu baraba' e ganong e yib riy; ni dariy be' ko ba' rok e ganong ni mang reb e prist ngi i pigpig u altar. ¹⁴ Rib tamilangan'uy riy nni gargeleg ni ir reb i girdi'en fare ganong rok Judah; mi Moses e de weliy murung'agen e re ganong ney ko fa ngiyal' ni weliy murung'agen e pi prist riy.

Yugu reb e prist, ni bod Melkizedek

¹⁵ Re bugithin ney e ke gel e tamilang riy, ni aram e ke yib i m'ug yugu reb e prist ni bod Melkizedek. ¹⁶ Ni gathi ni turguy nge mang reb e prist ni bod rogon yalen ko motochiyel ko girdi'; ye yib i mang prist u gelngin reb e yafos ni dabi mus bi'id. ¹⁷ Ya babyor nib thothup e be ga'ar, "Bay mmang reb e prist ndariy n'umngin nap'an, ni bod Melkizedek." ¹⁸ Ma bin kakrom e motochiyel e ni pag, ya ba waer ma dabiyaq ni nge ayuwegdad. ¹⁹ Ya Motochiyel rok Moses e dabiyaq ni nge fal'eg ban'en ngari fel'. Ma chiney e kan pi' ban'en ngodad ni kab gel e fel' riy ni ir e ke l'agan'dad ngay, ni ir e ra chugurnagdad ngak Got.

²⁰ Ma ku reb e ku bay faram fare mow, ni micheq Got nga fithingan; nda immoy e re bugithin nem ni micheq ko ngiyal' i n'en ni ba'aram nni duwgiliy boch e girdi' ni ngar manged prist. ²¹ Machane Jesus e mang ba prist u daken fare mow ni micheq Got ni bayi rin' me mow nga fithingan ko fa ngiyal'nem ni ga'ar Got ngak,

"I Somol e ke yog bbugithin ma ke micheq nga fithingan,
dabki piliyeg laniyan' riy:

'Bay mmang ba prist ndariy n'umngin nap'an.' "

²² Re nn'ey e be micheq ni biroq' Jesus e m'ag e ba ga'.

²³ Ma ku ba'aram ban'en nib thil riy; fa tinem e prist e yad bo'or, ma ur m'ad nde yag ni ngu'ur maruwelgad i yan.

²⁴ Machane Jesus e bay i par nib fos ndariy n'umngin nap'an, ma maruwel rok ko prist e daki af rok ngak be'. ²⁵ Ere chiney nge gubin ngiyal' e rayag rok ni nge thapeq ngak Got e pi'in yad ra yib ngak Got u daken, ni bochan e bay i par nib fos ni dariy n'umngin nap'an, ngi i wenignagrad ngak Got.

²⁶ Ere Jesus e ir fare Prist ni Th'abi Ga' ni ir e rayag ni nge ayuwegdad u urngin ban'en! Ya ir e ba thothup; ni dariy thibngin ma dariy e denen rok; ke fal Got ngabang ni gathi ir

reb e pi tadenen ma ke tay ni ir e th'abi tolang u tharmiy. ²⁷ I ir e gathi bod yugu boch e prist nib th'abi tolang; ya dariyfan ni nge pi' e maligach ni gubin e rran, ni bod rogon urngin e prist ni bin som'on e maligach ni yad ma pi' e fan ko denen rorad, ma bin migid e fan ko denen rok e girdi'. Ri ta'reb e maligach ni pi' Jesus, ni aram e kemus e maligach, ni fa'ani pi' ir ni maligach u daken e kuruth. ²⁸ Fare Motochiel rok Moses e i turguy e girdi' ni bogi girdi' ndar yal'uwgad ngar manged e pi prist nib th'abi tolang; machane thin ni yog Got ni micheg nga fithingan, ni yib nib tomur ko fare Motochiel rok Moses, e ir e turguy e en ni Fak Got, ni ir e kan ngongliy rogon ni bay i par nib yal'uw ndariy n'umngin nap'an.

8

Jesus ni ir e Prist ni Th'abi Ga' rodad

¹ N'en ni gadad be weliy murung'agen e ba'aray: bay fare Prist ni Th'abi Ga' rodad nike par nga but' u ba' ni mat'aw u tagil' Got ni Pilung ni Th'abi Tolang u tharmiy. ² Be ngongliy e maruwel ko Prist ni Th'abi Ga ko Gin Th'abi Thothup, ni aram e lan e bin riyul' e *tent* ni Somol e ngongliy rogon, ma gathi girdi' e ngongliy rogon.

³ Urngin e Prist ni Th'abi Ga' e kan turguyrad ni yad e ngu'ur pi'ed ngak Got e tin ni ngan pi' ngak Got nge gamanman ni maligach; ere en ni ir e Prist ni Th'abi Ga' rodad e ku errogon ir nthingari pi' ban'en. ⁴ Fa'an mang e bay u fayleng, ma dabi mang reb e prist, ya bay e pi prist ni yad be pi' e n'en ni yima pi' ngak Got ni bod rogon nike yog e Motochiel rok piyu Israel. ⁵ Ma maruwel ni yad ma tay nrogon e maruwel ko pi prist e kemus ni yad be folwok ma yad be yan u ya'an e n'en ni bay u tharmiy. Taareb rogon ko n'en ni rin' Moses. Fa ngiyal'nem ni be n'en ni nge toy fare *tent*, me yog Got ngak ni ga'ar, "Thingar mu guy rogon ngam ngongliy urngin ban'en riy ni bod rogon ni gu dag ngom u daken e burey." ⁶ Machane chiney e kan pi' e maruwel ko prist ngak Jesus ni ka ba ga' ko maruwel ni i tay e pi prist, ni bod rogon fare m'ag ni fal'eg rogon u thilin Got nge girdi' e kabfel' ko bin kakrom e m'ag, ni bochan e kan duwgiliy nga daken e pin'en ni kab gel e fel' riy ni yog Got ni bayi pi' ngak e girdi'.

⁷ Fa'an mang e yan i par e bin som'on e m'ag u thilin Got nge girdi' nde yan i tagan ban'en riy, ma dakuriy rogon ni ngkun ngongliy e bin migid e m'ag. ⁸ I Got e pir'eg e kireb nike ngongliy e girdi' rok me ga'ar:

"Be ga'ar Somol: Bay taw nga boch e rran

mu gu ngongliy rogon reb e m'ag nib be'ech u thilig nge girdi' nu Israel, nge ngak fare ganong rok Judah.

- ⁹ Gathi bayi bod rogon e bin ba'aram e m'ag ni gu ngongliy u thilig nge pi chitamangirad
ko fa rofen ni gu kol pa'rad nggu pow'iyrad nga wuru' e nam nu Egypt.
- Dar pired ni yad ba yul'yul' ko fare m'ag ni gu pi' ngorad,
ma aram e da kug tiyan'ug ngorad.
- ¹⁰ Be ga'ar Somol, Ba'aray e re m'ag ni bay gu ngongliy u thilig nge girdi' nu Israel
u tomuren e pi rran nem:
- Bay gu tay e pi motochiel rog nga fithik' i lanin'rad,
ma bay gu yoloy nga gum'ircha'rad.
- Bay gu mang Got rorad,
ma bay ra manged e girdi' rog.
- ¹¹ Dakuriy bagayad ni ngki machibnag be' ni girdi'en e nam rok,
ara be' ni ngki yog ngak be' ko nam rok ni nge ga'ar,
'Mu nang Somol.'
- Ya yad gubin ni bay ra nanged gag,
ni mus rok e en nth'abi sobut' nge yan i mada' ngak e en nth'abi tolang rorad.
- ¹² Ma bay gu runguyrad mugu n'ag fan e pi kireb ni kar ngongliyed,
ma bay gu n'ag u wun'ug e pi denen rorad."
- ¹³ Re bugithin ney nike yog Got ni murung'agen reb e m'ag nib be'ech, e ir e ke dag Got riy ni fa bin som'on e m'ag ni ngongliy e ke farem; ma ban'en nike kakrom ma ke kaday e dabki n'uw nap'an me chuw.

9

Tayfan u but' ngu tharmiy

¹ Bin som'on e m'ag e immoy e motochiel riy ni fan ko liyor nge bangi ban'en ni kan ngongliy ni tagil' e liyor. ² Ni toy ba tent, ma bin ngam'on e senggil nike lunguy fa Gin'en nib Thothup e ir e bay fare magal u lan, nge fare tebel ni bay e flowa u daken ni kan pi' ngak Got. ³ Mu wuru' e gin migid e mad ni kan pag u lang nga but' e bay reb e senggil riy nike lunguy fa Gin Th'abi Thothup. ⁴ Nu lan e bay e altar riy nib gol ni yima urfiy bogi ban'en ni bfel' bon u daken, ma ku erregon fare kahol ko m'ag ni bay riy, ni kan ing ko gol ni polo'. Ma re kahol nem e bay fare rume' u lan nib gol ni bay e manna u lan, nge fare ley i sog ku Aron ni fa'ani yib yuwan, nge fa gal yang i malang ni kan yoloy e fapi motochiel nga daken. ⁵ Mu daken e re kahol nem e bay fa gali liyos riy ni ya'an e kerubim ni bay pon ni pow riy ni bay Got u rom, kar upunguyew porow nga daken fa gin'en ni ir e yima n'ag fan

e denen riy. Machane gathi ireray e ngiyal' ni ngan weliy urngin ban'en ngari tamilang.

⁶ Fa'ani m'ay i duwgiliy e pin'ey, ma aram mi i yan e pi prist ngalan e bin ngam'on e senggil ko tent ni gubin e rran ngu'ur ngongliyed e maruwel ni kan pi' ngorad; ⁷ machane kemus ni Prist ni Th'abi Ga' e be yan ngalan e bin tomur e senggil ko tent, nma rin' ni aram rogon nra reb e duw ma ta'ab yay. Ma fek e racha' nge yan i pi' ngak Got ni fan ko denen rok nge fan ko denen nike ngongliy e girdi' ndar nanged ni yad be denen. ⁸ Fare Kan Nthothup e be dag ngodad nib tamilang u rogon e pin'ey ni kan yarmiy ke par, ni kanawo' ko gin Th'abi Thothup e dawor ni bing u n'umngin nap'an ni ka be par e bin ba'aram ni wuru' e tent. ⁹ Ren'em e be yip' fan e re ngiyal' i n'ey ni gadad bay riy, ni fan e ren'em e tin ngan pi' ngak Got nge gamanman ni yibe li' ngan pi' ni maligach ngak Got, e dabiyaq ni nge pingeg laniyan' e pi'in yad be tayfan ma yad be meybil ngak Got ngar pired ni kar ya'uwgad u mit Got. ¹⁰ Kemus ni fan ko ggan, nge garbod, nge gam'ingin e maluk nge maluknag ban'en nrogon ko ba' rorad e taliw. Pin'ey ni urngin e motochiel ni fan nga wuru' i dowey, ni kemus ni bay fan nge yan i mada' ko ngiyal' ni nge thiliyeg Got urngin e pin'ey nge be'ech.

¹¹ Machane Kristus e ke yib ni ir fare Prist ni Th'abi Ga' ko fa pin'en ni bfel' nike taw ngaray e chiney.* Fare tent ni ir e be pigpig u lan e ka ba ga' fan, ma ri kab gel feni fel'; gathi girdi' e ngongliy, ni aram e gathi bang ko re fayleng ney ni sunumiy Got. ¹² Fa'ani yan Kristus u lan fare tent nge yan i chuw ngalan fa Gin Th'abi Thothup nri ta'ab yay me mus, ma de fek racha'en e kaming nge racha'en pifak e garbaw i yan ni nge pi' ni maligach ngak Got; machane racha'en e fek i yan nge biyuliy e denen rodad ni aram e ka ni fanay e binem e bayul ndariy n'umngin nap'an. ¹³ Racha'en e kaming nge garbaw ni pumo'on nge awat rok pifak e garbaw ni kan urfiy e un wereg nga daken e pi'in yad ba alit u rogon e motochiel, min be'ech nagrads ni aram e kan chuweg e kireb rorad, ni kireb rorad u yalen e motochiel. ¹⁴ Ere fa'anra ireray rogon nib riyul' e re bugithin ney, me ere ka ba ga' e tin ni ngongliy racha'en Kristus! Ya fare Kan Nthothup ni bay i par ndariy n'umngin nap'an e ayuweg nge pi' ir ni maligach ni bfel' ngak Got. Racha'en e ir e ra be'ech nag lanin'dad ko ngongol ndariyfan, nge yag nda pigpiggad ngak fare Got ni be par nib fos.

¹⁵ Ireray fan ni Kristus e ir e ngongliy rogon e bin nib be'ech e m'ag, ni fan e pi'in ke piningrad Got e nge yag e fla'ab ndariy

* 9:11 ke taw ngaray e chiney; boch e babyor e bay riy ni be yib.

n'umngin nap'an ngorad nike yog Got nra pi' ngorad. Ren'em e rayag ni fan e yam' nike tay e ir e ke biyuliy e girdi' ko pi kireb ni kar ngongliyed ko ngiyal' ni ba'aram ni yad be par u tan e bin som'on e m'ag.

¹⁶ Fa'anra yim' be' ma bay babyoren e thum' nike tay ni ke thum' nag urngin ban'en rok ni nge pi' ko girdi' ko ngiyal' nra yim' riy, ma dabisiy ni ngan guy rogon ngan micheg ni facha' ni ngongliy e gi babyor nem e ke yim'. ¹⁷ Ya babyor nike tay be' e thin ngay ni nga fini yim' min pithig e be par ndariy rogon ko ngiyal' ni kabfos e en ni ngongliy; fin ra yim' ma fini aram e rayag ni maruwel fa gi babyor. ¹⁸ Aram fan ni mus ko fa bin som'on e m'ag ni ngongliy Got u thilin e girdi' nge ir e kemus ni racha' e un maruwel ngay mi i par ni bfel'. ¹⁹ Som'on e weliy Moses ngak fapi girdi' urngin fapi motochiyel ni bay u lan fare Motochiyel ni polo'. Me ere fek racha'en pifak e garbaw nge athkuy ko ran me lthag pa'ngin e hyssop ngay ni kan tay bunu'en e saf nga taban ni kan k'ad ko row, me atngiy nga daken babyoren e Motochiyel nge girdi' ni gubin. ²⁰ Me yog ni ga'ar, "Ireray fare racha' ni ir e pow ko fare m'ag nike ngongliy Got ma ke ta'chiylen ngomed ni ngam folgad riy." ²¹ Ere ku aram rogon ni ki atngiy Moses e racha' nga daken fare tent ko m'ag rok Got nge nga daken urngin ban'en ni yima maruwel ngay ko meybil nge pigpig ngak Got. ²² Rriyul', nrogon ko fare Motochiyel e oren ban'en e yibe be'echmag ko racha'; ma denen e be n'ag Got fan rok e girdi' ni kemus ni fa'anra ni pu'og e racha'.

Maligach rok Kristus e chuweg e denen

²³ Pin'ey, ni ya'an e pin'en ni bay u tharmiy, e thingar ni be'echmag ni aray rogon. Machane tin nu tharmiy ban'en e nge be'echmag e maligach ni kabfel'. ²⁴ Ya Kristus e gathi yan ngalan e Gin nib Thothup ni girdi' e ngongliy, ni ya'an e bin ba'aram ni ir e ba riyul'. I ir e yan ngalan e tharmiy, ni ireram e gin ke yan ngay nike yan nga p'eowchen Got ni fan ngodad. ²⁵ Prist ni Th'abi Ga' nu Israel e gubin e duw nma yan ngalan e Gin Th'abi Thothup nike fek racha'en e gamanman i yan. Machane i Kristus e de yan ngalan ni nge pi' ir ni maligach ni bo'or yay; ²⁶ ya fa'an mang e aram rogon me ere bo'or yay ni nge gafgow ni ka nap'an e ngiyal' ni sunumiy Got e fayleng riy. Machane ke yib i m'ug ta'ab yay ma aram e kemus, nike yib i m'ug ni be chugur ko tungun, ni fan e nge chuweg e denen u daken e maligach ni pi' ni aram ir. ²⁷ Ra be' ma thingari yim' ni ta'ab yay, ma nga tomuren e nge pufthinnag Got fa'anem. ²⁸ Ere aram rogon ni Kristus e ku ni pi' ni maligach nri ta'ab yay ni nge chuweg e denen rok bo'or e girdi'. Ma bayi yib i m'ug ko yay ni nge man e l'agruw yay

ngay, ni gathi fan ko denen, machane bochan e nge thapeg ngak Got e pi'in yad be sonnag.

10

Fare Motochiyel rok piyu Israel

¹ Israel e gathi ri ya'an ni polo' e tin nri ir ban'en, kemus ni ya'an e pin'en ni bfel' ni bay fini yib ni kab samathmath. Taab mit e maligach ni yibe pi' riy u reb e duw nge reb. Ere re Motochiyel nem e uw rogon me yal'uweg e girdi' ni yad be yib ngak Got u daken e pi maligach nem ni yibe pi'? ² Fa'an mang e girdi' ni yad be tayfan Got ma yad be meybil ngak e kar ni be'ech nagrads ko denen rorad, ma dabki i magawon e denen rorad nga lanin'rad, ma ke tal urngin e maligach. ³ Machane fan e pi maligach nem e nge puguran ko girdi' e denen rorad u reb e duw ngu reb. ⁴ Ya racha'en e garbaw ni pumo'on nge kaming e ri dabiya ni nge fek e denen nge chuweg.

⁵ Ireray fan ni fa'ani chugur ni nge yib Kristus ngaray nga fayleng me ga'ar ngak Got:

“Dabum e maligach nge gamanman ni yibe pi' ngom,
machane kam ngongliy rogon ba dowef ni fenag.

⁶ Ya de fel' u wun'um e gamanman ni yibe pi' ngom u daken
e altar ni kan urfiy ni ka reb,
ara pi maligach ni ir e nge fek e denen nge chuweg.

⁷ Ma aram me lungug, ‘Got, gub aray
ni nggu rin’ e tin ni gab adag ni nggu rin’ —
ni bod rogon murung’ageg ni kan yoloy u lan e babyor ko
Motochiyel.’ ”

⁸ Som'on e yog ni ga'ar: “Ya gathi gab adag ara bfel' u wun'um e pi maligach nge pi gamanman ni yibe pi' ngom, ara pi gamanman ni yibe pi' ngom ni kan urfiy u daken e altar nge fapi maligach ni nge fek e denen nge chuweg.” I yog e ren'ey ni yugu aram rogon ni urngin e pi maligach ney ma yibe pi' nrogon ni be yog e Motochiyel. ⁹ Ma aram me ga'ar, “Got, gub aray ni nggu rin’ e tin ni gab adag ni nggu rin’.” Ma aram me n'ag Got urngin fapi maligach ni kakrom me tay Kristus ni maligach nga luwrad. ¹⁰ Bochan e rin' Kristus e tin ni ba'adag Got ni nge rin', ma aram fan ni gadad gubin ni kan chuweg e denen rodad kad be'echgad ni bochan fare maligach ni pi' ni aram downgin, nri ta'ab yay ma aram e kemus.

¹¹ Ra reb e prist rok piyu Israel mma sak'iy ngalang ngi i ngongliy e maruwel rok ni gubin e rran, ni ta'ab mit i maligach e be pi' ni pire' yay. Machane pi maligach nem e ri dabiya ni nge chuweg e denen. ¹² Machane Kristus e ri ta'reb e maligach ni pi' ni fan ko denen, nib maligach ni bay i par ni bfel' ndariy n'umngin nap'an, nge mu' me yan i par nga but' u

ba' ni mat'aw rok Got. ¹³ Ireram e gin ni bay i son riy e chiney nge yan i mada' ko ngiyal' ni bayi tay Got e pi to'ogor rok nga tan e rifrif u ay ni nge mang tagil' e magif ko rifrif u ay. ¹⁴ Ere ta'reb e maligach nike pi' ma ke yal'uweg ndariy n'umngin nap'an e pi'in kan chuweg e denen rorad kar be'echgad.

¹⁵ Ya ku errogon fare Kan Nthothup ni be micheg ngan'dad. Ya som'on e ga'ar:

¹⁶ "Be ga'ar Somol: Ireray fare m'ag ni bay gu ngongliy ngorad u tomuren e pi rran nem:

Bay gu tay e pi motochiel rog ngalan gum'ircha'rad,
ma bay gu yoloy nga lanin'rad."

¹⁷ Me ga'ar, "Ma dab kug leamnag e denen rorad nge kireb ni ur ngongliyed." ¹⁸ Ere nap'an ni bay nn'ag fan e pin'ey, ma aram e dakuriy fan reb e maligach ni ngan pi' ni nge fek e denen nge chuweg.

Ngad chuchugurgad ngak Got

¹⁹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, kari puf e kanawo' ngodad ni ngdarod ngalan fa Gin Th'abi Thothup u daken racha'en Jesus ni map' u kuruth. ²⁰ Ke bing ngodad reb e kanawo' nib be'ech ngak Got, ni reb e kanawo' nib fos nike yan i kuruf fa gi mad ni kateng ni bay u Tempel ni aram downgin.

²¹ Ere bay e prist rodad nib tolang ni ir e be gagiyeagnag e naun rok Got. ²² Ere ngad chuchugurgad ngak Got ni gadad ba yul'yul' u lanin'dad ngak ma mmich u wun'dad nder maruwaran'dad rok, nge lanin'dad ni kan be'echnag ndakir yog ngodad ban'en nib kireb ni kad rin'ed, nge dowef ni kan maluknag ko ran nib machalbog. ²³ Ere ngad chichiyyed pa'dad ko ren'en ni ir e ke l'agan'dad ngay ni ir e gadad be weliy murung'agen, ya ba pagan'dad ngak Got nra rin' e tin keyog. ²⁴ Ere nge bagadad ma ngi i leamnag bagadad, ma nge bagadad ma ngi i ayuweg bagadad ma be dag ngak nib t'uf rok ma be rin' e tin ni bfel' ngak. ²⁵ Ma ngad guyed rogon ndab da paged e mu'ulung rodad, ni bod rogon ni be rin' boch e girdi'. Ma nge bagadad me pi' e athamgil nga laniyan' bagadad, ngari gel ni fan e gimed be guy ni Chirofen ni bay yib Somol riy e be chugur.

²⁶ Ya dakuriy reb e maligach nra chuweg e denen ni fa'anra da leam nged ni ngu'ud denengad i yan u tomuren ni kan weliy ngodad e tin riyul' kadnanged. ²⁷ Ra errogon me ere n'en ke magey ni ngan rin' e ngan tamdag ko n'en ni bayi m'ug: ni aram e pufthin nge nifiy nib gel ni bayi kirebnag e pi'in yad be togopluw ngak Got! ²⁸ En nder ma fol ko Motochiel rok Moses e yima li' ngem', ndanir ma runguy ko ngiyal' nike m'ug nib kireb e rok ko mich nike dag l'agruw e girdi' ara dalip. ²⁹ Ere ra yan i di'in e en ni be darifannag e en

ni Fak Got ni be dag ko ngongol rok ndariyfan u wan' e racha' ko m'ag rok Got ni ir e machalbognag fa'anem, ni en ni ir e ke tagannag laniyan' fare Kan Nthothup nma ayuwegdad? Mu tafinay niged feni gel e gechig ni bay tapgin ni ngan pi' ngak! ³⁰ Ya gadad manang fa'anem ni ga'ar, "Bay gu fulweg taban e kireb, bay gu sulweg puluwon"; me ir e ki ga'ar, "I Somol e bayi pufthinnag e girdi' rok." ³¹ Rib gel e gafgow nra tay e pi'in nra gechig nagradd Got, ni Got ni be par nib fos!

³² Ki gimed manang rogomed ko tin ba'aram e rran nike yan nga tomur. Lan e pi rran nem u tomuren nike gal ram'en e tamilang rok Got nga dakenmed, e bo'or ban'en ni mu gafgowgad riy, machane gafgow ni i yib ngomed e de gel ngomed. ³³ Bay yu ngiyal' ni unog e thin nib kireb ngomed u fithik' e girdi' ma yibe ngongliy e ngongol nib kireb ngomed, ma bay yu ngiyal' ni bayi n'en ma kam fal'eged rogomed ni ngam uned ngak e pi'in yibe yodoro' nagradd ko gafgow. ³⁴ Mu uned ko gafgow ni i tay e pi'in ka nin'rad nga kalbus, ma fa'an nni fek urngin e chugum romed u fithik' e yargel mi gimed k'adan'med ko chugum romed ni kan fek, ma gimed ba felfelan' ngay, ya gimed manang ni kabay ban'en romed ni kabfel' ngay, ni bayi par ni dabi m'ay bi'id. ³⁵ Ere dabi mulan'med ngu'um pired nib pagan'med, ya bay wenegan ni ba ga' nra yib ngomed. ³⁶ Ya thingari gum'an'med, ni fan e nge yag ni mu ngongliyed e tin nib m'agan' Got ngay me yag ngomed e tin keyog nra pi' ngomed. ³⁷ Ni bod rogon ni keyog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Dabki n'uw nap'an

ma en ni nge yib e bay yib,

ni dabi sowath.

³⁸ Machane pi'in yad bmat'aw, ni girdi'eg, e bay ra pired nib

mich Got u wun'rad miyad fos;

machane fa'anra sul bagayad nga wuryal,

ma dabki felan'ug ngak."

³⁹ Gathi gadad e pi'in ni kar pi'ed keru'rad ngak Got kar maloggad; ya gadad e ke michan'dad ngak Kristus kad thapgad ngak Got.

11

Michan'

¹ Ra nge michan'dad ma aram e ke pagan'dad ko pin'en ni ir e ke l'agan'dad ngay, ma ke michan'dad ko pin'en ndarid guyed nga owchedad. ² Girdi' ni kakrom e ra fel'gad u wan' Got ni bochan e michan'rad ngak Got.

³ Michan' rodad ngak Got e kad nanged riy ni lanelang nge urngin ban'en ni bay riy nib mu'un e fayleng ngay e thin rok

Got e sunumiy, ere n'en nrayag ni ngan guy nga owchey e ni ngongliy ko n'en ndabiyag ni ngan guy nga owchey.

⁴ Michan' rok Abel ngak Got e ir e pow'iy Abel nge pi' ngak Got e maligach ni kabfel' ko maligach ni pi' Kain. Michan' rok Abel ngak Got e ir e fal'eg Abel u wan' Got me matha'eg Got ngak Abel nike mang be' nib mat'aw, ya bm'agan' Got ko maligach ni i pi' ngak Got. Yugu aram rogon nike yim' Abel, machane michan' rok ngak Got e ka be non.

⁵ Michan' rok Enok ngak Got e ir e tay Enok nde yim'. Ma aram min fek ngalang ngak Got, ndakuriy be' ni ki pir'eg, ni fan e Got e ke fek ngalang. Be yog e babyor nib thothup nu m'on riy ndawor ni fek ngalang ma bfel' Enok u wan' Got. ⁶ Dariy be' nra fel' u wan' Got ni fa'anra de mich Got u wan'. Ya en nra yib ngak Got e thingari mich u wan' ni bay Got mra tow'athnag e pi'in yad be gay Got.

⁷ Michan' rok Noah ngak Got e ir e ayuweg Noah nge motoyil ko tin ni yog Got ngak ni murung'agen e pin'en ni bayi taw, ni bogi ban'en ndabiyag ni nge guy Noah e ngiyal'nem. Me fol ko tin keyog Got ngak ni nge rin', me toy fare barkow ni ark fithingan, ni re ark nem e ir e faseg Noah nge girdi' nu tabinaw rok. Ireray kanawo'en me gagiyelnag nib kireb e rok e girdi' nu fayleng, me yag ngak Noah mat'awuy nma pi' Got ngak e girdi' u daken e michan' rorad ngak.

⁸ Michan' rok Abraham ngak Got e ir e pow'iy Abraham nge fol ko thin ni yog Got ngak fa ngiyal'nem, nge yan ni be lek ba nam ni keyog Got ni bayi pi' ngak. I pag e nam rok nge yan nde nang e gin'en ni be sor ngay. ⁹ Mu daken e michan' rok ngak Got e ir e yag riy ni nge yan i par ko fare nam ni yog Got ni bayi pi' ngak, ni gowa be par u lan ba nam ni gathi nam rok. I par u lan e tent ni yad Isak nge Jakob, ni ki yag ngorow e tin ni yog Got ngak nra pi' ngak. ¹⁰ Ya Abraham e i sonnag fare binaw ni Got e ke gonopiy ya'an ke toy, ni fare binaw ni bay e def riy u but' ni dabi chuw bi'id.

¹¹ Michan' rok Abraham ngak Got e ir e ayuweg nge yag ni mang reb e matam ni yugu aram rogon nike pilibthir, ma ku errogon Sarah ndabkiyag ni nge diyen. I pagan' Abraham ngak Got nra rin' Got e tin keyog ni bay rin' ngak Abraham. ¹² Yugu aram rogon ndabkiyag ni nge fakay e bitir ni fan e ke pilibthir, machane ireray e re mo'on ni yib owchey ni pire' ni bod rogon feni yo'or e t'uf u lanelang, ni bod feni yo'or e yan' ni da nnang urngin.

¹³ Ma urngin e pi girdi' ney nra m'ad nib mich Got u wun'rad; nde yag ngorad ko biney e tamilang e pin'en ni yog Got ni bayi pi' ngorad, machane ra changargad ngam'on nib orel miyad guy e tin keyog Got ni bayi pi' ngorad miyad

felfelan' ngay, mu ur daged ko ngongol rorad ni yad e girdi' nu bang ma yad e milekag ni yad be par u roy u fayleng. ¹⁴ Pi arorad ni i yog e pi thin ney e ur daged nib tamilang ni yad be nameg reb e nam i yan ni ir e nge mang nam rorad. ¹⁵ Ma daki sul e leam rorad ko fare nam ni kar chuwigad riy; ya fa'an mang e yodorom, mrayag ni ngar sulod. ¹⁶ Machane reb e nam ni kabfel' e ir e yad be nameg, ni aram e fare nam ni tharmiy. Ma aram e de tamra' Got ni ngrogned ni ir e Got rorad, ni fan e ke ngongliy rogon bbinaw ni taferad.

¹⁷ Michan' rok Abraham ngak Got e ir e pow'iy Abraham nge pi' Isak ni maligach ngak Got ko fa ngiyal'nem ni fa'ani sikengnag Got gelngin e michan' rok Abraham ngak. Ya Abraham e ir e cha' ni yog Got ngak ni bayi pi' bbitir ngak, machane i duwgiliy u wan' ni nge pi' fak ni kari maagirag rok ngak Got ni nge mang maligach. ¹⁸ Ya ke mu' i yog rok Got ngak ni ga'ar, "U daken Isak ni fakam e bayi yib owchem riy ni pire'." ¹⁹ Me pagan' Abraham ngay nrayag rok Got ni nge faseg Isak ko yam', ere yan i aw ni susun e fos Isak ko yam' nge sul ngak Abraham.

²⁰ Michan' rok Isak ngak Got e pow'iy Isak nge yibilay Jakob nge Esau ni nge fel' wa'athrow.

²¹ Michan' rok Jakob ngak Got e ir e pow'iy Jakob nge yibilay fa gali pumo'on ni fak Josef u m'on ni be n'en ni nge yim'; ni duwgil nga p'ebugul e sog rok nge yibil ngak Got.

²² Ma michan' rok Josef ngak Got e pow'iy Josef ni fa'ani be n'en ni nge yim' me weliy murung'agen e girdi' nu Israel ni bay ranod ngar chuwigad ko nam nu Egypt, me yog e n'en ni ngan rin' ko dowef rok.

²³ Michan' rok e gallibthir rok Moses ngak Got e ir e pow'iyrow ngar mithegew Moses ndalip e pul ko ngiyal' nni gargeleg riy. Ya ra guyew ni ir bochi tir ni ba flont, ma dar tamdaggow ni nge dab ra folgow ko tin keyog e pilung.

²⁴ Michan' rok Moses ngak Got e pingeg laniyan' Moses ko ngiyal' nike ilal nge dabuy ni nganog ni ir e fak be' ni bpin ni fak Farao. ²⁵ Ya ka ba'adag ni nge un ngak girdi'en Got ko gafgow ko bin ni nge felfelan' nib ngoch nap'an ni be ngongliy e denen. ²⁶ Ya leamnag ni gafgow ni ngan tay ko moning ni fan ngak fare Messiah e ka ba ga' fan nga urngin e machaf nu Egypt; ni fan e i par nike yip' owchen ko tin ni kabay ngam'on ni bayi pi' Got ni puluwoy.

²⁷ Michan' rok Moses ngak Got e ir e pow'iy Moses nge yan nge chuwa u Egypt nde tamdag ngak e pilung nu Egypt nike damumuwa; ma de sul nga Egypt, ni bochan e gowa ke guy fare Got ndab ni guy nga owchey. ²⁸ Ma michan' rok ngak Got e pow'iy nge sunumiy fare madnom ni Paluk'af nge yog ni ngan

wereg e racha' nga daken e mab, ni fan e fare Engel ni nge thang e pogofan e nge dabi li' e bitir ni pumo'on ni tin th'abi ilal u fithik' pifak piyu Israel.

²⁹ Ma michan' rok piyu Israel ngak Got e ir e ayuweg piyu Israel ngar th'abed fa gi day ni kanog e *Red Sea* ngay ni gowa yad be yan u daken e binaw; ma fa'an ni lekrad yu Egypt, me yib e day nga dakenrad.

³⁰ Michan' rok e girdi' nu Israel ngak Got e muruwliy fare yoror nu Jeriko nge muchubu' nga but' u tomuren nike liyeg yu Israel ni nga medlip e rran. ³¹ Rahab nma pi' ir nchuway', e michan' rok ngak Got e tay Rahab nde un ngak e pi'in nli'rad ngarm'ad, ni pi'in nda ur folgad rok Got, ni fan e fek fa gali damit nga tafen nge ayuwegrow.

³² Ere nggu ul ul ngay fa? Dakuriy e tayim rog ni nggu weliy murung'agen Gideon, nge Barak, nge Samson, nge Jefta, nge David, nge Samuel, nge pi profet. ³³ Michan' rorad ngak Got e ir e ra maelgad riy ngak e pi nam ngar gelgad. Rrin'ed e tin nib mat'aw me yog ngorad e tin keyog Got nra pi' ngorad. Ra ninged l'ugun e layon, ³⁴ miyad thang e nifiy nib gel, ma de yag ni ngan li'rad ko saydon. Yad mme'waer machane yib gelngirad ngar gelgad; ma yad ba gel ko mael, ma aram miyad li' e salthaw rok e pi nam. ³⁵ Ma michan' rok e pi'in ni ppin ngak Got e aram fan me faseg Got e yam' rorad.

Ma boch e girdi' e ra siyegned ni ngan pagrad, min gafgow nagrad ngarm'ad ni fan e ngan fasegrad ko yam' nga reb e tamilang ni kabfel'. ³⁶ Ma boch i yad e un moningnag ma yibe toy, ma boch i yad e ni m'ag nga nin' nga kalbus. ³⁷ Ma un malang nagrad ngarm'ad, ma un goloyochiy boch i yad nge ruw ley, ma boch i yad e un li' ko saydon. Ma uranod i yan ni keru' e saf nge kaming e kron'ed ni mad, ni kar gafgowgad, ma yibe gafgow nagrad, ma ba kireb e ngongol ni yibe rin' ngorad. ³⁸ Ya dab ra m'aggad e girdi' nu roy u fayleng! Ma uranod u daken e ted i yan nge yungi n'en ni go'o burey, ma yad be par u lan e yiy nge low u tan e but'.

³⁹ Urngin e pin'ey e dag ngak e girdi' gelngin e michan' rok e pi cha'nem ngak Got! Machane de yag ngorad e ngiyal'nem e tin ni yog Got nra pi' ngorad, ⁴⁰ ya bay e tin ni kabfel' ban'en ni kem'ay i leamnag rok Got ni fan ngodad, ni ngad cheaggad ngorad nge fel' rogodad riy.

12

Got ni Chitamangidad

¹ Gadad e ba sug e pi girdi' nem u to'obdad ni yad be guydad, ni ur daged ko ngongol rorad nrib michan'rad ngak Got. Ere ngad paged urngin ban'en ni be magawon ngodad, nge denen

nike m'agdad nike chichiyy pa' rodad, ngad athamgiliyed e gin ni kabay ni ngad milgad riy ngad tawgad ko gin ni gadad be nameg. ²Ma gad par ni kad l'eged owchedad ngak Jesus, yi ir e be toer e michan' rodad ngak ko tabolngin nge yan i mada' ko tungun. Ya de pag ir ni bochan fare kuruth! Machane bochan e felfelan' ni be sonnag ma daki tafinaynag e tamra' nra tay ko yam' ni nge tay u daken e kuruth, me ere chiney e ke par nga but' u ba' ni mat'aw rok Got u tagil' Got.

³Mu tafinay niked gelngin e gafgow ni tay, nge rogon ni k'adan', nge gelngin e fanenikan ni tay e pi'in ntadenen ngak! Ere dabi mulan'med ngam paged gimed. ⁴Ya athamgil ni gimed be tay nib togopluw ko denen e dawori taw ko gin ni ngan li'med riy ngam m'ad. ⁵Mogned, kam paged talin fapi thin ni bay u lan e babyor nib thothup nma pi' e athamgil nga lanin'uy ni fa'ani be non Got ngomed pifak? Ni be ga'ar, "Fakag, mu tiyan'um ko ngiyal' nike gechig nigem Somol riy, ma dabi mulan'um ko ngiyal' nra puwan' ngom.

⁶Ya Somol e ma gechignag e en nib t'uf rok, mma toy e en nike tay ni fak."

⁷Mu athamgiliyed e gafgow nike yib ngomed ni bod rogon e gechig nma pi' e chitamangiy; ya gafgow romed e be dag ni be tay Got ni gimed pifak. Gur bay reb e bitir nde gechignag e chitamngin bi'id? ⁸Fa'anra dabi gechig nagmed ni bod rogon nma rin' ngak urngin e tin ni pifak, me ere gathi gimed pifak, ya gimed pifak e moro'ro'. ⁹Ma rogon e chitamangidad ni girdi' e yad ma gechig nagdad, machane gadad ma tay farad. Ere uw fene ri ka ba ga' fan ni ngad folgad rok Got ni Chitamangidad ma gadad fos. ¹⁰Pi chitamangidad ni girdi' e yad ma gechig nagdad nib ngoch nap'an nrogon nib mat'aw u wun'rad. Machane Got e be gechig nagdad ni fan ngodad, ya ngad thothupgad ni bod ir. ¹¹Ma fa'an bayi gechig nagdad Got, ma gadad finey e ngiyal' i n'em nre n'em nike yib ngodad e ban'en ni nge kireban'dad ngay, ma gathi nge felfelan' nagdad. Machane fa'ani tomur riy, ma fa pi'in ni mit nem e gechig e ke yib mangin ngorad ni kar moding gad, e aram e ke yag pulwon ngorad, ni ke gapas lanin'rad ma ke yal'uw pangirad u mit Got.

Fonow nge ta'chiylen

¹²Mpuged pa'med nib m'ay gelngin ngalang, mi gimed gelnag bugun aymed nib me'waer! ¹³Ngam pired ni gimed be yan u daken e kanawo' nib k'iy, ni fan e aymed ndariy gelngin e nge dabi kireb, machane nge gol.

¹⁴Mu guyed rogon ngu'um pired nib aw e gapas u thilmed urngin e girdi', mi gimed guy rogon nge par pangimed nib thothup, ya dariy be' nrayag ni nge guy Somol ni fa'anra de

thothup pangin. ¹⁵ Mu ayuwgad nge dabi pi' bigimed keru' ko runguy rok Got ngodad. Mu ayuwgad nge dabi bod bigimed ba ke pan nib mo'oy ni ilal nge gafgownag bo'or e girdi' ko yub rok. ¹⁶ Mu ayuweged gimed nge dariy be' u fithik'med ni nge pig nge ngongliy e ngongol ko darngal fa reb e de pag ir ngak Got nge mang Got e i gagiyeagnag ni bod ni rin' Esau, ni bochan ta'ab yay e abich me chuway' nga mat'wun ni bay rok ni bochan e ir e bin nganni' e bitir. ¹⁷ Ma gimed manang, ni fa'ani tomur riy me t'uf rok ni nge tay e chitamngin pa' nga daken nge yibilay ngak Got; machane dakiyag, ya daki pir'eg rogon ni nge thiliyeg e tin ke ngongliy, ni yugu aram rogon ni i gay ni be yib e lu' u owchen.*

¹⁸ Gathi kambad nga ban'en nrayag ni ngam mathgad ngay ni bod rogon piyu Israel nrabad ko burey ni Sinai ni bay e daramram riy, lumor nge rumug, nifeng nrib gel, ¹⁹ lingan ba rappa, nge ba lam ni non. Ma fa'ani rung'ag e girdi' e re lam nem ni non miyad wenig ni nge dab kur rung'aged bbug e thin, ²⁰ ya dakiyag ni ngar athamgiliyed ngar rung'aged fare bugithin ni be yog fare lam ni be ga'ar, "Mus nga ba gamanman nra math ko re burey ney ma thingar ni malangnag nge yim'." ²¹ Ma urngin e pin'em nra guyed e rib tamdag ya'an ya ba'aram ni ga'ar Moses, "Gu be da'da' ni kug tamdag!"

²² Machane gimed e kambad ko burey ni Zion nge fare binaw rok fare Got ni be par nib fos, ni fare Jerusalem nu tharmiy, ni bay e engel riy ni bukum i biyu'. ²³ Kambad ko fare mu'ulung ni yibe felfelan' riy, ni mu'ulung rok e tin ni nganni' u pifak Got, ni kan yoloy fithingrad u tharmiy. Kambad ngak Got, ni ir e tapufthin rok e girdi' ni urngin, nge pi'in yad bmat'aw ni kan ngong liyrad kar fel'gad ni yad bay u tharmiy. ²⁴ Kambad ngak Jesus, ni ir e ke ngongliy rogon fare m'ag nib be'ech, nge fare racha' ni kan wereng ni ir e be micheg boch ban'en ni kabfel' boch ko tini micheg racha'en Abel.

²⁵ Ere, mu ayuwgad, ma dab mu dabuyed ni ngam telmed ngak e en ni be non. Ya pi'in ra dabuyed ni ngar motoyilgad ngak e cha' ni ir e i yog e thin rok Got u roy u fayleng e de yag ni ngar thaygad ko gechig. Ere fa'an gadad ra pi' keru'dad ngak e cha' ni ir e be non u tharmiy ngodad, ma ra di'in ma gadad thay ko gechig! ²⁶ Laman e rurug e fayleng e ngiyal'nem, machane chiney e ke yog ni ga'ar, "Bay ku gu rurug bayay e fayleng nib mu'un e tharmiy ngay." ²⁷ Re bugithin ney nike ga'ar, "ku bayay" e be dag nib tamilang ni tin ni sunumiy Got ban'en e bayi rurug nge chuweg, ma aram e tin nde rurug ban'en e bayi par.

* 12:17 ni i gay; ara i guy rogon ni nge yag e fal'eg wa'ath ngak.

²⁸ Ere ngad pininged e magaer ngak Got u lanin'dad ni fan e ke yag ngodad e gagiyeg rok Got ndabiyag ni nge rur. Ere ngad pininged e magaer ngak Got ma gadad liyor nge meybil ngak u fithik' e tayfan nge mudugdag nrogon kanawo'en nra m'agan' ngay; ²⁹ ya Got rodad e riyul' nib nify nma urfily ban'en.

13

Rogon ni ngu'un yan nga laniyan' Got

¹ Um pired ni ra bigimed ma ba t'uf bigimed rok nrogon e walag nma par u fithik' Kristus. ² Dab mpaged talin ni ngam ayuweged e milekag ni karbad nga tabinaw romed. Ya bay boch e girdi' ni ur rin'ed miyad ayuweg e pi engel ndar nanged. ³ Dab mpaged talin e pi'in ni ka nin'rad nga kalbus, ni ngu'um leam naged ni susuna gimed bay rorad u kalbus. Dab mpaged talin e pi'in yad be gafgow, ni ngam leam naged ni susuna gimed be un ko gafgow ni yad be tay.

⁴ Mabgol e urngin e girdi' ni nge tayfan, ma pumo'on nge ppin ni kar uned ko mabgol e thingari bagayad mi i par nib yul'yul' ngak bagayad. Ya ra gechignag Got e pi arorad ni be ngongliy e ngongol ko darngal nge pi'in yad be par e girdi' ni gathi mabgol rorad.

⁵ Dabi m'on e salpiy u lanin'med, ma ngam pired ni nge fel' u wun'med e tin ni bay romed ban'en. Ya ke yog Got nike ga'ar, "Ri dab gu pagem; ma ri dab gu n'igem." ⁶ Ere dab kud tamdaggad ma nge lungudad, "I Somol e ir e be ayuwegneg, ere dab gu tamdag!"

Mang e rayag ni nge rin' e girdi' ngog?"

⁷ Um tafinay niged fa pi'inem ni yad e urogned e thin romed, ma yad e rogned e thin rok Got ngomed. Mu tafinay niged rogon ni ur pired nge rogon e yam' nra ted, mi gimed fol u rogon ni ur pired nib michan'rad ngak Got. ⁸ I Jesus Kristus e ka rogon ni fowap, nge daba', nge chiney i yan ngam'on ndariy n'umngin nap'an. ⁹ Ere dab mpaged e pi machib nib thil ko biney nge fekmed nga wuru' e wo'. Ya bfel' ni gelngin lanin'dad ni nge gel e ngi i yib rok Got ngodad nib tow'ath, ma gathi bochan e gadad be fol u bogi motochiyel ni murung'agen e ggan; ya pi'in ni ur folgad ko pi motochiyel ney e de fel' rogorad riy.

¹⁰ Ya pi prist ni yad ma pigpig u lan e tent ko liyor nge meybil rok yu Israel e dariy mat'awrad ni ngar ked e maligach ni ka ni pi' u daken e birodad e altar. ¹¹ Ya Prist ni Th'abi Ga' rok piyu Israel e ma fek e racha' ko gamanman i yan ngalan e Gin Th'abi Thothup ni nge pi' ngak Got ni maligach ni fan ko

denen; machane pi gamanman ni kan li' e yima urfiy u wuru' e gin ni be par e girdi' nu Israel riy. ¹² Ireray fan ni ki yim' Jesus u wuru' e garog ko fare binaw, ni fan e nge maluknag e girdi' nga racha'en nge chuw e denen rorad ngar be'echgad. ¹³ Ere ngdarod ngak nga wuru' e binaw ngad uned ngak ko tamra'. ¹⁴ Ya dariy bbinaw u roy u fayleng ni kari par nike mang binaw ngodad; ya gadad be son ni nga fin danod ko fare binaw ni ir e bay fini m'ug ngodad. ¹⁵ Ere ngu'ud pininged e magaer nge sorok' ngak Got ni gubin ngiyal' ni ir e maligach rodad ngak u daken Jesus; ni aram e re maligach ni gad be pi' u dap'ilangdad ni gadad be yog ni ir e Somol. ¹⁶ Dab mpaged talin ni ngam rin'ed e tin ni bfel' ni nge bigimed mi i ayuweg bigimed, ya ireray e pi maligach nib m'agan' Got ngay.

¹⁷ Mu folgad ko thin rok e pi'in yad be yog e thin romed. Ya yad be matanagiy lanin'med ndarir talgad, ni bochan e riyad ra weliy ngak Got rogon ni ur ngongliyed e marwel rorad. Ya fa'an gimed ra fol rorad ma ra ur ngongliyed e maruwel rorad nib felan'rad ngay; ya fa'anra dangay ma bay ur ngongliyed nib taganan'rad, ma aram e dabi fel' rogomed riy.

¹⁸ Um pired ma gimed be yibiliymad ngak Got. Ya gamad e bmuduwgilan'mad ngomad ndariy ban'en ni be yog lanin'mad ngomad ni kug rin'ed nib kireb, ya gamad ba'adag ni ngu'ug rin'ed e tin nib mat'aw ni gubin ngiyal'. ¹⁹ Ri gu be wenig ngomed ni ngar mu yibiliyed gag ngak Got nge yag ni pi'eg nggu sul ngomed ni papey.

Meybil

²⁰ I Got e ke faseg e Somol rodad i Jesus ko yam', ni ir e en Ga' ni Tagafiy e Saf ni bochan racha'en, ni ir fare m'ag ni bayi par ndariy n'umngin nap'an. ²¹ I Got ni ir e Got ko gapas e nge pi' ngomed urngin e tin ni bfel' ni nge yag ngomed nge yag ni mu rin'ed e tin nib m'agan' ngay, me rin' u fithik' i lanin'dad e tin ni ir e bm'agan' ngay, ni nge rin' u daken Jesus Kristus. Mi Kristus e ngad ted fan e chiney i yan ngam'on ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Tin tomur e thin

²² Pi walageg ni girdi'en Kristus, gu be wenig ngomed ni ngam motoyilgad u fithik' e gumaen' ko re thin ney ni ir e nge pi' e athamgil nga lanin'med; ya re gi babyor ney ni kug yoloy ke yib ngomed e gathi rib n'uww. ²³ Gub adag ni ngam nanged ni walagdad ni girdi'en Kristus i Timothy e ka ni pag u kalbus. Fa'anra ke yib ngog, ma gamow ni bay gu bow ngad mada'gad.

²⁴ Mogned ngak e pi'in yad be yog e thin romed nge ngak urngin e girdi' rok Got ni be lungumad e nge felan' Got

ngorad. Pi walagdad nu Italy ni walagdad u daken Kristus e
be lungurad e nge felan' Got ngomed.

²⁵ I Got e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI PI' JAMES

Babyor ni pi' James e bay riy urngin mit e fonow nge thin ko ayuw ngak urngin girdi'en Got ni yad ba wear u daken e fayleng ni polo'. I James e ba'adag ni nge pow'iy e girdi' ko tin nib mat'aw ya ngar pired nrogon girdi'en Kristus, ni ba ga' ni i weliy u fithik' e fanathin, ni aram e i tamilangnag e girdi' u murung'agen e gafgow nge fel' rogon, nge sikeng nge n'en nma waliy e girdi' nge denen, nge pangiy ni bfel', nge rogon ndab un laniyan', nge michan' ngak Got nge ngongol, nge rogon ni ngan gagiyegnag bolowthey, nge gonop ni yib u tharmiy, nge rogon ndab un tugthin, ma dab ni ufanthin, ma dab ni turguy e kireb nga daken be', ma nga ni gumaen' ma nga ni par ni yibe meybil.

Re babyor ney e be dag ni ba ga' fan e michan' ngak Got nib cheag e ngongol ni bfel' ngay.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1

Michan' nge gonop 1:2-8

Gafgow nge fel' rogon 1:9-11

Sikeng nge n'en nma waliy e girdi' nge denen 1:12-18

Ngan rung'ag min rin' 1:19-27

Dab un laniyan' 2:1-13

Michan' nge ngongol 2:14-26

Girdi'en Kristus nge bolowthrad 3:1-18

Girdi'en Kristus nge tin nu fayleng ban'en 4:1-5:6

Yugu boch e fonow 5:7-20

¹ Re babyor ney e yib rok James, ni ir reb e tapigpig rok Got nge Somol i Jesus Kristus:

Nge felan' Got ngak urngin e girdi' rok ni yad ba wear u daken e re fayleng ney ni polo'.

Mich nge gonop

² Pi walageg ni girdi'en Kristus! Mu leam niged gimed ni bfel' wa'athmed ko ngiyal' nra yib urngin mit e sikeng riy ngomed, ³ ya gimed manang ni fa'anra gelnagmed e michan' romed ko pi sikeng nem ni aram rogon, ma wenegan nra yib ngomed e aram e ke yag romed ni ngu'um k'adedan'med. ⁴ Machane ngam guyed rogon ngam k'adedan'med nge mada' ko tomur ndab mmulgad, nge yag ni mmarod mu pired ni kam yal'uwgad, ni aram e ke yan i mus nga rogomed ndakuriy ban'en nda mu gamangad riy. ⁵ Machane fa'anra dariy e gonop rok bigimed, ma nge wenignag ngak Got, ye ir

e ra pi' ngak; yi Got e ba gol ngak urngin e girdi'. ⁶ Machane thingari pagan' med ngak Got ko ngiyal' ni gimed ra wenignag ban'en ngak, ma dabi maruwaran' med rok; ya cha' nra maruwaran' rok e bod ba ley i n'ew u maday nnifeng e be mithmitheg ma be yannag. ⁷ Be' ni aray rogon e thingari dabi leamnag nra pi' Somol ban'en ngak, ⁸ ya dawori muduwgil laniyan' ko tin ni be rin'.

Gafgow nge fel' rogon

⁹ Be' ni walagdad ni girdi'en Kristus ni be' nib gafgow e thingari felan' ya ke tolangnag Got fa'anem, ¹⁰ ma en ni walagdad ni girdi'en Kristus ni be' ni pire' ban'en rok e thingari felan', ya ke sobut'nag Got laniyan'. Ya cha' ni pire' ban'en rok e bay yim' nge yan ni bod ba floras ni puf u ba ke floras ni bay u fithik' e pan. ¹¹ Ma fa'ani tolang e yal' me yib gowelngin nib gel me mororey fare ke floras; me mul e floras riy, ma ya'an ni immoy ni bfel' e ke kireb. Ere ku ireray rogon e cha' ni pire' ban'en rok ni bayi yim' ko ngiyal' ni ka be muruwliy e tirok' riy.

Sikeng nge n'en nma waliy e girdi' nge denen

¹² Ba felan' e en nra par nib yul'yul' ngak Got ko ngiyal' ni be yib e tin nib mo'maw' riy ngak, ni aram e yibe sikengnag; ya ra athamgil ni dabi mul ko re sikeng nem ma yira pi' e yafos ngak, ni ireram fare puluwon nike yog Got nra pi' ngak e pi'in nib t'uf Got rorad. ¹³ Ma fa'anra yib e mit nem e sikeng ngak be' nrayag ni nge waliy fa'anem nge denen, ma thingari dabi ga'ar u laniyan', "Ren'ey ni be waliyeg ni nggu denen e yib rok Got." Ya dariy ban'en nib kireb nrayog rok ni nge waliy Got nge denen, mi Got e der rin' ngak be'. ¹⁴ Machane pin'en nma waliy e girdi' nge denen e ma yib ngak e en ni pag ir ko n'en nib kireb ni be ar'arnag nge waliy fa'anem nge aw ko wup; ¹⁵ ma aram me diyen e tin nib kireb ni be ar'arnag nge gargeleg e denen; ma fa'ani ilal e denen nge mus ngarogon me gargeleg e yam'.

¹⁶ Gimed e pi walageg ni girdi'en Kristus ni gimed ba t'uf rog, mu guyed rogon ya rin ban nagmed! ¹⁷ Ya urngin e tin ni bfel' ni be pi' Got ngodad nge urngin e tow'ath nrrib manigil ma be yib u tharmiy ngodad, ni be yib rok Got nga but', ni ir e sunumiy urngin ban'en ni be gal ram'en u lanelang. Mi ir e der ma thil, ma der pi' keru' ngodad ngad pired u fithik' e lumor. ¹⁸ Mi ir e turguy u wan' ni nge fakaydad u daken e thin rok nib riyul', ni bochan e ngad pired ni gadad bm'on u fithik' urngin e tin ni sunumiy ban'en ni tin ni bay e pogofan rok.

Ngan rung'ag min rin'

¹⁹ Gimed e pi walageg ni girdi'en Kristus ni gimed ba t'uf rog, dab mpaged talin ni gubin e girdi' ma thingar ra gurgad ko motoyil, machane dab ra gurgad ngar welthingad, ma dab ra gurgad ngar damumuwgad. ²⁰ Ya damumuw rok e girdi' e dar ma ayuweg e girdi' nge yag nra ngongliyed e tin nib mat'aw ni ir e be finey Got. ²¹ Ere mu n'iged urngin e ngongol romed nib golong ni kam mechamgad riy nge urngin i pangimed nib kireb. Mpired u tan pa' Got ma gimed be fol ko thin rok nike yung nga lanin'med, ya ireray e ren'en nra i ta'med rok Got.

²² Dab mbanniged gimed ni kemus ni ngu'um motoyilgad ko thin rok; ya ngam maruwelgad ngay. ²³ Ya en nra motoyil ko thin rok Got ma dabi maruwel ngay e bod be' ni changar ngalan mit e thirek nge guy rogon ya'an. ²⁴ Me yaliy ir nge mu' me yan, ma ka chingiyal' nem me pag talin rogon ya'an. ²⁵ Machane en nra fal'eg i yaliy ir nga fithik' fare motochiyel nrib yal'uw ni ir e ma pithig e girdi' ko kireb, me tiyan' ngay ma gathi kemus ni motoyil ngay me pag talin, ya be maruwel ngay — cha'nem ni aram rogon e Got e ra ayuweg ko tin ni be rin'.

²⁶ Ra be finey be' ni be liyor ngak Got ma fa'anra der yag rok ni nge gagiyeagnag bolowthen nge siy ki yog e tin nib kireb, ma liyor ni be tay ngak Got e bm'ayfan, ma aram e ir e be bannag ir. ²⁷ Ba'aray e n'en ni be finey Got ni Chitamangiy ni ir e bin nib machalbog ma ba riyul' e liyor ngak, ni aram e ngan ayuweg e bitir ndariy e gallibthir rorad nge pi'in ni ppin nike yim' e pumo'on rorad ma yad be gafgow, mu'un ayuwegey nge dabi kirebnigey e kireb nu fayleng.

2

Dab un laniyan'

¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, ngongol ni ngu'um ted nrogon e ngongol rok e pi'in ke michan'rad ngak e Somol rodad i Jesus Kristus ni ir e Somol ko fla'ab, e thingari dabi thil rogon e changar romed ngak e girdi' nib thilthil rarogorad ni be m'ug, ni bochan ya'arad nge rogon e mad ni ka ron'ed. ² Susun e errogon me yib be' nib mo'on ngalan e mu'ulung romed, ni be' ni bo'or ban'en rok ma bay e luwew nib gol u bugul i pa' ma be yin' e mad ni bfel', miki yib be' nib mo'on ngalan e mu'ulung romed, ni be' nib gafgow nib mogchoth e mad rok. ³ Ma fa'an gimed ra tayfan fare mo'on nike yin' e mad ni bfel' nge lungumed ngak, "Mpar ko bin ba'aray e chiya nib manigil", me lungumed ngak fare mo'on nib gafgow, "Mu sak'iy ara mpar ara' nga but' nga daken e faraf nga to'oben e chiya rog", ⁴ ma aram e ba kireb e romed ndamur ta'reb

rogonniged e girdi' ni gubin u wun'med, ma gimed be turguy ban'en u fithik' e leam ni kireb.

⁵ Pi walageg ni girdi'en Kristus, mu telmed ngog! I Got e ke mel'eg e girdi' ni gafgow u roy u fayleng ni ngari gel e michan' rorad ngak Got ngu'ur pired nib pagan'rad ngak me yag ngorad e gin nsuwon Got ni yog nra pi' ngake pi'in nib t'uf Got rorad. ⁶ Machane gimed be n'ag fan e pi'in ni gafgow! Mi mini' e ma gafgow nagmed nge girngiymed nga p'eowchen e pi tapuf oloboch? Pi'in ni pire' ban'en rorad! ⁷ Ma yad e picha' ni yad ma yog nga dalib fare ngachal ni bfel' nike pi' Got ngomed.

⁸ Ra um rin'ed e tin nib mat'aw ni fa'anra um folgad ko fare motochiyel ko gagiweg nu tharmiy ni fa'ani bay u lan e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Gin'en ni ga bay riy e nge t'uf rom e en nib migid ngom ni gowe gur." ⁹ Ma fa'anra dab um ta'reb rogonniged e girdi' ni gubin u lanin'med ni bochan ya'arad nge rogon e mad ni ka ron'ed, ma ba kireb e romed, ni aram e kam denengad, ma aram e ke turguy fare Motochiyel e gechig romed nrogon be' nike th'ab e motochiyel. ¹⁰ Ya en nra th'ab ta'reb e motochiyel ko fapi Motochiyel e ke kireb e rok, ni aram e ke th'ab fapi motochiyel ni gubin. ¹¹ Ya ka fa'anem ni ga'ar, "Dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom," e ki ga'ar, "Dab mu li' be' ngem'." Yugu ra dawor mu pirew be' ni gathi mabgol rom, ma kam th'ab e motochiyel ni fa'anra kam li' be' kem'. ¹² Um welthingad ma gimed be ngongol nrogon e girdi' nra pufthinnagrad fare motochiyel ni ir e ma chuweg e girdi' ko kireb. ¹³ Ya ngiyal' nra pufthinnag Got e en nde runguy be' e ku dabi runguy Got fa'anem; ya runguy e ra gel ko pufthin.

Michan' ngak Got nge ngongol

¹⁴ Pi walageg ni girdi'en Kristus! Mang e ra fel' rogon be' riy nra ga'ar, "Mmich Got u wun'ug", ni fa'anra der m'ug ko ngongol rok ni aram rogon? Gur rayag e re mich rok nem ni nge thapeg fa'anem ngak Got? ¹⁵ Susun e errogon ma bay pi walagey ni girdi'en Kristus ni pumo'on ara ppin ni kar gafgowgad ko mad ma de gaman e ggan rorad. ¹⁶ Ere mang e ra fel' riy ngorad ni fa'anra lungum ngorad, "Nge ayuwegmed Got! Mpired ni dabi yib e ulum ngomed ma bfel' rogomed ko abich!" — ni fa'anra da mpi' ngorad e tin ni nge yog ngorad? ¹⁷ Ere ba'aray rogon e michan' ngak Got: fa'anra kemus ni go' michan' ngak Got ma de cheag e ngongol ngay, ma aram e ba yam' fare mich.

¹⁸ Machane bayi ga'ar be', "I gur e bmich Got u wun'um me gag e gu be rin' e ngongol riy." Machane fulweg rog ngom e, "Mu dag ngog rogon nrayog ni nge mich Got u wun'um nde cheag e ngongol rom ngay, mu gu dag ngom e michan' rog

ngak Got ko ngongol rog.” ¹⁹ Mog, mmich u wun’um nri ta’reb e Got ni bay? Bfel’! Ku errogon e pi mo’onyan’ nib mich u wun’rad — ma yad ma da’da’ ko marus. ²⁰ Ri gab balyang! Gab adag ni ngan dag ngom ni michan’ ngak Got nde cheag e ngongol ngay e bm’ayfan? ²¹ I di’in e ga’ rodad i Abraham me mat’aw ngak Got? I mat’aw ngak Got u daken e ngongol rok ko fa ngiyal’nem ni pi’ Isak ni fak ni ba maligach u daken e altar. ²² Damur guy? Michan’ rok ngak Got nge ngongol ni rin’ e peth nge maruwel u ta’bang; me yan i aw e michan’ rok ngak Got nike fel’ rogon u daken e ngongol ni rin’. ²³ Me yib i m’ug nib riyul’ fa gin’en ni bay u lan e babyor nib thothup ni be ga’ar, “I Abraham e i par nib mich Got u wan’, ma bochan e michan’ rok ngak Got me matha’eg Got ngak nike mang be’ nib mat’aw.” Me pining Got Abraham ni ga’ar “Abraham ni fager rog.” ²⁴ Ere kam guyed nma mat’aw be’ ngak Got u daken e ngongol rok, ma gathi kemus nu daken e michan’ rok ngak Got.

²⁵ Taareb rogon ko fare pin i Rahab nma chuway’ ngak. I mat’aw ngak Got ni bochan e ngongol rok ni fa’ani fek fapi cha’ nu Israel nga naun rok, ni fapi cha’ nrabad ni mol’og me ayuwegrad ngar chuwgad ngar sulod u yugub pa’ e kanawo’. ²⁶ Ni bod rogon e dowef nra dariy e pogofan riy ma ba yam’, ere ku errogon e michan’ ngak Got nra de cheag e ngongol ngay ma ba yam’ fare michan’.

3

Bolowthey

¹ Pi walageg ni girdi’en Kristus! Dabi yo’or i gimed e ngi i machib, ya gimed manang ni gadad e pi tamchib e ba gel e pufthin ni yira tay ngorad ko pufthin ni yira tay ngak e yug girdi’. ² Gadad gubin ni ba ga’ ni gadad ma oloboch. Cha’ nder ma oloboch ko tin ma yog e be’ nrib yal’uw, ni ku rayag rok ni nge gagiyeagnag ir. ³ Gadad ma tay bochi yang i wasey ni bay gafan ngalan l’ugun e os ni fan e ngu’ur folgad rodad, me yag ni ngad pow’iyed yad ngranod ko gin gadad be finey. ⁴ Fa reb e mu tafinay niked ba barkow: ni aram feni ga’ nib gel e nifeng ni be yannag, machane rayag nni kol e yap’ riy nga bochi yap’ nib achig, nge sor i yan ko gin be finey gabitey ni nge sor ngay. ⁵ Ireray rogon bolowthey: aram feni achig, ma rayag ni nge weliy u fithik e ufanthin murung’agen bogi n’en ni ba ga’.

Aygun tafinay niked bangi garger nib ga’ ni ba ga’ yang nrayag ni ngan urfiy nga bochi daramram nrib achig! ⁶ Ma

* **2:20** bm’ayfan; boch e babyor e bay riy ni byam’.

bolowthey e bod ba nifiy. Ya ba fayleng nib sug ko kireb, ni be par ko gin ntagil' u dowdad ma be werereg e kireb nga fithik' i dowdad ni polo'! Me ir e ke tay e nifiy nga urngin i pangidad u roy u fayleng nike urfiy ko nifiy ni yib ngak ko fare nifiy ni dabi math bi'id. ⁷ Girdi' e rayag ni llowan'nag, ma ke llowan'nag urngin ban'en ni bay e pogofan rok, ni gamanman ni malboch nge arche', nge gamanman nma gararaw ma ma sirgig u but' i yan, nge nig. ⁸ Machane dariy be' ni ka'a yag rok ni nge llowan'nag bolowthey. Ya ban'en nib kireb ndabiyag ni ngu'un gagiyeagnag, ma ba sug ko yub ni yira yim' ngay! ⁹ Gadad ma maruwel ngay ngad pininged e magaer ngak e Somol rodad ni ir e Chitamangiy, ma ka gadad ma yibilay e girdi' ngay ni nge buch ban'en rorad, ni girdi' nsunumegrad ni yad bod ya'an Got! ¹⁰ Taab l'ugunef e ir e gadad be pining e magaer riy ngak Got ma ku ir e gadad ma yibilay e girdi' ngay ni nge buch ban'en rorad. Pi walageg ni girdi'en Kristus! Dab mu yodoroygad! ¹¹ Dariy ba alublub nma yib e ran ni bfel' lamén nge ran nib mooy riy! ¹² Pi walageg ni girdi'en Kristus, ba ke gek'iy ni fig e dabiyog ni nge k'uf ni *olive*; ma ba ke *grape* e dabiyog ni nge k'uf ni *fig*; fa reb e yib e ran nge day u ta'ab alublub.

Gonop ni yib u tharmiy

¹³ Ba' be' nib llowan' ma ba gonop u fithik'med fa? Fa'anra bay ma nge micheg nga pangin ni bfel' nge ngongol rok ni bfel' ni be ngongliy u fithik' e sobut'an' nge gonop. ¹⁴ Machane fa'anra be awan'med ngak be', fa gimed be fa-nenikay be', fa reb e go' gimed e gimed be leam nagmed, ma thingari dab mu ufanthingad ngam lifithed l'ugunmed nib togopluf ko tin nib riyul' e thin. ¹⁵ Mit ney e gonop e gathi yib u tharmiy nga but'; ya gonop nib mil suwon ngaray nga fayleng, ma gathi fare Kan Nthothup e yib rok ya mo'onyan' e yib rok. ¹⁶ Ya gin ni bay e awan' riy, ma ra be' ma kemus ni ir e be leamnag ir, e ku de ta'reban' e girdi' riy, ma urngin mit e kireb ni bay riy. ¹⁷ Machane bin som'on e fare gonop ni yib u tharmiy e bmachalbug; ma ku errogon nma fal'eg thiliy nge aw e gapas riy, ma ma sumunguynigey, ma ma fal'eg owchey nge thin ngak e girdi', ma ba sug ko runguy ma ma k'uf ni ngongol ni bfel'; ma ma ta'reb rogonnag e girdi' u wun'uy ma der ma dake modingnigey. ¹⁸ Ma tin nib mat'aw e ngongol e ba wom'ngin, ni yib ko awoch ni yung e pi'in nma fal'eg thiliy nra yunged u fithik' e gapas.

4

M'ag fager ngak e fayleng

¹ U uw e ma yib urngin e cham nge tugthin u fithik'med riy? Ra bad ko tin ni be ar'arnag fithik' i dowmed ni gubin ngiyal' ma be cham ko tin ni manang lanin'med ni ir e bfel'. ² Gimed ba'adag bogi ban'en, machane dabiyaq ni nge yag ngomed, ma aram mi gimed ngongliy rogomed ni ngam thanged e pogofan ku be'; ma gimed be chogownag bogi ban'en, machane dabiyaq ni nge yag ngomed, ma aram mi gimed lulu'ag e thin ngam chamgad. Der yag ngomed e tin ni gimed ba'adag ni bochan e damur ninged ngak Got. ³ Ma fa'an gimed ra ning ngak ma der pi' ngomed ni bochan e ba kireb e tin ni gimed be finey ngay; ma gimed be ning bogi n'en ngak ni ngam fanayed ko tin nib kireb ni ir e gimed be yim' ni bochan. ⁴ Gimed e pi'in nda myul'yul'gad ngak Got! Da mu nanged ni fa'anra mfagergad ko fayleng ma aram e kam manged to'ogor rok Got? Cha' nra finey ni nge mang fager rok e fayleng e aram e ke tay ir ni ir e to'ogor rok Got. ⁵ Dab mfinayed ndariyfan e re bugithin ni ba'aray ni bay u lan e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Fare Kan Nthothup ni pi' Got ni nge par u fithik'dad e be yim' ni bochan e ngad yul'yul'gad ngak." ⁶ Ya ayuw nma pi' Got ngodad e rib gel. Ya be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "I Got e ma togopluw ngak e pi'in nib tolangan'rad, ma ma ayuweg e pi'in nib sobut'an'rad." ⁷ Ere mpi'ed gimed nga pa' Got ngam paged famed ngak. Mi gimed togopluw ngak fare mo'onyan', me mil romed. ⁸ Mu chugurgad ngak Got, me chugur ngomed. Pi tadenen, mmalukniged pa'med! Gimed e pi'in ni gimed be dake moding niged gimed, mu klinniged lanin'med! ⁹ Me kireban'med, mi gimed dololoy', mi gimed yor; mu thiliyeged e minmin romed ko meyor, mi gimed thiliyeg e felfelan' romed ko taganan'! ¹⁰ Mu sobut'niged lanin'med u p'eowchen Got me tolangnagmed.

Dab ni thibthibnag be' ni walagey ni girdi'en Kristus

¹¹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, dab um weliyed ban'en nib togopluw ngak bigimed. En nra weliy ban'en nib togopluw ngak be' ni walagen ni girdi'en Kristus ara thibthibnag e aram e ke welthin nib togopluw ko fare Motochiel ma ke thibthibnag e re Motochiel nem. Fa'anra mu thibthibnag e re Motochiel nem, ma aram e gathi ka gur be' ni ga be fol ko re Motochiel nem, machane gur be' ni ga be thibthibnag. ¹² Kemus ni go' Got e ir e ma pi' e motochiel ma ir e ma pufthin. Kemus ni ir e rayag rok ni nge faseg e girdi' ara thang e pogofan ko girdi'. Ga be finey me gur mini' ni ngam thibthibnag be' ni gimew?

Ning chiylen ni nge dabi uf be'

¹³ Mu telmed ngog, gimed e pi'in ni be lungumed, "Daba' ara gabul e ngad milekaggad nga reb e binaw ngad siyobaygad riy u lan reb e duw me yag e salpiy ngodad ni pire'." ¹⁴ Ma mus ko n'en ni bay yib ngomed gabul ma da mu nanged! Ya gimed bod bochi yang i ath ni sum ko garbeb, ni yib i m'ug ma de n'uw nap'an me m'ay nga bayang. ¹⁵ Ere ba'aray e n'en ni susun e ir e nga mogned: "Fa'anra mm'agan' Somol ngay, ma bay da pired ngu'ud rin'ed e tiney nge tinem." ¹⁶ Machane chiney e ke tolangan'med gimed be yog ni gimed e soromed; urngin e pi n'ir ni gimed be yog ni gimed e soromed riy e ba kireb.

¹⁷ Ere cha' nde rin' e tin ni bfel' ni manang nsusun e ir e nge rin' e ba kireb e rok, ni aram e ke denen.

5

Motochiyel ngak e pi'in ni pire' ban'en rorad

¹ Ere mu telmed ngog e pi'in ni pire' ban'en romed! Mu yorgad mi gimed dololoy' ni bochan e gafgow ni bay yib ngomed! ² Ya ban'en romed nib pire' e ke wod, ma mad romed e ke longuy e ngal. ³ Ma gol nge silber romed e ke ing e t'ay, ma re t'ay nem e bayi mang ba mich nib togopluw ngomed, me longuy e ufin u dowmed ni bod e nify. Ke yo'or ban'en ni kam kunuyed ko tin tomur ney e rran. ⁴ Ma dawor mpi'ed puluwon e pi'in yad be maruwel u milay' romed. Ere mu telmed ko tin yad be yog nib togopluw ngomed! Ma laman e mayor ko pi'in yad be kunuy womngin e woldug romed e ke taw nga yil Got, ni ir Somol ni Gubin ma Rayag Rok! ⁵ N'umngin i nap'an e yafos romed u roy u fayleng e gimed be n'ag e salpiy ko tin tolang puluwon ban'en nge fafel. Kam duruw'iyed gimed kam sugsuggad ni fan ko rofen ni ba'aram ni bay nli'med ngam m'ad. ⁶ Kam turguyed e gechig ko pi'in ndawor ra buchegeed ban'en ma kam thanged e pogofan rorad, ma dar togopluw gad ngomed.

Guman' nge meybil

⁷ Pi walageg ni girdi'en Kristus, mpi'ed ni gimed ba gumaen' nge mada' ko ngiyal' ni bayi sul Somol riy. Mu guyed feni gumaen' e en nma woldug nga rogon nma sonnag e woldug rok ni nge yib limngun ara wom'ngin nri ba ga' fan ngak. Ma sonnag e ngiyal' ni som'on ko n'uw nge ngiyal' ni tomuren e n'uw u fithik' e gumaen'. ⁸ Ere ku er rogomed nthingar mpi'ed ni gimed ba gumaen'! Mpi'ed nib muduwgilan'med ko n'en ke lagan'med ngay, ya chirofen ni nge sul Somol riy e ke chugur.

⁹ Pi walageg ni girdi'en Kristus, dab um gun'gun'gad nib togopluw ngak bigimed, nge dabi turguy Got e gechig romed.

Ya en nma puf oloboch e ke sak'iy nga langan e mab nike fal'eg rogon ni nge yib! ¹⁰ Pi walageg ni girdi'en Kristus, mu tafinay niged fapi profet ni yad owchen Somol ni ur weliyed e thin rok. Mu filed rorad rogon e gumaen' nge kadan' ni ur ted u tan e gafgow ni un tay ngorad. ¹¹ Gadad be yog ni kar felan'gad ni bochan e ra k'adedan'rad. Kam rung'aged murung'agen e gumaen' ni tay Job, ma gimed manang e tin ni pi' Somol ngak Job ko tomur. Ya Somol e ri ma runguy ma ma taganan' ngak e girdi'.

¹² Pi walageg ni girdi'en Kristus, bin ba ga' fan e dab mmow gad ko ngiyal' ni gimed be micheg ban'en. Dab mmow gad u fithngan e tharmiy ara fithingan e fayleng ara demturug ban'en. Kemus ni nge lungumed "Er rogon" ni fa'anra aram rogon u wun'med, ara nge lungumed, "Danga'" ni fa'anra aram rogon u wun'med, nge dabi yib e gechig rok Got nga dakenmed.

¹³ Bay bigimed nike gafgow e chiney? Ere nge meybil. Bay bigimed nike felfelan'? Ere susun e nge yin' e tang ni be pining e sorok ngak Got riy. ¹⁴ Bay be' u fithik'med nib m'ar? Fa'anra bay ma nge pining e pi'in yad pi'ilal ko galesiya ngarbad ngak, ngar meybil niged ngak Got miyad liyef e gapgep nga daken u fithingan Somol. ¹⁵ Re meybil ney ni yira tay u fithik' e michan' ngak Got e ra golnag fare m'ar; i Somol e ra chuweg e m'ar rok, ma pi denen nike ngongliy e ra n'ag Got fan. ¹⁶ Ere um weliyed ngomed e denen ni kam ngongliyed, me bigimed me pi' e meybil rok bigimed ngak Got, nge yag ni gol nagmed Got. Meybil rok be' nib mat'aw e bay angin ni ba ga'. ¹⁷ I Elijah e be' ni ku bod gadad e tiney e girdi'. Ri meybil ngak Got ni nge dabki aw e n'uw, ma daki aw e n'uw u daken e re nam nem ni dalip nge baley e duw. ¹⁸ Miki meybil bayay, me aw e n'uw me tugul e woldug nge yib limngun nge wom'ngin.

¹⁹ Pi walageg ni girdi'en Kristus: Fa'anra pag bigimed e tin nib riyul' e thin nge yan riy nga orel, me yan bigimed nge yan i fulweg, ²⁰ ma dab mpaged talin e re bugithin ni ba'aray ni ga'ar: en nra fulweg be' nib tadenen e aram e ke chuweg ko kireb ni be ngongliy i yan, ma ke thapeg fa'anem ko gin ndabkiyag ni nge yim' riy, me ir tapgin ma ke n'ag Got fan e denen ni pire'.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' PETER

Gin m'on e babyor ni pi' Peter e yoloy ngak girdi'en Got ni Got e mel'egrad ni kar wergad nga lel'och ko nug nu Asia Minor. Bin ni ba ga' fan ko re babyor ney e ra pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in ni yibe gafgow nagrads ni bochan e michan' rorad ngak Kristus. I Peter e be puguran ngorad murung'agen Jesus, ni yim' u daken e kuruth me fos ko yam' ma bayi sul, ma aram fan nrayag ni ngar pired ni bay e Pagan' rorad. Ere ngar k'adedan'rad ko gafgow nike yib ngorad ya ngar nanged nib sikeng ko michan' rorad mi Got e bayi pi' puluwrad ko Chirofen ni bayi sul Kristus riy.

Gathi kemus ni pi' e athamgil nga lanin'rad ni fan ko ngiyal' nike yib e gafgow ngorad, machane ki yog ngorad ni ngar pired nrogon e girdi' nike mil farad ngak Kristus.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2

N'en nike l'agan'uy ngay 1:3–12

Pong ko wok nib thothup 1:13—2:10

Rogon ni nge par girdi'en Kristus ko ngiyal' nike yib e gafgow ngorad 2:11—4:19

Rogon ni be pigpig girdi'en Kristus ngak Got u fithik' e sobut'an' 5:1–11

Tin tomur e thin 5:12–14

¹ Re babyor ney e yib rok Peter ni ir e apostel rok Jesus Kristus —

Ngak girdi'en Got ni Got e mel'egrad ni kar weargad ko nug nu Pontus, ngu Galatia, ngu Kappadocia, ngu Asia, ngu Bithynia ni yad be milnag e pogofan rodad. ² I mel'egmed Got ni Chitamangiy nrogon nike mu' i turguy u wan', ni nge ngongliymed fare Kan Nthothup rok ngam pired ni gimed ba thothup, ma gimed be fol rok Jesus Kristus me be'ech nagmed racha'en.

Ng i ayuwegmed Got ma be pi' e gapas nga lanin'med nge yan i mus ngarogon.

N'en nike l'agan'uy ngay ni bayi m'ug nib riyul'

³ Ngad pininged e magaer ngak Got ni ir e Chitamngin e Somol rodad i Jesus Kristus! Ya bochan e ri be runguydad me pi' e yafos nib be'ech ngodad ni fan e faseg Jesus Kristus ko yam'. Ireray fan ni kad nanged ni tin ke l'agan'dad ngay e bay yib i m'ug nib riyul', ⁴ ere gadad be son ni nge yag ngodad e fla'ab ni ba ga' nike cha'riy Got ni fan ngak e tirok' e girdi', ni be cha'riy e pi tow'ath nem u tharmiy ni fan ngomed ko gin

ndabiyag ni nge wod riy ara kireb fe kaday. ⁵ Pi fla'ab nem e gimed e fanmed, ni gimed e pi'in ke thapegmed Got ngak u daken gelngin ngu daken e michan' romed ngak, ma gimed be sonnag e gin ngam thapgad ngay, ni kan ngongliy rogon kan tay ni ngan dag ko ngiyal' ni nge mus e rran riy.

⁶ Ere mfelfelan'gad ngay, ni yugu aray rogon e chiney ndabisiy ni nge taganan'med nib ngoch nap'an ni bochan e bo'or mit e gafgow ni gimed be tay nib sikeng ngomed. ⁷ Fan e pi gafgow ney e nge micheg nriyul' nib mich Got u wun'med. Mus ko gol ni ban'en nrayag ni ngan kirebnag ma yima sikengnag ko nifiy; ere ku errogon e michan' romed ngak Got, ni ban'en ni kab tolang puluwon ko gol, e ku errogon nthingar ni sikengnag, ni fan e nge yag ni par. Ma aram e ranog e sorok ngomed, me yag e fla'ab ngomed min tay famed ko fare Rran nra yib i m'ug Jesus Kristus riy. ⁸ Ba t'uf romed, ni yugu aray rogon ndamur guyed; ma mmich u wun'med, ni yugu aray rogon ndamur guyed e chiney; ma aram fan ni ba ga' e felfelan' ni gimed be tay, nib felfelan' ndabiyag ni ngan weliy ko thin, ⁹ ya gam'ingin e michan' romed ngak Got e keyag ngomed, ni aram e kam thapgad ngak Got.

¹⁰ Re kanawo' ney ni ir e yira thap riy ngak Got e ir e i gay e pi profet; ya yad e ra yi'iy niced e re tow'ath ney ni bayi pi' Got ngomed. ¹¹ Ur guyed rogon ni ngar pir'eged e ngiyal' nge rogon ni bay yib.* Ya Kan ni Thothup rok Kristus ni immoy u fithik'rad e yog e re ngiyal' i n'ey ni be yi'ynag e pi gafgow ni nge athamgiliy Kristus, nge fla'ab ni bay yib nga tomuren. ¹² I Got e dag ngak e pi profet nem ni maruwel ni yad be tay e gathi yad e nge yib fan ngorad, ya gimed, ni aram e ur weliyed murung'agen e tin nib riyul' ni ir e kam rung'aged e chiney. Pi mol'og ko fare Thin Ni Bfel' ni yad e ra welthingad u fithik' gelngin fare Kan Nthothup nni pi' u tharmiy nge yib e rogned e pi thin ney ngomed. Ireray e tin nib riyul' e thin ni mus ngak e pi engel ni yad ba'adag ni ngar nanged fan.

Pong ko wok nib thothup

¹³ Mu fal'eged rogon lanin'med ni ngam ngongolgad. Mi gimed tiyan'med ngari l'agan'med ko tow'ath ni yira pi' ngomed ko ngiyal' nra yib i m'ug Jesus Kristus. ¹⁴ Um folgad rok Got, ma tin nib kireb ni um m'ad ni bochan ko ngiyal' ndawor mu nanged Kristus riy e dab kum paged nge mang ir e i gagiyeagnag pangimed. ¹⁵ Machane ngam pired ni gimed ba thothup u fithik' urngin e tin gimed be rin', ni bod rogon Got nib thothup ni ir e ke piningmed. ¹⁶ Ya be ga'ar e babyor

* **1:11** ngiyal' nge rogon ni bay yib; ara mini' e cha'nem nge wu'in e nge yib.

nib thothup, “Thingar mpired ni gimed ba thothup, ya gub thothup.”

¹⁷ Gimed ma pining Got ni Chitamangimed ko ngiyal’ ni gimed ma meybil ngak, ni ir e ma pufthinnag urngin e girdi’ nder ma laniyan’, nra be’ ma be yan u rogon e tin ni i rin’; aram fan nthingar mu pired ni n’umngin e yafos romed u roy u fayleng ni gimed be liyor ngak. ¹⁸ Ya gimed manang e n’en ni kan pi’ nga puluwmed ni fan e ngan pithigmed u pangimed nib m’ayfan ni af ngomed rok pi chitamangimed ni kakrom. Gathi ban’en nrayag ni nge kireb, ni bod rogon e silber ara gol; ¹⁹ racha’en Kristus ni map’ ni ba ga’ fan e ir e ke pithigmed u pangimed nib m’ayfan, ni pi’ ir ni bod ba pifak e saf ndariy bang u dow nib kireb ara ba alit. ²⁰ Ni Got e turguy u m’on ko ngiyal’ ni ba’aram ndawori sunumiy e fayleng riy, ma ke yib i m’ug ngomed ko tin tomur ney e rran ni bochmed. ²¹ Nu daken Kristus e mich Got riy u wun’med, me Got e faseg ko yam’ nge pi’ e fla’ab ngak; ere michan’ nge pagan’ romed e kam dugliyed nga daken Got.

²² Me ere chiney e kam machalbog niged gimed ni fan e kam folgad ko tin nib riyul’, ma gimed be par nrib t’uf romed e pi’in ni gimed nike mich Kristus u wun’rad ni bod gimed, mra bigimed ma ngari t’uf rok bigimed u polo’ i laniyan’.[†] ²³ Ya thin rok Got ni bay e yafos riy ma dabi m’ay bi’id e ke pingegmed kan gargelegmed bayay kam manged pifak reb e matam ni dabi yim’ bi’id; ²⁴ ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga’ar:

“Girdi’ ni gubin e yad bod e pan,

ma urngin fel’ngirad e bod rogon e floras ko pan.

Bay yim’ e pan, me mul e floras riy,

²⁵ machane thin rok Somol e bay i par ni dabi m’ay bi’id.”
Re thin nem e fare Thin Ni Bfel’ ni kan machibnag ngomed.

2

Fare malang nib fos nge fare nam nib thothup

¹ Aram fan ni ngam paged urngin mit e kireb; ndab ku um lifithed l’ugunmed, ara um dake moding niged gimed, ara i awan’med ngak be’, ara umogned e thin nib kireb ngak be’! ² Mpired ni gimed bod e bitir ni kafin nni gargeleg, ni gubin ngiyal’ ma be yib lamen e milik ngomed, ni milik nib machalbog ni fan nga lanin’med, ya ra um unumed mi gimed ilal ngam thapgad ngak Got. ³ Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga’ar, “Kam limlimiyed feni gol Somol.”

[†] 1:22 u polo’ i laniyan’; boch e babyor e bay riy ni u gumircha’en nib machalbog.

⁴ Mired ngak Somol, ni ir fare malang nib fos ni n'ag e girdi' ni lungurad e dariyfan, machane Got e turguy nri ba ga' fan. ⁵ Mired nrogon e malang nib fos ngam pi'ed gimed ngan fanaymed ko Tempel ni yibe toy ni Tempel ni bfel' u wan' Got, ni ir e bay mu pigpiggad riy ni bod rogon e pi prist ni yad ba thothup, ni ngam pi'ed ngak Got lanin'med ni be gagiyeagnag fare Kan Nthothup nge pi maligach nib m'agan' Got ngay u daken Jesus Kristus. ⁶ Ya babyor nib thothup e be ga'ar:

"Kug mel'eg ba malang nri ba ga' fan,
ni ir e kug tay ni ir e re malang ni ba ga' fan u Zion;
ni en nra michan' ngak e ri dabi kireban'."

⁷ Re malang ney e ba ga' fan ngomed e pi'in ke mich u wun'med; machane pi'in ndawori mich u wun'rad e ku errogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Fare malang ni dabun e pi'in yad ma toy e naun ya ra fineyed ndariyfan

e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan."

⁸ Ma ku bayang e babyor nib thothup e be ga'ar,

"Ireray fare malang ni bayi tun ay e girdi' ngay,
ni fare war ni bayi dol' nagrads."

Kar dol'gad ni bochan e de michan'rad ko thin rok Got; aram e tin ke learnag Got gorad.

⁹ Machane gimed girdi'en fare nam nike mel'egmed Got, ni gimed e pi prist rok e en ni Pilung, ma gimed fare nam ni gimed ba thothup, ni gimed girdi'en Got, ni mel'egmed Got ni ngam wereged murung'agen e n'en nrib fel' nike ngongliy Got, ni ir e piningmed u fithik' e lumor ngambad nga fithik' e tamilang rok nrib fel'. ¹⁰ Immoy ba ngiyal' ni um pired ni gathi gimed girdi'en Got, machane chiney e kam manged girdi'en; ma bay ba ngiyal' ni um pired nda mu nanged e runguy rok Got, machane chiney e ke runguymed Got.

Sib rok Got

¹¹ Pi tafager rog, ri gu be wenig ngomed, ya gimed e milekag ni kambad ngaray nga fayleng! Dab mu paged gimed ngak e tin be yim' e dowef romed ni bochan, ni gubin ngiyal' ma be cham ngak lanin'med. ¹² Ma susun e ngar um pired u fithik' e pi'in ndar nanged Got ni bfel' pangimed, ya ngrogmed nib kireb e ngongol romed, me Chirofen ni sul Kristus riy miyad nang ni bfel' e ngongol romed, ma aram miyad yog e sorok ngak Got.

¹³ Bochan Somol ma aram fan ni ngam folgad rok urngin e pi'in yad be tay murung'agen e girdi'; ni aram e en ni *Emperor* ni ga', ¹⁴ nge pi governor, ni en ni pilung e l'oegrad ni ngar gechig nigned e pi'in kireb e ngongol rorad miyad yog e sorok ngak e pi'in yad be ngongliy e ngongol ni bfel'. ¹⁵ Ya ba'aray e

n'en nib m'agan' Got ngay: ba'adag ni ngam th'abed gulungan e pi'in balyang ndar nanged fan e n'en ni yad be yog, ni ngam th'abed gulungrad ko ngongol ni bfel' ni gimed be rin'. ¹⁶ Um pired ni gimed bogni' ni kam gilafgad ko kireb, machane gilaf ko kireb ni kam ted e dab mmaruwelgad ngay ni ngam upunguyed ban'en nib kireb, machane ngu'um ngongolgad nrogon e sib rok Got. ¹⁷ Mi gimed tayfan urngin e girdi', ma nge t'uf romed e picha' ni gimed nike mich Got u wun'rad, nge yib madgun Got u wun'med, mi gimed tayfan e en ni ir e *Emperor* ni ga'.

Gafgow ni tay Kristus ni ngad folwokgad riy

¹⁸ Gimed e pi tapigpig e thingar mu folgad rok e pi masta romed mi gimed tay farad, ni gathi kemus ni pi arorad ni ba gol ma yad ma finey laniyan' be', machane ku er rogomed ngak e pi arorad nib kireb e thin rorad ngomed. ¹⁹ Ra fal'eg Got wa'athmed ni bochan e ren'ey, ni fa'anra mu k'adedan'med ko amith ko gafgow nde mat'aw ni be tay e masta romed ngomed ni bochan e bay u wun'med e tin nib m'agan' Got ngay. ²⁰ Ya mang puluwon nra yib ngomed ni fa'anra mu k'adan'med ko dumow ni bay tapgin ni nge aw ngomed ni fan e kam rin'ed ban'en nib kireb? Machane fa'anra mu k'adan'med ko gafgow ni mus ko ngiyal' nib mat'aw e tin ni kam ngongliyed, ma ra fal'eg Got wa'athmed riy. ²¹ Ileray e ren'en ni ir e ke piningmed Got ngay; ya Kristus e ir e gafgow ni bochmed me dag ngomed rogon ni ngam folwokgad rok, ni aram e ngu'um leked luwan ay. ²² Ya dariy e denen ni ngongliy; ma dariy be' ni rung'ag ta'ab bugithin nde riyul' ni yib u l'ugun nga but'. ²³ Ma fa'an nog e thin nib kireb ngak ma de tay puluwon ni thin nib kireb; ma fa'an nni gafgownag ma de ga'ar e bayi fulweg taban ngak e pi'in yad be gafgownag, machane me pag fan urngin ban'en ngak Got, ni ir fare Tapufthin nib mat'aw. ²⁴ Kristus e ir e girngiy urngin e denen rodad nga daken me fek nge yan nga daken e kuruth, ni fan e ngad m'ad rok e denen ni gadad be par rok ngad chuwigad rok ma gadad par ni gadad be rin' e tin nib mat'aw. Maad'ad nike tay e ir e ke gol nagmed. ²⁵ Ya um moyed ni gimed bod e pi saf ni kar olobochgad; machane chiney e kan fulwegmed ni ngu'um leked Fa'anem ni ir e ma gafaliy e saf me ir e ma ayuweg lanin'med.

3

Pi leengiy nge pi figirngiy

¹ Ma ku er rogomed pi leengiy nthingar um folgad rok pi figirngimed, ni fan e fa'anra bay boch i yad ndawori mich

e thin rok Got u wun'rad mrayag ni nge mich u wun'rad ni bochan pangimed. Ma aram e dakuriy fan bbugithin ni ngmogned ngorad, ² ya bay ra guyed rogon feni machalbog pangimed nge rogon ni gimed be tay farad. ³ Ma susun e dab mu ted ban'en nga dowmed ni nge fal'eg yaamed ngam pidoranggad, ni bod rogon ni gimed ma fal'eg rogon piyan lolugmed, ara churuwo' ni gimed ma tay nga dowmed, ara mad ni gimed ma yin'. ⁴ Ya lanin'med e nge par nib pidorang, ni aram e pidorang ni dabi m'ay ni aram e leam nib sumunguy ma ba gapas, ni ir e ba ga' fan u mit Got. ⁵ Ya aray rogon e pi'in ni ppin ni kakrom ni ur ngongliyed rogorad ni ngar pidoranggad, ni pi'in ni ppin ni yad ba yul'yul' ngak Got ma kar pired ni Got e ke l'agan'rad ngak; ma yad be fol rok figirngirad. ⁶ I Sarah e aram rogon; i fol rok Abraham mi i pining Sarah Abraham ni ga'ar "Masta rog." Gimed e chiney e kam manged bogi ppin ni pifak ni fa'anra um rin'ed e tin ni bfel' ma damur tamdaggad nga ban'en.

⁷ Ma ku er rogomed e pi'in ni pumo'on ni ngu'um pired pi leengimed ma thingar um nanged ni yad mme'waer ko pumo'on, ere thingar um ted farad; ya ku er rogorad nra pi' Got e tow'ath rorad ni yafos ni bod gimed. Mu rin'ed ni aray rogon nge dabi magawon ban'en ko meybil ni gimed be pi' ngak Got.

Gafgow ni yibe tay ni fan e tin nib mat'aw ni yibe rin'

⁸ Ere thingari gimed gubin ni nge ta'reb rogon e leam romed mu um runguyed gimed; me bigimed me t'uf rok bigimed nrogon e pi'in ni walag ni girdi'en Kristus, mu um pired ni bfel' e thin romed ngomed ma ba sobut' lanin'med ngomed. ⁹ Dab mu puluw niged e tagan, ara mpuluw niged e thin nib kireb; machane ngam fulweged taban nga ban'en ni bfel', ya ban'en ni bfel' e ke yog Got ni nge pi' ngomed ko ngiyal' ni fa'ani piningmed. ¹⁰ Ni bod ni be ga'ar e babyor nib thothup:

"En ni ba'adag ni ngi i par nib felfelan'
ma be finey ni nge guy e pi rran nib manigil,
e thingari dabki yog e thin nib kireb
ma thingari tal ndab ki i lifith l'ugun.

¹¹ Ma thingari pi' keru' ko tin nib kireb nge rin' e tin ni bfel';
thingari sap'ay e gapas u polo' i leam rok.

¹² Ni fan e Somol e ke yiluy e changar rok ngak e pi'in yad
bmat'aw
ma gubin ngiyal' nma rung'ag e meybil rorad;
machane ma togopluw ngak e pi'in yad ma ngongliy e tin
nib kireb."

¹³ I mini' e ra rin' e kireb ngomed ni fa'anra gimed be athamgiliy ni ngam ngongliyed e tin ni bfel'? ¹⁴ Machane fa'anra ngam gafgowgad ni fan e gimed be rin' e tin nib mat'aw, ma ri gimed ra felfelan'! Dab mu tamdaggad ngak e girdi', ma dabi magafan'med. ¹⁵ Machane ngam liyorgad ngak Kristus u lanin'med, mi gimed tay ni ir e Somol romed. Mu fal'eged rogomed ni gubin ngiyal' ni ngam pi'ed e fulweg ko n'en nra fith be' ngomed ni ngam weliyed u murung'agen e ren'en ni ir e ke l'agan'med ngay. ¹⁶ Machane ngam rin'ed u fithik' e sumunguy nge tayfan. Mpired ndariy ban'en ni be methan'med ngay ni ban'en nib kireb ni kam rin'ed, ni fan e nganognimed nga dalib ni aram rogon ni gimed be fol rok Kristus, ma pi'in karogned pangimed ni bfel' nga dalib e ngar tamra'gad ko thin ni karogned. ¹⁷ Ya kabfel' ni ngan gafgow ni bochan e yibe rin' e tin ni bfel', ni fa'anra ireray e tin ke finey Got ngodad, ko bin ngan ngongliy e tin nib kireb. ¹⁸ Ya Kristus e ir e yim' ni fan ko denen, nri ta'ab yay me mus, ni ir be' nib mat'aw me yim' ni fan ngak e girdi' nde mat'aw, ni fan e nge yag ni fekmed i yan ngak Got. Ya nli' ngem' e dowef rok, machane min faseg ni dabki yim'; ¹⁹ me yan ni aram rogon nge machib ngak fapi kan ni ka ni kalbus nagraad, ²⁰ ni pi kan nem e aram e picha' ni ur moyed ko biney e tamilang ma da ur folgad rok Got ko fa ngiyal'nem ni i son nagraad Got riy u fithik' e gumaen', ni fa ngiyal' i n'em ni i toy Noah fare ark riy. Ri in e girdi' e ranod ngalan e re ark nem — ni yad meruk u gubin — e ra folgad nde li'rad e ran.

²¹ Re ran nem e be yip' fan e tawfe, ma tawfe e be yip' fan ni kam thapgad ngak Got e chiney, ma gathi bochan e alit u dowmed ni kan maluknag, machane bochan e tin kamogned ngak Got u fithik' e tafinay ni bfel'. Tawfe e be yip' fan ni kam thapgad ngak Got u daken e fos ko yam' ni tay Jesus Kristus, ²² ni ir e ke yan nga tharmiy ke yan i par nga ba' ni mat'aw rok Got, ni ir e be gagiyegnag urngin e engel nge pi'in yad bay u tharmiy ni yad be tay murung'agen ban'en nge pi'in yad be yog e thin.

4

Pangiy nike thil

¹ Bochan e gafgow ni tay e dowef rok Kristus, e ku er rogomed nthingar mu feked e binem e leam nge pi' gelngimed ngam gelgad; ya en nra gafgow e dowef rok e dakir denen i yan. ² Ere chiney i yan ngam'on e thingari par pangimed u n'umngin nap'an e yafos romed u roy u fayleng ni Got e be gagiyegnag nrogon ni be finey, ma gathi tin nma yim' e girdi' ni bochan nde mat'aw u wan' Got e ir e nge gagiyegnag

pangimed. ³ Ya ke n'uw nap'an ni um pired ni gimed be rin' e tin ni ba'adag e pi'in ndar nanged Got. Ya rogon pangimed ni immoy e um puwlaggad, ma um rin'ed e tin gimed be yim' ni bochan nde mat'aw u wan' Got, ma gimed be balyang ko rrum, ma gimed be un ko madnom ni yibe wagey riy, ma gimed be un ko mur ni yibe unum e rrum riy, ma gimed be tayfan ma gimed be meybil ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ni ban'en nrib kireb ni ngan rin'. ⁴ Pi'in ndar nanged Got e kar gin gad ni fan e dakumur uned ngorad ko ngongol nib kireb ni yad be ngongliy, ma aram fan ni yad be yog e thin nib kireb ngomed. ⁵ Machane bayi taw nga ba ngiyal' nra bagayad ma thingari weliy ngak Got urngin e ngongol ni i rin', ya Got e ke fal'eg rogon ke par ni nge pufthinnag e pi'in yad ba fos nge pi'in ni karm'ad. ⁶ Ireray fan ni ku ni machibnag fare Thin Ni Bfel' ngak e pi'in ni karm'ad, ni yugu aram rogon ni kan gechig nagraad karm'ad nrogon e girdi', ya nge yag nra pired ni bod rogon Got ko binem e tamilang ni yad bay riy.

Rogon i ayuweg e tow'ath nike pi' Got ngodad

⁷ Ke chugur nga tungun urngin ban'en. Thingar um pired ni gimed be filmunguyan'med ma gimed be tiyan'med, nge yag ni um meybilgad. ⁸ Ma ren'en ni ir e th'abi ga' fan u fithik' urngin ban'en e ngari bigimed me t'uf rok bigimed, ya rogon nib t'uf be' rok be' e ra upunguy bo'or e denen. ⁹ Mbinged e tabinaw romed ngomed, ndab um gun'gun'gad. ¹⁰ Ra be' ma tow'ath rok nike pi' Got ngak ni nge gagiyeagnag e thingari maruwel ngay nge yib fan ngak boch e girdi'. ¹¹ Cha' ni be machib e thingari machibnag e thin rok Got ngak e girdi'; ma cha' ni be pigpig e thingari pigpig u gelngin nike pi' Got ngak ni fan e nge urngin ban'en ni be rin' ma nganog e sorok ngak Got riy u daken Jesus Kristus, ni ir e bayi par ni bay e fla'ab u pa' ma bay gelngin ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Gafgow nma tay e pi'in girdi'en Kristus

¹² Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, dab mu gin gad ko gafgow nib gel ni yibe tay ngomed ni ba sikeng ngomed, ni gowa ban'en ni kam gin gad ngay. ¹³ Machane ngam felfelan'gad ni gimed be un ko gafgow ni i tay Kristus, nge yag ni ngar mu felfelan'gad ko ngiyal' ni bay yib i m'ug ni be galgal ram'en. ¹⁴ Mu felfelan'gad ni fa'anra nog e thin nib kireb ngomed ni fan e gimed girdi'en Kristus; ya ra errogon ma fare Kan nib sorok ni aram fare Kan Nthothup rok Got e ke yib nga dakenmed. ¹⁵ Dariy bigimed nsusun e nge gafgow ni fan e ke thang e pogofan rok be', ara ke iring ban'en rok be', ara ke th'ab e motochiel, ara fan e be guy rogon ni nge gagiyeagnag e maruwel rok boch e girdi'. ¹⁶ Machane fa'anra

ni gafgow nagmed ni bochan e gimed girdi'en Kristus ma dab mu tamra'gad ngay, ya ngam pininged e magaer ngak Got ni bochan e bay fithingan Kristus u dakenmed.

¹⁷ Ya ke taw nga nap'an ni nge tabab e pufthin, ma pi'in girdi'en Got e yad e som'on ni ngan pufthin nagra. Ere fa'anra gadad e nge tabab rodad, ma uw rogon nra yan i mus ngak e pi'in nder pagan'rad ko fare Thin Ni Bfel'? ¹⁸ Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

“Fa'anra be mo'maw' rogon e girdi' nib mat'aw ni ngar thapgad ngak Got ko binem e tamilang,
me ere mang e bay rin' e pi'in ndariyfan Got u wun'rad
nge pi'in yad ba tadenen?”

¹⁹ Ere pi'in yibe gafgow nagra ni fan e bay fan u wan' Got ni ngar gafgowgad e susun e ngu'ur pired ni yad be ngongliy e tin nib mat'aw ma kar paged farad ngak e en ni ir e ke sunumiyrad, ni gubin ngiyal' ma be tay u gil' e tin keyog nra rin'.

5

Pi'in yad e safrok Got

¹ Gu be wenig ngak e pi'in yad ba ilal u fithik' girdi'en e galesiya romed, ni gag bagayad; ni gag e ug guy nga owcheg e gafgow ni i tay Kristus, ma gu ra un ko re fla'ab ni ba'aram ni bay ni dag. Ere gu be wenig ngomed ni be lungug: ² gimed e ngu'um gafaliyed fare ran' i saf ni Got e ke pi' ngomed, ngu'um gafaliyed yad nib m'agan'med ngay nrogon nib m'agan' Got ngay ni ngam rin'ed, ma gathi ngu'um rin'ed nde m'agan'med ngay. Mu ngongliyed e maruwel romed ni gathi kemus ni bochan e salpiy ni yibe pi' riy ngomed, machane ngam ngongliyed ni fan e ri gimed ba'adag ni ngam pigpiggad ngak Got. ³ Dab mu guyed rogon ni ngam suweyed e pi'in kan pi'rad ngomed ni ngam gafaliyed yad, machane ngam pired ni bfel' pangimed ya ngu'ur folwokgad romed. ⁴ Ya nge yib i m'ug e Cha' ni ir Pilungen e pi'in yad ma gafaliy e saf me yag ngomed fare te'eliyaw ko fla'ab ni dabi math ram'en bi'id.

⁵ Ma ku er rogomed e pi'in pagel nthingar mu folgad rok e pi'in pumo'on ni pi'ilal. Ma gimed gubin nthingar mon'ed madan e sobut' laniyan' nge bigimed me pigpig ngak bigimed; ya babyor nib thothup e be ga'ar, “I Got e ma togopluw ngak e pi'in nib tolangan'rad, mma ayuweg e pi'in nib sobut'an'rad.” ⁶ Ere mu sobut' nixed lanin'med u tan pa' Got nib gel gelngin, me fal'eg lanin'med ko ngiyal' ni be finey. ⁷ Mpaged fan urngin e magafan' romed ngak, ya be learnag rogomed.

⁸ Mu tiyan'med ngam ayuwgad! Ya mo'onyan' ni ir e to'ogor romed e yugu be yan ni bod ba layon ni be tolul, ni be gay be' ni nge longuy. ⁹ Ere um pired nib muduwgil e michan' romed ngak Kristus mi gimed togopluw ngak fare mo'onyan', ya gimed manang ni pi'in yad be par u roy u fayleng ni polo' ni Kristus e ke michan'rad ngak e gafgow ni be yib ngomed e ku ir e be yib ngorad. ¹⁰ Ya bay mu gafgowgad ni dabi n'uw nap'an mi Got ni ir e ke pi' urngin ban'en ngodad, ni ir e ke piningmed ni ngam ta'ab girdi'gad Jesus Kristus ma ngam uned ko fla'ab rok ndariy n'umngin nap'an, e ir e bayi yal'uwegmed, me ta'med ni gimed bmuduwgil, me gel nagmed me ta'med nga daken e def nib muduwgil. ¹¹ I Got e bayi par gelngin ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Tin tomur e thin

¹² Kug yoloy e re gi babyor ney nib ngoch ngomed ni Silvanus e ke ayuwegneg riy, ni kug tay ni ir reb i walagdad nrib yul'yul'. Gub adag ni nggu pi' e athamgil nga lanin'med, mu gu weliy ngomed kanawo'en nma ayuwegdad Got. Ere mpired u fithik' e re ayuw ney ni gimed bmuduwgil.

¹³ Bin ni walagmed e galesiya ni bay u Babylon,* ni ku errogon ni Got e ke mel'eg girdi'en e yad be yog ni nge felan' Got ngomed, ma ku errogon fakag i Mark. ¹⁴ Gimed ra mada' mu um farayed owchemed u fithik' e t'ufeg nrogon e pi'in ni girdi'en Kristus.

Nguum pired e pi'in ni gimed girdi'en Kristus nib gapas lanin'med.

* **5:13** BABYLON: Rogon ni bay ko fare babyor ni Revelation, sana be yip' fan yu Rome.

GIN MIGID E BABYOR NI PI' PETER

Gin migid e babyor ni pi' Peter e yan ngak bo'or e tin som'on i girdi'en Kristus. I togopluw Peter ko maruwel rok e pi tamchib ni go' bogi ban'en nge ngarogon ni fol bo'or e girdi' u ngongolen e pi cha'nem, ni ngongolen e darngal ni wenegan e machib rorad. Kemus ni yira nang e thin rok Got nge murung'agen Somol Jesus Kristus ni yib ngodad u daken e pi'in nra guyed Jesus ma kar rung'aged e machib rok e rayag ni ngan chuw u fithik' urngin fapi ngongol nib kireb nge machib ni go' bogi ban'en. I yog boch fapi tamchib ni Kristus e dabki sul. Me tamilangnag Peter girdi'en Kristus u murung'agen e pin'ey. I yog ngorad ndawori sul Kristus ni bochan e dabun ni nge n'ag be', ya ba'adag ni nge urngin e girdi' miyad pi' keru'rad nga urngin e denen ni yad be rin'.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2

Pong ni tay Got ngak e girdi' 1:3–21

Pi tamchib ni go' bogi ban'en 2:1–22

I Somol ni bay sul 3:1–18

¹ Re babyor ney e yib rok Simon Peter, ni ir reb e tapigpig me ir reb e apostel rok Jesus Kristus —

Ngak e pi'in nu daken e mat'aw rok Got rodad nge Jesus Kristus ni ir e ma thapeg e girdi' ngak Got e ke yag riy ngorad e michan' nta'reb rogon feni ga' fan ko biromad e michan':

² Ng i ayuwegmed Got ma be pi' e gapas nga lanin'med nge yan i mus ngarogon u daken murung'agen Got ni kam nanged nge Jesus ni ir e Somol rodad.

Pong nma tay Got ko girdi' nge rogon nma mel'egrad

³ Gelngin Got e ke pi' ngodad urngin e tin nge yag ngodad ngad pired ko wok ni ir e mm'agan' Got ngay ni bochan e kadnanged fa'anem ni ir e ke piningdad ni ngad uned ngak ko fla'ab ni bay rok ma gadad rin' e tin nib mat'aw ni bod ir.

⁴ Ireray rogon nike tow'ath nagdad ko pin'en nib th'abi fel' nike micheg ngodad, ya nge yag ngomed e tin ke weliy nra pi' ngomed mi gimed thay ko ar'ar nma kireb nigey ni bay u roy u fayleng, me yag ngomed rarogon Got. ⁵ Ireray fan ni ngam athamgiliyed ngam puthuyed pangimed ni bfel' ngarogon nike michan'med ngak Kristus; mi gimed puthuy e gonop nga pangimed ni bfel'; ⁶ mi gimed puthuy ko gonop romed e t'ar laniyan'; mi gimed puthuy e k'adan' ko t'ar laniyan' romed; mi gimed puthuy ko k'adan' romed e yan nga laniyan' Got;

⁷ ma yan nga laniyan' Got ni gimed be tay e ngam puthuyed ngay rogon nib t'uf bigimed rok bigimed nrogon e pi'in kar walaggad u daken Kristus; ma rogon nib t'uf bigimed nrogon e pi'in kar walaggad u daken Kristus e ngam puthuyed e t'ufeg ngay. ⁸ Ireray e pin'en ni nge yag ngomed, ya rayag ngomed ni pire' ma gimed ra pasig me yib fan murung'agen e Somol rodad i Jesus Kristus ni kam nanged. ⁹ Machane en ndariy e pin'ey rok e rib ngoch e changar rok ndabiyag ni nge guy ban'en, ma ke pag talin ni kireb ni i ngongliy kakrom e ka ni maluknag rok ke chuw.

¹⁰ Ere pi walageg ni girdi'en Kristus, mu guyed rogon ngam athamgilgad nge yib fan e pong nike tay Got ngomed, nge rogon nike mel'egmed ngu'um pired riy; fa'an gimed ra rin' ni aray rogon ma ri dabiyag ni ngam thaygad. ¹¹ Ireray kanawo'en me yag nni pi' mat'awmed ni aram e gimed ra yan ngalan e gin'en ni bayi par ndariy n'umngin nap'an, ni aram e gin'en ni suwon e Somol rodad i Jesus Kristus, ni ir e en nma thepgead ngak Got.

¹² Ireray fan ni gubin ngiyal' ni bay ug puguran ngomed e pin'ey, ni yugu aram rogon ni kam nanged ma kam pired ni gimed bmuduwgil u fithik' e tin ni ir e ba riyul' ni kam nanged. ¹³ Gu be finey ma bmat'aw ni ngu'ug puguran e pin'ey ngomed u n'umngin nap'an ni ku gub fos. ¹⁴ Ya gu manang ndabki n'uw nap'an mu gu pag e re dowef rog ney nra yim', ni bod rogon feni tamilang ni yog e Somol rodad i Jesus Kristus ngog. ¹⁵ Ere bay gguy rogon ngu'um pired ndab mpaged talin e pin'ey ni gubin ngiyal' u tomuren ni ku gum'.

Pi'in nra guyed Kristus nga owcherad

¹⁶ Da gu toergad nga bogi yat ni girdi' e sunumeg nggu weliyed ngomed murung'agen gelngin e Somol rodad ni Jesus Kristus nge wub ni bayi tay. Ya gguyed nga owchemad feni sorok! ¹⁷ Ugumed u rom me tay Got ni Chitamangiy fan Jesus Kristus ni piliyeg ram'en downgin nge galgal ko ngiyal' ni yib ba lam ngak, ni yib rok e en ni Th'abi Gil Tolangin ni be ga'ar e re lam nem, "Ireray Fakag nrib t'uf rog, ni kari felan'ug ngak!" ¹⁸ Gamad e gu rung'aged e re lam nem ni be yib u tharmiy ngomad nga but' ko ngiyal' ni ba'aram ni gamad bay rok u daken fare burey nib thothup.

¹⁹ Aram fan ni kari pagan'mad ko thin rok Got ni i weliy fapi profet. Bfel' ni ngam tiyan'med ko pi thin nem, ya bod ba magal ni be par ram'en u fithik' e lumor nge yani mada' ko fare Rran ni nge puf e woch riy me gal ram'en fasiran, ni t'ufen e kadbul, nge tamilangnag lanin'med. ²⁰ Machane bin som'on e ngam ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aram ni ga'ar: dariy be' nrayag rok ni gelngin e leam rok e nge

maruwel ngay nge weliy fan bbugithin ni bay u lan e babyor nib thothup, ni profet e yi'ynag. ²¹ Ya dariy bbugithin ni yog e profet ni sum u laniyan' be', ya fare Kan Nthothup rok Got e yib i ying ngak e girdi' ngar weliyed e thin nike yib rok Got ngorad.

2

Pi tamchib ni go' bogi ban'en

¹ Pi profet ni go' bogi ban'en e m'ug u fithik' e pi'in kakrom, ma ku aram rogon ni bay yib i m'ug e tamchib ni go' bogi ban'en u fithik'med. Bay ra faked i yib ngomed e machib nra kireb nigei, ni machib nde riyul', ma bay ra mithaged murung'agen e re Masta ni ir e ke biyuliyrad, ma aram miyad girngiy e riya' nib tomgin nga dakenrad. ² Ma bo'or e girdi' ni bay ra folgad u ngongolen e pi cha'nem, ni ngongol nib kireb nike thum' nga wuru'; ma bayi weliy e girdi' e thin nib kireb nib togopluw ko fare Kanawo' nib riyul' ni bochan e pin'en ni be rin' e pi cha'nem. ³ Pi tamchib nem ni go' bogi ban'en e yad ba chogow ni salpiy, ma bay yo'or e salpiy rorad ni puluwrad ko machib ni yad be yog ngomed, ni machib ni yad e sum rorad. Machane En ni nge pufthin nagraad e ke fal'eg rogon ke par, ma En ni nge kireb nagraad e be par ni be od!

⁴ Ya fapi engel nra denengad e de ta'rad Got, ya tharbegrad nga infiyerno, ni aram e gin kan chen nagraad riy u fithik' e lumor,* yad be sonnag e Rofen ni Pufthin. ⁵ I Got e de pag e pi'in kakrom nde gechig nagraad, ya pag e ran nge tharey e nam ni tafen e girdi' ni kireb; ma kemus ni pi'in ni ayuwegrad ndar uned ko yam' e Noah, ni i machibnag e tin nib mat'aw, nge ku medlip i girdi'. ⁶ I Got e gechignag e binaw nu Sodom ngu Gomorrah ya ni urfiy e gali binaw nem, ni aram e ke dag ngak e pi'in kireb e n'en nra rin' ngorad ni fa'anra ur pired nib kireb e ngongol rorad. ⁷ Me chuweg Lot u rom nde buch ban'en rok, ni ir be' ni bfel' ni i kireban' ko ngongol ni darngal ni be ngongliy e girdi' ni dariyfan e motochiyel u wun'rad. ⁸ Ya re mo'on nem ni bfel' ni i par u fithik'rad u reb e rran nge reb e i guy ma i rung'ag e pin'em, ma be kireban' ko ngongol rorad nib kireb. ⁹ Ere Somol e manang rogon ni nge ayuweg e pi'in yad ma fol rok ko gafgow nma yib ngorad, nge rogon ni nge tay e pi'in kireb u tan e gechig rok nge yan i mada' ko Chirofen ni bayi pufthin nagraad Got, ¹⁰ ni ba ga' ni pi'in yad be fol ko tin nib golong e ngongol ni be yim' e dowef rorad ni bochan, ma dariyfan u wun'rad e gagiyeg ni be tay Got ngak e girdi'.

* **2:4** chen nagraad riy u fithik' e lumor; boch e babyor e bay riy ni lan e pi low nib lumor.

Pi tamchib nem ni go' bogi ban'en e darir tamdaggad ma yad ba uf, ma darir ted fan e pi engel nu tharmiy ni yad ba fla'ab; ya n'en ni yad ma rin' e yad ma yog e thin nib kireb ngorad. ¹¹ Mus ngak e pi engel ni yad ba gel ma kab sororad ngak e pi tamchib nem ni go' bogi ban'en ma darir rogned e thin nib kireb ngak e pi cha'nem u p'eowchen Somol. ¹² Machane pi girdi' ney e yad be ngongol ni n'en ni yad be ar'arnag e ir e be gagiyege nagra, ni bod rogon e gamanman ni malboch ni kan gargelegrad ni nge kolrad e girdi' ngan li'rad; ma pi girdi' nem e yad ma yog e thin nib kireb nga bogi ban'en ndar nanged fan. Ma bay nli'rad ngarm'ad ni bod rogon e gamanman ni malboch; ¹³ puluwon ni bay ni pi' ngorad e gafgow, ni bochan e gafgow ni kar ted ko girdi'. Ma rogon e felfelan' ni yad ma tay e ngar ngongliyed u lan e tamilang e tin ni ir e be ar'arnag e dowef rorad nge tin ni ir e yad be yim' ni bochan; ya yad ma girngiy e tamra' nge ngachal nib kireb i yib ngomed ko ngiyal' ni yad ma yib ra uned riy ngomed ko mu'ulung nge abich, ma yad be felfelan' ko pi ngongol ni yad be rin' ni ir e yad be bannag e girdi' ngay! ¹⁴ Dariy ban'en ni yad ba'adag ni ngar changargad ngay ya kemus ni ppin nib darngal e yad ba'adag ni ngar changargad ngorad; ma ar'ar rorad ko denen e der tal. Ma yad ma waliy e pi'in ni me'waer e leam rorad ngar awgad ko wup rorad. Ma lanin'rad e ke ilal nga fithik' e chogow. Ma yad be par ni yad bay u tan e gechig rok Got! ¹⁵ Ya kar paged fare pa' i kanawo' nib k'iy kar olobochgad; ma kar leked fare pa' i kanawo' ni lek Balaam ni be' nib mo'on ni Beor e chitamngin, mi Balaam e t'uf rok e salpiy ni yira pi' ngak ni fa'anra ngongliy e tin nib kireb, ¹⁶ machane min puwan' ngak ko kireb nike ngongliy. Ya ba gamanman ni dongki rok e non ni bod lungun be' nge taleg fare profet u ngonglen ni balyang.

¹⁷ Pi girdi' nem e yad bod e alublub ndakir yib e ran riy, ma yad bod e manileng ni be yan nagra e nifeng nib gel; i Got e ke tay tagil'rad ko gin nrib talumor. ¹⁸ Yad ma yog e thin ni ufanthin nge thin ko balyang, ma yad be maruwel nga ngongolen e darngal ni be ar'arnag e dowef rorad ni fan e nge aw ko wup rorad e pi'in ka fini chuw u fithik' e girdi' nike oloboch. ¹⁹ Be lungurad e gadad e girdi' e ba puf rogograd ni ngad rin'ed e tin gadad ba'adag, machane yad e kar pired ni kar manged sib ko ngongol nma kireb nige y nike mecham ngorad — ya demturug ban'en nra gel ngak be' ma aram e ke par fa'anem ni kemang sib rok fare n'em. ²⁰ Ya fa'anra chuw e girdi' u fithik' e tin nib kireb e ngongol u roy u fayleng ni ir e ma kireb nige y ni bochan e kar nanged e Somol rodad i Jesus Kristus ni ir e ma thapegdad ngak Got, miki kolrad e kireb

bayay nge gel ngorad, ma aram e pi girdi' nem e yad ra par nike gel boch e kireb rorad ko som'on. ²¹ Ya kabfel' ni fa'an mang e ur pired ndar nanged kanawo'en e mat'aw ko bin kar nanged miyad pi' keru'rad ko fare motochiyel nib thothup ni kan pi' ngorad! ²² Ya n'en ni kar rin'ed e ke m'ug riy ni fare bugithin ni yima yog e ba riyul' ni fa'ani ke lunguy, "Pilis e ma sul ko n'en nike sul u l'ugun nga but'," ma, "Ba babyi ni kan luknag downgin ke be'ech e ma sul nge yan i pig u fithik' e bar."

3

I Somol ni yog ni bayi sul

¹ Pi tafager rog, ni gimed ba t'uf rog! Gi ney e babyor e ke gaman e ruw yay ngay ni kug yol ngomed. U lan e gali yang i babyor ney e kug guy rogon riy ni nggu puguran ngomed e pin'ey ni aram e gu be pug e tafinay nib machalbog u lanin'med. ² Gu ba'adag ni ngam leam niked fapi thin ni i yog fapi profet ni kakrom ni yad ba thothup, nge motochiyel ni yib rok Somol ni ir e ma thapegdad ngak Got ni fapi apostel romed e karogned ngomed. ³ Bin som'on e thingar mu nanged ni tin tomur e rran e bay yib i m'ug boch e girdi' riy ni tin ni yad be yim' ni bochan e ir e be gagiyeagnag pangirad. Bay ur mon'oggad ngomed ⁴ ni be lungurad, "I yog faram ni bay sul, errogen ni yog fa danga'? Ere bu uw? Chitamangidad e karm'ad, machane urngin ban'en ni ka be par ni karogon ni kanap'an e ngiyal' ni sum e fayleng riy ke mada' ko chiney!" ⁵ Machane daburad ni ngar tafinay niked e re bugithin ni ba'aray nib riyul': kakrom e non Got me sum e pi tharmiy nge fayleng. Me yib e but' u fithik' e ran ngalang ni ran e yodoromnag, ⁶ ma ku ran ni fare ran ni yib nge tharey e nam e ir e kirebnag e bin kakrom e fayleng. ⁷ Machane lanelang nge re fayleng ney ni bay e chiney e ka re bugithin nem rok Got e ir e ke tay ni dabi kireb nge yan i mada' ko ngiyal' ni nge yib e nifiy i kirebnag. Ke tay Got ni dabi kireb ni fan ko chirofen ni bay ni pufthinnag e girdi' nib kireb nge mu' min kireb nagraad.

⁸ Machane pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, dab mpaged talin e re bugithin ni ba'aray: rogon ko changar rok Somol e dariy ban'en nib thil u thilin ta'reb e rran nge bbiyu' e duw, ya l'agruw ni ta'reb rogon u wan'. ⁹ Ya dawori sowath Somol ni nge rin' e tin keyog nra rin', ni bod rogon ni be leamnag boch e girdi'. Ya be gum'an'nag ir u puluwmed, ni fan e dabun ni nge n'ag be', ya ba'adag ni nge urngin e girdi' miyad pi' keru'rad ko urngin e denen ni yad be rin'.

¹⁰ Ya chirofen ni Rran rok Somol e bayi taw ni bod rogon ba moro'ro'. Chirofen nem e bay yan nga bayang lanelang ni be falgear lingan, ma urngin e tin ni bay u lanelang ban'en ni bayi yik' nge kireb, ma fayleng nge urngin e tin bay riy e bayi chuw. ¹¹ Fa'anra urngin ban'en ma bay ni kirebnag ni aray rogon, me ere mit i mang girdi' e susun e ngam boded? Pangimed e nge par nib thothup ma kam pi'ed gimed nga pa' Got, ¹² ma gimed be sonnag e chirofen nem, ni ir e Rran rok Got, mi gimed athamgiliy nrogon nrayag romed nge papey nge taw ngay — Rofen ni ba'aram ni bay yik' lanelang nge kireb e urngin ban'en ni bay u lanelang e bayi ranrannag e gowel. ¹³ Machane ke yog Got ni bay sum e bin nib be'ech e lanelang nge bin nib be'ech e fayleng, ni aram e tin nib mat'aw e ngongol e bay i par riy, ni ireray e pin'en ni gadad be sonnag.

¹⁴ Pi tafager rog, n'umngin nap'an ni gimed be par ni gimed be sonnag e re Rran nem e ngu'um athamgiliyed ngam pired ni gimed bmachalbog ma dariy thibngimed u p'eowchen Got ma ngam pired nib aw e gapas u thilmed Got. ¹⁵ Mu leam niked e gumaen' rok e Somol rodad, ni aram e tayim ni be pi' ngomed ni ngam guyed rogon ngam thapgad ngak, ni bod rogon nike yoloy walagdad i Paul nib t'uf rodad murung'agen ke yib ngomed, ni gonopiy nge yoloy u rogon e gonop ni pi' Got ngak. ¹⁶ Ireray rogon ni i yog u lan urngin yang e babyor rok ko ngiyal' ni ba'aram ni i yoloy murung'agen e re bugithin ney. Bay boch ban'en u lan e babyor rok nib mo'maw' ni ngan nang fan, ni girdi' ndar nanged fan nge girdi' ndar muduwgilgad e yad be tunguy fan ngar weliyed, ni bod rogon e n'en ni yad be rin' nga yu thal e thin ni bay u lan e babyor nib thothup; ni aram e yad e kar girngiyed e gechig nga dakenrad ni aram e bay ni kireb nagraad.

¹⁷ Machane gimed e pi tafager rog e go' kam nanged e re bugithin ney. Ere mu gonopiyed gimed, nge dabiyyag ni waliymed nga bayang e oloboch ni be tay e pi'in ndariyfan e motochiyel u wun'rad ngam thaygad ko gin kam pired riy ni dabi buch ban'en romed riy. ¹⁸ Machane Somol rodad i Jesus Kristus ni ir e ke thapegdad ngak Got e ngi i ayuwegmed ngu'um mon'oggad i yan ma gimed be nang i yan; ni ir e ngu'un tayfan e chiney i yan ngam'on ndariy n'umngin nap'an! Amen.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' JOHN

Gin m'on e babyor ni pi' John e bay riy l'agruw ban'en ni ba ga' fan. Ba'adag John ni nge ayuweg girdi'en Kristus ngar pired ni kar ta'ab girdi'gad Got nge Fak ni Jesus Kristus. Ma bin migid e fonow nagrad nge dab ra folgad ko machib ni go' bogi ban'en, ya nge kirebnag thilrad Got nge Fak. I leamnag e pi tamchib nem ni urngin e kireb e ma yib u daken e par ko re fayleng ney. Aram fan nde mich u wun'rad ni Jesus e yib i ngal' nib girdi', ma yad ma weliiy murung'agen e tin nu fayleng ban'en, mma motoyil e girdi' nu fayleng ngorad ni bochan e mmil farad nga fayleng. Ma dar nanged kanawo'en ni ngan thap ngak Got u daken e yam' ni tay Jesus ni Fak e Girdi'.

I John e yoloy nib tamilang ni Jesus e riyul' ni ngal' nib girdi', ma urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad me t'uf Got rorad e nge t'uf bagayad rok bagayad.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–4

Tamilang nge lumor 1:5—2:29

Pifak Got nge pifak mo'onyan' 3:1–24

Tin nib riyul' nge tin ni gathi riyul' 4:1–6

Thingar ni par nib t'uf be' rok be' 4:7–21

Gel ni yira tay u daken e michan' ngak Kristus 5:1–21

Fare thin ni murung'agen e yafos

¹ Gamad be yoloy ngomed murung'agen fare Thin ni murung'agen e yafos, ni ki immoy ko tabolngin: kug rung'aged, ma kug guyed nga owchemad; errogon, kug guyed, ma ke math pa'mad ngak. ² Ma nap'an ni yib i m'ug e re yafos nem ma gamad guy, ere gamad be weliiy murung'agen ma gamad be weliiy ngomed murung'agen e yafos ndariy n'umngin nap'an ni i par rok e en ni Chitamangiy mi nib ndag ngomad. ³ Ma tin kug guyed ma kug rung'aged e gamad be yog ngomed, ni fan e ngam uned ngomad ngad ta'ab girdi'gad e en ni Chitamangiy nge en ni Fak ni Jesus Kristus. ⁴ Kug yoloyed murung'agen e ren'ey ni fan e nge yag ni yan i libug e felfelan' rodad.

I Got e tamilang

⁵ Ba'aray e thin ni kug rung'aged rok Fak ni nggogmed ngomed ni nge lungumad: I Got e tamilang, dariy bochu'uw e lumor u fithik'. ⁶ Ere fa'anra lungudad e kad ta'ab girdi'gad nike ta'reban'dad, ma ka gadad be par u fithik' e lumor, ma

aram e gadad be ban ko tin gadad be yog nge tin ni gadad be rin'. ⁷ Machane fa'anra ud pired u fithik' e tamilang — ni bod ir ni bay u fithik' e tamilang — ma aram e kad ta'ab girdi'gad nike ta'reban'dad, ma racha'en Jesus ni Fak e ir e be be'ech nagdad u urngin e denen rodad.

⁸ Fa'anra lungudad e dariy e denen rodad, ma aram e gadad be ban nagdad ma tin nib riyul' e dariy u fithik' i lanin'dad. ⁹ Ma fa'an gadad ra weliy e denen rodad ngak Got mrayag ni ngad pagan'gad ngak, ya tin nib mat'aw e ra rin' — ya ra n'ag fan u wan' e denen rodad me be'ech nagdad u urngin e kireb ni kad ngongliyed. ¹⁰ Fa'anra lungudad e dawor da denengad, ma aram e kdogned ni Got e be' nma lifith l'ugun, ma aram e dariy e thin rok u fithik' i lanin'dad.

2

Kristus nma ayuwegdad

¹ Kug yoloy e ren'ey ngomed, pifakag, ni fan e nge dab mu denengad; ma fa'anra chey ni denen be', ma bay Jesus Kristus, ni be' nib mat'aw, nma wenig nagdad ngak e en ni Chitamangiy. ² Yu daken Kristus e ir e be n'ag Got fan e denen rodad riy, ni gathi kemus ni denen rodad, ya ku erregon e denen rok urngin e girdi'.

³ Fa'an gadad ra fol ko tin ke yog Got ngodad ni ngad rin'ed, ma aram e ke muduwgil u wun'dad ni kadnanged ir. ⁴ Fa'anra yog be' ni ga'ar, "Gu manang Got," machane der fol ko thin rok, ma facha' e be' nma lifith l'ugun ma dariy e tin nib riyul' u fithik' i laniyan'. ⁵ Machane en nra fol ko thin rok Got e aram e cha' ni rogon nib t'uf Got rok e ke yan i aw nrib fel' rogon. Ireray rogon me muduwgil u wun'dad ni gadad be par u fithik' Got. ⁶ Ma en nra ga'ar e be par u fithik' Got e susun e ngi i par e wok rok ni bod rogon ni i rin' Jesus Kristus.

Fare motochiyel nib be'ech

⁷ Gimed e pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, re motochiyel ney ni kug yoloy murung'agen ngomed e gathi bbe'ech; ya ka fare motochiyel ni kakrom ni ka fa binem ni immoy romed ko tabolngin. Fa bin kakrom e motochiyel e aram fare thin nni pi' nge yib ni yigo' kam rung'aged. ⁸ Machane bin ni kug yoloy e motochiyel keb ngomed e bbe'ech, ma tin nib riyul' ni be yog e re motochiyel ney e kan guy rok Kristus ma ku erregon gimed; ni bochan e be chuw e lumor ma bin riyul' e tamilang e ke gal ram'en.

⁹ En nra ga'ar i ir e bay u fithik' e re tamilang nem, machane ka be fanenikay walagen ni girdi'en Kristus, e kabay u fithik' e lumor ke mada' ko re awa ney. ¹⁰ En nib t'uf rok walagen

ni girdi'en Kristus e be par u fithik' e re tamilang nem, ma aram fan ndariy ban'en u fithik' i laniyan' nra pingeg be' nge denen. ¹¹ Machane en ni be fanenikay walagen ni girdi'en Kristus e bay u fithik' e lumor; ni be yan u fithik', ni der nang e gin be sor ngay, ya fare lumor e ke pingeg ke malmit.

¹² Gu be yol ngomed, pifakag, ni bochan e ke n'ag Got fan e denen romed u wan' ni bochan fithingan Kristus. ¹³ Gu be yol ngomed, pi chitamangiy, ya gimed manang fa'anem ni immoy ko tabolngin. Ma gu be yol ngomed e pi'in ni pagel, ya kam gelgad ngak Fa'anem nib Kireb.

¹⁴ Gu be yol ngomed e pi'in ni bitir, ya gimed manang e en ni Chitamangiy. Ma gu be yol ngomed, pi chitamangiy, ya kam nanged fa'anem ni immoy ko tabolngin. Ma gu be yol ngomed e pi'in ni pagel, ya kam gelgad; ya be par e thin rok Got u lanin'med ma kam gelgad ngak Fa'anem nib Kireb.

¹⁵ Dabi t'uf romed e tin bay u roy u fayleng ara n'en nib milfan nga fayleng. Fa'anra t'uf romed e tin bay u fayleng, ma aram e de t'uf e en ni Chitamangiy romed. ¹⁶ Gubin ban'en nib milfan ngaray nga fayleng — ni aram e tin kireb ban'en ni yima ar'arnag, ni tin nra guy e girdi' ma yad ba'adag ni nge yag ngodad, nge urngin ban'en ni bay u roy u fayleng nri ma uf e girdi' ngay dariy reb e pin'ey ni yib rok e en ni Chitamangiy; ya urngin me yib rok e fayleng. ¹⁷ Re fayleng ney nge urngin ban'en ni bay riy ni be yim' e girdi' ni bochan e bayi m'ay; machane en nra rin' e tin nib m'agan' Got ngay e ra par nib fos ndariy n'umngin nap'an.

To'ogor rok Kristus

¹⁸ Pifakag, ke chugur nga tungun! Kanog ngomed ni bay yib e To'ogor rok Kristus; me ere chiney e bo'or e to'ogor rok Kristus nike yib i m'ug, ma aram fan ni kad nanged nike chugur ko tungun. ¹⁹ Pi girdi' ney e dar moyed ko ba' rodad e girdi', aram fan ni kar paged gadad; ya fa'an mang e yad girdi'en e ba' rodad e girdi' ma kar pired rodad. Machane kranod ni bochan e nge m'ug nib tamilang ndariy bagayad nri girdi'en e ba' rodad e girdi'.

²⁰ Machane ke pi' Kristus fare Kan Nthothup ngomed, aram fan ni gimed gubin ma kam nanged e n'en nib riyul'. ²¹ Gu be yol ngomed ni gathi bochan e da mu nanged e n'en nib riyul', machane bochan e gimed manang, ma kigimed manang ndariy bbugithin nde riyul' ni ka'a yib rok e n'en nib riyul'.

²² Ere mini' e en ni be lifith l'ugun? En ni ir e be yog ni Jesus e gathi ir fa'anem i Kristus. Ireram e cha' ni ir e To'ogor rok Kristus — ya ir e dabun e en ni Chitamangiy nge en ni Fak.

²³ Ya en nra dabuy e en ni Fak Got e ku errogon ni aram e ke

dabuy e en ni Chitamangiy; ma en nra mich u wan' e en ni Fak Got e ku erregon e en ni Chitamangiy nike yag ngak.

²⁴ Mu guyed rogon nge dab mpaged talin e thin rok Got nni fek i yib ngomed ni kam rung'aged ko som'on. Fa'anra dab mpaged talin e tin kam rung'aged ko som'on, ma aram e gubin ngiyal' ni bay um pired ni kam ta'ab girdi'gad e en ni Fak Got nge en ni Chitamangiy. ²⁵ Ma ba'aray e n'en ni yog Kristus nra pi' ngodad — ni aram e yafos ndariy n'umngin nap'an.

²⁶ Kug yoloy e ren'ey ni murung'agen e pi'in yad be guy rogon ni ngar ban nixed gimed. ²⁷ Machane gimed e ke pi' Kristus e Kan Nthothup rok ngomed. N'umngin nap'an ni be par e Kan Nthothup rok romed e dariy rogon ni nge yib be' i fil ban'en ngomed. Ya fare Kan Nthothup e be fil ngomed murung'agen urngin ban'en, ma tin be fil ngomed e ba riyul', ma gathi de riyul'. Ere mfolgad ko tin be fil e Kan Nthothup ngomed ngam pired u fithik' Kristus.

²⁸ Er rogon, pifakag, mpired u fithik' Kristus, nge dab da tamdaggad ko ngiyal' nra yib i m'ug riy me siy da mithgad rok ni bochan e tamra' rodad ngak ko fare Rran nra yib riy. ²⁹ Gimed manang ni Kristus e bmat'aw; ere susun e ngam nanged ni gubin e girdi' nma rin' e tin nib mat'aw e yad pifak Got.

3

Pifak Got

¹ A mu guyed ngarogon fadad t'uf rok e en ni Chitamangiy! Rogon ni gadad bt'uf rok e ri ba ga', ni aram tapgin ma kanog ni gadad pifak Got, ma riyul' ni gadad pifak. Aram fan ni girdi' nu fayleng e dar nanged gadad, ya dar nanged Got. ² Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, chiney e gadad pifak Got, machane dawori tamilangan'dad u rogodad ni bay darod da pired. Machane ba'aray e tin gadad manang: nap'an nra yib i m'ug Kristus ma gadad ra bod ir, ya bay da guyed ir nrogon. ³ Gubin e girdi' nike l'agan'rad ngak Kristus ni aray rogon e ra bagayad ma be tay ir nib machalbog, ni bod rogon feni machalbog Kristus.

⁴ Ya en nra denen e ba kireb e rok nike th'ab e motochiyel rok Got; ya denen e aram e kan th'ab fare motochiyel. ⁵ Gimed manang ni m'ug Kristus ni bochan e nge fek e denen ko girdi' nge chuweg, ma ir e dariy e denen rok. ⁶ Aram fan ni gubin e girdi' ni be par u fithik' Kristus e dakurir denengad i yan; machane en nra i denen i yan e ri dawori guy ma dawori nang Kristus.

⁷ Pifakag, dab mpaged be' nge ban nagmed! En nra rin' e tin nib mat'aw e bmat'aw ni bod feni mat'aw Kristus. ⁸ Ma en nra

i denen i yan e ke par nike mil suwon ngak fare mo'onyan', ya fare mo'onyan' e ke denen ko tabolngin. Ireray fan ni yib i m'ug Fak Got, ni bochan e nge kirebnag e maruwel rok e re mo'onyan' nem.

⁹ En kemang fak Got e dakir denen i yan, ya ke yib rarogon Got ngak; ma bochan i Got e kemang Chitamngin, ma aram fan ndabkiyag ni nge denen i yan. ¹⁰ Ba'aray e ren'en nib gagiye nib thil u thilin e pi'in ni pifak Got nge pi'in ni pifak mo'onyan': en nde rin' e tin nib mat'aw ara de t'uf rok e en ni walagen ni girdi'en Kristus e gathi ir be' ni fak Got.

Nge bigimed me t'ufrok bigimed

¹¹ Ya thin rok Got ni kam rung'aged ko tabolngin e ba'aray rogon: thingari bagadad me t'uf rok bagadad. ¹² Thingar dab da boded Kain ni i par nib milfan ngak Fa'anem nib Kireb, me li' walagen ni pumo'on nge yim'. Mangfan ni li' Kain e cha'nem? Bochan e ngongol ni i ngongliy Kain e ba kireb, ma ngongol ni i ngongliy walagen e bmat'aw.

¹³ Pi walageg, dab mu gin gad ngay ni fa'anra fanenikaymed e girdi' nu fayleng. ¹⁴ Gadad manang ni kad chuwigad ko yam' kadbad ko ba' ni bay e yafos riy; kadmanged ni bochan e ke t'uf rodad pi walagdad ni girdi'en Kristus. En ndariy e t'ufeg rok e kab yam'. ¹⁵ En ni be fanenikay walagen ni girdi'en Kristus e be' nma thang e fan ko girdi'; ma gimed manang ni be' nib tathang e fan ko girdi' e dawori yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak. ¹⁶ Ba'aray tapgin ma kadmanged fan e t'ufeg: Kristus e ke pi' e pogofan rok ni fan ngodad. Ere ku er rogodad nsusun e ngad pi'ed e pogofan rodad ni fan ngak pi walagdad! ¹⁷ Fa'anra bo'or ban'en rok be' ma be guy be' ni walagen ni girdi'en Kristus nike gafgow nthingari yag ban'en ngak, me fek owchen rok, mra di'in me ga'ar e ba t'uf Got rok? ¹⁸ Pifakag! Rogon nib t'uf Got nge girdi' rodad e dabi par ni kemus ni thin nge welthin; ya thingari yan i aw ni bin riyul' rogon nib t'uf Got nge girdi' rodad nma m'ug ko ngongol.

Pagan' u mit Got

¹⁹ Ireray rogon ma gadad nang ni gadad bmu'un ko tin riyul'. Ireray rogon me pagan'dad u p'eowchen Got. ²⁰ Ya fa'anra yog lanin'dad ngodad ni gadad ba kireb, ma kadmanged ni Got e ka ba ga' nga lanin'dad, ni gubin ban'en ma manang. ²¹ Pi tafager rog, fa'anra dabi yog lanin'dad ngodad ni gadad ba kireb ma ba pagan'dad u p'eowchen Got. ²² Demturug e n'en ni gadad ra ning ngak mma pi' ngodad, ni bochan e gadad be fol ko tin keyog ngodad ma gadad be rin' e tin nib m'agan' ngay. ²³ Ba'aray e tin ni yog ni ngad rin'ed: ni aram e nge pagan'dad nga fithingan Fak ni Jesus Kristus

me bagadad me t'uf rok bagadad, ni bod rogon ni yog Kristus ngodad ni ngu'ud rin'ed. ²⁴ En nra fol ko tin keyog Got e be par u fithik' Got ma be par Got u fithik' fa'anem. Ireray rogon ma gadad nang ni be par Got u fithik'dad: gadad manang ni bochan fare Kan Nthothup nike pi' ngodad.

4

Bin riyul' ni Kan Nthothup nge bin ni gathi Kan Nthothup

¹ Pi tafager rog nri gimed ba t'uf rog, dabi pagan'med ngak urngin e pi'in yad be yog ni bay fare Kan Nthothup rorad, ya ngam sikeng niked yad ngam nanged ko re kan ni bay rorad e yib rok Got fa dangay. Ya bo'or e profet ni yugu ban'en ni kar weargad nga urngin yang. ² Ere ba'aray rogon ni gimed ra nang ko Kan Nthothup rok Got fa dangay: gubin e girdi' ni yad be weliy ni Jesus Kristus e yib i ngal' ni girdi' nrayag ni nge yim' e dowef rok e bay fare Kan Nthothup rorad ni ir e yib rok Got. ³ Ma en nra weliy nde riyul' e re bugithin ney ni murung'agen Jesus, e dariy rok fare Kan Nthothup ni yib rok Got. Ya re kan ni ba'aram ni bay rok e ke yib rok e To'ogor rok Kristus; kam rung'aged ni bay yib, me ere chiney e ke taw ngaray nga fayleng.

⁴ Machane gimed, pifakag, e bmil famed ngak Got, ma kam gelgad ko fapi profet ni go' bogi ban'en; ya fare Kan Nthothup ni bay u fithik'med e kab gel ngak fare kan ni bay u fithik' e pi'in nib mil farad ngaray nga fayleng. ⁵ Yad ma weliy murung'agen e tin nu fayleng ban'en, mma motoyil e girdi' nu fayleng ngorad ni bochan e bmil farad nga fayleng. ⁶ Machane gadad e bmil fadad ngak Got. En ni manang Got e ma motoyil ngodad; ma en nde mil suwon ngak Got e der ma motoyil ngodad. Ireray kanawo'en me yag nda nanged e n'en nib thil ko Kan ko tin riyul' nge kan ko tin nib oloboch.

I Got e t'ufeg

⁷ Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, nge bagadad me t'uf rok bagadad, ya rogon ni nge t'uf Got rodad nge girdi' e yib rok Got ngodad. En nib t'uf Got rok nge girdi' e ir be' ni fak Got, ma manang Got. ⁸ En nde t'uf Got rok nge girdi' e be' nde nang Got ni bochan e Got e ba t'uf e girdi' rok. ⁹ Ba'aray rogon ni dag Got ni gadad ba t'uf rok: il'oeg Fak ni kari maagirag rok ngaray nga fayleng ni fan e nge yag e yafos ngodad u daken. ¹⁰ Ba'aray rogon ni gadad ba t'uf rok Got: gathi ud pired nib t'uf Got rodad, ya ud pired ni gadad ba t'uf rok me l'oeg Fak nge yib, nu daken Fak e nge n'ag Got fan e denen rodad riy.

¹¹ Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, fa'anra ireray rogon ni gadad ba t'uf rok Got, me ere susun e nge bagadad me t'uf

rok bagadad. ¹² Dariy be' ni ka'a guy Got; ma fa'anra bagadad ma ba t'uf rok bagadad, ma aram e be par Got u fithik'dad, ma rogon ni gadad ba t'uf rok nike af ngodad e ke ilal u fithik'dad ke yan i aw ngarogon ni kari fel'.

¹³ Ba'aray rogon ma ke michan'dad ngay ni gadad be par u fithik' Got ma be par u fithik'dad: ke pi' e Kan Nthothup rok ngodad. ¹⁴ Ma kad guyed ma ka dogned ngak yugu boche girdi' ni en ni Chitamangiy e l'oeg Fak nge yib ni ir e en ni nge thapege e girdi' nu fayleng ngak Got. ¹⁵ En nra weliy ni Jesus e Fak Got e aram e be par Got u fithik' fa'anem, ma fa'anem e be par u fithik' Got. ¹⁶ Gadad manang ma bmich u wun'dad ni gadad ba t'uf rok Got.

I Got e t'ufeg, ma en nra i par nib t'uf Got rok nge girdi' e be par u fithik' Got ma be par Got u fithik' fa'anem. ¹⁷ Ba'aray fan ni rogon nib t'uf Got rodad nge girdi' e nge yan i aw ngarogon u fithik'dad, ni fan e ngari pagan'dad ko Chirofen ni bayi pufthinnag Got e girdi' riy, ni bochan e gadad be par u roy u fayleng ni bod ir. ¹⁸ Ra ba t'uf Got nge girdi' rok be' ma der rus fa'anem; ya rogon ni nge t'uf Got nge girdi' rok be' e ra yan i aw ngarogon ma ra chuweg urngin e marus rok fa'anem. Ere fa'anra be rus be', ma rogon ni nge t'uf Got rok nge girdi' e dawori yan i aw ngarogon, ya marus e bay rogon ko gechig.

¹⁹ Ba t'uf Got rodad nge girdi' ni bochan e Got e som'on ni at'ufegdad. ²⁰ Fa'anra ga'ar be', "Ba t'uf Got rog", machane be fanenikay walagen ni girdi'en Kristus, ma be lifith l'ugun. Ya dabiyag ni nge t'uf Got rok, ni be' nder guy ni fa'anra de t'uf rok walagen ni girdi'en Kristus ni be' ni be guy. ²¹ Ere ba'aray e n'en ni yog Kristus ni ngad rin'ed ni ga'ar: en nib t'uf Got rok e ku errogon nthingari t'uf rok walagen ni girdi'en Kristus.

5

Gel ni kad ted ko fayleng

¹ En nra mich u wan' ni Jesus e ir fare Messiah e kemang be' ni fak Got; en nib t'uf be' nib matam rok e ku ba t'uf rok e en ni fak fare matam. ² Ba'aray rogon ma gadad ra nang nib t'uf rodad e pi'in ni fak Got: fa'anra gadad be par nib t'uf Got rodad ma gadad be fol ko tin keyog ni ngad rin'ed. ³ Ya ba'aray fan ni nge t'uf Got rodad: fan e ngad folgad ko tin keyog ni ngad rin'ed. Ma tin keyog ni ngad rin'ed e gathi rib mo'maw', ⁴ ya ra reb i fak Got mrayag rok ni nge gel ko tin nde m'agan' Got ngay u fayleng. Ba'aray rogon ma gadad gel ko pin'en nde m'agan' Got ngay u fayleng: fa'anra pagan'dad ngak Kristus. ⁵ Mini' e rayag ni gel ko tin nde m'agan' Got ngay u fayleng? Kemus ni en nike mich u wan' ni Jesus e ir Fak Got.

N'en ni micheg ko mini' Jesus Kristus

⁶ Jesus Kristus e ir fa'anem ni yib ni ran ko tawfe rok nge racha'en ko yam' ni tay e micheg ko ir mini'. Gathi yib ni kemus ni ran e mich rok, machane ran nge racha'. Ma fare Kan Nthothup e ke micheg nib riyul' e ren'ey; ya fare Kan Nthothup e ir e riyul'. ⁷ Dalip ban'en ni be micheg e re bugithin ney, ⁸ fare Kan Nthothup, nge ran, nge racha'; ma dalip ni gubin ni be micheg e re bugithin ney. ⁹ Ke riyul' u wun'dad e mich riy nike pi' e girdi'; ma mich riy nike pi' Got e kab gel, ni ireray e mich nike pi' Got u murung'agen Fak. ¹⁰ Ere en nra michan' ngak e en ni Fak Got e bay e re mich ney u laniyan'; machane en nde mich Got u wan' e aram e ke yog ni Got e be lifith l'ugun, ya de mich u wan' e tin keyog Got ni murung'agen Fak. ¹¹ Ere ba'aray e mich riy: Got e ke pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an ngodad, nre yafos nem e yib ngodad u daken Fak. ¹² En ni bay Fak Got rok e bay e re yafos ney rok; ma en ndariy Fak Got rok e dariy rok e re yafos ney.

Yafos ndariy n'umngin nap'an

¹³ Kug yoloy e re bugithin ney ni ngeb ngomed ni bochan e ngam nanged nike yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngomed — ni gimed e pi'in ke michan'med nga fithingan e en ni Fak Got. ¹⁴ Aram fan nib pagan'dad u p'eowchen Got; bmuduwgil u wun'dad nra rung'ag e tin ni gadad be yog ni fa'an gadad ra ning ban'en ngak ni ban'en nib m'agan' ngay. ¹⁵ Demturug e ngiyal' ni gadad ra ning ban'en ngak ma be rung'ag e n'en ni gadad be yog; ere fa'anra gadad manang nib riyul' e re bugithin ney, me ere ka gadad manang ni gadad ra ning ban'en ngak ma ra pi' ngodad.

¹⁶ Fa'anra guy be' walagen ni girdi'en Kristus nike ngongliy reb e denen ni dabi fek fa'anem ko yam', ma susun e nge meybil ngak Got, ni ir e ra pi' e yafos ngak fa'anem. Re bugithin ney e bay rogon ngak e pi'in ni kar ngongliyed e denen ni dabi fekrad ko yam'. Machane bay e denen nma fekey ko yam', ma dagur yog ni ngam meybilgad ngak Got u murung'agen e binem. ¹⁷ Urngin e kireb ni yima ngongliy ma denen, machane bay e denen ni dabi fekey ko yam'.

¹⁸ Gadad manang ndariy be' ni kemang fak Got ni kayigi pi' nga daken be denen, ya en ni Fak Got e be ayuweg fa'anem, ma Fa'anem nib Kireb e dabkiyag ni nge rin' ban'en ngak.

¹⁹ Gadad manang nib mil fadad ngak Got, ma tin ni kabay e girdi' nu fayleng e ke suweyrad Fa'anem nib Kireb.

²⁰ Gadad manang ni en ni Fak Got e ke yib ma ke tamilang-nag an'dad ni ngad nanged fa bin riyul' e Got. Gadad bay u fithik' e bin riyul' e Got — u fithik' Fak ni Jesus Kristus. Ir e bin riyul' e Got, ma ir e yafos ndariy n'umngin nap'an.

²¹ Pifakag, mpired u orel rok e tin nde riyul' e got!

GIN MIGID E BABYOR NI PI' JOHN

Gin migid e babyor e yoloy John ni en nib ilal ko galesiya ngak be' ni bpin nge pifak ni yad bt'uf rok, ni yibe leamnag ni fare pin nge pifak e be yip' fan ba galesiya nge girdi'en. Be fonownag John e girdi' ni ngar pired nib t'uf bagayad rok bagayad ma ngar ayuwgad ko pi tamchib ni go' gogi ban'en nge tin ni yad be fil.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1–3

T'ufeg e th'abi ga'fan 4–6

Nga ni ayuw ko pi tamchib ni go' bogi ban'en 7–11

Tin tomur e thin 12–13

¹ Re babyor ney e yib rok e en nib ilal —

Ni yan ngak fare pin nge pifak* ni bogni' nri yad ba t'uf rog. Gathi kemus ni go' gag, ya urngin e girdi' ni karnanged e tin riyul' ni gimed ba t'uf rorad, ² ya n'en nib riyul' e ke par u fithik'dad ma bayi par rodad ni dariy n'umngin nap'an.

³ I Got ni Chitamangiy nge Somol Jesus Kristus, ni Fak e en ni Chitamangiy, e ngu'ur ayuwegew gadad, ma yow be runguydad, ma yow be pi' e gapas nga lanin'dad, ngu'ud pired riy u fithik' e yul'yul' nge t'ufeg.

Tin nib riyul' nge t'ufeg

⁴ Kari gu fefelan' ni kugnang ni be par boch pifakam ni yad ba yul'yul' ko tin nib riyul', ni bod rogon nike yog e en ni Chitamangiy ngodad ni ngad rin'ed. ⁵ Ere gu be wenig ngom, i gur e re pin nir ni gab t'uf rog: ni gadad gubin ni nge bagadad me t'ufeg bagadad. Re bugithin ney ni kug yoloy kug pi' ngom e gathi bbugithin nib be'ech nike yog Got ni ngan rin'; ireray e re bugithin ni kan pi' ngodad ko tabolngin. ⁶ Fan e re bugithin ney ni gu be yog ni nge t'uf be' rok be' e aram e thingar da pired ni gadad be fol ko tin ke yog Got ngodad ni ngad rin'ed. Re bugithin ney nike pi' Got ni ngan fol riy ni bod rogon ni kam rung'aged aram ko tabolngin e ba'aray nike ga'ar: thingar um pired ni gimed gubin nib t'uf bigimed rok bigimed.

⁷ Bo'or e pi'in yad be bannag e girdi' ni kar wergad u fayleng, ni girdi' ndarir weliyed ni Jesus Kristus e yib i ngal' ni be' nrayag ni nge yim'. Ra aram rogon be' ma ir be' ni be bannag e girdi', ma aram e ir e To'ogor rok Kristus. ⁸ Ere mu

* **1:1** FARE PINNGE PIFAK: Sana be yip' fan ba galasiya nge chonggin (ku arrogon ko verse 4, 5).

ayuwgad, ya ri mul u pa'med e tin ni kad muruwliyed, ya nge yag ngomed urngin e tin ni ngan pi' ngomed.

⁹ En nder par nib yul'yul' ko tin ni yib i fil Kristus ngodad, machane me yan nge thum' nga wuru', e de moy Got rok. ¹⁰ Fa'anra yib be' ngomed ni gathi tin ni fil Jesus ngodad e ke fek i yib, ma dab mu pininged nga tabinaw romed; ni mus ni nge lungumed ngak, "Nge yib e gapas gom," ma dab mogned ngak. ¹¹ Ya en nra yog e re bugithin ney ngak e yow ra mang ngabang ngu'ur rin'ew e kireb ni be rin' fa'anem.

Tin tomur e thin

¹² Bo'or ban'en ni ngog ngomed, machane gu ba'adag ndab gu tay nga babyor; ya gu be finey ni nggub gguymed ngad nonad, nge yag nda felfelan'gad. ¹³ Pifak e en ni walagem ni bpin[†] e be lungurad e nge felan' Got ngom.

[†] **1:13** PIFAK E EN NI WALAGEM NI BPIN: Sana be yip' fan chonggin ba galasiya ni cha'ney ni yol e ku bagyad.

GIN DALIP E BABYOR NI PI' JOHN

Gin dalip e babyor e yoloy John ni en nib ilal ko galesiya ngak be' nma yog e thin ko galesiya, ni Gayus fithingan. I John e weliy murung'agen Gayus ni be' ni bfel' ni i ayuweg girdi'en Kristus, miki yog John ni ngan ayuw rok be' nib mo'on ni Diotrefes fithingan.

¹ Re babyor ney e yib rok e en nib ilal —

Ngak Gayus ni be' nrib t'uf rog.

² Fager rog ni gab t'uf rog, gu be meybil ngak Got ni ngu'um par ni bfel' rogom, ma dariy e lily rom — ni bod rogon ni gu manang ni bfel' lanin'um. ³ Ri gu felfelan' ko ngiyal' ni ba'aram ni taw boch pi walagdow ni girdi'en Kristus miyad yog rogon fanam yul'yul' ko tin nib riyul' — ni bod ni ga ma par ni gubin ngiyal' ni ga ma fol ko tin riyul'. ⁴ Dariy ban'en nrib gel e felfelan' nra pi' ngog ko bin ni nggu rung'ag murung'agen pifakag ni yad be fol ko tin riyul'.

Gayus nnog ni bfel'

⁵ Fager rog ni gab t'uf rog, ri gab yul'yul' ko maruwel ni ga be rin' ni fan ngak e pi'in walagdow ni girdi'en Kristus, ni mus ngak e pi'in nda mu nang owcherad. ⁶ Kar weliyed rogon farad t'uf rom ngak girdi'en e galesiya nu roy. Wenig ngom, mu ayuwegrad nge yag nranod ko milekag rorad nrogon nib m'agan' Got ngay. ⁷ Ya ra milekaggad ni yad be muruwliy e maruwel rok Kristus, mdar paged e pi'in nde mich Kristus u wun'rad ngar pi'ed e ayuw ngorad. ⁸ Ere gadad e pi'in girdi'en Kristus e thingar da ayuweged e pi girdi' nem, ni aram e kad uned ko maruwel ni yad be ngongliy ni fan ko tin riyul'.

I Diotrefes nge Demetrius

⁹ Kug yoloy bangi babyor ngak girdi'en e galesiya nib ngoch e thin ni bay riy; machane Diotrefes, ni be' ni ba'adag ni ir e nge yog e thin rorad e dabun ni nge fol ko thin ni kugog. ¹⁰ Bay gub mu gu weliy ngomed urngin ban'en nike rin': ni pin'en nib kireb nike yog ni murung'agmad nge urngin e tin ni be yog nde riyul'! Machane gathi kemus ara'; ya bmuduwgil ni gathi bayi changar ngak e pi'in walagdow ni girdi'en Kristus ko ngiyal' ni bay rabad, ma ku bayi taleg e pi'in yad ba'adag ni ngar ayuweged yad, ma bayi guy rogon ni nge chuwegrad u lan e galesiya!

¹¹ Fager rog ni gab t'uf rog, dab mu folwok ko tin nib kireb, machane ngam folwok ko tin ni bfel'. En nma rin' e tin ni bfel' e ir reb i girdi'en Got; ma en nma rin' e kireb e dawori guy Got.

¹² Urngin e girdi' ma yad be yog ni bfel. Ma ku er rogomad ni gamad be micheg e re bugithin nem, ma ga manang ntin ni ku gogned e ba riyul'.

Tin tomur e thin

¹³ Bo'or e thin ni gu ba'adag ni ngog ngom, machane dabug ni nggu yoloy ko pen nge tinta. ¹⁴ Ya gu be finey ni nggub ni kane' ngad nonow nga ta'bang.

¹⁵ Ngi i par e gapas rom.

Urngin e pi tafager rom ni be lungurad e ngi i falan' Got ngom. Urngin e pi tafager rodow ni nge bagayad ma ga yog ngak ni kugog ni ngi i felan' Got ngak.

BABYOR NI PI' JUDE

Babyor ni pi' Jude e yoloy ni bochan e ba'adag ni nge fonownag girdi'en Kristus ni ngar ayuwgad ko pi tamchib ni go' bogi ban'en, ni yad be yog nib mich Jesus u wan'rad. Re babyor ney e rib ngoch, ma thin riy e ba chugur ni nge ta'reb rogon ko 2 Peter. I fanownag Jude girdi'en Kristus ni ngar athamgilgad ngu'ur pired ko fare mich nike pi' Got ngak girdi'en.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1–2

Machib rok e pi tamchib ni go' bogi ban'en nge pangirad, nge rogon ni nge gechig nagrad Got 3–16

Fonow ni nga ni par ko mich nike pi' Got 17–23

Meybil ngak Got ni yibe yog e sorok ngak 24–25

¹ Re babyor ney e yib rok Jude ni ir reb e tapigpig rok Jesus Kristus, ni be' nib mo'on ni walagen James —

Ngak e pi'in nike piningrad Got, ni yad be par ni yad bt'uf rok Got, ni ir e Chitamangiy, ma be yororiyrad Jesus Kristus:

² Runguy nge gapas nge rogon ni gimed bt'uf rok Got nge rogon ni bt'uf Got romed nge girdi' e ngi i par u lanin'med nge yan i mus ngarogon.

Pi tamchib ni go' bogi ban'en

³ Pi tafager rog nri gimed ba t'uf rog! Ug guy rogon ni nggu yoloy nga babyor nggu pi' ngomed murung'agen kanawo'en ni thapegdad Got ngak, ma aram mu gu finey ni nggu yol ngomed nggog ni ngam athamgilgad ngu'um pired ko fare mich nike pi' Got ngak girdi'en nri ta'ab yay me par ni errogon. ⁴ Ya boch e girdi' ndariyfan Got u wun'rad e karbad ra maathukgad nga fithik'dad ndad nanged, kar pingeged e thin rok Got ngabang, ni murung'agen e runguy rok, ya nge yib e tawey rorad ko ngonglen e darngal ni yad be rin', ma kar n'iged Jesus Kristus, nike mus ni ir e Masta nge Somol rodad. Kab kakrom me weliy e babyor nib thothup murung'agen e re gechig ney ni kar girngiyed nga dakenrad.

⁵ Yigo' gimed manang urngin e pin'ey, machane gu ba'adag ni nggu puguran ngomed rogon ni ayuweg Somol piyu Israel nge chuwegrad ko nam nu Egypt, machane fa'ani tomur riy me thang e fan rok e pi'in nde mich Got u wun'rad. ⁶ Mu tafinay niged fapi engel nra thum'gad nga wuru' i mat'wunrad ni pi' Got ngorad, miyad pag e gin ni yad ma par riy: ke tayrad Got u fithik' e llumor u ar nike m'agrad ko chen ni

dabi m'ay bi'id yad be sonnag fare Rran ni ba ga' ni ir e bay ni gechig nagrads riy. ⁷ Mu tafinay nigned fare binaw nu Sodom nge binaw nu Gomorrah, nge tin ni bay e binaw u to'oben ni girdi' riy e i ngongol ni bod e n'en ni rin' fapi engel nra thum'gad nga wuru' i mat'wunrad, ya girdi' riy e ur ngongliyed e ngongol ko darngal, ma i darngalnag e pumo'on e pumo'on: kar gafgowgad ko gechig u fithik' e nifiy ni dabi math bi'id, ni aram e kar manged puguran ngak urngin e girdi'.

⁸ Ere ku er i tay e tin ba'aray e girdi' ni bay e tin yad be leamnag u lanin'rad ni ir e be waliyrad ngar denengad nib togopluw ko dowef rorad; dariyfan u wun'rad e tin ni be yog Got ni ngar rin'ed; ma yad be yog e thin nib kireb ni fan ngak e pi engel nu tharmiy ni yad ba fla'ab. ⁹ Ma mus ngak Maikal ni ir pilungen e engel ma de rin' e biney e pa'. Fa'an ur lu'agew mo'onyan' e thin ko arorow ni nge fek e dowef rok Moses, ma de math' magaran rok Maikal ni nge turguy e gechig rok mo'onyan' u fithik' e thin nib kireb, machane me ga'ar ngak. "Ra puwan' Somol ngom!" ¹⁰ Machane pi girdi' ney e yad ma moningnag bogi n'en ndar nanged fan; ma yad bod e gamanman ndariy e leam rok ni tin ni be ar'arnag e dowef rorad e yad be rin', ni ireram e pin'en ni be kireb nagrads. ¹¹ Kar gafgowgad! Ya kar leked fare pa' i kanawo' ni yan Kain riy; kar folgad ko oloboch ni fan ko salpiy, ni bod e n'en ni rin' Balaam; makan gechig nagrads ni bochan e togopluw ni kar ted ni bod e togopluw ni tay Korah. ¹² Yads bod yu yang i alit u fithik'med ko ngiyal' ni kam ted bochi abich riy ni yad be abich ma yad be garbod ma yad be nonnon ni gathi yad be leamnag laniyan' be' ma darir tamra'gad ko ngongol ni yad be rin'; ma kemus ni go' yad e yad be leam nigned yad. Yads bod e manileng ni be fek e nifeng i yan ma der pi' e n'uw. Ma yad bod e gek'iy nder yib wom'ngin ni mus ko ngiyal' nma yib e galowog riy, ni gek'iy ni kan pug lik'ngin ngalang ke l'ud. ¹³ Yads bod e n'ew ni gagang' ley u maday, ni be m'ug pangirad ni yima tamra' ngay ni bod feni gagiyel e wuth ko n'ew. Yads bod e t'uf nma n'ag gil', ma ke tay Got tagil'rad ni ngar pired u fithik' e rumug ni yam' ndariy n'umngin nap'an.

¹⁴ I Enok e ir e man e bin medlip e mfen ngak ko girdi' ni yib rok Adam, kab kakrom me yi'ynag murung'agrad ni gaar, "Mu sapgad! I Somol e bay yib nike un bo'or e biyu' e engel rok nib thothup ngak, ¹⁵ ni nge pufthinnag e girdi' ni urngin, me gechignag urngin e girdi' ntadenen ndariyfan Got u wun'rad, min gechig nagrads ni bochan urngin e ngongol ni ur ngongliyed ndariy Got u lanin'rad nge urngin e thin nib kireb nike yog e pi girdi' nem nib togopluw ngak Got!"

¹⁶ Pi girdi' nem e gubin ngiyal' ni yad ma gun'gun' ma yad be yin' e kireb nga daken boch e girdi'; ma tin nib kireb ni be ar'arnag dowrad e yad ma fol riy; ma yad ma weliy murung'agrad ni yad e sororad; ma yad be pi' boch e girdi' ngalang ko thin ni fan e nge yag ngorad e tin yad be finey.

Ning chiylen nge fonow

¹⁷ Pi tafager rog, ri dab mpaged talin e tin ni yog e pi apostel rok Somol rodad i Jesus Kristus kakrom. ¹⁸ Ya fa'an rogned ngomed ni lungurad, "Ra taw ko tin tomuren e rran ma bayi m'uge e girdi' ni bay ur moning niced gimed, ni girdi' ni tin nib kireb ni yad be yim' ni bochan, e ir e yad be fol riy." ¹⁹ Ireray e picha' ni yad ma ruwraba'nag e girdi', ni go' tin ni yad be ar'arnag e ir e be gagiyeg nagraad, ma gathi Kan Nthothup e be gagiyeg nagraad. ²⁰ Machane gimed e pi tafager rog, e ngu'um gel niced gimed ko mich romed nib th'abi thothup. Um meybilgad ngak Got u fithik' gelngin fare Kan Nthothup, ²¹ um pired ni gimed bt'uf rok Got, ma gimed be sonnag e Somol rodad i Jesus Kristus ni nge pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an ngomed ni bochan e be runguymed.

²² Mu runguyed e pi'in yad be toruruw; ²³ mu girngiyed yad nib tomgin ngar chuwigad u mit e nifiy ngar thapgad ngak Got. Ma ku errogon ni ngam runguyed u fithik' e tamdag e tin ni kabay e girdi; machane mus ko mad rorad nike alitnag e tin nib kireb ni yad be ar'arnag ni ngam dabuyed.

Meybil ngak Got ni yibe yog e sorok ngak

²⁴ Ngak e en ni ir e rayag rok ni nge ta'med ndab mmulgad me fekmed i yan ko fla'ab rok ndariy thibngimed ma ri gimed ba felfelan' — ²⁵ ta'are Got ni ir e thapegdad ngak u daken Jesus Kristus ni ir e Somol rodad, e ir e ngu'un tay fan, me ir e ngan nang ni ir e ba th'abi tolang, me ir e gubin mrayag rok, me ir e be gagiyegnag urngin ban'en ko tabolngin nge chiney i yan ngam'on ndariy n'umngin nap'an. Amen.

PIN'EN NDAG NGAK JOHN REVELATION

Pin'en ndag ngak John e yoloy ko ngiyal' nni gafgownag girdi'en Kristus ni bochan e michan' rorad ngak Jesus Kristus ni ir e Somol rorad. Ri ba'adag John ni nge pi' e Pagan' nge athamgil nga laniyan' e pi'in yad ra be'eg e re babyor ney, me tay ir ngorad ngar pired ni yad ba yul'yul' ngak Got ko ngiyal' nike yib e gafgow nge togopluw ngorad ni bochan Jesus.

Pire' ban'en ni bay ko re babyor ney nike dag Got ngak John ko ngiyal' nni piliyeg e changar rok nge guy. Rogon ni yoloy John e go' pi'in ke mich Jesus u wun'rad e yad manang fan e ngiyal' i n'em, ma pi'in nde mich Jesus u wun'rad e dar nanged fan. Ba thilthil rogon nma leamnag e girdi' fan e thin ko Revelation, machane tin ni ba ga' fan e rib gagiyel riy, ni aram e Got e ra gel ngak urngin e pi to'ogor rok u daken Kristus ni Somol, ni mus ku Satan ma ra gel ngak. Mi Got e ra pi' puluwon girdi'en ni yad ba yul'yul' ngak, ni aram e yad ra felfelan' ko par ko bin be'ech e tharmiy nge bin be'ech e fayleng.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–8

John nni piliyeg e changar rok nge guy Kristus, nge fapi

babyor ni yoloy John ngak fa medlip i galesiya 1:9—3:22

Fare gi babyor ni kan bachiy kan tay medlip i hang ngay 4:1—8:1

Fare medlip i rappa 8:2—11:19

Fare dragon nge fa gal gamanman 12:1—13:18

Yugu boch ban'en nni piliyeg e changar rok John nge guy 14:1—15:8

Fa yu raba' i plet ni bay e damumuw rok Got riy 16:1–21

Babylon ni waer nge rogon ni ki waer fare gamanman, nge fare profet ni yugu ban'en, nge fare mo'onyan' 17:1—20:10

Bin tomur e puffthin 20:11–15

Bin be'ech e tharmiy nge bin be'ech e fayleng nge bin be'ech e Jerusalem 21:1—22:5

Tin tomur e thin 22:6–21

¹ U lan e re ke babyor ney e kan yoloy fa pin'em ngay ni fini dag Jesus Kristus nga ni guy. Pin'ey e pi' Got ngak John ni nge dag ngak e pi tapigpig rok Got e n'en nthingari m'ug ndab ki n'uw nap'an. Kristus e l'oeg e engel rok nge yan i dag me weliy e pin'ey ngak John, ni ir e tapigpig rok Kristus. ² Ere John e ke weliy urngin e tin ni guy ban'en. Ba'aray e tin keyog

ni murung'agen e re thin ni ba'aram ni pi' Got ngeb ngak nge n'en nib riyul' ni dag Jesus Kristus ngak. ³ Nge felan' e en nra be'eg e re ke babyor ney, ma nge felan' e pi'in yad ra motoyil ko pi thin ney ni yib rok Got ni be weliy e tin ni bayi m'ug miyad fol ko pin'en ni kan yoloy ngalan e re ke babyor ney! Ya ngiyal' ni bayi m'ug e pin'ey ni urngin e ke chugur.

Thin ni nge yan ngak fa medlip i galesiya

⁴ Re babyor ney e yib rok John ni nge yan ngak fa medlip i galesiya ni bay ko nug nu Asia:

I Got ni ir e bay e chiney, me ir e immoy, me ir e bay yib, nge fa medlip i kan ni bay u m'on ko gin ntagil' Got e ngu'ur ayuweged gimed ma yad be pi' e gapas nga lanin'med, ⁵ mi Jesus Kristus ni fa'anem nib yul'yul' ni i weliy murung'agen Got ngake girdi', ni ir e bin ni m'on i Fak Got, ma ku ir e som'on ni faseg Got ko yam' ndab ki yim', ni ku ir e be gagiyeagnag urngin e pilung nu fayleng e ngi i ayuwegmed ma be pi' e gapas nga lanin'med.

Gadad ba t'uf rok ma ke pithigdad ko denen rodad u daken racha'en ni map' u kuruth ⁶ ke ngongliydad kad manged ba nam i prist ni ngad pigpiggad ngak e Got rok ni Chitamngin. Ngan tayfan minog e sorok ngak Jesus Kristus, me ir e bay rogon ni nge mil suwon urngin ban'en ngak ndariy n'umngin nap'an! Amen.

⁷ Mu sapgad, bay yib ngodad u daken e manileng! Ma gubin e girdi' ni bay ra guyed, nib mu'un e pi'in nra kurfed p'eyon ngay. Ma urngin girdi'en e pi nam nu roy u fayleng e bay ra yorgad ni ba ga' lamrad ni bochan. Rib muduwgil ni aray rogon! Amen.

⁸ Ke yog Somol ni ir Got ni Gubin ma Rayag Rok, ni ir e bay e chiney, me ir e immoy, me ir e bay yib ni ga'ar, "I gag fare Alfa nge fare Omega, ni aram e tabolngin nge tungun."

John nni piliyeg e changar rok nge guy Kristus

⁹ I gag John ni walagmed, ni kad ta'ab girdi'gad Jesus ni gu be un ngomed ko gafgow nge k'adan' ni bochan, ma gadad bmuun ko gagiye rok Jesus. Kan tiyeg nga daken bochi nam ni Patmos fithingan ni bochan e ug weliy e thin rok Got nge tin riyul' ni weliy Jesus ngan nang. ¹⁰ Chirofen ni rran rok Somol me yib fare Kan Nthothup i ying ngog, mu gu rung'ag ba lam ni ba ga' ni bod laman ba rappa ni be non u keru'ug. ¹¹ Me non ni be ga'ar, "Mu yoloy nga but' e n'en ni ga be guy, ma ga pi' e re ke babyor nir nge yan ngak fa medlip i galesiya, ni aram e galesiya nu Efesus, ngu Smyrna, ngu Pergamum, ngu Thyatira, ngu Sardis, ngu Filadelfia, ngu Laodicea."

¹² Mu gu cheal u luwag nggu changar nga tomur ni ngug guy e en ni be non ngog. Mu gguy medlip ley i ban'en ni yima tay e magal nga daken ni kan ngongliy ko gol. ¹³ Ma bay be' nike sak'iy u fithik' fa yu ley i n'en ni bod ya'an ba girdi', nike yin' ba mad nib n'uw nike yan i mus ko rifrif u ay, ma bay bangi leed ni gol nib longob nga ngorongoren nike yib u lik'ipon nge yib i th'ab daken ngorongoren. ¹⁴ Ma piyan lolugen e ba wechwech ni bod bunu'en e saf, ara ayis nma mul u lang nga but', ma lan mit e be gal ram'en ni bod e daramram u ba nifiy; ¹⁵ ma rifrif u ay e be galgal ram'en ni gowa wasey ni brass ni kan rannag ko nifiy nge mu' min gichiy downgin, ma laman e bod lingan ba lul' ni ba ga' ni beb i map' u taban bangi war nib tolang ngalan e yibu'. ¹⁶ Ma bay medlip i t'uf u lan e ba' ni mat'aw i pa', me m'ug ba saydon u l'ugun ni l'agruw raba' ma mm'uth. Ma owchen e bod owchen e yal' ni misiw'. ¹⁷ Nap'an ni gguy mu gu aw u to'oben ay nga but' ni gowa be' nike yim'. Me tay e ba' ni mat'aw i pa' nga dakenag me ga'ar, "Dab mu rus! Yi gag fa'anem ni tabolngin nge tungun. ¹⁸ I gag fa'anem ni gu be par ni gub fos! I gag e gum', machane mu sap, kug fos ndab ku gum' bayay. I gag e bay e yam' u pa'ag nge gin ni bay e pi'in ni karm'ad riy. ¹⁹ Ere mu yoloy e pin'en ni ga be guy, ni pin'en ni bay e chiney nge pin'en ni bay fini yib i m'ug. ²⁰ Ba'aray e n'en nda nnang fan mi murung'agen fa medlip i t'uf ni ba'aray ni ga be guy u lan e ba' ni mat'aw i pa'ag, nge fa medlip ley i tagil' e magal ni ba'aray ni kan ngongliy ko gol: re medlip i t'uf ney e ireray fa medlip i engel ko fa medlip i galesiya, ma medlip ley i tagil' e magal ney e fa medlip i galesiya."

2

Thin ni nge yan nga Efesus

¹ "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Efesus ni nge lungum:

"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni bay fa medlip i t'uf u lan e ba' ni mat'aw i pa', ni be yan u fithik' fa medlip ley i tagil' e magal ni gol. ² Gu manang e tin ni kam rin'; gu manang gelngin e maruwel ni kam tay nge rogon e gumaen' ni kam tay. Gu manang ndabiyag ni ngam k'adan'um rok e girdi' nib kireb, ma kam sikengnag e pi'in ni be lungurad e yad e apostel machane gathi yad, ma kam pir'eg ni yad be lifith l'ugunrad. ³ Gab gumaen', ma ke yo'or e gafgow ni keb ngom kam gafgow riy ni bochag, ma dawor mpagem. ⁴ Machane ba'aray e n'en ndabug rom: da kug t'uf rom e chiney ni bod fenag t'uf rom ko som'on. ⁵ Mu learnag n'umngin yang e gin ni kam mul riy! Mpi' keru'um ko denen ni ga be rin' ngam rin' e n'en ni

um rin' ko som'on. Fa'anra dab mpi' keru'um ko denen ni ga be rin' ma bay gub ngom nggu chuweg fare ley i tagil' e magal rom u tagil'. ⁶ Machane ba'aray e n'en ni bfel' rom: ri dabum e n'en ni be rin' e girdi' ko ba' rok Nikolai, ni bod rogog ni dabug.

⁷ "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!

"Pi'in ni yad ra gel ndar paged yad ko kireb e bay gu pi' mat'awrad ni ngar ked wom'ngin fare ke gek'iy ko yafos ni bay u Milay' rok Got!"

Thin ni nge yan nga Smyrna

⁸ "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Smyrna ni nge lungum:

"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni ir e en ni tabolngin ma ku ir e en ni tungun, ni ir e yim' ngki fos ko yam'. ⁹ Gu manang e pin'en ni ga be gafgow riy; ma gu manang ni gab gafgow — machane bin riyul' e rib fel' rogom! Gu manang fapi n'en nib kireb ni kanog nib togopluw ngom ni be yog fa pi'inem ni be lungurad e yad piyu Israel, machane gathi aram rogon; ya yad ba ulung i girdi' nib mil farad ngak Satan! ¹⁰ Dab mu rus ko n'en ni bay mu gafgow riy. Mmotoyil ngog! I mo'onan' e bayi sikengnagmed ya bayi gagiyeagnag nga nin' boch i gimed nga kalbus; ma gafgow ni nge yib ngomed e bayi par ni ragag e rran. Ere ngam yul'yul' ngog ni mus ni fa'anra ngan thang e fan rom, ma aram mu gu pi' e te'eliyaw ko yafos ngom.

¹¹ "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!

"Ya pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb e dabki buch ban'en rorad ko yay ni migid e yam' ni yira tay."

Thin ni nge yan nga Pergamum

¹² "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Pergamum ni nge lungum:

"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni ir e bay fare saydon rok ni ruw raba' ma mm'uth. ¹³ Gu manang e gin ni ga ma par riy, ga be par ko fa gin ni bay tagil' Satan riy. Gab yul'yul' ngog, ma da mu n'ag e michan' rom ngog ni mus ko fa ngiyal'nem ni Antipas, ni be' nib yul'yul' ngog ni i weliy murung'ageg ko girdi' e nli' ngem' u wur ko gin ni be par Satan riy. ¹⁴ Machane ba'aray in i ban'en ndabug rom: bay boch e girdi' rom u wur ni yad be fol ko tin ni be fil Balaam ko girdi', ni ir e fil ngak Balak rogon ni nge waliy e girdi' nu Israel ngar denengad ni ngar ked e ggan ni kan pi' ni maligach ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ma yad be ngongliy ngongolen e darngal. ¹⁵ Ma ku er i tay ni ku bay e girdi' u fithik'med ni

be fol ko tin ni be fil e ba' rok Nikolai e girdi'. ¹⁶ Ere mpi' keru'um ko denen ni ga be rin'! Ya fa'anra danga' ma dabki n'uw nap'an mu gub ngom mu gu maruwel ko fare saydon ni bay u l'ugunag nggu cham ngak e pi girdi' nir.

¹⁷ "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!

"Fare manna nib mith e bay gu pi' boch ngak e pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb; ma ku bayi bagayad mu gu pi' bangi malang nib wech ngak, ni kan yoloy reb e ngachal nib be'ech nga daken, ndariy be' ni manang e binem e ngachal ya kemus ni en ni kan pi' ngak e manang."

Thin ni nge yan nga Thyatira

¹⁸ "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Thyatira ni nge lungum:

"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni Fak Got, ni be gal ram'en lan mit ni gowa daramram u ba nifiy, ma be galgal ram'en e rifrif u ay ni gowa ram'en e wasey ni brass ni kan gichiy. ¹⁹ Gu manang e n'en ni ga be rin'. Gu manang rogon nib t'uf Got rom nge girdi', nge fanam yul'yul', nge pigpig ni ga be tay, nge fanam gumaen'. Gu manang nike gel e maruwel ni ga be tay e chiney ko som'on. ²⁰ Machane ba'aray e n'en ndabug rom: ga be k'adan'um rok fare pin ni Jezebel, ni be yog ni ir reb e girdi' ni Got e l'oeg. Be fil ngak e pi tapigpig rog ma be ban nagra ngu'ur ngongliyed ngongolen e darngal ma yad be kay e ggan ni kan pi' ni maligach ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay. ²¹ Kug pi' e tayim ngak ni nge pi' keru' ko denen ni be rin', machane dabun ni nge pi' keru' nga ngongolen e darngal ni be rin'. ²² Ere bay gon' nga daken e bet ko gin nri bayi gafgow riy ni yad e pi'in yad be par ni gathi yad mabgol. Bay gu rin' e ren'ey e chiney ni fa'anra dab ra pi'ed keru'rad ko kireb ni kar cheaggad ngak yad be rin'. ²³ Ma bay kug li' pifak ngarm'ad, ma aram e urngin girdi'en e pi galesiya ma bay ra nanged ni gag fa'anem ni ir e manang laniyan' e girdi' nge tin ni be athpeg e girdi'. Ma bayi bigimed mu gu pi' puluwon nib m'ag nga rogon e ngongol rok.

²⁴ "Machane gimed e tin ni kigimed bay u Thyatira e dawor mfolgad ko tin nib kireb ni be fil Jezebel; dawori mit ngomed e n'en nike ga'ar boch e girdi' e "tirok' Satan ban'en nrrib mith." Nggog ngomed ni dab kug tay yugu ban'en nib tomal nga daken pomed. ²⁵ Machane thingar mu chichi'iyed pa'med ko n'en ni bay romed nge mada' ko ngiyal' ni bay gub riy. ²⁶⁻²⁸ Ma pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb, ni pi'in yad be ngongliy e tin nib m'agan'ug ngay nge yan i mada' ko tomur e gu ra pi' mat'awrad ni ta'reb rogon nga mat'wug ni yag ngog rok e Chitamag: Bay gu pi' mat'awrad ni ngar gagiye nged

e pi nam nga ba ley i wasey ngar t'et'ared girdi'en e pi nam ngay ni nochiyang ni bod bogi th'ib ni but'. Ma bay kug pi' e fasuran ngorad.

²⁹“Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!”

3

Thin ni nge yan nga Sardis

¹“Mu yol ngak fa engel ko galesiya nu Sardis ni nge lungum:

“Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni bay fa medlip i kan ku Got rok nge fa medlip i t'uf. Gu manang e n'en ni ga be rin'; gu manang ni be yog e girdi' ni gab fos, machane ga be par ni gab yam'! ²Ere mu od ngam gelnag e n'en ni kabay rom ni be dongongoy ya ri yim'. Ya kug pir'eg ni tin kam rin' e dawori yal'uw u p'eowchen e Got rog. ³Mu tafinaynag e n'en nni fil ngom nge rogon ni mu rung'ag; ere mu fol riy ma ga pi' keruum ko denen ni ga be rin'. Ya fa'anra dab mu od ma bay gub ngom ni bod be' nib moro'ro', ya dab mu nang e re awa ni gu ra taw riy. ⁴Machane ri gimed in u wur u lan yu Sardis e dawor mu alit niked e mad romed. Bay um uned ngog ni kamon'ed e mad nib wechwech, ya bay rogomed ni ngam rin'ed ni aram rogon. ⁵Pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb e yira yin' e mad nib wechwech nga dakenrad ni aray rogon, ma dab gu chuweg fithingrad u lan babyoren e pi'in kar fosgad. Ma bay gog u p'eowchen e Chitamag nge pi engel rok ni yad e girdi' rog.

⁶“Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!”

Thin ni nge yan nga Filadelfia

⁷“Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Filadelfia ni nge lungum:

“Ireray e thin nike pi' fa'anem ni ir e ba thothup ma ba yul'yul', ni ir e bay fare kiy rok David u pa', ni ir e ra bing ma dariy be' nrayag ni nge ning, ni ir e ra ning ma dariy be' nrayag ni nge bing. ⁸Gu manang e n'en ga be rin'; gu manang ni ba'achig gelngim; kamfol ko tin kug fil ko girdi' ma ga be par ni gab yul'yul' ngog. Kug bing e mab ngom ndariy be' nrayag ni nge ning. ⁹Mmotoyil! Fare ulung i girdi' nib mil farad ku Satan, ni fapi cha' ni yad be lifith l'ugunrad ma yad be yog ni yad piyu Israel machane gathi aram rogon e bay gu gagiye nagraad ngarbad ra parawgad nga but' ngar siro'gad ko rifrif u em. Ma yad gubin ni bay ra nanged ni gab t'uf rog. ¹⁰Ya kam fol ko thin ni gog ni ngam par ni gab gumaen', ere bay gu tem ni dabi buch ban'en rom ko re ngiyal' i n'en ni ba'aram ni bay yib e gafgow riy nga daken e fayleng ni polo',

ni nge sikengnag urngin e girdi' nu fayleng. ¹¹ Dabi n'uw nap'an mu gub. Mu ayuweg e n'en ni bay rom, nge dabi fek be' puluwom ko gel ni kam tay. ¹² En nra gel nde pag ir ko kireb e ra gu tay ni ir reb e duga' u lan e Tempel rok e Got rog, ma dabki chuw riy bi'id. Ma bay gu yoloy fithingan e Got rog nga daken, nge fithingan fare binaw rok e Got rog, ni fa bin nib be'ech e Jerusalem ni bay yib rok e Got rog u tharmiy nga but'. Ma bay ku gu yoloy fithingag nib be'ech nga daken.

¹³ "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!"

Thin ni nge yan nga Laodicea

¹⁴ "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Laodicea ni nge lungum:

"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni ir fare Amen, ni ir e mich nib yul'yul' ma ba riyul' ko tin ni be weliy ni murung'agen Got, ni ir e tabolngin urngin ban'en ni sunumeg Got. ¹⁵ Gu manang e n'en kam rin'; gu manang nda mu garbeb ma da mu gowel. Gu be athpeg ni manga yugu mmang reb e gali n'ey! ¹⁶ Machane bochan e gab mathilin ni gathi ri gab gowel, ma ku da mu garbeb, ma aram e gu be n'en ni nggu thuwegem ngam chuw u lan l'ugunag! ¹⁷ Ya ke lungum u lanin'um, "Ke yo'or ban'en rog nike fel' rogog, ya urngin e tin nge yag ngog e ke yag ngog." Machane da mu nang gelngin e gafgow ni kam tay nge rogon yaam ni kari mu gafgow! Ya kam gafgow, ma dakuriy e mad u dakenam, ma kam malmit. ¹⁸ Gu be fonow nigem ni ngam chuw'iy rog e gol, ni gol ni de ma'athuk ban'en ngay, ni bochan e nge yag ni fel' rogom. Ma ka ga chuw'iy e mad nib wechwech ngam chuw ngay ngam upunguyem ngay ni kam par u tamilang nib tamra' u sum. Ma ka ga chuw'iy boch e flay ngam tay ngalan owchem nge yag ni mu guy ban'en. ¹⁹ Gu ma puwan' ma gu ma gechignag urngin e pi'in yad ba t'uf rog. Ere mu tiyan'um ngam pi' keruum ko denen ni ga be rin'. ²⁰ Mmotoyil! Kug sak'iy nga langan e mab gu be tugtuguy; ma fa'anra rung'ag be' lungug me bing e mab, mra gub ngalan e naun rok nggu un ngak ko abich, me un ngog ko abich. ²¹ Pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb e gu ra pi' mat'awrad ni ngar pired nga but' u to'obeg u tagil'ig, ni bod rogon ni kug gel ngak e kireb, me ere chiney e kug par nga but' u to'oben e Chitamag u tagil'.

²² "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!"

4

Tayfan ni yibe tay ngak Got u tharmiy

¹ Ma aram min piliyeg e changar rog ngku gguy ba mab nike mab u tharmiy.

Ma fare lam ni gowa laman ba rappa ni gu rung'ag laman ni i non ngog ko som'on e ga'ar, "Moy ngaray ngalang, mu gu dag ngom e n'en ni bay yib i m'ug." ² Ka chingiyal' nem me ying fare Kan Nthothup ngog. Mu gguy tagil' be' u rom u tharmiy ni bay be' nike par ngay. ³ Ma be gal ram'en owchen ni bod e malang ni *jasper* nge *karnelian*; ma bay ba ragim nike liyeg tagil' fa'anem ni bod ra'en ba malang ni *emerald*. ⁴ Ma bay rliw' nge aningeg i tagil'iy nib liyeg tagil' fa'anem, nike par rliw' nge aningeg e pi'in pi'ilal nga daken ni kron'ed e mad nib wechwech, ma kar te'eliyawgad ko te'eliyaw ni gol. ⁵ Me mat e uluch u tagil' Got, ma be yan lamay, ma be chub e dirra' riy. Ma bay medlip i mol' ni kan tay e nifiy ngay ni be yik' u m'on u tagil' Got; ni ireram fa medlip i kan rok Got. ⁶ Mu m'on u tagil' Got e bay bangi ban'en riy ni bod bangi day ni gowa ni ngongliy ko thirek, nib machalbog ra'en nra yan e changar u fithik' ni bod e *krystal*.

Bay aningeg i ban'en ni yad ba fos ni kayigi fach lan owcherad u m'on rorad ngu keru'rad ni kar liyeged tagil' Got. ⁷ Bin som'on e pin'em ni yad ba fos e bod ya'an ba layon; ma bin migid e bod ya'an ba garbaw; ma bin dalip e bay owchen ni gowa owchen be'; ma bin aningeg e bod ya'an ba arche' ni *eagle* ni be changeg. ⁸ Ra bagayad fa aningeg i n'em ni yad ba fos ma nel' pon, ma kayigi fach lan owcherad u lan porad ngu wuru' i porad. Darir talgad ko tang ni rran nge neap' ni be lungurad:

"Ba thothup, ba thothup, ba thothup Somol ni Got ni Gubin
ma Rayag Rok,
ni ir e immoy, me ir e bay, me ir e bay yib."

⁹ Ma gubin yay nra tang fa aningeg i n'em ni yad ba fos ni yad be pining e sorok ngak ma yad be tayfan, ma yad be pining e magaer ngak fa'anem nike par nga tagil', ni ir e bay i par nib fos ndariy n'umngin nap'an, ¹⁰ me paraw fa rliw' nge aningeg i pi'ilal nga but' u p'eowchen fa'anem nike par nga tagil', ngar siro'gad ngak ni ir e bay i par nib fos ndariy n'umngin nap'an. Ma yad be tay e te'eliyaw rorad nga but' u m'on u tagil' fa'anem, ma be lungurad:

¹¹ "Somol romad ma Got romad! Bay rogom
ni nganog e sorok ngom, min tayfam, ma bay rogom ni
nge mil suwon urngin ban'en ngom.

Ya gur e mu sunumiy urngin ban'en,
ma gur e mu learnag miyad sum ni yad bfos."

5

Fare gi babyor ni kan bachiy nge fare Fak e Saf

¹ Mu gguy bangi babyor ni kan bachiy ni bay u lan e ba' ni mat'aw i pa' fa'anem nike par nga tagil'; ni l'agruw raba' ma kan yoloy, ni medlip e hang ni kan pag ngay. ² Mu gguy ba engel nib gel ni non ni ba ga' lungun ni ga'ar, "Mini' e bay rogon ni nge guchthuy e pi hang nem nge pithig e re gi babyor nem ni kan bachiy?" ³ Machane dariy be' nni pir'eg u lan e tharmiy, ara u daken e fayleng, ara bin nu ar e fayleng* nrayag rok ni nge pithig fare gi babyor ni kan bachiy, nge sap ngalan. ⁴ Mu gu yor nib gel, ya dariy be' ni kan pir'eg ni bay rogon ni nge pithig fare gi babyor ni kan bachiy, ara sap ngalan. ⁵ Me ga'ar bagayad fa pi'in pi'ilal ngog, "Dakumur yor. A mu changar! Fare Layon ni yib ko ganong rok Judah, ni fa'anem ni ba sorok ni ir owchen David e ke gel ngak e kireb nrayag ni nge guchthuy fa medlip i hang nge pithig fare gi babyor ni kan bachiy."

⁶ Ma aram mu gguy ba Fak e Saf nike sak'iy nga lukngun fa gin'en ntagil' Got nike cholngobiy fa aningeg i n'em ni yad ba fos nge fa pi'in pi'ilal. Re Fak e Saf nem e gowa ka'an li' kem'. Ma medlip e gagey ni bay u lolugen ma medlip lan mit, ni ireram fa medlip i kan rok Got nnol'oegrad nga gubin yang u fayleng. ⁷ Me yan fare Fak e Saf nge yan i fek fare gi babyor ni kan bachiy u ba' ni mat'aw i pa' fa'anem nike par nga but' u tagil'. ⁸ Ma fa'ani yodorom me paraw fa aningeg i n'em ni yad ba fos nge fa rliw' nge aningeg i pi'ilal nga but' u p'eowchen fare Fak e Saf. Ma ra bagayad ma bay reb e tatelin e musik u pa' ni *harp*, nge baraba' i ban'en nib gol nib sug nga bogi ban'en ni bfel' bon ni yima urfiy, ni ireram e meybil rok girdi'en Got. ⁹ Miyad yin' ba tang nib be'ech ni ga'ar:

"I gur e bay rogom ni ngam fek fare gi babyor ni kan bachiy
ngam guchthuy fapi hang riy.
Ya nli'em nga mum', ma racha'em ni map' u kuruth e ir e mu
chuw'iy
e girdi' ngay ni ngar manged girdi'en Got,
ni girdi' u urngin e ganong, nge thin, nge gubin mit e girdi',
nge nam.

¹⁰ Kam ngongliyrad kar manged ba nam i prist ni ngu'ur
piggigad ngak e Got rodad;
ma bay ra gagiyeeggad u fayleng."

¹¹ Ma fa'ani kug sap bayay mu gu rung'ag laman e pi engel,
ni yu biyu' nge yu ragag i biyu' urngirad ni kar sak'iygad ni
kar cholngobiyed tagil' fa'anem, nge fa aningeg i n'em ni yad

* 5:3 BIN NU AR E FAYLENG: Fare fayleng ko yam' (mu guy 1:18).

ba fos, nge fapi pi'ilal, ¹² miyad tang ni ba ga' lamrad ni be lungurad:

"Fare Fak e Saf nli' ngem' e bay rogon
ni nge mil suwon urngin ban'en ngak, min pi' e fla'ab
ngak, nge gonop, nge gelngin,
min tayfan, min gilnag buguwan, minog e sorok ngak!"

¹³ Mu gu rung'ag laman urngin e tin nib fos ni sunumiy Got, ntin ni bay u tharmiy, ngu fayleng, nge tin ni bay ko bin nu ar e fayleng, ngu fithik' e day, ni urngin e tin ni sunumiy Got ni bay u gubin yang nib mu'un e fayleng ngay ni yad be tang ni be lungurad:

"En nike par nga tagil', nge fare Fak e Saf,
e nganog e sorok ngorow, min tay farow min gilnag
buguwrow
ma bay ur pirew nib mil suwon urngin ban'en ngorow
ndariy n'umngin nap'an!"

¹⁴ Ma fa aningeg i n'em ni yad ba fos e ra fulweged ni lungurad, "Amen!" Me paraw fapi pi'ilal nga but' ngar siro'gad ngak.

6

Fapi hang

¹ Mu gguy fare Fak e Saf nike th'ab fa bin som'on e hang ko fa medlip i hang, mu gu rung'ag bagayad fa aningeg i n'em ni yad ba fos ni non ni bod mam'ungun lingan e dirra' ni ga'ar, "Moy!" ² Mu gu sap mu gguy ba os nib wechwech. Ni en ni bay u daken e bay ba gat'ing u pa', ma kan te'eliyawngag. Me yan nrogon be' nma gel ko mael ni nge yan ko mael nge gel.

³ Me th'ab fare Fak e Saf e bin migid e hang; mu gu rung'ag e bin migid fa pin'em ni yad ba fos ni ga'ar, "Moy!" ⁴ Me yib ba os nib row, ni en ni bay u daken e kan pi' gelngin ni nge fek e mael nga daken e fayleng, ni aram e ngi i cham e girdi' ngu'ur li'ed yad ngu'ur m'ad; ma kan pi' ba saydon ngak ni ba ga'.

⁵ Me th'ab fare Fak e Saf e bin dalip e hang; mu gu rung'ag fa bin dalip fa pin'em nib fos ni ga'ar, "Moy!" Mu gu sap mu gguy ba os nib talumor, ni en ni bay u daken e ke kol ba thabthabel nga pa'. ⁶ Mu gu rung'ag ban'en ni gowa laman be' ni be yib u fithik' fa aningeg i n'em ni yad ba fos ni be ga'ar, "Salpiy nma thognag be' u reb e rran e puluwon ta'reb e quart e *wheat* ni yima ngongliy e flowa riy ara dalip e quart e *barley*. Machane dab mu kirebnag e gapgep ko *olive* nge wayin!"

⁷ Me th'ab fare Fak e Saf e bin aningeg e hang; mu gu rung'ag e bin aningeg fa pin'em ni yad ba fos ni ga'ar, "Moy!" ⁸ Mu gu sap, mu gguy ba os nib ol ram'en dow. Ma en ni bay u

daken e kan tunguy fithingan ni Yam', ma be lay Hades* u tomur rok nib chugur ngak, ni yow e kan tayrow ni ngrognew e thin u ta'ab guruy ko aningeg guruy e fayleng, ni ngar li'ew e girdi' riy ko saydon, nge uyongol, nge liliy, nge gamanman ni malboch ni bay u fayleng.

⁹ Me th'ab fare Fak e Saf fa bin lal e hang. Mu gguy u tan fare altar e pi'in nli'rad ngarm'ad ni bochan e ur weliyed e thin rok Got ko girdi' i yan, nri yad ba yul'yul' ko maruwel ni ur ted ni ur weliyed murung'agen Got ko girdi'. ¹⁰ Miyad tolul ni ba ga' lamrad ni be lungurad, "Somol ni Gubin ma Rayag Rok, ni gab thothup ma gab yul'yul'! Uw n'umngin nap'an mfini mpufthinnag e girdi' nu fayleng ma ga gechig nagraad ni bochan e ra thanged e fan romad?" ¹¹ Ra bagayad min pi' reb e mad nib wechwech ngak; minog ngorad ni nga yigu ra son gad nge yan i mada' urngirad ko re matha'eg ni kan finey, ni pi'in ni ka yad be pigpig ngak Got ni ku boch i walagraad ni bay fin nli'rad ngarm'ad ni bod yad e bay ra gamneged e re matha'eg nem.

¹² Mu gguy fare Fak e Saf nike th'ab fa bin nel' e hang. Me yib ba durru' nib gel, me talumor lan mit e yal' ni bod bangi mad nib talumor ni yima ngongliy e tutuw riy, me piliyeg ram'en e pul ngari row, ni bod ram'en e racha'; ¹³ me mul e t'uf u lanelang nga but', ni bod wom'ngin e *fig* ni kab yacha' ni mul u l'ugun e gek'iy ni *fig* ko ngiyal' ni rurug e nifeng nib gel. ¹⁴ Me yan lanelang nga bayang, ni gowa bangi babyor nni bichibichiy nge chuw, ma urngin e burey nge nam nib liyeg e day e nchuweg u tagil'. ¹⁵ Ma aram e pi pilung nu fayleng, nge pi'in yad be gagiyege nge pi tolang ko salthaw, nge pi'in ni bo'or ban'en rorad nge pi'in ni ba ga' lungurad, nge tin ni kabay e girdi', ni pi'in yad e sib nge pi'in ni gathi yad e sib ko girdi' e ra mithgad ngalan e yiy nge nga tan e war u daken e burey. ¹⁶ Miyad non ko burey nge war ni yad be tolul ni be lungurad, "Mmuchubu'gad nga dakenmad ngam mitheged gamad u owchen fa'anem nike par nga but' u tagil', nge damumuwo rok fare Fak e Saf! ¹⁷ Ya fare rran ni ba ga' ni ir e ngar damumuwo riy e ke taw, me mini' e rayag ni nge fos riy.

7

Fa 144,000 i girdi' nu Israel

¹ Ma fa'ani mu' e biney mu gguy aningeg i engel ni yad ba sak'iy ko fa aningeg i tabthung nu fayleng, ni kar taleged fa aningeg i nifeng nu fayleng, ni bochan e nge dabki thow e nifeng u daken e fayleng, ara u daken e day, ara nga daken

* 6:8 HADES: Fare fayleng ko yam' (mu guy e 1:18)

ba ke gek'iy. ² Mu gguy yugu reb e engel nike yib ngalang u lan e ngek nike fek fare hang rok fare Got ni be par nib fos. Me non ni ba ga' laman ngak fa aningeg i engel ni fa'ani ke pi' Got gelngirad ni ngar tagan niged e binaw nge day. ³ Me ga'ar fare engel, "Dab mu tagannag e binaw, nge day, ara gek'iy nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu mu'gad i tay e pow nga peri' e pi tapigpig rok e Got rodad." ⁴ Ma aram minog ngog e matha'eg ko pi'in ni kan tay e pow rok Got nga peri'rad, ni yad ra'ay nge aningeg i ragag nge aningeg i biyu' ko urngin e ganong ko girdi' nu Israel, ⁵ ni ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Judah ni kan tay fare pow ngorad; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Ruben; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Asher; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Naftali; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Manasseh; ⁷ ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Simeon; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Levi; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Issakar; ⁸ ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Zebulun; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Josef; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Benjamin.

Girdi' ni mukun ni pire' ni pire'

⁹ Ma fa'ani mu' e biney mu gu sap, mu gguy e girdi' nike mu'ulung ni pire' ni pire' — ndariy be' nrayag ni nge theegrad! Nra bad u gubin e nam, nge ganong, nge gubin mit e girdi', ngu gubin e thin, ni kar sak'iygad u p'eowchen tagil' Got nge fare Fak e Saf, ni karon'ed e mad nib wechwech ni bay yuwan e fal'tir u pa'rad. ¹⁰ Miyad non ni ba ga' lamrad ni be lungurad, "Kanawo'en ma gamad thap ngak Got e yib rok e Got romad ni ir e ke par nga tagil', ma ki yib rok fare Fak e Saf!" ¹¹ Ma urngin e engel ni kar liyeged tagil' Got ni yad ba sak'iy, nge pi'in pi'ilal, nge fa aningeg i n'em ni yad ba fos nra parawgad nga but' u m'on u tagil' Got ngar ted fan Got, ¹² ni be lungurad, "Amen! Sorok, nge gilbuguwan, nge gonop, nge magaer ni ngan pining, nge tayfan, nge gelngiy nib th'abi gel, nge gagiyege e ir e bay i par rok e Got rodad ndariy n'umngin nap'an! Amen!"

¹³ Me fitheg bagayad fa pi'in pi'ilal ni ga'ar, "Mini' e pi girdi' nem ni karon'ed e mad nib wechwech, mu uw e karbad riy?" ¹⁴ Mu gu fulweg ngak ni lungug, "Da gu nang, i gur e ga manang." Me ga'ar ngog, "Pi cha'nem e fapi girdi' ni kar thapgad ngaray u fithik' fare gafgow ni ba ga' ntay ngorad. Kar luk niged e mad rorad kar wechwech niged nga racha'en fare Fak e Saf. ¹⁵ Aram fan ni kar sak'iygad u m'on u tagil' Got

ni yad be pigpig ngak ni rran nge neap' u lan e Tempel rok. Fa en ke par nga tagil' e ir e ke yororiyrad ni dabi buch ban'en rorad ni bochan e bay rorad. ¹⁶ Gathi bay ki yib e bilig ara belel ngorad bi'id; ma dab kur m'ad nga gowelngin e yal' ara gowelngin ban'en; ¹⁷ ya fare Fak e Saf ni bay u lulukngun i tagil' e ir e bay i gafaliyrad ni bod e en nma gafaliy e saf, me pow'iyrad ko fapi alublub ni bay e ran ko yafos riy; ma bay n'ag Got e lu' u owcherad."

8

Fa bin medlip e hang

¹ Ma fa'ani th'ab fare Fak e Saf e bin medlip e hang, ma daki non be' u tharmiy ni gonap'an e baley e awa. ² Mu gguy fa medlip i engel ni yad ba sak'iy u p'eowchen Got; ni medlip e rappa ni kan pi' ngorad.

³ Me yib reb e engel i sak'iy nga altar, ni bay baraba' i ban'en u pa' nib gol ni yima tay bogi n'en ni bfel' bon ngay ngan urfiy. Ni bo'or fa pin'en ni bfel' bon ni yima urfiy ni kan pi' ngak ni nge puthuy ko meybil ni i pi' urngin e girdi' rok Got me pi' u daken fare altar ni bay u m'on u tagil' Got. ⁴ Me yan e ath ko fapi n'en ni bfel' bon ni be yik' u pa' fare engel nib sak'iy u p'eowchen Got ngalang nib cheag e meybil ni i pi' e girdi' rok Got ngay. ⁵ Me fek fare engel fare raba' i n'en ni yima af fa pin'en ni bfel' bon ngay nge suguy ko nifiy nu altar, me yin' nga daken e fayleng. Me chub e dirra', me yan lingan bogi ban'en, me matmat e uluch, me yib ba durru'.

Fapi rappa

⁶ Ma aram me fal'eg fa medlip i engel rogorad ni ngar thoyed fa medlip i rappa ni bay rorad.

⁷ Me thoy e bin som'on e engel e rappa rok. Me yib e ayis nike el nge nifiy u lang nga daken e fayleng nike ma'athuk e racha' ngay. Me yik' ta'ab guruy ko dalip guruy ko fayleng, ma ku ta'ab guruy ko dalip guruy ko gek'iy nu fayleng e yik' nge m'ay, ma urngin gaf i yuwan e pan nib galunglung e yik' nge m'ay.

⁸ Me thoy e bin migid e engel e rappa rok. Mi nin' ban'en ni bod bburey ni ba ga' ni be yik' ngalan e day. Ma ta'ab guruy ko dalip guruy ko day e ngal' ni racha', ⁹ ma ta'ab guruy ko dalip guruy u urngin ban'en nib fos u fithik' e day e yim', ma ta'ab guruy ko dalip guruy u urngin e barkow e pil.

¹⁰ Me thoy e bin dalip e engel e rappa rok. Me mul ba t'uf ni gathi ba'achig u lanelang ni be yik' ni bod mmol' me aw nga daken ta'ab guruy ko dalip guruy e lul' nge alublub ko ran. ¹¹ (Fithingan e re t'uf nem e Mooy.) Me pig reb e guruy

ko dalip guruy e ran nge mooy, ma pire' e girdi' nra m'ad ni bochan e ra unumed e re ran nem, ya ke piliyeg ke mooy.

¹² Me thoy e bin aningeg e engel e rappa rok. Ma ta'ab guruy ko dalip guruy i ram'en e yal' nge pul nge t'uf e m'ay; ma ta'ab guruy ko dalip guruy ko rran e par nib talumor, ma ku erregon e neap'.

¹³ Mu gu sap mu gu rung'ag laman ba arche' ni *eagle* ni be changeg nib tolang ni be yog ni ba ga' laman ni be ga'ar, "Gafgow! Gafgow! Ri bayi gafgow urngin e girdi' ni be par u fayleng ko ngiyal' nra thoy fa dalip ni kabay e engel e rappa rorad!"

9

¹ Me thoy fa bin lal e engel e rappa rok. Mu gguy ba t'uf nike mul u lang nga daken e fayleng ni kan pi' e kiy ko *abyss** ngak.

² Me bing fare t'uf fare *abyss* me yib e ath u lan ngalang ni bod e ath ni yib u lan ba tafen e nifiy ni ba ga'; me talumornag e ath ni be yib u lan fare *abyss* ram'en e yal' nge lanelang.

³ Me yib e asmen'ing u fithik' fare ath nga but' nga daken e fayleng, ni kan pi' gelngirad ni bod gelngin e skorpion. ⁴ Ma kanog ngorad ndab ra li'ed e pan, ara gek'iy, ara yugu bmit e woldug; kemus ni girdi' e ngar gafgow niked ni pi'in ndariy fare pow ku Got u daken peri'rad. ⁵ Pi asmen'ing nem e dab ra li'ed e pi girdi' nem ngarm'ad, machane lal e pul ni ngar gafgow niked yad. Ma amith ni yad be gafgownag e girdi' ngay e bod gelngin e amith nra gafgow be' riy ko ngiyal' nra k'ad e skorpion fa'anem. ⁶ U lan e re lal i pul nem e bayi guy rogon e pi girdi' nem ni mang e yugu ra pir'eged e n'en nra rin' miyad yim', machane dab ra pir'eged; bay ra fineyed ni manga yugu ra m'ad machane bayi mil e yam' rorad.

⁷ Pi asmen'ing nem e bod ya'an e os ni kan fal'eg rogorad ni ngranod ko mael; bay bogi n'en ni bod e te'eliyaw nni ngongliy ko gol u lolugrad, ma owcherad e bod owchen e girdi'. ⁸ Ma piyan lolugrad e bod piyan lolugen e ppin, ma nguwelrad e bod nguwelen e layon. ⁹ Ma daken ngorongorad e kan upunguy nga yungi ban'en ni bod ya'an e wasey ni yima upunguy nga daken ngorongorey, ma lingan porad e bod lingan e karrow ni pire' ni be girngiy e os i yan ko mael. ¹⁰ Bay p'ebuk'rad nge n'en ni yad be k'ad e girdi' ngay ni bod e n'en ni bay ko skorpion, ma p'ebuk'rad e ir e bay gelngin ni ngar amithniked e girdi' ngay ni lal e pul. ¹¹ Ma bay be' ni ir e pilung rorad ni be yog e n'en ni ngar rin'ed, ni ir fare engel nib milfan fare *abyss* ngak. Ni fithingan nthin ni Hebrew e

* **9:1** ABYSS: Bayang i ban'en u lan e fayleng ni aram e gin kan kalbusnag e pi kan ni kireb riy ni yad be sonnag e bin tomur e gechig rorad.

Abbadon; ma fithingan nthin ni Greek e Apollyon (ni fan e re ngachal ney e “En nma Kirebnag Ban’en”).

¹² Me yan i m’ay e bin som’on e gafgow; ma tomuren e biney e kabay l’agruw e gafgow nra yib.

¹³ Me thoy fa bin nel’ e engel e rappa rok. Mu gu rung’ag ba lam nike yib ko fapi tabthung ko fare altar ni gol ni bay u p’eowchen Got. ¹⁴ Me yog fare lam ngak fa bin nel’ e engel ni bay fare rappa rok ni ga’ar, “Mpag fa aningeg i engel ni kan m’agrad u to’oben fare lul’ ni ba ga’ ni Eufates fithingan!”

¹⁵ Min pag fa aningeg i engel, ni kan fal’eg rogorad ni fan ko re awa nem, nge re rran nem, ko re pul i n’em, nge duw ni ngar li’ed ngem’ ta’ab guruy u dalip guruy ko girdi’ ni gubin.

¹⁶ Minog ngog urngin e salthaw nike yan nga daken e os, ni yad l’agruw mir’ay i million. ¹⁷ Min piliyeg e changar rog ngug guy e pi os nem nge girdi’ ni yad bay u daken; bay yungi wasey nike upunguy daken ngorongorrad nib row ni bod e nifiy, ma ba ra’en mak’ef ni bod e *sapphire*, ma bmaguchol ni bod e sulfur. Ma lolugen fapi os e bod lolugen e layon, ma be yib e nifiy, nge ath, nge sulfur u lan l’ugunrad. ¹⁸ Ma ba guruy ko fa dalip guruy ko girdi’ e ra m’ad ko dalip i gafgow ni ba’aray ni yib: ni nifiy, nge ath, nge sulfur ni be yib u lan l’ugun fapi os nga but’. ¹⁹ Ya gelngin fapi os e bay u lan l’ugunrad, ma ku bay u p’ebuk’rad. Ma p’ebuk’rad e bod e porchoyog, ni bay lolugen ni ir e yad be maruwel ngay ngar amithniged e girdi’ ngay.

²⁰ Ma tin ni magey e girdi’, ni pi’in ndar m’ad ko pi gafgow ney e dar paged fapi n’en ni ur ngongliyed. Ma dar paged e meybil ni yad ma tay ngak e mo’onyan’ ma ku yad ma tay ko liyos nni ngongliy ko gol, nge silber, nge wasey nib row, nge malang, nge ren, ni bogi n’en ndabiyag ni nge guy ban’en, ara rung’ag ban’en, ara yan. ²¹ Ma ku de kolngan’ e pi girdi’ nem ngar pi’ed keru’rad ko cham ni yad be tay ni yad be thang e pogofan, nge pig ni yad be tay, nge ngongolen e darngal, nge moro’ro’ ni yad be ngongliy.

10

Fare engel nge fachi gi babyor ni kan bachiy

¹ Ma aram mu ku gguy reb e engel nib gel nike yib u tharmiy nga but’, ni bangi manileng e mad rok, ni ba longob ba ragim nga lolugen; ma owchen e bod lan mit e yal’, ma ay e bod ruw pa’ i nifiy. ² Ni bay bangi babyor ni kan pithig u pa’ ni immoy ni kan bachiy. Me tay e ba’ ni mat’aw i ay nga daken e day, me tay e ba’ ni gilay’ i ay nga daken e binaw, ³ me non ni ba ga’ laman ni gowa laman bogi layon nra nonod nta’ab yay. Ma fa’ani mu’ ko numon me fulweg fa medlip i dirra’ ta’ab yay ni

ba ga' lingrad ni chub. ⁴ Ma nap'an nra nonod mu gu wan ni nggu yol. Machane mu gu rung'ag ba lam nike non u tharmiy ni ga'ar, "Mu tay nib mith e tin keyog fa medlip i dirra'; dab mu yoloy!"

⁵ Ma fare engel ni gguy nike sak'iy nga daken e day nge nga daken e binaw e yip' pa' nga tharmiy ⁶ me micheg bbugithin nga fithingan Got nma par nib fos ndariy n'umngin nap'an, ni ir e sunumiy e tharmiy nge urngin ban'en ni bay riy, nge fayleng nge urngin ban'en ni bay riy, nge day nge urngin ban'en ni bay u fithik'. Me ga'ar fare engel, "Dab kun sowath! ⁷ Machane ngiyal' nra thoy e bin medlip e engel e rappa rok riy, e aram e nge rin' Got e tin ni kem'ay i leamnag rok ni bod rogon ni yog ngak e pi tapigpig rok ni pi profet, mi i par nib mith."

⁸ Ma fare lam ni gu rung'ag laman ni be non u tharmiy e ki non ngog bayay ni be ga'ar, "Mman mu fek fare gi babyor ni kan pithig ni bay u pa' fare engel nib sak'iy nga daken e day nge binaw." ⁹ Mu gu wan ngak fare engel mu gu wenig ngak nge pi' fachi gi babyor ngog ni kan bachiy. Me ga'ar ngog, "Mfek ngam longuy; ya bayi piliyeg nge mugnin u lan e gil'iggan rom, machane bayi athibthib u lan l'ugunam ni bod lamen e *honey*." ¹⁰ Mu gu fek u pa' fachi gi babyor ni kan bachiy nggu longuy, ma ba athibthib lamen u lan l'ugunag ni bod e honey. Ma fa'an gu mu' i ful' me pig nge mugnin u lan e gil'iggan rog.

¹¹ Ma aram min ga'ar ngog, "Thingar mu yi'ynag bayay e tin ke turguy Got ni fan ngak e girdi' ko pi nam i yan, ni gubin mit e girdi', nge thin, nge pilung."

11

Fa gali mich

¹ Ma aram mi ni pi' ba ley i fol ngog ni bod ba ley i ban'en, me lunguy ngog, "Mu sak'iy ngam foleg e Tempel rok Got nge fare altar, ma ga the'eg e pi'in yad be meybil u lan e Tempel.

² Machane dab mu foleg lan e yoror ko Tempel. Dab mu foleg, ya kan pi' ngak e pi'in ni gathi yad piyu Israel, ni yad e bay uryot'ed daken fare Binaw nib Thothup ni aningeg i ragag nge l'agruw e pul. ³ Bay gu l'oeg l'agruw ni' ni ngar weregew murung'ageg ni ka ron'ew e mad ntutuw; ma bay ra weregew e thin rok Got u lan ragag nge l'agruw mir'ay nge nel' i ragag e rran."

⁴ Gali cha'nem ni ngar weregew e thin rok Got e yow fa gal ke gek'iy ni *olive* nge fa gal magal ni bay u p'eowchen fa en ni ir e Somol nu fayleng. ⁵ Fa'anra guy be' rogon ni nge maad'ad ngorow, ma bay yib e nifiy u l'ugunrow nge li' e to'ogor rorow;

ere en nra guy rogon ni nge maad'ad ngorow e ireray rogon e yam' nra tay. ⁶ Ma bay mat'awrow ni ngar ningew lanelang ni nge dabki aw e n'uw ko ngiyal' i n'en ni ba'aram ni bay ur weregew e thin rok Got riy. Ma bay mat'awrow nga gubin e alublub ni ngar pingegew nge ngal' e ran riy nracha'; ma ku bay mat'awrow ni ngar gafgow nigew e fayleng nga gubin mit e gafgow ko yu ngiyal' i n'en ni yow ra finey.

⁷ Ma nap'an ni bay ra mu'gow i wereg e thin rok Got, me yib fare gamanman ni yib u lan fare *abyss* i cham ngorow. Ma bayi gel ngorow me li'row ngar m'ow, ⁸ ma bayi par downgirow u daken e wo' ko fare binaw nib gilbuguwan, ni aram e gin nrichibiy e Somol rorow riy ko kuruth. Re ngachal nra m'ag ko re binaw nem e Sodom, ara Egypt. ⁹ Ma gubin mit e girdi' nrabad, nge tin nrabad u urngin e ganong, nge girdi' ni yib u urngin e thin nge gubin e nam e bay ur changargad nga downgirow ni dalip nge baley e rran, ma dab ni pithig e thin riy ni ngan k'eyagrow. ¹⁰ Ma girdi' nu fayleng e bay ra felfelan'gad nike yim' e gali cha'nem. Bay ra madnomgad ngar tow'ath nged yad, ni bochan e gali profet nem e ba ga' e gafgow nra tiyew ngak e girdi' nu fayleng. ¹¹ Ma fa'ani chuw dalip nge baley e rran me pi' Got athon l'ugun ngorow nma fasegey, nge yan nga fithik' i dowrow, miyow sak'iy ngalang; ma urngin e girdi' nra guyed yow ni kar fosgow e rib gel e tamdag ni yib ngorad. ¹² Ma aram me rung'ag fa gali profet ba lam ni ba ga' ni be non ngorow u tharmiy ni be ga'ar, "Mirew ngaray ngalang!" Ma nap'an ni be yaliyrow e pi to'ogor rorow miyow yan nga lanelang u fithik' bangi manileng. ¹³ Ka chingiyal' nem me yib ba durru' nib gel; me kireb ta'ab guruy u ragag i guruy ko fare binaw, ma medlip i biyu' e girdi' e yim' ko re durru' nem. Ma tin ni magey e girdi' e ra m'ad ko marus miyad yog nrrib sorok Got nu tharmiy.

¹⁴ Me m'ay e bin l'agruw e gafgow; machane mu sap! Dabki n'uw nap'an me yib e bin dalip e gafgow.

Fa bin medlip e rappa

¹⁵ Me thoy fa bin medlip e engel e rappa rok, me yan lamay ni ba ga' u lan e tharmiy ni be lunguy, "Ke yib gelngin Somol rodad nge Messiah rok ni ngar gagiyegnigew e girdi' nu fayleng, ma bayi gagiyegnag ndariy n'umngin nap'an!"

¹⁶ Ma fa rliw' nge aningeg i pi'ilal ni kar pired nga tagil'rad u p'eowchen Got e ra parawgad nga but' ngar siro'gad ngak Got, ¹⁷ ni be lungurad:

"Somol ni Got ni Gubin ma Rayag Rok, ni ir e en ni bay e chiney nge en ni ki immoy!

Gamad be pining e magaer ngom ni fan e kam maruwel nga gelngim nib gel

ni kam tabab ko gagiyeg!

¹⁸ Pi nam e kari gel e damumuw rorad,
 ya ke taw nga nap'an ni nge taw e damumuw rom,
 nge nga nap'an ni ngam pufthinnag e pi'in ni karm'ad;
 nge nga nap'an e ngiyal' ni ngam pi' puluwon e tapigpig rom
 ni fapi profet,
 nge urngin e tirom e girdi', ni pi'in yad ba tolang nge pi'in
 yad ba sobut',
 ni urngin e pi'in ni bay madgum u wun'rad.
 Ke taw nga nap'an ni ngan kirebnag e pi'in ni kar kireb naged
 e fayleng!"

¹⁹ Me mab e Tempel rok Got u tharmiy, ma fare Kahol ko
 M'ag rok Got e ni guy u lan e Tempel rok. Me matmat e
 uluch, me yan lingan bogi n'en, ma be chub e dirra', me yib
 ba durru', me mul e ayis ni gagang' yang u lang nga but' ni
 bod e n'uw.

12

Fare pin nge fare dragon

¹ Ma aram me m'ug reb e pow ni ba ga' u lan e tharmiy, ni
 be' ni bpin, ni mad rok e yal' ma ba' e pul u tan e rifrif u ay,
 ma ke te'eliyaw nga ragag nge l'agruw i t'uf. ² Ni be n'en ni nge
 gargel, mi i yor ni ba ga' laman ni bochan e amith nge gafgow
 nma yib ngak e gargel.

³ Miki m'ug reb e pow u tharmiy, ni ba dragon nri ba ga'
 nib rowrow ni medlip lolugen ma ragag e gagey rok, nra reb
 i lolugen ma bay reb e te'eliyaw riy. ⁴ Me girngiy ba guruy
 u dalip e guruy ko t'uf u lanelang nga p'ebuk' nge yin' nga
 daken e fayleng. Me sak'iy ngam'on rok fare pin, ni bochan e
 nga yigi gargel fare pin me longuy fak. ⁵ Ma aram me gargeleg
 fare pin bochi pagel, ni ba ley i wasey e bayi gagiyegnag
 urngin e pi nam ngay. Machane min leag fare tir ngan fek
 ngak Got nga tagil' Got. ⁶ Me mil fare pin nga daken e ted ko
 gin ke fal'eg Got rogon ni nge par riy; ni aram e gin ni bay ni
 ayuweg riy ni ragag nge l'agruw mir'ay nge nel' i ragag e rran.

⁷ Ma aram mi ni mael u tharmiy! Me cham Maikal nge
 tirok' e engel ngak fare *dragon*, me cham fare *dragon* nge
 tirok' e engel ngorad; ⁸ machane me me'waer fare *dragon*,
 ma da ni pag fare *dragon* nge tirok' e engel ni ngar pired u
 tharmiy. ⁹ Mi nin' fare *dragon* nri ba ga' nga wuru' e tharmiy!
 I ir fare porchoyog nike kakrom, ni kan tunguy fithingan ni
 Mo'onyan', ara Satan, ni ir fa'anem ni bannag e girdi' nu
 fayleng ni polo'. Mi nin' u lang nga daken e fayleng, nib mu'un
 urngin e pi engel rok ngak.

¹⁰ Mu gu rung'ag ba lam ni ba ga' u lan e tharmiy ni be ga'ar, "Ke taw ngal'an ni nge thapeg Got e girdi' ngak! Chiney e ke dag Got gelngin ni ir e Pilung! Chiney e ke dag e Messiah rok gelngin! Ya fa'anem nma egnag pi walagdad nma yib i sak'iy nga p'eowchen Got ngi i thibthibnagrad ni rran nge neap' e ka nin' nga wuru' e tharmiy. ¹¹ Ke gel pi walagdad ngak u daken racha'en fare Fak e Saf, ngu daken e thin nib riyul' ni ur wereged; ma bm'agan'rad ngay ni ngar paged fan e pogofan rorad ngarm'ad. ¹² Ere mu felfelan'gad e pi tharmiy, ni gimed urngin e pi'in ni gimed be par u wur! Machane ri bayi gafgow e fayleng nge day! Ya ke yib fare Mo'onyan' ngomed ni kari damumu, ya manang ndaki n'u w nap'an ni nge par."

¹³ Ma fa'ani nang fare dragon ni ka nin' u lang nga daken e fayleng, ma aram me lek fare pin ni fa'ani gargelnag fachi pagel. ¹⁴ Ma fare pin e kan pi' pon ni l'agruw raba' ni bod pon ba arche' ni *eagle* ni ba ga' ni bochan e nge yag ni changege nge yan ko gin ntafen u daken e ted, ko gin ni bay ni ayuweg riy ndalip e duw nge baley, ndabiyag ni nge yib fare porchoyog i cham ngak. ¹⁵ Ma aram me pag fare porchoyog e ran u l'ugun nge yib nga but' ni gowa ba lul' ni be lek fare pin, ni bochan e nge un fare pin ko fare lul' nge fek. ¹⁶ Machane me ayuweg e but' fare pin; yi fal e but' l'ugun nge ful' fapi ran ni keb u l'ugun fare *dragon*. ¹⁷ Me ri damumu fare *dragon* ngak fare pin, ma aram me yan ni nge cham ngak e pi'in yad bay ni owchen fare pin, ni urngin e pi'in yad be fol ko pi motochiel rok Got ma yad ba yul'yul' ko fare thin nib riyul' ni yib i yog Jesus ngan nang. ¹⁸ Me sak'iy fare *dragon* nga dap'e l'ay.

13

Fa gal gamanman

¹ Ma aram mu gguy ba gamanman nike yib u fithik' e day ngalang, ni ragag e gagey rok ma medlip lolugen, nra reb e gagey rok ma bay ba kiy i te'eliyaw riy, ma ra reb e pi lolugen nem ma kan yoloy ba ngachal nib kireb ngay nib togopluw ngak Got. ² Re gamanman nem ni gguy e bod ya'an ba gamanman ni leopard, ni bay ay ni bod ay e gamanman ni bear, nge l'ugun ni bod l'ugun e layon. Me pi' fare *dragon* gelngin ngak fare gamanman, nge tagil', nge mat'awun ni ba ga' lungun u puluwon e girdi'. ³ Bay reb i lolugen fare gamanman ni gowa ka'an li' kem', machane maad'ad ni tay e ke fos. Ma girdi' nu fayleng ni urngin e ra gin gad ngak miyad lek fare gamanman. ⁴ Urngin e girdi' ni ur ted fan ma yad be meybil ngak fare *dragon*, ya ke pi' gelngin ngak fare gamanman. Ma ku yad be tayfan ma yad be meybil ngak fare

gamanman ni be lungurad, “Mini’ e ta’reb rogon ngak e re gamanman nem? Mini’ e rayag rok ni nge cham ngak?”

⁵ Re gamanman nem e kan pag ni ngi i yog e thin nrib th’abi kireb, ni ba uf ngay ma ba togopluw ngak Got, ma ku erogon ni kan pag ni nge par nge yog e thin ni aningeg i ragag nge l’agruw e pul. ⁶ Me tabab i darifannag Got, nge fithingan Got, nge gin ni be par Got riy, nib mu’un urngin e pi’in yad be par u tharmiy ngay. ⁷ Mi ni pag ni nge cham ngak e girdi’ rok Got me gel ngorad, mi ni pi’ mat’awun ni nge ga’ lungun u puluwon urngin e ganong nge gubin mit e girdi’, nge gubin e thin nge nam. ⁸ Ma urngin e girdi’ ni yad be par u daken e fayleng ni bay ra siro’gad ngak ma yad be meybil ngak, ni aram e gubin e girdi’ ndawor ni yoloy fithingrad ko ngiyal’ ndawori sum e fayleng riy ngalan fare babyoren e pi’in ni kar fosgad, ni fare babyor nib mil suwon ngak fare Fak e Saf ni fa’an nli’ ngem’.

⁹ “Ere mu telmed ni fa’anra bay telmed ni ngam rung’aged ban’en ngay! ¹⁰ En ni kan finey ni ngan kol e ri bay ni kol; ma en ni kan finey ni ngan li’ ko saydon ngem’ e bmuduwgil ni bay nli’ ko saydon ngem’. Ireray e ngiyal’ ni nge k’adan’ me pagan’ girdi’en Got ngak Got.”

¹¹ Ma aram mu gguy reb e gamanman nike yib ngalang u fithik’ e but’, ni bay e gagey rok nl’agruw ni bod e gagey rok ba pifak e saf, ma be non ni bod ba *dragon*. ¹² Me maruwel nga mat’awun fa bin som’on e gamanman ni ba ga’ lungun u puluwon e girdi’ u p’eowchen e bin som’on e gamanman. Me gel nag e thin rok ngak e girdi’ ni yad be par u fayleng ni ngar ted fan ma yad be meybil ngak fa bin som’on e gamanman, ni ir e ke fos fa gi maad’ad u dow ni susun e ra yim’ riy! ¹³ Ma biney e gamanman ni ir e bin migid e ba ga’ bogi maang’ang ni i ngongliy; i muruwliy e nifiy nge mul u lanelang nga daken e fayleng u p’eowchen urngin e girdi’. ¹⁴ Me bannag urngin e girdi’ ni yad be par u daken e fayleng ni bochan fapi maang’ang nni pag ni nge ngongliy u p’eowchen fa bin som’on e gamanman. Me yog fare gamanman ngak urngin e girdi’ nu fayleng ni ngar ngongliyed ba liyos ni ngan tayfan fare gamanman ni fa’an nni maad’adnag ko saydon, machane de yim’. ¹⁵ Ma fa bin migid e gamanman e ni pag ni nge pag athon l’ugun ni bay e yafos riy nga fithik’ fare liyos ni kan ngongliy ni ya’an fa bin som’on e gamanman, me yog ni nge non fare liyos ma rayag ni nge gagiye ngan li’ ngem’ urngin e pi’in ndab ra ted fan ma dab ra meybilgad ngak. ¹⁶ Me gel nag fare gamanman ir ngak urngin e girdi’ ni pi’in yad ba sobut’ nge pi’in yad ba tolang, nge pi’in ni bo’or ban’en rorad nge pi’in yad ba gafgow, nge pi’in yad e sib nge pi’in ni gathi yad e sib ni ngan tay ba pow nga daken e rifrif u ba’ ni

mat'aw i pa'rad nge nga daken peri'rad, ¹⁷ ni dariy be' nrayag ni nge chuw'iy ban'en fe pi' ban'en nchuway' ni fa'anra dariy e re pow ney rok, ni aram e fithingan fare gamanman ara re matha'eg nike yan nga luwan fithingan.

¹⁸ Ren'ey e ngan gonopiy. Ya en ni ba llovan' e rayag ni nge pir'eg fan fare namba rok fare gamanman, ya re namba nem e ke yan nga luwan fithingan be' nib mo'on. Namba rok e nel' mir'ay nge nel' i ragag nge nel'.

14

Tang rok e pi'in ni kan biyuliyrad

¹ Me ere fa'an gu sap ma bay fare Fak e Saf nib sak'iy nga daken e burey ni Zion; ni yad ra'ay nge aningeg i ragag nge aningeg i biyu' e girdi' ni bay fithingan rorad nge fithingan e Chitamngin ni kan yoloy nga peri'rad. ² Mu gu rung'ag ba lam ni yib u tharmiy, ni gowa lingan ba lul' ni ba ga' ni be yan i map' e ran riy u taban bangi war nib tolang ngalan e yibu', ni gowa lingan ba dirra' ni ba ga'. Re lam nem ni gu rung'ag e gowa laman e musik ni tay e pi'in yad be chubeg e *harp* rorad, ³ ni kar sak'iygad ni yad ba sap nga tagil' Got nge ngak fa aningeg i n'em ni yad ba fos nge pi'in pi'ilal, miyad yin' ba tang nib be'ech ndariy be' nra mit ngak ya kemus ni fare ra'ay nge aningeg i ragag nge aningeg i biyu' i girdi' ni kan biyuliyrad u fayleng e ke mit ngorad. ⁴ Yad fapi pumo'on nra ted yad ni yad bmachalbog ndar pired e ppin ma dar uned ko mabgol. Demturug e gin ni be yan fare Fak e Saf ngay ma yad be un ngak; ya kan biyuliyrad u fithik' e tin ni kabay e girdi' nu fayleng ma yad e tin som'on e girdi' nni pi'rad ngak Got nge ngak fare Fak e Saf. ⁵ Dawor ra lifithed l'ugunrad bi'id; ma dariy e kireb rorad.

Fa dalip i engel

⁶ Mu gguy yugu reb e engel ni be changeg nib tolang u fithik' e nifeng, ni bay rok e thin ni dabi math bi'id, ni Thin Ni Bfel' ni nge weliy ngak e girdi' nu fayleng, ni urngin e pi nam, nge ganong nge thin nge gubin mit e girdi'. ⁷ Me ga'ar ni ba ga' laman: "Nge yib madgun Got ngomed, mi gimed tayfan nga feni sorok! Ya ke taw nga nap'an ni nge pufthinnag e girdi'. Ere mu siro'gad mi gimed meybil u p'eowchen Got ni ir e sunumiy e tharmiy, nge but', nge day, nge pi alublub!"

⁸ Me lek e bin migid e engel tomuren fa bin som'on ni be ga'ar, "Ke waer! Fare binaw nu Babylon nib gilbuguwan e ke waer! Ke pi' e wayin rok ngak girdi'en e pi nam ni urngin, ke pi' ngorad kar unumed, ni fare wayin rok nib gel, ni wayin ko darngal rok!"

⁹ Me lek e bin dalip e engel tomuren fa gal ni m'on e engel, ni be non ni ba ga' laman ni be ga'ar, "En nra tayfan me meybil ngak fare gamanman nge ya'an ni kan ngongliy nliyos me thapeg fare pow nga daken peri' ara nga daken e rifrif u pa',
¹⁰ e ir e ra unum e wayin rok Got, ni wayin ko damumuw rok, nike pu'og ngalan e kap ko damumuw rok ke yan i mus nga gelngin! Urngin e girdi' ni ra rin' e ren'ey e yira gafgow nagrad u fithik' e nifiy nge sulfur u p'eowchen fapi engel nib thothup nge fare Fak e Saf. ¹¹ Ma ath ko fare nifiy ni be gafgow nagrad e bay i yan ngalang ndariy n'umngin nap'an; ni dabi yodor bochu'uw e gafgow riy ni rran ara neap' u puluwon e pi'in ni ur ted fan ma yad be meybil ngak fare gamanman nge ya'an ni kan ngongliy nliyos, ni pi'in ntay ngorad fare pow ni fithingan fare gamanman."

¹² Bochan e ren'ey ma aram fan ni nge k'adan' e girdi' rok Got, ni pi'in yad be fol ko tin keyog Got ma yad ba yul'yul' ngak Jesus.

¹³ Mu gu rung'ag ba lam nike yib u tharmiy ni be ga'ar, "Mu yoloy e bin ba'aray: Ra felfelan' e pi yam' ni bay ur m'ad e chiney i yan ngaram nib mich Kristus u wun'rad!" Me fulweg fare Kan Nthothup ni ga'ar, "Ri errogon. Ya yad ra felfelan' ko matal nra yib ngorad ko maruwel nib gel nra ted; ya bay ra feked wenegan e pigpig ni ur ted ngak Somol nge un ngorad."

Ngiyal' ni ngan t'ar wom'ngin e woldug u fayleng

¹⁴ Mu gu sap mu gguy bangi manileng nib wechwech, nike par be' nga daken ni bod ya'an be' nib mo'on, ni bay e te'eliyaw u lolugen nib gol ma bay bangi kama u pa' nib m'uth. ¹⁵ Me yan reb e engel nga wuru' e Tempel me tolul ni ba ga' laman ngak fa'anem nike par nga daken fa gi manileng ni be ga'ar, "Kama rom e ngam t'ar wom'ngin e woldug ngay, ya ke taw nga nap'an ni ngan t'ar wom'ngin e woldug u fayleng!" ¹⁶ Ma fa'anem nike par nga daken e manileng e toy e kama rok nga daken e fayleng, me t'ar wom'ngin e woldug nu fayleng.

¹⁷ Ma aram mu ku gguy yugu reb e engel nike yib nga wuru' e Tempel u tharmiy, ni ku bay bayang e kama nib m'uth u pa'.

¹⁸ Miki yib yugu reb e engel u altar, ni ir e bmil fan fare nifiy ngak. Me non ni ba ga' laman ngak fare engel ni bay fare gi kama nib m'uth u pa' ni ga'ar, "Kama rom e ngam t'ar wom'ngin e woldug ngay ni *grape* nu fayleng, ya wom'ngin ni *grape* e ke lol!" ¹⁹ Ma aram me toy fare engel e kama rok nga daken e fayleng me th'ab e *grape* nge chuwa ko kenggin, me yin' ngalan fare n'en nma uduy e *grape*, ni aram e damumuw rok Got nib gel. ²⁰ Ma fapi *grape* e yibe uduy u lan e n'en ni yima uduy e *grape* riy ni bay u wuru' fare binaw, me yib

e racha' u lan fare n'en ni yima uduy e *grape* riy nga but' nlul' ni l'agruw mir'ay e mayel n'umngin ma gonap'an lal e fit tom'arngin.

15

Fapi engel ni bay e tin tomur e gafgow rorad

¹ Ma aram mu gguy yugu reb e pow u tharmiy ni ba ga' ni gu gin ngay, ni medlip i engel ni bay medlip i gafgow rorad. Ireray e tin tomur e gafgow, ya yad e tomur ni ngar daged e damumuw rok Got.

² Ma aram mu gguy ban'en ni gowa bangi day nni ngongliy ko thirek ni kan athkuy ko nifiy; ma aram mu ku gguy e pi'in ni kar gelgad ko fare gamanman nge fare liyos ni ya'an nni ngongliy, nge ngak fa'anem nni pi' fithingan nib namba; ni kar sak'iygad u to'oben fare gi day ni thirek, ni bay talin e musik u pa'rad ni *harp* nike pi' Got ngorad, ³ ni yad be yin' fare tang rok Moses, ni ir fare tapigpig rok Got, nge fare tang rok fare Fak e Saf, ni ga'ar:

"Somol ni Got, ni Gubin ma Rayag Rok,
rib sorom ngarogon feni fel' e ngongol rom!

Me gur e Pilung rok gubin e nam,
rib mat'aw ma ba riyul' e tirom e kanawo'!

⁴ Somol, i mini' e dabi yib madgum ngak?
Mini' e en nra siyeg ni nge dabi weliy murung'agem nib sorom?

Ya kemus ni go' gur e gab thothup.

Ya urngin e nam ni bay rabad
ngar ted fam miyad siro' ngom u p'eowchem,
ya ngongol rom nib mat'aw e urngin e girdi' ni kar guyed."

⁵ Ma nap'an ni mu' e biney mu gguy fare Tempel nu tharmiy nike mab, ni bay fare tent u lan nma par Got riy. ⁶ Ma fa medlip i engel ni bay fa medlip i gafgow rorad e rabad u lan fare Tempel nga wuru'; ni ka ron'ed e mad nib klin ma ba wechwech, ma bay e le'ed nib gol ni kan m'ag nga daken ngorongorrad. ⁷ Me pi' bagayad fa aningeg i n'em ni yad ba fos, ngak fa medlip i engel, medlip raba' i ban'en nib gol nike sug ko damumuw rok Got, ni fa'anem ni ir e be par nib fos ndariy n'umngin nap'an. ⁸ Ma fare Tempel e ke sug ko ath ni yib u ram'en nge gelngin Got, ma dariy be' nrayag ni nge yan ngalan fare Tempel nge yan i mada' ko ngiyal' ni ba'aram nra yan i m'ay fa medlip i gafgow nike fek fa medlip i engel i yib nga fayleng.

16

Fayu raba' i plet ni bay e damumuw rok Got riy

¹ Ma aram mu gu rung'ag ba lam ni ba ga' ni be non u lan fare Tempel ngak fa medlip i engel ni be ga'ar, "Mmarod mpu'oged fa medlip raba' i plet ni bay e damumuw rok Got riy nga daken e fayleng!"

² Me yan e bin m'on e engel nge yan i pu'og e ba' rok e plet nga daken e fayleng. Me for e malad nrib tagan ma ba gel e amith riy u downgin e pi'in ni bay e pow ko fare gamanman u dowrad, nge pi'in ni ur ted fan ma yad be meybil ko fare liyos nni ngongliy ni ya'an.

³ Me pu'og e bin migid e engel e ba' rok e plet nga daken e day. Me pig e day nge ngal' ni bod racha'en be' ni kem', ma urngin e tin nib fos ban'en ni bay u fithik' e day me yim'.

⁴ Me pu'og fa bin dalip e engel e ba' rok e plet nga daken e lul' nge alublub, me ngal' ni racha'. ⁵ Mu gu rung'ag fare engel ni ir e bmil fan e ran ngak ni ga'ar, "Gab mat'aw ko pi gechig ney ni kam pi', i gur e En ni Gab Thothup, ni gur e ga bay e chiney me gur e um moy! ⁶ Kar pu'oged racha'en e girdi' rok Got nge racha'en e pi profet, me ere kam pi' e racha' ni ngar unumed. Ya ke yag ngorad puluwon e ngongol rorad!" ⁷ Mu gu rung'ag ba lam ni yib u altar ni be ga'ar, "Somol ni Got, ni Gubin ma Rayag Rok! Rib riyul' ma rib mat'aw e gechig ni kam pi'!"

⁸ Me pu'og fa bin aningeg e engel e ba' rok e plet nga daken e yal' ni kan tay ni nge urfiy e girdi' nga gowelngin. ⁹ Me yik' e girdi' nga gowelngin nib gel, miyad yog e thin nib kireb nib togopluw nga fithingan Got, ni ir e be tay murung'agen e pi gafgow ney; machane dar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be rin' ngrogned e sorok ngak Got.

¹⁰ Me pu'og fa bin lal e engel e ba' rok e plet nga daken tagil' fare gamanman. Me aw e lumor u daken fa gin nsuwon fare gamanman, me k'ad e girdi' bolowthrad ni bochan e amith, ¹¹ miyad yog e thin nib kireb nib togopluw ngak Got nu tharmiy ni bochan e amith ni yad be tay nge malad nike for u dowrad. Machane dar paged pangirad nib kireb.

¹² Me pu'og fa bin nel' e engel e ba' rok e plet nga daken fare lul' ni ba ga' ni Eufrates fithingan. Me mlik' fare lul' nge mang kanawo' ngak e pi pilung ni ngarbad u lan e ngek.

¹³ Ma aram mu gguy dalip e mo'onyan' ni bod ya'an e kayru, ni karbad nga but' u lan l'ugun fare *dragon*, ngu lan l'ugun fare gamanman, ngu lan l'ugun fare profet ni yugu ban'en. ¹⁴ Yad e kan ni mo'onyan' ni yad ma ngongliy e maang'ang. Dalip i kan ney e ka ranod ngak e pi pilung u fayleng ni polo' ni ngar

kunuyed yad nga ta'bang ni fan ko mael ni fan ko fare rran ni ba ga' fan, ni Rran rok Got ni Gubin ma Rayag Rok.

¹⁵ “Mmotoyil! Bay gub ni bod ba moro'ro! Ra felfelan' e en nike par ni be od ni be ayuweg e mad rok, ni bochan e nge dab i yan ndariy e mad u daken ngi i tamra' u fithik' e girdi'!”

¹⁶ Me kunuy fapi mo'onyan' e pi pilung nga ta'bang nga-bang ni kanog yu Armageddon ngay ni thin ni Hebrew.

¹⁷ Me pu'og fa bin medlip e engel e ba' rok e plet nga fithik' e nifeng. Me yib ba lam ni ba ga' u tagil' Got u lan e Tempel ni be ga'ar, “Ke m'ay!” ¹⁸ Me matmat e uluch, me yan ringan bogi ban'en, ma be chub e dirra', me yib ba durru' nrib gel. Dawori yib e durru' ni bod e biney ni ka nap'an e ngiyal' nsunumiy e girdi' riy; ni ireray e bin th'abi gel e durru' u fithik' urngin e durru'! ¹⁹ Ma fare binaw nib gilbuguwan e pil nge dalip yang, ma urngin e pi binaw ni bay u daken urngin e nam e yigo'o kireb. Me yib e binaw nu Babylon nib gilbuguwan ngan' Got, me pi' Got e wayin nu kap rok ngak nge unum ni wayin ko damumuwan rok nib gel. ²⁰ Ma urngin e pi nam nib liyeg e day e m'ay ngabang, ma urngin e burey ni yan ngabang. ²¹ Me mul e ayis ni gagang' yang u lang nga but' ni bod e n'uw, nra bayang ma bay tomalngin nib man ra'ay e pawn, ni be mul u lang nga daken e girdi'. Me yog e girdi' e tin nib kireb nib togopluw ngak Got ni bochan e re gafgow nem nike yib ko ayis ni be mul ni bod e n'uw, ya reb e gafgow nri ba ga'.

17

Fare pin nib gilbuguwan nma chuway' ngak

¹ Me yib bagayad fa medlip i engel ni bay baraba' fa medlip i plet rok ngog me ga'ar, “Moy, nggu dag ngom rogon ni ngan gechignag fare pin nib gilbuguwan ko kireb ni be ngongliy ni be chuway' ngak, ni fare binaw nib gilbuguwan ni kan toy u to'oben e lul' ni bo'or. ² Fapi pilung nu fayleng e kar cheaggad ko fare pin nib gilbuguwan nma chuway' ngak yad be ngongliy e ngongol ko darngal, ma girdi' nu fayleng e kar balyaggad ni bochan e kar unumed e wayin ko darngal rok.”

³ Me ying fare Kan Nthothup ngog, me fekeg fare engel nga daken bangi ted. Mu gguy be' ni bpin u rom nike par nga daken ba gamanman nib row ni bay e ngachal nib kireb nib togopluw ngak Got ni kan yoloy nga daken downgin ni gubin yang; ma re gamanman nem e medlip lolugen ni bay ma ragag e gagey rok. ⁴ Ma re pin nem e ke yin' e mad nib ra'en *purple* nge *scarlet* ni bmit e row, ma kan nunuwnag ko gol, nge nochi malang nib tolang puluwon, nge churuwo' ni yib u l'ugun e yar. Ma bay ba kap nib gol u pa' nike kol, nib sug ko tin ni puwlag nge tin nib golong ban'en, ni aram wenegan

e darngal rok. ⁵ Ma kan yoloy ba ngachal nga daken peri' ni bay fan nib mith ni ga'ar: "Fare Babylon nib Gilbuguwan, ni ir e chitiningin urngin e ppin ni yad ma chuway' ngorad nge urngin e kireb nu fayleng." ⁶ Mu gguy fare pin nike chingnag nga racha'en pi girdi'en Got, nge racha'en e pi'in nli'rad ngarm'ad ni bochan e ur pired ni yad ba yul'yul' ngak Jesus.

Ma fa'an gguy e re pin nem me ri gu gin ngak. ⁷ Me fitheg fare engel ni ga'ar, "Mang ni kam gin? Bay gog ngom e n'en nib mith ni ir e be yip' fan e re pin nem nge re gamanman nem nike af e re pin nem nga daken, ni fare gamanman ni medlip lolugen ma ragag e gagey rok. ⁸ Re gamanman nem ni kam guy e immoy ba ngiyal' nib fos, machane dakir par e chiney nib fos; ma ke chugur ni nge yib ngalang u lan fare *abyss* me yan ngan kirebnag. Ma fapi girdi' ni yad be par u fayleng nda ni yoloy fithingrad ko ngiyal' ndawori sum e fayleng riy, ngalan babyoren e pi'in ni kar fogsad e yad gubin ni bay ra gin gad ko ngiyal' ni bay ra guyed e re gamanman nem! Ya immoy ba ngiyal' nib fos, machane me yim', ma bay ki m'ug bayay.

⁹ "Ren'ey e ngan gonopiy ngan nang fan. Fa medlip i lolugen e ireray fa medlip i burey, ni fapi burey nike par fare pin nga daken; ni ku yad medlip i pilung: ¹⁰ ni lal i yad e ke me'waer, ma bagayad e ka be gagiyege, ma bagayad e dawori yib; mra yib ma bayi par nib ngoch nap'an. ¹¹ Ma fare gamanman ni immoy ba ngiyal' nib fos machane ke yim', e ir e bin meruk e pilung ni ir bagayad fa medlip nem nsom'on me yan ni ngan li' ngem'.

¹² "Ma fa ragag i gagey ni kam guy e ragag i pilung ndawor ra tababgad ko gagiyege, bay ni pi' mat'awrad ngar cheaggad ngak fare gamanman ngar gagiyege nrogon e pilung u lan ta'reb e awa. ¹³ Ragag i pilung nem e ba ta'reban'rad ni yad gubin, ma bay ra pi'ed gelngirad nge mat'awrad ngak fare gamanman. ¹⁴ Bay ra chamgad ngak fare Fak e Saf; machane fare Fak e Saf nge pi'in ke piningrad nike mel'egrad, ni pi'in yad ba yul'yul' ma yad be un ngak e bay ra gelgad ngorad, ya ir e Somol ko pi somol nge Pilung ko pi pilung."

¹⁵ Miki ga'ar fare engel ngog, "Fa yungi ran ni kam guy nike par fare pin u to'oben nga but' e aram e gubin mit e girdi', nge yu ulung i girdi' ni pire', nge girdi' ni yib ko pi nam, nge gubin e thin. ¹⁶ Ma fa ragag i gagey ni kam guy nge fare gamanman e bay ra fanenikayed fare pin nma chuway' ngak; bay ra faked urngin ban'en rok miyad pag ndakuriy e mad u daken; ma bay ra longuyed e ufin u downgin miyad li' ko nifiy ngem'. ¹⁷ Ya ke tay Got ngalan gum'ircha'rad ni ngar ngongliyed e tin

be finey, ni nge ta'reban'rad ngar pi'ed gelngirad ngak fare gamanman, ni nge yib gelngin nge gagiyeg nge yan i mada' ko ngiyal' nra yib i m'ug nike riyul' e thin rok Got.

¹⁸“Fare pin ni kam guy e ireram fare binaw nib gilbuguwan ni ir e be gagiyegnag e pi pilung nu fayleng.”

18

Babylon ni waer

¹Ma fa'ani mu' e biney mu gguy yugu reb e engel ni be yib u tharmiy nga but'; ni bay mat'awun ni ba ga' ni kan pi' ngak, ma ram'en e gal' daken e fayleng ni polo'. ²Me non ni ba ga' laman ni ga'ar, “Ke waer! Fare Babylon nib gilbuguwan e ke waer! Chiney e kemang tafen e mo'onyan' nge pi kan nib tagan; urngin mit e arche' nib golong nge pi arche' ni fanenikay ni be par u lan yu Babylon. ³Ya ke pi' e wayin rok ngak urngin e girdi' ko pi nam kar unumed, ni fare wayin ko darngal rok nib gel. Pi pilung nu fayleng e kar uned ngak kar ngongliyed e ngongol ko darngal. Ma girdi'en e tafolchuway' e yo'or salpiyrad ko darngal rok ndabiyag ni nge gafaliy ir riy.”

⁴Ma aram mu gu rung'ag yugu reb e lam nike yib u tharmiy ni be ga'ar:

“Mired pi girdi'eg ngam chuwgad rok! Mired ngam chuwgad rok!

Ya thingar dab mu uned ko denen ni be ngongliy,
ya thingar dab mu uned ko gechig ni bay nta' ngak!

⁵Ya denen rok e ke yan ke tun ko tharmiy,
ma dawori pag Got talin e ngongol rok nib kireb.

⁶Mu rin'ed ngak ni bod nike rin' ngomed,
mu gechigniged ni l'agruw yay u gelngin e n'en ke rin'
ngomed.

Mu suguyed e kap rok ko n'en ni yima unum nl'agruw yay ni
kab gel

ko n'en nike ngongliy rogon ni ngam unumed.

⁷Mu gafgow niged mi gimed kirebnag laniyan'
ni bod gelngin buguwan nge fel' rogon nike pag rogon ni
i tay.

Ya yugu be ga'ar u laniyan',

'Kug par ni kug pilung!,
ni gathi gag be' nike yim' figirngig,
dariy e chirofen nra kireban'ug!'

⁸Urnigin e gafgow ma bayi yib ngak u lan ta'reb e rran ni
bochan e ren'ey,

ni aram e liliy, nge kireban', nge uyongol;
ma bay ni urfiy ko nifiy,

yi Somol ni Got, ni ir e ke turguy e gechig rok e ir e ba th'abi gel gelngin."

⁹ Pi pilung nu fayleng ni kar uned ngak i ngongliy e ngongol ko darngal nge ar'ar ko darngal e bay ra dololoy'gad miyad yor ni bochan fare binaw ko ngiyal' ni yad ra guy e ath rok ni aram e be yik'. ¹⁰ Bay ra sak'iygad u orel rok, ni bochan e yad be tamdag ko re gafgow nem nike yib ngak, me lungurad, "Kari gafgow i gafgow e re binaw ney nu Babylon nib gilbuguwan ma ba gel! Ri ta'reb e awa ma ka ni mu' i gechig nigem!"

¹¹ Ma girdi'en e tafolchuway' nu fayleng e ku ri yor naged miyad dololoy'nag, ni bochan e dakuriy be' ni ka be chuw'iy e chugum rorad; ¹² dakuriy be' ni be chuw'iy e gol rorad, nge silber rorad, nge gubin mit e malang nib tolang puluwon ni bay rorad, nge churuwo' nu l'ugun e yar; nge chugum rorad ni mad nib wechwech, nge mad nib ra'en *purple*, nge mad ni *silk*, nge mad nib ra'en *scarlet* ni bmit e row; nge urngin mit e ren nib mo'maw' ni ngan pir'eg, nge urngin mit ban'en nni ngongliy u nguwelen e elefant nge tin nni ngongliy ko ren nib tolang puluwon, nge tin nni ngongliy ko wasey ni *bronze*, nge wasey, nge malang ni marble; ¹³ nge *cinnamon*, nge florida, nge *incense*, nge *myrrh*, nge *frankincense*, nge wayin nge gapgep, nge flowa ni dawor ni lith nge *wheat* ni yima ngongliy e flowa riy, nge garbaw nge saf, nge os nge karrow, nge sib, nge mus ko pogofan rok e girdi'. ¹⁴ Me ga'ar e pi'in nma folchuway' ngak, "Urngin e pin'en ni bfel' ni umum' ni bochan ni nge yag ngom e ke yan nga bayang, ma urngin e fla'ab rom nge rama'em ni be galgal e dakuriy, ndab kum pir'eg bayay!" ¹⁵ Ma pi'in tafolchuway' nga ban'en, ni yo'or e win rorad ko chuway' ni ur ted u lan e re binaw nem, e bay ra sak'iygad u orel rok ya kar tamdaggad ko gafgow nike tay. Ma bay ra yorgad miyad dololoy', ¹⁶ me lungurad, "Kari gafgow i gafgow fare binaw nib gilbuguwan! I par nma yin' e mad nib wechwech nge mad nib ra'en *purple* nge mad nib ra'en *scarlet* ni bmit e row, ma be upunguy ir ko tin ni bfel' ya'an ban'en nni ngongliy ko gol, nge nochi malang nib tolang puluwon, nge churuwo' nu l'ugun e yar! ¹⁷ Ma urngin e pi fel' rogon rok nem e ke mul u pa' u lan ta'reb e awa!"

Urngin e gabitey ko barkow nge girdi'en e milekag ni yad bay u barkow, nge sala nu barkow nge urngin e tin ni kabay e girdi' nma yag e salpiy ngorad ko maruwel ni yad ma tay u barkow e ra sak'iygad u orel rok, ¹⁸ ngu'ur tolulgad ma yad be guy e ath rok ni be yik' ma be lungurad, "Dariy reb e binaw ni immoy ni bod feni gilbuguwan e re binaw nem!" ¹⁹ Miyad werege e ab nga fithik' i lolugrad, miyad yor ma yad be dololoy'

ni be lungurad, “Kari gafgow fare binaw nib gilbuguwan! Yi ir fare binaw ni urngin e girdi’ ni bay e barkow rorad ni be yan u maday e yo’or ban’en rorad ko fel’ rogon rok! Ma ke mul urngin ban’en u pa’ u lan ta’reb e awa!”

²⁰ Tharmiy, mu felfelan’, ya kan kirebnag! Mu felfelan’gad e girdi’ rok Got, nge gimed e pi apostel nge pi profet! Ya ke pi’ Got e gechig rok ni bochan e n’en ni rin’ ngomed!

²¹ Ma aram me fek ba engel nib gel bmalang ni bod ga’ngin fare malang ni ba ga’ ni yima bilig e *wheat* ngay ngan ngongliy e flowa riy, me yin’ nga daken e day, ni be ga’ar, “Fare binaw nu Babylon nib gilbuguwan e bay ni pag nga but’ nib gel merin ni aray rogon, ma aram e dab ku ni guy bayay. ²² Musik rok girdi’en e harp nge pi girdi’en e musik, nge girdi’en e methow ngal nge rappa e gathi bay kun rung’ag rom bayay! Ma dakuriy be’ u yugu bmit e maruwel ni bay kun pir’eg rom bayay; ma lingan e malang ni be bilig e *wheat* ni yima ngongliy e flowa riy e gathi bay kun rung’ag lingan! ²³ Ma gathi bay ku ni guy bayay ram’en e magal rom; ma gathi bay kun rung’ag laman e ppin nge pumo’on ni ngan m’ag e mabgol rorad. Ya girdi’ nma folchuway’ rom e ba ga’ buguwrad u fayleng ni polo’, ma kam bannag e girdi’ ko pi nam u fayleng ko pig rom ni yigo’o bogi ban’en!”

²⁴ Ya Babylon e ni gechignag ni bochan e ni pir’eg racha’en e pi profet nge girdi’en Got u lan; erogon, racha’en urngin e pi’in ni kan li’rad u fayleng.

19

Ma nap’an ni mu’ e biney mu

¹ Gu rung’ag laman e girdi’ ni pire’ u tharmiy ni yad be non ni ba ga’ lamrad ni be lungurad, “Ke sorok Got ma ke magaer! Ya kanawo’en min thap ngak, nge fla’ab, nge gelngiy nib th’abi gel e bmil suwon ngak e Got rodad! ² Ba riyul’ ma bmat’aw e gechig nma turguy! Ya ke gechignag fare pin nib gilbuguwan nma pi’ ir ni chuway’ ni i kirebnag e fayleng nga ngongolen e darngal ni i rin’. I Got e ke gechignag ni bochan e li’ e pi tapigpig rok ngarm’ad.” ³ Mu ku rogned bayay ni ba ga’ lamrad ni lungurad, “Ke sorok Got! Ya ath ni yib ko fare binaw nib gilbuguwan ni fa’ani yik’ e bay i yan ngalang ndariy n’umngin nap’an!” ⁴ Ma fa rliw’ nge aningeg i pi’ilal nge fa aningeg i n’em ni yad ba fos e ra parawgad nga but’ ngar ted fan Got miyad siro’ ngak nike par nga tagil’ me lungurad, “Amen! Ke sorok Got!”

Madnom ko mabgol rok fare Fak e Saf

⁵ Ma aram me yib ba lam u tagil’ Got ni be ga’ar, “Gimed urngin e pi tapigpig rok Got, nge urngin e girdi’ ni pi’in yad ba

tolang nge pi'in yad ba sobut', ni bay madgun Got u wun'med e ngam pininged e sorok ngak e Got rodad!" ⁶ Ma aram mu gu rung'ag laman e girdi' ni pire' ni pire', ni bod feni ga' lingan ba lul' ni ba ga' ni beb i map' u taban bangi war nib tolang ngalan e yibu', ni bod feni ga' lingan e dirra'. Mu gu rung'ag lamrad ni be lungurad, "Ngan pining e sorok ngak Got! Yi Somol, ni ir e Got rodad ni Gubin ma Rayag Rok e ir e Pilung! ⁷ Ere nge felan'dad ngar da felfelan'gad; ngad pininged e sorok ngak nga feni sorok! Ya ke taw ko fare ngiyal' i n'em ni nge mabgol fare Fak e Saf, ma fare pin ni ir e nge mang leengin e ke fal'eg rogon ni ngar mabgolgow. ⁸ Ya ka ni pi' mat'awun ni nge yin' e mad nib be'ech ma ba wechwech ni be galgal ram'en." (Mad nib wechwech e ireram e ngongol nib mat'aw ni i rin' e pi'in ni girdi'en Got.)

⁹ Ma aram me ga'ar fare engel ngog, "Mu yoloy e bin ba'aray: Ke felfelan' e pi'in ni kan piningrad ko fare madnom ko mabgol rok fare Fak e Saf." Me ul ul fare engel ngay me ga'ar, "Pin'ey e ireray fapi thin rok Got nib riyul'."

¹⁰ Mu gu paraw nga but' u to'oben rifrifen ay nggu siro' ngak, machane me ga'ar ngog, "Dab mu rin' ni errogon! Ya gag reb e tapigpig ni bod gur nge pi walagem, ni urngin fa pi'in yad be fol ko fapi thin nib riyul' ni fa'ani yib i yog Jesus ngan nang. Ere mu tayfan Got ma ga meybil ngak!"

Ya tin nib riyul' ni yib i yog Jesus ngan nang e ireram fapi thin ni yib i yog e Kan Nthothup rok Got u l'ugun e pi profet.

Be' nike af nga daken ba os nib wechwech

¹¹ Ma aram mu gguy e tharmiy nike mab, mu gguy ba os nib wechwech, ni en nike af nga daken e Yul'yul' nge Riyul' fithingan; nib mat'aw rogon e gechig nma pi', ma bmat'aw rogon e mael nma tay. ¹² Ma lan mit e bod e daramram ko nifiy, ma bo'or e te'eliyaw ni bay u lolugen. Ma bay ba ngachal ni kan yoloy nga daken, ma dariy be' ni manang, ya go ir e manang ko be mang. ¹³ Ma mad nib n'uw nike chuw ngay e kan liyef ko racha'. Ma re ngachal ni yibe pining ngak e "Fare Thin rok Got." ¹⁴ Ma salthaw nu tharmiy e yad be lek keru' ni kar afgad nga daken e os nib wechwech ni ka ron'ed e mad nib be'ech ma ba wechwech. ¹⁵ Me yib ba saydon u lan l'ugun nib m'uth, ni ir e nge maruwel ngay nge gel ngak e pi nam. Bay mang ir e i gagiyege nagrad nga ba ley i wasey, ma bayi uduey e *grape* u lan fare n'en nma uduey e *grape* u lan, ni aram e damumuw rok Got ni Gubin ma Rayag Rok. ¹⁶ Ma daken e mad rok nge daken ay e kan yoloy fare ngachal ngay ni ga'ar, "Pilung ko pi pilung nge Somol ko pi somol."

¹⁷ Ma aram mu gguy ba engel nib sak'iy u mit e yal'. Me tolul ni ba ga' laman ngak urngin e arche' ni be changeg u fithik' e

nifeng ni be ga'ar, "Mired ngam mu'ulunggad ni fan ko mur ni ba ga' ni mur rok Got! ¹⁸ Mired ngam longuyed e ufin u downgin e pi pilung, nge pi'in nth'abi tolang ko salthaw, nge pi salthaw, nge ufin ko os nge pi'in nra afgad nga daken, nge ufin rok urngin e girdi', ni pi'in yad e sib nge pi'in ni gathi yad e sib, nge pi'in nib tolang nge pi'in nib sobut'!"

¹⁹ Ma aram mu gguy fare gamanman nge pi pilung nu fayleng nge pi salthaw rorad ni kar mu'ulunggad ni ngar chamgad ngak fa'anem nike af nga daken fare os nge ngak e salthaw rok. ²⁰ Min kol fare gamanman ngan fek, nge fare profet ni yugu ban'en ni ir e i ngongliy e maang'ang u p'eowchen. (Pi maang'ang nem e ir e bannag e pi'in ni bay e pow ko fare gamanman u dowrad, nge pi'in ni ur ted fan ma yad be meybil ko fare liyos nni ngongliy ni ya'an fare gamanman.) Ma fare gamanman nge fare profet ni go' ban'en e yow l'agruw nnin'row ni ka yow ba fos ngalan fare lipath i nifiy ni sulfur e be urfiy. ²¹ Ma salthaw rorow e li'rad fare saydon ni fa'ani yib u lan l'ugun fa'anem nike af nga daken fare os; ma urngin e arche' nra longuyed urngin e tin nrayag ni ngar longuyed ko ufin u dowrad.

20

Fare biyu' i duw

¹ Ma aram mu gguy ba engel ni be yib u tharmiy nga but', ni bay e kiy ko fare *abyss* u pa' nge ba chen nib n'uw nib tomal. ² Me kol fare dragon, ni ir fare porchoyog nike kakrom, ni aram fare Mo'onyan', ara Satan, me m'ag nge tay ni aram rogon nib biyu' e duw. ³ Me yin' fare engel fare mo'onyan' ngalan fare *abyss*, me loknag nge mu' me pag e hang nga daken ni bochan e nge dabkiyag ni nge bannag girdi'en e pi nam nge yan i mada' ko ngiyal' nike m'ay fare biyu' i duw. Ma tomuren e re biyu' i duw nem e bay kun pag riy nib ngoch nap'an.

⁴ Ma aram mu gguy tagil'iy nge pi'in ni kar pired nga daken ni ka ni pi' mat'awrad ni ngar pufthingad. Ma ku gguy e pi'in nli'rad ngarm'ad ni bochan e ur weliyed fapi thin nib riyul' ni yib i yog Jesus ngan nang nge fare thin rok Got. Ma dar ted fan ma dar meybilgad ngak fare gamanman ara nga ya'an nni ngongliy ni liyos, fa reb e ntay e pow ko fare gamanman nga daken peri'rad ara rifrif u pa'rad. Ra fosgad mu ur pired rok Kristus ni kar manged pilung ma yad be gagiyege ni reb e biyu' e duw. ⁵ (Ma tin ni kabay e yam' e dar fosgad nge yan i mada' ko ngiyal' ni kem'ay fare biyu' i duw.) Ireray e yay nsom'on nni fasege e girdi' ko yam'. ⁶ Pi'in yad ra fos ko yay nsom'on nra ni fasege e girdi' ko yam' e yad ra felfelan' ma ri

ba ga' e fel' rogon ni yad ra tay. Ya yay ni migid e yam' nra yib e dariy ban'en nra ki yag ni nge rin' ngorad; ya bay ra manged pi prist rok Got nge Kristus, ma bay ra uned ngak ko gagiyege u lan bbiyu' e duw.

I Satan nni gel ngak ko cham

⁷ Nap'an nra m'ay fare biyu' i duw min pag Satan bayay u kalbus, ⁸ ma bayi yan ngi i bannag e pi nam nib wear u daken e fayleng ni polo', ni aram yu Gog nge yu Magog. Ma bayi kunuyrad Satan nga ta'bang ni fan ko mael, ni yad bod urngin e yan' ni bay u dap'e l'ay. ⁹ Miyad wear u daken e fayleng ngar longobiye e gin ke par girdi'en Got riy nge fare binaw nib t'uf rok Got. Machane me yib e nifiy u lanelang nga but' nge li'rad ngarm'ad. ¹⁰ Ma fare Mo'onyan' ni ban nagra e nin' ngalan fare lipath i nifiy nge sulfur, ni ir e ka nin' fare gamanman ngay nge fare profet ni yugu ban'en; ma aram e bay ni gafgow nagra ni rran nge neap' ndariy n'umngin nap'an.

Bin tomur e pufthin

¹¹ Ma aram mu gguy ba tagil' e pilung nib ga' ma ba wech-wech nge en nike par ngay. Me mil e fayleng nge tharmiy u p'eowchen nga bayang nge da ku ni guy. ¹² Ma aram mu gguy e pi'in ni karm'ad, ni pi'in nib tolang nge pi'in nib sobut' ni kar sak'iygad u m'on u tagil' Got. Min pithig e babyor, mu kun pithig ba kaen, ni fare ke babyor ni babyoren e pi'in ni kar fosgad. Ma pi'in ni karm'ad e ni pufthinnagra ni be yan u rogon e n'en ni ur ngongliye, ni bod rogon ni kan yoloy ngalan fa yu ke babyor. ¹³ Ma aram me pi' e day e pi yam' ni bay riy. Ma yam' nge gin nma par e pi'in ni karm'ad riy e kur pi'ew e yam' ni bay rorow. Ma yad urngin nni pufthinnagra ni be yan u rogon e n'en ni ur ngongliye. ¹⁴ Mi nin' e yam' nge gin nma par e pi'in ni karm'ad riy ngalan fare lipath i nifiy. (Re lipath i nifiy nem e ireram fa bin l'agruw yay e yam'.) ¹⁵ En nda immoy fithingan ni kan yoloy ngalan babyoren e pi'in ni kar fosgad e nin' ngalan fare lipath i nifiy.

21

Bin be'ech e tharmiy nge bin be'ech e fayleng

¹ Ma aram mu gguy reb e tharmiy nge reb e fayleng nib be'ech. Fa bin som'on e tharmiy nge bin som'on e fayleng e yan ngabang, ma ku errogon e day ni chu. ² Mu gguy fare Binaw nib Thothup, ni aram fa bin nib be'ech e Jerusalem ni be yib u tharmiy nga but' nike yib rok Got, nike fal'eg rogon ni bod be' ni bpin ni nge mabgol nike yin' e mad rok ni bfel' ni nge yan ngar mada'gow e pumo'on rok. ³ Mu gu rung'ag ba lam ni ba ga' ni be non u tagil' Got ni be ga'ar, "Chiney e keb

i par tafen Got nga fithik' e girdi'! Bayi par rorad, ma bay ra manged girdi'en. Mi Got e bay i par rorad, mi ir e bayi mang Got rorad. ⁴ Ma bayi n'ag urngin e lu' u owcherad. Ma aram e dab ku unim', ma dabki i kireban'uy, ma dab ku un yor, ma dab ku un amith. Ya tin kakrom ban'en e ke chuw."

⁵ Ma fa'anem nike par nga tagil' e ga'ar, "Chiney e nggu thiliyeg urngin ban'en nge be'ech!" Miki ga'ar ngog, "Mu yoloy e ren'ey, ya pi thin ney e ba riyul' mrayag ni ngan pagan'uy ngay." ⁶ Me yog ni ga'ar, "Ke m'ay! I gag fare Alfa nge fare Omega, ni aram e tabolngin nge tungun. En nike yib e belel ngak e gu ra pi' e ran ndariy puluwon ngak nge unum, ni ran ni yib ko fare alublub ni ran riy e ma pi' e yafos. ⁷ En nra gel nde pag ir ko kireb e ba'aray e n'en gu ra pi' ngak: gu ra mang Got rok, ma gu ra fakay. ⁸ Machane pi'in nra paged gag ni bochan e yad be rus, nge pi'in nda ur yul'yul'gad ngog, nge pi'in ur puwlaggad, nge pi'in nra thanged e pogofan, nge pi'in ni ur ngongliyed e ngongol ko darngal, nge pi'in ur piggad nge pi'in ni ur ted fan e liyos ma yad be meybil ngay, nge urngin e pi'in ur lifithed l'ugunrad e tagil'rad e fare lipath i nifiy ni be daramram ko sulfur, ni aram e bin l'agruw yay e yam'."

Fa bin be'ech e Jerusalem

⁹ Ma bagayad fa medlip i engel ni bay fa medlip raba' i n'em rorad nib sug ko fa medlip i gafgow ni ir e tomur e yib ngog me ga'ar, "Moy, nggu dag ngom fare pin ni nge mabgol, ni ir e ppin rok fare Fak e Saf." ¹⁰ Me ying fare Kan Nthothup ngog, me fekeg fare engel nga daken p'ebugul bburey nrib tolang. Me dag ngog yu Jerusalem, ni fare Binaw nib Thothup ni be yib u lan e tharmiy nga but' nike yib rok Got, ¹¹ ni be galgal ram'en nga ram'en Got. Re binaw nem e be galgal ram'en ni gowa malang nib tolang puluwon, ni bod ba malang ni *jasper*, nra yan e changar u fithik' ni bod e *krystal*. ¹² Ma bay e yoror riy ni ba ga' ma ba tolang, ni ragag nge l'agruw e garog ni bay riy, ma ragag nge l'agruw e engel ni yad be matanagiye e pi garog nem. Ma langan e pi garog nem e kan yoloy fithingan fa ragag nge l'agruw i ganong rok e girdi' nu Israel ngay. ¹³ Ma ra baraba' ma dalip e garog ni bay riy; dalip e bay ko ba' ni ngek, ma dalip ko ba' ni yimuch, ma dalip ko ba' ni lel'och, ma dalip ko ba' ni ngal. ¹⁴ Ma fare yoror ko re binaw nem e ni ubung nga daken ragag nge l'agruw i malang, ni ir e kan yoloy fithingan fa ragag nge l'agruw i apostel rok fare Fak e Saf ngay.

¹⁵ Ma fare engel ni fa'ani non ngog e bay ba ley i fol ni gol u pa' ni nge foleg fare binaw ngay, nge pi garog riy, nge yoror riy. ¹⁶ Re binaw nem e ta'reb rogon n'umngin nge radan. Me foleg fare engel fare binaw ko fare ley i fol rok, ma ragag nge

lal mir'ay e mayel n'umngin, ni aram n'umngin i radan nge tolngin. ¹⁷ Miki foleg fare engel e yoror ko fare binaw, ma l'agruw mir'ay nge ragag nge nel' e fit tolngin, ni bod rogon e fol ni yima fanay, ni ir e yibe maruwel ngay. ¹⁸ Ma re yoror nem e ni ngongliy ko malang nib tolang puluwon ni *jasper*, ma re binaw nem e ni ngongliy ko gol ni yigo'o gol, nra yan e changar u fithik' ni bod e thirek. ¹⁹ Ma fapi malang ni ir gelngin e yoror ko fare binaw u but' e kan nunuwnag nga urngin mit e malang nib tolang puluwon. Bin som'on fapi malang ni gelngin fare yoror u but' e ni ngongliy ko *jasper*, ma bin migid ngay e ni ngongliy ko *sapphire*, ma bin dalip e ni ngongliy ko *agate*, ma bin aningee e ni ngongliy ko *emerald*, ²⁰ ma bin lal e ni ngongliy ko *onyx*, ma bin nel' e ni ngongliy ko *carnelian*, ma bin medlip e ni ngongliy ko *quartz* ni maguchol, ma bin meruk e ni ngongliy ko *beryl*, ma bin mereb e ni ngongliy ko *topaz*, ma bin ragag e ni ngongliy ko *kalcedony*, ma bin ragag nge ta'reb e ni ngongliy ko *turquoise*, ma bin ragag nge l'agruw e ni ngongliy ko *amethyst*. ²¹ Ma fa ragag nge l'agruw i garog e ragag nge l'agruw i churuwo' nu l'ugun e yar; ra reb e pi garog nem ma ni ngongliy u ta'reb e churuwo' nu lan l'ugun e yar. Ma kanawo' ko fare binaw e yigo'o gol, ni ra yan e changar u fithik' ni bod e thirek.

²² Ma da gguy ba Tempel u lan e re binaw nem, ya Tempel riy e aram Somol ni Got, ni Gubin ma Rayag Rok, nge fare Fak e Saf. ²³ Ma re binaw nem e dariyfan e yal' ara pul ni nge gal' daken, ya ram'en Got e be gal' daken, ma fare Fak e Saf e ir e magal riy. ²⁴ Ma girdi' ko pi nam nu fayleng e bay uranod u tarama'en, ma pi pilung nu fayleng e bay ra feked e fel' rogon rorad i yib ngalan. ²⁵ Ma fapi garog ko fare binaw e bay i par nib mab ni polo' e rran; ndab kun ning bi'id, ya gathi bay ki neap' u rom. ²⁶ Ma gilbuguwan nge fel' rogon rok urngin e pi nam e bay ni fek i yib ngalan e re binaw nem. ²⁷ Machane dariy ban'en nib kireb nra yan ngalan e re binaw nem, ara be' nma ngongliy e tin yira tamra' ngay ban'en ara ma lifith l'ugun. Ya kemus ni pi'in kan yoloy fithingrad ngalan e babyor rok fare Fak e Saf, ni babyoren e pi'in kar fosgad e yad ra yan ngalan e re binaw nem.

22

¹ Miki dag fare engel ngog fare lul' ni bay e ran ko yafos riy, ni be galgal ram'en ni bod e *krystal*, ni yib u tagil' Got nge fare Fak e Saf, ² nge yan u lulukngun e kanawo' ko fare binaw. Ma ra baraba' fare lul' ma bay e gek'iy ko yafos riy, ni ragag nge l'agruw yay nma k'uf u reb e duw, nra reb e pul ma ta'ab yay; ma yuwan e ma chuweg e liliy rok e pi nam. ³ Dariy ban'en

nike kirebnag Got wa'athan ni yira pir'eg u lan e re binaw nem.

Ma tagil' Got nge fare Fak e Saf e bay i par u lan fare binaw, ma bay i liyor e pi tapigpig rok ngak. ⁴ Ma bay ur guyed owchen, ma bay ni yoloy fithingan nga peri'rad. ⁵ Ma dakuriy e neap', ma bayi par ndakuriy fan e magal ngorad ara ra'en e yal', ni bochan e Somol ni Got e bayi mang tamilang ngorad, ma aram e bay ra pired ni kar manged pilung ngu'ur gagiyeeggad ndariy n'umngin nap'an.

Wub ni nge tay Jesus

⁶ Ma aram me ga'ar fare engel ngog, "Pi thin ney e ba riyul' mrayag ni ngan pagan'uy ngay. I Somol ni Got ni pi' fare Kan Nthothup ngak e pi profet e l'oeg e engel rok ni nge dag ngak e pi tapigpig rok e n'en nthingari m'ug ndab ki n'uw nap'an."

⁷ Me ga'ar Jesus, "Mu telim! Dabki n'uw nap'an mu gub! Ma pi'in yad be fol ko pi thin ney, ni bay u lan e re ke babyor ney, ni be yog e tin ni bay ngam'on ni bay fini m'ug e yad ra felan'!"

⁸ I gag John e kug rung'ag ma kug guy e pin'ey ni gubin. Ma fa'an gu mu' i rung'ag mu gu mu' i guy e pin'ey mu gu paraw nga but u to'oben rifrifen ay fare engel ni fa'ani ir e ke dag e pin'ey ngog ni nggu siro' ngak. ⁹ Machane me ga'ar ngog, "Dab mu rin'! Ya gadow l'agruw ma tapigpig, ma ta'reb rogog ngak pi walagem ni aram fapi profet, nge urngin e pi'in yad be fol ko thin ni bay u lan e re ke babyor ney! Ere mu siro' ma ga meybil ngak Got!" ¹⁰ Ma aram me ga'ar ngog, "Pi thin ney ni bay u lan e re ke babyor ney ni nge yog e tin ni kabay ngam'on ni bayi m'ug e dab um tay nib mith, ya re ngiyal' i n'en ni bayi taw ngay me m'ug e pin'ey ni gubin, e ke chugur. ¹¹ En nib kireb e aram e thingari i par ni yigo'o tin nib kireb e be rin', ma en nib alit e aram e thingari i par nib alit; ma en ni bfel' e aram e thingari i par ni yigo'o tin ni bfel' e be rin', ma en nib thothup e aram e thingari i par nib thothup."

¹² Be ga'ar Jesus, "Mu telim! Dabki n'uw nap'an mu gub! Ma bay gu fek puluwon e girdi' i yib nra be' ma bay gu pi' puluwon ni be yan u rogon e n'en ni i rin'. ¹³ I gag fare Alfa nge fare Omega, ni en nsom'on nge en ntomur, ni aram e tabolngin nge tungun."

¹⁴ Nge felan' e pi'in ni kar lukniged e mad rorad ke be'ech, ya bay mat'awrad ni ngar ked wom'ngin fare ke gek'iy ko yafos, miyad yan u langan fapi garog ngalan fare binaw. ¹⁵ Machane pi'in ni bay ra pired u wuru' e re binaw nem e pi'in yad ma puwlag nge pi'in yad ma pig, nge pi'in yad ma ngongliy e ngongol ko darngal, nge pi'in ni kar thanged e pogofan ko girdi', nge pi'in yad be tayfan ma yad be meybil ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, nge pi'in yad be

lifith l'ugunrad ko thin ni yad be yog nge ngongol ni yad be rin'.

¹⁶ "I gag Jesus e kug l'oeg e engel rog ke yib ni nge weliy e pin'ey ngomed e pi'in ni gimed girdi'en e pi galesiya. I gag fa'anem ni owchen e tabinaw rok David; mi gag fare fasuran ni ba ga' ram'en."

¹⁷ Fare Kan Nthothup nge fare pin ni nge mabgol e lungurow, "Moy!" Urngin e girdi' ni yad ra rung'ag e re bugithin ney e thingar ki lungurad, "Moy!"

Moy i gur e en nike yib e belel ngom; ngam fek fare ran ko yafos nib tow'ath ni yira pi' ngak e en ni ba'adag ni nge yag ngak.

Tin tomur e thin

¹⁸ I gag John e gu be ning chiylen ngak urngin e girdi' ni yad ra rung'ag e pi thin ney u lan e re ke babyor ney ni be yog e tin ni kabay ngam'on ni bayi m'ug: fa'anra puthuy be' ban'en ko pi thin ney, ma ra puthuy Got ko gechig rok fa'anem e pi gafgow ni kan weliy murung'agen u lan e re ke babyor ney."

¹⁹ Ma fa'anra chuweg be' ban'en ko fapi thin ni be weliy e re ke babyor ney ni tin ni bay fini m'ug ban'en, ma ra chuweg Got rok e birok' e f'oth u wom'ngin fare ke gek'iy ko yafos, nge f'oth rok ko fare Binaw nib Thothup ni fa'ani kan weliy murung'agen u lan e re ke babyor ney."

²⁰ En ni ir e ke weliy e pin'ey ni urngin e ke ga'ar, "Riyul! Dabki n'uw nap'an mu gub!"

Nge par riy ni bod ni kamog. Moy, Somol Jesus!

²¹ Ngi i ayuwegmed Somol Jesus ni gimed gubin.